

Cõãmacũ mecũã
wedesei

New Testament in Tuyuca

Cõamacũ mecũã wedesei New Testament in Tuyuca

copyright © 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Tuyuca

Translation by: Wycliffe Bible Translators, Inc.

Copyright Information

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation text is made available to you under the terms of the Creative Commons License: Attribution-Noncommercial-No Derivative Works. (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/>) In addition, you have permission to port the text to different file formats, as long as you do not change any of the text or punctuation of the Bible.

You may share, copy, distribute, transmit, and extract portions or quotations from this work, provided that you include the above copyright information:

You must give Attribution to the work.

You do not sell this work for a profit.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Permissions beyond the scope of this license may be available if you contact us with your request.

The New Testament

in Tuyuca

© 2011, Wycliffe Bible Translators, Inc. All rights reserved.

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2014-08-06

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 25 Nov 2022 from source files dated 29 Jan 2022
a71ca523-cda5-572a-9b0b-61d9ea37d1a8

Contents

San Mateo	1
San Marcos	61
San Lucas	98
San Juan	159
Hechos	205
Romanos	259
1 Corintios	286
2 Corintios	309
Gálatas	324
Efesios	334
Filipenses	343
Colosenses	349
1 Tesalonicenses	355
2 Tesalonicenses	360
1 Timoteo	363
2 Timoteo	370
Tito	375
Filemón	378
Hebreos	380
Santiago	400
1 San Pedro	406
2 San Pedro	414
1 San Juan	418
2 San Juan	424
3 San Juan	425
San Judas	426
Apocalipsis	428

MATEO

Jesucristoye quetire jóarigue

*Jesucristo ñecūsũmuã
(Lc 3.23-38)*

¹ Jesucristo ñecūsũmuãye wãme ãno jóanoã. Jesucristo Abraham pãrãmi, teero biiri David pãrãmi niinunusegu niiyigu.

² Abraham Isaac pacu niiyigu.

Isaac Jacob pacu niiyigu.

Jacob Judá, cãũ sõwũsũmuã, cãũ baira pacu niiyigu.

³ Judá Fares pacu, teero biiri Zara pacu niiyigu. Cãã paco Tamar niyigo.

Fares Esrom pacu niiyigu.

Esrom Aram pacu niiyigu.

⁴ Aram Aminadab pacu niiyigu.

Aminadab Naasón pacu niiyigu.

Naasón Salmón pacu niiyigu.

⁵ Salmón Booz pacu niiyigu. Booz paco Rahab niyigo.

Booz Obed pacu niiyigu. Obed paco Rut niyigo.

Obed Isaí pacu niiyigu.

⁶ Isaí õpũ David pacu niiyigu.

David Urías namo niimirigomena Salomónrẽ põnacutiyigu.

⁷ Salomón Roboam pacu niiyigu.

Roboam Abías pacu niiyigu.

Abías Asa pacu niiyigu.

⁸ Asa Josafat pacu niiyigu.

Josafat Joram pacu niiyigu.

Joram Uzías pacu niiyigu.

⁹ Uzías Jotam pacu niiyigu.

Jotam Acaz pacu niiyigu.

Acaz Ezequías pacu niiyigu.

¹⁰ Ezequías Manasés pacu niiyigu.

Manasés Amón pacu niiyigu.

Amón Josías pacu niiyigu.

¹¹ Josías Jeconías, teero biiri cãũ baira pacu niiyigu. Cãã niiritabere Babilonia dita macãrã Israelya põna macãrãrẽ ñee, néewarucuyira cããya dita Babiloniaru.

¹² Cããrẽ néewari siro, Jeconías Salatiel pacu niiyigu.

Salatiel Zorobabel pacu niiyigu.

¹³ Zorobabel Abiud pacu niiyigu.

Abiud Eliaquim pacu niiyigu.

Eliaquim Azor pacu niiyigu.

¹⁴ Azor Sadoc pacu niiyigu.

Sadoc Aquim pacu niiyigu.

Aquim Eliud pacu niiyigu.

¹⁵ Eliud Eleazar pacu niiyigu.

Eleazar Matán pacu niiyigu.

Matán Jacob pacu niiyigu.

16 Jacob José pacu niyigu. José María manu niyigu. Coo Jesús paco niwō sáa. Jesús Cōāmacū beserigu Cristo niī.

17 Teero tiiró, Abrahammena pūtocuti catorce pōnarī macārā basocáputiyira té David bauáritomena. Too síro Daviména pūtocuti catorce pōnarī macārā basocáputinemoyira, té Israelya pōna macārāre Babilonia ditapu cūārē ñeewari siro. Too síro cūārē ñeewari siro, catorce pōnarī macārā basocáputinemoyira sūcā té Cristo bauáritomena.

Jesucristo bauárigue

(Lc 2.1-7)

18 Jesucristo bauárigue biiro wáayiro. María cūū paco Joseména mancutigodo tiyigo. Cūā puarā niīadari suguero, Espíritu Santo tutuaremena niipacó niitoayigo. 19 José coo manu niigūdu coo niipacó niirere ññagū, “coore duujāgūda” jī wācūmiyigu. Cūū basocá añugá niijigū, basocá tucóropu wedesādugariyigu. Teero tiigú, “yayíoro coore duujāgūda” jī wācūmiyigu. 20 Cūū teero wācūrī, quēēōpū ángele* cūūrē jīyigu:

—José, David pārāmi niinunasegu, María ñañarō tiiríwo. Bobore manirō coomena wāmosíaya. Espíritu Santo cūū tutuaremena coore niipacó wáari tiirigu niwī. 21 Coo wīmagūrē apagodaco. Cūū wāmecutigūdaqui Jesús. Cūū wāme “basocáre netōnégū” jīdugaro tiia. Cūū basocá ñañaré tiiré wapare netōnégūdaqui, jīyigu ángele.

22 Tee niipetire Cōāmacū jīrirobirora wáaro tiyíro. Profetare ateré jóadutiugu:

23 Sicō numiō ñmūmena niīñaripaco, niipacó niī, pōnacutígodaco.

Cūū wāme Emanuel niīādacu,†

jī jóadutiugu. Emanuel “Cōāmacū marīmena niīr” jīdugaro tiia.

24 José wācāgū, ángele dutiariguere tiyigu. Mariare cūūya wiipu néewayigu, namocutigūda jīgū. 25 Teero tiipacá, coo wīmagū apaadari suguero, coomena niīñariyigu. Bauári siro, cūūrē “Jesús wāmecutigūdaqui” jīyigu.

2

Masīri basoca Jesuré ññarā jearigue

1 Jesús Judea dita niirī macā Belénpu bauáyigu. Cūū bauárito, Herodes judíoaya dita ōpū niyigu. Teeburecorire ñmūā masīri basoca muīpū muāatirope macārā Jerusalénpu jeayira. 2 Toopú jeara, sãñáyira:

—¿Judíoa ōpū niigūdu noopú bauáyiri? Ūsã pūtopū muīpū muāatirope cūūyagu ñocōāwūrē ññawū. Teero tiirā, cūūrē padeorā atiwū, jīyira.

3 Tee quetire tuoríra Ōpū Herodere wedera jeayira. Teeré tuogū, bayiró wācūpatiyigu. Niipetira Jerusalén macārācā teerora wācūpatiyira.

4 Herodes niipetira pairé dutirare, teero biiri Moisés jóarigue bueráre sūocó, sãñáyigu:

—¿Cōāmacū beserigu noopú bauágudari? jīyigu.

5 Cūā yūuyira:

—Judea dita niirī macā Belénpu bauágūdaqui. Teeré jī jóarigu niwī profeta. Ateré jóarigu niwī:

6 Belén Judea ditapu niirī macā buri niirī macā mee niīā atiditapáre.

* 1:20 Portugués: anjo. † 1:23 Isaías 7.14.

Tiimacã macũ òpũ wáagudaqui.

Cõãmacũyara Israelya põna macãrãrẽ cotegũdu niigũdaqui,*
jĩ jóarigu niĩwĩ, jĩyira.

⁷Too síro Herodes yayióremena masĩrí basocare cũũ putopu suocó, cúãrẽ sãĩñáyigu:

—¿Deero biiri peti ñocõãwũ bauári? Ññurõ wedeya múãcã, jĩyigu.

⁸Wedeari siro, Belénpu ticoco, cúãrẽ jĩyigu:

—Wĩmagũ bauárigure sãĩñarã wáaya. Cũũrẽ buarã, yuucãrẽ wedera atiwa sũcã. Yuucã cũũrẽ padeogú wáagudu tiia, jĩmiyigu.

⁹Cũũ cúãrẽ wedeari siro, netõjõáyira sũcã. Maapu cúã wáari, ñocõãwũ cúãya macãpu cúã ñnarigura cúã suguero suguewayigu. Wĩmagũ niirõ sotoapu jeagura, ñocõãwũ putuánucãyigu. ¹⁰Teero tiirã, ñocõãwũrẽ bayiró useniya. ¹¹Tiwiipú sããjeara, wĩmagũrẽ, cũũ paco Mariamena niigũrẽ ñayira. Ñicãcoberimena jeacũmu, cũũrẽ padeoyira. Too síro cúã néewaretibarire pãõ, cũũrẽ oro, sũpẽbiro bauré sitiaañũre, teero biiri apeyé sitiaañũrecãrẽ “mirra” wãmecutirere ticoyira. ¹²Too síro Cõãmacũ cúãrẽ quẽrõpure “Herodere ñnarã cãmeputãrijaña” jĩyigu. Teero tiirã, cúãya ditapu putuawara, apemapé putuajõáyira sãa.

Egiptopu Jesuré néedutiwarigue

¹³Masĩrí basoca putuawari siro, ángele quẽrõpũ Joseré jĩyigu sũcã:

—Wãcãñã. Wĩmagũrẽ pacoménarã Egiptopu néedutiwaya. Toopú niijãrã wáaya ména. Yuu “néeputuaatiya” jĩrĩpu, néeputuaatiwa sũcã. Herodes wĩmagũrẽ sããdugágu, ãmaãdutigudu tiia, jĩyigu.

¹⁴Cũũ teero jĩrĩ tuogú, ñamirã wãcã, wĩmagũrẽ pacoménarã Egiptopu néedutiwayigu. ¹⁵Herodes catiró põõtẽõrõ niyira toopure. Cũã teero tiiriguemena Cõãmacũ jĩrirobirora wáaro tiyiro. Profetare ateré jóadutiya: “Yuũ macũ Egiptopu niimirigure suowitwu”, † jĩ jóadutiya.

Herodes wĩmarãrẽ sããcõãdutiwigue

¹⁶Too síro Herodes “masĩrí basoca yũre jĩditojãya” jĩ, bayiró cúayigu. Teero tiigú, ãmũã wĩmarãrẽ Belénpu niirãrẽ, tiimacã wesapu niirãcãrẽ puacãmá ñuaró cõorãre sããcõãpetidutiya. Masĩrí basoca cũũrẽ wederobirora “nocõrõrã bucuáqui” jĩ wãcũyigu. ¹⁷Cũũ teero tiidutiwiguemena profeta Jeremías jóare diamacú wáaro tiyiro. Ateré jóarigu niĩwĩ:

¹⁸Ramã macãpure basocã booritua, bayiró utiri tuonóyira.

Raquel pãrãmẽrã niinunusera numiãpu cúã põnarẽ bayiró utiyira.

Cũã põnarẽ siãrĩ ñnarã,

“wãcũtutuaya” jĩrĩ booriya, ‡

jĩ jóarigu niĩwĩ.

¹⁹Herodes diari, José Egiptopura niyigu ména. Toopú ángele quẽrõpũ cũũrẽ jĩyigu:

²⁰—Wãcãñã. Wĩmagũrẽ pacoménarã Israel ditapu néeputuaawayã. Wĩmagũrẽ sããdugãmirira diãpetijõãwã, jĩyigu.

²¹Cũũ teero jĩrĩ tuogú, wãcã, wĩmagũrẽ pacoménarã néeputuaatiyigu Israel ditapu. ²²Herodes macũ Arquelao cũũ pacure Judea dita òpũ wasoyigu. José tee quetire tuogú, cuiyigu. Judeapure wãadugariyigu.

* 2:6 Miqueas 5.2. † 2:15 Oseas 11.1. ‡ 2:18 Jeremías 31.15.

Cõãmacũ quẽẽrõpũ wedenorigũ nijjĩgũ, Galilea ditare netõjõãyigũ sáa. ²³ Toopũ jeagu, Nazaret macãpũ niigũ wáayigũ. Jesús toopũ niiriguemena profetas jóare diamacũ wáaro tiyiro. Ateré jóarira niiwã: “Basocã cãũrẽ ‘Nazaret macũ niĩ’ jĩãdacua”, jĩ jóarira niiwã.

3

Juan Bautista wederigue

(Mr 1.1-8; Lc 3.1-9, 15-17; Jn 1.19-28)

¹ Teebũrecorire Juan basocãre wãmeõtiri basocũ Judea ditapũ basocã manirõpũ wáayigũ. Toopũ basocã cãũ putopũ jearãre wedeyigũ. ² Ateré jĩyigũ:

—Cõãmacũ dutiré marĩpũre niãdare jeadaropũ tiia. Teero tiirã, múã ñañaré tiirére wãcũpati, wasoyã, jĩyigũ.

³ Profeta Isaías* Juan tiãdarere jóarigũ niiwĩ:

Sĩcũ yucũ manirõ, basocã manirõpũ bayirõ bũsurõmena wedegũdaqui:

“Sĩcũ õpũ atiadarimarẽ quẽnarõ tiirõbiro, marĩ Õpũ atiadari suguero,

múã ñañaré tiirére duujã, ãñurõ niyueya”, jĩgũdaqui,†
jĩ jóarigũ niiwĩ.

⁴ Juanyãro sutirõ camello póarimena tiirõro niyiro; cãũ siatúrida wãicũ caseroda niyiro. Cãũ yaaré yeseroa, macãncũ macãrã mumiãoco niyiro.

⁵ Jerusalén macãrã, paũ Judea dita macãrã, teero biiri paũ día Jordán wesa macãrã cãũ wederi tuorã wáayira. ⁶ Cũã ñañaré tiirére wedenetõãri siro, día Jordãnpũ cúãrẽ wãmeõtiyigũ.

⁷ Paũ fariseo basoca, saduceo basoca wãmeõtitudira jeari ññagũ, cúãrẽ jĩyigũ:

—jMúã tiiditõrepira, jĩditõrepira niã! “Marĩ wãmeõtitorira dícu niirĩ, Cõãmacũ bayirõ cúare marĩrẽ jearicu”, jĩ wãcũremena atimiãjĩyu múã.

⁸ Diamacũrã múã ñañaré tiirére wãcũpati, wasorã, múã ãñurõ tiirécũtiremena ãñoñã. ⁹ “Usã Abraham pãrãmerã niinũnũsera nijjĩrã, Cõãmacũ ññacorore ãñurã niã”, jĩ wãcũrijãña. Múã wãcũrere wasohéri, Abraham pãrãmerã niirẽ wapamaniã. Cõãmacũ boogũ, ate ãtãperimenaã Abraham pãrãmerãrã cotowéomasĩqui. ¹⁰ Múã ñañaré tiidúheri ññagũ, Cõãmacũ múãrẽ cõãgũdaqui. Sicagũ yucũgũ ñañaré ðucacũtirigũre cõmeãmena ncõrĩmenapũra páata, pecamepũ sóecõãrõ tiirõbiro múãrẽ tiigũdaqui.

¹¹ Ñañaré tiirére wãcũpati, wasorĩguere ãñorãrẽ wãmeõtia ocoména. ãpĩ yũũ siro atiqui. Cãũ yũũ nemorõ tutuagũ niiqui. Cãũ ãñunetõgũ niiqui. Yũũpeja cãũrẽ sũcãrĩbiridõjãcu. Cãũpeja nemorõ ãñurõ tiigũdaqui múãrẽ: Espiritu Santore ticodiocogũdaqui, múãmena niirucujããrõ jĩgũ. Ñañaré sóecõãrõ tiirõbiro múã ñañaré tiirére cõãgũdaqui. ¹² Cãũ trigore ññanogũdaqui tiirõbiro niĩ. Teeperire merẽã, teesatirire merẽã cũgũdaqui. Teeperire ññanogũdaqui cãũye ññanori wiipũ. Teesatirire sóejãgũdaqui pecame yatihimerẽpũ, jĩyigũ Juan.

* 3:3 Isaías tíatopũ Jesucristo atiditapũ atiadarere jóayuerigũ niiwĩ. † 3:3 Isaías 40.3.

Juan Jesuré wãmeõtirigue

(Mr 1.9-11; Lc 3.21-22)

¹³ Too síro Jesús Galileapɯ niĩarigɯ día Jordánɯ atiyigɯ Juan pɯtopɯ. Cũürē wãmeõtitudigɯ atiyigɯ. ¹⁴ Juanpe boorímiyigɯ. Cũürē jĩiyigɯ:

—Mɯɯpe yɯɯre wãmeõtiguno niĩ. ¿Deero tiigú “wãmeõtiya yɯɯre” jĩĩ? jĩiyigɯ.

¹⁵ Jesús yɯɯyigɯ:

—Teero tiijáña ména. Niipetire Cõamacū marĩrē tiidutírobirora tiiró booa, jĩiyigɯ.

Juan “jáɯ” jĩĩ, cũürē wãmeõtiyigɯ. ¹⁶ Wãmeõtitoaari siro, Jesús maajeañcāyigɯ. Wãcũña manirõ ãmũãse pãõjõãyiro. Jesús Espíritu Santo sícū bua tiiróbiro baugú diiatiri ññayigɯ. Cũũpɯre jeapeayigɯ. ¹⁷ Teero wáari, ãmũãsepu wedeseri tɯoyíra:

—Ñni yɯɯ macū yɯɯ bayiró maĩgú niĩ. Cũũmena bayiró ɯseniã, jĩiyigɯ.

4

Wãtĩārē dutigú Jesuré jĩĩcõãsãmirigue

(Mr 1.12-13; Lc 4.1-13)

¹ Too síro Espíritu Santo Jesuré basocá manirõpɯ néewanetõyigɯ, wãtĩārē dutigú jĩĩcõãsããrõ jĩĩgú. ² Toopáre cuarenta bɯrecori, cuarenta ñnamirĩ yaariyigɯ. Too síro juabóayigɯ. ³ Wãtĩārē dutigú Jesús puto wáa, cũürē jĩiyigɯ:

—Mɯɯ Cõamacū macū niigū, atepá ãtãpáre pã cotowéoya, jĩĩmiyigɯ.

⁴ Cũũpe yɯɯyigɯ:

—Cõamacūye queti jóaripũpɯ ate jóarigue niĩ: “Yaaré díca basocáre catiri tiiría. Niipetire Cõamacūye wedeserecã cũārē catiri tia”,* jĩĩ jóarigue niĩ, jĩiyigɯ.

⁵ Too síro wãtĩārē dutigú cũürē Jerusalénɯ “Cõamacūya macã” cūã jĩĩrí macãpɯ néewayigɯ. Toopáre Cõamacūwii sotoapɯ néemũã, ⁶ cũürē jĩĩmiyigɯ:

—Mɯɯ Cõamacū macū niigū, ãnopũmena bupudíaya. Cõamacūye queti jóaripũpɯ ate jóarigue niĩ:

Cõamacū cũũyara ángeleare mɯɯrē cotedutigudaqui.

Mɯɯrē ãtãgãpɯ ñaapeari jĩĩrã, bocañeãdacua,†

jĩĩ jóarigue niĩ, jĩĩmiyigɯ.

⁷ Jesús cũürē jĩiyigɯ:

—Cõamacūye queti jóaripũpɯ ate jóarigue niĩ: “Cõamacū mɯɯ Õpũ wedeserere ‘¿diamacãrã niimũto?’ jĩĩrã, cũürē tiieñnodutirijãña”,‡ jĩĩ jóarigue niĩ, jĩiyigɯ.

⁸ Too síro ãtãgú ãmũãnetõrigapɯ néemũãyigɯ sũcã. Toopá niipetire atibúreco maquē macãrĩrē, teero biiri teemacãrĩ cuorére ãñopetijãyigɯ.

⁹ Cũürē jĩĩmiyigɯ:

—Mɯɯ yɯɯre ñicãcoberimena jeacũmu, “mɯɯ yɯɯ õpũ niĩ” jĩĩ padeorí, ate niipetire mɯɯrē ticoguda, jĩĩmiyigɯ.

¹⁰ Jesús cũürē jĩiyigɯ:

—Wáagua, Satanás. Cõamacūye queti jóaripũpɯ ate jóarigue niĩ: “Cõamacū mɯɯ Õpũ sícũrēna padeoyá. Cũũ dutiré dícare tiiyá”,§ jĩĩ jóarigue niĩ, jĩiyigɯ.

* 4:4 Deuteronomio 8.3. † 4:6 Salmo 91.11-12. ‡ 4:7 Deuteronomio 6.16. § 4:10 Deuteronomio 6.13.

11 Wātīārē dutigá wáajōāyigu. Ángelea Jesuré tiiápura jeayira.

Jesús Galileapɯ buenɯcārigue

(Mr 1.14-15; Lc 4.14-15)

12 Jesús “Juanrē peresu sōnecoayira” jīrere tɔoyigu. Teero tiigá, Galilea ditapɯ wáayigu. 13 Nazaret macārē netōwá, Capernaumpe niigū wáayigu. Capernaum Galileataro wesa, Zabulónya dita, teero biiri Neftalíya dita wesapɯ niiā. 14 Cūū toopú wáari, profeta Isaías jóarirobirora wáaro tiiyiro. Ateré jóarigu niiwī:

15 Zabulón, teero biiri Neftalícāya dita macārā,

día pairímaa wesa macārā,

día Jordán apeniñapú macārā,

teero biiri Galilea dita macārā judíoa niihērā

16 múā naītīārōpɯ niirābiro Cōāmacūyere tɔomasīricu;

añurō bóere ñnarā tiiróbiro múārē netōnégūdure ññaadacu.

Diarira tiiróbiro niirā bóaneōrā niicu;

múā bóebatere ñnarā tiiróbiro cūūrē ñnarā, useniādadu,*

jī jóarigu niiwī.

17 Jesús toopú jeagu, basocáre buenɯcāyigu. “Cōāmacū dutiré múāpure niīādare jeaadaropɯ tiia. Teero tiirá, múā ñañaré tiirere wācūpati, wasoýá”, jīyigu.

Jesús bapari wai wasarí basocare “jāmɯ” jīirigue

(Mr 1.16-20; Lc 5.1-11)

18 Jesús Galileataro wesapɯ wáayigu. Toopú wáagu, sīcūpōna pɯarārē buajeáyigu. Simón, apetóre Pedro sɯonógū, cūū bai Andrés niyira. Wai wasarí basoca niijrā, bapigu cōāño, wai wasara tiiyira. 19 Jesús jīyigu cúārē:

—Jāmɯ yɯmena. Múā mecātígārē wai wasarí basoca niiā; too síropure múā basocáre yée quetire añurō wederí basoca wáaadacu sáa. Teeré wederí, paɯ padeoádacua, jīyigu.

20 Teeré tuorá, máata cúāye bapiyucure toorá cūūjā, Jesuména wáajōāyira.

21 Too netōwá, āpērā pɯarā sīcūpōnarē ñnayigu. Zebedeo pōna Santiago, cūū bai Juan niyira. Cúā pacumena dooriwɯpɯ bapiyucure jeesāñáyira. Jesús cúācārē “jāmɯ” jīyigu. 22 Cūū teero jīrī tuorá, máata tiiwuré, cúā pacure cūū, wáajōāyira Jesuména.

Jesús paɯ basocáre buerigue

(Lc 6.17-19)

23 Jesús niipetiro Galilea ditapɯ judíoa neāré wiseripɯ buewarucuyigu. Añuré queti “Cōāmacū dutiré múāpure niīādare jeaadaro tiia” jīrere wedeyigu. Niipetire cúā diarecutire, cúārē ōpūūrī pūniré netónéyigu.

24 Cūū teero tiiré quetire niipetira Siria dita macārā masīpetijōāyira. Teero tiirá, niipetira diarecutirare cūū putopɯ néewayira. Āpērā merēā biiré diarecutira, āpērā ōpūūrī pūniré cuoráre néewayira. Wātīā sāñnorirare, ñamadiare cuoráre, wáamasīhērārē néewayira. Jesús cúārē netónéyigu.

25 Paɯ Galilea dita macārā, Decápolis macārī macārā, Jerusalén macārā, Judea dita macārā, día Jordán apeniñapú macārā cūūrē nunuyira.

* 4:16 Isaías 9.1-2.

5

Jesús ùtāgūpú basocáre buerigue

¹ Jesús paḥ nḥnḥrī ĩḥagū, ùtāgūpú ḥḥāwawī. Toopú cūḥ jeanuārī, ùsā cūḥ buerá cūḥ puto neāwū. ² Ateré buewi:

Ateré tiiráno useniya

(Lc 6.20-23)

³ —“Cōāmacū tiápuremena dícu cūḥ booré tiimasīā” jīrāno useniya. Cōāmacū dutiré cúāpure jeatoaa.

⁴ Bóaneōrāno useniya. Cōāmacū cúārē yeeripūnapu usenire ticogudaqui.

⁵ “Ḥsā āpērā nemorō uputí macārā niiā” jī wācūhērāno useniya. Cūā Cōāmacū “ticoguda” jīri ditare ñeeādacua.

⁶ ‘Diamacú maquē, teero biiri āñurēre bayiró tiidugárano useniya. Cōāmacū tiápuremena cūḥ boorére tiimasīādacua.

⁷ ‘Āpērārē bóaneō ĩñarāno useniya. Cōāmacū cúārē bóaneō ĩḥagūdaqui.

⁸ ‘Āñurē wācū tagueñarāno useniya. Cūā Cōāmacūrē ĩḥāādacua.

⁹ ‘Āñurō niirecutire wáari tiiráno useniya. Cōāmacū cúārē “yḥḥ pōna niīya” jīgūdaqui.

¹⁰ ‘Cūā Cōāmacū boorére tiiré wapa āpērā ñañarō netōrī tiinórāno useniya. Cōāmacū dutiré cúāpure jeatoaa.

¹¹ ‘Múā yḥḥre padeoré wapa āpērā múārē ñañarō jī, ñañarō netōrī tiíadacua. Noo ñañarō niiré jīditoadacua múārē. Cūā teero tiirí, múā useniādacua. ¹² Too síropure múā ḥḥḥāsepḥ pairó wapatáre buaādacua. Teero tiirá, bayiró useniña. Múārē tiiróbirora ñañarō tiáperucuyira múā suguero niiracārē profetare.

Jesuré padeorá móā, sīāwócore tiiróbiro niīya

(Mr 9.50; Lc 14.34-35)

¹³ ‘Marī yaaré poaaro jīrā, móārē sāā. Múā móābiro niīā atibúrecopure. Móā ocare petirí, ocanemorí tiimasīña manicú. Tee deero tiíadare mee niicu. Teero tiirá, teeré sopeputóḥ cōājācu. Basocá cutadiyócu.

¹⁴ ‘Múā sīāwócore tiiróbiro niīā atibúrecopure. Sicamacá ùtāgú sotoapu niirí macārē yayiómasīña manicú. ¹⁵ Basocá sīāwócorigare sīāāri siro, moocūriya. Teero tiiróno tiirá, ḥḥḥārōpe péoya, niipetira tiwiipú niirārē bóebatecoaro jīrā. ¹⁶ Tiigá sīāwócorobirora múācā basocá ĩñacoropure āñurō tiirécutiya. Múā āñurō tiirí ĩñarā, āpērācā múā Paḥḥ ḥḥḥāsepḥ niigárē “āñunetōjōāgū niiqui” jīādacua.

Moisére dutiré cūūrigue maquē

¹⁷ ‘Biirō wācūrijāña yḥḥre: “Moisére dutiré cūūrigue, teero biiri profetas jóariguere cōāgū atigū tiájīyi”, jī wācūrijāña. Teeré cōāgū mee atiwu. Teeré “diamacárā biirope niīā” jīgū atiwu. ¹⁸ Yḥḥ ateréja diamacárā jīā: Ḥḥḥāse, atibúreco niiritabere Cōāmacū péerogā tee dutirére cōāriqui. Niipetire cūḥ “biirō wāaadacu” jīrigue diamacú wáaro tiíadacu. ¹⁹ Tee dutirére péerogā netōḥcāgūno buri niigú niigūdaqui Cōāmacū Ōpū niirōpḥre. Āpērārē netōḥcārī tiigúnocā teerora biigūdaqui. Āpī tee dutirére diamacú tiigúnopre, āpērārē teeré tiidutígunopre ōpū tiiróbiro niigūdaqui Cōāmacū Ōpū niirōpḥre. ²⁰ Múārē ate wedea: Moisés jóarigue

buerá, teero biiri fariseo basoca “ūsá Cōāmacū boorére añurō tiia” jīīmiya. Múā cūā nemorō Cōāmacū boorépere tiihéra, Cōāmacū putoꝝ wáaricu.

Cúare ñañaniã
(Lc 12.57-59)

²¹ Tuoꝝiyu múā ñecūsūmuārē wederiguere: “Basocáre sīārjāña. Sīāgūno queti beserí basocū putoꝝ néewa, wedesānogūdaqui”. ²² Yūupeja múārē ateré wedea: Cūūya wedegumena cúagano besegú putoꝝ néewa, wedesānogūdaqui. Cūūya wedegure “mūw wapamanigū niīā” jīī buijāgūno Judíoare Dutirá Peti putoꝝ néewa, wedesānogūdaqui. Cūūya wedegure “wáicu tiiróbiro wácūrē cūoa mūujā” jīīgūnorē pecamerū sócōārquio niīā.

²³ Teero tiigú, mūw Cōāmacūwiipū Cōāmacūrē padeogú, apeyenó ticogūdu tiicú. Ticoadari suguerogā, wācūbūacu: “Yáa wedegū cúa niiqui yūumena; yūw cūūrē ñañarō tiiatū”, jīī wācūcu. ²⁴ Mūw ticoadarere duupéo, cūūrē acabóre sāisuguégu wáaya. Teero tiíari siro, “Cōāmacūrē ticogūda” jīīariguere ticoya sáa.

²⁵ Mūūrē wedesārigumena queti beseróꝝ wáarara, boyeromena quēnosūguéya. Quēnosūguéheri, mūūrē besegúꝝ ticojāgūdaqui. Cūū surarapūre ticojāgūdaqui sáa. Cūāꝝara peresuwiipū sōnecoadacua sáa. ²⁶ Yūw mūūrē ateréja diamacúrā jīīā: Mūw wapatípetihegu, wiriticu, jīīwí Jesús.

Āpī numorē ñeeaperijāña

²⁷ Jesús wedenemowí:

—Múā ate wederiguere tuoꝝiyu: “Āpī numorē ñeeaperijāña”. ²⁸ Yūupeja ateré diamacúrā jīīā: Sīcū numiōrē ñañaré tiidugáremena ññagūno cūū wácūrēmenarā coomena ñañarō tiíarigūbiro niitoaqui.

²⁹ Diamacú macā capea ññaré* múārē ñañarére tiirí tiibócu. Teero wáari, tiigaré odewecōājāña. Teero tiiró, sicaróra múāya ōꝝū macārō cōōrī, añujāā. Niipetiri ōꝝū pecamerū cōōrīpeja, ñañanetōjōācu. ³⁰ Diamacú macā wāmo† múārē ñañarére tiirí tiibócu. Teero wáari, tiiwāmorē páatacōājāña. Teero tiiró, sicaróra múāya ōꝝū macārō cōōrī, añujāā. Niipetiri ōꝝū pecamerū cōōrīpeja, ñañanetōjōācu.

Nūmosānumiārē cōārijāña

(Mt 19.9; Mr 10.11-12; Lc 16.18)

³¹ Múā atecārē tuoꝝiyu: “Nūmorē cōāgū, ‘atewapá mūūrē cōāā’ jīīrípūrē jóa, coore ticoro booa”. ³² Yūupeja ateré diamacúrā jīīā: Sīcū cūū numo āpīmēna ñeeaperipacari, coore cōāgū, coore ūmūāmena ñeeaperigo tiiróbiro putuári tiiquí. Sīcū cōānorigomena numocutigucā āpī numoména ñañarō ñeeapegu tiiróbiro putuáqui.

“Teerora tiíada” jīīré maquē

³³ Tuoꝝiyu sūcā múā ñecūsūmuārē wederiguere: “Mūw ‘Cōāmacū wāmemena tiigúda’ jīīrirobirora jīīditoro manirō tiiyá”. ³⁴ Yūupeja ateré diamacúrā jīīā: Múā āpērārē “teerora tiigúda” jīīrā, Cōāmacū wāmemena jīīrijāña. “Ūmūāsemena diamacúrā jīīā”, jīīrijāña. Ūmūāseꝝ Cōāmacū dutiduiqui. ³⁵ “Atibúrecomena diamacúrā jīīā”, jīīrijāña. Atibúrecocā

* 5:29 “Capea ññaré” jīīré “marí ñañaré tiidugáre” jīīdugaro tiia. † 5:30 “Diamacú macā wāmo” jīīré “marí ñañaré tiirē” jīīdugaro tiia.

Cõamacũye dupori pesaró tiiróbiro niirõ tiia. “Jerusalénmenacãrê diamacúrã jĩã”, jĩrijãña. Tiimacãcã marĩ Õpũ tutuagũya macã niĩã. ³⁶ “Yáa dupumena diamacúrã jĩã”, jĩrijãña. Múã teero jĩrémēna sicadá póadare ñĩrída o butirída wáari tiimasĩricu. ³⁷ Múã tiádara, “teerora tiáda” jĩña; tiiriádara, “tiirícu” jĩjãña. Múã jĩnemocorepũja wãtĩ wãcũré niibocu.

Ñañarõ tiirí, cãmeríjãña

(Lc 6.29-30)

³⁸ Múã ate wederiguere tũojĩyu: “Sĩcũ mũũrê capea páawari, mũũcã teorora cũũrê páawacãmeña. Upire páaperi, teorora cũũrê páapecãmeña”. ³⁹ Yũũpeja ateré diamacúrã jĩã: Mũũrê ñañarõ tiigúnorê teero ññajãña. Cãmeríjãña. Sĩcũ mũũrê wasopũro diamacũpere páari, apeniñapécãrê páaaro. ⁴⁰ Sĩcũ mũũrê queti beserí basocu putopũ néewa, besegũre “cũũ yũũre ñañarõ tiirígue wapa cũũyaro camisare ticoautiya” jĩboqui. Cũũ teero jĩrĩ, sotoá macãrõ mũũ sãñarõcãrê ticojãña, tooré cũũ booátã. ⁴¹ Surara apeyenórê sicaburo mũũrê néewadutiri, apeburó néewabosanemoña sũcã. ⁴² Mũũrê sãigúnorê ticoya. Apeyenórê mũũrê wasodũgari, “wasoria” jĩrijãña.

Ññatutirare maĩdutĩrique

(Lc 6.27-28, 32-36)

⁴³ Múã ate wederiguere tũojĩyu: “Mũũ menamacãrãrê maĩñã; mũũrê ññatutirapere ññatuti doocãméña”. ⁴⁴ Yũũpeja ateré diamacúrã jĩã: Múãrê ññatutirare maĩñã. Múãrê ñañarõ tiirãre Cõamacũrê sãĩbosáya. ⁴⁵ Múã teero tiirã, múã Pacũ ãmũãsepu niigũ põna niĩadacu. Cũũ ãñurã putopũ, teero biiri ñañarã putopũcãrê muĩpũ bóeri tiĩ. Cũũ booré tiirã putopũ, teero biiri cũũ booré tiihẽra putopũcãrê oco peari tiĩ. ⁴⁶ Múãrê maĩrã dícuere maĩrĩ, wapamaníã. Romanuã õpãrê niyeru wapasébosari basoca teeré tiĩya. ⁴⁷ Múãya wedera dícuere ãñurõ tiirã, ¿ñeenõ ãñunemore ãpẽrãrê tiĩẽnogari? Cõamacũrê masĩhẽrã teeré tiĩya. ⁴⁸ Múã Pacũ ãmũãsepu niigũ ãñurê tiirécutigu tiiróbirora ãñurê tiirécutira niĩña.

6

Ññurõ tiiré maquẽ

¹ Múã Cõamacũye ãñurẽre tiirã, basocã ññacoropũ dícu tiĩẽñorijãña. Múã teero tiirécutiri, múã Pacũ ãmũãsepu niigũ múã ãñurê tiiré wapa ticorénorê ticoriqui.

² Teero tiirã, múã bóaneõrãrê tiiapura, máata ãpĩrẽ bayiró busurómena mũũ tiiapuariguere wedebatedutirijãña. Tiiditórepira teenórê tiirécuticua múã nearé wiseripũre, teero biiri macã decopũre. Cũã tiiapucua, ãpẽrã “ãñunĩ” jĩãrõ jĩrã. Yũũ múãrê ateréja diamacúrã jĩã: Cũã basocã teero jĩrẽ wapa wapatápetitoaya mé. ³ Múãpe bóaneõrãrê tiiapuara, múã menamacãrãrê wedebaterijãña. ⁴ Ticora, ññahẽrõpũ ticoya. Múã Pacũ múã ññahẽrõpũ tiirénorê ññagũ múã ãñurõ tiári siro, wapatãre ticogũdaqui.

Cõamacũrê sãiré

(Lc 11.2-4)

⁵ Múã Cõamacũrê sãirã, tiiditórepira tiiróbiro tiirijãña. Cũã nearé wiseripũ, macã decopũ nucũ, basocã ññããrõ jĩrã, sãĩcúa. Yũũ múãrê ateréja diamacúrã jĩã: Cũã basocã teero ññarẽ wapa wapatápetitoaya mé.

6 Múápe Cōāmacū múā Pacure sãĩrã, múāye sawiripũ sãāwa, soperé biajã, cūũrẽ sãĩñá. Cūũ ññabuaya manigú niipacu, múāmena niiqui. Cūũ múā ññahẽõpũ tiirénorẽ ññagú múā ãñurõ tiĩari siro, wapatáre ticogũdaqui.

7 'Cōāmacũrẽ sãĩrã, ãñurõ wãcũripacara, sãĩnemósãrijãña. Cōāmacũrẽ masĩhẽrã teero tiicúa, “marĩrẽ pee wedeseremena tũogũdaqui” jĩĩrã. 8 Múājã cúã tiiróbiro tiirijãña. Múā Pacũ múā boorénorẽ sãĩãdari sũguero, masĩtoaqui. 9 Teero tiirã, biiro jĩĩ sãĩñá:

Ɛsã Pacũ ãmũãsepũ niigú, mũũrẽ quioníremena padeoáda.

10 Mũũ dutiré ãsãpũre niĩadare jeaaro.

Ɛmũãse macãrã mũũ booré dícare tiicúa; atibáreco macãrãcã teerora tiĩáro.

11 Ɛsãrẽ búrecoricõrõ yaaré ticoya.

12 Āpẽrã ãsãrẽ ñañarõ tiirãre ãsã acabóbirora mũũcã ãsã ñañaré tiirere acabóya.

13 Jĩĩcõãsãrenorẽ cãmotáya.

Ɛsãrẽ ñañarõ wáari jĩĩgũ, netõnéña.

Mũũ sĩcũrã dutirucugũdacu. Tutuanetõjõãgũ niĩã. Mũũ sĩcũrã usenipeogũno niirucujãña.

Teerora niĩãrõ.

14 Āpẽrã múãrẽ ñañarõ tiirere acabóri, múā Pacũ ãmũãsepũ niigúcã múãrẽ acabógũdaqui. 15 Múã cúã ñañarõ tiirere acabóheri, múā Pacũcã múã ñañaré tiirere acabóriqui.

Betiré maquẽ

16 'Múã beti, sãĩrã, tiiditórepira tiiróbiro tiirijãña. Cúã wãcũpatirabiro baujãcua. Jũabóarabiro baurã wáanetõjãcua, basocã cúã betirere ññãrõ jĩĩrã. Yũũ múãrẽ ateréja diamacãrã jĩĩã: Cúã basocã teero ññaré wapa wapatápetitoaya mée. 17 Múápe beti, sãĩrã, diapóa waacosé, ãñurõ wũapoarira niĩña, 18 ãpẽrã múã betirere masĩrijããrõ jĩĩrã. Múā Pacũ ññabuaya manigú niipacu, múāmena niiqui. Cūũ múā ññahẽõpũ tiirénorẽ ññagú múā ãñurõ tiĩari siro, wapatáre ticogũdaqui.

Ɛmũãse maquẽrẽ néõcũyueya

(Lc 12.33-34)

19 'Atiditã maquẽrẽ pee néõcũrijãña. Teeré butua yaacua; cutawi bóajõãcu; yaarépira sãāwa, yaapetijãcua. 20 Teero tiiróno tiirã, ãmũãsepũ ãñurẽ buarĩ tiiadarepere néõcũyueya Cōāmacũ booré tiirucúremena. Teero tiirã, toopãre pee ãñurẽ cõoádacu. Toopãre múã néõcũrere butua tãamasĩricua; cutawiricu; yaarépira sãāwa, yaaricua. 21 Ɛmũãsepũ múāye niirĩ, Cōāmacũye dícare wãcũãdacu.

Sĩãwócoriga

(Lc 11.34-36)

22 'Múāye capeari õpũũrĩrẽ sãĩwócoriga tiiróbiro niĩã. Múã capeari ãñurĩ, ãñurõ ññãdadacu; ãñurõ tũomasĩãdadacu; ññããtã, ññaricu; tũomasĩricu. 23 Múã ññañaré capeari cõorã tiiróbiro niirĩ, múāye õpũũrĩpũre naĩtĩãrõ tiiróbiro niĩã. Cōāmacũyere masĩria. Tee naĩtĩãre ññãanetõjõãã.

Niyerure maĩrã, Cōāmacũpere maĩricu

(Lc 16.13)

24 'Sicā puarārē padecotemasīriqui. Sicūrē maīriqui; āpīpére maīqui. Sicārē padeoquí; āpīpére netōncāqui. Múā niyerure maīrā, Cōāmacūpere maīricu.

Cōāmacū dutiré múāpure niīadarere boosuguéya

(Lc 12.22-31)

25 'Teero tiigú, múārē ateré wedea: Múā niirecutirere wācūpatirijāña. “¿Ñeenó yaaadari; ñeenó sīniādari; ñeenó sãñaādari marī?” jīi wācūpatirijāña. Marī catirépe yaaré nemorō wapacutía. Marīye ōpūūrīpe suti nemorō wapacutía. 26 Minipōnárē iññate múā. Cúā oteriya. Oteré duca seerīya. Teeducare iññanore wiseripū iññanoriya. Teero tiirīpacari, múā Рачу ūmñāsepu niigú cúārē yaaré ticoqui. Múāpe minipōná nemorō wapacutía. 27 Múā bayirō wācūpatira, бучаñnemorīcu.

28 '¿Deero tiirā múā sutipére wācūpatii? Coori macñncū maquērē wācūña. Tee booró wiicú. Paderipacaro, suti suaripacaro, suti aññurē sãñarē tiiróbiro baua. 29 Teero biipacari, yuu ateré jīā: Salomón suti aññurē peti sãñapacu, coorire sīcārībīriyigu. 30 Sicabūrecora tee catia; apébūreco sīniāriguepu boea; too síro sóejānoā. Teero wáapacari, Cōāmacū teecorire aññurē suti sãñarō tiiróbiro bauri tīi. Múāpereja aññunemorō cotequi. Múā péerogā padeoré cuorá niīā. 31 Teero tiirā, “¿ñeenó yaaadari; ñeenó sīniādari; ñeenó sãñaādari marī?” jīi wācūpatirijāña. 32 Atibūreco macārā Cōāmacūrē padeohéra tee niipetirere wācūpatiya. Marī Рачу ūmñāsepu niigú múā boorénorē masītoai méé. 33 Múāpe Cōāmacū dutiré múāpure niīadarere boosuguéya. Teero biiri diamacú cū boorére tiinññuseya. Teero tiirī, niipetire múārē dñsarére ticogūdaqui. 34 Teero tiirā, “¿ññamigārē deero wáamiādariye?” jīi wācūpatirijāña. Apébūreco maquērē múā ññarō netōñdarere wācūpatisuguerijāña. Mecūā maquē dícuere wācūña. Mecūārē múārē wācūpatiri tiīādare niitoaa.

7

Āpērārē iññabeserijāña

(Lc 6.37-38, 41-42)

1 'Āpērārē iññabeserijāña. Múā iññabeseheri, Cōāmacūcā múārē iññabeseriqui. 2 Múā āpērārē wedepatirirobirora múācā wedepatinoādacu. Múā āpērārē pee ññarō jīirī, queoró múācārē jīinoādacu. 3 Mññya wedegūya capeapu pasarí manarōrē iññā. Iññapacu, mññya capeapu pasarí dñcapereja iññaria. 4 Mññya capeapu yucññca pasanopacu, ¿deero tiigú mññya wedegure, “mññya capeapu pasarí manarōrē néecōāma” jīi? 5 ¡Ññañagú, tiiditōrepigu! Mññya capeapu niirī dñcapere néecōāsugueya. Cōātoagupu, aññurō iññagūdacu. Teero tiigú, mññya wedegūya capeapu pasarí manarōrē néecōāgūdacu.

6 'Cōāmacūrē boohéranorē cūyue queti aññuré wederijāña. Cúāñorē wedera, díayiare aññuré ticora tiiróbiro tiicú. Díayia cúaāmarā aññuré ticopacari, múārē cāmenñcā bacajācua. Cōāmacūrē padeodagáherare cūyue aññuré maquērē wederijāña. Cúāñorē wedera, yesea watoapu ññaqueða wapapacáridare déecūrā tiiróbiro tiicú. Yesea tiidaré cutatábatejācua. Cōāmacūrē boohérare bári peti cūyere wedecu.

Cōāmacūrē sãññá
(Lc 11.9-13; 6.31)

7 'Cõamacūrē sãĩñá. Sãĩrĩ, cūũ múārē ticogũdaqui. ãñurēre ãmaãrã tiiróbirora sãĩrucújãña. Sãĩrucújãrã, buaádadu. "Sope pãõña yũre" jĩgũ tiiróbiro sãĩdúrijãña. Sãĩdúheri, "jáũ" jĩgũdaqui. 8 Sãĩgũno cõogũdaqui. ãmaãgũno buagũdaqui. "Pãõña" jĩgũno pãõnogũdaqui.

9 'Múã põna múārē wúabere sãĩrĩ, cúārē ütãpere ticoricu. 10 Wai sãĩrĩ, ãñarē ticoricu. 11 Múã ñañaré tiirá niipacara, múã põnarē ãñurēre ticomasã. Marĩ Pacu ãmũãsepũ niigũpe cũārē sãĩrãnorē nemorõ ãñurēre ticomasĩqui.

12 'Múã ãpērãrē múārē ãñurõ tiirĩ booa; múãcã teerora cúārē ãñurõ tiiyá. Teeré Moisere dutiré cũirigue, teero biiri profetas jóarigue tiidutía.

Esahéri sopegã

(Lc 13.24)

13 'Esahéri sopegãrē sããwaya. Pecamepũ sããwari sopepe esarĩ sope niĩã; pecamepũ wáarima esarĩma niĩã. Toopere paũ sããwaya. 14 Catiré petihéropũ sããwari sopepeja esahéri sopegã niijãã. Toopá niijearima esaherĩma niĩã. Siquērãrã catiré petihére buaáya.

Yucũgũre tiigũ dũcamena ññamasĩnoã

(Lc 6.43-44)

15 'Ãpērã "ũsã profetas niĩã" jĩditorare tuorĩjãña. Cúã ãñurã tiiróbiro baumiya. Oveja ãñurãgã tiiróbiro baumiya. Teero baupacára, cúã wãcũrẽpure yáíwa cúãamarã tiiróbiro wãcũyũ. 16 Múã cúārē cúã tiirécutiremena ññamasĩñadacu. Potagu use dũcacutiria. Wĩsõcã ipitire dũcacutiria. 17 Yucũgũ ãñurĩgũno ãñurē dũcacutia; sĩniátirigũno ñañaré dũcacutia. 18 ãñurĩgũno ñañaré dũcacutiricu; ñañarĩgũno ãñurē dũcacutiricu. 19 Ñañaré dũcacutirigũno páata, pecamepũ sóecõãjãnoãdadu. 20 Teeré tiiróbirora jĩditorepirare cúã tiirécutiremena ññamasĩñadacu.

Niipetira Cõamacũ pũtopũ wáaricua

(Lc 13.25-27)

21 'Pau yũre "Õpũ" jĩpacara, cúã niipetira Cõamacũ pũtopũ wáaricua. Yũũ Pacu ãmũãsepũ niigũ booré tiirãno dícu wáaadacua. 22 Cõamacũ basocãre wapa tiádari bũreco jearĩ, paũ yũre jĩmiãdadua: "ũsã Õpũ, mũũ wãmemena basocãre buewũ; mũũ wãmemena wãtĩlãrē cõãwionecowũ; mũũ wãmemena pee ãñurē tiieñowã sũcã", jĩmiãdadua. 23 Cúã teero jĩpacari, "múārē masĩria yũjã" jĩgũdadu. "¡Múã ñañaré tiirĩra niĩã; witiwaya!" jĩgũdadu.

Pũawĩ tiinũcãre queti

(Mr 1.22; Lc 6.47-49)

24 'Teero tiigũ, yũũ wederere tuo, yũũ wederirobiro tiigũno masĩgũ tiiróbiro niĩ. Masĩgũno wii tiigũ, coasãwa, ãtãgãpũ jea, botarĩ nũcõ, wii tiimũãqui. 25 Too síro oco pea, díã pota, wĩno wẽẽ, tiwiipú oco õmatucopacari, peediaricu, ãtãgã sotoapũ nũcõãri wii niijĩrõ. 26 Yũũ wederere tuo, yũũ wederirobiro tihégũnope tuorĩrigũ tiiróbiro niĩ. Tuorĩrigũno wii tiigũ, ditatupari yepapũ wii tiimũãqui. 27 Too síro oco pea, díã pota, wĩno wẽẽ, tiwiipú oco õmatucori, jõecodiacu. Jõecodia matãpetijõãcu, jĩwĩ.

28 Jesús teeré buepetiari siro, basocã cũũ buerere tuomanijõãwã. 29 Dutiré cõogũ tiiróbiro buewi. Moisés jóarigue buerã tiiróbiro bueriwi.

8

Jesús òpũ bógare netónérigue

(Mr 1.40-45; Lc 5.12-16)

¹ Jesús ùtãgũpú nniãrigu diijeári, pau basocá cũũrê nunũyíra. ² Cũũ maapu wáari, sícũ òpũ bógu cũũ puto wáayigu. Ñicãcoberimena jeacũmuyigu:

— Òpũ, mũũ yũũ diarecutirere netónédugagu, netónemasĩã, jĩiyigu.

³ Jesús cũũrê ñaapeó, jĩiyigu:

— Netónédugaga. Diaremanigũ putuáya, jĩiyigu.

Máata cũũya òpũ bógare yatijõãyiro. ⁴ Jesús cũũrê jĩiyigu:

— Ateré ãpẽrãrẽ wedegu mee tiiwá, jĩimiyigu—. Pairé eñogú wáaya, “ãñujõããyi” jĩĩdutigu. Too síro sũcã Cõãmacũrẽ ticoya, mũũ diaré netõãrigue wapa wapatírono tiigú. Teeré tiidutírigu niuwĩ Moisés. Mũũ teero tiiyá, basocá niipetira mũũ diaré netõãriguere masĩãrõ jĩĩgũ, jĩiyigu.

Jesús cien surara dutigũre padecotegũre netónérigue

(Lc 7.1-10)

⁵ Jesús Capernaumpũ sããwari, sícũ cien surara dutigú cũũ puto atiwi. Cũũrê tiiapure sãĩwĩ:

⁶ — Òpũ, yũũre padecotegu wiipú cõããwĩ. Cũũ wáamasĩriawĩ. Bayiró peti pũnisĩããwĩ, jĩĩwĩ.

⁷ Jesús cũũrê yũũwĩ:

— Jáu. Netónégũ wáaguda, jĩĩmiwĩ.

⁸ Cien surara dutigú cũũrê yũũwĩ:

— Òpũ, yũũ bári niigú niĩã. Teero tiigú, yũũ mũũrẽ yáa wiipu “sããatiya” jĩĩmasĩriga. Mũũ sããwaripacari, “netõãrõ” jĩĩcoremenarã yũũre padecotegu netõjõãgũdaqui. ⁹ Yũũ ãpẽrã dutiré docapũ niĩã. Yũũpũ surarare dutia sãa. Yũũ sícũrẽ “wáaya” jĩĩrĩ, wáai. ãpĩrẽ “atiya” jĩĩrĩ, atii. Yũũre padecotegure “biiro tiiyá” jĩĩrĩ, tiii, jĩĩwĩ.

¹⁰ Jesús cũũ jĩĩrere tuogú, tuomanĩjõãwĩ. Cũũrê nunũrãrẽ jĩĩwĩ:

— Yũũ aterėja diamacũrã jĩĩã: Israelpũre ãni tiiróbiro padeoré cõogũre buajeãñariga. ¹¹ Mũũrẽ ateré wedea: Niipetiropũ macãrã pau, ãni romanuãyũ tiiróbiro Cõãmacũ Òpũ niirõpũ jeaadacua. Toopú Abraham, Isaac, Jacobmena yaaduiadacua. ¹² Pau Cõãmacũ sũosũguémirirape cũã padeohére wapa naĩtĩãrõpũ cõãdioconoãdacua. Toopú pũnisĩra bacadiyó, utiadacua, jĩĩwĩ.

¹³ Jesús cien surarare dutigũre jĩĩwĩ:

— Mũũya wiipu putuawagua. Mũũ padeoárirobirora wáaadacu, jĩĩwĩ.

Toorã cũũrẽ padecotegu netõjõãyigu.

Jesús Pedro mañecõrẽ netónérigue

(Mr 1.29-31; Lc 4.38-39)

¹⁴ Jesús Pedroya wiipũ wáayigu. Tiiwiipú sããjeagu, Pedro mañecõrẽ wiorécutipesagore buajeáyigu. ¹⁵ Coore wãmopũ padeñáyigu. Cũũ teero tiirira, wioré tatijõãyiro. Coo wãmũnũcã, cũũrẽ yaaré ecayígo.

Jesús pau diarecutirare netónérigue

(Mr 1.32-34; Lc 4.40-41)

¹⁶ Nãicũmurĩ, basocá Jesús putopũ pau wãtĩã sããnorirare nẽjeayira. Cũũ sícãrĩ wedescoremearã wãtĩãrẽ cõãwionecoyigu. Niipetira diarecutiracãrẽ netónépetijãyigu. ¹⁷ Cũũ teero tiiri, profeta Isaías

jóariborira wáaro tiyíro. Ateré jóarigu niwĩ: “Marĩ tutuherere, marĩ diarecutirere cãũpeja netõnéjãwĩ”, * jĩ jóarigu niwĩ.

Jesuré nãndugámiriraye queti

(Lc 9.57-62)

¹⁸ Jesús pau cãũ putopu neãnucãrĩ ññagũ, ãsã cãũ bueráre: —Jãmu, tãawaco iiniñapu, jĩwĩ.

¹⁹ Sĩcũ Moisés jóarigue buegú Jesús puto wáa, jĩwĩ:

—Basocáre buegú, noo mũu wáaro yũu mũurẽ nũnugáda. Mũu buegú niidugaga.

²⁰ Jesús cãũrẽ yũuwi:

—Wáicura cãñirẽ tutiri cwoóya. Minipõná põnacutire sutiri cwoóya. Yũu niipetira sówũpeja cãñirõ cwoória, jĩwĩ.

²¹ Æpĩ cãũrẽ nũnũmiãrigu jĩwĩ:

—Õpũ, yũu pacu diari siro, yaatógupũ, mũũmena wáaguda sũcã, jĩmiwĩ.

²² Jesús cãũrẽ yũuwi:

—Yũũmena wáadugagu mecütigãrã yũure nũndóajãña. Yũure padeohéra diarirapu tiiróbiro niitoaya. Cũã basiro cãmerĩ yaaáro, jĩwĩ.

Jesús wĩnorẽ, ocoturire nũcããrĩ tiirigue

(Mr 4.35-41; Lc 8.22-25)

²³ Jesús dooríwũpu mũãsãwĩ. Æsã cãũ buerá bapacutiwũ. ²⁴ Æsã tãawari, wĩno bayiró wẽẽcutatiwũ. Dooríwure ocoturí páabatesãwũ. Jesupé cãñigú tiwĩ. ²⁵ Teero tiirã, ãsã cãũ puto wáa, wãcõrãrã, cãũrẽ jĩwũ:

—jËsã Õpũ, netõnéña! jMarĩ duadiarapu tiira! jĩwũ.

²⁶ Jesús ãsãrẽ yũuwi:

—¿Deero tiirã nocõrõ cui? Mũã péerogã padeorẽ cwoorã niã.

Jĩtoa, wãmũnucã, wĩnorẽ, ocoturire nũcããdutiwi. Nũcããpetijõãwũ.

²⁷ Æsã ññamanijõãjĩrã, cãmerĩ wedesewu:

—¿Ñiirũno basocú niimiĩ ãni? Cãũrẽ wĩnopãra, ocoturipãra yũujã, netõnucãria, jĩwũ.

Gadara macãrã wãtĩã sããnoriraye queti

(Mr 5.1-20; Lc 8.26-39)

²⁸ Jesús apeniñapú Gadara ditapu tĩãjeari, ãmuã puarã masãcoperi watoapu niãrira cãũ puto atiwa. Cũã wãtĩã sããnorira niwã. Bayiró peti cúaãmarã niwã ména. Teero tiirã, basocá tiimapãre netõwãriyira.

²⁹ Jesuré ññarã, acaribjõãwã:

—Mũu Cõãmãcũ macũ, ãsãrẽ potocõrijãña. ¿Ësãrẽ ññarõ netõrĩ tiigú atiarĩ? Æsã ññarõ netõãdaro jearia ména, jĩwã.

³⁰ Cũã beru pau yesea yaanucũwã. ³¹ Wãtĩã basocãpũre niirã Jesuré bayiró sãiwã:

—Mũu ãsãrẽ cõãwionecogũja, ñniã yeseapũre sããwadutiya, jĩwã.

³² Jesús: —Teerora tiyã, jĩ yũuwi.

Cãũ teero jĩĩrã, basocãpũre niãrira witiwa, yeseapũre sããwatu niwã. Niipetira yesea opatũdipũ cutũcutũbuawa, opataropũ ñaañũã, duaõãwã.

³³ Yesea coterí basoca cuicocũtuawa. Macãpu jeara, wãtĩã sããnorira niimiãrĩrãre wáariguere wedepetirira niwã. ³⁴ Teeré tuorã, tiimacã macãrã niipetira Jesús putopu jewa. Cãũrẽ ññarã, biiro jĩwã:

—jWáagua! Æsãya ditapũre putũãrijãña, jĩwã.

* 8:17 Isaías 53.4.

9

Jesús wáamasihēgūrē netōnérigue

(Mr 2.1-12; Lc 5.17-26)

¹ Jesús dooriwupu muāsā, cūuya macāpu cāmecótīāwī sūcā. ² Toopú āpērā sīcū wáamasihēgūrē cōārōmena Jesús putopu ñoonéjayira. Jesús cūā padeorí ñnagū, wáamasihēgūrē jīiyigu:

—Yāa wedegu, wācūtutuaya. Muu ñañarē tiirere acabónotoaa, jīiyigu.

³ Sīquērā Moisés jóarigue buerá toopú niyira. Cūā Jesús jīirere tuorá, wācūyira: “Āni Cōāmacūrē ñañarō wedesege tii”, jīi wācūyira.

⁴ Jesús cūā wācūrere masījīgū, sāññáyigu:

—¿Deero tiirá múā ñañarō wācūi? ⁵ Ānirē “muu ñañarē tiirere acabónotoaa” yuu jīirī, tee cūrē acabónoāriguere ññaricu múājā. Yuu “wāmuncā, wāaya” jīirpereja, cūū wāmuncārī ññā múā. ⁶ Yuu niipetira sōwū niīā. Teero tiigú, atiditapúre basocá cūā ñañarē tiirere acabomasīā. Yuu dutirere múārē ēñogúda, jīiyigu cūupeja.

Wáamasihēgūrē jīiyigu:

—Wāmuncāña. Muu cōārōrē néepa, muuya wiipu putuawayaya, jīiyigu.

⁷ Wáamasihēgū niimiārigu wāmuncā, cūuya wiipu putuajōāyigu.

⁸ Basocá teero tiirí ññarā, cuijōāyira sáa. Cōāmacūrē usenire ticoyira, cūū basocáre dutimasīrere ticorí ññarā.

Jesús Mateore suorígue

(Mr 2.13-17; Lc 5.27-32)

⁹ Jesús too netōwágu, yuure ññabuawī. Yuu romanuā ōpūrē niyeru wapasébosari basocū niimiwū. Jesús yuure yuu paderópu duiri ñña: —Jāmu yuūmena, jīiwī. Teero tiigú, wāmuncā, cūūmena wāawu.

¹⁰ Too síro yāa wiipu yaaduiwi cūū buerámena. Cūā yaaritabe, āpērā pau niyeru wapasébosari basoca, āpērā ññarē tiirá jeawa. Cūāmena yaaduiwa. ¹¹ Fariseo basoca teeré ññarā, cūū bueráre sāññáwā:

—¿Deero tiigú múārē buegú niyeru wapasébosari basocamena, ññarē tiirámena yaai? jīiwā.

¹² Jesús teeré tuogú, jīiwī:

—Diaremanirā ucotigūre booricua; diarecutira dícu ucotigūre boocúa.

¹³ Cōāmacūye queti jóaripūpu ate Cōāmacū jīiriguere buenemorā wāaya sūcā: “Wáicūra sópeora dícuere ññadugariga; āpērārē bóaneō ññarépere nemorō ññadugaga”,* jīiā. Yuupe “āññurē dícu tiia” jīirārē āmaāgū atiriwu; ññarē tiirápere āmaāgū atiwu, jīiwī.

“¿Muu buerá deero tiirá betirí?” jīirigue

(Mr 2.18-22; Lc 5.33-39)

¹⁴ Too síro Juan buerere nunarā Jesús puto ati, cūrē sāññáwā:

—Ēsā, teero biiri fariseo basoca betia. ¿Deero tiirá muu buerápe betirí? jīiwā.

¹⁵ Jesupé cūrē jīiwī:

—Wāmosíagudu boocórra bóaneōrā niimasīriya, cūū cūāmena niirī. Too síro cūū néewanogúdaqui. Teero wāari siro, betiādacua.

¹⁶ ‘Sīcū sutiró bucurore mama caseroména seeréturiqui. Teeré tiiatā, coserí, mama caserope wéeduo, bucū caserope yigajōārī tiicú. Teero

* 9:13 Oseas 6.6.

tiirí, pairí cope yiganemocu. ¹⁷ Teerora mama vinorē wáicura caseroporí bucuporimena posetínoricu. Teeré tiirí, wuga, teeporí esarí, podojōācu. Vīno pióbatejōā, teeporicā cōōjōācu. Teero tiirā, mama vinorē mamapōripu posetīnoā. Biiro tiirí, vinorē cno, tiipocārē cnoꝛucúadacu, jīwī.†

Jairo macōye queti; Jesuyáro sutiró padeñárigoye queti
(Mr 5.21-43; Lc 8.40-56)

¹⁸ Jesús cūāmena wedeseḡu tiiríra, sīcū judíoa neārí wii dutirá menamacū jea, Jesús puto ñicācoberimena jeacūmu, jīwī:

—Yuu macō mecūtīgā diajōāāwō. Jāmu yuūmena. Ñaapeóḡu atiya. Mūu ñaapeóri, masāḡōdaco, jīwī.

¹⁹ Teero jīrī tuogá, Jesús cūūmena wáawi. Ɔsā cūū buerácā cūūrē bapacutiwawu.

²⁰ Ɔsā cūūya wiipu wáari, sīcō numiō doce cūmarī beti niiré teero ni-irucujāḡō Jesús sucubírope atí, cūūyaro sutiró yapapu padeñárigo niwō. ²¹ Coo wācūyigo: “Yuu cūūyaro sutiró padeñáremenarā netōjāḡōdacu”, jī wācūyigo. ²² Jesús cāmenēcā coore ñna, jīwī:

—Yāa wedego, wācūtutuya. Mūu padeojīḡō, netōnénoārigoru pūtuāa, jīwī.

Cūū teero jīrīrā, máata diaremanigō pūtuáwo.

²³ Jesús judíoare dutirá menamacūya wiipu jeagu, cūā yaará wáaadari suḡuerogā, cūā utiritabere puticotéadarare ñnarigu niwī. Āpērā bayiró acaribíremena utira tiitá. ²⁴ Cūūrē jīrigu niwī:

—Witiwaya. Wīmagō diarico; cānigō tiicó, jīrigu niwī.

Cūāpe cūūrē buijāmírra niwā. ²⁵ Jesupé cūūrē witiwadutitoo, diaarigo pesarí tatiapu sāāwarigu niwī. Cooya wāmorē ñeerigu niwī. Cūū teero tiirí, coo wāmūnurigo niwō. ²⁶ Niipetiro tiiditapure teero cūū tiirígue queti sesajōāriro niwū.

Jesús puarā ñnahērārē netōnérigue

²⁷ Jesús too niirigu maapu wáawi sūcā. Cūū too wáari, puarā capeari ñnahērā bayiró busurómena jīnūnusewa:

—¡David pārāmi niinūnuseḡu, ūsārē bóaneōña! jīwā.

²⁸ Jesús wiipú sāājeari, capeari ñnahērā cūūrē nūnūsājeawa. Cūūrē sāñāwī:

—¿Múā yuūre “netōnémasījāqui” jī padeói? jīwī.

—Ɔjū, padeóa, jīwā.

²⁹ Too docare Jesús cūāye capearire ñaapeó: —Múā padeoróbirora queoró wáaaro, jīwī.

³⁰ Cūū teero jīrīrā, ññajōāwā. Jesús: —Ateré āpērārē wedera mee tiíadacu múā, jīmiwī.

³¹ Cūū teero wedepacari, cūāpe cūū tiiríguere niipetiro tiidita macārāpure wedebatejārira niwā.

Jesús wedeseheḡure wedeseri tiirígue

³² Capeari ñnahērā niimiārira witiwaritabe, āpērā āpīrē néejeatoawa sūcā. Cūū wātī sāānorigu wedeseheḡu niwī. ³³ Jesús wātīrē cōāwionecoari

† 9:17 Jesús cūū bueré wúomasīña maniā fariseo tiirémēna jīḡū tiiyígu.

sirogārā, wedesehegu niimiārigu wedesenucāwī. Too macārā iñamanijōāwā.

—Āno Israelpure teero wáari iñahērā niiwū marī, jīwā.

³⁴ Fariseo basocape biiro jīwā:

—Āni wātīārē dutigú tutuaremena wātīārē cōāwionecoi, jīwā.

Jesús basocáre bóaneō iñarigue

³⁵ Jesús niipetire macārī, pacamacārī, metāmacārīgāpu wáanetōwī. Judíoa neárē wiseripu buewi. Āñurē queti “Cōāmacū dutirē múāpure niíadare jeaadarō tiā” jīrēre wedewi. Niipetira diarecutirare, teero biiri ōpūūrī pūnirecutirare netōnéwī. ³⁶ Basocá pure iñagū, bóaneō iñawī. Cūā oveja coterí basocū manirā tiiróbiro bóaneōrā, tiápure manirā niiwā. ³⁷ Teero tiigú, ūsā cūū bueráre jīwī:

—Pau peti yūre padeoádara niicua. Puarāgā yéere wedeadarapeja niíya. ³⁸ Teero tiirā, Cōāmacūrē āpērā yéē maquērē wedera wáaadarare bayiró sãñá, jīwī.

10

Jesús doce apóstoles ticocorigue

(Mr 3.13-19; Lc 6.12-16)

¹ Jesús ūsā cūū buerá docere suowī. Wātīā basocápure niirārē cōāwionecomasīrere ticowi ūsārē. Niipetira diarecutirare, teero biiri ōpūūrī pūnirecutirare netōnémasīrecārē ticowi.

² Ūsā doce cūū beserira wāme ate niā: Niisuguegu Simón niiwī. Apewāmē “Pedro” niā.

Cūū bai Andrés,
Zebedeo pōna Santiago,

cūū bai Juan,

³ Felipe,

Bartolomé,

Tomás,

Mateo (niyeru wapasébosari basocū niimirigū)

Santiago (Alfeo macū)

Tadeo,

⁴ Simón (romanuā dutirāre cōādugara menamacū),

Judas Iscariote (too síropu Jesuré iñatutirapure wedesācotegudu), no-
quērārā niiwū ūsā.

Jesús doce apóstoles wededuticorigue

(Mr 6.7-13; Lc 9.1-6)

⁵ Jesús ūsā doce cūū beserirare ticocogu, “ateré tiíadacu múā” jīwī:

—Judíoa niihērā niirōpu wáarijãña. Samaria ditapu niirē macārīcārē sãñarijãña. ⁶ Too wáarono tiirā, Israelya pōna macārāpere wedera wáaya. Cūā oveja ditirira tiiróbiro niíya. ⁷ Cūārē ateré wedera wáaya: “Cōāmacū dutirē marīpure niíadare jeaadaropu tiā”, jīñña. ⁸ Diarecutirare netōnéña. Diaarirare masōña. Ōpūūrī bóarare netōnéña. Wātīā basocápure sãarirare cōāwionecoya. Yūū tutuwarere múārē wapamanírō ticoa. Teero tiirā, múácā wapamanírō cūārē tiápuya.

⁹ Múā wáara, niyeruquiri néewarijãña. ¹⁰ Wasopore ōmawarijãña. Suti, sapatu múā sãñarē dícare néewaya. Tuurítuarigure néewarijãña. Paderáno cūā paderémena wapatá, yaamasīya.

11 'Múã pacamacãrĩ, metãmacãrĩgãpũ sããjeara, "ãñirã ãñũĩ" cúa jĩgũrẽ ãmaãña. Cũũ "jáũ" jĩrĩ, "nocõrõ yoari niiãda" jĩ, cũũ pũtopũ pũtuácũmuña. 12 Wiipú sããjeara, tiwiĩ macãrãrẽ "Cõãmacũ múãrẽ ãñũrõ niirecutiri tiãro" jĩ, ãñudutiya. 13 Múãrẽ ãñũrõ bocari, múã ãñudutire teorera wãaadacu. Múãrẽ ãñũrõ bocariatã, múã ãñudutire múãpere pũtuãaro. 14 Too docare múãrẽ ñeedugãheri, múã wederere tuodugãheri, tiwiirẽ o tiimacãrẽ witiijõãña. Witiwara, tiimacã maquẽ dita múãye dũporipũ tuaariguere páabatecũña.* 15 Yũũ aterẽja diamacũrã jĩã: Cõãmacũ cũũ basocãre wapa tiãdari bũreco jeari, tiimacã macãrãrẽ bayirõ ñãñarõ tiigũdaqui. Sodoma, Gomorra macãrĩ macãrãrẽ tiiriro nemorõ cũãrẽ ñãñarõ tiigũdaqui, jĩwĩ Jesús.

Yũũre padeorãre ñãñarõ tiãpeadacua

16 Jesús jĩñemowĩ: Aterẽ masĩña: Yũũ múãrẽ quiorõpũ ticocõpũ tiia, ovejare yãiwa watoapũ ticocõpũ tiirõbiro. Teero tiirã, ãñũrõ tuomasĩrã niiña. Ñãñarẽ tiirõ manirõ niirecutiya. 17 Múã watoa niirã tiãdarere ãñũrõ wãcũ tũgueñasugueya. Múãrẽ dutirãpũre tico, judioa neãrẽ wiseripũ tãnaãdacua. 18 Múã yũũre padeorẽ wapa dutirã, õpãrã pũtopũ wéewanoãdacu. Toopú cũãrẽ, teero biiri judioa niihẽãrẽ yéẽ maquẽrẽ wedeadacu. 19 Múãrẽ néewari, "¿deero jĩ wedeadari; deero jĩãdari marĩ?" jĩ wãcũpatirijãña. Múã jearira, Cõãmacũ múãrẽ wedemasĩãdarere ticõgũdaqui. 20 Múã mee wedeadacu; Espiritu Santo marĩ Pacũ ticodiorõgũ wãcũrẽ ticorẽmenape wedeadacu.

21 'Sicũpõna niipacara, dutirãpũre cãmerĩ wedesã, sãrĩ tiãdacua. Cúa pacusũmuã cúa põnarẽ teorera tiãdacua. Cúa põnacã cúa pacusũmuãrẽna netõnucã, sãrĩ tiãdacua. 22 Niipetira basocã múãrẽ iñatutiadacua yũũre padeorẽ wapa. Teero múãrẽ cúa ñãñarõ tiipacãri, yũũre padeorucũjãrãrẽ Cõãmacũ netõnégũdaqui. 23 Sicamacãpũ múãrẽ ñãñarõ tiidũgãra, iñanũnũseri, apemacãpũ dutijõãña. Yũũ aterẽja diamacũrã jĩã: Niipetiro Israelya põna macãrã niirẽ macãrĩpũ múã wedesesaripacari, yũũ niipetira sõwũ pũtuãatigũdacu.

24 'Sicũ buegũ cũũrẽ buegũ nemorõ masĩgũ niimasĩriqui. Padedotecũcã cũũrẽ dutigũ nemorõ niimasĩriqui. 25 Buegũ aterẽ jĩrõ booa: "Yũũre buegũ tiirõbiro niidũgãga". Padedotecũcã "yũũre dutigũ tiirõbiro niidũgãga" jĩrõ booa. Yũũ múãrẽ buegũre "wãtĩãrẽ dutigũ Beelzebú niĩ" jĩrã, nemorõrã ñãñarõ jĩãdacua múãpereja.

"¿Noãpére cuiro booi?" jĩrĩgue

(Lc 12.2-7)

26 'Teero tiirã, basocãreja cuirijãña. Bauhéropũ niirẽ bauãdacu. Iñahẽõpũ tiirẽ masĩnoãdacu. 27 Yũũ múãrẽ tuohéropũ jĩrẽre tuocõropũ wedebateya. Yayióropũ jĩrẽre wii sotoãpũ niipetira tuocõropũ bayirõ busurõmena wedebateya. 28 Múãrẽ sãrãrẽ cuirijãña. Múã yeeripũnarẽ siãcõãmasĩricua. Cõãmacũ sicũrã múãye õpũũrĩ, múã yeeripũnarẽ pecamepũ tiidiõmasĩqui. Cũũ docare cuiya.

29 'Sicaqui niyeruquigãmena pũarã minipõnãgã sãinõã. Cúa wapa manĩpacari, Cõãmacũ sicũnogãrẽ bõaaro jĩripacari, yepapũ ñaadia, bõariqui.

* 10:14 Cúa teero tiirã, "atimacã macãrã wapa cõoõya" jĩrã tiiyĩra.

30 Múáye póarire “noquē pee niiā” jĩmasĩjãqui. 31 Teero tiirá, cuirijãña. Múá paꝝ minipõná nemorõ wapaꝝtĩra niiā.

*Basocá ññacoropu “Jesucristore padeóá” jĩtrigue
(Lc 12.8-9)*

32 Teero tiigú, basocá ññacoropu sícũ yũre “padeóá” jĩgúrẽ yũcã yũu Pacu ãmũãsepu niigú ññacoropu “yũre padeogúra nii” jĩ wedegũda. 33 Basocá ññacoropu sícũ yũre “cũũrẽ padeogú mee niiā” jĩgúrẽ yũcã yũu Pacu ãmũãsepu niigú ññacoropu “yũre padeogú mee nii” jĩgũda.

*Jesuména basocáre batari tiia
(Lc 12.51-53; 14.26-27)*

34 Múá yũre “atibúrecopure añurõ niireꝝtũre maquẽrẽ néeatigu ti-iqui” jĩ wãcũrijaña. Teeré néeatigu mee atiwu. Æpẽrã yũre boohéra yũre boorãmena cãmerĩtutiadacua. Teero tiigú, cãmerĩ tuudũcáwarere néeatigu atiwu. 35 Sícũ cũũ pacu yũre padeorĩ ññagũ, “teero padeoãmajãgũ tiia mũũjã” jĩgũdaqui. Teerora wáaadacu numiõpecãrẽ coo pacoména. Teerora wáaadacu sũcã macũ numorẽ coo mañecõména. 36 Yũre padeogúnorẽ cũũya wii macãrãrã niijãadacua cũũrẽ bayirõ ññatutira.

37 Sícũno yũre maĩrõ nemorõ cũũ pacupere, cũũ pacopere maĩnetõñcãgũ, yũu buegú niimasĩriqui. Sícũno yũre maĩrõ nemorõ cũũ macũpere, cũũ macõpere maĩnetõñcãgũ, yũu buegú niimasĩriqui. 38 Sícũ “yũu Jesuré padeogúja diajãbocu” jĩ cuiũno yũu buegú niimasĩriqui. 39 Æpĩ sãrẽre cuiũno yũre “masĩria” jĩgú pecamepu wãagũdaqui. Æpĩpẽ yũre “masĩã” jĩ, teewapamena cũũrẽ sãrĩ, yũumena catirucujãgũdaqui.

*Ññuré tiiré wapa
(Mr 9.41)*

40 Múãrẽ bocagúno yũre bocagu tiia. Yũre bocagú yũre ticodi-ocorigure bocagu tiia. 41 Profetano jeari, sícũ cũũrẽ bocaboqui, “cũũ profeta nii” jĩgũ. Cõãmacũ profetaye wapatãre ticorobiro bocagũcãrẽ wapatĩgũdaqui. Teerora basocú ãñugũno jeari, sícũ cũũrẽ bocaboqui, “cũũ basocú ãñugú nii” jĩgũ. Cõãmacũ basocú ãñugúye wapatãre ticorobiro bocagũcãrẽ wapatĩgũdaqui. 42 Teerora yũu buegúno jeari, cũũ búri niigú niipacari, sícũ cũũrẽ oco yũsuarẽ tĩãboqui, “cũũ Jesús buegú nii” jĩgũ. Yũu aterẽja diamacũrã jĩã: Cũũ wapatãre buagũdaqui, jĩwĩ.

11

*Juan Bautista basocáre Jesús pũtopu ticocorigue
(Lc 7.18-35)*

1 Jesús ãsã docere tee dutirẽre wedeari siro, Galilea ditapu niirẽ macãrĩpu buegu wáawi.

2 Juan peresuwiĩpu niigũ, Cristo tiiré quetire tũoyĩgu. Teeré tũogú, cũũ buerere numũrãrẽ cũũ pũtopu ticocorigu niwĩ. 3 Cũã toopú jeara, Juan sãĩñãdutiariquere sãĩñãwã:

—¿Mũũrã niiĩ “basocáre netõnégũdu atigũdaqui” jĩñorigu o ãpĩpere yuegarite? jĩwã.

4 Jesús cũãrẽ yũuwi:

—Juanrẽ wedera wáaya múã tũoáriguere, múã ññããriguere. 5 Biuro jĩñã: “Ññãhẽrã ññããya. Wáamasĩhẽrã wáaya. Õpũũrĩ bóara yatijõãnoya. Tũohéra

tuóoya. Diaarira masónoya. Bóaneōrã añuré quetire wedenoya. ⁶ Yũre padeodúhegno useniqui”, jĩ wedera wáaya, jĩwĩ.

⁷ Cũã wáara tiirí, Jesús Juanyé maquērē basocáre weneducāwĩ:

—¿Múã basocá manirõpũ ñeenórē ñnarã jeari? ¿Cãusirogũ wĩno páapuri cãmeñarere ñnarã jearite? ⁸ ¿Ñeenórē ñnarã jeari? ¿Añuré suti sãñagúrē ñnarã jearite? Suti añuré sãña niirãjã òpãrãyé wiseripũ niicua. ⁹ ¿Ñeenópere ñnarã jeari? ¿Profetapere ñnarã jearite? Diamacárã Juanpeja profetas nemorõ uputĩ maquērē wedewi. ¹⁰ Cũũye maquērē Cõamacũye queti jóaripũpũ ateré jóanoã:

Yũre wedesuguegũre mũũ suguero ticocogũda.

Cũũ mũũ wáadarimarē quēnoyúegũdaqui,*
jĩ jóanoã.

¹¹ 'Yũũ ateréja diamacúrã jĩã: Niipetira basocá watoapũre Juan basocáre wãmeõtiri basocũ tiiróbiro uputĩ macũ niigũ manĩ. Tee biipacari, búri niigũ niipacũ, Cõamacũ dutirere añurõ wãcũnũnũsegunope Juan nemorõ uputĩ macũ niĩ.

¹² Juan buenãcãritopũre téé atitópucãrē Cõamacũ dutiré múãpũre niĩadarere ñnadugarare bayirõ ñañarõ netõrĩ tiicúa. Cũã tutirémēna cũãrē petirĩ tiidugára tiicúa. ¹³ Niipetira profetas Cõamacũ dutiré múãpũre niĩadare jeaadare wedesuguerira niiwã. Teero biiri Moisére dutiré cũũriguecã tee maquērēna wedea. Too síro Juancã tee maquērēna wedewi. ¹⁴ Múã yũũ jĩĩadarere padeoáda jĩrã, añurõ tuoyá: Juanrã niijãgũ tiĩ “Elías ãnopú putuaatigũdaqui sũcã” jĩĩnorigũ. ¹⁵ Tuodugáranõ tuomasĩadacua.

¹⁶ ¿Ñeenó queorémēna wedegũdari yũũ atitó macãrãrē? Wĩmarã macã decopũ apeduirã tiiróbiro niĩya. Cũã menamacãrãmenã bi-iro cãmerĩtuticua: ¹⁷ “Ësã bosebũreco tiirí, basaapurawũ. Ësã booritua, utiri, utiapuriawũ”, jĩicua. ¹⁸ Juan apetóre yaariyigũ; vinocãrē sĩnirĩdojãyigũ. Múãpe cũũ teero biirecutiri ñnarã, “wãtĩ cuoi” jĩã. ¹⁹ Yũũ niipetira sõwũpe yaa, sĩniã. Múã yũũ teero tiirí ñnarã, “yaawãñigũ, sĩniwãñigũ niĩ; niyeru wapasébosari basoca menamacũ, ñañaré tiirã menamacũ niĩ” jĩã. Basocã Cõamacũ masĩrere cuorã cũã tiirecutiremenã tee masĩrere ãñomasĩya, jĩwĩ.

Jesurẽ padeohẽre macãrĩ macãrãye queti
(Lc 10.13-15)

²⁰ Too síro Jesús sĩquẽñe macãrĩ macãrãrē tutiwi. Cũã ãpẽrã nemorõ cũũ tutuaremenã tiĩñnoriguere ñnarira niipacara, cũã ñañaré tiirere wãcũpati, wasorídojãrira niiwã. Biiro jĩwĩ:

²¹ —Bóaneōrã niĩã múã Corazín, Betsaida macãrĩ macãrã. Yũũ tutuaremenã tiĩñnoriguere ñnarira niipacara, wasorídojãã. Tiro, Sidón† macãrĩpũ yũũ tiĩñoõtã, máata teemacãrĩ macãrã cũã ñañaré tiirere wãcũpati, wasotóabojĩya. Cũã wãcũpatirere ãñorã, wãcũpatire suti‡ sãña, nitĩ tusĩãbojĩya. ²² Añurõ tuoyá: Cõamacũ cũũ basocáre wapa tiĩadãri bũreco jeari, Tiro, Sidón macãrã nemorõ múãpere ñañarõ tiigũdaqui. ²³ Múã Capernaum macãrãcã “Cõamacũ putopũ añurõ muãwaadacu” jĩ wãcũmicu.

* **11:10** Malaquías 3.1. † **11:21** Tiro, Sidón macãrã apeyé macãrĩ macãrã nemorõ ñañanetõjõãrã niiyira, Jesús niiritore. ‡ **11:21** Wãcũpatire sutire yoomēna suare suti niiyiro.

Muãwaricu; pecamepe diiwáadacu. Yũũ múã putoꝝ tiiẽñorigue tiirírobiro Sodomapure tiiẽñoãtã, tiimacã mecütígãrẽ niibocu ména. ²⁴ Æñurõ tuoꝝyá: Cõãmacũ basocãre wapa tiiádari bureco jeari, múãpere Sodoma macãrãrẽ tiiríro nemorõ ñañarõ tiinõãdacu, jĩwĩ.

Jesuména yeerisãre buããdacu

(Lc 10.21-22)

²⁵⁻²⁶ Too síro Jesús Cõãmacũrẽ usenire ticowi:

—Pacu, mũũ ãmuãse, atiditã Õpũ niĩã. “Ûsã masĩnetõnucãã” jĩrãrẽ mũũyere masĩrĩ tiiria; wĩmarã tiiróbiro mũũyere masĩdugapere teeré masĩrĩ tiia. Teeré mũũ teerora wáari boocú. Teero tiigú, mũũrẽ usenire ticoa, jĩwĩ.

²⁷ Too síro basocãpere jĩwĩ sũcã:

—Yũũ Pacu niipetire masĩrere yũũre ticowi. Cũũ sĩcũrã yũũ niirecutirere masĩ. Yũũpecã sĩcũrã cũũ niirecutirere masĩã. Æpẽrãcã Cõãmacũ niirecutirere masĩãdaca. Yũũ boorãnorẽ cũũrẽ masĩrĩ tiigúda. ²⁸ Múã Cõãmacũrẽ nũnũdugara bayiró pade, nũcũrẽ õmarã tiiróbiro pãasuticu. Yũũ puto atiya. Yũũ múãrẽ yeerisãre ticogũda. ²⁹ Múã yũũ tiidutírepere tiiyã. Yũũ tiirécutirere masĩña. Yũũ múãrẽ bóaneõremena ñña, tiiapugu niĩã. Teero tiirã, yũũ tiidutíre tiirã, yũũmena ãñurõ yeerisãre buããdacu. ³⁰ Yũũ tiiapuremena yéere tiirĩ, wisióridoꝝjãã. Yũũ dutirere tiirécutirano nũcũhẽregã õmarã tiiróbiro niĩya, jĩwĩ.

12

Yeerisãri bureco niirĩ, trigo tãnerigüe

(Mr 2.23-28; Lc 6.1-5)

¹ Too síro sãbado ãsã yeerisãri bureco niirĩ, Jesús trigo oterigüe watoa netõwãwi. Ûsã cũũ buerã juabóajõãtu. Trigore tãnenũcãwũ, yaaadara.

² Fariseo basoca ãsã tee tiirĩ ññarã, Jesuré jĩwã:

—Ññaña. Marĩrẽ yeerisãri burecore padedutiripacari, mũũ buerãpeja padera tiíya, jĩwã.

³ Jesús cũãrẽ jĩwĩ:

—Õpũ David sicabureco juabóayigu. Cũũ menamacãrã juabóaramena cũũ tiiriguere múã buerã niipacara, ¿masĩrii? ⁴ Cõãmacũwiipũ* sããwayigu. Toopú pã mesa sotoa pesariguere “Cõãmacũye niĩã” jĩriguere yaapetijãyigu cũũ menamacãrãmena. Paiã dícare yaaré niĩniyiro. ⁵ Paiã Cõãmacũwiipũ paderã yeerisãri bureco niipacari, yeerisãriya. Yeerisãripacara, Cõãmacũ dutirere netõnucãriya. Múã teeré buerã niipacara, ¿masĩridoꝝjãĩ? ⁶ Æñurõ tuoꝝyá: Ænorẽ yũũ Cõãmacũwii nemorõ uputĩ macũ niinetõnucãã. ⁷ Cõãmacũye queti jóaripũpũ Cõãmacũ jĩriguere múã tuomasĩricu. Biirõ jĩ jóanoã: “Wáicura sóepeora dícare ññadugariga; ãpẽrãrẽ bóaneõ ññarẽpere nemorõ ññadugaga”,† jĩrẽ niĩã. Múã teeré tuomasĩrãjã, ññarẽ tiihérarena “ññarẽ tiíya” jĩriboajiyu. ⁸ Yũũ niipetira sõwũ yeerisãri bureco niirĩ, basocã tiíadarere dutimasĩã, jĩwĩ.

Jesús wãmo buũre cuogũre netõnerigüe

(Mr 3.1-6; Lc 6.6-11)

* **12:4** David niiritopure, Cõãmacũwii wáicura caserimena tiirĩ wii niyiro ména. † **12:7** Oseas 6.6.

⁹ Cũ teero tiári siro, Jesús cúa neári wiipu sãawawi. ¹⁰ Toopá sícũ wãmo bũure cuogú niwĩ. Fariseo basoca Jesuré wedesãdugara, cãurẽ sãĩñãwã: —¿Marĩ yeerisãri bũreco niirĩ, diarecutirare netõnemasĩnogari?

¹¹ Jesús cúaãrẽ jĩwĩ:

—Múãyagu oveja coperu ñaasãrĩ, marĩ yeerisãri bũreco niipacari, múã néewionecocu. ¹² Sícũ basocá oveja nemorõ wapacutĩ. Teero tiirá, marĩ yeerisãri bũreco añurõ tiirá, Moisés dutirere netõnucãrã mee tia, jĩwĩ.

¹³ Teero jĩãri siro, basocãre: —Mũya wãmorẽ súucoya, jĩwĩ. Cũpeja súucowi. Teero tiirira, tiwãmo apewãmó tiiróbiro añurĩ wãmo putuãwu. ¹⁴ Fariseo basocape witiwa, “¿deero tii marĩ añirẽ sããdariye?” jĩ wedese-warira niwã.

Profeta Jesuyé maquẽrẽ jóarigu

¹⁵ Jesús cãurẽ sããdugãrere masĩjãrigu niwĩ. Teero tiigú, wãajõãwĩ. Cũ wãari, pau basocá cãurẽ nunuwã. Niipetira diarecutirare netõnéwĩ. ¹⁶ Cããrẽ cũ netõnéãriguere wededutirimiwĩ. ¹⁷ Cũ paure netõnériguena profeta Isaías jóarigu diamacá wãawu. Biuro jóarigu niwĩ:

¹⁸ Biuro jĩ Cõãmacũ: Ñni yũre padecotegu yũ beserigu niĩ.

Cũ yũ maĩgũmena useniã. Yũ Espiriture cãurẽ ticoguda.

Niipetiro macãrãrẽ wapa tiãdarere masĩrĩ tiigũdaqui.

¹⁹ Jĩcuaseoriqui; acaribinetõriqui.

Basocá watoapu cũ tiãriguere bayiró busarõmena wederiqui.

²⁰ Wãcũtutuhegure cõãriqui. Cõãrõno tiigú, wãcũtutuari tiigũdaqui.

Padeotutúherare tutiriqui; cúaãrẽ añurõ tiãpugũdaqui.

Cũ õpũ sããri siropu, ñañarere docacũmurĩ tiigũdaqui. Cũ diamacá dutigũdaqui.

²¹ Niipetiro macãrã cãurẽ padeoãdacua, jĩ Cõãmacũ, † jĩ jóarigu niwĩ Isaías.

*Jesuré “Satanás tutuaremena wãtĩãrẽ cõãqui” jĩ wedesãrigu
(Mr 3.20-30; Lc 11.14-23; 12.10)*

²² Too síro Jesús pũtopu wãtĩ sããnoriguere néjeewa. Cũ capeari ññahẽgũ, wedesehegu niimiwĩ. Jesús cãurẽ netõnéãri siro, ñña, wedesejõãwĩ.

²³ Niipetira basocá ññamanijõãwã. Cãmerĩ sãĩñãwã:

—¿Ñni õpũ David pãrãmi niinunusegu cúa “atigudu niãyigu” jĩrigu niigari? jĩwã.

²⁴ Fariseo basocapeja cúa wedeseri tuorã, jĩwã:

—Ñni wãtĩãrẽ dutigú Beelzebú tutuaremena wãtĩãrẽ cõãwionecoi, jĩwã.

²⁵ Jesupé cúa wãcũrere masĩjĩgũ, cúaãrẽ jĩwĩ:

—Sicadita macãrã sããrõmẽna niñhẽrã, cúa basiro cãmerĩquẽrã, tiidita macãrã petijõãcua. Sicamacã macãrã o sicawĩ macãrã sããrõmẽna niñhẽrã, cúa basiro cãmerĩquẽrã, cúaãcã petijõãcua. ²⁶ Satanás wãtĩãrẽ cõãwionecori, cãmerĩquẽrã, sããrõmẽna niiriya. Teero tiiró, cũ dutirẽ petijõããdacu. ²⁷ Múã yũre “Beelzebú tutuaremena wãtĩãrẽ cõãwionecoqui” jĩã. Teero jĩãtã, múã buerere nunurã wãtĩãrẽ cõãwionecora, ¿noã tutuaremena cõãwionecogari? Cúaãrẽ sãĩñãrã wãaya. Múã wisirere cúa ññoãdacua. ²⁸ Yũ Cõãmacũ tutuaremena wãtĩãrẽ

† 12:21 Isaías 42.1-4.

cõãwionecoꝓĩgũ, ateré múãrê wedea: Cõãmacũ dutiré basocápũre niiãdare jeatoaa.

²⁹ Tutuagũya wiire ãpĩ sããwagũ, cũũrê siatúcũripacũ, êmamasĩriqui; siatúcũtoagũrũ, cũũya wii maquêrê êmamasĩqui. §

³⁰ Yũũre boohégũ yũũre ññatutigu niĩ. Yũũre tiíápuhegũ yũũre nũnũdũgárare cãmotágũ niĩ.

³¹ Teero tiirá, ãñũrõ tũoyá: Cõãmacũ basocáre niipetire cũã ññañaré tiirére, ññañarõ wedeserere acabógũdaqui. Cũũ teero acabópacũ, cũã Espíritu Santore ññañarõ wedeseripereja, acabóriqui. ³² Yũũ niipetira sõwũrê ññañarõ wedesepacari, Cõãmacũ acabógũdaqui. Espíritu Santore ññañarõ wedeseripereja, acabóriqui. Mecütigã, too síropucãrê teerora acabóriqui.

Yucũgũre tiigũ dũcamena ññamasĩnoã
(Lc 6.43-45)

³³ Sicagũ yucũgũ ãñũrĩgũ niirĩ, tiigũ dũca ãñũrê niiãdacu. Apegũ ññañarĩgũ niirĩ, tiigũ dũca ññañaré niiãdacu. Yucũgũre tiigũ dũcamena ññamasĩnoã. ³⁴ Mũã ãñaã tiiróbiro ññañarã niĩã. Mũã ññañarã niipacara, ¿deero tiirá ãñũrêre wedesebogari? Wedesemasĩria. Ññañarã niinetõnucãrã ññañaré dícu wedesea. ³⁵ Basocũ ãñũgũpũre ãñũrê niicu. Teero tiigũ, ãñũrê wedesei. Basocũ ññañagũpũre ññañaré niicu. Teero tiigũ, ññañaré wedesei. ³⁶ ãñũrõ tũoyá: Cõãmacũ cũũ basocáre wapa tiíadari bũreco jeari, cũã noo boorõ jĩãmariguere sãñĩágũdaqui. ³⁷ ãpĩ cũũ ãñũrê wedeserigue wapa Cõãmacũ pũtopũ wáagũdaqui; ãpĩpé cũũ ññañaré wedeserigue wapa pecamepũ wáagũdaqui, jĩĩwĩ.

Jesuré tiíẽñodutimirigue
(Mr 8.12; Lc 11.29-32)

³⁸ Too síro síquẽrã Moisés jóarigue buerá, teero biiri fariseo basoca Jesuré jĩĩwã:

—Basocáre buegũ, Cõãmacũ sícũrã tiimasĩrere tiíẽñoĩ ññadũgaga, jĩĩmiwã.

³⁹ Cũãrê yũũwi:

—Mũã atitõ macãrã ññañaré tiirá, Cõãmacũrê boohéra niĩã; Cõãmacũ sícũrã tiimasĩrere ññadũgacu. Profeta Jonás tiirĩgũre tiiróbiro niiré dícuré ññaãdacu. ⁴⁰ Jonás itiábũreco, itiãñami waiwũ paigũcaya páaga popeapũ sãñayĩgũ. Cũãrê tiiróbirora yũũ niipetira sõwũcã itiábũreco, itiãñami dita popeapũ niigũdacu. ⁴¹ Nínive macãrã Jonarê tũorá, wãcũpati, wasoyíra. Mũãpe ãnopũ Jonás nemorõ masĩgũrê tũoré peti tũojãã. Teero tiigũ, Cõãmacũ cũũ basocáre wapa tiíadari bũreco jeari, mũã cũã tiiróbiro tũorĩrigue wapa mũãrê pecamepũ cõãgũdaqui. ⁴² Saba dita macãrã õpõ yoaro macõ atiyigo Salomón masĩrere tũogõ atigo. Mũãpe ãnopũ Salomón nemorõ masĩgũrê tũoré peti tũojãã. Teero tiigũ, Cõãmacũ cũũ basocáre wapa tiíadari bũreco jeari, mũã coo tiiróbiro tũorĩrigue wapa mũãrê pecamepũ cõãgũdaqui.

Wãtĩ basocápũre coesãwarigue queti
(Lc 11.24-26)

§ 12:29 Jesús biiro jĩĩdũgajĩyi: “Yũũ Satanás nemorõ tutuagũ niĩã. Cũãrê siatúcũmasĩjĩgũ, cũũmena paderãre cõãmasĩã”.

⁴³ 'Wātī basocápure niĩarigu witiwagu, basocá manirõpu wáayigu cūũ niĩadaro āmaāgũ. Buaríyigu. ⁴⁴ Buarí, “yũu witiatirorõpu coesáwaguda sũcã” jĩi wácũyigu. Jeagu, apeyenó manirí wii, joaári wii, ãñurõ quẽnoãri wii tiirõbiro buajeáyigu basocápure. ⁴⁵ Too síro wáa, siete wātĩã cūũ nemorõ ñañarãrẽ “atiya múãcã” jĩiyigu. Cúã niipetira basocápure sããwa, niiyira. Basocápe cúã teero tiirí, nemorõ ñañarõ netõyigu. Teerora ñañarõ wáaadacu atitó macãrã ñañarẽ tiirácãrẽ, jĩiwĩ.

Jesús paco, cūũ baira jearigue

(Mr 3.31-35; Lc 8.19-21)

⁴⁶ Jesús basocáre wederitabe, cūũ paco, cūũ baira soperú jeanucãrira niiwã. “Jesuména wedesedugaga”, jĩirira niiwã. ⁴⁷ Sícũ wedewi Jesuré:

—¡Coe! Mũu paco, mũu baira soperú jeanucãya, mũumena wedesedugaayira, jĩiwĩ.

⁴⁸ Cūũrẽ wedearigure jĩiwĩ:

—¿Noã niĩ yũu paco; noã niĩ yũu baira? jĩiwĩ.

⁴⁹ Ūsã cūũ buerápure súupuacogura, jĩiwĩ:

—Ñniã yũu paco, yũu baira tiirõbiro niĩya. ⁵⁰ Yũu Pacu ãmuãsepu niigú boorere tiiráno cúãrã yũu bai, yũu bayio, yũu paco tiirõbiro niĩya, jĩiwĩ.

13

Ote wẽẽbategumena queoré

(Mr 4.1-9; Lc 8.4-8)

¹ Tiiburecora Jesús wiipú niĩarigu witiwa, opataro wesapu jeanuãwĩ. ² Pau basocá cūũ putõpu neãwã. Cúã pau niinetõrĩ ññagũ, dooriõwõpu muãsã, jeanuãwĩ. Ditatuparipu putuáwa basocápeja. ³ Cūũ wácũrẽmena cúãrẽ pee queoré wedewi. Ate queorémena jĩñucãwĩ:

—Sícũ basocá oteréperire wẽẽbategu wáayigu, wiiáro jĩigũ. ⁴ Cūũ wẽẽbatewari, sĩquẽñeperi maapu ñaacũmuyiro. Minipõná ati, teeré yaapetijãyira. ⁵ Apeyepéri ãtãyepa dita péerogã cuorõpu ñaacũmuyiro. Tiidita ãcũhẽrõgã niijĩrõ, máata manayiro. ⁶ Muĩpũ asirí, ocoboró, nucõrĩ manijĩrõ, sñijõãyiro. ⁷ Apeyepéri pota watoapu ñaacũmuyiro. Pota teeré wiinetõmã, sñãjãyiro. ⁸ Apeyepéri ote useniri ditapu ñaacũmuyiro. Tee ducacutiuyiro. Sicasati cienperi, apesatí sesentaperi, apesatí treintaperi ducacutiuyiro. ⁹ Tuodugáranõ tuomasĩfadacua, jĩiwĩ.

“¿Deero tiigú queorémena wedei?” jĩirigue

(Mr 4.10-12; Lc 8.9-10)

¹⁰ Too síro ūsã cūũ buerá cūũ putõ wáa, cūũrẽ sãññãwũ:

—¿Deero tiigú basocáre queorémena wedei? jĩiwũ.

¹¹ Jesús yũuwĩ:

—Tiatoru masĩña maniriguere Cõãmacũ dutiré múãpure niĩadarere múãrẽ masĩrĩ tiia. Cúãpere masĩrĩ tiiría. ¹² Ññurõ tuõnũnũseranorẽ Cõãmacũ nemorõ masĩré ticogudaqui. Pairó masĩré cuoádacua. Tuodugáheranorẽ cúã masĩmiriguere ãmajãgũdaqui. ¹³ Cúã ññapacara, ññamasĩhẽrãbiro niijãya; tuõpacára, tuõhẽrabiro niijãya; tuorácã, tuomasĩriya. Teero tiigú, cúãrẽ queorémena wedea. ¹⁴ Cúã biiro tiirémena Isaías jóarigue diamacú wáaa. Ateré jóarigu niiwĩ: Múã tuõpacára, múã tuõariguere tuomasĩridojãcu. Ññapacara, múã ññãñiguere ññamasĩridojãcu.

15 Atimacá macārā wācūriya.

Tuodugáriya.

Capeari biaríra tiiróbiro niĩya.

Teero niijirā, wācūpati, wasodugáriya. Teero tiigú, yuu cūārē netōnéria,*
jĩ jóarigu niĩwĩ.

16 'Múãpeja useniã. Múã ññarére, múã tuorére tuomasĩã. 17 Yuu ateréja diamacūrā jĩã: Pañ profetas, teero biiri pañ basocá ãñurā múã ññarére ñnadugamiyira. Ññaririra niĩwã. Múã tuorére tuodugamiyira. Tuoríriira niĩwã.

Ote wēēbategumena queorére wedequēnorigue

(Mr 4.13-20; Lc 8.11-15)

18 'Ote wēēbategu wáarigue queorére múãrē wedequēnogūda: 19 Sīcū basocá Cōãmacū dutiré múãpūre niĩadare quetire tuopacá, teeré tuomasĩhērī, wātĩārē dutigú ati, cūũ tuomiãriguere ēmapetijāqui. Cūũ ēmaãrigue maapu ñaacūmuãreperibiro niĩã. 20 Apeyepéri ũtāyepapu ñaacūmucu. Tiidita tee quetire tuogú tiiróbiro niicu. Cūũ máata ãñurō useniremena tuomíqui, tuogúpeja. 21 Nucōrī manijgū, yoari useniriqui. Cūūrē ññarō tiirí, o ãpērā tee quetire padeoré wapa cūūrē ññarō netōrī tiirí, máata padeodújāqui. 22 Apeyepéri pota watoapu ñaacūmucu. Tiidita tee quetire tuogúbiro niicu. Cūũ tuomíqui, tuogúpeja. Atibáreco maquēpere bayiró wācūqui. “Ññurō niigūdacu pee apeyé cuogú” jĩ wācūmiqui. Tee niipetire cāmotájācu tee quetire. Ducamanigū tiiróbiro niiqui. 23 Apeyepéri useniri ditapu ñaacūmucu. Tiidita tee quetire tuogúbiro niicu. Cūũ tuomasíqui. Cūũ pee ducacutirigu tiiróbiro niiqui. Sicasati cienperi, apesatí sesentaperi, apesatí treintaperi ducacutirigu tiiróbiro niiqui, jĩwĩ.

Trigo watoapu taa ññaré wiiríquemena queoré

24 Jesús apeyé queorémēna basocáre wedenemowĩ:

—Cōãmacū dutiré múãpūre niĩadare atequetí tiiróbiro niĩã: Sīcū basocá cūũya wesepu ãñurēperi wēēbateyigu. 25 Niipetira cānipetlari siro, cūūrē ññatutigu atiyigu. Trigo watoapu ññaré táare wēēbate, wáajōāyigu. 26 Trigo wiimúã, ducacutiyo; ññarécã wii, bauáyiro. 27 Cūūrē pade-cotera teeré ññarā, tiiwese õpārē wēdera wáayira. “Õsārē dutigú, mūya wesepu ãñurēperi dícu wēēbatere niimiwāto. ¿Noopú atiyiri ññaré táaja?” jĩyira. 28 “Sīcū yūare ññatutigu tee tiijiyi”, jĩyigu. Cūūrē pade-cotera sãññamiyira: “¿Táa wēērā wáari boogári?” 29 Cūũpe jĩyigu: “Táa wēerijãña ména; trigosatiripere wāãcōārī. 30 Teeménarã bucúajããrō ména, téé dūca bucú niirīpu. Bucú niirī, paderáre ticocogūda, taa ññarére wēēsugúedutigu. Opadotori siatúdutigūdacu, sóeya jĩgū. Túajeancō, trigore tãne, ññanodutigūdacu ññanori wiipu”, jĩyigu, jĩwĩ.

Mostazapemena queoré

(Mr 4.30-32; Lc 13.18-19)

31 Jesús apeyé queorémēna cūārē wedenemowĩ:

—Cōãmacū dutiré múãpūre niĩadare sicape mostazape tiiróbiro niĩã. Tiipegārē sīcū basocá cūũya wesepu néewa, oteyigu. 32 Péeripegã niipacaró, wiirópūja, apeyé oteyucu nemorō ãmūãrigu bucúácu; yucugu wáajācu. Minipōná ati, tiigú dupuripu pōnacutícua, jĩwĩ.

* 13:15 Isaías 6.9-10.

*Pã púuri tiirémena queoré**(Lc 13.20-21)*³³ Apeyé queorémena cúārē wedenemowī:

—Cōāmacū dutiré múāpüre niīādare pã púuri tiiré tiiróbiro niīā. Sīcō nu-
miō pã tiigódo itiápo harinapori pairí bapacapu poosāyigo. Harinamena
pã púuri tiirére wáoyigo, niipetire púuaro jīngō, jīwī.

*Queorémena wederigue**(Mr 4.33-34)*

³⁴ Tee niipetire Jesús basocáre queorémena wedewi. Cúārē cūū wed-
erécōrō queorémena dícu wedewi. ³⁵ Cūū teero tiirémena profeta Isaías
jóarigue diamacú wáaro tiiyíro. Ateré jóarigu niiwī:
Queorémena basocáre wedegudacu.

Cōāmacū atibúreco tiirípu masīña manirére wedegudacu,†
jī jóarigu niiwī.

Trigo, táa ñañarémena queorére wedequēnorigue

³⁶ Jesús basocáre “wáagu tiia” jī, wiipú sãñawawi. Ūsã cūū buerá cūū
putopu sãñawa, sãñáwū:

—Táa ñañaré trigo wesepu queorére wedequēnoña. ¿Deero jīdugaro
tiiarí? jīwū.

³⁷ Cūū yuwī:

—Yuu niipetira sōwū aññuréperi oterigu tiiróbiro niīā. ³⁸ Atibúreco
tiiwese tiiróbiro niīā. Cōāmacūrē nunarã aññuréperi tiiróbiro niīya. Wātīārē
nunarãpeja ñañaré táa tiiróbiro niīya. ³⁹ Wātīārē dutigú ñañaré táare
wēēbategu tiiróbiro niī. Atibúreco petirí, trigo tãnerítoto tiiróbiro
niīadacu. Ángelea trigo tãnerã tiiróbiro niīya. ⁴⁰ Ñañaré táa wēē,
pecamepu sóecōājānocu. Teero tiiróbirora wáaadacu atibúreco petirí.
⁴¹ Yuu niipetira sōwū ángleare niipetiropu ticocogudacu. Cúā niipetira
ñañaré tiirí tiirére, teero biiri niipetira Cōāmacū dutirére netōnucārārē
néōādadua. ⁴² Cúārē pecamepu cōājādadua. Toopú cúā pūnisíra bacadiyó,
utiadadua. ⁴³ Too síro Cōāmacū dutirére tiirãpeja marí Pacu niirōpu muipū
búreco macū tiiróbiro asibatéadadua. Tuoðugáranu tuomasíadadua.

Wapapacáre yaacūremena queoré

⁴⁴ Cōāmacū dutiré múāpüre niīādare wapapacáre oterí dita popeapu
yaacūre tiiróbiro niīā. Sīcū basocú teeré bua, toopúra yaacūjāqui sūcã.
Ūseniremena wáa, niipetire cūū cuorére dúapetijāqui. Tee dúa wap-
atáremena tiiditare sãñejāqui.

“Perlape” wapapacáripemena queoré

⁴⁵ Cōāmacū dutiré múāpüre niīādare sīcū dúanetōri basocu aññuréperi
“perla” wãmecutirere ámaānetōgū tiiróbiro biia sūcã. ⁴⁶ Cūū sicape
pairó wapacutiripere buagú, wáa cūū cuorére dúapetijāqui. Cūū dúa wap-
atáremena tiipere sãñejāqui.

Bapigumena queoré

⁴⁷ Cōāmacū dutiré múāpüre niīādare atequetí tiiróbiro niīā sūcã.
Wai wasará bapigucare día pairímaapu cōāñorí, wai noo niirãcōrō
ñeecu. ⁴⁸ Tiigú dadari ñña, ditatuparigupu wéemacūmu, beseducua.
Aññarãre piipu besesãcua; ñañarãre cōājãcua. ⁴⁹ Atibúreco petirí, teerora

† 13:35 Salmo 78.2.

wáaadacu. Ángelea ati, basocá ñañarãrẽ beseadacua ãñurã watoapu niirãrẽ. ⁵⁰ Ángelea cúãrẽ pecameru cõãjãadacua. Toopú cúã pũnisíra bacadiyó, utiadacua, jĩwĩ.

Mama ãñurẽ, бучи ãñurẽ maquẽ

⁵¹ Jesús ùsãrẽ sãĩñáwĩ:

—¿Tee niipetirere tɔoi máã? jĩwĩ.

—Éjũ, tɔoa, jĩwũ.

⁵² Ɖsãrẽ jĩwĩ:

—Moisés jóarigue buerá sĩquẽrã Cõãmacũ dutiré cúãpure niĩadarere ãñurõ tɔomasĩcua. Cúã ãñurõ buera, masĩrã wáacua. Teero tiirã, cúã wii cɔorã tiiróbiro niicua. Cúã ññanorõpu niirére masĩcua. Teero tiirã, mama ãñurére, бучи ãñurére néewionecomasiua, jĩwĩ.

Jesús Nazaretpu coeputúarigue

(Mr 6.1-6; Lc 4.16-30)

⁵³ Jesús tee queoré wedeari siro, wáajõãwĩ. ⁵⁴ Nazaret cúũ masãri macãpu coeputúawĩ. Toopú cúã neãrí wiipu buenacãwĩ. Cúũ buerére tɔorã, tɔomaníjõã, cãmerĩ jĩrira niiwã:

—¿Noopú bueyiri ãni nocõrõ masĩgú? ¿Cúũ deero tiigú tee tiiẽñoriguere tiimasĩ? ⁵⁵ ãni táboa paderigu macũ niĩ; cúũ paco María wãmecatiyo; Santiago, José, Simón, Judas cúũ baira niĩya; ⁵⁶ niipetira cúũ baira numiãcã ãno marĩ watoapu niĩya, ¿teerora? ¿Noopú tee niipetirere masĩyiri? jĩrira niiwã.

⁵⁷ Teeré wãcũrã, cúũrẽ padeodugáriyira. Jesupé cúãrẽ jĩwĩ:

—Niipetira apeyé macãrĩ macãrã sícũ profetare padeocúa. Cúũya dita macãrã, cúũya wii macãrã doca cúũrẽ padeorícua, jĩwĩ.

⁵⁸ Toopáre cúã padeohéri ññagũ, pee cúũ tutuaremena tiiẽñoriwi.

14

Juan Bautistare sãrĩgũ

(Mr 6.14-29; Lc 9.7-9)

¹ Teeburecorire Herodes Galilea dita dutigú Jesús tiiré quetire tɔoyigu.

² Cúũrẽ padecoterare jĩyigu:

—Cúũ Juan basocãre wãmeõtiri basocũ niiqui. Masãgũ masãjĩyi. Teero tiiró, cúũpure tutuare niicu, jĩmiyigu.

³ Herodes too sũgueropu Juanrẽ peresuwiipu néewa, siatúcũdutyigu. Herodías cúũ bai Felipe numo niimirigo usenigõ niĩãrõ jĩgũ, teero tiiyigu.

⁴ Juan Herodere: —Mũu coore numocutimasĩria, jĩrucuyigu. ⁵ Herodes Juanrẽ sãdugápacu, basocãre cuiyigu. Cúãpe “Juan profeta niĩ” jĩyira.

⁶ Herodes cúũ bauári bureco jeari, Herodías macõ cúũ boocórira putopu basaẽñoigo. ⁷ Herodes coo basaẽñorerere bayiró tɔsayigu. Teerõ tiigú, “niirõrã” jĩgũ, biiro jĩyigu:

—Noo mũu sãirénorẽ ticogũda, jĩyigu. ⁸ Coo paco wedenoãrigo niijĩgõ, Herodere jĩyigo:

—Mecutígãrã opasida bapamena Juan basocãre wãmeõtiri basocuya dupure néesã, ticoya, jĩyigo.

⁹ Coo teero jĩrĩ tɔogũ, Herodes wãcũpatiyigu. Cúũ boocórira tɔocóropu “niirõrã mũurẽ ticogũda” jĩãrigu niijĩgũ, ticodutyigu. ¹⁰ Juanyá dupure

páatadutiwigu peresuwiipu. ¹¹ Páataari siro, cūya dupure opasida bapamena néesā, néewa, ticoyira. Coope coo pacopúre ticonetōneyigo.

¹² Juan buerére n̄n̄m̄iārira toopá wáa, cūya òpūūrē n̄e, ūtātutipu cūūrā wáarira niiwā. Too síro Jesuré wedera jeawa.

Jesús cinco mil ãmuãrē yaaré ecarigue

(Mr 6.30-44; Lc 9.10-17; Jn 6.1-14)

¹³ Jesús tee quetire tuogú, sícūrā niidugamiyigu. Dooríwupu muāsā, basocá manirõpu wáajõawī. Basocápe tuojārira niiwā. Teero tiirā, teemacārī macārā n̄n̄wárira niiwā. ¹⁴ Jesús dooríwupu sãñaarigu duinacá, basocá paure ññawī. Cúārē bóaneõ ññawī. Diarecatira cúā néeatirirare netõnéwī. ¹⁵ Náicūmuatiri, ūsā cūū buerá cūū puto wáa, jīwī:

—Ñamicapu niia. ãnopú macā manirõpu niia. Basocáre “nocõrõrā niia” jīñā. Putogā niiré macārīpu cúā yaaré sãī, yaara wáaaro, jīmiwū.

¹⁶—Wáarijããrõ. Múã cúārē yaaré ecaýá, jīwī.

¹⁷—Jãã; sicamoquẽñepa pã, wai puarãrã c̄o, jīwī.

¹⁸—Néeatiya, jīwī.

¹⁹ Too síro Jesús basocáre tãa sotoapu duidutiwi. Tee sicamoquẽñepa pãrē, wai puarãrē n̄e, ãmuãsepu ññamũõco, Cõãmacūrē usenire ticowī. Túajea, pãrē puatásā, ūsā cūū bueráre ticowī. Ûsãpe basocáre batowu. ²⁰ Niipetira yaa, yapijõawā. Yaatoaari siro, doce piseri cúā yaaduaariguere seesā dadodupówu. ²¹ Teeré yaarira ãmuã díçure bapaqueori, cinco mil watoa niiwā. Numiã, wīmarã bapaqueoya maniwā.

Jesús oco sotoápu wáarigue

(Mr 6.45-52; Jn 6.16-21)

²² Too síro Jesús ūsā cūū bueráre cūū jeaariwupu jeasāduti, tñawasuguedutiwi. Ûsā wáari, cūūpe basocáre “wáagu tiia” jīgū tiiyigu.

²³ Cúārē teeré jīārī siro, ūtãgúpú cūū sícūrā Cõãmacūmena wedesequ muãwayigu. Náicūmuārī siro, sícūrā niiyigu. ²⁴ Ûsãpe yoaropu niitoawu tñawara. Wīno páapucāmotari, ocoturí páabatesãwū. ²⁵ Bóemuãatiri, Jesús ūsā p̄topu atigu, oco sotoápu atijõãatiwi. ²⁶ Ûsā cūūrē oco sotoápu atiri ññarã, ucúápetijõãwū. “¡Abu! ¡Basocú diarigu wãtī niiqui!” jīmiwū. Cuirã, bayiró acaribíwū.

²⁷ Máata Jesús ūsãrē jīwī:

—Wãcūtutuaya. Ȳn̄ niia. Cuirijãña, jīwī.

²⁸ Pedro cūūrē jīwī:

—Õpã, m̄n̄ niigū, ȳn̄re m̄n̄ puto oco sotoápu wáari tiyá, jīwī.

²⁹—Atiya, jīwī.

Pedro diiwá, oco sotoápu Jesús p̄topu wáamiwī. ³⁰ Wīno bayiró páapucori ññagū, cuiwi. Duadianacãgū, bayiró busarómena: —¡Õpã, ȳn̄re netõnéña! jīwī.

³¹ Máata Jesús cūya wãmomena cūūrē ñe, jīwī:

—M̄n̄ p̄erogã padeoré c̄ogú, ¿deero tiigú “oco sotoápu wáari ti-imasiriqui” jī wãcūārī? jīwī.

³² Cúā dooríwupu muãsārī, wīno netõjõawū. ³³ Teero wáari ññarã, ūsā tiwupú niirã Jesuré padeorã ñicãcoberimena jeacūmuwū. Cūūrē: —Niirõrã m̄n̄ Cõãmacū macū niia, jīwī.

Jesús Genesaretᵐ diarecutirare netōnérigue

(Mr 6.53-56)

³⁴ ʕsā tīājearu, Genesaretᵐ maajeáwᵐ. ³⁵ Too macārā Jesuré ñnamasīrā, cūu jeari ñna, niipetiro tiiditapᵐ wededutirira niiwā. Niipetira diarecutirare cūu pᵓtopᵐ néenjeawa. ³⁶ Jesuré sāiwā:

—Mᵐuyaro sutiró yapa dícuᵐ padeñáma, jīwā.

Niipetira padeñáarira netōjōāwā.

15

Basocáre ñañarā wáari tiiré

(Mr 7.1-23)

¹ Too síro fariseo basoca, Moisés jóarigue buerá Jerusalénᵐ atiarira Jesús pᵓtopᵐ jea, sāiñáwā:

² —¿Deero tiirá mᵐu buerá marī ñecūsūmuā tiimúāatiriguere netōnucāi? Yaaadari sᵐguero, cūā marī ñecūsūmuā tiirucúrobiro wāmocoseriya, jīwā.

³ Jesús cūārē yᵐwī:

—¿Deero tiirá múācā Cōāmacū dutirére netōnucāi? Cōāmacū dutirére nemorō múā ñecūsūmuā tiimúāatiriguere tiidugácu. ⁴ Cōāmacū ateré dutirigᵐ niiwī: “Mᵐu pacᵐ, mᵐu pacore padeoyá. Cūārē ñañarō wedesegunorē sīācōājāārō”, jīrigᵐ niiwī. ⁵ Múāpe merēā dutijāā.

Basocáre cūā pacᵐ, cūā pacore “yᵐ múārē tiipumasīriga; yéé niyeru múārē ticoboariguere Cōāmacūrē ticopetijāwū” jīdutiá múā. ⁶ Múā teero dutira, cūā pacūsūmuārē “padeorijāña” jīrā tiia. Teero tiirá, Cōāmacū dutirére teero peti ñnacōājāā, múā ñecūsūmuā tiimúāatiriguere tiidugára.

⁷ Múā basocá ññahērōpᵐ ñañarē tiirá niia. Teero tiirá, tiiditórepira niia. Isaías múā mecūtīgā tiirére diamacūrā jóasᵐguerigᵐ niiwī. Cūu jóariguere aññurō tuoádacu múā:

⁸ Āniā basocá useromena dícu yᵐre padeoóya.

Cūā tᵐgueñarepe noopú niirō niicu.

⁹ Búri peti neāāya.

Yéé maquērē “bueada” jīpacara, basocá jīrere buejāya, jīiti Cōāmacū, * jī jóarigᵐ niiwī.

¹⁰ Cūārē teero jīāri siro, basocáre neāduti, cúācārē jīwī:

—Yéé maquērē tuomasīāda jīrā, tuorá atiya: ¹¹ Basocáre useropᵐ sāāware cūārē ñañarā wáari tiiría. Cūā useropᵐ witiatirepe cūārē ñañarā wáari tiia, jīwī.

¹² ʕsā cūu buerá cūu pᵓto wáa, jīwū:

—¿Mᵐu masīi? Mᵐu teero jīāriguere tuorá, fariseo basoca cúajōāāwā.

¹³ Jesús queorémēna yᵐwī:

—Yᵐ Pacᵐ ñmuāseᵓni niigú cūu oteririgunorē nᵐcōrīmena wāā, cōājāgūdaqui. ¹⁴ Teero tiirá, cūārē teero ññajāña. Cūā Cōāmacū boorere masīdugahera niijrā, ññahērā, āpērā ññahērārē wéesᵐguera tiiróbiro niīya. Sīcū ññahēgū āpī ññahēgūrē wéesᵐgueri, cūā pᵐarāpᵐra coperepᵐ ññacosāādacua, jīwī.

¹⁵ Pedro cūūrē jīwī:

—ʕsārē wedeya. Mᵐu queorémēna jīārigue ¿deero jīdugaro tiigári? jīwī.

* 15:9 Isaías 29.13.

16 Jesús jĩwĩ:

—¿Múãcã ateré tuomasĩrii ména? 17 Niipetire basocáre useropu sããware páagapu wáa, too síro netōcōwitiwacu. 18 Useropu witiatirepeja cúa wãcūrẽpu witiaticu. Teerã basocáre ñañarã wáari tiia. 19 Basocã popeapu, cúa wãcūrẽpure ate witiaticu:

ñañarõ wãcūrẽ,
basocáre sããcõãre,
ãpĩ nũmorẽ ñeeapere,
apegõ manũrẽ ñeeapere,
ãpẽrãména ñañarõ ñeeapere,
yaaré,
jĩditore,

ãpẽrãrẽ ñañarõ wedesere witiaticu.

20 Teerã basocáre ñañarã wáari tiia. Wãmocoseripacara yaari, basocáre ñañarã wáari tiirícu, jĩwĩ.

Judioayo niihẽgõ Jesuré padeorígue
(Mr 7.24-30)

21 Too niĩarigu witiwa, Tiro, Sidón macãrĩ wesapu wáawi. 22 Toopá sícõ numiõ cananeayo tiidita niigõ bayiró busurómena ati, jĩwõ:

—Yũũ Õpũ, David pãrãmi niinũnũsegu, yũũre bóaneõ ññaña. Yũũ macõ wãtĩ sããnorigo bayiró ñañarõ netõyo, jĩwõ.

23 Jesús coore yũurinetõnecojãwĩ. Ušã cũũ buerã cũũrẽ jĩwũ:

—Coore wáaduticoya; marĩ siro bayiró busurómena sãĩnũnũseyo, jĩmiwũ.

24 —Cõãmacũ yũũre Israelya põna macãrã díçure tiiapudutigu ticodio-cowi. Cúa oveja ditirira tiiróbiro niĩya, jĩ yũũwi.

25 Coo cũũ puto jea, ñicãcoberimena jeacũmuwõ.

—Õpũ, yũũre tiiapuya, jĩwõ.

26 —Wĩmarãpere ecasuguéro booa cúa yaadugarecõrõ. Cúa yaarére ãma, cúa yara díayiare cõãcũrĩ, ãñuria, jĩwĩ.

27 Coocã queorémema yũũwo:

—Õpũ, tee diamacãrã niĩã. Díayia cúa õpãrã mesapu duirã cúa yaadio-core manarĩrẽ yaacua, jĩwõ.

28 —Mũũ doca padeoré cõnetõjõãã. Mũũ sãĩãrirobirora wáaaro, jĩwĩ.

Cũũ teero jĩrĩrã, máata coo macõ wãtĩ manigõ putuárigo niwõ.

Jesús pau diarecutirare netõnérigue

29 Jesús too niĩarigu wáa, Galileataro wesapu netõwáwi. Ušãgũpũ muãwa, jeanuãwĩ. 30 Naĩrõ pau basocã cũũ putopu jeara tiiwã. Cúa wáamasĩhẽrãrẽ, wãmorĩ, dupori posarirare, ññahẽrãrẽ, wedeseherare, ãpẽrã diarecutira paure néenjeawa. Cũũ putopu cũũwã. Cúãrẽ netõnéwĩ. 31 Basocã ññamanijõãwã. Wedesehera niĩarira wedeseri ññarã, wãmorĩ, dupori posarira netõnénorĩ ññarã, wáamasĩhẽrã niĩarira wáari ññarã, ññahẽrã niĩarira ññarĩ ññarã, ññamanijõãwã. “Marĩ Israelya põna macãrã Õpũ Cõãmacũ ãñunetõjõãã”, jĩwã.

Jesús cuatro mil ãmũãrẽ yaaré ecarígue
(Mr 8.1-10)

32 Too síro Jesús ušã cũũ buerãre sũocó, jĩwĩ:

—Yuu āniārē bóaneō iñajōāga. Cúā yuūmena niirō itiábureco netōā. Teero tiirá, cúā yaaré petinójoāya. Yuu cúārē juabóaremena putuawadutidugariga. Maapu tuomasīre petijōābocua, jīwī.

Ēsā cūū buerápeja jīwū:

³³—Marī āno basocá manirōpu niā. ¿Noopú āniā paure yaaré nocōrōca bua ecabógari? jīwū.

³⁴—¿Noquēpa pā cuoi? jīwī.

—Sietepa, teero biiri wai metārāgā puarāgā cuoa, jīwū.

³⁵ Jesús basocáre yepapu duidutiwi. ³⁶ Pā sietepare, waire née, Cōāmacūrē usenire ticowī. Túajea, puatásā, ūsā cūū bueráre ticowī. Ēsāpe basocáre batowū. ³⁷ Niipetira yaa, yapijōāwā. Yaatoaari siro, siete piseri cúā yaaduaariguere seesā dadodupówū. ³⁸ Teeré yaarira ūmāá dícare bapaqueori, cuatro mil niiwā. Numiā, wīmarā bapaqueoya maniwā. ³⁹ Basocáre putuawadutiari siro, Jesús dooríwupu muāsā, Magdala wāmecutiropu wáajōāwī.

16

Jesuré tiiēñodutimirigie

(Mr 8.11-13; Lc 12.54-56)

¹ Fariseo basoca, saduceo basoca Jesús putopu jeawa. “¿Niirōrā cūū Cōāmacū ticodiocorigu niī?” jīrā, cūūrē Cōāmacū sīcārā tiimasīrere tiiēñodutimiwā.

² Jesupéja cúārē yuūwi:

—Muīpū sāāwari, múā ūmuāsere iñarā, “muīpū āñurō sōāsāi; teero tiiró, ñamigā āñurō cūmaādacu” jīā. ³ Bóeri ñiitiáwācārī iñarā, “mecūā oco peaadacu” jīā. Ēmuāsē maquē iñarā, “biiro wáaadacu” jīmasiā. Teero masīpacara, atitó wáarepere iñarā, “biiro jīdugaro tiia” jīmasīridojaā. ⁴ Múā atitó macārā ñañarē tiirá, Cōāmacūrē boohéra niā; Cōāmacū sīcārā tiimasīrere iñadugacu. Jonás tiirígue tiiróbiro niiré dícare iñāadacu, jīwī.

Cúārē cōāwagu, aperopú wáawi.

Fariseo basocaye pā púuri tiirígue

(Mr 8.14-21)

⁵ Ēsā cūū buerá apeniñapú tīāwawū. Toopú jeara, pā ūsā yaaadarere acabójārira niiwū. ⁶ Jesús ūsārē jīwī:

—Fariseo basocaye, saduceo basocaye pā púuri tiirére tuomasīrō booa, jīwī.

⁷ Ēsā cūū buerá cūū jīāriguere tuomasīrijīrā: —Pā marī néeatiriatu; teero tiigú teero jīiqui, jīimiwū ūsā basiro.

⁸ Jesús ūsā teero jīāriguere masījārigu niiwī. Teero tiigú, jīwī:

—¿Deero tiirá múā “pā maniā” jī cāmerī wedesei? Múā péerogā padeoré cuorá niā. ⁹ ¿Múā tuomasīrii ména? Sicamoquēne pāmena cinco mil ūmāá yaaari siro, ¿noquē piseri cúā yaaduaariguere seesā dadodupóri? ¿Wācūrii? ¹⁰ Too síro siete pāmena cuatro mil ūmāá yaaari siro, ¿noquē piseri cúā yaaduaariguere seesā dadodupóri? ¿Wācūrii? ¹¹ ¿Deero tiirá múā tuomasīrii? Yuu fariseo basocaye, saduceo basocaye pā púuri tiiré wedesegu, pā meerē jīāwū. “Cúāye pā púuri tiirére tuomasīrō booa” jīāwū, jīwī.

12 Cũ teero jĩrĩpura, ãsãrẽ tuomasĩre jeawu. “Marĩrẽ pã púuri tiirẽ wedeseɣu mee tiáyí. ‘Fariseo basoca, saduceo basoca cúã jĩditoremena buerépere tuomasĩrõ booa’ jĩgũ tiáyí”, jĩwũ.

Pedro Jesuré “mũũ Cõãmacũ beserigũ niĩã” jĩrigue
(Mr 8.27-30; Lc 9.18-21)

13 Jesús Cesarea Filipoya macã wesapu wáawi. Toopú jea, ãsãrẽ cúũ bueráre sãĩñáwĩ:

—Basocá yũũ niipetira sõwũrẽ ¿deero wedesei? jĩwĩ.

14 Ɔsã jĩwũ:

—Sĩquẽrã mũũrẽ “Juan basocáre wãmeõtiri basocu niiqui” jĩĩya. Āpẽrã “Elías niiqui” jĩĩya. Āpẽrã “Jeremías niiqui; o ãpĩ profeta niigũ niiqui” jĩĩya, jĩwũ.

15 —¿Múãte “¿noã niĩ?” jĩĩ yũũre? jĩwĩ.

16 Simón Pedro yũũwĩ:

—Mũũ Cõãmacũ beserigũ Cristo niĩã; Cõãmacũ catirucugũ macũ niĩã, jĩwĩ.

17 Jesús cãũrẽ jĩwĩ:

—Simón, Jonás macũ, mũũ teero wedeseɣu, queorõra wedesea. Sícũ basocú mũũrẽ teerẽ wederijãyi. Yũũ Pacu ãmuãsepu niigũ mũũrẽ tee masĩre ticoajĩyi. Teero tiigú, usenire cuogú niĩã mũũ. 18 Ate yũũ jĩrẽcãrẽ tuoyá mũũ: Mũũ Pedro niĩã. (Pedro “ũtãgã” jĩdugaro tiia.) Sicawĩ tiigá ãtãgã sotoapu tiirĩ wiibiro yũũre padeorãre sicapõna macãrã wáari tiigúda.* Wãtĩ cũyaramena yáa põna macãrãrẽ docacũmurĩ tirĩqui. 19 Yũũ mũũrẽ ãmuãsepu marĩ Ɔpũ niirõpu macã sáwibiro† niirere ticogudacu. Mũũ teeména atiburecopure “Cõãmacũ dutiré mee niĩã”, jĩ cãmotári, ãmuãsepuãcãrẽ cãmotánoadacu. Teero biiri atiburecopure mũũ “Cõãmacũ dutiré niĩã” jĩrĩ, ãmuãsepuãcãrẽ cãmotáyã maniãdacu, jĩwĩ.‡

20 Too sírogã jĩwĩ sũcã:

—Yũũ Cõãmacũ beserigũ Cristo niiré maquẽrẽ ãpẽrãrẽ wederijãña, jĩ wedewi.

Jesús cãũrẽ sããdarere wederigue
(Mr 8.31–9.1; Lc 9.22-27)

21 Ate síromena Jesús ãsã cúũ bueráre cãũrẽ too síro wáadarere wedenũcãwĩ.

—Yũũre Jerusalenpu wáaro niijãadacu. Toopure butoá dutirá, paíare dutirá, Moisés jóarigue buerá yũũre bayiró ñañarõ netõrĩ tiíadacua. Yũũre sããdutiadacua. Cũã teero tiipacári, itiábureco siro masãgũdacu, jĩwĩ.

22 Teeré tuogú, Pedro Jesuré ãpẽrã tuohéropu néewa, wedenũcãrigu niimiwĩ:

—Yũũ Ɔpũ, Cõãmacũ teero wáari jĩgũ, cãmotáaro. Mũũ teero jĩãrigue wáarijããrõ, jĩrigu niimiwĩ.

23 Jesús cãmenũcã, Pedrore jĩrigu niiwĩ:

—Satanás tiirõburo wedeseɣu tiia mũũjã. “¡Satanás, wáajõãgua; yũũ putore niirijãña!” jĩã. Pedro, mũũ teero jĩgũ, Cõãmacũ yũũre dutirere cãmotádugagu tiia. Mũũ masĩria Cõãmacũ wãcũrere; basocá wãcũrõburo wãcũã, jĩrigu niiwĩ.

24 Too síro Jesús ãsãrẽ jĩwĩ:

* 16:18 Efesios 2.19-22. † 16:19 Españolmena: llave; portuguésmena: chave. ‡ 16:19 Mateo 18.18; Juan 20.23.

—Sĩcũ yũre padeó, nũndũgágũno cũũ booró tiidũgárenorẽ tiidũjããrõ. Basocá cũũrẽ ñaňarõ jĩĩpacari, yũre tũonũnũsearo. Teerẽ tiigũ, curusare apagũ tiirõbiro niigũdaqui. ²⁵ Āpĩ sããrere cuigũno yũre “masĩria” jĩĩgũ pecamerũ wãagũdaqui. Āpĩrẽ yũre “masĩã” jĩĩ, teewapamena cũũrẽ sããrĩ, yũmena catirucujãgũdaqui. ²⁶ Sĩcũ atibũreco maquẽ niipetirere wapatãpacũ, cũũ yeeripũnarẽ tiidióri, cũũ cũorẽ dee tiiadare niiricu. Cũũ catirẽ petihẽre ñeenõmena wapatĩriqui. ²⁷ Yũũ niipetira sõwũ yũũ Pacũ asibatẽremena, ángeleamena pũtuaatigũdacu atibũrecomẽre. Pũtuaati, niipetirare cũã tiirigũecõrõrẽ wapa tiigũdacu. ²⁸ Yũũ aterẽja diamacũrã jĩĩã: Sĩquẽrã ãnopũ niĩrã cũã diaadari sũguero, yũũ niipetira sõwũ õpũ sããgũ atiri ññaãdacua, jĩĩwĩ.

17

Jesús baurécũtire wasorĩgue

(Mr 9.2-13; Lc 9.28-36)

¹ Seis bũrecori siro Jesús ũtãgũ ẽmuãrigũpũ muãwawi. Tiigũpũ wãagu, Pedro, Santiago, cũũ bai Juanrẽ néewawi. ² Toopũ cũã ñãarĩ, Jesús cũũ baurécũtirere wasojõãyigu. Cũũya diapõa muĩpũ búreco macũ tiirõbiro asiýayiro. Cũũye suti bũpo wããyore tiirõbiro butirẽ wãayiro. ³ Teero wãari, Moisés, Elías bauánucã, cũũmena wedesera tiiyĩra. ⁴ Pedro Jesurẽ jĩĩyigu:

—Ĥsã Īpũ, marĩ ãnopũ niĩrĩ, ãñunetõjõãã. Mũũ boorĩ, ãno itiãwiigã tiigũda; sicawiigã mũũya wii, apewiigã Moiséya wii, apewiigã Elíaya wii tiigũda, jĩĩiyigu.

⁵ Cũũ wedesegu tiirĩra, õme capemõre diiãti, cũãrẽ tuubiãtocojãyiro. Ōme watoapũ sĩcũ wedeseri tũoyĩra:

—Āni yũũ macũ yũũ bayirõ maĩgũ niĩ. Cũũmena bayirõ useniã. Cũũrẽ tũoyã, jĩĩyigu.

⁶ Cũũ buerã teerẽ tũorã, bayirõ cuira, ditapũ diapõarire munibiãcũmujeayira. ⁷ Jesús jea, cũãrẽ ñaapeõ: —Wũmunucãña; cuirijãña, jĩĩyigu.

⁸ Cũã ññamũõcori, ãpẽrã maniýĩra. Jesús dícare ññayira.

⁹ Cũã ũtãgũpũ niĩãrira diiãtiri, Jesús jĩĩyigu:

—Mũã ññaãriguere wederijãwa ména; tẽe yũũ niipetira sõwũ dia masãri siropũ, wedewa, jĩĩyigu.

¹⁰ Cũũ buerã sãñãyira:

—Too docare ¿deero tiirã Moisés jóarigue buerã “Cõãmacũ beserigu atiadari sũguero, Elías atisũguegũdaqui” jĩĩ buei? jĩĩyira.

¹¹ Jesús cũãrẽ yũũyigu:

—Elías atisũguere, niipetire quẽnosũguẽadare diamacũrã niĩã. ¹² Yũũre tũoyã: Elías jeatoawi mée. Cũũrẽ basocã ññamasĩrĩrira niĩwã. Cũũrẽ cũã boorõ tiidũgãriguere tiitõarira niĩwã. Teero tiirõbiro yũũ niipetira sõwũcã cũã ññaarõ tiirĩ, ññaarõ netõgũdacu, jĩĩyigu.

¹³ Cũũ teero jĩĩrĩpũra, cũũ buerãre tũomasĩre jeayiro. “Juan basocãre wãmeõtiri basocũye maquẽrẽ wedesegu tiãjĩyĩ”, jĩĩ masĩrira niĩwã.

Jesús wãtĩrẽ wĩmagũpũre niĩãrigũre cõãwionecorigue

(Mr 9.14-29; Lc 9.37-43)

14 Too síro cúa paꝝ basocá niirõꝝ diijeári, sícũ Jesús pꝝtopꝝ wáa, ñicãcoberimena jeacũmu, jĩwĩ:

15 —Õpũ, yꝝ macãrẽ bóaneõña. Cũũ ñama diaré cꝝogú niĩ. Bayiró peti ñañarõ netõĩ. Pee peti pecameꝝ ñaacũmu, díapucãrẽ ñaañuãrucui. 16 Mꝝ bueráre néeatimiãwũ. Netõnémasĩriawã, jĩwĩ.

17 Jesús cúaãrẽ jĩwĩ:

—Múa yꝝre padeorídojãã; ñañarã niĩã. Yꝝ múãmena yoari niiru-cujãricãrẽ, padeoríbocu. ¿Nocõrõ yoari múãmena põõtẽõgũdari yꝝ? Néeatiya ãnopé wĩmagũrẽ, jĩwĩ.

18 Jesús wĩmagũꝝre niĩãrigu wãtĩrẽ witiwadutiwi. Teero tiigú, witiwarigu niwĩ. Máata wĩmagũ netõjõãwĩ.

19 Too síro ãsã Jesús buerá ãpẽrã tuohéropꝝ wáa, cũũrẽ sãĩñãwũ:

—¿Deero tiirã ãsã wãtĩrẽ cõãwionecomãĩriayiri? jĩwĩ.

20 —Múa péerogã padeoré cꝝorã niĩã. Yꝝ ateréja diamacãrã jĩã: Mostazape péeripegã niĩã. Múa padeoré tiipecõrõgã niirĩ, atigú ãtãgũrẽ, “jõõꝝ wáaya” jĩboajĩyu. Múa teero jĩrĩ, jõõꝝ wáaboajĩyu. Múa padeoré cꝝorĩ, wisióre maniãdacu. 21 ãninó wãtĩrẽ cõãwionecodugara, Cõãmacãrẽ sãĩ, betirẽmena dícu cõãrõ booa, jĩwĩ.

Jesús cũũrẽ sããdarere pꝝarĩ wederigue

(Mr 9.30-32; Lc 9.43-45)

22 Too síro ãsã Galileapꝝ niwarucuri, Jesús ãsãrẽ jĩwĩ:

—Yꝝ niipetira sõwũ ãpẽrãꝝre ticonogũdacu. 23 Yꝝre sããdadua. Cúa teero tiipacãri, itiãbureco síro masãgũdacu, jĩwĩ.

Cũa teero jĩrĩ tuorã, bayiró wãcũpatira pꝝtuãwũ.

Cõãmacũwii maquẽ niĩãdarere niyeru wapasérigue

24 Too síro ãsã Capernaupꝝ jeari, Cõãmacũwii maquẽ niĩãdarere niyeru wapasébosari basoca Pedro pꝝtopꝝ wáa, sãĩñáyira:

—¿Múaãrẽ buegú Cõãmacũwii maquẽ niĩãdarere niyeru wapatĩrigari? jĩyira.

25 —Wapatĩqui, jĩyigu.

Wiipũ sããjeari, Jesús cũũrẽ wedesesuguewi:

—Simón, ¿ateré deero wãcũĩ mꝝ? Atibũreco macãrã õpãrã ¿noãrẽ niyeru wapaséutigari? ¿Cúaãya wederare o aperó macãrãꝝre wapaségari? jĩwĩ.

26 —Aperó macãrãꝝre, jĩ yꝝwĩ.

Jesús cũũrẽ jĩwĩ:

—Cúaãya wedera wapatĩricua. 27 Teero biipacari, marĩ cúaãrẽ merẽã wãcũduthera wapatĩada. Mꝝ weerida née, iitaropꝝ wai weegũ wáaya. Wai yaasuguegũre weemũcoya. Cũaya ãserore wũãwã, niyeruquire buagũdacu. Tiiquimena marĩ pꝝarãyere wapatĩgu wáaya, jĩwĩ.

18

¿Nii ãpꝝtĩ macũ niĩ?

(Mr 9.33-37; Lc 9.46-48)

1 Tiibũrecora ãsã Jesús buerã cũa pꝝto wáa, cũũrẽ sãĩñãwũ:

—Cõãmacũ dutirẽre ãñurõ wãcũmꝝnũsera ¿nii ãsã watoare nemorõ ãpꝝtĩ macũ niĩ? jĩwũ.

2 Jesús sícũ wĩmagũrẽ sꝝocó, ãsã decopꝝ nũcõ, 3 jĩwĩ:

—Yuu ateréja diamacúrã jĩã: Múã niirecutirere waso, wĩmarã tiiróbiro niihērĩ, Cõamacũ dutiré múãpũre jeaboarigue múãrẽ jearicu. ⁴ Nemorõ uputĩ macũ Cõamacũ dutirére añurõ wácũnyũsegũno ãni wĩmagũ tiiróbiro niĩ. Ñni “yuu ãpērã nemorõ niã” jĩ wácũriqui. ⁵ Sícũ ãni wĩmagũbiro biigũre ñña, “yuu Jesuré maĩã; teero tiigũ cũrẽ boca maĩgũda” jĩ wácũboqui. Cũũ teero wácũgũ, cũrẽ maĩgũ, yuucãrẽ maĩgũ tiĩ.

Ñañaré tiiri, quio niã

(Mr 9.42-48; Lc 17.1-2)

⁶ Yuure padeorágãrẽ ñañaré tiidutĩgunorẽ ñañanemorõ wáaadacu. Cũrẽ ãtãgã pairigamena cũũ wãmũãpũ siatũyo, díã pairĩmaapũ cõãñocori, nemorõ añubocu. ⁷ Basocãre ñañaré tiidutĩre ñañanetõjõãã. Ñañaré tiidutĩre niiru-cua. Æpērãrẽ ñañaré tiidutĩri tiirãpe bayirõ ñañarõ netõãdacua.

⁸ Mũyã wãmo, mũyã dupo mũrẽ ñañarẽre tiiri tiibócu. Teero wãari, páatacõãjãña. Sicawãmomena o sicadupomena catiré petihéropũ jeagu, añujãã. Pũawãmómena o pũadupómena pecamepũ cõãdioconorĩpeja, ñañanetõjõãcu. ⁹ Mũyã capea ññaré mũrẽ ñañarẽre tiiri tiibócu. Teero wãari, tiigaré odewecõãjãña. Sicacapeamena catiré petihéropũ jeagu, añujãã. Pũacapéamena pecamepũ mũũ cõãdioconorĩpeja, ñañanetõjõãcu.

Oveja ditirigũmena queoré

(Lc 15.3-7)

¹⁰ Ñniã wĩmarãrẽ teero ññarijãña. Yuu ateréja diamacúrã jĩã: Æmũãsepũ ángelea ãniãgãrẽ coterã yuu Pacu ãmũãsepũ niigũmena niirucujãya. ¹¹ Yuu niipetira sõwũ ditirirare netõnégũ atiũũ.

¹² ¿Múã deero tũgueñaĩ? Cien oveja cõogũ sícũ ditijõãrĩ, ¿deero tiigãri cũũ? Noventa y nuevere ãtãgũpũ cũũ, ditirigũre ãmaãgũ wáaquĩ. ¹³ Cũrẽ bũagũ, bayirõ useniquĩ. Yuu ateréja diamacúrã jĩã: Æpērã noventa y nueve dũsaáriramena nemorõ cũũmena useniquĩ. ¹⁴ Teerora marĩ Pacu ãmũãsepũ niigũ ãniãgãrẽ sícũ pecamepũ wãari booriquĩ.

Acabóre

(Lc 17.3)

¹⁵ Mũyã wedegũ mũrẽ ñañaré tiiri, mũũ basiro cũũ pũtopũ wedesegũ wáaya. Cũũ ñañaré tiiriguere tũomasĩrĩ tiiyã. Cũũ “jáũ” jĩrĩ, múã cãmerĩ wedese useniãdacu sũcã. ¹⁶ Cũũ tuoriatã, sícũrẽ, pũarãrẽ suowãya; mũũmena cũũ pũtopũ wáaaro. Toopũ jea, wedeya cũũ mũrẽ ñañaré tiiriguere. Mũũ teero tiigũ, Cõamacũye queti jóaripũpũ jĩrõbirora tiicũ. Teero tiirã, pũarã o ãtĩãrã tee ñañaré tiiriguere “diamacúrã wáawũ” o “diamacúrã wáayu” jĩmasiãdacu. ¹⁷ Cũãcãrẽ netõnucãrĩ, niipetira yuure padeorãre wedewa múã neãõpũ. Cũãcãrẽ netõnucãrĩ, yuure padeorãre jĩña: “Cõamacũrẽ masĩhégũ o romanuã õpũrẽ niyeru wapasébosari basocũre tiiróbiro cũrẽ ñña”.

¹⁸ Yuu ateréja diamacúrã jĩã: Atibúrecopũre múã “jáũ, teero tiiyã; ãñuniã” jĩrĩ, ãñuniãdacu ãmũãsepũcãrẽ. Teero biiri atibúrecopũre múã “teero tiirjãña; ññaniã” jĩrĩ, ññaniãdacu ãmũãsepũcãrẽ.*

¹⁹ Yuu ateréja diamacúrã jĩã sũcã: Múã menamacãrã pũarã sícãrĩbiro wácũrẽmena “marĩ ateré Cõamacũrẽ sãicó” jĩ sãĩrĩ, yuu Pacu ãmũãsepũ

* 18:18 Mateo 16.19.

niigú ticogúdaqui. ²⁰ Puarã, ñtĩãrã yũre padeorã neãrĩ, yũ cãã watoapu niĩã, jĩwĩ.

²¹ Pedro Jesús patoru wáa, sãĩñáwĩ:

—Ōpũ, yáa wedegu cãũ yũre ñañaré tiirucúri, ¿noquẽ pee cãũrẽ acabógudari? ¿Sietecõrõ acabógudari? jĩwĩ.

²² —“Sietecõrõ” jĩria. “Cãũ ñañaré tiirécõrõ† acabóya” jĩã.

Dutibosagu acabódugahegumena queoré

²³ ‘Múãrẽ queorémene teeré wedeguda: Cõãmacũ dutiré múãpũre niĩãdare atequetĩ tiiróbiro niĩã. Sícũ òpũ cãũye dita dutibosara wapamórere “quẽnogúda” jĩiygu. ²⁴ Cãũ cããrẽ wapasénucãrĩ, sícũ pairó peti wapamógũrẽ néeatiyira. ²⁵ Cãũ wapatire cuohéri ññagũ, cãũrẽ, cãũ numorẽ, cãũ põnarẽ, niipetire cãũ cuorere ãpẽãpũre dúadutiyygu, cãũ wapamórere wapatídutigu. ²⁶ Teeré ññagũ, cãũpe cãũ òpũ puto ñicãcoberimena jeacũmu, sãiygu: “Yũ òpũ, yũre yuesãñũña. Yũ niipetire wapatĩpetijãgũda”, jĩiygu. ²⁷ Cãũ òpũpe cãũrẽ bóaneõ ññagũ, cãũ wapamórere acabójã, cãũrẽ “wãagua” jĩiygu.

²⁸ Cãũpe wáa, ãpĩ cãũ menamacũ cãũ tiiróbiro dutibosagure buajeáyygu. Cãũpe cãũrẽ péerogã wapamómiyygu. Cãũrẽ wapatídutigu, wãmuãrẽ ñeediyo, “mũ yũre wapamórere wapatíya” jĩiygu. ²⁹ Cãũpe ñicãcoberimena jeacũmu, sãimiygu: “Yũre yuesãñũña. Mũrẽ wapatíguda”, jĩimiygu. ³⁰ Cãũpe booríyygu. Cãũrẽ peresuwiipu néewa, sõnecodutiyygu. “Cãũ wapatĩpetiripu, wionécuya”, jĩiygu. ³¹ Æpẽã cãũ menamacãrã dutibosara cãũ teero tiirere bayiró bóaneõremena ññayira. Cãã òpũpũre niipetire cãũ teero tiãriguere wedera wãayira. ³² Teeré tuogú, cãã òpũ cãũrẽ suodutiyygu. Cãũrẽ jĩiygu: “¡Ññagú! Mũ yũre sãĩrĩ, niipetire mũ wapamóretõrẽ acabópetijããwũ. ³³ Yũ mũrẽ bóaneõ ññããriroborora mũcã mũ menamacãrẽ bóaneõ ññaboajiyu”, jĩiygu. ³⁴ Cãũ òpũ cúagu, peresuwi coteri basocare “cãũrẽ bayiró ññarõ tiyã; tée cãũ wapamóre wapatĩpetiripu, ññarõ tiidúya” jĩiygu, jĩwĩ Jesús.

³⁵ Jesús ate wede yapacutíwi:

—Yũ Pacu ãmuãsepu niigú teerora tiigúdaqui múãrẽ, múãya wederare bóaneõremena acabóheri, jĩwĩ.

19

Múã numosãnumiãrẽ cõãrijãña

(Mr 10.1-12; Lc 16.18)

¹ Jesús teeré jĩãri siro, Galileapu niãrigu Judea ditapu día Jordán muĩpũ muããtirope wãawi. ² Pau basocã cãũrẽ nunuwã. Cãũ toopú diarecutirare netõnéwĩ. ³ Fariseo basoca cãũ patoru jeawa. Cãũrẽ ññarõ jĩrẽ buadugãra, sãĩñáwã:

—¿Sícũ cãũ numorẽ cãũ booró cõãjãmasĩgari? ¿Marĩrẽ dutiré teerora jĩĩ? jĩwã.

⁴ Jesupé yũwĩ:

—Múã Cõãmacũye queti jóaripũ buerã niipacara, ¿masĩrii? Cõãmacũ niipetire cãũ sicato tiñucãritopũre ãmu, numiõ tiirigu niwĩ. ⁵ Ate jĩrigu niwĩ: “Teero tiigú, ãmu cãũ pacure, cãũ pacore merẽã witi, cãũ numoména niigúdaqui. Cãã puarã sicaõpũ tiiróbiro pũtũãadacua”, jĩirigu

† 18:22 Pecasãyemena: setenta veces siete.

niiwī Cōāmacū. ⁶ Teero tiirá, puarā niiriya. Sícū tiiróbiro niíya. Cōāmacū cúārē sicaōpūārā tiiróbiro niirī tiirí siro, āpī cúārē cāmerī cōārī tiirjārō booa, jīwī.

⁷ Cúāpe sãñáwã:

—Too docare ¿deero tiigú Moisés sícū cūū numorē cōāgūdu “atewapá m̄m̄rē cōāā” jīripūrē ticodutiiri?

⁸ Cúārē jīwī:

—Múā ñecūsūmā Cōāmacū dutirére tiidugáheri ññagū, Moisés “múā numosānumiārē cōāmasiā” jīrigū niiwī. Teero jīpacari, sicatorpura numiārē cōārē maniýiro. ⁹ Ȳm̄ jīirere tuoýá: Sícū cūū numo āpimēna ñañarē tiiripacari, coore cōāgū, apegoré numocutigu, ñañarō tiigú tiiquí. Numo niñhēgōmena ñeeapegu putuáqui, jīwī.

¹⁰ Ūsã cūū buerá jīwū:

—Too docare numomanirī, nemorō aññucu, jīwū.

¹¹ Ūsārē jīwī:

—Niipetira numomanirā niimasīricua. Cōāmacū “numomanirā niĩadacua” jīrira dícu niimasīcua. ¹² Āpērā bauárapura numocutimasīricua. Āpērārē basocá pōnamanirī tiirí siro, numocutimasīricua. Āpērā Cōāmacūye maquē dícare tiidugára numocutiricua. “Numomanigū niigūda” jīgūno numomanigū niijãrō, jīwī.

Jesús wīmarārē sãibosárigue

(Mr 10.13-16; Lc 18.15-17)

¹³ Wīmarārē Jesús puto néeatiwa, cúā ñaapeó, Cōāmacūrē sãibosádutira. Ūsã cūū buerá cúārē néeatirare tutimiwū. ¹⁴ Jesupé jīwī:

—Wīmarā ȳm̄ puto atiaro. Cãmotárijãña. Cōāmacū dutirére aññurō wãcūñunuserano añiãgã tiiróbiro wãcūrã niíya, jīwī.

¹⁵ Too siro Jesús cúārē ñaapeó, Cōāmacūrē sãibosáwi. Yaponó, aperopú wáajōãwī.

Mam̄ pee c̄ogú Jesumēna wedeserigue

(Mr 10.17-31; Lc 18.18-30)

¹⁶ Too síro sícū Jesús putopu jea, cūūrē sãñáwī:

—Basocáre buegú, ¿ȳm̄ ñeenó aññurere tiigúdari, catiré petihére buadugágu? jīwī.

¹⁷ Cúārē ȳm̄wī:

—¿Deero tiigú ȳm̄re aññurē maquērē sãñái? Sícūrã aññugú nií. Cūū dutiré tiiyá, catiré petihére buadugáguja, jīwī.

¹⁸ —¿Ñeerē tiigári? jīwī.

Jesús jīwī:

—Basocáre sãrijãña. Āpī numorē ñeeaperijãña. Yaarijãña. Āpērārē jīditoremena wedesãrijãña. ¹⁹ M̄m̄ pacu, m̄m̄ pacore padeoyá. M̄m̄ basiro maĩrō tiiróbirora āpērãcãre maĩñá, jīwī.

²⁰ —Ȳm̄ tee niipetirere tiimúaatimiwū. ¿Ñeenó ȳm̄re dusai? jīmiwī.

²¹ —M̄m̄ basocá aññugú peti niidugagu, m̄m̄ cuorere dúapetijãgū wáaya. Tee dúa wapatáariguere bóaneōrãrē batoya. Teero tiigú, Cōāmacū putopure pee aññurē buagúdacu. Túajea, ati, ȳm̄re nyñwá, jīmiwī.

²² Mam̄ teero jīrī tuoýá, wãcūpati, putuajōãwī, pee apeyé c̄ogú niijãgū.

²³ Jesús ūsārē jīwī:

—Y_{HH} ateréja diamacárá jĩã: Pee apeyé cuoráno Cõãmacũ dutirére añurõ tiinunásedugari, wisió niicu. ²⁴ Y_{HH} ateré jĩnemoã sũcã: Wáicu camello wãmecutigu awigá copegãpũ sããcãmewitimasĩriqui. Toorã nemocú, pee apeyé cuoráno Cõãmacũ dutirére añurõ tiinunásedugaripereja, jĩwĩ.

²⁵ Teeré tuorã, ãsã bayiró tuomaníjõãwũ:

—Too docare çnoãpé netõnénoãdari? jĩwũ.

²⁶ Jesús ãsãrẽ ññagũrã, jĩwĩ:

—Basocã cũã basiro netõnémasĩriya. Cõãmacũpereja wisióre manidójãã, jĩwĩ.

²⁷ Pedro cũãrẽ y_{HH}gu, jĩwĩ:

—Tuoyã ména. Æsãpe niipetire ãsã cuoríguere cũũjõãatiwũ, m_{HH}mena n_{HH}nũãda jĩrã. Teero tiirã, çãsãpe ñeenórẽ ñeeãdari? jĩwĩ.

²⁸ Jesús y_{HH}wĩ:

—Y_{HH} ateréja diamacárá jĩã: Atibúreco petiári siro, niipetire mama wasorítabe, y_{HH} niipetira sõwũ duigudacu asibatérípĩrõ õpũ duirípĩrõpũ. Y_{HH} too duiri, múã y_{HH}re n_{HH}nuríracã docepĩrĩ õpãrã duirépĩrĩpũ duiadacu. Israelya põna doce põnarĩ macãrãrẽ beseadacu. ²⁹ Sicũno y_{HH}re padeoré wapa cũũye wiseri, cũũ baira, cũũ pacusũmũã, cũũ põna, cũũye ditare cũũjõã, cũũ cũũwarigue nemorõ buagúdaqui. Teero biiri apeyé Cõãmacũmena catiré petihére buagúdaqui. ³⁰ Mecũtígãrẽ pa_{HH} upatĩ macãrã too síropure búri niirã niĩadacua. Búri niirã too síropure upatĩ macãrã niĩadacua, jĩwĩ.

20

Use wese paderámena queoré

¹ Jesús wedenemowĩ:

—Múãrẽ queorémena teeré wedeguda: Cõãmacũ dutiré múãpũre niĩadare atequetĩ tiiróbiro niĩã. Sicũ use wese cuogú ñamisãñurõ cũũya wese padeadarare ãmaãgũ wáayigu. ² Cũãrẽ buagú, “sicabũreco padegu wapatárocõrõ múãrẽ wapatíguda” jĩyigu. Cũãmena quẽnotõã, cũũya wese padedutigu ticocoyigu. ³ Nueve niirĩ, macã decopũ wáayigu. Toopũ ãpẽrã paderipacara niirãrẽ ññayigu. ⁴ Cũãrẽ jĩyigu: “Múãcã use wese padera wáaya. Añurõ múãrẽ wapatíguda”, jĩyigu. Cũãcã padera wáayira. ⁵ Coeritó niirĩ, ñamica tres niirĩ, teerora tiyígu. ⁶ Cinco niirĩ, macãpũ wáa, ãpẽrã paderipacara niirãrẽ buajeáyigu sũcã. Cũãrẽ, “çdeero tiirã múã paderipacara niinañiõjõãwũ?” jĩyigu. ⁷ “Ãpẽrã ãsãrẽ ‘padera atiya’ jĩriawã”, jĩyira. “Múãcã use wese padera wáaya”, jĩyigu.

⁸ Nãicũmuatiri, wese cuogú paderáre dutígure jĩyigu: “Paderáre suocó, wapatíya. Too síropũ jeaarirare wapatísugueya. Sugero jeaarirare wapatíyaponocoya”, jĩyigu. ⁹ Cinco niirĩpũ padenucãrira jeayira. Sicabũreco padera wapatárocõrõ ñeeyira. ¹⁰ Bóeripũ jearirape ati, “ãniã nemorõ marĩ wapatáadacu” jĩ wãcũmiyira. Cũãcã sicabũreco wapatárocõrõ ñeeyira. ¹¹ Cũã tiiwese cuogúre tuticoteyira: ¹² “Íniã ãsã síropũ padera jeaarira sica horara padeawã. Cũãcãrẽ ãsã wapatárocõrõrã wapatía. Æsãpeja yoari asiró doca padenañiõjõããwũ”, jĩmiyira. ¹³ Cũũpe sicũ teero jĩrã menamacũrẽ jĩyigu: “Y_{HH} menamacũ, m_{HH}rẽ ñañarõ tiigú tiirã. M_{HH} padeadari sugero, ‘sicabũreco wapatárocõrõ m_{HH}rẽ wapatíguda’ jĩ

quënoãwũ m̄m̄mena. ¹⁴ M̄m̄ wapatárere née, wáagua. Ȳm̄ ãni too síropu padegú jeaarigue m̄m̄rē wapatárocōrōrā wapatídugaga. ¹⁵ Yéë niyeru niĩã ate. Ȳm̄ booró yéë niyerumena tiimasĩã. ¿Ȳm̄ ãñurō tiirí, m̄m̄ ññatutigu tiite?” j̄īyigũ.

¹⁶ Teero tiirã, too síropu niĩãrira s̄gueadacua; s̄guearira síropu niĩadacua, j̄īwĩ Jesús.

Jesús c̄ũrē s̄ĩãdarere tiĩãrĩ wederigue

(Mr 10.32-34; Lc 18.31-34)

¹⁷ Too síro Jesús Jerusalénpu m̄ãwagu, ùsã c̄ũ buerã docere merēã s̄nocó, wedewawi. Biiro j̄īwĩ:

¹⁸ —Múã ññaã. Marĩ Jerusalénpu wáara tiia. Toopú ȳm̄ niipetira s̄owũ niipacari, paiaré dutirá, Moisés jóarigue buerápure ticoadacua. C̄ũã s̄ĩãdutiadacua ȳm̄re. ¹⁹ C̄ũãrã judíoa niihērãp̄ure ticonetōneãdacua. Ȳm̄re buijã, ñana, curusapu páabiatu s̄ĩãadacua. Itiãb̄reco siro masãgũdacu, j̄īwĩ.

Santiago, Juan paco Jesuré s̄ĩbosámirigue

(Mr 10.35-45)

²⁰ Zebedeo numo coo p̄ona Santiago, Juanména Jesús putopu jeawo. C̄ũrē s̄ãigõdo, ñicãcoberimena jeacũmuwõ. ²¹ C̄ũ coore: —¿Ñeenó boogári? j̄īwĩ.

—M̄m̄ õpũ s̄ããgũ, ãniã ȳm̄ p̄ona p̄uarãrē m̄m̄ duiríp̄rõ putogãpu ñupowa. S̄icũ diamacúpe, ãp̄rē acuniñape ñupowa, j̄īmiwõ.

²² Jesús ȳm̄wĩ:

—Ȳm̄ õpũ s̄ããdari s̄guero wáaadare m̄ã mas̄ria. ¿Ȳm̄ ññaãrõ netõãdarobirora múãcã ññaãrõ netõã ñucãbógari? j̄īwĩ.

—Éjũ, ññaãrõ netõmasĩã, j̄īwã.

²³ —Múãcã ȳm̄ tiiróbiro ññaãrõ netõãdacu. Teeré wedemas̄pacu, “s̄icũ diamacúpe, ãp̄ acuniñape ñupoguda” j̄īmas̄riga. Tee ȳm̄ dutiré niiria. Ȳm̄ Pacu toopú duiadarare besetoawi, j̄īwĩ.

²⁴ Ésã p̄amóquëñerã tee s̄ãirere t̄orã, Santiago, Juanména cúawu.

²⁵ Jesús ùsãrē s̄nocó, j̄īwĩ:

—Múã mas̄ã: Niipetire dita macãrãrē dutirá Cõãmacũrē mas̄hērã c̄ũã booró dutiãmajãya. C̄ũã doca macãrãcã acaribíremena dutiia, c̄ũã dutirere tiipetídutira. ²⁶ M̄ãpeja c̄ũã tiiróbiro tiiríjãña. Merēã tiirécutiya. M̄ã up̄tí macãrã niidugara, ãp̄rãrē tiápuri basoca niĩña. ²⁷ S̄icũ ãp̄erã nemorõ niidugaguno niipetirare padecotegu tiiróbiro niirõ booa. ²⁸ Ȳm̄ niipetira s̄owãcã teerora tiiwú: ãp̄erã ȳm̄re tiápuario j̄īgũ mee atiwu. Ȳm̄pe basocãre tiápugu atigu tiiwú. Teero biiri pau basocã ññaãrē tiiré wapa diabosa netõnégũ atigu tiiwú, j̄īwĩ.

Jesús p̄uarãrē ññaãrē tiirigue

(Mr 10.46-52; Lc 18.35-43)

²⁹ Ésã Jericó niĩãrira witiwari, pau basocã Jesuré n̄n̄uãtiwa. ³⁰ Ésã wáarima wesapu p̄uarã ññaãrē duiwa. “Jesús too netõwã” j̄īrere t̄orã, bayiró busuróm̄ena j̄īwã:

—¡Õpũ, David p̄ãrãmi niinunusegu, ùsãrē bóaneõña! j̄īwã.

³¹ Basocãre c̄ũãrē: —Nocõrõrã ditamaníjõãña, j̄ī tutimiwã.

C̄ũãpe j̄īnemosãjãwã:

—¡Ōpū, David pārāmi niinunusegu, ūsārē bóaneōña! jīwā.

³² Jesupéja putuánucā, cūārē suocó: —¿Múārē deero tiirí boogári? jīwī.

³³ —Ōpū, ūsārē ñnarī tiiyá, jīwā.

³⁴ Jesús cūārē bóaneō ñnagū, capearire ñapeówi. Ñapeórira, ññajōwā sáa. Ñña, cūūrē nunuátiwa.

21

Jesús Jerusalénpu sãawarigue

(Mr 11.1-11; Lc 19.28-40; Jn 12.12-19)

¹ Ūsã Jerusalénpu jeaadaró péero dusawú. Betfagé macãpu Ūtãgú Olivo putopu jeaadara tiiwú. Toopú Jesús puarã ūsã menamacãrãrē tiimacãpu ticocowi. ² Cūārē jīwī:

—Iimacã marí díamacū niirí macãpu wáaya. Máata sícō burra siatúnucōãrigore, wĩmagūmena buajeáadacu. Jōã, cūārē néeatiya. ³ Sícū múārē sãñarí, “marí Ōpū booáwí; máata wiyajãgūdaqui” jīñña, jīwī.

⁴ Tee profeta jīrirobirora wáaro tiyíro. Ateré jóarigu niiwí:

⁵ Jerusalén macãrãrē jīñña: “Ñña. Múã Ōpū múã putopu atitoai mée.

Búri niigú tiiróbiro burra macū wĩmagū sotoapu pesaatii”,*
jī jóarigu niiwí.

⁶ Cūã Jesús ticocoarira wáa, cūũ tiidutíaribirora tiiríra niiwã. ⁷ Burrore cūũ pacoména néeatywa. Cūã sotoapu cūãye suti sotoá maquērē tuuwépeowu. Jesús sícū sotoapu muãpeawi. ⁸ Pau toopú niirã cūūrē padeorã, cūũ netōwáadarimapu cūãye suti sotoá maquērē sēōcūwã. Āpērã yucu dũpuri tiimapú páatacūwã. ⁹ Cūũ suguero wáara, cūũ siro nunurã bayiró busurómena jīwã:

—¡David pārāmi niinunusegure ūsenire ticoada! ¡Ñni Cōãmacū tico-diocorigu nií! ¡Cūūrē ãñurō tiiaró! ¡Niipetira ūmuãse macãrã cūūrē “ãñunetōjōãr” jī, ūsenire ticoaro! jīwã.

¹⁰ Jesús Jerusalénpu sããjeari, niipetira toopú niirã ññamanijōã, deero jīmasírira niiwã.

—¿Noã nií ãni? jī cãmerí sãñáwã.

¹¹ Āpērã yuwwa:

—Cūũ Jesús, profeta, Nazaret Galilea dita macū nií, jīwã.

Jesús Cōãmacūwiipu dúari basocare cōãwionecorigue

(Mr 11.15-19; Lc 19.45-48; Jn 2.13-22)

¹² Too síro Jesús Cōãmacūwiipu sããjeagu, niipetira dúari basocare, teeré sãñerãrē cōãwionecowi. Niyeru wasorí basocaye mesarire tu-unécōãcūjãwí. Bua dúari basocaye duirépĩrcãrē teerora tiiwí. ¹³ Cūārē jīwí:

—Cōãmacūye queti jóaripūpu biiro jīã: “Yáa wii ‘Cōãmacūmena wedeseri wii niíã’ jīrí wii niíãdacu”,† jī jóare niíã. Múãpe yaarépira dúari wii niirí tiia, jīwí.

¹⁴ Tiiwiipure ññahērã, wáamasĩhērã cūũ putopu atiwa. Cūārē netōnéwí.

¹⁵ Pairé dutirá, Moisés jóarige buerápe cūũ tutuaremena tiieñorí ññarã, cúawa. Wĩmarã tiiwí popeapu niirã bayiró busurómena “¡David pārāmi

* 21:5 Zacarías 9.9. † 21:13 Isaías 56.7.

niinunusegare usenire ticoada!” jĩwã. Teecãrẽ tuorã, cúawa. 16 Jesurẽ jĩwã:

—¿Íniã cúã jĩrere tuoi? jĩwã.

—Тuoa, jĩwĩ—. Múã Cõamacũye queti jóaripũ buerã niipacara, ate tiipũpu jóarere tuomasĩria ména:

Cõamacũ, mũũ wĩmarãrẽ,
teero biiri ùpũrãrẽ

ãñurõ useniremena mũũrẽ basapeomenirĩ tiawũ, †
jĩ jóanoã, jĩwĩ.

17 Cúãrẽ cõawitiwa, Betaniapu wáawa. Toopú ùsã cãniwã.

Jesús higuerağure sĩnirĩ tiirigue

(Mr 11.12-14, 20-26)

18 Apebãreco bóeri Jesús Jerusalẽnpu cãmerputãğũ, juabójõãwĩ. 19 Maa wesapu higuerağure ñawĩ. “Ducacuticura” jĩğũ, ñagũ wáamiwĩ. Pũĩrĩ dícu buawĩ. Teero tiigũ, tiigũrẽ: —Ducacutinemorico sãa, jĩwĩ. †

Máata higuerağũ sĩnijõãwũ. 20 Teero wãari, ùsã cũũ buerã ñamanijõãrã, sãĩñãwũ:

—¿Deero tiiró higuerağũ máata sĩnijõããrĩ? jĩwũ.

21 Jesús ùsãrẽ yũwĩ:

—Yũũ aterẽja diamacũrã jĩã: Múã padeorẽ cuorã, “Cõamacũ yũũriboqui” jĩhẽrã, yũũ tiigũrẽ tiárirobiro múãcã tiimasĩadacu. Apeyẽ, múã atigũ ùtãğũrẽ “wãa, díapu ñaacoñũãña” jĩrĩ, teorora wáaadacu. 22 Múã padeorẽ cuorã, Cõamacũrẽ sãĩrenorẽ buaadacu.

Jesuré “¿noã dutirẽmena teerẽ tii?” jĩrigue

(Mr 11.27-33; Lc 20.1-8)

23 Too síro Jesús Cõamacũwiipu sããwawĩ. Cũũ tiwiipũ bueritabe, paiarẽ dutirá, ãpẽã bũtoã dutirá cũũ putopũ wãa, cũũrẽ sãĩñãwã:

—¿Noã dutirẽmena mũũ teerẽ tii? ¿Noã mũũrẽ dutirẽ ticori? jĩmiwã.

24 Jesús cúãrẽ yũwĩ:

—Yũũcã múãrẽ sãĩñãğũda. Múã yũũre yũũri, múãrẽ “ate dutirẽmena tiia yũũ” jĩğũda. 25 ¿Noã Juanrẽ wãmeõtidutigũ ticocoyiri? ¿Cõamacũ o basocãpe ticocoyiri? jĩwĩ.

Cúãpe cãmerĩ wedesewa:

—Marĩ “Cõamacũ ticocorigũ niwĩ” jĩrĩ, cũũ marĩrẽ “too docare ¿deero tiirã cũũrẽ padeorĩrĩ?” jĩboqui. 26 Marĩ “basocã cũũrẽ ticocorira niwã” jĩmasĩria, basocãre cuira. Niipetira “Juan profeta niwĩ” jĩ padeoóya, jĩyira.

27 Teero tiirã, cúã Jesuré: —Masĩriga, jĩwã.

Jesús cúãrẽ jĩwĩ:

—Yũũcã múãrẽ “ate dutirẽmena teerẽ tiia” jĩ wederia, jĩwĩ.

Sĩcũpõna pũarãmena queorẽ

28 Jesús cúãrẽ sãĩñãwĩ:

—¿Múã deero tũğueñaĩ aterẽ? Sĩcũ pũarã ùmũã põnacutiyigu. Cũũ sĩcũ putopũ wãa, “macũ, use wesepũ padegũ wãaya” jĩyigu. 29 Cũũ macũpẽ “wãaria” jĩyigu. Too síro wãcũpati, wãcũre waso, padegũ wãájõãyigu.

† 21:16 Salmo 8.2. § 21:19 Higuerağũrĩ wasowitiatiri, dũca metãpãğã witiaticu. Teepare sãmerẽrena yaanocu. Jesús teerẽ ãmaãmijiyi. Teepagã ñaadiari síro, pacapã ãñurõ ipitire witiaticũ. Metãpãğã manirĩ, pacapãcã witiaticu.

30 Too síro cúã pacu ãpĩ cūũ macũ putopu wáa, teerora jĩiyigu. Cūũpe “wáaguda” jĩipacu, wáariyigu. ³¹ ¿Niipe cúã pacu booróbiro tiiyíri? jĩwĩ.

—Cūũ dutisuguearigupe, jĩwã.

Jesús cúãrẽ jĩwĩ:

—Yuu ateréja diamacúrã jĩã: Niyeru wapasébosari basoca, teero biiri numiã ñañarã múã suguero wãcũpati, wasoóya. Teero tiiró, Cõamacũ dutiré basocãpure niĩadare cúãrẽ múã suguero jeaadacu. ³² Juan Cõamacũ boorére múãrẽ buepacari, cūũrẽ padeoríwu. Niyeru wapasébosari basocape, teero biiri numiã ñañarãpe cūũrẽ padeowá. Cúã wãcũpati, wasorí ññapacara, múãpe too síro wãcũpati, wasoríwu. Juanrẽ padeoríwu, jĩwĩ.

Ñañarã padecoteramena queoré

(Mr 12.1-12; Lc 20.9-19)

³³ Jesús cúãrẽ wedewi sũcã:

—Apeyé queorére tuoyá sũcã: Sícũ ãmu dita cuogú niiyigu use wese oterigu. Otepetitoa, sãnisãncõyigu. Use cúã bipesãadari copere ãtãgãpu coayigu. Teero biiri ãmuãri wii cúã coteduiadari wiire tiiyigu. Aperopú wáanetõgũ wáagu, ãpẽrãrẽ tiiditare wasoyigu. ³⁴ Use ducacutirito niirĩ, cūũrẽ padecoterare ticocomiyigu. Cūũya dita cūũ wasorirare “use cúã dúa wapatárere decomena ticocoaro yuure” jĩicomiyigu. ³⁵ Cúã toopú jeari, tiidita wasorira cúãrẽ ñee, sícũrẽ paa, ãpĩrẽ sããjã, ãpĩrẽ ãtãperimena déeyira. ³⁶ Tiidita õpũ cūũ ticocosuguerira nemorõ ticocomiyigu sũcã. Cúãcãrẽ teerora tiiyira.

³⁷ “Too síro sáa, cūũ macũrẽ ticocomiyigu sũcã. “Yuu macũrẽ quioníremena ññaadacua”, jĩ wãcũmiyigu. ³⁸ Õpũ macũ toopú jeari ññarã, tiidita wasorira cãmerĩ wedeseyira: “Ñanirã niĩ too síropu atiditaré ñneegũdu. Jãmu, sãcõ. Cūũ manirĩ, atiditã maríya dita putuáadacu”, jĩmiyira. ³⁹ Teero tiirã, cūũrẽ ñee, tiiwese wesapu néewa, sãcõãjãyira.

⁴⁰ “Too docare tiidita õpũ toopú jeagu, ¿deero tiigũdari tiidita wasorirare? jĩwĩ.

⁴¹ Cūũrẽ jĩwã:

—Bóaneõrõ manirõ cúã ñañarãrẽ sãcõãgũdaqui. Too síro cūũya ditare cūũrẽ wapatírucujãadarare wasogũdaqui, jĩwã.

⁴² Jesús cúãrẽ jĩwĩ:

—Múã Cõamacũye queti jóaripũ buerã niipacara, ate tiipũpu jóarere tuomasíria ména:

Wii weerira ãtãquire booríyira.

Cúã boorípacari, tiiquira upatĩ macãqui putuáwu tiwiipáre.

Cõamacũ marĩ Õpũ teero tiirígu niwĩ.

Cūũ tiiríguere “ãñnetõjõãã” jĩ tũgueñanoã,*
jĩ jóanoã.

⁴³ “Teero tiirã, yuu ateréja jĩã: Cõamacũ dutiré múãpure niimiãdare use wese tiiróbiro niĩã. Tiwesere múãrẽ emajãgũdaqui; ãpẽrãrẽ ticogũdaqui cūũ dutirére tiíadarare. ⁴⁴ Tiiqui sotoapu ñaapeaguno mutãjõãgũdaqui. Tiiqui sícũ sotoapu ñaapeaatã, ãñurõ mutãpetijõãgũdaqui, jĩwĩ.

* 21:42 Salmo 118.22-23.

45 Paiaré dutirá, teero biiri fariseo basoca Jesús tee queorémena wederi tuorá, “marĩrēna teero jĩgũ tiiquí” jĩyira. 46 Teero tiirá, cūūrē ñeeádera tiimiyira. Ñeeriwa, basocáre cuira. Basocápe “profeta niĩ” jĩ padeowá.

22

Wāmosiari bosebureco boocómiramena queoré
(Lc 14.15-24)

1 Jesús queorémena cáārē wedenemowĩ:

2 —Cōāmacū dutiré múāpũre niĩadare atequetĩ tiiróbiro niĩ. Sĩcū ōpũ niyigu. Cūū macū wāmosiari bosebureco tiipéoyigu. 3 “Yũu boocórirare tuorá wáaya”, jĩyigu cūūrē padecoterare. Cūū boocórirape “wáaria” jĩjāyira. 4 Too síro āpērārē cūūrē padecoterare ticocogu, jĩduticoyigu: “Yũu boocórirare ateré wedera wáaya: ‘Yaaré quēnoārepũ niitoaawũ. Yáara wecuá, teero biiri ecará diicutiri tiirirare siādutitoaawũ. Niipetire quēnoārepũ niĩ. Bosebureco ñnarā atiaro’”, jĩcoyigu. 5 Cáāpe yũuriyira. Sĩcū cūūya wesepũ wáajōāyigu. Āpĩ cūū apeyé dúaropũ wáajōāyigu. 6 Āpērāpé cūū ōpũ ticocoarirare ñee, ñañarō jĩ, siājāyira. 7 Cūū ōpũ cūū teero tiiriguere tuogú, cúayigu. Cūūyara surarare ticocogu, cūūrē siādutiyigu. Cūūya macārē sóejadutiyigu. 8 Too síro cūūrē padecoterare jĩyigu: “Niipetire wāmosiari bosebureco tiĩadare niipetitoaa. Yũu boocómirira atihere wapa boocónemoña manirā niijāārō sáa. 9 Teero tiirá, macā decopũ wáaya. Niipetira múā buajeárare ‘bosebureco ñnarā wáaya’ jĩñña”, jĩyigu. 10 Cūūrē padecotera macā decopũ wedera wáayira. Niipetira cūū buajeárare añurārē, ñañarārē néō, néewayira. Teero tiirá, tiitatiare basocá dada-jōāyira.

11 “Too síro cūū ōpũ bosebureco atiarirare ñnagũ, sãñjeayigu. Cūūrē ñnagũ, sĩcū cūū decopũ wāmosiara sãñarō sãñahēgūrē ññayigu. 12 Cūūrē jĩyigu: “Yáa wedegu, ¿deero tiigú sãñatariĩ mũu, wāmosiari sutiro sãñaripacu?” Cūūpe yũumasĩriyigu. 13 Cūū ōpũ yaaré batorare jĩyigu: “Cūūrē wāmorĩpu, dũporipũ siatú, naiĩñarōpũ cōāwionecoya. Toopũ basocá pũnisíra bacadiyó, utiadacua”, jĩyigu, jĩwĩ.

14 Jesús jĩwĩ sũcā:

—Cōāmacū paure boocópacu, siquērārē besequi, jĩwĩ.

Niyeru wapasédutire sãññárigue
(Mr 12.13-17; Lc 20.20-26)

15 Too síro fariseo basoca wáajōāwā. Cūū Jesús merēã yũuri boorá, cūūrē sãññáadarere quēnoyúerira niiwā. 16 Too síro cūū buerére nũnrārē, Heroderere tuonũuseramena Jesús pũtopũ ticocorira niiwā. Cūūrē jĩwā:

—Basocáre buegú, mũu añugú niirére masiã. Mũu diamacúrã Cōāmacūye maquērē buea. Basocá tusaré dícuere wedericu. Ūputĩ macārārē, buri niirārē, niyeru cuoráre, niyeru cuohérare sĩcãrĩbíro ñña, wedea mũu. 17 Teero tiigú, ¿deero wácũĩ mũu? Ūsārē wedeya: ¿Romanuã ōpūrē cūū niyeru wapasédutirere wapatĩadari; o wapatĩrigarite? jĩwā.

18 Jesupé cūū wácūréré, cūū ñañarē tiidugárere masĩjãrigũ niiwĩ. Teero tiigú, jĩwĩ:

—Múã ñañarã, tiiditórepira niĩ. Múã yũure teero jĩ, wedesãdugara tiia.

19 Niyeruqui wapatĩadariquire ãñoñá yũure, jĩwĩ.

Tiiquire cūūrē néeatiwa. 20 Jesús cūūrē sãññáwĩ:

—¿Noāyá diapóa, noā wāme tusai? jīwī.

²¹—César romanuā òpāye tusaa, jīwā.

—Too docare Césaye niirére Césare wiyayá; Cōāmacūyere Cōāmacūrē wiyayá, jīwī.

²² Cūu teero jīrī tʰorá, tʰomaníjōāwā. Cūūrē cōāwiti, wáajōāwā.

Diarira masāmuāre wederigue

(Mr 12.18-27; Lc 20.27-40)

²³ Tiiburecora síquērā saduceo basoca Jesús puto jeawa. Cúā “diarira masāmuāricua” jīīya. Jesuré sāīñáwā:

²⁴—Basocáre buegú, Moisés jīriguere jīīāda: “Sícū pōnamanígū diaweori, cūu bai cūu nūmo niirigore dúutuaro. Cūu coomena cūu sōwū diarigūre pōnacutíbosaaro”,* jīrigu niuwī. ²⁵ Teerora wáayiro úsā watoare. Sícūpōna siete niyira. Cúā sōwū nūmocutiri siro, diajōāyigu. Pōnamanígūrā, cūu nūmo niirigore cūu bairé cūuyigu. ²⁶ Cūucārē teerora wáayiro. Cūu baicārē teero wáayiro. Teero dícu wáayiro. Niitugurucārē teerora wáayiro. ²⁷ Too síro cúā nūmo niimirigocā diajōāyigo. ²⁸ Cúā niipetira coore nūmocutimiyira. Teero tiigó, diarira masāmuārī, ¿nii nūmope putuágodari? jīwā.

²⁹ Jesupé cūūrē yūwī:

—Múā Cōāmacūye queti jóaripū maquērē masīria. Cōāmacū tutuarecārē masīria. Teero tiirá, wisijōāā. ³⁰ Diarira masāmuāri siro, ūmuā, numiā wāmosáricua. Ángelea ūmuāsepu niirābiri niīya. ³¹ Diarira masāmuāre maquērē múā buepacara, tʰomasīria ména. Ateré Cōāmacū cūūye queti jóaripūpu múārē jīrigu niuwī: ³² “Abraham, Isaac, Jacob Ōpū niīā yūu”,† jīrigu niuwī. Cōāmacū diarira Ōpū niirii; catirá Ōpūpe niī, jīwī.

³³ Basocá cūu buerére tʰorá, tʰomaníjōāwā.

Dutiré uputí maquē

(Mr 12.28-34)

³⁴ Too síro Jesús saduceo basocare sāīñáduri tiiri íñarā, fariseo basoca neārira niuwā. ³⁵ Too síro sícū cúā menamacū Moisés jóariguere añūrō masígú Jesuré “merēā yūuboqui” jīīgū, sāīñáwī:

³⁶—Basocáre buegú, ¿diiyé niī Moisére dutiré cūūrigue bayiró uputí maquē? jīwī.

³⁷ Jesús cūūrē yūwī:

—“Cōāmacū marī Ōpūrē maīñá. Niipetire múā yeeripūnamena, múā wācūrémena cūūrē maīñá.”‡ ³⁸ Tee apeyé nemorō niinetōnucāre niīā. ³⁹ Tee doca maquē tee dutiré tiiróbiro niīā. “Mūu basiro maīrō tiiróbirora āpērācārē maīñá”.§ ⁴⁰ Marī tee puawāmé dutirére tiirá, niipetire Moisére dutiré cūūrigue, teero biiri profetas tiidutírerē yūura tiicú, jīwī.

Cristo ¿noā pārāmi niī?

(Mr 12.35-37; Lc 20.41-44)

⁴¹ Fariseo basoca Jesús putopu neāritabe, cūūrē sāīñáwī:

⁴²—Múā Cristo Cōāmacū beserigūre ¿deero wācūí? ¿Noā pārāmi niinunusegu niī? jīwī.

—Ōpū David pārāmi niinunusegu niigūdaqui, jīwā.

* 22:24 Deuteronomio 25.5. † 22:32 Éxodo 3.6. ‡ 22:37 Deuteronomio 6.5. § 22:39 Levítico 19.18.

43 Jesús cúaŕē jīwī:

—Too docare David Cristo ñecū niipacu, ¿deero tiigú Espíritu Santo masīre tiorémēna wedesegu, “cūū yuu Ōpū niī” jīyiri? David ateré jóarigu niīwī:

44 Cōamacū jīwī yuu Ōpūŕē:

“Yáa wāmo diamacūñīape duiya,

tée maaŕē ññatutirare maa dutiriguere yuu añurō yuuri tiirípu”,*

jī jóarigu niīwī David. 45 David “yuu Ōpū” jīgū, Cōamacū beserigure jīgū tiirigu niīwī, cūū pāŕāmí niipacari. Teeré añurō wācūña, jīwī.

46 Cúa sīcūnopera yuuriwa. Tiibarecomēna “sāññānemoricu sáa” jī wācūyira.

23

*Jesús Moisés jóarigue buerá tiirécūtire, fariseo basoca tiirécūtire wed-
erigue*

(Mr 12.38-40; Lc 11.37-54; 20.45-47)

1 Too síro Jesús basocáre, ūsā cūū bueráre jīwī:

2 —Moisés jóarigue buerá, fariseo basocacā Moisére dutiré cūūriguere wederá niīya. 3 Teero tiirá, niipetire cúa wederére tiinunúseya. Cúa tiirécūtirepere ññacūrijāña. Cúa wederobiro tiiríya. 4 Āpērārē tiipōtēōña manirére dutiīya. Nucūrére siatúpeora tiiróbiro tiīya. Tee aparáre péerogā tiápuriya. 5 Niipetire cúa tiirére basocá ññaārō jīrā, teeré tiīya. Cōamacūye queti jóaripū sāāretibari pacasāññuretibari cuoóya.* Teero biiri cúa súbuseri ññaārō jīrā, āpērā nemorō cúa súbuseri sutiro yapa opadari cuorócare sāñaāya. 6 Bosebureco niirī, sūguero maquē duirépu dícu duidugacua. Nearé wiseripucārē teerora tiidugácu. 7 Macā decopu quioníremēna aññudutiri boocúa. Cúaŕē “ūsārē buerá” jīrī boocúa.

8 ‘Múā doca “ūsārē buerá” jīdutiirijāña. Múārē buegú sīcūŕā niī. Múā sīcūpōnarā niīā. 9 Atiditapúre sīcū basocáre “ūsā pacu” jīrijāña. Múā sīcūŕā pacucūtia; cūū ūmuāsepu niī. 10 Múārē “ūsā ōpū” jīrijāārō. Cristo Cōamacū beserigu sīcūŕā múā Ōpū niī. 11 Múā menamacū āpērārē tiápugu cūūrā niī āpērā nemorō upūtí macū. 12 Sicū cūū basiro “āpērā nemorō yuure padeorí booa” jīgú búri niigú tiinógūdaqui. Teero jīñhēgūnopereja Cōamacū āpērārē padeorí tiigūdaqui.

13 ‘Bóaneōŕā niīā múā Moisés jóarigue buerá, teero biiri fariseo basoca. Múā basocá ññacoropu dícu añurō tiia. Cōamacū dutirére añurō wācūññusedugaricū; wācūññusedugarare cāmotáa.

14 ‘Bóaneōŕā niīā múā Moisés jóarigue buerá, teero biiri fariseo basoca. Múā basocá ññacoropu dícu añurō tiia. Niyeru boorá, wapewia numiāye wiserire jīditoremenā ēmacu. Múā yoari Cōamacūmenā wedesera tiiróbiro tiiditócu basocáre. Múārā āpērā nemorō ññaārō tiinóādara niīā.

15 ‘Bóaneōŕā niīā múā Moisés jóarigue buerá, teero biiri fariseo basoca. Múā basocá ññacoropu dícu añurō tiia. Día pairímaapu tiā, yoaro niiré macārīpu múā buerére ñññādarare āmaārā wāaa. Sicūré bua, múā buerémēna cūūrē múā nemorō pecamepu wāagudu niirī tiia.

* 22:44 Salmo 110.1. * 23:5 Tiitibare cáye diapóaripu, cáye wāmorīpu siatútuyira. Tiitiba pōrepu sica versículo o puā versículo sāāyira. Ññaña Deuteronomio 6.6-8.

16 'Bóaneōrā niīā múā. Múā ññahērā āpērārē wéesuguera tiiróbiro niīā. Múā basocáre ateré buea: "Sīcū 'Cōāmacūwiimena diamacú jīā' jīāri siro, cūū jīāriguere tiihéri, wapa maniā" jīicu múā. Atepe docare "cūū 'Cōāmacūwii maquē oromena diamacú jīā' jīirī, teerora tiíaro" jīicu múā. 17 Múā tūomasīrido jācu. Oro Cōāmacūwiipū ni-ijīrō, Cōāmacū ññacoropū āñurē pūtuácu. Teero tiiró, ¿diiyépe nemorō uputí maquē niī, orope o Cōāmacūwiipe? 18 Múā ateré buea: "Sīcū 'Cōāmacūrē wáicūra sóepeoromena diamacú jīā' jīāri siro, cūū jīāriguere diamacú tiihéri, wapa maniā" jīicu múā. Atepe docare "cūū 'toopú wáicūra Cōāmacūrē ticorémena diamacú jīā' jīirī, teerora tiíaro" jīicu múā. 19 Múā tūomasīrido jācu. Cōāmacūrē ticoré wáicūra sóepeoro sotoapū niijīrō, cūū ññacoropū āñurē pūtuácu. Teero tiiró, ¿diiyépe nemorō uputí maquē niī, Cōāmacūrē ticorépe o wáicūra sóepeorope? 20 Teero tiigú, sīcū "Cōāmacūrē wáicūra sóepeoromena diamacú jīā" jīigū, toopú péoarigumenacārē teerora jīigū tiī. 21 Sīcū "Cōāmacūwiimena diamacú jīā" jīigū, Cōāmacūmenacārē teerora jīigū tiī. 22 Sīcū "āmūāsemena diamacú jīā" jīigū, Cōāmacū duiirípīrōmena, teero biiri toopú duigūmenacārē teerora jīigū tiī.

23 'Bóaneōrā niīā múā Moisés jóarigue buerá, teero biiri fariseo basoca. Múā basocá ññacoropū dícu āñurō tiia. Múā oteré metāgārē "menta", "anis", "comino" wāmecutire yaaré sitiaāñūre tiirénorē seenēō, opaquerī tiicú. Pūamóquēñequērī cūorá, sicaquē Cōāmacūwiipū néewa, "уны Cōāmacūrē ticoré niīā" jīi, pairé ticocu. Teero tiipacára, nemorō uputí maquērē tiiría. Moisére dutiré cūūriguecārē tiiría. Basocáre queoró dutiróbiro tiiría. Bóaneōre ēñoría. Cōāmacūrē padeoría. Múā oteré cūūrē ticorucurobirora tee uputí maquēcārē tiiró booa. 24 Múā ññahērā āpērārē wéesuguera tiiróbiro niīā. Búri niirére āñurōmena tiipetipacara, uputí maquē tiirépe wácūria.

25 'Bóaneōrā niīā múā Moisés jóarigue buerá, teero biiri fariseo basoca. Múā basocá ññacoropū dícu āñurō tiia. Baparí sotoapū dícu coseárigue tiiróbiro niīā. Popeapūre múā āpērāyére ēmaré, teero biiri niyeru cūopacára boonemósājāre dadanetōjōāā. 26 Múā fariseo basoca tūomasīhērā, ññahērā tiiróbiro niīā. Popeapū maquē cosesuguéya. Teero tiirá, bapa sotoápucārē āñurō coseári bapa tiiróbiro niīadacu.

27 'Bóaneōrā niīā múā Moisés jóarigue buerá, teero biiri fariseo basoca. Múā basocá ññacoropū dícu āñurō tiia. Múā diarira cūūre wiseri boremena tuusīāre wiseri tiiróbiro niīā. Sotoápūre āñurō baucú. Popeapūre diarira cōārī, niipetire bóarigue dadajōācu. 28 Múācā teerora basocá āñurá baucú āpērā ññacoropū. Popeapūpere āñurē tiidugáre manicú sáa. Ññāré niinetōjōācu.

29 'Bóaneōrā niīā múā Moisés jóarigue buerá, teero biiri fariseo basoca. Múā basocá ññacoropū dícu āñurō tiia. Múā profetaye masācoperi sotoapū āñurē wisericā tiinucōā. Āpērā basocá āñurá niirirare cūūre wisericā mamōā. 30 Múā biiro jīā: "Ūsā ñēcūsūmuāniārā catiritopūre ūsā niirājā, merēā tiibójīyu. Cūā profetare sīādutīri, ūsā sīādutīribojīyu", jīā. 31 Múā teeré teero jīrā, múā basiro "profetare sīārira pārāmerā niinūnusera niīā" jīrā tiia. 32 Teero tiirá, múā ñēcūsūmuā tiimúāatirirobirora tiipapacutijāña.

³³ Múã ãñaã tiiróbiro ñañaré tiirá niiã. Múã deero tii Cõãmacũ pecamepu ñañarõ tiidarere netõmasĩricu. ³⁴ Teero tiigú, yuu múã putopure profetare, Cõãmacũ dutiré masĩrãrẽ, Cõãmacũye bueadarare ticocoguda. Múãpe cúã sũquẽrãrẽ sĩa, ãpẽrãrẽ curusapu páabiatu sĩadutíadacu; ãpẽrãrẽ cúã neãré wiseripu tâna, cúã wáare macãrĩpu nũnuãdacu. ³⁵ Múã teero tiirã, niipetira basocã ãñurãrẽ sĩãrigue wapa múã wapa cwoa. Múã ñecũsumuã Abel† basocã ãñugũrẽ sĩãsugúyira. Téee Zacarías‡ Berequías macãrẽ sĩaypacutiyira. Zacariare sĩaýira Ññunetõjõãri Tatia sããwaro putopu. ³⁶ Yuu ateréja diamacúrã jĩã: Múã atitõ macãrãpu niipetire cúã teero tiiriguere wapa cwoa, jĩwĩ Jesús.

Jesús Jerusalén macãrãrẽ maĩmĩrigue

(Lc 13.34-35)

³⁷ Jesús Jerusalén macãrãrẽ wãcũgũ, jĩwĩ:

—Jerusalén macãrã, múã profetare sĩãrã niiã; Cõãmacũye wederãre ãtãperimena déesĩãrã niiã. Múãrẽ maĩgũ, pee peti néõdugamiwũ. Cãrẽquẽ coo põnarẽ wũure docapu néõcũrõbiro tiidugamiwũ. Múãpe booríwu. ³⁸ Teero tiirõ, múãya macã cõõjõããdacu. ³⁹ Yuu ateré jĩã: Yũure ññanemoricu; téee múã yũure “ãni Cõãmacũ ticodiocorigu ãñunetõjõãrĩ” jĩrãpu, ññããdacu, jĩwĩ.

24

Jesús “Cõãmacũwii cõãnoãdacu” jĩrigue

(Mr 13.1-2; Lc 21.5-6)

¹ Jesús Cõãmacũwiiipũ niirĩgu witiwari, ãsã cũũ buerã cũũ putõ wáawu. Cõãmacũwii, teero biiri tiiwiména niiré wiserire “ãñuré wiseri niiã” jĩ, cũũrẽ wedewawu.

² Cũũpe ãsãrẽ jĩwĩ:

—Múã iye niipetire wiserire ññamiã. Yuu ateréja diamacúrã jĩã: Too síro ãtãqui apeqũ sotoápu weemuãrigue putuãricu. Niipetire cõãnoãdacu, jĩwĩ.

Atibúreco petiádari suguero wáaadare

(Mr 13.3-23; Lc 21.7-24; 17.22-24)

³ Too síro Ëtãgũ Olivopũ jea, Jesús duirigu niiwĩ. Ësã cũũ buerã ãpẽrã tuohéropũ cũũrẽ jea, sãññãwũ:

—Wedeya ãsãrẽ. Mũũ wedearigue ¿deero biiri wáaadari? ¿Ñeenómena mũũ putuãatiadarere, teero biiri atibúreco petiádarere ññamasĩnoãdari? jĩwũ.

⁴ Jesús yuũwi:

—Ññurõ tuomasĩña, ãpẽrã jĩditori jĩrã. ⁵ Pau “yuũrã niiã; yuu Cõãmacũ beserigu Cristo niiã” jĩãdacu. Pau cúãrẽ nũnuãdacua. ⁶ Apeyé, “cãmerĩsĩãrã tiíawã” jĩrĩ tuoãdacu. “Tooopũ cãmerĩsĩãrã tiíayira” jĩrẽ queticãrẽ tuoãdacu. Teeré tuorã, cuirijãña. Tee wáaadare niijãrõ tija. Teero wáapacari, atibúreco petiádarõ dusaãdacu ména. ⁷ Sicapõna macãrã apeqõnã macãrãmena cãmerĩsĩããdacu. Teero biiri sicadita macãrã apeditã macãrãmena cãmerĩsĩããdacu. Juabóare wáaadacu. Peeditapure dita cãmeñare wáaadacu. ⁸ Tee niipetiremena basocãre bayirõ ñañarõ netõré nucããdacu.

† 23:35 Génesis 4.8. ‡ 23:35 2 Crónicas 24.20-21.

⁹ Teero wáari, múarē ñee, dutirápure tico, ñañarō tiidutiadacua. Múarē sīāadacua. Niipetira basocá múarē ññatutiadacua yũre padeoré wapa. ¹⁰ Teero wáari, paũ yũre padeomírira padeodúadacua. Cúã menamacārã niimirare ticoadacua dutirápure. Cámerĩ ññatutiadacua. ¹¹ Paũ “yũ profeta niia” jĩādacua. Paure jĩdito, padeorĩ tiiadacua. ¹² Ñañaré pee niia dacu. Teero wáari, paũ cámerĩ maĩdúadacua. ¹³ Yũre padeorucújārã docare Cōāmacũ netōnégũdaqui. ¹⁴ Niipetiro atibúrecorũ ãñuré queti “Cōāmacũ dutiré basocápure niia dare jeaadarō tiia” jĩrere niipetiro paũ wenoādacu, niipetire dita macārã masiārō jĩrã. Tee wáari siro, atibúreco petiadacu sáa.

¹⁵ Ñañanetōñucāgūrē* Cōāmacūrē padeoridojāgūrē ññāadacu múã. Cũũ Cōāmacũwii popearũ jeagũdaqui. Profeta Daniel tee maquērē wederigũ niĩwĩ. (Ateré buegũ tuomasiārō.) ¹⁶ Teero wáari ññarã, Judea ditapũ niirã ãtãyucapũ dutijōãārō. ¹⁷ Wii sotoápũ pesagũno diiwá, wii popearũ niirere néegũ sããwaripacu, dutijōãārō. ¹⁸ Wesepũ padegúcã wiipũ sutiré néegũ putuawaripacu, dutijōãārō. ¹⁹ Teero wáare burecori niipacósãnumiārē, pōna ãpũrã cuorare bóaneõre burecori niia dacu. ²⁰ “Dutiwáre burecori púuriro niire burecori wáarijãārō; yeerisãri bureco wáarijãārō” jĩ, Cōāmacūrē sãñã. ²¹ Teero wáare burecori basocáre bayirō ññarō netōré burecori niia dacu. Cōāmacũ atibúreco tiirĩ sirore, tée atitópure nocōrō ññarō netōré manirĩro niiwũ. Too síropucārē nocōrō peti ññarō netōré maniadacu. ²² Tee ññarō netōré burecorire Cōāmacũ dáoriatã, sícũno netōridojāgũdaqui. Cōāmacũpe cũũ beserirare tiigũ, teero wáare burecorire dáogũdaqui.

²³ Teero wáari, síquērã múarē jĩditoadacua: “Jãã, ññã. Cōāmacũ beserigũ Cristo ãno niĩ”, jĩmiadacua. “Toopũ niĩ”, jĩmiadacua ãpērãpé. Cúã teero jĩrĩ, padeorijãña. ²⁴ Paũ jĩditora niia dacua. Síquērã “yũ Cōāmacũ beserigũ Cristo niia” jĩmiadacua. “Profeta niia” jĩmiadacua ãpērãpé. Pee tiēñore tiadacua, cúārē padeoáro jĩrã. Cōāmacũ beserirapurena padeodúri tiidugãmiadacua. ²⁵ Tee niia darerena múarē yũ wedesuguetooa. ²⁶ Teero tiirã, ãpērã múarē “jōõpũ basocá manirõpũ Cristo niia wĩ” jĩrĩ, wáarijãña. “Atiwiĩ macã sawipũ niia wĩ” jĩrĩ, padeorijãña. ²⁷ Apetóre bũpo wããyori, muĩpũ muãatirope tée cũũ sããwarope bóesesajōãã. Teero wáarobirora wáaadacu, yũ niipetira sōwũ atiri. ²⁸ Wáicu bóari, yuca máata masĩcua. Cúã tiirõbirora yũ jĩñarigue wáari ññarã, yũ atidarere máata masiādacu.

Jesús putuatiadare

(Mr 13.24-37; Lc 21.25-33; 17.26-30, 34-36)

²⁹ Tee ññarō netōré burecori sirogã muĩpũ búreco macũ naĩtĩjōãgũdaqui. Ñami macũcã bóeriqui. Ñocõã ññacodiadacua. Niipetira ãmuãsepũ niirã cãmeñanoādacua. ³⁰ Teero wáari, ãmuãsepũ sica ēñoré bauadacu. Teeré ññarã, yũ niipetira sōwũ atidarere masiādacua. Teero tiirã, niipetire macãrĩ macārã utiadacua. Yũ niipetira sōwũ õmebũrãriřũ tutuaremena asibatétiatiri ññāadacua. ³¹ Corneta bũsuri, ángeleare ticocogũdacu. Cúã néõadacua yũ beserirare atibúreco niipetiro paũ niirãrē.

* 24:15 Pecasãyemena: “la abominación desoladora”, es decir, el Anticristo.

³² 'Múãrē oterigu higuera gumená queoré ticoguda. Tiigú pũũĩ wasorí, "cũma wáaadaró péerogã dusaa" jĩĩmasĩã. ³³ Teerora niipetire yũũ jĩĩãrigue wáari ññarã, "niipetira sōwũ putuaatiadaro péerogã dusacú" jĩĩ masĩña. ³⁴ Yũũ ateréja diamacúrã jĩĩã: Atitó macārã cúã diaadari suguero, tee niipetire yũũ jĩĩãrigue wáaadacu. ³⁵ Ūmũãse, atiditá peticódiaadacu. Yũũ wedesere doca petirícu. Niirucujããdacu.

³⁶ Yũũ putuaatiadari bureco, tii horare masĩña maniã. Ángelea ūmũãse macārã masĩriya. Yũũ niipetira sōwũcã masĩria. Yũũ Pacu sĩcũrã masĩqui.

³⁷ Yũũ niipetira sōwũ putuaatiadari suguerogã, Noé niirito wáarirobiró wáaadacu. ³⁸ Atibúreco dúuadari suguero, basocá yaa, sñni, wãmosía, cúã põna numiãrē numicũ tiyíra. Tée Noé dooríwncapũ sããwaripũ, ti-itũcoyira. ³⁹ Cúã "merēã wáaricu" jĩĩ wãcũpacari, oco pea, díã duanetõrĩ, diapetijõãyira. Yũũ niipetira sōwũ putuaatiricãrē, basocá teerora tiĩadacu. ⁴⁰ Teebũrecorire ūmũã pũarã wesepú niĩadacu. Sĩcũ néemũãnogũdaqui; ãpĩ putuãgũdaqui. ⁴¹ Pũarã numiã trigo wãñĩarã niĩadacu. Sĩcõ néemũãnogõdaco; apegó putuãgodaco.

⁴² 'Teero tiirã, ññacorucujãña. Múãcã yũũ múã Òpũ putuaatiadari burecore masĩricu. ⁴³ Ateré masĩña: Wii òpũ "ñnamirē tii hora niirĩ, yaarépigu jeagũdaqui" jĩĩ masĩgũ, cãnihégũrã coteboqui. Cũũya wiire pãõsãrĩ jĩĩgũ, cãmotáqui. ⁴⁴ Teero tiirã, múãcã ãñũrõ yueya. Múã wãcũhẽritabe, yũũ niipetira sōwũ putuaatigũdacu.

*Pũarã dutibosaramena queoré
(Lc 12.41-48)*

⁴⁵ 'Múã sĩcũ ūmũ ãñũrõ masĩgũ cúũ òpũyere ãñũrõ dutibosagũ tiróbiró niĩña. Cũũ òpũ aperopú wáagũ, cũũrē jĩĩqui: "Yãa wii macãrãrē búrecoricõrõ yaaré ticoya", jĩĩqui. ⁴⁶ ãñũrõ dutibosagũ cũũrē dutiariguere tiirucúqui. Teero tiigú, cúũ òpũ coerí, ūseniquí. ⁴⁷ Yũũ ateréja diamacúrã jĩĩã: Cũũ ãñũrõ tiiré wapa cúũ òpũ niipetire cúũ cũorére dutibosagũ sõnecogũdaqui. ⁴⁸ ãpĩpē "yũũ òpũ máata coeríqui" jĩĩ wãcũgũ, ññarãrõ tiiquí. ⁴⁹ Padecoterare ññarãrõ tiĩncãqui. Cũmurãmena boseyã, sñni tiiquí. ⁵⁰ Cũũ òpũ cúũ wãcũhẽritabe, coegũdaqui. ⁵¹ Cũũ dutiriguere tiirírigue wapa bayiró ññarãrõ tiigũdaqui. ãpēã ññacoropũ dícu ãñũrē tiiditórirare cúũ cúãrē cõãrirorũ cúũcãrē cõãgũdaqui. Toopú basocá pũnisíra bacadiyó, utiadacu.

25

Pũamóquẽñerã numiãmena queoré

¹ 'Cõãmacũ dutiré múãpũre niĩadare atequetí tiiróbiró niĩã. Pũamóquẽñerã numiã cúã sñãwócorepa nées, cúã menamacõ manũ niigũdũre bocara wáayira. ² Sicamoquẽñerã numiã tũomasĩhẽrã niiyira. ãpēã sicamoquẽñerã numiã ãñũrõ masĩrã niiyira. ³ Tũomasĩhẽrã numiã cúãye sñãwócorepa néewapacara, ūse too síro písããdarere néewariyira. ⁴ ãñũrõ masĩrã numiãpe ūsepa néewayira sñãwócorepamena. ⁵ Wãmosiãgũdũ máata jeariyigũ. Niipetira numiãrē wũgoá jearí, cãnijõãyira. ⁶ Ñami deco acaribírĩ tũoyíra: "¡Wãmosiãgũdũ atitoai! ¡Bocara atiya!" jĩĩyigũ. ⁷ Niipetira numiã wãcã, cúãye sñãwócorepare quẽnoyíra. ⁸ Tũomasĩhẽrã numiãpe ãñũrõ masĩrã numiãrē jĩĩyira: "Ūsãcãrē ūse ticoya; ūsã sñãwócorepa

yatiro tiia”, jĩmiyira. ⁹ Āñurõ masĩrã numiãpe yũyira: “Ticoria. Ũsã ticori, ũsãcãrẽ jeari, múãcãrẽ jeari tiibócu. Múã basiro use dúari basoca putopu sãirã wáaya múã sãwócoadarere”, jĩyira. ¹⁰ Cúã sãirã wáaari siro, wãmosíagudu jeayigu. Āñurõ ññacoarira bosebureco tiiri wiipu cãũmena sããwayira. Cúã sããwaari siro, sope biajõãyiro. ¹¹ Too síropu ãpẽrã numiãpe jea, “ũsã õpũ, ũsãrẽ sope pãõña” jĩmiyira. ¹² Cũũpe yũyigu: “Yũũ aterēja diamacãrã jĩã: Múãrẽ masĩriga”, jĩyigu, jĩwĩ Jesús.

¹³ Jesús tee queorere wedeari siro, jĩwĩ:

—Yũũ atiadari burecore tii horare múã masĩria. Teero tiirã, ãñurõ ññacorucujãña, jĩwĩ.

*Niyerquirimena queoré
(Lc 19.11-27)*

¹⁴ Jesús ũsãrẽ wedenemowĩ:

—Cõãmacũ dutiré múãpure niiãdare atequetí tiiróbiro niiã. Sícũ basocú yoaropu wáagudu tiyígu. Cũũ wáaadari sũguero, cũũye dutibosarare sũocó, cũũye niyerure cúãmena cũũyigu. ¹⁵ Sícũrẽ sicamoquẽñepori, ãpĩrẽ puapó, ãpĩrẽ sicapo niyeruquiripori ticoyigu. Cúã paderẽpure ññaco, ticoyucoyigu. Too síro wáajõãyigu. ¹⁶ Dutibosagu sicamoquẽñepori ñeerigu tee niyerumena pade, máata apeyé sicamoquẽñepori wapatánemoyigu. ¹⁷ Puapó ñeerigucã teerora apeyé puapó wapatánemoyigu. ¹⁸ Sicapo ñeerigupe cope coa, cúãrẽ dutigúye niyerure tiicopepu yaacũjãyigu.

¹⁹ Yoari síropu, cúãrẽ dutigú coeyigu. Coe, cúãrẽ “yée niyerure ¿deero tiiri?” jĩ sãĩñáyigu. ²⁰ Sicamoquẽñepori ñeerigu cũũ puto jeanucáyigu. Apeyé sicamoquẽñepori cũũ pade wapatárere néeatigu, jĩyigu: “Yũũre dutigú, sicamoquẽñepori mũũ yũũre cũũwũ. Teeména nocõrõrã pade wapatánemowũ. Ate niiã apeyé sicamoquẽñepori”, jĩyigu. ²¹ Cúãrẽ dutigú cũũrẽ jĩyigu: “Āñurõ tiyú. Dutibosagu ãñurõ diamacú tiigú niiã mũũ. Yũũ péerogã cũũriguemena ãñurõ tiyú. Mũũ ãñurõ tiirígue wapa pee dutigú cũũgũda. Yũũmena ũsenirucujãña”, jĩyigu. ²² Too síro puapó ñeerigu cũũ puto jeanucã jĩyigu: “Yũũre dutigú, mũũ yũũre puapó cũũwũ. Teeména nocõrõrã pade wapatánemowũ. Ate niiã apeyé puapó”, jĩyigu. ²³ Cúãrẽ dutigú cũũrẽ jĩyigu: “Āñurõ tiyú. Dutibosagu ãñurõ tiigú niiã mũũ. Yũũ péerogã cũũriguemena ãñurõ tiyú. Mũũ ãñurõ tiirígue wapa pee dutigú cũũgũda. Yũũmena ũsenirucujãña”, jĩyigu.

²⁴ Too síro sicapo ñeerigucã cũũ puto jeanucã, jĩyigu: “Yũũre dutigú, mũũ tutuare padedutigu niirere masĩwũ. Paderipacu, ãpẽrã paderéména wapatáa. ²⁵ Teero tiigú, cui, mũũye niyerure dita popeapu yaacũjãwũ. Ate niiã mũũye”, jĩyigu. ²⁶ Cúãrẽ dutigú cũũrẽ yũũyigu: “Mũũ dutibosagu ññañagú, dadegú niiã. ‘Paderipacu, ãpẽrã paderéména wapatái’ jĩ masĩmiyu. ²⁷ Teeré masĩgũjã, yée niyerure ññanori wiipu néewa, cũũbojĩyu. Yũũ coegú tee bũcũáremena ñeenemoboajĩyu”, jĩyigu. ²⁸ Toopá niirãrẽ jĩyigu: “Tiipore ãmajãña. Puamóquẽñepori cũogũpere ticoya. ²⁹ Pee cũogũnorẽ nemorõ ticonoãdacu. Pee cũogũdaqui. Cũohégunopere cũũ cũomírere ãmajãnoãdacu. ³⁰ Āni dutibosagu queoró tiihégure naĩtĩãrõpu cõãwionecoya. Toopá pũnisíra bacadiyó, utiadacua”, jĩyigu.

Jesús niipetire dita macãrãrẽ beseadare

31 Y_h niipetira sōwū asibatéremena putuaatiri, òpū duirípīrōpū dutidugadacu. Ángelea niipetira y_hmena atiadaqua. 32 Niipetire dita macārā y_h duirō putop_h neāadacu. Teero tiigú, cūārē puapōnā baton_hcōgūda. Sīcū ecará coterí basocū ovejare merēā, cabrare merēā baton_hcōgū tiiróbiro tiigúda. 33 Basocá añurārē diamacúpe, ãpērārē acuniñape nucōgūda. 34 Too síro y_h diamacúpe nucūrārē jīgūda: “Múā y_h Pacu añurō tiinórira, atiya. Atibúreco nucārīpū múā niīadarore quēnosugútoarīgu niīwī. Teerē ñeerā atiya sáa. 35 Y_h juabóari, ecawá. Y_h oco sīnidugári, tīāwū. Y_h aperopú wáanetōrī, cānirō ticowū. 36 Y_h sutimanírī, sāāwū. Y_h diarecutiri, ñnacāmesāwū. Y_h peresuwiipū duiri, ñnarā jeawū”, jīgūda.

37 Teero tiirá, basocá añurā jīādadacu: “Ūsā Ōpū, ¿deero biiri m_h juabóari, ecarí? ¿Deero biiri oco sīnidugári, tīārī? 38 ¿Deero biiri aperopú wáanetōrī, cānirō ticorí? ¿Deero biiri sutimanírī, sāārī? 39 ¿Deero biiri diarecutigūre o peresuwiipū duigūre ñnarā jearī?” jīādadacu.

40 Cūārē y_hgūda: “Y_h ateréja diamacúrā jīā: Múā y_hre padeoráre upatí macārā niīhērārē teero tiirá, y_hrena tiirá tiīwú”.

41 Too síro acuniñape nucūrārē jīgūda: “Múā Cōāmacū ñañarō tiinóādara niīā. Teero tiirá, ãnorē niirijāña. Pecame petihérimep_h wáaya. Tiimé wātīārē dutigūre, cūyara Ángelea ñañarārē quēnoyúerime niīā. 42 Y_h juabóari, ecarīwū. Y_h oco sīnidugári, tīārīwū. 43 Y_h aperopú wáanetōrī, cānirō ticorīwū. Y_h sutimanírī, sāārīwū. Y_h diarecutiri, peresuwiipū duiricārē, ñnarā jearīwū”, jīgūda.

44 Cūācā teerora jīādadacu: “Ūsā Ōpū, m_h juabóari, oco sīnidugári, aperopú wáanetōrī, sutimanírī, diarecutiri, o peresuwiipū duiri, ¿deero biiri ūsā m_hrē tiīapuriri?” jīādadacu.

45 Y_h cūārē y_hgūda: “Y_h ateréja diamacúrā jīā: Múā y_hre padeoráre upatí macārā niīhērārē tiīapuhera, y_hrena tiīapuhera tiīwú”, jīgūda.

46 Cūā wáajōādacu ñañarō netōrucújāādarop_h. Basocá añurāpe catiré petihérop_h wáaadacu, jīwī Jesús.

26

Jesuré ñeeādara wedeserigūe

(Mr 14.1-2; Lc 22.1-2; Jn 11.45-53)

1 Jesús tee niipetire wedeari siro, ūsārē jīwī:

2 —Múā masīā: Pascua bosebureco wáaadarō puabúreco d_hsaa. Tii bosebureco niirī, y_h niipetira sōwū ãpērāpūre ticonogadacu. Curusapū páabia, sīādutīadacu, jīwī.

3 Teeburecorire paiaré dutirá, teero biiri butoá dutirá neāyira paiaré dutigúya wiīcap_h. Cūū wāmecatiwi Caifás. 4 Cūā Jesuré yayiōremena ñeeādarere cāmerī wedeseyira, sīādugára. 5 Cūā jīyira:

—Bosebureco niirī, tiirījāāda. Basocá cūūrē maīrā, marīmena cúara, noo boorō acaribīāmajābocua, jīyira.

Jesuré sitiañūre piopeorigūe

(Mr 14.3-9; Jn 12.1-8)

6 Jesús Betaniapɩ Simón òpũá bóa netòriguya wiipɩ niwĩ. 7 Jesús yaaduiritabe, sícò numiò sitiaãñúriga cɔogó cūu puto jeawo. Tiigá sitiaãñúre waparacáre posecatiwɩ. Cūuya dupu sotoapɩ teeré píopeowo. 8 Coó teero tiirí ñnará, ãsá cūu buerá cúawɩ. Ɛsá basiro cãmerĩ jĩwũ:

—¿Ateré bári peti teero tiicõãĩ? 9 Ate sitiaãñúre dúa, pairó niyeru buanóboayu. Teeména bóaneõrãrẽ tiápuro boomíayu, jĩwũ.

10 Jesús ãsá teero jĩrĩ tɔo, jĩwĩ:

—¿Deero tiirá atigore potocõĩ? Potocõrijãña. Ateré yũre píopeogo, ãñurõ tiigó tiyo. 11 Bóaneõrã máã watoapɩ niirucujãadacua. Yũrepeja máãmena niirucuricu. 12 Coó ateré yũre píopeogo, yáa òpũãrẽ coari tutipɩ cūũadari sũguero, sitiaãñúremena píopeore tiiróbiro tiisugúego tiyo. 13 Yũu ateréja diamacúrã jĩã: Niipetiro atiditapure Cõamacũ basocáre netõnére quetire wedewarucura, atigó yũre tiáriguere wedeadacua, coore wãcũdutira, jĩwĩ.

Judas Jesuré cūãrẽ ññatutirapure ticoadare

(Mr 14.10-11; Lc 22.3-6)

14 Judas Iscariote Jesús buerá doce menamacũ paiaré dutirá putopɩ wáarigɩ niwĩ.

15 —Yũu Jesuré máãrẽ ticori, ¿nocõrõ niyeru yũre wapatíadari? jĩiyigu.

Cúã treinta niyeruquiri ticoyira. 16 Cúã wapatári siro, “¿deero tii yũre Jesuré ticoro boomíto?” jĩ wãcũnucãyigu.

Jesús cūu buerámena yaaturigue

(Mr 14.12-25; Lc 22.7-23; Jn 13.21-30; 1Co 11.23-26)

17 Basocá pã púuri tiiréména wáoya maniré yaarí bosebureco niinucãwũ. Ɛsá Jesús buerá cūu puto wáa, sãñáwũ:

—¿Noopú marĩ Pascua bosebureco yaaadarore ãsá quẽnosugúeri boogári? jĩwũ.

18 Cūu jĩwĩ:

—Jerusalénpɩ wáaya. Toopú sícũ niiqui. Cūũrẽ ateré jĩña: “Ɛsãrẽ buegú ateré jĩcoawĩ: ‘Yũu ñañarõ netõãdaro péerogã dusaa. Mũuya wiipɩ yũu buerámena Pascua boseyagudacu’ ”, jĩña, jĩwĩ.

19 Cūu buerá cūu dutiariborora Pascua boseyaadarere quẽnoyúerira niwã.

20 Náicũmuãri siro, Jesús, ãsá cūu buerá doceména yaaadara jeanuãwũ.

21 Ɛsá yaaduri, jĩwĩ:

—Yũu ateré diamacúrã jĩã: Máã menamacũ sícũ yũre ññatutirapure ticogudaqui, jĩwĩ.

22 Ɛsá bayiró wãcũpatiwɩ.

—Ɛsá Òpũ, ¿yũu mee niĩ? jĩ sãñáñucãwũ ãsãcõrõ.

23 Jesús ãsãrẽ jĩwĩ:

—Yũuména atibaparú pãmena soayágnra yũre ticogudaqui. 24 Yũu niipetira sõwãrẽ Cõamacũye queti jóaripũpɩ jĩrõbirora wáaadacu. Bóaneõgũ niigũdaqui yũre ticogudupeja. Cūu bauáriatã, nemorõ ãñubojíyu, jĩwĩ.

25 Judas cūũrẽ ticogudũ jĩwĩ:

—Ɛsãrẽ buegú, ¿yũu mee niĩ? jĩwĩ.

—Ɛjũ, mũurã niĩã, jĩwĩ.

26 Ɛsá yaari, Jesús pãrẽ née, Cõamacũrẽ usenire ticowi. Túajea, puatásã, ãsãrẽ batowi.

—Yaaya. Ate yáa òpũãbiro niĩã, jĩwĩ.

27 Vino bapare née, Cõamacūrē usenire ticowí. Túajea, ùsārē tĩãgūrã, jĩwĩ:

—Niipetira atibapá maquērē sñiniã. 28 Ate yée díbiro niiã. Yũ diari, yée díi òmayudiaadacu. Yée dímena paũ basocá ñañaré tiiré wapa acabógudacu. Teeména Cõamacũ mama netónere quetire cũgũdaqui. 29 Yũ ateréja jĩã: Vino sñinemóricu sáa; téé yũ Pacũ Òpũ niirõpũ mama vino ññaña manirére múãmena sñingũdacu, jĩwĩ.

Pedro Jesuré “masĩriga” jĩrigue
(Mr 14.26-31; Lc 22.31-34; Jn 13.36-38)

30 Ësã sicawãme Cõamacūrē basarére basapeotoaari siro, Ëtãgũ Olivopu wãajõawũ. 31 Toopú wãagu, Jesús ùsārē jĩwĩ:

—Múã niipetira atiñamí yũre cõãwapetijõãadacu. Tee Cõamacũye queti jóaripũpũ niiã: “Oveja coterí basocure sñãcõãgũdacu. Teero tiirí, cãũyara oveja cãã booró cutubatéjõãadacua”,* jĩ jóarigue niiã. 32 Teero wãapacari, yũ diarigupũ masãri siro, yũ múã suguero Galileapũ jeatoagudacu, jĩwĩ.

33 Pedro jĩwĩ:

—Niipetira mũurē cõãwari, yũja mũurē cõãwaricu, jĩmiwĩ.

34 Jesús cãurē jĩwĩ:

—Yũ ateréja diamacárã jĩã: Mecũã macã ñami cãrẽquẽ wedeadari suguero, yũre itĩãrĩ “cãurē masĩriga” jĩditogudacu mũũ, jĩwĩ.

35 Pedro jĩwĩ:

—Yũja cãã yũre sñãdugáatã, mũũmena diagũda; mũurē “masĩriga” jĩricu, jĩmiwĩ.

Niipetira ùsã cũũ buerá teero dícu jĩyucomiwũ.

Jesús Getsemanípu cũũ Pacure sãirigue
(Mr 14.32-42; Lc 22.39-46)

36 Too síro Jesús, ùsã cũũ buerãména Getsemanípu jeawũ. Toopú jeagu, ùsārē jĩwĩ:

—Múã ãno duiyueya ména. Yũ jõõpũ yũ Pacure sãigũ wãagu tiia, jĩwĩ.

37 Pedrore, teero biiri Zebedeo põna puarãrē cãména nẽewawi. Cũũ bayiró yeeripũnapũ wãcũpati, bóaneõncãyigu. 38 Cããrē jĩyigu:

—Yũre diariquiro, wãcũpatire niinetõjõãga. Múã ãno putuáya. Cãñirã mee tiiwá, jĩmiyigu.

39 Cãã beru yoasãñurõ wáa, yeparũ munibiácũmuyigu. Cõamacūrē sãiyigu:

—Pacũ, mũũ boorí, yũ ñañarõ netõãdare wáarijããrõ. Yũ teero jĩpacari, yũ boorére tiirijãña; mũũ boorépe wáari tiyá, jĩyigu.

40 Too síro cũũ buerá putopũ cãmeputúaatiyigu. Cããrē cãñiarirapũre buajeáyigu. Pedrore jĩyigu:

—¿Deero tiigũ yũmena péerogã ñña tiiridojãĩ? 41 Cãñirã mee tiyá. Wãtĩ múãrē jĩcõãsãrijããrõ jĩrã, Cõamacūrē sãñña. Múã wãcũrémena ãñurére tiidugãpacari, múãye õpũãrĩpe sícãrĩbria, jĩyigu.

42 Opatutí wáa, cũũ Pacure sãinemóyigu:

—Pacũ, ñañarõ netõrére mũũ cãmotãdugaheri, mũũ booróbirora wáaaro, jĩyigu.

43 Sãñãri siro, cũũ buerá putopũ cãmeputúaatigu, cãñiarirapũre buajeáyigu sũcã. Cããrē wũgoá pũnijõãyiro. 44 Teero tiigũ, cããrē wãcõrĩpacũ,

* 26:31 Zacarías 13.7.

cũ Pacure sãĩgũ wáayigu sũcã. Cũ sãĩãrirobirora sãiyigu sũcã. ⁴⁵ Too síro cãmeputúaatigu, cũ bueráre jĩyigu:

—¿Múã cãnirã tii sũcã? ¿Cãni, yeerisãjãrã tiii? Yũre ticoadaro jearo tii. Yũ niipetira sõwũrẽ ticogũdaqui ñãñarẽ tiirãpũre. ⁴⁶ Wãmũnucãña. Jãmu, yũre ticogũda atitoai mée, jĩyigu.

Jesuré ñeewarigue

(Mr 14.43-50; Lc 22.47-53; Jn 18.2-11)

⁴⁷ Jesús ãsãmema wedesege tiirãra, ãsã menamacũ niimiãrigu Judas jeawi. Cũmema paũ basocã espadapĩrĩmena, yucũmema atiwa. Cũã paiaré dutirá, ãpẽrã bũtoá dutirá ticocoarira niirira niwã. ⁴⁸ “Yũ wasopũro ãpũgũ cũãrã niigũdaqui; cũãrẽ ñee, néewawa”, jĩsũguetoarigu niwĩ Jesuré ticogũdu. ⁴⁹ Máata Jesús putopũ jeanucãgũ: —Yũre buegũ, jĩwĩ.

Teero jĩgũrã, cũ wasopũrore ãpũwĩ. ⁵⁰ Jesús cũãrẽ jĩwĩ:

—Yũ menamacũ, mũu tiigũ atiariguere tiisĩrotiya, jĩwĩ.

Basocã ati, Jesuré ñeejõãwã.

⁵¹ Cũãrẽ ñeerĩ, sĩcũ Jesumena niĩarigu cũya espadare tũãwé, paiaré dutigũre padecoteguya cãmopẽrore páatacojãwĩ. ⁵² Jesús cũãrẽ jĩwĩ:

—Tiirĩjãña. Mũuyapĩrẽ quẽnocũña. Espadamena cãmẽrĩquẽrãno espadamenarã diaadacua. ⁵³ ¿Mũu masĩrii? Yũ yũ Pacure sãĩãtã, máata doce põnarĩ ángleare yũre tiãpudutigu ticocoboqui. ⁵⁴ Yũ teero tiãtã, Cõãmacũye queti jóaripũ jĩrõbirora wãaribocu; tee jĩrõbirora wãaro booa, jĩwĩ.

⁵⁵ Toorã Jesús basocãre jĩwĩ:

—¿Yaarẽpigure tiirõbiro yũre espadapĩrĩmena, yucũmema ñeerã atiarĩ? Bãrecoricõro yũ Cõãmacũwiipũ bueduiwũ. Yũre ñeeriwũ. ⁵⁶ Mecũtigã múã tiirẽ niipetire profetas yũre jóarirobirora wãaro tii, jĩwĩ.

Ësã cũ buerã cũ sĩcãrẽna cõãnucõ, dutipetĩjõãwũ.

Jesuré Judioare Dutirá Peti putopũ néewarigue

(Mr 14.53-65; Lc 22.54-55, 63-71; Jn 18.12-14, 19-24)

⁵⁷ Jesuré ñeerira cũãrẽ paiaré dutigũ Caifás putopũ néewayira. Toopũ Moisés jóarigue buerã, teero biiri bũtoá dutirá neãyira. ⁵⁸ Pedrope yoasãñũrõ Jesuré nũnyigu, tẽe paiaré dutigũya wii popea macã yepa sããwaropũ. Toopũ pẽero sããwanemo, Cõãmacũwii coterĩ basoca putõ jeanuãyigu, ¿deero wãamiãdarito? jĩgũ.

⁵⁹ Paiaré dutirá, niipetira Judioare Dutirá Peti “¿deero tii jĩditoremena cũãrẽ wedesãrõ boomĩto?” jĩyira, sããdũgãra. ⁶⁰ Paũ jĩditoremena wedesãrã jeapacari, ñãñarẽ buarĩyira. Yoari siro, pũarã wedesãrã jeayira.

⁶¹ —Ãni jĩwĩ: “Yũ Cõãmacũwiire cõãdiocomasã. Itiãbũreco siro túajeanucõmasã”, jĩwĩ, jĩyira.

⁶² Paiaré dutigũ wãmũnucã, Jesuré sãĩñáyigu:

—¿Mũu deero tiigũ yũuridojãĩ? ¿Deero jĩ yũgũdari cũã wedesãrere? jĩyigu.

⁶³ Jesupẽ yũuriyigu. Paiaré dutigũ jĩyigu sũcã:

—Cõãmacũ catirucugũ wãmemema mũũrẽ diamacũ yũuri booa. Wedeya ãsãrẽ: ¿Mũu Cõãmacũ macũ cũ beserigu Cristo niĩ? jĩyigu.

⁶⁴ Jesús cũãrẽ jĩyigu:

—Muu jĩrõbirora cũurã niã. Yuu ateréja jĩã: Cõamacũ tutuare cõonetõgũ puto cũ diamacũpe duigudacu. Too síro yuu niipetira sõwũ toopá duiri ññaadacu múã. Yuu õmebuuáripu diiátiricãrẽ ññaadacu múã, jĩyigu.

⁶⁵ Paiaré dutigú teero jĩrĩ tũogú, cũu basiropũ cũyaro sutiroré wéeyigacojãyigu, ãpẽrãrẽ “bayiró cúai” jĩdutigu. Cũãrẽ jĩyigu:

—Cũu teero wedesegu, Cõamacũrẽ ññaarõ wedesegu tiii. ãpẽrã wedesãrĩ boonemória marĩ. Múã cũu Cõamacũrẽ ññaarõ wedeserere tũotóaa. ⁶⁶ ¿Deero tũgueñai múã? jĩyigu.

—Cũu teero jĩrẽ wapa sããjãrõ booa, jĩyira.

⁶⁷ Cũũrẽ usocó eobatétu, ññaarõ tii, doteyira. ãpẽrã cũũrẽ diapórapũ páara, ⁶⁸ jĩyira:

—Muu “Cõamacũ beserigu Cristo niã” jĩgũ, jĩbuaya. ¿Noã muurẽ páaarĩ? jĩyira.

Pedro Jesuré “masĩriga” jĩrrique

(Mr 14.66-72; Lc 22.56-62; Jn 18.15-18, 25-27)

⁶⁹ Pedro tiiwĩ popea macã yepapũ duiyigu. Síco paiaré dutigũre padecotego cũu puto wáa, jĩyigo:

—Muuã Jesús Galilea macãmena wáanetõãrigura niãrã, jĩyigo.

⁷⁰ Pedro niipetira tũocóropũ: —Cũũrẽ masĩriga; ñeenórẽ wedesego wedesecu, jĩyigu.

⁷¹ Teero jĩtoa, sopepá witiwari, apegó cũũrẽ ññayigo. Toopá ññanucũrãrẽ wedeyigo:

—Áni Jesús Nazaret macã macãmena wáarucuarigura niĩ, jĩyigo.

⁷² —Niiria. Niirõrã cũũrẽ masĩriga, jĩjãyigu.

⁷³ Too sírogã toopá ññanucũrã Pedro puto wáa, cũũrẽ jĩyira:

—Niirõrã muucã cúã menamacã niicu. Muu too macãrã tiiróbiro wedesea, jĩyira.

⁷⁴ —Yuu diamacũ jĩhẽrĩ, Cõamacũ yuure ññaarõ tiiáro. Niirõrã cũũrẽ masĩriga, jĩyigu.

Cũu teero jĩritabera, cãrẽquẽ wedeyigu. ⁷⁵ Pedro Jesús jĩãriguere wãcũbuayigu: “Cãrẽquẽ wedeadari sũguero, yuure ññãrĩ ‘cũũrẽ masĩriga’ jĩgũdacu muu”, jĩwĩ. Teerẽ wãcũbuagu, witiwa, bayiró utiyigu.

27

Jesuré Pilatopũre ticorigue

(Mr 15.1; Lc 23.1-2; Jn 18.28-32)

¹ Bóeri niipetira paiaré dutirá, bũtoá dutirá neãyira. “¿Deero tii marĩ Jesuré sããdarĩ?” jĩ wedeseyira. ² Quẽnotóa, Jesuré siatú, néewa, Judea dita dutigápũre ticoyira. Cũu Poncio Pilato wãmecutiwi.

Judas diarigue

³ Too síro Judas Jesuré ticoarigu “cũũrẽ sããdadacu” jĩrẽre tũoyigu. Teerẽ tũogú, bayiró wãcũpatiyigu. Teero tiigú, niyeruquiri treintaquirire paiaré dutirãre, bũtoá dutirãre wiyajãmiyigu. ⁴ Cũãrẽ jĩyigu:

—Yuu ññaarõ tiiátũ. Basocú ãñugú, ññaarẽ manigũrẽ sããdutigu ticoatu, jĩyigu.

—Muu teero tiirẽ ãsãye mee niã. Muu ye maquẽ niicu, jĩyira.

⁵ Cũã teero jĩrĩ tũogú, niyerure Cõamacũwiipũ cõãcũyigu. Too síro wáa, cũu basiropũ wãmuãrũ siatú, ññañumu, diajõãyigu.

6 Paiaré dutirá niyeruquirire née, jĩyira:

—Ate niyeru basocáre sãaré wapa niiã. Teero tiirã, marĩ Cõãmacũwii niyeru cũuritibapu cũũmasĩricu. Marĩrẽ dutirẽ teero tiidutĩria, jĩyira.

7 Cũã “¿deero tiĩadari ate niyerumena?” jĩĩ wedeseari siro, sotũparu weeadaara cũã dii cope niirĩ ditare sãĩdutĩyira. “Toopũ aperó macãrã diari, cũãrẽ yaaádaru niiãdacu”, jĩyira. 8 Teero tiiró, atitóre tiidita “Dĩi Dita” wãmecutia. 9 Cũã teero tiirẽmena profeta Jeremías jóarigue diamacũ wáaro tiiyĩro. Ateré jóarigu niĩwĩ:

“Cũũ treinta niyeruquiri wapacutĩ”, jĩĩãdacia Israelya põna macãrã.

10 Cũã tee niyerumena sotũparu weeadaara cũã dii cope niirĩ ditare sãĩãdacia.

Cõãmacũ yũũre wededutirirobirora tiĩãdacia,*
jĩĩ jóarigu niĩwĩ.

Pilato Jesuré sãĩñárigue

(Mr 15.2-5; Lc 23.3-5; Jn 18.33-38)

11 Too síro Jesús Judea dita dutigũ díamacũ nucũyigu. Tiidita dutigũ: — ¿Mũũrã niĩĩ judíoa õpũ? jĩĩ sãĩñáyigu.

—Mũũ jĩĩrõbirora cũũrã niiã, jĩyigu.

12 Paiaré dutirá, teero biiri bũtoá dutirá cũũrẽ wedesãrĩ, yũũriyigu.

13 Pilato cũũrẽ jĩyigu:

—¿Mũũ cũã wedesãrere tũorĩ? ¿Deero tiigũ yũũridoĩãĩ? jĩyigu.

14 Jesús sicawãme wedesãrere yũũridoĩãyigu. Cũũ yũũheri ññagũ, tiidita dutigũ ññamanijõãyigu.

Jesuré sãĩdutĩrigue

(Mr 15.6-20; Lc 23.13-25; Jn 18.38–19.16)

15 Cãmãrĩcõrõ Pascua bosebũrecori niirĩ, tiidita dutigũ sĩcũ peresuwiipu niigũrẽ basocã cũã wionécodugagũre wionécocoruwi.

16 Teebũrecorire sĩcũ peresuwiipu niiyigu. Cũũ wãmecutiwi Barrabás. Niipetira cũũ ññarẽ tiirĩguere masĩjĩya. 17 Teero tiigũ, Pilato basocã pau cũũ putopũ neãrĩ ññagũ, cũãrẽ sãĩñáyigu:

—¿Niirẽ yũũ wionécocori boogãri, Barrabãre o Jesús cũã “Cõãmacũ beserigu Cristo” jĩĩgũpere? jĩyigu.

18 Jesuré ññatutira ticoariguere Pilato masĩjãjĩyi.

19 Apeyẽ, cũũ queti beserĩ basocũ duirópũ duiri, cũũ numo cũũrẽ queti ticocoyigo. “Mũũ besegũdũre ññarõ tiirĩjãña. Ññugũ niiqui. Ññami cũũye maquẽrẽ bayiró quioró quẽẽãtu”, jĩĩcomiyigo.

20 Paiaré dutirá, teero biiri bũtoá dutirá basocãre sãĩdutĩyira: “Barrabãpere wionécodutiya; Jesupere sãĩdutĩya”, jĩĩdutiya.

21 Too síro Pilato basocãre sãĩñãnemoyigu:

—Cũã pũarãrẽ ¿niipere wionécocori boogãri? jĩyigu.

—¿Barrabãre! jĩyira.

22 Pilato cũãrẽ jĩyigu:

—Too docare Jesús cũã “Cõãmacũ beserigu Cristo” jĩĩgũpere ¿deero tiirĩ boogãri? jĩyigu.

—¿Curusapu páabiatudutiya! jĩyira niipetira.

23 —¿Ññeenó ññarẽ tiĩarĩ cũũ? jĩyigu.

* 27:10 Zacarías 11.12-13.

Basocápe bayiró busurómena: —¡Curusapu páabiatudutiya! jĩnemoyira.

²⁴ Basocá Pilato wedeserere tuodugáriyira. Teero biiri noo booró acaribíamajáyira. Pilato teeré ññagũ, oco néeatidutiyyigu. Basocá ññacoropu wãmocose, jĩiyigu:

—Ñni basocáre sñãrĩ, yuu tiiré mee niĩã. Cũu diari, múãye wapa niĩadacu, jĩiyigu.

²⁵ Cũã niipetira yuuyira:

—Cũu diare wapa ùsã pñnamena wapa cñoáda, jĩiyira.

²⁶ Too síro Barrabáre wionécobosayigu. Jesuré tñnadutítoaari siro, curusapu páabiatu sñãdutiyyigu.

²⁷ Too síro Pilatoyara surara cúãye wiseri popea macã yepapu Jesuré néewayira. Toopú ãpẽrã niipetira surarare néoyira cũu putopu. ²⁸ Cũuyaro sutiroré tuuwé, aperó òpũya sutiro tiiróbiro bayiró sñãrõrẽ sããyira. ²⁹ Sicabeto potamena tiĩari beto cũuya dupupure péoyira. Sicagú turítuarigu òpũyagunorẽ cũu diamacú wãmomena ñeedutiyyira. Teero tiitóa, cũu putopu ñicãcoberimena jeacũmu, cũurẽ buijáyira.

—Uñeniã muumena, judíoa òpũ, jĩ buijáyira.

³⁰ Cũurẽ usescó eobatétuyira. Tuurítuarigure cũurẽ tããwécojã, dupupure péo ayira. ³¹ Buitóa, cúã cũurẽ sãããrĩrore tuuwécojã, cũu sãñasuguearĩrore sããyira. Curusapu páabiatu wáara néewawa.

Jesuré sñãrĩgue

(Mr 15.21-32; Lc 23.26-43; Jn 19.17-27)

³² Jesuré páabiatu wáara néewari, sñcũ basocú Cirene macã macurẽ buajeáirira niiwã. Cũu Simón wãmecutiwi. Cũurẽ Jesús apawari curusare apadutirira niiwã.

³³ Cũã jeawa Gólgota buropu. Gólgota jĩrõ, “Dupucoro” jĩrõ tiia. ³⁴ Toopú vino sũguérémena wáoarĩgue tñãmiwã. Cũupe teeré sñniñami, sñnidújãwĩ.

³⁵ Cũurẽ curusapu páabiatuari siro, surara cũuye suti niimiãriguere batoadara, jĩbuaapewa. Cũã teero tiirémene profeta jóarĩgue diamacú wáaro tiiyíro. Ateré jóarigu niiwĩ:

Yée sutire cúã basiro jĩbuaape batowa,†
jĩ jóarigu niiwĩ.

³⁶ Too síro surara cũurẽ coterã jeanuãwã. ³⁷ Jesuyá dupu sotoapu basocá cũurẽ wedesããriguere jóatunoriro niiwũ táboapĩpũre. “ÑNI JESÚS JUDÍOA ÒPË NIÍ”, jĩ jóanoriro niiwũ.

³⁸ Jesuména puarã yaarépirare páabiatuwa; sñcũ diamacúpe, ãpĩ acuniñape nucõwã. ³⁹ Basocá toopú netõwára, cũurẽ ññarõ jĩrã, dupupá saguejãrucuwa. ⁴⁰ Cũurẽ jĩwã:

—Jũũ. Mũu “Cõãmacũwiire cõãgũda” jĩmiwũrã. “Itiábureco siro apewĩ tiipeticojãgũda”, jĩmiwũrã mũu. Teero jĩrigu mũu basirora netõnéña. Mũu Cõãmacũ macũ niigũ, curusapu tusagú diiátiya, jĩwã.

⁴¹ Paiare dutirácã, Moisés jóarĩgue buerã, teero biiri butoá dutirãmene teorora jĩ buijãwã:

⁴² —Cũu ãpẽrãcãrẽ netõnéwĩ; cũu basiropu netõnémasĩrii. “Israelya pñna macãrã òpũ niĩã”, jĩwĩ. Too docare curusapu tusagú cũu basiro diiátario. Cũu basiro diiátari docare, padeoáda. ⁴³ Cũu “Cõãmacũrẽ padeoá” jĩwĩ.

† 27:35 Salmo 22.18.

“Cōāmacū macū niīā” jīwī. Cōāmacū cūūrē maīgú, cūūrē netōnēārō, jī buijāwā.

⁴⁴ Yaarēpira cūūmena curusapu páabianacōāriracā teerora cūūrē ñañarō jī buijāwā.

Jesús diarigue

(Mr 15.33-41; Lc 23.44-49; Jn 19.28-30)

⁴⁵ Coeritō niirī, niipetiro tiiditapu naītīājōāwā. Tée ñamica tres niirīpu naītīātuwā. ⁴⁶ Tii hora niirīrā, Jesús bayirō acaribíwi:

—Elí, Elí, ¿lama sabactani? jīwī cūūyemena. Teero jīgū, “Cōāmacū, Cōāmacū, ¿deero tiigú yūare cōāwai?” jīgū tiiwí.

⁴⁷ Āpērā síquērā toopá niirā teeré tōorá, jīwā:

—Īni profeta Elíare sūocógū tiiquí, jīmiwā.

⁴⁸ Máata sícū cutuwá, sicasitia néé, vino piyare soanewí. Sīniārō jīgū, sicagú cānugūpu siatú, cūūrē súumōcowí. ⁴⁹ Cūū teero tiirí, āpērā jīwā:

—Coteya ména. Elías cūūrē netōnégū atiboqui, jīmiwā.

⁵⁰ Jesús bayirō acaribínemo, diajōāwí. ⁵¹ Cūū diari, Cōāmacūwii popeapu Āñunetōjōāri Tatia cāmotáyosari casero ūmūārōpe yigadiati, puacaséropu jeacotuariro niiwā. Dita bayirō cāmeña, ūtāpá watijōāriro niiwā. ⁵² Ūtātutiri diarirare cūūre tutiri tusujōāriro niiwā. Teero wáari, diarira Cōāmacūrē padeorira masārira niiwā. ⁵³ Jesús cūū masāmuāāri siro, ūtātutiripu niimiārira witiwa, Jerusalénpu sāāatiwa. Cūūrē pau īñawā.

⁵⁴ Cien surara dutigú, cūū suraramena Jesuré coterá dita cāmeñarī īñarā, apeyenó wáari īñarā, bayirō cuira, jīyira:

—Diamacūrā āni Cōāmacū macū niimiāyi, jīyira.

⁵⁵ Pau numiācā toopá niiwā. Cūū Jesuré tiīapurira niiwā. Cūū Galileapu atiri, cūūrē nūnūātiwa. Yoaropu Jesuré īñanucūwā. ⁵⁶ Cūūmena niiwā: María Magdalena; María (coo Santiago, José paco niiwō); Zebedeo nūmo niiwā.

Jesuré ūtātutipu cūūrigue

(Mr 15.42-47; Lc 23.50-56; Jn 19.38-42)

⁵⁷ Náicūmurī, sícū pee apeyé cūogú Arimatea macā macū jeayigu. Cūū wāmecutiwi José. Cūūcā Jesuré padeogúra niiwí. ⁵⁸ Cūū Pilato putopu sāāwa, Jesuyá ōpūūrē sāiyigu. Pilato surarare “ticoya” jīyigu. ⁵⁹ Too síro José Jesuyá ōpūūrē néedioco, sutirō añurí casero, jūūrī manirí caseromena cōmayigu. ⁶⁰ Túajea, cūūya tuti mama tuti ūtāgāpu coari tutipu cūūyigu. Tiituti José coadutiri tuti niiwā. Tiitutire ūtāqui pairíquicamena tuunéwa, biajā, wáajōāyigu. ⁶¹ María Magdalena, apegó María tiituti díamacūpu īñaduyira.

Jesuré cūūri tutire surara coterigue

⁶² Apebáreco ūsā yeerisāri bareco niirī, paiaré dutirá, teero biiri fariseo basoca Pilato putopu neāyira. ⁶³ Cūūrē jīyira:

—Ūsārē dutigú, ūsā jōō niīārigu jīditorepigū catigupu jīriguere wācūā. “Yūū itíábureco diari siro, masāgūda”, jīrigu niiwí. ⁶⁴ Teero tiigú, surarare cūūrē cūūri tutipu ticocoya, añurō bia, cotearo jīgū. Itiáburecore añurō cotedutiya. Teero tihéri, cūū buerá cūūya ōpūūrē yaajābocua. Yaaári siro, basocáre “diarigupu niipacu, masājōāārigu niīawí” jībocua. Cūū teero jīātā, too suguero jīditore nemorō ñañaādacu, jīyira.

⁶⁵ Pilato cūūrē jīyigu:

—Surarare néwaya. Tiitutipu merẽã wáari jĩrã, múã põõtẽõrõ ãñurõ bia, cotedutiya, jĩiyigu.

⁶⁶ Teero tiirá, ùtãqui biaríqui sotoa sicadaména wéediyoturira niwã, cúã sããwari, ñnamasĩãda jĩrã. Ññurõ biaári siro, surarare cotedutira cũüyira.

28

Jesús masãmũãrigue

(Mr 16.1-8; Lc 24.1-12; Jn 20.1-10)

¹ Ësã yeerisãri bũreco sábadõ netõãri siro, apebãreco bóeri María Magdalena, apegó Mariãmena tiitutire ñnarã wáayira. ² Wãcũña manirõ dita bayirõ cãmeñayiro. Ángele ãmũãsepu niãrigu diiãtiyigu. Tiitutire wãa, cúã biamíriquicare aperopá tuunécowayigu. Too síro tiiquica sotoapu jeanuãyigu. ³ Cũũ bũpo wããyoro tiirõbiri asiyáyigu. Cũũye suti bayirõ butirẽ capemóre niyiro. ⁴ Surara cãürẽ cui, ñapõpi, diara tiirõbiri ñaacũmuyira.

⁵ Ángele numiãrẽ jĩiyigu:

—Cuirijãña. Yũũ masĩã: Múã Jesuré cúã curusapu páabiatu sããrigure ãmaãrã tiia. ⁶ Ñnorẽ manĩ. Cũũ jĩrirobirora masãtoaawĩ. Jãmũ, cãürẽ cũũãrõre ñnarã atiya. ⁷ Ññatoa, boyeromena cãũ buerá niãrirare queti wedera wáaya: “Diarigupu niipacu, masãjõããrigu niããwĩ. Cũũ múã suguero Galileapu jeatoagũdaqui. Toopú cãürẽ ññããdacu”, jĩ wedeya. Teeré yũũ múãrẽ wedegu atiauwũ, jĩiyigu.

⁸ Cũũ teero jĩrĩ tuorã, tiitutipu niãrira boyeromena wãajõãyira. Cuipacara, useniremena cutawáyira, Jesús buerá niãrirare wedera wãara. ⁹ Wãcũña manirõ Jesús cúãrẽ bauá, ãñudutiya. Cũã cãũ puto wãa, cãũye dupõrõre ñaapeó, padeoyira. ¹⁰ Jesús cúãrẽ jĩiyigu:

—Cuirijãña. Yũũ buerãre Galileapu wãadutira wáaya. Toopú yũũre ññããdacua, jĩiyigu.

Surara cúã ñnariguere wederigüe

¹¹ Numiã wáaritabe, siquẽrã surara tiitutire cotemiãrira macãpu jeayira. Paiaré dutirãre niipetire toopú wãaariguere wedeyira. ¹² Teero tiirá, paiaré dutirã, bũtoã dutirãmena neãyira. Cũã “¿deero tiirõ booi?” jĩ wedeseyira. Wedeseari siro, surarare pairó niyeru tico, ¹³ jĩiyira:

—Ateré basocãre jĩñã: “Ññami ùsã cãñinetõritabe, Jesús buerá jeaarira niããwã. Cũũya õpũãrẽ yaajããrira niããwã”, jĩñã. ¹⁴ Pilato múã wedeariguere tuorĩ, ùsã “diamacãrã teero wãaariro niããwã” jĩñapuada. Ësã teero jĩrĩ, múãrẽ ññãrõ wáaricu, jĩiyira.

¹⁵ Surara niyeru ñee, cúãrẽ wededutirirobirora wederira niwã. Judíoa atitõpucãrẽ surara jĩñditoriguere wedeserucujãya.

Jesús cãũ buerãre dutirigüe

(Mr 16.14-18; Lc 24.36-49; Jn 20.19-23)

¹⁶ Too síro ùsã Jesús buerá once Galileapu wãawũ. Ëtãgãpú Jesús ùsãrẽ wãadutirigupu wãawũ. ¹⁷ Cãürẽ ñña, padeowã. Æpẽrãpé “¿cũũrã niĩye?” jĩ wãcũwã. ¹⁸ Jesús ùsã pũtopũ ati, jĩwĩ:

—Cõãmacũ yũũre õpũ sõnecotoaawĩ. Niipetiro ãmũãse, atiditaré dutimasĩã. ¹⁹ Teero tiirá, niipetiropu macãrãrẽ yéẽ quetire wedera wáaya. Cũãrẽ múã tiirõbiri yũũ buerá niĩrĩ tiyã. Cũãrẽ wãmeõtira, yũũ Pacu, yũũ,

Espíritu Santo wāmemena wāmeōtiya. ²⁰ Niipetire yuu múārē dutiriguere cūārē bueya, yuuro jīrã. Niipetire barecori múāmena niirucujāgūdacu. Tée atibúreco petirípucārē múāmena niirucujāgūdacu, jīi wedewi Jesús.

MARCOS Jesucristoye quietire jóarigue

Juan Bautista wederigue

(Mt 3.1-12; Lc 3.1-9, 15-17; Jn 1.19-28)

¹ Jesucristo Cõamacũ macũye queti niinucãrigue.

² Profeta Isaías* ateré jóarigu niiwĩ:

Yũre wedesuguegũre mũũ suguero ticocogũda.

Cũũ mũũ wáadarimarẽ quẽnoyũlegũdaqui.

³ Sícũ yucũ manirõ, basocá manirõpũ

bayiró busurõmena wedegũdaqui:

“Sícũ õpũ atiadarimarẽ quẽnarõ tiirõbiro,

marĩ Õpũ atiadari suguero,

múã ñañaré tiirére duujã, ãñurõ niyueya”, jĩgũdaqui,†

jĩ jóarigu niiwĩ.

⁴ Teero tiigũ, Juan basocá manirõpũ niyigu. Basocáre ocoména dícu wãmeõtinetõyigu. Cũũ cúãrẽ wedeyigu:

—Múã ñañaré tiirére wãcũpati, waso, wãmeõtitudiya. Teero tiiri, Cõamacũ múã ñañaré tiirére acabógũdaqui, jĩyigu.

⁵ Pau Judea dita macãrã, ãpẽrã Jerusalén macãrã cũũ wederére tuorã wáayira. Cúã ñañaré tiirére wedenetõãri siro, día Jordãnpũ cúãrẽ wãmeõtiyigu.

⁶ Cũũyaro sutiró camello póarimena tiirõro niyiro; cũũ siatúrida wáicu caseroda niyiro. Cũũ yeseroare, macãncũ macãrã mumiaõcore yaarucuyigu. ⁷ Juan basocáre wedeyigu:

—Yũũ siro ãpĩ yũũ nemorõ tutuagũ atigũdaqui. Cũũ ãñunetõgũ niiqui. Yũũpeja cũũrẽ sícãrĩbriidojãcu. ⁸ Yũũ múãrẽ ocoména wãmeõtía. Cũũpeja nemorõ ãñurõ tiigũdaqui múãrẽ: Espiritu Santore ticodiocogũdaqui, múãmena niirucujããrõ jĩgũ, jĩyigu Juan.

Juan Jesuré wãmeõtirigue

(Mt 3.13-17; Lc 3.21-22)

⁹ Teeburecorira Jesús Nazaretpũ niyigu. Tiimacã Galilea ditapũ niã. Too niãrigũ wáa, jeayigu Juan pũtopũ. Juan cũũrẽ día Jordãnpũ wãmeõtiyigu. ¹⁰ Jesús tiimaapũ niãrigũ maajeãnucãgũ, máata ãmũãse pãõrĩ ñayigu. Espiritu Santo sícũ bua tiirõbiro baugũ cũũpũre diijeáyigu.

¹¹ Teero wãari, ãmũãsepũ wedeseri tuoyíra:

—Mũũ yũũ macã yũũ bayiró maígũ niã. Mũũmena bayiró useniã, jĩyigu.

Satanás Jesuré jĩcõããmirigue

(Mt 4.1-11; Lc 4.1-13)

¹² Máata Espiritu Santo basocá manirõpũ Jesuré wáadutiya. ¹³ Toopũre cuarenta burecori wáicura cúara watoapũ niyigu. Wãtĩãrẽ dutigũ Satanás wãmecutigu cũũrẽ jĩcõããmiyigu, ¿niirõrã Cõamacãrẽ netõnucãrii? jĩgũ. Ángelea‡ Jesuré tiãpuyira.

* **1:2** Isaías tiiburecopũ Jesucristo atiditapũ atiadarere jóayuerigu niiwĩ. † **1:3** Isaías 40.3.

‡ **1:13** Portugués; anjo.

Jesús Galileapɯ weneducārigue

(Mt 4.12-17; Lc 4.14-15)

¹⁴ Juanrē peresu sōnecoari siro, Jesús Galileapɯ wáayigu. Cōāmacū basocāre netōnére quetire wedeyigu. ¹⁵“Cōāmacū dutiré múāpɯre niīādare jeadaropɯ tiia. Teero tiirá, múā ñañaré tiirére wācūpati, wasoyá. Teero biiri Cōāmacū basocāre netōnére quetire padeoyá”, jīyigu.

Jesús bapari wai wasarí basocare “jāmu” jītrigue

(Mt 4.18-22; Lc 5.1-11)

¹⁶ Jesús Galileataro wesapɯ wáayigu. Toopú wáagu, Simónrē, cūū bai Andrére ññayigu. Wai wasarí basoca niijīrā, bapigu cōāño, wai wasara tiiyira. ¹⁷ Jesús jīyigu cūārē:

—Jāmu yūmena. Múā mecātígārē wai wasarí basoca niīā; too síropɯre múā basocāre yéé quetire añurō wederí basoca wáaadacu sáa. Teeré wederí, paɯ padeoádacua, jīyigu.

¹⁸ Teeré tuorá, máata cūāye bapiyucure toorá cūūjā, Jesuména wájōāyira.

¹⁹ Too péero wáa, Zebedeo pōna Santiago, cūū bai Juanrē ññayigu. Cūā dooriwɯɯ bapiyucure jeesāñayira. ²⁰ Jesús máata cūācārē “jāmu” jīyigu. Cūū teero jīrī tuorá, cūāyawɯ dooriwɯɯ niirārē, cūā pacu Zebedeore, cūārē padecoterare cūūjā, wájōāyira Jesuména.

Jesús wātīrē cōārigue

(Lc 4.31-37)

²¹ Capernaum macāpɯ jeayira. Judíoa yeerisāri bureco niirī, Jesús cūā neārí wiipɯ sāāwa, tiiwipú niirārē buenucāyigu. ²² Cūū buerére tuorá, tuomanijōāyira. Dutiré cuogú tiiróbiro bueyigu. Moisés jóarigue buerá tiiróbiro bueriyigu. ²³ Tiiwií cūā neārí wiipɯ sícū basocú niiyigu. Wātī cūūpɯre niiyigu. Cūū acaribíyigu:

²⁴—Mɯɯ Jesús Nazaret macū, ūsārē potocōrijāña. Ūsārē ñañarō tiidíogu atigu tiia. Yɯɯ mɯurē ññamasīā. Cōāmacū ticodiocorigu, ñañaré manigú niīā, jīyigu.

²⁵—Ditamanijōāña; cūūpɯre niigú, witiwaya, jīi tutiyigu Jesús.

²⁶ Wātī cūūpɯre niigú cūūrē ññacūmu, ñapōpiri tiiyigu. Bayiró acaribí, witiwayigu. ²⁷ Niipetira ññamanijōāyira. Cūā basiro cāmerí sāññá tiiyira:

—¿Ñeenó niimiito ate mama bueré? Āni basocú wātīā cōāmasīre ceojāi. Wātīā cūū “witiwaya” jīrī, witiijōāya, jīyira cūāpeja.

²⁸ Máata Jesuyé queti Galileapɯre sesajōāyiro.

Jesús Simón Pedro mañecōrē netōnérigue

(Mt 8.14-15; Lc 4.38-39)

²⁹ Máata Jesús cūā neārí wii niīarigu witi, Simón, Andrécāya wiipɯ wáayigu. Santiago, Juan cūūmena wáayira. ³⁰ Toopú Simón mañecō wiorécutigo pesayigo. Máata teeré wedeyira Jesuré. ³¹ Jesús coo pɯtopɯ sāāwayigu. Coore wāmopɯ ñee, wéemūōdɯpocoyigu. Cūū teero tiirira, wioré tatijōāyiro. Coo cūārē yaaré ecayigo.

Jesús paɯ diarecutirare netōnérigue

(Mt 8.16-17; Lc 4.40-41)

³² Muipú sāāwaari siro, niipetira diarecutirare Jesús pɯtopɯ néewayira. Wātīā sāānoriracārē néewayira. ³³ Niipetira tiimacā macārā Jesús niirí wii

sopeputó neāyira. ³⁴ Niipetira noo niiré diaré cuoráre netōnépetijāyigu. Pau wātīārē cōāwionecoyigu. Cúārē wedesedutiriyigu. Cúā Jesús Cōāmacū macū niirére masīyira.

Jesús Galileapu wederigue

(Lc 4.42-44)

³⁵ Apebúreco bóeadari suguero, Jesús wācā, macā wesapu, basocá manirōpu Cōāmacūmena wedesegu wāayigu. ³⁶ Simón, cūū menamacārāmena Jesurē āmaārā wāayira. ³⁷ Cūūrē bua: —Niipetira mūūrē āmaārā tiíawā, jīīmiyira.

³⁸ Cūūpe: —Jāmu putogā niiré macārīpu, jīīyigu—. Toopácārē yée quietire wedegu wāagada. Ateré tiigára yuu atiditapú atirigu niíā, jīīyigu.

³⁹ Niipetiro Galileapure judioa neārē wiseripu wedewarucugu wāayigu. Wātīārē cōāwionecoyigu.

Jesús ōpūū bóagure netōnérigue

(Mt 8.1-4; Lc 5.12-16)

⁴⁰ Sīcū basocá ōpūū bóagu cūū puto wāa, ñicācoberimena jeacūmuyigu: —Muu yuu diarecutirere netōnédagagu, netōnémasīā, jīīyigu.

⁴¹ Jesús cūūrē bóaneōgū, cūūrē ñaapeó, jīīyigu:

—Netōnédagaga. Diaremanigū putuáya, jīīyigu.

⁴² Máata cūūya ōpūū bóare yatijōāyiro. Diaremanigū putuáyigu. ⁴³ Jesús cūūrē máata ticocogu, dutiyigu:

⁴⁴ —Ateré āpērārē wedegu mee tiiwá, jīīmiyigu—. Pairé ēñogú wāaya, “āñujōāyī” jīīdutigu. Moisés dutirirobirora tiiwá, basocá niipetira muu diaré netōāriguere masīārō jīīgū, jīīyigu.

⁴⁵ Cūūpe wāa, cūūrē wāaariguere wedenucā, niipetiropu wedepetijāyigu. Teero tiigú, Jesús macārīpūre basocá ñnacoropure wāariyigu. Teemacārī wesapu, basocá manirōpu wāayigu. Cūū teero tiipacári, niipetiro macārāpu wāa, cūūrē ñnanetōyira.

2

Jesús wāamasīhēgūrē netōnérigue

(Mt 9.1-8; Lc 5.17-26)

¹ Pee burecori wāaripacari, Jesús Capernaumpu coeputuáyigu. Tiimacā macārā “cūū niirí wiipu nií” jīīré quietire tuoýira. ² Basocá pau toopú neāyira. Tiiwiiré dadajōāyira, sopeputócārē teorora. Sāāwamasīña maniyíro. Cúārē bueyigu. ³ Cūū putopu sīcū wāamasīhēgūrē néejeayira. Bapari ūmūā cūūrē ñooneyira. ⁴ Cúā basocá pau niirí, Jesús putogāpu jeamasīriyira. Teero tiirá, wii sotoāpu muāwa, Jesús niirō sotoapu siccope néeweyira. Tiicopapu wāamasīhēgūrē cūū cōārōmena diocóyira. ⁵ Jesús cúā padeorí ñnagū, wāamasīhēgūrē jīīyigu:

—Yāa wedegu, muu ñañaré tiirére acabónotoaa, jīīyigu.

⁶ Toopú duirá Moisés jóarigue buerá wācūyira: ⁷ “¿Āni deero tiigú biiro wedesei? Teero jīīgū, Cōāmacūrē ñañarō wedesegu tiíi. Cōāmacū sīcūrā ñañaré tiirére acabómasī”, jīī wācūyira cúāpeja.

⁸ Máata Jesupé cúā wācūrere masījāyigu.

—¿Deero tiirá múā teero wācūí? ⁹ Ānirē “muu ñañaré tiirére acabónotoaa” yuu jīīrī, tee cūūrē acabónoāriguere ñnaricu múājā. Yuu āni wāamasīhēgūrē “wūmūncā, muu cōārōrē néeapa wāaya” jīīrīpereja, cūū wūmūncārī ññāā

múã. ¹⁰Yuu niipetira sōwū niiã. Teero tiigú, atiditapúre basocá cúã ñañaré tiiré acabómasiã. Yuu dutirére múãrē ãnogúda, jĩiyigu cūũpeja.

Wáamasihēgūrē jĩiyigu:

¹¹—Yuu mūũrē “wāmũnucãña” jĩã. Mũũ cōãrõrē néeara, mũũya wiipu pũtuawayaya, jĩiyigu.

¹²Wáamasihēgũ niimiãrigũ wāmũnucã, máata cūũ cōãrõrē néeara, niipetira ññacoro wáajõãiyigu. Teero tiirá, niipetira ññamanijõãiyira. Cõãmacūrē usenire tico, “biiro tiiré marĩ ññahērã niĩãwũ” jĩiyira.

Jesús Leviré “jãmu” jĩirigue
(Mt 9.9-13; Lc 5.27-32)

¹³Galileataro wesapu wáayigu sũcã. Niipetira basocá cūũ pũtopũ neããri siro, cúãrē bueyigu. ¹⁴Too netõwágũ, Alfeo macūrē ññabuayigu. Cūũ wãmecutiyyigu Levĩ. Cūũ romanuã õpūrē niyeru wapasébosari basocu niyyigu. Jesús cūũ paderõpũ duiri ñña: —Jãmu yũũmena, jĩiyigu.

Leví wãmũnucã, cūũmena wáajõãiyigu.

¹⁵Too síro Jesús Leviyá wiipu yaaduiyyigu cūũ buerãmena. Pãũ niyeru wapasébosari basoca, ãpērã ññanaré tiirá cúãmena yaaduiyira. Pãũ peti cúãno Jesuré nũũyíra. ¹⁶Moisés jóarigue buerá fariseo basoca niirã Jesús cúãmena yaari ññarã, cūũ bueráre sãĩñáyira:

—¿Deero tiigú múãrē buegú ññanaré tiirãmena, niyeru wapasébosari basocamena yaai? jĩiyira.

¹⁷Jesupé teeré tũogú, cúãrē jĩiyigu:

—Diaremanirã ucotigure booricua; diarecutira dícu ucotigure boocúa. “Ññuré dícu tiia” jĩĩrãrē ãmaãgũ atiriwũ; ññanaré tiirápere ãmaãgũ atiwũ, jĩiyigu.

“¿Mũũ buerá deero tiirá betirí?” jĩirigue
(Mt 9.14-17; Lc 5.33-39)

¹⁸Sicabũreco Juan buerére nũũnrã, ãpērã fariseo basoca betirá tiyyira. Cúã betirí, sũquērã Jesús pũto wáa, cúãrē sãĩñáyira:

—Juan buerére nũũnrã, fariseo basoca buerére nũũnrãcã betiyya. ¿Deero tiirá mũũ bueráre betirí? jĩiyira.

¹⁹Jesupé cúãrē jĩiyigu:

—Wãmosiagudũ boocõrira cúãrē “yaaria; betirá tiia” jĩĩrĩ, ññaniã. Wãmosiagudũ cúãmena niirĩ, betimasĩña maniã. ²⁰Too síro cūũ néewanogũdaqui. Teebũrecorire betiãdacua, jĩiyigu—.

²¹’Sĩcũ sutirõ bũcũrore mama caseromẽna seerõturiqui. Teeré tiiatã, coserĩ, mama caserope wéedũo, bũcu caserope yigajõãrĩ tiicú. Teero tiirĩ, pairĩ cope yiganemocu. ²²Teerora sũcũ mama vinorẽ* wáicũra caseropori bũcũporimena posetĩriqui. Teeré tiirĩ, wũga, teepori esarĩ, podojõãcu. Vino píobatejõã, teeporicã cõõjõãcu. Teero tiirá, mama vinorẽ mamapõripũ posetĩro booa, jĩiyigu Jesús.

Yeerisãri bũreco niirĩ, trigo tãnerigue
(Mt 12.1-8; Lc 6.1-5)

²³Sicabũreco judíoa yeerisãri bũreco niirĩ, Jesús cūũ buerãmena trigo wesepũ netõwáyigu. Too netõwára, cūũ buerá trigore tãnenũcãyira, yaaadara. ²⁴Fariseo basoca cúãrē jĩiyira:

* 2:22 Portugués: vinho.

—Ĩñaña. Marĩrẽ yeerisãri bũrecore padedutiripacari, ¿mũu buerápeja deero tiirá padera tii? jĩyira.

²⁵ Jesús cããrẽ jĩyigu:

—Ōpũ David sicabũreco yaaré manirĩ, juabóayigu. Cũũ menamacãrã juabóaramena cũũ tiiriguere múã buerá niipacara, ¿masĩrii? ²⁶ Cõamacũwiipũ sããwayigu. Toopú pã mesa sotoa pesariguere “Cõamacũye niã” jĩriguere yaapetijãyigu cũũ menamacãrãmena. Paia dícare yaaré niimiyo. Davipé pai niiripacu, teeré sãĩ, yaapetijãyigu. Abiatar paiaré dutigú niirito, David teero tiiyigu, jĩyigu.†

²⁷ Jesús jĩnemoyigu:

—Cõamacũ yeerisãri bũrecore cũũrigu niuwĩ, basocáre tiápugu. Basocápe yeerisãri bũrecore tiápuaro jĩgũ mee cũũrigu niuwĩ. ²⁸ Teero tiigú, yũu niipetira sõwã yeerisãri bũreco niirĩ, basocá tiádarere dutimasã, jĩyigu.

3

Jesús wãmo bũre cuogũre netõnérigue

(Mt 12.9-14; Lc 6.6-11)

¹ Jesús cũũ tiirucúrobirora judíoa neãrĩ wiipũ sããwayigu sũcã. Toopú sĩcũ wãmo bũre cuogú niiyigu. ² “¿Marĩ yeerisãri bũrecore cũũrẽ netõnégũdari?” jĩ wãcũrã, ĩnanũseyira, wedesããdara. ³ Jesús wãmo bũre cuogũre jĩyigu:

—Wũmũncãña basocá decoru.

⁴ Jesús too niirãrẽ sãĩñayigu:

—Marĩrẽ dutiré ¿deero tiidutĩ yeerisãri bũreco niirĩ? ¿Ãñurere o ñañarere tiidutĩ? ¿Basocáre netõnére o basocáre siãcõãrere tiidutĩ? jĩmiyigu.

Cũãpe yũriyira. ⁵ Teero tiigú, Jesupé cããrẽ cúaremena cãmenucã ĩñayigu. Cũã tuodugãheri ĩñagũ, bayiró bóaneõgũ wáayigu. Wãmo bũre cuogũre: —Mũya wãmorẽ súucoya, jĩyigu.

Cũũpeja súucoyigu. Teero tiiríra, cũũya wãmo sicato niirirobirora putuáyo. ⁶ Fariseo basocape witiwayira. Máata Herodere tuonũseramena “¿deero tii marĩ ãnirẽ siããdariye?” jĩ wedesewayira.

Galileataro wesapu pau basocá neãrigue

⁷ Jesús cũũ buerãmena Galileataro wesapu wáayigu. Pau Galilea dita macãrã cũũrẽ nũnyira. ⁸ Cũũ pee ãñurẽ tiirĩ tuorã, pau basocá cũũ putopu wáayira. Judea dita macãrã, Jerusalén macãrã, Idumea dita macãrã, día Jordán muĩpũ muãatirope macãrã, Tiro wesa macãrĩ macãrã, Sidón wesa macãrĩ macãrã Jesuré ĩñarã wáayira. ⁹ Cũã pau niirĩ ĩñagũ, Jesús cũũ buerãre sicawú doorĩwu cuoyúedutiyigu, “tuudiyóbocua” jĩgũ. ¹⁰ Cũũ pau netõnéyigu. Teero tiirã, ãpẽrã diarecutira cũũrẽ padeñadugara, cũũrẽ tuudiyóatiyira. ¹¹ Wãtĩã cuorã Jesuré ĩñarã, cũũ díamacũ ñicãcoberimena jecũmu, bayiró basurómena: —Mũ Cõamacũ macũ niã, jĩyira.

¹² Jesús wãtĩãrẽ tutuaromena dutiyigu:

—Teeré wederijãña ãpẽrã tuocóro, jĩyigu.

Jesús doce apóstoles beserigue

(Mt 10.1-4; Lc 6.12-16)

† 2:26 1 Samuel 21.1-6.

¹³ Jesús ütägüpú muãwayigu. Toopú cūũ tusaräre neãdutiyaigu. ¹⁴ Cúã neãrirapure doce ũmuãrê beseyigu cūũmena nii bueadarare.

—Yuu besearira niiã múã. Yee maquêrê wedera wáaadacu, jĩĩyigu.

¹⁵ Cūũ tiimasĩrere ticoyigu cúãrê, wãtĩãrê cõãwionecoaro jĩĩgũ. ¹⁶ Cúã noquêrã niyira:

Simón (cúãrêna Jesupé “Pedro” wãme tuuyigu),

¹⁷ Santiago,

cūũ bai Juan (cúã Zebedeo põna niyira. Jesús cúãrê “Boanerges” wãme tuuyigu. “Boanerges” cúã wedeseremena jĩĩrõ “buro põna” jĩĩrõ tiyiro),

¹⁸ Andrés,

Felipe,

Bartolomé,

Mateo,

Tomás,

Santiago (Alfeo macã),

Tadeo,

Simón (romanuã dutiräre cõãdugara menamacũ),

¹⁹ Judas Iscariote (too síropu Jesuré ññatutirapure wedesãcotegudu) niyira.

Jesuré “Satanás tutuaremena wãtĩãrê cõãqui” jĩĩ wedesãrigue

(Mt 12.22-32; Lc 11.14-23; 12.10)

²⁰ Jesús wiipú sããwayigu. Toopure paũ basocã neãyira sũcã. Teero tiirã, Jesús, cūũ buerã yaamasĩriyira. ²¹ Teeré Jesuyã wederã tuoyira. Cúãrê “mecũjõãqui” jĩĩrã, néerã wãayira.

²² Moisés jóarigue buerã Jerusalénpu atiarirape biiro jĩĩyira:

—Ñni wãtĩãrê dutigú Beelzebú tutuaremena wãtĩãrê cõãwionecoi, jĩĩmiyira.

²³ Jesús cúãrê neãduti, queorêmena wedeyigu:

—Satanás cūũrê padecoterare cõãriqui. ²⁴ Sicadita macãrã sĩcãrõména niihãrã, cúã basiro cãmerĩquẽrã, tiidita macãrã petijõãcua. ²⁵ Sicawí macãrã sĩcãrõména niihãrã, cúãcã petijõãcua. ²⁶ Satanás cūũrê padecoterare cõããtã, cūũ dutirê petijõãcu. Teemena yapacũtĩjõãqui.

²⁷ ‘Sĩcũ tutuaguya wiire sããwagu, cūũrê siatúcũripacu, ãmamasĩriqui; siatúcũtoagupu, cūũya wii maquêrê ãmamasĩqui.

²⁸ ‘Yuu aterêja diamacãrã jĩĩã: Cõãmacũ basocãre niipetire cúã ñãñarê tiirere, ñãñarõ wedeserere acabógudaqui. ²⁹ Cūũ teero acabópacu, cúã Espiritu Santore ñãñarõ wedeseripereja, acabórido jagũdaqui. Cúã Espiritu Santore ñãñarõ wedeseri, wapa petirícu, jĩĩyigu.

³⁰ Teeré jĩĩyigu, cúã “wãtĩ cuoi” jĩĩrĩ tuogũ.

Jesús paco, cūũ baira jearigue

(Mt 12.46-50; Lc 8.19-21)

³¹ Jesús paco, cūũ baira jeyira. Cúã soperú jeanãcã, Jesuré atiduti-coyira. ³² Cūũ puto duirã cūũrê jĩĩyira:

—¡Coe! Mũũ paco, mũũ baira soperú mũũrê atidutiayira, jĩĩyira.

³³ —¿Noã niĩ yuu paco, yuu baira? jĩĩyigu.

³⁴ Cūũ puto duirãre ñña, cúãrê jĩĩyigu:

—Ñniã yuu paco, yuu baira tiiróbiro niĩya. ³⁵ Cõãmacũ boorere tiirãno cúãrã yuu bai, yuu bayio, yuu paco tiiróbiro niĩya, jĩĩyigu.

4

Ote wēēbategu mena queoré
(Mt 13.1-9; Lc 8.4-8)

¹ Opatutí Jesús Galileataro wesapu buenacāyigu. Pau basocá cūū putopu neāyira. Cūā pau niinetōrī ĩñagū, dooríwapu mūāsā, jeanuāyigu. Ditatu-paripu putuāyira basocápeja. ² Cūū wācūrēmena pee queoré bueyigu cūārē. ³ —Tuoyá ateré, jīyigu—. Sícū basocá oteréperire wēēbategu wāyigu, wiiáro jīgū. ⁴ Cūū wēēbatawari, sīquēñeperi maapu ñaacūmuyiro. Minipōná ati, teeré yaapetijāyira. ⁵ Apeyepéri ūtāyepa dita péerogā cuorópu ñaacūmuyiro. Tiidita ūcūhērōgā niijīrō, máata manamiyiro. ⁶ Muīpū asirí, ocoboró, nucōrī manijīrō, sinijōāyiro. ⁷ Apeyepéri pota watoapu ñaacūmuyiro. Pota teeré wiinetōmūā, sīājāyiro. Ducamaniyiro. ⁸ Apeyepéri ote useniri ditapu ñaacūmuyiro. Tee wii, bucūāmūā, ducacutiyo. Sicasati treintaperi, apesatí sesentaperi, apesatí cienperi ducacutiyo, jīyigu—. ⁹ Tuodugárano tuomasīādacua, jīyigu.

“¿Deero tiigú queorémena buei?” jīrique
(Mt 13.10-17; Lc 8.9-10)

¹⁰ Basocá wáapetiari siro, Jesús sícārā niirī ĩñarā, cūū putogā niīārira, cūū buerá docemena cūārē sīñāyira:

—¿Deero jīdugaro tiii mūū queorémena buearigue? jīyira.

¹¹ Jesús cūārē jīyigu:

—Tiatopu masīña maniriguere Cōāmacū dutiré múāpure niīadarere múārē masīrī tiia. Yūre padeohérare queorémena wedea, ¹² yū tiiré ĩñapacara, ĩñamasīrijāārō jīgū; yé maquērē tuopacára, tuomasīrijāārō jīgū. Cūā tuomasīrāno niirā, cūā ñañarē tiiré duubójīya; acabóre sāibójīya; Cōāmacū cūārē acabóbojīyi, jīyigu.

Ote wēēbategu mena queoré wedequēnorigue
(Mt 13.18-23; Lc 8.11-15)

¹³ Cūārē wedequēnoyigu:

—¿Mūā ate queoré tuomasīrii? Too docare ¿deero tii apeyé queoré tuomasīādari? ¹⁴ Opaperire ote wēēbategu tiiróbiro niiqui Cōāmacūye quetire wedegú. ¹⁵ Āpērā basocá maapu ñaacūmuāreperibiro niicua. Cūā tee quetire tuomícua. Máata Satanás ati, cūā tuomīāriguere ĩmapetijāqui. ¹⁶ Āpērā ūtāyepapu ñaacūmuāreperibiro niicua. Tee quetire tuorá, máata añurō useniremena tuomícua, tuorápeja. ¹⁷ Nucōrī manijīrā, yoari useniricua. Cūārē ñañarō tiirí, o āpērā tee quetire padeoré wapa cūārē ñañarō netōrī tiirí, máata padeodújācua. ¹⁸ Āpērā pota watoapu ñaacūmuāreperibiro niicua. Tee quetire tuomícua, tuorápeja. ¹⁹ Atibáreco maquēpere bayiró wācūcua. “Añurō niīadacu pee apeyé cuorá”, jī wācūmicua. Bárecoricōrō apeyenórē bayiró boonemócua. Tee niipetire cāmotájācu tee quetire. Ducamanirā tiiróbiro niicua. ²⁰ Āpērā useniri ditapu ñaacūmuāreperibiro niicua. Tee quetire tuorá, padeocúa. Cūā teero tiirá, ducacutireyucu tiiróbiro niicua. Āpērā treintaperi, āpērā sesentaperi, āpērā cienperi ducacutireyucu tiiróbiro niyucocua, jī wedeyigu.

Sīāwócorigamena queoré
(Lc 8.16-18)

²¹ Apeyé queorémena wedenemoyigu:

—Basocá sñáwócorigare moocūricua. Teero biiri cūā cānirō do-
capu sñādūpōricua. Teero tiiróno tiirá, ũmāārōpu péocua, añurō bóearo
jñĩrã. ²² Tee tiiróbirora tíatoru basocá masĩña maniriguere masĩnoādacu.
Bauhéropu niirécã bauādacu. ²³ Tñodugáranu tuomasĩādacua, jñiyigu.

²⁴ Cūārē jñinemoyigu:

—Múā tuorére añurō wācūnunuseya. Péerogã masĩdugara, péerogã
masĩādacu. Pairó masĩdugara, pairó masĩādacu. Pairó masĩdugari,
Cōāmacū masĩré ticonemogādaqui. ²⁵ Añurō tuonunúseranorē Cōāmacū
nemorō masĩré ticogūdaqui. Tñodugáheranorē cūā masĩmiriguere
ēmajāgūdaqui, jñiyigu.

Oteré bucúámuāre queoré

²⁶ Apeyé queorémēna wedenemoyigu:

—Cōāmacū dutiré múāpure niĩādarē atequetí tiiróbiro niĩā: Sícū basocá
oteréperi wēēbatequi. ²⁷ Cūā cānirĩ, cūā wācārĩ, búrecori, ñamirĩ teeperi
tee booró mana, wiicú. “¿Deero wiigári?” jñimasĩriqui. ²⁸ Tiiápuro manirō
opapūnagã súuwitinacã, pūūrĩ witi, bucúātuajea, ducacaticu sáa. ²⁹ Teeperi
bucúāpetiri, teesatiripe sñinjōacu. Teero wáari ñña, “tānerito jeaa” jñĩ,
tānēneōqui, jñiyigu.

Mostazapemēna queoré

(Mt 13.31-32; Lc 13.18-19)

³⁰ Cūārē wedenemoyigu:

—Cōāmacū dutiré múāpure niĩādarere ate queorémēna wedeguda.
³¹ Sicape mostazape tiiróbiro niĩā. Niipetire oteréperi duaró péeripegã
niĩā. ³² Péeripegã niipacaro, oteri siro, wiirópūja, niipetire oteyucu
nemorō ũmāārīgu bucúácu. Pacadūpári cūocú. Minipōná teedapūgīru
pesacua, muĩpū bayiró asirí. Toopá pōnacaticua, jñiyigu.

Queorémēna wederigue

(Mt 13.34-35)

³³ Jesús cūāye quetire wedegu, pee queorémēna wedeyigu. Cūā
tuomasĩrō jeatuaru wedeyigu. ³⁴ Cūārē wederécōrō queorémēna
wedeyigu. Cūā buerápere cūā dícu niirĩ, niipetirere tee queorére añurō
wedeyigu.

Jesús wñorē, ocoturíre nucúārĩ tiirígue

(Mt 8.23-27; Lc 8.22-25)

³⁵ Jesús tiiburecora nácūmuatiri, cūā bueráre: —Jāmu atitaró iiníñapu,
jñiyigu.

³⁶ Cūā cūā sññaāriwupu muāsã, Jesuré néetĩāyira. Basocápe cūā
niĩāriropura pūtuájāyira. Āpērã apeyepáwumēna cūārē bapacūtĩtĩāyira.
³⁷ Cūā tñāwari, wñno bayiró wēēcūtatiyiro. Ocoturí tiwupáre
páabatesāyiro. Tee páabatesārĩ, tiiwú duadiaropu tiimíyiro. ³⁸ Jesupé
waatúropu cūāya dupure sutipó sotoápu duupéo, cānisññájāyigu. Cūā
buerá cūārē wācōrārã, jñiyira:

—¡Ūsārē buegú! ¿Muu ññarii? Marĩ duadiarapu tiara, jñiyira.

³⁹ Jesús wūmunacã, wñnorē nucúārĩ tiiyigu. Ocoturíre: —¡Ditamaníjōāñña!
jñiyigu.

Wñno netōjōāyiro. Nucúāpetijōāyiro. ⁴⁰ Cūā bueráre jñiyigu:

—¿Deero tiirá nocōrō cui? ¿Múārē padeoré manidójái? jñiyigu.

41 Cúã bayiró cuirira niijírã, cãmerĩ wedeseyira:
—¿Noãnó niigariye ãni? Cũürë wĩno, ocoturĩpura yuujã, netõnucãria, jĩiyira.

5

Gerasa macũ wãtĩã cuogúye queti
(Mt 8.28-34; Lc 8.26-39)

¹ Galileatarore Gerasa ditapu tĩãjeayira. ² Jesús doorĩwu niiãrigu maanucãrĩ, sícũ diarirare cũũre coperĩpu niiãrigu Jesús putopu máata atiyigu. Wãtĩã cuogú niyigu. ³ Cũũ diarirare cũũre coperĩpu niijãyigu. Deero tii siatúmasĩña maniyigu. Cõmedárimenacãrë siatúmasĩña maniyíro. ⁴ Pee peti cõmedárimena cũũye wãmorĩrë, cũũye duporire siatúri, wéetajãyigu. Sícũno cũürë sícãrĩbriyira. ⁵ Búrecori, ñamirĩ cũũ útãyucupũ diarirare yaaropũ acaribĩnetõgũ tiyígu. Ëtãperimena cũũ basiro cũũya õpũürë dote, cãmitujãgũ tiyígu. ⁶ Jesuré yoaropũ ñagãrã, cutuáti, cũũ puto ñicãcoberimena jeacũmuyigu. ⁷⁻⁸ Jesupé cũürë jĩiyigu:

—Wãtĩ, ãnipũre niigú, witiwaya, jĩiyigu.

Cũũpe bayiró acaribĩremena jĩiyigu:

—Jesús, Cõãmacũ ãmuãsepũ niigú macũ, yũure potocõrijãña. Cõãmacũ ññacoropũ bayiró sãã: Yũure ñãñarõ netõrĩ tiirijãña, jĩiyigu.

⁹ —¿Deero wãmecutii mũu? jĩiyigu Jesús cũürë.

—Ësã wãtĩã paũ niã. Teero tiigú, yũũ “Legiõn” wãmecutia, jĩiyigu.

¹⁰ Pee peti cũürë sãiyigu:

—Ësãrë aperopũ ticocorijãña, jĩiyigu.

¹¹ Ëtãgũpũ paũ yesea yaanucũyira. Wãtĩã bayiró sãiyira:

¹² —Ësãrë yesea puto wãadutiya. Ësã cúãpure sããwa, niiãda, jĩimiyira.

¹³ —Teerora tiyã, jĩiyigu Jesús.

Cũũ teero jĩĩrã, basocãpure niiãrira witiwa, yeseapure sããwayira. Yeseape opatũdĩpu cutucutũbuawa, opataropũ ñaacoñuãyira. Cúã dos mil watoa niimiãrira duajõãyira.

¹⁴ Yesea coterĩ basoca cuicocutũayira. Cúãya macã macãrãrë, cãpũrĩpu macãrãrë teerë wedeyira. Cúã wederi tuorã, “¿deero wãayiri?” jĩĩ, ññarã wãayira. ¹⁵ Jesús putopũ jeera, paũ wãtĩã cuogú niimiãrigure duiiri ññayira. Cũũ suti sãña, ãñurõ wedesejãyigu sũcã. Tee niipetirere ññarã, cuiyira. ¹⁶ Basocũ wãtĩã cõãwionecori ññãrira cũürë wãaariguere wedeyira ãpãrãrë. Yeseare wãaarigüecãrë wedeyira. ¹⁷ Teerë tuorã, Jesuré bayiró: —¿Wãagua! Ësãya ditapure putuãrijãña, jĩĩnucãyira.

¹⁸ Jesús doorĩwũpu mũãsãrĩ, wãtĩã cuogú niimiãrigu cũürë bayiró sãimiyigu:

—Yũucã mũũmena wãaguda, jĩimiyigu.

¹⁹ —Yũũmena atirijãña; mũũya wiipu putuawaya. Cõãmacũ mũũrë tiiariguere, mũũrë bóaneõremena ññãariguere wedegu wãaya mũũ puto niirãrë, jĩiyigu.

²⁰ Cũũ wãa, Decãpolis macãrĩpu niipetire Jesús cũürë tiiriguere wedenucãyigu. Niipetira cũũ wederere tuorã, tuomanijõãyira.

Jairo macõye queti; Jesuyãro sutiró padeñãrigoye queti
(Mt 9.18-26; Lc 8.40-56)

²¹ Jesús doorĩwũmena apeniãpũ tĩãjeari, paũ basocã cũũ putopũ neãyira. Teero tiigú, díã wesagãpu putuãnucãyigu. ²² Toopãre sícũ judiõa neãrĩ wii

dutirá menamacū jeayigu. Cūū wāmecūtiyigu Jairo. Jesuré ññagū, cūū puto ñicācoberimena jeacūmu, ²³ bayiró sãiyigu:

—Yuu macō diagopu tiíawō. Jāmu yuūmena. Ñaapeógu atiya, coore netōārō jīgū. Mūu teero tiirí, catigodaco, jīyigu.

²⁴ Jesús cūūmena wáyigu. Pau basocá cūūrē tuunúnaseyira. ²⁵ Cūū watoapu sīcō numiō niyigo. Doce cūmarī beti niirē teero niirucujāyigo. ²⁶ Hcotira pau cūū hcotiri, teeména nemorō ññarō netōyigo. Coo niyeru cūomíriguemena cūūrē wapatíma jīgō, petinójōāyigo. Coo diaré petiriyigo. Bayiró peti wáyigo. ²⁷ Jesús basocáre netōnére quetire tōyigo. Teeré tōgō, Jesús sucubíro basocá watoapu jea, cūūyaro sutiroré padeñāyigo. ²⁸ “Yuu cūūyaro padeñāremena dícu netōjāgōdacu”, jī wācūyigo. ²⁹ Coo padeñārīrā, coo diaré máata buunucājōāyiro. Cooya ōpūñ añujōāriguere masījāyigo. ³⁰ Jesús “yuu tutuaremena netōrī tiíatu” jī tūomasījāyigu. Máata cāmenucā, sãñāyigu:

—¿Noā yáaro sutiroré padeñái? jīyigu.

³¹ Cūū buerá cūūrē jīyira:

—¿Mūu ññarii? ¿Basocá pau tuunúnaseri ññapacu, “¿noā yuūre padeñái?” jī sãñái? jīyira.

³² Jesupé “¿noā yuūre padeñái?” jīgū, ññāmayigu. ³³ Coope coore netōāriguere masījīgō, cūū díamacū ñicācoberimena jeacūmuyigo. Cuigo, ñapōpiyigo. Niipetire coore wāaariguere wedeyigo.

³⁴ Jesús coore jīyigu:

—Yáa wedego, mūu padeojīgō, netōnénoārigopu pūtuáa. Diaremanigō useniremena pūtuawagoa, jīyigu.

³⁵ Cūū coomena wedesegu tiirí, Jairoya wii macārā jeayira.

—Mūu macō diajōāwō mée. Buegúre nocōrōrā potocōduya, jīyira.

³⁶ Jesús cūū jīāriguere tōpacá, judíoa neārí wii dutigúre jīyigu:

—Wācūpatirijāña; diamacúrā padeoyá, jīyigu.

³⁷ Jesús cūūmena pau bapacūtiri booríyigu. Noquērārē “jāmu” jīyigu: Pedrore, Santiagore, cūū bai Juanrē. ³⁸ Jesús judíoa neārí wii dutigúya wiipū jeayigu. Toopú jeagu, basocá uti, bóaneōremena acaribírare ññayigu.

³⁹ Tiwiipú sãāwagu, too basocá niirārē jīyigu:

—¿Deero tiirá nocōrō acaribí, utii? Wīmagō diarico; cānigō tiicó, jīyigu.

⁴⁰ Cūūpe cūūrē buijāmiyira. Jesupé niipetirare witiwadutiayigu. Cūū witiwaari siro, wīmagō pacure, pacore, cūūmena niirāmena coo pesarí tatiapu sãāwayigu. ⁴¹ Toopú sãājeagu, diarigo wāmorē ñee: —Talita, cumi, jīyigu cūūye arameomena. Biiro jīgū, “wīmagō, wūmunucāña” jīgū tiyigu.

⁴² Máata wīmagō doce cūmarī cūogó wūmunucā, wáyigo. Coo masārī ññarā, bayiró ññamanijōāyira. ⁴³ Jesús bayiró wededutiriyigu teeré.

—Coore yaaré ecayá, jīyigu.

6

Jesús Nazaretpu coepūtáarigüe
(Mt 13.53-58; Lc 4.16-30)

¹ Too niīarigu cūū masārī macāpu coepūtáyigu. Cūū buerácā cūūmena wáyira. ² Judíoa yeerisārī bureco jeari, Jesús cūū neārí wiipū buenucāyigu. Pau basocá cūū buerére tōorá tōomanijōā, cāmerī jīyira:

—Āni teeré ānopú bueriwi. Āpī cūū masīrere ticojīyi. Tee masīremena tiiēñoyigu. ³ Āni María macū táboa padegú niīi; Santiago, José, Judas, Simón sōwū niīi; cūū baira numiācā āno marī watoapū niīiya, ¿teerora? jīi wedeseyira.

Teeré wācūrā, cūūrē padeodugāriyira. ⁴ Jesupé cūārē jīiyigu:

—Niipetira apeyē macārī macārā sīcū profetare padeocúa. Cūūya dita macārā, cūūya wedera, cūūya wii macārā doca cūūrē padeoricua, jīiyigu.

⁵ Toopáre cūū tutuaremena tiiēñomasīriyigu. Sīquērā diarecutira dícare ñaapeóyigu, cūā diarecutire netōārō jīgū. ⁶ Basocá padeohéri ñagū, ñamanijōāyigu.

Jesús cūū bueráre wededuticorigue
(Mt 10.5-15; Lc 9.1-6)

Too puto niiré macārīpū buenetōgū wáajōāyigu. ⁷ Cūā docere cūū putopū neāduti, puarācōrō dícu ticoconacāyigu. Wātīārē cōāmasīrere ticoyigu cūārē.

⁸ —Múā wáara, apeyenó néewarijāña, jīiyigu—. Múā tuurítuarigu dícare néewaya. Wasopo, pugue, niyeru néewarijāña. ⁹ Sapatu, suti, múā sñānaré dícare néewaya. Apeyē múā suti wasoádarere néewarijāña, jīiyigu—. ¹⁰ Múā wiipú jeara, tiimacāpū múā niāđaro jeatuaro putuácūmuña. ¹¹ Apemacāpáre múārē ñeedugaheri, múā wederere tuodugāheri, tiimacārē netōjōāña. Tooré netōwára, tiimacā maquē dita múāye duporipū túariguere páabatecūña. Teero tiirá, múā “atimacā macārā wapa cuoóya” jīirā tiāđacu, jīiyigu Jesús.

¹² Cūā wáajōāyira, basocáre “múā ñañaré tiirere wācūpati, wasoyá” jīinetōrā wáara. ¹³ Teero biiri pau wātīārē cōāwionecoyira. Pau diaré cuoráre usemena tuusīā, cūārē netōñeyira.

Juan Bautistare sñāriague
(Mt 14.1-12; Lc 9.7-9)

¹⁴ Niipetipopū Jesús tiirere tuosesájōāyira. Herodes Galilea dita dutigúcā tee quetire tuogú jīiyigu:

—Juan basocáre wāmeōtiri basocu masāgū masājīyi. Teero tiiró, cūūpare tutuare niicu, jīiyigu.

¹⁵ —Elías niiqui, jīiyira āpērā.

—Tíato macārā profetas tiiróbiro niigú niiqui, jīiyira āpērāpé.

¹⁶ Cūā teero jīirī tuogú, Herodepe jīiyigu:

—Tiibureco yūū dupure páatadutirigu Juan niiqui. Cūūrā mecātígārē masāqui, jīiyigu.

¹⁷ Herodes too sugueropū Herodías usenigō niāārō jīgū, Juanrē peresuwīpū néewa, siatúcūdutiya. Herodías cūū bai Felipe numo niimiyigo. Teero niipacari, Herodepe coore ěma, numocutiñāyigu. ¹⁸ Teeré ñagū, Juan Herodere: —Mūū bai numorē numocutimasīria, jīiyigu.

¹⁹ Teero tiigó, Herodías Juanména bayiró cúadoajīgō, cūūrē sīādutídugamiyigo. Teero wācūpaco, sīādutímasīriyigo. ²⁰ Herodepe Juanrē cuiyigu. Cūū basocú āñugú niirere, cūū Cōāmacūyere tiinunserere masīyigu. Juan wederere tuogú, bayiró wācūpatiya. Teero wācūpatipacu, āñurō useniremena tuoyigu, tuogúpeja. Teero tiigú, coo ñañarō tiidugārere tiidutirimiyigu. ²¹ Herodes cūū bauári bureco jeari, bosebureco tiipéoyigu. Tiiburecore Herodías Juanrē coo sīādugārere buajeáyigo. Herodes

bosebureco tiigú, cūūmena paderáre, teero biiri surara dutiráre, Galilea dita macārā upatí macārārē néōco, cūūmena boseyayigu. ²² Cūū yaarópu Herodías macō sāāwa, basaēñoyigo. Coo basaēñore Herodes, āpērā cūūmena yaadaira bayiró tusayira. Teero tiigú, Herodes coore jīiyigu:

—Noo mūū boorénorē sāirí, ticogūda, jīiyigu.

²³ Coore jīiyigu sūcā:

—Niirōrā jīīā: Noo yūū dutiré dita decomena mūū dutidugari, ticojāgūda, jīiyigu.

²⁴ Coo paco pūtopū witiwa: —¿Ñeenórē sāigōdari yūū? jīiyigo.

Coo pacopé: —Juan basocáre wāmeōtiri basocūya dupure, jīiyigo.

²⁵ Máata cutucutúsā, cūū ōpūrē sāiyigo:

—Mecūtígārā opasida bapamena Juan basocáre wāmeōtiri basocūya dupure néesā, ticoya, jīiyigo.

²⁶ Coo teero jīirí tuogú, Herodes bayiró wācūpatiyigu. Cūū boocórita tuocóropū “niirōrā mūūrē ticogūda” jīārigu niijīgū, “ticoria” jīimasīriyigu.

²⁷ Máata sicū surarare Juanyá dupure páata, néeatidutiyigu. ²⁸ Surara peresuwiipū wáa, cūūya dupure páata, opasida bapamena néesā, coore ticoyigu. Coope coo pacopáre ticoyigo.

²⁹ Juanrē teero tiiré quetire tuorá, cūū buerére nūnūmíārira toopú wáa, cūūya ōpūrē néé, ūtātutipū cūūrā wáyira.

Jesús cinco mil āmūārē yaaré ecarígue

(Mt 14.13-21; Lc 9.10-17; Jn 6.1-14)

³⁰ Jesús beserira buenetōāri siro, coe, Jesús pūtopū neāyira. Niipetire cūū tiāriguere, basocáre bueariguere cūūrē wedeyira. ³¹ Cūū pūtopū naīrō pau jeará, āpērā wáara niirí, péerogā yeerisā, yaa tiimasīriyira. Teero tiigú, Jesús cūūrē jīiyigu:

—Jāmu, wáaco marí dícu basocá manirōpū. Toopú yeerisāco péero, jīimiyigu.

³² Cūū sesaro dooríwūpū muāsā, basocá manirōpū wáajōāmiyira. ³³ Pau cūū wáari īñayira. Jesuré īñarira cūū wáaropū niipetire macārí macārā cutunūnūsewayira. Cūū suguero cūū tīājeadarore yuetoayira. ³⁴ Jesús dooríwūpū sāñāarigu duinūcā, basocá paure īñayigu. Oveja * coterí basocū manirā tiiróbiro niirí īñagū, bóaneō īñayigu. Teero tiigú, cūūrē pee buenūcāyigu sūcā. ³⁵ Ūamicapū niirí, cūū buerá cūū pūto jea, jīiyira:

—Ūamicapū niīā. Ānopú macā manirōpū niīā. ³⁶ Basocáre “nocōrōrā niīā” jīīña. Pūtogā niiré macārīpū, cāpū niiré wiseripū cūū yaaré sāi, yaara wáaaro, jīimiyira.

³⁷ —Mūā cūūrē yaaré ecayá, jīiyigu.

Cūūpe “¿deero tiigú teero jīigari?” jīimasīrijīrā, sāiñáyira:

—Ūsā cūūrē ecarí, ocho† muīpūrā pade wapatáremena yaaré sāinóbocu, jīiyira.

³⁸ —¿Noquēpa pā cuoi mūā? Īñarā wáaya, jīiyigu.

Cūū īñatoa, cūūrē: —Sicamoquēñepa pā, wai puarā niīya, jīiyira.

³⁹ —Basocá táa sotoapū opaburi duiaro, jīiyigu.

⁴⁰ Basocá síquēburire cien, apeyebūrire cincuenta jeanuāyira. ⁴¹ Jesús tee sicamoquēñepa pārē, wai puarārē néé, ūmūāserpū īñamūōco,

* 6:34 Portugués: ovelha. † 6:37 Portugués: oito.

Cõãmacãrẽ usenire ticoyigu. Túajea, pãrẽ puatásã, cãũ buerãre basocãpũre batodutigũ ticoyigu. Waicãrẽ teerora tiiyigu. ⁴² Niipetira yaa, yapijõãyira. ⁴³ Yaatoaari siro, pã, wai cãã yaadũaariguere doce piseri seesã dadodupóyira. ⁴⁴ Teeré yaarira ãmũã díçũre bapaqueori, cinco mil niyira.

Jesús oco sotoápu wáarigue
(Mt 14.22-27; Jn 6.16-21)

⁴⁵ Jesús máata cãũ buerãre cãũ jeaariwũpu jeasãduti, Betsaidapu tĩwasugedutiwigũ. Cãũ wáari, cãũpe basocãre “wáagu tiiã” jĩgũ tiyigu. ⁴⁶ Cããrẽ teeré jĩãri siro, ãtãgũpũ Cõãmacũmena wedesegũ mũãwayigu. ⁴⁷ Náicũmuãri siro, dooríwũ tiitaro decopũ niyiro; Jesupé burusotoápu sícũrã niyigu. ⁴⁸ Wĩno páapucãmotari, cãũ waawãmasĩhẽrĩ ñnayigu. Bóemuãatiri, Jesús cãũ puropũ wáagu, oco sotoápu wáyigu. Cããrẽ netõjõãgũdu tiiróbiro tiiyigu. ⁴⁹ Cãũrẽ oco sotoápu wáari ñnarã, usããpetijõãyira. “¡Abũ! ¡Basocú diarigu wãtĩ niiqui!” jĩ wãcũmiyira. Bayiró acaribíyira. ⁵⁰ Niipetira cããrẽ ñna, usããpetijõãyira. Máata Jesús cããrẽ jĩyigu:

—Wãcũtutuaya. Yũu niã. Cuirijãña, jĩyigu.

⁵¹ Cããyawũpu mũããyigu. Cãũ mũããrĩ, wĩno netõjõãyiro. Teero wáari ñnarã, bayiró usãã, ñnãmanijõãyira. ⁵² Pãmena cãũ tiĩñõãriguere cãã “¿deero jĩrõ tiigãri tee?” jĩmasĩriyira. Wãcũmasĩriyira. Teero tiirã, bayiró peti ñnãmanijõãyira.

Jesús Genesaretpũ diarecutirare netõnérigue
(Mt 14.34-36)

⁵³ Cãã tiitaropũre tĩã, Genesaretpũ jeayira. Cããyawũ dooríwũre siatúpaso, maajõãyira. ⁵⁴ Toopũ cãã maajeãnucãrĩ, too macãrã máata Jesuré ñnãmasĩyira. ⁵⁵ Teero tiirã, cãã niipetiropu cutwã, diarecutirare cãã cõãrẽmena néewayira. ⁵⁶ Noo cãũ wáaropũre, metãmacãrĩgãpũre, pacamacãrĩpũre, cãpũpũre, cãũ netõwáadaropũre diarãre néewa, cũũ, yueyira. Jesuré sãiyira:

—Mũnyaro sutiró yapa díçũre padeñãma, jĩyira.

Niipetira padeñããrira netõjõãyira.

7

Basocãre ñnarã wáari tiiré
(Mt 15.1-20)

¹ Sicabũreco fariseo basoca, teero biiri siquẽrã Moisés jóarigue buerã Jerusalẽnpu niãrira jea, Jesús puropũ neãyira. ² Toopũ neãrã, siquẽrã Jesús buerã yaari ñnayira. “Jũĩrĩpĩre wãmorĩmena yaara tiiya” jĩ wãcũmiyira. ³ (Fariseo basoca, teero biiri niipetira judíoa wãmocosera, cãã ñecũsũmũã tiimũãatiriguere tiinũnũseya. Teeré tiihẽra, yaariya. ⁴ Macã decopũ jeaaricã teerora tiiya. Cãã sñiré baparire, písãreparũre, cõmepãrũre, cãã yeerisãduirere coseeya.) ⁵ Teero tiirã, fariseo basoca, Moisés jóarigue buerã cãũrẽ sãñĩyira:

—¿Deero tiirã mũũ buerã marĩ ñecũsũmũã tiimũãatiriguere tiinũnũserii? Jũĩrĩpĩre wãmorĩmena yaara tiiya, jĩyira.

⁶ Jesús cããrẽ yũuyigu:

—Múã basocá ñahērõpũ ñañaré tiirá niiã. Teero tiirá, tiiditórepira niiã. Isaías múã mecátigã tiirére diamacúrã jóasuguerigũ niiwĩ. Cãũ jóariguere añurõ tuoádadu múã:

Ñiã basocá ɯseromena dícu ɯɯre padeoóya.

Cúã tɯgueñarepe noopú niirõ niicu.

⁷ Búri peti neããya.

Yéé maquērē “bueada” jĩpacara, basocá jĩrere buejãya, jĩti Cõamacũ,* jĩ jóarigũ niiwĩ. ⁸ Múã Cõamacũ dutirépere duujãã. Múã ñecũsũmũã tiimúãatiriguere tiinũnũsera tiia, jĩyigũ.

⁹ Jesús cũārē jĩnemoyigũ:

—Bayiró añuré wãcũrémena Cõamacũ dutirére jĩcãmotamasã, múãyepere añurõ tiimúãñucããdara. ¹⁰ Cõamacũ Moisémena ate dutiyigũ: “Mũũ pacũ, mũũ pacore padeoyá. Cũārē ñañarõ wedesegunorē sãcõãjããrõ”, jĩrigũ niiwĩ. ¹¹ Múãpe merēã dutijãã. Basocáre cúã pacũre, cúã pacore “ɯɯ mũãrē tiiapumasĩriga; yéé niyeru mũãrē ticoboariguere Cõamacũrē ticopetijãwũ” jĩdutiã múã. ¹² Múã teero dutira, cúã pacũsũmũãrē tiiapurere cãmotára tiia. ¹³ Múã ñecũsũmũã tiimúãatiriguere tiidutiã, Cõamacũ dutirére wapamanire tiiróbiro tiirá tiia. Apeyé pee ate tiiróbiro tiinũnũsera tiia múã, jĩyigũ.

¹⁴ Cũārē teero jĩñari siro, basocáre neãdutyigũ sũcã. Cũãcãrē jĩyigũ:

—Múã niipetira yéé maquērē tũomasĩãda jĩrã, tuorá atiya, jĩyigũ—
¹⁵ Basocáre ɯseropũ sããware cúãrē ñañarã wáari tiiria. Cúã popeapũ witiatiupe cúãrē ñañarã wáari tiia. ¹⁶ Tũodũgárano tũomasĩãdadua, jĩyigũ.

¹⁷ Jesús paũ watoapũ niĩarigũ wiipú sããwayigũ. Toopú cũũ buerá cũũ queorémena wedeariguere sãñáyira. ¹⁸ Jesús cúãrē ɯɯyigũ:

—¿Múãcã ateré tũomasĩrii? Niipetire basocáre ɯseropũ sããware cúãrē ñañarã wáari tiiria. ¹⁹ Tee wãcũrépũ sããwaricu; páagapũ sããwacu. Too síro netõcõwitiwacu, jĩyigũ.

Teero jĩgũ, “niipetire yaaré añuré niiã” jĩgũ tiyigũ.

²⁰ Jesús wedenemoyigũ:

—Basocá wãcũrépũ witiatiupe cúãrē ñañarã wáari tiia. ²¹ Basocá wãcũrépũre ate witiaticu:

ñañarõ wãcũré,

ãpērãména ñañarõ ñeeapere,

yaaré,

basocáre sãcõãre,

²² ãpĩ nũmorē ñeeapere,

apegó manũrē ñeeapere,

apeyeré boonemósãre,

ñañaré tiiré,

ãpērãrē tiiditóre,

ñañaré tiidúhere,

ññatutire,

ãpērãrē ñañarõ wedesere,

“ãpērã nemorõ añugú niiã” jĩ tɯgueñare,

noo booró tiĩãmãre witiaticu.

²³ Tee niipetire ñañaré popeapũ witiatia. Teerá basocáre ñañarã wáari tiia, jĩ wedeyigũ.

* 7:7 Isaías 29.13.

Judíoayo niihēgō Jesuré padeorígue
(Mt 15.21-28)

²⁴ Too niāriḡu witiwa, Tiro, Sidón macārī wesapu wáayigu. Toopáre āpērā masīrijāārō jīḡū, sicawiipá sāāwamiyigu. Teero tiipacá, masījānoyigu. ²⁵ Máata wātī sāānorigo paco “Jesús toopá niīāyigu” jīrēre tʷoyigo. Coó cūū pʷtopu wáa, ñicācoberimena jeacūmuyigo. ²⁶ Coó judíoayo mee niyigo. Sirofencia ditapu bauárigo niyigo.† Jesuré sāiyigo:

—Wātīrē cōāwionecoya yuu macōrē, jīyigo.

²⁷ Jesús coore queorēmena wedeyigu:

—Wīmarāpere ecasūguéro booa cūā yaadugarecōrō. Cūā yaarére ēma, cūāyara díayiare cōācūrī, āñuria, jīyigu.

²⁸ Coocā queorēmena yuyigo:

—Ōpū, tee diamacārā niīā. Díayipara mesa doca duirá wīmarā yaadicoore manarīrē yaacua, jīyigo.

²⁹ Cūū jīyigu:

—Muu āñurō yuu. Teero tiigó, mūya wiipu pʷtuawaya. Wātī muu macōpʷre niīarigu wititoaqui sáa, jīyigu.

³⁰ Coó wiipá pʷtʷajōāyigo. Toopá pʷtʷajeago, macōrē coó cōārōpu pesari iñayigo. Wātī coopʷre niimiāriḡu witijōātoyigu.

Jesús sicū tʷohégʷ, wedeseheḡure netōnériḡe

³¹ Jesús Tiro wesapu niīarigu witi, wáajōāyigu. Wáa, Sidón netōwá, Decápolis niiré macārī netōwá, Galileataropu jeayigu. ³² Toopá sicū tʷohégʷ, āñurō wedeseheḡure Jesús pʷto nēejeayira. Jesuré sāiyira:

—Cūūrē ñaapeóya, netōārō jīḡū, jīyira. ³³ Jesús cūūrē aperopá, basocá iñahērōpu néewayigu. Toopá Jesús cūūye wāmosūārīmena tʷohégʷye cāmpérire súusōnecoyigu. Hsecó eopéo, cūūya ñemerōrē padeñáyigu.

³⁴ Hmāāsepu iñamūōco, yeerisā, cūūrē jīyigu:

—Efata, jīyigu. “Tusuya” jīḡū tiyigu.

³⁵ Cūū jīrīrā, pʷacāmpéropu tʷo, cūūya ñemerōmena máata āñurō wedesemasīyigu. ³⁶ Jesús basocáre jīyigu:

—Āpērārē wederijāña, jīmiyigu.

Cūārē “wederijāña” jīpacari, nemorō wedebatejāyira.

³⁷ Bayiró iñamanijōārā, jīyira:

—Niipetirere āñurō tii. Basocá tʷohéracārē tʷorí tii. Wedeseheracārē wedeseri tii, jīyira.

8

Jesús cuatro mil basocáre yaaré ecarígue
(Mt 15.32-39)

¹ Teeburecorire pau basocá neārī, cūā yaaré petirí iñagū, Jesús cūū bueráre sʷocó, jīyigu:

² —Yuu āniārē bóaneō iñajōāga. Cūā yuūmena niirō itiábureco netōā. Teero tiirā, cūā yaaré petinójōāya. ³ Cūāye wiseripu yuu pʷtuawadutiri, juabóara, maapu tʷomasīre petijōābocua. Āpērā yoaropu atiarira niīya, jīyigu.

⁴ —Marī āno basocá manirōpʷre ¿deero tii āniā paure yaaré bua, ecabógari? jīyira cūū buerápeja.

† 7:26 Sirofencia macārā judíoamena cāmerī iñadugariyira.

5 —¿Noquēpa pã cʉoi? jĩiyigu.

—Sietepa cʉoa, jĩiyira.

6 Jesús basocáre yepapʉ duidutiyigu. Pã sietepare née, Cõamacūrē usenire ticoyigu. Túajea, pʉatásã, cūu bueráre batodutigu ticoyigu. Cúã basocápʉre batoyira. 7 Wai metárãgã pʉarãgã cʉoyíra. Jesús cúãcārē Cõamacūrē usenire ticotoa, teerora batodutiyigu. 8 Niipetira yaa, yapijõãyira. Yaatoaari siro, siete piseri cúã yaaduaariguere seesã dadodupóyira. 9 Teeré yaarira cuatro mil watoa niiyira. Too síro cúãrē cúãye wiseripʉ pʉtuawadutiyigu. 10 Máata Jesús cūu buerámēna dooríwʉpʉ muãsã, Dalmanuta macã wesapʉ wáajõãyigu.

Jesuré tiiẽñodutimirigʉ
(Mt 16.1-4; Lc 12.54-56)

11 Cúã jeari siro, fariseo basoca Jesumēna cãmerĩtutira jeayira. “¿Niirõrã cūu Cõamacū ticodiocorigʉ niĩ?” jĩirã, cūurē Cõamacū sicūrã tiimasĩrere tiiẽñodutimiyira. “Cūu teeré tiimasĩriqui”, jĩ wãcūmiyira. 12 Jesupé bayiró bóanẽremēna jĩiyigu:

—¿Deero tiirã atitó macãrã tiiẽñodutigari? Yʉu ateréja diamacãrã jĩã: Muãrējã tiiẽñoridojãgũdacu, jĩiyigu.

13 Cúãrē cõawagu, dooríwʉpʉ muãsãyigu sũcã. Apeniñapú tĩãjõãyigu.

Fariseo basocaye pã púuri tiirígue
(Mt 16.5-12)

14 Apeniñapú tĩãwara, Jesús buerã cúã yaaadarere acabójãyira. Pã sicagára cʉoyíra. 15 Jesús cúãrē wedemiyigu:

—Fariseo basocaye pã púuri tiirére, Herodeye pã púuri tiirére tuomasĩrõ booa, jĩimiyigu.

16 Cūu buerã cūu jĩĩariguere tuomasĩhērã: —Pã marĩ cʉohéri, teero jĩĩqui, jĩimiyira cúã basiro.

17 Jesús cúã teero jĩĩariguere masĩjãyigu. Teero tiigú, jĩiyigu:

—¿Deero tiirã múã “pã maniã” jĩ cãmerĩ wedesei? ¿Múã tuomasĩrii ména? ¿Múãrē wãcūrē manidójãr? 18 Capeari cʉorã niipacara, ññaria múã. Cãmopéri cʉorã niipacara, tuoríã. Yʉu tiirére wãcúria múã. 19 Tiibarecopʉ cinco mil ãmuãrē sicamoquẽñepa pãmēna ecawú. ¿Noquē piseri cúã yaaduaariguere seesã dadodupóri? jĩiyigu.

—Doce piseri, jĩiyira cúãpeja.

20 —Apeyecãrē sietepa pãmēna cuatro mil basocáre ecawú. Tiibarecore ¿noquē piseri seesã dadodupóri? jĩiyigu.

—Siete piseri, jĩiyira cúãpeja.

21 —Too docare teeré masĩpacara, ¿tuomasĩrii ména? jĩiyigu cūupeja.

Jesús Betsaidapʉ ññahẽgũrē netõnérigʉ

22 Betsaida macãpʉ tĩãjeayira. Toopú Jesús pʉto sicū ññahẽgũrē néejeayira. Cúã Jesuré sãiyíra:

—Ññirē ññaapeóya, netõãrõ jĩĩgũ, jĩiyira.

23 Teero tiigú, Jesús ññahẽgũya wãmopʉ ñee, macã wesapʉ néewayigu. Cūu capearipʉ usecó eopéo, ññaapéb, sãĩñáyigu:

—¿Mũurē apeyenó baumíto? jĩiyigu.

24 Cūupe ññapõncãjea, jĩiyigu:

—Basocáre ññaã, ññagũpeja. Cúã yũũ ññarĩ, wáanetõrã yucũbiro bauúya, jĩyĩgu.

²⁵ Jesús cũũye capearĩpũ ññaareónemoyĩgu. Teero tiári siropũ, cũũ ññarĩ, cũũ capearĩ quẽnojeá, ãñurõ bauyĩro sáa. Niipetirere ãñurõ ññayĩgu.

²⁶ Jesupé jĩyĩgu cũũrẽ:

—Mũũya wiĩpũ diamacárá coecóputũaya. Macáputũe putũawarijãña. Teero biiri macã macárãrẽ wederijãña, jĩyĩgu.

Pedro Jesuré “mũũ Cõãmacã beserĩgu niã” jĩĩrigue

(Mt 16.13-20; Lc 9.18-21)

²⁷ Too niãrĩra Jesús, cũũ buerá Cesarea Filipoya macã putũ niiré macárĩpũ wáyira. Cúã too wáaropũ cũũ bueráre sãĩñáyĩgu:

—¿Basocá “¿noã niĩ cũũ?” jĩĩ yũũre?

²⁸ Cúãpe jĩyĩra:

—Sĩquẽrã mũũrẽ “Juan basocáre wãmeõtiri basocũ niiqui” jĩĩya. ãpẽrã “Elías niiqui” jĩĩya. ãpẽrã “profetas menamacũ niigũ niiqui” jĩĩya, jĩyĩra.

²⁹ —¿Múãte “¿noã niĩ?” jĩĩ yũũre? jĩyĩgu.

Pedro yũũyĩgu:

—Mũũ Cõãmacũ beserĩgu Cristo niã, jĩyĩgu.

³⁰ —Teeré ãpẽrãrẽ wederijãña, jĩyĩgu cúãrẽ.

Jesús cũũrẽ sããdarere wederĩgu

(Mt 16.21-28; Lc 9.22-27)

³¹ Cúãrẽ buenũcãyĩgu sũcã.

—Yũũ niipetira sõwũrẽ bayiró ññarõ netõrõ niirõ tiádacu. Bũtoá dutirã, paiaré dutirã, Moisés jóarĩgue buerá yũũre booriadacua. Sãĩdutiadacua. Cúã teero tiipacári, itiábũreco siro masãgũdacu, jĩyĩgu.

³² Cúãrẽ tũomasĩrõrã wedemiyĩgu. Teeré tũogũ, Pedro Jesuré ãpẽrã tũohéropũ nẽewa, wedenũcãyĩgu:

—Teeré jĩĩrijãña, jĩĩmiyĩgu.

³³ Jesús cãmennũcã, cũũ bueráre ñña, Pedrore jĩyĩgu:

—Satanás tiiróbiro wedesegu tiia mũũjã. “¡Satanás, wáajõãgũa; yũũ putore niirijãña!” jĩĩã. Pedro, mũũ masĩria Cõãmacũ wãcũrẽre; basocá wãcũrõbiro wãcũã, jĩyĩgu.

³⁴ Basocáre neãduti, cúãrẽ, cũũ bueráre wedeyĩgu:

—Sĩcũ yũũre padeó, nũnũdũgágũno cũũ booró tiidũgárenorẽ tiidũjããrõ. Basocá cũũrẽ ññarõ jĩĩpacari, yũũre tũonũnũsearo. Teeré tiigũ, curusare apagũ tiiróbiro niigũdaqui. ³⁵ ãpĩ sãrẽre cuigũno yũũre “masĩria” jĩĩgũ pecamerũ wáagũdaqui. ãpĩpé yũũre “masĩã” jĩĩ, yé quetire wedegũpe tewarapena cũũrẽ sãĩrĩ, yũũmena catirucujãgũdaqui. ³⁶ Sĩcũ atibũreco maquẽ niipetirere wapatápacũ, cũũ yeeripũnarẽ tiidióri, cũũ cũoré dee tiádare niiricu. ³⁷ Cũũ catiré petihére ññenõmena wapatiriqui. ³⁸ Atiditã macãrã ññarẽ tiirã yũũre padeohera niĩyã. Sĩcũ cúã watoarũ niigũ, yũũre “padeóa” jĩĩ, yé buerere “nũnũã” jĩĩgũno boborijããrõ. Too síro yũũ niipetira sõwũ yũũ Pacũ asibatéremena, ãngeleamena putũaatigũdacu. Putũaatigũ, yũũre bobosãrĩrigũre yũũcã cũũrẽ bobosãricu; yũũre “masĩria” jĩĩrigũre yũũcã “cũũrẽ masĩria” jĩĩgũdacu, jĩyĩgu.

—Yuu ateréja diamacúra jĩã: Siquērã ãnopú niirã cúã diaadari suguero, Cõãmacũ dutiré cúãpure niãdare tutuaremena atiri ññaãdacua, jĩyigu Jesús.

Jesús baurécutire wasorigue
(Mt 17.1-13; Lc 9.28-36)

² Seis burecori siro Jesús ãtãgũ ãmũãrigupũ muãwayigu. Tiigupú wáagu, Pedro, Santiago, Juan cúã dícare néewayigu. Toopú cúã ññarĩ, Jesús cúã baurécutirere wasojõayigu. ³ Cũye suti bayiró butiré capemóre wáayiro. Ñnopúre teero butiré tiiróbiro basocá suti coseriya. ⁴ Teero wáari, Elías, Moisémena bauánucã, Jesuména wedesera tiiyira. ⁵⁻⁶ Cũ buerá ucúanetõjõayira. Pedro ãñurõ wãcũripacu, cũurẽ jĩyigu:

—Ësãrẽ buegú, marĩ ãnopú niirĩ, ãñunetõjõãã. Itiãwiigã tiicó; sicawíigã mũyã wii, apewíigã Moiséya wii, apewíigã Elíaya wii tiicó, jĩmiyigu.

⁷ Õme diiáti, cúãrẽ tuubiátocojãyiro. Õme watoapũ sícũ wedeseri tãoyira:

—Ñni yuu macũ yuu bayiró maígú niĩ. Cũurẽ tãoyá, jĩyigu.

⁸ Máata cúã cãmenucã ññarĩ, ãpērã cúãmena niãrira maniyira; Jesús dícare ññayira.

⁹ Cúã ãtãgũpú niãrira diiátiri, Jesús jĩyigu:

—Múã ññaãriguere wederijãwa ména; tée yuu niipetira sõwũ dia masãri siropũ wedewa, jĩyigu.

¹⁰ ãpērãrẽ wederiyira. Cúã basiro cãmerĩ sãññáyira:

—¿Deero jĩdugaro tiigári cúã diari siropũ masãrẽ? jĩyira.

¹¹ Jesuré sãññáyira:

—¿Deero tiirã Moisés jóarigue buerá “Cõãmacũ beserigu atiadari suguero, Elías atisuguegudaqui” jĩ buei? jĩyira.

¹² Jesús cúãrẽ yũyigu:

—Elías atisugue, niipetire quẽnosuguéadare diamacúra niã. Yuu niipetira sõwũrẽ profetas jóariguecã diamacúra niã. Biiro jóare niã: “Niipetira sõwũ ññaarõ netõgũdaqui; cũurẽ booriadacua”, jĩã. ¹³ Yuure tãoyá: Elías jeatoawi. Cũurẽ profetas jĩrirobirora diamacũ wáariro niiwã. Basocã cũurẽ cúã booró tiidugáriguere tiitóarira niiwã, jĩyigu.

Jesús wãtirẽ wĩmagũpure niãriguere cõãwionecorigue
(Mt 17.14-21; Lc 9.37-43)

¹⁴ Jesús buerá niirõpũ diijeára, pau basocã niirĩ ññayira. Moisés jóarigue buerá, Jesús buerãmena bayiró cãmerĩtutiya. ¹⁵ Jesús jeari ññarã, bayiró ññamanijõayira. Máata cúã pũtopũ cutuáti, cũurẽ ãñudutiya. Cũũ cúãrẽ sãññáyigu:

¹⁶ —¿Múã ñeenórẽ cãmerĩtutira tiarĩ cúãmena? jĩyigu.

¹⁷ Sícũ pau watoapũ niigũ yũyigu:

—Ësãrẽ buegú, yuu macũ wãtĩ cõogũre mũurẽ néeatyawã. Wãtĩ cũurẽ wedeseheri tiĩ. ¹⁸ Cũũ wáaro ñee, cõãcũĩ. Cũũpe sobotu, bacadiyó, bũcócũmuãĩ. Yuu mũu buerãre “cõãwionecobosaya” jĩmiãwã. Cõãmasĩriawã, jĩyigu.

¹⁹ Jesús cúãrẽ jĩyigu:

—Múã yũure padeorídojãã. Yuu múãmena yoari niirucujãrĩcãrẽ, padeoríbocu. ¿Nocõrõ yoari múãmena põõtẽõgũdari yuu? Wĩmagũrẽ néeatiya yuu puto, jĩyigu.

20 Cũu ɓuɓu néeseyira. Wātī Jesuré ññagū, máata wĩmagūrē ñaacũmurĩ tiiyigu. Cũupe ñaacũmu, tũnumecú, sobotuyigu. Jesús cũu ɓacure sãññáyigu:

21 —¿Deero biiripu ate wáanucãrĩ? jĩiyigu.

—Wĩmagũɓura, jĩiyigu—. 22 Pee peti wātī cũūrē sãdugágu, pecameɓu ñaacũmu, díaru ñaañuãrucuri tiini. Mũu tiípumasĩgũ, ùsarē bóaneò ññagũ, tiípuya, jĩiyigu.

23 —¿Deero tiigú “mũu tiípumasĩgũ” jĩĩ? Padeoráre niipetire tiípumasĩnoã, jĩiyigu Jesupéja.

24 Máata cũu ɓacupe bayiró ɓusurómena jĩiyigu:

—Padeóa. Nemoró yũre padeorí tiiyá, jĩiyigu.

25 Jesús basocá ɓaũ cũu ɓuɓu cutuátiri ññagũ, wātĩrē tuti, jĩiyigu:

—Wātī wedeseheri, tuohéri tiigú, yũ mũurē witiwadutia. Mũu wĩmagũɓure niigú, witiwaya; cũuɓure sããwanemorijãña sáa, jĩiyigu.

26 Wātī acaribí, wĩmagūrē tũnumecúrĩ tii, witiyigu. Diaarigu tiiróbiro ɓutuáyigu. Āpērã cũūrē “diajõãĩ” jĩĩmiyira. 27 Jesús cũūrē wãmoɓu ñee, wéemõnucõrĩ, wãmũnucáyigu.

28 Too síro Jesús wiipú sããwari, cũu buerá ãpērã tuohéropu cũūrē sãññáyira:

—¿Deero tiirá ùsã wātĩrē cõãwionecomasiyiriri? jĩiyira.

29 —Ñninó wātĩrē cõãwionecodugara, Cõãmacūrē sãĩ, betirémene dícu cõãrõ booa, jĩiyigu.

Jesús cũūrē sããdarere wedenemorigue

(Mt 17.22-23; Lc 9.43-45)

30 Too niãrira Galilea ditapu netõwáyira. Cũu too wáariguere ãpērãrē masĩrĩ booríyigu. 31 Cũu buerá dícare buegu tiiyigu.

—Yũu niipetira sõwũ ãpērãɓure ticonogũdacu. Yũure sããadacua. Cũu teero tiipacári, itiãbureco siro masãgũdacu, jĩiyigu.

32 Cũupe cũu jĩĩariguere tuomasĩriyira. Tuomasĩripacara, cuira, sãññáiyira.

¿Nii ɓputí macũ niĩ?

(Mt 18.1-5; Lc 9.46-48)

33 Capernaumpu jeayira. Wiipú cũu niirĩ, Jesús cũūrē sãññáyigu:

—Múã maa atira, ¿ñeenórē wedesera tiárĩ? jĩiyigu.

34 Cũupe yũriyira. Maapu atira, “¿nii marĩ watoare nemoró ɓputí macũ niĩ?” jĩĩ wedeseatiyira. 35 Teero tiigú, Jesús jeanuã, cũu buerá docere neãduti, jĩiyigu:

—Sĩcũ ɓputí macũ niidugagu, niipetirare padecotegu tiiróbiro niirõ booa. Teero biiri niipetirare tiípuro booa, jĩiyigu.

36 Sĩcũ wĩmagūrē cũu decopu nũcõ, cũūrē néeara, jĩiyigu:

37 —Sĩcũ ãni wĩmagũbiro biigũre ñña, “yũu Jesuré maĩã; teero tiigú cũūrē boca maĩgũda” jĩĩ wãcũboqui. Cũu teero wãcũgũ, cũūrē maĩgũ, yũucãrē maĩgũ tiini. Yũure boca maĩgũ, yũu dícare maĩgũ mee tiini; yũure ticodiocorigucãrē teerora maĩgũ tiini, jĩiyigu.

Marĩrē cãmotáhegu marĩrē tiípugu niĩ

(Mt 10.42; Lc 9.49-50)

38 Juan Jesuré wedeyigu:

—Ûsârê buegú, sícũ mũu wãmemena wãtĩârê cõãwionecori ññaãwã. Cũũ marĩ menamacũ mee niiãwĩ. Teero tiirã, cũũrê cãmotãawũ, jĩĩmiiyigũ.

³⁹ Jesupé cũũrê yũuyigũ:

—Cãmotãrijãña. Sícũ yũu tutuaremena teenórê tiieññonetõnegũ, too síro yũũre ññañarõ wedesemasĩriqui. ⁴⁰ Marĩrê cãmotãhegu marĩrê tiiapugũ niĩĩ. ⁴¹ Yũũ aterêja diamacũrã jĩĩã: Sícũ múãrê “Cõãmacũ beserigũ nũnũrã niĩiya” jĩĩ, oco tĩãgũ, wapatare bũagũdaqui, jĩĩyigũ.

Ññañaré tiirĩ, quio niĩã

(Mt 18.6-9; Lc 17.1-2)

⁴² Jesús jĩĩnemoyigũ:

—Yũũre padeorãgãrê ññañaré tiidutĩgunorê ññañanemorõ wãaadacu. Cũũrê ãtãgã pairĩgamena cũũ wãmuãpu siatũyo, díã pairĩmaapu cõãñocori, nemorõ ãñubocu. ⁴³⁻⁴⁴ Mũũya wãmo mũũrê ññañaré tiirĩ tiibócu. Teero wãari, páatacõãjãña. Sicawãmomena catiré petihéropũ jeari, ãñujãã. Pũawãmómena pecamepũ wáaripeja, ññañetõjõãcu.* ⁴⁵⁻⁴⁶ Mũũya dupo mũũrê ññañaré tiirĩ tiibócu. Teero wãari, páatacõãjãña. Sicadupomena catiré petihéropũ jeari, ãñujãã. Pũadupómena pecamepũ mũũ cõãdioconorĩpeja, ññañetõjõãcu.† ⁴⁷ Mũũya capea ññañaré mũũrê ññañaré tiirĩ tiibócu. Teero wãari, tiigaré odewecõãjãña. Sicacapeamena Cõãmacũ Õpũ niirõpũ jeari, ãñujãã. Pũacapeamena pecamepũ mũũ cõãdioconorĩpeja, ññañetõjõãcu. ⁴⁸ Pecamepũ becoa diariya. Pecamecã yatiria.

⁴⁹ Pecame móã tiirõbiro niicu: Ññañaré maniré wãari tiicũ. Teero biiri bóari tiiricu. ⁵⁰ Móã ocare yaari, ãñuniã. Tee móã ocaheri, nemo ocari tiimasĩña manicú. Múã móã ocare tiirõbiro niĩña. Cãmerĩquere manirõ ãñurõ niirecutiya, jĩĩyigũ.

10

Múã nũmosãnumiãrê cõãrijãña

(Mt 19.1-12; Lc 16.18)

¹ Too niĩarigũ Judea ditapu wãã, díã Jordán apeniñapú jeayigũ. Toopúre basocã neãyira sũcã. Cũũ tiirucúrobirora cúãrê bueyigũ. ² Fariseo basoca cũũ putopũ jeayira. Cũũrê ññañarõ jĩĩrê buadugãra, sãĩñáyira:

—¿Sícũ cũũ nũmorê cõãjãmasĩgari? ¿Marĩrê dutiré teerora jĩĩ? jĩĩyira.

³ Jesupé sãĩñáyigũ:

—¿Moisés deero dutiyiri? jĩĩyigũ.

⁴ Cũãpe yũuyira:

—Moisés sícũ cũũ nũmorê “atewapã mũũrê cõãã” jĩĩrĩpũrê jóatoa, cõãmasĩnoã, jĩĩ jóarigũ niiwĩ, jĩĩyira.

⁵ Jesús jĩĩyigũ:

—Múã ñecũsũmuã Cõãmacũ dutirére tiidugãheri ññañãgũ, Moisés tee dutirére cũũrigũ niiwĩ. ⁶ Cõãmacũ niipetire cũũ sicato tiinũcãritopũre ãmũ, numiõ tiirĩgũ niiwĩ. ⁷ “Teero tiigũ, ãmũ cũũ pacũre, cũũ pacore merẽã witi, cũũ nũmoména niigũdaqui. ⁸ Cũũ pũarã sicaõpũũ tiirõbiro putũãadacua”, jĩĩrigũ niiwĩ Cõãmacũ. Teero tiirã, pũarã niiriya. Sícũ tiirõbiro niĩiya.

* **9:43-44** Apepũ bũcũpũpũ versículo 44 baurĩcu; apepũpã baucú. Biiro jĩĩã: 44 Pecamepũ becoa diariya; pecamecã yatiria. † **9:45-46** Apepũ bũcũpũpũ versículo 46 baurĩcu; apepũpã baucú. Biiro jĩĩã: 46 Pecamepũ becoa diariya; pecamecã yatiria.

⁹ Cõamacū cūārē sicaõpũrã tiiróbiro niirĩ tiirĩ siro, ãpĩ cūārē cãmerĩ cõãrĩ tiirĩjãrõ booa, jĩiyigu.

¹⁰ Wiipá coerá, Jesús buerá cūārē sãñáyira sūcã tee maquērē. ¹¹ Cūārē yũyigu:

—Cūū nũmorē cõãgã, apegoré nũmocutiguño cūū nũmo niisũguerigomena ñañarõ tiigú tiiquí. ¹² Numiõcã coo manũrē cõã, ãpĩmēna manũcutigo, coo manũ niisũguerigomena ñañarõ tiigó tiicó. Tee Cõamacūrē netõnucãre niĩã, jĩiyigu.

Jesús wĩmarãrē sãĩbosárigue
(Mt 19.13-15; Lc 18.15-17)

¹³ Wĩmarãrē Jesús pũto néewayira ñaapeódutira. Cūārē néewarare cūū buerá tutimiyira. ¹⁴ Cūã teero tiirĩ ññagũ, Jesús cūãmena cúayigu. Cūārē jĩiyigu:

—Wĩmarã yũ pũto atiaro. Cãmotárijãña. Cõamacū dutirere ãñurõ wãcũnũuserano ãniãgã tiiróbiro wãcũrã niĩya. ¹⁵ Yũũ aterēja diamacũrã jĩĩã: ãniãgã tiiróbiro Cõamacū dutirere ãñurõ wãcũnũuse tihéranorē cūū dutiré cūãpure jeaboarigue cūārē jearicu, jĩiyigu.

¹⁶ Teeré jĩĩtoa, wĩmarãrē néeara, cūārē ñaapeó, Cõamacūrē: —Ãniãrē ãñurõ tiiyá, jĩĩ sãĩbosáyigu.

Jesumēna pee cuogú wedeserigue
(Mt 19.16-30; Lc 18.18-30)

¹⁷ Jesús wáagudu tiirĩ, sīcũ cutujeáyigu. Cūū pũto ñicãcoberimena jeacũmu, sãñáyigu:

—Basocãre buegú ãñugú, ¿yũũ ñeenó tiigúdari, catiré petihére buadugágu? jĩiyigu.

¹⁸ Jesús cūārē yũyigu:

—Mũũ yũũre “ãñugú” jĩĩã. Cõamacū sīcũrã ãñugú niĩ. ¹⁹ Mũũ Cõamacū dutiré cūũriguere masīcu. “Basocãre sĩãrijãña. ãpĩ nũmorē ñeeaperijãña. Yaarijãña. ãpērãrē jĩĩditoremēna wedesãrijãña. ãpērãyere ĩmarijãña. Mũũ pacũ, mũũ pacore padeoyá”, jĩĩã, jĩiyigu.

²⁰ —Īsãrē buegú, yũũ wĩmagũpũra tee niipetirere tiimũãatimiwũ, jĩĩmiyigu.

²¹ Jesús cūārē maĩrēmēna ñña, jĩiyigu:

—Mũũrē sicawãme dũsaa. Mũũ cuorere dúapetijãgũ wáaya. Tee dúa wapatáariguere bóaneõrãrē batoya. Teero tiigú, Cõamacū pũtopure pee ãñurē buagúdacu. Túajea, atĩ, yũũre nũnũwá, jĩĩmiyigu.

²² Cūū teero jĩĩrĩ tuogú, tusarijõãyigu. Pee apeyé cuojĩgũ, wãcũpati, pũtuajõãyigu.

²³ Jesús cūū pũto ññabate, cūū buerãre jĩiyigu:

—Pee apeyé cuorãno Cõamacū dutirere ãñurõ tiinũnũsedugari, wisió niicu, jĩiyigu.

²⁴ Cūū buerá cūū jĩĩãriguere tuorã, tuomanĩjõãyira. Cūārē jĩĩnemoyigu:

—Yãa wedera, Cõamacū dutirere ãñurõ tiinũnũsedugari, wisió niicu.

²⁵ Wáicu camello wãmecutigu awigá copegãpũ sããcãmewitimasĩriqui. Toorã nemocũ, pee apeyé cuorãno Cõamacū dutirere ãñurõ tiinũnũsedugaripereja, jĩiyigu.

²⁶ Teerē tuorã, bayiró tuomanĩjõãrã, cãmerĩ sãñáyira:

—Too docare ¿noãpé netõnénoãdari? jĩiyira.

27 Jesús cúārē ññagūrā, jĩiyigu:

—Basocá cúā basiro netōnémasĩriya. Cōāmacūpereja wisióre manidójāā, jĩiyigu.

28 Pedrope jĩñacāyigu:

—Тuoyá ména. Ёsāpe niipetire ūsā c̄uoríguere c̄ũjōāatiw̄u, m̄ūmena n̄uñāda jĩrā, jĩiyigu.

29 Jesús ȳuuyigu:

—Ȳūu ateréja diamacārā jĩā: S̄icū ȳūre maĩgú c̄ũȳa wii, c̄ũ baira, c̄ũ pac̄s̄um̄ā, c̄ũ p̄ona, c̄ũye ditare c̄ũjōā, “basocáre netōnére que-tire wedeḡu wáaḡuda” jĩḡūnope ³⁰ c̄ũ c̄ũw̄arigue nemorō b̄uaḡudaqui. Atibúrecop̄ure nemorō wiserí, c̄ũȳa wedera, pac̄s̄anumiā, p̄ona, dita b̄uaḡudaqui. Āp̄erā c̄ũrē ñañarō tiipacári, teeré b̄uaḡudaqui. Too sírop̄ucārē Cōāmacūmena catiré petihére b̄uaḡudaqui. ³¹ Mecūtígārē pau up̄utí macārā too sírop̄ure b̄urí niirā niĩadacua. B̄urí niirā too sírop̄ure up̄utí macārā niĩadacua, jĩiyigu Jesús.

Jesús c̄ũrē s̄iāādarere ññārĩ wederigue

(Mt 20.17-19; Lc 18.31-34)

32 Cúā Jerusalén̄u m̄uñawari, Jesús cúārē sugueyigu. Cũ buerá ññamanijōāyira. Basocá cúā siro n̄uñar̄cā cuiyira. Jesús c̄ũ buerá docere suowá, c̄ũrē wáaadare wedeyigu:

33 —Múā ññā: Marĩ Jerusalén̄u wáara tiia. Тоорú ȳūu niipetira s̄ow̄u niipacari, paiaré dutirá, Moisés jóarigue bueráp̄ure ticoadacua. Cúā s̄iādutiadacua ȳūre. Cúārā judíoa niñh̄r̄p̄ure ticonetōneādacua. ³⁴ Ȳūre buijā, ūsecó eobatétu, t̄ana, s̄iāādacua. Itiábureco siro masāḡudacu, jĩiyigu.

Santiago, Juan Jesuré s̄aĩm̄rigue

(Mt 20.20-28)

35 Santiago, Juan Zebedeo p̄ona Jesús p̄utop̄u jea, c̄ũrē s̄aĩyira:

—Ёsārē buegú, ūsā s̄aĩādarere m̄ū ticori boogá, jĩmiyira.

36 —¿Ñeenó ȳūu tiirí boogári? jĩiyigu.

37 —M̄ūu õp̄u s̄āāḡu, m̄ūu duiríp̄r̄õ p̄utoḡap̄u d̄upowa ūsārē. S̄icū diamac̄upe, āp̄rē acuniñape d̄upowa, jĩmiyira.

38 Jesús cúārē jĩiyigu:

—Ȳūu õp̄u s̄āādari suguero wáaadare múā mas̄ria. ¿Ȳūu ñañarō netōādarobirora múācā ñañarō netōrā n̄uc̄bógari? ¿Ȳūre cúā s̄iāādarobirora múācā cúā s̄iārĩ n̄uc̄bógari? jĩiyigu.

39 —Ёj̄u, ñañarō netō, diamas̄iā, jĩiyira.

Jesús jĩiyigu:

—Múācā ȳūu tiiróbiro posa, diaadacu. ⁴⁰ Teeré wedemas̄pac̄u, “s̄icū diamac̄upe, āp̄r acuniñape d̄upoḡuda” jĩmas̄riga. Tee ȳūu dutiré niiria. Cōāmacū toop̄u duiadarare besetoawi, jĩiyigu.

⁴¹ Cúā menamacārā p̄uam̄oquēñerā Santiago, Juan s̄aĩrĩ tuorá, cúayira.

42 Jesús cúārē suocó, jĩiyigu:

—Múā mas̄iā: Niipetire dita macārārē dutirá Cōāmac̄urē mas̄ih̄erā cúā booró dutiām̄aj̄aya. Cúā doca macārācā acaribíremena dutiia, cúā dutirére tiipetídutira. ⁴³ Múāpeja cúā tiiróbiro tiiríj̄añā. Merēā tiiréc̄utiya. Múā up̄utí macārā niidugara, āp̄erārē tiiap̄uri basoca niñā. ⁴⁴ S̄icū āp̄erā

nemorõ niidugagano niipetirare padecotegu tiiróbiro niirõ booa. ⁴⁵ Yũũ niipetira sōwũ niipacu, ãpērã yũũre tiápuaro jĩgũ mee atiwũ. Yũũpe basocãre tiápugũ atigũ tiiwá. Teero biiri paũ basocã ñañarẽ tiiré wapa diabosa netõnégũ atigũ tiiwá jĩiyigũ.

Jesús Bartimeorẽ ññarĩ tiirigue

(Mt 20.29-34; Lc 18.35-43)

⁴⁶ Cũã Jerusalénpu maawára, Jericópu jeasugueyira. Tiimacãpu Jesús cũũ buerámèna netōwári, paũ basocã cũũrẽ nũnyáira. Sícũ capeari baunóhégũ maa wesapu niyeru sãiduíyigu. Cũũ wãmecutiyyigũ Bartimeo, Timeo macũ. ⁴⁷ “Jesús Nazaret macã macũ atii” jĩĩrĩ tʔogú, Bartimeo bayiró busurómèna jĩĩncãiyigu:

—¡Jesús, David pãrãmi niinũnusegũ, yũũre bóaneõña! jĩiyigũ.

⁴⁸ Paũ cũũrẽ: —Nocõrõrã ditamanjõãña, jĩ tutimiyira.

Cũũpe jĩĩnemosãiyigũ:

—¡David pãrãmi niinũnusegũ, yũũre bóaneõña! jĩiyigũ.

⁴⁹ Jesupéja putuánucã: —Atiario, jĩiyigũ.

Cũã cũũrẽ jĩiyira:

—Ñũñadacu. Wãmũncãcoya. Mũũrẽ atidutii, jĩiyira.

⁵⁰ Teeré tʔogú, sutiró sotoá macãrõrẽ tuuwécojã, bupucátúa, Jesús puto wáayigũ.

⁵¹ —¿Mũũrẽ deero tiirí boogári? jĩiyigũ Jesús.

—Basocãre buegú, yũũre ññarĩ tiiyá, jĩiyigũ.

⁵² Jesús cũũrẽ jĩiyigu:

—Mũũ padeojigũ, netõnénoãrigupũ putuáa. Ññurõ wáaya, jĩiyigũ.

Cũũ teero jĩĩrĩã, ññajõãiyigũ sáa. Ñña, maapu Jesuré nũnũwáyigũ.

11

Jesús Jerusalénpu sããwarigue

(Mt 21.1-11; Lc 19.28-40; Jn 12.12-19)

¹ Jesús cũũ buerámèna Jerusalénpu jeaadaro péero dũsayiro. Betfagé, Betania macãrĩpu jeayira. Teemacãrĩ ʔtãgú Olivo puto niĩã. Toopú cũũ buerã puarãrẽ jĩiyigu:

² —Íimacã marĩ díamacũ niirí macãpu wáaya. Toopú jeara, máata sícũ burro wĩmagũ siatúnucõãrigure buajeáadacu. Cũũ pesaya manigú niiqui ména. Cũũrẽ jõã, néeatiya. ³ Múãrẽ “¿deero tiirã cũũrẽ jõã?” jĩĩrĩ, “marĩ ʔpã booáwĩ; máata wiyajãgũdaqui” jĩĩña, jĩiyigu.

⁴ Cũã wáa, maapu siatúnucõãrigure buajeáyira. Wii díamacũpu niiyigu. Cũũrẽ jõãiyira.

⁵ Toopú nucũrã: —¿Deero tiirã cũũrẽ jõã? jĩiyira.

⁶ Cũãpe Jesús dutiarirobirora yũuyira.

—Néewaya, jĩiyira cũũrẽ.

⁷ Jesús puto néewayira. Burro sotoapu cũãye suti sotoá maquẽrẽ tuuwépeoyira. Jesús cũũ sotoapu mũãpeayigũ. ⁸ Cũũrẽ padeorã, paũ cũũ netōwáadarimapu cũãye suti sotoá maquẽrẽ sēõcũyira. Ñpērã yucũ dũpũrĩ pũũrĩcutire cũã páata néeatiriguere cũũsugueyira. ⁹ Cũũ suguero wáara, cũũ siro nũnũrã bayiró busurómèna jĩiyira:

—¡Marí Òpärë usenire ticoada! ¡Äni Cõãmacû ticodiocorigu niĩ! ¡Cûürë ãñurõ tiiáro! ¹⁰ ¡Cûü õpû sããrĩ, ãñurõ wáaaro! ¡Marí ñecû David õpû niiriro tiirõbiro ãñurõ wáaaro! ¡Niipetira ùmuãse macãrã cûürë “ãñunetõjõã” jĩ, usenire ticoaro! jĩyira.

¹¹ Jesús Jerusalénpu jeagu, Cõãmacûwiipu sããwayigu. Toopá niipetire tiwiĩ maquërë ñapetijãyigu. Naĩrõpu tiyiro. Teero tiigú, Betaniapu cûü buerá docemena wáajõãyigu.

Jesús higuerağure sñinĩ tiirigue

(Mt 21.18-19)

¹² Apebureco bóeri Betaniapu niĩarira cãmerputári, Jesús jubóayigu. ¹³ Higuerağü ãñurõ pũĩricutiriguere yoaropu ñayigu. “Ducacuticura” jĩğü, ññagü wáamiyigu. Pũĩrĩ dícu buayigu. Butirítõno niiriyiro.* ¹⁴ Jesús tiiguré jĩyigu:

—Äpërã atigú ducare yaanemorica sáa, jĩyigu.

Cûü teero jĩrĩ, cûü buerá tuoyira.

Jesús Cõãmacûwiipu dúari basocare cõãwionecorigue

(Mt 21.12-17; Lc 19.45-48; Jn 2.13-22)

¹⁵ Too siro Jerusalénpu jeayira. Jesús Cõãmacûwiipu sããjeagu, dúari basocare, teeré sãinerãrë cõãwionecoyigu. Niyeru wasorí basocaye mesarire tuunécõãcũjãyigu. Bua dúari basocaye duirépĩricãrë teerora tiyigu. ¹⁶ Niipetirare apeyenómena Cõãmacûwiipu sããcãmewitidugarare cãmotáyigu. ¹⁷ Basocáre bueyigu:

—Cõãmacûye queti jóaripũpu biiro jĩã: “Yáa wii ‘niipetire dita macãrã Cõãmacûmena wedeseri wii niĩã’ jĩrĩ wii niĩãdacu”,† jĩ jóare niĩã. Múãpe yaarëpira dúari wii niĩrĩ tiia, jĩyigu.

¹⁸ Paiaré dutirá, ãpërã Moisés jóarigue buerá Jesús jĩãriguere tuoyira. Teero tiirá, cûã “¿deero tii marí ãnirë sãããdari?” jĩ ãmaãnucãyira. Basocá Jesús buerére tuomanijõãyira. Teero wáari ñnarã, paiaré dutirá, Moisés jóarigue buerá cûürë cuiyira. ¹⁹ Náicũmuatiri, Jesús tiimacã niĩarigu witi, putuajõãyigu sũcã.

Higuerağü sñidãriague

(Mt 21.20-22)

²⁰ Apebureco bóeri wáara, higuerağure nucõrĩpura sñiãriguere ñayira.

²¹ Pedro Jesús higuerağure jĩãriguere wãcũğü, jĩyigu:

—Ësãrë bueğü, ññaña. Iigú muu tutiarigu sñinijõããyü, jĩyigu.

²² —Cõãmacûrë padeoyá, jĩyigu Jesús cûãrë —. ²³ Ymu aterëja diamacûrã jĩã: Apetó tiigú, sícũno atigú ùtãğürë “wáa, díapu ñaacoñuãña” jĩboqui. Cûü “teerora wáaadacu” jĩ padeorí, cûü jĩãrirobirora wáaadacu. “Õba, wáaricura” jĩrijãrõ booa. ²⁴ Teero tiirá, ãñurõ tuoyá: Múã apeyenó Cõãmacûrë sãĩrã, “diamacûrã ticogũdaqui” jĩ padeorá, cõoádacu. ²⁵ Múã Cõãmacûrë sãĩrã, ãpërã múãrë ññarõ tiiriguere acabóya. Múã teero tiirĩ ññagü, marí Pacu ùmuãsepu niigúcã múã ññaré tiirére acabogũdaqui. ²⁶ Múãrë ññarõ tiirãre múã acabóheri, cûücã múã ññaré tiirére acabórĩqui, jĩyigu.

* **11:13** Higuerağũri wasowitĩatiri, metãpãgã witiaticu. Teepare sãmerérena yaanocu. Jesús teeré ãmaãnijĩyĩ. Teepagã ñaadari siro, pacapá ãñurõ ipitire witiatinucãcu. Metãpãgã manirĩ, pacapãcã witiatiricu. † **11:17** Isaías 56.7.

Jesuré “¿noã dutirémēna teeré tii?” jĩrigue

(Mt 21.23-27; Lc 20.1-8)

²⁷ Opatutí Jerusalénpu jeayira. Jesús Cõãmacãwiiipũ wáanetõrĩ, paiaré dutirá, Moisés jóarigue buerá, ãpērã butoá dutirá Jesús pũtopũ jeayira.

²⁸ Jesuré sãĩñáyira:

—¿Noã dutirémēna mũũ teeré tii? ¿Noã mũũrē dutiré ticori, mũũ teeré tiiri? jĩĩmiyira.

²⁹ Jesús cããrē yũũyigu:

—Yũũcã múãrē sãĩñágũda. Múã yũũre yũũri, múãrē “ate dutirémēna tiia yũũ” jĩĩgũda. ³⁰ ¿Noã Juanrē wãmeõtidutigũ ticocoyiri? ¿Cõãmacã o basocãpe ticocoyiri? Yũũya, jĩĩmiyigu.

³¹ Cããpe cãmerĩ wedeseyira:

—Marĩ “Cõãmacũ ticocorigũ niĩwĩ” jĩĩrĩ, cãũ marĩrē “too docare ¿deero tiirã cããrē padeorĩri?” jĩĩboqui. ³² Marĩ “basocã cããrē ticocorira niĩwã” jĩĩmasĩriga, jĩĩyira. Basocãre cuiyira. Niipetira “Juan profeta niĩwĩ” jĩĩ padeoyira. ³³ Teero tiirã, cãũ Jesuré: —Masĩriga, jĩĩyira.

Jesús cããrē jĩĩyigu:

—Yũũcã múãrē “ate dutirémēna teeré tiia” jĩĩ wederia, jĩĩyigu.

12

Ñãnarã padecoteramēna queoré

(Mt 21.33-46; Lc 20.9-19)

¹ Jesús cããrē queorémēna wēdenũcãyigu:

—Sĩcũ ãmũ niĩyigu ãse wese oterigu. Otepetitoa, sãnisãñũcõyigu. Ñse cãũ bipesããdari copere ãtãgãpũ coayigu. Teero biiri ãmũãri wii cãũ coteduiadari wiire tiiyigu. Aperopũ wáanetõgũ wãagũ, ãpērãrē tiiditare wasoyigu. Waso, wãajõãyigu. ² Ñse dũcacutiritõ niĩrĩ, sĩcũ cããrē padecotegũre ticocomiyigu. Cãũya dita cãũ wasorirare “ñse cãã dúa wapatãrere decomēna ticocoaro yũũre” jĩĩcomiyigu. ³ Cãũ toopũ jeari, tiidita wasorira cããrē ñee, páa, pēerogã ticoripacara, pũtũocõjãyira. ⁴ ãpĩ cããrē padecotegũre ticocomiyigu sĩcã. Cããrējã dupurũ cãmitu, ñãnarõ buijãyira. ⁵ Too síro ãpĩrē ticocomiyigu sĩcã. Cããrējã diamacãrã sĩãjãyira sãa. Paũ ticocomiyigu. ãpērãrē páayira; ãpērãrē sĩãjãyira.

⁶ Cãũ macũ cãũ bayirõ maĩgũ dícu dũsayigu. Cãã siropũ cããrē ticocomiyigu. “Yũũ macũrē quioníremēna ññaãdacua”, jĩĩ wãcũmiyigu. ⁷ Õpũ macũ cãã pũtopũ jeari, tiidita wasorira cãmerĩ wedeseyira: “ãnirã niĩ too siropũ atiditaré ñeegũdũ. Jãmũ, sĩãcõ. Cãũ manirĩ, atiditã marĩya dita pũtũãadacu”, jĩĩmiyira. ⁸ Teero tiirã, cããrē ñee, sĩã, tiiwese wesapũ cãũya õpũãrē cõãjãyira.

⁹ Tiidita õpũ cããrē tiidãrere múãrē wedegũda. Cãũ ati, cãũya dita wasorirare sĩãcõãpeti, ãpērãrē tiiditare ticojãgũdaqui.

¹⁰ Múã Cõãmacãye queti jóaripũ buerã niipacara, ate tiipũpũ jóarere tũomasĩria mēna:

Wii weerira ãtãquire booríyira.

Cãã boorípacari, tiiquira ãpũtĩ macãqui pũtũãwũ tiiwiiipãre.*

¹¹ Cõãmacũ marĩ Õpũ teero tiirigu niĩwĩ.

* **12:10** Judíoa wii tiirã, sicaqui, ãñurĩquicare pēosugueyira. Tiiqui ãñurõ diamacã niĩrĩ, tiiwĩ tudiri diamacũ wãayiro.

Cũ tiiriguere “añunetõjõãã” jĩ tugueñañoã,†
jĩ jóanoã, jĩyigu Jesús.

¹² Cũãpeja “tee queorémena marĩrẽ jĩtutigu tiiquí” jĩ masĩjãyira. Teero tiirã, cũrẽ ñeeãdara tiimíyira. Basocãre cui, ñeemasĩri, wãajõãyira.

Wapasédutire sãñárigue
(Mt 22.15-22; Lc 20.20-26)

¹³ Cũã aperopú wãa, sĩquẽrã fariseo basocare, Herodere tuonunáserare sãñádatira ticocoyira. Cũã Jesús merẽã yũri boomíyira. ¹⁴ Jesús pũtopu jea, cũrẽ jĩyira:

—Basocãre buegú, mũũ añugú niirére masĩã. Mũũ basocãre diamacũrã añurõ buegú niĩã. Cũã tusaré dícare wedericu. Upũtĩ macãrãrẽ, búri niirãrẽ, niyeru cõorãre, niyeru cõohérare sĩcãrĩbíro ñña, wedea mũũjã. Cõãmacũ cũãrẽ tiidutĩrere añurõ diamacũ buea. Teero tiigú, ãsãrẽ wedeya: ¿Romanuã õpũrẽ cũũ niyeru wapasédutirere wapatĩadari; o wapatĩrigarite? jĩyira.

¹⁵ Jesupé cũã wãcũrere, cũã ñañarẽ tiidugãrere masĩjãyigu. Teero tiigú, jĩyigu:

—Mũã yũũre teero jĩ, wedesãdugara tiia. Niyeruire néeatiya; ññagũdu tiia, jĩyigu.

¹⁶ Tiiquíre néeatiyira.

—¿Noãyã diapóã, noã wãme tusai? jĩyigu.

—César romanuã õpũye tusaa, jĩyira.

¹⁷ —Too docare Césaye niirére Césare wiyayã; Cõãmacũyere Cõãmacũrẽ wiyayã, jĩyigu.

Cũũ teero yũri, cũrẽ tuomanĩjõãyira.

Diarira masãmuãre wederigue
(Mt 22.23-33; Lc 20.27-40)

¹⁸ Sĩquẽrã saduceo basoca Jesús pũto jeayira. Cũã “diarira masãmuãricua” jĩcua. Jesuré sãñáyira:

¹⁹ —Basocãre buegú, Moisés dutirere jĩãda. “Sĩcũ põnamanígũ diaweori, cũũ bai cũũ mũmo niirigore dúutuario. Cũũ coomena cũũ sõwũ diarigũre põnacutĩbosaaro”,‡ jĩ jóarigu niĩwĩ Moisés. ²⁰ Sícũpõna siete niiyira. Cũã sõwũ mũmocutiyigu. Põnamanígũrã diajõãyigu. ²¹ Cũũ siro macũ cũũ sõwũ mũmorẽ dúutumiyigu. Cũũcã põnamanígũrã diajõãyigu. Cũã siro macũcã coore dúutu, põnamanígũrã diajõãyigu. ²² Teero dícu wãayiro. Niitugũpũcãrẽ teorora wãayiro. Too síro cũũ mũmo niimirigocã diajõãyigu. ²³ Cũã siete coore mũmocutimiyira. Diarira masãmuãrĩ, ¿nii mũmope pũtuãgodari? jĩyira.

²⁴ Jesupé cũãrẽ yũyigu:

—Mũã Cõãmacũye queti jóaripũ maquẽrẽ masĩria. Cõãmacũ tutuarecãrẽ masĩria. Teero tiirã, wisijõãã. ²⁵ Diarira masãmuãri siro, mũmũ, numiã wãmosĩaricua. Ángelea mũmũãsepũ niirãbiri niĩyã. ²⁶ Diarira masãmuãre maquẽrẽ mũã buepacara, tuomasĩria ména. Mũã Moisés jóaripũpũ jũũrĩsati queti buemijĩyu. Tiisatipũ Cõãmacũ Moisére jĩrĩgu niĩwĩ: “Abraham, Isaac, Jacob Õpũ niĩã yũ”,§ jĩrĩgu niĩwĩ. ²⁷ Cõãmacũ diarira Õpũ niĩri; catirá Õpũre niĩ. Teero tiirã, mũã wisinetõjõãã, jĩyigu Jesús.

† 12:11 Salmo 118.22-23. ‡ 12:19 Deuteronomio 25.5. § 12:26 Éxodo 3.6.

*Dutiré ɸputí maquē**(Mt 22.34-40)*

²⁸ Sīcū Moisés jóarigue buegú toopá niyigū. Jesús saduceo basocamena wedeserere tɸoyigū. Jesús añurō yñamenirí ñagū, cūū puto jea, sãñáyigū: —¿Diyé nií Moisés dutiré cūūrigue bayiró ɸputí maquē? jĩyigū.

²⁹ Jesús cūūrē yñuyigū:

—Bayiró ɸputí maquē ate niíā: “Israelya pōna macārā, añurō tɸoyá: Cōāmacū marí Ōpū sīcūrā nií. ³⁰ Teero tiirá, Cōāmacū marí Ōpūrē mañá. Niipetire múā yeeripūnamena, múā wācūrémēna, múā tutuaremena cūūrē mañá”.* ³¹ Tee doca maquē dutiré ate niíā: “Mññ basiro maĩrō tiiróbirora āpērācārē mañá”.† Ate pñawāmé niipetire apeyé dutiré nemorō ɸputí maquē niíā, jĩyigū Jesús.

³² Moisés jóarigue buegúpe jĩñemoyigū sūcā:

—Añuniā, basocáre buegú. Mññ diamacá wedea. Cōāmacū sīcūrā nií. Āpī cūū tiiróbiro niigú maniquí. ³³ Cōāmacūrē marí yeeripūnamena, marí wācūrémēna, marí tutuaremena maĩrō booa. Teero biiri marí basiro maĩrō tiiróbirora āpērācārē maĩrō booa. Marí Cōāmacūwiipū tiiré, wáicurare sīā sóeditiore, Cōāmacūrē apeyenó ticoré añuniā. Āñupacari, maĩrepe nemorō ɸputí maquē niíā, jĩyigū.

³⁴ Jesupé cūū diamacá yñuri ñagū, jĩyigū:

—Cōāmacū dutiré mññpūre niíādaró pēerogā dñsaa, jĩyigū. Too síro cūūrē tɸorá “sãñária sáa” jĩ wācūyira.

“Cristo ¿noā pñrāmi nií?” jĩūrigue
(Mt 22.41-46; Lc 20.41-44)

³⁵ Jesús Cōāmacūwiipū buegū, basocáre sãñáyigū:

—¿Deero tiirá Moisés jóarigue buerá “Cōāmacū beserigū David pñrāmi nií” jĩñ? ³⁶ David basirora Espiritu Santo masiré ticorémēna jóarigū niíwī: Cōāmacū jĩwī yññ Ōpūrē:

“Yáa wāmo diamacūññape duiya,

tée mññrē ññatutirare mññ dutiriguere yññ añurō yññuri tiirípu”,‡

jĩ jóarigū niíwī David. ³⁷ David “yññ Ōpū” jĩñgū, Cōāmacū beserigūre jĩñgū tiirígu niíwī, cūū pñrāmi niipacari. Teeré añurō wācūña, jĩyigū.

Basocá pañ toopūre niirā Jesús wederére ɸseniremena tɸoyíra.

Jesús Moisés jóarigue buerá tiirécutire wederigūe
(Mt 23.1-36; Lc 11.37-54; 20.45-47)

³⁸ Jesús basocáre buegū, jĩyigū:

—Moisés jóarigue buerá tiirére tñomasĩrō booa. Cūā suti yoaretō sãña, wáauseniya. Macā decopū quioníremēna aññudutiri boocúa. ³⁹ Neárē wis-eripū sñguero maquē duirépu dícu duidugacua. Bosebureco tiirópñcārē teerora tiidugacua. ⁴⁰ Wapewia numiāye wiserire jĩñditoremēna ēmacua. Cūā yoari Cōāmacūmēna wedesera tiiróbiro tiiditóya basocáre. Cūārā āpērā nemorō ññarō tiinóādara niíya, jĩyigū.

Wapewio bóaneōgō Cōāmacūrē ticorigue
(Lc 21.1-4)

⁴¹ Jesús Cōāmacūwiipū niigū, niyeru sãñretibari díamacū duiyigū. Teetibaripū niyeru sãñrī, ññacoduyigū. Pañ niyeru cɸorá pairó sãñyira.

* 12:30 Deuteronomio 6.4-5. † 12:31 Levítico 19.18. ‡ 12:36 Salmo 110.1.

42 Sícō wapewio bóaneōgō jea, puaquí wapamanírequiri sããyigo. 43 Jesús cūū bueráre atiduti, jĩyigu:

—Yuu ateréja diamacūrã jĩã, jĩyigu—. Cõamacū ññacoropu igo wapewio bóaneōgō niipetira nemorō ticonetōnucãyo. 44 Ñniãpeja cūãrē dusaariguere ticooya. Coopeja coo cõomiãrigue, coo yaarē sãibõariguegãrē ticopetijãyo, jĩyigu.

13

Jesús “Cõamacūwii cõãnoãdacu” jĩrigue
(Mt 24.1-2; Lc 21.5-6)

¹ Jesús Cõamacūwiiipū witiwari, sícū cūū buegú tee wiserire ñña, jĩyigu:

—Ësãrē buegú, ate wiseri cūã ütãquiritõmena weeriguere ññaña. Ññurē wiseri niĩã, jĩyigu.

² Jesupé jĩyigu:

—Muu weere wiserire ññamiã. Too síro ütãqui apequí sotoápu weemuãrigue putuáricu. Niipetire cõãnoãdacu, jĩyigu.

Atibúreco petiádari suguero wáaadare
(Mt 24.3-28; Lc 21.7-24; 17.22-24)

³ Jesús cūū buerãmena Ëtãgú Olivo Cõamacūwii díamacū niirigupū wáayigu. Toopú duiri, Pedro, Santiago, Juan, Andrés ãpẽrã tuohéropū cūãrē sãñáyira:

⁴ —Wedeya ãsãrē. Muu wedearigue ¿deero biiri wáaadari? ¿Ñneenõmena ññamasĩnoãdari, ate wáaadari suguerogãrē? jĩyira.

⁵ Jesús cūãrē yuyyigu:

—Ññurō tuomasĩña, ãpẽrã jĩditori jĩrã. ⁶ Pau “yuarã niĩã; yuu Cõamacū beserigu Cristo niĩã” jĩãdadua. Pau cūãrē nunuãdadua.

⁷ “Cãmerĩsĩãrã tiíwã” jĩrĩ tuoãdacu. “Toopú cãmerĩsĩãrã tiíáyira” jĩrē queticãrē tuoãdacu. Teeré tuorã, cuirijãña. Tee wáaadare niijãrō tiia. Teero wáapacari, atibúreco petiádaro dusaádadu ména. ⁸ Sicapõna macãrã apẽpõná macãrãmena cãmerĩsĩããdadua. Teero biiri sicadita macãrã apeditã macãrãmena cãmerĩsĩããdadua. Peeditapure dita cãmeñare wáaadacu. Juabõare wáaadacu. Teeména basocãre bayirō ññañarō netõrē nucããdadu.

⁹ ‘Múã basiro ññurō wãcū tagueñaña. Múãrē dutirãpure tico, judíoa neãre wiseripū tãnaãdadua. Múã yuure padeoré wapa dutirá, õpãrã putopū néewanoãdadu. Toopú jeara, yé maquẽrē wedemasĩãdadu.

¹⁰ Atibúreco petiádari suguero, niipetire dita macãrã Cõamacū basocãre netõnere queti tuosesãadare niirō tiia. ¹¹ Múãrē dutirá putopū néewari, “¿deero jĩãdari cūãrē?” jĩrĩ wãcũhãrãrã wáawa. Múã jearira, Cõamacū múãrē wãcũrē ticoyãdaqui. Teeré wedeseya. Múã mee wedeseadacu; Espiritu Santo wedesegãdaqui. ¹² Sícãpõna dutirãpure cãmerĩ wedesã, sãrĩrĩ tiíãdadua. Cúã pacusũmuãcã cūã põnarē dutirãpure wedesããdadua. Cúã põnacã teerora cūã pacusũmuãrē netõnucã, diari tiíãdadua. ¹³ Niipetira basocã múãrē ññatutiãdadua yuure padeoré wapa. Teero múãrē cūã ññañarō tiipacári, yuure padeorucújãrãrē Cõamacū netõnégãdaqui.

¹⁴ ‘Ññañetõjõãgũrē Cõamacũrē padeoríõjãgũrē ññaãdadu múã. Cõamacūwiiipū too cūãrē niidutiherore nucũrĩ ññaãdadu.* (Ateré buegú

* 13:14 Tiãtopure profeta Daniel teeré jóarigu niiwĩ.

tomasĩārō.) Too cūũ nucĩrĩ ñnarã, Judea ditapũ niirã ãtãycupũ dutijõããrõ. ¹⁵ Wii sotoápu pesagúno diiwá, wii popeapu niirére néegũ sããwaripacu, dutijõããrõ. ¹⁶ Wesepú padegúcã wiipú sutiré néegũ putuawaripacu, dutijõããrõ. ¹⁷ Teero wáare burecori niipacósãnumiãrẽ, põna ãpũrã cuorãre bóaneõre burecori niĩadacu. ¹⁸ “Tee pũuriro niirẽ burecori wáarijããrõ” jĩĩ, Cõãmacũrẽ sãĩñã. ¹⁹ Teero wáare burecori basocãre ñañarõ netõrẽ burecori niĩadacu. Cõãmacũ atibãreco tiirĩ sirore, tée atitõpũre nocõrõ ñañarõ netõrẽ manirĩro niiwã. Too síropũcãrẽ nocõrõ peti ñañarõ netõrẽ maniãdacu. ²⁰ Tee ñañarõ netõrẽ burecorire Cõãmacũ dúoriatã, sícãno netõrídojãgũdaqui. Cõãmacũpe cūũ beserirare tiigú, teero wáare burecorire dúogũdaqui.

²¹ Teero wáari, síquẽrã múãrẽ jĩĩditoadacu: “Jãã, ññaña. Cõãmacũ beserigu Cristo ãno niirĩ”, jĩĩmiãdacua. “Toopú niirĩ”, jĩĩmiãdacua ãpẽrãpé. Cũã teero jĩĩrĩ, padeorijãña. ²² Paũ jĩĩditora niĩadacu. Síquẽrã “yũũ Cõãmacũ beserigu Cristo niĩã” jĩĩmiãdacua. “Profeta niĩã”, jĩĩmiãdacua ãpẽrãpé. Pee tiĩẽñore tiĩadacu, cúãrẽ padeoáro jĩĩrã. Cõãmacũ beserirapũrena padeodúri tiidugãmiãdacua. ²³ Múã ãñurõ tũomasĩña. Tee niipetire niĩadarerena múãrẽ yũũ wedesuguetooa, jĩĩyigu Jesús.

Jesús putuatiadare

(Mt 24.29-35, 42, 44; Lc 21.25-36)

²⁴ Jesús wedenemoyigu:

—Tee ñañarõ netõrẽ burecori siro muĩpũ búreco macũ naĩĩãjõãgũdaqui. Ñami macũcã bóeriqui. ²⁵ Ñocõã ñaacodiadacu. Niipetira ãmuãsepu niirã cãmeñanoãdacua. ²⁶ Teero wáari, yũũ niipetira sõwũ õmebũuáripũ tutuaremena asibatédiatiri, basocã ññaãdacua. ²⁷ Too síro ángeleare ticocogũdacu. Cũã néõãdacua yũũ beserirare atibãreco niipetirõpũ niirãrẽ.

²⁸ Múãrẽ oterigu higuerağumena queorẽ ticogũda. Tiigú pũũrĩ wasorĩ, “cũma wáaadaro péerogã dusaa” jĩĩmasĩã. ²⁹ Tee tiiróbirora yũũ jĩĩãrigue wáari ñnarã, “niipetira sõwũ putuatiadaro péerogã dusacú” jĩĩmasĩña. ³⁰ Yũũ ateréja diamacũrã jĩĩã: Atitõ macãrã cúã diaadari suguero, tee niipetire yũũ jĩĩãrigue wáaadacu. ³¹ Ñmuãse, atiditã peticódiaadacu. Yũũ wedesere doca petirĩcu. Niirucujããdacu.

³² Yũũ putuatiadari bureco, tii horare masĩña maniã. Ángelea ãmuãse macãrã masĩriya. Yũũ niipetira sõwũcã masĩria. Yũũ Pacũ sícũrã masĩqui.

³³ Múãcã tiiburecore masĩria. Teero tiirã, ãñurõ wãcũtutua, ññacoja. ³⁴ Múãrẽ queorẽmena wedegũda. Sícũ basocã niiyigu yoarõpũ wãagũ. Cũũ wáaadari suguero, cúãrẽ padecoterare cúũya wiire “coteya” jĩĩyigu. Cũãcõrõrẽ cúã padeadarere cúũyigu. Sope coterĩ basocure ãñurõ ññacodutiya. ³⁵ Cũã tiiróbiro múãcã ññacorucujãña. Múãcã múã Òpũ coeãdari burecore masĩricu. Náicũmurĩ, ñami deco, cãrẽquẽ wederi, o bóeritabe niiboqui. ³⁶ Yũũ wãcũña manirõ putuatiagu, múãrẽ cãñirãrẽ bujeãdugariga. ³⁷ Yũũ múãrẽ jĩĩrẽre niipetirare jĩĩgũda: ãñurõ ññacorucujãña, jĩĩyigu Jesús.

14

Jesuré ñeeãdara wedeserigu

(Mt 26.1-5; Lc 22.1-2; Jn 11.45-53)

¹ Puabúreco dasayíro Pascua bosebureco wáaadaro. Tii bosebureco niirí, pã púuri tiiré wáoya maniré yaanoã. Paiaré dutirá, Moisés jóarigue buerámena Jesuré yayíoremena cúa ñeeãdarere cãmerí wedeseyira, siãdugára.

² —Bosebureco niirí, tiiríjããda. Basocá cãurẽ maĩrã, maĩmena cúara, noo booró acaribíãmajãbocua, jĩyira.

*Jesuré sitiaãñúre píopeorigue
(Mt 26.6-13; Jn 12.1-8)*

³ Jesús Betaniapũ Simón òpũú bóa netòriguya wiipũ niiyigu. Jesús yaaduiritabe, siçõ numiõ sitiaãñúriga cãogó jeayigo. Tiigá sitiaãñúre “nardo” wãmecutire wapapacáre posecutiyiro. Tiigá ñacõrẽ tuupécojã, cãyaya dupu sotoapũ píopeoyigo. ⁴ Æpẽrã toopú niirã coo teero tiirí ñnarã, cúajõãyira. Cúa cãmerí jĩyira:

—¿Ate sitiaãñúre wapapacáre bári peti teero tiicõãí? ⁵ Ate sitiaãñúre dúa, siccãma padegu wapatárocõrõ buanóboayu. Teeména bóaneõrãrẽ tiípuro boomíayu, jĩyira. Coore tutiyira.

⁶ Jesús cããrẽ jĩyigu:

—¿Deero tiirã coore potocõí? Potocõrijãña. Ateré yũre píopeogo, ãñurõ tiigó tiyo. ⁷ Bóaneõrã múã watoapũ niirucujããdacua. Múã boorítõno cããrẽ ãñurõ tiípumasã. Yũrejea múãmena niirucuricu. ⁸ Atigó yũre coo jeatuario ãñurõ tiyo. Coo sitiaãñúre píopeogo, yũre yaará sitiaãñúre tuusiããdaro tiiróbiro tiyúetoayo. ⁹ Yũ ateréja diamacúrã jĩã: Niipetiro atiditapũre Cõamacũ basocáre netõnére quietire wedewarucura, atigó yũre tiiriguere wedeadacua, coore wãcũdutira, jĩyigu.

*Judas Jesuré cããrẽ ñatutirapũre ticoadare
(Mt 26.14-16; Lc 22.3-6)*

¹⁰ Judas Iscariote Jesús buerá doce menamacũ wáa, paiaré dutiráre jĩyigu:

—Yũ múãpũre Jesuré ticogũda, jĩyigu.

¹¹ Teeré tuorã, bayiró useniyira.

—Mũãrẽ niyeru wapatãda, jĩyira.

Teero tiigú, “¿deero tii yũre Jesuré ticoro boomíto?” jĩ wãcũncãyigu.

*Jesús cãũ buerámena yaaturigue
(Mt 26.17-29; Lc 22.7-23; Jn 13.21-30; 1Co 11.23-26)*

¹² Basocá pã púuri tiirémena wáoya maniré yaarí bosebureco niinucãyiro. Tiibureco niirí, oveja Pascua macũ niigũdare siãyira. Tiiburecore Jesús buerá cãurẽ sãñáyira:

—¿Noopú ãsã Pascua boseyaadarere quẽnobosára wáagari? jĩyira.

¹³ Jesús pũarã cãũ bueráre ticocoyigu.

—Jerusalénpũ wáaya, jĩyigu—. Toopú siçũ basocá ocogá turupeogure bũajeádadu. Cãurẽ nũnũwáwa. ¹⁴ Cũ sããwaro tiiwí òpũrẽ jĩwa: “¿Noopú niigari yũ buerámena Pascua boseyaadari tatia?” jĩãwí ãsãrẽ buegú”, jĩwa. ¹⁵ Cũ ãmũãrõ macã tatia quẽnoãri tatiacapũ ãñogũdaqui. Toopú quẽnoyúewa, jĩcoyigu.

¹⁶ Cũ buerá wáa, Jerusalénpũ jeayira. Toopú jeara, Jesús cããrẽ jĩãrirobirora niipetirere bũayira. Toopú cãã Pascua boseyaadarere quẽnoyira.

17 Náicũmuãri siro, Jesús, cũũ buerá docemena tiwiipúre jeayigu. 18 Cũã yaaduiiri, Jesús jĩiyigu:

—Yũũ ateré diamacũrã jĩĩã: Mũã menamacũ sĩcũ yũũmena yaaduiigu yũũre ññatutirapure ticogũdaqui, jĩiyigu.

19 Cũã bayiró wãcũpatiyira.

—¿Yũũ mee niĩĩ? jĩĩ sãññãñucãyira cũãcõrõ.

20 Jesús cũãrẽ jĩiyigu:

—Sĩcũ mũã doce menamacũ yũũmena atibapapũ pãmena soayágura niĩĩ. 21 Yũũ niipetira sõwũrẽ Cõãmacũye queti jóaripũũ jĩĩrõbirora wãaadacu. Bóaneõgũ niigũdaqui yũũre ticogũdupēja. Cũũ bauáriatã, nemorõ ãñubojĩyu, jĩiyigu.

22 Jesús cũãmena yaagũ, pãrẽ néee, Cõãmacũrẽ usenire ticoyigu. Túajea, puatásã, batogũra, jĩiyigu:

—Yaaya. Ate yãa õpũũbiro niĩã.

23 Vino bapare néee, Cõãmacũrẽ usenire ticoyigu. Túajea, cũũ buerãre tĩãyigu. Niipetira tiibapa maquẽrẽ sĩniyĩra. 24 Cũãrẽ tĩãgũ, jĩiyigu:

—Ate yéee díibiro niĩã. Yũũ diari, yéee díi õmayudiaadacu, rapũ basocã ññañarẽ tiirere cosebosãaro jĩĩgũ. Teeména Cõãmacũ mama netõnére quetire cũũgũdaqui. 25 Yũũ ateréja diamacũrã jĩĩã: Vino sĩninemóricu sãa; téee Cõãmacũ Õpũ niirõpũ mama vino ññãña manirere sĩnigũdadacu, jĩiyigu.

Pedro Jesuré “masĩriga” jĩĩrigue

(Mt 26.30-35; Lc 22.31-34; Jn 13.36-38)

26 Sicawãme Cõãmacũrẽ basarere basapeotoaari siro, Ɛtãgũ Olivopũ wãajõãyira. 27 Jesús cũãrẽ jĩiyigu:

—Mũã niipetira yũũre cõãwapetijõããdadacu. Tee Cõãmacũye queti jóaripũũ niĩã: “Oveja coterĩ basocãre sãñcõãgũdadacu. Teero tiiri, cũũyara oveja cũã booró cutũbatéjõããdadacu”,* jĩĩ jóarigue niĩã. 28 Teero wãapacari, yũũ diarigũpũ masãri siro, yũũ mũã suguero Galileapũ jeatoagũdadacu, jĩiyigu.

29 Pedro jĩiyigu:

—Niipetira mũũrẽ cõãwari, yũũja mũũrẽ cõãwaricu, jĩĩmiyigu.

30 Jesús cũũrẽ jĩiyigu:

—Yũũ ateréja diamacũrã jĩĩã: Mecũã macã ññami puarĩ cãrẽquẽ wedeadari suguero, yũũre ññĩãrĩ “cũũrẽ masĩriga” jĩĩditogũdadacu mũũ, jĩiyigu.

31 Pedro jĩiyigu:

—Yũũja cũã yũũre sããdugãatã, mũũmena diagũda; mũũrẽ “masĩriga” jĩĩricu, jĩĩmiyigu.

Niipetira cũũ buerã teero dícu jĩĩyucomiya.

Jesús Getsemanĩpũ cũũ Pacũre sãĩrigue

(Mt 26.36-46; Lc 22.39-46)

32 Too síro Getsemanĩpũ jeayira. Jesús cũũ buerãre jĩiyigu:

—Mũã ãno duiyueya ména. Yũũ Pacũre sãĩgũ wãagu tiia, jĩiyigu.

33 Pedro, Santiago, Juanrẽ cũũmena néewayigu. Cũũ bayiró peti yeeripũnapũ wãcũpati, bóaneõñucãyigu.

* 14:27 Zacarías 13.7.

34 —Yũre diariquioro, wăcũpatire niinetôjôăga. Múă ãno putuáya. Cănră mee tiiwă, jĩmiyigu.

35 Cũă beru yoasăñurô wăa, yepapu munibiăcũmuyigu. Tee ñaňarô netôré jearijăârô jĩgũ, Căămacũrê săiyigu. 36 Săigũ, jĩiyigu:

—Pacu, niipetirere tiimasă mũ. Yũ ñaňarô netôădarere netônêña. Yũ teero jĩpacari, yũ boorére tiirjăña; mũ boorépe wăari tiiyă, jĩiyigu.

37 Too síro cũ bueră putopu cămeputuáyigu. Cũărê căniărirapure buajeáyigu.

—Simón, ¿mũ cănigũ tiii? ¿Deero tiigũ péerogă ñña tiiridojăi? jĩiyigu Pedrore—. 38 Cănră mee tiiyă. Wătĩ múărê jĩcăăsărijăârô jĩră, Căămacũrê săiňă. Múă wăcũrêmena aňurere tiidugăpacari, múăye ôpũũrĩpe sícăribíria, jĩiyigu.

39 Cămeputuágu, cũ Pacure săiărirobirora săiyigu sũcă. 40 Săiări siro, cũ bueră putopu cămeputuágu, căniărirapure buajeáyigu sũcă. Cũărê wũgoă pũnijăyiro. Cũărê deero yũmasĩyira. 41 Ītărĩ cămeputuágu cũărê jĩiyigu:

—¿Múă cănră tiii sũcă? ¿Căni, yeerisăjără tiii? Nocôrôră niă. Yũre ticoadaro jearo tiia. Yũ niipetira sôwărê ticogudaqui ñaňaré tiirăpore. 42 Wămăncăña. Jămu, yũre ticogudu atitoai mée, jĩiyigu.

Jesuré ñeewarigue

(Mt 26.47-56; Lc 22.47-53; Jn 18.2-11)

43 Jesús cũămena wedesegu tiiră, máata cũă menamacũ niimiărigu Judas jeayigu. Cũămena pau basocă espadapĩrĩmena, yucăména atiyira. Cũă paiaré dutiră, Moisés jóarigue bueră, âpêră butoă dutiră ticocoarira niyira. 44 “Yũ wasopũro ũpũgũ cũără niigũdaqui. Cũărê ñee, aňurô siatũ, néewawa”, jĩsuguetoyigu Jesuré ticogudu.

45 Máata Jesús putopu jeagu: —Yũre buegũ, jĩiyigu.

Teero jĩgũră, cũ wasopũrore ũpũyigu. 46 Teero tiirĩ ñnară, Jesuré ñeejăyira.

47 Cũărê ñeerĩ, sícă toopũ nucũgũ cũya espadare tũăwé, paiaré dutigũre padecoteguya cămopérore páatacojăyigu. 48 Jesús cũărê jĩiyigu:

—¿Yaarėpigure tiirôburo yũre espadapĩrĩmena, yucăména ñeeră atiarĩ? 49 Búrecoricôro yũ Căămacũwii pu múămena niiwă, buegu. Yũre ñeeriwũ. Múă mecătĩgă tiiré Căămacũye queti jóaripũ jĩrôbirora wăaro tiia, jĩiyigu.

50 Cũ bueră cũ sícũrêna căăncô, dutipetijôăyira. 51 Sícũ mamũ Jesús siro nũnătiyigu. Cănigũ cămarĩ caseromena dícu cămarĩgu niyigu. Cũă cũărê ñeemiyira. 52 Cũărê ñeema jĩră, cũă cămarĩ casero dícu wéepănecojăyira. Cũpe sutimanigũ dutijôăyigu.

Jesuré Judíoare Dutiră Peti putopu néewarigue

(Mt 26.57-68; Lc 22.54-55, 63-71; Jn 18.12-14, 19-24)

53 Jesuré ñee, paiaré dutigũ putopu néewayira. Toopũ niipetira paiaré dutiră, âpêră butoă dutiră, teero biiri Moisés jóarigue bueră neăyira.

54 Pedrope yoasăñurô Jesuré nũnyigu. Paiaré dutigũya wii popea macă yepapu putuáyigu. Toopũ Căămacũwii coterĩ basoca puto jeanuă, cũămena pecame sũmaduĩyigu.

55 Paiaré dutiră, niipetira Judíoare Dutiră Peti “¿deero tii cũărê wedesărô boomĩto?” jĩyira, săădugăra. Cũărê săădugăpacara, ñaňaré buarĩyira. 56 Pau

jĩĩditoremena cũũrẽ wedesãmiyira. Cũã wedesãre queoró jeariyiro. ⁵⁷ Āpẽrã wãmũnucã, jĩĩditoremena cũũ jĩĩriguere wedesãyira:

⁵⁸ —“Yũũ atiwíi Cõãmacũwiire basocá tiirí wiire cõãgũda. Itiábũreco siro apewíi túajeanucõgũda. Tiwíi basocá tiirí wii mee niĩadacu”, jĩĩwí ãni, jĩĩyira.

⁵⁹ Teero jĩĩpacara, sĩcãrĩbíro wedeseriyira.

⁶⁰ Paiaré dutigú cũã watoapu wãmũnucã, Jesuré sãĩñáyigu:

—¿Mũũ deero tiigú yũũridojáĩ? ¿Deero jĩĩ yũũgudari cũã wedesãre? jĩĩyigu.

⁶¹ Cũũpe yũũriyigu. Paiaré dutigú sãĩñánemoyigu:

—¿Mũũrã niĩi “Cõãmacũ beserigu Cristo, Cõãmacũ ãñugú macũ” cũã jĩĩgú? jĩĩyigu.

⁶² Jesús jĩĩyigu:

—Yũũrã niĩã. Cõãmacũ tutuare cõnetõgũ pũto cũũ diamacũpe duigudacu. Yũũ niipetira sõwã toopú duiiri ãñadacu múã. Yũũ õmẽburuáripũ diiátiricãrẽ ãñadacu múã, jĩĩyigu.

⁶³ Paiaré dutigú teero jĩĩrĩ tuogú, cũũ basiro cũũyaro sutiroré wéeyigacojãyigu, ãpẽrãrẽ “bayiró cúai” jĩĩdutigu. Cũãrẽ jĩĩyigu:

—Āpẽrã wedesãrĩ boonemória marĩ. ⁶⁴ Múã cũũ Cõãmacũrẽ ãñañarõ wedeserere tuotóaa. ¿Deero tugueñaĩ múã? jĩĩyigu.

Niipetira: —Cũũ teero jĩĩrẽ wapa sããjãrõ booa, jĩĩyira.

⁶⁵ Āpẽrã cũũrẽ usecõ eobatétunucãyira. Cũũ capearire biaápeyira. Cũũrẽ ãñañarõ ti, páayira.

—Jĩĩbuaya. ¿Noã mũũrẽ páaarĩ? jĩĩyira.

Cõãmacũwii coterí basocacã cũũrẽ páayira.

Pedro Jesuré “masĩriga” jĩĩrigue

(Mt 26.69-75; Lc 22.56-62; Jn 18.15-18, 25-27)

⁶⁶⁻⁶⁷ Pedro tiwíi popea macã yepapu pecame sũmagú tiirí, sĩcõ paiaré dutigúre padecotego jeayigo. Coo cũũrẽ ãñagõrã ãña: —Mũũcã Jesús Nazaret macã macũmena wáarucuarigura niĩãrã, jĩĩyigo.

⁶⁸ —Cũũrẽ masĩriga. Ñeenórẽ wedesege wedesecu; tuomasĩriga, jĩĩyigu.

Cũũ sopepú witiyari, cãrẽquẽ wedeyigu. ⁶⁹ Paiaré dutigúre padecotego cũũrẽ ãñagõ, toopú ãñanucũrãrẽ jĩĩnemoyigo:

—Āni cũã menamacũ niĩi, jĩĩyigo.

⁷⁰ Cũũpe: —Niiria, jĩĩyigu.

Too sírogã toopú ãñanucũrã Pedrore jĩĩyira:

—Niirõrã mũũcã cũã menamacũ niĩcu. Mũũ Galilea macũ niĩjĩĩ; cũã tiiróbiro wedesea, jĩĩyira.

⁷¹ Cũũ jĩĩyigu:

—Yũũ diamacũ jĩĩhẽrĩ, Cõãmacũ yũũre ãñañarõ tiĩáro. Yũũ múã wedesegure masĩriga, jĩĩyigu.

⁷² Cũũ teero jĩĩritabera, cãrẽquẽ wedeyigu sũcã. Pedro Jesús jĩĩãriguere wãcũbuayigu: “Cãrẽquẽ puarĩ wedeadari suguero, yũũre ãñãrĩ ‘cũũrẽ masĩriga’ jĩĩgũdacu mũũ”, jĩĩyigu. Teeré wãcũbuagu, bayiró utiyigu.

15

Pilato Jesuré sãĩñárigue

(Mt 27.1-2, 11-14; Lc 23.1-5; Jn 18.28-38)

¹ Bóeri paiaré dutirá, ãpẽrã butoá dutirá, Moisés jóarigue buerá, teero bi-iri niipetira Judíoare Dutirá Peti neãyira. Jesuré sãadutiadarere wedeseyira. Wedesetoa, Jesuré siatú, néewa, Pilatopure ticoyira.

² Pilato cãurẽ sãĩñáyigu:

—¿Mũrã niĩ judíoa õpũ? jĩiyigu.

—Mũ jĩrõbirora cãurã niã, jĩiyigu.

³ Paiaré dutirá pee wedesãyira cãurẽ. ⁴ Pilato Jesuré sãĩñanemoyigu:

—Cũã mũrẽ pee wedesãrã tiĩya. ¿Mũũ yũũridojãĩ? jĩimiyigu.

⁵ Jesús yũũgiyigu. Teero tiigá, Pilato ãñamanijõãyigu.

Jesuré sãadutírigue

(Mt 27.15-31; Lc 23.13-25; Jn 18.38-19.16)

⁶ Cãmariõrõ Pascua boseburecori niirĩ, Pilato sícũ peresuwiipũ niigãrẽ basocá cãã wionécodugagure wionécorucuyigu. ⁷ Teeburecorire sícũ ãmũ peresuwiipũ duiyigu cãũ menamacãrãmena. Cãũ wãmecutiuyigu Barrabás. Cãã romanuã dutirãre cõadugara, cãmerĩsãyira. ⁸ Basocá Pilato putopũ wáa: —Mũũ tiurucúbirora tiiyá, jĩiyira.

⁹ Pilato cããrẽ sãĩñáyigu:

—¿Mũã judíoa õpũrẽ yũũ wionécori boogári? jĩimiyigu.

¹⁰ Paiaré dutirá ãñatutira Jesuré ticoariguere masjãyigu. ¹¹ Paiaré dutirá basocãre acaribĩri tiiyira, Barrabãpere wionécodutira. ¹² Pilato cããrẽ sãĩñanemoyigu:

—Mũã “judíoa õpũ niĩr” jĩũgũpere ¿deero tiirĩ boogári? jĩiyigu.

¹³ —¿cããrẽ curusapũ páabiatudutiya! jĩĩ acaribíyira.

¹⁴ —¿Ñeenó ñañaré tiarĩ cãũ? jĩiyigu.

Basocãpe bayiró busurómena: —¿Curusapũ páabiatudutiya! jĩĩnemoyira.

¹⁵ Pilato basocãmena ãñurõ putuáadugagu, Barrabãre wionécobosayigu. Jesuré tãnadutítoaari siro, curusapũ páabiatu sãadutiuyigu.

¹⁶ Teero tiirã, surara cããye wiseri popea macã yepapũ cãurẽ néewayira. Toopũ ãpẽrã niipetira surarare néõyira. ¹⁷ Cãã Jesuré sicaró õpũya sutiro tiiróbiro sõã ñiisãñúrõca sããyira. Sicabeto potamena tiarĩ beto cãũya dupupure péoyira.

¹⁸ —Uñeniã mũumena, judíoa õpũ, jĩĩ buijãyira.

¹⁹ Sicagá cãũgũmena cãũya dupupure páayira. Cãurẽ usecõ eobatétu, ñicãcoberimena jeacũmu, buijãyira. ²⁰ Cãã cãurẽ buitóã, sõã ñiisãñúrõrẽ tuuwécojã, cãũ sãñasuguearimore sããyira. Curusapũ páabiatu wãara néewayira.

Jesuré sãĩrigue

(Mt 27.32-44; Lc 23.26-43; Jn 19.17-27)

²¹ Sícũ Cirene macã macũ cãpũpũ niãrigũ putuãatigu tiiyigu. Cãũ wãmecutiuyigu Simón. Puarã pacũ niiyigu: Alejandro, Rufo pacũ. Cãũ too netõwãri ãñarã, Jesús apawarĩ curusare cãurẽ apadutiyira.

²² Jesuré Gólgota buropũ néewayira. Gólgota jĩrõ, “Dupucoro” jĩrõ tia.

²³ Toopũ vino “mirra” wãmecutire wãoariguemena tĩãmiyira. Sĩniriyigu.

²⁴ Cãurẽ curusapũ páabiatuyira, diaaro jĩrã. Surara cãũye suti ni-imiãriguere batoadara, jĩĩbuaapeyira, ¿noãrẽ putuãadari? jĩrã.

²⁵ Cãurẽ curusapũ páabiatu, bóeri nueve niirĩ niyiro. ²⁶ Basocá cãurẽ wedesããriguere jóatunoyiro táboapĩpure: “JUDÍOA ÕPÕ NIÍ”, jĩiyiro.

27 Jesuména puarã yaarépirare páabiatuyira; sícũ diamacápe, ãpĩ acuniñape nucõyira. 28 Cũã teero tiirí, Cõãmacũye queti jóaripũpu jóarigue diamacũ wáayiro. “Dutirére netõnucãrã menamacũ niĩ” jĩ wãcũyã basocã cũãrẽ”, * jĩ jóanoã.

29 Basocã toopá netõwára, cũãrẽ ñañarõ jĩrã, dupupá saguejõãrucuyira.

—Jũũ. Mũũ “Cõãmacũwiire cõãgũda” jĩmiwãrã. “Itiábureco siro apewiĩ tiipeticojãgũda”, jĩmiwãrã mũũ. 30 Teero jĩrigũ mũũ basirora netõnéña. Curusapũ tusagú diiátiya, jĩ buijãyira.

31 Paiaré dutiracã, Moisés jóarigue buerámene teorora jĩ buijãyira:

—Cũũ ãpẽrãcãrẽ netõnéwĩ; cũũ basirope netõnémasĩrii. 32 Cõãmacũ beserigũ Cristo Israelya põna macãrã õpũ niigãjã, curusapũ tusagú cũũ basiro diiátario. Cũũ basiro diiátari docare, padeoáda, jĩyira.

Cũũmena curusapũ páabianucõãriracã teorora cũãrẽ ñañarõ jĩ buijãyira.

Jesús diarigue

(Mt 27.45-56; Lc 23.44-49; Jn 19.28-30)

33 Coeritó jeari, niipetiro tiiditapũ naĩtĩãjõãyiro. Tée ñamica tres niirĩpu naĩtĩãtuyiro. 34 Tii hora niirĩrã, Jesús bayiró acaribíyigũ.

—Eloi, Eloi, ¿lama sabactani? jĩyigũ cũũyemena. Teero jĩgũ, “Cõãmacũ, Cõãmacũ, ¿deero tiigú yũre cõãwai?” jĩgũ tiyigũ.

35 ãpẽrã síquẽrã toopá niirã teeré tuorã, jĩyira:

—¡Coel! Tuoyã. Profeta Eliãre sũocógũ tiiquĩ, jĩmiyira.

36 Sícũ cutuwã, sicasitia vino piyare soayigũ. Sĩniãrõ jĩgũ, sicagú cãñagũpũ siatú, cũãrẽ sũumõcogura, basocãre jĩmiyigũ:

—Coteya ména. Elías cũũ curusapũ tusagúre néediocogũ atiboqui, jĩmiyigũ.

37 Jesús bayiró acaribí, diajõãyigũ. 38 Cũũ diari, Cõãmacũwii popeapũ ãñunetõjõãri Tatia cãmotáyosari casero ãmuãrõpe yigadiati, puacaséropũ jeacotuariro niiwũ. 39 Cien surara dutigú Jesús doca nucũgũ, cũũ teero wãa diari ññagũ, jĩyigũ:

—Diamacũrã ãni Cõãmacũ macũ niimiãyi, jĩyigũ.

40 Numiã yoaropũ Jesuré ññanucũyira. Cũũmena niyira: María Magdalena; apegó María (coo José cũũ bai Santiago paco niyigo); apegó Salomé niyira. 41 Cũã Jesuré nãñurĩra numiã niyira. Cũũ Galileapũ niirĩ, cũãrẽ ãñurõ tiiapurira niyira. ãpẽrã numiã paũ Jesús Jerusalénpu wãari nãñurĩracã toopá ññanucũyira.

Jesuré ãtãtutipũ cũũrigue

(Mt 27.57-61; Lc 23.50-56; Jn 19.38-42)

42-43 Judíoa yeerisãri bureco sũguero macã bureco niyiro. Teero tiiró, cũã yeerisãri bureco maquẽ quẽnorí bureco niyiro. Nãicũmurĩ, José Arimatea wãmecutiri macã macũ jeayigũ. Cũũ Judíoare Dutirá Peti menamacũ cũã padeogú niyigũ. Cũũcã Cõãmacũ dutiré basocãpũre niãdarere coteyigũ. Teero tiigú, cuiro manirõ wãcũtutuaremena Pilato putopũ sããwayigũ. Sããwa, Jesuyã õpũãrẽ sãiyigũ. 44 Pilato Jesús diaariguere tuogú, tuomanĩjõãyigũ. Cien surara dutigúre atiduti, “¿deero biiri diaarĩ?” jĩ sãñãyigũ. 45 Cien surara dutigú cũãrẽ wedeari siro, Jesuyã õpũãrẽ Joseré

* 15:28 Isaías 53.12.

ticodutiya. ⁴⁶ José sutiró añuri caserore sã, Jesuyá õpũrẽ néedioco, tiicaseromena cõmayi. Túajea, sicututi ùtãgãpũ coari tutipũ cũyiyi. Tiitutire ùtãquicamena tuunéwa, biajãyi. ⁴⁷ María Magdalena, María (José paco) Jesuré cũũirire ñayira.

16

Jesús masãmãrigue

(Mt 28.1-10; Lc 24.1-12; Jn 20.1-10)

¹ Cũã yeerisãri bureco sábado netõãri siro, María Magdalena, María (Santiago paco), Salomé sitiañũre sãiyira. Teemena Jesuyá õpũrẽ píopeora wãara tiimiyira. ² Ùsã yeerisãri bureco síro macã bureco niirĩ, ñamisãñurõgã Jesuré cũũri tutipũ wáayira. ³ Cũã toopú wãara, cãmerĩ sãñãiyira:

—¿Noã tuunécobosaadari tiituti biaríquicare? jĩyira.

⁴ Toopú jea, ñacora, tiiquicare aperopú nucũrĩ ñayira. Pairíquica peti niyi. ⁵ Tiitutipũ sãwara, wãmo diamacúniñape sícũ mamũ duiri ñayira. Cũã sutiró butiró yoroca sãñayiga. Cũã cũũrẽ ññarã, bayiró ucũáyira. ⁶ Cũã cũãrẽ jĩyiga:

—Ùcũárijãña. Múã Jesús Nazaret macã macũrẽ cúã curusapũ páabiatsu sããrigure ãmaãrã tiia. Cũũ masãtoaawĩ. Ñnorẽ manĩ. Cũũrẽ cũũirire ññarã atiya. ⁷ Cũũ buerãre, Pedroro wedera wáaya: “Cũũ múã suguero Galileapũ jeatoagũdaqui. Cũũ jĩrirobirora toopú cũũrẽ ññaãdacu”, jĩwa, jĩyiga.

⁸ Tiitutipũ niãrira ucũã ñapõpirara dutijõãyira. Cuirã, ãpẽrãrẽ wederiyira.

Jesús María Magdalenarẽ bauásuguerigue

(Jn 20.11-18)

⁹ Yeerisãri bureco niirĩ, Jesús cũũ masããri siro, María Magdalenarẽ bauásugueyiga. Coorena too sugueropũ siete wãtĩãrẽ cõãwionecoyiga. ¹⁰ Jesumena wãanetõrirare wedego wãamiyigo. Cũũrẽ booritua, utira tiyira.

¹¹ —Jesús catiawĩ; yũũ cũũrẽ ññaãwũ, jĩmiyigo.

Padeoríyira.

Jesús pũarã cũũmena wãanetõrirare bauárigue

(Lc 24.13-35)

¹² Too síro Jesús pũarã cũũmena wãanetõãrirare bauáyiga cãpũpu wãarare. Cũũ ãpĩbĩro biigú bauáyiga. ¹³ Cũã ãpẽrã Jesumena wãanetõãrirare wedera wãamiyira. Cũãcãrẽ padeoríyira.

Jesús cũũ buerãre dutirigue

(Mt 28.16-20; Lc 24.36-49; Jn 20.19-23)

¹⁴ Too síro Jesús cũũ buerã oncere bauáyiga cúã mesapũ duirãre. Cũãrẽ jĩyiga:

—¿Deero tiirã cúã wederi, yũũ masãrẽ quetire tũopacãra, padeoríarĩ? Pairó wãcũtutuarẽ cũoríã múã, jĩyiga.

¹⁵ Cũãrẽ jĩnemoyiga:

—Niipetipũ niipetirare yũũ basocãre netõnére quetire wedera wáaya.

¹⁶ Yũũre padeó, wãmeõtinogũno netõnénogũdaqui. Yũũre padeohégũno

ñañarõ tiinógũdaqui. ¹⁷⁻¹⁸ Yũre padeorá yũ dutirémēna wātīārē cõãwionecomasiãdacua. Āpērāyēre wedesemasīripacara, wedeseadacua. Cũã ãñaārē ñeerī, teero biiri pūniré sīnirī, merēã wáaricu. Diarāre ñaapeóri, netõãdacua. Yũre padeorá cũã padeorēre ěñorã, teeré tiimasīãdacua, jĩyigu.

Jesuré néemũãrigue

(Lc 24.50-53)

¹⁹ Marī Ōpũ Jesús cũārē wedeari siro, mũããsepũ néecomũãnoyigu. Cõãmacũya wãmo diamacũniñape jeanuãyigu. ²⁰ Cũũ buerá niipetiropũ cũũ netõnére quetire wedera wáawa. Cũã wederi, Jesús cũũ basirora cũārē tiiapurigu niiwī. Cũã wederere “diamacũrã niã” jĩgũ, ãñurere cũārē tiiẽñorī tiirigu niiwī.*

---

* **16:20** Ate versículos aперũ бѣсрѣрѣ баурісу; аперѣрѣ бауцї.

LUCAS

Jesucristoye quetire jóarigue

Lucas ¿deero tiigú atipūrē jóayiri? jĩirigue

1-2 Niipetire ũsã watoapu wáariguere ñnarira Jesús “wedera wáaya” jĩicorira ũsãrē buewa. Pañ cúa buerirobirora jóanucãrira niwã. ³ Yñucã ate niipetire Jesús sicatoru tiñucãriguere masĩpetidugagu añurõ buewñ. Teero tiigú, Teófilo, yñ teeré jóaa, ⁴ mñurē ãpērã bueriguere “diamacúrã niĩã” jĩimasĩdutigu.

Ángele Juan Bautista bauáadarere wederigue

⁵ Herodes Judea dita macãrã õpũ niiritore, sĩcũ pai Zacarías wãmecutigu niyigu. Cũñ Abíaya põna macũ niyigu. Cũñ nũmo Isabel wãmecutiyigo. Coõ Aarón pãrãmeõ niñnũsego niyigo. ⁶ Cúa pñarãpñra Cõamacũ ññacorore basocã añurã niyira. Cũñ dutirere añurõ tiyira. Teero tiirã, basocã cUARē “wapa cnoõya” jĩimasĩriyira. ⁷ Cúa põnamaníyira. Isabel põnamanigõno niyigo. Cúa bũtoã niyira.

⁸ Sicabũreco Zacarías pai paderé padegu tiyigũ Cõamacũwiipu. Cũñya põna macãrã paderé bũreconi niyiro. ⁹ Paiã tiirucúrobirora sĩcũrē beseyira sitiaañũre sóegũdure. Tiibũrecore Zacariãre beseyira. Teero tiigú, cãũpe Ññurí Tatia pũto macã tatiapu sóegu sããwayigu. ¹⁰ Sóeritono niirĩ, niipetira basocã soperú Cõamacũrē sãirã tiyira. ¹¹ Sĩcũ ángele* cãũrē bauáyigu. Cũñ sóemũõcoro diamacũpe nucũyigu. ¹² Zacarías cãũrē ññagã, ucñãjóõyigu. Bayiró cuiyigu. ¹³ Ángele cãũrē jĩiyigu:

—Cuirijãña, Zacarías. Cõamacũ mññ sãirere tũoi. Mññ, mññ nũmo Isabelmena sĩcũ põnacũtiadacu. Cãũrē Juan wãme tuuya. ¹⁴ Mññ cãũmena bayiró usenigũdacu. Pañ cãũ bauári, useniãdacu. ¹⁵ Cõamacũ ññacoropũre bári niigú mee niigũdaqui. Vinorē,† sibiorere sññirigũdaqui. Cũñ paco páatipũra Espiritu Santo cãũmena niitoagũdaqui. ¹⁶ Pañ Israelya põna macãrã Cõamacũ cúa Õpũrē padeodúrirare padeorí tiigũdaqui sũcã. ¹⁷ Marí Õpũ sũguero jeagũdaqui. Elías tiirõbiro Espiritu Santo tutu-are cnoõgũdaqui. Teemena pacũsũmũãrē cúa põnamena añurõ niirecutiri tiigũdaqui. Netõnucãrãrē basocã añurã tiirõbiro wãcũrĩ tiigũdaqui. Basocãre “marí Õpũrē añurõ niyueya” jĩigũdaqui, jĩiyigu.

¹⁸ Cũñ teero jĩirĩ, Zacarías sãññáyigu:

—¿Deero ti yññ masĩgũdari mññ yññre jĩirere? Yññ bũcũ niĩã. Yññ nũmocã bũcũó niyio, jĩiyigu.

¹⁹ Ángele cãũrē yññyigu:

—Yññ Gabriel niĩã Cõamacũ pũto macũ. Cũñ yññre ticodiocoawĩ, mññrē queti wededutigu. ²⁰ Yññ jĩirere mññ padeoríã. Teero tiigú, wedesemasĩhẽgũ putuãgũdacu. Yññ jĩirõbirora wãaadacu. Tee niipetire wãari siropũ, wedesegũdacu, jĩiyigu.

²¹ Cúa wedesera tiirĩ, basocãpe Zacariãre yuera tiyira. Cũñ Cõamacũwiipu pearí, ññamanijõãyira. ²² Cũñ witiyeagu, wedesemasĩriyigu.

* 1:11 Portugués: anjo. † 1:15 Portugués: vinho.

“Cõamacãwiipũ apeyenó cãurẽ bauáajĩyu”, jĩiyira. Wãmorĩmena cãurẽ wẽẽtuyigu. Wedesemasĩhẽgũ putuáyigu.

²³ Paia paderẽ burecori petirí, cãya wiipũ coecóputuayigu. ²⁴ Too síro cãũ namo Isabel niipacó niinucãyigo. Sicamoquẽñe muĩpũrã “wiipũ niijãgõda” jĩiyigo. ²⁵ Coo wãcũyigo: “Cõamacũ yũ põnamanígõ niĩarigore tiĩapuawĩ. Basocá teero ñnacõãrĩ jĩigũ, yũre ãñurõ tii”, jĩiyigo.

Ángele Jesús bauáadarere Mariare wederigue

²⁶ Seis muĩpũrã Isabel niipacó niirõ netõyiro. Cõamacũ ángele Gabrielre Nazaretpũ ticodiocoyigu. Nazaret Galilea ditapũ niia. ²⁷ Síco ãmãmema niĩnahẽgõrẽ queti wededutiayigu. Òpũ David pãrãmi niinunusegumena José wãmecutiayigu wãmoslagodo tiyigo. Coo wãmecutiayigo María. ²⁸ Ángele coo niirõpũ sããwa, ãñudutiayigu:

—Sãã. ¿Niĩ mũũ? Marí Òpũ mũũrẽ “ãñurõ tiigũda” jĩãwĩ. Cãũ mũũmena niĩ, jĩiyigu.

²⁹ Ángele jĩrere tuogó, bayiró wãcũyigo. “¿Deero jĩĩdũgaro tiigãri cãũ ãñudutire?” jĩĩ wãcũyigo. ³⁰ Ángele jĩiyigu:

—Cuirijãña, María. Mũũ Cõamacũ ãñurõ tiirere buaa. ³¹ Teero tiigó, mũũ niipacó putuágodacu. Síco põnacutígõdacu. Cãũ wãmecutiayigu Jesús. ³² Cãũ ãpẽrã nemorõ uputí macũ niigũdaqui. “Cõamacũ ãmũãse niigũ macũ niir”, jĩĩnogũdaqui. Òpũ David cãũ ñecũ niisotoapeogure tiirirobiro Cõamacũ cãurẽ Òpũ cũũgũdaqui. ³³ Israelya põna macãrã dutirucujãgũdaqui. Cãũ dutirẽ petirícu, jĩiyigu.

³⁴ María ángelere sãĩñáyigo:

—¿Deero wãabogari ate? Yũũ manũ manigõ niia, jĩiyigo.

³⁵ Ángele coore yũyigu:

—Espíritu Santo mũũpũre diijeágũdaqui. Cõamacũ ãmũãse macũ tutuare mũũpũre òmẽburuá tiiróbiro diiáti, tuubiáadacu. Teero tiigũ, mũũ macũ ãñugũ “Cõamacũ macũ niir” jĩĩnogũdaqui. ³⁶ Mũũya wedego Isabel síco põnacutígõdaco, busuó niipaco. “Põnamanígõno niyõ”, jĩĩmiwã basocá. Seis muĩpũrã wãaa, coo wĩmũ buaári síro. ³⁷ Cõamacũrẽ tiimasĩhẽreno maniã, jĩiyigu.

³⁸ María jĩiyigo:

—Yũũ Cõamacũrẽ padecotego niia. Cõamacũ mũũ jĩĩrõbirora yũre tiĩaro, jĩiyigo.

Ángele coo pũto niĩarigu wãajõãyigu.

María Isabelre ññagõ wãarigue

³⁹ Teeburecorire María boyeromena wãajõãyigo Judea ditapũ. Ëtãyucũ watoa niirí macãpũ jeayigo. ⁴⁰ Toopũ jea, Zacariaya wiipũ sããwa, Isabelre ãñudutiayigo. ⁴¹ Tee ãñudutire tuorí, coo macũ páatipũ sãñagũ cãmẽñayigu. Isabelmena Espiritu Santo niyigu. ⁴² Teero tiigó, coo bayiró busurẽmena wedeseyigo:

—Niipetira numiã nemorõ Cõamacũ mũũrẽ ãñurõ tiii. Mũũ macũcãrẽ ãñurõ tiii. ⁴³ Yũũ búri niigõ niipacari, mũũ yũ Òpũ paco yũre ññagõ atiyu. ⁴⁴ Yũũ mũũ ãñudutirere tuorí, yũũ macũ páatipũ sãñagũ useniremena cãmẽñaãti. ⁴⁵ Cõamacũ mũũrẽ jĩĩrõbirora “wãaadacu” jĩĩ padeoyú mũũ. Ateména Cõamacũ mũũrẽ usenirí tiiquí, jĩiyigo.

⁴⁶ María jĩiyigo:

“Yuu Ōpūrē ‘āñuniā mūu’ jīi, usenire ticoa.

47 Cōāmacū yūure netōnégūmena bayirō usenigō niīā.

48 Yūu buri niigōrē Cōāmacū beseyi.

Mecūāmena niipetira yūure ‘Cōāmacū āñurō tiyí coore’ jīādacua.

49 Cōāmacū niipetire tīmasīgū yūure āñurēre tiyí.

Cūū āñurē dícare tiiquí.

50 Cūūrē quoníremena ĩnarārē bóaneōrucujāgūdaqui.

51 Cūū tutuaremena pee āñurē tīi.

Basocá ‘ūsā āpērā nemorō niīā’ jīi wācūrārē cōājāqui.

52 Ōpārā duirépīrīpū duirāre cōājāqui.

Buri niirāpere uputí macārā niirī tiiquí.

53 Juabóarare pee āñurē ticoqui.

Pee cuorāre ticoripacū, putuawadutiqui.

54 Israelya pōna macārā cūūrē padecoterare tiíapuqui.

Cūūrē wācūjīgū, bóaneōqui.

55 Marī ñecū Abrahamrē,

teero biiri niipetira cūū pārāmérā niinunuserare

‘tiíapuguda’ jīirigū niīwī”,

jīiyigo María.

56 María ĩtīārā muīpūrā coo putopū putuáyigo. Too síro cooya wiipū cocōputuayigo.

Juan Bautista bauárigue

57 Isabel pōnacutírto jeari, coo macū bauáyigu. 58 Cooya wii puto niirā, cooya wedera Cōāmacū coore āñurō bóaneōrigue quetire tuorá, coore useniapuyira. 59 Ocho† burecori cūū bauári siro, cūū cōnerígu yapa macā caseróre widecōārā jeayira. § Cūū pacū tiiróbiro Zacarías tuudugamiyira.

60 Cūū paco cūūrē jīiyigo:

—Niiria. Cūū Juan wāmecutigūdaqui, jīiyigo.

61 Cūūrē: —Mūya wedera teero wāmecutira maniíya, jīiyira.

62 Cūū pacūre wāme sāīnārā, wēētuyira. 63 Cūūrē sicapí jóaripí sāiyígu. Tiipīpū “Juan wāmecutigūdaqui” jīi jóayigu. Niipetira teerē ĩñamanijōāyira.

64 Máata Zacarías wedesejōāyigu sūcā. Cōāmacūrē usenire ticoyigu. 65 Cūū teero tiirí, cūāya macā puto niirā cuipetijōāyira. Niipetiro too Judea dita ũtāyucū watoapū macārā teero wáariguere wedeseyira. 66 Niipetira teerē tuorá bayirō wācūyira.

—Cūū wīmagū bucū niigū, ¿deero niigūno niigūdari? jīiyira.

Cōāmacū tutuare Juanména niiyiro.

Zacarías Cōāmacūrē basapeorigue

67 Cūū pacū Zacaríamena Espírítu Santo niiyigu. Teero tiigú, Cōāmacū wededutírere wedeyigu. Biiro jīiyigu:

68 “Cōāmacūrē usenire ticoco. Cūū marī Israelya pōna macārā Ōpū niīi.

Marī cūū beserirare netōnégū ati. Marīrē tiíapurucujāi mée.

69 Marīrē netōnégūdu tutuagare ticodiocoqui.

David cūūrē padecotegū pārāmi niinunusegū niiqui.

70 Tíatopū ‘teero tiigúda’ jīiyigu.

Teerē profetas āñurā jóarira niīwā.

71 Cōāmacū niipetira marī wāpārārē, marīrē ĩñatutirare cāmotá,

† 1:59 Portugués: oito. § 1:59 Levítico 12.3.

marĩrẽ netõnébosagudaqui.

⁷² Marĩ ñecũsũmũãrẽ ‘mũãrẽ bóaneõgũda’ jĩyigu.

Cũãrẽ ‘ãñurõ tiigũda mũãrẽ’ jĩrigue ãñurere acabóriqui.

⁷³ Cõãmacũ too síro tiádarere wedeyigu Abraham marĩ ñecũrẽ.

‘Biuro tiigũda’ jĩyigu:

⁷⁴ ‘Mũãrẽ ññatutirare cãmotá, mũãrẽ netõnébosagudacu.

Yũũ teero tiirĩ, mũã cuuro manirõ yũũ dutirere tiimasĩadacu.

⁷⁵ Bárecoricõrõ yũũ ññacoropũ ãñurẽ tiádadacu’, jĩyigu Cõãmacũ.

⁷⁶ Macũ, mũũgẽ basocá ‘Cõãmacũ ñmũãserũ niigũyagu profeta niĩ’ jĩãdadacu.

Mũũ marĩ Õpũ atiadari suguero, maarẽ quẽnosũguérobirora quẽnosũguégu niigũdadacu.

⁷⁷ Mũũ Cõãmacũ beserirare cũã ñãñaré tiirere Cõãmacũrẽ acabóre sãĩdutigudacu.

Teeména Cõãmacũ netõnére cũãrẽ masĩrĩ tiigũdadacu.

⁷⁸ Cõãmacũ marĩrẽ bóaneõremena ññagũ niijĩgũ,

marĩrẽ netõnégũdũre ticodiocogudaqui.

Muĩpũ mũãtiro tiirõbiro niigũdaqui cũã marĩrẽ.

⁷⁹ Marĩ naĩtĩãrõpũ niirãbiro niã.

Pecamepũ wáaborira niã.

Cũũ bócoremena marĩrẽ ãñurõ niirecutire ãñogũdaqui’, jĩyigu Zacarías.

⁸⁰ Wĩmagũ mũũcãjõãyigu. Jõõremena Cõãmacũrẽ padeomũãñucãyigu. Basocá manirõpũ niisodeaatyigu. Toopũre niituyigu, tée Israelya põna macãrãrẽ cũũ wedenũcãritopũ.

2

Jesús bauárigue (Mt 1.18-25)

¹ Tíatore niipetira romanuã õpũ Augusto basocãre bapaqueogudũ, cũã wãmerẽ jóatudutyigu. ² Cirenio niirito, sicato jóature niĩnũcãyiro. Cirenio Siria dita dutigũ niyigu. ³ Niipetirare cũã ñecũsũmũã bauãre macãrĩpũ jóatura wáadutyigu.

⁴ Teero tiigũ, José, Nazaret Galilea ditapũ niĩãrigũ, Belén Judea ditapũ wáayigu. Cũũ ñecũ David Belénpũ bauáyigu. Cũũ David pãrãmi niĩnũnũsegu niijĩgũ, toopũ wáayigu. ⁵ Cũũmena cũũ wãmoslagodo María wáayigo. Niipacó niyigo. ⁶ Cũã Belénpũ niirĩ, María põnacutire burecori jeayiro. ⁷ Toopũre cũã cãnirĩ wii mũarĩyira. Teero tiirã, ecarã cãnirĩ wiipũ wáayira. Toopũ coo sicato wĩmagũ apayigo. Cũũrẽ suti caserimena cõma, ecarã yaaricoropũ sããyigo.

Ángelea oveja coteri basocare bauárigue

⁸ Belén wesapũ oveja coteri basoca niyira. Cãpũpũ cũãyarare coteboejõãrucuyira. ⁹ Wãcũña manirõ cũãrẽ sícũ ángele bauáyigu. Cõãmacũ asibatere cũã pãtopũ ãñurõ bósesajõãyiro. Bayiró cuiyira. ¹⁰ Ángele cũãrẽ jĩyigu:

—Cuirijãña. Mũãrẽ ãñurẽ queti wedegu atia. Niipetira tee quetire tũorã, useniãdadacu. ¹¹ Mecã ñami Daviyã macã Belénpũ mũãrẽ netõnégũdũ bauáawĩ. Cũũ Cõãmacũ beserigu Cristo marĩ Õpũ niĩ. ¹² Cũũ

wīmagūrē suti caserimena cōmaārigure buajeáadacu. Wáicura yaarícoropu sãñagūrē ññaadacu. Muã teeré ññarã, “diamacúrã wedeayi” jĩĩadacu, jĩĩyigu ángele.

¹³ Wácũña manirõ cũũ puto pau ángelea bauáyira. Cúã Cõāmacūrē usenire ticora, biiro jĩĩyira:

¹⁴ “*Ḑmuãsepu niirã Cõāmacūrē ‘aññunetõjõãĩ’ jĩĩ, usenire ticoaro. Atiditapúre cũũ aññurõ tiinórã aññurõ niirecutiario*”, jĩĩyira.

¹⁵ Ángelea cúāmena niirãrira ũmuãsepu muãwaari siro, oveja coterí basoca cāmerĩ wedeseyira:

—Jāmu too docare Belēnpu. Toopú wáaariguere Cõāmacũ marĩrē wede-dutiariguere ññaco, jĩĩyira.

¹⁶ Teero tiirã, boyeromena macāpu piyayira. Toopú piyajeara, María, Joseré buajeáyira. Wīmagūrē wáicura yaarícoropu sãñagūrē ññayira.

¹⁷ Cũūrē ññaãri siro, ángele wīmagũ maquērē wedeariguere wedeyira.

¹⁸ Niipetira cúã wederére t̃orã, t̃omanĩjõãyira. ¹⁹ Maríape tee niipetirere coo wãcũrēpu ññanoyigo. Bayiró teeré wãcũyigo. ²⁰ Oveja coterí basoca cúã t̃oarigue, cúã ññaãrigue ángele wedearirobiro wáayiro. Teero tiirã, Cõāmacūrē usenire tico, “cũũ aññunetõjõãĩ” jĩĩ wedeseputuayira.

Jesuré Cõāmacũwiipũ néewarigue

²¹ Jesús bauári siro, ocho burecori netõrĩ, cũũ cõnerígu yapa macã caseróre widedõayira. Cũūrē Jesús wãme tuuyira. Tiiwãmerē ángele Maríare, coo niipacó niĩadari sugeropu, tuudutiyyigu.

²² Coo põnacutĩari siro, Moisére dutiré cũũrigue jĩĩrõbirora cuarenta burecori yueyira. Too síro wīmagūrē Jerusalēnpu néewayira. Toopú Cõāmacūrē “*m̃uyagu niĩĩ*” jĩĩ eññorã wáayira. ²³ “Niipetira ũmuã bauásuguera Cõāmacũyara niirõ booa”,* jĩĩ jóanoã Cõāmacũye queti jóaripũpu. ²⁴ Tiipũpu jóarirobirora puarã buabiro baurã o puarã bua wĩmarã Cõāmacūrē ticoadara wáayira.†

²⁵ Teeburecorire s̃icũ Simeón wãmecutigu Jerusalēnpu niyyigu. Cũũ basocá aññugú, Cõāmacūrē padeogú niyyigu. Israelya põna macārãrē netõnégũdure yuegu tiyyigu. Espiritu Santo Simeónmena niyyigu. ²⁶ Cũũ cũūrē wedetoayigu: “Cristo Cõāmacũ beserigure ññaripacu, m̃ũ diaricu”, jĩĩyigu. ²⁷ Espiritu Santo masĩrĩ tiirémena Cõāmacũwiipũ sãāwayigu. Jesús pacusũmuã cũũgārē néesāwayira, Moisére dutiré cũũriguerpu jóarirobirora cũūrē tiibosára. ²⁸ Néesāwari, Simeón cũūrē néepayigu. Néepa, Cõāmacūrē usenire ticogu jĩĩyigu:

²⁹ “*Ỹũ Őrũ, m̃ũ ỹũre wederirobirora tiia mecūtígārē. Teero tiigú, ỹũ m̃ũrē padecotegu useniremena diamasĩã.*”

³⁰ Ñni basocáre netõnégũdure ỹũ capearimena ññatoaa.

³¹ M̃ũ ãnirē ticodiocoayu, niipetira basocá masĩãrõ jĩĩgũ.

³² Ñni s̃iãwócogu tiirõbiro niigũdaqui, judíoa niñhãrã diamacú maquērē masĩãrõ jĩĩgũ.

Niipetira m̃ũyara Israelya põna macārãrē ‘Cõāmacũ marĩrē aññurõ tiiáwĩ’ jĩĩrĩ tiigũdaqui”, jĩĩyigu Simeón.

* 2:23 Éxodo 13.2,12. † 2:24 Levítico 12.6-8.

³³ Cũũ teero jĩĩrĩ tũorá, Jesús pacũ, paco tũomanĩjõãyira. ³⁴ Simeón cũãrẽ: —Cõãmacũ múãrẽ ãñurõ tiiáro, jĩiyigu.

María Jesús pacore jĩiyigu:

—Tũoyá. Cõãmacũ ãni wĩmagũmena pau Israelya põna macãrãrẽ cõãrĩ tiigũdaqui; ãpẽrãrẽ cũũmena netõnégũdaqui. Pau cũũrẽ ñañarõ jĩĩadacua. ³⁵ Teero tiirẽmena pau wãcũrẽre masĩnoãdacu. Mũũpe espadamena saderõ tiirõbiro pũnirẽ tũgueñagõdacu, jĩiyigu.

³⁶ Toopá sũcõ profeta niyigo. Coõ Ana wãmecũtiyigo. Fanuel macõ, Aserya põna macõ niyigo. Bũcũó peti niyigo. Mamo nigõ, wãmosĩayigo. Coõ wãmosĩari siro, siete cũmarĩ coõ manũmena niyigo. ³⁷ Cũũ diari siro, wapewio niirucuyigo. Ochenta y cuatro cũmarĩ cũoyigo. Cõãmacũwiipũre witiriyigo. Toopá ñamirĩ, búrecori beti, sũubuseyigo. ³⁸ Simeón Marĩare, Joseré wedeseri, Ana jeayigo. Jesurẽ ñña, Cõãmacũrẽ ãsenire ticoyigo. Too siro niipetira Jerusalén macãrã basocãre netõnégũdũre coterãre Jesuyé maquẽrẽ wedeyigo.

Nazaretũ pũtũawarigue

³⁹ Cũã niipetire Cõãmacũ dutirẽre tiitõa, cũãya macã Nazaret Galilea ditapũ coecõpũtũayira. ⁴⁰ Wĩmagũ masãyigu tutuagu, masĩgũ. Cõãmacũ cũũrẽ ãñurõ tiiapuyigu.

Jesús bũcũsãñurõ niigũ tiirigue

⁴¹ Jesús pacũsũmũã cũmarĩcõrõ Pascua bosebũreco niirĩ, Jerusalenũ wáarucuyira. ⁴² Jesús doce cũmarĩ cũorĩ, cũã tiirucũrobirora toopá wáayira. ⁴³ Bosebũreco petirĩ, cũãya macãpũ coecõpũtũamiyira. Cũũ pacũsũmũã masĩrõ manirõ Jesús Jerusalenũ pũtũãjãyigu. ⁴⁴ Cũã Jesurẽ “ãpẽrã marĩ menamacãrãmena wãaqui” jĩĩ wãcũrã, sicabũreco maapũre wáayira. Too siro cũãya wedera, cũã ññamasĩrã watoapũ cũũrẽ ãmaãmiyira. ⁴⁵ Bũarĩyira. Teero tiirã, cũũrẽ ãmaãrã, Jerusalenũ cãmecõpũtũayira.

⁴⁶ Itiãbũreco siro Cõãmacũwiipũ cũũrẽ bũayira. Cũũ judioare buerã watoapũ duiyigu. Cũũ cũãrẽ tũo, sãĩñãgũ tiiyigu. ⁴⁷ Niipetira cũũrẽ tũorã, cũũ masĩrẽre, cũũ yũmenirere tũomanĩjõãyira. ⁴⁸ Cũũrẽ ññarã, cũũ pacũsũmũã ññamanijõãyira. Cũũ paco cũũrẽ jĩiyigo:

—Macũ, ¿deero tiigũ teero tiiãrĩ mũũ ãsãrẽ? Mũũ pacũ, yũũ bayirõ wãcũrẽmena mũũrẽ ãmaãwã, jĩiyigo.

⁴⁹ Jesús cũãrẽ jĩiyigu:

—¿Deero tiirã yũũre ãmaãrĩ? “Yũũ Pacũya wiipũ, cũũyere tiirõ booa” jĩĩrẽre ¿mũã masĩriarĩ?

⁵⁰ Cũũ cũãrẽ jĩĩrẽre tũomasĩriyira.

⁵¹ Too siro cũãmena wãa, Nazaretũ pũtũawayigu. Cũãrẽ ãñurõ yũũrucuyigu. Cũũ paco tee niipetirere coõ wãcũrẽpũ ãñurõ ññanoyigo. ⁵² Jesús nemorõ masĩgũ, nemorõ ãmũãgũ wáayigu. Cõãmacũ cũũrẽ “ãñunĩĩ” jĩĩ ññayigu. Basocãcã cũũrẽ ãñurõ wãcũyira.

3

Juan Bautista wederigue

(Mt 3.1-12; Mr 1.1-8; Jn 1.19-28)

¹ Quince cũmarĩ Tiberio romanũ õpũ niirĩ, noquẽrã cũũrẽ duticotera niyira: Poncio Pilato Judea dita dutigũ niyigu; Herodes Galilea dita dutigũ niyigu; Herodes bai Felipe Iturea, Traconite dita dutigũ niyigu;

Lisancias Abilinia dita dutigú niyigu. ² Anás, Caifás paiaré dutirá niyira. Cúã niipetira niirito, Juan Zacarías macū basocá manirõpu niyigu. Toopá Cõãmacū cūyere wededutiyyigu. ³ Juan día Jordán wesa niipetiropu wáayigu. Basocáre wedeyigu:

—Múã ñañaré tiirére wácūpati, waso, wāmeõtidutiya. Teero tiirí, Cõãmacū múã ñañaré tiirére acabógudaqui, jĩyigu.

⁴ Profeta Isaías cū jóaripūpu ateré jóarigu niwĩ:

Sícū yucu manirõ, basocá manirõpu

bayiró busurõmena wedegudaqui:

“Sícū õpū atiadarimarē quēnarõ tiiróbiro,

marĩ Òpū atiadari suguero,

múã ñañaré tiirére duujã, ãñurõ niyueya.

⁵ Niipetire ditatūdiri yaajã, sícārĩbíro tiinóãdacu.

Niipetire ũtāyucu ãñuri yepa tiinóãdacu.

Maapãrĩrē diamacú tiinóãdacu.

Maapãrĩ maquē coperire yaanóãdacu.

⁶ Niipetira Cõãmacū basocáre netõnerere ññaãdacua”, jĩgūdaqui,*
jĩ jóayigu Isaías.

⁷ Pāu basocá Juan pūtopu cūñrē wāmeõtidutira wáayira. Cū cūãrē jĩyigu:

—¡Múã tiiditõrepara, jĩditõrepara niã! “Marĩ wāmeõtinorira dícu niirĩ, Cõãmacū bayiró cúare marĩrē jearicu”, jĩ wácūremana atimiãjĩyu

múã. ⁸ Diamacúrã múã ñañaré tiirére wácūpati, wasorá, múã ãñurõ tiirécūtiremena ãñoñã. “Ûsã Abraham pãrãmerã niinunusera niijĩrã,

Cõãmacū ññacorore ãñurã niã”, jĩ wácūrijãña. Múã wácūre wasohéri, Abraham pãrãmerã niiré wapamaníã. Cõãmacū boogú, ate ũtãperimenarã Abraham pãrãmerãrã cotowéomasĩqui. ⁹ Múã ñañaré tiidúheri ññagū,

Cõãmacū múãrē cõãgūdaqui. Sicagú yucugū ñañaré ñcacutirigūre cõmeãmena ñcõrĩmenapara páata, pecamepu sócõãrõ tiiróbiro múãrē tiigūdaqui, jĩyigu Juan.

¹⁰ Basocá cūñrē sãññáyira:

—¿Too docare deero tiíadari?

¹¹ Cūãrē yũyigu:

—Puaró sutiró cõogú cõohégure sicaró ticoaro. Yaaré cõogú yaaré cõohégure ticoaro, jĩyigu.

¹² Romanuã õpũrē niyeru wapasébosari basocacã wāmeõtidutira jeayira.

Cūñrē sãññáyira:

—Ûsãrē buegú, ¿ūsã deero tiíadari?

¹³ Cūãrē yũyigu:

—Romanuã cúã wapasé dutirobirora wapaséya. Nemorõ wapasérijãña, jĩyigu.

¹⁴ Suraracã cūñrē sãññáyira:

—¿Ûsãte deero tiíadari?

Cūãrē yũyigu:

—Basocáre cuiiri tiirijãña. Jĩditõremana wedesãrijãña, cúãyere ãmadugara. Múã wapatãremana useniña, jĩyigu.

* 3:6 Isaías 40.3-5.

15 Basocá Cōāmacū beserigure yuera tiyíra. “Apetó tiigú, Juan Cristo marí yoari yuerigu niiboqui”, jī wācūmiyira. 16 Juan cūā wācūrere yuyiygu:

—Yuu múārē ocoména wāmeōtia. Āpī yuu nemorō tutuagu atigūdaqui. Cūū añunetōgū niiqui. Yūpeja cūrē sīcārībidojācu. Cūpeja nemorō añurō tiigūdaqui múārē: Espiritu Santore ticodiocogūdaqui, múāmena niirucujāārō jīgū. Ñañarēre sóecōārō tiiróbiro múā ñañarē tiirēre cōāgūdaqui. 17 Cūū trigore ñānogūdu tiiróbiro niī. Teeperire merēā, teesatirire merēā cūgūdaqui. Teeperire ñānogūdaqui cūye ñānori wiipu. Teesatirire sóejāgūdaqui pecame yatihimepu, jīiygu Juan.

18 Pee cūū teero jī wederémena añurē quetire wedenemoyigu. 19 Teebarecorire Herodes Galilea dita dutigú niiyigu. Cūū bai numorē ēma, numocutiyigu. Coō wāmecutiyigo Herodías. Cūū teero tiiré wapa apeyé pee cūū ñañarē tiiré wapa Juan cūrē tutirémēna wedemiyigu. 20 Herodes teerē tūogú, ñañarē tiinemoyigu: Juanrē peresuwiipu sōnecodutiyigu.

Juan Jesuré wāmeōtirigue

(Mt 3.13-17; Mr 1.9-11)

21 Juan, cūrē peresuwiipu sōnecoadari sūguero, pau basocāre wāmeōtiyigu. Jesucārē wāmeōtiyigu. Wāmeōtiari sirogā, Jesús Cōāmacūrē usenire ticorí, ūmuāse pāōyiro. 22 Espiritu Santo sīcū bua tiiróbiro baugú cūūpūre diijeáyigu. Teero wāari, ūmuāsepu wedeseri tūoyíra:

—Muu yuu macū yuu bayiró maīgú niīā. Muūmena bayiró useniā, jīiygu.

Jesús ñecūsūmuā

(Mt 1.1-17)

23 Jesús basocāre buenacāgū, treinta cūmarí cūoyígu.

Basocá cūrē “José macū niī” jī wācūmiyira.

José Elí macū niiyigu.

24 Elí Matat macū niiyigu.

Matat Leví macū niiyigu.

Leví Melqui macū niiyigu.

Melqui Jana macū niiyigu.

Jana José macū niiyigu.

25 José Matatías macū niiyigu.

Matatías Amós macū niiyigu.

Amós Nahúm macū niiyigu.

Nahúm Esli macū niiyigu.

Esli Nagai macū niiyigu.

26 Nagai Maat macū niiyigu.

Maat Matatías macū niiyigu.

Matatías Semei macū niiyigu.

Semei Josec macū niiyigu.

Josec Judá macū niiyigu.

27 Judá Joanán macū niiyigu.

Joanán Resa macū niiyigu.

Resa Zorobabel macū niiyigu.

Zorobabel Salatiel macū niiyigu.

Salatiel Neri macū niiyigu.

28 Neri Melqui macū niiyigu.

Melqui Adi macū niiyigu.

Adi Cosam macū niiyigu.
 Cosam Elmadam macū niiyigu.
 Elmadam Er macū niiyigu.
²⁹ Er Jesús macū niiyigu.
 Jesús Eliezer macū niiyigu.
 Eliezer Jorim macū niiyigu.
 Jorim Matat macū niiyigu.
³⁰ Matat Leví macū niiyigu.
 Leví Simeón macū niiyigu.
 Simeón Judá macū niiyigu.
 Judá José macū niiyigu.
 José Jonam macū niiyigu.
 Jonam Eliaquim macū niiyigu.
³¹ Eliaquim Melea macū niiyigu.
 Melea Mena macū niiyigu.
 Mena Matata macū niiyigu.
 Matata Natán macū niiyigu.
³² Natán David macū niiyigu.
 David Isaí macū niiyigu.
 Isaí Obed macū niiyigu.
 Obed Booz macū niiyigu.
 Booz Salmón macū niiyigu.
 Salmón Naasón macū niiyigu.
³³ Naasón Aminadab macū niiyigu.
 Aminadab Admin macū niiyigu.
 Admin Arni macū niiyigu.
 Arni Esrom macū niiyigu.
 Esrom Fares macū niiyigu.
 Fares Judá macū niiyigu.
³⁴ Judá Jacob macū niiyigu.
 Jacob Isaac macū niiyigu.
 Isaac Abraham macū niiyigu.
 Abraham Taré macū niiyigu.
 Taré Nacor macū niiyigu.
³⁵ Nacor Serug macū niiyigu.
 Serug Ragau macū niiyigu.
 Ragau Peleg macū niiyigu.
 Peleg Heber macū niiyigu.
 Heber Sala macū niiyigu.
³⁶ Sala Cainán macū niiyigu.
 Cainán Arfaxad macū niiyigu.
 Arfaxad Sem macū niiyigu.
 Sem Noé macū niiyigu.
 Noé Lamec macū niiyigu.
³⁷ Lamec Matusalén macū niiyigu.
 Matusalén Enoc macū niiyigu.
 Enoc Jared macū niiyigu.
 Jared Mahalaleel macū niiyigu.
 Mahalaleel Cainán macū niiyigu.
³⁸ Cainán Enós macū niiyigu.

Enós Set macū niyigu.
 Set Adán macū niyigu.
 Adán Cōāmacū cūū sicato tiirígu niyigu.

4

Wātīārē dutigú Jesuré jīcōāsāmirigue
 (Mt 4.1-11; Mr 1.12-13)

¹ Jesús día Jordánpu niīarígu pūtuawayigu. Espíritu Santo cūūmena niigū, cūūrē basocá manirōpu néewanetōyigu. ² Toopúre cuarenta burecori niyigu. Wātīārē dutigú cūūrē jīcōāsāmiyigu, Cōāmacūrē netōnucāārō jīgū. Teeburecorire yaariyigu. Too síro juabóayigu. ³ Wātīārē dutigú cūūrē: — Mūū Cōāmacū macū niigū, atigá ūtāgārē pā cotowéoya, jīmiyigu.

⁴ Jesupé cūūrē yūuyigu:

—Cōāmacūye queti jóaripūpu ate jóarigue niīā: “Yaaré díca basocáre catiri tiiría”, * jī jóarigue niīā, jīyigu.

⁵ Jesuré ūmuārōpu néewa, máata niipetire atibúreco maquē macārīrē ēñopetijāyigu. ⁶ Cūūrē jīmiyigu:

—Yūū mūūrē niipetire atemacārī dutigú sōnecoguda. Teemacārīpu āñuré peti niirémena mūū ūsenigūdacu. Ate yūūre ticorigue niīā. Yūū ticodugagure ticoguda. ⁷ “Mūū yūū ōpū niīā” mūū jī padeorí, ate niipetire mūūrē ticoguda, jīmiyigu.

⁸ Jesús yūuyigu:

—Cōāmacūye queti jóaripūpu ate jóarigue niīā: “Cōāmacū mūū Ōpū sícūrēna padeoyá. Cūū dutiré dícare tiiyá”, † jī jóarigue niīā, jīyigu.

⁹ Too síro wātīārē dutigú Jerusalénpu néewa, Cōāmacūwii sotoapu néemuā, cūūrē jīmiyigu:

—Mūū Cōāmacū macū niigū, ānopámena bupudíaya. ¹⁰ Cōāmacūye queti jóaripūpu ate jóarigue niīā:

Cōāmacū cūūyara ángeleare mūūrē cotedutigadaqui.

¹¹ Mūūrē ūtāgāpu űaapeari jīrā, bocañeādacua, ‡ jī jóarigue niīā, jīmiyigu.

¹² Jesús cūūrē yūuyigu:

—Cōāmacūye queti jóaripūpu ate jóarigue niīā: “Cōāmacū mūū Ōpū wedeserere ‘¿diamacūrā niimiito?’ jīrā, cūūrē tiēñodutirijāña”, § jī jóarigue niīā, jīyigu.

¹³ Wātīārē dutigú jīcōāsāre petinógū, cūū puto niīarígu wáajōāyigu ména.

Jesús Galileapu buenċārigue

(Mt 4.12-17; Mr 1.14-15)

¹⁴ Jesús Espíritu Santo tutuaremena Galileapu pūtuawayigu. Cūūyere niipetiro Galilea macārīpu wedeseyira. ¹⁵ Jesús judíoa neāré wiseripu bueyigu. Niipetira cūūrē “āñunetōi” jīyira.

Jesús Nazaretpu pūtuawarigue

(Mt 13.53-58; Mr 6.1-6)

¹⁶ Jesús Nazaret cūū masāri macāpu pūtuawayigu. Judíoa yeerisāri bureco cūū tiirucúrobirora cūū neārí wiipu sāāwayigu. Cōāmacūye queti

* 4:4 Deuteronomio 8.3. † 4:8 Deuteronomio 6.13. ‡ 4:11 Salmo 91.11-12. § 4:12 Deuteronomio 6.16.

jóaripūrē bueguda, wūmuncāyigu. ¹⁷ Cūūrē “Isaías jóaripūrē bueya” jīrā, ticoyira. Tiipūrē pāō, biiro jóariguere buayigu:

¹⁸ “Espíritu Santo marī Ōpū ticodiocorigu yūmēna niī.

Cūū āñurē quetire bóaneōrārē yūre wededutigu besewi.

Peresuwiipū niirārē ‘wionécori bureco jeadaro tiia’ jīdutiwi.

Capeari īñahērārē īñarī tiidutiwi.

Āpērā ñañarō tiiperare wionécodutigu ticocowi.

¹⁹ ‘Cōāmacū basocāre netōnérito jeatoaa’ jīrēre wededutigu ticocowi”,*
jī jóariguere bueyigu.

²⁰ Tiipūrē biatóa, teepūrērē īñanogārē wiyayigu. Wiyatóa, cūū tiirucúrobirora jeanuāyigu bueguda. Niipetira tiwiipú niirā cūūrē īñaduriyira. ²¹ Cūūrē wedesenucāyigu:

—Mecūā tee jóarigue múā īñacoropū diamacá wáaa, jīyigu.

²² Niipetira cūūrē āñurō wedeseyira. Cūū āñurē wederere tōrā, tōmaníjōāyira. Cāmerī jīyira:

—¡Acuél! Āni José macū niī, ¿teerora?

²³ Jesús cūūrē jīyigu:

—Apetó tiirā, yūre ate queorere jīādacu: “Ūcotigu, mū basiro ūcotiya”. “Mū Capernaumpū tutuaremena tiēñoriguere ūsā tōwá. Toopú mū tiiróbirora āno mūya macāpucārē tiēñoña” jīādacu, jīyigu.

²⁴ Cūūrē jīnemoyigu:

—Yū aterēja diamacūrā jīā: Sīcū profetare cūūya dita macārā āñurō bocaricua. ²⁵ Múārē ateré masīrī tiidugága: Elías niiritopure, Israel ditare paū wapewia numiā niyira. Toopure itiácūma apēcūmá deco oco peariyiro. Teero tiirā, niipetira tiidita macārā bayirō juabóayira. ²⁶ Teero wáapacari, sīcō Israelya pōna macō wapewiore tiápudutigu Cōāmacū Elíare ticocoriyigu. Wapewio Sarepta macā Sidón puto macā macōrē tiápudutigu ticocoyigu.† ²⁷ Profeta Eliseo niiritore, tee tiiróbirora wáayiro. Israelpore paū ōpūrī bóara niyira. Teero niipacari, Eliseo sīcū tiidita macārē netōnériyigu. Naamán Siria dita macāpore netōnéyigu,‡ jīyigu Jesús.

²⁸ Niipetira tiwiipú neārira teerē tōrā, bayirō cúayira. ²⁹ Wūmuncā, cūū tiimacā niīarigure cōādara néewayira. Tiimacā wesa niirī tudipū néewayira, cūūrē tuunédiocodugara. ³⁰ Jesupé cūūrē netōwá, wáajōāyigu.

Jesús wātīrē cōārigue

(Mr 1.21-28)

³¹ Jesús Capernaumpū búawayigu. Tiimacā Galilea ditapū niicu. Toopú judíoa yeerisāri bureco niirī, basocāre bueyigu. ³² Cūū buerere tōrā, tōmaníjōāyira. Dutiré cōogú tiiróbiro bueyigu.

³³ Tiwiipūre sīcū basocú niyigu. Wātī cūūpure niyigu. Bayirō acaribíyigu:

³⁴—Mū Jesús Nazaret macū, ūsārē potocōrijāña. Ūsārē ñañarō tiidíogu atigu tiia. Yū mūre īñamasā. Cōāmacū ticodiocorigu ñañaré manigú niī, jīyigu.

³⁵—Ditamaníjōāña; cūūpure niigú, witiwaya, jī tutiyigu Jesús.

* 4:19 Isaías 61.1-2. † 4:26 1 Reyes 17.8-16. ‡ 4:27 2 Reyes 5.1-14.

Wātī cūūpure niigú cūā ññacoropu ñaacūmurī tii, witiwayigu. Cūūrē ññañarō tiirīpacu, witiyigu. ³⁶ Niipetira ññamanijōāyira. Cūā basiro cāmerī wedeseyira:

—¿Ate dutiré ñeenó niimiito? Cūū dutirémena, cūū tutuaremena wātīā cōāwionecori, witiwaya, jīyira cūāpeja.

³⁷ Niipetiro tiiditapu Jesuyé queti sesajōāyiro.

Jesús Simón Pedro mañecōrē netōnérigue

(Mt 8.14-15; Mr 1.29-31)

³⁸ Jesús tiiwī niīarigu witiōāyigu. Simónya wiipū sāāwayigu. Simón mañecō bayiró wioré diago tiiyigo. Teero tiirā, Jesuré “netōnéña” jī sāiyira. ³⁹ Jesús coo puto jeanucā munibiá, wiorére tatidutiyigu. Cūū teero tiirī, wioré tatiōāyiro. Máata coo wāmūnucā, cūārē yaaré ecayigo.

Jesús pañ diarecutirare netōnérigue

(Mt 8.16-17; Mr 1.32-34)

⁴⁰ Muīpū sāāwari, niipetira basocá cūā pūtopu niirā deero niiré diarecutirare cūūrē néewayira. Jesús cūācōrōrē ñaapeó, netōnéyigu. ⁴¹ Wātīā pañ basocápure niīarira witiwayira. Cūā witiwara, bayiró busarómēna jīyira:

—Mññ Cōāmacū macū niā, jīyira.

Wātīā “Cristo Cōāmacū beserigu niī” jīrēre masīyira. Teero tiigá, Jesús cūārē tuti, wedesedutiriyigu.

Jesús Galileapū wederigue

(Mr 1.35-39)

⁴² Bóecūmurī, Jesús tiimacāpu niīarigu wáa, basocá manirōpu jeayigu. Basocá cūūrē āmaā, bua, “wáarijāña” jīrā, ñeedugamiyira. ⁴³ Jesús cūārē jīyigu:

—Apeyé macārīpucārē Cōāmacū dutiré basocápure niīadarere yññe wedegū wáaro booa. Ateré tiigáñe yññe ticodiocowī, jīyigu.

⁴⁴ Judíoa nearé wiseripū tiidita niiré macārīpu wedewarucuyigu.

5

Jesús wai pañ sīārī tiirigue

(Mt 4.18-22; Mr 1.16-20)

¹ Sicabureco Jesús Genesaretaro wesapu niiyigu. Pañ basocá cūū puto tuuwáyira, Cōāmacūyere tñodugára. ² Ditatuparipu doorīwū pñawá pasari ññayigu. Wai wasara jeaarira teepawure too paso, cūāye bapiyucure coserá tiiyira. ³ Sicawápu Jesús muāsāyigu. Simónyawa niiyiro. Cūūrē: —Decosāñurō súuwionecoya, jīyigu.

Jeanuā, tiiwupá sññagārā basocáre bueyigu. ⁴ Cūārē bueari siro, Simónrē jīyigu:

—Decopū waawáya. Toopú múāye bapiyucure cōāññoña, wai ñeeādara, jīyigu.

⁵ Simón cūūrē yññyigu:

—Basocáre buegú, ūsā ññamirē wasaboemiāwū. Buarídojāātu. Mññrē tiigá, mññ dutirobirora bapiyucure cōāññogūda, jīyigu.

⁶ Cūā teeyucure cōāññorī, pañ wai sññayira. Teeyucu yigaropu tiyiro. ⁷ Teero wáari ññarā, cūāmena paderá apewupá niirārē tiápudutira

búaneyira. Cúã jea, waire néesāapuyira. Teepawu duadiaadaro péerogã dusayiro. ⁸ Simón Pedro teero wáari ññagũ, Jesús putu ñicācoberimena jeacũmu, jĩiyigu:

—Ōpũ, yuu ñañagũ niiã. Yuumena niirijãña, jĩiyigu.

⁹ Cũũ, cũũmena niirã niipetira ññamanijõãyira, wai pau ññarã. ¹⁰ Cũũmena wai dúari basoca Santiago, Juan Zebedeo pñnacã ññamanijõãyira. Jesús Simónrẽ jĩiyigu:

—Cuirijãña. Mecũãmena mũũ wai wasa néõgũ tiiróbiro yũure padeoádarare néõgũ niigũdacu, jĩiyigu.

¹¹ Too síro cúã doorérapware wéemũñecũ, niipetire cũũjã, Jesuména wáajõãyira.

Jesús õpũũ bóagure netõnérique
(Mt 8.1-4; Mr 1.40-45)

¹² Jesús sicamacãpu niirĩ, sícũ bayiró õpũũ bóagu toopú niiyigu. Jesuré ññagũ, ditapu munibiácũmujea, jĩiyigu:

—Ōpũ, mũũ yuu diarecutirere netõnéduagagu, netõnémasiã.

¹³ Jesús cũũrẽ ññaapeó, jĩiyigu:

—Netõnéduagaga. Diaremanigũ putuáya, jĩiyigu.

Máata cũũya õpũũ bóare yatijõãyiro. ¹⁴ Jesús cũũrẽ dutiyigu:

—Ateré wederijãña, jĩimiyigu—. Pairé ãñogũ wáaya, “ãñujõããyi” jĩidutigu. Moisés dutirirobirora tiiwá, basocá niipetira mũũ diaré netõãriguere masiãrõ jĩigũ, jĩiyigu.

¹⁵ Jesús “wederijãña” jĩipacari, cũũye jõõpemena sesawaro tiiyiro. Pau basocá cũũrẽ tuoádara, cúã diaré netõnédutiadara neãyira. ¹⁶ Jesupé basocá manirõpu naĩrõ wáarucuyigu, Cõãmacũmena wedesegu.

Jesús wáamasĩhẽgũrẽ netõnérique
(Mt 9.1-8; Mr 2.1-12)

¹⁷ Sicabureco Jesús basocáre buegu tiiyigu. Toopú sĩquẽrã fariseo basoca, ãpẽrã Moisés jóarigue buerá duiyira. Cúã niipetire macãrĩ macãrã niiyira: Galilea dita, Judea dita, Jerusalén macãrã niiyira. Jesús Cõãmacũ tutuare cõoyigu diarare netõnégũdu. ¹⁸ Jesús basocáre bueri, ãpẽrã sícũ wáamasĩhẽgũrẽ cõãrõmena ñnoonéjeayira. Cúã Jesús putopu néesãwa, cũũdugamiyira. ¹⁹ Basocá pau niirĩ, deero tii cũũrẽ néesãwamasĩriyira. Teero tiirá, wii sotoápu muãwa, sicacope néeweyira. Basocá deco Jesús niirõpu cõãrõmena cũũrẽ diocóyira. ²⁰ Jesús cúã padeorĩ ññagũ, wáamasĩhẽgũrẽ jĩiyigu:

—Mũũ ññanaré tiirére acabónotoaa.

²¹ Moisés jóarigue buerá, fariseo basoca wãcũyira: “Ãni Cõãmacũrẽ ññanarõ wedesegu tiii. Cõãmacũ sícũrã ññanaré tiirére acabómasĩ”, jĩi wãcũyira.

²² Jesús cúã wãcũrere masĩjãjĩgũ, jĩiyigu:

—¿Deero tiirá múã teero wãcũi? ²³ Ãnirẽ “mũũ ññanaré tiirére acabónotoaa” yuu jĩĩrĩ, tee cũũrẽ acabónoãriguere ññaricu múãjã. Yũũ “wũmunucã, wáaya” jĩĩrĩpereja, cũũ wũmunucãrĩ ññanã múã. ²⁴ Yũũ niipetira sõwũ niiã. Teero tiigũ, atiditapure basocá cúã ññanaré tiirére acabómasiã. Yũũ dutirere múãrẽ ãñogũda, jĩiyigu cũũpeja.

Wáamasĩhẽgũrẽ jĩiyigu:

—Yuu muerē “wāmuncāña” jīā. Mui cōārōrē néepa, muuya wiipu putuawaya, jīiyigu.

²⁵ Máata wáamasihēgū niimiārigu cūā iñacoro wāmuncā, cū cōārōrē néepa, Cōamacūrē usenire ticogura, cūya wiipu putuajōāyigu.

²⁶ Niipetira teero wáariguere iñamanijōā, Cōamacūrē usenire ticoyira. Bayiró cuiremena jīiyira:

—Mecūrē iñaña manirere iñā, jīiyira.

Jesús Leviré suorígue

(Mt 9.9-13; Mr 2.13-17)

²⁷ Too síro Jesús wáajōāyigu. Wáagu, sícū romanuā òpūrē niyeru wapasébosari basocure iñayigu. Cū wāmecutiyigu Leví. Cū paderópu duiiri iñā: —Jāmu yuamena, jīiyigu.

²⁸ Leví wāmuncā, niipetire cū paderere duujā, cūmena wáajōāyigu.

²⁹ Too síro Leví cūya wiipu Jesuré bosebureco tiipéoyigu. Pau niyeru wapasébosari basoca, ãpērā cūmena yaayira. ³⁰ Fariseo basoca, Moisés jóarigue buerá Jesús buerare wedepatira, jīiyira:

—¿Deero tiirá múā niyeru wapasébosari basocamena, ñañarē tiirámena yaa, sínií? jīiyira.

³¹ Jesús cūrē yuyigu:

—Diaremanirā ucotigare boorícu; diarecutira dícu ucotigare boocúa.

³² “Ññurē dícu tiia” jīrārē ãmaāgū atiriwu; ñañarē tiirápere ãmaāgū atiwu; cūāpere “wācūpati, wasoyá” jīgū atiwu, jīiyigu.

“¿Muu buerá deero tiirá betirí?” jītrigue

(Mt 9.14-17; Mr 2.18-22)

³³ Jesuré jīnemoyira:

—Juan buerere nñurā naĩrō beti, súubuseya. Fariseo basoca buerere nñurācā teorora tiíya. Mui buerape síni, yaa tiíya, jīiyira.

³⁴ Jesupé cūrē jīiyigu:

—Wāmosíagudu boocórirare betidutímasiña maniā, cū cūmena niirí.

³⁵ Too síro cū néewanogūdaqui. Teeburecorire betiádacua.

³⁶ Cūrē queorémene wedenemoyigu:

—Sícu mamarō sutiroré taane, sutiró bucuropu seeréturiqui. Teeré tiigá, sutiró mamarōrē ñañogú tiiquí. Sutiró mamarōrē toopú seeréturi, ãñurō jearia. ³⁷ Teerora sícu mama vinorē wáicara caseropori bucaporimena posetiriqui. Teeré tiirí, wuga, teepori esarí, podojōācu. Vino píobatejōā, teeporicā cōjōācu. ³⁸ Teero tiirá, mama vinorē mamapóripu posetiro booa. ³⁹ Sícu vino bucú sínirípoarigu mama tiáriguepere sínidugárigui. “Vino bucupe nemorō ãñuā”, jīiqui, jīiyigu.

6

Yeerisāri bureco niirí, trigo tñnerigue

(Mt 12.1-8; Mr 2.23-28)

¹ Sicabureco judíoa yeerisāri bureco niirí, Jesús trigo wesepu netōwáyigu. Cū buerá trigore tñne, teeperire sāquē, yaayira. ² Siquērā fariseo basoca jīiyira:

—Marĩrẽ yeerisãri burecore padedutiripacari, ¿múãpeja deero tiirã padera tiii?*

³ Jesús cúãrẽ yũuyigu:

—Õpũ David sicabureco juabóayigu. Cũũ menamacãrã juabóaramena cũũ tiiriguere múã buerã niipacara, ¿masĩrii? ⁴ Cõãmacũwiiipũ sããwayigu. Toopú pã mesa sotoa pesariguere “Cõãmacũye niiã” jĩiriguere nẽe, yaapetijãyigu cũũ menamacãrãmena. Paiã dí cure yaaré niimiyyo, jĩiyigu.

⁵ Cúãrẽ jĩinemoyigu:

—Yũũ niipetira sõwũ yeerisãri bureco niirĩ, basocã tiíadarere dutimasĩã, jĩiyigu.

Jesús wãmo bũure cuogũre netõnerigue

(Mt 12.9-14; Mr 3.1-6)

⁶ Jesús sica yeerisãri bureco niirĩ, judíoa neãri wiipũ sããwa, basocãre bueyigu. Toopú sícũ wãmo bũure cuogũ niiyigu. Diamacũ macã wãmo niyyiro. ⁷ Moisés jóarigue buerã, fariseo basoca Jesurẽ añurõ ñãñũseyira. “¿Marĩ yeerisãri burecore netõnégũdari cũũ?” jĩĩ wãcũyira.† Cũũrẽ wedesãrere ãmaãrã tiyyira. ⁸ Jesupé cúã wãcũrere masĩjãyigu. Wãmo bũure cuogũre: —Wũmũncãña basocã decopũ, jĩiyigu.

Wũmũncãyigu. ⁹ Jesús too niirãrẽ jĩiyigu:

—Múãrẽ sãĩñãgãda. Marĩrẽ dutirẽ ¿deero tiidutĩ yeerisãri bureco niirĩ? ¿Añurere o ñãñãrere tiidutĩ? ¿Basocãre netõnerere o basocãre sããcõãrere tiidutĩ? jĩimiyigu.

¹⁰ Niipetirare ñña, wãmo bũure cuogũre: —Mũyua wãmorẽ súucoya, jĩiyigu.

Cũũpeja súucoyigu. Teero tiirĩra, cũũya wãmo sicato niirirobirora putuáyyiro. ¹¹ Cúãpe cúãnetõjõãyira. “¿Marĩ deero tiíadari ãnirẽ?” jĩĩ cãmerĩ sãĩñãyira.

Jesús doce apóstoles beserigue

(Mt 10.1-4; Mr 3.13-19)

¹² Teeburecorire Jesús sicabureco ãtãgũpũ wãa, Cõãmacũmena wedeseboejõãyigu. ¹³ Bóecũmuãri siro, cũũ buerãre neãdutyigu. Cũũpũre doce beseyigu. Cúãrẽ: —Yũũ besearira niiã múã, jĩiyigu.

¹⁴ Noquẽrã niyyira:

Simón (cũũrẽna Jesupé “Pedro” wãme tuuyigu),

Andrés (Simón bai),

Santiago,

Juan,

Felipe,

Bartolomé,

¹⁵ Mateo,

Tomás,

Santiago (Alfeo macũ),

Simón (romanuã dutirãre cõãdũgara menamacũ),

¹⁶ Judas (Santiago bai),

Judas Iscariote (too síropũ Jesurẽ ññatutirapũre wedesãcotegũdũ) niyyira.

* **6:2** Judíoa cúã yeerisãri bureco niirĩ, paderiyira. Niipetire sicawese maquẽ tãnerĩ, o sicagũgã maquẽ tãnerĩ, “paderẽ niiã” jĩĩ wãcũyira fariseo basoca. † **6:7** Fariseo basoca “netõnere paderẽ niiã” jĩĩ wãcũyira. Teero tiirã, “yeerisãri bureco niirĩ, netõnere tiirĩjãrõ booa” jĩĩ wãcũyira.

*Jesús paꝝ basocáre buerigue**(Mt 4.23-25)*

¹⁷ Jesús ütägüþú niiáriguꝝ cūꝝ beseariramena diiátiyiguꝝ. Toopú diiátiguꝝ, ütägú pꝛuuto macá yepaꝝ pꝛuáñucāyiguꝝ. Toopú cūꝝ buerá paꝝ niiyira. Cūꝝmena aperó macārāꝝ paꝝ niiyira: Judea dita macārā, āpērā Jerusalén macārā, āpērā Sidón, Tiro pairímaa wesa niirí dita macārā niiyira. Cūꝝ Jesús buerére tuoádara, cūꝝ diarére netōnéduadiara jeayira. ¹⁸ Wātīā sāānorirare netōnéyiguꝝ. ¹⁹ Niipetira cūꝝrē padeñádugayira. Cūꝝ tutuaremena niipetira cūꝝrē padeñārārē netōnéyiguꝝ.

*Jesús usenirere, bóaneōrere wederigue**(Mt 5.1-12)*

²⁰ Jesús cūꝝ bueráre iñña, jīiyiguꝝ:

—Múā bóaneōrā useniña. Cōāmacū dutiré múāꝝre jeatoaa.

²¹ 'Múā mecūtīgā juabóara useniña. Too síropꝛe yapiadacu.

'Múā mecūtīgā utirá useniña. Too síropꝛe buiádacu.

²² 'Basocá múārē iñatuti, múārē sūna, múārē ñañarō jīi, múā wāmerē doorémena jīiádacua. Múā yꝝ niipetira sōwāye niīadarere tiiré wapa cūꝝ teero tiirí, useniña. ²³ Too síropꝛe múā ūmuāseꝝ pairó wapatáre buaádacu. Teero tiirá, cūꝝ teero tiirí, bayiró useniña. Cūꝝ múārē tiiróbirora cūꝝ ñecūsūmuācā tiiyíra profetare.

²⁴ 'Bóaneōrā niīā múā pee apeyé cꝛorá. Múā usenitoaa mée.

²⁵ 'Bóaneōrā niīā múā yapirá. Too síropꝛe juabóaadacu.

'Bóaneōrā niīā múā useni buirá. Too síropꝛe bayiró utiadacu.

²⁶ 'Bóaneōrā niīā múā niipetira añurō wedesenorā. Too sugueropꝛe "profetas niīā ūsā" jīiditorirare múā pacūsūmuā teerora añurō diamacú cūꝝrē wedesepadeoyira.

*Iñatutirare maĩdutrigue**(Mt 5.38-48; 7.12)*

²⁷ 'Yꝝre tuoráre ateré jīiā: Múārē ñañarō tiidugárare maĩñá. Múārē iñatutirare añurō tiiyá. ²⁸ Múārē "ñañarō wáaaro" jīrārē "múārē añurō wáaaro" jīiña. Múārē ñañarō jīrārē Cōāmacūrē sāibosáya. ²⁹ Sīcū mꝛꝛrē wasopúro páari, "apeniñacārē páaya" jīiña. Sīcū mꝛꝛyaro sutiró sotoá macārōrē néewari, camisacārē ticoya, tooré cūꝝ booátā. ³⁰ Niipetira múārē sāirārē ticoya. Múāyere néewarare "wiyayá" jīrijāña. ³¹ Múā āpērārē múārē añurō tiirí booa; múācā teerora cūꝝrē añurō tiiyá.

³² 'Múārē maĩrā díꝛre maĩrī, wapamaníā. Ñañaré tiirácā teerora cūꝝrē maĩrārē maĩya. ³³ Múārē añurō tiirí díꝛre añurō tiirí, tee wapamaníā. Ñañaré tiirácā teerora tiiyá. ³⁴ Múā āpērārē apeyenó wasora, "cūꝝ wiyaádacua" jīrā díꝛre ticori, tee wapamaníā. Ñañaré tiirácā teerora cūꝝ menamacārārē wasooya, "cūꝝ marī ticoarirocōrō wiyaádacua" jīrā. ³⁵ Teero tiirá, múārē ñañarō tiidugárare maĩñá. Añurō tiiyá. "Yꝝ wasoré wapa ¿ñeenó ticoadari?" jīi wācūripacara, wasoya. Teero tiirá, wapatáre añurē buaádacu. Cōāmacū ūmuāseꝝ niigú pōna niīadacu. Cūꝝrē "añuā" jīihērārē, teero biiri ñañaré tiiráre añurō tiirí. ³⁶ Marī Paꝝ bóaneōrōbirora múācā bóaneōña.

*Āpērārē iñabeserijāña**(Mt 7.1-5)*

37 'Āpērārē ĩñabeserijāña. Múã ĩñabeseheri, Cõãmacũcã múãrē ĩñabeseriqui. Āpērārē “cũã wapa cwoóya” jĩrijāña. Múã jĩñhērĩ, Cõãmacũ múãrē “cũã wapa cwoóya” jĩriiqui. Āpērã múãrē ñañarõ tiiri, acabóya. Múã cũãrē acabóri, Cõãmacũ múãrē acabógudaqui. 38 Āpērārē ticoya. Múã cũãrē ticori, Cõãmacũ múãrē ticogudaqui. Sicapo añurõ dadaripo, ñaadiyóaripo tiiróbiro ticogudaqui. Múã ãpērārē añurõ tiiri, Cõãmacũ múãrē añurõ tiigúdaqui. Múã ãpērārē ñañarõ tiiri, Cõãmacũ múãrē ñañarõ tiigúdaqui, jĩiyigu.

39 Jesús ate queorémenacārē wedeyigu:

—Múã tugueñarĩ, ¿sĩcũ ĩñahēgũ ãpĩ ĩñahēgũrē sũguemasĩgari? Cũã puarãpura copepu ñaacosãadacua. 40 Sĩcũ buegú cũãrē buegú nemorõ masĩgũ niimasĩriqui. Cũã buerére buerpetiguru, cũãrē buegú tiiróbiro masĩgũ niigúdaqui.

41 'Mũnya wedeguya capeapu pasarĩ manarõrē ĩñãã. ĩñapacu, mũnya capeapu pasarĩ dũcapereja ĩñaria. 42 Mũnya capeapu niiri dũcare ĩñaripacu, ¿deero tiigú mũnya wedegure “mũnya capeapu pasarĩ manarõrē néecõãma” jĩĩ? ¡Ñañagũ, tiiditõrepigu! Mũnya capeapu niiri dũcapere néecõãsũgueya. Cõãtoaguru, añurõ ĩñagúdadacu. Teero tiigú, mũnya wedeguya capeapu pasarĩ manarõrē néecõãgúdadacu.

Yucũgure tiigú dũcamena ĩñamasĩnoã
(Mt 7.17-20; 12.34-35)

43 'Yucũgu añurē dũcacutirigu ñañarē dũcacutiria. Yucũgu ñañarē dũcacutirigu añurē dũcacutiria. 44 Yucũcõrõrē tiigú dũcamena ĩñamasĩnoã. Potagu pica dũcacutiria. Yucũsati use dũcacutiria. 45 Teero biiri basocú añugúpure añurē niicu. Teero tiigú, añurē wedesei. Basocú ñañagúpure ñañarē niicu. Teero tiigú, ñañarē wedesei. Cũũpure pairó niinetõñcārere wedesequi.

Pũawĩ tiinũcãre queti
(Mt 7.24-27)

46 '¿Deero tiirã yũre “yũ Īpũ” jĩpacara, yũ dutirére tiiri? 47 Yũre ati, yũ wederere tũo, yũ wederirobiro tiigú, ate tiiróbiro niĩ: 48 Wii tiigúdu ãcũãrõpu coasãwa, ãtãgãpu jea, botarĩ nũcõ, wii tiiqui. Día potari, tiwiipá oco õmatucori, ãcũricu, ãtãgãpu nũcõri wii niijĩrõ. 49 Āpĩpé yũ wederere tũo, yũ wederirobiro tiihégũ, ate tiiróbiro niĩ: Wii tiigúdu ãcũhērõgã coasãwa, botarĩ nũcõ, wii tiiqui. Día õmatucori, máata peecódiacu; peedĩa, mũtãpetijõãcu, jĩiyigu Jesús.

7

Jesús cien surara dutigú padecotegure netõnérigue
(Mt 8.5-13)

1 Jesús basocáre bueri siro, Capernaumpu puñawayigu. 2 Toorú cien surara dutigú niiyigu. Cũãrē padecotegu cũã bayiró maĩgú diagúpu niiyigu. 3 Cien surara dutigú Jesús tiirere tũogú, judíoa bũtoá dutirãre cũã puropu ticocoyigu. Cũãrē padecotegure netõnégũ atidutigu niiyigu. 4-5 Cũã Jesús puropu jeara, tiiapure sãĩbosáyira:

—Ĥsārē ticocoarigu basocú añugú niĩ. Cũu marĩ judíoare añurõ maĩ. Cũurã añurõ tiigú, ũsã nearĩ wiire tiidutíwi. Teero tiigú, tiipurijá tiirĩjãña, jĩiyira.

⁶ Teeré tuogú, Jesús cúamena wáayigu. Wiipá jeagudu tiirí, cien surara dutigú ãpērã cũu menamacārãrē ticocoyigu Jesurē biiro wededutigu:

—“Ōpũ, mũurē potocõnemoɖugariga. Yũu bári niigú niĩã. Teero tiigú, yũu mũurē yáa wiipu ‘sããatiya’ jĩĩmasĩriga.* ⁷ Teero tiigú, yũu basiuro mũumena wedeseɖu wáariawũ. Mũu ‘netõãrõ’ jĩĩcoremenarã yũure pade-cotegu netõjõãgũdaqui. ⁸ Yũu ãpērã dutiré docapu niĩã. Yũupu surarare dutia sáa. Yũu sícũrē ‘wáaya’ jĩĩrĩ, wáai. Āpĩrē ‘atiya’ jĩĩrĩ, atii. Yũure pade-cotegure ‘biiro tiiyá’ jĩĩrĩ, tiĩ”, jĩĩawĩ, jĩiyira.

⁹ Jesús teeré tuogú, teeré jĩĩcoarigure tuomanĩjõãyigu. Cũurē nũnrãrē cãmenucã ñña, jĩiyigu:

—Yũure tuoyá: Israelpure ãni tiirõbiro padeoré cuogure buajeañariga, jĩiyigu.

¹⁰ Too síro cũu ticocoarira wiipá putuajõãyira. Putuajeara, cũurē pade-cotegure netõãrigupure buajeáyira.

Jesús wapewio macãrē masõrigue

¹¹ Too síro Jesús Naín wãmecutiri macãpu wáayigu. Cũu buerá, ãpērã paũ basocá cũumena wáayira. ¹² Tiimacã cũu jeaatiri, sícũ diaarigure ñoonéwayira yaará wáara. Cũu wapewio macũ sícũ niigú niiyigu. Pau tiimacã macãrã coore bapacũtiyira. ¹³ Coore ññagũ, marĩ Ōpũ bóaneõ ññagũ, coore: —Utirijãña, jĩiyigu.

¹⁴ Jea, cũurē ñoonéwari caserore padeñáyigu. Cũu teero tiirí, ñoonéwara putuáñucãyira. Diaarigure jĩiyigu:

—Yũu mũurē dutia: Wãmũnucãña.

¹⁵ Cũu teero jĩĩrĩrã, diaarigu wãmũnu, wedesenucãyigu. Jesús cũu pacore wiyayigu. ¹⁶ Teeré ññarã, niipetira cuiyira. Cõãmacãrē usenirã, jĩiyira:

—Sícũ profeta tutuanetõgũ marĩ watoapure bauái, jĩiyira—.

¹⁷ Niipetiro Judea ditapure, too wesapure cũurē masõre queti sesajõãyiro.

Juan Bautista basocãre Jesús putopũ ticocorigue

(Mt 11.2-19)

¹⁸ Juan buerere nũnrã niipetire Jesús tiirere cũurē wedeyira. Teeré tuogú, puarã cũu buerere nũnrãrē atiduti, jĩiyigu:

¹⁹ —Jesús putopũ wáa, sãññaña: “¿Mũurã niĩ ‘basocãre netõnégũdu atigũdaqui’ jĩĩnorigu; o ãpĩpére yuegarite?” jĩĩña, jĩiyigu.

²⁰ Cũã cũu putopũ jea, jĩiyira:

—Juan basocãre wãmeõtiri basocu ũsãrē mũurē sãññaduticoawĩ. “¿Mũurã niĩ ‘basocãre netõnégũdu atigũdaqui’ jĩĩnorigu; o ãpĩpére yuegarite?” jĩĩawĩ, jĩiyira.

²¹ Cũã jearira, Jesús paũ diarãre, ññarõ netõrãrē netõnéyigu. Wãtĩã sãñnorirare cõãwionecoyigu. Pau ññahẽrãrē ññarĩ tiiyigu. ²² Teero tiitõa, cũurē yũuyigu:

* **7:6** Judíoa naĩrõ sããwariyira judíoa niñhẽrãye wiserire. Cũãrē naĩrõ bapacũtiyira. Ññaña Hechos 10.28.

—Juanrē wedera wáaya múã ññaãriguere, múã tuoáriguere. Biiro jĩña: “Ññahērã ññaãya. Wáamasñhērã wáaya. Ōpũũrĩ bóara yatijõãnoya. Tuoóhēra tuoóya. Diaarira masõnoya. Bóaneõrã ãñurē quetire wedenoya. ²³ Yũũre padeodúheguno useniqui”, jĩyigu.

²⁴ Juan ticocoarira wáaari siro, Jesús Juanyé maquērē basocáre wedenucãyigu:

—¿Múã basocá manirõpũ ñeenórē ññarã jeari? ¿Cãñusirogũ wĩno páapuri cãmeñarere ññarã jearite? ²⁵ ¿Ñeenórē ññarã jeari? ¿Ññurē suti sãñagúrē ññarã jearite? Suti ãñurē sãña niirãjã õpãrãyé wiseripũ niicua. ²⁶ ¿Ñeenópere ññarã jeari? ¿Profetapere ññarã jearite? Diamacúrã Juanpeja profetas nemorõ mpũtĩ maquērē wedewi. ²⁷ Cũũye maquērē Cõãmacũye queti jóaripũpũ ateré jóanoã:

Yũũre wedesũguegure mũũ suguero ticocogũda.

Cũũ mũũ wáadarimarē quẽnoyúegũdaqui,†

jĩ jóanoã. ²⁸ Yũũre tuoóya: Niipetira basocá watoapũre Juan nemorõ niigũ manĩ. Tee biipacari, Cõãmacũ dutirére ãñurõ wãcũñũñũsegũnope bũri niigũ niipacũ, Juan nemorõ mpũtĩ macũ niĩ, jĩyigu.

²⁹ Cũũ teero jĩrere tuorã, niipetira basocá, niyeru wapasébosari basocã Juan wãmeõtinorira “Cõãmacũ diamacũ maquērē tiigũ niĩ” jĩyira. ³⁰ Fariseo basoca, Moisés jóarigue buerã Juan wãmeõtinoririrape Cõãmacũ cããrē ãñurõ tiidũgãrere booriyira.

Jesús jĩñemoyigu:

³¹ —¿Ñeenó queorémēna wedegũdari yũũ atitõ macãrãrē? ¿Ñeenó tiróbiro niĩ? ³² Wĩmarã macã decopũ apeduirã tiiróbiro niĩya. Cũã menamacãrãmena biiro cãmerĩtuticua: “Usã bosebũreco tiiri, basaapurawũ. Usã booritua, utiri, utiapuriawũ”, jĩcua. ³³ Juan basocáre wãmeõtiri basocũ apetóre pã yaariyigu; vinocãrē sñiniridojãyigu. Múãpe cũũ teero biirecutiri ññarã, “wãtĩ cũoi” jĩã. ³⁴ Yũũ niipetira sõwũpe yaa, sñinã. Múã yũũ teero tiiri ññarã, “yaawãñigũ, sñinwãñigũ niĩ; niyeru wapasébosari basoca menamacũ, ññarē tiirã menamacũ niĩ” jĩã. ³⁵ Basocã Cõãmacũ masĩrere cuorã cãã tiirécũtiremena tee masĩrere eñomasĩya, jĩyigu.

Jesús Simónya wiipũ jearigue

³⁶ Sĩcũ fariseo basocũ Jesuré: —Yũũ pũtopũ yaagũ wáaya, jĩyigu.

Jesús cũũya wiipũ sããwa, yaagũdu jeanuãyigu. ³⁷ Tiimacãpũre sĩcõ numiõ ññañagõ niiyigo. “Jesús fariseo basocũya wiipũ yaagũdaqui” jĩrere tuoýigo. Teero tiigó, sitiaãñũrigare née, toopũ wáayigo. ³⁸ Cũũ sucubĩrope cũũye dũpori pũto jeanũcã, utiyigo. Coo yaco oco cũũye dũporipũ ñaapeanũcãyiro. Teero tiigó, cooya póañapõmena teeré coseyigo. Cũũye dũporire ãpũyigo. Sitiaãñũrere dũporipũ piópeoyigo. ³⁹ Coo teero tiiri ññagũ, fariseo basocũ Jesuré yaadutiariyũ wãcũyigu: “Cũũrē padeñagõ ññañagõ niyo. Ñni profeta niigũjã, teeré masĩtoaboajĩyi”, jĩ wãcũyigu. ⁴⁰ Jesús fariseo basocũre jĩyigu:

—Simón, mũũrē apeyenó wededũgaga.

—Wedeya, ãsãrē buegũ, jĩyigu cũũpe.

⁴¹ Jesús cũũ wãcũrémēna ate queoré wedeyigu:

—Niyeru wasorĩ basocũ pũarãrē niyeru wasoyigu. Sĩcũ pũacũmã padegũ wapatároõrõ, ãpĩ pũarã muĩpũrã padegũ wapatároõrõ

† 7:27 Malaquías 3.1.

wapamóyira. ⁴² Cúã dee tii wapatímasĩhēĩ ĩñagũ, cúã wapamórere teero acabójàyigu. Mũũ yũũre wedeya: ¿Niipe niyeru wasogáre maĩ netõnucágari? jĩyigu.

⁴³ Simón yũũyigu:

—Yũũ tũgueñarĩ, pairó wapamógũ acabónoãrigupe, jĩyigu.

Jesús jĩyigu:

—Mũũ diamacúrã yũũa.

⁴⁴ Jesús numiõrē ĩña, Simónrē jĩyigu:

—Mũũ atigore ĩñaña. Yũũ mũũya wiipu sããatiawũ; mũũ yũũre oco dupo coseádare néeatidutiriawũ. Atigopé yaco ocoména yé duporire púuri tii, cooya póañapõmena tuucoséyo. ⁴⁵ Mũũ yũũre añũdutigu, yũũ wasopúrore ùpũriawũ. Atigopé yũũ sããjearipu, maĩrémena yé duporire ùpũduriyo ména. ⁴⁶ Mũũ yáa dupupure use píopeoriawũ. Atigopé yé duporipure sitiaañũre píopeoyo. ⁴⁷ Teero tiigú, yũũre tũoyá: Coó pee ñañaré tiirere acabónotoayo. Coó biiro tiirémena bayiró maĩrére eñoyo. Apĩ péerogã ñañaré tiirere acabónogũ, péerogã maĩrére eñoi, jĩyigu.

⁴⁸ Too síro coore jĩyigu:

—Mũũ ñañaré tiirere acabónotoaa.

⁴⁹ Cũũmena yaaduire cámerĩ sãĩñánucãyira:

—¿Noã niĩĩ ãni ñañaré tiirere acabógũ?

⁵⁰ Cũũpe numiõrē jĩyigu:

—Mũũ padeojigõ, netõnénoãrigopu putuáa. Useniremena putuawagoa, jĩyigu.

8

Jesuré tiiapurira numiã

¹ Too síro Jesús niipetire macãrĩ, pacamacãrĩ, metãmacãrĩgãpu wáanetõyigu. Añũré queti Cõãmacũ dutiré basocápure niĩãdarere wedeyigu. Cũũ buerá doce cũũrē hapacũtiyira. ² Siquērã numiãcã cũũrē hapacũtiyira. Cúã Jesús wãtĩã cõãnorira, diaré netõñenorira numiã niiyira. Sícõ María, cúã “Magdalena” jĩgõ, siete wãtĩã cõãnorigo niyigo. ³ Apegó Juana niyigo. Coó manũ Cuza wãmecũtiyigu. Cũũ Herodeyere dutibosagu niyigu. Apegó Susana niyigo. Apērã paũ numiã cúã cõorémena tiiapuyira.

Ote wēēbategũmena queoré

(Mt 13.1-9; Mr 4.1-9)

⁴ Paũ basocá peemacãrĩ macãrã Jesuré ĩñarã jeayira. Jesús cúã paũ neãrĩ ĩñagũ, cũũ wãcũrémena ate queoré wedeyigu:

⁵ —Sicũ basocá oteréperire wēēbategũ wáayigu, wiĩáro jĩgũ. Cũũ wēēbatewari, siquēñeperi maapu ñaacũmuyiro. Basocá teeré cutadiyójãyira. Minipõná teeré yaapetijãyira. ⁶ Siquēñeperi ùtãyepapu ñaacũmuyiro. Mana, sijnijõãyiro, oco manijĩrõ. ⁷ Siquēñeperi pota watoapu ñaacũmuyiro. Potape teeména wiimúã, sãjãyiro. ⁸ Siquēñeperi ote useniri ditapu ñaacũmuyiro. Tee wiĩ, cienperi ducacũtiyiro, jĩyigu.

Teeré jĩtoa, bayiró wedeseremena: —Tũodugárano tũomasĩãdacua, jĩyigu.

“¿Deero tiigú queorémena wedei?” jĩtrigue

(Mt 13.10-17; Mr 4.10-12)

⁹ Too síro cũũ buerá cũũrē sãĩñáyira:

—¿Deero jĩdugaro tiii m̄u queorémena wedearigue?

¹⁰ Cúãrẽ jĩyigu:

—Tíatoru masĩña maniríguere Cõãmacũ dutiré múãpũre niiãdarere múãrẽ masĩrĩ tĩa. Āpẽrãrẽ queorémena wedenoã, yuu tiirére ñnapacara, ññamasĩrijããrõ jĩgũ; yé maquẽrẽ tuopacára, tuomasĩrijããrõ jĩgũ.

Ote wẽẽbategumena queorére wedequẽnorigue

(Mt 13.18-23; Mr 4.13-20)

¹¹ Yuu queorémena wedearigue biiro jĩdugaro tĩa: Cõãmacũye queti niiã oteréperi. ¹² Basocá tee quetire tuorá maapu ñaacũmuãreperibiro niicua. Cúã tuomíãrigue wãcũrépu niirére Satanás ati, êmapetijãqui, cúã teeré padeorĩ jĩgũ, Cõãmacũ netõnerĩ jĩgũ. ¹³ Āpẽrã tee quetire añurõ useniremena tuorá átãyepapu ñaacũmuãreperibiro niicua. Cúã nucõrĩ maniréyucu tiiróbiro niicua. Padeorucúmi, cúãrẽ ñañarõ wáari, padeodújãcua. ¹⁴ Āpẽrã tee quetire tuorá pota watoapu ñaacũmuãreperibiro niicua. Tuopacára, atibáreco maquẽpere bayiró wãcũcua; pee cuodugácu; atibáreco usenirere bayiró wãcũcua. Tee niipetire cãmotájãcu tee quetire. Cúã ducamanireyucu tiiróbiro niicua. ¹⁵ Āpẽrã tee quetire tuorá useniri ditapu ñaacũmuãreperibiro niicua. Cúã añurõ tuonunúse, Cõãmacũ booró diamacú tiidugácu. Cúãrẽ ñañarõ wáari, teero wãcũtutuajãcua. Cúã pee ducacutireyucu tiiróbiro niicua.

Sĩãwócorigamena queoré

(Mr 4.21-25)

¹⁶ Basocá sĩãwócorigare sĩããri siro, cõmeruména búatoricua; cúã cãnirõ docapu duporicua. Êmũãrõpu péocua, toopú sĩãwarare añurõ bóearo jĩrã. ¹⁷ Tee tiiróbirora tíatoru basocá masĩña maniríguere masĩnoãdacu. Bauhéropu niirécã baurocá masĩnoãdacu.

¹⁸ Teero tiirá, múã tuorére añurõ tuonunúseya. Añurõ tuonunúseranorẽ Cõãmacũ nemorõ masĩré ticogudaqui. Tuodugáheranorẽ cúã “tuomasĩã” jĩmiriguere êmajãgũdaqui, jĩyigu.

Jesús paco, cũũ baira jearigue

(Mt 12.46-50; Mr 3.31-35)

¹⁹ Jesús paco, cũũ baira cũũ niirõpu jeyira. Basocá paũ niirĩ, cũũ puatoru jeamasĩriyira. ²⁰ Toopú niirira Jesuré wedeyira:

—¡Coe! Mũũ paco, mũũ baira soperú jeanucããyira. Mũũrẽ ññadugaayira, jĩyira.

²¹ Jesús yũyigu:

—Cõãmacũye quetire tuo, cũũ dutirére tiirá, cúãrã yuu paco, yuu baira niiya, jĩyigu.

Jesús wĩnorẽ, ocoturíre nucããrĩ tiirígue

(Mt 8.23-27; Mr 4.35-41)

²² Sicabũreco Jesús cũũ bueráména dooríwũpu mũũsãyigu.

—Jãmu atitaró iinĩnapu, cũũ jĩrĩ, tĩãwanucãyira.

²³ Cúã tĩãwari, Jesús cãnijõãyigu. Tiitaropũre wĩno bayiró wẽẽcutuatiyiro. Teero tiiró, ocoturĩ páabatesãyiro. Duadiariquioro wáayiro. ²⁴ Teero wáari ññarã, Jesús puo wáa, cúãrẽ wãcõrãrã, jĩyira:

—¡Ûsãrẽ buegú, ùsãrẽ buegú! ¡Marĩ duadiarapu tiara!

Jesús w̄m̄n̄nc̄ā, w̄n̄orē, ocuturíre n̄c̄āārī t̄iyyígu. Netōjōāyiro. N̄c̄āājōāyiro. ²⁵ Cūārē j̄iyyígu:

—¿Múā padeoré deero wáamīto?

Cūā cui, ñamanijōārā, cāmerī wedeseyira:

—¿Noānó niigariye āni, w̄n̄orē, ocuturíre dutigú? Tee cūā dutiri, ȳuujā, netōn̄c̄āria, j̄iyyira.

Gerasa macū wātīā c̄uogúye queti
(Mt 8.28-34; Mr 5.1-20)

²⁶ Too síro Gerasa ditapu t̄iājeayira. Tiidita Galilea dita apeniñapú niicu.

²⁷ Jesús maan̄c̄ārī, too p̄tōgā niirí macā macū cūā p̄tō atiyígu. Wātīā c̄uogú niyyígu. Suti yoari s̄āñariyyígu. Wiipú niiriyígu. Diarirare cūūre coperipu niisodeaatiyígu. ²⁸⁻²⁹ Pee peti wātī basocūre ñeejāyígu. Basocá cūūye wāmorīrē, cūūye d̄uporire cōmedárimena siatúmiyira. Siatúpacari, cūūpe wéetajāyígu. Wātī cūūrē basocá manirōpu wáari tiirucúyígu. Jesuré ññagū, acaribí, cūū p̄tō ñicācoberimena jeacūmujeayígu. Jesús wātī cūūpure niigūrē witiwadutiyígu. Cūūpe bayiró acaribíremena j̄iyyígu:

—Jesús Cōāmacū ūmuāsepu niigú macū, ȳuure potocōrijāña. M̄uure bayiró s̄āiā: Ȳuure ñañarō netōrī tiirijāña, j̄iyyígu.

³⁰ —¿Deero wāmecutii m̄uū? j̄iyyígu Jesús cūūrē.

Wātīā cūūpure s̄āāwarira pau niirī: —Legión* wāmecutia, j̄iyyígu—.

³¹ Ūsārē niididiari coperpu cōādiocorijāña, j̄i bayiró s̄āiyira.

³² Ūtāgūpá pau yesea yaanucūyira. Wātīā bayiró s̄āiyira:

—Cūūpure s̄āāwama, j̄iyyira.

—Teerora t̄iyyá, j̄iyyígu Jesús.

³³ Cūā teero j̄iirā, basocūpure niārira witiwa, yeseapure s̄āāwayira. Yeseape opatūdipu cutucutūbuawa, opataropu ñaacoñuā, duajōāyira.

³⁴ Teero wáari ññarā, yesea coterí basoca cuicocutūayira. Cūāya macā macārārē, c̄p̄ūrīpu macārārē teeré wedeyira. ³⁵ Cūā wederi t̄uorá, “¿deero wáayiri?” j̄i ññarā wáayira. Jesús p̄tōpu jeara, wātīā witi-noārigure cūā p̄tō duri ññayira. Cūā suti s̄āña, āñurō wedesejāyígu sūcā. Tee niipetirere ññarā, cuiyira. ³⁶ Wātīā witinoārigure netōnérī ññārira jearare wedeyira. ³⁷ Niipetira Gerasapu niirā bayiró cuira, Jesuré “wáagua” j̄iyyira. Teero tiigú, Jesús dooriwp̄u muāsāyígu p̄tuawagūda.

³⁸ Wātīā witinoārigure cūūrē bayiró s̄āimiyígu:

—Ȳuucā m̄uūmena wáagua, j̄iimiyígu.

Jesús cūūrē j̄iyyígu:

³⁹ —M̄uūya wiip̄u p̄tuawa, Cōāmacū m̄uūrē tiāriguere wedegū wáaya.

Cūā wáa, niipetiro tiimacāpu Jesús cūūrē tiiriguere wedeyígu.

Jairo macōye queti; Jesuyáro sutiró padeñárigoye queti
(Mt 9.18-26; Mr 5.21-43)

⁴⁰ Jesús t̄iājeari, basocá useniremena cūūrē bocayira. Niipetira cūūrē yuera t̄iyyira. ⁴¹ Judíoa neārí wii dutirá menamacū toopá niyyígu. Cūā wāmecutiyígu Jairo. Cūā Jesús p̄tō ati, jeacūmu, bayiró s̄āiyígu:

—Jāmu yáa wiip̄u, j̄iyyígu.

⁴² S̄icōrā p̄n̄acutiyígu doce cūmarī c̄uogó. Diago t̄iyyígo.

* **8:30** Ejército romanopure seis mil surara niyyira sica legiónpure.

Jesús cū̄ p̄top̄ wáari, pā cū̄rē tuun̄n̄seyira. ⁴³ Cū̄ watoap̄ s̄cō numiō niyigo. Doce cū̄marī beti niiré teero niirucujāyiro. Pā coore ucotipacari, netōriyiro. ⁴⁴ Jesús sucubírope wáa, cū̄yaro sutiró yapāp̄a padeñáyigo. Coo padeñárīrā, coo diaré máata b̄m̄ncājōāyiro. ⁴⁵ Jesús s̄añáyigo:

—¿Noñ ȳre padeñái?

Niipetira: —Padeñária, j̄yira.

Teero tiigú, Pedro j̄yigu:

—Ūsārē buegú, pā m̄rē tuun̄n̄sera tiíya.

⁴⁶ Jesús j̄yigu:

—S̄cō ȳre padeñáato. Coore ȳn̄ tutuaremena netōrī tiát̄n̄, j̄yigu.

⁴⁷ Coo deero dutimas̄hēgō, ñap̄pigora, Jesús p̄to ati, ñicācoberimena jeacūmuyigo. Niipetira t̄ocórop̄ coo deero tiigó padeñáariguere wedeyigo. Coo máata netō̄arigucārē wedeyigo. ⁴⁸ Jesús coore j̄yigu:

—Yáa wedego, m̄n̄ padeoj̄gō, netō̄néoarigor̄ p̄tuáa. Ūseniremena p̄tuawagoa, j̄yigu.

⁴⁹ Cū̄ coomena wedeseḡ tiirí, s̄cū Jairoya wii macū jeayigu.

—M̄n̄ macō diajōāwō mée. Buegúre nocōrōrā potocōduya, j̄yigu.

⁵⁰ Jesús teeré t̄o, Jairore j̄yigu:

—Wācūpatirijāña; diamacúrā padeoyá. M̄n̄ macō netō̄jāgōdaco.

⁵¹ Tiíwiipú jeaḡn̄, āp̄rārē s̄āwadutiriyigu. Pedro, Santiago, Juan, coo pac̄sūm̄ñā dícare s̄āwadutiyigu. ⁵² Niipetira bayiró utira tiyira. Jesús cū̄rē j̄yigu:

—Utirijāña. Coo diarico; cānigō tiicó.

⁵³ Cū̄ape cū̄rē buijāmiyira, coo diaariguere mas̄j̄rā. ⁵⁴ Jesús cooya wāmorē ñee, bayiró wedeseremena j̄yigu:

—Wīmagō, w̄m̄ncāña.

⁵⁵ Yeeripūna coejōā, máata w̄m̄ncāyigo. Jesús: —Coore yaaré ecaýa, j̄yigu.

⁵⁶ Coo pac̄sūm̄ñā ññamanijōāyira. Jesús āp̄rārē wededutiriyigu teero wáariguere.

9

Jesús cū̄ bueráre wededuticorigue

(Mt 10.5-15; Mr 6.7-13)

¹ Jesús cū̄ buerá docere néoyigu. Cū̄rē tutuarere, dutirére ticoyigu. Teeména wātīārē cōā, diaráre netō̄némas̄rī tiyigu. ² “Cōāmacū dutiré basocáp̄re niiādacu’ j̄irere wedera wáaya; diarecutirare netō̄nérá wáaya”, j̄i ticocoyigu. ³ Cū̄rē j̄yigu:

—Múā wáara, ap̄eyenō néewarijāña. Tuurítuarigu, wasopo, pugue, niyeru, suti wasoádre néewarijāña. ⁴ Múā wiipú jeara, tiimacāp̄n̄ múā niiādarō jeatuario p̄tuácūmuña. ⁵ Ap̄emacāp̄re múārē ñeedugaheri, tiimacārē netō̄jōāña. Tooré netō̄wára, tiimacā maquē dita múāye dap̄orip̄n̄ túaariguere páabatecūña. Teero tiirá, múā “atimacā macārā wapa c̄oóya” j̄irā tiíadacu, j̄yigu.

⁶ Cū̄ wáajōāyira. Wáa, Jesuyé aññuré quetire wedeyira. Diarecutirare netō̄néyira.

Herodes Jesús tiirére t̄orígue

(Mt 14.1-12; Mr 6.14-29)

⁷ Herodes Galilea dita dutigú niipetire Jesús tiirére wedeseri tɔoyigu. Teeré tɔogú, deero jĩmasĩriyigu. Sĩquẽrã “Juan masãjĩyi” jĩyira. ⁸ Āpẽrã “Elías bauájĩyi” jĩyira. Āpẽrã “tíatopu macãrã profetas menamacũ masãjĩyi” jĩyira. ⁹ Herodepe jĩyigu:

—Yũurá Juanyá dupure páatadutiwu. Too docare ¿noã niigari cúa nocõrõ wedeseɣu?

Teero tiigú, Herodes Jesuré ñnadugamiyigu.

Jesús cinco mil ãmũãrẽ yaaré ecarigue
(Mt 14.13-21; Mr 6.30-44; Jn 6.1-14)

¹⁰ Jesús beserira coe, wedeyira cúa tiáriguere. Too síro Jesús cúa dícare sɔowáyigu Betsaida macãpu. ¹¹ Basocápe tɔojãyira. Teero tiirá, cãurẽ nɔnɔwáyira. Jesús cããrẽ bocañe, “Cõãmacũ dutiré basocápure niĩadacu” jĩrere wedeyigu. Diarecutirare netõnéyigu.

¹² Ñamicapu niirĩ, cũũ buerá doce cũũ puto wáa, cãurẽ jĩyira:

—Basocáre “nocõrõrã niĩã” jĩñã. Putoɣã niiré macãrĩpu, cãpũ niiré wiseripu yaaré, cãnirõ ãmaãrã wáaaro. Ānopú macã manirõpu niĩã, jĩyira.

¹³ —Múa cããrẽ yaaré ecaýá, jĩyigu.

—Ësã sicamoquẽñepa pã, wai puarãrã cɔoa. ¿Ësã cúa niipetirare yaaré sãibosára wáaro booite? jĩyira.

¹⁴ Ëmũã dícare bapaqueori, cinco mil watoa niiyira. Jesús cũũ bueráre jĩyigu:

—Basocáre sicapõnarẽ cincuenta duidutiya.

¹⁵ Cúa teerora niipetirare duidutiya. ¹⁶ Jesús tee sicamoquẽñepa pãrẽ, wai puarãrẽ née, ãmũãsepũ ñnamũõco, Cõãmacũrẽ usenire tico, puatásã, cũũ bueráre basocápure batodutigũ ticoyigu. ¹⁷ Niipetira yaa, yapijõáyira. Yaatoaari siro, doce piseri cúa yaadũaariguere seesãyira.

Pedro Jesuré “mũũ Cõãmacũ beserigu niĩã” jĩrigue
(Mt 16.13-19; Mr 8.27-29)

¹⁸ Sicabureco Jesús cũũ sesaro Cõãmacũmena wedeseɣu tiiyigu. Cũũ buerá cũũmena niiyira. Cããrẽ sãĩñáyigu:

—¿Basocá “¿noã niĩ cũũ?” jĩĩ yũure?

¹⁹ Cúaãpe yũuyira:

—Sĩquẽrã mũũrẽ “Juan basocáre wãmeõtiri basocu niiqui” jĩĩya. Āpẽrã “Elías niiqui” jĩĩya. Āpẽrã “tíatopu macãrã profetas menamacũ masãrigu niigũ niiqui” jĩĩya, jĩyira.

²⁰ —¿Múaãte “¿noã niĩ?” jĩĩ yũure? jĩyigu.

Pedro yũuyigu:

—Mũũ Cõãmacũ beserigu Cristo niĩã, jĩyigu.

Jesús cããrẽ sããdarere wederigue
(Mt 16.20-28; Mr 8.3-9.1)

²¹ —Teeré ãpẽrãrẽ wederijãña, jĩyigu Jesús—. ²² Yũũ niipetira sõwãrẽ bayirõ ñañarõ netõrõ niirõ tiíadacu. Butoá dutirá, paiaré dutirá, Moisés jóarigue buerá yũure booríadacu. Sããdutiadacu. Cúa teero tiipacári, itiábureco siro masãgũdacu.

²³ Niipetirare jĩyigu:

—Sicũ yũure padeõ, nɔnɔdugáɣuno cũũ booró tiidugárenorẽ tiidújããrõ. Basocá cããrẽ ñañarõ jĩĩpacari, yũure tɔonũũsearo. Teeré tiigú,

bárecoricōrō curusare apagú tiiróbiro niigūdaqui. ²⁴ Āpī sīārere cuigano yūre “masīria” jīgú pecameṗa wáagudaqui. Āpīre yūre “masīā” jī, teewapamena cūūrē sīārī, yūmena catirucujāgūdaqui. ²⁵ Sīcū atibáreco maquē niipetirere wapatápacu, cūū yeeripūnarē tiidióri, cūū cūorē dee tiiadare niiricu. ²⁶ Sīcū bobogáno yūre “masīā” jīdugahegure, yēe bueré maquērē “padeóa” jīdugahegure yūncā cūūrē “masīriga” jīgūdacu. Yūū niipetira sōwū yūū asibatéremena, yūū Pacu asibatéremena, ángeleamena pūtaatigūdacu. Pūtaatigu, yūre bobosāririgure yūncā cūūrē bobosāricu; yūre “masīria” jīrigure yūncā “cūūrē masīria” jīgūdacu. ²⁷ Yūū aterēja diamacūrā jīī: Sīquērā ānopú niirā cūā diaadari sūguero, Cōāmacū dutiré cūāpūre niīadare atiri īñāadacua, jīiyigu.

Jesús baurécutire wasorigue

(Mt 17.1-8; Mr 9.2-8)

²⁸ Teeré cūū wederi siro, sica semana netōrī, Jesús ātāgūpú Cōāmacūmena wedeseḡu mūāwayigu. Tiigupú wáagu, Pedro, Santiago, Juanrē néewayigu. ²⁹ Cōāmacūmena wedeseri, cūūya diapóa bauré wasojōāyiro. Cūūye suti āñurō butiré, bayiró capemóre wáayiro. ³⁰ Puarā āmūā cūūmena wedeseyira. Moisés, Elías niiyira. ³¹ Asibatéremena bauáyira. Jesús diaadarere, Cōāmacū jīrirobirora Jerusalénpu cūūrē wáadarere wedeseyira. ³² Pedro, cūū menamacārā wūgoá pūninetōpacari, īñayira. Wācā, Jesús asibatérere, cūūmena nucūrārē īñayira. ³³ Jesuména niīarira wáara tiirí, Pedro āñurō wācūripacu, cūūrē jīiyigu:

—Īsārē buegú, marī ānopú niirí, āñunetōjōāā. Itiāwiigā tiicó; sicawiiḡā mūya wii, apewiiḡā Moiséya wii, apewiiḡā Elíaya wii tiicó, jīimiyigu.

³⁴ Cūū wedeseḡu tiirira, ōme diiāti, cūūrē tuubiátocojāyiro. Cūūrē ōme tuubiári, cuijōāyira. ³⁵ Ōme watoapu sīcū wedeseri tuoýira:

—Āni yūū macū yūū beserigu niī. Cūūrē tuoýá, jīiyigu.

³⁶ Wedeseari siro, Jesús sīcūrā niiyigu sáa. Teeburecorire cūū buerá cūā īñariguere āpērārē wederiyira ména.

Jesús wātīrē wīmagūpure niīarigure cōāwionecorigue

(Mt 17.14-21; Mr 9.14-29)

³⁷ Apebárecope ātāgūpú niīarira diijeári, paū basocá Jesuré bocayira. ³⁸ Sīcū cūā watoapu niigú bayiró busurómena Jesuré wedeseyigu:

—Īsārē buegú, mūūrē bayiró sīīā: Yūū macūrē īñagū atiya. Sīcū niigú niī. ³⁹ Wātī cūūpūre niigú ñee, acaribíri tīi. Ñaacūmu, tūnumecá, soboturi tiirucú. Cūūrē ñañarō netōrī tīi. Duudugárii. ⁴⁰ Mūū bueráre “cōāwionecobosaya” jīimiāwū. Cōāmasīriawā, jīiyigu.

⁴¹ Jesús cūūrē jīiyigu:

—Mūā yūre padeorídojāā; ñañarā niī. Yūū múāmena yoari niirucujārīcārē, padeoríbocu. ¿Nocōrō yoari múāmena pōōtēōḡūdari yūū? Mūū macūrē ānopé néeatiya, jīiyigu.

⁴² Wīmagū cūū puto wáari, wātī cūūrē ñaacūmu, bayiró tūnumecārī tiiyigu. Cūū teero tiirí, Jesús wātīrē witiwaduti, wīmagūrē netōné, cūū pacure wiyayigu. ⁴³ Niipetira basocá Cōāmacū uputí macū peti tiīēñorere īñamanijōāyira.

Jesús cūūrē sīāādarere wedenemorigue

(Mt 17.22-23; Mr 9.30-32)

Niipetira niipetire cūũ tiiáriguere ññamanijōārī, cūũ bueráre jĩiyigu:

44 —Yuu ateréja diamacúrã jĩã; acabórijãña: Yuu niipetira sōwũ ãpērãpüre ticonogūdacu, jĩiyigu.

45 Cúãpe cūũ jĩiáriguere tuomasĩriyira. Cōãmacũ cúãrē tuomasĩhērī tiiyigu ména. Cúã Jesuré “wedequēñoña” jĩidugapacara, cuira, jĩriyira.

¿Nii upatí macũ niĩ?

(Mt 18.1-5; Mr 9.33-37)

46 Jesús buerá “¿nii marĩ watoare nemorō upatí macũ niĩ?” jĩ wedesenucāyira. 47 Jesús cúã wácūrere ññamasĩyigu. Teero tiigú, sícũ wĩmagūrē cūũ puto nũcō, 48 cúãrē jĩiyigu:

—Sícũ “yuu Jesuré maĩã; teero tiigú, ãni wĩmagūrē boca maĩgúda” jĩ wácũboqui. Cūũ teero wácũgã, cúãrē maĩgú, yuucārē maĩgú tiii. Yuure boca maĩgú, yuure ticodiocorigucārē maĩgú tiii. Múã watoapu bári niigú cúãrã niĩ upatí macũ, jĩiyigu.

Marĩrē cãmotáhegu marĩrē tiiápugu niĩ

(Mr 9.38-40)

49 Juan jĩiyigu:

—Ësãrē buegú, sícũ mũũ wãmemena wãtĩãrē cōãwionecori ññaãwũ. Cūũ marĩ menamacũ mee niĩãwĩ. Teero tiirã, cúãrē cãmotáawũ, jĩimiyigu.

50 Jesupé cúãrē yuuyigu:

—Cãmotárijãña. Marĩrē cãmotáhegu marĩrē tiiápugu niĩ, jĩiyigu.

Jesús Santiagore, Juanrē tutirigue

51 Jesús ãmuãsepũ muãwaadare niatiri, cuiro manirō “Jerusalénpu wáaguda” jĩigũ, quēnonucāyigu. 52 Cūũ suguero ãpērãrē ticocoyigu. Cúã wãa, Samaria dita niirí macãpu jeamiyira, cūũ jeadarore quēnoãdara. 53 Tiimacã macãrãpe Jerusalénpu Jesús wáari ññarã, cúãrē ñneedugariyira. 54 Cúã teero tiirí ññarã, cūũ buerá Santiago, Juan jĩiyira:

—Ësã Òpũ, cúãrē sããdara, ¿ãmuãse macã pecamerē diiátidutiri boogári? Profeta Elías teero tiiyigu,* jĩiyira.

55 Jesús cúãrē ñña, tutiyigu:

—Múã wácūrē Espiritu Santo wácūrē tioré mee niĩã. 56 Yuu niipetira sōwũ basocáre ññañarō tiigú atiriwũ; cúãrē netōnégũ atigu tiiwũ, jĩiyigu.

Too síro apemacãpú wãajōãyira.

Jesuré nũndugámiriraye queti

(Mt 8.19-22)

57 Cúã maapu wáari, sícũ basocú Jesuré jĩiyigu:

—Noo mũũ wáaro yuu mũũrē nũnugúda. Mũũ buegú niidugaga.

58 Jesús cúãrē yuuyigu:

—Wáicura cãniré tutiri cuoóya. Minipōná pōnacutíre sutiri cuoóya. Yuu niipetira sōwũpeja cãnirō cuoríã, jĩiyigu.

59 Jesús ãpírē: —Jãmu yuũmena. Mũũrē yuu buegú niirí boogá, jĩiyigu.

Cúãpe yuuyigu:

—Òpũ, yuu pacũ diari siro, yaatóagupũ, mũũmena wáaguda sũcã, jĩimiyigu.

60 Jesús cúãrē jĩiyigu:

* 9:54 2 Reyes 1.9-16.

—Yũre padeohéra diarirapu tiiróbiro niitoaya. Cúã basiro câmerĩ yaaáro. Mũre Cõamacũ dutiré basocápure niĩadarere wedegu wáaya, jĩyigu.

⁶¹ Āpĩpé jĩmiyigu:

—Ēsã Īpũ, yũ mũrē nũnugũda, mũ buegũ niidugagu. Yáa wii macārārē “wáagu tiia” jĩgũ wáasuguema.

⁶² Jesús cãrē jĩyigu:

—Sĩcũ cũ paderére padepacu, apeyenó wãcũgũ, añurõ tiiriqui. “Cõamacũ dutirére tiigũda” jĩpacu, apeyenó wãcũgũ, dee tiigũda niiridojã, jĩyigu.

10

Jesús setenta y dos basocare wededutigu ticocorigue

¹ Too síro Jesús ãpěrá setenta y dos beseyigu. Cũãrē puarãcõrõ dícu ticocoyigu. Niipetire macãrĩpu cũ wáaadaropu cũ suguero ticocoyigu.

² Cũãrē wedeyigu:

—Pau peti yũre padeoádara niicua. Puarãgã yéere wedeadarapeja niĩya. Teero tiirá, Cõamacãrē ãpěrá yéequerē wedera wáaadarare bayiró sãĩñá. ³ Múã wáaya. Yũ múãrē quiorópu ticocogu tiia corderoare yáíwa watoapu ticocogu tiiróbiro. ⁴ Múã wáara, wasopo, niyeru sãaripo, sapatu apébá néewarijãña. Maapu putuánucã, ãpěraména wedeserijãña. ⁵ Múã wiipú sããwara, tiiwí macãrãrē añudutira, jĩsugueya: “Cõamacũ múãpũre añurõ niirecutire ticoaro”. ⁶ Tiwí macãrã añurõ niirecutirere cuoátã, múã añudutire teerora wáaadacu. Cũã añurõ niirecutirere cuoriatã, teero wáaricu. ⁷ Múã jeaari wiira putuáya. Cũã yaarére, cúã sñirére cãména yaa, niijãña. Paderáno cúã paderéména wapatá, yaamasíya. Apeyé wiseripú niirã wáarijãña.

⁸ Múã macãpu jeari, too macãrã bocari, cúã ecarére yaaya. ⁹ Tiimacãpu diarecutirare netõnéña. “Cõamacũ dutiré marĩpũre niĩadare jeaatitooa” jĩ wedeya cũãrē. ¹⁰ Apetó tiirá, apemacãpú jeari, too macãrã bocaribocua. Teero tiirí, macã decopu wáa, biiro jĩñña: ¹¹ “Múãya macã maquẽ dita ãsãye dũporipũ túaariguere páabatecõãã. Múã wapa cuorére ãñorã, teero tiia”, jĩñña. Cũãrē jĩñnemoña: “Múã ateré masĩña: Cõamacũ dutiré múãpũre niimĩadare jeaatitoamiãyu”, jĩñña. ¹² Yũre tuoyá: Cõamacũ basocáre wapa tiĩadari bureco jeari, tiimacã macãrãrē Sodoma macãrãrē tiiríro nemorõ ñañarõ tiinõadacu, jĩyigu.

Jesuré padeohére macãrĩ macãrãye queti

(Mt 11.20-24)

¹³ Jesús apeyé macãrĩ macãrãrē jĩyigu:

—Bóaneorã niĩá múã Corazín, Betsaida macãrĩ macãrã. Yũ tutuaremena tiĩẽñoriguere iñarira niipacara, wasorídojãã. Tiro, Sidón* macãrĩpu yũ tiĩẽñoatã, máata tee macãrĩ macãrã cúã ñañaré tiirére wãcũpati, wasotóbojĩya. Cũã wãcũpatirere ãñorã, wãcũpatire suti† sãña, nitĩpu duibojĩya. ¹⁴ Cõamacũ cũ basocáre wapa tiĩadari bureco jeari, Tiro, Sidón macãrã nemorõ múãpũre ñañarõ tiigũdaqui. ¹⁵ Múã Capernaum macãrã

* **10:13** Tiro, Sidón macãrã apeyé macãrĩ macãrã nemorõ ñañanetõjõãrã niiyira Jesús niiritore.

† **10:13** Wãcũpatire sutire yooména suare suti niiyiro.

“Cõamacū p̄topu añurõ m̄añwaadacu” jĩ wãcũmicu. Wáaricu. Pecameru d̄iiváadacu, jĩyigu.

¹⁶ Cũ bueráre wedenemoyigu:

—Múã buerére tuogúno yũre tuogú tiii. Múãrẽ boohégno yũre boohégno tiii. Yũre boohégno yũre ticodiocorigucãrẽ boohégno tiii, jĩyigu Jesús.

Jesús ticocorira setenta y dos coerigue

¹⁷ Jesús ticocorira setenta y dos useniremena coerá, jĩyira:

—Ësã Òpũ, wãtĩacã ùsã m̄m̄ wãmemena dutiri, ùsã dutirobirora tiiáwã, jĩyira.

¹⁸ Jesús cããrẽ jĩyigu:

—Satanárẽ bupo wããyoro tiiróbiro ùm̄añsepu ñaadiatiri Ìñawũ. ¹⁹ Yũ múãrẽ tutuarere ticotoawu, ãñããrẽ, cutiapare cutapéoaro jĩgũ; niipetire Satanás tutuarere netõncããrõ jĩgũ. Múã teeré tiirí, múãrẽ merẽã wáaricu. ²⁰ Wãtĩã múã dutirobirora tiiré dícare usenirijãña. Cõamacū p̄topu múã wãme “jóatunorira niã” jĩrĩ, useniña, jĩyigu.

Jesús cãã Pacure usenire ticorigue

(Mt 11.25-27; 13.16-17)

²¹ Toorá Jesús Espiritu Santo usenire ticorémna cũ Pacure jĩyigu:

—Pacu, m̄m̄ ùm̄añse, atiditá Òpũ niã. “Ësã masĩnetõncãã” jĩrãrẽ m̄m̄yere masĩrĩ tiiria; wĩmarã tiiróbiro m̄m̄yere masĩdugarapere teeré masĩrĩ tia. Teeré m̄m̄ teerora wáari boocú. Teero tiigú, m̄m̄rẽ usenire ticoa, jĩyigu.

²² Too síro basocápere jĩnemoyigu:

—Yũ Pacu niipetire masĩrere yũre ticowi. Cũ sícũrã yũ niirecatirere masĩ. Yũpecã sícũrã cũ niirecatirere masĩã. Yũ masĩrere ticonorã cããrẽ masĩcua, jĩyigu.

²³ Cũ bueráre Ìña, cãã sesarore jĩyigu:

—Múãpeja yũ tiirere Ìñajĩrã, useniã. ²⁴ Yũre tuoyá: Pau profetas, teero biiri òpãrã múã Ìñarere Ìnadugamiyira. Ìñaririra niiwã. Múã tuorere tuodugamiyira. Tuoririra niiwã, jĩyigu.

Samaritanoã yũ ãñugũ

²⁵ Sícũ Moisés jóarigue buegú w̄m̄m̄ncãyigu. Jesuré merẽã yũri boogú, sãñáyigu:

—Basocáre buegú, ¿yũ ñeenó tiigúdari, catiré petihére buadugágú? jĩyigu.

²⁶ Jesús cããrẽ yũyigu:

—¿Moisére dutiré cũrigueru deero jóanoõto? ¿M̄m̄ teeré buegu, deero tuo? jĩyigu.

²⁷ Cũpe yũyigu:

—Biirõ jóanoã: “Cõamacū marĩ Òpũrẽ mañã. Niipetire m̄m̄ yeeripũnamena, m̄m̄ tutuaremena, m̄m̄ wãcũrémna cããrẽ mañã. M̄m̄ basiro maĩrõ tiiróbirora ãpẽrãcãrẽ mañã”, jĩã, jĩyigu.

²⁸ Jesús cããrẽ jĩyigu:

—M̄m̄ diamacú peti yũna. M̄m̄ teeré tiigú, catiré petihére buagúdacu.

²⁹ Cũpe “yũ Moisére dutiré cũriguere tiipetía” jĩ wãcũdugagu sãñáyigu:

—¿Noã niĩ “ãpẽrãcãrẽ mañã” jĩnorã? jĩyigu.

³⁰ Jesús atequetiména yuuyigu:

—Sĩcũ Jerusalén niĩarigu Jericópu búawagu tiiyigu. Maapu wáari, yaarépira cũurẽ ñee, cãũ néewarere emajã, sutiré tuuwéneja, páasĩacũ, wãajõãyira. ³¹ Sĩcũ pai tiimapá búawagu tiiyigu. Wãa, cũurẽ ñabũa, aperopé sodea, netõjõãyigu. ³² Cũũ siro levita basocu toopãra jeayigu. Cũũcã cũurẽ ñña, aperopé sodea, netõjõãyigu. ³³ Sĩcũ samaritanoãyu tiimapãra búawagu tiiyigu.† Cũurẽ ñña, bóaneõ ññagũ, ³⁴ cãũ putoꝑu jea, cãũ cãmire vinomena cose, ɯsemena ɯcoti, suti caserimena dũdũa tiiyigu. Túajea, cãũ pesarigu burro sotoapu néepeo, néejõãyigu. Basocã wãara cãnirĩ wiipu cũurẽ néeeja, coteyigu. ³⁵ Apebũreco cãũ wãaadari suguero, pũaquĩ niyeruqui néewioneco, tiiwĩ dutigũre ticogu, jĩyigu: “Cũurẽ ãñurõ coteya. Mũũ cũurẽ cotegu, mũũye niyerumena tiinemorĩ, nemoatigu, wapatiguda”, jĩyigu.

³⁶ Jesús sãĩñayigu:

—¿Niipé yaarépira cãmituarigure maĩyĩri?

³⁷ Cũũpe yuuyigu:

—Cũurẽ bóaneõ ññarigupe, jĩyigu.

—Mũũcã teorora tiigũ wãaya, jĩyigu Jesús.

Jesús Marta, Maríaya wiipu niirigue

³⁸ Cũã maapu wãara, sicamacãgãpu jeayira. Sĩcõ Jesuré boca, cãnirõ ticoyigo. Coo wãmecutiyoigo Marta. ³⁹ Coo bayio wãmecutiyoigo María. Coo Jesús wedeserere tuogõ, cũũye dũpori pũtogãpu duiyoigo. ⁴⁰ Martape pee paderé cõjõgõ, bayirõ wãcũyigo. Coo Jesús pũto wãa, jĩyigo:

—Õpũ, yũũ bayio padedujãyo. ¿Mũũ teeré ññarii? Yũũre tiiapudutiya, jĩyigo.

⁴¹ Jesús coore yuuyigu:

—Marta, mũũ pee tiirere bayirõ peti wãcũjãã; ⁴² sicawãmerã uputĩ maquẽ niĩã. Maríã ãñurẽ petire beseyo. Æpẽrã teeré emamasĩricua, jĩyigu.

11

Cõãmacũrẽ sãĩrẽ
(Mt 6.9-15; 7.7-11)

¹ Sicabũreco Jesús aperopã Cõãmacũmena wedeseɣu tiiyigu. Wedese-toari, sĩcũ cãũ buegũ jĩyigu:

—Ësã Õpũ, Juan cãũ buerere nũnũrãrẽ Cõãmacũmena wedeserere bueyigu. Mũũcã ɯsãrẽ bueya, jĩyigu.

² Jesús yuuyigu:

—Mũã Cõãmacũmena wedesera, biiro jĩñña:

Ësã Pacũ ɯmũãsepũ niigũ, mũũrẽ quioniremena padeoáda.

Mũũ dutiré ɯsãpũre niĩadare jeaaro.

Ëmũãse macãrã mũũ booré dícare tiicúa; atibãreco macãrãcã teorora tiĩáro.

³ Ësãrẽ bũrecoricõrõ yaaré ticoya.

⁴ Niipetira ɯsãrẽ ññarõ tiirãre ɯsã acabóa. Teero tiigũ, mũũcã ɯsã ññarẽ tiirere acabóya.

Jĩcõãsãrenorẽ cãmotãya.

Ësãrẽ ññarõ wãari jĩgũ, netõnéña, jĩñña,

jĩyigu.

† 10:33 Judíoa samaritanoãrẽ sũna niiyira. Cũã cãmerĩ tiiapuriyira.

5 Jesús jīnemoyigu:

—Apetó tiigú, sīcū múã tiiróbiro niigú cūya wedeguya wiipu ñami decopu wáa, jīboqui: “Yáa wedegu, itiága pã yuure wasoya. ⁶ Yuu menamacū aperopá wáagu yáa wiipu jeaawī. Cūurē ecaré cuoriga”, jīboqui. ⁷ Āpīpé wii popeapu yuuboqui: “Yuure potocōrijãña. Sope biajãnoãwū. Yuu pōnamena yuu cānirōpu cānigú tia. Muurē wūmanucā, ticogu wáamasīriga”, jīboqui. ⁸ Yuure tuoyá: Cūya wedegu niipacari, wūmanucā, ticogu wáariqui. Potocōnemorijãrō jīgū, wūmanucā, cū boorécōrō ticogu wáaqui.

⁹ Yuure tuoyá: Múãcā Cōamacūrē sãñá. Sãirī, cū múãrē ticogudaqui. Āñurere āmaārã tiiróbirora sãirucújãña. Sãirucújãrã, buaadacu. “Sope pãõña yuure” jīgú tiiróbiro sãidúrijãña. Sãidúheri, “jáu” jīgūdaqui. ¹⁰ Sãigūno cuogúdaqui. Āmaãgūno buagúdaqui. “Pãõña” jīgūno pãõnogúdaqui.

¹¹ Múã pōna yaaré sãirī, ütãpere ticoricu. Wai sãirī, ãñarē ticoricu. ¹² Cãrēquē diye sãirī, cutiapare ticoricu. ¹³ Múã ñañaré tiirã niipacara, múã pōnarē ãñurere ticomasã. Marī Pacu ũmuãsepu niigúpe nemorō ãñurē ticomasīqui. Cūurē sãirãrē Espiritu Santore ticogudaqui, jīyigu.

Jesuré “Satanás tutuaremena wãtĩãrē cõãqui” jī wedesãrigue
(Mt 12.22-30; Mr 3.20-27)

¹⁴ Jesús wãtĩrē cõãwionecogu tiiyigu. Wãtĩ basocãre wedeseheri tiiyigu. Cū witiwaari siro, basocã wedesejõãyigu. Teerē basocã ññamanijõãyira.

¹⁵ Siquerã jīyira:

—Āni wãtĩãrē dutigú Beelzebú tutuaremena wãtĩãrē cõãwionecoi, jīmiyira.

¹⁶ Āpērã “¿niirõrã cū Cõamacū ticodiocorigu niĩ?” jīrã, cūurē Cõamacū sīcũrã tiimasĩrere tiĩñodutimiyira. ¹⁷ Jesupé cūã wãcũrere masĩjīgū, cũãrē jīyigu:

—Sicadita macãrã sīcãrõmẽna niihẽrã, cūã basiro cãmerĩquẽrã, tiidita macãrã petijõãcua. Sicawii macãrã sīcãrõmẽna niihẽrã, cūãcã petijõãcua. ¹⁸ Satanás cūurē padecoterare cõãwionecori, cū dutiré petijõããdacu. Múã yuure “Beelzebú tutuaremena wãtĩãrē cõãwionecoqui” jīã. ¹⁹ Teero jīãtã, múã buerere nũnarã wãtĩãrē cõãwionecora, ¿noã tutuaremena cõãwionecogari? Cũãrē sãñãrã wáaya. Múã wisirere cūã ãñoãdacua. ²⁰ Yuu Cõamacū tutuaremena wãtĩãrē cõãwionecoijīgū, ateré múãrē wedea: Cõamacū dutiré basocãpũre niĩãdare jeatoaa.

²¹ Sīcũ tutuagu pee besumena cūya wiire coteri, cūyere merẽã tiiricua. ²² “Ate pee besumena ãñuniãdacu” jī wãcũpacari, ãpĩ nemorō tutuagu ati, cūurē netõnũcãqui. Cūyere besure ãma, cūyere nẽe, cū menamacãrãrē batojãqui, jīyigu.

Jesús jīnemoyigu:

²³ —Yuure boohẽgu yuure ññatutigu niĩ. Yuure tiiapuhegu yuure nũnũdugãrãre cãmotãgu niĩ.

Wãtĩ basocãpũre coesãwarigue queti
(Mt 12.43-45)

²⁴ Wãtĩ basocãpũre niĩãrigu witiwagu, basocã manirõpu wáayigu cū niĩãdaro ãmaãgũ. Buariyigu. Buari, “yuu witiatiriropu coesãwagũda sũcã” jī wãcũyigu. ²⁵ Jeagu, joaári wii, ãñurõ quẽnoãri wii tiiróbiro buajeáyigu

basocápure. ²⁶ Too síro wáa, siete wātīā cūū nemorō ñañarārē “atiya múācā” jīiyigu. Cūā niipetira basocápure sãāwa, niiyira. Basocápe cūā teero tiirí, nemorō ñañarō netōyigu, jīiyigu.

Jesús usenire maquērē wederigue

²⁷ Jesús teeré wedeseri, sīcō numiō basocá paꝝ watoapꝝ niigō bayirō busurómena cūūrē wedeseyigo:

—Muarē pōnacutí masōrigo añurō usenico, jīiyigu.

²⁸ Jesupé coore jīiyigu:

—Nemorō usenicua Cōāmacū wedesere tuo, cūū dutirére tiirápeja, jīiyigu.

Jesuré tiēñodutimirigue

(Mt 12.38-42; Mr 8.12)

²⁹ Jesús cūū puto paꝝ peti neārā tiirí, wedesenucāyigu:

—Múā atitō macārā ñañarē tiirā niā; Cōāmacū sīcārā tiimasīreरे iñadugacu. Jonás tiirigue tiiróbiro niiré dícare iñaadacu. ³⁰ Nínive macārā cūū tiiriguere iñarigue tiiróbiro múā yꝝ niipetira sōwū tiirére iñaadacu. ³¹ Saba dita macārā ōpō yoaro macō atiyigo Salomón masīreरे tuo gó atigo. Múāpe ānopú Salomón nemorō masīgūrē tuoré peti tuo jāā. Teero tiigú, Cōāmacū cūū basocáre wapa tiidari bureco jeari, múā coo tiiróbiro tuoririgue wapa múārē pecameꝝ cōāgūdaqui. ³² Nínive macārācā Jonarē tuorá, wācūpati, wasoyíra. Múāpe ānopú Jonás nemorō masīgūrē tuoré peti tuo jāā. Teero tiigú, Cōāmacū cūū basocáre wapa tiidari bureco jeari, múā cūā tiiróbiro tuoririgue wapa múārē pecameꝝ cōāgūdaqui.

Sīāwócoriga

(Mt 5.15; 6.22-23)

³³ Basocá sīāwócorigare sīāāri siro, bauhéropꝝ daporiya; moocūricua. Teero tiiróno tiirá, ūmuārōꝝ péoya, toopú sãājeara iñañrō jīirā. ³⁴ Capeari múāye ōpūūrīrē sīāwócoriga tiiróbiro niā. Múā capeari añurí, añurō iñaadacu; añurō tuomasīadacu; ñañāātā, iñaricu; tuomasīricu. ³⁵ Ateré tuomasīrō booa: Múā “añurō iñāā” jīipacara, añurō iñaribocu. ³⁶ Múā añurō iñā, añurō tuomasīdugara, añurō tuomasīadacu. Sīāwócoriropꝝ niirā tiiróbiro añurō iñaadacu, jīiyigu.

Jesús Moisés jóarigue buerá tiirécutire, fariseo basoca tiirécutire wederigue

(Mt 23.1-36; Mr 12.38-40; Lc 20.45-47)

³⁷ Jesús wedeseari siro, sīcū fariseo basocū cūūya wiipꝝ yaadutigu sꝝowáyigu. Jesús sãāwa, yaagudu jeanuāyigu. ³⁸ Fariseo basoca cūā yaaadari suguero, cūā ñecūsūmūā tiimúāatiriguere padeorá, wāmocoseoa, yaayira. Jesupé cūā tiirucúrobiro tiiriyigu. Fariseo basocū cūū teero tiirí iñagū, iñamanijōāyigu. ³⁹ Marí Ōpū cūūrē jīiyigu:

—Múā fariseo basoca āpērā iñacoropꝝ dícu añurō tiia. Baparí sotoapꝝ dícu coseárigue tiiróbiro niā. Popeapure múā āpērāyére ēmaré, apeyé ñañaré dadanetōjōāā. ⁴⁰ Múā tuomasīrido jāā. Sotoá maquērē tiirigura popea maquēcārē tiirigu niiwī. ⁴¹ Múā popeapꝝ añurā niidugara, bóaneōrārē ticoya. Teeré tiirá, popeapꝝ coserá tiiróbiro niīadacu.

⁴² Bóaneōrā niā múā fariseo basoca. Múā oteré metāgārē “menta”, “ruda” wāmecutire, teero biirí niipetire yaaré sitiaañūre tiirénorē seenéō, opaquērī tiicú. Pꝝamóquēñequērī cuorá, sicaquē Cōāmacūwiipꝝ néewa,

“yꝯ Cõãmacũrẽ ticoré niiã” jĩĩ, pairé ticocu. Teero tiipacára, diamacũ maquẽrẽ tiiría; Cõãmacũrẽ maĩría. Múã oterére cãũrẽ ticorucurobirora tee upatĩ maquẽcãrẽ tiiró booa.

⁴³ ’Bóaneõrã niiã múã fariseo basoca. Múã neãrẽ wiseripare suguero maquẽ duirẽꝯ dícu duidugaa. Macã decopꝯ quioniremena añudutiri booa.

⁴⁴ ’Bóaneõrã niiã múã Moisés jóarigue buerá, teero biiri múã fariseo basoca. Tiiditórepira niiã. Múã masãcoperi bauhére coperi tiiróbiro niiã. Teecoperi sotoa basocá netõwára, popeapꝯ bóarere masĩriya, jĩĩyigu.

⁴⁵ Sícũ Moisés jóarigue buegú jĩĩyigu:

—Basocáre buegú, mꝯ teeré jĩĩgũ, ãsãcãrẽ ñañarõ jĩĩgũ tiigá.

⁴⁶ Jesús cãũrẽ jĩĩyigu:

—Bóaneõrã niiã múã Moisés jóarigue buerácã. Æpẽrãrẽ tiipõtẽõña manirere tiidutía. Teeré tiidutĩpacara, múãpe tiiría.

⁴⁷ ’Bóaneõrã niiã múã. Múã profetaye masãcoperi sotoapꝯ añurẽ wiserigã tiinucõã. Cããrẽna múã ñecũsũmũã sããyira. ⁴⁸ Cúã sããriguere múã tiirẽmena “ájũ, masĩã; añunetõjõãã” jĩĩrã tiia. Cúã sããyira; múãpe wiserigã tiinucõã.

⁴⁹ ’Cõãmacũ cãũ masĩrẽmena jĩĩyigu: “Yꝯ profetare, yéẽ maquẽrẽ wedeadarare ticocogũda. Siquẽrãrẽ sããdacua. Æpẽrãrẽ ñañarõ tiidugára, cúã wáaro nꝯnãdacua”, jĩĩyigu. ⁵⁰ Teero tiirá, atibãreco nũcãrĩꝯ profetare sããnũcãyira. Paure sããyira. Múã atitó macãrãꝯ cúã teero tiiriguere wapa cꝯoa. ⁵¹ Abelre* sããriguere tée Zacariare† sããriguere múã wapa cꝯoa. Zacariare sããyira Añurí Tatia sããwaro pꝯtopꝯ. Yꝯ aterẽja diamacúrá jĩĩã: Múã atitó macãrãꝯ cúã teero tiiriguere wapa cꝯoa.

⁵² ’Bóaneõrã niiã múã Moisés jóarigue buerá. Múã “ãpẽrã Cõãmacũye queti jóaripũrẽ buerijããrõ” jĩĩ wãcũcu. Teero wãcũpacara, tiipũrẽ añurõ bueria. Tiipũ maquẽrẽ masĩdugarare cãmotãjãã, jĩĩyigu.

⁵³ Jesús wáari, Moisés jóarigue buerá, teero biiri fariseo basoca bayiró cúayira. Pee cãũrẽ sãñã potocõnũcãyira. ⁵⁴ Cãũ merẽã yũri boomiyira, wedesããda jĩĩrã.

12

Jesús fariseo basoca jĩĩditoremena buerere wederigue

¹ Basocá paꝯ peti Jesús pꝯtopꝯ neãyira. Paꝯ niijĩrã, cãmerĩ cutadiyóyira. Jesús cãũ buerá dícare wedesugueyigu:

—Fariseo basocaye pã púuri tiirere tuomasĩrõ booa. Tee jĩĩditoremena padeoré niicu. ² Bauhéropꝯ niiré bauádacu. Ññahẽõꝯ tiiré masĩnoãdacu. ³ Teero tiirá, ñamipꝯ ãpẽrã tuohéropꝯ jĩĩrigue niipetira tuocóropꝯ wedenoãdacu. Wii popeapꝯ yayióropꝯ jĩĩrigue wii sotoapꝯ niipetira tuocóropꝯ bayiró busurómena wedenoãdacu.

¿Noãrẽ cuiro booi?

(Mt 10.28-31)

⁴ Múã yꝯ menamacãrã, yũre tuoyá: Basocáre sããrãrẽ cuirijãña. Múãye õpũũrĩrẽ sããari siro, múãrẽ deero tii masĩricua. ⁵ Yꝯ múãrẽ “¿niipere cuiro booi?” jĩĩ wedegũda: Sícũ dícu múã catirere petirí tii, pecamepãcãrẽ cõãmasĩ. Yũre tuoyá: Cãũ docare cuiya.

* 11:51 Génesis 4.8. † 11:51 2 Crónicas 24.20-22.

6 'Puaquígã niyeruquirigãmena sicamoquẽñerã minipõnágã sãĩnõã. Cúã wapamanípacari, Cõãmacũpe cúãcõrõrẽ ñnanũnusei. 7 Múãye póarire “noquẽ pee niã” jĩmasĩjãqui. Teero tiirã, cuirijãña. Múã paũ minipõná nemorõ wapacutíra niã.

*Basocá ññacoropũ “Jesucristore padeóa” jĩriigue
(Mt 10.32-33; 12.32; 10.19-20)*

8 'Yũre tũoyá: Basocá ññacoropũ sícũ yũre “padeóa” jĩgũrẽ yũ niipetira sõwũcã ángelea ñmũãse macãrã ññacoropũ “yũre padeogúra niĩ” jĩ wedegũda. 9 Basocá ññacoropũ sícũ yũre “cũũrẽ padeogú mee niã” jĩgũrẽ yũcã ángelea ññacoropũ “yũre padeogú mee niĩ” jĩgũda.

10 'Sícũ niipetira sõwũrẽ ññaarõ wedesepacari, Cõãmacũ acabógũdaqui. Espíritu Santore ññaarõ wedeseripereja, acabóriqui.

11 'Ãpẽrã múãrẽ wedesããdacua. Judíoa neãré wiseripũ, queti beserí basoca pũtopũ, dutirá pũtopũ múãrẽ néewari, “¿deero yũadari; deero jĩãdari?” jĩ wãcũhẽrãrã wáawa. 12 Múã wedeseadarere Espíritu Santo múãrẽ masĩrĩ tiigũdaqui, jĩyigu Jesús.

Basocá pee cũogũye queti

13 Sícũ basocá watoapũ niigũ Jesuré jĩyigu:

—Basocáre buegũ, ñsã pacũ diagu cũũriguere yũ sõwũ cũoquí. “Mũũ baiyére ticoya”, jĩbosaya cũũrẽ.

14 Jesús cũũrẽ jĩyigu:

—Yũ múãrẽ queti beserí basocũ, múãyere batogu atirigu mee niã, jĩyigu.

15 Basocáre jĩyigu:

—Ññurõ tiiyá. Apeyeré boonemósãrijãrõ booa. Múã cõrõ, pairó niipacaro, múãrẽ catiré ticonemoricu, jĩyigu.

16 Cũũ wãcũrẽmena ate queoré wedeyigu.

—Sícũ pee apeyé cũogũ niyigu. Cũũya ditapũre pee ote dũcacũtiyiro.

17 Cũũ wãcũyigu: “¿Deero tiigũdariye yũ? Ate oteré dũcare ññanorõ maniã”. 18 Cũũ basiro jĩyigu: “Biro tiigũda: Yũ yaaré ññanore wiserire weebatédioco, nemorõ pacawiseri tiigũda. Tee wiseripũ niipetire ote dũcare, apeyé yũ cõrõre ññanogũda. 19 Túajea, yũ basiro jĩgũda: ‘Pecũmarĩ maquẽ niãdare ññanotoaa. Teero tiigũ, yeerisã, boseya, sĩni, useni tiigũda’”, jĩ wãcũmiyigu. 20 Cõãmacũ cũũrẽ jĩyigu: “Mũũ tũomasĩridojãã. Mecũã macã ñnamirã diajõãgũdadu. Mũũ ññanorigue ãpẽrãrẽ pũtuáadacu”, jĩyigu. 21 Teerora wáaa sícũ Cõãmacũrẽ wãcũhẽgũ cũũye niãdarere seenéõ cũogũre. Cõãmacũ ññacoropũre bóaneõgũ peti niiqui, jĩyigu.

*Cõãmacũ cũũ põnarẽ cotequi
(Mt 6.25-34)*

22 Jesús cũũ buerãre jĩyigu:

—Teero tiigũ, múãrẽ ateré wedea: Múã niirecutirere wãcũpatirijãña. “¿Ñeenó yaaadari; ñeenó sãñaãdari marĩ?” jĩ wãcũpatirijãña. 23 Marĩ catirépe yaaré nemorõ wapacutía. Marĩye õpũũrĩpe suti nemorõ wapacutía. 24 Minipõná maquẽrẽ wãcũña ména. Cúã oteriya. Oteré dũca seeríya. Yaaré ññanore wiseri cõrícua. Teero cõrípacari, Cõãmacũ cúãrẽ yaaré ticoquí. Múãpe minipõná nemorõ wapapacãnetõncãã. 25 Múã

bayiró wācūpatira, b̄ucuanemoricu. ²⁶ Múã teero wācūpatipacara, tee b̄ari niirere tiimas̄ria. Teero tiimas̄ripacara, ¿deero tiirá pee wācūpatii?

²⁷ Coori macānuc̄a maquērē wācūña. Tee booró wiicú. Paderipacaro, suti suaripacaro, suti añurē s̄ñarē tiiróbiro b̄aua. Teero biipacari, ȳuu ateré j̄iã: Salomón suti añurē peti s̄ñapacu, coorire sic̄arib̄iriyigu. ²⁸ Sicab̄urecora tee catia; apéb̄ureco s̄ñiãriguep̄u boea; too síro sóej̄anoã. Cōãmacū teecorire añurē suti s̄ñarō tiiróbiro b̄aurī t̄iii. Nemorō múãpereja añurō cotequi. Múã péerogã padeoré c̄orá n̄iã. ²⁹ Múã yaaadarere, múã s̄niãdarere wācūpatirij̄aña. ³⁰ Niipetire dita macārã Cōãmacūrē padeoh̄era tee niipetirere wācūpatiya. Marĩ Pacu ãmuãsep̄u niigú múã boorénorē mas̄itoai mée. ³¹ Múãpe Cōãmacū dutiré múãp̄ure niãdarere boosguéya. Teero tiirí, múãrē dusarere ticogudaqui.

Apeyé ãmuãsep̄u niiré
(Mt 6.19-21)

³² Múã yáara oveja tiiróbiro n̄iã. Múã pāu niiripacara, cuirij̄aña. Múã Pacu c̄ū dutiré múãp̄ure niãdarere múãrē jeari bootóai mée. ³³ Múã c̄orere dúa, bóaneōr̄arē ticoya. Ëmuãse maquē Cōãmacūye niãdarere padeya. Teero tiirí, ãmuãse maquē múã wapatáre petirícu. Ëmuãsep̄u múãye niiré petiría. Toop̄are múãyere yaamas̄ricua. Butuacã teeré túamas̄ricua. ³⁴ Ëmuãsep̄u múãye niirí, Cōãmacūye dícare wācūãdacu.

Jesús “múã añurō yueya” j̄iirigue

³⁵ Múã añurō quēno, suti s̄ña, s̄iãwócoriga s̄iã, yuerá tiiróbiro n̄iña. ³⁶ Padecotera añurã tiiróbiro tiiyá. Cúã òp̄u wāmosiari boseb̄ureco wáarigu put̄uaj̄eagu, suorí, máata p̄ãos̄necoadã j̄iirã, cotequa. ³⁷ Padecotera añurã cúãrē dutirere tiirucúcu. Teero tiirá, cúã òp̄u put̄uaj̄eari, usenicua. Ȳuu ateréja diamacūrã j̄iã: Cúã òp̄u basirora cúãrē yaaré batogudu quēnogúdaqui. “Yaaadara jeanuãña” j̄i, cúãrē batogudaqui. ³⁸ N̄ami deco, bóeri, c̄ū put̄uaj̄eari, c̄ū dutirere tiirá, useniãdacua. ³⁹ W̄ii òp̄u “tii hora niirí, yaarépiḡu jeagudaqui” j̄i mas̄iḡu, c̄aniriboqui. C̄ūya wiire p̄ãos̄arí j̄iiḡu, c̄amotáqui. ⁴⁰ Múãcã añurō yueya. Múã wācūh̄eritabe, ȳuu niipetira s̄ow̄u put̄uatiigudacu, j̄iiyigu.

P̄uarã dutibosaramena queoré
(Mt 24.45-51)

⁴¹ Pedro s̄iñ̄áyigu:

—Ësã Òp̄u, ¿m̄uu teeré ãsã dícare wedegu tiiarĩ, o niipetirare wedearĩte? j̄iiyigu.

⁴² Jesús queorém̄ena ȳuuyigu:

—Sic̄u ãmu añurō mas̄iḡu c̄ū òp̄yere añurō dutibosagu niiqui. Múã c̄ū tiiróbiro n̄iña. C̄ū òp̄u aperopá wáagu, c̄ūrē j̄iiqui: “Yáa wii macārãrē búrecoricōrō yaaré ticoya”, j̄iiqui. ⁴³ Añurō dutibosagu c̄ūrē dutiariguere tiirucúqui. Teero tiigú, c̄ū òp̄u coerí, useniqui. ⁴⁴ Ȳuu ateréja diamacūrã j̄iã: C̄ū añurō tiiré wapa c̄ū òp̄u niipetire c̄ū c̄orere dutibosagu s̄onecogudaqui. ⁴⁵ Āp̄ipé “ȳuu òp̄u máata coeríqui” j̄i wācūḡu, ñañarō tiiqui. Padecotera ãmuãrē, numiãrē ñañarō tiinucáqui. Boseya, síni, c̄umuj̄aqui. ⁴⁶ C̄ū òp̄u c̄ū wācūh̄eritabe, coegudaqui. C̄ū dutiriguere tiir̄irigue wapa bayiró ñañarō tiigúdaqui. Cōãmacūrē padeoh̄erare c̄ãrirop̄u c̄ūrē c̄õãgúdaqui.

47 'Ápī dutibosagu cūū òpū boorére masĩpacu, añurō quēno, ññacoriqi. Cūū dutiariguere tiirĩqi. Teero tiigú, bayiró tñananógūdaqui. 48 Ápīpé cūū òpū boorére masihēgū, boohérenorē tiijāqui. Teero tiigú, péerosañurō tñananógūdaqui. Pee masĩré ticonogū nemorō wapasénogūdaqui. Teero biiri “nemorō añurō tiigúdaqui” jĩnogū nemorōrā “teero tiiró booa” jĩnogūdaqui.

Jesuré padeoré wapa cāmerĩ tuuducáwaadacua

(Mt 10.34-36)

49 'Yuu atibúrecoru basocá ñañaré tiirére cōāgū atiwu ñañaré sóecōārō tiiróbiro. Mecūtīgārē basocá ñañaré tiirére cōānoārirapu niirĩ tiitóadugamiga ñañaré sóecōāre tiiróbiro. 50 Yūre ñañarō netōādarere wācūgū, bayiró wācūpatia. 51 “Atibúrecopure añurō niirecutire maquērē néeatigu tiiqui”, ¿jĩ wācūi múā yūre? Teeré néeatigu mee tiiwá. Cāmerĩ tuuducáwarere néeatigu tiiwá. 52 Mecūāmena sicamoquēñerā sicawii macārā cāmerĩ tuuducáwaadacua. Ītĩārā pwarāmena ññadugarriadacua. Pwarā Ītĩārāmena ññadugarriadacua. 53 Pacu macūmēna ññadugarigūdaqui; macū pacumēna ññadugarigūdaqui. Paco macōmēna ññadugarigodaco; macō pacomēna ññadugarigodaco. Mañecō coo macū numomēna ññadugarigodaco; macū numo mañecōmēna ññadugarigodaco, jĩiyigu Jesús.

Atibúreco wáarecutire

(Mt 16.1-4; Mr 8.11-13)

54 Jesús basocáre jĩnemoyigu:

—Oco ñiimúāatiri, “oco peaadaro tia” jĩā. Múā jĩñarirobirora oco peaa. 55 Muĩpū bayiró asimúāatiri, “mecūā cūmaādarō tia” jĩā. Múā jĩñarirobirora cūmaā. 56 Múā tiiditōrepira niĩā. Atiditá maquē, teero biiri ũmūāse maquē ññarā, “biiro wáaadacu” jĩmasĩā. Teero masĩpacara, atitó wáarepere ññarā, “biiro jĩñdugaro tia” jĩmasĩridojaā.

Mūñrē wedesāgūñdure “quēnocó” jĩñā

(Mt 5.25-26)

57 'Múā basiro diamacú maquērē besemasĩrō booa. 58 Sicū mūñrē wedesāgū queti beserópu néewaboqui. Múā wáarara, “máata quēnojāco” jĩñā. Quēnohēri, mūñrē queti beserí basocu putopu wéewagūdaqui. Queti beserí basocu surarapure wiya, cūñpe peresuwiipu sōnecogūdaqui. 59 Yūre tūoyá: Mūñ wapatípetihēgu, witiiricu, jĩiyigu.

13

Jesús “múā niirecutirere wasoyá” jĩriigue

1 Teeburecorire síquērā basocá Jesuré Pilato tiiriguere wedeyira:

—Galilea macārā wáicūra sĩa, Cōāmacūrē ticoadara tiirí, Pilato cúārē sĩadutiyigu. Basocá diari, cúāye díi wáicūraye díimēna wúojōāyiro, jĩyira.

2 Jesús cúārē jĩiyigu:

—“Cúā sĩañórira niijĩrā, āpērā Galilea macārā nemorō ñañaré tiirira niijĩya”, jĩ wācūcu múā. 3 Niiria. Yūre tūoyá: Múā ñañaré tiirére wācūpatihera, wasohéra, múā niipetira cúā tiiróbiro diaadacu. 4 Siloé Wii ũmūāri wii jōēdiari, diociocho* diayira. “Cúā niipetira Jerusalēnpu niirira nemorō ñañaré tiirira niijĩya”, jĩ wācūbocu. 5 Niiria. Yūre tūoyá:

* 13:4 Portugués: dezoito.

Múã ñañaré tiirére wãcūpatihera, wasohéra, múã niipetira cúã tiiróbiro diaadacu, jĩyigu Jesús.

Higueragu ducamanirigu

⁶ Jesús cúã wãcūrémena ate queoré wedeyigu:

—Sícū basocú cūya ditapu sicagú higueragu oterigu cūoyigu. “¿Ducacutimiito?” jĩgū, ññagū wáyigu. Tiigupé ducamaniyiro. ⁷ Tiidita coterí basocure jĩyigu: “Íñña. Yññ atigú ‘ducacaticu’ jĩgū, itiácūma ññagū jeamiã. Ducamaniã. Tiiguré páatacōājãña. Buri peti cāmotá nucūã”, jĩyigu. ⁸ Tiidita coterí basocupe jĩyigu: “Yññre dutigú, aticūmaré nucōjñña ména. Yññ dita ññurō coacū, nuātuñagūdu tiia ména. ⁹ Biiro tiirí, ducacutibocu. Ducamanirí docare, páatacōājãdutiwa”, jĩyigu.

Jesús yeerisári bureco niirí, opamutĩrō niigōrē netōnérigue

¹⁰ Sicabureco judíoa yeerisári bureco niirí, Jesús cúã neári wiipu buegu tiiyigu. ¹¹ Toopú sícō numiō niyigo. Wátí coore dieciocho cūmarí opamutĩrō niirí tiiyigu. Diamacú nucūmasĩyigo. ¹² Jesús coore ñña, atidutiugu.

—Mññ diarére netōnénotoaa, jĩyigu.

¹³ Teero jĩgūrã, coore ññaapeoyigu. Máata diamacú jeaconucāyigo. “Cōãmacū ññunetōjōãgū niirí”, jĩ, usenire ticoyigo. ¹⁴ Jesús yeerisári bureco niirí coore netōnéri ññagū, tiiwí dutigú cúayigu. Basocare jĩyigu:

—Paderé burecori seis burecori niã. Teeburecorire netōnédutira atiya. Yeerisári bureco niirí, atirijãña, jĩyigu.

¹⁵ Jesús cúãrē yuyyigu:

—Tiiditōrepira niã múã. ¿Deero tiigári múã yeerisári bureco niirí? Múáyagu wecu, múáyagu burrore ññurō tiirã, jōã, oco tñãadara wéewacu.

¹⁶ Atigó Abraham pãrãmeōrē wátí dieciocho cūmarí siatúarigobiro cūoárigu niãwí. Atigoré yeerisári bureco niipacari, ññugō wári tiiró booa, jĩyigu.

¹⁷ Jesús teero jĩrĩ tñorã, niipetira cúãrē ññatutira bobooro wáyira. Ñpērã niipetira Jesús pee ññurō tiēñorere ññarã, useniyira.

Mostazapemena queoré

(Mt 13.31-32; Mr 4.30-32)

¹⁸ Too síro Jesús jĩyigu:

—Cōãmacū dutiré múãpure niãdarere ate queorémēna wedeguda.

¹⁹ Sicape mostazape tiiróbiro niã. Tiipegārē sícū basocú cūya wesepe néewa, oteyigu. Tiipe wí, bucñáropuja, pairígu yucugū wájãyiro. Minipōná tiigú ññurígu pñnacutiyira, jĩyigu.

Pã púuri tiirémēna queoré

(Mt 13.33)

²⁰ Jesús wedenemoyigu:

—Cōãmacū dutiré múãpure niãdarere ate queorémēna wedeguda. ²¹ Pã púuri tiiré tiiróbiro niã. Sícō numiō pã tiigódo itiápo harinapori pairí barapapu poosyigo. Harinamēna pã púuri tiirére wúoyigo, niipetire púaro jĩgō, jĩyigu.

Esahéri sopegã

(Mt 7.13-14, 21-23)

22 Jesús Jerusalénpu wáagu, pacamacãrĩ, metãmacãrĩgãpu buenetõwayigu. 23 Sïcũ Jesuré sãĩñáyigu:

—Ûsã Õpũ, ¿Cõãmacũ puto wáadara puarãgã niĩ?

Jesús yũyigu:

24 —Yũure tuoyá: Pau Cõãmacũ putopu sããwadugaadacua. Sããwadugapacara, sããwamasĩricua. Sããwaro esahéri sopegã tiirõbiro niĩã. Sããwaro wisíopacari, sããwaada jĩrã, Cõãmacũyere tiirucújãña, jĩyigu.

25 Cũãrẽ jĩnemoyigu:

—Biaritono jeari, wii õpũ wũmũncã, sopepãmarẽ biajãgũdaqui. Too síro múã sopepũ niirã jĩãdacu: “Ûsã õpũ, pãõña ùsãrẽ”. Cũũpe yũugũdaqui: “¿Múã noã niĩ? Yũũ múãrẽ masĩriga”. 26 Múãpe jĩãdacu: “Marĩ sïcãrõména yaa, sñiwú; mũũ ùsãya macãpũre buenetõwũ”. 27 Cũũpe yũugũdaqui: “Masĩriga. ¡Wáaya; múã niipetira ñañaré tiirã niĩã!” jĩgũdaqui. 28 Múã cõãnoãrira ãpẽrãrẽ Cõãmacũ Õpũ niirõpu niirĩ ññaãdacu. Abraham, Isaac, Jacob, niipetira profetare toopũ niirĩ ññarã, pũnisíra bacadiyó, utiadacu. 29 Niipetiropu macãrã Cõãmacũ Õpũ niirõpu jeaadacua. Toopũ cũũmena yaaduiadacua. 30 Siquẽrã atitó macãrã búri niirã too síropũre uputĩ macãrã niĩadacua. Uputĩ macãrãpe búri niirã niĩadacua, jĩyigu.

Jesús Jerusalén macãrãrẽ maĩmĩrigue

(Mt 23.37-39)

31 Toorã siquẽrã fariseo basoca jea, cũũrẽ jĩyira:

—Ñnorẽ niirijãña. Herodes mũũrẽ sããdugáawĩ.

32 Jesús cũãrẽ yũyigu:

—Herodes basocũ ñañagũrẽ ateré wedera wáaya: “ ‘Búrecoricõrõ wãtĩãrẽ cõãwionecogũda; diarecutirare netõnégũda. Apebúrecope titúgũda’, jĩãwĩ”, jĩña. 33 Mecũã, apebúreco, ñamigã bóeari bureco yũũ paderere peotijãgũda ména. Tee petirĩ, Jerusalénpu wáagũda. Apemacãpũ profetare diamasiña maniã, jĩyigu.

34 Jesús Jerusalén macãrãrẽ wãcũgũ, jĩyigu:

—Jerusalén macãrã, múã profetare sĩãrã niĩã. Cõãmacũye wederãre ùtãperimena déesĩãrã niĩã. Múãrẽ maĩgũ, pee peti néodugamiwũ. Cãrẽquẽ coo põnarẽ wũure docapu néocũrõbiro tiidugamiwũ. Múãpe booríwũ. 35 Teero tiirã, múãya macã cõõjõããdacu. Yũũ ateré jĩã: Yũũre ññanemoricu; téé múã yũure “ãni Cõãmacũ ticodiocorigu ãñunetõjõã” jĩrãpu ññaãdacu, jĩyigu.

14

Jesús sïcũ õpũũ docadupógũre netõnérigue

1 Sicabureco judíoa yeerisãri bureco niirĩ, Jesús sïcũ fariseo basoca Judíoare Dutirá Peti menamacũya wiipu yaagu jeayigu. Tiiwii niirã Jesuré ãñurõ ññacoteyira. 2 Toopũ sïcũ õpũũ docadupógũ Jesús díamacãpu niyigu. 3 Jesús Moisés jóarigue buerãre, fariseo basocare sãĩñáyigu:

—¿Marĩ yeerisãri bureco niirĩ, diarecutirare netõnémasĩnogari; o netõnémasĩña manigãrite? jĩyigu.

4 Cũãpe yũuriyira. Jesús diagũre ñaapeó, netõné, “wáagua” jĩyigu.

5 Túajea, cũãrẽ jĩyigu:

—Múãyagu burro, wecu copepu ññasãrĩ, yeerisãri bureco niipacari, múã máata néewionecocu.

6 Cũ teero jĩĩrĩ, yumasĩriyira.

Bosebureco boocónoãrrire wederigue

7 Fariseo basocu boocónoãrira suguero maquẽ duirépu bese, duiri ññagũ, Jesús cúãrẽ queorémena wedeyigu:

8 —Múãrẽ wãmosiari bosebureco niirĩ boocóri, suguero maquẽ duirépu duirijãña. Apetó tiigú, múãrẽ boocóarigu menamacũ peti jeaboqui. 9 Múãrẽ boocóarigu atĩ, mũũrẽ “ãñirẽ mũũ duiró ticoya” jĩĩboqui. Mũũpe boborémena niituripĩrõpu duigu wáabocu. 10 Teero tiigú, mũũrẽ boocóri, niituripĩrõpu jeanuãña. Mũũ teero tiirĩ ññagũ, mũũrẽ boocóarigu jĩĩboqui: “Yũũ menamacũ, ãnosãñúrõpe jeanuãña”. Cũũ teero jĩĩrĩ, niipetira mũũmena duirã padeorémena mũũrẽ ññaadacua. 11 Sícũ cũũ basiro “ãpẽrã nemorõ yũũre padeorĩ booa” jĩĩgũ búri niigũ tiinógũdaqui. Teero jĩĩhẽgũpereja Cõãmacũ ãpẽrãrẽ padeorĩ tiigũdaqui, jĩĩyigu.

12 Jesús cũũrẽ boocóarigure jĩĩyigu:

—Mũũ boseyagũdu, mũũ menamacãrãrẽ, mũũ sõwúsũmũãrẽ, mũũ bairare, mũũya wederare, mũũya wii pũto macãrã pee apeyé cõorãre boocórijãña. Mũũ cũãrẽ boocóri, cũãcã mũũrẽ boocócãmeadacua. Cũã teero tiirĩ, mũũ tiĩarigue wapatĩro tiirõbiri pũtuãadacu. 13 Teero tiirõno tiigú, mũũ bosebureco tiigú, bóaneõrãrẽ, posarirare, wáamasĩhẽrãrẽ, ññahẽrãrẽ boocóya. 14 Cũã mũũrẽ wapatĩmasĩricua. Teero tiigú, Cõãmacũ mũũrẽ bayiró usenire ticogũdaqui. Basocã diarira ãñũrã masãri bureco niirĩ, ãñũrẽ ñneegũdacu, jĩĩyigu.

Boseyaremena queoré

(Mt 22.1-10)

15 Sícũ cũãmena duigú Jesús jĩĩrere tuogú, jĩĩyigu:

—Cõãmacũ Òpũ niirõpu yaadutigu boocónoãrigu bayiró usenigũdaqui.

16 Jesús cũũrẽ queorémena wedeyigu:

—Sícũ basocã boseyagũdu pau basocãre boocóyigu. 17 Niipetire quẽnoãrepu niirĩ, cũũrẽ padecotegũre wedegu wáadutiigũ. “‘Quẽnoãrepu niĩãwũ; yaara atiya’ jĩĩña”, jĩĩmiyigu. 18 Cũã niipetirapũra “wáamasĩriga” jĩĩyira. Niisuguegu jĩĩyigu: “Dita sãĩãwũ. Tiiditare ññagũ wáagũdu tiia. Teeré mũũrẽ dutigũre wedeya”, jĩĩyigu. 19 Æpĩ jĩĩyigu: “Wecũã pũamóquẽñerã sãĩãwũ. Cũãrẽ ññagũ wáagũdu tiia. Teeré mũũrẽ dutigũre wedeya”, jĩĩyigu. 20 Æpĩ jĩĩyigu: “Yũũ nũmocũtijõããwũ. Teero tiigú, wáamasĩriga”, jĩĩyigu. 21 Padecotegu pũtuawa, cũũrẽ dutigũre cũã jĩĩãrigũre wedeyigu. Dutigú cúagu, cũũrẽ jĩĩyigu: “Macã decõpu boyeromena wáagua. Bóaneõrãrẽ, posarirare, ññahẽrãrẽ, wáamasĩhẽrãrẽ sũoátia”, jĩĩyigu. 22 Padecotegu jeagu, cũũrẽ jĩĩyigu: “Mũũ dutiarirobirora tiĩãwũ. Duiré dusajãã ména”, jĩĩyigu. 23 Dutigú cũũrẽ jĩĩyigu: “Maapãrĩpu wáagua. Mũũ buajeãrãre duucũrõ manirõ sũoátia, wii dadaaro jĩĩgũ. 24 Yũũre tuoyã: Yũũ boocósũguerira yũũ bõseyarere yaañaricua”, jĩĩyigu, jĩĩ wedeyigu Jesús.

Jesuré nũnũdũgãri, wisió niĩã

(Mt 10.37-38)

25 Jesuré pau basocã nũnũrã tiiyĩra. Cũãrẽ cãmenũcã ñña, jĩĩyigu:

26 —Yũũ buerere nũnũgũno yũũre bayiró maĩrõ booa. Yũũre maĩpacã, cũũ pacãre, cũũ pacore, cũũ nũmorẽ, cũũ põnarẽ, cũũya wederare, teero

biiri cūu catirére bayiró maĩgáno yuu buegú niimasĩriqui. ²⁷ Sícū “yuu Jesuré padeogúja diajábocu” jĩ cuiguno yuu buegú niimasĩriqui.

²⁸ Sícū wii pairi wii tiídari suguero, cūu sãĩadarere quēnosuguéqui. Teero tiigú, cūu niyeru cuorémēna “wii peotígudacu” jĩmasĩqui. ²⁹ Quēnohēgū péero tiinčã, peotímasĩriboqui. Cūu peotĩheri ñnarã, niipetira buijábocua. ³⁰ “Cūu wii tiinčãmiãyi; peotímasĩriayi”, jĩbocua.

³¹ Teero biiri sicadita macãrã òpũ apeditã macãrã òpũmena cãmerĩsĩãgũ wãaadari suguero, dui, ãñurõ wãcũqui. “Yuu diez mil suraramena veinte mil surara cuogãmēna cãmerĩsĩãgũ wãagu, ¿sĩcãribĩgudari?” jĩ wãcũqui. ³² “Sĩcãribĩricu” jĩgũjã, apeditã macãrã òpũ yoaropũ niirĩrã, queti ticocoqui. “Marĩ ãñurõ niirecutiada jĩrã, ¿yuu deero tiirĩ boogãri mũu?” jĩcoqui. ³³ Teero tiirã, múãcõrõ niipetire múã cuorére duudugãhera, yuu buerã niimasĩricu.

Móãmena queoré

(Mt 5.13; Mr 9.50)

³⁴ Móã ocare yaari, ãñuniã. Móã ocaheri, nemo ocari tiimasĩña man-icú. ³⁵ Oterére ãñurõ wiiri tiirĩcu. Cõãjãrõ booa. Múã móã ocaherebiri niirijãña. Tuodugãrano tuomasĩãdacua, jĩiyigu.

15

Oveja ditirigũmena queoré

(Mt 18.10-14)

¹ Pau romanuã òpãrẽ niyeru wapasébosari basoca, ãpẽrã ññaré tiirã Jesus wederere tuoádera jeayira. ² Fariseo basoca, Moisés jóarigue buerã cũrẽ wedepatiyira:

—Ñni ññaré tiirãre ñee, cúãmena yaarucui, jĩiyira.

³ Jesús cããrẽ queorémēna wedeyigu:

⁴ —Cien oveja cuogú sícū ditiri ññagũ, ¿deero tiigãri cūu? Noventa y nueve cãpũ cūu, ditiarigire ãmaãgũ wãaquí, tée buagũpũ. ⁵ Bua, usenigũ, cūu wãmuãpũ népeoqui. ⁶ Wiipũ coegũ, cūu menamacãrãrẽ, cũyã wii pũto macãrãrẽ sũocó, jĩiqui: “Yũũmena useniña. Yãagu oveja ditiarigire buaáwũ”, jĩiqui. ⁷ Yũũre tuoýã: Ate tiirõbiri sícū ññaré tiigú cūu ññaré tiirere wãcũpati, wasorí, Cõãmacũ pũtopũ usenire niinetõjõããdacua. Noventa y nueve wãcũpati, wasotóarirare ñnarã, useniãdacua. Cũãmena usenirõ nemorõ useniãdacua, sícū ññaré tiigú wãcũpati, wasorí, jĩiyigu.

Niyeruqui ditiriquimēna queoré

⁸ Apeyé wedenemoyigu:

—Apetó tiigó, sícó numiõ pũamóquẽne niyeruquiri wapapacãrequiri cuobóco. Coore sicaqui ditiri, ãñurõ ãmaãpetijãboco. Sãwócorigare sãwóco, wiiré joaãmaboco, tée buagópũ. ⁹ Buatõã, coo menamacãrãrẽ, cooya wii pũto macãrãrẽ sũocó, jĩico: “Yũũmena useniña. Niyeruqui ditiariquire buaáwũ”, jĩico. ¹⁰ Yũũre tuoýã: Teerora useniya ángelea Cõãmacũyara sícū ññaré tiigú cūu ññaré tiirere wãcũpati, wasorí, jĩiyigu.

Macũ wãa ditirigũ coerĩque

¹¹ Apeyé wedenemoyigu sũcã:

—Sícū basocú pũarã pũnacũtĩgu niiyigu. ¹² Cūu baipé cūu pacũre jĩiyigu: “Pacũ, yée mũu diagu cũũadarere máata ticoweojãña”. Pacũpé teeré tuoýã, cūu cuorére cúã pũarãrẽ batoyigu.

¹³ Yoeri sirogā, cūū baipe niipetire cūūyere née, yoaropu apeditarú wáajõäyigu. Toopú cūū néewariguere cūū booró ñañarõ tiibatéjāyigu. ¹⁴ Cūū teero tiári siro, tiiditapure juabóare bayiró wáayiro. Cūū ñañarõ netõncāyigu. ¹⁵ Teero tiigú, sīcū tiidita macūrē paderé sāigú wáayigu. Cūūrē cāpūru yesea ecadutiḡu ticocoyigu. ¹⁶ Cūū yapiduḡagu, yesea yaaré yaadugamiyigu. Cūūrē ecaríyira. ¹⁷ Toopú cūūrē wācūrē jeayiro: “Yuu pacu ya wiipure padecotera paḡ niipacara, pee yaaré cuocúa. Yuupe ānopure juabóa, diagu tiigá. ¹⁸ Yuu pacu putopu putuawaguda. Cūūrē jīḡgūda: ‘Pacu, Cōāmacūrē netõncātu; muucārē teorora netõncātu. ¹⁹ Cōāmacūrē, teero biiri muurē netõncāre wapa yuure muu macū tiiróbiro ññarijāña. Sīcū padegūre tiiróbiro yuure ññaña’, jīḡgūda”, jī wācūyigu. ²⁰ Teeré wācū, cūū pacu putopu coecóputuayigu.

‘Cūū coeputúaatiri, cūū yoaropu niirīrā, cūū pacu cūūrē ññayigu. Bayiró bóaneõ ññayigu. Cutuwá, cūūrē boca, páabua, cūū wasopúrore ūpūyigu. ²¹ Cūū pacure jīyigu: “Pacu, Cōāmacūrē netõncātu; muucārē teorora netõncātu. Cōāmacūrē, teero biiri muurē netõncāre wapa yuure muu macū tiiróbiro ññarijāña”, jīyigu. ²² Pacupé cūūrē padecoterare dutiyigu: “Boyero suti añuré petire néeati, cūūrē sāñña. Sicabeto wāmo sāñri beto sāñña; sapatu sāñña. ²³ Wecu wīmagū diicutigure néeati, sīñña. Cūūrē yaa, yuu macūrē bosebureco tiipéoadā. ²⁴ Āni yuu macū marī ‘diajõäjīyī’ jīmiāriḡu catii. Cūū ditariḡure marī ñña sūcā”, jīyigu. Teero tiirá, bosebureco tiinucāyira.

²⁵ Wesepú cūū macū niisugueḡupe niiyigu. Putuati, wii putopu jeagu, basaré busari tuoyigu. ²⁶ Sīcū cūū pacure padecotegure suocó, sāññáyigu: “¿Wiipure deero tiirá tiári?” jīyigu. ²⁷ “Muu bai putuajeaawī. Cūū diaremanigū niirī ñña, muu pacu wecu wīmagū diicutigure sīadutiawī”, jīyigu. ²⁸ Cūūpe cúagu, sāñwadugariyigu. Teero tiigú, cūū pacu “sāññatiya” jīḡgū, witiwamiyigu. ²⁹ Cūūpe cūū pacure jīyigu: “Yuu peecūmarī muurē sīcārī netõncārõ manirõ padetusamiā. Sīcū marī ecagūre ticoridojāā, yuu menamacārāmena ‘bosebureco tiiyá’ jīḡgū. ³⁰ Īni muu macū numiā ñañarāmena muuyere tiibatéyigu. Cūū putuajeari, cūūpere wecu wīmagū sīābosádutiayu”, jīyigu.

³¹ ‘Cūū pacu cūūrē yuuyigu: “Macū, búrecoricõrõ muu yuūmena niīā. Niipetire yuu cuoré muuye dícu niīā. ³² Marī bosebureco tii usenirõ booa. Muu bai marī ‘diajõäjīyī’ jīmiāriḡu catii. Cūū ditariḡure marī ñña sūcā”, jīyigu, jī wedeyigu Jesús.

16

Dutibosagu ñañagū

¹ Jesús cūū wācūrēmena cūū bueráre ate queoré wedenemoyigu:

—Sīcū basocú niyeru pairó cuogú cūūyere dutibosagu cuoyigu. Āpērāpé wáa, cūūpure wedesāyira: “Muuye niyerure tiibatégu tii”, jīyira. ² Cūūrē dutigú cūūrē atiduti, jīyigu: “Muurē wedesāāwā. Muu paderé jóaturipūrē yuure wiyayá. Muu yeere dutibosagu niiricu sáa”, jīyigu. ³ Cūūpe wācūyigu: “Yuure dutigú yuure cõḡḡdū tii. ¿Yuu deero tiigúdari? Yuu tu-tuaro paderere põõtõricu sáa. Āpērārē niyeru sāidūḡu, bobo niigūdacu. ⁴ Jāā, yuu tiíadarere masítoaa. Biiro yuu tiirí, yuu paderé manirí, yuu masírā cúāye wiseripu ‘sāññati, niijāña’ jīñādacua yuure”, jī wācūyigu.

5 'Teero tiigá, cūū wācūārirobirora tiiyigu: Cūūrē dutigúre wapamórā niipetirare síquērā dícu atidutiyaigu. Jeasuguegure sãñáyigu: "Mũũ yũure dutigúre ¿noquē wapamóí?" 6 "Yũũ use cienpa posecutirepare wapamóã", jĩiyigu. "Ájã, mũũ wapamóre jóaturipũ atipũ niã. Año duiya. Ateré boyeromena wasojãña. Hse cincuenta dícare jóatuya", jĩiyigu.

7 'Cūūmena wedeseari siro, āpĩrē sãñáyigu: "Mũũte ¿noquē wapamóí?" "Cienpori trigopori wapamóã", jĩiyigu. "Ájã, mũũ wapamóre jóaturipũ atipũ niã. Ateré wasojãña. Ochentapori dícare jóatuya", jĩiyigu.

8 'Niyeru pairó cwoǵá, cūūyere dutibosagu ñañagú cūū tiimenirere masígũ, "meninetójoāyũ" jĩiyigu.

'Atibúreco macārã Cōāmacārē padeohéra añurō meniŷya cūā tiirere. Cūā Cōāmacārē padeorã nemorã meniŷya, jĩiyigu Jesús.

9 Cūūrē wedenemoyigu:

—Yũure tɔoyá: Múã atibúreco maquē niyeru, apeyé cwoǵú. Teeména āpērārē tiápuya. Múārē maĩdadua. Múã cwoǵé petiári siro, múã tiápurira Cōāmacũ pɔtopũ múārē bocaadua.

10 'Bári niirere añurō tiigáno ɔpɔtí maquēcārē añurō tiii. Bári niirere añurō tiihégunope ɔpɔtí maquēcārē añurō tiiríi. 11 Teero biiri múã atibúreco maquēména añurō tiihéra, Cōāmacũyere añurō tiirícu. 12 Múã āpĩyere añurō cotebosahera, múãye niiboariguere ñeericu.

13 'Sícũ pɔarārē padecotemasĩriqui. Sícūrē maĩríqui; āpĩpére maĩquí. Sícūrē padeoquí; āpĩpére netōñacãqui. Múã niyerure maĩrã, Cōāmacũpere maĩrícu, jĩiyigu.

14 Jesús jĩirere fariseo basoca tɔoyíra. Cūā niyeru maĩrã niijĩrã, cūūrē buijáyira. 15 Jesús cūārē jĩiyigu:

—Múã basocá ññacoropũ añurã tiiróbiro niimiã. Cōāmacũpe múã ñañarō wācūrere masĩjãqui. Basocá ñañarere "añuré niã" jĩirere Cōāmacũ booridojãqui.

Moisére dutiré cūūrigue, Cōāmacũ dutiré basocãpɔre niĩadarere wederigue

16 'Moisére dutiré cūūrigue, profetas jóarigue múārē dutiré niiriro niiwũ, Juan jeadari sũguero. Cūū jearéména Cōāmacũ dutiré múãpɔre niĩadarere wedenoã. Cūū dutiré niirōpũ niipetira bayiró sããwadugacua.

17 'Hmũãse, atibúreco petijōãadacu. Petipacári, Cōāmacũye queti jóaripũpũ niiré petirícu. Diamacú maquē niirucujãadacu.

Nũmocũtira cōārē maquē

(Mt 19.1-12; Mr 10.1-12)

18 'Sícũ cūū ñumore cōāǵũ, apegore ñumocũtigu, ñañarō tiigú tiiquí. Manũ cōānorigomena ñumocũtigucã ñañarō tiigú tiiquí, jĩiyigu.

Pee cwoǵú, āpĩ Lázaro

19 Jesús atequetiré wedeyigu:

—Sícũ basocá pee apeyé cwoǵú niiyigu. Añuré suti wapapacáre dícu sãñayigu. Búrecoricōrō boseyarucuyigu. 20 Sícũ bóaneōǵũ cūūya wii sããwaro yepapũ duirucuyigu. Cūūya òpũũ niipetiro cãmi bóayigu. Cūū wãmecutiyaigu Lázaro. 21 Cūū pee apeyé cwoǵúya mesapũ tiibatédiocorere yaa, yapidugamiyigu. Díayia jea, cūū cãmire neniya.

22 'Sicabureco diajōãyigu. Ángelea cūūrē néewayira Abraham pɔtopũ. Too síro pee apeyé cwoǵucã diajōãyigu. Cūūrē yaajáyira. 23 Pee cwoǵú

niimiärigu diariraniärã niirõpu jea, ñañarõ netõgú tiiyigu. Toopú cūñ ññamõcogu, yoaropu Abrahamrẽ ññayigu. Lázaro cūñmena niyiygu. ²⁴ Cūñrẽ ññagũ, bayirõ wedeseremena jñiyigu: “Pacu Abraham, yũre bóaneõ ññaña. Yũ putopu Lázaro ticocoaya. Cūñ ati, cūña wãmosũñmena oco soa, yũ ñemerõrẽ yũsuásãrĩ tiigú atiaro. Yũ atipécãmeru ñañarõ netõgú tiigá”, jñiyigu.

²⁵ ‘Abraham cūñrẽ yũyigu: “Yáa wedegu, wãcũña: Mũu catigu, ãñurẽ cuotóawũ. Lázaro bayirõ ñañarõ netõwĩ. Mecütigã cūñ ãnopũre yeeripũna ñsenire ñeeĩ. Mũure ñañarõ netõgú tiia. ²⁶ Dee tii ticocomasĩriga: Marĩ decopũre ñcũãri coaca niijãã. Ñsãmena niirã múã putopu wáadugari, dee tii masĩña maniã. Múã putopu niirãcã ñsã putopu atimasĩriya”, jñiyigu.

²⁷ ‘Pee cuogú niimiärigu jñiyigu: “Too docare yũ mũurẽ sãĩã, pacu. Lázaro yũ pacu ya wiipu ticocoaya. ²⁸ Toopũre yũ sicamoquẽñerã baira cuoa. Cũãrẽ wedegu wáaaro, ãno yũ ñañarõ netõrõpu atirijããrõ jñigũ”, jñiyigu.

²⁹ ‘Abraham jñiyigu: “Cũã Moisés jóariguere, profetas jóariguere cuocúa. Teerẽ padeoáro”, jñiyigu.

³⁰ ‘Pee cuogú niimiärigu yũyigu: “Teerora niĩã, niirõpeja, pacu Abraham; sícũ diarigupu bauá wederi, cūã ñañarẽ tiirere wãcũpati, wasoádacua”, jñiyigu.

³¹ ‘Abraham cūñrẽ yũyigu: “Moisés jóariguere, profetas jóariguere padeohera, diarigupu bauá wederi, nemorõ padeoricua”, jñiyigu.

17

Ñañarẽ tiirĩ, quio niĩã

(Mt 18.6-7, 21-22; Mr 9.42)

¹ Jesús cūñ buerãre jñiyigu:

— Æpẽrãrẽ ñañarõ jñicõãsãre niirucujããdacu. Ñañarõ jñicõãsãgũnorẽ ñañanemorõ wáaadacu. ² Cūñ yũre padeorãgãrẽ ñañarẽ tiidutĩri, cūñrẽ nemorõ ñañarõ wáaadacu. Cūñrẽ ññagũ pairigamena cūñ wãmuãpu siatũyo, día pairĩmaapu cõãñocori, nemorõ ãñubocu. ³ Mũãrẽ wedetooa mée.

‘Mũyã wedegu mũurẽ ñañarẽ tiirĩ, cūñrẽ “mũu ñañarẽ tiãwũ” jñi wedeya. Cūñ wãcũpati, wasorĩ, cūñrẽ acabóya. ⁴ Cūñ sietecõrõ sicabureco mũurẽ ñañarẽ tiirĩ, sietecõrõ mũurẽ acabóre sãĩrĩ, acabóya, jñiyigu.

Jesús Cõãmacũrẽ padeorẽre wederigue

⁵ Jesús beserira cūñrẽ sãĩyira:

— Ñsãrẽ padeorẽ ticonemoña, jñiyira.

⁶ Marĩ Òpũ yũyigu:

— Mostazape pẽeripegã niĩã. Múã padeorẽ tipecõrõgã niirĩ, atigú yucũgu pairigũre “wããwa, día pairĩmaa decopũ nucũrõ wáaya” jñibojũyu. Múã padeorĩ, tiigú múã dutirobirora wáabojũyu, jñiyigu.

Padecotegu paderigue

⁷ Jesús apeyẽ queorẽmena wedenemoyigu:

— Apetõ tiirã, múã sícũ padecotegu cuobócu. Cūñ oteguũ ditare coacũgũ jeaarigu o oveja cotegu jeaarigu coerĩ, ¿deero jñigari cūñrẽ? “Sããatiya. Duiya, yaagũũ jñigũ”, jñiricu. ⁸ Biĩrope jñicu: “Yũre yaarẽ quẽnobosáya. Sutirõ sotoã macãrõ sãña, yũ yaaadarere, yũ sñiãdarere

batoya. Yũ yaaari siropu yaa, s̄nimasĩã m̄uujã”, jĩicu. ⁹ Padecotegu m̄u dutirere tiiri ñapacu, c̄ũrẽ “m̄umena añurõ useniã” jĩricu. ¹⁰ Teero tiirã, múacã c̄ũ tiirõbirora niipetire Cõamacũ dutirere tiipetitoara, “ũsã padecotera búri niirã niĩã; ãsãrẽ dutirẽ dícare tiĩawũ” jĩña, jĩyigu Jesús.

Jesús puamóquẽñerã õpũũrĩ bóarare netõnérigue

¹¹ Jesús c̄ũ buerãmena Jerusalẽnu wáara, Galilea, Samaria puaditã watoapu netõwáyira. ¹² Sicamacãpu c̄ũ jeari, ãmuã puamóquẽñerã õpũũrĩ bóara bocayira. Yoaropu putuãncã,* ¹³ suoyira:

—Jesús basocãre buegũ, ãsãrẽ bóaneõ ñña, jĩyira.

¹⁴ Jesús c̄ũrẽ ññagũ: —Paiarẽ ãnorã wáyaya, jĩyigu.

C̄ũ maapu wáari, c̄ũye õpũũrĩ bóare yatipetijõãyiro. ¹⁵ S̄icũ yatiri ññagũ, cãmerputuayigu. Bayirõ busarõmena Cõamacũrẽ usenire ticoyigu. ¹⁶ Jesús puto jea, ditapu munibiãcũmu, c̄ũrẽ usenire ticoyigu. C̄ũ Samaria dita macã niyigu. ¹⁷ Jesús jĩyigu:

—Puamóquẽñerãrẽ netõnéawũ. ãpẽrã nuevepe ¿noopũ niigari?

¹⁸ Ñni judioayũ niihẽgũ dícu Cõamacũrẽ “ãñunetõjõãrĩ” jĩ, usenire ticogu putuatiayĩ, jĩyigu.

¹⁹ C̄ũrẽ jĩyigu:

—Wũm̄nucãña; wáagua. M̄u padeojĩgũ, netõnénoãrigupu putuãa, jĩyigu.

Cõamacũ dutirẽ basocãpũre jeadarere wederigue

(Mt 24.23-28, 36-41)

²⁰ Fariseo basoca Jesurẽ sãñáyira:

—Cõamacũ dutirẽ basocãpũre niĩadare ¿deero biiri jeanucããdari? jĩyira.

C̄ũrẽ yũyigu:

—Cõamacũ dutirẽ basocãpũre niĩadare baurocã jearicu. ²¹ “ãnopũ niĩã; jõõpu niĩã” jĩña maniãdacu. Cõamacũ dutirẽ basocãpũre niĩadare múã watoapu niitoaa, jĩyigu.

²² C̄ũ buerãre jĩyigu:

—Too síro yũ niipetira sõwũ atiditapũ putuatiari bayirõ boomíadacu múã. “C̄ũrẽ sicabureco marĩ ñnarĩ, añujãboayu”, jĩpacara, yũre ñnaricu.

²³ ãpẽrã múãrẽ “ãno niĩawĩ; jõõ niĩayigu” jĩãdacua. C̄ũ teero jĩrĩ, wáarijãña; c̄ũrẽ nũnuriãña. ²⁴ Apetõre bupo wããyori, muĩpũ muãatirope tẽe c̄ũ sããwarope bóesesajõãã. Teero wáarobirora wáaadacu yũ niipetira sõwũ atiadari bureco. ²⁵ Teero wáaadari suguero, yũre bayirõ ññarõ netõrõ niirõ tia ména. Atitõ macãrã yũre booriãdacua.

²⁶ Yũ niipetira sõwũ putuatiadari suguerogã, Noé niirito wáariroburo wáaadacu. ²⁷ Noé dooríwucapu sããwaadari suguero, basocã yaa, s̄ni, wãmosía, c̄ũ põna numiãrẽ numicũ tiyira. C̄ũ sããwari burecore día duanetõrĩ, diapetijõãyira.

²⁸ Lot niiritocãrẽ teerora yaa, s̄ni, sãĩ, dúa, ote, wiserĩ tii tiyira. ²⁹ Lot Sodoma macãpu niimiayigu. C̄ũ cutuwári burecore pecame, bayirõ asirẽperi ñaapeayiro. Teeména basocã diapetijõãyira. ³⁰ Yũ niipetira sõwũ putuatiadari burecore teerora tiĩadacu.

³¹ Tiĩburecore sícũ wii sotoãpu pesaboqui. C̄ũye wii popeapu niirẽre diiwã, néegũ sããwaripacu, dutijõããrõ. Wesepã padegũcã wiipũ

* **17:12** Moisére dutirẽ c̄ũrigue õpũũrĩ bóarare aperopũ niidutiayiro; tee diaremanirãmena niidutiayiro. Ñña Levítico 13.46.

putuawaripacu, dutijōāārō. ³² Lot n̄amorē wáariguere wācũña.† ³³ Sīcũ cũ catirí burecorire maĩgǎ, catiré petihére buarigũdaqui. Cũ catirí burecorire maĩhégũpe catiré petihére buagũdaqui.

³⁴ Yũre tuoyá: Teero wáadari ñami puarā cōārõpu cōāadacua. Sīcũ néemuānogũdaqui; āpī putuágũdaqui. ³⁵ Puarā numiā sīcārōména trigo wāñiārā niīadacua. Sīcō néemuānogõdaco; apegó putuágodaco. ³⁶ Puarā sīcārōména wesepú niīadacua. Sīcũ néemuānogũdaqui; āpī putuágũdaqui, jĩyigu.

³⁷ Cũrē sãñáyira:

—Īsã Ōpũ, ¿noopú teero wáadari? jĩyira.

“Niipetira masiādacua” jĩgũ, queorémēna yũyigu:

—Bóara niirõpu yuca neãcua, jĩyigu.

18

Wapewiomena queoré

¹ Jesús cũ bueráre “duucũrõ manirõ Cōamacũrē sãirucújãña” jĩgũ, ate queorémēna wedeyigu.

² —Sicamacãpu sīcũ queti beserí basocu niyigu. Cũ Cōamacũrē cuiriyigu. Basocáre teero ñajáyigu. ³ Tiimacãpure sīcõ wapewio niyigo. Coocũ putõpu wáarucuyigo, coore ñañarõ tiigũmena quēnodutígodo. ⁴ Yoari tiápuriyigu. Too síro wācũyigu: “Yũ Cōamacũrē cuirí, basocáre teero ñajãpacu, ⁵ atigó wapewioyere quēnogũda. Yũ teero tiirí, yũre potocõdujãgõdaco. Teero tihégũ, coo ñarõ atiri, põõtẽõribocu”, jĩyigu, jĩ wedeyigu Jesús.

⁶ Marĩ Ōpũ wedenemoyigu:

—Queti beserí basocu ñañagũ tiirére wācũña. Cũ ñañagũ niipacu, wapewiore tiápuyigu. ⁷ ¿Nemorõ Cōamacũpe cũ beserirare tiápugũdari? ¿Ñamirĩ, búrecori cũrē sãirãrē máata yũgũdari? ⁸ Yũre tuoyá: Pearó manirõ cũ sãirére yũgũdaqui. Cũ teero yũpacari, yũ niipetira sõwũ atibúrecompu putuatiiri, ¿basocá padeorémēna sãirãrē buagũdari? Buaricu, jĩyigu.

Fariseo basocũmena, wapasébosari basocũmena queoré

⁹ Jesús puto āpērã tuorá jeayira. Cũ “Cōamacũ ñacorõpu añuré tiirã niĩã” jĩ wācũmiyira. Cũ teero wācũjĩrã, āpērãrē booríyira. Teero tiigũ, ate queorémēna cũãrē wedeyigu:

¹⁰ —Puarã ãmũã Cōamacũwiipu súbusera sããwayira. Sīcũ fariseo basocu niyigu. Āpī romanuã õpũrē niyeru wapasébosari basocu niyigu. ¹¹ Fariseo basocu nucũ, súbusegu jĩyigu: “Cōamacũ, yũ āpērã tiirõbiro niiria. Teero tiigũ, mũrē usenire ticoa. Cũ āpērãyére tiiditõremēna néejãcua; ñañaré tihérare wedesãcua; numocutira niipacara, āpērã numiãmena ñeeapecua. Yũ ñni niyeru wapasébosari basocu tiirõbiro niiria. ¹² Yũ sica semanarē puabúreco betia. Cien wapatágu, puamóquẽne yũ wapatáre mũrē ticoa”, jĩmiyigu. ¹³ Niyeru wapasébosari basocũpe yoarõpu putuáncã, ñamũõcoriyigu. Bayiró wācũpatijĩgũ, cũ cutirore páa, jĩyigu: “Cōamacũ, yũre bóaneõ ñaña; yũ ñañarére tiijãmiã”, jĩyigu.

† 17:32 Lot n̄amo coo maĩrĩ macãpu cãmenuscã ñaputũocoma jĩgõ, móã tutu posaconucãyigo. Cōamacũ cũãrē “Īnaputũocorijãña” jĩsũguemiyigu. Ñaña Génesis 19.26.

¹⁴ Jesús jĩnemoyĩgu:

—Yũre tuoyá: Niyeru wapasébosari basocu Cõamacũ acabónoãrigupu cũya wiĩpũre coeyĩgu. Fariseo basocupe acabónoriyĩgu. “Yũũ ãpẽrã nemorõ basocu ãñugú niĩã” jĩĩ wãcũgũrẽ “bũri niigú niĩã mũũ” jĩĩgũdaqui Cõamacũ. Teero jĩĩ wãcũhẽgũperea Cõamacũ ãpẽrãrẽ padeorĩ tiigũdaqui, jĩĩyĩgu Jesús.

Jesús wĩmarãrẽ sãĩbosãrigue

(Mt 19.13-15; Mr 10.13-16)

¹⁵ Wĩmarãrẽ Jesús puto néewayira ñaapeódutira. Jesús buerã teero tiirĩ ñĩnarã, cũãrẽ néewarare tutimiyira. ¹⁶ Jesupẽ cũãrẽ atiduti, jĩĩyĩgu:

—Wĩmarã yũũ puto atiaro. Cãmotãrijãña. Cõamacũ dutirẽre ãñurõ wãcũnũuserano ãniãgã tiirõbiro wãcũrã niĩya. ¹⁷ Yũũ aterẽja diamacũrã jĩĩã: Ñniãgã tiirõbiro Cõamacũ dutirẽre ãñurõ wãcũnũuse tiihéranorẽ cũũ dutirẽ cũãpũre jeaboariguere cũãrẽ jearicu, jĩĩyĩgu.

Jesuména pee cũogú wedeserigue

(Mt 19.16-30; Mr 10.17-31)

¹⁸ Judíoare Dutirá Peti menamacũ Jesurẽ sãĩñáyĩgu:

—Basocãre buegú ãñugú, ¿yũũ ñeenó tiigũdari, catirẽ petihẽre buadugũgu? jĩĩyĩgu.

¹⁹ Jesús cũãrẽ yũũyĩgu:

—Mũũ yũũre “ãñugú” jĩĩã. Cõamacũ sĩcũrã ãñugú niĩ. ²⁰ Mũũ Cõamacũ dutirẽ cũũriguere masĩcu. “Ãpĩ nũmorẽ ñeeaperijãña. Basocãre sĩãrijãña. Yaarijãña. ãpẽrãrẽ jĩĩditoremãna wedesãrijãña. Mũũ pacũ, mũũ pacore padeoyá”, jĩĩã, jĩĩyĩgu.

²¹ —Yũũ wĩmagũpũra tee niipetirere tiimũãatimiwũ, jĩĩmiyĩgu.

²² Jesús cũãrẽ jĩĩyĩgu:

—Mũũrẽ sicawãme dũsajãã ména. Mũũ cũorẽre dúapetijãña. Tee dúã wapatãariguere bóaneõrãrẽ batoya. Teero tiigú, Cõamacũ pũtopũre pee ãñurẽ buagũdacu. Túajea, ati, yũũre nũnũwã, jĩĩmiyĩgu.

²³ Cũũ teero jĩĩrĩ tuogú, tusarijõãyĩgu. Cũũ pee peti apeyẽ cũogú niiyĩgu.

²⁴ Cũũ tusarijõãrĩ ñĩngũ, Jesús jĩĩyĩgu:

—Pee apeyẽ cũorãno Cõamacũ dutirẽre ãñurõ tiinũnũsedũgari, wisió niicu. ²⁵ Wãicu camello wãmecutĩgu awigã copegãpu sããcãmewitimasĩriqui. Toorã nemocú, pee apeyẽ cũorãno Cõamacũ dutirẽre ãñurõ tiinũnũsedũgariperea, jĩĩyĩgu.

²⁶ Cũũ jĩĩrẽre tuorã sãĩñáyira:

—Too docare ¿noãpẽ netõnénoãdari?

²⁷ Jesús cũãrẽ jĩĩyĩgu:

—Basocã cũã basiro netõnémasĩriya. Cõamacũperea wisióre manidójãã, jĩĩyĩgu.

²⁸ Pedro jĩĩyĩgu:

—Tuoyã ména. Ñsãpe niipetire ãsã cũorĩguere cũũjõãatiwũ, mũũmãna nũnũãda jĩĩrã.

²⁹ Cũũ cũãrẽ yũũyĩgu:

—Yũũ aterẽja diamacũrã jĩĩã: Sĩcũ yũũre maĩgú cũya wii, cũũ nũmo, cũũ baira, cũũ pacũsũmũã, cũũ põnarẽ cũũjõã, “Cõamacũ dutirẽ basocãpũre niĩãdare quetire wedegũ wãagũda” jĩĩgũnope ³⁰ cũũ cũũwariguere nemorõ

buaagúdaqui atibárecopure. Too síropucārē Cōāmacūmena catirē petihēre buagúdaqui, jīiyigu.

Jesús cūārē sīāādarere tīārī wederigue

(Mt 20.17-19; Mr 10.32-34)

³¹ Jesús cūū buerá docere suowá, jīiyigu:

—Múā ĩñaā: Marī Jerusalénpu wáara tiia. Toopú profetas jóarigebirora wáaadacu. Niipetire cūā “biiro wáaadacu niipetira sōwārē” jīirobirora yūure wáaadacu. ³² Toopú yuu niipetira sōwārē judíoa niihērā dutirápure ticoadacua. Yūure buijá, ñañarō jīī, usecō eobatétu, ³³ tāna, sīāādacua. Itiábureco siro masāgūdacu, jīiyigu.

³⁴ Cūū buerá teeré tuomasīriyira. “Ñeenórē wedesege tiii”, jīīmasīriyira. Tuomasīña maniréno niiyiro.

Jesús Jericó macārē ĩñarī tiirigue

(Mt 20.29-34; Mr 10.46-52)

³⁵ Jesús Jericó putopu jeagudu tiirí, sícū maa wesapu niyeru sāiduíyigu. Cūū capeari baunóhēgū niiyigu. ³⁶ Pahu basocá wáari tuogú: —¿Deero wáai? jīī sāiñáyigu.

³⁷ —Jesús Nazaret macā macū netōwágu tiii, jīiyira.

³⁸ Teero tiigú, bayiró busurómena jīiyigu:

—¡Jesús, David pārāmi niinunusegu,* yūure bóaneōña! jīiyigu.

³⁹ Cūū putō netōwára: —Nocōrōrā ditamaníjōña, jīī tutimiyira.

Cūūpe jīīnemosājāyigu:

—¡David pārāmi niinunusegu, yūure bóaneōña! jīiyigu.

⁴⁰ Jesupéja putuánucā, cūūrē néeatidutiyigu. Cūū putō jeari, cūūrē sāiñáyigu.

⁴¹ —¿Mūūrē deero tiirí boogári? jīiyigu.

—Ōpū, yūure ĩñarī tiyá, jīiyigu.

⁴² —Ján. ĩñaña sáa. Mūū padeojīgū, netōnénoārigupu putuáa, jīiyigu.

⁴³ Cūū teero jīīrārā, ĩñajōāyigu sáa. ĩña, Jesuré nunuwágura, Cōāmacūrē usenire ticoyigu. Niipetira cūūrē teero wáari ĩñarā, Cōāmacūrē usenire ticoyira.

19

Jesús Zaqueomena wedeserigue

¹ Jesús Jericópu jea, netōwágu tiyigu. ² Toopú sícū pee apeyé cuogú niyigu. Romanu ōpārē wapasebosari basoca dutigú niyigu. Cūū wāmecutiyigu Zaqueo. ³ “¿Deero biigú niī Jesús?” jīī, ĩñadugamiyigu. Cūū ūmāhēgūgā niijīgū, deero ĩñamasīriyigu. Pahu basocá niyira. ⁴ “Jesuré ĩñagūdu” jīīgū, cūū netōwáadaropu cutuwáyigu. Cutuwá, sícagú yucugupu mūāwayigu.* ⁵ Jesús too netōwágu, ĩñamūōco, cūūrē jīiyigu:

—Zaqueo, boyero diiātiya. Mecūārē mūya wiipu putuácūmugūda, jīiyigu.

⁶ Boyeromena diiwá, Jesuré useniremena bocagu wáyigu. ⁷ Niipetira teeré ĩñarā, wedepatiyira:

—Jesús ñañaré tiirépiguya wiipu putuácūmugū wáaawī, jīiyira.

⁸ Too síro Zaqueo wāmūnucā, marī Ōpārē jīiyigu:

* **18:38** Cūū “David pārāmi niinunusegu” jīīgū, “mūū Cōāmacū beserigu niicu” jīīgū tiyigu. ĩñaña 2 Samuel 7.12-16. * **19:4** Tiigú pecasāyemena wāmecutiyiro “sicómoro”.

—Ūsā Ōpū, tuoyá ména. Yuu cuorére decomena bóaneōrārē ticoguda. Yuu jīditoremēna yaarirare bapariōrō nemorō wiyagúda, jīiyigu.

⁹ Jesús cūārē jīiyigu:

—Mecūāmena mūu, mūuya wii macārā ñañaré tiirére netōnénoā. Mūucā Abraham pārāmi niinunusegu niā. ¹⁰ Yuu niipetira sōwū pecameru wāaborirare āmaā, netōnégū atiwh, jīiyigu.

Niyeruquirimena queoré
(Mt 25.14-30)

¹¹ Jesús Zaqueomena wedeseri, too niirā tuoyíra. Cūū Jerusalénpu jeagudu tiiyigu mée. Teero tiirā, cūā “máata Cōāmacū basiro dícu dutiréno marī putopure niādaropu tiia mée” jīi wācūmiyira. ¹² Cūā wācūrere masīgū, queorémēna wedeyigu:

—Sīcū basocú upatí macū niiyigu. Cūū ōpū sōneconogūdu tiiyigu. “Putuāatigūda” jīi, ōpū niiré sāāgū wāajōāyigu yoaropu. ¹³ Cūū wāaadari suguero, puamóquēñerā cūūye dutibosarare atidutiyigu. Cūā sīquērārē sīquēñequiri niyeruquiri ticoyigu. Teequiri pairó wapacatíre niyyiro. Cūārē jīiyigu: “Atequirimena apeyé sāi, dúa, wapatánemoña, tée yuu coerípu”, jīiyigu. ¹⁴ Cūūya dita macārā cūūrē booriyira. Teero tiirā, cūū wāari siro, “‘cūū ūsā ōpū sāārī booríga’ jīi wedera wāaya” jīi ticocomiyira āpērārē.

¹⁵ Cūā teero jīipacari, cūū cūā ōpū sōneconoyigu. Too síro coepatúaatiyigu. Putuājea, cūū niyeruquiri ticorirare atidutiyigu. Cūārē sāiñáyigu: “¿Niyeru nocōrō wapatánemorī?” ¹⁶ Jeasuguegu jīiyigu: “Yuu ōpū, mūu ticoriquimēna puamóquēñequiri wapatánemowū”, jīiyigu. ¹⁷ Cūū ōpū cūūrē yūuyigu: “Āñurō tiiyú. Dutibosagu āñurō tiigú niā mūu. Yuu péerogā cūūremēna mūu āñurō tiiyú. Teero tiigú, mūurē puamóquēñe macārī dutigú sōnecoguda”, jīiyigu. ¹⁸ Too síro āpī jeayigu. “Yuu ōpū, mūu ticoriquimēna sicamoquēñequiri wapatánemowū”, jīiyigu. ¹⁹ Cūūcārē yūuyigu: “Mūurē sicamoquēñe macārī dutigú sōnecoguda”, jīiyigu.

²⁰ Too síro āpī jeayigu. “Ājā, yuu ōpū, mūuyaqui; sutiró caseromēna cōma, iñanojāwū. ²¹ Yuu masīā: Mūu bóaneō iñaré cuoríā. Mūu tiirípacu, āpērā paderémēna wapatāa. Mūu oterípacu, āpērā oteriguere néeā. Teero tiigú, mūurē cuiwh”, jīiyigu. ²² Cūā ōpū cūūrē jīiyigu: “Mūu dutibosagu ñañagú niā. Mūu wedeseremēna mūu ñañaré tiirére besenotoaa. Mūu yuu bóaneō iñaré cuohérere masīāyu. Yuu tiirípacu, āpērā paderémēna wapatárere masīāyu. Yuu oterípacu, āpērā oteriguere néerere masīāyu. ²³ Teeré masípacu, ¿deero tiigú yée niyerure niyeru iñanori wiipu bucuá dutigu cūūriri? Mūu cūūrī, yuu coegú, tiwiipú bucuáremēna ñeenemobojīyu”, jīiyigu. ²⁴ Toopú niirārē jīiyigu: “Tiiquire ēmajāña. Puamóquēñequiri cuogúpere ticoya”, jīiyigu. ²⁵ Cūā jīiyira: “Ūsā ōpū, cūū puamóquēñequiri cuotóai”, jīiyira. ²⁶ Cūā ōpū jīiyigu: “Yūure tuoyá: Pee cuogúnorē nemorō ticonoādacu. Cuohégunopere cūū cuomírere ēmajānoādacu. ²⁷ Mecūtīgā yuu ōpū sāārī booririrare ānopú néeatiya. Yuu iñacoropu cūārē sīāñā”, jīiyigu, jīi wedeyigu Jesús.

Jesús Jerusalénpu sāāwarigue
(Mt 21.1-11; Mr 11.1-11; Jn 12.12-19)

28 Jesús teeré jĩtoa, Jerusalénpu wáagu, cǎārē sugueyigu. 29 Toopú wáagu, Betfagé, Betania macārĩpu jeagudu tiyigu. Teemacārĩ Ɔtǎgǎ Olivo puto niĩ. Toopú cǎu buerá puarǎrē jĩyigu:

30 —Iimacǎ marĩ díamacǎ niirĩ macǎpu wáaya. Toopú jeara, sícǎ burro wĩmagǎ siatúnucōarigure buajeáadacu. Cǎu pesaya manigǎ niiqui ména. Cǎūrē jǎa, néetiya. 31 Múārē “¿deero tiirǎ cǎūrē jǎa?” jĩrĩ, “marĩ Ɔpǎ booáwĩ” jĩña, jĩyigu.

32 Cǎu ticocoarira wáa, cǎu jĩārĩrobirora buajeáyira. 33 Cǎu burrore jǎarǎ tiirĩ, cǎu Ɔpǎrǎ cǎārē: —¿Deero tiirǎ cǎūrē jǎa? jĩyira.

34 —Marĩ Ɔpǎ booáwĩ, jĩ yuuyira.

35 Jesús puto néewa, burro sotoapu cǎāye suti sotoá maquērē tuuwepeoyira. Jesuré cǎu sotoapu muǎpeadutiya. 36 Jesús cǎu sotoapu pesawari, basocǎ cǎūrē padeorǎ, cǎāye suti sotoá maquērē maapu sēōcǎyira. 37 Jesús Ɔtǎgǎ Olivo diiwáropu jeari, niipetira cǎu buerere nunurǎ cǎa ĩnariguere wǎcǎrǎ, useninucǎyira. Niipetire Jesús tutuaremena tiēñoriguecǎrē wǎcǎrǎ, bayiró busurǎmena Cǎamacǎrē usenire ticoyira.

38 —¡Cǎamacǎ tiodiocorigu marĩ Ɔpǎrē añurǎ tiiaro! ¡ǎmuǎsepuere añurǎ niirecatiario! ¡Niipetira Cǎamacǎrē “añunetǎjǎa” jĩ, usenire ticoaro! jĩyira.

39 Sĩquērǎ fariseo basoca toopú niirǎ Jesuré jĩyira:

—Basocǎre buegǎ, mǎurē nunurǎrē ditamanĩdutiya, jĩyira.

40 Jesús yuuyigu:

—Yuure tuoyá: Cǎu ditamanĩatǎ, Cǎamacǎ ate ũtǎperire bayiró busurǎmena wedeseri tiigǎdaqui, jĩyigu.

41 Jesús Jerusalén putopu jea, tiimacǎrē ĩnacogu, utiyigu. 42 Tiimacǎ macǎrǎrē, too síro macǎrǎrē wǎcǎgǎ, jĩyigu:

—Mecǎārē múǎ añurǎ niirecǎtirere Cǎamacǎ titorere masĩrĩ, añubojĩyu. Múǎ masĩdugahere wapa masĩricu. 43 Múārē ñañarǎ netǎre burecori atiadacu. Teeburecorire múārē ĩnatutira atimacǎrē niipetireniñarĩpu cǎmotáadacua, múārē witiwari jĩrǎ. 44 Niipetire múāyere cǎāadacua. Múārē sǎpetijǎadacua. Múǎ weere wiserire ũtǎqui apequí sotoápu weemuǎrigue putuáricu. Múǎ Cǎamacǎ netǎnéri bureco jeari ĩnmasĩhēre wapa teero wáaadacu, jĩyigu.

*Jesús Cǎamacǎwĩpu dúari basocare cǎawionecorigue
(Mt 21.12-17; Mr 11.15-19; Jn 2.13-22)*

45 Jesús Cǎamacǎwĩpu sǎǎjeagu, dúari basocare† cǎawionecoyigu.

46 Cǎārē jĩyigu:

—Cǎamacǎye queti jóaripǎpu biiro jĩña: “Yáa wii ‘Cǎamacǎmena wedeseri wii niĩ’ jĩrĩ wii niĩadacu”, † jĩ jóare niĩ. Múǎpe yaarépira dúari wii niirĩ tiia, jĩyigu.

47 Búrecoricǎ Jesús Cǎamacǎwĩpu bueyigu. Paiaré dutirá, Moisés jóarigue buerǎ, ǎpǎrǎ uputĩ macǎrǎ “¿cǎūrē deero tii sǎrǎ booi?” jĩyira.

48 Basocǎ niipetira Jesús wedeserere tuonunásera tiyira. Teero tiirǎ, cǎūrē dee tii masĩriya.

† 19:45 Dúari basoca wáicura, bua wapapacáro dúayira. Cǎārē sǎmēarirare pairé ticoyira, “Cǎamacǎrē tiorǎ niĩya” jĩrǎ. † 19:46 Isaías 56.7.

20

Jesuré “¿noã dutirémēna teeré tiii?” jĩrigue

(Mt 21.23-27; Mr 11.27-33)

¹ Sicabureco Jesús Cõãmacũwiipũ basocáre buegu tiiyigu. Cũũye ãñurē quetire wedegu tiiyigu. Paiaré dutirá, Moisés jóarigue buerá Jesús putopu jeayira butoá dutirámena. ² Cũũrē sãĩñáyira:

—Ûsãrē wedeya: ¿Noã dutirémēna mũũ teeré tiii? ¿Noã mũũrē dutiré ticori? jĩyira.

³ Jesús cããrē yũũyigu:

—Yũũcã múãrē sãĩñágũda. Múã yũũre wedeya: ⁴ ¿Noã Juanrē wãmeõtidutigũ ticocoyiri? ¿Cõãmacũ o basocápe ticocoyiri? jĩyigu.

⁵ Cããpe cãmerĩ wedeseyira:

—Marĩ “Cõãmacũ ticocorigũ niwĩ” jĩrĩ, cãũ marĩrē “too docare ¿deero tiirá cãũrē padeoriri?” jĩboqui. ⁶ Marĩ “basocá cãũrē ticocorira niwã” jĩãtã, niipetira marĩrē ãtãperimena déesããadacu. “Juan profeta niwĩ” jĩ padeoóya, jĩyira.

⁷ Teero tiirá, Jesuré: —Ticocorigure masĩriga, jĩjãyira.

⁸ Jesús cããrē jĩyigu:

—Yũũcã múãrē “ate dutirémēna teeré tiia” jĩ wederia, jĩyigu.

Ñañarã padecoteramēna queoré

(Mt 21.33-44; Mr 12.1-11)

⁹ Jesús basocáre ate queorémēna wēdenũcãyigu:

—Sĩcũ ãmũ niyigu ỹse wese oterigu. Oteri siro, ãpẽrãrē tiiditare wasoyigu. Wasoari siro, aperopú wáayigu yoari niigũ wáagu. ¹⁰ Ʋse dũcacutirito niirĩ, sĩcũ cãũrē padecotegũre ticocomiyigu. Cũũya dita cãũ wasorirare “ũse cãã dúa wapatárere decomēna ticocoaro yũũre” jĩcomiyigu. Cãũ toopú jeari, tiidita wasorira cãũrē páa, pėerogã ticoripacara, putũócojãyira. ¹¹ Āpĩ cãũrē padecotegũre ticocomiyigu sĩcã. Cũũcãrē páa, ñañarõ buijã, pėerogã ticoripacara, putũócojãyira. ¹² Too sĩro ãpĩrē ticoconemoyigu sĩcã. Cũũcãrē cãmitu, cõãjãyira.

¹³ “Tiidita õpũ “¿deero tiigũdari yũũ?” jĩ wãcũnũcãyigu. “Yũũ macũ yũũ bayiró maĩgũrē ticocogũda. Apetó tiirá, cãũrē quioníremēna ãñabocua”, jĩmĩyigu. ¹⁴ Āpũ macũ toopú jeari ãñarã, tiidita wasorira cãmerĩ wedeseyira: “Ānirã niĩ too sĩropũ atiditaré ñeegũdu. Cãũrē sĩãcõ. Cãũ manĩrĩ, atiditã marĩya dita putũáadacu”, jĩmĩyira. ¹⁵ Teero tiirá, cãũrē ñee, tiiwese wesapũ néewa, sĩãcõãjãyira, jĩ wedeyigu.

Jesús basocáre sãĩñáyigu:

—Tiidita õpũ cããrē tiĩadarere múãrē wedegũda. ¹⁶ Cũũ ati, cãũya dita wasorirare sĩãcõãpeti, ãpẽrãrē tiiditare ticojãgũdaqui, jĩyigu.

Teeré tuorã: —ĩTeero wáarijããrõ! jĩyira.

¹⁷ Jesús cããrē ãñã, jĩyigu:

—Wáaadacu. Cõãmacũye queti jóaripũ jĩrėre tuoyã:

Wii weerira ãtãquire boorĩyira.

Cãã boorĩpacari, tiiquira ỹputĩ macãqui putũáwũ tiiwĩpãre.*

¹⁸ Tiiqui sotoapũ ñaapeagu mutãjõãgũdaqui. Tiiqui cãũ sotoapũ ñaapeatã, ãñurõ mutãpetijõãgũdaqui, jĩyigu.

* 20:17 Salmo 118.22.

*Wapasédutire sãñárigue**(Mt 21.45-46; 22.15-22; Mr 12.13-17)*

¹⁹ Moisés jóarigue buerá, paiaré dutirá, “tee queorémena marĩrẽ jĩtutigu tiiquí” jĩ masĩjáyira. Toorá “¿cũãrẽ deero tii ñeerõ booi?” jĩmiiyira. Basocáre cuira, ñeemasĩriyira.

²⁰ Teero tiirá, cũãrẽ añurõ ññanunuse, ãpẽrãrẽ ññadutira ticocoyira. Cúãrẽ basocá añurã tiiróbiro niidutiyyira. Cúã Jesús merẽã yũari boomíyyira. Teeména tiidita dutigúpure wedesã ticodugamiyyira. ²¹ Teero tiirá, cúã ticocoarira Jesús puto wáa, sãñáyira:

—Basocáre buegú, ùsã masĩã: Mũũ diamacárã wedea; diamacárã buea. Basocá niipetirare sĩcãrĩbiro ññãã. Cõãmacũ dutirére diamacũ buea. ²² Teero tiigú, ùsãrẽ wedeya: ¿Romanuã õpũrẽ cũũ niyeru wapasédutirere wapatíadari; o wapatírigarite? jĩyyira.

²³ Jesupé cúã ñañarõ tiidugárere masĩjáyigu. Teero tiigú, jĩyyigu:

²⁴ —Niyeruquire ãñoñá yũre. ¿Noãyá diapóa, noã wãme tusai? jĩyyigu.

—César romanuã õpũye tusaa, jĩyyira.

²⁵ Jesús cúãrẽ jĩyyigu:

—Too docare Césaye niirére Césare wiyayá; Cõãmacũyere Cõãmacũrẽ wiyayá, jĩyyigu.

²⁶ Jesuré basocá tãocóropũ merẽã yũãrere buaríyyira. Cúã cũũ yũãrere tãomaníjõãrã, ditamaníjõãyira.

*Diarira masãmuãre wederigue**(Mt 22.23-33; Mr 12.18-27)*

²⁷ Sĩquẽrã saduceo basoca Jesús puto jeayira. Cúã “diarira masãmuãricua” jĩcua. Jesuré sãñáyira:

²⁸ —Basocáre buegú, Moisés dutirére jĩãda: “Sĩcũ põnamanígũ diaweori, cũũ bai cũũ ñũmo niirigore dúutuario. Cũũ coomena cũũ sõwũ diarigure põnacutĩbosaaro”, † jĩ jóarigu niĩwĩ Moisés. ²⁹ Sĩcũpõna siete niyyira. Cúã sõwũ ñũmocutiyyigu. Põnamanígũrã diajõãyigu. ³⁰ Cũũ siro macũ cũũ sõwũ ñũmorẽ dúutumiyigu. Cũũcã põnamanígũrã diajõãyigu. ³¹ Cúã siro macũcã coore dúutu, põnamanígũrã diajõãyigu. Niipetira cúã siro macãrãcã teorora wáayira. Cúã siete põnamanípacara, diapetijõãyira. ³² Too síro cúã ñũmo niimirigocã diajõãyigo. ³³ Cúã siete coore ñũmocutimiyira. Teero tiigó, diarira masãmuãrĩ, ¿nii ñũmope putuágodari? jĩyyira.

³⁴ Jesupé cúãrẽ yũyyigu:

—Atibárecopure ãmuã, numiã ñũmocuti, manucutiya. ³⁵ Cõãmacũ beserira dia masãmuãri siro, ãmuã, numiã wãmosíaricua. ³⁶ Ángelea tiiróbiro niĩya. Dianemoricua sáa. Cõãmacũ masõrira niijĩrã, Cõãmacũ põna niĩyya. ³⁷ Diarira masãmuãrere Moisécã cũũ jóarigumena ãñorigũ niĩwĩ. Yucũũ jũãrĩsati quetipũ Cõãmacũ “Abraham, Isaac, Jacob Òpũ niĩã yũ” ‡ jĩriguere jóarigu niĩwĩ. ³⁸ Cõãmacũ diarira Òpũ niirii; catirá Òpũpe niĩ. Cũũ ññacoropũ niipetira catiyya, jĩyyigu.

³⁹ Sĩquẽrã Moisés jóarigue buerá Jesuré jĩyyira:

—Basocáre buegú, mũũ diamacũ peti wedesea.

⁴⁰ Too síro cũãrẽ apeyé sãñánemodugariyyira sáa, “marĩrẽ netõñcãboqui sũcã” jĩrã.

† 20:28 Deuteronomio 25.5. ‡ 20:37 Éxodo 3.6.

“Cristo ¿noã pãrãmi niĩ?” jĩrigue

(Mt 22.41-46; Mr 12.35-37)

⁴¹ Jesús basocãre sãĩñáyigu:

—¿Deero tiirã “Cõãmacũ beserigu David pãrãmi niĩ” jĩĩ? ⁴² David basirora Salmopũpu jóarigu niĩwĩ:

Cõãmacũ jĩĩwĩ yuu Õpũrẽ:

“Yãa wãmo diamacũniñape duiya,

⁴³ tée mũũgẽ ñnatutirare mũũ dutiriguere yuu ãñurõ yuuri tiirípu”[§] jĩĩ jóarigu niĩwĩ.

⁴⁴ David “yuu Õpũ” jĩĩgũ, Cõãmacũ beseriguere jĩĩgũ tiirígu niĩwĩ, cũũ pãrãmi niipacari. Teeré ãñurõ wãcũña, jĩiyigu.

Jesús Moisés jóarigue buerã tiirécũtire wederigue

(Mt 23.1-36; Mr 12.38-40; Lc 11.37-54)

⁴⁵ Niipetira basocã tuocõropu Jesús cãũ buerãre wedeyigu.

⁴⁶ —Moisés jóarigue buerã tiirõbirora tiurucurijãña. Cãã suti yoaretõ sãña, wãauseniya. Macã decõpu quioníremena ãñudutiri boocúa. Neãré wiseripu suguero maquẽ duirépu dícu duidugacua. Bosebureco tiirópucãrẽ teerora tiidugãcua. ⁴⁷ Niyeru boorã, wapewia numiãye wiserire jĩĩditoremene ãmacua. Cãã yoari Cõãmacũmena wedesera tiirõbiro tiiditõya basocãre. Cããrã ãpẽrã nemorõ ñãñarõ tiinõãdara niĩya, jĩiyigu.

21

Wapewio bóaneõgõ Cõãmacũrẽ ticorigue

(Mr 12.41-44)

¹ Jesús ñnacõgu, niyeru cõorã niyeru sããretibaripu* pairó niyeru sããrĩ ññayigu. ² Sícõ wapewio bóaneõgõ puacuí wapamanírequiri sããrĩ ññayigu.

³ Teeré ññagũ, jĩiyigu:

—Yuu aterėja diamacũrã jĩã: Cõãmacũ ññacorõpũre igo wapewio bóaneõgõ niipetira nemorõ ticoyo. ⁴ Ñniãpeja cããrẽ dusariguere ticooya. Coopeja coo cõomiãrigue, coo yaaré sãĩbõariguegãrẽ ticopetijãyo, jĩiyigu.

Jesús “Cõãmacũwii cõãnoãdacu” jĩrigue

(Mt 24.1-2; Mr 13.1-2)

⁵ Siquẽrã cãũ buerã Cõãmacũwii maquẽrẽ wedeseyira:

—Ëtãquiritõ ãñurẽmena tiirí wii ãñunetõjõãri wii niã. Cãã mamorecã ãñunetõjõãre niã, jĩiyira.

Jesús cãã jĩĩrere tuogú, jĩiyigu:

⁶ —Mũã ãno ññaré too síro ãtãqui apequí sotoãpu weemuãrigue putuáricu. Niipetire cõãnoãdacu, jĩiyigu.

Atibũreco petiãdari suguero wãaadare

(Mt 24.3-28; Mr 13.3-23)

⁷ Too síro cãũrẽ sãĩñáyira:

—Ësãrẽ buegú, mũũ wedearigue ¿deero biiri wãaadari? ¿Ñeenómena ññamasĩnoãdari, ate wãaadari suguerogãrẽ? jĩiyira.

⁸ Jesús cããrẽ yuuyigu:

—Ññurõ tuomasĩña, ãpẽrã jĩĩditori jĩĩrã. Pau “yuurã niã; yuu Cõãmacũ beserigu Cristo niã” jĩĩãdacua. “Atibũreco petiãdaro péerogã dusaa”,

jĩĩadacua. Cúãrẽ padeó nunurijãña. ⁹ “Cãmerĩsĩãrã tiiãwã” jĩĩrĩ tũoádacu. “Toopá basocá cúã õpãrãrẽ cõãrã tiiyã” jĩĩrécãrẽ tũoádacu. Teerẽ tũorã, cuirijãña. Tee wáasugueadare niirõ tiiã. Teero wáapacari, atibúreco petiádarõ dũsãadacu ména, jĩiyigu.

¹⁰ Cúãrẽ jĩĩnemoyigu:

—Sicapõna macãrã apẽpõná macãrãmena cãmerĩsĩãadacua. Teero biiri sicadita macãrã apeditã macãrãmena cãmerĩsĩãadacua. ¹¹ Bayirõ dita cãmeñare wáaadacu. Peeditapũre juabóare, diarẽ wáaadacu. Ɛmuãsepuẽre quiorẽ, merẽã baurẽ bauãadacu.

¹² Tee wáaadari suguero, ãpẽrã múãrẽ ñee, ñãñarõ tiiádacua. Múãrẽ judíoa neãrẽ wiseripu néewa, queti beseadacua. Peresuwiipu sõnecoadacua. Ɔpãrã, dutirá putopũ néewa, queti beseadacua. Tee niipetirere tiiádacua múã yũre padeorẽ wapa. ¹³ Cúã teero tiiri, yũ múãrẽ tiirẽre wedemasĩadacu. ¹⁴ Cúãrẽ yũñadarere wãcũsuguerijãña. ¹⁵ Yũ múãrẽ masĩrĩ tiigúda cúãrẽ yũñadarere. Teeména múãrẽ ñatutira múã wedeserere sicãrĩbírĩcua. “Tee diamacú niiria”, jĩĩmasĩricua. ¹⁶ Múã pacũsũmuã, múãya wedera, múã menamacãrã múãrẽ dutirápuẽre wedesãadacua. Cúã teero tiiri, múã siquẽrãrẽ sĩaãadacu. ¹⁷ Niipetira basocá múãrẽ ñatutiadacua yũre padeorẽ wapa. ¹⁸ Teero tiipacãri, múãrẽ merẽã wáãmaricu. ¹⁹ Yũre padeodurijãña. Wãcũtutuarucujãña. Teero tiirã, catirẽ petihẽre buãadacu.

²⁰ Múã surara Jerusalénrẽ niisodeari ñnarã, “tiimacãrẽ cõããdarõ pẽerogã dũsã” jĩĩmasĩadacu. ²¹ Teero wãari ñnarã, Judea ditapu niirã ãtãyucupu dutijõããrõ. Jerusalénpu niirã aperopú wãaaro. Cãpũpu niirã tiimacãpu putuawarijããrõ. ²² Teeburecori Cõãmacũye queti jóaripũpu jĩĩrõbirora wáaadacu: Cõãmacũ Jerusalén macãrãrẽ ñãñarõ tiigúdaqui. ²³ Teero wãare burecori niipacósãnumiãrẽ, põna ãpũrã cõorãre bóaneõre burecori niĩadacu. Atiditapũre bayirõ ñãñarõ netõrẽ niĩadacu. Cõãmacũ basocãre bayirõ peti ñãñarõ tiigúdaqui. ²⁴ ãpẽrã cãmerĩsĩãrõpu sĩaãadacua. ãpẽrã ñee, niipetire ditapu néewanoãadacua. Apeditã macãrã judíoa niihẽrã Jerusalénrẽ cõãdioco, cutamũtõãadacua. Cõãmacũ cúãrẽ dutiriro jeatuarõ teero tiiádacua, jĩiyigu.

Jesús putuatiadare

(Mt 24.29-35, 42-44; Mr 13.24-37)

²⁵ Jesús wedenemoyigu:

—Teero wáaadari suguero, muĩpũ búreco macũ, ñami macũ, ñocõã pee merẽã baurẽ wasoádacu. Atibúreco niipetiropu macãrã díã pairímaa, ocoturĩre bayirõ busũri tũorã, ucũãra, dee tii masĩriadacua. ²⁶ Basocã atibúrecoũre wáaadare wãcũrã, bayirõ cuirã, tũomasĩre petijõãadacua. Niipetira ãmuãsepu niirã cãmeñanoãadacua. ²⁷ Teero wãari, yũ niipetira sõwũ õmeburuãpu tutuaremena asibatédiatiri ñããadacua. ²⁸ Tee niipetire wãanucãrĩ, wãcũtutua, useniña. Ɛmuãsepu ñãmuõcoya. Múãrẽ netõnẽãdarõ pẽerogã dũsãadacu, jĩiyigu.

²⁹ Ate queorẽmena wedeyigu:

—Higueragu, teero biiri niipetire yucu biirecutirere wãcũña. ³⁰ Pũũrĩ wasorĩ, “cũma wáaadaro pẽerogã dũsã” jĩĩmasĩnoã. ³¹ Tee tiirõbirora yũ jĩĩãrigue wãari ñnarã, “Cõãmacũ dutirẽ basocãpuẽre niĩãdare jeaadarõ pẽerogã dũsacũ” jĩĩ masĩña.

³² Yũ ateréja diamacārã jĩã: Atitó macārã cúã diaadari sũguero, yũ jĩãrigue niipetire wáaadacu. ³³ Ɔmũãse, atiditá peticódiaadacu. Yũ wedesere doca petirícu. Niirucujãadacu.

³⁴ Yũ putuaatiadari bũrecore múã masĩricu. Teero tiirã, múã ãñurõ niyueya. Múã ñañaré tiirére tiirĩpori jĩrã, tiirĩjãña. Cũmurijãña. Atibũreco maquẽrẽ wãcũpatirijãña. Múã wãcũña manirõ yũ putuaatiadari bũreco jeaadacu. ³⁵ Tiibũrecore niipetiropu macārã tãmuãdacua. Teero tiirã, tũomasĩña. ³⁶ Múã ãñurõ ññacoya. “Tee ùsã ñañarõ netõãdarere netõnéña” jĩrã, Cõãmacũrẽ sãĩrucújãña. Yũ niipetira sõwãrẽ cuiro manirõ bocaada jĩrã, sãĩrucújãña, jĩyigu.

³⁷ Jesús búrecorecõrõ Cõãmacũwiipu bueyigu. Ñamirĩrẽ Ɔtãgú Olivopu wáa, niirucuyigu. ³⁸ Bóerigã basocá niipetira Cõãmacũwiipu cũrẽ tuorã wáarucuyira.

22

Jesuré ñeeãdara wedeserigüe

(Mt 26.1-5, 14-16; Mr 14.1-2, 10-11; Jn 11.45-53)

¹ Pã pũuri tiiré wáoya maniré yaarí bosebũreco wáaadaro péero dũsayiro. Tii bosebũreco wãmecũtia Pascua. ² Paiaré dutirá, Moisés jóarigüe buerá “¿deero tii Jesuré sããrõ boomító?” jĩyira. Cũrẽ sããdũgápacara, basocãre cui niyira.

³ Judas cúã “Iscariote” jĩgũrẽ Satanás sããyigu. Jesús buerá doce menamacũ niimiyigu. ⁴ Cũũ paiaré dutirá, Cõãmacũwii coterí basocare dutirá putopu wáayigu. Toopú jea, Jesuré ticoadarere cúãmena wedeseyigu. ⁵ Cũũ jĩrẽre tuorã, bayirõ useniyira.

—Mũũrẽ niyeru wapatãada, jĩyira.

⁶—Jãũ, teorora tiiwã, jĩyigu.

Teero tiigú, basocá ññahẽrõ cúãpũre Jesuré ticogũdu coteyigu.

Jesús cũũ buerãmena yaaturigüe

(Mt 26.17-29; Mr 14.12-25; Jn 13.21-30; 1Co 11.23-26)

⁷ Too síro pã pũuri tiirẽmena wáoya maniré yaarí bũreco jeayiro. Tiibũreco niirĩ, sícũ corderore cúã Pascua bõseyagũdũre sããnõã.

⁸ Teebũrecorerire Jesús Pedrore, Juanrẽ biiro jĩcoyigu:

—Marĩ Pascua bõseyaadarere quẽnoyũera wáaya, jĩyigu.

⁹—¿Noopú ùsã quẽnorĩ boogári? jĩyira.

¹⁰ Cũãrẽ jĩyigu:

—Múã macãpu wáaya. Toopú jeara, sícũ basocú ocogá turupeogũre buajeaadacu. Cũrẽ nũnũwãwa. Cũũ sããwari wiipu sããwawa. ¹¹ Tiwiwĩ õpũrẽ jĩwa: “¿Noopú niigari yũ buerãmena Pascua bõseyaadari tatiã?” jĩãwĩ ùsãrẽ buegú”, jĩwa. ¹² Cũũ ãmũãrõ macã tatiã quẽnoãri tatiacapu ãnogũdaqui. Toopú quẽnoyũewa, jĩcoyigu.

¹³ Cũã wáa, toopú Jesús cúãrẽ jĩãrirobirora niipetirere buayira. Toopú cúã Pascua bõseyaadarere quẽnoyira.

¹⁴ Yaarítõno jeari, Jesús cũũ beseriramena yaaadara jeanuãyira. ¹⁵ Jesús cúãrẽ jĩyigu:

—Yũ mũãmena ate Pascua bõseyarere bayirõ yaadũgaa, yũ diaadari sũguero. ¹⁶ Yũre tũoyã: Mecũãmena Pascua yaarẽre yaanemoricu sãa, tee yũ Õpũ sããri siropu, jĩyigu.

17 Teero jĩĩari siro, vino bapare nées, Cōāmacūrē usenire ticoyigu. Cũũ bueráre jĩĩyigu:

—Ateré cāmerĩ bato, sīniñá. 18 Yũure tũoyá: Mecũāmena yũũ vino sīninemóricu sáa, tée yũũ Ōpũ sãāri siropũ, jĩĩyigu.

19 Pārē nées, Cōāmacūrē usenire ticoyigu. Túajea, puatásã, batogura, jĩĩyigu:

—Ate pã yũũ múārē diabosaadari ōpũũbiro niĩã. Ateré tiiyá, yũũ múārē diabosarere wãcũrã.

20 Yaaari siro, teerora tiiyigu sīnirĩ bapamena. Cũũ bueráre tĩāgũ, jĩĩyigu:

—Atibapá maquē yée díbiro niĩã. Yũũ diari, yée díi ōmayudiaadacu, múã ñañarē tiirére cosebosáaro jĩĩgũ. Teemēna Cōāmacũ mama netōnére quetire cũũgũdaqui. 21 Tũoyá: Año yũũmena yaaduii yũure ññatutirapure ticogũdu. 22 Yũũ niipetira sōwūrē Cōāmacũye queti jōaripũpu jĩĩrōbirora wãaadacu. Bóaneŋgũ niigũdaqui yũure ticogũdupreja, jĩĩyigu.

23 Cũũ buerá cũã basiro cāmerĩ sãĩñáyira:

—¿Noã niigariye teero tiigũdu? jĩĩyira.

¿Nii uputí macũ niĩ?

24 Too síro Jesús buerá cũã basiro bayiró cāmerĩ wedeseyira.

—¿Nii marĩ watoare uputí macũ niĩ? jĩĩyira.

25 Teero tiigũ, Jesús cũārē jĩĩyigu:

—Atibúreco macãrã ōpãrã cũã booró dutiāmajãya. Cũãye dita macãrãrē “ũsãrē ãñuró tiípura niĩya” jĩĩrĩ boocúa. 26 Múãpeja cũã tiiróbiro tirĩjãña. Biirope tiiyá. Múã menamacũ uputí macũ niigũ niitugu tiiróbiro niirecutiario. Múārē dutigũ padecotegu tiiróbiro niirecutiario. 27 Múã tũgũñarĩ, ¿niipé uputí macũ niĩ? ¿Yaaduigupe o cũūrē yaaré péocotegupe? Yaaduigupe uputí macũ niĩ. Yũũ doca múāmena niigũ, yaaré péocotegu tiiróbiro niĩã.

28 Múã niĩã yũũmena niirucujãrã. Yũure merēã wãari, múãcã ñañarō netōápua. 29 Teero tiigũ, yũũcã yũũ Pacu yũure Ōpũ sōnecoriborora múārē ōpãrã sōnecogũda. 30 Biiro tiirĩ, múã yũũ Ōpũ niirōpũ boseyã, duiadacu. Múã ōpãrã duirépĩrĩpu duiadacu, Israelya pōna macãrã doce pōnarĩrē dutiadora, jĩĩyigu.

Pedro Jesuré “masĩriga” jĩĩrigue

(Mt 26.31-35; Mr 14.27-31; Jn 13.36-38)

31 Jesús jĩĩnemoyigu:

—Simón, tũoyá. Satanás múã padeorére duurĩ tiijĩgũ, ñañodugáqui. Teero tiigũ, múārē sãĩārigu niĩãwĩ. 32 Cũũ mũũrē ñañodugári ññagũ, yũũpe padeodúrijãrō jĩĩgũ, Cōāmacūrē sãĩbosáawũ. Teeré mũũ netōári siro, padeó, mũũya wedera yũure padeoráre wãcũtutuari tiiyá, jĩĩyigu.

33 Pedro yũũyigu:

—Ōpũ, mũũrē peresuwiipũ néewara, yũũcãrē néewaaro. Mũũrē sãĩãrã, yũũcãrē sãĩãrō, jĩĩjãmiyigu.

34 Jesús cũārē jĩĩyigu:

—Pedro, yũũ jĩĩrere tũoyá: Mecũã macã ñami cãrēquē wedeadari suguero, yũure itĩãrĩ “cũũrē masĩriga” jĩĩditogũdacu, jĩĩyigu.

Jesús diaadari suguero, cũũ bueráre wederigue

35 Apeyē cũārē jĩĩyigu:

—Múãrê yuu wasopori manirã, niyeru sããrepori manirã, sapatu apebã manirã ticocoritore, ¿apeyeno ðusarí? jĩiyigu.

—Ðusaríwũ, jĩiyira.

³⁶ Cúãrê jĩiyigu:

—Mecúãmena wasopo cwojú néewaaro; niyeru sããripo cwojúcã néewaaro. Espada cuohégu cũyaro sutiró sotoá macãrõrê dúa, espadare sããrõ.

³⁷ Yũre tuoyá: Cõamacãye queti jóaripũpu yée maquêrê jóarigue diamacú wáaadare niirõ tiia. Ate jóanoã: “ ‘Cúãcã dutirére netõnucãgũ niir’ jĩ wãcũmiwã basocá cãurê”,* jĩ jóanoã. Niipetire yée maquêrê jóarigue diamacú wáaadacu, jĩiyigu.

³⁸ —Jãã, ùsã Ôpũ, ate espada pũapĩ niia, jĩiyira.

—Ãñuãdacu, jĩiyigu.

Jesús Getsemanípu cãũ Pacure sãirigue

(Mt 26.36-46; Mr 14.32-42)

³⁹ Jesús witiwa, cũũ tiirucúrirobiro Ëtãgú Olivopu wáayigu. Cũũ buerá cãurê nũnyira. ⁴⁰ Toopú jeagu, cúãrê jĩiyigu:

—Wãtĩ múãrê jĩicõãsãrijããrõ jĩrã, Cõamacãrê sãĩñã, jĩiyigu.

⁴¹ Teero jĩtoa, cúã suguero ùtãpe déecogu jearócõrõ yoaro wáayigu. Toopú ñicãcoberimena jeacũmu, Cõamacãrê sãiyigu. Sãigú jĩiyigu:

⁴² —Pacu, mũũ boogú, yuu ñañarõ netõãdarere netõnéña. Yũ teero jĩpacari, yuu boorére tiirjãña; mũũ boorépe wáaaro, jĩiyigu.

⁴³ Sícũ ángele ãmuãse macú cãurê bauáyigu. Bauá, cãurê tutuari tiiyigu.

⁴⁴ Cũũ ñañarõ netõãdare wãcũpatigu niijĩgũ, nemorõ Cõamacãrê sãiyigu. Cũũ usotíre paca díi tiirõbiro oco tabidiayiro.

⁴⁵ Cũũ Cõamacãrê sãĩari siro, wãmũnucã, cũũ buerá putopu cãmeputúayigu. Cúãrê cãniãrirapure buajeáyigu. Cúã bayiró wãcũrecutiarira niijĩrã, cãnijõãyira. ⁴⁶ Cúãrê jĩiyigu:

—¿Deero tiirá nocõrõ cãnií? Wãmũnucãña. Cõamacãrê sãĩñã, wãtĩ múãrê jĩicõãsãrijããrõ jĩrã, jĩiyigu.

Jesuré ñeewarigue

(Mt 26.47-56; Mr 14.43-50; Jn 18.2-11)

⁴⁷ Jesús cúãmena wedesege tiiríra, paũ basocá atiyira. Jesús buerá doce menamacú niimiãrigu Judas wãmecutigu cúãrê sũosuguéyigu. Jea, Jesús puto atiyigu, cũũ wasopúrore ùpũgũdu tiirí. ⁴⁸ Jesús cãurê jĩiyigu:

—¿Judas, ùpũrémene yuu niipetira sõwãrê yũre ññatutirapure ticoi?

⁴⁹ Cũũ buerá cãurê ñeeãdarere ññarã, sãĩñáyira:

—Ësã Ôpũ, ¿espadapĩrĩmena cúãrê cãmotágarí? jĩiyira.

⁵⁰ Sícũ Jesús buegú paiaré dutigúre padecotegure páatacojãyigu. Diamacú macã cãmopérore páatayigu. ⁵¹ Jesús cũũ bueráre: —Nocõrõrã tiyá, jĩiyigu.

Cãmopérore ñaapeó, netõnéyigu. ⁵² Cãurê ñeerã jeará niiyira: Paiaré dutirá, Cõamacãwii coterí basocare dutirá, bũtoá dutirácã niiyira. Jesús cúãrê jĩiyigu:

—¿Yaaréfigure tiirõbiro yũre espadapĩrĩmena, yucãména ñeerã atiarĩ?

⁵³ Bárecoricõrõ yuu Cõamacãwiipu múãmena niirĩ, ñeeriwũ. Mecútigã múã

* 22:37 Isaías 53.12.

booró tiirítano jeaa. Satanás naĩtĩarõpu niigú dutirépere tĩa múã, jĩiyigu Jesús.

Pedro Jesuré “masĩriga” jĩirigue

(Mt 26.57-58, 69-75; Mr 14.53-54, 66-72; Jn 18.12-18, 25-27)

⁵⁴ Jesuré ñeeãri siro, néewayira. Paiaré dutigúya wiipu néesãwayira. Pedrope yoasãñurõ cãurẽ nunuyigu. ⁵⁵ Basocá paiaré dutigúya wii popea macã yepa decopu pecame dioyira. Dioári siro, duiyira. Pedro cããmena duiyigu. ⁵⁶ Sícõ tiwíi padecotego Pedro toopá duiiri ññayigo. Cãurẽ ññagõrã ñña: —Ñnicã ñnimena wáarucuarigura niĩrã, jĩiyigo.

Cãũpe coore: ⁵⁷ —Cãurẽ masĩriga, jĩiyigu.

⁵⁸ Too sírogã ãpĩ cãurẽ ñña: —Mũucã ñni menamacũ niĩã, jĩiyigu.

Pedrope cãurẽ: —Niiria, jĩiyigu.

⁵⁹ Sica hora siro ãpĩ jĩinemojãiyigu:

—Niirõrã ãnicã ñnimena niijiyi. Cãucã Galilea macãrã niĩ, jĩiyigu.

⁶⁰ Pedrope yũuyigu:

—Ñeenórẽ wedeseğu wedeseçu, jĩiyigu cãurẽ.

Cãũ wedeseğu tiiríra, cãrẽquẽ wedeyigu. ⁶¹ Jesús Pedrore cãmeñácoyigu. Toorã Pedro marĩ Òpu cãurẽ jĩĩariguere wãcũbuayigu: “Mecũã macã ñami cãrẽquẽ wedeadari sũguero, yũure ñtĩãrĩ ‘cãurẽ masĩriga’ jĩĩgũdacu mũũ”, jĩiyigu. ⁶² Teeré wãcũbuagu, witiwa, bayirõ utiyigu.

Jesuré cãã buiáperigue

(Mt 26.67-68; Mr 14.65)

⁶³ Jesuré coterã cãurẽ buijã, páayira. ⁶⁴ Cãũ capearire biaápeyira. Teero tii, cãurẽ sãĩñáyira:

—Jĩĩbuaya. ¿Noã mũũrẽ páaarĩ? jĩiyira.

⁶⁵ Pee apeyé jĩĩnemo, cãurẽ buijáyira.

Jesuré Judíoare Dutirá Peti pũtopu néewarigue

(Mt 26.59-66; Mr 14.55-64; Jn 18.19-24)

⁶⁶ Bóeri butoá dutirá, paiaré dutirá, Moisés jóarigue buerã neãyira. Teero tiiri, Jesuré Judíoare Dutirá Peti neãrí wiipu néewayira. Toopá jeari, cãurẽ sãĩñáyira:

⁶⁷ —Wedeya ãsarẽ: ¿Mũũ Cõãmacũ beserigu Cristo niĩ? jĩiyira.

Cãũ cãurẽ jĩiyigu:

—Yũũ múãrẽ “cãurã niĩã” jĩĩrĩ, padeorícu. ⁶⁸ Yũũ múãrẽ sãĩñárĩ, yũũricu.

⁶⁹ Ateré múãrẽ wedegũda: Mecããmena yũũ niipetira sõwã Cõãmacũ tutu-are cuonetõgũ pũto cãũ diamacũpe duigũdacu, jĩiyigu.

⁷⁰ Cũã niipetira sãĩñáyira:

—¿Too docare mũũ Cõãmacũ macũ niĩ? jĩiyira.

—Múã jĩĩrõbirora cãurã niĩã, jĩiyigu.

⁷¹ Cũã jĩiyira:

—Ãpẽrã cãurẽ wedesãrã ãmañnemorõ booríga. Marĩ basirora cãũ “yũũrã niĩã” cãũ jĩĩrére tuotóaa, jĩiyira.

23

Pilato Jesuré sãĩñarigue

(Mt 27.1-2, 11-14; Mr 15.1-5; Jn 18.28-38)

1 Cúã niipetira wũmũncã, Jesuré Pilatorũ néewayira. 2 Toopá jea, cũũrẽ wedesãncãyira:

—Ñirẽ buaáwũ, ãsã judíoare ñañoǵárẽ. Cũũ romanuã òpũrẽ wapatírere “ticorijãña” jĩĩ. “Yũũ Cõãmacũ beserigu Cristo niĩã; yũũ múã òpũ niĩã”, jĩĩrucui, jĩĩyira.

3 Pilato cũũrẽ sãĩñáyigu:

—¿Mũũrã niĩ judíoa òpũ? jĩĩyigu.

—Mũũ jĩĩròbirora cũũrã niĩã, jĩĩyigu.

4 Pilato paiaré dutirãre, basocã niipetirare jĩĩyigu:

—Ñirẽ ñañaré tiĩarigue buarĩga, jĩĩyigu.

5 Cũãpe tutuaromena jĩĩnemoyira:

—Cũũ niipetira Judea macãrãrẽ cũũ buerẽmena atiditã dutirere netõncãrĩ tiĩgũ tiĩ. Galileapũ teero tiĩncãyigu. Mecãtigãrẽ atimacãpũre teerora tiĩgũ jeai, jĩĩyira.

Jesuré Herodes pũtopũ néewarigue

6 Teerẽ tuogũ, sãĩñáyigu:

—¿Cũũ Galilea macũ niĩ? jĩĩyigu.

7—Cũũrã niĩ, jĩĩyira.

“Herodes dutirẽ dita macũ niĩ” jĩĩrere tuogũ, cũũ pũtopũ ticocoyigu. Teebũrecorire cũũ Jerusalenũ niĩyigu. 8 Herodes Jesuré ñagũ, bayiró useniyyigu, yoari ñadũgarigu niĩjĩgũ. Cũũye maquẽrẽ wedeseri tuoyigu. Cũũ tutuaremena tiĩẽnorĩ ñadũgamiyyigu. 9 Teero tiĩgũ, cũũrẽ pee sãĩñamiyyigu. Cũũpe yũũriyyigu. 10 Paiaré dutirã, Moisés jóarigue buerã too ñanucũyira. Cũũ bayiró Jesuré wedesãrã peti tiyyira. 11 Herodes cũũyara suraramena Jesuré ñañarõ tiĩápeyira. Cũũrẽ buijãrã, so-toã macãrõ ãñurõrẽ sããyira. Toomẽna Pilato pũtopũ ticocoyigu sũcã. 12 Tiĩbũrecora Herodes Pilatomena cãmerĩ quẽnoyyira. Too sũgueropũre cãmerĩ ñadũgariyyira.

Jesuré sãĩdutiĩrigue

(Mt 27.15-26; Mr 15.6-15; Jn 18.39–19.16)

13 Too síro Pilato paiaré dutirãre, Judíoare Dutirã Petire, tiĩmacã macãrã basocãre néõyigu. 14 Cũũrẽ jĩĩyigu:

—Múã ãnirẽ yũũ pũtopũ néeatiawũ. “Basocãre ñañoǵũ tiĩ”, jĩĩãwũ. Yũũ múã ñnacoropũ cũũrẽ sãĩñamiãwũ. Múã wedesããriguere ñañaré buarĩga. 15 Herodecã buarĩarigu niĩãwĩ. Marĩrẽ opatutĩ ticocoarigu niĩãwĩ. Wapa cũũrẽ sãĩrĩ tiĩreño maniã. 16 Teero tiĩgũ, cũũrẽ tãnaãri siro, wionécogũda, jĩĩmiyyigu.

17 Pilato Pascuaricõrõ basocã usenirĩ boogũ, sũcũ peresuwiipũ niĩgãrẽ wionécocuyigu. 18 Cũũ jĩĩrere tuorã, niipetira sũcãrõmẽna acaribiyira:

—¡Jesuré sãĩdutiya! ¡Barrabãpere wionécodutiya! jĩĩyira.

19 Barrabás romanuã dutirãre cõãdũgagũ, cãmerĩsãiyigu. Basocãre sãiyigu. Teewapa peresutinoyigu. 20 Pilato Jesuré wionécodũgamiyyigu. Teero tiĩgũ, basocãre wedesenemoyigu sũcã. 21 Cũũpe acaribiyira:

—¡Curusapũ cũũrẽ páabiatu sãĩdutiya! jĩĩyira.

22 Pilato ñtãrĩ jĩĩgũ tiyyigu sãa:

—¿Ñeenõ ñañaré tiĩarĩ cũũ? Wapa cũũrẽ sãĩrĩ tiĩreño buarĩatu. Teero tiĩgũ, cũũrẽ tãnaãri siro, wionécogũda, jĩĩmiyyigu.

23 Basocápe putuáriyira. Bayiró acaribíyira. Cũurê curusapu páabiatu sãadutiýira. Cũã Pilatore docacũmurĩ tiyíra. 24 Teero tiigú, cũã sãirére tiidutiýigu. 25 Basocá wionécodutiarigare wionécoyigu. Cũũ dutiráre cõadugare wapa, basocáre sãaré wapa peresuwiipu sõnecorigu niipacari, wionécoyigu. Jesuré wiyayigu, cũã booró tiidutiýu.

Jesuré sãarigue

(Mt 27.32-44; Mr 15.21-32; Jn 19.17-27)

26 Jesuré sãarã wáara néewayira. Cũã too wáari, sícũ Cirene macã macũ cãpũpu niãrigu putuaatigu tiyígu. Cũũ wãmecutiýigu Simón. Cũurê ñee, Jesús apawari curusare cũũ siro apanunãse dutiyíra.

27 Jesuré paũ basocá nunuyíra. Numiã bóaneõrã bayiró uti acaribínunãseyira. 28 Jesús cãmenucã ñña, cũãrê jĩiyigu:

—Jerusalén macãrã numiã, yũare utirijãña. Mũãrê wáaadarere utiya. Mũã põnarê utiya. 29 Too síro mũã ññaarõ netõãdacu. Teeburecorire mũã jĩãdacu: “Põnamanĩrã numiã, põnacutiñahẽrã, ùpũõñahẽrã usenicua”, jĩãdacu. 30 Teero wáari, basocá jĩãdacua: “U̱tãyucu ùsãpure ñaapearo; opaburi ùsãrê ññaarõ tiirére cãmotáaro”, jĩãdacua. 31 Yũũ wapa cuohẽgure ññaarõ tiirã, wapa cuorãpere nemorõ ññaarõ tiãdacua, jĩiyigu.

32 Puarã basocá ññaarãrê Jesuména sãããdara néewayira. 33 “Dupucoro” wãmecutiropu jeyira. Toopú jea, Jesuré curusapu páabiatuyira. Basocá ññaarãrê sícũ diamacápe, ãpĩ acuniñape nucõyira. 34 Jesús jĩiyigu:

—Pacu, ãniãrê acabóya. Cũã teero tiirére tuomasĩriya.

Surara cũũye suti niimiãriguere batoadara, jĩbuaapeyira. 35 Basocá toopú ññanucũyira. Judíoare Dutirá Peti Jesuré buirã jĩiyira:

—Ãpẽrãcãrê netõnéwĩ. Diamacãrã Cõãmacũ beserigu Cristo niigũjã, cũũ basiro netõnéãrõ, jĩiyira.

36 Suraracã cũurê buijãyira. Cũũ puto wáa, cũurê vino piyare tãrã, jĩiyira:

37 —Mũũ judíoa õpũ niigũ, mũũ basiro netõnéña, jĩiyira.

38 Cũũya dupu sotoapu sicapĩ tuunoyiro. “ÃNI JUDÍOA ÒP̱ NIÍ”, jĩ jõanoyiro.

39 Sícũ basocá ññaagú curusapu tusagú Jesuré ññaarõ jĩiyigu:

—Mũũ diamacãrã Cõãmacũ beserigu niigũ, mũũ basiro netõnéña; ùsãcãrê netõnéña, jĩiyigu.

40 Æpĩ toopú tusagúpe cũurê tutigu jĩiyigu:

—¿Mũũ Cõãmacũrê cuiridojãĩ? Marĩrê, cũurê sãcãrõména ññaarõ tiirã tiíya. 41 Marĩrê diamacãrã ññaarõ tiirã tiíya, marĩ ññaaré tiirigue wapa. Cũũ doca ññaaré tiirĩmiyigu, jĩiyigu.

42 Jesuré jĩiyigu:

—Jesús, mũũ Òpũ sããgũ, yũare wãcũwa.

43 Cũurê yũuyigu:

—Yũũ aterėja diamacãrã jĩã: Mecũãrã yũũmena ãñunetõjõãrõ niirõpu niigũdacu, jĩiyigu.

Jesús diarigue

(Mt 27.45-56; Mr 15.33-41; Jn 19.28-30)

44-45 Too síro coeritõ jeari, niipetiro tiiditapu naĩtãjõãyiro. Muĩpũ búreco macũ bóeriyigu. Téẽ ñamica tres niirĩpu naĩtãtuyiro. Teero wáari,

Cõamacãwii popeapu Ññunetõjõãri Tatia cãmotáyosari casero yigadiati, puacaséropu jeacotuayiro. ⁴⁶ Jesús bayiró acaribíyigu:

—Pacu, yáa yeeripũnaré bocañeña, jĩiyigu.

Teero jĩigãrã, diajõãyigu.

⁴⁷ Cien surara dutigã teero wáari ññagũ, Cõamacãrẽ usenire ticoyigu.

—Diamacãrã ãni wapa cuohégũ niimiãyi, jĩiyigu.

⁴⁸ Niipetira toopú ññarã jeaarira teero wáari ññarã, bayiró wãcũpatiayira. Teero tiirã, cãã cutirore páarara, puñawayira. ⁴⁹ Niipetira Jesús menamacãrã, Galileapu cãũrẽ nuñuátirira numiãcã yoaropu teero wáarere ññanucũyira.

Jesuré ãtãtutipu cũũrigue

(Mt 27.57-61; Mr 15.42-47; Jn 19.38-42)

⁵⁰⁻⁵¹ Sícã Judea macũ Arimatea macã macũ niiyigu. Cũũ wãmecutiayigu José. Cũũ ãñugũ, diamacũ tiigũ niiyigu. Cõamacũ dutiré basocãpũre niĩadarere coteyigu. Cũũcã Judíoare Dutirá Peti menamacũ niiyigu. Teero niipacu, cãã Jesuré sãadutiri boorímiyigu. ⁵² Cũũ Pilato puto sããwa, Jesuyá õpũũrẽ sãiyigu. ⁵³ Too síro curusapu tusagũre néedioco, sutiró ãñurí caseromena cõmayigu. Túajea, ãtãgãpu coari tutipu cũũyigu. Tiituti sícãno cũũnoña manirí tuti niiyiro. ⁵⁴ Cãã yeerisãri bũreco maquẽ quẽnorí bũreco niiyiro. Yeerisãri bũreco jeaadaro péero dusayiro.

⁵⁵ Jesuména Galileapu atirira numiã tiitutire ññayira. Jesuyá õpũũrẽ cũũri ññayira. ⁵⁶ Ññããri siro, coerã, sitiaãñũre quẽnocũyira. Túajea, Moisére dutiré cũũrigue jĩrõbirora judíoa yeerisãri bũrecore yeerisãyira.

24

Jesús masãmuãrigue

(Mt 28.1-10; Mr 16.1-8; Jn 20.1-10)

¹ Cãã yeerisãri bũreco netõãri siro, bóerigã cãã sitiaãñũre quẽnocũãriguere néewa, cãũrẽ cũũri tutipu jeayira. ² Toopú jeara, tiituti biamíríqui ãtãquicare aperopú nucũri ññayira. ³ Sããjeara, Jesuyá õpũũrẽ buariyira. ⁴ Teero tiirã, deero jĩimasĩriyira. Wãcũña manirõ puarã ãmuã suti asiyãre sãñarira cãã puñayira nucũri ññayira. ⁵ Cãã bayiró cui, munibiãyira. Ññuã cããrẽ jĩiyira:

—¿Deero tiirã catigũre diarira cũũrõpũre ãmaãñi? ⁶ Ññoré manĩ. Masãtoawĩ. Galileapu niigũ, múãrẽ cãũ wederiguere wãcũña: ⁷ “Yũũ niipetira sõwũrẽ ññaré tiirãpũre ticonogũdacu. Cãã yũũre curusapu páabiatu sãããdacua. Itiãbũreco siro masãmuãgũdacu”, jĩmiwĩrã, jĩiyira.

⁸ Teero jĩĩri tuorã, cãũ wederiguere wãcũbuayira. ⁹ Cãũrẽ cũũri tutipu jeaarira puñajeara, Jesús beserira oncere niipetirere wedeyira. Teero biiri ãpẽrã niipetirare wedeyira. ¹⁰ Jesús beserirare queti wederira noquẽrã niiyira: María Magdalena, Juana, María (Santiago paco), ãpẽrã numiã niiyira. ¹¹ Cãã wedeariguere padeoríyira. “Teero jĩĩjãrã tiicúa”, jĩ wãcũjãyira.

¹² Cãã teero jĩĩri tuogũ, Pedro cutawáyigu, cãũrẽ cũũri tutipu ññagũ wáagu. Toopú munibiã, ññasõnecogu, Jesuré cõmarí casero dícare ññayigu. Teero wáariguere ññamanijõã, cãũ niirí wiipu puñajõãyigu.

Emaús wáarimapu Jesús puarãrẽ bauárigue

(Mr 16.12-13)

¹³ Tiiburecora puarã cûrẽ padeorá Emaús macãpu wáara tiiyira. Jerusalén niãrira wáari, Emaúspu jeaadaro once kilómetros niã. ¹⁴ Cúã niipetire wáariguere wedesewayira. ¹⁵ Teeré wedesera tiiri, Jesurá quẽm, cúãmena wáayigu. ¹⁶ Cûrẽ ñapacari, Cõamacû cúãrẽ ñamasĩhẽri tiiyigu. ¹⁷ Jesús cúãrẽ sãĩñáyigu:

—¿Ñeenórẽ wedesewara tiiri? jĩyigu.

Cúã bayiró bóaneõrã putuãncâyira. ¹⁸ Cleofas wãmecutigu yũyigu:

—¿Mũ sĩcũrã Jerusalénpu wáanetõãrigu ateburecori toopá wáariguere masĩricotei? jĩyigu.

¹⁹ Cũpe cúãrẽ sãĩñáyigu:

—¿Deero wáarĩ?

Cúãpe jĩyira:

—Jesús Nazaret macãrẽ wáariguere wedesera tiíawũ. Cũ profeta niimiwĩ. Cũ Cõamacû ñacoropu, niipetira ñacoropure cũ tiirigue, cũ wedeseriguemena tutuanetõjõãmiwĩ. ²⁰ Paiaré dutirá, Judioare Dutirá Peti curusapu páabiatu sãadutira, romanuãpũre ticowa. ²¹ Ûsã cûrẽ “romanuã dutirere cõã, marĩ Israelya põna macãrã õpũ sããgũdaqui” jĩ wãcũmiwã. Cûrẽ sãĩri siro, itiãbureco netõã. ²² Sĩquẽrã numiã ùsã menamacãrã ùsãrẽ bayiró ucuanere wedeawã. Mecũã bóeri cûrẽ cûri tutipu jeaarira niimiãwã. ²³ Cũyã õpũrẽ buararira niãwã. Putuajea, “ãngelea bauáawã; ‘Jesús catii’, jĩãwã” jĩ queti wedeawã. ²⁴ Cúã wedeari siro, ãpẽrã ùsã menamacãrã cûrẽ cûri tutipu ñarã jeaarira niimiãwã. Cúã numiã jĩãrirobirora buajeaarira niãwã cúãcã. Cũpere ñararira niãwã, jĩyira.

²⁵ Cúãrẽ jĩyigu:

—Mũã tuomasĩria. ¿Nocõrõ yoari mũã profetas jóariguere padeohera niãdari? ²⁶ “Cõamacû beserigu Cristo, cũ Õpũ sãããdari suguero, ñañarõ netõgũdaqui”, jĩ jóarira niwã, jĩyigu.

²⁷ Niipetire Cõamacũye queti jóaripũpu cũye wedeserere wedeyigu. Moisés cũ jóariguemena wedenucâyigu. Tée profetas jóariguemena wede yapacutiyigu.

²⁸ Cúã wáari macãpu jeaadara tiiri, Jesús tiimacãrẽ netõwãgũdu tiiróbiro tiiyigu. ²⁹ Cũpe cûrẽ bayiró sãiyira:

—Ûsãmena putuáya. Ñamicapu niã; náĩjõãrõpu tiia, jĩyira.

Jesús sããwayigu cúãmena putuãgũdu. ³⁰ Too síro cúãmena yaagu, pãrẽ née, Cõamacũrẽ usenire ticoyigu. Túajea, puatásã, cúãrẽ ticoyigu. ³¹ Toorã “Jesús niĩ” jĩ ñamasĩyira. Cũpe ditijõãyigu. ³² Cúã cãmẽrĩ jĩyira:

—Marĩ maapu atira, cũ Cõamacũye queti jóaripũ maquẽrẽ bueri, ãñurõ peti tũgueñaãwũ, jĩyira.

³³ Nocõrõrã Jerusalénpu cãmecóputuayira. Toopá jeara, Jesús beserira oncere, ãpẽrã cúã menamacãrãmena neãñirare buajeáyira. ³⁴ Too neãñirape cúãrẽ jĩyira:

—Niirõrã marĩ Õpũ Jesús diarigupu masããrigu niãwĩ. Simónrẽ bauáarigu niãwĩ, jĩyira.

35 Cúãcã maapu cúãrẽ wáariguere wedeyira. Jesús pã puatásãrĩ cúã ññamasĩãriguere wedeyira.

Jesús cúã bueráre bauárigue

(Mt 28.16-20; Mr 16.14-18; Jn 20.19-23)

36 Cúã teeré wedesera tiirí, Jesús cúã decopu bauáyigu. Cúãrẽ ãñudutigü jĩyigu:

—Ññurõ niirecutire múãpüre niĩãrõ, jĩyigu.

37 Cúãrẽ ñña, bayiró cuiyira. “Diarigu wãtĩ niiqui”, jĩ wãcũmiyira. 38 Cúã cúãrẽ jĩyigu:

—¿Deero tiirá cuii? ¿Deero tiirá “Jesús mee niĩ” jĩ wãcũi? 39 Ññaña yé wãmorĩrẽ, yé ñpurire. Yũrã niã. Yũre padeñãrã atiñate. Diarigu wãtĩ òpũãcutiriqi.*

40 Teero jĩgũrã, cúãye wãmorĩrẽ, cúãye ñpurire ãñoyígu. 41 Cúã useni ññamanijõãrã, padeoríyira ména. Teero tiigú: —¿Yaaré cuoi? jĩyigu.

42 Wai cããrĩõãri ñucare ticoyira. 43 Cúãpe ñee, cúã ññacoro yaayigu.

44 Cúãrẽ jĩyigu:

—Yũre wáariguere tíatopu múãmena niigã, wedewu: “Niipetire Moisére dutiré cúũrigue, profetas jóarigue, Salmopũpu jóarigue yũre wáaadare niirõ tiia”, jĩ wedemiwũrã yũ, jĩyigu.

45 Teeré jĩtoa, Cõãmacũye queti jóaripũ maquẽrẽ cúãrẽ tuomasĩrĩ tiiyígu.

46 —Biuro jóanowũ, jĩyigu—. “Cõãmacũ beserigu Cristo diagũdaqui. Itiãbureco siro masãmuãgũdaqui. 47 Cristo basocáre tiibosárere wedenoãdacu. ‘Múã ññañaré tiirére acabóri boorã, wãcũpati, wasoyá’, jĩ wedenoãdacu. Teeré Jerusalénpu wedenũcã, too siro niipetiropu wedenoãdacu”, jĩ jóanowũ. 48 Múã teeré wedeadara niã. 49 Yũ Pacu múãrẽ too sugueropu jĩrirobirora Espiritu Santore yũ ticogũda. Teero tiirá, yue-jĩña ména atimacãpú. Espiritu Santo jeagu, múãrẽ tutuare ticogũdaqui, jĩyigu.

Jesuré néemũãrigue

(Mr 16.19-20)

50 Too síro Jesús cúãrẽ Betania wesapu néewayigu. Toopú jea, cúãye wãmorĩrẽ súumũõco, “niipetire múãrẽ ãñurõ wáaaro” jĩyigu.

51 Teero jĩgũrã, cúãrẽ toorã cúũ, ãmuãsepu néecomũãwanoyigu. 52 Cúã cúãrẽ padeoári siro, bayiró useniremena Jerusalénpu putuajõãyira.

53 Cõãmacũwiipu naĩrõ wáa, Cõãmacũrẽ “ãñugú niã” jĩrucujãyira.

* 24:39 Pecasãyemena: no tiene carne ni huesos. Múã ññarĩrã, yũ òpũãcutia, jĩyigu.

JUAN Jesucristoye quetire jóarigue

Jesucristo Cõamacũ wãcũrére wedegũdu atirigue

¹ Sicatopũra Cõamacũ wãcũrére marĩrẽ wedegũdu niitoarigũ niiwĩ. Cõamacũmena niirigũ niiwĩ. Cũũrã Cõamacũ niijãrigũ niiwĩ. ² Cũũ sicutopũra Cõamacũmena niitoarigũ niiwĩ. ³ Cõamacũ cũũmenarã niipetirare, niipetirere tiirigũ niiwĩ. Niipetira, niipetire cũũmenarã tiirigũ niĩã. ⁴ Cũũ catirẽ petihẽre ticogũdu niirigũ niiwĩ. Tee catirẽ ticogũra basocãre sãwócore tiiróbiro niirigũ niiwĩ. ⁵ Basocã niirõ naĩtĩãrõpũ tiiróbiro niiriro niiwũ. Cũũ sãwócore toopũre sãwócoqui. Naĩtĩãre tee sãwócore cãmotámasĩricu.

⁶ Cõamacũ sĩcũ basocãre ticocosũguerigũ niiwĩ. Cũũ wãmecutiwi Juan. ⁷ Cũũ sãwócore quetire wedegũ atirigũ niiwĩ, niipetira tee quetire padeoáro jĩĩgũ. ⁸ Cũũ sãwócore mee niirigũ niiwĩ. Teero tiigũ, sãwócore quetipere wedegũ atirigũ niiwĩ. ⁹ Sãwócore peti atigũdu tiirigũ niiwĩ atibũrecore. Cũũ niipetirare tuomasĩre ticogũdu niirigũ niiwĩ.

¹⁰ Cõamacũ cũũmena atibũrecore tiirigũ niipacari, cũũ ãnopũ niirĩ, atibũreco macãrãpe cũũrẽ ãnmasĩririra niiwã. ¹¹ Cũũya ditapu jeawi. Too macãrã cũũya dita macãrãpe cũũrẽ bocariwa. ¹² Sĩquẽrã cũũrẽ boca, padeowã. Cõamacũ niipetirare cũũrẽ padeorãre cũũ põna wãari tiiwĩ. ¹³ Cõamacũ põna niirẽ marĩ pacusũmuã põnacũtĩre tiiróbiro niiria. Marĩ pacusũmuã cũã tiirẽmena, teero biiri cũã põnacũtĩdugaremena põnacũtĩcua. Cõamacũ põna niirẽpe merẽã niĩã. Cõamacũ cũũ boorẽmena basocãre cũũ põna wãari tiiquĩ.

¹⁴ Cõamacũ wãcũrére marĩrẽ wedegũdu basocũ bauãrigũ niiwĩ. Cũũ ãsãmena niiwĩ. Basocãre ãñurõ peti tiijãwĩ. Niipetire cũũ wedeserigue, cũũ tiirigũ diamacũ niiwũ. Cũũ asibatẽre, cũũ upũtĩ macũ niirecutirere ãñawũ. Tee upũtĩ maquẽrẽ Cõamacũ macũ sĩcũ niigũ dícu cõoqui. ¹⁵ Juan cũũye quetire wedegũ, bayirõ busarõmena biiro jĩĩ wedewi:

— ãnirã niĩ yũũ muãrẽ wedeserigũ. Biiro jĩĩwũ: “ãpĩ yũũ siro atiqui. Cũũ yũũ bauãdari sũgueropũre niitoayigu. Teero tiigũ, cũũ yũũ nemorõ niiquĩ”, jĩĩãwũ, jĩĩwĩ.

¹⁶ Cũũ marĩrẽ ãñurõ peti tiijãqui. Teero tiigũ, marĩrẽ ãñurẽre ticorucujãqui. ¹⁷ Cõamacũ Moisémena cũũ dutirẽre ticorigũ niiwĩ. Jesucristomenape cũũ basocãre ãñurẽ ticorẽre, teero biiri diamacũ niirẽre masĩrĩ tiirigũ niiwĩ. ¹⁸ Sĩcũnopera Cõamacũrẽ ãñariqui. Cũũ macũ sĩcũ niigũ cũũmena niirucugũ cũũ Pacũre marĩrẽ masĩrĩ tiiwĩ.

Juan Bautista Jesuyẽre wederigue

(Mt 3.11-12; Mr 1.7-8; Lc 3.15-17)

¹⁹ Jerusalén macãrã judioare dutirã Juan pũtopũ paiarẽ, teero biiri levita basocare sãĩñadutira ticocorira niiwã. Cũãpeja cũũ pũtopũ jeara: — ¿Niirũno basocũ niimiĩ mũũ? jĩĩwã.

²⁰ Cũũpe cũũrẽ yayiõro manirõ, diamacũrã wedewi:

— Yũũ Cõamacũ beserigũ Cristo mee niĩã, jĩĩwĩ.

²¹ — Too docare ¿niirũno niĩ? ¿Mũũ Elías niĩ? jĩĩwã.

—Niiria yuuja, jīwī.

—¿Muu profeta, basocá cūã “atigudaqui” jīrigu niīi? jīwā.

—Niiria, jīwī cūpeja sūcã.

²² Teero tiirã, cūpeja sãññanemowã:

—Too docare ¿ñiirũno niīi muu? Ûsãrẽ yuuja; ùsãrẽ ticocoarirare wedeada tĩa. ¿Muu basiro deero tugueñaĩ? jīi sãññawã sūcã.

²³ Cūãrẽ cūpe yuuwi:

—Yuu niĩa yucu manirõ, basocã manirõpu bayirõ busurõmena wedegã. Profeta Isaías wederibiro atere wedea yuucã:

Sĩcũ õpũ atiadarimarẽ quẽnarõ tiirõbiro,

marĩ Òpũ atiadari suguero,

múã ñañarẽ tiirẽre duujã, ãñurõ niyueya,

jīã, jīwī.

²⁴ Juanrẽ sãññarã jeaarira fariseo basoca ticocoarira niirira niiwã.

²⁵ Cūãpeja cūãrẽ sãññanemowã sūcã:

—Too docare muu Cõamacũ beserigu Cristo o Elías o profeta cūã “atigudaqui” jīrigu niiripacu, ¿deero tiigũ wãmeõtii? jīwã.

²⁶ —Yuu ocomẽna wãmeõtĩa. Āpĩpẽ múã watoapure múã ññamasĩhẽgũ niīi. ²⁷ Cũ yuu siro atigudape ãñunetõgũ niiqui. Yuupeja cūãrẽ sĩcãrĩbiridõjãcu, jīwī.

²⁸ Tee Betania wãmecutiro dĩa Jordán apeniñapũ teero wãawu. Toopũ Juan basocãre wãmeõtiji.

Jesús cordero tiirõbiro niīi

²⁹ Apebãrecope Juan Jesús atiri ññagũ, jīwī:

—¡ññaña! Ānirã Cõamacũ ticodiocorigu, cordero tiirõbiro niigũ niīi. Cũ diarẽmena atibãreco macãrã ñañarẽ tiirẽre petiri tiigũdaqui. ³⁰ Yuu múãrẽ atere wedeawũ: “Sĩcũ basocũ yuu siro atigudaqui. Cũ yuu bauãdari suguerõpu niitoayigu. Teero tiigũ, cũ yuu nemorõ niiqui”, jīãwũ. Ānirẽna wedeseawũ. ³¹ “¿Noã niīi?” jīmasĩritu mẽna. Masĩripacu, Israelya põna macãrã cūãrẽ masĩarõ jīgũ, cūãrẽ ocomẽna wãmeõtigu atiwu, jīwī.

³² Juan wedenemowĩ:

—Espĩritu Santo sĩcũ bua tiirõbiro baugũ ãmuãsepu diiatiri ññawũ. Ānipãre jeapeawi. ³³ “¿Noã niīi?” jīmasĩritu mẽna. Yuure ocomẽna wãmeõtitudigu yuure biiro jīiti: “Muu Espĩritu Santo diiatĩ, sĩcũpare jeapeari ññagũdacu. Cũãrã Espĩritu Santore ticodiocõgũ niīi”, jīiti. ³⁴ Cũ teero jīriroborora yuu ññawũ. Teero tiigũ, atere wedea: Ānirã niīi Cõamacũ macũ, jīwī Juan.

Jesús buerã niisuguerira

³⁵ Apebãreco Juan toopũ niwĩ sūcã. Ûsã puarã cũ buerã cūãrẽ bapacũtiwu. ³⁶ Juan Jesús netõwãri ññagũ, ùsãrẽ jīwī:

—¡ññaña! Ānirã Cõamacũ ticodiocorigu, cordero tiirõbiro niigũ niīi, jīwī.

³⁷ Cũ teero jīrĩ tuorã, ùsã puarã Jesurẽ nuñuwũ. ³⁸ Jesús cãmenucã, ùsã nuñurĩ ññagũ: —¿Ñeenõrẽ ãmaãĩ, yuure nuñurã? jīwī.

—Rabĩ, jīwũ ùsãpe—. (Rabĩ “basocãre buegũ” jīdũgaro tĩa.) ¿Noopũ niĩãrĩ muu? jīwũ.

³⁹ —Jãmu, ññarã atiya, jīwĩ ùsãrẽ.

Īsā cūmena wáa, cūū niirōpu ĩñarā jeawu. Ñamicapu niuwā. Teero tiirā, cūūmena niinañiōjōāwū.

⁴⁰ Yūūmena Jesuré nūnugū Andrés wāmecutiwi. Cūūcā Juan basocáre wāmeōtigu wederiguere tuowí. Cūū Simón Pedro bai niwí. ⁴¹ Andrés cūū sōwū Simónrē máata buajeá, cūūrē jīyigu:

—Mesías Cōāmacū “ticodiocoguda” jīrigure buajeáawū, jīyigu. (Mesías “Cristo Cōāmacū beserigu” jīdugaro tia.)

⁴² Cūūrē Jesús putopu suojeáwi. Jesús cūūrē ĩñagū, jīwí:

—Mūū Simón niā Jonás macū. Too síro mūūrē “Cefas” jīādacua, jīwí. (Cefas āpērāyémēna Pedro niā.)*

Jesús Felipere, Natanaelre “jāmu” jīrigue

⁴³ Apebáreco Jesús “Galileapu wáaada” jī wācūrigu niwí. Cūū toopú wáaadari suguero, Felipere buajeá: —Jāmu yūūmena, jīwí.

⁴⁴ Felipe Betsaida macā macū niwí. Andrés, Pedro too macārārā niwā.

⁴⁵ Felipe Natanaelre buajeá, jīyigu:

—Moisés jóaripūpu jīrigure buajeáawū. Profetacā cūūye maquērēna jóarira niwā. Jesús Nazaret macū, José macū cūā jīnogū niī, jīyigu.

⁴⁶ Natanael jīyigu:

—Nazaretpure sīcū āñugāno maniī.

Felipe yūūyigu:

—Jāmu, ĩñaco marī, jīyigu.

⁴⁷ Jesús Natanael atiri ĩñagū: —Āni Israelya pōna macū peti, tiiditóre manigū niī, jīwí.

⁴⁸ Natanael cūūrē sāñáwī:

—¿Deero tii mūū yūūre masī? jīwí.

—Felipe mūūrē suoádari suguero, yūū mūūrē ĩñatoaawū méē. Yucugu higueraḡu docapu niāwū mūū, jīwí.

⁴⁹ —Rabí, mūū Cōāmacū macū niā. Israelya pōna macārā ōpu niā, jīwí.

⁵⁰ —¿“Higueraḡu docapu niāwū mūū” yūū jīrēre tuogú, yūūre padeói? Too síropure mūū tee nemorō āñurē petire ĩñagūdacu, jīwí.

⁵¹ Jesús jīnemowí:

—Yūū múārē aterēja diamacārā jīā: Too síropu múā ūmūāse pāōrī ĩñādacu. Ángelea Cōāmacūyara yūū niipetira sōwū putopu mūāwa, diātiri ĩñādacu,† jīwí.

2

Canápu wāmosári bosebureco

¹ Itiábureco wáaro tiirí, Caná Galilea ditapure wāmosári bosebureco tiipéowa. Jesús pacu toopú jeawo. ² Jesuré, ūsā cūū buerácārē boocórirā niwā. ³ Cūā bosebureco tiirí, vino petijōāwū. Teero tiigó, Jesús pacopéja cūūrē jīwō:

—Macū, vino petijōāyū.

⁴ Cūūpeja coore yūūwí:

—Pacu, ¿deero tiigó yūūre wedei? Yūū teerē tiirítono jearia ména, jīwí.

⁵ Coopeja tii bosebureco tīācoterare: —Cūū dutiró tiyá, jīwō.

* **1:42** “Cefas” arameoayemēna, teero biiri “Pedro” griegoayemēna “ūtāgā” jīdugaro tiicú.

† **1:51** Génesis 28.12.

⁶ Toopá seisparu ũtāparu niwū. Ũsā judíoare dutirobirora jūĩrĩrē coseáhare oco posetĩre niwū. Pacapáru niwū: Sicarúre pairó oco cincuenta o setenta litros sãwū. ⁷ Jesús tĩacoterare: —Ateparupũ ocoré píosãdadodupoya, jĩwĩ.

Teeparure píosãdadorira niwū. ⁸ Teero tiári siro, Jesús cúãrē jĩwĩ: —Bosebureco tiipéogure péero waané, néewaya.

Cúã “jáu” jĩ, néewaya. ⁹ Bosebureco tiipéogu tee oco vino cotowéoariguere sĩniñáwĩ. Jesús tiáriguere masĩririgu niwĩ ména. Tĩacoterape teeparure píosãdadojĩrã, masĩwã. Sĩniñáari siro, wãmosiagure suocó, ¹⁰ jĩwĩ:

—Niipetira sicato vino tĩãrã, ãñurere tĩãsuguecua. Pairó sĩniãri siropũ, búri niirere tĩãcua. Mũupe ãñurē vinopere síropũ tĩãdutiayu, jĩwĩ.

¹¹ Jesús Caná Galilea ditapu teeré tiwĩ. Tee cūũ tutuaremena sicato tiĩẽñoñacãre niwū. Teeména cūũ tutuarere ãnowĩ. Teeré ñnarã, ũsã cūũ buerã cúãrē padeowã.

¹² Too síro Jesús Capernaum macãpũ búawawi. Cūũ paco, cūũ baira, ũsã cūũ buerã cūũmena wáawu. Ũsã tiimacãpũre sĩquẽ burecori niwū.

Jesús Cõãmacũwiipũ dúari basocare cõãwionecorigue
(Mt 21.12-13; Mr 11.15-18; Lc 19.45-46)

¹³ Pascua judíoa bosebureco jeaadaro péerogã dũsawú. Teero tiigú, Jesús Jerusalénpũ wáawi. ¹⁴ Toopá jeagu, Cõãmacũwiipũ wáawi. Tiwĩ wesa macã yepapure wáicura dúari basocare buajeáwi. Toopure wecuaré, ovejare, buare dúawa.* ãpẽrã apeyé dita maquẽ niyerure wasorí basoca toopá duiwa. ¹⁵ Cúã teero tiiri ñnãgũ, Jesús tãnarídare quẽnowĩ. Tiidaména dúari basocare, cúãyara ovejare, wecuaré tãnawíonecowi. Niyeru wasorí basocaye niyerure maabatéwi. Cúãye mesarire tuunécõãcũjãwĩ. ¹⁶ Buare dúari basocare jĩwĩ:

—Ñniãrē néewitiwaya. Yũ Pacũya wiire dúari wii tiirjãña, jĩwĩ.

¹⁷ Cūũ teero tiiri ñnarã, Cõãmacũye queti jóaripũpũ ate jóariguere ũsã wãcũwũ: “Cõãmacũ, yũ mũyua wiire maĩnetõre yũ popeapu jũũwitiro tiiróbiro tũgueñaga”,† jĩ jóanoã.

¹⁸ Judíoare dutirápeja cūũ cõãwionecori ñnarã, cúãrē jĩwã:

—¿Noã dutirómena cõãwionecoi? Cõãmacũ dutirómena tiigúja, tiĩẽñoña ũsãrē, jĩwã.

¹⁹ Jesupéja cúãrē jĩwĩ:

—Atiwiiré cõãjãña. Itiábureco siro yũ quẽnogúda sũcã, jĩwĩ.

²⁰ Judíoare dutirápeja jĩwã:

—Atiwiiré tiirã cuarenta y seis cũmarĩ peawá. ¿Mũupeja itiábureco siro quẽnogúdari? Tiimasĩricu sãa, jĩwã.

²¹ Jesupéja wiiré wedesegu, cūũya õpũãrē wáaadarere wedesegu tiwĩ.

²² Teero tiirã, cūũ dia masãri siropũ, tee cūũ wedeseriguere ũsã wãcũwũ. Teeré wãcũrã, Cõãmacũye queti jóaripũpũ jóariguere, teero biiri Jesús wedeseriguẽcãrē padeowã.

Jesús basocã wãcũrere masĩqui

²³ Paũ Jerusalénpũ Pascua bosebureco neãwã. Cúã Jesús tutuaremena pee tiĩẽñorere ñnãwã. Teeré ñnarã, “Cõãmacũ ticodiocorigũ niiqui” jĩrã,

* 2:14 Basocã wáicurare sãiãri siro, paiaré sããduti, sópeodutiya. † 2:17 Salmo 69.9.

cũārē padeowá. ²⁴⁻²⁵ Jesupé cũārē ññamasĩpetijãgũ, ãpērã wedero manirõ cũũ basiro basocá niipetira cãã wãcũrere masĩpetijãwĩ. Teero tiigú, “cũã ‘padeóa’ jĩpacari, diamacá padeorá mee niĩya” jĩmasĩjãwĩ.

3

Nicodemo Jesuména wedeserigue

¹ Sícũ fariseo basocũ niĩwĩ. Cũũ wãmecutiwi Nicodemo. Cũũ judíoare dutirá menamacũ niĩwĩ. ² Sicañami Nicodemo Jesuré ññagũ jeawi. Cũũrē jĩwĩ:

—Basocáre buegú, Cõamacũ mũũmena niiqui. Teero tiigú, cũũ tutuare ticoréména mũũ tiĩẽñomasĩã. Mũũ tiĩẽñore ññarã, ùsã ateré masĩã: Cõamacũ mũũrē ticodiocorijyi ùsãrē buedutigũ, jĩwĩ.

³ Jesús cũũrē yũũwĩ:

—Yũũ mũũrē ateréja diamacúrã jĩã: Sícũ sicatorũ bauárirobiro bauánemoripacũ, Cõamacũ dutiré jeaboarigue cãũpũre jearicu, jĩwĩ.

⁴ Nicodemo cũũrē sãĩñãwĩ:

—¿Deero tii marĩ bucuarĩ siro, marĩ pacoya páatipũ sããwa, bauábogari sũcã? Sããwa, bauámasĩricu, jĩwĩ.

⁵ Jesús cũũrē yũũwĩ:

—Yũũ ateréja diamacúrã jĩã: Sícũ ocoména, teero biiri Espiritu Santomena bauáheri, Cõamacũ dutiré jeaboarigue cãũpũre jearicu. ⁶ Basocá põna basocára niicua. Cũãrã Espiritu Santomena bauára, Cõamacũ põna sããcua. ⁷ Teero tiigú, mũũ “niipetira sicato bauárirobiro bauánemorõ booa” jĩrere tũogú, tũomanĩrijãña. ⁸ Mũũ masĩã: Wĩno noo booró páapucu. Wĩno busari tũopacú, ¿noopé atii; noopé wáai? jĩmasĩricu. Espiritu Santomena bauári tiiré tee tiiróbiro wáaa, jĩwĩ.

⁹ Nicodemo jĩwĩ:

—¿Deero tiiró teero wáabogari? jĩwĩ.

¹⁰ Jesús cũũrē yũũwĩ:

—Mũũ Israelya põna macãrãrē Cõamacũye maquẽrē buegú niipacũ, ¿teeré masĩrii? ¹¹ Yũũ ateréja diamacúrã jĩã: Ùsã masĩrere, ùsã ññariguere múãrē wedea. Múãpe ùsã wederere padeorícu. ¹² Atibũrecomũ wáarere yũũ wederi, múã padeoríã. Ùmũãsepu wáarepereja yũũ wedericãrē, nemorõrã padeorícu.

¹³ Sícũ basocá ùmũãsepu mũãwarigu maniqui. Yũũ niipetira sõwũ ùmũãsepu niirigu diiátiwũ. ¹⁴ Tíatorũre yucũ manirõpũ Moisés ãña cõmeména tiiriguere yucũgũpũ néemũõncõyigu.* Cũũ ãñarē néemũõncõrõgõbirora yũũ niipetira sõwũcã néemũõncõnogãdũ niã. ¹⁵ Biiro yũũre tiiréména niipetira yũũre padeorá catirucujããdacua, jĩwĩ Jesús.

Cõamacũ cãũ macãrē ticodiocorigue

¹⁶ Cõamacũ atibũreco macãrãrē bayiró maĩjĩgũ, cãũ macũ sícũ niigũrē ticodiocorigũ niĩwĩ. Teero tiirã, niipetira cãũ macãrē padeorá pecamepu wáaricua; cãũmena catirucujããdacua. ¹⁷ Cõamacũ atibũreco macãrãrē “ññarõ tiigúda” jĩgũ mee cãũ macãrē ticodiocorigũ niĩwĩ; cãũrē netõnẽarõ jĩgũ ticodiocorigũ niĩwĩ.

* **3:14** Ñña bacoáriba Moiséyagu ãñarē ññarã, netõnẽoyira. Ññaña Números 21.9.

18 Cõamacũ cũ macũrẽ padeoráre ñañarõ tiiriqui. Cũrẽ padeohérape ñañarõ tiinõádara niitoaya mée Cõamacũ macũ sícũ niigárẽ padeohére wapa. 19 Cõamacũ macũ sãwócore néeatigu tiiróbiro atibúrecopure atiwí. Basocápe ñañaré tiirá niijĩrã, sãwócore néeatigure booríyira. Ñañarére tiidugájĩrã, naĩtĩrõpũ putuádugayira. Teero tiigú, Cõamacũ cúãrẽ ñañarõ tiigúdaqui. 20 Ñañaré tiigú sãwócore cõogúre booríqui. Cũ ñañaré tiirere bauanéĩ boohégũ, sãwócore putopũ jeadugariqui. 21 Diamacúrã ãñuré tiigúpe sãwócore néeatigure nunurucúqui. ãñuré tiigú sãwócore putopũ niirí, basocá cũ tiirere ññaãya. Cũ Cõamacũ booróbiro tiirí, ññaõã.

Juan Bautista Jesuyére wedenemorigue

22 Too síro Jesús ãsã cũ bueráména Judea ditapũ wáawũ. Toopúre basocáre wãmeõtira, yoari mee niiwã. 23 Juan Enón wãmecutiropũ niiyigu. Enón Salim wãmecutiri macã putogã niiwã. Toopúre oco niirõ niiwã. Teero tiigú, toopúre wãmeõtigu tiiyigu. Basocá cũ putopũ wãmeõtidutira wáyira. 24 Juan cũrẽ peresuwiipũ sõnecoadari suguero, toopú niiyigu.

25 Sicabureco Juan buerére nunurã sícũ judíoare dutirá menamacúmena bayiró cãmerĩ wedeseyira. Cúãrẽ dutiré jĩrõbirora cosedutire maquẽrẽ cãmerĩ wedeseyira.

26 Too síro cúã Juan putopũ wáa, cũrẽ jĩyira:

—Ësãrẽ buegú, jõõ niirito, día Jordán apeniñapú munmema niirigu, ãsãrẽ mun wederigu mecütigãrẽ wãmeõtigu tiíawĩ. Niipetira cũrẽ nunurã tiíawã, jĩyira.

27 Juan cúãrẽ yũyigu:

—Sícũno ãñurére tiirí, Cõamacũ cũrẽ ticorigue niã. 28 Múã yũ wederiguere tuotóawũ. Yũupeja “Cõamacũ beserigu Cristo mee niã” jĩwũ. Yũ cũ suguero ticocorigu niã. 29 Queoréména teeré wedeguda: Wãmosiagudu numo cũyago niico. Cũ menamacú cũ wedeserere tuoquí. Teeré tuogú, bayiró useniqui. Teero tiigú, yũ wãmosiagudu menamacú usenirõbirora bayiró useniã. 30 Basocá ññacoropũ cũ yũ nemorõ uputí macũ wáaro booa; yũpe búri niigú putuágudacu, jĩyigu.

Ëmuãsepe atiriguye maquẽ

31 Ëmuãsepe atirigu niipetira nemorõ niĩ. Atibúreco macãrãpe atibúreco maquẽ dícare masícua; teeré wedesecua. Ëmuãsepe atirigupe niipetira nemorõ niĩ. 32 Cũ ãmuãsepe cũ ññariguere, cũ tuoríguere wedesei. Cũ wedeserere padeoráno manicúa. 33 Cũ wedeserere padeogúnopé Cõamacũ wedeserecãrẽ padeoquí. “Cõamacũ wedesere diamacú niã”, jĩqui. 34 Cõamacũ Espiritu Santore cãmotáro manirõ ticorigu niiwĩ Jesuré. Teero tiigú, Jesús Cõamacũ wãcúrere wedesei. 35 Cõamacũ cũ macũrẽ maigú, niipetirere, niipetirare dutimasírere ticoyigu. 36 Cũ macũrẽ padeogúno catiré petihére cõoquí. Cũrẽ tuohégunope catiré petihére bunarígudacuí. Cõamacũ bayiró cúaremena cũrẽ ñañarõ tiigúdaqui.

4

Jesús Samaria dita macõmena wedeserigue

1-2 Paũ basocá Jesuré nunawã. Juan wãmeõtiri basocũ nemorõ ãsã Jesús buerápe basocáre wãmeõtiwũ. Jesús basiro cúãrẽ wãmeõtiriwi. Paũ basocá

Jesuré nanaré quetire, teero biiri cáã wãmeõtire quetire fariseo basoca tuoýira. Jesús “cáã tee quetire tuoáyira” jĩrere tuoári siro, ³ ùsã Judeapu niĩáira Galileapu wáawu.

⁴ Toopú wáara, Samaria ditapu netowáro niirō tiiwú. ⁵ Tiiditapure Sicar wãmecutiri macãpu jeawu. Tiimacã puto tiato macū Jacob sicadita sãiyigu. Too síro tiidita cūu macū Joseré putuáyro. ⁶ Tiiditapu oco waarí cope Jacob tiiri cope niiwū. Jesús yoaro wáa, páasutigū, tiicope wesapu jeanuáwí. Coeritō niiwā.

⁷⁻⁸ Cūu toopú duitatabe, ùsã yaaré sãirã wáara, macãpu piyawawu. Ùsã toopú wáaari siro, sícō numiō Samaria dita macō tiicopepu oco waagō jearigo niiwō. Jesús coore jĩiyigu:

—Yũre oco tĩãña, jĩiyigu.

⁹ Judíoa Samaria dita macārãmena cãmerĩ ññadugariya. Teero tiigó, coope cūurē jĩiyigo:

—¿Deero tiigú mũu judíoyu niipacu, yũu Samaria dita macōrē oco sãñ? jĩiyigo.

¹⁰ Jesús yũuyigu:

—Mũu Cõamacū basocãre ticorere masĩria. Yũucãrē masĩricu. Mũu masĩgõjã, yũre sãibõajiyu. Mũu sãirĩ, yũpe oco catiri tiiré petire ticobõajiyu, jĩiyigu.

¹¹ Coope yũuyigo:

—Mũu ocoré waanériru cõoríã. Aticopé ùcũãri cope niĩã. ¿Noopú mũu oco catiri tiirere buabõgari? ¹² Marĩ ñecū Jacob aticopé maquērē sĩniyigu. Cūu põna, cūyara ecarácã sĩniyira. Cūu marĩrē aticoperé cūuyigu. ¿Mũupeja cūu nemorō niĩ? jĩiyigo.

¹³ Cũupe jĩiyigu:

—Niipetira aticopé maquē ocoré sĩnirã sĩnidugáadacua sũcã. ¹⁴ Yũu ticorépere sĩnigũno sĩnidugánemoriqũ. Cũũpũre cūyua yeeripũnapu oco õmayucoro tiirõbiro niĩadacu. Teeména catirucujãgũdaqui, jĩiyigu.

¹⁵ —Too docare yũre teeocore ticoya. Mũu yũre ticori, yũu oco sĩnidugánemoricu. Teero biiri aticoperãre oco waadugágo ññanucũnemicu sãa, jĩiyigo coopeja.

¹⁶ —Too docare mũu manurē suogó wáaya, jĩiyigu.

¹⁷ —Yũu manũ manigõ niĩã, jĩiyigo coopeja.

Cũũpe jĩiyigu sãa:

—Mũu “manũ maniã” jĩgõ, diamacãrã jĩã. ¹⁸ Mũu sicamoquẽñerã ãmũãmena manucutirigo niimiwũ. Mecũtigã mũumena niigũcã mũu manũ díamacũ niirii. Mũu wedesere diamacãrã niĩã, jĩiyigu.

¹⁹ Coope cūurē yũuyigo sãa:

—Yũu tũgueñarĩ, mũu sícũ profeta niicu. ²⁰ Ùsã ñecũsũmũã Samaria dita macãrã iigũ ãtãgũpũ Cõamacũrē padeoyira. Mũã judíoye “Jerusalẽpu Cõamacũrē padeoró booa” jĩã, jĩiyigo.

²¹ Jesús coore jĩiyigu:

—Yũu wederere tuoýa: Iigũ ãtãgũpũ wáaripacara, Jerusalẽpu wáaripacara, mũã Cõamacũrē padeorito jeaadarõ tĩa. ²² Mũã Samaria dita macãrã mũã padeorere ãñurõ tuomasĩricu. Ùsãpeja ùsã padeorere masĩã. Biiro biia: Cõamacũ judíoyumena basocãre netõnegũdaqui. ²³ Basocã Cõamacũrē diamacãrã padeorã cūyẽ yeeripũnarĩpu padeorito jeaadarõ tĩa; jeatoaa méẽ. Cõamacũ cūurē padeorãre teorora padeorĩ booquí.

24 Cõãmacũ bauhégu niĩ. Cũrẽ padeorá yeeripũnarĩpu diamacũrã padeoró booa, jĩyigu.

25 Coopeja jĩyigo:

—Yũ masĩã: Mesías, ãpẽrã “Cristo” jĩgũ, atigũdaqui. Cũ atigu, marĩrẽ niipetirere wedegũdaqui, jĩyigo.

26 —Yũ mũmena wedesege cũrã niĩ, jĩyigu cũpeja.

27 Cũã teero jĩ wedeseritabe, ãsã jeawũ. Ësã Jesús numiõmena wedeseri ñnarã, ñnãmanijõãwũ. Sícũnopera cũrẽ “¿ñeenorẽ boogó tiĩrĩ?” o “¿ñeenó maquẽrẽ wedesera tiĩrĩ?” jĩ sãñarĩwũ.

28 Coope coo oco waarĩrũre toopũra duudupõjã, macãpu wáajõãwõ. Toopũre jeago, basocãre wedeyigo:

29 —Jõõpu sícũ ãmũ niĩãwĩ. Cũ yũ tiirĩguere wedepetijããwĩ. Múãcã ñnarã atiya. Múã wãcũrĩ, ¿cũ Cristo Cõãmacũ beserigũra niigari? jĩyigo.

30 Coo teerẽ wederi tuorã, cũã Jesús putopũ ñnarã jeawa. 31 Cũã jearitabe, ãsã Jesuré yaadutimiwũ.

32 Cũ ãsãrẽ jĩwĩ:

—Yũ yaarẽ cõoa. Múã masĩricu, jĩwĩ.

33 Teero tiirã, ãsã cũ buerã cãmerĩ sãñãwũ:

—¿Apetó tiirã, ãpẽrã cũrẽ yaarẽ nécati, ecatóayirite? jĩwũ.

34 Jesús ãsãrẽ jĩwĩ:

—Yũre ticodiocorigũ booróbiro tiirĩ, teero biiri cũ dutirẽre tiipetĩri, yũre yaarẽ tiiróbiro niĩ. 35 Múã biiro jĩ wãcũã: “Bapari muĩpũrã dusaa oterigũre dũcacutiadarõ”. Teero jĩrõno tiirã, jõõpe ñnacoya. Jõõ atirã oterigũre butirẽ tiiróbiro niĩya padeoãdara. 36 Oterigũre dũcare seenéõcũgũ cũ paderẽ wapa wapatĩnogũdu niĩ. Catirẽ petihẽrere buarã cũye dũca seenéõcũre tiiróbiro niĩya. Cũã padeorĩ ñnarã, oterigũ seenéõcũrigũmena useniãdacua. 37 Ate diamacũ jĩrẽ niĩ: “Sícũ otequi; ãpĩ seenéõcũqui”. 38 Yũ mũãrẽ seenéõcũrã tiiróbiro ticocõa ãpẽrã oterĩropũre. ãpẽrã oterira tiiróbiro yẽe maquẽrẽ buesugueyira; mũãpe seenéõcũrã tiiróbiro basocã yũre padeorĩ ñnããdacu, jĩwĩ.

39 Samaria dita macõ cooya macã macãrãrẽ “jõõ niĩarĩgu niipetire yũ tiirĩguere wedepetijããwĩ” jĩ wedeyigo. Teerẽ tuorã, pau cũrẽ padeorĩra niĩwã. 40 Teero tiirã, Jesús putopũ jea, cũrẽ cũã putopũ putuãdutiwa. Ësã cũã putopũre puabũreco putuãcũmuwũ. 41 ãpẽrã pau Jesús wederẽre tuorã, padeorĩra niĩwã. 42 Tiimacã macãrã coore jĩwã:

—Ësã mũ wedearigũmena dícu cũrẽ padeorĩa. Ësã basiro cũrẽ tuoãwũ. Teero tiirã, cũrẽ padeoã. Mecũtĩgã ãsã ate diamacũ maquẽrẽ masĩã: Cũãrã atibũreco macãrãrẽ netõnégũ niĩ, jĩ wedesewa.

Jesús sícũ dutigũ macãrẽ netõnérigũ

43 Puabũreco Samaria dita macãrãmena niĩari siro, ãsã Jesumẽna Galilea ditapu wáawũ. 44 Too sugueropũ Jesús ãsãrẽ biiro jĩwĩ: “Profetare cũya dita macãrã padeorĩcua”, jĩwĩ. 45 Galilea dita macãrãcã Jerusalẽnpũ Pascua ñnarã jearira niĩwã. Toopũ niipetire Jesús cũ tutuaremena tiĩñorigũre ñnãwã. Teero tiirã, Jesús Galileapũ jearĩ, cũrẽ ãñurõ bocawa.

46 Jesús Canãpu coewĩ. Canã Galilea ditapu niĩ. Tiimacãpu cũ too sugueropũ ocorẽ vino wãari tiiwĩ. Teebũrecorire sícũ dutigũ Capernaum macũ niĩwĩ. Cũ Galilea dita õpũ doca macũ niĩwĩ. Cũ macũ diarecutigũ

tiiyígu. ⁴⁷ Cũũ “Jesús Judeapũ niiãrigũ Galileapũ jeaayigu” jĩĩrere tuogũ, Jesús putopũ jea, jĩĩwĩ:

—Yũũ macũrẽ diarẽ netõnébosagu búaatiya. Cũũ diaró putogãpũ niiãwĩ, jĩĩwĩ.

⁴⁸ Jesupé cãũrẽ jĩĩwĩ:

—Múãjã yũũ tutuaremena tiiẽñorere ññahẽrã, padeoría, jĩĩwĩ.

⁴⁹ Cãũpe jĩĩwĩ:

—Õpã, jãmu, búawaco, yũũ macũ diaadari suguero, jĩĩwĩ.

⁵⁰ Jesupé cãũrẽ jĩĩwĩ:

—Mũũya wiipũ putuawagũ. Mũũ macũ catiqui, jĩĩwĩ.

Jesús teero jĩĩrere padeogũ, cãũya wiipũ putuawawĩ. ⁵¹ Búawa, cãũya wiipũ jeagũdu tiiri, cãũrẽ padecotera maapũ bocayira.

—Mũũ macũ catiawĩ, jĩĩ wedeyira.

⁵² —¿Deero biiri cãũ ãñũũcããrĩ? jĩĩ sãĩñáyigu cãũpe.

—Ñamica coeritó siro wioré tatijõããwũ, jĩĩyira cãũpeja.

⁵³ “Jesús yũũre tii horara ‘mũũ macũ catiqui’ jĩĩãwĩ”, jĩĩ wãcũgũ, Jesuré padeoyígu. Teero tiirã, niipetira cãũya wii macãrãcã Jesuré padeoyira.

⁵⁴ Teeména Jesús Judeapũ niiãrigũ Galileapũ jeari siro, pũarĩ cãũ tutuaremena tiiẽñore wáaro tiiwá sáa.

5

Jesús wáamasĩhẽgũrẽ wáari tiirígue

¹ Too síro Jesús Jerusalénpũ judíoa bosebureco ññagũ cãmeputúawawĩ sũcã. ² Jerusalénpũ sããwaro sicasope Oveja wãmecutiri sope niiwũ. Tiisopeputo cusaáda jĩĩrã quẽnorítaro niiwũ. Tiitaro hebreoayemena Betesda wãmecutiwu. Tiitaro wesapũre sicamoquẽne tatiari biayá maniré tatiari niiwũ. ³⁻⁴ Teetatiaripũre paũ basocã yepapũ cõãwã. Cãã diarecutira, ññahẽrã, opayuriri wáara, bũũrẽ ñicãrĩ cuorã niiwã. Tiitaropũre wãcũña manirõ síquẽtaberi ángele diijeáyigu. Diijeá, ocoré cãmeñarĩ tiiyígu. Cãũ teero tiiarĩ siro, tiitaropũ ñaañũãsuguegũ netõnénoyigu. ⁵ Toopũre sícũ diarecutigu niiwĩ. Treinta y ocho cãmarĩ wáayiro, cãũ diarẽ bũarĩ siro. ⁶ Jesús tiitaro putopũ netõwágu cãũrẽ ññawĩ. Cãũ toopũ yoari cõãrere masĩwĩ. Teero tiigũ, cãũrẽ sãĩñãwĩ:

—¿Mũũ netõnéri boogári? jĩĩwĩ.

⁷ Cãũpe yũũwi:

—Yũũre tiiapugũno manĩ. Oco cãmeñarĩcõrõ yũũ tiitaropũ ñaañũãgũdu tiiri, ãpĩ yũũ suguero ñaañũãsuguerucui, jĩĩwĩ.

⁸ Jesupé jĩĩwĩ:

—Wũũũũcãña. Mũũ cõãrõrẽ néeapa, wáagua, jĩĩwĩ.

⁹ Máata netõnénoãrigupũ putuáwi. Cãũ cõãrõrẽ néeapa, wáanucãwĩ. Cãũrẽ netõnéri bũreco sábado niiwũ. ¹⁰ Teero tiirã, judíoare dutirápeja netõnénoãrigure jĩĩyira:

—¿Deero tiigũ mũũ mecũã marĩrẽ yeerisãdutiri bũreco niipacari, mũũ cõãrõrẽ apawai? Marĩrẽ teero tiidutiria, jĩĩyira.

¹¹ Cãũpe yũũyigu:

—Yũũre netõnéãrigũ “mũũ cõãrõrẽ néeapa, wáagua” jĩĩãwĩ, jĩĩyigu.

¹² Cãũpeja sãĩñáyira sũcã:

—¿Noã niĩãrĩ mũũrẽ “mũũ cõãrõrẽ néeapa, wáagua” jĩĩãrigũ? jĩĩyira.

¹³ Cūpe masīriygu. Jesús paꝝ basocá watoꝝ netōwáwi. ¹⁴ Too síro Jesús Cōāmacūwiꝝ cūrē buajeágu, jīwī:

—Ññurō tiiwá. Mũ netōnénoāriꝝ nīā. Nemorō ñañarō netōrī jīgū, ñañaré tiinemógū mee tiiwá, jīwī.

¹⁵ Cūpe judíoare dutiráre wedegu wáarigu nīwī.

—Yũre netōnéāriꝝ Jesús nīāwī, jīyigu.

¹⁶ Jesús sábado niirī teero tiiré wapa judíoare dutirápeja cūrē ññatutinūcārira nīwā.

¹⁷ Jesupéja cūārē jīwī:

—Yũ Pacu paderucujāqui; yũcā paderucujā, jīwī.

¹⁸ Cū teero jīrī tuorá, nemorōrā cūrē sīādugáyira. Cū tuꝝueñarī, cū judíoa yeerisāri bureco tiidutíre peotígu tiirígu nīwī. Teero biiri cū Cōāmacūrē “yũ Pacu nīi” jīrēmena nemorō cúayira. Teero jīgū, “yũ Cōāmacūmena sīcārībíro nīā” jīdugagu tiiwī.

Jesús cūye maquērē wederigue

¹⁹ Teero tiigú, Jesús cūārē yũwī:

—Yũ ateréja diamacūrā jīā: Yũ Cōāmacū macū yũ basiro yũ booró tiiría. Yũ Pacu tiirére ñña, tee dícre tiia. Biiro nīā: Niipetire yũ Pacu tiirénorē yũcā tiia. ²⁰ Yũ Pacu yũre maígú, niipetire cū tiirénorē yũre ññoī. Yũre ññorígue nemorō too síro yũre ññoğúdaqui. Tee cū ññoādarere yũ tiññorī, múā ññamanijōāādacu. ²¹ Yũ Pacu basocá diarirare masō, catiré ticorobirora yũcā cū macū niijīgū, catirére yũ ticodugara dícre ticoa. ²² Basocáre wapa tiidari bureco jeari, yũ Pacu wapa tiiríqui. Yũre basocá tiirére besedutitoawi, ²³ niipetira yũre padeoáro jīgū. Cūārē padeoróbirora yũre padeoáro. Yũre padeohégno yũ Pacucārē padeoríqui. Cūārā yũre ticodiocowī.

²⁴ Yũ ateréja diamacūrā jīā: Yũ jīrere tuogúno, teero biiri yũre ticodiocorigure padeogúno catiré petihére cūoqui. Cū ññarō tiinóríqui. Cū pecameꝝ wáaboarigu catiré petihére cūotóai. ²⁵ Yũ ateréja diamacūrā jīā: Basocá diarira tiiróbiro niirā yũ Cōāmacū macū wedeserere tuóadacu. Cū tuorítano jeaadaro tiia; jeatoaa mée. Yũ wedeserere yũrāno catirucudadacu. ²⁶ Yũ Pacura basocáre catiré petihére ticomasī. Cūārā basocáre catiré petihére ticomasírere yũre ticoī. ²⁷ Basocáre wapa tiidari bureco jeari, yũ basocáre wapa tiigúdadu. Yũ niipetira sōwū niirī, yũ Pacu yũre teero tiidutíwi. ²⁸ Múā teeré tuorá, tuomanírījāña. Niipetira masācoperiꝝ niirā yũ wedeseri tuóadacu. Cū tuorító jeaadaro tiia. ²⁹ Yũ wedeseri tuorá, masācoperiꝝ niimiārira witiatiadacu. Ññurō tiirécutirira masā, catirucudadacu. Ññaré tiirírapeja masā, ññarō tinóadacu.

Jesús Cōāmacū macū nīi

³⁰ Yũ basocá tiirére ññagū, “ññaniā” o “aññuniā” jīmasī yũ Pacu dutirobirora. Yũ basiro aꝝyenó tiiría. Yũ booró tiidugária; yũ Pacu yũre ticodiocorigu booróbiro tiia. Tee tiiró, yũ jīrē diamacū nīā. ³¹ Yũ basiro yũ niirecutirere wederi, “mũ wederé wapamaníā” jībocu múā. ³² Ārī nīi yũ niirecutirere wedegú. Cūārā yũ Pacu nīi. Yũ masīā: Yũ niirecutirere wedegu, diamacūrā wedei. ³³ Múā Juan wāmeōtiri basocūꝝre sīñíadutira ticocorira nīwā. Cūcā yũ niirecutirere diamacū

wedegú niirigu niwĩ. ³⁴ Basocá yuu niirecutirere wedeserere ámaägũ mee tiia. Múärē netōārō jĩgũ, Juan wederiguere múärē wácũrĩ tiia. ³⁵ Juan sīawócoriga tiiróbiro niwĩ. Sīawócoriga añurō jũboeropu basocá neácu. Múácã jeawu, cũu wederĩ tuorá. Tuo, yoari mee useniwũ. ³⁶ Yuu tiiré Juan wederigu nemorō yuu niirecutirere ěñoã. Yuu tiiré yuu Pacu tiidutirera niã. Teero tiirémena “yuu Pacu diamacũrã yũre ticodiocowi” jĩrére ěñoã. ³⁷ Yuu Pacu yũre ticodiocorigucã yuu niirecutirere wedei. Múã cũu wederere tuoría; cũu baurécãrē ĩñaria. ³⁸ Cũu ticodiocorigure padeoría. Teero tiiró, cũu wederé múärē sããria. ³⁹ Múã Cõamacũye queti jóaripũrē quioníremena buea, “toopú catiré petihére buaadacu” jĩ wácũrã. Múã tiipũ maquērē buera, yé maquērēna buemiã. ⁴⁰ Teero wácũpacara, yũperē padeonũsedugaria. Yũre padeonũsera dícu catiré petihére cuóadacu.

⁴¹ Basocá yũre añurō wedeserere ámaägũ mee tiia. ⁴² Yuu múärē ĩñamasĩã. Múã Cõamacũrē maĩría. ⁴³ Yuu Pacu wãmemena yuu atipacari, múã yũre añurō bocaria. Āpĩ cũu basiro cũu wãmemena atigúpere múã añurō bocabocu. ⁴⁴ Múã basirora múã tiirére “ãñuã” jĩrĩ booa. Cõamacũ sĩcũ niigú múärē “ãñuã” jĩrépere ámaãria. Teero tiirã, ¿deero tii múã yũre padeobóatau? ⁴⁵ Múã yũre “Cõamacũpũre marĩrē wedesãgũdaqui” jĩ wácũrijãña. “Moisés jóariguere tiirã, Cõamacũmena añurō niĩadacu”, jĩ wácũmiã múã. Moiséra múärē wedesãqui. ⁴⁶ Moisés yé maquērē jóarigu niwĩ. Teero tiirã, cũu jóariguere padeorã yũcãrē padeobócu. ⁴⁷ Cũu jóariguere padeohérapeja ¿deero tii múã yuu wederere padeobóatau? Padeorídojãã, jĩwĩ.

6

Jesús cinco mil ámuärē yaaré ecaríque

(Mt 14.13-21; Mr 6.30-44; Lc 9.10-17)

¹ Too síro Jesuména Galileataro apeniñapú tĩawawu. Tiitaro wãmecutia Tiberias. ² Basocá cũu tiĩñoremena diarecutirare netōnerĩ ĩñajĩrã, pau cũurē nunwã. ³ Ĕsã apeniñapú tĩajeara, ütãgũpú muãwa, duiwu. ⁴ Teebũrecorire Pascua judíoa bosebureco wáaadaro péerogã dusawá. ⁵ Jesús pau basocá cũurē nunurĩ ĩñagũ, Felipere jĩwĩ:

—¿Noopú marĩ yaaré sãĩrã wáaadari cúã paure ecaádera? jĩwĩ.

⁶ Felipere ¿deero yũgudari? jĩgũ, teero sãĩñáwĩ. Jesupé cũu tiĩadarere masĩtoarigu niwĩ. ⁷ Felipe cũurē yũwĩ:

—Ocho muĩpũrã pade wapatáremena marĩ pã sãĩ, puatáco, batori, jeatuaricu, jĩwĩ.

⁸ Ĕsã menamacũ Andrés (Simón Pedro baipéja) Jesuré jĩwĩ:

⁹ —Ānorē sĩcũ wĩmagũ niĩ. Cũu sicamoquẽñepa pã cebadamena tiĩarigu cuoi. Teero biiri wai puarã cuoi. Ate yaaré ãniã paure jeatuaricu, jĩwĩ.

¹⁰ Jesús ãsãrē jĩwĩ:

—Basocáre duidutiya, jĩwĩ.

Toopáre táa pee niwũ. Teero tiirã, niipetira duiwa. Cinco mil ámuã niwã. ¹¹ Too síro Jesús pãrē née, Cõamacũrē usenire ticowi. Too síro duirare batodutiwi. Waimenacãrē teorora tiwĩ. Ĕsã cúã yaadugarocõrõ batowu. ¹² Cúã yaa, yapiari siro, Jesús ãsãrē jĩwĩ:

—Cúã yaaduarere cõõrĩ jĩrã, teeré seesãña, jĩwĩ.

¹³ Sicamoquẽñepa pã niimiãrigue ùsã yaaduaariguere seesãrĩ, doce piseri dadodupówu. ¹⁴ Basocá Jesús cùu tutuaremena tee tiẽñorĩ ñnarã, jĩwã:

—“Profeta atigudu niĩyigu” cùã jĩrigu ãnirã niĩ. Diamacùrã niyu, jĩwã.

¹⁵ Cùã cùurẽ bayiró tutuaremena néewa, òpũ sònecodugamiwã. Cùupeja cùã teero tiidugárere ñnagũ, sícùrã ùtãgũpũ muãjõawĩ.

Jesús oco sotoápu wáarigue
(Mt 14.22-27; Mr 6.45-52)

¹⁶ Too síro náicũmuatiri, ùsã opataropũ búawawũ. ¹⁷ Náicũmuãri siro, Jesús bauríwi. Teero tiirã, Capernaumpũ wáara, dooríwupũ muãsã, títarore tiãwanucãwã. ¹⁸ Ùsã tiãwari, wĩno bayiró páapuatiwũ. Teero wáari, ocoturí paca atiwũ. ¹⁹ Ùsã yoaro sicamoquẽñe kilómetros wáari siro, Jesús ùsã putopũ atigu, oco sotoápu atijõãatiwi. Cùurẽ ñnarã, bayiró cuiwũ. ²⁰ Cùã ùsãrẽ jĩwĩ:

—Yũu niĩã. Cuirijãña, jĩwĩ.

²¹ Teero tiirã, useniremena cùurẽ boca, muãsãdutiwũ. Máata ùsã wáaropũ jesirotiwũ.

Opataro wesapu cõdrira Jesuré ãmaãrigue

²² Apebúrecope basocá apeniñapũ putuáarira ñnaco, jĩyira: “Sicawúra niimiãwũ; Jesús cùu buerámena tiiwurẽ muãsãriawĩ; cùu buerá dícu tiãwaawã”, jĩyira. ²³ Cùã teero jĩcõãtori, apeyepáwu jeayiro. Teepawũ ùsã yaaariropũ jeayiro. (Ùsã toopũ yaawũ, Jesús cùu Pacure usenire ticoari siro.) Tee Tiberias wãmecutiri macã maquẽpawũ niiwũ. ²⁴ Jesús, teero biiri ùsã cùu buerã manirĩ ñnarã, basocá teepawupũ muãsã, Capernaumpũ Jesuré ãmaãrã atirira niiwã.

Jesús yaaré catiré petihére ticogú

²⁵ Cùã atiniñapũ tiãjeara, Jesuré buajeára, cùurẽ sãĩñáwã:

—Basocáre buegú, ¿deero biiri muũ tiãjeaarĩ ãnopúre? jĩwã.

²⁶ Jesupé yũuwi:

—Yũu múãrẽ ateréja diamacùrã jĩã: Múã pã yaa, yapiarigue wapa yũure ãmaãã. Yũu tutuaremena tiẽñoriguepere múã tuomasĩria. Teeré tuomasĩrãpeja, teewapa yũure ãmaãboajiyu. ²⁷ Yaaré bayiró boorjãrõ booa; yaaré petijõãcu. Teero tiiróno tiirã, yaaré catiré petihére ticorépere ãmaãrõ booa. Cõãmacũ yũu Pacu yũure cùu ticodiocorigu niirére múãrẽ ãnotõawĩ. Teero tiigú, yũu niipetira sõwũ tee yaaré catiré petihére múãrẽ ticoguda, jĩwĩ.

²⁸ Teero tiirã, cúãpe sãĩñáwã:

—¿Deero tiíadari ùsã, Cõãmacũ tiidutírere ãñurõ tiíadara? jĩwã.

²⁹ Cùupeja yũuwi:

—Cõãmacũ múãrẽ tiidutíre biiro niĩã: Yũure cùu ticodiocorigure padeodutí, jĩwĩ.

³⁰ Teero tiirã, cúãpeja sãĩñáwã sũcã:

—¿Ñeenómena ãñogúdari, ùsã muurẽ padeorí? ¿Deero bauré tiigúdari?

³¹ Marĩ ñecũsũmuã yucu manirõpũ maná wãmecutirere yaayira.

Cõãmacÿe queti jóaripũpu ate jóanoã: “Cũũ cããrẽ yaarigue ãmuãse maquẽrẽ ticoyigu”,* jĩ jóanoã, jĩwã.

³² Teero tiigú, Jesupé jĩwĩ:

—Yũũ ateréja diamacũrã jĩã: Ëmuãse maquẽ yaariguere Moisés mee ticoyigu; yũũ Pacupe basocãre yaaré ãmuãse maquẽ petire ticoi. ³³ Cũũ ticoré ãmuãsepu diátire niã. Basocãre catiré petihére ticoa, jĩwĩ.

³⁴ —Õpã, tee yaarére ãsãrẽ ticorucujãña, jĩwã.

³⁵ Jesús jĩwĩ:

—Yũũrã niã yaaré catiré petihére ticogú. Yũũre padeonũnãserano jãabõara tiiróbiro niinemoricua; oco s̃nidugãra tiiróbiro niinemoricua. ³⁶ Múãrẽ ateré jĩtoawu: Múã yũũre ñãpacara, padeorã. ³⁷ Niipetira yũũ Pacu yũũre ticorã yũũre padeonũnãseadacua. Yũũre padeorãre ñeerijã tiiricu. ³⁸ Yũũ ãmuãsepu niirigu yũũ booré tiigú mee atiwũ; yũũre ticodiocorigu boorẽpere tiigú atiwũ. ³⁹ Yũũ Pacu biiro booi: Yũũre ticorirare tiidióri boorí; cããrẽ pecameru wãari boorí. Atibúreco petirí, yũũ cããrẽ masõrĩ booi. ⁴⁰ Yũũ Pacu biiro booi: Niipetira yũũre ñãrã, yũũre padeorã catiré petihére cãorí booi. Yũũ atibúreco petirí, cããrẽ masõgũdacu, jĩwĩ Jesús.

⁴¹ Judíoare dutirápeja Jesuré wedepatinucãwã. “Yũũrã niã yaaré ãmuãsepu diátirigu” jĩrĩ tuorã, ñãñarõ wedesenucãwã.

⁴² —¿Áni teero wedesequ Jesús José macũ mee niĩ? Cũũ pacu, cũũ pacore marĩ masiã. ¿Deero tiigú cũũ “ãmuãsepu niirigu diátiwũ” jĩrĩ? jĩwã.

⁴³ Jesús cããrẽ jĩwĩ:

—Wedepatirijãña. ⁴⁴ S̃cũno cãũ booró yũũre padeonũnãsemas̃riqui; yũũ Pacu yũũre ticodiocorigu yũũre ticorãno dícu padeonũnãsecua. Atibúreco petirí, yũũ cããrẽ masõgũdacu. ⁴⁵ Cõãmacÿe queti jóaripũpu ate jóanoã: “Cõãmacũ niipetirare bue, tuomas̃rĩ tiigũdaqui”,† jĩ jóanoã. Teero tiirã, niipetira yũũ Pacu wederere tuo, tuomas̃rã, yũũre padeonũnãseya.

⁴⁶ S̃cũno yũũ Pacure ñãarii. Yũũ Cõãmacũmena niirigu niã. Teero tiigú, yũũ dícu cãũrẽ ñãwũ. ⁴⁷ Yũũ ateréja diamacũrã jĩã: Yũũre padeorãno catirucudacua. ⁴⁸ Yũũrã niã yaaré catiré petihére ticogú. ⁴⁹ Múã ñec̃sũmuã yucu manirõpu manã wãmecutirere yaayira. Teeré yaapacara, diajõãyira. ⁵⁰ Yũũre yaaré ãmuãsepu diátirepere wedesea. Teeré yaarãno diaricua. ⁵¹ Tee yaaré catiré petihére ticoré ãmuãsepu diátirigu yũũrã niã. Teeré yaarãno catirucujãadacua. Yũũ yaaré ticoré yãa õpũũ niã. Yãa õpũũrẽ atibúrecopu niirã catirucuaru jĩgũ, ticogũda, jĩwĩ.

⁵² Judíoare dutirápeja cãmerĩ wedesewa:

—¿Deero tii marĩrẽ ãni cãũya õpũũrẽ yaadutibogari? jĩwã.

⁵³ Teero tiigú, Jesupéja cããrẽ jĩwĩ:

—Yũũ ateréja diamacũrã jĩã: Múã yũũ niipetira s̃õwũya õpũũrẽ yaari-pacara, yéẽ díre s̃nirípacara, catiré petihére cãorícu. ⁵⁴ Yãa õpũũrẽ yaagãnope, yéẽ díre s̃nigãnope catiré petihére cãoquí. Atibúreco petirí, cãũrẽ masõgũdacu. ⁵⁵ Yãa õpũũ yaaré peti niã; yéẽ dí s̃niré peti niã. ⁵⁶ Yãa õpũũrẽ yaarãno, yéẽ díre s̃nirãno yũũmena niĩya; yũũcã cããmena niã. ⁵⁷ Yũũ Pacu yũũre ticodiocorigu catii. Cũũ catirẽmena yũũ catia. Teero tiiróbiro yãa õpũũ yaarãno yũũ catirẽmena catiadacua. ⁵⁸ Yũũrã yaaré ãmuãsepu diátiriguere wedesea. Manã múã ñec̃sũmuã yaarigue

* 6:31 Salmo 78.24. † 6:45 Isaías 54.13.

tiiróbiro niiria. Cúã teeré yaapacara, diajõâyira. Yáa õpũrẽ yaaránopeja catirucujãadacua, jĩwĩ.

⁵⁹ Jesús cúãrẽ teeré Capernaumpu judíoa neárí wiipu buewi.

Paḡ basocá Jesuré nḡnḡdúrigue

⁶⁰ Paḡ cúãrẽ nḡnḡmíarira cúã buerére tuorá, cãmerĩ jĩwã:

—Cúã wederé wisiónetõjõãã. Tuomasĩña maniã, jĩwã.

⁶¹ Jesús cúã wedepatirere masĩgũ, jĩwĩ:

—¿Múã yḡḡ wederére ñañarõ tũgueñagari? ⁶² ¿Deero wáabogari yḡḡ niipetira sõwũ too sũgueropu yḡḡ niirirõpu mũãwari sũcã? Múã teeré ññarã, ¿deero tũgueñabogari? ⁶³ Espiritu Santo catirére ticoi. Mariye õpũrĩ marĩrẽ catiré ticoria. Yḡḡ yaaré, sñiré maquẽrẽ wedegu, popeapu yeeripũna maquẽrẽ wedegu tiia. Yḡḡ wederére padeoráno catirucujãadacua. ⁶⁴ Æpẽrã múã menamacãrã yḡḡ wedepacari, yḡḡre padeoríya ména, jĩwĩ.

Jesús cúãrẽ padeohérare sicatorpuḡa masĩtoarigu niiwĩ. Teero biiri too síropu cúãrẽ ññatutirapure wedesãgũducãrẽ masĩtoarigu niiwĩ.

⁶⁵ Cúã jĩñemowĩ:

—Teero tiigú, meepu múãrẽ wedemiãwã: “Sícũno cúã booró yḡḡre padeonũsemasĩriqui; yḡḡ Paḡ yḡḡre titoráno dícu padeonũnũsecua”, jĩãwã, jĩwĩ.

⁶⁶ Tiibũrecomena paḡ cúãrẽ nḡnḡmíarira cúãrẽ bapacũtidujãwã. ⁶⁷ Cúã teero tiirĩ ññagũ, Jesús ãsã cúã bueráre sãñíawĩ:

—¿Múãcã yḡḡre cõãjõãdũgai? jĩwĩ.

⁶⁸ Simón Pedropeja cúãrẽ yḡḡwĩ:

—Ësã Õpũ, ¿noãpére nḡnḡbógari? Mḡḡ wedesere catiré petihére ticoa. ⁶⁹ Ësã mũũrẽ padeotóaa. Ësã masĩã: Mḡḡ Cõãmacũ ticodiocorigu, ñañaré manigú niĩã, jĩwĩ.

⁷⁰ Jesupé ãsãrẽ jĩwĩ:

—Yḡḡ múã docere besewu. Yḡḡ teero tiirĩ siro niipacari, sícũ múã menamacũ wãtĩyagu niĩ, jĩwĩ.

⁷¹ Jesús teero jĩgũ, Judas, Simón Iscariote macũrẽ jĩgũ tiiwĩ. Judas ãsã menamacũ niimiwĩ. Teero niipacu, too síropure Jesuré wedesãgũdu niirigu niiwĩ.

7

Jesús baira cúãrẽ padeorírigue

¹ Too síro Jesús Galileapu ññacãmesãwĩ. Judeapure ññacãmesãdũgariwi. Toopure Judíoa dutirá cúãrẽ ãmaãyira, sãñdũgára. ² Judíoa bosebũreco ãsã wiserígã tii, niĩadari bosebũreco* jeaadaro tiiwã. ³ Teero tiirã, Jesús baira cúãrẽ jĩwã:

—Ñnopũre putuárijãña. Mḡḡ buerére tuonũnũsera toopú niirãcã mḡḡ tutuaremena tiĩñõrere ññañrõ jĩgũ, Judeapu bosebũrecore ññagũ wáaya. ⁴ Basocã mũũrẽ masĩãrõ jĩgũ, yayióropu tiĩñõrijãrõ booa. Mḡḡ tiirére niipetira ññacorõpu tiĩñõgũ wáaya, jĩwã.

⁵ Cúã bairapura cúãrẽ padeoríwa. ⁶ Jesupé cúãrẽ jĩwĩ:

* 7:2 Pecasãyemena: “la fiesta de las Enramadas” o “la fiesta de las chozas” o “la fiesta de los tabernáculos” wãmecũtia.

—Yuu toopú wáaadaró jearia ména. Múãpeja múã booró wáamasíã.
 7 Atibúreco macārã ñañaré tiirá múãrẽ ññatutiriya. Yuu cãã ñañarõ ni-
 irecutirere wedea. Teero tiirá, yuure ññatutiya. 8 Múã boseburecore ññarã
 wáaya. Yuuja wáaria ména. Yuu toopú wáarito jearia ména, jĩwĩ Jesús.

9 Teero jĩ, Galileapara putuájãwĩ.

Jesús wiserígã tiirí boseburecore ññagũ wáarigue

10 Cũũ baira Jerusalénpu bosebureco ññarã wáari siro, Jesucã wáawi.
 Basocá yuure ññamasĩrijããrõ jĩgũ, noo niigúbiro wáacãmesãwĩ. 11 Tii
 boseburecopu judíoare dutirá Jesuré ãmaãyira. “¿Jõõ niirigute noopú
 niigari?” jĩyira.

12 Paa basocá Jesuyé maquẽrẽ wedeseyira. ãpẽrã “ãñugú niĩ” jĩyira.
 ãpẽrãpẽ “niirii; cãũ tiẽññoremena basocáre tiiditõgu tiiqui” jĩyira.

13 Judíoare dutirãre cuira, niipetira tucóropu “Jesús biiro biii” jĩ
 wedeseriwa.

14 Bosebureco decocutirito,† Jesús Cõãmacũwiiipũ sããwa, basocáre
 buewi. 15 Cũũ buerére tuorã, judíoare dutirá tuomanijõãwã.

—Ñni bueripacu, ¿deero tiigú nocõrõca masĩ? jĩwã.

16 Jesús cããrẽ yuuwĩ:

—Yuu múãrẽ bueré yuu wãcũré mee niĩã; yuu Pacu yuure ticodio-
 coriguyepe niĩã. 17 Cõãmacũ boorére tiidugágu noo yuu buerére “diamacũrã
 niĩã” jĩmasĩqui. “Cõãmacũ dutiróbiro buei o cãũ wãcũrére buei”, jĩ
 besemasĩqui. 18 Sícũ cãũ wãcũrémena wedesegu “ãñurõ wedesei” jĩrĩ
 tuodugáqui. Cõãmacũ booró wedesegupe “Cõãmacũ ãñunetõjõãĩ” jĩrĩ
 tuodugáqui. Cũũpeja diamacũ wedesegu niiqui; cãũpure ñañaré buarĩcu.
 19 Moisés Cõãmacũ dutirére múãrẽ ticorigu niiwĩ. Teero ticopacari, múã
 sícũno tee dutirére tiiría. ¿Deero tiirá múã yuure sããdugái? jĩwĩ.

20 Basocápe cãũrẽ jĩwã:

—Muu wãtĩ cuogú niijĩgũ, mecũgú tia. ¿Noã muurẽ sããdugái? jĩwã.

21 Jesupé cããrẽ yuuwĩ:

—Múã yuu diarecutigure netõnerĩ ññawũ. Yeerisãri burecore yuu
 teero tiirĩ, ññamanijõãwũ. 22 Moisés múãrẽ cõnerigu yapa macã caseróre
 widecõãdutirigu niiwĩ.‡ (Cũũ dícuere teeré dutiririgu niiwĩ; múã
 ñecũsũmuãpu máata teero tiimúãatitoarira niiwã.§) Múã cãũ dutiré tiirá,
 marĩ yeerisãri bureco niipacari, múã põnaré widecõãcu. 23 Múã Moisés
 dutirére niipetiro tiidugájrã, yeerisãri bureco niipacari, widecõãcu. Múã
 teero tiirá niipacara, ¿deero tiirá yuu yeerisãri bureco niirĩ, sícũ niipetiri
 õpũurẽ netõnerĩ ññarã, yuumena cúai? 24 ãñurõ wãcũtoarapu, basocá tiirére
 diamacũrã ññabeseya, jĩwĩ.

Jesús cãũ ãmuãsepũ atiriguere wederigue

25 Teero tiirá, sĩquẽrã Jerusalén macārã jĩwã:

—Ññirã niĩ cãã sããdugágu, ¿teerora? 26 jĩñaña! Niipetira ññacoropu buegu
 tiii. Cãã cãũrẽ merẽã jĩriya. ¿Apetó tiirá, Judíoare Dutirá Peti “ãni Cõãmacũ
 beserigu Cristo niĩ” jĩ wãcũgari? 27 Ñni Cõãmacũ beserigu niiriqũ. Cũũya
 macãrẽ marĩ masĩã. Cõãmacũ beserigupe atiri, cãũya macãrẽ masĩña
 manibójyu, jĩwã.

† 7:14 Wiserígã tiirí bosebureco siete burecori niyiro. ‡ 7:22 Levítico 12.3. § 7:22 Génesis 17.10.

28-29 Teero tiigá, Jesús Cōāmacūwiipɩ buegɩ, bayiró busurómena wedewi:

—Múá yuu masári macārē masĩpacara, yuu atiriro petipure masĩria. Yuu booro mee atiwɩ atibúrecopure. Sícū diamacá niigú yuure ticodiocowi. Múá yuure masĩria. Yuure ticodiocorigucārē masĩria. Yuupe cūārē masĩā. Yuu cūū putopɩ niirigu niā, jĩwĩ.

³⁰ Cūū teero jĩrĩ tuorá, cūārē peresuwiipɩ néewadugamiwā. Cūārē ñeerí bureco jeariwɩ ména. Teero tiirá, sícūno cūārē ñeeríwa. ³¹ Cūū teero tiidugápacari, paɩ toopú neārāpe cūārē padeowá. Cúāpeja cāmerĩ sãĩñáwā:

—Too docare Cōāmacū beserigu Cristo atigupeja, ¿āni tiiñore nemoró tiigúdari? Tiiríqui, jĩwā.

Jesuré peresuwiipɩ néewadugamirigue

³² Basocá wedeserere fariseo basoca tuoyira. Teero tiirá, paiaré dutiráména wedeseari siro, Cōāmacūwii coterí basocare Jesuré ñeedutira ticocorira niimiwā. ³³ Jesús jĩwĩ:

—Yuu múāmena péero niigúdacu. Too síro yuure ticodiocorigu putopɩ wáagudacu. ³⁴ Yuure āmaānɩnusepacara, buarícu. Yuu wáaropure múā wáamasĩricu, jĩwĩ.

³⁵ Judíoare dutirá cāmerĩ sãĩñáwā:

—Āni “yuure buarícu” jĩgū, ¿noopú wáagudari? ¿Maríya wedera apeyé ditapɩ wáarira putopɩ wáagudari? ¿Toopure judíoa niñērārē buecāmesāgūdari? ³⁶ Cūū “yuure āmaānɩnusepacara, buarícu; yuu wáaropure múā wáamasĩricu” jĩārigue ¿deero jĩdugaro tiigári? jĩwā.

Oco catiré ticoré maquē

³⁷ Tii bosebureco niituru bureco upatí niirí bureco niiwā. Jesús tiiburecore wāmɩnucā, bayiró busurómena jĩwĩ:

—Oco sīnidugárano yuu putopɩ sīnirā atiya. ³⁸ Yuure padeogúya yeeripūnapɩ oco ōmayucorobiro niidacu. Tee oco catiré ticoré niidacu Cōāmacūye queti jóaripūpɩ jĩrōbirora, jĩwĩ.

³⁹ Cūū oco ōmayucorere wedesegu, Espíritu Santo tiidare maquērē wedesegu tiiwĩ. Espíritu Santo Jesuré padeorápure too síropɩ jeagudu tiirígu niiwĩ. Jesús dia masāmúarirígu niiwĩ ména. Teero tiigú, Espíritu Santo ticodiocoya manirígu niiwĩ ména.

Basocá merēā dícu wācūrigue

⁴⁰ Āpērā Jesús wederere tuorá, biiro jĩwā:

—Ānirā niiqui profeta, basocá cúā “atigudu niīyigu” cúā jĩrigu, jĩwā.

⁴¹ Āpērā: —Āni Cōāmacū beserigu Cristo niī, jĩwā.

Āpērāpé: —Cōāmacū beserigu ¿deero Galilea macū niibogari? ⁴² Cōāmacū beserigu David tiiróbiro Belén macū niigúdaqui. Cūū pāramí niinɩnusegɩpɩ niigúdaqui. Cōāmacūye queti jóaripū teero jĩā, ¿teerora? jĩwā.

⁴³ Basocá Jesuré sīcārībīro wācūriwa sáa. Teero tiirá, batajōāwā. ⁴⁴ Āpērā cūārē peresuwiipɩ néewadugamiwā. Teero tiidugápacara, sícūno cūārē ñeeríwa.

Judíoare dutirá Jesuré padeoririgue

⁴⁵ Cōāmacūwii coterí basoca cāmeputúawawa paiaré dutirá, fariseo basoca putopɩ. Jeari, cúārē jĩyira:

—¿Deero tiirá cūūrē néeatiriari? jīiyira.

⁴⁶ Cúāpe yuuyira:

—Sīcūno cūū tiiróbiro ãñurére wedeseri tuohéra niĩatu, jīiyira.

⁴⁷ Fariseo basoca cúārē jīiyira:

—¿Múācārē jīiditoari? ⁴⁸ Ññurō tuomasña: Sīcū Judíoare Dutirá Peti menamacū, sīcū fariseo basoca cūūrē padeoríqui. ⁴⁹ Cūūrē tuorá Moisére dutiré cūūriguere masīridojāya. Cōāmacū cúārē ñañarō tiigúdaqui, jīiyira.

⁵⁰ Nicodemo too sugueropu Jesuré ññagū jearigu cúā menamacū niĩwī. Cúārē biiro wedeyigu:

⁵¹ —Sīcūrē sīadutiadari suguero, cūū wedeserere, cūū tiiariguere besugueru booa. Teero jīā marīrē dutiré, jīimiyigu.

⁵² Cúāpe cūūrē jīiyira:

—¿Mūcā Galilea macū niĩ? Mū Cōāmacūye queti jóaripūrē buepetigu, ateména puñagudacu: Sīcū profeta Galileapu atiríqui, jīiyira.

Ññaré tiigóre wedesārigue

⁵³ Niipetira basocá Jerusalénpu bosebureco jeaarira cúāye wiseripu coeputáawawa.

8

¹ Jesupé ũtāgú Olivopu wáawi. ² Apebáreco bóeri Cōāmacūwiipu coewí sūcā. Basocá niipetira cūū puṭopu neāwā. Cūū jeanuā, cúārē buewi. ³ Cūū bueri, Moisés jóarigüe buerá, teero biiri fariseo basoca cūū puṭopu jeawa. Cúā sīcō numiō āpī coo manū niñhēgūmena tāmūārigore néenjeawa. Basocá ññacoropu coore nucōwā. ⁴ Jesuré jīiwā:

—Basocáre buegú, atigó coo manū niñhēgūmena ñañaré tiigó tāmūāwō.

⁵ Moisés teero tiigónorē ũtāperimena déesīadutirigu niĩwī. ¿Mūupe deero jīĩ? jīiwā.

⁶ Cúāpeja cūūrē teeré sãññawā, ¿deero yuugudari? jīirā. “Cūū merēã yuuri, dutiráre wedesāadacu”, jīi wācūrira niimiwā. Jesupé munibiá, cūūya wāmosūāmena ditapu jóanucāwī. ⁷ Cúā cūūrē sãññaduheri ññagū, wūmunucā, cúārē jīiwī:

—Múā watoapu niigú sīcārī ñañaré tihéguno ũtāpe née, coore déesuguearo, jīiwī.

⁸ Too síro munibiá, jóanemowī sūcā. ⁹ Cūū teero jīirī tuorá, wāanucāwā. Bucu peti wáasuguewī. Cūū siro āpī bucu, cūū siro āpī, cūū siro āpī wáa, wáapetijōāwā. Jesús sīcārā puñáwī. Numiō toopára nucūwō ména. ¹⁰ Cūū wūmunucā, coore jīiwī:

—¿Mūurē wedesāmiārira wáapetijōāārī? ¿Sīcūno mū ñañaré tiiré wapa déeriarī? jīiwī.

¹¹ —Sīcūnope déerīawā, jīiwō coopeja.

—Yūcā mūurē ñañarō tiiría. Wáagoa. Ññaré tiinemórijãña, jīiwī cūūpeja.*

Jesús sīāwócore tiiróbiro niiré

¹² Jesús basocáre wedenemowī:

* **8:11** Ate versículos aperū bucuṭupū baurīcu; aperūpú baucú.

—Y^hrá ni^á atibúreco macārārē sīwócore tiiróbiro. Y^hre padeon^húseg^hno naítārōp^h niigú tiiróbiro niinemoriqui. Sīwócorop^h niigúpe catiré petihére c^hogúdaqui, jīwī.

¹³ Teero tiirá, fariseo basocapeja cūārē jīwā:

—M^h basiro dícu m^hyere wedea. Āpī m^h wederé “teerora ni^á” jīgúno maniqui. Teero tiiró, m^h wederé wapamaníá, jīwā.

¹⁴ Jesupé cūārē y^hwi:

—Y^h basiro yéere wedepacari, y^h wederé wapacutía. Y^h niirirōp^h, teero biiri y^h p^huawaadarōp^hre masīá. Múā^á y^h niirirōp^h, y^h p^huawaadarōp^hre masīrido^ájāá. ¹⁵ Múá atibúreco macārā wācūrēmena basocá tiirére ĩña, “ñañaniá” jīá. Y^hpeja sīcārē teeré jīria. ¹⁶ Y^h teeré jīgú, y^h Pac^h y^hre ticodiocorigumena basocá tiirére ĩña, “ñañaniá” jīgúdacu. Y^h sīcārā teeré jīria. Teero tiigú, y^h jīrē diamacá ni^á. ¹⁷ Múārē dutiré biiro jīá: “P^harā sīcārībīro cūá ĩñariguere wederi, padeoró booa”, jī jóanoá. ¹⁸ Y^h wedesercā teerora ni^á: Yéequerē y^h wedesea; y^h Pac^h y^hre ticodiocorigucá yéequerē wedesei, jīwī.

¹⁹ Teero tiirá, cūá sāñáwā:

—Too docare ¿m^h pac^h noopá niigari? jīwā.

Cūpe cūārē y^hwi:

—Múá y^hre masīria; y^h Pac^hcārē masīria. Y^hre masīrājā, y^h Pac^hcārē masīboajīyu, jīwī.

²⁰ Jesús Cōamacūwiip^h buerito, cūārē teero wedesewi. Niyeru sāāretibari p^htop^h niwī. Cūārē ñeerí b^hreco jeariw^h ména. Teero tiirá, sīcūno cūārē ñeeríwa.

“Y^h wáadarōp^hre múá wáamasīricu”

²¹ Jesús cūārē wedenemowī:

—Y^h wáagu tiia. Y^h wáari siro, múá y^hre āmaāmiādacu. Múá ñañaré tiirére acabóñoña manirā diaadacu. Y^h wáadarōp^hre múá wáamasīricu, jīwī.

²² Judíoape cāmerī sāñáwā:

—Cūū basiro sīá, diaboqui. Teero tiigú, “múá y^h wáadarōp^hre wáamasīricu” jīī, ¿teerora? jīwā.

²³ Jesús cūārē jīwī sūcā:

—Múá atiyepá macārā ni^á; y^hpe ūmāse macū ni^á. Múá atibúreco macārā ni^á; y^hre atibúreco macū mee ni^á. ²⁴ Teero tiigú, “múá ñañaré tiirére acabóñoña manirā diaadacu” jīáw^h múārē. Y^h basiro yéequerē wedeseri, “y^hrá ni^á” jīrere múá padeoría. Teero tiirá, múá acabóñoña manirā diaadacu, jīwī.

²⁵ Teero tiirá, cūāpeja sāñáwā:

—¿Noñó niī m^h? jīwā.

Jesupé y^hwi:

—Buen^hcāgūp^h múārē wedetoamiwū. ²⁶ Y^h múá ñañaré tiirére, múārē y^h wapa tiádarere pee weded^hgapacu, wederia ména. Y^hre ticodiocorigup^h diamacá wedei. Teero tiigú, cūū wederi, y^h t^hoárigue dícuere múārē atibúreco macārārē wedea, jīwī.

²⁷ Cūū teero wedesegu, cūū Pac^h Cōamacūrēna wedesegu tiimíwī. Cūāpe teeré t^homasīriwa. ²⁸ Teero tiigú, Jesús cūārē jīwī:

—Múã yuu niipetira sōwārē néem̄ñucōrip̄,† “yuará niĩã”‡ jĩrere masĩādacu. “Cũũ booró tiirĩj̄yi; cũũ Pacu buerigue dícare wedej̄yi”, jĩ masĩādacu. 29 Yũre ticodiocoriḡu yũmena niĩ. Yũ cũũ t̄saré dícare tiia. Teero tiigú, yuu Pacu yũre s̄c̄r̄ã c̄ũrii, jĩwĩ.

30 Jesús teero jĩr̄i t̄uorá, paũ c̄ũr̄ē padeowá.

Cōãmacũ p̄ñayē queti; ñañarē tiidúmas̄h̄ēãye queti

31 Jesús judíoa c̄ũr̄ē padeom̄irare biiro jĩwĩ:

—Múã yuu buerere yũrucura, yũre padeon̄n̄sera peti niĩādacu.

32 Diamacú maquērē masĩādacu. Teeré mas̄r̄ã, ñañarē tiirere tiidúmas̄ĩādacu. Teero tiirá, dutiapenori basoca witiirira tiiróbiro niĩādacu.

33 Cúã c̄ũr̄ē jĩwã:

—¿Deero tiigú m̄ũũ “dutiapenori basoca witiirira tiiróbiro niĩādacu” jĩĩ? Ɔsã Abraham p̄r̄ãmerã niin̄n̄sera niĩã. Ɔsã s̄c̄r̄ã dutiapenori basoca niiritoaw̄ũ.

34 Jesús c̄ũr̄ē jĩwĩ:

—Yuu aterēja diamacúrã jĩã: Niipetira ñañarē tiiráno dutiapenori basoca tiiróbiro niĩcua. Dutiapenori basoca witiimas̄ricua. Teerora ñañarē tiirácã ñañarere tiidúmas̄ricua. 35 S̄c̄ũ dutiapenori basocũ cũũ òp̄ya wiip̄re niirucuriqui; tiiwí òp̄ mac̄pe tiiwip̄re niirucucui.

36 Teero tiigú, yuu Cōãmacũ macũ peti niij̄gũ, múãr̄ē dutiapenori basoca tiiróbiro niir̄r̄ē witiir̄i tiimas̄ã. Yuu teero tiir̄i, witiirira peti niĩādacu s̄aa. 37 Yũũ múã Abraham p̄r̄ãmerã niin̄n̄sera niirere mas̄itooa. Teero niipacara, yuu wedeserere padeodugáricu. Teero tiirá, yũre s̄iãdugácu.

38 Yũũ Pacu yũre ãñoriguere múãr̄ē wedemiã. Múãpeja múã pacu tiidutirere tiicú, jĩwĩ.

39 Cúãpeja c̄ũr̄ē yũw̄a:

—Ɔsã pacu Abraham niĩ, jĩwã.

Cũũpe jĩwĩ:

—Múã Abraham p̄r̄ãmerã peti niirã, cũũ tiiróbiro tiibócu. 40 Teero tiiróno tiirá, yuu diamacú maquē yuu Pacu bueriguere wedegú niipacari, s̄iãdugáa. Abraham teero tiir̄iḡũ niiwĩ. 41 Múãpe múã pacu tiiróbirora tiia, jĩwĩ c̄ũpeja.

Cúã c̄ũr̄ē yũw̄a:

—Ɔsãjã pacu manirã bauáririra niiwũ. Cōãmacũ s̄c̄r̄ã Ɔsã Pacu niĩ, jĩwã.

42 Jesupēja jĩwĩ:

—Cōãmacũ múã Pacu niĩãtã, yũre maĩbócu. Yuu cũũmena niiriḡura atiũ. Yuu booró atiriũ. Cũũ yũre ticodiocowi. 43 Múã ¿deero tiirá yuu wederere t̄omas̄r̄ii? Yéé maquērē t̄odugária. 44 Múã pacu wãt̄iãr̄ē dutigú niĩ; múã cũũyara niĩã. Teero tiirá, múã pacu booró tiidugáa. Cũũ s̄icatop̄ra basocáre s̄iãgú niiriḡũ niiwĩ. Péerogã diamacú maquērē tiir̄i. Cũũ wedeseḡũ, diamacú maquērē s̄c̄r̄ã wedeseriqui. Jĩditorepiḡũ, jĩditosugueriḡũ niĩ. Teero jĩditoḡũ, cũũ niirecutirere ãñoquí. 45 Yũũpeja diamacú maquērē wedea. Teero tiirá, múã yũre padeoría. 46 Múã watoap̄re ¿noã yuu ñañarē tiirere ãñomas̄ĩ? Ɔñomas̄ria. Yuu diamacú maquērē wedepacari, ¿deero tiirá yũre padeor̄i? 47 Cōãmacũ p̄ña cũũ

† 8:28 Jesús cũũ diaadare maquērē wedesegũ tiiyígu. ‡ 8:28 Éxodo 3.14.

wederére tuoóya. Múápe cūū pōna mee niā. Teero tiirá, yuu wederére tuodugária, jīwī.

Cristo Abraham suguero niitoarigue

⁴⁸ Judíoare dutirápeja jīwā:

—Muu Samaritanoāyū niicu. Diamacúrā niā ūsā jīrē: Wātī cuogú niijgū, mecūgú tiia muujā, jīwā.

⁴⁹ Jesupé cúārē yuwi:

—Wātī cuogú niiria. Yuu tiirémena yuu Pacure padeorére ēñoā. Múápe yuu tiirére ña, yuure ñañarō buijā. ⁵⁰ “Basocá yuure añurō wedesearo” jīrēre āmaāgū mee tiia. Teero niipacari, sīcū niī yuure añurō wedesequ. Cūūrā basocá tiirére queoró wedeguda niī. ⁵¹ Yuu ateréja diamacúrā jīā: Yuu wedeseri tuo, teeré tiigúno diariqui, jīwī.

⁵² Judíoare dutirápeja jīwā:

—Ūsā jīārirobirora teorora niā: “Wātī cuogú niijgū, mecūgú tiia”. Abraham diajōāyigu. Profetacā diajōāyira. Muupeja biiro jīā: “Yuu wedeseri tuo, teeré tiigúno diariqui”. ⁵³ Muu ūsā ñecū Abraham nemorō niiria. Cūū diajōāyigu. Profetacā diajōāyira. Muupeja ¿ñiirūno niī teero jī wedesequ? jīwā.

⁵⁴ Jesupéja cúārē jīwī:

—Yuu basiro yuu tiirére añurō wedeseri, wapamaníā. Yuu Pacu (múā “Cōāmacū ūsā Pacu” jīgúrā) yuu tiirére añurō wedesei. ⁵⁵ Múā cūūrē masīricu. Yuupeja cūūrē masīā. Yuu “cūūrē masīria” jīgū, múā tiiróbiro jīditorepigū niibocu. Diamacúrā jīā: Yuu cūūrē masīā; cūū wedeseri tuo, teeré tiia. ⁵⁶ Múā ñecū Abraham yuu atiadarere “ñāgūda” jī, useniwī. Teeré ñāgū, bayirō useniwī, jīwī.

⁵⁷ Cūāpeja jīwā:

—Muu cincuenta cūmarī cuorīpacu, ¿Abrahamrē ññarī? Ññaridojāyīyu, jīwā.

⁵⁸ Jesupé yuwi:

—Yuu ateréja diamacúrā jīā: Abraham bauáadari sugueropu, “yuurá niā”, § jīwī.

⁵⁹ Cūū teero jīrī tuorá, cūūrē déesiāāda jīrā, ūtāperire néemiwā. Cūūpeja cúārē dutijā, Cōāmacūwiipu niīarigu wáajōāwī.

9

Jesús ññahēgū bauárigure ññarī tiirígue

¹ Jesús netōwá, sīcū ūmu capeari ññahēgūrē ññawī. Cūū wīmagūpura capeari ññahēgū bauáyigu. ² Ūsā Jesuré sāññawū:

—Ūsārē buegú, ¿deero tiigú āni capeari ññahēgū bauáyiri? ¿Noāyé wapa niī? ¿Cūūye wapa, cūū pacusūmuāye wapa niī? jīwā.

³ Jesús ūsārē jīwī:

—Cūū ñañaré tiiré wapa mee niā. Teero biiri cūū pacusūmuāye wapa mee niā. Cūūmena Cōāmacū cūū añurō tiirére ēñodugágu, cūūrē teero baugú bauári tiirígu niwī. ⁴ Yuure ticodiocorigu padedutirere mecūtīgā marīrē tiiró booa. Too síro ñami tiiróbiro niādacu. Ñami jeari, sīcūno

§ 8:58 Abraham bauáadari sugueropu, Jesús cūū Pacumena niitoayigu. Too síro Moisés Cōāmacūrē cūū wāmerē sāññarī, “yuurá niā” jī yuuyigu. Teero tiigú, Jesús “yuurá niā” jīrī, basocá cūūrē déesiāādagamiyira.

pademasĩriqui. ⁵ Yũũ atibúrecopũ niigũ, basocáre sãwócore tiiróbiro niĩã, jĩwĩ.

⁶ Jesús teero jĩãri siro, yepapũ usecóre eocũ, dita oocutĩre maané, capearipũ tuusĩã, ⁷ cãũrẽ jĩwĩ:

—Siloétaropũ mũũye capearire cosegú wáaya, jĩwĩ.
(Siloé jĩrõ, “ticoconorigũ” jĩũgáro tiia.)

Teero tiigú, cãũ toopú wáa, cãũ capearire coserigũ niwĩ. Cãũ wiipú putuaatigũ, añurõ ñnarigũ niwĩ. ⁸ Cãũya wii puto macãrã, ãpẽrã cãũ niyeru sãĩduĩri ñnarucurira cãmerĩ sãĩñáyira:

—¿Ñani niyeru sãĩduĩrucuarigũra niĩrã? jĩyira.

⁹ Siquẽrã “cãũrã niĩ” jĩyira. ãpẽrãpé “niirii; ãpĩ cãũbiro baugú niĩ” jĩyira.

—Yũurá niĩã, jĩyigu.

¹⁰ —¿Deero tiigú mũũ mecütigãrẽ añurõ ñnaĩ? jĩyira cúãpe.

¹¹ —Jõõ niĩarigũ Jesús wãmecütigũ dita oocutĩremena yũũ capearire tuusĩã, Siloétaropũ yũũre cosedutíati. Teero tiigú, wáa, yũũ coseári siro, añurõ ñnaãwũ, jĩ yũũyigu cãũpeja.

¹² —¿Noopú niigari cãũ? jĩyira.

—Masĩriga. Noopú niigũ niiqui, jĩyigu cãũpeja.

Fariseo basoca ññahẽgũ niimiãrigũre sãĩñárigue

¹³ Capeari ññahẽgũ niimiãrigũ fariseo basoca putopũ néewanorigũ niwĩ.

¹⁴ Jesús dita oocutĩremena cãũrẽ ñnarĩ tiirí bureco ãsã yeerisãri bureco niwũ. ¹⁵ Teero tiirã, fariseo basocapeja cãũrẽ sãĩñáyira:

—¿Deero tiigú mũũ añurõ ñnaĩ? jĩyira.

—Sĩcũ yũũ capearire dita oocutĩremena tuusĩããti. Yũũ coseári siro, añurõ ñnaãwũ, jĩyigu.

¹⁶ Siquẽrã fariseo basoca jĩyira:

—Cãũrẽ teero tiĩarigũre Cõãmacũ ticocorijĩyi. Marĩ yeerisãri burecore netõncãgũ tiĩ, jĩyira.

ãpẽrãpé jĩyira:

—Cãũ ññarãrẽ tiigũno niigũjã, añuróre tiĩẽñoriboajĩyi, jĩyira.

Cúã cãũrẽ sãĩcãrĩbíro wãcũriyira sãa. Teero tiirã, batajõãyira.

¹⁷ Teero tiirã, cúã capeari ññahẽgũ niimiãrigũre sãĩñáyira sũcã:

—Mũute ¿deero jĩĩ mũũrẽ ñnarĩ tiĩarigũre? jĩyira.

—Yũũja “profeta niĩ” jĩã, jĩyigu.

¹⁸ Judioare dutirã capeari ññahẽgũ niimiãrigũye quetire padeodugáriyira. Teero tiirã, cãũ pacusũmũãrẽ sũocó, ¹⁹ sãĩñáyira:

—¿Ñani múã macũ niĩ? ¿“Wĩmagũpũra capeari ññahẽgũ bauárigũ” múã jĩirigũra niĩ? ¿Deero tiigú cãũ mecütigãrẽ ñnaĩ? jĩyira.

²⁰ Cãũ pacusũmũãpe yũũyira:

—Ejũ, ãsã macũrã niĩ. Cãũ capeari ññahẽgũ bauámiwĩ. Tee díçure ãsã masĩã. ²¹ Cãũ mecütigã ññarere masĩriga. Cãũrẽ ñnarĩ tiĩarigũcãrẽ masĩriga. Cãũ basiro yũũmasĩ; wĩmagũ mee niĩ. Cãũrẽ sãĩñãña, jĩyira.

²² Cãũ pacusũmũã cuira, teero jĩyira. Judioare dutirã too sũgueropũ ateré jĩyira: “Jõõ niĩarigũre ‘Cõãmacũ beserigũ Cristo niĩ’ jĩgũnorẽ marĩ neãri wiipũ cõãwioneconoãdacu; marĩmena niĩnemoriqũ”, jĩyira. ²³ Teero tiirã, cãũ pacusũmũã “wĩmagũ mee niĩ; cãũrẽ sãĩñãña” jĩyira.

²⁴ Judíoare dutirápeja capeari ñahēgū niimiārigure suocóyira sūcā. Cūūrē jīyira:

—Cōāmacū tuocóropure diamacú wedeseya. Ūsā masiā: Jōō niīārigu ñañaré tiigú niī, jīyira.

²⁵ Cūūpe yūuyigu:

—Cūū ñañaré tiigú niiqui; yūu masīriga. Ate dícare masiā: Yūu capeari ñahēgū niipacu, mecātīgārē ññaā sáa, jīyigu.

²⁶ Cūāpeja cūūrē sãññanemoyira:

—¿Deero mūūrē tiārī? ¿Ñeenómena mūūrē ññarī tiārī? jīyira.

²⁷ Cūūpe yūuyigu:

—Múārē wedetoamiāwū; yūure tuorícu. ¿Deero tiirā wedenemorō booi sūcā? ¿Múācā cūūrē nunudugágarī? jīyigu.

²⁸ Cūāpeja cūūrē tutiyira:

—Mūu cūūrē nunññā. Ūsāpeja Moisés dutirēre nunññāda. ²⁹ Ūsā masiā: Cōāmacū Moisére wedeseyigu. Cūūrējā “too macūpu niī” jīmasīriga, jīyira.

³⁰ Cūūpeja cūūrē jīyigu:

—¡Ayo! ¿Múā cūūrē “noo macūpu niī” jīmasīrigari? ¡Cūūrā yūure capeari ññarī tiāwī! ³¹ Marī ateré masiā: Cōāmacū ñañaré tiirāre cūā sãirēre yūuriqui. Cūūrē padeorānorē, cūū boorē tiirānorē yūuqui. ³² Sīcārī “sīcū wīmagūpara capeari ñahēgū bauārigure ññarī tiāyigu” jīrī tuoyá maniwū.

³³ Cōāmacū cūūrē ticocoriatā, yūure capeari ññarī tiirīboajīyi, jīyigu.

³⁴ Cūāpeja cūūrē jīyira:

—Mūu sicatorpara ñañagū bauārigu niipacu, ūsārē buemasīricu sáa, jīyira.

Cūū cūāmena niimiārigure cōāwionecojāyira.

Ññahērā tiiróbiro niirāye

³⁵ Jesús capeari ññahēgū niimiārigure cūā cōāwionecori tuowī. Cūūrē buajeágu, jīwī:

—¿Mūu niipetira sōwūrē padeói? jīwī.

³⁶ —¿Noā niī cūū? Yūu cūūrē padeodugága, jī yūuwī.

³⁷ —Mūu cūūrē ññatoaa. Yūu mūumena wedesege cūūrā niā, jīwī.

³⁸ —Ōpū, mūūrē padeóa, jī, cūū puto ññicācoberimena jeacūmuwī.

³⁹ Jesupé jīwī:

—Yūu atibárecopure basocáre cūā ññañaré tiirēre masiārō jīgū atiwū. Teero wáari, capeari ññahērā tiiróbiro ññaadacua; capeari ññarā capeari ññahērā tiiróbiro wáaadacua, jīwī.

⁴⁰ Sīquērā fariseo basoca cūū patoru niirāpeja cūūrē tuo, jīwā:

—Ūsācārē “capeari ññahērā tiiróbirora niīā múā” ¿jīgū tiī? jīwā.

⁴¹ Jesupéja cūūrē yūuwī:

—Múā capeari ññahērā tiiróbiro niirājā, yūu tiirēre ññaribojīyu. Teero tiirā, wapa cuorībojīyu. Múā “ññamasiā” jī wácūjīrā, wapa cuorā niīā, jīwī.

10

Oveja coterí basocūmena queoré

¹ Jesús queorémēna wedewī:

—Yūu ateré diamacūrā jīā: Sīcū oveja niirī sãnirō soperé sãāwahegu, tiisãnirōrē muānetōsāwagu, yaarépigu niiqui. ² Soperé sãāwagupe oveja

coterí basocɔ niiqui. ³ Sope sãawaro coterí basocɔ cãurẽ pãõõnecoqui. Cãũyara oveja cãũ wedeseri tuomasĩcua. Cũãcõrõrẽ cãũ wãmemena sũo, néewitiwaqui. ⁴ Cãũyarare witiwapetiri ñña, cãurẽ suguewaqui. Cãũ wedeseri tuomasĩjĩrã, cãurẽ nunucúa. ⁵ Æpĩ cãũ ññamasĩhẽgũrẽ nunuridojãcua. Cãũ wedeseri tuomasĩrijiã, cãurẽ dutibatẽjõãcua, jĩwĩ.

⁶ Fariseo basoca cãũ cãurẽ queorẽmena wederi, “biirope jĩdugaro tiicú” jĩmasĩriwa.

Jesús oveja coterí basocɔ tiiróbiro niĩ

⁷ Cãũ tuohéri ññagũ, Jesús cãurẽ jĩñemowĩ:

—Yũũ aterėja diamacũrã jĩã: Yũũrá oveja sãawari sope tiiróbiro niĩã. ⁸ Niipetira yũũ suguero atirira ññañarã, ovejare yaarẽpira tiiróbiro niĩya. Teero tiirã, oveja cãurẽ nunurĩrira niĩwã. ⁹ Yũũrá sope tiiróbiro niĩã. Yũũpure sãawarano netõnénoãdacua. Oveja tiiróbiro sãawa, witiwa, tãa buarã tiiróbiro niĩãdacua.

¹⁰ Yaarẽpigũ cãurẽ yaagũdu, sããgũdu dícu atiqui. Yũũpeja cãurẽ catiré ticogu atiwa, ãñurõ peti niĩãrõ jĩgũ.

¹¹ Yũũrá ovejare ãñurõ coterí basocɔ tiiróbiro niĩã. Ovejare ãñurõ coterí basocɔ cãũyarare diabosaqui. ¹² Æpĩpé cãũ õpũyarare ññanunusegu dícu niiqui; oveja coterí basocɔ peti mee niiqui. Cãũyara mee niicua. Teero tiigú, yái atiri ñña, ovejare cõãnucõjã, dutijõãqui. Yáipe cãurẽ ñee, ãcũbatejãqui. ¹³ Ovejare ññanunusegu dícu niijĩgũ, cãurẽ wãcũriqui. Æñunicu cãurẽjã.

¹⁴⁻¹⁵ Yũũpeja ovejare ãñurõ coterí basocɔ tiiróbiro niĩã. Yũũ Pacu yũũre masĩ; yũũcã cãurẽ masĩã. Teerora yũũcã yáarare masĩã; cãũcã yũũre masĩya. Yáarare diabosa, netõnéngũdacu. ¹⁶ Yũũ ãpẽrã ovejare cõoa; cãũ atisãnrõ macãrã mee niĩya. Cãũcãrẽ néeatiguda. Cãũcã yũũ wedeseri tuo, yũũadacua. Teero tiirã, sãcũpõna niĩãdacua; teero biiri sãcũrã cãurẽ cotegú niigũdaqui.

¹⁷ Yáarare diabosa, too síro masãgũdacu. Teero tiigú, yũũ Pacu yũũre maĩ. ¹⁸ Sãcũ yũũre diari tiimasĩriqui; yũũ booró diaguda. Yũũ diamasĩã; too síro masãmasĩã. Yũũ Pacu yũũre biirora tiidutiwi, jĩwĩ.

¹⁹ Judíoape cãũ wedeseri tuorã, cãurẽ sãcũrĩbiro wãcũriwa sũcã. Teero tiirã, batajõãwã. ²⁰ Pau cãurẽ jĩwã:

—¿Deero tiirã múã cãurẽ tuoĩ? Wãtĩ cõogú niĩ; teero biiri mecũgú peti tii, jĩwã.

²¹ Æpẽrãpéja jĩwã:

—Wãtĩ sããnorigu teero wedeseriboqui. Wãtĩ sããnorigu capeari ññahẽgũrẽ ññarĩ tiimasĩriqui, jĩwã.

Judíoa Jesuré boorĩrique

²² Pũuriro niirĩ, Jerusalénpu ãsã judíoa bosebũreco tiiwá. Too suguero macãrãpu Cõãmacũwiire yaponõãri siro, bosebũreco tiipéoyira. Tii bosebũreco ãsã wãcũnũuseri bũreco niiwã. ²³ Jesús Cõãmacũwiipu biayá manirĩ tatiapu wáawi. Tiitatia wãmecutia Pórtico de Salomón. ²⁴ Toopú judíoare dutirápeja cãurẽ ãñurõ sodeanucãjõãwã. Cãurẽ sãĩñãwã:

—¿Dee biiripu ãsãrẽ diamacú maquẽrẽ wedegudari? Mũũ Cõãmacũ beserigu Cristo niigũ, diamacũrã ãsãrẽ wedeya, jĩwã.

²⁵ Jesupé cãurẽ yũũwi:

—Wedemiwū; múã tuoríwu. Yũũ Pacu wãmemena tiiẽñore yũũ ni-irecutirere añurõ ãñoã. ²⁶ Múã yáara oveja niiria. Teero tiirã, yũũre padeoría. ²⁷ Yáara ovejapeja yũũ wedeserere tuomasíya. Yũũcã cúãrẽ masiã. Cúã yũũre nũũũya. ²⁸ Yũũ cúãrẽ catiré petihére ticoa. Cúã pecamepu wáaricua. Sícũno yũũ cuorãre yũũre ãmamasíríqui. ²⁹ Cúãrẽ yũũ Pacu ticorigu niiwĩ. Cũũ niipetira nemorõ tutuagu niĩ. Teero tiigú, sícũno yũũ Pacu cuorãre ãmamasíríqui. ³⁰ Ɔsã yũũ Pacumena sícũrã niĩã, jĩwĩ.

³¹ Cũũ teero jĩĩrĩ tuorã, judíoare dutirápeja ãtãperire néemiwã sũcã, cúãrẽ déesĩãda jĩĩrã. ³² Jesupé cúãrẽ jĩwĩ:

—Yũũ Pacu tutuaremena múã ãñacoropu pee añuré tiiẽñowũ. ¿Ñeenó tiiré wapape yũũre déesĩãdugai? jĩwĩ.

³³ Cúãpe yũũwa:

—Mũũ añurõ tiiré wapa déesĩãricu. Mũũ basocúra niipacu, “yũũ Cõãmacũ niĩã” jĩĩré wapa mũũrẽ siããda. Mũũ Cõãmacũrẽ ñañarõ wedesegu tiia, jĩwã.

³⁴ Jesupé cúãrẽ jĩwĩ:

—Múã dutiré watoapũre Cõãmacũ jĩĩriguere biiro jóanoã: “Múã Cõãmacũ tiiróbirora niirã niĩã”, * jĩĩ jóanoã. ³⁵ Marĩ masiã: Cõãmacũye queti jóaripũ maquẽrẽ “diamacũ maquẽ niiria” jĩĩmasiãña maniã. Cõãmacũye wederirare “múã Cõãmacũ tiiróbirora niirã niĩã” jĩĩ jóadutirigu niiwĩ. ³⁶ Teero tiigú, “yũũ Cõãmacũ macũ niĩã” jĩĩmasiã. Múãpe yũũ teero jĩĩré wapa yũũre “Cõãmacũrẽ ñañarõ wedesegu tiia” jĩĩã. Teero niiria. Cõãmacũ yũũre besewi; yũũre atibúrecopũre ticodiocowi. ³⁷ Yũũ Pacu tiirére yũũ tiihéri, yũũre padeoríjãña. ³⁸ Cũũ tiirére tiirípereja, yũũre padeorípacara, yũũ tiiẽñorere padeoyã. Múã teeré padeorã, “yũũ Pacu yũũpũre niĩ” jĩĩrére masiãdacu. Teero biiri “yũũ cũũpũre niĩã” jĩĩrére tuomasĩãdacu, jĩwĩ.

³⁹ Cúãpeja cúãrẽ peresuwiipũ néewadugamiwã sũcã. Cũũpe cúãrẽ dutijõãwĩ.

⁴⁰ Too síro Jesús día Jordán apeniñapũ tĩãwawi. Toopũre Juan wãmeõtiri basocu wãmeõtiriropu puuácũmuwĩ. ⁴¹ Pau Jesuré ãñarã jeara, jĩwã:

—Juan Cõãmacũ sícũrã tiimasírere tiiẽñoriwi. Tiiẽñoripacu, niipetire ãniyé maquẽrẽ wedegu, diamacũrã wedeyi, jĩwã.

⁴² Toopũre pau Jesuré padeowã.

11

Lázaro diarigue

¹ Sícũ basocũ diarecutigu niirigu niiwĩ. Cũũ wãmecutiwi Lázaro. Cũũ, teero biiri cúũ sõwõsãnumiã María, Marta Betania macã macãrã niiwã. ² Maríara niiwõ Jesuyé dũporipũre sitiaãñũre píopeco, coo põañapõmena tuucosérigo. Coo bai Lázaro diarecutigu niiwĩ. ³ Lázaro sõwõsãnumiã Jesuré queti ticocorira niiwã:

—Õpũ, mũũ menamacũ diagũ tii, jĩĩcoyira.

⁴ Jesupé tee quetire tuogú, jĩwĩ:

—Cũũ diarecutiremena diadoariqui. Cũũ diarémene Cõãmacũ tutuarere ãñoñõãdacu. Yũũ Cõãmacũ macũcãrẽ basocã “cũũ tutuagu niĩ” jĩĩãdacu, jĩwĩ.

* **10:34** Salmo 82.6.

⁵ Jesús cúa María, Marta, teero biiri cúa bai Lázaro maĩrigu niwĩ. ⁶ Teero tiigú, cūu diarecutire quetire tuogú, cūu niirõpu puabureco putuacūmunemowū sūcā. ⁷ Too síro ūsā cūu bueráre: —Jāmu Judeapu sūcā, jĩwĩ.

⁸ Ūsāpe cūurē jĩwū:

—Ūsārē buegú, yoawaria ména judíoare dutirá ūtāperimena muurē déesĩadugamiwā. ¿Muu toopú wáadugagari sūcā? jĩwū.

⁹ Jesupé queorémena yuuwi:

—Wācūpatirijāña. Múā masiā: Sicaburecore doce horari bóea. Búreco wáaguno bóeremena ñnamasĩqui. Teero tiigú, ñaacūmuriqui. ¹⁰ Naĩtĩārõpu wáagunopeja cūu wáaro sīawócore maniré wapa dupotua, ñaacūmuqui, jĩwĩ.

¹¹ Teero jĩāri siro, ūsārē jĩwĩ:

—Marĩ menamacū Lázaro cānijõājĩyi. Yuu cūurē wācõgú wáaguda, jĩwĩ.

¹² —Ōpū, cūu cāniārigu, añujõāgūdaqui, jĩwū.

¹³ Jesús “Lázaro cānijõājĩyi” jĩgū, “dajõājĩyi” jĩdugagu tiwĩ. Ūsāpe cāniré petire wācūjāmiwū. ¹⁴ Ūsā tuohéri ñnagū, Jesús ūsārē tuomasĩrõrā wedewi:

—Lázaro diajõājĩyi. ¹⁵ Marĩ toopú niihērĩ, añuā. Yuu useniā; añuniādacu máārē. Toorá múā nemorõ padeoādacu. Jāmu, cūurē ñnarā, jĩwĩ.

¹⁶ Tomás (“suduárigu” ūsā jĩgú) ūsārē jĩwĩ:

—Jāmu marĩcā. Marĩrē buegúre cúa sīārĩ, cūūmenarā diara wáada, jĩwĩ.

Jesús diarirare masō, catiré ticoré

¹⁷ Jesús Lázaro ya macāpu jeagudu tiirĩ, ūtātutipu cūūrigue quetire tuowĩ. Cūurē cūūāri siro, bapari burecori netõyiro mée. ¹⁸ Betania Jerusalén putogā niwū. Pua kilómetro, ape kilómetro deco yoaro niwū. ¹⁹ Teero tirá, pau Jerusalén macārā cúa bai diari tuorá, Marta, Maríare wācūtutuaaro jĩrā, cúa putopu ñnarā jearira niwū. ²⁰ “Jesús atitoai mée” jĩrĩ tuogó, Marta cūurē bocago atiwo. Maríape wiipú putuáyigo. ²¹ Marta Jesús puto jeago, cūurē jĩwō:

—Ōpū, muu ānopú niirĩ, yuu bai diariboajĩyi. ²² Mecūtígācārē Cõāmacū niipetire muu sārénorē ticoqui. Teeré masiā, jĩwō.

²³ Jesús coore jĩwĩ:

—Muu bai masāgūdaqui, jĩwĩ.

²⁴ Cooreja yuuwo:

—Yuu masiā: Atibureco petirĩ, niipetira diarira masāripu, masāgūdaqui, jĩwō.

²⁵ Jesupé jĩwĩ:

—Yuurá diarirare masō, catiré ticogú niā. Yuure padeogú diapacu, catigūdaqui sūcā. ²⁶ Mecūtígārē catirá yuure padeorá diari siro, dianemorícua. ¿Muu teeré padeói? jĩwĩ.

²⁷ Coore yuuwo:

—Ōpū, ateré padeóa: Muu Cõāmacū beserigu Cristo, Cõāmacū macū niā. Muu “sīcū basocú atigudu niāyigu” cúa jĩrigu niā, jĩwō.

Lázaro cūuri tuti puto Jesús utirigie

²⁸ Marta Jesuména wedeseari siro, coo bayio Maríare suogó wáawo. Coore āpērā tuohéropu wedeyigo:

—Marĩrẽ buegú jeatoaawĩ. Mũũrẽ sũodutĩawĩ, jĩĩyigo.

²⁹ Coo teero jĩĩrĩ tũogó, cãũ pũtopũ máata atirigo niuwõ. ³⁰ Jesús Marta bocaariopũ niuwĩ. Macãpũre piyawariwi ména. ³¹ Judíoa wiipũ Marĩare wãcũtutuari tiirã tiiyĩra. Cũã coo boyeromena witiwari ñnarã, coore nũnũyĩra. “Cũũari tutipũ utigo wáago tiicó”, jĩĩ wãcũmiyira.

³² Marĩape Jesús pũto jea, cãũrẽ ñña, cãũye dũpori pũtopũ munibiãcũmuwõ.

—Õpũ, mũũ ãnopũ niiãtã, yũũ bai diariboajĩyi, jĩĩwõ.

³³ Jesús coo utiri ññagũ, teero biiri judíoa coore nũnũátiariracã utiri ññagũ, bayiró wãcũpati, ññaarõ yeeripũnacutiwi.

³⁴ —¿Noopũ cãũrẽ cũũarĩ? jĩĩ sãĩñáwĩ.

—Jãmu, ññagũ atiya, jĩĩwã.

³⁵ Jesús utiwi. ³⁶ Cãũ utiri ñnarã, judíoa cãmerĩ jĩĩwã:

—Ññaña. Cãũrẽ bayiró maĩjãmiãyiri cãũ, jĩĩwã.

³⁷ Sĩquẽrã jĩĩwã:

—Ñni jõõ niirigu capeari ññahẽgũrẽ netõnerigura niĩĩrã. ¿Lázarcãrẽ diari tiiriboayiri? jĩĩwã.

Jesús Lázare masõrigue

³⁸ Jesús Lázare cũũri tutipũ jeagu, bayiró wãcũpatiremema niuwĩ sũcã. Tiiututi ãtãtuti niuwã. Tiiututi sopepũtõ ãtãquicamena bianõwã. ³⁹ Jesús cããrẽ: —Tiiquire néecoya, jĩĩwĩ.

Marta diaarigu sõwõpe cãũrẽ jĩĩwõ:

—Õpũ, ãni niiqui. Cãũ diaari siro, bapari bũrecori netõã, jĩĩwõ.

⁴⁰ Jesús coore jĩĩwĩ:

—“Yũũre padeogó, Cõãmacũ tutuarere ññagõdacu”, jĩĩ wedeawũ mũũrẽ, jĩĩwĩ.

⁴¹ Teero tiirã, cãã tiiututi biarĩquicare néecowa. Jesús ññamũõco, Cõãmacũrẽ jĩĩwĩ:

—Pacu, yũũ sãĩrẽre mũũ tũoa. Teero tiigũ, mũũrẽ usenire ticoa. ⁴² Yũũ masĩã: Mũũ yũũre tũorucújãã. Ñniã ãnopũ nucũrãye maquẽrẽ busurómena mũũmena wedesea. “Yũũ mũũ ticodiocorigũ niĩã” jĩĩrẽre masĩãrõ jĩĩgũ, teero tiia, jĩĩwĩ.

⁴³ Cãũ teero jĩĩari siro, bayiró busurómena jĩĩwĩ:

—Lázaro, witiatiya, jĩĩwĩ.

⁴⁴ Cãũ teero jĩĩrã, diaarigu niimiãrigũ witiatiwi. Cãũye wãmorĩ, cãũye dũporire sutimẽna dũdũanorigũ niuwĩ. Cãũya diapóacã suti caseromena cõmanórigũ niuwĩ. Jesús cããrẽ jĩĩwĩ:

—Cãũrẽ jõãñã, witiatiaro jĩĩrã, jĩĩwĩ.

Jesuré ñeeãdara wedeserigue

(Mt 26.1-5; Mr 14.1-2; Lc 22.1-2)

⁴⁵ Judíoa Marĩare ñnarã jeaarira cãũ teero tiiriguere ñnarã, paũ cãũrẽ padeowã. ⁴⁶ Æpẽrãpẽ Jesús tiiriguere fariseo basocapũre wedera wáayira.

⁴⁷ Teerẽ tũoarĩ siro, paiarẽ dutirã, teero biiri fariseo basoca, Judíoare Dutirã Petimena neãyira. Neãari siro, jĩĩyira:

—¿Deero tiiãdari marĩ? Jõõ niĩãrigũ pee tiiẽnorere tiigũ tiiqui.

⁴⁸ Marĩ cãũrẽ teero ññajãrĩ, niipetira cãũrẽ padeoãdacua. Romanuã ati,

Cõãmacũwiire cõããdacua. Teero biiri marĩ dutiré cʉorére petirĩ tiiãdacua, jĩĩyira.*

⁴⁹ Sícũ cũã menamacũ wãmecutiwi Caifás. Cũũ tiicũmarẽ paiaré dutigú niiwĩ. Cũũ cúãrẽ jĩĩyigu:

—Múã tʉomasĩridojáã. ⁵⁰ Niipetira basocá marĩya dita macãrã diari, ñañanibocu. Biiro tiiripe, ãñucu: Sícũ marĩ niipetiraye niiãdarere diabosari, marĩrẽ ãñuãdacu, jĩĩyigu.

⁵¹ Caifás cũũ basiro wãcũrémena teero jĩĩriyigu. Tiicũma cũũ paiaré dutigú niirĩ, Cõãmacũ cũũrẽ teero wãcũré ticoyigu. Teero jĩĩgũ, “marĩ niipetiraye niiãdarere Jesús diabosagudaqui” jĩĩsugueyigu. ⁵² Jesús judíoa dícare diabosariyigu. Niipetira Cõãmacũ põna cũũrẽ padeoádarare, apeyé ditapũ niirãcãrẽ diabosayigu. Sicapõna macãrã sícãpõna tiiróbiro niãrõ jĩĩgũ, teero tiiyigu. ⁵³ Teero tiirã, cúã tiiburecora “¿deero tiiãdari marĩ cũũrẽ sãããdara?” jĩĩ wãcũñucãyira.

⁵⁴ Teero tiigú, Jesús paũ judíoa watoapũre wáanetõnemiwi. Too niãrigũ yucu manirõ wesapũ wáawi. Efraín wãmecutiri macãpũ jea, toopú ãsãmena putuáwi.

⁵⁵ Pascua judíoa bosebureco jeaadarõ tiirĩ, paũ basocá Jerusalénpũre jeawa. Cũã tii bosebureco suguero cúã ñañarẽ tiiriguere cosesugúera jeara tiiyira. ⁵⁶ Jesuré ãmaãcãmesãyira. Cõãmacũwii wesa macã yepapũ niirã, cãmerĩ sãĩñáyira:

—¿Múã deero tũgueñaĩ? ¿Cũũ boseburecore ññagũ atigudari? jĩĩyira.

⁵⁷ Paiaré dutirá, fariseo basocamena too sugueropũ basocãre biiro dutiyira:

—Múã “jõõ niãrigũ toopú niãyigu” jĩĩrĩ tʉorã, ãsãrẽ wedeya, jĩĩyira. Cũũrẽ ñee, peresuwiipũ néewadugayira.

12

Jesuré sitiaãñũre píopeorigue
(Mt 26.6-13; Mr 14.3-9)

¹ Pascua bosebureco wáaadarõ seis burecori dusarĩ, Jesús cũũ buerãmena Betaniapũ wáawi. Too suguero tiimacãpũra Jesús Lázaro diarigupũre masõwĩ. ² Toopú Jesuré bosebureco tiipéowa. Marta yaarére batowo. Lázaro, ãpẽrãcã Jesuména yaadiwa. ³ Teero tiigó, María sicagã* sitiããñũrigare Jesús puto néeatiwo. Tee sitiaãñũre “nardo” wãmecutire wapapacãre niiwũ. Cũũye dũporipũ píopeo, cooya póañapõmena tuucoséwo. Tiiwĩ niipetiropũ sitiaãñũsesajõãwũ.

⁴⁻⁵ Judas Iscariote jĩĩwĩ:

—Ate sitiaãñũrere sicacũma padegũ wapatárocõrõ dúaro boomíãyu. Tee niyerure bóaneõrãrẽ ticonoboajiyu, jĩĩwĩ.

Cũũ Jesús buegú too síropũ cũũrẽ ññatutirapũre wedesãgũdu niirigu niiwĩ. ⁶ Diamacú bóaneõrãrẽ tiápudugagũ mee tee jĩĩwĩ. Biiro wedesegũ niyeru yaadugágũ, teero jĩĩwĩ. Cũũ ãsã niyeru sããripore cotegú niimiwĩ. Tiipo maquẽ niyerure yaajãrucurigu niiwĩ. ⁷ Jesús cũũrẽ jĩĩwĩ:

* **11:48** Judíoare dutirá biiro wãcũjĩya: “Basocá niipetira Jesuré padeorã, cũũrẽ õpũ sõnecoadacua; romanuãrẽ cõããdacua. Romanuã õpũ teerẽ tʉogú, paũ surarare ticocogudaqui”, jĩĩ wãcũjĩya.

* **12:3** Pecasãyemena “medio litro” niã.

—¿Deero tiigú coore potocōĩ? Potocōgũ mee tiiyá. Coó atéré ññanocũrigu niuwō yuu diaadari bureco maquerē. ⁸ Bóaneōrã múã watoapu niurucu-jãadacu. Yũpeja múãmena niurucuricu, jĩwĩ.

Judíoare dutirá Lázarore sãadugárigue

⁹ Pau judíoa Jesús Betaniapu niiré quetire t̃oyíra. Teero tiirá, cãurē ññarã jeawa. Cũú dícare ññarã jeariwa. Cũú masõrigu Lázarcãrē ññarã jeawa. ¹⁰⁻¹¹ Pau judíoa cãú masãrigue quetire t̃orá, paiaré dutirá dutirére duujã, Jesuré padeowá. Teero tiirá, paiaré dutirá: —Lázarcãrē sããada, jĩmiyira.

Jesús Jerusalénpu sããwarigue

(Mt 21.1-11; Mr 11.1-11; Lc 19.28-40)

¹² Apebáreco Jerusalénpu pau boseburecore ññarã jeará “Jesús atiqui méé” jĩrē quetire t̃oríra niuwã. ¹³ Teero tiirá, iquiquerire páata, cãurē bocara atiwa. Bayiró wedeseremena jĩatiwa:

—¡Marĩ Òp̃urē usenire ticoada! ¡Ñni Cõãmacũ tico diocorigu niĩ! ¡cãurē añurõ tiíaro! ¡cũú marĩ Israelya põna macãrã Òp̃u niĩ! jĩwã.

¹⁴ Jesús burro wĩmagurē buajeá, cãú sotoapu muãpeawi. Cũú teero tiiriguere Cõãmacũye queti jóaripũpu jóanoã:

¹⁵ Múã Jerusalén macãrã, cuirijãña.

Ññaña: Múã Òp̃u atitoai méé;

cãú burra macũ wĩmagũ sotoapu pesaatii,†
jĩ jóanoã.

¹⁶ Tee jóariguere ãsã cãú buerá sicutopure “Jesuyé queti niicu” jĩ t̃omasĩriwu. Too síro ãmuãsepu cãú muãwari siropu, ãsã wãcũbuawu. Teero tiirá, “Cõãmacũye queti jóaripũpu jĩrõbirora cãurē diamacãrã wãawu” jĩ cãmerĩ wedesewu.

¹⁷ Pau Jesús Lázarore masõrĩ ññarira tee quetire wedesesajõãyira. “Lázaro ãtãtutipu niimiãrigure suowíonecowi”, jĩ wedeyira. ¹⁸ Teero tiirá, pau tee tiĩñoriguere t̃oríra Jesuré bocara atiwa. ¹⁹ Fariseo basocapeja cãmerĩ jĩyira:

—Marĩ deero tiimasĩritu niã. ¿Ññamiĩ múã? Niipetira cãũmena wáara tiíya, jĩyira.

Griegoa Jesuré ññadugárigue

²⁰ Bosebureco ññarã jeará watoapu s̃iquerã griegoa niuwã. Cũãcã Cõãmacũrē padeorá atirira niuwã. ²¹ Cũã Felipe puto jeayira. Felipe Betsaida Galilea ditapu niirí macã macũ niuwĩ. Cũã cãurē jĩyira:

—Jesuré ññarã wãadugaga.

²² Felipe Andrére wedegu wáayigu. Cũã puarãpu Jesuré wedera jeawa. ²³ Jesús cããrē queorẽmena yuũwi:

—Máata niipetira s̃owũ uputí macũ niirére ãñonóãdacu. ²⁴ Yũu ateréja diamacãrã jĩã: S̃icũ oteré capere oteriatã, teero putuájãcu. Teeperi oteri docare, ditapu bóa, wii, bucuá, pee ducacuticu. ²⁵ Atibárecopure cãú catirí burecorire maĩnetõnegũno pecameru ññaarõ tiinógũdaqui. Cũú catirí burecorire maĩhẽgũnope ãmuãsepu catiré petihére buagũdaqui. ²⁶ Yũu dutirére tiidugãgũno yũure nuũãrõ. Yũu niĩadaropure yũumena niigũdaqui. Yũu dutirére tiinunãsegunorẽ yũu Pacu añurõ tiigũdaqui, jĩwĩ.

† 12:15 Zacarías 9.9.

Jesús cūã diaadarere wederigue

²⁷ Jesús jīnemowī:

—Mecātīgā yuu bayiró wācūpatia. Teero tiigú, yuu deero jīmasīriga. “Pacɥ, yuure ñañarō wáadarere netōnéña”, ¿jīgūdari? Jīricu. Teero ñañarō tiinógūdura atiwɥ. ²⁸ Pacɥ, “mɥũ ãñunetōjōãã” jīréré eñoñá, jīwī.

Cūũ teero jīñari siro, ãmũãsepɥ wedeseri tuowú:

—“Yuu ãñunetōjōãã” jīréré eñotóawu; eñonemógūda sūcã, jīwī.

²⁹ Basocá toopú niirã cūũ wedeseri tuorá: —Bɥpo busuati, jīwã.

Åpērã: —Ángele cūũrē wedeseati, jīwã.

³⁰ Jesús cúãrē jīwī:

—Yuu tuodutígu mee wedeseati; múãpere tuodutígu wedeseati.

³¹ Mecātīgārē Cōãmacū atibúreco macārārē wapa tiigúdaqui. Mecātīgãcārē atibúreco macārārē dutigúre cōãwionecogūdaqui.

³² Yuupere basocá néemuðnucōãdacua, niipetirare yuu ãñurō tiibosáremena ugaripéaatiaro jīgũ, jīwī.

³³ Teero jīgũ, “biiro tiiri, diagudacu” jīgũ tiiwí. ³⁴ Basocá cúãrē jīwã:

—Cōãmacūye queti jóaripɥ cūã bueeñorí, biiro tuonówú: “Cōãmacū beserigu Cristo catirucujãgūdaqui”. Tee diamacú niirí, ¿deero tiigúdu mɥpe “niipetira sōwārē néemuðnucōrō booa” jīwī? Niipetira sōwũ ¿niipé niirí? jī sãñáwã.

³⁵ Jesupé cúãrē jīwī:

—Yuu atibúreco macārārē sñawócore tiiróbiro niia. Yuu basocáre Cōãmacūyere ãñurō masírí tiia. Múãmena péerogã niigūdacu. Yuu ãnopú niirí, múã yuu buerére padeoyá. Teero tiirá, múã wácũña manirō nañtĩarõpɥ wáara tiiróbiro wáaricu. Yuure padeohéguno nañtĩarõpɥ niigú tiiróbiro niia. Teero tiigú, ãñurépere besemasíriqui. ³⁶ Yuu sñawócore tiiróbiro niigú múãmena niia. Yuu múãmena niirí, yuure padeoyá. Teero tiirá, múãcã sñawócoropɥ niia dacu; Cōãmacūyere ãñurō masiãdacu, jīwī.

Jesús cúãrē teero jīñari siro, dutijõawí.

Judíoare dutirá Jesuré padeorírigue

³⁷ Jesús cūũ tutuaremena pee tiieñopacari, judíoare dutirá cúãrē padeoríwa. ³⁸ Cūã padeoríriguemena profeta Isaías jóaribirora wáaro tiiwá. Ateré jóarigu niiwí:

Ûsã Ópũ, noãnope ãsã wederére padeorá padeojíya. Niipetira padeopetíríya.

Cōãmacū tutuaremena tiieñorí ññapacara, padeoríya, †
jī jóarigu niiwí.

³⁹ Teero tiirá, cúã padeomasíríwa. Isaías atecãrē jóarigu niiwí:

⁴⁰ Cōãmacú cúãrē capeari ññahērã tiiróbiro tiiyígu.

Cūũyere tuomasíhērí tiiyígu.

Teero tiirá, ãñurō cūũ tiirére ññapacara, ññamasíríyira.

Cūũ buerére tuopacára, tuomasíríyira.

Cūũ buerére padeorá niirãpeja,

cúã ñañaré tiirére duujã, acabóre sãibójíya.

Cūũ cúãrē netōnébojíyi, §

jī jóarigu niiwí.

† 12:38 Isaías 53.1. § 12:40 Isaías 6.10.

⁴¹ Isaiás Jesús ɁpɁtí macũ niirére ñnasugueyigu. Teero tiigú, cũuye maquẽre wedeseyigu.

⁴² Teero jóari siro niipacari, paɁ judíoa, judíoare dutirápcã Jesuré padeomiwã. Marí neári wiipɁ niirãre cõawionecori jĩrã, baurocãpɁ Jesuré padeorére wedeseriwa. Fariseo basocare cuiyira. ⁴³ Jesuré padeopacãra, basocãpere nemorõ ãñurõ wãcũrĩ boojfya. Cõãmacãpereja “ãñuniya” jĩsugero boorĩjya.

Jesús wederi tuohéra ñañarõ tiinóãdara niitoaya

⁴⁴ Jesús bayiró busurõmena jĩwĩ:

—Yũre padeorãno yũ dicure padeoriya; yũ Pacu yũre ticodiocorigucãre padeooya. ⁴⁵ Yũre ñarãno yũre ticodiocorigucãre ñaãya. ⁴⁶ Yũ sãwõcore tiirõbiro niã. AtibúrecopɁre atiɁwɁ, yũre padeorãno naĩtĩãrõpɁ pɁtuáriããrõ jĩgũ. ⁴⁷ Yũ buerére tuo, teeré yũheranoré yũre ñañarõ tiiría. Yũ atibúrecopɁ niirãre ñañarõ tiigú atiriwɁ; cũãre netõnégũ atiɁwɁ ⁴⁸ Yũre boohérano, yũ buerécãre yũherano ñañarõ tiinóãdarapɁ niitoaya. Atibúreco petirí, yũ wederé cũãre ñañarõ wáari tiíadacu. ⁴⁹ Yũ booró wederia. Yũ Pacu yũre ticodiocorigu “teero jĩ wedeya” jĩ dutirõmena wedea. ⁵⁰ Yũ masiã: Yũ Pacu dutirére padeorã catirucujãadacua. Teero tiigú, cũũ wededutirobirora basocãre wedea, jĩwĩ.

13

Jesús cũũ buerãye dɁporire coserigue

¹ Pascua bosebɁreco wãaadaro péero dɁsawú. Jesús cũũ atibúrecopɁ niirigu máata cũũ Pacu pɁtopɁ wãaadare masĩtoawi. Ɣsã cũũ buerã atibúrecopɁ niirãre maĩnetõnejãwĩ. Ɣsãre cũũ bayiró maĩrere ñãõdaro péerogã dɁsawú.

²⁻⁴ Wãtĩãrẽ dutigú Judas Iscariote (Simón macãrẽ) wãcũre ticotoarigu niwĩ. Jesuré wedesãdutarigu niwĩ. Jesupéja Cõãmacũ pɁtopɁ atirigue, cũũ toopɁ cãmerpɁtuãwãadare masĩtoarigu niwĩ. Teero biiri cũũ Pacu cũũrẽ niipete dutiré ticoriguere masĩtoarigu niwĩ. Teeré masigũ, ẽsã yaaduiiri, wãmɁncã, cũũyaro sutiró sotoã sãñaãrĩrore tuuwéwi. Ɔpũ decopɁ oco tuucoséri caserore siatúwi. ⁵ Too siro ocoré bapapú písã, ẽsãye dɁporire cosenucãwĩ. Cũũ siatúari caseromena ocoré tuucoséwi.

⁶ Cũũ Simón Pedroye dɁporire cosegúdu tiirí, Pedropeja cũũrẽ jĩwĩ:

—¿Ɔpũ, yée dɁporire mɁũ cosegúdari? jĩwĩ.

⁷ —Mecãtígã yũ tiirére mɁũ tuomasĩricu; too síropɁ tuomasĩgúdadu, jĩ yũwĩ.

⁸ Cũũpeja: —Yée dɁporire mɁũ coserídojãgúdadu, jĩmiwĩ.

—Yũ mɁũrẽ coseriatã, mɁũ yũ menamacũ niiricu, jĩwĩ.

⁹ Simón Pedro jĩwĩ:

—Too docare yée dɁporire cosegú, yée wãmorĩ, yã dupucãrẽ coseyã, jĩwĩ.

¹⁰ Jesupéja jĩwĩ:

—Marí cusaári sirogã, jũrĩmanírã niipacara, cusanemõña manicú. Wãari siro, dɁpori dicure cosenõcu. Múã jũrĩmanírã tiirõbiro niã. Teero niipacari, sícũ múã watoapɁre ñãñagú jũrĩcutígu tiirõbiro niĩ, jĩwĩ.

¹¹ Jesús cũũrẽ wedesãgúduere masĩtoarigu niwĩ. Teero tiigú, “sícu múã watoapɁre jũrĩcutígu tiirõbiro niĩ” jĩwĩ.

¹² ʕsáye dɔporire coseári siro, cūu tuuwéarirore sãña, jeanuã, ʕsãrẽ jĩwĩ:
—¿Yuu múãrẽ tiiariguere tɔomasĩ? ¹³ Múã yuure “ʕsãrẽ buegú”, teero
biiri “ʕsã ʔpũ” jĩã. Yuu teerora niã múã jĩrõbirora. ¹⁴ Yuu múã ʔpũ,
múãrẽ buegú niipacu, múãye dɔporire coseáwũ. Teero tiirá, múãcã
teerora múãye dɔporire cãmerĩ coseyá. ¹⁵ Múãrẽ yuu tiiariguere iñacũ,
tiinunúsearo jĩgũ, tee queorére tiiẽñoãwũ. ¹⁶ Yuu ateréja diamacúra jĩã:
Sĩcũ padecoteguno cūũrẽ dutigá nemorõ niiriqui. Sĩcũ ticoconorigucã
cūũrẽ ticocorigu nemorõ niiriqui. ¹⁷ Múã yuu wedeariguere masĩ, teeré
tiirá, ʕseniãdacu.

¹⁸ Yuu múã niipetirapure wederia. Yuu beserirare yuu masiã.
Cõãmacũye queti jóaripũpu jĩrõbirora diamacú wáaro tiíadacu. Ateré
jóanoã: “Yuumena yaaduiarigu yuure iñatutigu peti niĩ”,* jĩ jóanoã. ¹⁹ Yuu
múãrẽ wedesuguegu tiia. Teero tiirá, too síro yuu jĩãriguere diamacú
wáari iñarã, “yuurá niã” jĩrere padeoãdacu. ²⁰ Yuu ateréja diamacúra jĩã:
Yuu ticocoariguere bocagúno yuucãrẽ bocagũdaqui. Yuure bocagúno yuure
ticodiocorigucãrẽ bocagũdaqui, jĩwĩ.

*Jesús “Judas yuure iñatutirapure ticogũdaqui” jĩrigue
(Mt 26.20-25; Mr 14.17-21; Lc 22.21-23)*

²¹ Jesús teeré ʕsãrẽ wedeari siro, bayiró wãcũpatiwi. Tɔomasĩrõrã
wedemiwĩ:

—Yuu ateré diamacúra jĩã: Múã menamacũ sĩcũ yuure iñatutirapure
ticogũdaqui, jĩwĩ.

²² ʕsã cãmerĩ iña, “¿noãpére teero jĩgũ tii?” jĩmasĩriwu. ²³ Yuu Juan Jesús
maĩnogũ cūũ pũtogã duiwu. ²⁴ Teero tiigú, Simón Pedro súpuaremena
yuure sãĩñadutiwi: “¿Noãrẽ wedesegu tii?” ²⁵ Yuu cūũ pũtogã munijeátua,
cūũrẽ sãĩñáwũ:

—¿ʔpũ, noã niĩ cūũ? jĩwũ.

²⁶ Jesús yuure jĩwĩ:

—Yuu pã soa, ticogúra niĩ, jĩwĩ.

Cūũ teero jĩãri siro, Judare (Simón Iscariote macãrẽ) soa, ticowi.
²⁷ Judas pãrẽ ñeeãri sirogã, Satanás cūũrẽ sããrigu niwĩ. Jesús Judare: —
Muu tiíadarere máata tiisirotiya, jĩwĩ.

²⁸ ʕsã niipetira toopú yaaduire cūũ teero jĩrere tɔomasĩriwu. ²⁹ Siquẽrã
biiro wãcũwũ: “Judas niyeru sããripore cotegú niirĩ, cūũrẽ apeyenó
bosebareco maquẽrẽ sãĩdutigu tiíajiyi; o bóaneõrãrẽ niyeru ticodutigu
ticodutiajiyi”, jĩ wãcũmiwũ. ³⁰ Judas pãrẽ ñeeãri sirogã, witijøãwĩ. Ñamipũ
niwũ.

Mama dutiré

³¹ Judas witiwari siro, Jesús ʕsãrẽ jĩwĩ:

—Mecãtigã yuu niipetira sõwũ ʕpũtĩ macũ niirere ãñoõãdacu. Yuumena
“Cõãmacũ ʕpũtĩ macũ niĩ” jĩrẽcãrẽ ãñoõãdacu. ³² Yuu “Cõãmacũ ʕpũtĩ
macũ niĩ” jĩrere ãñoĩ, cūũcã yuu ʕpũtĩ macũ niirere máata ãñoõgũdaqui.
³³ Yuu menamacãrã, yuu péerogã múãmena niinemogũdacu. Múã yuure
ãmaãmiãdacu. Yuu judioare dutirãre jĩrirobirora múãrẽ mecãtigã jĩã: “Yuu
wáaadaropure múã wáamasĩricu”. ³⁴ Múãrẽ mama dutirere cūũã: Cãmerĩ
maĩñá; yuu múãrẽ maĩrõbirora múãcã cãmerĩ maĩñã. ³⁵ Múã cãmerĩ maĩrĩ,
ãpẽrã niipetira múãrẽ yuu buerã niirere masiãdacua, jĩwĩ.

* 13:18 Salmo 41.9.

Pedro Jesuré “masĩriga” jĩrigue

(Mt 26.31-35; Mr 14.27-31; Lc 22.31-34)

³⁶ Simón Pedro cãürê sãĩñáwĩ:

—Ōpã, ¿noopá wáagudari? jĩwĩ.

Jesús cãürê yũwĩ:

—Mecãtigã yũ wáaadaropure mũũ wáamasĩricu. Too síropu yũre mũũgúdacu, jĩwĩ.

³⁷ Pedropeja cãürê sãĩñáwĩ sũcã:

—Ōpã, ¿deero tiigú yũ mũũmena máata wáamasĩrigari? Mũũye waramena yũ diari, ãñuniãdacu, jĩmiwĩ.

³⁸ Jesús cãürê yũwĩ:

—¿Yée waramena diabosagudari? Yũ ateréja diamacúrã jĩã: Cãrêquẽ wedeadari sũguero, yũre ãĩĩrĩ “cãürê masĩriga” jĩditogudacu, jĩwĩ.

14

Jesús Cõãmacũ pũtopũ wáarima tiiróbiro niĩ

¹ Jesús ãsãrê jĩwĩ:

—Múã bayiró wãcũpatirijãña. Cõãmacũrê padeoyá. Yũcãrê padeoyá. ² Yũ Pacũ pũtopũ múã niĩadare wiseri pee niĩã. Tee wiseri maniãtã, múãrê wedeboajĩyu. Toopá múã niĩadarore quẽnosuguẽga wáagu tiia. ³ Múã niĩadarore quẽnoãrĩ siro, múãrê nẽegũ atigũda. Teero tiirã, yũ niirõpũre múãcã niĩadacu. ⁴ Yũ wáaropũ niirĩmarê múã masĩcu, jĩwĩ.

⁵ Tomás cãürê jĩwĩ:

—Ōpã, mũũ wáaadarore masĩriga. ¿Ësã deero tii tiimarê masĩbogari? jĩwĩ.

⁶ Jesús cãürê yũwĩ:

—Yũnrã tiimã tiiróbiro niĩã; basocãre diamacũ maquẽrê masĩrĩ tiigú niĩã; teero biiri catiré petihére ticogú niĩã. Yũre padeonũnũsera dícu yũ Pacũ pũto jeaadacua. ⁷ Múã yũre masĩrã, yũ Pacũcãrê masĩãdacu. Mecũãmena cãürê masĩã; cãürê ãñarã tiiróbiro niĩã, jĩwĩ.

⁸ Felipe Jesuré jĩwĩ:

—Ōpã, mũũ Pacũre ãñoñã ãsãrê. Cãürê ãñarẽmena dícu ãsãrê ãñutoaadacu, jĩwĩ.

⁹ Jesupéja cãürê yũwĩ:

—Felipe, yũ múãmena yoari niĩã mée. ¿Yũre ãñamasĩrĩi ména? Yũre ãñagũno yũ Pacũcãrê ãñã. ¿Deero tiigú “mũũ Pacũre ãñoñã” jĩĩ? ¹⁰ “Yũ Pacũpũre niĩã yũ; cãũ yũpũre niĩ” jĩĩrere ¿padeorĩ? Yũ múãrê wederere yũ booró wederia. Yũ Pacũ yũpũre niigúrã yũmena cãũ booró tii. ¹¹ “Yũ Pacũpũre niĩã yũ” jĩĩrere padeoyá. Teero biiri “yũ Pacũ yũpũre niĩ” jĩĩrẽcãrê padeoyá. Múã teeré padeomasĩhẽrã, yũ tiirẽpere yũ Pacũ tutuaremena tiirĩ ãña, padeosãñũña. ¹² Yũ ateréja diamacúrã jĩã: Yũre padeorãno yũ tiirĩrobirora tiinũnũseadacua. Yũ Pacũ niirõpũ yũ wáagũda. Teero tiirã, yũre padeorãno yũ tiirĩro nemorõ tiĩadacu. ¹³ Niipetire múã sãĩrere yũ wãmemena sãĩrĩ, tiigũda. Yũ teeré tiigú, yũ Pacũ upũtĩ macũ niirẽre ãñoğũdacu. ¹⁴ Yũ wãmemena múã sãĩrenorê tiigũda.

Jesús “Espĩritu Santore ticodiocogũda” jĩrigue

15 'Múã yũre maĩrã, yũ dutirére tiiádacu. 16 Múãrẽ yũ Pacũre sãiboságuda. Yũ sãĩrĩ, cũũ múãrẽ ãpĩ tiiápugũdũre ticodiocogũdaqui. Múãmena niirucujãgũdaqui. 17 Cũũrã Espĩritu Santo, diamacũ maquẽrẽ wedegú niĩ. Atibũreco macãrã cũũrẽ ñnaricua; cũũrẽ masĩricua. Teero tiirã, cũũrẽ booricua. Múãpeja cũũrẽ masĩã. Cũũ múãmena niĩ; múãpũre niirucujãgũdaqui.

18 'Yũũ múãrẽ cõãwaricu. Múãmena niigũ atigũda sũcã. 19 Péero dũsaa yũũ wãaadaro. Yũũ wãari siro, atibũreco macãrã yũũre ñnariadacua. Múãpeja ñnãadacu. Yũũ catirucujãã; teero tiirã, múãcã catirucujããdacu. 20 Yũũ Pacũ múãrẽ Espĩritu Santore ticodiocoari siro, “yũũ Pacũpũre yũũ niĩã” jĩrẽre masĩãdacu. Teero biiri “múã yũũpũre niĩã; yũũ múãpũre niĩã” jĩrẽcãrẽ masĩãdacu. 21 Yũũ dutirére tiigũno yũũre maĩgũrã niiqui. Yũũre maĩgũnorẽ yũũ Pacũ maĩgũdaqui. Yũũcã cũũrẽ maĩgũdacu; yũũ niirecutirere ñnogũdacu, jĩwĩ.

22 Æpĩ Judas (Iscariote niihẽgũpe) Jesurẽ jĩwĩ:

—Õpũ, ¿deero tiigũ mũũ niirecutirere ñsã dícũre ñnogũdari? ¿Deero tiigũ atibũreco macãrãrẽ ñnorĩgari? jĩwĩ.

23 Jesús cũũrẽ yũũwĩ:

—Yũũre maĩrãno yũũ wedeseri tũonũnãsecua. Yũũ Pacũ cããrẽ maĩgũdaqui. Ñsã pũarãpũra cããmena niĩadacu. 24 Yũũre maĩhẽrãnopeja yũũ wederẽre tũoricua. Yũũ wederẽ yẽe mee niĩã; yũũ Pacũ yũũre ticodiocorigũ wededutire niĩã.

25 'Yũũ múãmena niĩã ména; teero tiigũ, teerẽ múãrẽ wedea. 26 Too síro yũũ Pacũ Espĩritu Santore yũũ wãmemena ticodiocogũdaqui. Cũũ múãrẽ tiiápuũ niigũdaqui. Cũũ niipetirere múãrẽ buegũdaqui. Niipetire yũũ múãrẽ bueriguere teero wãcũrĩ tiirucujãgũdaqui.

27 'Yũũ mecũtigã múãrẽ “wãagu tiia” jĩgũda. Æñũrõ niirecutire múãmena niĩãrõ. Yũũ Æñũrõ niirecutirere cũoa. Teerẽ múãcãrẽ ticoa. Atibũreco macãrã Æñũrõ niirecutirere ticooya, ticorapeja. Yũũ cãã ticorẽ tiiróbiro ticoria. Teero tiirã, wãcũpatirijãã; cuirijãã. 28 “Yũũ Pacũ pũtopũ wãagu tiia” jĩrĩ, múã tũotóawũ. “Too síro yũũ múãmena niigũ atigũda sũcã” jĩrĩcãrẽ tũoáwũ. Yũũ Pacũ yũũ nemorõ niĩ. Teero tiirã, “yũũ Pacũ pũtopũ wãagu tiia” jĩrĩ tũojĩrã, yũũre diamacũrã maĩrã, useniboajĩyu. 29 Yũũ múãrẽ wedesuguegũ tiia. Teero tiirã, yũũ múãrẽ wedesugueriguere queoró wãari, “diamacũrã jĩyi” jĩĩadacu.

30 'Wãtĩãrẽ dutigũ atibũreco macãrãrẽ dutigũ atitoaqui mée. Teero tiigũ, yũũ múãmena péero wedesegũda. Cũũ yũũre péerogã netõnucãmasĩripacũ, dutimigũdaqui. 31 Yũũpeja cũũrẽ tũoria. Yũũ Pacũ dutirẽpere tiia, atibũreco macãrã “yũũ Pacũre maĩã” jĩrẽre masĩãrõ jĩgũ. Wãmũnucãña. Jãmũ, wãaco, jĩwĩ ñsãrẽ.

15

Ñsegũmena queorẽ

1 Jesús queorẽmena ñsãrẽ wedewi:

—Yũũ usegũ peti tiiróbiro niĩã. Yũũ Pacũ tiigũrẽ cotegũ tiiróbiro niĩ. 2 Yẽe dũpũrĩ dũcamanire dũpũrĩre páatacõãjãĩ. Dũcacutire dũpũrĩpere nemorõ dũcacũtiaro jĩgũ, ñãñarẽ dũpũrĩre páatawememoqui. 3 Yũũ múãrẽ wederẽmena ñãñarẽ dũpũrĩre páatawenorira tiiróbiro niĩã. 4 Yũũmena

niirucujãña yuu múãmena niirucujãrõbirora. Sicaduru useguru niirucuripacaro, ducacatiricu. Ate tiirõbiro múã yuumena niirucuripacara, ãñurẽ tiimasiricu.

⁵ Yuum usegu tiirõbiro niã. Múã tiigú dururi niã. Yuumena niirucurano yuu cãmena niirĩ, pee ãñurẽ tiimasirica. Múã yuumena niihẽrã, ãñurẽ tiimasiricu. ⁶ Yuumena niihẽrãno páatate dururi tiirõbiro cõãnoõdaduca. Páatacõãre dururi sñinjõãcu. Sñinirẽ dururire see, pecamepu sóecõãnocu.

⁷ Múã yuumena niirĩ, yuu buerere wãcũrĩ, Cõãmacũ múã cũurẽ sãirenorẽ wãari tiigúdaqui. ⁸ Múã pee ãñurẽ tiirémene “Cõãmacũ ãñunetõjõã” jĩrere ãnoõdaduca. Teero biiri “múã yuu buerã niã” jĩrere ãnoõdaduca. ⁹ Yuu Pacu yuure maĩrõbirora yuucã múãrẽ maĩã. Teero tiirã, yuu múãrẽ maĩrere masĩjĩrã, yuure maĩrucujãña. ¹⁰ Yuu Pacu dutirere yuu tiiwã; cãu yuure maĩrucũ. Cãu tiirõbirora múã yuu dutirere tiirĩ, yuucã múãrẽ maĩrucúgadacu.

¹¹ Yuum usenirõbirora múãrẽ useniãrõ jĩgũ, teerẽ wedea. Teero tiirã, múã useninetõjõãdaduca. ¹² Yuu dutirẽ ate niã: Yuu múãrẽ maĩrõbirora cãmerĩ maĩñã. ¹³ Sñicũ cãu menamacãrãrẽ diabolosaguno cãmãrẽ maĩnetõnequi; nemorõ maĩmasĩña maniã. ¹⁴ Múã yuu dutirere tiirã, yuu menamacãrã niã. ¹⁵ Yuu múãrẽ “yuure padecotera niĩya” jĩnemoricu. Padecotera cãmãrẽ dutigú tiirere masirica. Niipetire yuu Pacu yuure jĩriguere múãrẽ wedepetijãã. Teero tiigú, múãrẽ “yuure menamacãrã niĩya” jĩã. ¹⁶ Múã yuure beseriwu; yuure múãrẽ besewu. Múã yuu boorere tiirã jĩgũ, teero biiri múã tiirẽ petirijããrõ jĩgũ, múãrẽ besewu. Múã yuu boorere tiirĩ, múã yuu wãmemene yuu Pacure sãirenorẽ cãu ticogúdaqui. ¹⁷ Aterẽ múãrẽ dutia: Cãmerĩ maĩñã, jĩwĩ.

Jesurẽ padeorãre ññatutiadaca

¹⁸ Jesús usãrẽ jĩnemowĩ:

—Atibúreco macãrã múãrẽ ññatutiri, yuure ññatutisugueriguere wãcũña. ¹⁹ Múã atibúreco macãrã peti niĩatã, cãu menamacãrãrẽ maĩrõbirora múãcãrẽ maĩbõcu. Yuu múãrẽ cãu watoapu niirãrẽ besewu. Yuu besenorira niijĩrã, atibúreco macãrã peti niiria. Teero tiirã, cãu múãrẽ ññatutiya. ²⁰ Yuu múãrẽ jĩriguere wãcũña: Sñicũ padecoteguno cũurẽ dutigú nemorõ niiriqui. Yuure ññaarõ tiirã, múãcãrẽ teerora ññaarõ tiĩadaca. Yuu wederi tuorã, múãcãrẽ tuoadaca. ²¹ Múã yuure nunurĩ ññarã, tee niipetire ññaarere múãrẽ tiĩadaca. Yuure ticodiocorigure cãu masĩhẽre wapa teero tiĩadaca.

²² Yuum cãmãrẽ wedegu atiriãtã, wapa cõoribocua. Cãu mecãtigãrẽ deero jĩmasirica; wapa cõojãya. ²³ Yuure ññatutirano yuu Pacucãrẽ ññatutiya. ²⁴ Cãu patopure pee ññaña manirere tiĩñomiwũ. Yuu tiĩñõhẽri siro niĩatã, wapa cõoribocua. Cãu yuu tiiriguere ññawã. Teerẽ ññapacara, yuure ññatutiwa. Teero biiri yuu Pacucãrẽ ññatutiwa. ²⁵ Cãu teero tiirémene Cõãmacũye queti jóaripũru jĩrõbirora diamacũ wãaro tiia. Aterẽ jóanoã: “Bũri peti yuure ññatutiwa”,* jĩ jóanoã.

²⁶ Espiritu Santo múãrẽ tiiapugu atigúdaqui. Cãu diamacũ maquẽrẽ wedegú niĩ. Cũurẽ yuu Pacumene niigũrẽ ticodiocogudacu. Cãu atigu,

* 15:25 Salmos 35.19; 69.4.

yéequerẽ múarẽ wedegudaqui. ²⁷ Múacã yuu buenucãripura yuunena niwã. Teero tiirá, yéequerẽ wedeadacu, jĩwĩ.

16

¹ Jesús ùsarẽ jĩnemowĩ sũcã:

—Teo niipetirere múarẽ wedeawã, yuure padeodúrijããrõ jĩgũ.
² Judíoare dutirá múarẽ cúã nearé wiseripu niirãrẽ cõawionecoadaqua. Too síro múarẽ sãcõãrã, “marĩ Cõamacũ booró tiirá tiia” jĩ wãcũmiãdacua.
³ Cúã yuu Pacure, teero biiri yuure masĩrijãrã, múarẽ teero tiãdadacu. ⁴ Yuu múarẽ wedesuguegu tiia. Teero tiirá, diamacũ teero wáari, múã “teerora jĩwĩ” jĩ wãcũãdacu.

Espíritu Santoye maquẽ

⁵ Yuu múãmena niijĩgũ, sicutopure máata teerẽ wederiwu. ⁵ Mecãtigã yuure ticodiocorigu putopu wáagu tiia. Yuu teerẽ jĩpacari, múã sãcũopera yuure “¿noorũ wáai?” jĩ sãĩñãria. ⁶ Yuu jĩãriguere tuoĩrã, bóaneõrã niijãã. ⁷ Yuu múarẽ diamacũ maquẽrẽ jĩã: Yuu wáari, múarẽ nemorõ ãñuãdacu. Yuu wáariatã, múarẽ tiãpugu atiriqui. Yuu wáagu, cũurẽ múarẽ ticodiocogudacu. ⁸ Cũu atigu, atibãreco macãrãrẽ cúã ñañaré tiirere tuomasĩrĩ tiigúdaqui. Diamacũ maquẽrẽ tuomasĩrĩ tiigúdaqui. Teero biiri cúã ñañaré tiirẽ wapa Cõamacũ cúãrẽ ñañarõ tiãdarecãrẽ tuomasĩrĩ tiigúdaqui. ⁹ Espiritu Santo cúãrẽ cúã ñañaré tiirere masĩãrõ jĩgũ, ateré tuomasĩrĩ tiigúdaqui: Cúã yuure padeohéere wapa ñañaré tiirá niicua sãa. ¹⁰ Diamacũ tiirẽcãrẽ masĩãrõ jĩgũ, ateré tuomasĩrĩ tiigúdaqui: Yuu diamacũ tiigũ niijĩgũ, yuu Pacu putopu wáaa. Toopũ wáari, múã yuure ññanemicu sãa. ¹¹ Teero biiri “Cõamacũ ñañaré tiirãre ñañarõ tiigúdaqui” jĩrẽcãrẽ masĩãrõ jĩgũ, ateré cúãrẽ tuomasĩrĩ tiigúdaqui: Wãtiãrẽ dutigũ ñañarõ tiinógũdu niitoai.

¹² Yuu múarẽ pee wededugamiga. Mecãtigã wederi, múã tuomasĩribocu. ¹³ Espiritu Santope atigu, niipetire diamacũ maquẽrẽ múarẽ wedegudaqui. Cũu diamacũ maquẽrẽ wedegũ niĩ. Cũu wãcũrẽmena wederiqui; yuu Pacu wederi tuogũ, wedegudaqui. Too síropu wãaadarecãrẽ múarẽ wedegudaqui. ¹⁴ Yéere múarẽ masĩrĩ tiigúdaqui. Cũu teero masĩrĩ tiirẽmena múã yuure nemorõ padeoãdacu. ¹⁵ Niipetire yuu Pacu cuoré yé niã. Teero tiigũ, ateré múarẽ wedetoaawã: Espiritu Santo yéere múarẽ masĩrĩ tiigúdaqui.

¹⁶ Péerogã síro múã yuure ññaricu; too síro yuure ññãdacu sũcã, jĩwĩ Jesús.

Bóaneõrã niimiãrira useniãdacua

¹⁷ Ësã sũquẽrã cãmerĩ sãĩñãwũ:

—Cũu “péerogã síro múã yuure ññaricu; too síro yuure ññãdacu sũcã” jĩrẽre tuoriga. Teero biiri “yuu Pacu putopu wáaa” jĩrẽcãrẽ tuoriga. ¹⁸ Cũu “péerogã síro” jĩrẽ ¿deero jĩdugaro tiigãri? Ñeenórẽ wedesegu wedesequi, masĩriga, jĩwũ.

¹⁹ Jesús ùsã cũurẽ sãĩñãdugarerẽ masĩjĩgũ, ùsarẽ jĩwĩ:

—“Péerogã síro múã yuure ññaricu; too síro yuure ññãdacu sũcã”, jĩãwũ. ¿Teerẽ cãmerĩ sãĩñãrã tiiri? ²⁰ Yuu ateréja diamacũrã jĩã: Múã uti, booritura niãdacu. Atibãreco macãrãpe useniãdacua. Múã bóaneõmiãdacu.

Bóaneōrā niimiārira useniādacu. ²¹ Queorémena wedeguda: Sīcō niipacó coo wīmagū apaadari sūguerogā, bayiró pūninogō, bóaneōco. Coo apaari siro, coo macū bauári īñagō, usenigō, coore pūniāriguere wācūrico. ²² Coo tiiróbiro múā mecūtīgā bóaneōmiā. Too síro yuu múārē īñagūda sūcā. Toorá múā useninetōjōāādacu. Sīcūno múā usenirere petirí tiimasīriqui.

²³ Teero wáadari bureco jeari, yuure sãĩñariadacu. Yuu aterēja diamacúrã jĩĩ: Múã yuu wãmemena yuu Pacure sãĩrenorē cūu ticogūdaqui. ²⁴ Múã yuu wãmemena sãĩría ména. Sãĩfiá. Múã sãĩrã, buaadacu. Teeména bayiró useniādacu.

Jesús atibúreco maquērē docacūmurí tiitóarigue

²⁵ Yuu múārē pee queorémena wedewu. Too síro queoré manirō tuomasĩrōrã yuu Pacuye maquērē wedegudacu. ²⁶ Teero wáadari bureco jeari, múā yuu wãmemena yuu Pacure sãĩādacu. Yuu teero jĩĩgū, “yuu Pacure múārē sãĩboságuda” jĩĩgū mee tiia. ²⁷ Cūūrã múārē maĩ. Biĩro biia: Múã yuure maĩ. Teero biiri múā yuure “Cōāmacū putopu atirigu niĩ” jĩĩ padeóa. Teero tiigú, Cōāmacū múārē maĩjĩĩgū, múārē yuugūdaqui. ²⁸ Yuu Pacumena niirigu atibúrecore atiwu. Anopú niĩarigu yuu Pacu putopu coeputúawagūda sūcã, jĩĩwĩ.

²⁹ Usã cūūrē jĩĩwũ:

—Mecūtīgārē m̄m̄ queorémena wederipacu, tuomasĩrōrã wedejãã. ³⁰ Mecūtīgã usã masĩã: M̄m̄ niipetirere masĩpetijãã. Usã m̄m̄rē sãĩñãadari sūguero, masĩtoaa. Teero tiirã, m̄m̄ “Cōāmacū putopu atirigu niĩã” jĩĩrere padeóa, jĩĩwũ.

³¹ Jesús usãrē jĩĩwĩ:

—¿Niirōrã; múã padeói? ³² Múã dutiwáadaro jearo tiia; jeatoaa mée. Múã síquērã wáabateadacu. Yuure sīcūrã cōāncōādacu. Sīcūrã niiria, niigūpeja. Yuu Pacu yuumena niĩ. ³³ Yuu múārē yuumena ãñurō niirecutire cwoáro jĩĩgū, tee niipetirere wedeawũ. Múã atibúrecore ñañarō netōādacu. Yuu atibúreco maquērē docacūmurí tiitóawu. Teero tiirã, wãcūtutuaya, jĩĩwĩ.

17

Jesús cūũ bueráye niĩādarere sãĩbosárigue

¹ Jesús teero jĩĩari siro, īñamūōco, jĩĩwĩ:

—Pacu, m̄m̄ “teero wáadacu” jĩĩrí bureco jeatoaa mée. Basocãre ãñoñã yuu m̄m̄ macū uputí macū niirere. M̄m̄ teero tiirí, yuu m̄m̄ uputí macū niirere ãñoğūdacu. ² M̄m̄ yuure dutirere ticowu. Teeména basocã niipetirare dutimasĩã. Teero tiigú, niipetira m̄m̄ yuure ticorirare catiré petihere ticomasĩã. ³ Cūã m̄m̄ diamacú niigúrē sīcū niigúrē masĩrã, teero biiri yuu Jesucristo m̄m̄ ticodiocorigucãrē masĩrã catiré petihere cwoádacua.

⁴ M̄m̄ yuure tiidutirere tiipetijãwũ. Teeména yuu atibúrecore m̄m̄ uputí macū niirere ãñowũ. ⁵ Pacu, atibúreco tiĩadari sūguero, yuu m̄m̄mena niiwũ. M̄m̄mena niigũ, m̄m̄ tiiróbiro uputí macū niiwũ. Mecūtīgārē m̄m̄ niirōpu niigūdacu sūcã. Yuure uputí macū niirere ticoya sūcã.

⁶ M̄m̄ ãniãrē yuure ticowu. Cūã atibúreco macãrã watoapu niirira niiwã. M̄m̄ niirecutirere cūãrē masĩrĩ tiiwũ. Cūã m̄m̄yara niirirare yuure ticowu. Cūã m̄m̄ wedecore ãñurō tuojĩrã, yuwwa. ⁷ Mecūtīgārē

cúã ateré masĩya: Niipetire yuu niirecatire muu ticorigue niã. ⁸ Muu yuure wederiguere cúãrẽ wedewu. Cúã teeré padeowá. Cúã diamacãrã yuu mui putopu atiriguere padeowá. Teero biiri mui yuure ticodiocoriguecãrẽ padeowá.

⁹ Yuu cúãye niãdarere muurẽ sãĩã. Atibúreco macãrãpereja sãĩbosária. Yuure mui ticorirapere sãĩbosáa; cúã muuyara niĩya. ¹⁰ Niipetira muuyara, yáara niĩya. Yáaracã muuyara niĩya. Cúã tiirémena, cúã padeorémena yuu uputí macũ niirére masĩrĩ tiia.

¹¹ Yuu mui putopu wáagudu tiia; atibúrecomu putuáricu. Yuu buerápeja putuáadacua. Pacu añugú, mui tutuaremena mui yuure ticorirare coteya. Mui teero tiirí, marí sícãrõména niirõbirora cúãcã sícãrõména niãdacua. ¹² Yuu cúãmena niigũ, mui tutuare ticoriguemena cúãrẽ cotewu. Sícãnorẽ ditiri tiiríwu. Muuye queti jóaripũpu jĩrõbirora diamacũ wáaro tiiwú: “Ditigũdaqui” jĩrigu dícu ditiwi.

¹³ Mecütigã yuu mui putopu wáagudu tiia. Yuu atibúrecomu niigũ, muuye quetire wedea. Cúã yuu tiirõbiro useniãrõ jĩgũ, wedea. ¹⁴ Mui wederiguere cúãrẽ wedewu. Cúã yuu tiirõbiro atibúreco macãrã peti niiriya. Teero tiirá, atibúreco macãrã cúãrẽ ñatutiya. ¹⁵ “Cúã atibúreco macãrã watoapu niirãrẽ mui putopu máata néewayá”, jĩ sãiría. Atepére sãĩã: “Wãtĩãrẽ dutigũre cãmotáya cúãrẽ”, jĩã. ¹⁶ Yuu atibúreco macũ peti niiria. Teero tiirõbiro cúãcã atibúreco macãrã peti niiriya. ¹⁷ Mui wederé diamacũ maquẽ niã. Teemena cúãrẽ mui booré tiãdara peti wáari tiiyá. ¹⁸ Yuure muuye quetire atibúreco macãrãrẽ wededutigu ticodiocowu. Teero tiirõbiro yuucã cúãrẽ atibúreco macãrãrẽ wededutigu ticocoa. ¹⁹ Cúãye niãdarere tiigú, yuu mui boorõbirora tiia. Cúãcã mui boorõbiro tiiaro jĩgũ, cúã diamacũ maquẽrẽ masĩnemoãrõ jĩgũ, teero tiia.

²⁰ Yuu cúã dícuere sãĩbosária. Too síropu cúã wederi tuo, yuure padeoádaracãrẽ sãĩbosáa. ²¹ Cúã sícãrõména niãrõ jĩgũ, sãĩã. Pacu, mui yuumena niirõbirora yuucã muumena niã. Cúãcã marĩmena niãrõ. Teero wáari ñarã, atibúreco macãrã “yuu mui ticodiocorigu niã” jĩrere padeoádacua. ²² Mui yuure uputí macũ niirére ticowu. Yuucã cúãrẽ teerá ticowu, cúã sícãrõména niãrõ jĩgũ. Marí sícãrõména niirõbirora cúãcã sícãrõména niãrõ. ²³ Yuu cúãmena niirí, mui yuumena niirõbirora cúãcã sícãrõména niãdacua. Teero wáari ñarã, atibúreco macãrã ateré masĩadacua: Mui cúãrẽ maĩã yuure maĩrõbirora; teero biiri “yuu mui ticodiocorigu niã” jĩrere masĩadacua.

²⁴ Atibúreco tiãdari suguero, mui yuure maĩwú. Teero tiigú, mui uputí macũ niirére yuure ticowu. Pacu, mui yuure ticorirare yuumena niirí boogá. Yuumena niirã, yuu uputí macũ niirére ñãadacua. ²⁵ Pacu, mui diamacũ tiigú niã. Atibúreco macãrã muurẽ masĩriya; yuure muurẽ masĩã. Ñiã yuu buerá mui yuure ticodiocoriguere masĩya. ²⁶ Mui niirecatirere cúãrẽ masĩrĩ tiiwú; teero masĩrĩ tiirucújãgũda. Yuu teero tiirucúri, mui yuure maĩrõbirora cúãcã cãmerĩ maĩadacua; teero biiri yuu cúãmena niigũdacu, jĩ sãĩwĩ.

18

*Jesuré ñeewarigue**(Mt 26.47-56; Mr 14.43-50; Lc 22.47-53)*

¹ Jesús cūū Pacure sãñari siro, ũsã Jerusalénpu niiãrira witiwawu. Cedrón wãmecutirimaarẽ tĩwawu. Tiimaã apeniñapú olivo yucure cūū oteriropu jeawu. ² Judas Jesuré ticogudu olivo niirõrẽ masĩtoarucuwi. Jesús too sugueropure ũsãrẽ toopú dícu suowárucuwi. ³ Teero tiigú, suraramena Judas jeawi. Æpẽrã síquẽrã Cõãmacũwii coterí basoca cūãmena jeawu. Paiaré dutirá, fariseo basoca cūãrẽ ticocorira niiwã. Cúã ãñurõ wãmocutírapu niiwã. Sĩãwócore yucu, sĩawócorepamena atirira niiwã. ⁴ Jesús cūũrẽ wáaadare masĩtoarigu niiwĩ. Teero tiigú, suguewa, sãñĩáwĩ:

—¿Noãrẽ ãmaãĩ? jĩwĩ.

⁵—Jesús Nazaret macãrẽ ãmaãã, jĩwã.

—Yũrã niĩã, jĩwĩ.

Judas Jesuré wedesãrigucã cūãmena niiwĩ. ⁶ Jesús “yũrã niĩã” jĩĩ tũorã, cúã dúudicutua, ñaacũmujõãwã. ⁷ Jesús sãñĩáwĩ sũcã:

—¿Noãrẽ ãmaãĩ? jĩwĩ.

—Jesús Nazaret macãrẽ ãmaãã, jĩwã.

⁸—Mũãrẽ wedetoawũ mée: Yũrã niĩã. Too docare yũre ãmaãrãjã, ãniãpereja “wáaya” jĩñã, jĩwĩ.

⁹ Jesús cūū Pacure wedesearigue diamacú wáaaro jĩngũ, teeré jĩwĩ. Cūū biiro wedesewi cūū Pacure: “Mũu yũre ticorirare sícũno ditiri tiiríwũ”, jĩwĩ. ¹⁰ Too síro Simón Pedro cūũya espadare néewionecowi. Paiaré dutigũre padecotegure diamacú macã cãmopérorẽ páatacojãwĩ. Cūū wãmecutiwi Malco. ¹¹ Cūū teero tiirí ññagũ, Jesupé Pedrorẽ jĩwĩ:

—Mũuyapĩrẽ quẽnocũña. Yũu Pacu yũre ñãñarõ netõdutírobirora ñãñarõ netõgúdacu, jĩwĩ.

*Jesuré Anás puto néewarigue**(Mt 26.57-58; Mr 14.53-54; Lc 22.54)*

¹² Too síro surara, cūãrẽ dutigú, ãpẽrã Cõãmacũwii coterí basoca Jesuré ñee, siatúwa. ¹³ Anásya wiipũ néewasuguewa. Cūū Caifás mañecú niiwĩ. Caifás tiicãmarẽ paiaré dutigú niiwĩ. ¹⁴ Cūũrã too sugueropure judíoare dutiráre ateré jĩyigu: “Sícũ niipetiraye niĩadarere diabosari, marĩrẽ ãñuãdacu”, jĩyigu.

*Pedro Jesuré “masĩriga” jĩrigue**(Mt 26.69-70; Mr 14.66-68; Lc 22.55-57)*

¹⁵ Cúã Jesuré néewari, Simón Pedromenarã yũncã cūãrẽ nũnũwãwũ. Paiaré dutigú yũre masiwi. Teero tiigú, yũu Jesuré néewaramena wii popea macã yeparure sããwawũ. ¹⁶ Pedrope sopeputó sããatiropu putãñucãwĩ. Cūū teero tiirí ññagũ, yũu sopeputó coterí basocomena wedese, cūũrẽ sããatidutiwũ. ¹⁷ Sope coterí basoco Pedrorẽ sãñĩáwõ:

—¿Mũu ñnimena buegú mee niĩĩ? jĩwõ.

—Niiria, jĩwĩ cūũpeja.

¹⁸ Yũsã niiwũ. Teero tiirã, tiiwĩ padecoteri basoca, ãpẽrã Cõãmacũwii coterí basoca pecame diosũmãrã tiiwã. Pedrocã cūãmena sũmagú tiiwĩ.

*Paiaré dutigú Jesuré sãñĩãrigue**(Mt 26.59-66; Mr 14.55-64; Lc 22.66-71)*

19 Paiaré dutigú Jesuré sãĩñáwĩ:

—¿Muu buerá, ñiirũnoã basoca peti niĩ? ¿Ñeenórẽ buei muu cããrẽ? jĩwĩ.

20 Jesupé cããrẽ yuuwĩ:

—Yuu niipetira tuocóropu buewu. Judíoa neãré wiseripu, ãno niirĩ wii Cõãmacũwiipucãrẽ niipetira judíoa neãrõpu buewu. Yayióropu bueriwu.

21 ¿Yuuere deero tiigú sãĩñái? Yuu bueriguere tuorírapere sãĩñãña. Cãã masĩcua. Cãã muurẽ wedeadacua, jĩwĩ.

22 Jesús teero jĩĩrĩ tuogú, sĩcã Cõãmacũwii coterĩ basocu Jesuyá diapóare páawi. Cããrẽ jĩwĩ:

—Paiaré dutigúre teero yuurijãña, jĩwĩ.

23 Jesupé yuuwĩ:

—Yuu ñañaarõ jĩãriguere wedeñate. “Ateré ñañaarõ jĩãwã”, jĩñña. Yuu diamacú maquẽrẽ jĩãri siro niipacari, ¿deero tiigú yuure páai? jĩwĩ.

24 Jesús siatúarigupu niitoawi. Anás Jesuré ticocowi Caifás paiaré dutigú putopu.

Pedro jĩditonemorigue

(Mt 26.71-75; Mr 14.69-72; Lc 22.58-62)

25 Simón Pedro pecame wesapura sũmanucũwĩ ména. Toopú niirã cããrẽ sãĩñáwã:

—¿Muu ñinimena buegú mee niĩ? jĩwã.

—Niiria, jĩwĩ.

26 Toopú sĩcã paiaré dutigúre padecotegu sũmanucũwĩ. Cãmopéro páatanoriguya wedegu niwĩ. Cãã Pedrore sãĩñáwĩ:

—Yuu muurẽ olivo yucu oteriropu cãũmena niirĩ ññatu niãwãrã, jĩwĩ.

27 —Niiria; yuu mee niãwã, jĩwĩ sũcã.

Cãã teero jĩĩrĩã, cããrẽquẽ wedewi.

Pilato Jesuré sãĩñárigue

(Mt 27.1-2, 11-14; Mr 15.1-5; Lc 23.1-5)

28 Too siro Jesuré Caifáya wiipu niãriguere tiidita dutigú niiré wiseri putopu néewawa. Bóeropu tiiwá. Judíoare dutirá tee wiseri popea macã yepapure sããwariwa. Toopú sããwaraja, Pascua bosebureco niirĩ, yaarénoře yaaribojya.* 29 Cãã sããwaheri ññagũ, Pilato cããmena wedesegu witiatiwi. Cããrẽ sãĩñáwĩ:

—¿Múã ãnirẽ ñeenó wapare wedesãrã tiirĩ? jĩwĩ.

30 —Cãã ñañaarẽ tiihégu niãtã, muu puto cããrẽ néeatiriboajyu, jĩwã.

31 Pilato cããrẽ jĩwĩ:

—Cããrẽ néewaya. Múãrẽ dutiré jĩrõbirora múã basiro cãã tiãriguere besera wáaya, jĩmiwĩ.

Judíoape yuuwã:

—Ësã judíoa múã romanuã tiiróbiro sããdutĩmasĩriga, jĩwã.

32 Too sugueroPURE Jesús “cãã teero tiirĩ, diagudacu” jĩ wedesuguetoarucuwi. Cãã wedeserigue diamacú wãaaro jĩrã, judíoa romanuãrẽ cããrẽ sããdutiwa.† 33 Pilato cãmecócutusãwawi sũcã. Jesuré suocó, sãĩñáyigu:

* **18:28** Judíoa biiro jĩ wãcũyira: “Ësã judíoa niihërãye wiseripu sããwara, jũĩrĩpĩra tiiróbiro putãacu. Siete bærecori jũĩrĩpĩra tiiróbiro niãdacu”, jĩ wãcũyira. Cãã jũĩrĩpĩra tiiróbiro niirã, Pascua bosebureco maquẽrẽ yaamasĩriyira. † **18:32** Juan 3.14 y 12.32. Tee versículoPURE Jesús “yuure siãrã, curusapu páabiato, néemũcoadacua” jĩgũ tiiyigu. Judíoa curusapu basocãre siãrĩ tiiriyira; romanuã dũca teeré tiiyira.

—¿Muarã niĩ judíoa òpũ? jĩyigu.

³⁴Jesupé yuuyigu:

—¿Muu wãcũrémena sãĩñái? ¿Ãpẽrã muurẽ yéequẽrẽ wedearĩte? jĩyigu.

³⁵Pilatope jĩyigu:

—Yuu judíoayu mee niã. Muuya dita macãrã judíoa, teero biiri paiaré dutirá muurẽ néeciawã. ¿Deero tiári muu? jĩ sãĩñáyigu.

³⁶Jesupé cãurẽ yuuyiwĩ:

—Yuu Òpũ niiré atibúreco maquẽ niiria. Atibúreco maquẽ niĩatã, yuure nuurã câmerĩsĩãboajya, judíoare dutirá ñeewarijããrõ jĩrã. Yuu Òpũ niiré ãnopá mee niã, jĩyigu.

³⁷Pilato jĩyigu:

—¿Too docare òpũ niĩ muu? jĩyigu.

Jesupé cãurẽ yuuyigu:

—Muu jĩrõbirora òpũ niã. Yuu diamacá maquẽrẽ wedeguda jĩgã, ãnopú ati, bauáwu. Niipetira diamacá maquẽrẽ boorá yuu wederere tuoóya, jĩyigu.

³⁸—Diamacá maquẽ ¿ñeenó niirõ niicu? masĩña maniã, jĩyigu Pilato.

Jesuré sãadutrigue

(Mt 27.15-31; Mr 15.6-20; Lc 23.13-25)

Pilato teero jĩãri siro, judíoare dutirámena wedesegu witiatiwi sũcã. Cããrẽ wedewi:

—Yuu cãũ ñañaré tiáriguere buariatu. ³⁹Too docare biirope tiigúda: Pascua bosebureco niirĩ, múã tiimúãatirigue tiirõbirora tiigúda: Sícũ pere-suwiipũ niigãrẽ wionécobosaguda. ¿Múã judíoa òpũrẽ wionécori boogári? jĩwĩ.

⁴⁰Niipetira acaribjõãwã:

—¡Cãurẽ wionécorijãña! ¡Barrabápere wionécoya! jĩwã.

Barrabás yaarépigu niirigu niwĩ.

19

¹Teero tiigú, Pilato Jesuré tãnadutiyigu. ²Tãnaãri siro, surara potamena cãã tiári betore cãuya dupupure péorira niwã. Sicaró òpãya sutiro tiirõbiri sãã ñiisãñúrõca sããrira niwã.

³—Uzeniã muumena, judíoa òpũ, jĩ buijãyira.

Teero jĩrãrã, cãurẽ pee páajãrira niwã.

⁴Pilato popeapu niĩarigu witiatiwi sũcã. Basocáre jĩwĩ:

—Yuu cãurẽ ñañaré tiáriguere buariatu. Teero tiigú, múã puto suowitiatiguda. Múã ñããdacu, jĩwĩ.

⁵Too síro Jesús witiatiwi. Cãũ pota betore pesawi. Òpãyaro tiirõbiri sãã ñiisãñúrõ cãã sãããrõre sãñawitiatiwi. Pilato basocáre jĩwĩ:

—¡Ñãña! Ñni niĩ, jĩwĩ.

⁶Paiaré dutirá, Cõamacãwii coterí basoca cãurẽ ññarã, acaribjõãwã:

—¡Cãurẽ curusapu páabiatu sãadutíya; sãadutíya! jĩwã.

Pilatope jĩwĩ:

—Múã basiro cãurẽ curusapu páabiatu sããrã wáaya. Yuuja cãurẽ ñañaré tiáriguere buariatu, jĩwĩ.

⁷Judíoare dutirápeja cãurẽ jĩwã:

—“Yuu Cōāmacū macū niiā”, jīwī cūājā. Ʋsārē dutiré teero wedesegunorē sīadutiā, jīwā.

⁸ Pilato teeré tuogú, bayiró cuiyigu. ⁹ Cūūye wiseri popea macā yeparu cāmecósāwawi sūcā. Jesuré sāīñáyigu:

—¿Noo macū niī mū? jīyigu.

Jesupé cūūrē yūūriyigu.

¹⁰ Pilato jīyigu:

—¿Deero tiīgú yūūre yūūrii? ¿Mū masīrii? Yuu mūūrē wionécoḡu wionécomasīā. Sīadutiḡucā sīadutiḡmasīā, jīyigu.

¹¹ Jesupé cūūrē yūūyigu:

—Cōāmacū mūūrē dutiḡú sōnecoriḡu niīwī. Cūū sōnecoriatā, mūū deero sīadutiḡmasīriboajīyu. Teero tiīgú, yūūre mūū pūtopu ticocoariḡu mūū nemorō wapa cūoquī, jīyigu.

¹² Cūū teero jīrī tuogú, Pilato Jesuré, “¿deero tii yūū ānirē wionécoḡudariye?” jīī wācūmiyigu. Judíoare dutirápeja bayiró acaribíremena jīwā:

—Mūū cūūrē wionécoḡu, romanuā ōpū menamacū niiricu. Sīcū “yūū múā ōpū niīā” jīḡáno romanuā ōpūrē netōnucāḡū tii, jīwā.

¹³ Cūā teero jīrī tuogú, Pilato Jesuré sūowitiatidutiwi. Too síro cūū queti beserópu wáa, duiwī. Cūū duiró niirí yepa ūtāmena weeri yeparu niīwū. Hebreoayemena Gabata wāmecutiwū. ¹⁴ Judíoa Pascua bosebureco maquē quēnorí bureco niīwū. Coeritó suguerogā niīwū. Pilato judíoare dutiráre jīwī:

—Múā ōpūrē iñāña, jīīmiwī.

¹⁵ Cūāpe acaribíjōāwā sūcā:

—¡Cūūrē sīājāārō; sīājāārō! ¡Curusapu páabiatu sīadutiḡjāña! jīwā.

Pilatope jīwī:

—¿Múā ōpūrē curusapu páabiatu sīadutiḡdari? jīwī.

Paíaré dutirápeja jīwā:

—Ʋsā ōpū sīcūrā romanuā ōpū dícu niī, jīwā.

¹⁶ Cūā teero jīrī tuogú, Jesuré cūūrē wiyawí, curusapu páabiatuaro jīḡū. Surarape cūūrē néewawa.

Jesuré sīāriḡue

(Mt 27.32-44; Mr 15.21-32; Lc 23.26-43)

¹⁷ Jesús curusare apawagu, “Dupucoro” wāmecutiropu wáawi. Hebreoayemena wāmecutiā Gólgota. ¹⁸ Toopú cūūrē curusapu páabiatuwa. Āpērā puarācārē teerora tiiwá. Jesuré cūā deco nūcōwā, sīcūrē diamacúpe, āpīrē acuniñape. ¹⁹ Pilato cūū jóadutiariḡuere curusapu tuudutirigu niīwī. Biíro jóanoriro niīwū: “JESÚS NAZARET MACŲ JUDÍOA ŐPŲ NIÍ”. ²⁰ Tee jóariḡuere hebreoaye, griegoaye, latínmena jóadutirigu niīwī. Cūā Jesuré páabiatuiri Jerusalén pūtogā niīwū. Teero tiirá, paū judíoa tee jóaturiguere bueñawā. ²¹ Cūā bueñarī iñarā, paíaré dutirá Pilato pūtopu wáa, cūūrē jīyira:

—Mūū “judíoa ōpū niī” jīī jóariboajīyu. “ ‘Judíoa ōpū niīā’, jīīawī”, jīī jóaboajīyu, jīīmiyira.

²² Pilato yūūyigu:

—Yuu jóatoaawū; yūū jóaariborora pūtuáadacu, jīyigu.

²³ Too síro bapari surara Jesuré páabiatuarira cū̄ye sutire seenéōwā. Seenéō, cū̄ācōrō batowa. Cū̄ya sutiró docasāñariwacā sua cāmeyiorio niiwā. ²⁴ Teero tiirá, surara cāmerī jī̄yira:

—Ānorējā yigarijāāda. ¿Noārē p̄tuáadari? jī̄rā, jī̄buaapeada, jī̄yira.

Cū̄ā teero tiirí, Cōāmacū̄ye queti jóaripū̄p̄ jóarigue diamacá wáaro tiiwá. Biiro jóanoā: “Yée sutire batowa; sicaróre jī̄buaapewa”,* jī̄ jóanoā. Tee jóarirobirora surara teerora tiiwá.

²⁵ Jesuyá curusa p̄top̄ cū̄ paco, cū̄ b̄go, apegó María (coo Cleofas n̄mo niiwō), María Magdalena nucū̄wā. ²⁶ Jesús cū̄ pacore, teero biiri yuu Juan cū̄ bayiró maigūrē coo wesa nucūrī ñagá, coore jī̄wī:

—Paco, āni m̄u macā p̄tuái, jī̄wī.

²⁷ Too síro yuure jī̄wī:

—Atigó m̄u paco p̄tuáyo, jī̄wī.

Cū̄ teero jī̄āri siro, coore yáa wiip̄ néep̄tuawawu.

Jesús diarigue

(Mt 27.45-56; Mr 15.33-41; Lc 23.44-49)

²⁸ Too síro Jesús cū̄rē tiidutiriguere masī̄gū, “niipetire peotítoa” jī̄ wācū̄rigū niiwī. Teero tiigú, Cōāmacū̄ye queti jóaripū̄p̄ jóarigue wáaro jī̄gū: —Yuu s̄nidugága, jī̄wī.

²⁹ Toopú sicarú vino piyare dadarírū duiwū. Teero tiirá, surara sicasitia soa, “hisopo” d̄p̄p̄ siatú, s̄um̄ōcowa. ³⁰ Cū̄ teeré s̄niāri siro: —Niipetire peotítoa, jī̄wī.

Teero jī̄āri siro, cū̄ya dupu ñaañumu, diajōāwī.

Jesuré saderigue

³¹ Pascua bosebureco wáadaro sicabureco d̄sawá. Tii bosebureco ūsārē up̄tí niirí bureco niiwū. Tiiburecore judíoare dutirá diaarirare curusarip̄are niirí boorírira niiwā. Teero tiirá, judíoare dutirá Pilato p̄top̄ wáa, cū̄yara surarare cū̄rē máata diaaro jī̄rā, cū̄āye ñicārīrē páapedutiyira. Too síro cū̄āye ōp̄ūrīrē néedioco, aperopú néewadutiyira. ³² Teero tiirá, surara toopú jea, s̄icūrē páapesuguewa. Āpī Jesuména páabiatunoārigucārē teerora tiiwá. ³³ Jesupére diaarigup̄are buajeáwa. Teero tiirá, cū̄rē páaperiwa.

³⁴ Páaperono tiigú, s̄icū surara Jesuré warupāmarē sadewi. Cū̄ teero tiirí, máata díi ocoména witiwū. ³⁵ Yuu teero wáari ññawū. Teero tiigú, yuu masīā: Yuu jóare diamacārā niiā. Múācārē teeré padeoáro jī̄gū, tee diamacá maquērē wedea. ³⁶ Cōāmacū̄ye queti jóaripū̄p̄ jī̄rōbirora wáaro jī̄rō, teero wáawu. Biiro jóanoā: “Cū̄ye cōārī sicacōāno páapeya maniādacu”,† jī̄ jóanoā. ³⁷ Tiip̄p̄are aperopú jóanoā s̄icā: “Cū̄ sadearigup̄are ññaadacua”,‡ jī̄ jóanoā.

Jesuré átātutip̄ cū̄ūrigue

(Mt 27.57-61; Mr 15.42-47; Lc 23.50-56)

³⁸ Too síro José Arimatea wāmecutiri macā macā Pilatore Jesuyá ōp̄ūrē sāiyigū. José Jesuré padeogú niiwī. Cū̄ judíoare dutirāre cuīgū, yayiōrop̄u padeogú niirigū niiwī. Pilato “jáu” jī̄rī t̄nogú, José wáa, Jesuyá ōp̄ūrē néedioco, néewawi. ³⁹ Nicodemo ñamip̄u Jesuména wedesegū jearigucā jeawi. Cū̄ treinta kilos sitiaññurere néenjeawi. Tee ate niiwā: “Mirra”

* 19:24 Salmo 22.18. † 19:36 Salmo 34.20. ‡ 19:37 Zacarías 12.10.

wāmecutire, “áloe” wāmecutiremena wáorigue niiwā. ⁴⁰ José Nicodemomena suti caseri sitiaañũre tuusiãremena Jesuyá òpũũrẽ cõmawã. Judíoa diaarirare cũuri tutipũ cũũãdari sugero tiirucũrere tiiwã. ⁴¹ Jesuré curusapũ páabiaturiro puto oteré oteriro niiwã. Tee oteriro deco mama tuti, ãtãgãpũ coari tuti niiwã. Tiitutipũ sĩcãrĩ diaarirare cũũña manirĩro niiwã ména. ⁴² Muĩpũ sããwari, ãsã yeerisãri bũreco jearopũ tiiwã. Teero tiirã, tiicope putogã niirĩ, Jesuyá òpũũrẽ toopá néewa, cũũwã.

20

Jesús masãmuãrigue

(Mt 28.1-10; Mr 16.1-8; Lc 24.1-12)

¹ Ësã yeerisãri bũreco síro macã bũreco niirĩ, bóeadari sugero, María Magdalena cũũrẽ cũuri tutipũ wáayigo. Tiituti biamíriquicare aperopá nucũrĩ ññayigo. ² Teero tiigó, ãsã putopũ cutaputãaatirigo niiwõ. Yũũ Jesús bayiró maĩnógã, Simón Pedromena niiwã. Ësãrẽ jĩwõ:

—Marĩ Òpũrẽ aperopá néejõããrira niĩãwã. Noopá néewara néewaajĩya, jĩwõ.

³ Coo teero jĩrĩ tũorã, yũũ, Simón Pedromena cũũrẽ cũũriropũ ññarã wáawũ. ⁴ Ësã toopá wáara, yũũ Pedro nemorõ cutubayíwũ. Teero tiigú, yũũ cũũ sugero jeawũ. ⁵ Toopá jea, tiicopepũ munibiã, ññasõnecowũ. Sããwaripacũ, cũũrẽ cõmaré caseri pesari ññawũ. ⁶ Too síropũ Simón Pedro yũũre nunujeáwĩ. Cũũjã sããjõãwĩ. Cũũcã teecaserire toopá niirĩ ññawĩ. ⁷ Aperó Jesuré dupure cãã cõmarĩ caserocã aperopá pesari ññawĩ. Tupéari casero niiwũ. ⁸ Yũũ tiitutipũre jeasuguerigacã sããwawũ. Niĩpetirere ññagã, padeowã. ⁹ Ësã Cõamacũye queti jóaripũ maquẽrẽ “Jesús diarigũpũ masãgũdaqui” jĩrẽre masĩriwũ ména. ¹⁰ Ññaãri siro, ãsãya wiipũ putuãwawũ.

Jesús María Magdalenarẽ bauãsuguerigue

(Mr 16.9-11)

¹¹ María Magdalenape tiituti díamacũpũ utigo putuãwo. Utigora, tiitutipũ munibiã, ññasõnecoyigo. ¹² Ángelea pũarã suti butiré sãñnarãrẽ duiiri ññayigo. Cãã Jesuré cũũmiriropũ duiyira, sĩcũ dupu niimirirope, ãpĩ dũpori niimirirope. ¹³ Cãã coore sãññáyira:

—¿Deero tiigó utii? jĩyira.

Cũũrẽ yũũyigo:

—Yũũ Òpũrẽ néejõããrira niĩãwã. Noopá néewara néewaajĩya, jĩyigo.

¹⁴ Coo teero jĩãri siro, aperopé cãmenũcãyigo. Jesús coo puto nucũrĩ ññayigo. “Jesús niĩ” jĩ ññamasĩriyigo ména. ¹⁵ Cũũpe coore sãññáyigu:

—¿Deero tiigó utii? ¿Noãrẽ ãmaãĩ? jĩyigu.

“Oteré coterĩ basocũ niiqui”, jĩ wãcũgõ, jĩyigo:

—Mũũ cũũrẽ néewarigu wedeya. ¿Noopá cũũãrĩ? Yũũ cũũrẽ néegõ wáagoda, jĩyigo.

¹⁶ Jesús coore jĩyigu:

—¡María!

Cũũ teero jĩrĩ tũogó, cãmenũcã: —¡Raboni! jĩyigo. (Hebreoayemena “basocãre buegũ” jĩũũgaro tia.)

¹⁷ Jesús coore jĩyigu:

—Ñeerijãña yũare. Yũũ Pacũ pũtopũ muãwaria ména. Yũare padeoráre wedego wáaya. “Biuro jĩãwĩ”, jĩña: “Yũũ Pacũ pũtopũ muãwagudu tia; yũũ Pacũ múã Pacũ niĩ; yũũ Ōpũ múã Ōpũ niĩ, jĩãwĩ”, jĩ wedeya, jĩyigu.

¹⁸ Cũũ teero jĩĩ tũgó, María Magdalena ati, ũsã cũũ bueráre wedewo:

—Marĩ Ōpũrẽ ññaãwũ, jĩwõ.

Cũũ coore wedeariguere wedewo.

Jesús cũũ bueráre bauárigue

(Mt 28.16-20; Mr 16.14-18; Lc 24.36-49)

¹⁹ Teero wáari bureco ũsã yeerisári bureco síro macã bureco niwũ. Tiibureco ñamirũ ũsã cũũ buerá niirira neãwũ. ũsã judíoare dutiráre cuira, ãñurõ biacósawũ. ũsã toopú niirĩ, Jesús ũsã decopũ bauánucãwĩ. ũsãrẽ ãñudutiwi:

—Ññurõ niirecutire múãpũre niĩãrõ, jĩwĩ.

²⁰ Cũũ teero jĩĩari siro, cũũye wãmorĩrẽ, warupãmarẽ ãñowĩ. ũsã cũũrẽ ññarã, bayiró useniwũ. ²¹ ũsãrẽ jĩñemowĩ:

—Ññurõ niirecutire múãpũre niĩãrõ. Yũũ Pacũ yũũre ticodioro-birora yũũcã yé quetire wededutigu múãrẽ ticocoa, jĩwĩ.

²² Teero jĩĩari siro, cũũ ũsãrẽ wĩãpũpeo, jĩwĩ:

—Múãmena Espiritu Santo niĩãrõ. ²³ Múã ãpẽrãrẽ cũã ññañarẽ tiirere acabóri, acabónoãrira pũtuáadacua. Múã cũãrẽ acabóheri, acabóya manirã pũtuáadacua, * jĩwĩ Jesús.

Jesús Tomarẽ bauárigue

²⁴ Tomás ũsã menamacũ (“sũduárigu” ũsã jĩgũ) Jesús ũsã pũtopũ bauáritore, maniwĩ. ²⁵ Teero tiirã, ũsã cũũrẽ jĩwũ:

—Marĩ Ōpũrẽ ññaãwũ.

Tomarẽ cũũrẽ jĩwĩ:

—Yũũ cũũye wãmorĩpũ cũã páabiare coperire ññahẽgũ, teecoperipũ yáa wãmosũãrẽ súusõnecohegu, teerora yáa wãmorẽ cũũ warupãmarũcãrẽ súusõnecohegu, padeorĩcu, jĩwĩ.

²⁶ Sica semana siro ũsã cũũ buerá niirira tiwiipú neãwũ sũcã. Tomás ũsãmena niwĩ sáa. ũsã ãñurõ biacósãpacari, Jesús ũsã decopũ bauánucãwĩ sũcã. ũsãrẽ ãñudutiwi:

—Ññurõ niirecutire múãpũre niĩãrõ, jĩwĩ.

²⁷ Too síro Tomarẽ jĩwĩ:

—Ññaña yé wãmorĩrẽ; mũnyua wãmosũãrẽ ãno súusõneco. Yáa warupãmarũcãrẽ mũnyua wãmorẽ súusõneco. Padeorẽ manigũ niirijãña. Padeoyá, jĩwĩ.

²⁸ Tomarẽ jĩwĩ:

—Mũũ yũũ Ōpũ niĩã; mũũ Cõãmacũ yũũ padeogú niĩã, jĩwĩ.

²⁹ Jesupé jĩwĩ:

—Tomás, mũũ yũũre ññatoagupũ padeóa. ãpẽrã yũũre ññaripacara padeoráre useninemorã niĩya, jĩwĩ.

Jesuré padeodutigu atipũrẽ jóaa

³⁰ Jesús ũsã ññacoropũ pee apeyenó cũũ tutuaremena tiĩñowĩ. Tee niipetirere yũũ atipũpũre jóaria. ³¹ Yũũ atipũpũ Jesús síquẽ cũũ tutuaremena

* 20:23 Mateo 16.19; 18.18.

tiiñoriguere jóaa. Múärë “Jesús Cõãmacũ beserigu cũũ macũ niiĩ” jĩirere padeodutĩgu jóaa. Múã cũũrë padeorã catiré petihére cnoádacu.

21

Jesús cũũ bueräre bauánemorigue

1 Too síro Jesús Tiberiataro wesapu ùsärë bauánemowĩ. Biiro wáawu: 2 Ësã toopüre niirã noquërã niiwũ: Simón Pedro, Tomás (“suduárigu” ùsã jĩĩgũ), Natanael (cũũ Caná Galilea dita macũ niiwĩ), ùsã Zebedeo põna, ãpërã ùsã menamacãrã puarã niiwũ. 3 Ësã toopú niirĩ, Simón Pedro ùsärë jĩiwĩ:

—Wai wasagu wáagu tiia.

—Ësãcã mũũmena wáaada, jĩiwũ.

Ësã wáa, dooríwupu muãsãwũ. Tiiñamirë wai sãábóejõãmiwũ. Buarítu.

4 Bóecũmurĩ, Jesús tiitaro wesapu nucũwĩ. Ësã cũũrë ññamasĩriwũ. 5 Cũũ ùsärë jĩiwĩ:

—¿Wai buaárĩ?

—Buarítu, jĩiwũ.

6 —Dooríwũ diamacũpe cõãñoña múãya bapigure sũcã. Toopé buaádadu, jĩiwĩ.

Cũũ jĩĩrirobirora tiiwũ. Pau peti sããrĩ, bapigure wéemũõcobayiritu. 7 Teero wáari ññagũ, yũũ Jesús bayiró maĩnogũ Pedroro jĩiwũ:

—Marĩ Òpũ niiĩ.

Simón Pedro “marĩ Òpũ niiĩ” jĩĩrĩ tuogũ, cũũyaro sutiroré máata sãñawĩ; peesutimena pademasĩriwi. Sãña, tiitaropu ñaacoñuãwĩ. 8 Ësã pasaró wesapu jeaadaro cien metrora yoaro niiwũ. Teero tiirã, dooríwũmena wesapu waire wéepãwawũ. 9 Toopú pããjeara, pecame cũũ dioárimere ññawũ. Tiimepũ sícũ wai cããrĩõárigu pesawĩ. Teero biiri pã niiwũ. 10 Jesús ùsärë jĩiwĩ:

—Wai múã buaárirare néetiya, jĩiwĩ.

11 Simón Pedro dooríwupu muãsã, bapigure wéemaatiwi. Wai pacaramena dadajõãwũ. Ciento cincuenta y tres sããrira niiwã. Pau sããpacari, bapigu yigariwũ. 12 Jesús ùsärë jĩiwĩ:

—Yaawãcãrã atiya.

Ësã cũũrë ññamasĩtoawũ. Teero tiirã, sícũnopera, “¿noã niiĩ mũũ?” jĩĩ sãñãriwũ. 13 Jesús pãrë née, ùsärë batowĩ. Waicãrë teerora tiiwĩ.

14 Jesús dia masãri siro, puarĩ ùsãrë bauátoawi. Ateména ññãrĩ wáaro tiiwũ sãa.

Jesús Simón Pedromena wedeserigue

15 Ësã yaaari siro, Jesús Simón Pedroro sãñãwĩ:

—Simón, Jonás macũ, ¿mũũ ãniã nemorõ yũũre maĩ? jĩiwĩ.

—Ëjũ, yũũ Òpũ. Mũũ masĩã yũũ mũũrë maĩrere, jĩiwĩ.

—Too docare yũũre padeorãre bueya, jĩiwĩ.

16 Pedroro sãñãnemowĩ sũcã:

—Simón, Jonás macũ, ¿yũũre maĩ? jĩiwĩ.

—Ëjũ, yũũ Òpũ. Mũũ masĩã yũũ mũũrë maĩrere, jĩiwĩ.

—Too docare yũũre padeorãre coteya, jĩiwĩ.

17 Too síro jĩĩnemowĩ sũcã:

—Simón, Jonás macũ, ¿yũũre maĩ?

Pedro ññãrĩ cũũrë sãñãrĩ ññagũ, bayiró bóaneõgũ wáawi. Cũũrë jĩiwĩ:

—Ōpū, m̄m̄ niipetirere masiã. M̄m̄ masiã ym̄ m̄m̄rē maĩrere, jĩwĩ.
Jesús cãurē jĩwĩ:

—Too docare ym̄re padeorãre bueya. ¹⁸ M̄m̄rē aterēja diamacurã jĩã: M̄m̄ mam̄ niigũ ména, m̄m̄ booró sutiré sãña, m̄m̄ noo wáadugaropu wáawu. Вуча wáagupe, m̄m̄ye wãmorĩrē súum̄ocogudacu. Āpĩ m̄m̄rē suti sãã, m̄m̄ wáadugaheropu m̄m̄rē néewagudacui, jĩwĩ.

¹⁹ (Jesús teero jĩgũ, “Pedro biiro wáa, diagudacui” jĩgũ tiiwí. “Cãũ diarémena basocã Cõamacurē ãñurõ wedeseadacua” jĩgũ, teero jĩwĩ.)

Teero jĩãri siro, Jesús cãurē jĩwĩ:

—Ym̄re padeonunãserucujãña, jĩwĩ.

Jesús Juanrē maĩrígue

²⁰ Too síro Pedro cãmenucã, ym̄ cãã siro n̄n̄n̄rĩ ĩñawĩ. Ym̄ Jesús maĩnógũ niiwũ. Ym̄rã too sugueropure ãsã yaaritore, Jesús putogã duigu, cãurē sãñãwũ: “Ōpū, ¿noã m̄m̄rē ĩñatutirapure ticogudari?” jĩwũ.* ²¹ Pedro ym̄re ĩñagũ, Jesuré sãñãwĩ:

—Ōpū, ¿ãñirē deero wáaadari? jĩwĩ.

²² Jesupé cãurē ym̄wĩ:

—Ym̄ putuaatiripũ cãũ catiricãrē, tee m̄m̄ye maquẽ mee niã. Teeré wãcũrijãña. M̄m̄ ym̄pere wãcũn̄n̄useya, jĩwĩ.

²³ Cãũ teero jĩrĩ tuorã, Jesuré padeorã “Juan diariqui” jĩrē sesajõãmiwũ. Jesús ym̄re “cãũ diariqui” jĩgũ mee tiiwí. Biirope jĩgũ tiiwí: “Ym̄ putuaatiripũ cãũ catiricãrē, tee m̄m̄ye maquẽ mee niã”.

²⁴ Ym̄ Juan niã, Jesús buegũ niirigu. Ym̄ ĩñariguere jóaa. Teero tiigũ, “diamacurã niã” jĩmasĩnoã.

²⁵ Apeyé Jesús tiirigue pee niã. Ym̄ tãgueñarĩ, cãũ tiirigecõrõ jóaatã, peepũrĩ peti wáabojiyu. Teepũrĩ atibãrecore dadajõãbojiyu.

* 21:20 Jn 13.25.

Jesucristo beserirare ESPÍRITU SANTO TIIÁPURIGUE

Espíritu Santo atiadarere Jesús wedesuguerigue

¹ Teófilo, m̄arē sicapū too suguerop̄are jóawu. Tiip̄pare niipetire Jesús basocáre buerucuriguere, cūū tiirucúriguere wedewu. Sicato cūū buen̄cāriguere, ² téé cūū bueyapac̄tiriguere wedewu. Teero biiri cūū ūm̄āsepu m̄uāwariguere wedewu. Jesús ūm̄āsepu m̄uāwaadari suguero, cūū buerá cūū beserirare dutiré cūūyigu cūā tiiádarere. Espiritu Santo masiré ticorémena teeré dutiyigu. ³ Cūū dia masari siro, Jesús bauáyigu. Cuarenta burecorire pee bauáyigu cūārē. Teero tiirá, cūūrē iñarā, “marī ‘diajōāāwī’ jīirigura catii” jīiyira. Cōāmacū dutiré basocápare niidare jeariguere wedenemoyigū sūcā.

⁴ Jesús cūāmena niigū, cūārē Jerusalénpu niidutiyigu ména. Cūārē jīiyigu:

—Yuu Pacu múārē too sugueropu jīiribirora Espiritu Santore ticodiocogudare yueya. Teeré wedetoawu. ⁵ Juan múārē ocoména wāmeōtiwi. Yuu Pacupeja nemorō añurō tiigúdaqui múārē: Péerogā siro Espiritu Santore ticodiocogudaqui, jīiyigu Jesús.

Jesuré Cōāmacū ūm̄āsepu néemuārigue

⁶ Cūāmena neāarira cūūrē sāñáyira:

—Ĥsā Ōpū, ¿m̄uu mecūtīgārē romanuārē cōājāgūdari? Teero biiri ¿āpērā marīya wederare diamacārā marīrē dutirá sāñī tiigúdari? jīimiyira.

⁷ Cūū yuuyigu:

—Marī Pacu sīcūrā masīqui. Cūū “teerora wāaaro” jīirī, teerora wāaadacu. Ate masiré múāye maquē niiria. ⁸ Teero niipacari, marī Pacu cūū tutuarere múārē ticogudaqui, Espiritu Santo múāp̄are atiri. Múā cuiro manirō, wācūtutuaremena yéé quetire basocáre wedera wāaadacu. Jerusalén macārārē, Judea dita macārārē, Samaria dita macārārē, niipe-tiro atibúrecopu niirārē wedera wāaadacu, jīiyigu.

⁹ Teero jīi wedetoaari siro, cūūrē cūū Pacu néemuāwayigu ūm̄āsepu. Cūū m̄uāwari, cūū buerá iñan̄n̄seyira. Cūūrē ōmeburuā tuubiácojāyiro. Teero tiirá, cūūrē iñanemoriyira sáa. ¹⁰ Cūā Jesús m̄uāwari iñanucūrī, cūā decopu ūm̄ā p̄arā suti butiré sāñarira bauán̄cājeayira. ¹¹ Cūārē jīiyira:

—Múā Galilea macārā, ¿deero tiirá ūm̄āsepu iñamuōconucūi? Āni Jesús múāmena niirigu mecūtīgā ūm̄āsepu m̄uāwaarigura atibúrecop̄are atigúdaqui sūcā. Múā cūūrē m̄uāwari iñārirobirora atigúdaqui, jīiyira.

Judare wasogúðare beserigue

¹² Teero tiirá siro, Jesús beserira Ĥtāgú Olivopu niirira diiwá, Jerusalénpu coep̄túawayira. Tiimacā p̄togā niā tiigú sica kilómetro wáaro. ¹³ Jerusalénpu p̄t̄uajeara, cūā cānirī wiip̄ wáyira. Tiwii casac̄tiri wii niyiro. Sicatatia ūm̄ārō macā tatiap̄u sāawayira. Cūā niyira: Pedro, Santiago, Juan, Andrés, Felipe, Tomás, Bartolomé, Mateo, Santiago (Alfeo macū), Simón (romanuā dutirare cōādugara menamacū niimirigu), Judas (Santiago macū) niyira. ¹⁴ Cūā sīcārōména neā,

Cõãmacūrē sãirucúyira. Jesús baira, cūũ paco María, ãpērã numiãcã cūãmena neãyira.

¹⁵ Teeburecorire Jesuré padeorã neãyira sũcã. Ciento veinte watoa niyira. Pedro wãmunacã, cūãrē wedeyigu.

¹⁶—Yãa wedera, too sugueropũ marĩ ñecũ David Espiritu Santo masĩre tiorémēna Judare wãaadare jósuguerigu niwĩ. Cõãmacũye queti jóaripũ maquē diamacũrã wãaadare niirõ tiwũ. Teero tiigũ, ãpērãrē Judas néewa, cūãrē Jesuré ñowĩ. Cūãpe Jesuré ñee, néewawa. ¹⁷ Judas ãsã menamacũrã niimiwĩ. Jesús cūũcãrē basocãre buerere cūũmiwĩ. ¹⁸ Cūũ ñañarõ tii wap-atãriguemena sicadita sãinóyiro. Too síro dupupe ñaacũmu, cūũ páaga podo, cutamisĩ witibatejõãyigu. ¹⁹ Niipetira Jerusalén macãrã teeré tuoyira. Cūã tiiditare Acéldama jĩyira. Acéldama “Dĩ Dita” jĩrõ tiicũ cūãyemena.

²⁰ Tiatopũ Salmopũpũre jóagu teeré biiro jóarigu niwĩ:

Cūãye niimirigue cõãjãnoãrõ.*

Cūũ jóarigu niwĩ sũcã:

Ãpĩ cūũ pademiriguere wasoáro,†

jĩ jóarigu niwĩ.

²¹⁻²² Marĩmena sĩquẽrã niipetiropũ wãanetõrira niĩya, marĩ Õpũ Jesús marĩmena niirĩ. Juan Jesuré wãmeõtiri, tée Cõãmacũ cūũrē ãmuãsepu néemuãrĩ, ññarira niĩya. ãniãpũre sícũ besero booa ãsã oncemena niigũdare. Cūũ ãsã tiirõbiro Jesús diarigũpũ masãrigue quetire wedegũ wãagũdaqui, jĩ wedeyigu Pedro.

²³ Tiitatiapũ niirã pũarãrē beseyira. Sícũ José Barsabãre beseyira. Cūũ wãmesotoapeore griegoayemena Justo niyiro. ãpĩ Matiare beseyira. ²⁴⁻²⁵ Too síro marĩ Õpũrē sãirã, biiro jĩyira:

—Ûsã Õpũ, mũũ niipetira basocã wãcũrere masiã. Judas wasogũdare besetoajiyu. Ûsãrē ñnoñã. ¿Nii niigari? Judas mũũ dutiré cūũriguere duujãwĩ, ñañarã cūũ ñañarõ netõrõpũ wãagu, catigu cūũ ãñurõ tiiririgue wapa, jĩ sãiyira.

²⁶ Too síro pũapé ãtãpepũ Matias, Barsabás wãmerē jóayira. ¿Nii marĩ Õpũ beserigu niĩ? jĩrã, piipũ sãã, sicape née, ññayira. Matias wãme jóaturipe niyiro.

—Jãã, ãni Matias Judas wasogũ niĩ, jĩyira.

Cūũ ãpērã oncemena Jesucristoye quetire wedegũ wãayigu.

2

Espiritu Santo diijéarigue

¹ Cincuenta burecorĩ Pascua netõrĩ siro, Pentecostés wãmecutiri bosebureco wãayiro. Tii bosebureco niirĩ, niipetira Jesuré padeorã sĩcãrõména neãyira. ² Tiiwiipũ cūã duiri, wãcũña manirõ wĩno bayiró atiro tiirõbiro ãmuãsepu busadiatiyiro. Tiiwiĩ bususesajõãyiro. ³ Teero wãari, pecame jũũrĩpõnabiro bauré cūãcõrõrē pesayucoyiro. ⁴ Niipetiramena Espiritu Santo niinucãgũ jeayigu. Cūũ dutirémēna ãpērã basocãye wedeserere masĩrapacara, wedesenucãyira.

⁵ Teeburecorire Jerusalénpũre pau judíoa apeyé dita macãrãpũ niyira. Cūã Cõãmacūrē quioníremena padeorã niyira. ⁶ Cūã tee busũri tũorã,

* 1:20 Salmo 69.25. † 1:20 Salmo 109.8.

toopá neáwayira. Deero jĩmasĩriyira, cúã putopu jeara. Cúã basocácõrõ cúãye wedeseremena Jesús bueráre wedeseri tuoyíra. ⁷ Tuomaníjõãrã, câmerĩ jĩyira:

—Niipetira ãniã wedesera ¿Galilea macãrã mee niimĩ? ⁸ ¿Deero tiirá marĩyere ãñurõ wedeseri tuoi? ⁹ Marĩ aperó macãrã niã. Partia macãrã, Media macãrã, Elam macãrã, Mesopotamia macãrã, Judea macãrã, Capadocia macãrã, Ponto macãrã, Asia macãrã niã marĩ. ¹⁰ Frigia macãrã, Panfilia macãrã, Egipto macãrã, Cirene putopu macãrã niã marĩ. Cirene Libia ditapu niã. Siquẽrã Roma atirá niĩya. ¹¹ Cúã siquẽrã judíoa niĩya. Æpẽrã judíoa niĩhẽrã Cõamacũrẽ padeoóya. Æpẽrã Creta macãrã, Arabia macãrã niĩya. Marĩ niipetira marĩye wedeseremena tuorã tiia Cõamacũ ãñurẽ tiirere, jĩyira.

¹² Niipetira tuomaníjõãyira.

—¿Ate deero jĩndugaro tiii? jĩ câmerĩ sãñãyira.

¹³ Siquẽrã cúãrẽ buijãyira.

—Ãniã cũmurã tiíya, jĩyira.

Pedro basocáre wederigue

¹⁴ Cúã teero jĩrĩ tuogú, Pedro ãpẽrã once Jesús beseriramena wãmunucã, bayiró busurómena wedeyigu:

—Yáa wedera, niipetira Jerusalén niirã, yuu jĩrere ãñurõ tuoyá.

¹⁵ “Ãniã cũmurã tiíya” jĩ wãcũmiã múã. Cũmurã mee tiíya. Mecãtigã ñamisãñurõgã nueve niã. ¹⁶ Múã mecãtigã tuorere too sugueropu profeta Joel jóarigu niiwĩ:

¹⁷ Atibáreco petiádari suguero, Espiritu Santore niipetirare ticodiocoguda, jĩrigu niiwĩ Cõamacũ.

Espiritu Santore ticodiocori, múã põna ãmuã, numiã yuu wededutirere wedeadacua.

Butoáre, mamarãrẽ cúã quẽẽrõpu ãñogúdacu too síropu wáaadarere.

¹⁸ Yuure padecoterare Espiritu Santore ticodiocogudacu.

Cúãcã yuu wededutirere wedeadacua.

¹⁹ Æmuãsepure merẽã bauré tiigúdacu.

Atiditapúre díi, pecame, õme yuu tiĩẽñore niãdacu.

²⁰ Muĩpũ búreco macũ naĩtãjõãgũdaqui.

Muĩpũ ñami macũ díi tiiróbiro sõãgũ wáagũdaqui.

Marĩ Õpũ jeaadari búreco suguero teero wáaadacu.

Quioníri búreco niãdacu. Búri niirĩ búreco mee niãdacu.

²¹ Sícu: “Yuu Õpũ, yuure netõnéña” jĩ sãigúno netõnénogũdaqui,*

jĩ jóarigu niiwĩ Joel, jĩ wedeyigu Pedro—.

²² Yáa wedera, yuu jĩrere ãñurõ tuoyá, jĩyigu sũcã—. Jesús Nazaret macã macãrẽ múã ñajiyu. Cõamacũ cũmema pee ãñurẽ tiirigu ni-iwĩ. Bayiró tutuaremena tiĩẽñore tiirigu niiwĩ cũmema. Teerẽ múã ãñurõ masiã.

²³ Múã cũũrẽna curusapu sãadutira, ñañarãpure ticowu. Cõamacũ tiatopu “teero wáaadacu” jĩrirobirora wáawu.

²⁴ Cõamacũ Jesuré dirigupure masõrigu niiwĩ. Cũũ diadoaririgu niiwĩ. Masãgũdu niigũ tiiyigu.

²⁵ Tiatopu David jóasuguerigu niiwĩ Cristo Cõamacũmena wedeseadarere:

Yuu yuu Õpũrẽ yuu díamacũpu ññarucujãwũ.

Cũũ yuu díamacũpe niirĩ, cuiria.

* 2:21 Joel 2.28-32.

26-27 Teero tiigú, yuu bayiró usenigũ wedesea. Yáa useromena bayiró usenigũ basaa.

Yáa yeeripũnarẽ diarira ñnanorõpu muu cũũdoaricu.

Yũure “bóarijããrõ” jĩgũdacu muu, yũure maĩgũ.

Teero tiigú, yuu ãñurõ cuire manirõ niijãgũdacu, mũũrẽ yuegu.

²⁸ Yũure catirẽ petihẽre buanacãrĩ tiiwá.

Mũũrẽ ñãgũ, useniremena niigũdacu,†

jĩ jóarigu niiwĩ David.

²⁹ Yáa wedera, ãñurõ tuojiña ména marĩ ñecũ Daviyé maquẽrẽ. Cũũ diajõayigu. Cũũ diari, cũũrẽ yaarĩra niiwá. Cũũ diari yaari cope masãcope marĩ pãtopũra niã ména.

³⁰ David catigu, profeta niirigu niiwĩ. Cõãmacũ too síropũ tiíadarere masĩjĩgũ, wederigu niiwĩ: “Muu pãrãmi niinũnũsegu pu muu dutirobirora atiditaré Òpũ niigũdaqui”,‡ jĩrigu ni-iwĩ Cõãmacũ quioníremena.

³¹ Teero tiigú, David Cõãmacũ beserigu diarigũpure masõriguere ñãgũ tiiróbiro jóarigu niiwĩ: “Muu yũure diarira ñnanorõpu cũũdoaricu. Yáa õpũũ bóaricu”.

³² Jesuré wáadarere jóarigu niiwĩ. Cõãmacũ cũũrẽna masõrigu niiwĩ. Teeré ùsã niipetira ññawũ.

³³ Cõãmacũ cũũrẽ ãmuãsepu néemuãrigu niiwĩ, cũũ diamacũpe duiaro jĩgũ. Cũũ Pacu tíatopũ jĩrirobirora cũũrẽ Espiritu Santore ticoyigu. Cũũpe ùsãrẽ ticonetõnecoarigu niãwĩ. Teerá niã múã ññaãrigue, múã tuoárigue.

³⁴ Davipé cũũya õpũũmena ãmuãsepuere muãwaririgu niiwĩ. Muãwaripacu, ateré jóarigu niiwĩ:

Cõãmacũ jĩwĩ yuu Òpũrẽ:

“Yáa wãmo diamacũniñape duiya,

³⁵ tée mũũrẽ ññatutirare muu dutiriguere yuu ãñurõ yũuri tiirĩpu”,§

jĩ jóarigu niiwĩ.

³⁶ Teero tiirá, judíoa niipetira tuomasĩãrõ. Múã Jesuré curusapu páabiatu siãdutipacari, Cõãmacũ cũũrẽna marĩ Òpũ wáari tiirigu niiwĩ. Cõãmacũ cũũrẽ ticodiocorigu niiwĩ, marĩrẽ netõnãrõ jĩgũ, jĩ wedeyigu Pedro.

³⁷ Cũũ teero jĩrĩ tuorá, bayiró wãcũpati, sãññáyira:

—Ësãya wedera, ¿ùsã deero tiíadari? jĩyira Pedrõre, ãpẽrã Jesús beserirare.

³⁸ Cũũ teero jĩrĩ tuorá, bayiró wãcũpati, sãññáyira:

—Wãcũpati, wasoyá múã ññañaré tiirere. Jesucristore padeó, wãmeõtidutiya. Múã teero tiirí, múã ññañaré tiirere Cõãmacũ acabógudaqui. Espiritu Santo múãpũre niigũ jeari tiigũdaqui.

³⁹ Cõãmacũ marĩ Òpũ tíatopũ jĩrirobirora múãrẽ, múã põna niinũnũserare, yoaro macãrãcãrẽ, niipetira cũũ beserãre Espiritu Santore ticogũdaqui, jĩyigu Pedro.

⁴⁰ Cũũ tee dícu wederiyigu. Cũãrẽ wãcũtutuare tico, ãñurõ quioníremena wedenemoyigu:

—Atibãreco macãrã ññañaré tiirere dutijõãña. Cõãmacũ netõnérepere ñeeña, jĩyigu.

⁴¹ Pedro wedeariguere padeorá wãmeõtinoyira. Tiibũrecora Jesuré padeorãmena tres mil watoa basocá niinemoyira.

⁴² Cũã Jesús beserira buerere tuorucúyira. Niipetira Jesuré padeorá cãmerĩ wéepo niijãyira. Swoyá, Cõãmacũrẽ sãĩ tiirucúyira.

† 2:28 Salmo 16.8-11. ‡ 2:30 Salmo 132.11-12. § 2:35 Salmo 110.1.

Jesuré padeorá sicato tiinucārigue

⁴³ Jesús beserira diarecutirare netōné, apeyé pee Cōāmacū sīcūrā timasīrere tiīñoyira. Cūā tiirére iñarā, basocá niipetira cuirucuyira. ⁴⁴ Jesuré padeorá sicapōna macārā tiiróbiro niyira. Cūā c̄orére cāmerī batorucuyira. ⁴⁵ Peedita c̄orá, apeyenó pee c̄orá teeré dúayira. Cūā dúa wapatáriguere apeyenó c̄ohérare batoyira. ⁴⁶ Búrecoricōrō niipetira súubusera neāyira Cōāmacūwiip̄u. Cūāye wiserip̄u useniremena cāmerī s̄oyárucuyira. ⁴⁷ Cōāmacūrē usenire ticorucujāyira. Āpērēcā cūārē āñurō iña padeoyira. Búrecoricōrō Cōāmacū padeorí tiiyigu cūārē padeohérare. Jōp̄emena Jesuré paṁ padeomúāncāyira.

3

Pedro, Juan wáamasīhēgūrē wáari tiirígue

¹ Sicabureco coeritó siro tres niirī, Pedro, Juan Cōāmacūwiip̄u wáara tiiyira. Tiiwiip̄are búrecoricōrō tii horare Cōāmacūrē basocá súubuseyira. ² Toopú sīcū basocú wáamasīhēgū duiyigu. Sicato bauágup̄ura posarigu niiyigu. Búrecoricōrō Cōāmacūwii sope sāāwaro cūūrē néewa d̄upoyira. Tiisope wāmecutia Āñurí Sope. Too sāāwarare niyeru sāiduiyigu. ³ Pedro, Juan sāāwaadara tiirí iñagū, cūārē niyeru sāiyigu. ⁴ P̄arāp̄ura cūūrē iñayira. Pedrove: —Īsārē iñaña, jīiyigu.

⁵ Cūū cūārē bayiró iñayigu. “Yūre niyeru, apeyenó ticoadara tiicúa”, jīi wācūm̄iyigu. ⁶ Pedro cūūrē jīiyigu:

—Niyeru c̄oría yuṁ. Teeré c̄orípac̄u, m̄urē tiíapugada. Jesucristo Nazaret macá macú tutuaremena m̄urē jīi: W̄um̄ncā, wáaya.

⁷ Tee jīīgūrā, cūū duigúre diamacú macā wāmorē ñee, wéem̄ocoyigu. Cūū wéem̄ocorira, máata cūūye d̄uporí, cūū āñayepa tutuajōāyiro. ⁸ Bupucutía, w̄um̄ncā, wáancāyigu. Wáagura, bupuwá, Cōāmacūwiip̄u cūāmena sāāwayigu. Usenire ticoyigu Cōāmacūrē. ⁹⁻¹⁰ Niipetira Cōāmacūwiip̄u niirā cūūrē iñamasīyira.

—Īni jōō bupuwágu, Cōāmacūrē usenire ticogú Āñurí Soperu niyeru sāiduiarigura niirā, jīiyira.

Cūūrē wáarere iñamanijōāyira.

Pórtico de Salomón̄u Pedro basocáre wederigue

¹¹ Wáamasīhēgū niirigu cūārē duuríyigu. Basocá cūūrē iñamanijōā, Pedro, Juan p̄top̄u cutusājeayira. Too cūā neārō biayá manirí tatia niīā. Tiitatia wāmecutia Pórtico de Salomón̄.

¹² Cūā cutusājeari iñagū, Pedro cūārē jīiyigu:

—Yáa wedera, ¿deero tiirá múā nocōrōca iñamanijōāi? ¿Deero tiirá múā ūsārē bayiró iñāi? Múā ūsārē “Īniā basocá āñurā niijīrā, cūā tutuaremena wáari tiíya” jīi wācūā. ¹³ Marī ñecūsūm̄uā Abraham, Isaac, Jacob, āpērā marī ñecūsūm̄uā Ōp̄u niirigu niīi Cōāmacū. Cūūrā “Jesús uputí macú niīi; āñuniī” jīi, ēñorigu niīwī. Jesuré múārē dutiráp̄ure ticow̄u. Pilato iñacoro múā cūūrē booríw̄u. Cūū “Īnirē wionécoḡuṁ t̄ia” jīipacari, múā “wionécorigāña” jīiwū. ¹⁴ Jesús ñañaré manigú, āñurē tiigúre múā booríw̄u. Basocá sīāgúpere wionécodutiw̄u Pilatore. ¹⁵ Jesús marīrē catiré ticogúpere sīadutiw̄u. Cōāmacū cūūrē diarigup̄ure masōrigu niīwī. Īsā teeré iñawū. ¹⁶ Jesús cūū tutuaremena āni múā iñamasīgūrē wáari tiíarigu

niiãwĩ. Jesús ùsã cùurẽ padeorí ññagũ, múã ññacoro ãnirẽ ãñurõ netõnéãrigu niiãwĩ.

¹⁷Yáa wedera, múã “Cõãmacũ macũ niiĩ” jĩĩ masĩrijĩrã, cùurẽ sããdutíwũ. Marĩrẽ dutirácã teorora tiiwá. ¹⁸Cõãmacũpe Cristo cùũ beserigũ ñañarõ netõãdarere wedetoarigũ niiwĩ. Niipetira profetas teeré jóarira niiwã. Múã cùurẽ ñañarõ tiiríguemena teeré wáari tiirígu niiwĩ. ¹⁹Múã ñañaré tiirére wãcũpati, wasoyá. Cõãmacũ booróbirora tiiyá. Teero tiirí, Cõãmacũ múã ñañaré tiirére acabó, ãñurõ niirecutiri tiigúdaqui. ²⁰Jesucãrẽ ticodiocogũdaqui sũcã. Cùũ Cõãmacũ beserigũ Cristo niiĩ. ²¹Mecütigã cùurẽ ãmuãsepu pũtuáro booa, tée Cõãmacũ niipetirere wasorípu. Teeré Cõãmacũ cùũyara profetas ãñurãmena wedesuguerigũ niiwĩ. ²²Moisés bi-iro jóarigũ niiwĩ: “Too síropũ marĩ Õpũ Cõãmacũ profetare ticocogũdaqui. Yũũ tiiróbiro tiigúdaqui. Cũũ marĩya wedegũ niigũdaqui. Niipetire cùũ wederére tuopetjãña múã. ²³Ãpẽrã cùũ dutirére tiidugáherano judíoamena niinemorica; sããjãnoãdacua”,* jĩĩ jóarigũ niiwĩ Moisés.

²⁴Samuel, ãpẽrã profetas mecütigã wáarere jóasuguerira niiwã. ²⁵Cõãmacũ cùũyara profetamena múãrẽ wederigũ niiwĩ. Cõãmacũ múã pacusũmuãrẽ, teero biiri múãrẽ cùũ netõnére quetire ticowĩ. Tee quetire ticogũ, Abrahamrẽ ateré jĩirigũ niiwĩ: “Mũũ pãrãmi niinũnũsegũmena niipetira atiditã macãrãrẽ ãñurõ tiigúda”, jĩirigũ niiwĩ. ²⁶Cõãmacũ cùũ macũ diarigũpũre masõ, marĩrẽ ticocosuguerigũ niiwĩ. Teemena marĩrẽ ãñurõ tiirígu niiwĩ. Marĩ ñañaré tiirére duudutirigũ niiwĩ, jĩiyigũ Pedro.

4

Pedro, Juan judíoare dutirá pũtopũ wáarigũe

¹Pedro, Juan basocãre wedera tiirí, paiá, ãpĩ Cõãmacũwii coterí basocare dutigã, ãpẽrã saduceo basoca jeayira. ²Pedro, Juanmẽna jĩiyigũ:

—Cõãmacũ Jesuré diarigũpũre masõrigũ niiwĩ. Teero tiirã, marĩcã diaari siro, masããdacu, jĩiyigũ.

Saduceo basoca, cúãmena jeaarira tee buerére tuorã, bayiró cúayira. ³Cúa, Pedro, Juanrẽ ñeewayira. Muĩpũ sããritopũ niirĩ ññarã, cúãrẽ ñeewa, peresu sõnecoyira. ⁴Cõãmacũwiiipũ cúã bueariguere tuóarira pau Jesuré padeonacãyira. Jesuré padeorãmena niirã, ãmuã dícare bapaqueori, cinco mil niiyira.

⁵Apebãrecope judíoare dutirá, ãpẽrã bũtoã dutirá, teero biiri Moisés jóarigũe buerã tiimacã Jerusalenpu neãyira. ⁶Cúãmena ãpẽrã neãyira: Anás (cũũ paiaré dutigã niiyigũ), Caifás, Juan, Alejandro, ãpẽrã paiaré dutiráya wedera. ⁷Neãtoa, Pedro, Juanrẽ cúã pũtopũ néeatidutiyira. Cúã pũto jeari: —¿Noã dutirẽmena teeré tiirã múã? jĩĩ sããñayira.

⁸Pedro, Espiritu Santo cùũmena niirĩ, cúãrẽ yũuyigũ:

—Ûsãrẽ dutirá, teero biiri bũtoã dutirá, ⁹múã mecũã ùsãrẽ sããñãã, ùsã ãñurõ tiirígu maquẽrẽ masĩdugara. Múã “¿ñeenómena cùurẽ wáamasĩhẽgũ niimiãrigũre netõnéãrĩ?” jĩĩ sããñarã tiicú. ¹⁰Múã sããñããrigũre yũugũda, múã niipetira, teero biiri niipetira Israelya põna macãrã masĩãrõ jĩigũ. Jesucristo Nazaret macã macũ múã curusapu páabiatudutirigũ tutuaremena ãni múã ññacoropũ niigũrẽ netõnéãwũ. Cõãmacũ cùurẽ diarigũpũre masõrigũ niiwĩ. ¹¹Jesús ãtãqui múã cõãriqui

* 3:23 Deuteronomio 18.15-19; 34.10.

tiiróbiro niĩ. Profeta tiiqui maquērē jóarigu niĩwĩ: “Wii weerira útāquire booríyira. Cúã boorípacari, tiiquira upatĩ macāqui putuáwu tiwiipúre”,* jĩ jóarigu niĩwĩ. ¹² Āpērāpúja netōnémasĩricua. Cúũ sícūrã petihérimepu wáaborirare netōnémasĩ, jĩyigu Pedro.

¹³ Dutirá cúã cuiro manirō wederi ññarã, tuomanjōãyira. Cúã basiro cāmerĩ wedeseyira:

—Ñniã búri niirã, buerira mee niĩya. Marĩ cúãrē ññamasĩã; Jesuména wáanetōrira niĩya, jĩyira.

¹⁴ Pedro, Juan netōnéãrigu cúãmena nucūrĩ ññarã, deero jĩnemomasĩyira. ¹⁵ Cúãrē witiwadutiya ména. Cúã sesaro cāmerĩ wedeseyira:

¹⁶ —¿Deero tiiádari marĩ ñniãrē? Niipetira ãno Jerusalén macārã cúã tiĩñoãriguere ññapetijããrira niĩawã. Teero tiirã, marĩ “tiiríawã” jĩmasĩricu. ¹⁷ Basocá aperó macārãpu teeré tuonemórĩ tiirijããda. “Múã Jesuyére wedenemorĩ, múã ññarō tiinóãdacu” jĩco cúãrē, jĩyira.

¹⁸ Wedesetóa, cúãrē sããatidutiya sũcã. Cúã, cúã putopu jeari, jĩyira:

—¡Ññurō tuoyá múã! Jesuyére péerogã wedenemorijãña; buenemori-jãña sãa, jĩmiyira.

¹⁹ Pedro, Juan yuuyira:

—¿Cõãmacũ ññacorore úsã múã dutirére o cúã dutirépere tiirĩ booi? Múã basiro beseya. ²⁰ Úsã ññariguere, úsã tuoríguere wederipacara, niimasĩriga, jĩyira.

²¹ Dutirápe bayiró tutuaremena dutinemoyira, cúãrē cuiaro jĩrã. Basocá cúãrē wáaariguere ññarã, Cõãmacũrē usenire ticoyira. Teero tiirã, cúãrē ññarō tiimasĩri, wionécojãyira. ²² Cúã netōnéãrigu cuarenta cãmarĩ nemorō cuoyígu.

Jesuré padeorã Cõãmacũrē tiípure sãiríque

²³ Cúãrē wionécoari siro, Jesuré padeorã niirōpu wáayira. Paiaré dutirá, ãpērã butoá dutirá jĩãriguere wedeyira. ²⁴ Cúã wederi tuorã, sícãróména Cõãmacũrē jĩyira:

—Úsã Ōpũ, mũũ ãmuãse, atiyepã, díã pairímaa, niipetire atibáreco niirére tiirígu niã. ²⁵ Tíatopu Espíritu Santo wãcũre ticoréména mũũ úsã ñecũ Daviré wededutiirigu niĩwã. David mũũ wededutiiriguere biiro jóarigu niĩwĩ:

Judíoa niĩhērã Cõãmacũmena cúara ññarã wájãya.

Judíoa peja “marĩ biiro tiáda Cõãmacũrē” jĩãmajãya.

²⁶ Atibáreco macārã òpãrã neããya, Cõãmacũrē netōnucã cúãrē ññarō tiidugára.

Cúũ beserigucãrē teerora ññarō tiidugáya,† jĩ jóarigu niĩwĩ David.

²⁷ Cúũ jóariborira wáawu. Atimacãpúre Herodes, Poncio Pilato, ãpērã judíoa niĩhērã, judíoa mena neãwã. “Cúãrē ññarō tiáda” jĩrira niĩwã mũũ macũ Jesús mũũ beserigure ññarō tiádara. ²⁸ Tíatopu mũũ “teerora wáaadacu” jĩrirobirora tiirira niĩwã. ²⁹ Úsã Ōpũ, cúã úsãrē bayiró tutuaremena dutiawã, cuiaro jĩrã. Cúã jĩãriguere wãcũña. Úsã mũũrē padecotera niã. Úsãrē mũũye quetire cuire maniréména wederi tiyã.

* 4:11 Salmo 118.22. † 4:26 Salmo 2.1-2.

³⁰ M̄m̄ tutuaremena diarecutirare netōñña. M̄m̄ s̄c̄ārā Jesús m̄m̄ mac̄ā c̄ū tutuaremena tiēñodutiya, j̄īyira.

³¹ C̄ū tee j̄īārī siro, c̄ū niirō c̄ameñayiro. Espiritu Santo c̄ūāp̄ure niiyigu. Teero tiirā, Cōāmac̄aye quetire cuiro manirō wedeyira.

Jesurē padeorā c̄ū c̄uorere c̄amerī batorigue

³²⁻³³ Jesús c̄ūyere wededutigu beserira bayirō tutuaremena basocāre wedeyira: “Marī Ōp̄ū Jesús diari siro, masārigu niiwī. C̄ū masārī siro, c̄ūrē ñawū”, j̄īyira. Niipetira Jesurē padeorā s̄c̄ārībīro wācūrē c̄uoyira. C̄ū c̄uorere “yēe dīcu niīā” j̄īriyira. Teero tiirā, c̄ū c̄uorere c̄amerī batoyira. Cōāmac̄ū c̄ūrē bayirō tiīapuyigu. ³⁴⁻³⁵ Wiserī, dita c̄uorā dúayira. C̄ū dúā wapataariguere Jesús beserirare ticoyira. Jesús beserirape c̄ū ticoariguere c̄ū menamacārārē apeyenó c̄uohérare batoyira. Teero tiirā, c̄ūā pōna macārā bóaneōrā maniyira.

³⁶ Teeburecorire s̄c̄ū José wāmecutigu niiyigu. Chipre nuc̄ūrō mac̄ā, Leviyā pōna mac̄ū niiyigu. Jesús beserirape c̄ūrē Bernabé j̄īyira. Bernabé griegoayemena “añurō wācūtutuari tiigú” j̄īrō tiicú. ³⁷ Sicadita c̄ūyere oteré ditare dúayigu. C̄ū dúā wapataariguere Jesús beserirare ticopetijāyigu.

5

Ananías, Safira j̄īditorigue

¹ Āp̄ī Ananías wāmecutigu, c̄ū n̄mo Safiramena sicadita dúayira.

² Ananías c̄ū dúā wapataariguere néeduo, dusarére ticoyigu Jesús beserirare. C̄ū n̄moména “biiro tiīada” j̄ītoayigu.

³ Pedro c̄ūrē j̄īyigu:

—Ananías, ¿deero tiigú m̄m̄ Satanárē ȳm̄arī? M̄m̄ Espiritu Santore j̄īditoayu, m̄m̄ dúā wapataariguere néeduoogu. ⁴ Tiidita m̄m̄ dúaadari suguero, m̄m̄ya dita niwū. Tee m̄m̄ dúare wapa m̄m̄ye niyeru niīāj̄iyu. ¿Deero tiigú “j̄īditoguda” j̄ī wācūārī m̄m̄? M̄m̄ basocā dīcure j̄īditogu mee tiia; Cōāmac̄ūrē j̄īditogu tiia.

⁵ Teeré tuogúra, Ananías ñaacūmu, diajōāyigu. Āp̄ērā tee quetire tuorā, cuiPETIJŌYIRA. ⁶ C̄ū diari, mamarā tiwiipú s̄āwa, suti caserimena cōma, néewayira, c̄ūrē yaará wāara.

⁷ Itiā hora siro Safira c̄ū n̄mo niimiārigo s̄ājeayigo. Teero wāaariguere mas̄riyigo. ⁸ Pedro coore s̄āñāyigu:

—Wedeya ȳm̄re. ¿Múāya dita dúara, nocōrōrā niyeru wapataarī? j̄īyigu.

—Nocōrōrā wapataawū ūsā, j̄īyigo.

⁹ Pedro coore j̄īyigu:

—¿Deero tiirā múā s̄c̄ārībīro wācūrémēna “marī Ōp̄ū Espiritu marīrē ñañarō tiirīqui” j̄ī wācūmiārī? Mecūtīgārā m̄m̄ man̄ niimiārigure yaará jeaarira p̄t̄uajeara tiīya. M̄m̄cārē teerora yaaádara néewaadacua, j̄īyigu.

¹⁰ C̄ū teero j̄īrīrā, máata coocā Pedro p̄to ñaacūmu, diajōāyigo. Cooman̄ niimiārigure yaará jeaarira diaarigop̄ure b̄uajeyira. C̄ūrā coore néewa, yaará wāayira coo man̄nīgū p̄top̄ura. ¹¹ Niipetira Jesurē padeorā, āp̄ērā niipetira tee quetire tuorā, bayirō cuiyira.

Pedrocā Cōāmac̄ū s̄c̄ārā tiimas̄tremena tiēñorigue

12 Teeburecorire Jesús beserirare Cōāmacū cū sīcūrā tiimasīremena pee tiieñorī tiiyigu basocá watoapure. Niipetira Jesuré padeorá Pórtico de Salomón tatiapu sīcārómēna neāyira. 13 Āpērā cūāmena bapacuti, cui niyira. Cūārē bapacuti, cuipacara, Jesuré padeorāre añurō wācūyira. 14 Ūmuā, numiā pau Jesuré padeomūānucāyira. 15 Diarecutirare maa wesapu néewa, cōārē caseri sotoapu cūūyira. “Pedro netōwāgu, cū wātīcōātucoro cūā sotoa netōwāri, cūā diaré netōādacu”, jīi wācūyira. 16 Jerusalén wesa niiré macārī macārācā diarecutirare néewayira. Wātīā ñañarō tiinōrācārē néewayira. Niipetira netōnēnoyira.

Pedro, Juan peresuwiipū duirira witirigue

17 Cūā teero tiirī tuorā, paiaré dutigú, niipetira cūā menamacārā saduceo basoca ñnatutiya cūārē. 18 Teero tiirā, Jesús beserirare ñee, néewa, peresuwiipū sōnecomiyira. 19 Tiiñamirā ángele peresuwi sopepāmarē pāō, cūārē néewitiatiyigu.

20—Cōāmacūwiipū basocāre wedera wāaya, jīiyigu—. “Jesuré padeorāre Cōāmacū añurō niirecutiri tiigúdaqui”, jīi wedeya, jīiyigu ángele.

21 Cūā jīīārirobirora bóemuātiri, Cōāmacūwiipū sāāwa, bueyira.

Tiiburecora paiaré dutigú, cūā menamacārāmena, judíoare dutirá, teero biiri butoá dutirāre neādutiya. Cūā neāpetiari siro, peresuwiipū niirārē néeatidutimiyira. 22 Cōāmacūwii coterí basoca peresuwiipū jeara, cūārē buaríyira. Cūā manirī ññarā, wedera wāayira. 23 Toopú jea, cūārē wedeyira: —Peresuwii añurō biaári wii niimiāwā. Tiisope coterí basocacā añurō cotemiāwā. Tiisopere pāō ññarī, sīcūno maniāwī, jīiyira.

24 Cūā teeré tuorā, Cōāmacūwii coterí basocare dutigú, paiaré dutirá dee tii masīriya.

—¿Deero yapacutiadari ate? jīiyira.

25 Cūā wācūrā tiirī, sīcū jea, wedeyigu:

—Tuoyá ména. Muā peresuwiipū sōnecomīārira Cōāmacūwiipū basocāre buera tiāwā, jīiyigu.

26 Cūā wederi tuorā, Cōāmacūwii coterí basoca cūārē dutigúmena cūārē ñeerā wāayira. “Basocá cūārē maīrā marīrē ūtāperimena déebocua” jīirā, cūārē néewara, ñañarō tiiríyira. 27 Cūārē judíoare dutirá decopū néejeari, paiaré dutigú cūārē jīiyigu:

28—Ūsā múārē “cūāye maquērē buenemoriñña” jīimiāwā. Ūsā múārē buedutiripacari, niipetiro āno Jerusalénpure múā bueré sesajōātoaa. Muā buerēmena ūsāpere “cūā cūārē sīārī tiiwā” jīirī tiidugára tiia, jīiyigu paiaré dutigú.

29 Pedro, āpērā Jesús beseriramena cūārē yuuyigu:

—Basocá dutiré Cōāmacū dutiré niihērī, Cōāmacū dutirépere tiiró booa.

30 Cōāmacū marī ñecūsūmuā Ōpū Jesuré diarigupure masōrigū niiwī. Jesús niī múā curusapu pábiatu diari tiirígu. 31 Cūārēna masōtoa, ūmuāsepu néemuā, cūāya wāmo diamacūniñape dupoyigu. Marīrē netōnérigu, marī Ōpū niārō jīigū, teero tiirígu niiwī. Marī judíoa ñañaré tiiré wācūpati, wasorí, marīrē acabógudaqui. 32 Ūsā Jesús tiiríguere ññarira niijirā, teeré wedea. Espíritu Santocā ññarigu niiwī. Cōāmacū cūā dutiré tiiré Espíritu Santore ticoqui, jīiyigu Pedro.

Gamaliel wederigū

³³ Cũ tee jĩrĩ tuorá, bayiró peti cúayira. Cũãrẽ sĩađugámiyira. ³⁴ Cũ cúari ñña, Gamaliel judíoare dutirá menamacũ wũmũnũcã: —Ñniãrẽ suowitíwaya ména, jĩiyigu.

Gamaliel fariseo basocu, Moisés jóarigue buegú niyigu. Basocá “ãñuniĩ” jĩ padeogú niyigu. ³⁵ Cũã suowitíwari siro, toopé niirãrẽ jĩiyigu:

—Yáa wedera, ãñurõ wãcũña múã cũãrẽ tiidugárere. ³⁶ Tíatopare sícũ Teudas wãmecatigu “yũ dutigú niiã” jĩ wãcũmiyigu. Cuatrocientos basocá cũ buerere nũnyíra. Too síro cũũrẽ ãpẽrã sĩajãyira. Cũũrẽ sĩaãri siro, cũũrẽ yũmiãrira cũã booró wáabatejõãyira. Nocõrõrã cũũ buemiãrigue petijõãyiro. ³⁷ Too síro basocáre cũã bapaqueore bũrecori niirĩ, ãpĩ Judas Galilea macũ niyigu. Pau basocá cũũrẽ nũnrĩ tiimíyigu. Too síro cũũcãrẽ sĩajãyira. Cũũrẽ sĩaãri siro, cũũrẽ yũmiãriracã cũã booró wáabatejõãyira. ³⁸ Teero tiigú, múãrẽ wedea. Cũãrẽ teero ññajãña. Basocá dutirémene cũã bueri, petijõããdacu. ³⁹ Cõãmacũ dutirémene cũã bueri docare, múã sícãrĩbrícu. Múã cũãrẽ cãmotára, Cõãmacũrẽ netõnũcãrã tiibócu, jĩiyigu Gamaliel.

⁴⁰ Cũũrẽ “jáũ” jĩiyira.

Jesús beserirare suocó, tãna, “Jesuyé quetire wedenemoriãña” jĩ, cũãrẽ wionécojãyira.

⁴¹ Cũã judíoare dutirá pũtopũ niãrira witiyira useniremena. Cãmerĩ wedeseyira:

—Cõãmacũ marĩrẽ “ãpẽrã cũãrẽ ññaarõ buijãpacari, Jesuyére bueduricu” jĩ masĩjyi, jĩiyira.

⁴² Bũrecoricõrõ Cõãmacũwiipu, wiseripú “Jesús Cõãmacũ beserigu niĩ” jĩ wederucujãyira.

6

Apóstoles cũãrẽ tiãpuadarare beserigüe

¹ Jõõpemena pau Jesuré padeonũcãrã tiyíra. Teebũrecorire griegoaye wedesera hebreoaye wedeseramena cúayira.

—Ësãya wedera wapewia numiãrẽ bũrecoricõrõ péerogã yaaré ticorã niãwũ, jĩiyira.

² Teero tiirã, cũã doce Jesús beserira Jesuré padeorã niipetirare weadara neãdutyira.

—Ësã Cõãmacũyere wededu, yaaré batori, ãñuria. ³ Teero tiirã, siete ãmũã múãmena niirãrẽ beseya. “Cũãrã basocã ãñuũya” jĩrã, Espiritu Santo dutirẽ tiirucúra, ãñurõ masĩrã niãrõ. Múã beseadarare yaaré batodutiadacu. ⁴ Ësãpe Cõãmacũrẽ sãĩ, cũũyere buerucujããdacu, jĩiyira.

⁵ Niipetira: —Teerora wáaaro, jĩiyira.

Teero tiirã, sícũ Esteban wãmecatigüe beseyira. “Cũũ ãñurõ Cõãmacũrẽ padeói; cũũmena Espiritu Santo niiqui”, jĩiyira. Æpẽrãrẽ Felipe, Prócoro, Nicanor, Timón, Parmenas, Nicolás beseyira. Nicolás Antioquía macũ judíoayu niiripacu, cũã tiiróbiro Cõãmacũrẽ padeogú wáayigu. ⁶ Cũãrẽ besetoe, Jesús beserira pũto néewayira. Cũã néjeari, Cõãmacũrẽ sãĩbosáyira. Cũã besearirare ñaapeóyira, Cõãmacũ múãrẽ tiãpuaro jĩrã.

⁷ Too síro Cõãmacũyere pau basocã masĩpetijõãrã tiyíra. Jerusalén macãrã pau Jesuré padeorã niĩnũcãyira. Paiacã pau Jesuyére tiĩnũcãyira.

Estebanrē ñee, néewarigue

⁸ Estebanrē Cōāmacū ãñurō tiiápuɣu. Teero tiigú, tutuaremena Cōāmacū dícu tiimasírere basocá ññacoropu tiiēñoyigu. ⁹ Cūū puto ãpērã jeayira. Judíoa niyira. Cúã dutiapenori basoca niimirira niyira. Teero tiiró, cúã neári wii “Libertado” wāmecutiyo. Æpērã cúã menamacārã judíoa Cirene macārã, Alejandría macārã, Cilicia dita macārã, Asia dita macārã niyira. Cúã cúaremena Estebanrē sãñáyira. ¹⁰ Estebanpe Espírítu Santo cūūrē ãñurē masíre ticorémena wedeseyigu. Teero tiirá, cúã cūūmena wedese sícãrĩbíriyira. ¹¹ Sícarĩbíri, ãpērãrē niyeru tico, jĩyira:

—Jĩditora wáaya. “Esteban Moisére dutiré cūūriguere ñañarō wedeseawĩ; Cōāmacūcãrē ñañarō wedeseawĩ”, jĩ wedewa basocãre, jĩyira.

¹² Cúã jĩditoariguere tuorá, niipetira basocá, ãpērã butoá dutirá, teero biiri Moisés jóarigue buerá cúayira. Cutajeá, cūūrē ñee, judíoare dutirá putopu néewayira. ¹³ Jĩditoracãrē néewa, wedesedutiyo:

—Ñi Cōāmacūwiire ñañarō jĩãwĩ. Moisére dutiré cūūriguecãrē teerora jĩãwĩ. ¹⁴ “Jesús Nazaret macã macū Cōāmacūwiire cōãgūdaqui; Moisés maríre tiidutíriguere wasojãgūdaqui” jĩrĩ tuoáwã, jĩditoyira.

¹⁵ Teeré tuorá, judíoare dutirá, too duirá niipetira Estebanrē bayiró ññayira. Cūūya diapóa cúã ññarĩ, ángeleya diapóa tiiróbiro bauyíro.

7*Esteban wederigue*

¹ Paiaré dutigú Estebanrē sãñáyigu:

—¿Diamacúrã niĩ ãniã mñurē wedesãre? jĩyigu.

² Esteban yñuyigu:

—Yáa wedera, yñu pacusũmũã, ãñurō tuoádadu múã, yñu wederi. Cōāmacū ãñurō asibatégu marĩ ñecū Abrahamrē bauáyigu, Mesopotamiapu cūū niirĩ. Harán macãpu cūū niigū wáaadari suguero, cūūrē wedeseyigu. ³ “Mñuya ditare, mñuya wederare cūūjã, wáagua. Mñu wáari, mñu niĩadari ditare ññogúda”, jĩyigu.

⁴ Teeré tuogú, Abraham caldeoyia ditapu niĩarigu Haránpu niigū wáayigu. Toopú cūū pacu diaweojõáyigu. Cūū pacu diaweori siro, Cōāmacū cūūrē atiditá atitó marĩ niirõrē atidutiyo. ⁵ Cūū ãnopú jeari, dita ticoriyigu ména. Ticoripacu, “too síropu mñuye, mñu pãrãmerã niinñuseraya dita niĩadacu” jĩyigu. Cōāmacū teeré wederitore, Abraham pñonaniyigu ména. ⁶ Cōāmacū cūūrē apeyé wedenemoyigu: “Mñu pãrãmerã niinñusera ãpērãyé ditapu niĩadacua ména. Dutiapenori basoca niĩadacua. Cuatrocientos cãmarĩ cãrē padeduti, ñañarō tiiápeadacua. ⁷ Cúãrē teero tiirí, yñu tiidita macãrãrē ñañarō tiigúdadu. Yñu teero tiári siro, mñu pãrãmerã niinñusera witiadacua. Witi, atiditapú jea, yñu dutiré tiiádadua”, jĩyigu Cōāmacū. ⁸ Cōāmacū Abrahamrē wedecūyigu: “Niipetira ãmñãrē cúã cñerígu yapa macã caseróre widecõãña. Ate yñu jĩrere tiirá, múã yñumena niirere ññõãdadu”, jĩyigu Cōāmacū. Teero tiigú, Abraham cūū macū Isaare ocho búrecori cūū bauári siro, cūū cñerígu yapa macã caseróre widecõãyigu. Isaacã teerora tiiyigu cūū macū Jacoré. Jacob teerora tiiyigu cūū pñna doce pñnarĩ pacusũmũã niĩadarare.

⁹ 'Jacob pōna marī ñecūsūmuã cúa bai Joseré ññatutira, Egiptopu wáarare dúayira. Cōāmacūpe cūūmena niijāyigu, ¹⁰ niipetire cūūrē ñañarō netōbóarere netōrī tiigúdu. Faraón Egipto dita macārā òpāmena wedeseri, Cōāmacū Joseré masiré ticoyigu. Cōāmacū Faraónrē usenirī tiiyigu Joseména. Teero tiigú, Faraón cūūrē cūū doca macū dutigú sōnecoyigu. Apeyeré, Faraón cūūya wii maquē paderé dutigú cūūyigu.

¹¹ 'Too síro niipetiro Egiptopure, Canaánrucārē juabóare wáayiro. Teero tiirá, basocá teeditapu niirā bayiró ñañarō netōrā tiyíra. Marī ñecūsūmuãcā yaaré buamasiriyira. ¹² Jacob “Egiptopu yaaré dúare niijāyiro” jīrē quetire tuogú, cūū pōnaré, marī ñecūsūmuã niijadarare, “yaaré sārā wáaya” jīcoyigu. Cūū sicato ticocogu tiiyigu. ¹³ Cúa nemo jeari, José “yuu muã bai niia” jī wedeyigu cūū sōwūsūmuārē. Faraóncā “cúa José sōwūsūmuã niiawā” jīrī tuoyigu. ¹⁴ José, cūū sōwūsūmuāmena queti tico-coyigu cūū pacupure. “Marī pacu, niipetira maríya wederamena atiaro ānopá”, jīcoyigu. Cūūya wederape “setenta y cinco” niyira. ¹⁵ Jacob “jáu” jī, Egiptopu wáajōāyigu. Toopú diayigu. Cūū pōna marī ñecūsūmuãcā toopúra diayira. ¹⁶ Jacob diarigu òpūūrē Siquempu néewayira. Toopú Abraham cūū Hamor pōnaré ūtātuti sārítutipu cūūyira.

¹⁷ 'Abrahamrē Cōāmacū jīrigue jeaatiri, marī ñecūsūmuã pau basocáputiyira Egiptopu. ¹⁸ Cúa toopú niirā, āpī òpū sāāyigu. Cūū Josenígū tiiriguere masiriyigu. ¹⁹ Cūū marī ñecūsūmuārē jīdito, ñañarō tiapéyigu. Cúa pōna bauárare diaaro jīgū, cōādutiyigu.

²⁰ 'Teeburecorira Moisés bauáyigu. Cūū Cōāmacū ññarī, ññugúgā niyigu. Cūū pacūsūmuã ññārā muipūrā cūūya wiipu cūūrē masōmiyira. ²¹ Dee tii masīri, cūūrē cōājāyira. Cōāāri sirogā, Faraón macō cūūrē ññabuayigo. ññabua, néema, coo macū tiiróbiro cūūrē masōyigo. ²² Egipto macārā ññurō masīrāyere bueyira Moisére. Teero tiigú, cuiro manirō wedesegu, òpū tiiróbiro tiirécutigu niyigu.

²³ 'Moisés cuarenta cūmarī cuogú, cūūya wedera Israelya pōna macārārē ññadugagu, cúa putopu wáayigu. ²⁴ Toopú jeagu, sīcārē Egipto macū páari ññayigu. Cūūrē cāmeboságu, Egipto macūrē páasīājāyigu. ²⁵ Cūū basirope wācūmiyigu: “Yuumenarā Cōāmacū yāa wederare dutiapienori basoca niirārē witiri tiigúdaqui. Cúa ateré masīcua”, jī wācūmiyigu. Cúa cūū tiiróbiro wācūriyira. ²⁶ Apebureco āpērā cūūya wedera puarā cāmerīquērā tiirī buajeáyigu. Cūūrē cāmerīquēduri tiidugágu, “muã sīcūya wedera niia. ¿Deero tiirā cāmerī ññarō tii?” jī wedemiyigu. ²⁷ Āpīrē bayiró ññarō tiigúpe Moisére tuunéojāyigu. “Muu ūsaré dutigú mee niia; ūsaré queti besegú mee niia. ²⁸ ¿Muu ñamica Egipto macūrē sīāāriobirora yuure sīādugágu tii sūcā?” jī yuututiyigu. ²⁹ Cūū teero jīrī tuogú, Moisés dutijōāyigu. Madián ditapu wáa, aperó macāpu tiiróbiro nii, puarā ūmuã pōnacutiyigu.

³⁰ 'Moisés tiiditapure cuarenta cūmarī niyigu. Sicabureco basocá manirō Siná ūtāgú putopu wáayigu. Toopú yucūsatī jūūrī ññayigu. Pecame jūūrīpōna decopu ángele bauáyigu. ³¹ Moisés teeré ññagú, ññamanijōāyigu. “¿Deero tiiró tee wāamiito?” jī, putogāsāñurō ññaquēnogū wáayigu. Cūū putogāpu jeari, Cōāmacū tiimé decopu cūūrē wedeseyigu. ³² “Yuu Cōāmacū niia. Muu ñecūsūmuã Abraham, Isaac, Jacob Ōpū niia”,* jīyigu. Moisés

* 7:32 Éxodo 3.6.

ñapõpiyigu. Cuigu, ñnadujâyigu. ³³ Cũurẽ wedesenemoyigu: “Muu yuu putora nucũã. Teero tiigú, muu sapatore tuuwéya. Tuuwégu, yuure padeorére eñogúdacu. ³⁴ Yáara basoca Egiptopu niirãrẽ ñañarõ tiíaperi ññaã. Cúã pũnisíre tuo. Cúãrẽ netõnégũdu diiátiauwũ. Teero tiigú, muurẽ Egiptopu ticocogũda”, jĩiyigu Cõãmacũ.

³⁵ Moisére boorírira too sugueropu jĩiyira: “Muu ãsarẽ dutigú mee niĩã; ãsarẽ queti besegú mee niĩã”. Cúã tee jĩipacari, Cõãmacũpe Moisére cúãrẽ dutigũdu, netõnégũdu sõnecoyigu sáa. Cõãmacũ ángelere jũũrisatipu teeré wederi tiiyigu. ³⁶ Moiséra cúãrẽ néewitiwayigu. Cũũrã Cõãmacũ sícũrã tiimasíre tiiẽnoyigu Egiptopure. Día Sõarímaa pairímaapucãrẽ teerora tiiẽnoyigu. Cuarenta cãmari basocá manirõpu cúã wáari, teerora tiiẽnorucujâyigu. ³⁷ Cũũrã Israelya põna macãrãrẽ wederigu niiwĩ: “Too síropu Cõãmacũ profetare ticocogũdaqui. Cũũ maríya wedegu niigũdaqui. Yuu tiiróbiro tiigũdaqui”,† jĩi jóarigu niiwĩ Moisés. ³⁸ Moisés basocá manirõpu marĩ ñecũsũmuã neãrĩ, cúãmena niiyigu. Sinai ãtãgũpú ángele cúãrẽ wedeseyigu. Moisés Cõãmacũ dutiré petihére ñeeyigu, marĩrẽ ticogũdu.

³⁹ Cũũrẽ marĩ ñecũsũmuã tuodugáriyira. Cũũrẽ boohéra, Egiptopu cãmecóputuadugamiyira. ⁴⁰ Teero tiirã, Aarónrẽ jĩiyira: “Jõõ niĩarigu marĩrẽ Egiptopu néeatirigu cũũ bauhéro yoajõãã. ¿Deero wáaayiri? Marĩ masíria. Teero tiirã, ãsã padeoádarare weebosaya. Cúãrẽ marĩ apasugueadacu. Cúã marĩ wáaadarimarẽ eñõãdacua”, jĩiyira. ⁴¹ Teeburcorire sícũ wecu wĩmagũ tiiróbiro baugú weeyira. Boseburco tii, ecarãre sĩa, sóeditoyira cúã weearigure tiipéora. ⁴² Cúã teero tiirĩ ñnagũ, Cõãmacũ cúã booró tiíaro jĩigũ, cúãmena niĩarigu cõãjõãyigu. Cúã booró muĩpũrãrẽ, ñocõãrẽ padeoyíra. Teeré profetas jóarira niiwã:

Cõãmacũ cúãrẽ jĩiyigu:

Múã Israelya põna macãrã,
basocá manirõpore cuarenta cãmari niirã,
ecarãre sĩa sóeditoriwu, yuure padeorã.

⁴³ Æpĩ Moloc queorére padeorã, suti caserimena tiirĩ wiire apacãmesãwũ. Æpĩ Refán ñocõãwũ múã weerigucãrẽ padeorã, teerora tiiwã.

Ñniãrẽ múã basirora weewu, padeoádarã.

Teero tiigú, múãrẽ ñee, néewadutigũda Babilonia berupu, jĩiyigu Cõãmacũ,‡ jĩi jóarira niiwã.

⁴⁴ Esteban wedenemoyigu:

—Marĩ ñecũsũmuã basocá manirõpu Cõãmacũ basocãmena niirĩ wiire cuoyíra. Tiiwiiré Cõãmacũ Moisére cũũ eñorírobirora tiidutíyigu. ⁴⁵ Marĩ ñecũsũmuã niinanuseraya wii putuáyro. Josuémena néeatiyira tiwiiré. Cúã atiditã ñeerã atiri, Cõãmacũ atiditã macãrãrẽ ãcũcoyigu. Cúã wáaweorepore niiyira. Yoari tiiwĩ ãnopú niyiro, téé David cũũ õpũ sãari síropu. ⁴⁶ David Cõãmacũ ãnurõ tiirére buagú jĩiyigu: “Muu yuu ñecũ Jacob padeoríguya wiire muu niĩadari wiire tiibosádugaga”, jĩimiyigu. ⁴⁷ Cũũ tiibosádugapacari, cũũ macũ Salomónpu tiiwiré tiibosáyigu. ⁴⁸ Cõãmacũ ãmuãsepu niigũ basocá tiiré wiseripu niirĩ. Profeta teeré jóarigu niiwĩ:

⁴⁹ Yuu boorí, ãmuãse yuu duirípĩrõ tiiróbiro niĩadacu;

† 7:37 Deuteronomio 8.15,18. ‡ 7:43 Amós 5.25-27.

atiditapú yéé dɔpori yeerisāgādacu.

Teero tiirá, yáa wii niĩadari wiire tiimasĩria múã.

Yuu yeerisāadaro tiimasĩria.

⁵⁰ Yuu ate niipetirere tiiwá, jĩyigu Cõamacũ, §
jĩ jóarigu niiwĩ.

⁵¹ Esteban cǎārē jĩnemoyigu:

—Múã Cõamacũ dutirere netõnucãnetõjõãã. Cǎurē masĩhērã tiiróbiro cǎu wederere tuodugária. Espíritu Santo dutirere tiidugária. Múã ñecúsũmuã tiiróbirora tiijãã. ⁵² Múã ñecúsũmuã niipetira profetere ñañarõ netõrĩ tiiyira. Marĩrē netõnégũdu atiadarere wedesuguerirare sĩaĩyira. Cǎu wedesuguerigu añugú jeari, múã cǎurē jĩditoremena wedesã, sĩadutirira niãã. ⁵³ Múãrē Cõamacũ ángeleamena cǎu dutirere cǎuyigu. Teeré cǎunorira niipacara, múã netõnucãnetõjõãã, jĩyigu Esteban.

Estebanrē ãtãperimena déesĩãrigue

⁵⁴ Cǎu tee jĩrĩ tuorá, cǎape bayiró cúayira. Cǎu cúare eñorã, upire bacadiyóyira. ⁵⁵ Estebanpe Espíritu Santo cǎumena niirĩ, ãmuãsepũ ññamũoco, Cõamacũ añurõ asibatérere ññayigu. Cõamacũ diamacápe Jesús nucũrĩ ññayigu. ⁵⁶ Cǎu cǎārē ññagũ, jĩyigu:

—Jãã, ãmuãse pãõrĩ ññãã; Cõamacũ diamacápe niipetira sõwũ nucũrĩ ññãã yuu, jĩyigu.

⁵⁷⁻⁵⁸ Cǎu tee jĩrĩ tuorá, bayiró acaribí, tuodugáhera cǎaye cãmopéri paabiáyira. Cǎu puto sícãrõména cutujeá, cǎurē ñee, tiimacã wesapu cõãjãyira. Cǎaye suti sotoá sãñarere tuuwé, ticoyira sícũ mamurē cotedutira. Cǎu wãmecutiyigu Saulo. Ticotoa, Estebanrē ãtãperimena déesĩãyira.

⁵⁹ Cǎu déesĩãrã tiirĩ, cǎupe Cõamacũrē sãiyigu:

—Jesús yuu Òpũ, yuu yeeripũnarē ñeeña, jĩyigu.

⁶⁰ Ñicãcoberimena jeacũmujea, bayiró acaribíremena jĩyigu sũcã:

—Òpũ, acabóya añiãrē ate cǎu ñañarē tiirere, jĩyigu. Tee jĩtoa, diajõãyigu sãa.

8

Saulo Jesuré padeorãre ñañarõ tiirígue

¹ Saulo Estebanrē sĩãrĩ ññagũ, “añũã” jĩyigu.

Tiibãrecora Jerusalénpe Jesuré padeorãre ñañarõ netõrĩ tiinucãyira. Niipetira Judea ditapu, Samaria ditapu dutibatẽjõãyira. Jesús beserira dícu wáariyira. ² Æpẽrã ãmuã Cõamacũrē quioníremena padeorã Estebanrē yaayira. Cǎurē yaa, bayiró boorituayira. ³ Saulope Jesuré padeorãre nemorõ ñañarõ tiinetõnucãyigu. Cǎaye wisericõrõ sããwa, ãmuãrē, numiãrē ñee, néewa, biadũpóyigu peresuwiipu.

Felipe Samaria macãrãrē buerigue

⁴ Dutibatéwarira cǎu wáaro Jesuyé quetire wedewayira. ⁵ Felipe Samaria dita niirĩ macãpu wáyigu. Toopú jea, “Jesús Cõamacũ beserigu niirĩ” jĩrere wedeyigu. ⁶⁻⁷ Cõamacũ sícũrã tiimasĩrere tiieñoyigu. Wãtĩã pau basocãpũre sããirare witidutiyigu. Witiatira, bayiró acaribíyira. Pau

wáamasíhērārē, opayuriri wáarare netōnéyigu. Cūū teero tiirí ñnarā, niipe-tira cūū wederere añurō t̄onunúseyira. ⁸ Tiimacāpure bayiró useniyira.

Simón yái tiiróbiro niigú

⁹ Toopúre s̄icū basocá yái tiiróbiro niigú niyiygu. Cūū wāmecūtiyigu Simón. Cūū tiirémena Samaria dita macārārē ucuanére tiyiygu. Cúārē “ur̄atí macū nií” j̄i wācūri tiyiygu. ¹⁰ Ur̄atí macārā, buri niirā niipetira cūū j̄irere añurō t̄onunúseyira. “Ñni Cōāmacū tutuare c̄ogú niiqui”, j̄imiyira. ¹¹ Yoari pee t̄iēñoremena cúārē ucuanére t̄iēñoyigu. Teero tiirá, cúārē t̄onunúsemiyira.

¹² Felipe jea, Cōāmacū dutiré basocāpure niīadare jeariguere bueyigu. “Jesús Cōāmacū beserigu basocāre netōnégū nií” j̄irere bueyigu too macārārē. Ūmā, numiā Jesuyé maquērē tuo, padeotóa, wāmeōtidutiya. ¹³ Simón “ȳncā Jesuré padeóa” j̄i, wāmeōtiduti, Felipe wáaro cúārē n̄nuyigu. Felipe Cōāmacū s̄icārā tiimas̄irere t̄iēñojāgū tiyiygu. Simón teeré ñagū, ñamanijōāyigu.

¹⁴ Jesús beserira Jerusalén̄u niirā “Samaria dita macārā Cōāmacūyere añurō padeoáyira” j̄iré quetire t̄oyíra. Teero tiirá, Pedro, Juanrē tico-coyira toopúre. ¹⁵ Cūū toopú jea, cúārē Cōāmacūrē s̄āibosáyira, cúāpure Esp̄ritu Santo niigū jeaaro j̄irā. ¹⁶ Cúāmena Esp̄ritu Santo niiryiygu ména. Jesús wāmemena d̄icu wāmeōtinorira niyira. ¹⁷ Cúārē ñapeóri, Esp̄ritu Santo cúāpure niigū jeayigu.

¹⁸ Simón teeré ñagū, Jesús beserirare niyeru ticomiyigu.

¹⁹ —Ate tiimas̄irere ticoya ȳncārē, ȳn ñapeórare Esp̄ritu Santo cúāpure niigū jeari, j̄imiyigu.

²⁰ Pedro cúārē j̄iyigu:

—M̄n Cōāmacū tutuare ticorere “niyerumena s̄āigúda” j̄i wācūmiāj̄iyu. M̄nmenarā tee niyeru pecamer̄u j̄ūt̄er̄j̄āārō. ²¹ Cōāmacū ñnarí, m̄n diamacú wācūria. Ate ūsā tiirere tiimas̄iria m̄n. ²²⁻²³ Ȳn ñnarí, m̄n ñnatutire, m̄n ñañarē tiiripore niinetōjōāā m̄nrē. Teero tiigú, m̄n ñañarē wācūrere wācūpati, wasoyá. Cōāmacūrē acabóre s̄āñā. Apetó tiigú, m̄n ñañarō wācūrere acabóboqui, j̄iyigu Pedro.

²⁴ Simón j̄iyigu:

—Tee m̄ā j̄iārigue ȳnre wáarijāārō j̄irā, m̄ā ȳnre Cōāmacūrē s̄āibosáya, j̄iyigu.

²⁵ Too síro Jesús beserira Jesús tiiriguere cūū bueriguere wedeyira. Teeré wedetoa, Samaria dita niiré macārí macārārē Jesuyé añuré quetire wedep̄t̄uayira, Jerusalén̄u p̄t̄uara.

Felipe Etiopía macūrē wederigue

²⁶ Felipere s̄icū ángele bauá, wedeyigu:

—Jerusalén̄ niwarima Gaza macā búarimap̄u wáaya. Tiimá basocá manirōp̄u niwacu, j̄iyigu.

²⁷ Felipe tiimapú búayigu. Toopú wáagu, s̄icū Etiopía dita macūrē buajeáyigu. Tiidita ōpō doca macū niipetire cooye niyerure coterí basocū niyiygu. Jerusalén̄u Cōāmacūrē padeogú jearigu ²⁸ coep̄t̄uāgu tiyiygu. Cūūyaw̄n t̄unuríw̄n caballoa wéeriw̄p̄u s̄āñawayigu. Profeta Isaías jóariguere buegu tiyiygu.

²⁹ Esp̄ritu Santo Felipere: —Iiwuré quēm̄, tiiwú p̄togā wáaya, j̄iyigu.

³⁰ Felipe tiiwá putogāpu cutujeágu, Isaías jóariguere bueri tuoýigu. Teeré tuoǵú: —¿Muu buerére tuoǵári? jĩ sãñáyigu.

³¹ Cũre cũrē yuyiyigu:

—Tuoǵá. Yũre wedegú manĩ. Jãmũ, muããña; yũ puto sãñagũ atiya, jĩiyigu.

Cũ muããñayigu. ³² Cõamacũye queti jóaripũ maquẽ cũ buearigue ate niyiro:

Oveja cã sãǵũdare ñeewaro tiiróbiro basocũre ñeewayira.

Oveja wĩmagũrē póare cã súari cũ ditamanírõbirora basocãcã ditamaníyigu.

³³ Cũrē buijáyira. Cũ ñañaré tiirípacari, cũrē wionécori booríyira.

Cã ñañarõ tiiríguere deero wedemasña manĩa.

Atiditapú cũ niiré petirí tiyíra,*

jĩ jóariguere bueyigu. Ateré buegu tiyígu Etiopía macũ.

³⁴ Etiopía macũ teeré buetoanũcõ, Felipere sãñáyigu:

—¿Isaías cũ jĩǵú noã niigari? ¿Cũ basirope o ãpĩ niigari? jĩ sãñáyigu.

³⁵ Felipe cã bueariguere wedesugue, niipetire Jesuyé quetire wedeyigu. ³⁶ Maapu wáara, oco niirõpu jeayira. Etiopía macũ jĩiyigu:

—Ñña. Jõ oco niã. ¿Muu yũre wãmeõtiri, ñeenó cãmotábogari? jĩiyigu.

³⁷ —Muu Jesucristore ññurõ padeorí, cãmotáre manicú, jĩiyigu Felipe.

—Yũ Jesuré padeóa. Cũrã Cõamacũ beserigu niĩ, jĩiyigu Etiopía macũ.

³⁸ Caballoa wéeriwu waatũgure putuánucãdutyigu. Tiiwuré putuánucõtoa, cã puarã diinũcã, oco niirõpu búa, wabawía, Felipe cũrē wãmeõtiyigu. ³⁹ Cã wabapãrĩ, Espíritu Santo Felipere aperopá néecocutuayigu. Teero tiigú, Etiopía macũ Felipere ññanemoriyigu. Ušeniremena cũ wáarimapu wáyigu sãa. ⁴⁰ Felipepe aperopú bauágu, “Azotopu niã” jĩ ññamasíyigu. Tiimacãrē netowá, macãrĩcõrõ Jesuyé ññurē quetire wedewarucu, Cesarea macãpu wedejeayigu.

9

Saulo Jesuré padeonũcãrigue

(Hch 22.6-16; 26.12-18)

¹ Saulope Jesuré padeorãre ññatutigu, cãrē sãjãǵũda jĩǵũ, pairé dutíguere ññagũ wáyigu. ² Cũrē sãiyigu:

—Yũ Damascopu wáagu tiia. Dutirépũrĩrē jóabosaya yũre. Teepũrĩrē judíoa neãre wiseri macãrã dutirãpũre wiyagũdu tiia. Mama bueré padeorã ãmũã, numiãrē ñeegũda. Cãrē néeatiguda ñno Jerusalénpu peresu tiigũdu, jĩiyigu.

³ Too síro teepũrĩmena Damascopu wáajõãiyigu. Toopú jeagũdu tiirí, wãcũña manirõ ãmuãsepu cũ puto bóediatiyiro. ⁴ Teero wáari, ñaacũmu, sícũ cũrē wedeseri tuoýigu:

—Saulo, ¿deero tiigú yũre ññañarõ tiinũnúsei? jĩiyigu.

⁵ —¿Noã niĩ muu? jĩiyigu Saulo.

—Yũ Jesús, muu ññañarõ tiinũnúsegura niã. Muu basirope ññañarõ tiigú tiia, yũre teero tiigú, jĩiyigu.

⁶ Saulo cui, ñapõrigu, jĩiyigu:

—Õpũ, ¿deero yũ tiirí boogári?

* 8:33 Isaías 53.7-8.

Jesús cūārē jīiyigu.*

—Wūm̄n̄ncāña. Iimacāpu wáaya. Toopú sīcū wedegudaqui m̄m̄ tiíadarere, jīiyigu.

⁷ Saulomena wáarira wedesere tuorá, wedesemasirijōāyira. Teeré tuopacára, wedesegure ññariyira. ⁸ Saulo wūm̄n̄ncā, cūū capearire ññapōmiyigu. Baunōriyigu. Cūā cūūya wāmorē ñee, Damascopu tūāwáya. ⁹ Itiábureco ññari, yaari, sñiriyigu.

¹⁰ Damascopure sīcū Jesuré padeogú niyyigu. Cūū wāmecutiyyigu Ananías. Cūū cāniripacari, quēērōpu tiiróbiro Jesús cūārē wedeseyigu:

—Ananías, jīiyigu.

—¿Deero jīī, ym̄ Ōpū? jīī ym̄yigu.

¹¹ Jesús cūārē jīiyigu:

—Diamacá niwarimapu wáaya. Toopú Judaya wiipu Tarso macārē sññāña. Cūū wāmecutii Saulo. Cūū ym̄re sñīgú tiī. ¹² Cūū quēēgū tiiróbiro ate ññāñwī: Sīcū Ananías wāmecutiigu cūū putopu sñāati, cūārē ññapeo tiíawī, ññāñō jīīgū, jīiyigu.

¹³ Ananías jīiyigu:

—Ōpū, paḡ basocá queti wedeawā. Cūū Jerusalénpu niigū, m̄m̄rē padeoráre ññāñō tiigú tiíayigu. ¹⁴ Año macārācārē m̄m̄rē padeoráre ññegū jeayigu. Paíarē dutirá dutirigue cuoáyigu, jīiyigu Ananías.

¹⁵ Jesús cūārē jīiyigu:

—Wáagna. Ym̄ cūārē yé quetire wedegudare besetoawm̄. Cūū nipetire dita macārārē, cūā ōpārārē, Israelya pōna macārārē wedewarucugu wáagudaqui. ¹⁶ “Jesuré padeóa” cūū jīīrémena cūū bayiró ññāñō netōadarere ym̄ basiro cūārē masirī tiigúda, jīiyigu.

¹⁷ Cūū teero jīīari siro, Ananías toopú wáa, tiíwiipá sñāwa, Saulore ññapeo, jīiyigu:

—Yáa wedegū, marī Ōpū Jesús, m̄m̄ maapu atiri bauárigu, ym̄re ticocoawī, m̄m̄rē “ññāñō sūcā” jīīgū. “Espíritu Santo m̄m̄mena niíārō”, jīicoawī, jīiyigu.

¹⁸ Máata cūū capearipu wai nutārī tiiróbiro bauré tusaarigue ññacodiayiro. Ññurō ññayigu sūcā. Ñña, wūm̄n̄ncā, wāmeōtinoyigu. ¹⁹ Too síro yaa, tutuajōāyigu sūcā.

Saulo Damascopu buerigue

Jesuré padeorá Damascopu niirāmena yoasññurī putuáyigu.

²⁰ Máata judíoa neárē wiseripu “Jesús Cōāmacū macū niī” jīīrére weneducāyigu. ²¹ Niipetira cūū wederi tuorá, tuomanijōāyira.

—Ñni Jerusalénpu niigū, Jesuré padeoráre ññāñō tiirigura niíñā. Ññopúcārē Jesuré padeoráre ññegū atigu tiimíayigu, Jerusalénpu cūārē néewa, paíarē dutirápure ticogudm̄, jīiyira.

²² Saulope cūū wederécōrō jōōpemenā nemorō wedemuānucāyigu. Wācūtutuaremena “Jesús diamacārā Cōāmacū beserigu niī” jīī ññopetijāyigu. Atemēna Damasco macārā judíoare jīīwisiojārucuyigu.

Damasco macārā Saulore sññadugámirigue

* 9:6 Versículo 5 yapapu, versículo 6 tiinucārōpu aperepū b̄nc̄p̄p̄ bauricu; aperepū baucú.

²³ Yoari siro, judíoa neã, Saulore siãdutiadarere wedeseyira. ²⁴ Cũũpe cũũrẽ siããdare quetire tɔojãiyũ. Cũã búrecori, ñamirĩ, tiimacã witiwarepũ cotemiyira, cũũrẽ siããdara. ²⁵ Teero tiirã, ñamipũ Saulo buerã cũũrẽ “dutiwáya” jĩĩ, pairi piimena cũũrẽ sãã, tiimacã sãnirõ macã sopegãpũ duunũñsediocoyira.

Saulo Jerusalénpũ coepũtũarigue

²⁶ Cũũ Jerusalénpũ jeagũ, ãpẽrã Jesuré padeorãmena niidũgamiyũ. Niipetira “cũũ Jesuré padeogú mee niĩ” jĩĩ, cuiyira. ²⁷ Cũã cuipacari, Bernabé cũũrẽ tiãrũgũ, Jesús beserira pũtopũ néewayiyũ. Toopú jea, Saulo maapũ Jesuré ñnariguere, cũũ cũũmena wedeseriguere, cũũ Damascopũ Jesuyé quetire wãcũtutuaremena wederiguere wedeyiyũ. ²⁸ Bernabé wederipũ, Saulo cũũmena niinũcãiyũ. Jerusalénpũcãrẽ wãcũtutuaremena Jesuyé quetire wedeyiyũ. ²⁹ ãpẽrã judíoa griegoaye wedeseramena cãmerĩ sãĩñã, wedeseyiyũ. Cũũpe cũũrẽ siãdũgãpacara, deero tii siãmasĩriyira. ³⁰ Cũã teero tiidũgãri ñnarã, ãpẽrã Jesuré padeorã cũũrẽ néebuayira Cesareapũ. Toopũmena cũũrẽ Tarsopũ ticocoyira sãa.

Jesuré padeorã yeerisãrigue

³¹ Teebũrecorimena Jesuré padeorã yeerisãiyira. Jõõpemena niipetira Judea, Galilea, Samaria macãrã nemorõ wãcũtutua, padeonemóyira. Jesús dutirere quioníremena tiirucújãiyira. Espiritu Santo tiãpuremena pau ãpẽrã Jesuré padeohera niãrira padeonũcãiyira.

Pedro Enearẽ netõnérigue

³² Pedro niipetire macãrĩpũre ññanetõgã, Jesuré padeorã Lida macãpũ niirãrẽ ññagũ jeayiyũ. ³³ Toopú sícũ buajeayiyũ. Ocho cãmari netõyiro cũũ wãamasihẽgũ pesarõ. Cũũ wãmecũtiyiyũ Eneas. ³⁴ Pedro cũũrẽ jĩiyiyũ:

—Eneas, Jesucristo mũũrẽ netõnéĩ. Wũmũnũcãña. Mũũ cõãrõrẽ ññanoña, jĩiyiyũ.

Cũũ teero jĩĩrã, máata Eneas wũmũnũcãiyiyũ. ³⁵ Niipetira Lida, Sarón macãrĩ macãrã cũũrẽ ñnarã, cũũcã Jesuré padeonũcãiyira.

Dorcas masãrigue

³⁶ Jope wãmecũtiri macãpũ sícõ numiõ Jesuré padeogó niiyigo. Coo wãmecũtiyigo Tabita. Griegoayemena coo wãme Dorcas niiyiro.† Coo ãñurõ tiirucújãiyigo. Bóaneõrãrẽ ãñurõ tiãpuyigo. ³⁷ Teebũrecorire diarecuti, diajõãiyigo. Coo diaari siro, cũã tiirucúrobirora cooya õpũũrẽ coseyira. Cosetóanũcõ, sicutatia ãmũãrõ macã tatiapũ péoyira. ³⁸ Jope Lida pũtogã niicu. Teero tiirã, Jope macãrã Jesuré padeorã “Pedro Lidapũ niãiyiyũ” jĩĩrĩ tũorã, ãmũã pũarãrẽ “Pedro boyero atiaro” jĩĩ duticoyira.

³⁹ Cũã Lidapũ jeari, máata Pedro cũũmena wãayiyũ. Toopú jeari, coo diaarigo pesarĩ tatiapũ cũũrẽ néemuãwayira. Tiitatiapũ wapewia numiã Pedro wesa neãnũcãiyira. Cũã utirara, docasãñare, apeyé suti sotoã sãñaré coo catigo cããrẽ jeebosãriguere ãñoyira. ⁴⁰ Pedro niipetirare witiwadiyiyũ. Cũã witiwaari siro, ñicãcoberimena jeacũmu, Cõãmacũrẽ sãiyiyũ. Sãitõa, cãmenũcã, diaarigore jĩiyiyũ:

—Tabita, wũmũnũcãña.

† 9:36 Dorcas griegoayemena “Ñama” jĩidũgaro tiicũ.

Cũ teero jĩĩrĩrã, coo capearire ñnapõ, Pedrore ññagõrã, jeaconuãyigo. ⁴¹ Cooya wãmopu ñee, coore wéemõncõyigu. Wapewia numiãrẽ, ãpẽrã Jesuré padeorãmena sãaatiduti, catigõpu wiyayigu. ⁴² Niipetiro Jopẽpu tãosesãjõãyira. Teero tiirã, paũ Jesuré padeonucãyira. ⁴³ Pedro Jopẽpũre peeburecori Simón wáicura caseri quẽnogúya wiipu putuãyigu.

10

Cornelio Pedrore atidutirigue

¹ Cesarepu sícũ cien surara dutigú niiyigu. Cũũ wãmecutiwigu Cornelio. Tii põna macãrã surara wãmecutiwigu Italiano. ² Cornelio ãñuniyigu. Cũũya wii macãrã niipetira Cõãmacũrẽ quioníremena ñña, padeorã niyira. Cornelio judíoa bóaneõrãrẽ niyeru ticorucuyigu. Cõãmacũrẽ sãĩrucújãyigu. ³ Sicabũreco ñamica tres niirĩ, cãñirĩpacu, quẽẽgũ tiirõbiro ññayigu. Ángele cũũ puto sããjeari ãñũrõ ññajãyigu.

—Cornelio, jĩiyigu.

⁴ Cornelio bayiró cuiremena ññayigu cũũrẽ.

—¿Deero jĩĩ? jĩi yũyigu.

Ángele cũũrẽ jĩiyigu:

—Cõãmacũ mũũ sãĩrucũrere “jáũ” jĩĩãwĩ. Mũũ bóaneõrãrẽ niyeru ticorẽcãrẽ useniremena ññaãwĩ. ⁵ Jope wãmecutiri macãpu mũũ ãmũãrẽ ticocoya. Simón Pedro wãmecutigure atidutiya. ⁶ Cũũ wáicura caseri quẽnogúya wiipu niiqui. Cũũcã wãmecutii Simón. Cũũya wii pairímaa wesapu niã, jĩiyigu.

⁷ Ángele cũũrẽ wedetõa, wáajõãyigu. Cũũ wáaari siro, Cornelio cũũya wii padecotera pũarãrẽ, sícũ surara cũũrẽ ãñũrõ tiipugure atidutiwigu. Suraracã Cõãmacũrẽ padeogúra niiyigu. ⁸ Niipetire cũãrẽ wedetõa, Jopẽpu ticocoyigu.

⁹ Apebũreco coeritõ niirĩ, cũã Jopẽpu jeaadaara tiiyira. Pedro cũũ niirĩ wii sotoapu Cõãmacũrẽ sãĩgũ muãwayigu. ¹⁰ Juabóanucãgũ, yaadũgayigu. Tiiwii macãrã cũã yaaré doarĩ, cãñirĩpacu, quẽẽgũ tiirõbiro ññayigu. ¹¹ Ñmũãse pãõrĩ ññayigu. Toopũ sicarõ sutirõbiro bauri caseroca ditapu diiãtiyiro. Bapari wesari siarĩro niyiro. ¹² Tiicasero popeapũre niipetiracõrõ wáicura páira, yepapu wéera, wũurã sãñayira. ¹³ Sícũ cũũrẽ wedeseri tãoyigu:

—Jãã, Pedro, ãñiãrẽ sããyãya, jĩiyigu.

¹⁴ Pedropẽ cũũrẽ yũyigu:

—Yaaria, yũũ Ñpũ. Ññañarã ãsã judíoa yaaya manirãno niĩya. Yũũ ãñiãnorẽ yaahegu niitu, jĩiyigu.

¹⁵ Wedeseri tãonemóyigu:

—Cõãmacũ cũũ “ãñũrã niĩya” jĩĩrãrẽ mũũpe “ññañarã, yaaya manirãno niĩya” jĩĩrijãña, jĩiyigu.

¹⁶ Ñtãrĩ wedeseari siro, máata tiicasero ãmũãsepu muãjõãyiro sũcã. ¹⁷ Pedro bayirõ wãcũrecutiwigu. “¿Deero jĩĩdũgaro tiigãri tee yũũ quẽẽgũ tiirõbiro ññaãrigue?” jĩi wãcũyigu. Teerẽ cũũ wãcũgũ tiirĩ, Cornelio ticocoarira jeyira. “Simónya wii ¿noopũ niĩ?” jĩi sãñããri siro, cũũya wiipu jeyira. ¹⁸ Jea, bayirõ bũsurõmena sãñiãyira:

—¿Simón Pedro wãmecutigu atiwirẽ niĩ? jĩiyira.

¹⁹ Pedro cũũ ññaãriguere wãcũgũ tiirĩ, Espiritu Santo cũũrẽ jĩiyigu:

—Ítĩārã ãmuã mũurẽ ãmaārã tiíya. ²⁰ Boyero diiwágua. Cũãmena wáagua. “Cũã judíoa mee niíya; yũũ cũãmena wáari, ñañanibocu”, jĩ wãcũrijãña. Yũũ cũãrẽ ticocoawũ, jĩyigu.

²¹ Pedro diiwá: —Yũũ niĩã múã ãmaãgũ. ¿Deero tiirónomena atiarĩ múã? jĩyigu.

²² Cũã yũyira:

—Sĩcũ cien surara dutigú Cornelio wãmecutigũ ticocoawĩ. Cũũ basocú ãñugú, Cõãmacũrẽ quioníremena ññagú niĩ. Cũũrẽ niipetira judíoa “ãñuniĩ” jĩyia. Sĩcũ ángele cũũrẽ bauá, cũũya wiipũ mũurẽ atiaro jĩyigu, mũũ wederere tuoáro jĩgũ, jĩyira.

²³ Cũã jĩĩariguere tuoá, Pedro cũũrẽ sããatiduti, cũũ niirĩ wiipũ cãnidutiyigu.

Apebũreco cũãmena wáajõãyigu. ãpẽrã tiimacã Jope macãrã Jesurẽ padeorã cũũrẽ bapacutiwayira.

²⁴ Apebũrecope jeayira Cesareapũre. Corneliope cũũya wederare, cũũ menamacãrãrẽ néõ, yueyigu. ²⁵ Pedro toopú jeari, Cornelio cũũrẽ bocagu witiwayigu. Toopú quioníremena cũũrẽ padeogú, ñicãcoberimena jeacũmumiyigu. ²⁶ Pedro cũũrẽ wéemũõco: —Nucũña; yũũcã basocú niĩã, jĩyigu.

²⁷ Pedro cũũmena wedeapugũ sããwayigu. Toopú sããjeagu, pau basocá neããrirare buajeáyigu. ²⁸ Cũũrẽ jĩyigu:

—Ûsã judíoare dutirere múã ãñurõ masĩcu. Múã judíoa niihẽrãye wis-eripũre naĩrõ sããwadutiria. Múãrẽ naĩrõ bapacutidutiria. Teero niipacari, yũũre Cõãmacũ apegõná macãrãrẽ “ñañarã niíya” jĩdutiriawĩ. ²⁹ Teero tiigú, ãniã yũũre “jãmu” jĩĩrĩ, atiawũ. “Wáaria”, jĩĩriawũ. Yũũ masĩdugaga; múã ¿deero tiãdara yũũre atidutiariĩ? jĩ sãĩñáyigu.

³⁰ Cornelio cũũrẽ yũyigu:

—Mecũãmena bapari bũrecori netõã, ate wáari siro: Yũũ ati horanorã atiwĩ yáa wiipũ beti, Cõãmacũrẽ sãigú tiãwũ. Wãcũña manirõ sĩcũ ãmu suti asiyãre sãñarigu bauáawĩ yũũ pũtopũ. ³¹ Cũũ yũũre jĩãwĩ: “Cornelio, Cõãmacũ mũũ sãĩrere tuoáwĩ. Mũũ bóaneõrãrẽ niyeru ticorecãrẽ useniremena ññaãwĩ. ³² Teero tiigú, Jopepũ mũũ ãmuãrẽ ticocoya. Simón Pedro wãmecutigũre atidutiya. Cũũ wáicũra caseri quẽnogúya wiipũ niiqui. Cũũcã wãmecutii Simón. Cũũya wii pairímaa wesapu niĩã”, jĩ wedeawĩ yũũre. ³³ Teero tiigú, máata atidutigu ticocoawũ. Mũũ ãñurõ tiigú atiayu. Marĩ niipetira Cõãmacũ ññacoropũ niĩã. Niipetire mũũrẽ Cõãmacũ wededutiariiguere wedeya. Tuoádera tiã, jĩyigu.

Pedro Cornelioya wiipũ wederigue

³⁴ Pedro wedeyigu:

—Yũũ mecãtigã tuomasĩã: Cõãmacũ niipetirare sĩcãrĩbíro ññaquĩ. ³⁵ Niipetire põnarĩ macãrã cũũrẽ quioníremena ññarãrẽ, cũũ boore tiirãre bocaqui. ³⁶ Múã masĩcu: Cõãmacũ Israelya põna macãrãrẽ cũũye quetire ticorigũ niiwĩ, Jesucristomena ãñurõ niirecutirere bũããro jĩgũ. Jesucristo niipetira Òpũ niĩ. ³⁷ Niipetiropũ ãsã judíoa niirĩ ditapu wáariguere tuojiyu múãcã. Teerẽ tiinucãwũ Galileapũ, Juan basocãre “wãmeõtidutiya” jĩĩari siro. ³⁸ Cõãmacũ Jesús Nazaret macã cũũrẽ tutuare ticorigũ niiwĩ. Espíritu Santo cũũmena niirĩ tiirigũ niiwĩ. Jesús

cũu noo wáaro ãñuré tiiwáwi. Niipetira wātī ñañarō tiirirare netōnéwī. Teeré tiiwī, Cōãmacũ cūmēna niirī.

³⁹ ʻŪsã judíoa niirī ditapure, Jerusalénpure cūu tiiriguere ūsã Ìñapetijãwã. Cūũrēna ãpērã curusapu páabiatu siãdutiwa. ⁴⁰ Cōãmacãpe itiábureco siro cūũrē masōrigu niiwī. Masōãri siro, ūsã putopu cūũrē bauánemori tiirigu niiwī. ⁴¹ Basocã niipetirare bauáriwi. ʻŪsãrē bauáwi. ʻŪsãrē tíatopu Cōãmacũ beserigu niiwī, Jesús tiíadarere Ìñapetijããrō jīgũ. Cūũrē masōãri siro, ūsã cūmēna yaa, sīni tiiwá. ⁴² ʻŪsãrē cūũye quetire wededutiwi. “Basocã catirãre, diarirare wapa tiigú dure cūũrigu niiwī Cōãmacũ Jesuré” jīrēre wededutiwi ūsãrē. ⁴³ Cōãmacũ niipetira Jesuré padeorãre cūmēna cūã ñañarē tiirēre acabógudaqui. Teeré jóarira niiwã niipetira profetas, jīiyigu.

Judíoa niihērãrē Espíritu Santo diijeárigue

⁴⁴ Pedro teero jīirã, Espíritu Santo diijeáyigu Pedro wederere tuorãpure. ⁴⁵⁻⁴⁶ Teero tiirã, cūã ãpērãyémena wedesenacãyira masīripacara. Cōãmacũrē “ãñuniã mũu” jīi, ūsenire ticoyira. Judíoa Pedrone bapacutiatirira teeré tuorã, tuomanijóãyira.

—¡Acuéi! Judíoa niihērãpucãrē Cōãmacũ Espíritu Santore niigũ jeari tīii, jīiyira.

⁴⁷ Pedro jīiyigu:

—Cōãmacũ Espíritu Santore ticoi ãniãcãrē marī judíoare tiiróbirora. Teero tiirã, “wãmeōtirijãña” jīi cãmotãmasīria, jīiyigu.

⁴⁸ Teero tiigú, cūãrē Jesucristo wãmemēna wãmeōtidutiwigu. Too síro cūã cūũrē jīiyira:

—Ãnopú putuácũmuña ména sīquē burecori ūsãmena, jīiyira.

Teero tiigú, cūãmena putuáyigu.

11

Pedro Jerusalénpure Jesuré padeorãre wederigue

¹ Jesús beserira, Jesuré padeorã Judeapu niirã atequetí tuoyira: “Judíoa niihērã Cōãmacũye quetire booáyira” jīrēre tuoyira. ² Teero tiirã, Pedro Jerusalénpure putuajeari, judíoa Jesuré padeorã sīquērã cūũrē sãñáyira:

³ —Mũu judíoa niihērãya wiipu sããwayiro. Cūãmena yaayiro, jīiyira.

⁴ Pedro cūũrē toopú wáariguere ãñurō wedemũãnacãyigu cūãrē:

⁵ —Yũu Jopepu niigũ, súubusegu tiiwá. Yũu cãniripacu, quēēgũ tiiróbiro Ìñawũ. ʻŪmãsepũ sicaró sutiróbiro bauri caseroca yũu putopu diiãtiwu. Too bapari wesari siaríro niiwũ. ⁶ Yũu tiicasero popeapu niirēre Ìña, “¿ñeenó niirī?” jīi wãcũgũ, Ìñaquenowũ. Niipetira wãicũra páira, macãnacũ macãrã, yeparũ wéera, wũnrã sãñawã. ⁷ Yũu teeré Ìñarí, sícũ yũure wedeseri tuowã: “Jãã, Pedro, ãniãrē sãáyã”, jīiwī. ⁸ Yũupe cūũrē yũuwũ: “Yaaria, yũu Ōpũ. Ñañarã ūsã judíoa yaaya manirãno niilya. Yũu ãniãnorē yaahegu niitu”, jīiwũ. ⁹ ʻŪmãsepũ wedesequ yũure jīinemowī: “Cōãmacũ cūũ ‘ãñurã niilya’ jīirãrē mũupe ‘ñañarã, yaaya manirãno niilya’ jīirijãña”, jīiwī. ¹⁰ Ìñãrĩ wedeseari siro, niipetiremena ūmãsepũ mũãjõãwũ.

¹¹ Teero wáarira, Ìñãrã ūmũã Cesarea macãrã yũu putu ticocoarira jearira niiwã yũu niirí wiipure. ¹² Espíritu Santo yũure cūãmena wáadutiwi. “ ‘Cūã judíoa mee niilya; yũu cūãmena wáari, ñañanibocu’, jīi wãcũrijãña”, jīiwī. ãniã seis Jesuré padeorã yũumēna jewa. ʻŪsã toopú jea, yũure

boocórigu ya wiipɩ sããjeawɩ. ¹³ ʒsã toopú sããjeari, tiwii macũ ʒsãrẽ wedewi: “Sicũ ángele yáa wiipɩ nucũri ññaawũ. Cũũ yũure jĩãwĩ: ‘Jopɩpɩ mũũ ãmũãrẽ ticocoya. Cũãrẽ Simón Pedro wãmecutigure atidutiya. ¹⁴ Cũũ Cõamacũyere mũũrẽ wedegudaqui. Mũũ, mũũya wii macãrãmena netõnẽadare quetire wedegudaqui’, jĩ wedeawĩ yũure ángele”, jĩwĩ.

¹⁵ Yũũ cũãrẽ wedesenũcãrĩrã, sicato marĩrẽ diijeárirobirora Espiritu Santo diijeárigu niwĩ cũãpɩre. ¹⁶ Teerẽ ññagũ, Jesús marĩ ʒpã jĩriguere wãcũwũ: “Juan mũãrẽ ocoména wãmeõtiwi. Yũũ Pacupeja nemorõ ãñurõ tiigudaqui mũãrẽ. Péerogã siro Espiritu Santore ticodiocogudaqui”, jĩwĩ. ¹⁷ Teero tiigũ, yũũ wãcũtu: “Cõamacũ marĩrẽ ticodiocoribirora cũãrẽ ticodiocorigu niwĩ, cũã Jesucristo marĩ ʒpãrẽ padeorĩ. Teero tiigũ, yũũ Cõamacũrẽ netõnũcãmasiritu”, jĩyigu Pedro.

¹⁸ Cũũ tee jĩrĩ tũorã, cũũrẽ jĩnemoriyira sãa. Cõamacũrẽ usenire ticoyira: —Judíoa niñhẽrãcã cũã ññañarẽ tiirere wãcũpati, wasorã, Cõamacũ netõnẽrira niãadacua. Cũãcãrẽ catirẽ petihere ticogudaqui, jĩyira.

Antioquia macãrã tiirẽcutirigue

¹⁹ Judíoa Estebanrẽ sããrĩ siro, Jesurẽ padeorãre ññañarõ netõrĩ tiyira. Teero tiirã, dutibatẽjõayira. ʒpẽrã Fenicia ditapɩ, ʒpẽrã Chipre nucũrõpɩ, ʒpẽrã Antioquiapɩ jeayira. Cũã toopú jeara, judíoa dícyre Jesuyé quetire wedeyira. ²⁰ Siquẽrã cũãmena dutiwãrira Antioquiapɩ jea, judíoa niñhẽrãcãrẽ wedeyira. Cũã Chipre macãrã, Cirene macãrã niyira. “Jesús marĩrẽ netõnẽgũ niipetira ʒpã niĩ”, jĩ wedeyira. ²¹ Cõamacũ cũãrẽ ãñurõ tiãpuyigu. Teero tiirã, paũ too macãrã Jesurẽ padeonũcãyira.

²² Jerusalén macãrã Jesurẽ padeorã tee quetire tũoyira. Teerẽ tũorã, Bernabere Antioquiapɩ ticocoyira. ²³ Cũũ tiimacãpɩ jea, Cõamacũ cũãrẽ tiãpurere ñña, bayirõ useniyyigu. Cũãrẽ wãcũtutuare tico, wedeyigu:

—Jesurẽ mũã wãcũdurijãña. Cũũ dutirere ãñurõ tiirucujãña, jĩyigu.

²⁴ Cũũ ãñuniwĩ. Espiritu Santo cũũmena niirigu niwĩ. ʒñurõ Cõamacũrẽ padeorucúrigu niwĩ. Paũ basocã cũũ wedeserere tũorã Jesurẽ padeoyira.

²⁵ Bernabé Antioquiapɩ niigũ, Tarsopɩ Saulore ãmaãgũ jeayigu. ²⁶ Cũũrẽ buajeã, Antioquiapɩ néerũtuayigu. Cũã tiimacãpɩre Jesurẽ padeorãmena sicacũma niyira. Paũ basocãre bueyira. Toopú Jesurẽ padeorãre “cristiano” jĩñũcãyira.

²⁷ Teebũrecorire Jerusalén macãrã profetas Antioquiapɩ jeayira. ²⁸ Sicũ cũãmena jearigu wãmecutiyyigu Agabo. Cũũ Espiritu Santo masĩrẽ ticorẽmena wedeyigu:

—Niipetiropɩ juabõare wãaadacu, jĩyigu. Juabõare wáawũ Claudio romanoã ʒpã niirito.

²⁹ Teerẽ tũorã, Jesurẽ padeorã cãmerĩ wedeseyira:

—Marĩ niyeru ticocoadã Judeapɩ niirãrẽ Jesurẽ padeorãre. Marĩ cũorõ jeatuaro ticocoadã, jĩyira.

³⁰ Cũã jĩrirobirora niyerure néõ, Bernabé, Saulomena ticocoyira Judeapɩre. Cũãrẽ jĩyira:

—Aterẽ ticowa bũtoã dutirãre, jĩyira.

12

Santiago diarigue; Pedore peresuwiipɩ sõnecorigue

¹ Teeburecorire Herodes Judea dita òpũ niiyigu. Cũũ sĩquẽrã Jesuré padeorãre ñañarõ tiiãpeyigu. ² Juan sòwũ Santiagore espadamena sĩadutiyigu. ³⁻⁴ Cũũrẽ sĩaĩrĩ ññarã, judíoa useniyira. Cũã usenirĩ ññagũ, Pedrorẽ ñeeduti, peresuwiipũ sònecodutiyigu. Baparipõna surara waso, cũũrẽ cotercuyira. Sicapõna macãrã bapari dĩa niiyira. Pascua burecori niirĩ, Herodes teero tiyigu. “Pascua burecori siro Pedrorẽ néewioneco, basocã ññacoropũ sĩadutiguda”, jĩ wãcũmiyigu. ⁵ Teero tiirã, Pedrorẽ cotemiyira peresuwiipũ. Cũũ toopũ niirĩ, Jesuré padeorãpe Cõãmacũrẽ bayirõ sĩaĩrã tiyira.

Ángele Pedrorẽ peresuwiipũ netõnérigue

⁶ Herodes cũũrẽ sĩadutĩadari suguero macã ññamirẽ Pedro surara puarã decopũ cãnigũ tiyigu. Cõmedã puadãmena siatúnoyigu. Æpẽrã surara sopepũ peresuwiire cotera tiyira. ⁷ Wãcũña manirõ sĩacũ ángele cũũ niirõpũ bauáyigu. Æñurõ bõejõãyiro. Cũũrẽ warupũ paacaré, wãcõyigu.

—Boyero wãmũnucãña, jĩyigu ángele.

Cũũ teero jĩĩrĩrã, cõmedãri Pedroye wãmorĩrẽ siatúaredari jõãcõdiayiro.

⁸—Sitũrũda siatúya. Mũũye sapatũre sãñaña, jĩyigu.

Pedro cũũ jĩĩrirobirora tiyigu.

—Mũũyaro sutirõ sotoã macãrõ sãñaña. Jãmpũ, yũũre nũnũñã, jĩyigu.

⁹ Pedro cũũ siro nũnũwitĩwayigu. “¿Diamacũrã niigari ate ángele yũũre néewitiware? Apetõ tiigũ, quẽẽgũ tiibõcu”, jĩ wãcũmiyigu cũũpeja. ¹⁰ Surara niisuguerare netõwáyira. Too síro surara Æpẽrãrẽ netõwáyira. Tiiwĩ sããwarõ cõme sopepãma niirõpũ jeayira. Tiipãma basiro pãõjõãyiro. Cũã tiisopere witiwayira. Maapũ yoasãñurõ wãa, ángele ditijõãyigu.

¹¹ Pedro ãñurõ tũomasĩnucãjea, wãcũyigu: “Diamacũrã niiaũyũ yũũ ññaãrigue. Niirõrã Cõãmacũ yũũre netõnégũda ángelere ticocoayi, Herodes sĩaĩrĩjããrõ jĩgũ. Judíoa niipetire yũũre ñañarõ wãare ññadugarere cãmotãayi”, jĩ wãcũyigu.

¹² Teerẽ masĩtoa, wãajõãyigu Juan Marcos pacoya wiipũ. Coo wãmecutiyigo María. Tiiwiipãre paũ basocã neã, Cõãmacũrẽ sĩaĩrã tiyira.

¹³ Toopũ jea, sicato sããrõ macã sopepãmapũ doteyigu. Tiiwĩ padegó, Rode wãmecutigo, “¿noã niirĩ?” jĩ sãĩñãgõ wãayigo. ¹⁴ Pedro wedeserere tũomasĩ, bayirõ useniyigo. Usenipaco, pãõriyigo. Cãmecutĩsã, cũũrẽ: — Pedro sopepũ niiaĩti, jĩ wedemiyigo.

¹⁵—Mũũ teero jĩĩãmajãgõ tiia, jĩyira.

—Diamacũrã jĩĩ, jĩyigo.

—Too docare Pedrorẽ cotegũ ángele niiqui, jĩmĩyira.

¹⁶ Cũã teero jĩĩcõãtorito, Pedro dotejãgũ tiyigu. Cũã wãa, pãõ, Pedrorẽ ñña, ññamanijõãyira. ¹⁷ Cũũrẽ wãmomena wẽẽtucoyigu, nocõrõ wedeseya jĩgũ. Cõãmacũ cũũrẽ peresuwiipũ néewitiwaariguere wedeyigu.

—Santiagore, Æpẽrã Jesuré padeorãre teerẽ wedeya, jĩyigu.

Tiiwĩ niiaĩrigũ witi, wãajõãyigu aperopũ.

¹⁸ Bõeri surara Pedro manirĩ ññarã, bayirõ wãcũpatiyira. “¿Deero wãayiriye?” cãmerrĩ jĩyira. ¹⁹ Herodes “Pedro manĩãwĩ” jĩĩrĩ tũogũ, surarare “ãmaãrã wãaya” jĩĩcoyigu. Cũã ãmaãmiyira. Buarĩyira. Herodes Pedrorẽ cotemĩãrirare bayirõ sãĩñãrucu, cũũrẽ sãĩjãdutiyigu.

Too síro Herodes Judea ditapũ niiaĩrigũ Cesareapũ niigũ wãayigu.

Herodes diarigü

²⁰ Herodes bayiró cúayigü Tiro, Sidón macārī macārāmena. Cūā Herodeya ditapü yaaré sāirucúyira. Cūū cūāmena cúagü, yaaré dúadutiriyigü. Teero tiirá, cūūrē ĩñarā wáayira. Herodeyere dutibosagümena tiápure buayíra. Cūū wāmecutiyigü Blasto. Cūū tiápuremena añurō niirecutirere sāiyíra Herodere.

²¹—Tiibureco niirī, múārē wedegüda, jĩyigü Herodepe.

Cūū jĩiri bureco jearī, Herodes cūūye õpü suti añurere sãña, õpü duirĩpĩrõpü dui, basocäre wedeyigü. ²² Cūū teero wederi, basocá acaribíyira:

—Ate sīcū cõāmacū wederé niĩā; basocá wederé mee niĩā, jĩyira.

²³ Cūūpe “niiria; yūū basocá niĩā; cõāmacū mee niĩā” jĩriyigü. Teero tiigú, wācūña manirõ ángele cūūrē diarecutiri tiiyigü. Teero tiirá, cūūrē becoa yaasĩājāyira.

²⁴ Niipetiorpü Jesuyé queti sesajõāyiro. Teero tiirá, paü Jesuré padeonemóyira.

²⁵ Bernabé, Saulomena Jerusalénpü Jesuré padeoräre tiáputoa, cāmecõpütayira Antioquíapü. Juan Marcõre cūāmena néewayira.

13*Bernabé, Saulo Jesuyé quetire apeyé macārĩpü buenücarigü*

¹ Antioquíapüre Jesuré padeorāmena niyira profetas, ãpẽrã Jesuyére buerá. Noquẽrã niyira:

Bernabé,

Simón (cūūrēna “Ñĩgū” jĩyira),

Lucio (Cirene macā macū),

Manaén (Herodes Galilea õpūmena sīcārõmēna masārigü),

Saulo niyira.

² Sicabureco cūā beti, Cõāmacūrē sãĩ, usenire ticora tiirí, Espĩritu Santo cūārē jĩyigü:

—Bernabé, Saulore beseya, yūū cūārē “tiyá” jĩrere tiirá wáari, jĩyigü.

³ Teero jĩrĩ tũo, beti, Cõāmacūrē sãĩari siro, cūārē ñaapeó, “wáaya” jĩyira.

Chiprepü Bernabé, Saulo buerigü

⁴ Teero tiirá, Espĩritu Santo ticocoarira niijĩrã, wáayira. Seleucia macāpü búawasugueyira. Too macārã dooriwūmena wáa, Chipre nūcārõpü jeayira. ⁵ Salaminapü niirã, judíoa nearé wiseripü Jesuyé quetire bueyira. Juan Marcos cūārē tiápugü wáayigü.

⁶ Tiimacā niĩarira wáa, tiinūcārõpüre Jesuyé quetire buesugocøjāyira. Téa apeniñã Pafos macāpü bujeayira. Tiimacāpüre sīcū judíoayü yái tiiróbiro niigúrē buajeayira. Cūū wāmecutiyigü Barjesús. “Yūū profeta niĩā”, jĩditonetõyigü. ⁷ Tiinūcārõ dutigú bayiró masĩgú menamacū niyigü. Cūū wāmecutiyigü Sergio Paulo. Cūū Cõāmacūye quetire tũodugāgü, Bernabé, Saulore suodutiyigü. ⁸ Cūā jearī, yái tiiróbiro biigú cūā buerere cāmotádugamiyigü. Cūūrē Elimas jĩyira griegoayemena. Cūū tiinūcārõ dutigú Jesuré padeorí booriyigü. ⁹ Saulo, ãpẽrã “Pablo” jĩĩgú, Espĩritu Santo cūūmena niirī, cūūrē bayiró ĩña, ¹⁰ jĩyigü:

—Mūū jĩditorebucü, mūū booró tiigú, wātĩ tiiróbiro tiigú, añurē tiirere ĩñatutigü niĩā mūū. Cõāmacū diamacú wederere “diamacú niiria” jĩ

wedewisiogu tiia. ¹¹ M̄ūrē mecātīgā Cōāmacū ñañarō tiigúdaqui. M̄ū capeari ññahēgū p̄tuáagudacu; yoari muĩpū bóerere ññaricu, té Cōāmacū booró jeatuario, j̄īyigu Pablo.

Máata cū̄rē naĩĩajōāyiro. Paaāmanucū, cū̄rē wéewaadarare āmaāyigu. ¹² Teero wáari ññagū, tiinucūrō dutigú quioníremena Jesuyé buerere ññamanijōāgū, Jesuré padeonacāyigu.

Antioquia Pisidia ditapu Bernabé, Pablo buerigüe

¹³ Pablo, cū̄ menamacārāmena Paforu niārira tīāwa, Panflia ditapu jeayira. Tiiditapu jea, Pergepu wáyira. Cū̄ Pergepu jeari, Juan Marcos cū̄rē toorá cū̄, coecóputuayigu Jerusalénpu. ¹⁴ Tiimacāpu niārira wáyira apemacā Antioquiapu. Tiimacā Pisidia ditapu p̄tuáa. Judíoa yeerisāri bureco niirī, cū̄ neārī wiipu sāāwa, duiyira. ¹⁵ Moisére dutiré cū̄riguere, profetas jóariguere buetoari, tiiwí dutirá cū̄rē wededutiya: —Ĥsāya wedera, basocáre wededugara, wedeya, cū̄rē wācūtutuaaro j̄īrā, j̄īyira.

¹⁶ Pablo “jáu” j̄ī, wām̄nucā, wāmo wēētuyigu, ditamaníña j̄īgū. Teero tiitóa, cū̄rē wedeyigu:

—Yáa wedera Israelya pōna macārā, Cōāmacūrē quioníremena ññarācā, yūre tuoyá: ¹⁷ Cōāmacū Israelya pōna macārā Ōpū niirigu niiwī. Cū̄ ūsā ñecūsūmuārē besecūrigu niiwī. Cū̄ āpērāyé dita Egiptopu niirī, cū̄rē pau basocáputiri tiirigu niiwī. Too síro cū̄ tiiditapu niirārē cū̄ tutuaremena néewitiatirigu niiwī. ¹⁸ Cuarenta cūmarī basocá manirōpu cū̄ cū̄rē netōnucāriguere nucārigu niiwī. ¹⁹ Too síro cū̄ Canaán ditapu jeari, tiidita macārā siete pōnarī macārārē cōārī tiirigu niiwī. Tiiditare ūsā ñecūsūmuārē cū̄rigu niiwī. ²⁰ Tiiditapu cū̄rē cū̄ñari siro, cuatrocientos cincuenta cūmarī niyira.

‘Cū̄ toopá niirī, Cōāmacū cū̄rē queti beseadarare cū̄yigu. Té profeta Samuel niiré burecoripu dutituyira. ²¹ Samuel niirito, basocá sīcū cū̄ ōpū niigūdure sāiyira. Cōāmacū cū̄ ōpūrē sōnecoyigu. Cū̄ wāmecutiayigu Saúl. Cū̄ pacu Cis wāmecutiayigu. Cū̄ Benjamínya pōna macārā niyira. Saúl cuarenta cūmarī cū̄ ōpū niyigu. ²² Cōāmacū cū̄rē ōpū niiré wionécoari siro, Daviré cū̄ ōpū sōnecoyigu. Cōāmacū Daviyé maquērē wedeyigu basocáre: “Ȳū ññarī, David, Isaí macū, yū tusarére tií. Niipetire yū tiidutirere tiigūdu niirī”, j̄īyigu. ²³ “Sīcū David pārāmi niin̄n̄segupu Israelya pōna macārārē netōnégūdure ticocogūda”, j̄ī wedeyigu Cōāmacū ūsā ñecūsūmuārē. Jesús Cōāmacū j̄īrigura nií. ²⁴ Jesús buen̄cāadari suguero, Juan Israelya pōna macārārē bueyueyigu: “Múā ñañarē tiirere wācūpati, waso, wāmeōtidutiya”, j̄īyigu. ²⁵ Juan cū̄ tiiré petiádarō tiirī, j̄īyigu: “Ȳū múā wācūgū mee niā. Ȳū siro āpī atiqui. Cū̄ āñunetōgū niiqui. Ȳūre cū̄ duarō bárī niigū niā”, j̄īyigu.

²⁶ ‘Yáa wedera Abraham pārāmerā niin̄n̄sera, Cōāmacūrē quioníremena ññarācā, tuoyá. Cōāmacū marīrē cū̄ netōnére quetire ticocorigu niiwī. ²⁷ Jerusalén macārā, cū̄rē dutirācā Jesuré ññamasīriyira. Cū̄ yeerisāre burecoricōrō profetas jóariguere buepacara, tuomasīriyira. Jesuré sīadutíri, tee jóaripū j̄īrōbirora tiyira. ²⁸ Cū̄rē sīarī tiiréno wapa buarīpacara, Pilatore “sīadutiya cū̄rē” j̄ī sāiyira. ²⁹ Cōāmacūye queti jóaripū j̄īrōbirora cū̄rē tiipetíra, curusapu niigūrē néedioco, ūtātutipu

cũũmiyira. ³⁰ Cõamacũpe cũũrẽ diarigũpure masõrigũ niiwĩ. ³¹ Jesús cũũ masãri siro, pee burecori bauáyigu cũũmena Galileapũ nii, Jerusalénpu bapacũti jearirare. Cũãrã cũũ masãrigure ñnarira basocãre wedeeya.

³² 'Ûsãcã múãrẽ teerẽna wedea. Cõamacũ marĩ ñecũsumãrẽ cũũ jĩĩrobiora ³³ marĩrẽ cũã pãrãmérã niinũuserapure teerẽ tiĩẽñoyigu. Tee Jesús diarigũpure masõrigue niĩã. Salmopũcãrẽ teerẽ biiro jóanoã: “Mũũ yũũ macũ niĩã. Mecũãmena yũũ mũũ pacũ niĩrẽre masĩãdacua”,* jĩĩ jóarigue niĩã. ³⁴ Cũũ diarigũpure masõãdare, cũũya õpũũ bóariadarecãrẽ biiro jóanoã: “Niipetire yũũ Davirẽ jĩĩriguecõrõ mũũrẽ ãñurõ tiibosãgũdacu”,† jĩĩ jóanoã. ³⁵ Salmopũpũ David biiro jóarigu niiwĩ sũcã: “Mũũ ‘bõarijããrõ’ jĩĩgũdacu mũũ maĩgũrẽ”,‡ jĩĩ jóarigu niiwĩ. ³⁶ Davipé Cõamacũ dutirẽre tii, cũũ dutirito macãrãrẽ tiĩápu, too siro diajõã, cũũrẽ yaaári siro, bóawejõãjyi. ³⁷ Cõamacũ masõrigure bóaweririgu niiwĩ. ³⁸⁻³⁹ Yãa wedera, yũũ múãrẽ wederẽre masĩrĩ booa. Múã Moisére dutirẽ cũũriguere tiipacãra, acabóre buarĩcu. Jesumẽna, cũũrẽ padeorã, tee niipetire acabóya manirĩguere acabóre buamasĩcu. ⁴⁰ Profetas jóarigue múãrẽ wãari jĩĩrã, ãñurõ wãcũña. Biiro jóarira niiwã:

⁴¹ Múã Cõamacũrẽ buijãrã, ãñurõ tiiyã.

Múã catirẽ burecorire yũũ tiĩadarere eñogũda.

Ãpẽrã múãrẽ teerẽ ãñurõ wedepacari, padeorĩdojãcu.

Teero tiirã, ñnamanijõã, diajõããdacu múã,§

jĩĩ jóarira niiwã, jĩĩ wedeyigu Pablo.

⁴² Cũã witiwari, cũãrẽ sãĩyira:

—Ape yeerisãri bureco niirĩ, ateré buewa sũcã ùsãrẽ, jĩĩyira.

⁴³ Tiĩwiĩ neããrira witibatewara, pau judíoa, judíoa niĩhẽrã Cõamacũrẽ useniremena padeorã cũãmena bapacũtiwayira. Pablo, Bernabé cũãrẽ jĩĩyira:

—Cõamacũ múãrẽ ãñurẽ ticorẽre wãcũdurijãña. Cũũrẽ padeorucújãña, jĩĩ wedeyira.

⁴⁴ Apesemãna yeerisãri bureco niirĩ, niipetira tiimacã macãrã Cõamacũye quetire tuoãdara neãyira. ⁴⁵ Pau neãrĩ ñnarã, judíoa bayiró pesucũtiyira. Teero tiirã, ññarõ wedeseremena Pablo buerẽre “diamacũ niiria” jĩĩ buijãyira. ⁴⁶ Pablo, Bernabé teerẽ tuorã, cuiro manirõ cũãrẽ jĩĩyira:

—Múã judíoare ãpẽrã suguero Cõamacũye quetire bueró niirõ tiiwã. Múã teerẽ tuoacãra, boorã. “Cõamacũ catirẽ petihẽre ticorẽre cuobórano mee niĩã”, jĩĩrã tiia múã. Teero tiirã, ùsã mecũtigãrẽ judíoa niĩhẽrãrẽ Cõamacũye quetire bueadacu sãa. ⁴⁷ Cõamacũ teerẽ jĩĩ dutirigu niiwĩ ùsãrẽ cũũye maquẽ jóaripũpure:

Yũũ mũũrẽ sããwócore tiiróbiro cũũã judíoa niĩhẽrãpure.

Yũũ netõnere quetire buegũdacu niipetire macãrĩpu,*

jĩĩ jóarigue niĩã, jĩĩyigu Pablo.

⁴⁸ Teerẽ tuorã, judíoa niĩhẽrã bayiró useniyira. “Cõamacũye queti ãñunetõjõãã”, jĩĩyira. Cõamacũ catirẽ petihẽre ticonoãdara padeonũcãyira.

⁴⁹ Tiiditapure Jesuyé quetire wedewarucuyira. ⁵⁰ Judíoape Pablo, Bernabere cõãdũgayira. Cũã masĩrã numiãrẽ cúari tiiyira. Cũã numiã cũãmena

* 13:33 Salmo 2.7. † 13:34 Isaías 55.3. ‡ 13:35 Salmo 16.10. § 13:41 Habacuc 1.5.

* 13:47 Isaías 42.4; 49.6.

naĩrõ súbusera neārã niyira. Basocá ãñurã numiã niyira. Ʋmuãcārẽ teerora cúari tiyíra. Cúã ãmuã uputí macārã niyira tiimacãpũre. Pablo, Bernabére ñañarõ tiinucãrĩ tii, cúãya ditapũ niiãrirare cõãjãyira. ⁵¹ Cúãpe tiimacã maquẽ dita cúãye dupori túaariguere páabatecõãyira. “Múã basiro wapa cõoa” jĩrã, teero tiyíra. Iconio macãpũ wáajõãyira. ⁵² Jesuré padeorã Espĩritu Santo cúãmena niirĩ, bayiró useniremena putuáyira.

14

Iconiopũ Pablo, Bernabé tiirĩque

¹ Pablo, Bernabé Iconiopũre judíoa neārĩ wiipũ sããwa, wedeyira. Cúã tuoríãñuremena wederi, pau judíoa, ãpẽrã judíoa niihẽrã Jesuré padeonucãyira. ² Judíoa Jesuré padeohéra judíoa niihẽrãrẽ cúari tii, ñañarõ wãcũrĩ tiyíra Pablo, Bernabére. ³ Teero tiirã, Pablo, Bernabé yoiari putuáyira tiimacãpũre. Cuiro manirõ marĩ Ōpũyere wedeyira. Cõãmacũpe “diamacãrã wedeeya” jĩgũ, cúũ tutuaremena tiieñorĩ tiyĩgu. ⁴ Tiimacã macãrã pũapõná batoyira. Æpẽrã judíoa tiiróbiro wãcũyira; ãpẽrãpé Jesús beserira tiiróbiro wãcũyira. ⁵ Teero tiirã, judíoa niihẽrã, judíoa, cúãrẽ dutirãmena neã, wedeseyira:

—Jãmũ, Pablo, Bernabére ñañarõ jĩ, ãtãperimena déesĩããda marĩ, jĩmiyira.

⁶ Pablo, Bernabé cúãrẽ ñañarõ tiidugãrere tuorã, dutijõãyira. Licaonia ditapũ jea, too maquẽ macãrĩ Listra, Derbe, apeyé macãrĩpucãrẽ jeayira. ⁷ Toopũre Jesuyé ãñuré quetire wedewarucuyira sũcã.

Listrapũ Pablõre ãtãperimena déerĩque

⁸ Listrapũ sĩcũ basocá wãamasĩhẽgũ duiyĩgu. Sicato bauágupũra dupori posarĩgu niyĩgu. ⁹ Toopũ duigu, Pablo basocãre wederere tuoyĩgu. Pablo cúũrẽ ñã, “ãni Jesuré cúãye dupori netõnémasĩrere padeorĩ” jĩ wãcũyĩgu. ¹⁰ Teero tiigũ, bayiró wedeseremena: —Mũũ duporimena ãñuripĩ wãmũncãña, jĩyĩgu.

Cúũ teero jĩrĩrã, bupucutúã, wãanucãyĩgu. ¹¹ Pablo teero tiirĩ ññarã, Licaonia macãrã cúãyemena bayiró busurõmena wedeseyira:

—Cõãpõna basocá tiiróbiro õpũcutira marĩ putopũ diijeáaya, jĩyira.

¹² Bernabére cúãyagu cõãmacũ Zeus wãmecutĩgu wãme tuuyira. Pablopere, cúũ wederi ññarã, ãpĩ cúãyagu cõãmacũ Hermes wãmecutĩgu wãme tuuyira. ¹³ Tiimacã witiwaropũ Zeure padeorĩ wii niyiro. Tiwiĩ macũ pai wecúã ãmuãrẽ coorimena mamõãrirare tiimacã sããwaropũ néeatidutiĩgu. Pai, ãpẽrã too macãrã Pablo, Bernabére padeoãdara, wecuaré sĩãdugãmiyira. ¹⁴ Cúã teeré tiidugãrĩ tuorã, Pablo, Bernabé cúã basiro cúãye sutire wéeyigãyira. “Múã tiiadare bayiró ñañaã” jĩrã, teero tiyira. Cúã pau decopũ cutuwã, cúãrẽ bayiró busurõmena jĩyira:

¹⁵ —¡Múã ãsãrẽ teeré tiirĩjãña! Ʋsãcã múã tiiróbirora basocã niã. Múã biro tiirécutirere nocõrõã duujãña. Múã padeoré wapamaniã. Cõãmacũ catigũpere padeonucãña. Cúũ ãmuãse, atiditã, díã pairĩma, niipetire atibúreco niiréte tiirĩgu niwĩ. Teeré múãrẽ wedera atira tiãwũ. ¹⁶ Cõãmacũ tíatopũre niipetire dita macãrĩ macãrã cúã booró tiirĩ, cãmotãrirĩgu niwĩ. ¹⁷ Basocã cúũrẽ padeorĩpacari, cúũ niirecutirere cúũ

añuré tiirémēna ēñoĩ niipetirare. Cũu oco peari tiirémēna ote ducacutiri tiii. Marĩrē añurō yaaré tico, useniremena niirĩ tiii, jĩyira.

¹⁸ Wáicurare sã, cũārē padeoádara tiimiyira. Péerogã dusaátiri, Pablo, Bernabé cũārē cãmotájãyira.

¹⁹ Antioquía macãrã, ãpērã Iconio macãrã jeayira toopáre. Judíoa niiyira cãã. Basocáre wãcũre wasorĩ tiiyira. Pablöre ütãperimena dée, “diajõãr” jĩmiyira. Macã wesapũ wéewa, cũũjãyira. ²⁰ Jesuré padeorá cũārē ñnasodeanucãyira. Cũũpe wãmũncã, macãpũ piyajõãyigũ sũcã. Apebãreco Bernabémēna Derbepũ wãajõãyigũ.

²¹ Cũã toopá jea, Jesuyé añuré quetire wedeyira. Too macãrã paũ cũã buerere padeonucãyira. Too síro cũã cãmeputãaatiyira Listrapũ. Too macãrã Iconiopũ, too macãrã Antioquiapũ putãajeayira. ²² Teemacãrĩpũre Jesuré padeoráre wãcũtutuare ticoyira. “Jesuré padeorucujãña”, jĩyira. “Marĩ Cõãmacũ Òpã niirõpũ wãaadari suguero, pee ñañaré wáari, wãcũbayijãrõ booa”, jĩyira. ²³ Jesuré padeoré põnarĩcõrõ butoá dutiráre beseyira. Cũārē cũũrã, beti, Cõãmacũrē sãiyira. “Marĩ Òpã múã padeogú tiápũaro múãrē” jĩ, wãajõãyira.

Antioquía Siria ditapũ Pablo, Bernabé putãárigue

²⁴ Pablo, Bernabé Pisidia ditapũ netõwá, Panfilia ditapũ jeayira. ²⁵ Pergepũ wedetoa, Atalia macãpũ búajeayira. ²⁶ Too macãrã dooriwũmena wáyira Antioquiapũ wáara. Tiimacã macãrã cũārē sicato ticocora, “Cõãmacũ múãrē añurõ cotearo” jĩ ticocoyira. Cõãmacũ tiidutĩrere tiirã wãadutiayira. Cũãpe teeré tiipetĩtoa, putãajeajõãyira. ²⁷ Tiimacãpũ coerá, Jesuré padeoráre nẽo, Cõãmacũ cũãmena tiirĩguere wedeyira. “Cõãmacũ judíoa niihẽrãcãrē netõnẽrere ticowĩ”, jĩ wedeyira. ²⁸ Cũã yoari putãáyira Jesuré padeorãmēna.

15

Jerusalénpũ neãrigue

¹ Cũã toopá niirĩ, ãpērã Judea dita macãrã cũã putopũ jeayira. Jesuré padeoráre bueyira:

—Múã Moisére dutiré cũũrigue tihéri, múã cõnerĩgu yapa macã caseróre widecõãhẽrĩ, Cõãmacũ múãrē netõnẽriqui, jĩyira.

² Pablo, Bernabé cũãmena bayiró cãmerĩ wedeseyira. Teero tiirã, Antioquía macãrã Jerusalénpũ ticocoadara, Pablo, Bernabé, ãpērã too macãrãrē beseyira. Cũārē jĩyira:

—Jerusalénpũ wáaya. Jesús beserirama, ãpērã butoá dutirãmēna wedesera wáaya tee marĩ wedesere maquẽrē, jĩ ticocoyira.

³ Jesuré padeorá cũārē ticocori, Fenicia dita, Samaria ditapũ netõwáyira. Teemacãrĩpũ netõwára, judíoa niihẽrã cũã Jesuré padeonucãrigue quetire wedeyira. Tee quetire taorã, niipetira Jesuré padeorã bayiró useniyira.

⁴ Cũã Jerusalénpũ jeari, Jesuré padeorã, Jesús beserira, ãpērã butoá dutirã cũārē bocayira. Cũārē Cõãmacũ cũãmena tiirĩguere wedeyira. ⁵ Toopáre síquẽrã fariseo basoca Jesuré padeorã niiyira. Cũã wãmũncã, wedeseyira:

—Judíoa niihērã cúa Jesuré padeorí, cúa cõnerígu yapa macã caseróre widedõadutiro booa. Moisére dutiré cûüriguere tiidutíro booa, jĩimiyira.

⁶ Teero tiirá, Jesús beserira, ãpērã butoá dutirá neã, wedeseyira tee maquērẽ. ⁷ Cúa yoari cãmerí sãñã wedeseari siro, Pedro wãmũnucã, cúaãrẽ jĩiyigu:

—Yaa wedera, múã masiã: Cõãmacũ jõõ niiritopũ, judíoa niihērãrẽ cûũye quietire wededutigu, yũre beserigu niiwĩ. Cúaãcãrẽ teeré tũo, “Jesuré padeoáro” jĩirigu niiwĩ. ⁸ Cõãmacũ niipetire basocã wãcũrere masígú “yáara niĩya cúa” jĩirere eñogú, Espiritu Santore ticorigu niiwĩ cúaãrẽ marĩrẽ cũu ticoribirora. ⁹ Marĩrẽ cúaãmena tuuducáwaririgu ni-iwĩ. Cúaãcãrẽ Jesuré padeorí, cúa ñañarẽ tiirere acabórigu niiwĩ. ¹⁰ Múa Cõãmacũrẽ “mũu cúaãrẽ netõnémasĩricu, cúa Moisére dutiré cûüriguere tiihéri” jĩirã tiicú. Marĩ ñecũsãmũã Moisére dutiré cûüriguere tii sícãrĩbíriyira; marĩcã sícãrĩbíricu. ¹¹ Cõãmacũ judíoa niihērãrẽ tiiróbiro marĩrẽ netõnéqui. Jesús marĩ Ôpũrẽ padeorí, wapa boorõ marĩrõ marĩcãrẽ netõnéqui, jĩiyigu Pedro.

¹² Teeré tũorã, niipetira ditamanjõãyira. Bernabé, Pablo wedeserecãrẽ añũurõ tũoyira. Judíoa niihērã pũtopũ Cõãmacũ cúaãmena tiiẽñonetõriguere wedeyira. ¹³ Cúa wedetoari, Santiago wedeyigu:

—Yaa wedera, tũoyã. ¹⁴ Cõãmacũ judíoa niihērãpũre cûũyara niãdarare besesugueriguere wedeawĩ Simón Pedro. ¹⁵ Profetas teerora jóarira niiwã. Cúa jóariguere añũurõ tũoyã:

¹⁶ “David dutirigue petirí siro, cũũ pãrãmérã niinũnũsera dutirigue petirí siropũ, sícũ David pãrãmi niinũnũsegure

yũu cúa õpũ sõnecogudacu sũcã.

¹⁷ Teero tiirá, judíoa niihērã yũre padeoádacua, yũu beserira nijĩrã”, ¹⁸ jĩirigu niiwĩ Cõãmacũ.

Tiãtopũ teeré jĩirigu niiwĩ Cõãmacũ, basocãre masĩdutigu,* jĩi jóarira niiwã.

¹⁹ Too docare judíoa niihērã Jesuré padeonucãrãrẽ “dutipotocõrijããda sãa” jĩi wãcũã yũu. ²⁰ Ateré jóaada cúaãrẽ: Wáicura dii cúa padeorãre ticoariguere yaarijãña. ãpērãmẽna ñañarõ ñeeaperijãña. Wáicura dii díi cõãña manirẽ diirẽ yaarijãña. Wáicura díire sñirijãña, jĩi jóaada. ²¹ Múa masiã: Tiãtopũ marĩ yeerisãre burecoricõrõ Moisére dutiré cûüriguere wedenucãjĩya. Marĩcã atitõre buedecocutia. Teeré niipetire macãrĩpũ judíoa neãre wiseripũ bueya, jĩiyigu Santiago.

Judíoa niihērãrẽ jóaripũ

²² Teero tiirá, Jesús beserira, ãpērã butoá dutirá, niipetira Jesuré padeorãmẽna jĩiyira: “Marĩ ticocoadarare beseri, añũãdacu. Pablo, Bernabémẽna cúaãrẽ ticococo Antioquíapũ”, jĩiyira. Judare beseyira. Cúaãrẽna ãpērã Barsabás jĩiyira. ãpĩ Silas niiyigu. Cúa pũarã cúa añũurõ padeorã niiyira.

²³ Cúaãmena atipũ ticocoyira:

“Ûsã Jesús cûũyere wededutigu beserira, ãpērã butoá dutirá múã judíoa niihērãrẽ añũudutia. Múa ùsã baira tiiróbiro niirã Antioquíapũ,

* 15:18 Amós 9.11-12.

Siriapɯ, Ciliciapɯ niirārē jóaa. ²⁴ Sīquērã ãno macārã ùsã menamacārã ùsã dutiró maniró múã pɯtopɯ wáyira. Múãrē potocōãyira. Cúã wederémena múãrē wedewisioayira. ²⁵ Teeré tɯorá, ùsã sīcārĩbíro wácūrémēna ùmuã sīquērārē múã pɯtopɯ bese, ticocori, ‘ãñuãdacu’ jĩãwã. Cúã wáaadacua Bernabé, Pablo marĩ bayiró maĩrãmēna. ²⁶ Bernabé, Pablo sīarĩquioro tiiyíra, Jesucristo marĩ Òp̄yere buera. ²⁷ Judas, Silas ùsã ticocora wedeadacua atipũ maquērē. ²⁸ Ësārē Espĩritu Santo wácūrē ticorobirora pee dutiré múãrē cūũricu. Ate bayiró booré dí cure múãrē cūũãda: ²⁹ Wáicura dii cúã weerirare ticoariguere yaarijãña. Wáicura díre sñirĩjãña. Wáicura dii dí cōãña maniré diiré yaarijãña. Æp̄rãmēna ñañarō ñeeaperijãña. Múã ate dutirére tiirã, diamacú tiirã niiãdacu. Nocōrōrã niĩã”, jĩ jóayira.

³⁰ Cúã “wáara tiia” jĩ, Antioquíapɯ wájõãyira. Toopá jea, basocãre neãduti, tiipūrē wiyayíra. ³¹ Tiipūrē bueri tɯorá, wácūtutuare ñeerã, ãñurō ùseniyíra. ³² Judas, Silas profetas niijĩrã, yoari wedeyíra. Æñurō wácūtutuare, ãñurō yeeripũnacutire ticonemoyíra cúãrē. ³³ Yoasãñurĩ niiyíra cúãmēna. Too síro “wáara tiia” jĩ, wájõãyira. Too macãrãpe “Cõãmacũmena wáaya múãrē ticocorira pɯtopɯ” jĩcoyíra. ³⁴ Silape “wáagu tiia” jĩpacɯ, “yɯũ ãno pɯtuãgɯda” jĩ, pɯtuãjãyígu. ³⁵ Pablo, Bernabécã too Antioquíapɯ pɯtuãjãyíra. Pau Æp̄rãmēna too macãrãrē Jesuyé quetire bueyíra.

Pablo, Bernabé cãmerĩ cõãrigue

³⁶ Nocōrō yoari siro, Pablo Bernabére jĩyígu:
—Jãmu sũcã, wáaco marĩ Jesuyé quetire bueré macãrcōrō. Jesuré padeonãcãrirare ññanetõãda, ¿deero niirecutimiĩ cúã? jĩrã, jĩmiyígu.
³⁷ Bernabé néewadugamiyígu Juan Marcore. ³⁸ Pablope jĩyígu:
—Too sugueropɯ bueyapacutiriwi cúũ. Panfiliapɯ marĩ niirĩ, cõãcopɯtuãatiwi. Marĩmena wáanemorĩ booríga, jĩyígu.

³⁹ Cúã basiro bayiró cãmerĩ wedese, cúã, cãmerĩ cõãjãyíra. Bernabépe dooriwũmena Chipre nũcũrõpɯ Marcore néewayígu. ⁴⁰ Pablope Silare beseyígu. Jesuré padeorã “Cõãmacũ cúũ ãñuré ticorémēna múãrē cotearo” jĩ sãibosãari siro, wájõãyígu. ⁴¹ Wáa, Siria, Cilicia ditapɯ netõwáyígu. Jesuré padeorãre wácūtutuare ticonemoyígu.

16

Silas, Timoteore Pablo néewarigue

¹ Pablo Derbe, Listra macãrĩpũre jeayígu. Toopá sícũ Jesuré padeogúre buajeáyígu. Cúũ wãmecutiyígu Timoteo. Cúũ judíoayo Jesuré padeogó macũ niiyígu. Pacɯpé griegoayɯ niiyígu. ² Jesuré padeorã Listra, Iconio macãrã cúãrē “ãñuniĩ” jĩ wedeseyíra. ³ Pablo cúãrē bapacutiaro jĩgũ, néewadugayígu. Judíoare tiigú, Pablo Timoteo cõnerígu yapa macã caseróre widecõãdutiyyígu. Judíoa niipetira tiidita macãrãpe Timoteo pacɯ griegoayɯ niirére masíyira. ⁴ Teero tiitóa, macãrĩpũre netõwáyíra. Jerusalén macãrã Jesús beserira, Æp̄rã butoã dutirá dutiré cūũriguere wede, “teeré tiiyã” jĩnetõwayíra. ⁵ Teero tiirã, Jesuré padeorã wácūtutuanemoyíra. Jesuré padeodúriyíra. Bãrecoricōrō Æp̄rãcã Jesuré padeonãcãyíra.

Pablo quēēgū tiiróbiro Macedonia macārē ñnarigue

⁶ Too síro cūā Asia ditapu Jesuyé quetire buera wáadugarare Espiritu Santo cāmotáyigu. Teero tiirá, Frigia, Galacia ditape tãātāwa, ⁷ Misia dita táariropu jeayira. Toopú jea, Bitinia ditapu wáajõāmiyira. Espiritu Santo toopúcārē wáadutiriyigu. ⁸ Teero tiirá, Misia netõwá, búawayira Troaspu. ⁹ Toopú ñami Pablo quēēgū tiiróbiro sícū Macedonia dita macū cūū puto wedesenucūri ñnayigu:

—Ûsā Macedonia macārārē tiápugu tĩātiya, jĩyigu.

¹⁰ Cūū quēērõpu tiiróbiro ññaāri siro, máata ùsārē néewaadariwure āmaāwū.* “Cõāmacū marĩrē Macedonia macārārē Jesuyé ãñurē quetire wededutigū tiájĩyi”, jĩ wācūwū.

Filipospu Lidia padeonucārigue

¹¹ Ûsā Troaspu niirāra dooriwumena diamacūrā Samotracia nucārõpu wáajõāwū. Apebúreco Neápolis macāpu wáawu. ¹² Too macārā Filipospu maajeáwū. Romanuā tiirí macā niā. Macedonia ditapure Filipos buri niirí macā mee niā. Tiimacāpurre síquē burecori putuáwū. ¹³ Judíoa yeerisāri bureco niirí, tiimacārē witiwa, día wesapu jeawu. “Judíoa súubusero toopú niibocu”, jĩ wācūwū. Numiā neāñirare buajeá, cūāmena dui, wedewu cūārē. ¹⁴ Toopure sícõ Tiatira macā macõ niwõ. Coo suti wapapacáre sõā ñiisāñúre dúago niwõ. Cõāmacārē padeogó niwõ. Coo wāmecutiwo Lidia. Coo Pablo wederere t̃orí, Cõāmacū coore ãñurõ t̃onunúseri tiiwí. ¹⁵ Coore, cooya wii macārārē wāmeõtiari siro, ùsārē jĩwõ:

—Yure “diamacūrā Jesurē padeogó niyo” jĩ wācūrā, jāmu, yáa wiipu putuáya, jĩwõ.

Coo bayiró putuáuturi t̃orá, putuáwū.

Pablöre, Silare peresuwiipū sōnecorigue

¹⁶ Sicabureco ùsā Cõāmacārē súubuseropu wáara, sícõ numiõ wātĩ sãānorigore bocawu. Coo ãpērārē dutiapenori basoco niwõ. Wātĩ masĩrē ticorēmena too síropu wáadarere wedemasiwõ. Coo teero wederēmena coore dutiopera pairó niyeru wapaséwa. ¹⁷ Pablöre, ùsārē bayiró busurómena jĩnunusewo:

—Āniā Cõāmacū ãmũāsepu niigārē padecotera niĩya. Cõāmacū basocáre netõnére quetire wedeeya, jĩwõ.

¹⁸ Pee burecori teero jĩnunusewo. Pablope páasuti, cāmenucá, wātĩ coomena niigārē jĩwĩ:

—Mũ coomena niigārē Jesucristo wāmemena witiwadutia, jĩwĩ.

Máata witiõārigu niwĩ.

¹⁹ Coore dutiopera “deero tii niyeru wapatánemoricu coomena” jĩwā. Teero tiirá, Pablo, Silare ñee, tiimacā decopu dutirápure néewawa. ²⁰ Queti beserí basoca putopure néejea, jĩwā:

—Āniā judíoa niĩya. Maríya macā macārārē wedeñañorā tiĩya. ²¹ Apeyé niirecutire bueya. Marí romanuā niijĩrā, teero niirijārõ booa. Marí teeré tiimasĩria, jĩwā.

²² Toopú neāñiracā Pablo, Silamena cúajõāwā. Queti beserí basoca Pablo, Silare cūāye sutire tuuwéduti, tãnadutiwa. ²³ Cūārē bayiró tãnatóa,

* **16:10** Lucas atirpú jóarigu Troaspu niijiyi. Pablo toopú jeari, Lucas cūāmena wáayigu Macedoniaru.

peresuwiipu tuunecosōnecowa. Tiiwií coterí basocare dutiwitwari jĩĩrã, ãñurõ biajãdutiwa. ²⁴ Cúã teero jĩĩrĩ tʷogú, peresuwií coterí basoca niituri tatiapu tuunecosōnecoyigu cúãrẽ. Pʷagú yucʷgu tusure coperi watoapu cúãye dʷporire súucũduti, siatú, biadʷpójãyigu.

Cõamacũ dita cãmeñarĩ tiirígue

²⁵ Ñami deco Pablo, Silas Cõamacũrẽ sãĩ, basapeoyira. ãPẽrã peresu niirã cúã basari tʷoyíra. ²⁶ Wãcũña manirõ dita bayirõ cãmeñayiro. Cúã niirĩ wii maquẽ botarĩ cãmeñayiro. Máata tiwií biare sopepãmarĩ pãõpetijõãyiro. Niipetira peresuwiipu niirãrẽ cõmedárimena siatúarigue jõãpetijõãyiro. ²⁷ Tiiwií coterí basoca wãcã, tee pãõarigue soperire ñña, “dutipetijõããya” jĩĩ wãcũmiyigu. Teero tiigú, cuigu, cúũ basiro espada née, siãgúdu tiimíyigu. ²⁸ Pablope cũũrẽ bayirõ wedeseremena jĩĩyigu:

—Muu basiro ñañarõ tiirĩjãña. ʷsã ãnopú niipetijãã, jĩĩyigu.

²⁹ Teero jĩĩrĩ tʷogú, cúãrẽ coterí basocape siãwõcore néeatiduti, siãcutúsãyigu Pablo, Silas niirõpʷ. Cuigu, bayirõ ñapõpigura, cúã puto ñicãcoberimena jeacũmuyigu. ³⁰ Too síro wãmʷnucã, cúãrẽ néewitiwa, sãĩñãyigu:

—¿Deero tiibógari yuu, Cõamacũ yũure netõnéãrõ jĩĩgũ?

³¹ Cúã yũyira:

—Muu ʷsã ʷpũ Jesuré padeogú, netõnénogũdacu. Mũyaya wii macãrãcã padeorã, netõnénoãdacua, jĩĩyira.

³² Cũũrẽ, cúũya wii macãrãrẽ Cõamacũye quetire wedeyira. ³³ Ñami tii horara cúã tãnaãrigue cãmire cosegúdu néewayigu. Coseári siro, máata cúũ, cúũya wii macãrã wãmeõtinoyira. ³⁴ Tiiwií coterí basoca cúũya wiipu néemuãwa, cúãrẽ yaaré ecayígu. Cũũ, cúũya wederamena bayirõ ʷseniyira Cõamacũrẽ padeonucãrã.

³⁵ Bóeri queti beserí basoca tiimacã coterí basocare jĩĩyira:

—Ñniãrẽ wionécodutira wáaya, jĩĩyira.

³⁶ Tiimacã coterí basoca toopú jea, cúã jĩĩãriguere tiwií coterí basocare wedeyira. Teeré tʷo, cúũpu Pablöre wedeyigu sãa:

—Múãrẽ queti beserí basoca “wionécoaro” jĩĩãrira niiãwã. Teero tiirã, ãñurõ wáaya, jĩĩyigu.

³⁷ Pablope tiimacã coterí basocare jĩĩyigu:

—ʷsã romanuã niipacari, queti beserí basoca ʷsã tiiariguere beseripacara, ʷsãrẽ basocã ññacoropʷ tãnarĩ tiiãwã. Peresuwiipu tuunecosōnecori tiiãwã. Mecatígã ʷsãrẽ basocã ññahẽrõpʷ wionécodugacua. Niiria. Cúã basiro atijĩrã, ʷsãrẽ néewionecora atiaro, jĩĩyigu.

³⁸ Tiimacã coterí basoca queti beserí basocare wedera wáayira.

—Ñniã “romanuã niã ʷsã” jĩĩ wedeawã, jĩĩyira.

Teeré tʷorã, queti beserí basoca cuiyira. ³⁹ Tiiwiipá jea, cúãrẽ acabóre sãiyíra. Sãitóa, cúãrẽ peresuwiipu niirãrẽ néewioneco: —Atimacãrẽ niiri-jãña; wáaya, jĩĩyira.

⁴⁰ Pablo, Silas peresuwiipu niãrira wáa, Lidiaya wiipu sããwayira sũcã. Toopú Jesuré padeorãre ñña, wãcũtutuare tico, wãajõãyira.

17

Pablo Tesalónicapu tiirígue

¹ Pablo, Silas netōwáyira Anfípolis, Apolonia macārīrē. Too netōwá, jeayira Tesalónica macāp̄u. Tiimacāp̄ure judíoa neārí wii niyiuro. ² Pablo cūū tiurucúrobirora tiiwiipú sãawayigu. Itiá semana cūā yeerisāre burecoricōrō Cōāmacūye queti jóaripū maquērē wedeyigu. ³ Tiipū maquērē cūārē wede, “Cōāmacū beserigure ñañarō netō diari siro, masāgūdaqui” jīi wedeyigu.

—Jesús yuu múārē jīīārīgu Cōāmacū beserigara niīi, jīiyigu.

⁴ Cūū wederí t̄uorá, sīquērā judíoa “teerora niīā” jīi, Pablo, Silamena niinucāyira. Teero biiri pau griegoa Cōāmacūrē padeorá, pau upatí macārā numiā cūāmena niinucāyira. ⁵ Teero tiirá, āpērā judíoa ĩñatutiya Pablo, Silare. Teero tiirá, ūmūā daderáre, ñañarā niisodeaatirare néō, tiimacā macārārē cúaaro jīirā, acaribídutiya. Cūā cúara, Jasónya wiip̄u wáyira. Pablöre, Silare basocá decop̄u néewaadara āmaārā wáamiyira. ⁶ Buaríyira. Cūārē buahéra, Jasónrē, āpērā Jesuré padeoráre ñee, wéwayira. Acaribíwa, tiimacā dutirá putop̄u jea, wedesāyira:

—Āniā niipetiro cūā wáarop̄ure wedemecūōrā tiicúa. Maríya macārē teorora tiijeáaya. ⁷ Jasón cūārē cūūya wiip̄u c̄uoárigu niīāwī. Cūā niipetire romanuā ōp̄u dutirére netōnucārā tiiāwā. “Āpī ōp̄u niīi, Jesús wāmecutigū” jīirā tiiāwā, jīiyira acaribíremena.

⁸ Cūā teero jīirī t̄uorá, niipetira, cūārē dutirácā dee tii masīriyira.

⁹ Jasónrē, cūū menamacārārē niyeru cūūdutiya cūāmena.

—Ate wisióre quēnojeárip̄u, wíyaáda múārē tee niyerure, jīiyira.

Niyeru cūūāri siro, cūārē duujāyira.

Pablo Bereap̄u tiirígue

¹⁰ Máata tiiñamirā Jesuré padeorá Pablo, Silare wáadutiya Berea macāp̄u. Toopú jea, judíoa neārí wiip̄u sãawayira. ¹¹ Berea macārāpe Tesalónica macārā nemorō basocá añurā niyira. Cūā wederére t̄uoūsényira. Teeré t̄uorá, ¿diamacūrā niimīi? jīi masīdugara, burecoricōrō Cōāmacūye queti jóaripūrē teero buerucujāyira. ¹² Teero tiirá, pau Jesuré padeonucāyira. Basocá añurā griegoa numiā, ūmūācā pau padeonucāyira. ¹³ Tesalónica macārā judíoa Pablo Bereap̄u “Cōāmacūye quetire wedegu tiiáyigu” jīirére t̄uoyira. Teero tiirá, toopú wáyira. Wedemecūō, cúari tiiyira. ¹⁴ Teero tiirí ĩñarā, Jesuré padeorá máata Pablöre díā pairímaapu wáadutiya. Silas, Timoteo tiimacāp̄ura putuájāyira. ¹⁵ Pablöre néewarira Atenasp̄u jea, cūūrē toopú cūūjā, cāmecóputuayira. Cūāmenarā Pablo queti ticocoyigu:

—Boyero Silas, Timoteo atiaro ānopú, jīiyigu.

Pablo Atenasp̄u tiirígue

¹⁶ Pablo Atenasp̄u cūārē yuegu, tiimacā macārā pee cūā padeorá weerirare ĩñagū, bayiró wācūyigu. ¹⁷ Teero tiigú, judíoa neārí wiip̄u sãawa, judíoamena, āpērā Cōāmacūrē padeorámēna wedeseyigu. Búrecoricōrō macā decop̄u cūū buajeáramena wedeseyigu. ¹⁸ Āpērā epicúreoyere buerá, estoicoyere buerá Pablomena wedeseyira. Cūū Jesuyé quetire, diarirapu masārere wedeyigu cūārē. Cūā basiro cāmerí sãĩñáyira:

—¿Deero jīidugagu tiiī āni, teero wedeseāmājāgū? jīiyira.

Āpērāpē jīiyira:

—Apeditá macārā cūā padeoráye maquērē wedesegu niitu niīi, jīiyira.

19 “Jãmu” jĩĩ, cãũrẽ néewayira Areópago buropu, dutirá neãrucuropu. Cãũrẽ jĩiyira:

—Muu mama bueré wederere tuodugága. 20 Muu tuoyá maniriguere wedesea. Teeré masidugaga. ¿Deero jĩidugaro tiii? jĩiyira.

21 Atenas macãrã, aperó macãrã toopú jea niirã mama queti dícuere tuo, wedese usenicua.

22 Pablo Areópagoru neãrã decoru wãtunucã, jĩiyigu:

—Múã Atenas macãrã, múãyarare bayiró padeóa, yuu ñnarĩ. 23 Yuu ññanetõgũ, múã súbuserere ññagũ, sicaró múã súbuseroru jóaturiguere ññãwã: “MASIÑA MANIGÛRÊ SÚBUSERO NIIÃ”, jĩĩ jóaturigue niiãwã. Múã masĩripacara súbusegurena yuu múãrẽ wedea.

24 ‘Cõãmacũ atibúrecore, atibúrecoru niirécãrẽ tiirigu niiwĩ. Ñmũãse, atiyepá Õpũ niĩ. Teero tiigú, basocá cãã tiiré wiserire niiriqui. 25 Marĩ paderemena cãũrẽ tiápumasĩna manicú. Apeyenó dusarĩcu cãũrẽ. Cũũ niipetirare catiré, yeerisãre, apeyé niipetirere ticoqui.

26 ‘Sicũ basocãmenarã niipetire põnarĩ macãrã wãari tiirigu niiwĩ. Cũãrẽ atibúreco niipetiroru wáa, niirĩ tiirigu niiwĩ. Cũũrã niipetire põnarĩrẽ “atiditapú nocõrõ yoari niiãdacua” jĩĩ cũũrigu niiwĩ. 27 Cõãmacũ teero tiirigu niiwĩ, cãũrẽ ãmaããrõ jĩngũ. Ññurõ ãmaãmasĩhẽrã niipacara, buabócua. Cũũ marĩ sĩquẽrã putogã niiqui. Yoaroru niiriqui. 28 Cũũ tutuaremena marĩ cati, wãamasĩ, niiã. Múã basarére jóarira biiro jóarira niiwã: “Marĩcã cãũ põna niiã”. 29 Marĩ Cõãmacũ põna niijĩrã, oro, plata, ãtãmena tiirirare “Cõãmacũ niĩ” jĩĩ wãcũrijãrõ booa. Marĩ wãcũremena Cõãmacũ queorere tiimasĩricu. 30 Cõãmacũ too sũguero macãrãpũre cãũrẽ masĩrijĩrã, cãũ dutirere tiihẽrare teero ññajãrigu niiwĩ. Atitóre niipetirare niipetirorpũre cãã ññanarẽ tiirere wãcũpati, wasodutiqui. 31 Cõãmacũ niipetirare wapa tiĩdãri bũrecore besetoayigu. Tiibũreco jeari, queoró jĩrẽmena wapa tiigúdaqui. Cũũ beserigumena teero tiigúdaqui. “Cũũrã múãrẽ wapa tiigúdu niĩ” jĩĩ ññogũ, diarigupũre masõrigu niiwĩ, jĩiyigu Pablo.

32 Diarirapu masãrere wederi tuorã, sĩquẽrã buijãyira. Ñpẽrãpẽ: —Too síro muu wedeseri tuoáda teerẽja, jĩiyira.

33 Pablo cãã too niirĩrã, wãajõãyigu. 34 Sĩquẽrã Jesuré padeó, Pablöre nũnyira. Sicũ Areópagoru dutirãmena neãrucugu niiyigu. Cũũ wãmecutiayigu Dionisio. Apegó Dámaris wãmecutiayigo. Ñpẽrã cããmena niiyira.

18

Corintoru Pablo tiirigue

1 Too síro Pablo Atenaspũ niĩãrigu Corinto macãpũ wãajõãyigu. 2 Toopú jeagu, judíoayũ Ponto dita macãrẽ buajeayigu. Cũũ wãmecutiayigu Aquila. Pablo toopú wãaadari sũguero, Claudio romanuã õpũ judíoa Romapu niirãrẽ witiidutiayigu. Aquila, cãũ nũmo Priscilamena Italiapu niĩãrira witi, jeayira tiimacã Corintore. Pablo cããrẽ ññagũ wãayigu. 3 Cũũ cãã paderenorã padegú niijĩgũ, cããmena padegudu putuayigu. Wãicũra caserimena wiseri tiirã niiyira. 4 Judíoa yeerisãre bũrecoricõrõ cãã neãrĩ wiiipũ wedegu wãayigu. Judíoare, judíoa niĩhẽrãrẽ padeodugári tiidugágu tiimíyigu.

5 Silas, Timoteo Macedoniapu niārira jeari, Pablo wederé dícu wedeyigu. “Jesús Cōāmacū beserigu niī”, jīi wedemiyigu judíoare. ⁶ Cūāpe cūū wederere cāmotānucāyira. Cūūrē ñañarō jīiyira. Teero tiigú, Cōāmacū cūārē ñañarō tiiádarere ēñogú, cūū sotoá sãñañirorre, tuuwé páabateyigu. Cūārē jīiyigu:

—Múā pecamepu wáari, múāye wapa niiādacu; yé wapa mee niiādacu. Teero tiigú, mecūāmena judíoa niihērārē wedegu wáaguda, jīiyigu.

⁷ Tiiwii niārigu witiwayigu. Apewii putogā niiri wiipu sãawayigu. Tiiwii Ticio Justoya wii niyiuro. Cōāmacūrē padeogú niyigu cūū. ⁸ Judíoa neārí wii dutigú, cūūya wii macārāmena Jesuré padeoyira. Cūū wāmecutiyyigu Crispo. Pañ too macārācā Pablo wederere tuorā, Jesuré padeoyira. Padeó, wāmeōtinoyira.

⁹ Sicañami Pablo cānirípacu, quēēgū tiiróbiro Jesús cūūrē wederi tuoyigu. Cūūrē jīiyigu:

—Cuirijãña. Yéere wederucujãña. Wededujã tiirjãña. ¹⁰ Yūu mūūmena niirucujãã. Basocá mūūrē ñañarō tiimasīricua. Atimacārē pañ yūūre padeoádara niīya, jīiyigu.

¹¹ Teero tiigú, Pablo sicacūma apēcūmá deco toopú putuáyigu. Cōāmacūye quetire bueyigu.

¹² Teeburecorire sīcū Acaya dita dutigú niyigu. Cūū wāmecutiyyigu Galión. Cūū dutigú niirito, judíoa sīcārībiro wācūrā Pablöre ñee, queti beserópu néewayira. ¹³ Galiónrē jīiyira:

—Āni Cōāmacūrē padeodutíre romanuā òpū dutirére netōncāre niā, jīiyira.

¹⁴ Pablo wedegudu tiirí, Galión judíoare wedesuguecojāyigu:

—Āni apeyenó ñañoātā, basocāre ñañarō tiátā, múārē añurō tuobójāyiu. ¹⁵ Múāye, múā judíoa dutiré niirí, múā basiro quēnoñá. Yūu teenórē besegudu mee niā, jīiyigu.

¹⁶ Cūā queti beserópu niārirare cōāwionecojāyigu. ¹⁷ Niipetira Sóstenes judíoa neārí wii dutigūre ñee, queti beserí wii díamacū páayira. Galiónepe “cūā booró tiáro” jījāyigu.

Antioquíapu Pablo coeputárigue, too síro cūū wedewanemorigue

¹⁸ Pablo peeburecori putuáyigu Corintopu. Too síro Jesuré padeoráre “wáagu tiia” jīi, dooríwūmena wáajōāyigu Siria ditapu wáagu. Priscila, Aquila cūūmena wáayira. Cencreapu búawasugueyira. Toopú Pablo Cōāmacūrē “biiro tiigúda” jīiriborora tiigú, cūū póare pedecōājāyigu. ¹⁹ Too macārā Éfesopu tīājeayira. Tiimacāpu Pablo cūūyigu Priscila, Aquilare. Cūūpe judíoa neārí wiipu sãāwa, judíoare wedeyigu. ²⁰ Cūūrē yoasñurí putuáduutimiyira. Cūūpe booríyigu.

²¹ —Jerusalénpu yūūre wáaro booa, bosebureco iñagū wáagu. Múārē iñagū atinemogūdacu, Cōāmacū boorí, jīiyigu.

“Wáagu tiia” jīi, wáajōāyigu dooríwūmena. ²² Cesareapu jea, Jerusalénpu maawáyigu. Toopú Jesuré padeoráre añudutiyyigu. Too macū Antioquíapu wáajōāyigu. ²³ Toopúre péero nií, wáajōāyigu sūcā. Galacia dita maquē macārīrē, Frigia dita maquē macārīrē netōwáyigu. Niipetira Jesuré padeoráre wācūtutuare ticonemoyigu.

Apolos Éfesopu buerigue

24 Tíatore judíoayɨ Alejandría macã macũ Éfesopɨ jeayigu. Cũũ wãmecutiayigu Apolos. Cũũ añurõ wedemenigũ niyigu. Cõãmacũye queti jóaripũ maquerẽ añurõ masígũ niyigu. 25 Marĩ Òpũ “biiro niirecutiro booa” jĩrere buenorigu niyigu. Juan basocãre wãmeõtigu buerigue dícare masípacu, diamacú Jesuyere bueyigu useniremena. 26 Cũũ judíoa neãri wiipɨ cuire manirõmena weneducãyigu. Priscila, Aquila cũũrẽ tɔo, néewa, Cõãmacũye quetire añurõ diamacú wenedemoyira.

27 Cũũ Acayapɨ “wágudu tia” jĩrĩ, Jesuré padeorã “añurõ wáaya” jĩyira. Cũũrẽ paperapũ jóabosayira. Jesuré padeorã Acayapɨ niirãrẽ “Apolore añurõ bocaya” jĩ jóayira. Cũũ toopú jeagu, Cõãmacũ tiápuremena Jesuré padeorãre añurõ tiápuyigu.

28 Cũũ niipetira ñacoropɨ judíoare cũũ wedemeniremena docacũmurĩ tiyigu. Cõãmacũye queti jóaripũrɨ cúãrẽ bue, “Jesús Cõãmacũ beserigu niir” jĩrere ñoyigu.

19

Éfesopɨ Pablo buerigue

1 Apolos Corintopɨ niirito, Pablope ãmããreburire netõwã, Éfesopure jeayigu. Toopú síquerã Cõãmacũrẽ padeorãre buajeáyigu. 2 Cũũrẽ sãññáyigu:

—Múã Cõãmacũrẽ padeorĩ, ¿Espíritu Santo múãmena niinucãrĩ? jĩyigu.

Cũãpe yũyira:

—Õba. Æsã Espíritu Santo niirere tuohéra niitu, jĩyira.

3—Too docare ¿noã wederiguere padeojĩrã, wãmeõtidutiri? jĩyigu.

—Juan wederiguere padeojĩrã, wãmeõtidutiwɨ, jĩyira.

4 Pablo jĩnemoyigu:

—Juan basocãre wãmeõtiyigu. Teeména cúã ñañarẽ tiirere wãcũpati, wasorere ñoyira. Juan biiro wedeyigu: “Yũũ siro ãpĩ atigũdaqui. Cũũrẽ padeoyã”, jĩyigu. Cũũ teero jĩ wederigura niirĩ Jesús, jĩyigu.

5 Cũũ teero jĩrĩ tuorã, Jesús wãmemena wãmeõtidutiya. 6 Pablo cúãrẽ ñaapeõri, Espíritu Santo cúãpurre niigũ diijeáyigu. Æpẽrã basocãye wedeserere masípacara, wedesenucãyira. Cõãmacũ wededutirere wedeyira. 7 Cũũ niipetira niirã, doce ãmãã niyira.

8 Pablo tiimacãpɨ judíoa neãri wiipɨ wáarucuyigu. Ìtĩãrã muipũrã tiwiipũre cuire manirõmena wedeyigu. “Cõãmacũ dutirẽ basocãpurre niãdare jeatoaa” jĩrẽmena Jesuré padeorĩ tijãdũgagu tiyigu. 9 Síquerã cũũ wederere tuodũgáryira. Padeoríyira. Mama buerere basocã tuocóropɨ ñañarõ wedeseyira. Teero tiigũ, Pablo witiweojõáyigu; Jesuré padeorãre néewitiwayigu. Búrecoricõrõ Tiranoya wiipɨ neãyira. Tiwiĩ buerĩ wiipɨ bueyigu sũcã. 10 Pũacũmã bueyigu. Teero tiirã, tiidita Asia macãrã tuopetijõáyira Jesuyé quetire. Judíoa, judíoa niñhãcã teerẽ tuoyira.

11 Cõãmacũ cũũ sícũrã tiimasĩrere Pablomena tiññoyigu. Cũũmena ññaña manirere tiyigu. 12 Cũũ paacõãre caserire, cũũya õpũ pẽniãrigue caserire néewayira diarecutirare. Teeména netõnýira; wãtĩã sããnorirare cõãwionecoyira.

13 Síquerã judíoa wãanetõrã wãtĩãrẽ cõãwionecora niyira. Cúã marĩ Òpũ Jesús wãmemena wãtĩãrẽ cõãwionecodũgamiyira.

—Jesús Pablo wedewarucugu wāmemena múārē witiwadutia, jīimiyira wātīārē.

¹⁴ Teerora tiirá tiimíyira Esceva pōnacā. Esceva judíoayū, paiarē dutigú niiyigu. Cūū pōna siete niiyira. ¹⁵ Cūā teero tiirí, wātí cūārē yūuyigu:

—Jesuré yūū masiā. Pablocārē masiā. ¿Múāpeja noānó nií? jīiyigu.

¹⁶ Basocá wātí sãānorigu cūāpūre bupuñápeayigu. Cūā niipetira nemorō tutuanetōnucājāyigu. Cūārē ñañarō peti tiiyigu. Sutimanirā, cāmicutira tiiwíi niārira cutucōwitiwayira. ¹⁷ Cūārē teero wáare quetire Éfeso macārā t̄opetijōāyira. Niipetira judíoa, judíoa niihērācā t̄oyira. Bayiró cuiyira sáa. Marí Ōpū Jesuyére añurō quioníremena wedeseyira sáa.

¹⁸ Paū too sugueropū Jesuré padeonucārira jea, cūā ñañaré tiirere wedeyira. ¹⁹ Paū yaso doarira cūā bueré papera tiitirire néeneō, sóecōājāyira niipetira ññacoropū. Teetutiri wapa cūā bapaqueori, “cin-cuenta mil” niyeruquiri plataquiri wapacutimiyiro. ²⁰ Ateména marí Ōpūye queti sesajōārō tiiyiro. Cōāmacū tutuaremena paū padeonemórā tiiyira.

²¹ Ate wáari siro, Pablo wācūyigu: “Yūū Jerusalénpū putuawagūda. Toopú wáadari suguero, Macedonia, Acaya ditapū ññanetōgū wáagūda. Jerusalénpū jea, niārira siro, Romapū ññagū wáaro boocú”, jīi wācūyigu.

²² Teero tiigú, puarā cūārē tiíapurare ticocosugueyigu Macedoniarpū. Cūā niiyira Timoteo, Erasto. Cūūpe putuájāyigu ména toopú Asia ditapū.

Éfesopū cúasore wáarigue

²³ Tiatorena mama bueré padeorémēna bayiró cúasore wáayiro. ²⁴ Cúasori tiinucājāyigu sīcū plata padegú. Cūū wāmecutiyyigu Demetrío. Platamēna cūā padeogóya wii tiiróbiro biiré wiserigā tii, dúagu niiyigu. Cūā padeogó weerigo wāmecutiyyigo Artemisa. Tee wiserigārē dúara, Demetrío, cūārē padecoteracā pairó wapatárucuyira. ²⁵ Cūārē padecotera, āpērā plata paderáre néōyigu. Cūārē jīiyigu:

—Múā añurō masiā: Marí ate paderémēna añurō wapatá niijāmiā.

²⁶ Año Éfesopūre Pablo paure cūū wederémēna nūnurí tiitōai méē. Año Asiapūncārē múā ññarōbirora, teero biiri múā t̄oróbirora paū niicua. Basocá tiiriraja “padeorá mee niíya” jīiāwī cūūdu. ²⁷ Ate bayiró quioa. Marí tiiré bári niiré putuábocu. Artemisa aññunetōjōāgōya wiicā bári niirí wii putuábocu. Coō Asia macārā padeogó niipetira atibúreco macārā padeogó niyo. Coō uputí macō niirere basocá ñañarō wedesenucārī, bári niiré putuábocu, jīiyigu.

²⁸ Cūū teero jīirí t̄orá, bayiró cúa, acaribíyira:

—Artemisa aññunetōjōāgō Éfeso macārā padeogó niyo, jīiyira.

²⁹ Cūā acaribíri, paū tiimacā macārācā “¿deero wáai?” jīi masīripacara, acaribípetijōāyira. Sīcārōména cūā neārōpū cutuwayira. Pablomēna wapacutiwarirare bayiró ñee, néewayira. Cūā niiyira Gayo, Aristarco. Macedonia macārā niiyira. ³⁰ Pablo basocá decopū sãāwadugamiyyigu. Jesuré padeorápe cūārē wáadutiriyira. ³¹ Āpērā Pablōre maírā queti ticocoyira. Cūā sīquērā Asia macārā dutirá niiyira. “Pablo ūsā neārōpū sãāatirijāārō”, jīicoyira. ³² Toopú niirā āpērā cūā booró acaribíyira. Āpērā apeyenó acaribíyira. Āpērācā teerora jīiāmajāyira. “¿Marí ānopú deero tiirá neāārī?” jīi masīriyira. ³³ Āpērā judíoa Alejandrore ññabuayira. Basocá díamacūpū

cũrẽ tuunẽ conũcõcoyira, wedearo jĩrã. Cũãrẽ “ditamanijõãña” jĩdugagu, wẽẽtucomiyigu. “Ûsã wapa cõorã”, jĩdugamiyigu. ³⁴ “Cũũ judioayũ niĩ”, jĩ ñãmasĩrã, acaribĩnemoyira. Pua hora sĩcãrĩbĩro acaribĩyira.

—Artemisa ãñunetõjõãgõ Êfeso macãrã padeogõ niyo, jĩyira.

³⁵ Sĩcã tiimacã macãrãrẽ dutigũ too acaribĩrãre ditamanĩrĩ tiyigu. Cũãrẽ jĩyigu:

—Mũã Êfeso macãrã, yũre tũoyã. Niipetiro macãrã aterẽ masĩcua: Marĩ atimacã Êfeso macãrã Artemisa ãñunetõjõãgõ padeorĩ wiire coterã niĩã. Coõ queorẽ ãmũãsepu diĩatiriguere coterã niĩã. ³⁶ Sĩcũ “teero mee niĩã” jĩĩmasĩriqui. Teero tiirã, nocõrõrã acaribĩya. Ñũrõ wãcũsũgueya, noo boorõ tiiãmarĩ jĩrã. ³⁷ Ñniã mũã nẽeatirira apeyẽ marĩ padeorĩ wii maquẽrẽ yaariarira niĩãwã. Marĩ padeogõrẽ ñãñarõ wedeseriarira niĩãwã. ³⁸ Demetrio, ãpẽrã plata paderãmena wedesãre cuogũ, queti beserõpu wãaaro. Tee niĩãdarena queti beserõ, queti beserĩ basocã niĩyia. Toopũ cãmerĩ wedesããrõ. ³⁹ Mũã apeyenõ sãĩdũgãra, atimacã macãrã dutirãmena cũã neãrõpu wedesera wãaya. Cũã mũãrẽ wedeadacia. ⁴⁰ Mecũã marĩ acaribĩariguere romanuã dutirã marĩrẽ wedesãrĩquioro tiirã tia. Marĩ teero peti acaribĩro baurõ acaribĩãmajãrã tiiãwũ. Teero tiirã, romanuã cũã wedesãrĩ, marĩrẽ deero jĩ yũũmasĩña maniãdacu, jĩyigu.

⁴¹ Teero wedeseyapacũti: —Nocõrõrã niĩã, jĩyigu.

20

Macedoniapũ, Greciapũ Pablo wãarigue

¹ Cũasore petiãri siro, Pablo Jesurẽ padeorãre neãdutyigu. Cũãrẽ wãcũtutuare tico, “wãagu tia” jĩ, Macedoniapũ wãajõãyigu. ² Too maquẽ macãrĩpu netõwãgu, too macãrãrẽ cũũ wederẽmena wãcũtutuare ticonemowayigu. Teero tii, jeayigu Greciapũ. ³ Toopũ ñĩãrã muĩpũrã putũãyigu. Cũũ Siriapũ doorĩwũmena wãagũũ, judioa cũũrẽ sãĩdũgãre quetire tũoyigu. Teero tiigũ, “Macedonia wãarimãpũra cãmeputũwagũda sũcã” jĩ wãcũyigu. ⁴ Cũũ wãari, ãpẽrã cũũrẽ bapacũtiwarira niĩwã. Cũã niĩwã: Sõpater Berea macã macũ (cũũ Pirro wãmecũtigũ macũ niĩwĩ); Segundo, Aristarco (cũã pũarã Tesalõnica macãrã niĩwã); Gayo Derbe macã macũ; Timoteo; Tĩquico, Trõfimo (cũã pũarã Asia macãrã niĩwã). ⁵ Cũã ãsã sũguero wãa, Troaspũ ãsãrẽ yuerira niĩwã.* ⁶ Ûsã Filipospũ putũãwũ. Toopũ pã pũuri tiirẽmena wũoya manirẽ pãrẽ yaari bosebũreco ñãawũ. Nocõrõrã niĩ, wãajõãwũ doorĩwũmena. Cinco bũreco siro jeawũ Troaspũ. Toopũ sica semana putũãwũ.

Troaspũ Pablo ññanetõgũ wãarigue

⁷ Yeerisãri bũreco niĩrĩ, ãsã neãwũ bocaadara. Apebũrecope Pablo wãagũũ niijĩgũ, cũãrẽ wedewi. Ñami deco niĩrĩ, wedegũ tiiwĩ mēna. ⁸ Ûmũãrõ macã tatia ãsã neãrĩ tatiapũ pee sãĩwõcorepa niĩwũ. ⁹ Sĩcũ mamũ ventana soperũ duigũ wũgoã jeanowĩ. Cũũ wãmecũtiwĩ Eutico. Pablo yoari peti wedegũ tiirĩ, cãnicõnuãrigũ niĩwĩ. Yeparũ ñaacodiawi. Cũũ duiariro itiacasa sotoapũ niĩwũ. Cũãpe cãtũdiwã, diaarigũpũre nẽemũcowa. ¹⁰ Pablocã diiwãwi. Cũũ sotoa munibiã, cũũrẽ ñeediyo, cũãrẽ jĩwĩ:

* **20:5** Lucas atipũ jõarigũ Filipospũ niijĩyi, Pablo toopũ jeari.

—Nocōrōca ucuarijãña. Catijã ména, jĩwĩ.

¹¹ Mũãwa, cúãrẽ pã bato, yaa, wedeseboejõã, wáajõãwĩ. ¹² Mamupere wiipú neejõãwã. Cũũ catiri, ãñurõ yeeripũnacutira niĩwã sũcã.

Troaspu niĩarira Mileto macãpu wáarigue

¹³ Pablo ãsãrẽ jĩrirobirora dooriwwmena cũũ suguero Asopu wáajõãwũ. Pablo ãsãrẽ: —Yũũ maapu wáa, Asopu múãrẽ bocaguda, jĩwĩ.

¹⁴ Asopu ãsãmena buajeá, ãsã atiriwupu sããwĩ. Too síro Mitilenepu tiãwawũ. ¹⁵ Too macãrã apebúreco Quío nucãrõ díamacũpu tiãjeawũ. Maawáriwũ. Too macãrã apebúreco Samospu tiãjeawũ. Too macãrã apebúreco Miletopu jeajõãwũ sãa. ¹⁶ Usã Miletopu wáara, Éfesore díamacũ netõjõãwũ. Pablo Asiapu yoari putuádugariwi. Cũũrẽ basioatã, Jerusalénpu Pentecostés bosebureco iñadugawi.

Pablo Éfeso macãrã butoá dutiráre wedeyaponorigue

¹⁷ Pablo Miletopu niigũ, Éfeso macãrã Jesuré padeorã butoá dutiráre atiduticowi. ¹⁸ Cúã jeari iña, cúãrẽ jĩwĩ:

—Múã ãñurõ masĩcu yũũ múã watoapure tiirécutiriguere. Yũũ sicato Asiapu jeagu, tée yũũ niitugupu tiitúcoriguere ãñurõ masĩcu. ¹⁹ Yũũ marĩ Òpũ dutiró tiigú, “ãpẽrã nemorõ ãñuré tiia” jĩ wãcũriwũ. Múãmena utiwũ. Judíoa yũũre ñañarõ tiidugári, ñañarõ netõwá. ²⁰ Niipetire múã ãñurõ niãdarere wedepetijãwũ. Basocã neãrõpu, múãye wiseripu teero wederucujãwũ. ²¹ Judíoare, judíoa niñhãcãrẽ ateré sãcãrĩbiro wedewũ: “Múã ñañaré tiirere wãcũpati, wasoyá; Cõãmacũyere ãñurõ tiinucãña; Jesús marĩ Òpũrẽ padeoyã”, jĩ wederucujãwũ. ²² Yũũ mecũtigã wáagu tiia Jerusalénpu Espiritu Santo yũũre dutiriobirora. Toopú yũũre deero wáaro wáaadacu masĩriga. ²³ Ate dícuere masĩã: Basocã ñañarõ netõrĩ ti, yũũre peresuwiipũ sõnecoadacua. Ateré macãrĩcõrõ Espiritu Santo yũũre wedei. ²⁴ Ateré masĩpacu, wãcũpatiria. Yũũ catirere maĩría. Marĩ Òpũ Jesús cũũ paderé cũũriguere peotídugaga. Cõãmacũ basocãre netõnére quetire wededutiwi yũũre.

²⁵ Yũũ múã putopu niigũ, Cõãmacũ dutiré basocãpure niãdare jeariguere wedewarucuwu. “Múã sãcũno yũũre iñanemoricu sãa”, jĩ tugueñajãga. ²⁶ Teero tiigú, mecũã múãrẽ wedea: Yũũ wederiguere tuoríra pecamepu wáari, yé wapa niiricu. ²⁷ Yũũ múãrẽ niipetire Cõãmacũye quetire wederijã tiiríwũ. ²⁸ Teero tiirã, múã basiro coteya. Jesuré padeorĩ põna macãrãcãrẽ ãñurõ cote, buenemoña. Múãrẽ Espiritu Santo cũũrigu niĩwĩ, cúãrẽ iñanunusearo jĩgũ. Cõãmacũ cũũ macũye dímena cúãrẽ cũũyara wáari tiirigu niĩwĩ. Teero tiirã, oveja coteri basoca tiiróbiro cúãrẽ tiíapuya. ²⁹ Yũũ tugueñarĩ, yũũ wáari siro, ãpẽrã jĩditorepira múãmena niirã jeaadacua. Yáíwa ovejare sãrã tiiróbiro múã Jesuré padeorere petirĩ tiidugáadacua. ³⁰ Sĩquẽrã múã menamacãrãcã wedewisioadacua, Jesuré padeorã cúãrẽ tuonunusearo jĩrã. ³¹ Teero tiirã, ãñurõ tuomasĩ niĩña. Múã ateré acabóricu: Itiácũma múã niipetirare ãñurõ tiãdarere bóaneõrema búrecori, ñamirĩ wedewũ.

³² Yũũ wáagu tiia. Cõãmacũ múãrẽ ãñurõ cotearo. Cũũ maĩré queti-mena múãrẽ tutuare ticoaro. Tee queti múãrẽ wãcũtutuari, padeonemorĩ tiimasĩcu. Tee quetire padeorĩ, ãpẽrã Jesuré padeoramena múãrẽ ãñuré ticogudaqui Cõãmacũ. ³³ ãpẽrãyé niyeru, oro, suti boonemósãriwũ yũũ.

³⁴ Múã masĩcu: Yéé wãmorĩmena padewu. Teeména yuu, yuu menamacãrã boorĩguenore buawá. ³⁵ Niipetire yuu tiirĩguemena múãrẽ êñowú. Marĩ paderémena bóaneõrãrẽ tiápuro booa. Marĩ Ôpũ Jesús cũũ jĩĩriguere wãcũrõ booa: “Ticogúpe ñeegú nemorõ useniqui”, jĩĩyigu, jĩĩwĩ Pablo.

³⁶ Teeré jĩĩtoanucõ, cúã niipetiramena ñicãcoberimena jeacũmu, Cõãmacãrẽ sãiwĩ. ³⁷ Niipetira bayiró utiwa. Cũũrẽ páabua, wasopúro ũpũ tiiwá. ³⁸ Cũũ “múã yũre ññanemoricu sáa” jĩĩariguere wãcũrã, nemorõ bóaneõrã putuáwa. Too síro dooriwupu cũũrẽ cũũcora wáawa.

21

Jerusalénpu Pablo wáarigue

¹ Ũsã Éfeso macãrã butoá dutirãre “wáara tiia” jĩĩtoa, dooriwupu muãsã, wáajõãwũ. Wáa, diamacú wáa, Cos macãpu jeawu. Apebúreco Rodas macãpu, too macãrã Pátara macãpu jeawu. ² Toopú Feniciapu wáariwucare buajeáwu. Tiwupú muãsã, wáajõãwũ. ³ Wáa, Chipre nucãrõrẽ ññawa, tiñucãrõ acuniñape putuáwu. Too netõwá, Siria ditapure jeawu. Jea, Tiro macãpu maajeáwu. Toopú tiiwú macãrã apeyé cúã néewariguere apamonecoadara tiiwá. ⁴ Toopú ũsã Jesuré padeorãre ãmaã, buajeáwu. Cúãmena sica semana putuáwu. Cúã Espiritu Santo masĩre ticorémena Pablora “Jerusalénpu wáarijãña” jĩĩmiwã. ⁵ Cúã teero jĩĩpacari, tii semana petirí, wáajõãwũ sũcã. Cúã niipetira, cúã numosãnumiã, cúã põna ũsãrẽ bapacutibuawa macã wesapu. Ditatuparipu ñicãcoberimena jeacũmu, Cõãmacãrẽ sãiwú. ⁶ Sãitóa, “wáara tiia” jĩĩ, dooriwucapu muãsãwũ. Cúãpe cúãye wiseripu putuajõãwũ.

⁷ Tiropu niĩarira wáa, Tolemaida macãpu jeawu. Toopú Jesuré padeorãre ãñuduti, sicabureco putuáwu cúãmena. ⁸ Apebúreco wáa, Cesareapu jeawu. Toopú jeara, Felipe Jesuyé queti wedegúya wiipu sããwawu. Felipe Jesuré padeorá siete yaaré batorira menamacú niirigu niiwĩ. Cũũ putopu putuáwu. ⁹ Cũũ põna numiã manumanirã bapari niiwã. Cúã profetas niiwã.

¹⁰ Yoari ũsã niiripacari, sícũ Judeapu niĩarigu jeawi. Profeta niiwĩ. Cũũ wãmecutiwi Agabo. ¹¹ Ũsã puto jea, Pabloyada siatúridare née, cũũ basiro cũũye dupori, cũũye wãmorĩpu siatúwi. Siatútoa, ũsãrẽ jĩĩwĩ:

—Espiritu Santo jĩĩawĩ yũre: “Judíoa Jerusalénpu atidá õpũrẽ siatúadacua ñno muu siatúro tiiróbiro. Cũũrẽ judíoa niĩhẽrãpũre ticoadacua”, jĩĩwĩ Agabo.

¹² Cũũ teero jĩĩrĩ tuorá, ũsã Pablora: —Jerusalénpu wáarijãña, jĩĩmiwũ. Cesarea macãrãcã: —Wáarijãña, jĩĩmiwã.

¹³ Cũũpe jĩĩwĩ:

—Utirijãña. Yũre bayiró wãcũpatiri tiirã tiia. Jerusalénpu Jesuyé wapa yũre siatú, sããdugãpacari, wáaguda, jĩĩwĩ.

¹⁴ Cũũ “jáu, ãñuã” jĩĩhẽrĩ ññarã: —Cõãmacú booró tiiaro, jĩĩjãwũ.

Nocõrõrã ditamanirã putuáwu.

¹⁵ Ũsã too niĩarira ũsãye ññanotoa, wáajõãwũ Jerusalénpu. ¹⁶ Siquẽrã Cesarea macãrã Jesuré padeorá wáawa ũsãmena. Cúã ũsãrẽ néewawa Mnasónya wiipu. Cũũ Chipre macú niirigu niiwĩ. Yoari Jesuré padeogú niiwĩ. Toopú cãniwã.

Pablo Santiagore ññagũ wáarigue

¹⁷ Ësã Jerusalénpu jeari, Jesuré padeorá useniremena bocawa ùsãrẽ. ¹⁸ Apebúreco Pablo ùsãmena Santiagore ññagũ wáawi. Toopú niipetira butoá dutirá niíwã. ¹⁹ Pablo cúãrẽ ãñudutiwi. Judíoa niñhẽrãrẽ Cõãmacũ cũmena tiirigecõrõ duarõ manirõ wedemuãñucãwĩ. ²⁰ Teeré tũo, Cõãmacũrẽ usenire ticowa. Pablore jĩwã:

—Ësãya wedegu, mũũ masĩcu: Paũ peti judíoa Jesuré padeorá niíya. Cúã “Moisére dutirẽ cũũriguere tiipetiro booa” jĩrã tiíya. ²¹ Cúã ate wedepatirere tũoáyira: Mũũ judíoa niñhẽrãye ditapu niigã, judíoa toopú niirãrẽ Moisés dutirere “tiirijãña” jĩyiro. Cúã põnarẽ cõnerĩgu yapa macã caseróre “widedcõãrijãña” jĩyiro. Teero biiri marĩ judíoa tiirẽcutirenocãrẽ “tiirijãña” jĩyiro. Teeré tũoyira. ²² “¿Deero tiigúdari cũũ?” jĩ wedeseawũ ùsã mũũrẽ. Cúã mũũ “ãnopũ jeaayigu” jĩrere tũoadacua. ²³ Teero tiirã, ùsã biiro wãcũãwũ: Ëmũã bapari Cõãmacũrẽ “biiro tiáda” jĩãrira niíwã. ²⁴ Mũũ cúãmena Cõãmacũwiipu wáari, ãñubocu. Mũũcã cúã tiiróbirora tiíya. Cúã marĩ tiirénorẽ tiirã tiíwã. Atebúrecorire ññarẽ tiíriguere acabóre sãĩrã tiíwã. Niipetire wáicura cúã Cõãmacũrẽ ticoadarare mũũ sãĩbosáya. Mũũ teero tiári siro, cúã póare pedecõãdutiadacua. Mũũ biiro tiíriguere masĩrã, niipetira judíoa mũũye quetire “teero jĩãmajãrã tiijíya” jĩãdacua. “Cũũcã Moisére dutirẽ cũũriguere ãñurõ tiigú nií”, jĩãdacua. ²⁵ Jesuré padeorã judíoa niñhẽrãpere “biiro tiirĩ ãñuãdacu” marĩ jĩiriguere jóacotoawũ: Wáicura dii cúã padeorãre ticoariguere yaarijãña. Wáicuraye díire sñinirijãña. Wáicura dii díi cõãña manirẽ diire yaarijãña. Æpẽrãména ññarõ ñeeaperijãña, jĩ jóawũ, jĩwã.

Pablore peresuwĩpu néewarigue

²⁶ Apebúrecope Pablo cúã baparire néewawi. Pablo cũũ ññarẽ tiíriguere acabóre sãitõari, Cõãmacũwiipu sããwayira. Pablo pairé wedeyigu:

—Sica semana dasaa ãñã ññarẽ tiíriguere acabóre sãĩãdaro. Niituri bũrecore cúãcõrõ wáicurare sãĩduti, ticoadacua Cõãmacũrẽ, jĩyigu.

²⁷ Cúã siete bũrecoři peotíadara tiirĩ, judíoa Asia macãrã Pablore Cõãmacũwiipu niirĩ ññayira. Cũũrẽ ññarã, Æpẽrãrẽ cúarosãrĩ tiíyira. Cúã cũũrẽ ñee, acaribíyira:

²⁸ —Ësãya wedera, tiápura atiya. Ænirã nií niipetiropũ niipetirare ññarõ buewarucugu. Cũũ marĩ judíoa maquẽrẽ, Moisére dutirẽ cũũriguere, teero biiri atiwĩ maquẽrẽ ññarõ wedesewarucuyigu. Apeyeréja, griegoare atiwĩpũre néesããwĩ. Cũũ biiro tiigú, atiwĩ ññarẽ manirĩ wiire ññogú tií, jĩyira.

²⁹ Ate sũguero Trófimo Éfeso macũ Pablomena macãpu niirĩ ññayira. Teero ññarira niijĩrã, cúã “cũũrẽ Cõãmacũwiipu néesããjĩyĩ” jĩ wãcũrira niimiwã.*

³⁰ Cúã wedesãrĩ tũorã, niipetira tiimacã macãrã acaribĩbatejõãwã. Cutujeáwa. Pablore ñee, wéecowitiawa, té Cõãmacũwii sopeputópũ. Máata sopepãmarĩrẽ biajãwã. ³¹ Pablore sããdarapu tiirĩ, Æpẽrã basocã surara dutigũpũre wedera wáarira niíwã:

—Niipetira atimacã Jerusalén macãrã neã, cúã, acaribíra tiíwã, jĩyira.

* **21:29** Cõãmacũwii Jerusalénpu niimiri wiipare judíoa niñhẽrãrẽ sããwadutiriya.

³² Cũ tee quetire tʉogú, cũyara surarare, cũârê dutiráre néõ, diiáti, cutuátiwa cũã putopu. Surara dutigú suraramena cutuátiri ññarã, Pablöre páarira duujãwã.

³³ Surara dutigú Pablo putopu jea, surarare ñeeduti, puadá cõmedaména siatúduitiwi. Basocáre sãñhãwĩ:

—¿Noã niĩ ãni? ¿Deero tiárĩ? jĩmiwĩ.

³⁴ Basocápe ãpĩ merẽã, ãpẽrãcã merẽã noo booró acaribĩamajãwã. Teero tiigú, surara dutigúpe ãñurõ tʉobúariwi. Cũyara surarare néewadutiwi cũã niiri wiicapu. ³⁵ Tiiwiĩ muãwaropu jeari, basocá bayiró tuudiyówa. Teero tiirá, surara Pablöre néepa néecomuãwã. ³⁶ Niipetira cũã siro tuudiyóatira: —Sĩãcõãjãña, jĩ acaribĩwa.

Pablo “yuu wapa cʉorí” jĩrique

³⁷ Tiiwiipá sõnecoadara tiiri, Pablo surara dutigúre sãñhãyigu:

—Yuu muumena wedeseri, ¿ãñuniãdari? jĩyigu.

Cũârê yuuyigu:

—¡Ayo! Muucã griegoayere wedesemasjããyo. ³⁸ ¿Muu Egipto macũ ãsã romanuãrê cõadugamirigu mee niĩ? Cũã cuatro mil basocáre sãrẽpira dutigú niyigu. Cũyayarare néõ, basocá manirõpu néewayigu, jĩyigu.

³⁹ Pablo yuuyigu:

—Yuu cũã mee niã. Judíoayu niã. Tarso Cilicia ditapu niiri macã macũ niã. Búri niiri macã macũ mee niã. Yuu ãniãrê wededugaga. Muu boori, wedeguda, jĩyigu.

⁴⁰ Surara dutigú “jáu” jĩyigu. Teero tiigú, too muãwaropu nucũgũrã, wẽtuowu. Cũã ditamaníri ñña, hebreoyemena wedewi cũârê:

22

¹ —Yáa wedera, yuu pacusũmuã, yuure tʉoyá ména. Yuu múãrê yéequẽrê wedeguda, múã yuure “wapa cʉorí” jĩãrõ jĩgũ, jĩwĩ.

² Cũã hebreoyemena wederi tʉorã, nemorõ ditamanijõãwã. Pablo cũârê jĩwĩ:

³ —Yuu judíoayu niã. Tarso Cilicia ditapu niiri macãpu bauáwu. Atimacãpú masãwã. Gamaliel yuure buewi. Cũã Moisés marĩ ñecãsũmuãrê dutiré niipetirere buepetijãwĩ yuure. Múã atitóre Cõãmacũ dutirére tírecutirobirora yuucã ãñurõ tiirucújãã. ⁴ Yuu tiiburecopu mama buerére padeorãre ñañarõ tiirucúwu. Siquẽrãrê sãadutiwu. Emuã, numiãrê ñee, cũârê peresuwiipu sõnecodutirucuwu. ⁵ Paiaré dutigú, niipetira Judíoare Dutirá Peti “teerora tiiwĩ” jĩ masĩcua. Cũãrã yuure dutirẽpũrẽrê jóabosarira niiwã. Teepũrẽrê nêe, maríya wedera Damascopu niirãrê ticogudu tímíwũ. “Mama buerére padeorãre ñee, siatú, néewaguda Jerusalénpu, cũârê ñañarõ tiidutigudu”, jĩmiwũ.

Pablo wasoríque queti

(Hch 9.1-19; 26.12-18)

⁶ Maa wáagu, Damascopu jeagudu tiiri, coeritó niiri, wãcũña manirõ ãmuãsepu bóediatu yuu putu bayiró capemórõ bóewu. ⁷ Teero wáari, yuu ditapu ñaacũmujõãwũ. Sícũ yuure wedeseri tʉowú: “Saulo, ¿deero tiigú yuure ñañarõ tiinũnãsei?” jĩwĩ. ⁸ “¿Noã niĩ muu?” jĩwũ. “Yuu Jesús Nazaret macã macũ muu ñañarõ tiinũnãsegura niã”, jĩwĩ. ⁹ Yuumena wáariracã tee bóediatiriguere ñña, “cuijõããwũ” jĩwã. Cũã yuumena wedeseriguere

“tuoríatu” jīwā. ¹⁰ Yuu cūūrē sāīñāwū: “Ōpā, ¿deero tiirí boogári?” jīwā. Cūū yūure yūuwī: “Wāmuncāña. Damascopu wáaya. Toopú mūūrē sīcā wedegudaqui niipetire mūu tiíadare Cōāmacū quēnorére”, jīwī. ¹¹ Yūumena wáarira yūure tūāwáta, Damascopu wáara. Yūure asibatére capeari bauhéri tiiwá.

¹² Tiimacāpure Ananías wāmecutigu niiwī. Cōāmacūrē quioníremena padeogú, Moisére dutiré cūūriguere tiigú niiwī. Niipetira judíoa timacā niirā cūūrē “añuniī” jī īñawā. ¹³ Yūure īñagū jea, yuu wesapu nucū, yūure jīwī: “Yáa wedegu Saulo, īñamūōcoya sūcā”, jīwī. Wācūña manirō cūūrē īñamūōcowu. ¹⁴ Yūure jīnemowī: “Tíatoru Cōāmacū marī ñecūsūmā padeorigu mūūrē besetoayigu, cūū boorére mūūrē masīārō jīgū. Cūū macū āñugūrē īña, cūū wedeserere tuoáro jīgū, beseyigu. ¹⁵ Mūu cūūyere wedegu wáagudacu. Niipetirare niipetiropu mūu īñāriguere, mūu tuoáriguere wedewarucugu wáagudacu. ¹⁶ Teero tiigú, yoari yuerijāña mūu. Wāmuncāña. Marī Ōpūrē padeojīgū, mūu ñañaré tiirére acabóre sāīñá. Sāitóa, wāmeōtidutiya”, jīwī.

Pablo judíoa niihērā pūtopu wáadutiriguere wederigue

¹⁷ Too síro Jerusalénpu putuajeagu, Cōāmacūwiipu cūūrē sāīgú jeawu. Yuu cūūrē sāīgú tiirí, cānirípacu, quēērōpu tiiróbiro Jesuré īñawū. ¹⁸ Jesús yūure jīwī: “Boyero atimacā Jerusalénre witiwaya. Año macārā yé quetire mūu wederi, booríadacua”, jīwī. ¹⁹ Yuu cūūrē jīwū: “Ōpā, cūā āñurō masícua: Niipetire judíoa cūā neárē wiseripu mūūrē padeoráre tādadutí, peresuwiipu sōnecorucuwu. ²⁰ Esteban mūūye queti wederigure cūā sīārítore, yūucā toopára īñanucūwū. Cūūrē sīārāye suti sotoá maquērē cotebosawu. ‘Āñurō tiirā sīāāya’, jī wācūmiwū”, jī wedemiwū Jesuré. ²¹ Cūū yūure jīwī: “Wáaya. Yuu aperopá yoaropu ticocogudacu mūūrē judíoa niihērā pūtopu”, jīwī.

Pablo surara dutigúmena wedeserigue

²² Nocōrōrā āñurō tuotúwa. Teeré tuorá, bayiró acaribíwa sūcā. —Cūūrē sīācōājāña. Cūūrē boorídojāā, jī acaribíwa. ²³ Acaribíra, cūā cúarere ēñorā, cūāye suti sotoá sñañaré tuuwé, wēētúwa. Dita maané, débatecowu. ²⁴ Cūā teero tiirí īñagū, surara dutigú Pablore sōnecojādutiayigu cūāya wii popeapu. Sōnecotoanūcō, Pablore “¿deero tiirā basocá mūūrē acaribí?” jī wederi tiidugágu, cūūrē tñagúdu siatúdutiayigu. ²⁵ Siatúari siro, Pablope cūū pūto nucūgú cien surara dutigúre jīyigu:

—Mūā yūure búri peti tñamasīricu; romanuārē dutiré teero tiidutíria. Yuu romanuāyu niīā; queti beserí basoca yuu tiíariguere beseriya ména, jīyigu.

²⁶ Cūū teero jīrī tuogú, cien surara dutigú cūūrē dutigúpure wedegu wáayigu.

—Mūu āñurō tiiyá. Jōō niīarigu “romanuāyu niīā” jīāwī, jīyigu.

²⁷ Teeré tuogú, surara dutigú sāīñágū wáayigu:

—¿Niirōrā mūu romanuāyu niī? jīyigu.

—Éjū, cūūrā niīā, jīyigu Pablo.

²⁸ Surara dutigúpe: —Yuu pairó niyeru wapatíwu, romanuāyu niirére sāāgūdu, jīyigu.

—Yuuja máata bauágupura romanuáyu niirigu niiwã, jĩyigu Pablo.

²⁹ Teeré tuorá, cãurẽ tânaãdara tiimiãrira máata aperopé jeaconucãyira. Surara dutigúca cui niyigu. “Romanuáyure ‘tãnaãá’ jĩgũ, siatúdutimiãyu” jĩ wãcũgũ, cuijõãyigu.

Pablo Judíoare Dutirá Peti puto pu wederigue

³⁰ Teero tiigú, judíoa cãurẽ wedesãre diamacú maquẽrẽ masĩdugagu, apébãrecope paiaré dutirãre, teero biiri niipetira Judíoare Dutirá Petire néõyigu. Pablоре jõãdutí, néediati, cãã ñãacoropu nucũdutyigu.

23

¹ Pablo Judíoare Dutirá Petire ñña, jĩyigu:

—Yáa wedera, yuu catiré burecorire tée mecããpãmena Cõãmacũ ñãacoropu ãñurõ yeeripũnacũtia, jĩyigu.

² Ananías paiaré dutigú teeré tuogú, Pablo wesa nucũrãrẽ ueropu páadutimiyigu cãũ teero jĩrẽ wapa. ³ Teero tiigú, Pablo cãurẽ jĩyigu:

—Cõãmacũ mũurẽ ñãñarõ tiigúdaqui. Mũu tiiditórepigu niã. Mũu too duia, yũre queti besegudu Moisés dutiré jĩrõbirora. Mũu basirora tee dutirére netõnucãgũ tiia, yũre páadutigupeja, jĩyigu.

⁴ Too nucũrã cãurẽ jĩyira:

—Biuro ñãñarõ wedeserijãrõ booa paiaré dutigú Cõãmacũ cũurigu, jĩyira.

⁵ Pablo cãurẽ jĩyigu:

—Yáa wedera, cãũ paiaré dutigú niirere yuu masĩriatu. Cõãmacũye queti jóaripũpu biuro jóare niã: “Múãya macã macãrãrẽ dutigúre ñãñarõ wedeserijãña”, jĩã, jĩyigu.

⁶ Pablo too niirã saduceo basoca, ãpẽrã fariseo basoca niirĩ ñãagũ, bayiró busurõmena wedeseyigu:

—Yáa wedera, yuu fariseo basocura niã yuu pacusũmũã tiirõbirora. Basocã diarira masãrere yuu padeõa. Ate yuu padeoré wapa múã yũre ãno queti beserõpu néeatia, jĩyigu.

⁷ Teeré tuorá, fariseo basoca, saduceo basocamena bayiró cãmerĩ jĩyira. Teero tiirã, sãcãrõmẽna niimiãrira batajõãyira. ⁸ Saduceo basoca diarirapu masãrere, teero biiri ángelea, wãtĩã niirere padeoríya. Fariseo basocape teeré padeoóya. ⁹ Cãã bayiró acaribíyira. Teero tiirã, sãquẽrã Moisés jóarigue buerã wãmãnucãyira. Fariseo basoca niyira. Bayiró cúasoremãna wedemiyira:

—Ãnirẽ wapa ñãñarẽ buaríã. Apetó tiigú, ángele cãurẽ wedesejĩyi, jĩmiyira.

¹⁰ Cãã bayiró cãmerĩ jĩnemorĩ ñãagũ, surara dutigú Pablоре wéetamutõrĩ jĩgũ, cuiyigu. Teero tiigú, Pablo cãã watoapu niigũrẽ surarare néeatidutyigu. Cãã niirĩ wiicapu néewadutyigu sũcã.

¹¹ Tiiñami Jesús Pablo puto bauá, jĩyigu:

—Wãcũtutuaya. Atimacã Jerusalẽnu yé quetire wedeariõbirora Romapucãrẽ wedegudacu, jĩyigu.

Judíoa Pablоре sããdũgãmigue

¹² Apébãrecope ãpẽrã judíoa yayiõropu neã, “Pablоре sãããda” jĩmiyira. “Mecããmena yaari, sãnirĩnucããda; Pablоре sããtõarapu, yaaada. Cãurẽ sããriatã, Cõãmacũ marĩrẽ ñãñarõ tiãro”, jĩmiyira. ¹³ Teero wedesera

cuarenta nemorõ niiyira. ¹⁴ Cúã paiaré dutirá, ãpẽrá butoá dutirá putopu wáa, cúãrẽ jĩiyira:

—Ûsã Cõãmacũ ññacoropu yaarinacããwũ; Pablöre sãããdari sugüero, yaaria. ¹⁵ Teero tiirá, múã, niipetira múãmena dutirá* surara dutigüre queti ticocoya. Cũ Pablöre néediatiaro. “Ûsã cũũ tiiáriguere ãñurõ sãñãdugaga”, jĩicoya. Pablo múã puto jeaadari sugüero, cũũrẽ sãããdara, cũũãdacu, jĩimiyira.

¹⁶ Pablo bayio macũ cũã sããdugüre quetire tuogú, surara niirí wiicapu sããwa, Pablöre queti wedeyigu. ¹⁷ Pablöre cũũ wederi tuogú, sícũ cien surara dutigüre atiduti, jĩiyigu:

—Ññirẽ mũũ dutigú putopu néewaya. Queti wedegudu tiiáyigu cũũrẽ, jĩiyigu.

¹⁸ Cũũrẽ surara dutigú putopu néewa, jĩiyigu:

—Pablo marĩ peresu cuogú yũre atiduti, ãñirẽ mũũ putopu néeatidutiawĩ. Queti wedegudu tiiáyigu mũũrẽ, jĩiyigu.

¹⁹ Surara dutigú mamũrẽ wãtopu ñee, néewa, basocá tuohéropu sãñãáyigu:

—¿Ññenó queti wededugai yũre? jĩiyigu.

²⁰ Mamũpe cũũrẽ wedeyigu:

—Judíoa mũũrẽ queti ticocoadacua. Niipetira “biro tiiáda” jĩiãyira. Pablöre ñamigã Judíoare Dutirá Peti neãrõpu néewadutiadacua mũũrẽ. “Cũũ tiiáriguere ãñurõ sãñãdugaga”, jĩiditoadacua. ²¹ Cúãrẽ tuorĩjãña. Cúã menamacãrã cuarenta nemorõ ãmũã cũũrẽ duti, coteadacua. Cúã yaari, sñiriadacua; cũũrẽ sããtõarapu, yaaadacua. Cúã “marĩ teero tiiriatã, Cõãmacũ ññañarõ tiiáro” jĩiãyira. Quẽnotõaayira cũã tiiádarere. Mecũtígã mũũ “jáũ” jĩiré dícare yuera tiicúa, jĩiyigu.

²² Surara dutigüre jĩiyigu:

—Sícũnorẽ “teerẽ cũũrẽ wedeawũ” jĩirijãña. Nocõrõrã niã, jĩiyigu.

Surara dutigú Pablöre Félix putopu ticocorigue

²³ Surara dutigú cien surara dutirá puarãrẽ atiduti, wedeyigu:

—Surarare quẽnodutiya. Cúã mecũã ñami nueve niirí, wãaadacua Cesareapu. Doscientos surara dapomena wãaaro; setenta caballoamena pesawaaro; doscientos saderéyucure néewaaro. ²⁴ Pablo cũũ pesawaadara caballoacãrẽ quẽnoãrõ. Apeyenó merẽã wãaro manirõ Félix atiditã dutigúpure néewaya, jĩiyigu.

²⁵ Wedetõa, paperapũ jóayigu. Ate cũũ jóarigue tiiróbiro niã:

²⁶ “Yũũ Claudio Lisias, mũũ Félix Judea dita dutigüre ãñudutia. ²⁷ Yũũ mũũrẽ ticocogure judíoa ñeejããwã. Cũũrẽ sãããdara tiimíãwã. Yũũ cũũ romanuãyu niirere tuogú, suraramena cũũrẽ netõnẽãwã. ²⁸ ¿Ññenó wapa cũũrẽ wedesãrĩ?” jĩĩ masídugagu, Judíoare Dutirá Peti neãrõpu cũũrẽ néediwaawũ. ²⁹ Judíoare dutiré maquẽ dícare ‘netõnucããwĩ’ jĩĩ wedesããwã. Tee dícare cũũrẽ wedesãrĩ, ññenó wapa sããmasĩña maniãwũ; cũũ ññañarõ tiiripacari, peresuwiipu sõnecomasĩña maniãwũ. ³⁰ Æpẽrá judíoa ‘cũũrẽ sãããda’ jĩiré queti yũũpũre jeaawũ. Teero tiigú, máata mũũpũre ticocoa. Cũũrẽ ãnopũ wedesããrĩrere mũũpũre ‘wedesãã wáaya’ jĩiãwũ. Nocõrõrã niã”,

* **23:15** Cũãmena dutirá Judíoare Dutirá Peti niiyira. Pecasãyemena “junta suprema” jĩicua.

jĩ jóayigu.

³¹ Tiiñami surara cūũ dutiarirobirora Pablöre néewa, néejeayira Antípatris macāpũ. ³² Apebárecope surara dupomena wáarira toorá cāmecóputuaatiyira cūãya wiicapũra sũcā. Caballoamena wáarira dícu Pablomena netōwáyira. ³³ Cūã Cesareapũ jea, surara dutigú jóaripũrē ticoyira tiidita dutigũre. Pablocārē cūũpũre ticoyira. ³⁴ Cūũ tiipũrē buetoa, Pablöre sãĩñáyigu:

—¿Noo macāpũ niĩ mũũ? jĩiyigu.

—Cilicia macũ niĩã, jĩiyigu.

³⁵—Mũũrē wedesārã ãnopú jeari, mũũrē tũogúda, jĩiyigu.

Teero jĩitoa, Pablöre Herodeniya wiicapũ cotedutiyyigu.

24

Félix pũtopũ Pablöre wedesãrique

¹ Sicamoquẽne bũrecori siro paiaré dutigú Ananías, sĩquẽrã bũtoá dutirámena Cesareapũ jeayira. Basocáre wedesãrirare wedesebosagu cūãmena jeayigu. Cūũ wãmecutiyyigu Tértulo. Félixpũre Pablöre wedesãyira.

² Pablöre néejeari, Tértulo cūũrē wedesãnucãyigu:

—Ûsãrē dutigú, mũũ dutirémēna ãñũrō niirecutia ãsã. Mũũ masĩrémenarã atiditá ãñũrĩ dita wáaro tiia. ³ Niipetiropũ niipetire mũũ ãsãrē tiibosárere useniremena iñãã. ⁴ Mũũrē páasutiri tiidugáriga. Teero tiigú, péero wedesecoguda. Ûsãrē péero tũocójĩña ména. ⁵ Ûsã iñarĩ, ãni ñãñoĩ. Niipetiropũ judíoare sícãrõména niimirirare cãmerĩ batarĩ tiinetõĩ. Nazaret macũ buerigue nãnarãrē suguegú niĩ. ⁶ Cõãmacũwiire ñãnodugãmiyyigu. Teero tiirã, ãsã cūũrē peresu ñeewũ. Ûsã judíoare queti beserobirora cūũrē queti besedugamiwã. ⁷ Ûsã teero tiíadara tiirĩ, Lisias surara dutigú ãsã pũto sããati, tutuaromena cūũrē néejõãwĩ. ⁸ Ûsã cūũrē wedesãrere mũũpũre wedesãdutiwi. Mũũ basiro cūũrē sãĩñáte. Teero tiigú, ate niipetire ãsã wedesãrere “niirõrã niicu” jĩ masĩgũdacu mũũ, jĩiyigu.

⁹ Judíoa “ájũ, teerora wáawũ” jĩnemocoyira.

Pablo Félixre wederigue

¹⁰ Félix Pablöre iñayigu, wedeseya jĩgũ. Pablo wedeseyigu:

—Yũũ masĩã: Mũũ yoari atiditá macãrãrē queti beserĩ basocũ niĩã. Teero tiigú, useniremena mũũrē wedeguda yéẽ maquẽrē. ¹¹ Niipetire yũũ tiirĩguere, mũũ sãĩñarĩ, paũ basocá mũũrē wedemasĩcua. Doce bũrecori netõã, yũũ Jerusalénpũ jeari siro. Toopá Cõãmacũrē padeogú jeawũ. ¹² ãniã yũũre ãpẽrãména cãmerĩ ñãñarõ jĩrĩ buajeáriwa. Cõãmacũwiipũ, ãsã neãré wiseripũ, teero biiri macãpũ yũũ basocáre cúari tiirĩ buajeáriwa. ¹³ Cūã wedesãrere “biiro tiíawĩ” jĩmasĩriya. ¹⁴ Yũũ tiirere wedeguda. Mama bueré jĩrõbirora yũũ Cõãmacũ ãsã ñecũsũmũã padeorigũre padeóa. ãniã mama buerere padeorĩ booríya. Yũũ doca niipetire Moisére dutiré cūũrigũre, teero biiri profetas jóariguere padeóa. ¹⁵ Yũũ ãniã tiirõbirora Cõãmacũ tiíadarere yuea. Cūũ basocá diarirapũ masõgũdaqui, ãñũrē tiirãre, ñãñarē tiirãre teerora. ¹⁶ Teero tiigú, yũũ masĩrõ jeatuaro wapa cuohégũ niidugaga, Cõãmacũ iñacoropũ, basocá iñacoropũ teerora.

¹⁷ Yũũ peecũmarĩ aperopá wãanetõãrigũ Jerusalénpũ jeawũ sũcã. Judíoa bóaneõrãrē niyeru ticogu jeawũ. Teero biiri Cõãmacũrē padeogú apeyenó ticogu jeawũ. ¹⁸ Yũũ teeré tiigú tiirĩ, sĩquẽrã Asia macãrã judíoa yũũre

buajeáwa Cōāmacūwiipu. Yũupe too sũgueropu Moisés cosedutírobirora cosetóawu. Yũure buarí, pau basocá maniwá. Acaribíre maniwá. ¹⁹ Cúã yũure buajeáwira muũpũre atiro booa, yũure wedesādũgaraja, yũure wedesāre cuorája. ²⁰ Cúã atitheri, añiã wedearo. Yũu Judíoare Dutirá Peti putopu nucūrĩ, cúã ñañaré buaríguere wedesāārō. ²¹ Ate docare yũure wedesāmasiã. Yũu cúã putopu niigũ, bayirō busurómena jĩwũ: “Basocá diarira masārere padeóa yũu. Ate yũu padeoré wapa múã mecũã yũure ãno queti beserópu néeatia”, jĩwũ, jĩyigu.

²² Félix mama bueré maquērē añurō masígũ niijigũ, cúãrē jĩyigu:

—Nocōrōrã tuogúda. Lisias surara dutigú jearipu, múã wedesāre maquērē nemorō añurō sãñágũda, jĩyigu.

²³ Teero jĩtoa, cien surara dutigúre jĩrigu niiwĩ:

—Ñirē añurō cotedutiya. Cũũ niirōpu wáanetō, niijāārō. Cũũ menamacārã cũūrē tiápudũgari, cãmotárijãña, jĩrigu niiwĩ.

²⁴ Pee burecori wáaripacari, Félix, cúũ nũmo Drusilamena jeayigu sũcã. Coó judíoayo niyigo. Pablöre néeatidutiya. Jesucristore padeorére wederi, tuoyigu. ²⁵ Pablo wedegu, jĩyigu:

—Cōāmacũ marĩ añurō tiirĩ booi. Marĩ ñañarére tiidũgápacara, tiirjārō booa. Atibúreco petirĩ, Cōāmacũ wapa tiigúdaqui, jĩyigu.

Félix teero jĩrĩ tuogú, cuijōãyigu. Pablöre wáadutigu jĩyigu:

—Apetó apeyenó tiiré manirĩ, muũrē atidutigũda sũcã, jĩyigu.

²⁶ Naĩrō Félix Pablöre atiduti, cũũmena wedeseyigu. “Cũũ yũure niyeru ticori boomíga, cũūrē wionécogũda”, jĩ wãcũmiyigu.

²⁷ Pũacámã siro Félix dutigú niirere witijãyigu. Cũũ wasoró sããgũ wãmecutiya Porcio Festo. Félix judíoamena añurō putuádũgagu, Pablöre toopúra cũũjãyigu.

25

Pablo Festore wederigüe

¹ Festo tiiditapu jeayigu, dutigú niiré sããgũ jeagu. Itiábureco siro Cesareapu niirigu Jerusalénpu wáayigu. ² Toopú paiaré dutirá, ãpērã judíoa uputĩ macārã Pablöre cúã wedesãriguere wedeyira cũūrē sũcã. ³ Cũūrē tutuaremena sãiyira:

—Ësarē tiápuya. Pablöre ãno Jerusalénpu néeatidutiya, jĩmiyira.

Cúã cũūrē maapu atigúre siããdarere quenorã tiimiyira. ⁴ Festo cúãrē jĩyigu:

—Pablo Cesareapu cotenogui. Yũu máata putuawagũda toopúre.

⁵ Teero tiirã, múã menamacārã teeré añurō wedesemasĩrã yũũmena wáaaro. Cũũ ñañaré tiigú niirĩ, toopú wedesāārō, jĩyigu.

⁶ Festo puamóquẽne burecori duaró niyigu toopúre. Too síro putuajōãyigu Cesareapu. Cũũ putuajeari bureco, apebárecope queti beserĩ basocu duirópu dui, Pablöre néeatidutiya. ⁷ Pablo toopú sããjeari, judíoa Jerusalénpu atiarira cúũ putopu neãnucãyira. Pee ñañanetōjōãre cũūrē wedesãmiyira. Cúã wedesārere “diamacārã niĩã” jĩ ãñomasĩriyira. ⁸ Pablo “yũu wapa cuoríã” jĩigũ, wedeyigu:

—Judíoa dutirere netōnucãgũ mee niĩã yũu. Cōāmacūwiire ñañoríwũ. Romanuã òpũrē netōnucãriwũ, jĩyigu.

⁹ Festope judíoamena añurō putuádũgagu, Pablöre sãñiãyigu:

—¿Jerusalénpu wáadugagari? Mũu wáari, yũu toopú mũuye maquêrê besegudacu, jĩĩiyigu.

¹⁰ Pablo cãũrê yũuyigu:

—Yũu ãno romanuãrê queti beserópu nucũã. ãnopára yũure besero booa. Mũu ãñurõ masĩcu: Yũu judíoare ñañarõ tiiriwũ. ¹¹ Yũu ñañaré tiirígano niigũjã, “cãũrê sãrõ booa” jĩĩrĩ docare, “ãñurõ diagũda” jĩĩjãbocu. Cũã wedesãre diamacũ niihêrĩrã, sĩcũnopera yũure judíoapũre ticomasĩrii. Teero tiigũ, romanuã õpũ yũure besearo sãa, jĩĩiyigu.

¹² Festo cãũrê tiĩápuri basocamena wedesetoea, jĩĩiyigu:

—Mũu romanuã õpũpũre beseri booa. Too docare mũu cãũpũre bese-dutigu wáagudacu, jĩĩiyigu.

Festo, Agripare Pabloye maquêrê wederigye

¹³ Pee bũrecori wáaripacari, tiidita õpũ Agripa, Berenicemena Cesareapu wáayigu Festore ãñudutigu wáagu. ¹⁴ Cũã toopú peeburecori niirĩ, Festo Agripare wedeyigu Pabloye maquêrê.

—Félix peresu cũũrigũ sĩcũ niĩ. ¹⁵ Yũu Jerusalénpu niirĩ, paiaré dutirã, judíoa bũtoã dutirã cãũrê wedesãwã yũupũre. “Cãũrê sãadutiya”, jĩĩmiwã. ¹⁶ Yũu cãũrê yũupũ: “Ësã romanuã teero peti ‘sãjãña’ jĩĩmasĩriga. Sĩcũ wedesãnorigũ, cãũrê wedesãriramena queti beserópu wedesesũguero booa. Cũã wedesãrigũre ‘wederijãrõ’ jĩĩrĩ, queti besemasĩña maniã”, jĩĩwũ. ¹⁷ Teero tiigũ, cũã ãno jeari bũreco apebũrecope pearó manirõ yũu queti beserĩ basoca duirópu duijigũ, cãũrê néeatidutiwũ. ¹⁸ “Too nucũrã pee ñañaré cãũrê wedesãadacua”, jĩĩ wãcũmiwũ. Manirĩro niwũ. ¹⁹ Cũã padeoré maquê dícuẽre cãũrê wedesãwã. Apeyé, sĩcũ Jesús wãmecutigu cũũ diarigu niipacari, Pabloye “catii” jĩĩwĩ. ²⁰ Yũu ateré deero tiĩ masĩhẽgũ, Pablorye sãĩñawũ: “¿Jerusalénpu wáadugagari? Mũu wáari, toopú mũuye maquêrê besenoãdacu”, jĩĩmiwũ. ²¹ Cũũpe “romanuã õpũ yũure besearo” jĩĩwĩ. Teero tiigũ, cãũrê ãnorã cũũjãdutiwũ sũcã, téee marĩ õpũpũre tico-corĩpu, jĩĩiyigu.

²² Agripa Festore jĩĩiyigu:

—Yũucã cũũ wedeseri tuodugága, jĩĩiyigu.

—Jãu, ñamigã tuogúdacu, jĩĩiyigu cãũpe.

²³ Apebũreco Agripa, Berenicemena cũã ãñurê õpãrã suti sãñarira niwã.* Basocã ññacoropũ ãñurõ tiĩẽñowa, sããwawa neãrĩ tatiacapu. Surara dutirã, uputĩ macãrã too macãrã cũãmena sããwawa. Cũã neãpetiri, Festo néeatidutiwi Pablorye. ²⁴ Cũũ sããjeari, Festo jĩĩwĩ:

—Ësã õpũ Agripa, mũã niipetira ãsãmena neãrã tuoyã. ãnirã niĩ niipetira judíoa wedesãrigũ. Jerusalén macãrã, teero biiri ãno macãrã yũupũre “sãrõ booa” jĩĩ acaribiwa. ²⁵ Cũã teero jĩĩpacari, ñeenó wapa sããmasĩña maniwũ, yũu tũgueñarĩ. Cũũ basiro “romanuã õpũ yũure besearo” jĩĩrĩ, “toopúra ticocogũda” jĩĩwũ cãũrê. ²⁶ Yũu cãũrê ticocogu, marĩ õpũrê ñeenó jóamasĩriga. Teero tiigũ, cãũrê néeatidutiawũ mũã pũtopũ. Mũurê tiigũ, néeatidutiawũ, ãsã õpũ Agripa. Marĩ cãũmena wedeseari siro, cãũrê wedesãre maquêrê ãñurõ jóabocu. ²⁷ Peresupu niigũrê ticocogu, “ate wedesãwã cãũrê” jĩĩ jóacoheri, ñañaniã, yũu wãcũrĩ, jĩĩwĩ.

* 25:23 Lucas atipũ jóarigu Cesareapu niijigũ, cãũ ãpẽrãmẽna neãjĩyi Agripare ññagũ. Ññaña Hechos 27.1.

26

Pablo Agripare wederigue

¹ Agripa Pablöre jīwī:

—Mecātīgā yuuya m̄uure cūā wedesārere, jīwī.

Pablo wedeguda jīgū, wāmorē wēētu, wedewi:

² —Īsā ōpū Agripa, mecātīgā m̄u uure wededutiri, añurō useniā. Teero tiigú, judíoa yuure wedesāre niipetirere m̄uure wedeguda. ³ M̄u judíoa niirecutirere, teero biiri ūsā sīcārībīro padeohérecārē masīpetijāgū niirī, bayiró useniā. Teero tiigú, yuure añurō t̄ocóduiya.

⁴ Niipetira judíoa yáa dita macārā, Jerusalén macārā yu mam̄p̄ra cūāmena niirecutiriguere masīya. ⁵ Cūācā yu fariseo basoc̄u niirere yoari masīya. Fariseo basoc̄u niijīgū, āpērā judíoa nemorō Moisés dutirere añurō tiipetijāwū. Cūā m̄uure wededugara, teeré wedemasīya. ⁶ Cōāmacū ūsā ñecūsūm̄uārē cūū tiíadarere wedeyigu. Yu cūū tiíadarere padeoré wapa judíoa yuure queti besedutiwa. ⁷ Teerēna yuera tiia ūsā doce p̄ōnarī macārā. Teero tiirā, búrecori, ñamirī Cōāmacūrē padeorucújāā. Yu cā teeré yuegu tiia. Īsā ōpū, tee yu yueré wapara judíoa yuure wedesārā tiíya. ⁸ Múāpe ¿deero tiirā Cōāmacū basocá diarirap̄re masōrere padeorí?

⁹ Yuja too suguerop̄u Jesús Nazaret macā macūrē padeoráre “ñañarō tiiró boocú yuure” jī wācūmiwū. ¹⁰ Jerusalēnp̄u teero tiimíwū. Paiaré dutirá cūā dutiriguemena pa Jesurē padeoráre ñee, peresu tiirucúmiwū. Cūārē sīārī, “teerora sīārō booa” jīrucumiwū. ¹¹ Pee judíoa neārē wiserip̄u wáa, Jesurē padeodúaro jīgū, ñañarō tiirucúmiwū. Bayiró cūāmena cúagu, tée apeyé ditap̄u cūārē ñañarō tiinunásemiwū.

¹² Teeré tiigú, wáamiwū Damascop̄re paiaré dutirá yuure dutirép̄rī jóabosariguemena. ¹³ Maap̄u yu wáari, coeritó niirī, ūm̄uāsep̄u muīp̄ū búreco macū bóero nemorō bóediatiri iñawū. Yu p̄to yuūmena wáarira putop̄ucārē bóesesajōāwū. ¹⁴ Teero wáarira, ūsā niipetira ñaacūmujōāwū ditap̄u. Sīcū yuure hebreoayemena wedeseri tuowú: “Saulo, ¿deero tiigú yuure ñañarō tiinunásei? M̄u basirop̄e ñañarō tiigú tiia, yuure teero tiigú”, jīwī. ¹⁵ “¿Noā nií m̄u?” jīwū cūūrē. “Yu Jesús m̄u ñañarō tiinunásegura niā. ¹⁶ W̄m̄uñcāña. Yu m̄uure ‘wedecotearo’ jīgū, m̄uure bauáa. Mecātīgā m̄u iñarere, yu m̄uure too sírop̄u bauáadarere wedegu wáagudacu. ¹⁷ Judíoa, judíoa niihērā m̄uure ñañarō tiirí, yu m̄uure netōnégūdacu. M̄uure cūāp̄re ticocoa. ¹⁸ M̄u yéere wedegu, cūā capearire iñap̄rī tiigú tiiróbiro niigūdacu. Nañtārōp̄u tiiróbiro wáarare bóerop̄u wáari tiinucāgūdacu m̄u. Cūā Satanás dutirere duujā, Cōāmacū dutirép̄re tiíaro jīgū, m̄uure ticocoa yu. Cūā ñañaré tiirere acabóre ñeeārō jīgū, ticocoa. Cūā yuure padeorám̄ena niīārō jīgū, ticocoa”, jīwī yuure.

¹⁹ Teero tiigú, ūsā ōpū Agripa, ūm̄uāsep̄u dutirigue quēērōp̄u tiiróbiro yu tuoriguere netōnucāriwū. ²⁰ Wedenucāwū Damasco macārārē. Too síro Jerusalén macārārē, niipetiro Judea dita macārārē, teero biiri judíoa niihērācārē wedewu. Cūārē “múā ñañaré tiirere wācūpati, wasoyá” jīwū. “Cōāmacūrē padeonucāña”, jīwū. “Múā añurē tiirém̄ena múā wasorere ēñoñá”, jīwū. ²¹ Yu teeré wederé wapa judíoa Cōāmacūwiip̄u yu niigūrē ñee, sīādugámiwū. ²² Cūā teero tiidugápacari, Cōāmacūpe yuure

tiiápurucujã. Teero tiigú, yuu atitóre uputí macārārē, āpērã búri ni-irácārē Cōāmacūye quetire wedea. Tíatoru Moisés, āpērã profetas síropu wáadarere jóarira niuwã. Cũã jĩrirobirora yuu wedea: ²³ “Cristo Cōāmacū beserigure ñañarō netōãdaro niirō tiiyíro. Diatoa, cūūrã diarigupu masāsuguegudaqui. Teero tiigú, cūū netōnére maquērē wedegudaqui judíoare, judíoa niihērārē”,* jĩ jóarira niuwã, jĩ wedewi Pablo.

²⁴ Cūū teero jĩrĩrã, Festo bayiró wedeseremena jĩwĩ:

—Pablo, m̄u mecūgú tia. M̄u basiro pee buenetōjīgū, mecūgú tia, jĩwĩ.

²⁵ Pablope jĩyigu:

—Ūsārē dutigú Festo, yuu mecūgú mee tia. Yuu wederé diamacūrã niĩã. Quioníremena wedea. ²⁶ Marĩ òpū Agripa tee maquērē añurō masĩqui. Teero tiigú, cuiro manirō wedea cūūrē. Ate yuu wedeariguere t̄opetijãjĩyi. Yayióropu wáariyiro. ²⁷ M̄ute ūsã òpū Agripa, ¿m̄u profetas jóariguere padeói? Yuu masĩã: M̄u padeocú, jĩwĩ.

²⁸ —¡Nocōrōgã wedepacu, yuure Jesuré padeogú wáari tiidugácu! jĩwĩ Agripa Pablore.

²⁹ —Cōāmacū boorí, péerogã o pairó wedepacu, teeré padeogú wáari tiidugága. M̄u, teero biiri niipetira yuure mecūã t̄orã yuu tiiróbiro niirĩ boogã. Peresu niiré dícare múārē boosãriga, jĩwĩ.

³⁰ Agripa, Festo w̄m̄ncārĩ, Berenice, cūāmena duirácã w̄m̄ncãwã.

³¹ Witiwa, cāmerĩ wedeseyira:

—Ĩni cūū tiirém̄na peresu tiimasĩña maniã. Teero tiirã, ¿ñeenó wapa cūūrē sĩãbógari? jĩyira.

³² Agripa Festore jĩyigu:

—Ĩni “romanuã òpū yuure besearo” jĩriatã, cūūrē wionécoboajiyu, jĩyigu.

27

Romapu Pablore ticocorigue

¹ Festo Italiapu ticocomasĩrĩ ññagū, Pablore, teero biiri āpērã peresu niirārē Julio cien surara dutigúre cotedutiwi. Julio romanuã òpūya pōna macārã surara dutigú niuwĩ. ² Ūsã Adramitio macāw̄u dooríw̄upu m̄uāsãw̄u. Tiiwú Asia dita maquē petaripu wáadararo tiuwá. Sícū Tesalónica macã macū ūsãmena wáawi. Cūū wāmecutiwi Aristarco. Cūūya macã Macedonia ditapu niyiro.

³ Apebúreco Sidónp̄ure jeaw̄u. Julio Pablore añurō tiuwĩ; cūūrē cūū menamacārã niirira p̄utoru ññagū wáadutiwi, cūū boorénorē “ticoaro” jĩgū. ⁴ Too niirãra tiuw̄m̄ena wáaw̄u sūcã. Wĩno ūsã díamacūpe bayiró páapuw̄u. Teero tiirã, Chipre nucārōrē diamacūpe netōwáw̄u. Toopé wĩno páapubayiriw̄u. ⁵ Cilicia, Panfilia dita netōwá, Mirapu jeaw̄u Licia ditap̄ure.

⁶ Toopú cien surara dutigú Italiapu wáadariw̄ure buajeárigu niuwĩ. Alejandría macāw̄u niuw̄u. Ūsārē tiiw̄upú cūūwĩ. ⁷ Wáa, peeb̄urecori añurōgã wáaw̄u. Bayiró ñañarō netōrém̄na jeaw̄u Gnido macã díamacūp̄ure. Wĩno bayiró páapucāmotaw̄u ména. Teero tiirã, Creta nucārōp̄ure wáa, Salmónrē netōwá, Creta acuniñape sodeaw̄u. ⁸ Bayiró ñañarō netōrém̄na sicapeta Ññurĩ Peta wāmecutiri petapu jeaw̄u. Tiipeta Lasea macã p̄uto niuw̄u.

* 26:23 Isaías 42.6; 49.6.

⁹ ʒsā yoari pearémena péerogā dasawá púuriro, wīno bayiró páapure wáaadari suguero. Teero tiiró, bayiró quiowá, wáari. Teeré masígū, Pablo cúārē wedemiwī:

¹⁰ —Marī netōwári, quio niīadacu, унн тугеñarī. Múā néeware, múāyawн, marī catirécārē tiidióbocu, jīmiwī.

¹¹ Cūū teero jīpacari, cien surara dutigú Pablo wedeariguere padeoríwi. Tiiwá waatúgu, tiiwá dutigúpere padeowí. ¹² Tiipetape púuriro niirī, ñañaniyiro. Teero tiirá, pau tiiwá macārā “Fenicepн wáañaada, púuriro netōāda jīrā” jīmiwā. Fenice macā peta Cretapн niyiro. Tiipeta muīpū sāawaro niirī peta niijrō, wīno bayiró páapuriyiro.

Pairímaapн oco wīnoména pearigue

¹³ Wīno aperopé péero páapuatiri, “jāмн, jeajōāadacu” jīmiwā. Teero tiirá, tiiwupá muāsā, Creta wesagāpн wáamiwā. ¹⁴ ʒsā péerogā wáaari siro, wācūña manirō wīno bayiró tiinucārō putope páapuatiwн, Nordeste cúā jīrē. ¹⁵ Wīno ūsārē aperopé néejōāwā. Wīno atirópe deero tii ūsā wáamasriwн. Teero tiirá, “teerora too wáajōāārō” jīi, wīno noo páapucorope wáajōāwā. ¹⁶ Cauda нсcūrōpн netōwáwн. Tiinucārō apeniñapé wáari, wīno bayiró jeariwн. Toopá yucusóro cúā siatú wéeriwнre bayiró paderémena wéecowн pairiwн wesapн. ¹⁷ Wéemñocotoa, siatúpeowн. ʒsā wáariwucare watirī jīrā, cúā pūñgādupórimena siatúdiyowa. Sirte ditatupari niirōcapн páapucori jīrā, cui niiwā. Teero tiirá, wīno ñeeré caserire jōādíocowa. Cúā jōāāri siro, wīno páapucorope wáawн. ¹⁸ Apebúreco oco pea, páapu, ocoturí paca niirī ñnarā, apeyé cōādнowa. ¹⁹ Itiábureco wáaromena, cúā basiro tiiwá maquērē cōādнowa sūcā. ²⁰ Pee бнrecori muīpū búreco macū, ñocōā bauriwa. Oco pea, teerora páapujāwā. Teero tiirá, “deero tii marī catiricu” jīi wācūmiwā.

²¹ Yoari yaaheri ññagū, Pablo cúā decopн jeanucā, jīmiwī:

—Унн menamacārā, múā уннre тuóatā, añuniboajīyu; Cretare witiri-boajīyu; dooríwн maquērē ñañoríboajīyu; marī cōāñriguere цuóboajīyu ména. ²² Marīrē teero wáapacari, wācūtutuaya. Sícū diaricu. Atiwá dícuere tiidióadacu. ²³ Унн Cōāmacārē padeogú niīā. Cūū dutirére tiia. Cūū ñami унн putopн ángelere ticocoarigu niīāwī. ²⁴ Ángele уннre wedeawī: “Pablo, cuirijāña. Mñurē romanuā òpū putopн jearo booa. Mñurē tiigú, Cōāmacū мнн menamacārārē netōnégādaqui sícū diaro manirō”, jīiāwī. ²⁵ Teero tiirá, múā wācūtutuaya. Унн Cōāmacārē padeóa. Cūū уннre jīñariborora wáaadacu. ²⁶ Teero aññurō wáapacari, atiwá нсcūrōpн sūññacūmuādacu, jīiwi Pablo.

²⁷ Pна semana ūsā Cretare witiwari siro, pairímaa Adriaticopн wīno bayiró páapucoreména wáawн. Ñami deco tiiwá macārā paderá “marī dita putopн jeara tiitú niīā” jīiwā. ²⁸ Cúā ¿nocōrō ūcūamiī? jīrā, opada cānotí, duudíoco, queoñawā. “Treinta y seis metros ūcūāā”, jīi ññawā. Péero wáa, queoñawā sūcā. “Veintisiete metros ūcūāā”, jīiwā sáa. ²⁹ ʒtāpapá ñaapeari jīi, cuiwa. Teero tiirá, bapari cōmepírī* teeyapupн siatúredariména cōāñowā, waatúrope wéēñepasoaro jīrā. “Boyero bóeri boomíga”, jīiwā. ³⁰ Tiiwá macārā paderá dutijōādнgamiwā. “ʒsā cōmepírīrē waasugúerope cōāñoādara tiia”, jīidito, péeriwugārē néediocora tiimíwā díapu. ³¹ Pablope cien surara dutigúre, suraracārē jīiwī:

* 27:29 Pecasāyeména: anclas.

—Āniā atiwupú putuáheri, múā sīcū catiricu, jīwī.

³² Teero tiirá, surarape wéeñeredarire páata, tiiwúgārē ñaañorī tiiwá.

³³ Bóeadari suguero, Pablo ūsārē “yaaya” jīngū, niipetirare jīwī:

—Pua semana netōā, múā āñurō yaaripacara, “¿deero wáadari marī?” jīcoterō. ³⁴ Teero tiirá, múā āñurō niīāda jīrā, yaaro booa. Mecūtīgā marīrē ñañarō wáapacari, múārē merēā wáaricu, jīwī.

³⁵ Teeré jī, pārē née, niipetira ĩñacoropū Cōāmācūrē ūsenire tico, pārē puatá, yaanucāwī. ³⁶ Wācūtutua, cúācā yaawa. ³⁷ Ūsā niipetira tiiwupú niirā doscientos setenta y seis niiwū. ³⁸ Cūā yaadugarere yaaari siro, trigoporire cōāñojāwā, tiiwú nucūhēriwū putuáaro jīrā.

Dooríwū ditatupari buropū sugacūmurigue

³⁹ Bóecūmurī, ditare ĩñarā, “¿Noopú niī?” jīmasīriwa. Opacoca ditatuparigū niirōrē ĩñawā.

—Toopú wáaada; ditatuparigūpū súumacūmubocu, jīwī.

⁴⁰ Teero tiirá, cōmepīrīrē cōōtērījāārō jīrā, wéeñeāredarire widetácodiocowa. Waarīpīrī waatúgu waatúrepīrīrē jōādíocowa. Waasugúero niirī caserore wéemūōtuocowa, wīno néewaaro jīrā. Teero tiirá, tiiwurē ditatuparipū ticocomiwā. ⁴¹ Wáa, wācūña manirō ditatupari buro oco watoa niirī buropū sugacopeawū waasugúerope. Cāmeñariwū. Waatúrope ocoturī páapusācori, watijōāwū.

⁴² Teero wáari ĩñarā, surara jīwā:

—Jāmu, marī peresu tiirāre sīājāco; cúā báapā dutijōābocua, jīwā.

⁴³ Cien surara dutigúpe “Pablōre sīābócu” jīngū, cāmotáwi. Báamasīrārē: —Ñaañuāsugue, ditapū báapāña, jīwī—. ⁴⁴ Āpērā táboapīrīmena, tiiwú maquē watiārepīrīmena pasapāwaya, jīwī.

Teero tiirá, ditapū jea, niipetira netōpetījāwū.

28

Malta nucūrōpū Pablo tiirigue

¹ Ūsā ditapū jeapetira, tuowú: Tiinucūrō Malta wāmecutiwū. ² Too macārā basoca āñurō tiiwá ūsārē. Oco pea, yusuári ĩñarā, pecame diobosáwa.

—Sūmarā atiya múā niipetira, jīwā.

³ Pablo peca seegú wáa, néeati, cūw wāātīārī, āña tiidotopū niīarigū asiré cuiḡū, witiwi. Pabloya wāmopū bacañáñumuwī. ⁴ Tiinucūrō macārā āña cūyū wāmopūre tusari ĩñarā, cāmerī jīwā: “Āni basocá sīārīgu niiqui. Cūū díā pairímaapū netōārīgu niipacu, cūū ñañaré tiirē wapa diagūdaqui”, jīwā.

⁵ Cūūpe pecamepū wēēbatesoewi āñarē. Pūniriwi cūūrē. ⁶ Too macārāpe wācūmiyira: “Bipijōāādacu. Bipiriatā, wācūña manirō ñaacūmu, diājōāgūdaqui”, jīmiyira. Cūā yoari yuemi, cūūrē merēā wáaheri ĩña, merēā wācūyira sūcā. “Āni basocá mee niiqui; sīcū basocá padeogú niigū niīāti”, jīwā.

⁷ Too putogā tiinucūrō macārā dutigúya dita niiwū. Cūū wāmecutiwigū Publio. Cūū ūsārē bocawi. Itiábureco ūsā cūū puto niirī, āñurō tiiwī. ⁸ Publio pacū wioré, yoopote diagū pesawi. Pablo cūū niirōpū sāāwa, Cōāmācūrē sāibosá, cūūrē ñaapeó, netōnēwī. ⁹ Cūū teero tiirī ĩñarā, āpērā tiinucūrō macārācā diarā atirucua. Netōnénowā. ¹⁰ Ūsārē pee apeyenó ticowa. Too síro ūsā wáaadara tiirī, ūsārē dūsarécōrō ticowa.

Romapu Pablo jearigue

¹¹ Itĩārã muĩpũrã niuwũ ãsã toopũre. Alejandría macã macãwũ téepũuriro wáapetiripũ niuwũ tiinũcãrõpũre. Tiwũ ãquẽãpũ cúa padeorã Cãstor, Pólux queorẽ cúa páateture tusawũ. Ësã tiwũpũ muãsã, wãajõãwã. ¹² Wãa, Siracusa macã petapũ jeawũ. Toopũ itiãbũreco putuãwũ. ¹³ Too macãrã tiinũcãrõ wesa wãa, Regio macãpũ jeawũ. Sicabũreco siro ãsã sirope wĩno páapuatiwũ. Pũabũreco siro Puteoli macãpũ jeawũ. ¹⁴ Toopũre ãpẽrã Jesurẽ padeorãre buajeãwũ. Cúa ãsãrẽ: —Sica semana ãsã putuãya, jĩwã.

Too putuãari siro, maapũ wãa, Romapũ jeawũ sãa. ¹⁵ ãpẽrã Roma macãrã Jesurẽ padeorã ãsã Romapũ wãare quetire tuotóayira. Teerẽ tuo, téepũ Foro de Apio macãpũ ãsãrẽ bocara jeawa. ãpẽrãcã Tres Tabernas wãmecutiropũ ãsãrẽ bocawa. Pablo cUARẽ ãñagũ, Cõãmacãrẽ usenire tico, wãcũtutuare buanemówĩ. ¹⁶ Ësã Romapũ jeari, too macãrã dutirã jĩwã:

—Pablo merẽã niidugari, ãñuniãdacu.

Cũũmena surara sicũ cUARẽ cotegũdure cũwĩ.

Romapu Pablo tiirigue

¹⁷ Itiãbũreco siro Pablo judíoa uputĩ macãrãrẽ neãdutiwi. Cúa neãtoari, jĩwĩ:

—Yãa wedera, yũu marĩya wederare, marĩ ñecãsũmuã tiirẽcutiriguere netõnũcãriwũ. Netõnũcãripacari, Jerusalẽnpũ judíoa yũure ñee, romanuãrẽ dutirãpũre tico, yũure peresu tiidutiwa. ¹⁸ Romanuãrẽ dutirã yũure sãñãpeti, sãñãrĩ tiirẽno wapa buariwa. Wionẽcodugamiwã. ¹⁹ Judíoape booriwa. Teero tiigũ, yũu “romanuã õpũ yũure queti besearo” jĩwã. Yũupe yãa wederare wedesãre cuoriwũ. ²⁰ Teero tiigũ, muãrẽ ãña, wedesegũda jĩgũ, boocõawã. Cõãmacũ beserigũ marĩ Israelya põna macãrã yoari yuerigũyere yũu wederẽ wapa atidã cõmedã siatũariyũ niã, jĩwĩ.

²¹ Cúa cUARẽ jĩwã:

—Ësã sicapũ Judea macãrã muũye maquẽrẽ cúa jóaripũrẽ ñeeriwũ. Teero biiri too macãrã marĩya wedera ãnopũ jeara, ñañarõ wedeseriwa muũrẽ. ²² Ësã masiã: Niipetirõpũre mama buerẽre “ñañaniã” jĩcua. Ësã muũ padeorẽre tuodugãga, jĩwã.

²³ Cúa neããdari buerecore wedecũjã, wãajõãwã. Tiibũreco niirĩ, paũ basocã cũũ niirĩ wiipũ jeawa. Bõeri wedenũcãrigũ wedenãñiõjõãwĩ. Cõãmacũ dutirẽ basocãpũre niãdare jeariguere wedewi. Moisére dutirẽ cũũriguemena, profetas jóariguemena wedeyapono, “Jesús Cõãmacũ beserigũ niirĩ” jĩ padeorĩ tiijãdugagũ tiimíwĩ. ²⁴ Siquẽrã Pablo wederẽre tuorã “niirõrã niã” jĩwã. ãpẽrãpẽ padeoriwa. ²⁵ Cãmerĩ wedesetõa, sicãrĩbĩro wãcũri, wãajõãwã. Cúa wãaadari suguerõgã, Pablo jĩwĩ:

—Profeta Isaiás muã ñecãsũmuãrẽ jóariguere tuoyã. Diamacã maquẽrẽ Espĩritu Santo biiro cUARẽ jóari tiirigũ niwĩ:

²⁶ Basocãre wedegũ wãaya:

“Muã tuopacãra, tuomasĩriadacu; ãñapacãra, ãñamasĩriadacu”, jĩñã cUARẽ.

²⁷ Cúaãpe ãñurõ wãcũdugaricua; tuodugãricua;

ĩñadugaricua.

Cúã ãñurõ tũo, ãñurõ ãña, wãcũré wasoátã,

yũũ cúãrẽ netõnéboajĩyu,* jĩĩ wedeya,

jĩĩ jóarigu niwĩ. ²⁸ Teero tiirá, ãñurõ masĩña múã: Cõãmacũ cũũ basocáre netõnére quetire judíoa niñhẽrãrẽ wedenoãdacu. Cúãpe tũoãdacua, jĩĩwĩ.

²⁹ Cũũ teero jĩĩãri siro, judíoa cúã basiro bayiró cãmerĩ wedesece, witiwawa.

³⁰ Pũacũmá Pablo cúã waso, wapatídutiri wiipũ niwĩ. Toopú cũũrẽ ãñarã jearáre ẽseniremena bocarucuwi. ³¹ Cuiro manirõ Cõãmacũ dutiré basocápuẽ niãdare jeariguere, teero biiri marĩ Õpũ Jesucristoyere wederucujãwĩ ãpẽrã cãmotáro manirõ.

---

* 28:27 Isaías 6.9-10.

ROMA MACĀRĀRĒ Pablo jóaripũ

Āñuduticorigue

¹ Yũũ Pablo, Jesucristore padecotegu, cūũyere wededutigũ beserigu niĩã. Cũũ yũũre Cõãmacũ netõnére quetire wededutigũ boorigũ niĩwĩ. ² Profetamenapũra “netõnére quetire ticogũda” jĩĩ wedesũguetoarigu niĩwĩ. Tee maquẽrẽ marĩ buea Cõãmacũye queti jóaripũrũ. ³ Tee queti Cõãmacũ macũye maquẽrẽ wedea. Cũũ marĩ tiiróbiro biigũ, õpũ David pãrãmi niinũnũsegu niiyigu. ⁴ Ñañarẽ tihégu niyigu. Cũũ diari siro, Cõãmacũ cūũrẽ masõyigu. Teero cūũ masõriguemena Cõãmacũ basocãre “yũũ macũ niĩĩ” jĩĩriguere tutuaremena ãñoyĩgu. Cũũ macũ marĩ Ōpũ Jesucristo niĩĩ.

⁵ Jesús yũũre ãñurẽ ticorigũ niĩwĩ. Yũũre cūũyere wededutigũ besewi. Niĩpetiropũ basocã Jesurẽ padeoáro jĩĩgũ, cūũ dutirẽre tiĩáro jĩĩgũ, yũũ cūũye quetire wedebatea. Niĩpetira Jesurẽ maĩãrõ cããcã jĩĩgũ, wedebatea.

⁶ Cõãmacũ múãcãrẽ boorigũ niĩwĩ Jesucristomena niĩãdarare. ⁷ Múã Cõãmacũ maĩrãrã niĩã. Múãrẽ beserigu niĩwĩ cūũ põna niĩãdarare. Teero tiigũ, yũũ niĩpetira múã Roma macãrãrẽ ãñudutia.

Cõãmacũ marĩ Pacũ, teero biiri marĩ Ōpũ Jesucristo múãrẽ ãñurẽ ticoaro; ãñurõ niirecutiri tiĩáro.

Pablo Romapũ wáadũgamirigue

⁸ Aterẽ múãrẽ wedesũguea: Niĩpetiro macãrãpũ múã Jesurẽ padeorẽre wedesecua. Teerẽ tũogũ, Jesucristo wãmemena Cõãmacũrẽ usenire ticoa. ⁹ Cõãmacũrẽ maĩrẽmena padecotea. Teero tiigũ, cūũ macũye netõnére quetire wedebatea. Cũũ masĩqui: Yũũ cūũmena wedeserecõrõ múãye maquẽrẽ sãibosárucua. ¹⁰ Teero biiri aterẽ cūũrẽ sãĩrucũjãã: “Cõãmacũ, mũũ boorĩ, yũũ Romapũ wáagũda; too macãrã mũũrẽ padeorãre ñadũgamiga”, jĩĩ sãimĩã. Yoajõãã yũũ múã pũtopũ wáadũgamiriro. ¹¹ Múãrẽ nemorõ wãcũtutare bayirõ boosãjĩgũ, Espiritu Santo yũũre masĩrẽ ticorẽmena múãrẽ tiĩãpudũgaga. Teerẽ tiigũ, toopãre wáadũgamiga. ¹² Marĩ cãmerĩ tiĩãpuadacu. Múã yũũ Jesurẽ padeorẽre ññarã, nemorõ padeó, wãcũtutuaadacu. Yũũcã múã padeorẽre ññagũ, teerora wãcũtutuagũdacu.

¹³ Yãa wederabiro niĩrã, múãrẽ aterẽ masĩrĩ boogã: Sicãrĩ mee múã pũtopũ “wáagũda” jĩĩmiã. Dee tii wáamasĩña maniã mēna. Aperopũ macãrã judíoa niĩhẽrãrẽ yũũ Jesurẽ padeorẽ boosãrirobirora múãcãrẽ Jesurẽ padeorẽ boosãgũ wedegu wáadũgamiga. ¹⁴ Cõãmacũ cūũye quetire niĩpetirare yũũre wededutiwi. Griegoaye wedeserare, griegoaye wedesemasĩhẽrãcãrẽ wededutiwi. Masĩrãrẽ, masĩhẽrãcãrẽ wededutiwi. ¹⁵ Tee tiigũ, múã Romapũ niĩrãrẽ Cõãmacũ netõnére queti cūũriguere bayirõ wededũgaga.

Netõnére queti tutuare cũoa

¹⁶ Yũũ Cõãmacũ netõnére quetire boborõ manirõ wedea, tee queti tutuare cũorĩ ññagũ. Cõãmacũ niĩpetirare tee quetire padeorãre netõnéqui.

Judíoare netōnéqui; judíoa niihērācārē teerora netōnéqui. ¹⁷ Tee queti-mena marī aterē masiā: Cōāmacū Jesuré padeoráre “añurārā niīya” jīi ĩñaqui. Jesuré padeorá dícuere teero ĩñaqui. Teero padeoráre Cōāmacūye queti jóaripũrũ biiro jóanowũ:

Cōāmacū cūūrē padeogúnorē “añugárā niīi” jīi ĩñaqui;
cūūrē catirē petihére ticogũdaqui,*
jīi jóanowũ.

Niipetira wapa цюо́о́уа

¹⁸ Marī masiā: Cōāmacū cūūrē netōnucārārē, teero biiri ñañaré tiiráre ñañarō tiiquí. Cúā ñañaré tiirémēna āpērā diamacú maquērē masīrī tiirícua. Cúā teero tiiré wapa Cōāmacū ũmuāsepeumenarā cūū bayiró cúarere marīrē ĩñogú tiiquí. ¹⁹ Cúā Cōāmacūye maquē síquērē masīmicua. Cūū basiro teeré añurō masīrī tiirígu niimiwī. ²⁰ Cōāmacū atibáreco maquē tiiríguere ĩñarā, cūūrē ĩñaripacara, “niiqui” jīimasīnoā. Cūū tí-iríguemēna cūū tutuare цuonetōjōāre baucú. Teero tiirá, deero jīimasīricua; wapa цuojācua. ²¹ Cúā “cūūjā teero biigúno niiqui” jīi masīpacara, cūūrē quioníremēna ĩñariyira. Sícārīno cūūrē ũsenire ticoriyira. “Cūūjā teero biigúno niiqui” jīirōno tiirá, queoró wári tiihérepere wācūyira. Jōōpemēna nemorō ñañarō wācūāmajāyira. ²² Cúā “masīnetōjōāā” jīirā niipacara, цuomasīhērā wáyira. ²³ Cōāmacū catirucugure asibatere цuogúpere booriyira. Cūūpere booróno tiirá, basocá cúā weerirapere padeoyira. Basocá bóadiaadara queorére, minipōná queorére, wáicura queorére, pīnoā queorére wee, padeoyira.

²⁴ Cúā teero tiiré wapa Cōāmacū cúā booró tiidugárenorē tiijāārō jīīgū, cōājōārigũ niiwī. Teero tiirá, ñeeapera, cúā basirora basocá tinóña manirénorē tiicámésājāyira. ²⁵ Cōāmacūye queti diamacú niirépere booriyira. Jīiditrepere booyira. Niipetire tiirígupere súbusepeoriyira. Cūūpere súbusepeorono tiirá, cūū tiiríguepere súbusepeoyira. Marīrē Cōāmacūrē ũsenipeorucujārō booa. Teerora tiiró booa.

²⁶ Teero tiigú, Cōāmacū cúā bayiró ũgaripéarere tiijāārō jīīgū, cúārē cōājōāyigu. Numiāpura ũmuāmenā dícu ñeeaperenorē duujā, cúā basiro numiā sesaro ñañaré tiiyira. ²⁷ Teerora ũmuācā numiāmenā dícu ñeeaperenorē duujā, āpērā ũmuā sesaro bayiró ñeeapedugayira. ũmuā basirora āpērā ũmuāmenā ñeeape, bobooro wári tiirére tiiyira. Teero tiirá, cúā ñañaré tiiré wapa cúāye ōpūūrīpure, teero biiri cúā wācūrēpere ñañarō wári tiiyira.

²⁸ “Marī Cōāmacūrē wācūre wapamaniā”, jīiyira. Teero tiigú, Cōāmacūpe cúā basiro wācūrere “wapamaníre niijāādacu” jīiyigu. Toorá nemorō ñañarō tiāmajārucuyira sáa. ²⁹ Niipetire ñañaré tiirénorē tiirucújācua. Āpērārē ñañarō netōrī tiíadarere wācūcua. Apeyenó цuopacára, boonemójācua. Ate niipetire ñañarére tiidugácua. Doecua. Cāmerīsiācua. Cāmerītuti, cāmerīquēcua. Tiiditócua. Ñañaré tiidugárere tiirucúcua. Wedepaticua. ³⁰ Āpērārē ñañarō wári tiidugára, wedesāāmajācua. Cōāmacū doonórā niicua. “Marī ũputí macārā niijirā, marī tiidugárere tiíada”, jīi wācūcua. “Marī āpērā nemorō niinetōnucāā”, jīi wācūcua. “Biiro biiráno niíā ũsājā”, jīicua. Ñañarére tiibúajācua. Cúā pacūsūmūārē

* 1:17 Habacuc 2.4.

netõncãjãcua. ³¹ ãñurõ diamacá wãcũricua. Cúã “teerora tiijããda” jĩmiãriguere tiirícua. Cúãya wederare maĩrenorẽ masĩricua. Bõaneõ ñnaricua. ³² Aterẽ ãñurõ masĩmicua: Cúãnorẽ cúã teero tiiré wapa Cõãmacũ cúãrẽ pecamepũ cõãgũdaqui. Teeré masĩpacara, ñañarere tiirucújãcua. Æpẽrãrẽ ñañaré tiirí ñnarã, “ãñuniã” jĩcua.

2

Cõãmacũ diamacúrã wapa tiigũdaqui

¹ Múãcã basocára niipacara, ãpẽrãrẽ “cúã ñañarã niĩya” jĩ ññabeserijãña. “Cúã wapa cõoóya” jĩrã, múã basiropecã wapa cõoádarara niirã tiia. Múãcã cúã tiirõbirora tiicú. Teero tiirã, Cõãmacũrẽ deero jĩ netõncãmasĩricu; múãcã wapa cõorára niicu. ² Ateré marĩ masiã: Cõãmacũjã ñañaré tiirãre diamacúrã wapa tiigũ, diamacúrã tiigũ tiiquí. ³ Múã ãpẽrãrẽ “cúã ñañarã niĩya” jĩpacara, cúã tiirõbirora tiijãã. Teero tiirã, “Cõãmacũ ãsãpereja ‘múã ñañarã niĩã’ jĩriqui” jĩ wãcũrijãña. “Múãcã ñañarãrã niĩã”, jĩgũdaqui. ⁴ Cõãmacũ múãrẽ bóaneõ ññagũ máata ñañarõ tiiríqui ména. Cũũ múãrẽ bóaneõ ññapacari, múã cõũrẽ teero ññajãã. Ateré múã tõomasĩricu: Cõãmacũ múã ñañaré tiirere wãcũpati, wasoáro jĩgũ, ãñugũ niijĩgũ, máata ñañarõ tiiríqui ména.

⁵ Cũũ teero tiipacári, múã ñañaré tiirere wãcũpati, wasodugáricu. Múã jõõpemenã ñañarere tiinemõsãjãjĩrã, Cõãmacũrẽ cúarosãrĩ tiirã tiia. Too síro basocãre wapa tiiadari bureco jeari, Cõãmacũ bayiró cúagu múãrẽ wapa tiiadarere ãñogũdaqui. ⁶ Basocãcõrõ tiiríguepure ññaco, wapa tiigũdaqui. ⁷ ãñurẽ tiirucũranopere cõũ putopũ catiré petihere ticogudaqui. Cúã Cõãmacũmena niirucujãrere boocúa. Cõãmacũ cúãrẽ “ãñurõ tiiãwũ” jĩrere tõodugãcua. ⁸ Æpẽrãmenãpere Cõãmacũ bayiró cúagũdaqui. Cúã Cõãmacũrẽ netõncãrã, cúã boore dícare tiidugãcua. Diamacú maquẽrẽ boohera, ñañarẽpere tiinũnũsecua. ⁹ Niipetira ñañaré tiirẽcutirano ñañarõ netõãdacua; teero biiri ñañarõ tũgueñarucujããdacua. Judioare teero wãaadacu; judioa niihẽrãcãrẽ teerora wãaadacu. ¹⁰ Niipetira ãñurõ tiirẽcutirapere Cõãmacũ “múã ãñurõ tiiwũ” jĩgũdaqui. Niipetira ññacoropũ cúãrẽ ãñurõ tiigũdaqui. Cúãrẽ ãñurõ niirecutiri tiigũdaqui. Judioare teero tiigũdaqui; judioa niihẽrãcãrẽ teerora tiigũdaqui. ¹¹ Cõãmacũ sicadita macãrãrẽ “múã dícu ãñurã niĩã” jĩriqui; niipetire dita macãrãrẽ sãcãrĩbĩro ññacua.

¹² Niipetirare Moisére dutiré cõũriguere cõoripacari, cúã ñañaré tiirẽcutire wapa pecamepũ wáarora niijããdacu. Tee dutirere cõorãpecãrẽ netõncãre wapa diamacúrã wapa tiinõãdacua tee dutiré jĩrõbirora. ¹³ Tee dutirere tõorémãna dícu Cõãmacũ ññacoropure ãñurã mee niĩya. Tee dutirẽbirora tiirí siro niĩãtã, “ãñurãrã niĩya” jĩgũdaqui Cõãmacũ. ¹⁴ Judioa niihẽrã Moisére dutiré cõũriguere ticonoripacara, cúã basiro ãñurere tiirã, tee dutirẽnorẽna tiirã tiicúa. Cúã basiro tiirẽmena tee dutirere masĩrã tiirõbĩro niĩya, tee dutirere cõoripacara. ¹⁵ ãñurẽ tiirẽmena cúã diamacú wãcũrere ãñocúa. Tee dutirere masĩrã tiirõbĩro niicu. ãñurõ yeeripũnacutira niicu. Teero tiirã, ãñurere tiirãra “ãñuniãwũ” jĩmasĩcua; ñañarere tiirãra “ñañaniãwũ” jĩmasĩcua. ¹⁶ Teero tiigũ, Cõãmacũ cõũ basocãre wapa tiiadari bureco jeari, Jesucristore wapa tiidutígũdaqui.

Tiibureco jeari, Jesucristo niipetira cúã ñañaré wácüré wapa, teero bi-iri cúã ãpërã ññahërõpu tiirigue wapacãrê cúãrê wapa tiigúdaqui. Yuu Cõamacü netõnére queti cüüriguere wedegu, teeré wederucua.

Judíoa, teero biiri Moisére dutiré cüürigue

¹⁷ Apetó tiirá, múã judíoa wácüboocu: “Ësã judíoa niia; Moisére dutiré cüüriguere cuoa; Cõamacü ãsã judíoyagura niia; teero tiirá, ãsã dícu Cõamacü põna niia”, jñ wácümicu. ¹⁸ “Ësã Cõamacü boorénorê masiã. Moisére dutiré cüüriguere masiã niijrã, ãsã añuré petire besemasã”, jñ wácümicu. ¹⁹ “Capeari bauhéreare wéewasugera tiiróbiro judíoa ni-ihërãrê buemasijãã. Nañtiãrõpu niirãrê siãwócora tiiróbiro Moisére dutiré cüüriguere masihërãrê wedemasã”, jñ wácümicu. ²⁰ “Ësã Moisére dutiré cüüriguere cuojrã, diamacü maquêrê masiã. Teero tiirá, tuomasihërãrê, sícato buemõcorare buemasã”, jñ wácümicu. ²¹ Múã “ãpërãrê buerã niia” jñrã, múã basiropere buesugero booa ména. Æpërãrê “yaarijãña” jñ wedepacara, ãpërãyére yaajãcu. ²² “Múã numosãnumiã niihërãrê, múã manusũmũã niihërãrê ñeaperijãña” jñpacara, ñeapejãcu. Múã ãpërã weerirare, cúã padeorãre doopacãra, cúã padeoré wiseripu niirere yaajãcu. ²³ “Ësã Moisére dutiré cüüriguere cuojrã, ãpërã nemorõ niia”, jñ wácümicu. Teero wácüpacara, tee dutirére netõncãjãcu. Æpërã múã netõncãrĩ ññajrã, Cõamacüperere ñañarõ wedesecua. ²⁴ Cõamacüye queti jóaripũpu múã teero tiirénorê biiro jóanowã: “Múã tiibuyére wapa judíoa niihërãpe Cõamacürê ñañarõ wedesecua”,* jñ jóanowã.

²⁵ Múã Moisére dutiré cüüriguebirora tiiatã, múã cõnerigu yapa macã caseróre widecõãrecã wapacutia. Múã tee dutirére netõncãrã doca, widecõãnoña manirã tiiróbiro putuãcu. ²⁶ Apetóre sícũ widecõãnoña manigúpe Moisére dutiré cüüriguere tiiquí. Teeré tiigú, Cõamacü ññacoropure widecõãnorigu tiiróbiro niiquí. ²⁷ Múã judíoa Moisére dutiré cüüriguere cuomiã. Widecõãnorira niipacara, tee dutirére netõncãjãcu. Æpĩ widecõãnoña manigú niipacu, tee dutirére masripacu, tee dutiré jñrõbirora tiiquí. Cũ teero tiirí, niipetira múã wapa cuorere añurõ ññamasijãnoãdacu. ²⁸ “Judíoyu peti niia” jñgũno sotoã maquê dícuere ti-inórigu mee niiquí. Cũye õpũũ maquê dícuere widecõãnorigu mee niiquí. ²⁹ Judíoyu peti niigúpe cũ wácürépure Cõamacü dutirére useniremena tiiquí. Cũpe ñañarõ wácürere widecõãnorigu tiiróbiro niiquí. Espiritu Santo marĩ wácürere wasorĩ tiiquí. Tee dutirére tiirémenape marĩ basiro wasomasñricu. Basocã teero wasonórirare “añurãrã niia” jñripacari, Cõamacüpe teeré jñgúdaqui.

3

¹ Yuu teero jñgũ, “judíoa niiré wapamania” jñgũ mee tiíawũ. Teero biiri “cõnerigu yapa macã caseróre widecõãrecã wapamania” jñgũ mee tiíawũ. ² Teero wapacutirucujãã. Ateré wedesugueguda: Cõamacü marĩ judíoaarena cũye quetire wedearo jñgũ, cüüyigu. ³ Æpërã judíoa Cõamacü dutirére tiidújãmicua. Cõamacücã cúã tiiróbirora cũ “tiigúda” jñriguere ¿tiidújãgari? ⁴ Tiidúriqui. Ateré wácürucujãña: Cõamacü cũ jñrirobirora queoró tiirucúqui. Maripe niia “tiíada” jñmiãriguere tiihérapeja. Cũye queti jóaripũpu tee maquêrê biiro jóanowã:

* 2:24 Isaías 52.5.

Muu jĩiré diamacúrã niijãrõ tiia.

Teero tiirá, muurẽ wedesãmasĩña maniã.

Muurẽ wedesãpacari, netõnucãrucujãgũdacu,*
jĩ jóanowã.

⁵ Teero tiigú, sícũ ñañarõ wãcũgũno biiro wãcũboqui: “Yuu ñañaré tiirémena Cõãmacũ añurõ tiirépe nemorõ añurõ baujããdacu sãa”, jĩmiqui. Too síro jĩnemoboqui: “Yuu teero tiárigue wapa niipacari, Cõãmacũ yuumena cúagu, ñañarõ tiiqui”, jĩ wãcũboqui. ⁶ Teero mee niiã. Cũũ teero jĩréno diamacũ niiréno niĩatã, Cõãmacũ sícũnorẽ cũũ ñañaré tiiré wapa diamacũ bese, ñañarõ tiimasĩriboqui.

⁷ Āpĩ ñañarõ wãcũgũno jĩnemojãboqui: “Yuu jĩditoremena Cõãmacũ diamacũ wedeserepere añurõ wedesenoãdacu. Yuu jĩditoremena añurõ wedesenopacu, ¿deero tiigú Cõãmacũ yũre yuu jĩditore wapa ñañarõ tiibógari?” jĩmiqui. Cũũ teero jĩré jĩãmare niiã. ⁸ Cũũ teero jĩréno diamacũ niiréno niĩatã, biirope puuáboyu: “Marĩ ñañaré tiirí, Cõãmacũ añurõ tiirépe nemorõ masĩãdacua. Teero tiirá, añuré wáaaro jĩrã, ñañarépere tiíada”, jĩjãbocu. Āpẽrã yũre, yuu menamacãrãrẽ merẽã wãcũãrõ jĩrã, “Pablo teeré buequi” jĩditocua. Cũã teero jĩditore wapa Cõãmacũ cúãrẽ diamacúrã wapa tiigú, ñañarõ tiigũdaqui.

Niipetira wapa cuóya

⁹ Too docare ¿deero puuánoãdari sãa? ¿Cõãmacũ ññacoropure marĩ judíoa ãpẽrã nemorõ añurã niinetõnucãĩ? Niiria. Niipetira judíoa, judíoa niihẽrã Cõãmacũrẽ netõnucãrã niijĩrã, sícãrĩbĩro wapa cuorã dícu niiã. Mũãrẽ teeréna wedetoawu. ¹⁰ Tee maquẽrẽ Cõãmacũye queti jóaripũpu jóanoã: Sícũno añuré tiigú maniĩ.

¹¹ Sícũno Cõãmacũye maquẽrẽ tuomasĩgũ maniĩ.

Sícũno Cõãmacũrẽ masĩdugarii; cũũrẽ wãcũnunusedugarii.

¹² Niipetira Cõãmacũyere duujã, posapetijõãya.

Niipetira ñañaré tiíya.

Sícũno ãpẽrãrẽ añurõ tiigũno maniĩ.†

¹³ Cũã wedesere masãcope tusuri copepu ãniwiónecore tiiróbiro niiã.

Tee ãniwiónecore tiiróbiro basocã ñañaré wedeseya.

Jĩditorucuya.‡

Ññã ãseropu nima cuorã tiiróbiro bayiró pũnirõ wedeseya.§

¹⁴ Āpẽrãrẽ doajãya; bayiró tutiíya.*

¹⁵ Cũã basocãre sĩãdugãra, boyeromena sĩãrã wãaaya.

¹⁶ Cũã wãaro basocãre ñañarõ peti tiíya.

Cũãyere ñañopetijã, bóaneõrã puuári tiíya.

¹⁷ Āpẽrãrẽ añurõ niirecatiri tiiríya.†

¹⁸ Cõãmacũrẽ quioníremena ññariya. Cũũrẽ cuiríya,‡

jĩ jóanoã.

¹⁹ Marĩ masĩã: Cõãmacũye queti jóaripũ maquẽ marĩ judíoaarena jĩjãrõ tiia, “añurã niiã ãsã” jĩrijããrõ jĩrõ. Niipetirapũra wapa cuorã dícu niijãcu.

²⁰ Moisére dutiré cũũriguemenarã marĩ ñañaré tiiríra Cõãmacũrẽ “ãsã muu

* 3:4 Salmo 51.4. † 3:12 Salmo 14.1-3. ‡ 3:13 Salmo 5.9. § 3:13 Salmo 140.3. * 3:14 Salmo 10.7. † 3:17 Isaías 59.7-8. ‡ 3:18 Salmo 36.1.

dutirére netõnucãjãtu” jĩmasĩnoã. Teero tiigú, Cõãmacũ sícũnorẽ “mũu tee dutirére tiipetijãrigu niijĩgũ, ãñugúrã niiã” jĩ ññariqui.

Jesuré padeorémena netõnénoãdacu

²¹ Atitóre Cõãmacũ Jesuré padeoráre “ãñurãrã niĩya” jĩ ññaqui. Marĩ “Moisére dutiré cũũrigue jĩrõbirora tiáwũ” jĩripacari, “ãñurãrã niĩya” jĩ ññaqui. Moisés, teero biiri profetas Cõãmacũ teero marĩrẽ tiibosáadarere cũũye queti jóaripũpu jóarira niiwã. ²² Niipetirare Jesucristore padeorémena Cõãmacũ “ãñurãrã niĩya” jĩ ññaqui. Cõãmacũ niipetirare sícãrĩbĩro ññaqui. ²³ Marĩ niipetira ñañaré tiirã niiã. Marĩ niipetirare pairó ðusaa; marĩ ãñurã niiridojãã Cõãmacũ niiré tiirõbĩro. ²⁴ Teero niipacari, Cõãmacũ marĩrẽ ãñuré ticogũ Jesucristo wapatĩbosariguemea marĩrẽ “wapa cuohéra putuáaro” jĩyigu. Tee wapatĩbosariguere teerora ticojãyigu. ²⁵ Too suguero macãrãpũre cũũ ñañaré tiipacári, ñañarõ tiiriyigu. Bóaneõ ññaré cuojĩgũ, cããmena cũũ cũarere eñoriyigu ména; teerora ññajãyigu. Too sĩro Cõãmacũ Jesuré marĩrẽ diabosari tiirĩ, cũũye díi õmayudiyiro. Marĩ cũũ diabosariguere padeorĩ, Cõãmacũ marĩmena cúanemori qui. Teeména Cõãmacũ cũũ “diamacúrã tiigú niiã” jĩrere eñoyigu. ²⁶ Atitócãrẽ Cõãmacũ cũũ “diamacúrã tiigú niiã” jĩrere eñoquí. Diamacúrã tiirécuti jĩgũ, Jesuré padeoráre “wapa cuohérara niĩya” jĩ ññamasĩqui.

²⁷ Teero tiirã, marĩ “biiro tiirécutirano niiã ãsãjã” jĩmirigu wapa manĩã. Marĩ Moisére dutiré cũũriguere tiipetĩrapeja, teeré jĩmasĩnobo jĩyu. Cõãmacũ marĩ Jesuré padeorĩpere ñña, “ãñurãrã niĩya” jĩqui. Teero tiirã, “biiro tiirécutirano niiã ãsãjã” jĩmasĩña manĩã. ²⁸ Ateména putuáa sáa: Marĩ Jesuré padeorĩ, Cõãmacũ marĩrẽ “wapa cuohérara putuáya” jĩ ññaqui. Moisére dutiré cũũriguere tiirĩguere wapa mee niicu.

²⁹ Too docare ¿Cõãmacũ judíoayagu dícu niigari? Niirii. Judíoa ni ihẽrãyagucã niĩ. ³⁰ Cõãmacũ sícũrã niĩ. Cõãmacũ judíoa Jesuré padeorĩ ññagũ, “wapa cuohéra, ãñurãrã niĩya” jĩqui. Judíoa ni ihẽrãcãrẽ Jesuré padeorĩ ññagũ, teerora jĩqui. ³¹ Too docare marĩ Jesuré padeojĩrã, “marĩrẽ Moisére dutiré cũũriguepe wapamanĩã” ¿jĩrã tii? Jĩridojãã. Biirope jĩã: “Jesuré padeorémena dícu tee dutirére tiimasĩã”, jĩã.

4

Abraham Cõãmacũrẽ padeorĩguere

¹ Mecütigãrẽ Abraham marĩ ñecũrẽ wáariguere quetimena wedenemogũda. Múã masĩã: Cũũ judíoaygu niisuguerigu niiyigu. ² Cõãmacũ Abraham tiirere ñña, “mũu ãñugúrã niiã” jĩ ññariyigu. Teero jĩri siro niĩatã, Abraham “ãñuré tiigú niĩ” jĩnorigu niĩ yũja” jĩbo jĩyi. Cõãmacũ ññacoropure teenórẽ jĩmasĩña manĩã. ³ Cõãmacũye queti jóaripũpu biiro jóanoã: “Abraham Cõãmacũrẽ padeoyigu. Teero tiigú, Cõãmacũ cũũrẽ ‘ãñugúrã niĩ’, jĩ ññayigu”.*

⁴ Queorémena múãrẽ wedeguda. Sícũnorẽ wapatĩra, teero ticora mee tiĩya. Cũũ paderé wapa wapatĩra tiĩya. ⁵ Cõãmacũpe teero tiirĩqui. Marĩ ãñuré tiiré wapa mee “wapa cuohéra niĩya” jĩ ññaqui. Basocã Cõãmacũrẽ “mũu ãsãrẽ ñañaré tiirécutimirirare acabócu” jĩ, cũũrẽ padeorĩpere, “ãñurãrã niĩya” jĩqui. ⁶ Õpũ Davicã yũu jĩãriro birora jóarigu niiwĩ. “Cõãmacũ basocã basirora tiirere ññari pacu, cũũrẽ padeorĩpere cũãrẽ

* 4:3 Génesis 15.6.

‘añurārā niīya’ jī īñaqui. Teero tiigú, cúārē usenirā niirī tiigúdaqui” jīrē quetire jóarigu niiwī. ⁷ Tee maquērē biiro jóarigu niiwī:

Cōāmacū cūūrē netōnucārārē acabóri, useniya.

Cúā ñañarē tiirē wapacārē ñañarō tiihéri, useniya.

⁸ Cōāmacū “āniyé wapare īñanemoricu sáa” jīnogūcā useniī,†
jī jóarigu niiwī David.

⁹ ¿Noānópe tee usenirere cuomasīgari? ¿Cōnerīgu yapa macā caseróre widedcōānorira dícu o widedcōānoña manirācā tee usenirere cuomasīgarite? Niiria. Ateré yuu jītoaawū: Cōāmacū Abrahamrē cūū padeorémēna “añugúrā niī” jīyigu. ¹⁰ ¿Deero biiripe Cōāmacū Abrahamrē “añugúrā niī” jīyiri? ¿Cūū widedcōānori siro, o cūū widedcōānođari sugerope teero jīyirite? Widedcōānođari sugeropu teero jītoayigu. ¹¹ Abraham widedcōānođari sugero, Cōāmacūrē padeotóayigu. Teero cūū padeorí siropu, Cōāmacū cūūrē widedcōādutiayigu. Cōāmacū Abraham widedcōānoremena cūūrē too sugeropu “añugúrā niī” jīriguere ēñoyīgu. Teero tiigú, Abraham niipetira padeoáđara ñecū putuáyigu, cúā widedcōānoña manirā niipacari. Cōāmacū cúācārē teorora “añurārā niīya” jī īñāī. ¹² Widedcōānoriracārē Abraham cúā ñecū niī. Abraham padeoré cuoyīgu, widedcōānođari sugero. Teero tiirā, widedcōānorira Abraham tiiróbiro padeoré cuorí, Cōāmacū cúārē Abraham pārāmerā niinunusera wáari tiiquí.

Abraham padeoīgū ticonorigue

¹³ Cōāmacū Abrahamrē, teero biiri cūū pārāmerā niinunuserare “atibúreco niirére múārē putuári tiigúda” jīyigu. Cōāmacū cūū dutirére tiirí īñagū mee teero jīyigu. Cūū padeorépepe īñagū, teero jīyigu. Cūū padeorémēna “añugúrā niī” jī īñayigu. ¹⁴ Moisére dutiré cūūriguere tiirápere Cōāmacū “atibúreco niirére múārē putuári tiigúda” jīri siro niīātā, marī Cōāmacūrē padeorépe wapamaníbojīyu. Teero biiri cūū Abrahamrē “ticoguda” jīriguecā queoró wáaríbojīyu sáa. ¹⁵ Basocáre dutiréno manirí siro niīātā, netōnucāre maníbojīyu. Cōāmacū Moisére dutiré cūūriguere cuopacára, marī netōnucārī īñagū, cúagu, ñañarō tiigúdaqui.

¹⁶ Teero tiigú, Abraham padeorírobiro padeonunusera dícuere Cōāmacū “teeré ticoguda” jīriguere ticojāgūdaqui sáa. Cūū marīrē añurō tiijīgū, teeré ticoqui. Moisére dutiré cūūriguere cuorá dícuere ticoriqui. Niipetira Abraham padeorírobiro padeorápere ticogúdaqui. Abraham niipetira padeorá ñecū niī. ¹⁷ Cōāmacūye queti jóaripūpu ateré jóanoā: “Muyrē pee pōnarī macārā ñecū sōnecoa sáa”, jīyigu Cōāmacū Abrahamrē. Abraham teeré padeoyīgu. Teero tiigú, Cōāmacū īñacoropure pee pōnarī macārā ñecū putuáyigu. Cōāmacū niipetirere tiimasī. Diarirare masōqui. Marī putopu wáaadare baurípacari, cūūpere bausuguépetitoacu mée.

¹⁸ Cōāmacū Abrahamrē “muyrē pārāmerā niinunusera pee pōnarī macārā niīadacua” jīritore, pōnacutīgūno mee niimiyīgu cūūpeja. Teero pōnamanīgūno niipacu, Cōāmacū cūūrē “pau petí basocáputiri tiigúdacu” jīriguere padeojāyigu. ¹⁹ Abrahampe “yuu cien cūmarī cuogú niitoaa; yáa òpūū maquē wīmagū buarí tiiréno diarigue tiiróbiro cuogúpū niīā; Sarayaro niisutirocā diario tiiróbiro niijācu sáa” jīrēno maniyíro. Añurō Cōāmacūrē padeorucúyigu. ²⁰ “Apetó tiigú, cūū ‘tiigúda’

† 4:8 Salmo 32.1-2.

jĩriguere tiimasĩriboqui” jĩrreno maniyiro. Teero jĩrõno tiigú, Cõamacũrẽ padeonemójãyigu. Cũũrẽ jĩyigu: “Añugú peti niĩã mũũ; tutuagu peti niĩã”, jĩyigu. Teero tiigú, tutuare buayigu. ²¹ “Cõamacũ yũũre cũũ ‘tiigúda’ jĩriguere tiimasĩqui”, jĩyigu. ²² Cũũ padeorĩ ñagũ, Cõamacũ Abrahamrẽ “añugúrã niĩ” jĩyigu.

²³ Tee jĩrẽ Abraham dícare jĩ jóanoriyiro. ²⁴ Marĩpucãrẽ teorora jĩ jóanoyiro. Marĩ Cõamacũrẽ padeorĩ, Abrahamrẽ jĩrirobirora marĩrẽ “añurãrã niĩya” jĩqui. Cũũrã marĩ Òpũ Jesús diarigupure masõrigu niĩwĩ. ²⁵ Cõamacũ marĩ cũũrẽ netõnucãre wapa Jesurẽ diari tiyigu. Cõamacũ marĩrẽ “añurãrã niĩya” jĩgũũ, cũũrẽ masõjarigu niĩwĩ.

5

Cõamacũmena añurõ niimasĩã

¹ Teero tiigú, Cõamacũ marĩ Jesucristore padeorẽmena “añurãrã niĩya” jĩ ñaqui. Teero tiirã, marĩ Òpũ Jesucristo marĩrẽ diabosariguemena Cõamacũmena añurõ niirecutia sãa. ² Jesucristo marĩrẽ diabosariguere padeojĩrã, diamacũ Cõamacũmena wedesemasĩã. Teero biiri Cõamacũ marĩrẽ tiĩpure marĩye niĩã. Marĩ cũũ pũtopũ añurẽ baurere ñaãdara niirã tiia. “Teerẽ ñajããdacu” jĩ cotera, tee maquẽrẽ añurõmena wedesea. ³ Tee dícare wedericu. Marĩrẽ ñañarõ netõrẽ wáaricãrẽ, añurõmena wedeseu. Marĩrẽ ñañarõ netõrẽ wáaricãrẽ, nucãjãrãno niimũãnucãcu sãa. ⁴ Nucãrípora niirã, basocã añurã niimũãnucãcu. Teero niimũãnucãrã, cũũ marĩrẽ añurõ tiĩadarere wãcũrã, useniyuetoacu. ⁵ Cõamacũ Espiritu Santore marĩpure ticorigu niĩwĩ. Cũũmena Cõamacũ marĩpure cũũ maĩrere masĩrĩ tiiquĩ. Teero cũũ maĩrere cuorã niijĩrã, boboró manirõ “Cõamacũ marĩrẽ añurõ tiigúdaqui” jĩrere diamacũ tiijãgũdaqui” jĩ useniyuetoacu sãa. Teero tiirã, añurõmena wedesemasĩcu sãa.

⁶ Marĩrẽ marĩ basirora deero ti netõmasĩña manimĩrira niĩwũ. Marĩ tee niirĩto, Cristo marĩrẽ ñañarẽ tiirẽ wapa diabosarito jeayiro. ⁷ Marĩ doca ãpẽrãrẽ diabosadugaricu. Sĩcũ añurõ yũgũno niipacari, diabosaricu. Apetõ tiigú, sũcũ ãpẽrãrẽ añurere tiibosárucugare diabosagu diabosaboqui. ⁸ Cõamacũ doca marĩ ñañarẽ tiirã niipacari, cũũ maĩrere eñogú, Cristore marĩrẽ diabosari tiyigu. ⁹ Cũũye dí òmayudiaremena Cõamacũ marĩrẽ “añurãrã niĩya” jĩ ñaqui. Teero tiirã, marĩ nemorõ aterẽ masĩmasĩcu: Cõamacũ marĩmena bayiró cúagu, Jesucristo tiibosáriguere ñagũ, cũũ marĩrẽ ñañarẽ tiimĩadarere netõnéjãgũdaqui. ¹⁰ Marĩ Cõamacũmena cãmerĩ ñadugahera niirira niipacari, cũũ macũrẽ marĩrẽ diabosari tiyigu. Cũũ diabosariguemena marĩ Cõamacũmena bapacutimasĩã sũcã. Teero tiirã, marĩ mecũtigãrẽ cũũmena bapacutimasĩrã niijĩrã, aterẽ nemorõ masĩã: Jesucristo masãmũãrigu niijĩgũ, marĩrẽ ñañarẽ tiimĩadarere netõrĩ tiigúdaqui. ¹¹ Netõnõnore dícare buarĩ tiibosárijĩyi. Marĩ Òpũ Jesucristo diabosariguemena Cõamacũ marĩ cũũmena bapacutimasĩrere buarĩ tiijĩyi sũcã. Teero tiirã, marĩ nemorõ useniremena wedesea sãa.

Adán, teero biiri Cristo tiirĩque

¹² Sũcũ basocã Adán wãmecutiguemena ñañarẽ tiirẽ pũtociyiro. Tee wapara diaadarecã pũtociyiro. Adán tiibuyériguemenarã basocã niipetirapure ñañarẽ tiirẽ pẽnipẽpetijõãyiro. Teewapara niipetirapure diaadarecã sesapetijõãyu. ¹³ Cõamacũ cũũ dutirẽ Moisémena cũũãdari sugueropũ, basocã ñañarere tiitõayira. Dutirẽ manirĩ, basocãre “wapa

cuoóya” jĩmasĩña maniã. ¹⁴ Teero biipacari, Adán síro macãrã tée Moisés niirito macãrãpu teerora diarira niiwã. Cúãjã Adán tiiróbiro Cõãmacũ dutirére netõncãripacara, diarira niiwã.

Adán, teero biiri Jesucristo basocá biiadarere tiisugúerira niĩya. Adánpe puutocutirigu niiwĩ ñañaré tiirére. Jesucristope puutocutirigu niiwĩ ãñurõ tiirére.

¹⁵ Sicũ basocú netõncãrigue wapamena paũ dianũnũseyira; Jesucristomenapereja Cõãmacũ paũre nemorõrã ãñuré ticobosarigu niiwĩ. Wapaséro manirõ teero ticojãqui. Teero tiiró, Cõãmacũ basiro basocáre ticobosariguepe Adán netõncãrigue wapa tiiróbiro niiridojãcu. ¹⁶ Sicũ basocú cũũ sĩcãrĩrã netõncãrigue waparena paũ “wapa cuorã niĩya” jĩnorira niiwã. Bayiró peti basocá netõncãjãri siro, Cõãmacũ basirora ticobosarigue paũ petire “ãñurãrã niĩya” jĩnorĩ tia. Teero tiiró, sĩcãrĩrã netõncãrigue wapapeja Cõãmacũ basocáre ticobosarigue tiiróbiro niiridojãcu. ¹⁷ Sicũ basocú sĩcãrĩrã netõncãrigue wapamenarã diaré sesajõãyu. Teero wáapacari, nemorõrã Cõãmacũ ãñurõ tiinõrãpe ãñurére buãadacua. Cũã Cõãmacũ basiro ãñuré ticobosariguere ñeeãdacua. Teero biiri cũũ “ãñurãrã niĩã múã” jĩirére tuoãdacua. Sicũ basocúye tiibosáriguemenape catiré petihére cuonũnũseadacua. Cũũrã Jesucristo niĩ.

¹⁸ Biirõ puuãjĩyu sãa: Sicũ basocú sĩcãrĩrã netõncãrigue wapamenarã niipetira ñañarõ tiinõãdara puuãri tiiyigu. Teerora sicũ basocú sĩcãrĩrã ãñurõ tiibosáriguemenarã niipetirare “ãñurãrã niĩya” jĩmasĩrĩ tiigú tiirigu niiwĩ; catiré petihére buamasĩrĩ tiigú tiirigu niiwĩ. ¹⁹ Sicũ basocú Cõãmacũrẽ yũuririgue wapamena paũre ñañaré tiirã puuãri tiiyigu. Teerora sũcã sicũ basocú Cõãmacũrẽ yũurigue wapamena paũre “ãñurãrã niĩya” jĩgũdaqui.

²⁰ Basocá cúã basiro dutiré cuorĩ siro niipacari, Moisére dutiré cũũriguecã jeanemoyiro sũcã. Teeména basocá nemosãñurõ netõncãrere ññamasĩyira. Tee tiiró, ñañaré tiiré tiinemórõbirora Cõãmacũpe nemosãñurõ basocáre ãñuré ticorigu niiwĩ. ²¹ Ñañaré tiirigue wapamena niipetira basocáre diaadare wáayiro. Tee tiiróbirora Cõãmacũ basiro ãñuré ticorépecã basocáre ãñurãrã, wapa cuohéra puuãri tiimasĩre wáayiro. Teeména Cõãmacũ marĩ Õpũ Jesucristomena catiré petihére ticomasĩqui.

6

Cristomena mama catiré tiiróbiro cuorécũtia

¹ Too docare ¿deerope puuãnoãdari sãa? “Cõãmacũ basiro marĩrẽ ãñuré ticonemoãrõ jĩrã, ñañaré tiirucújããda”, ¿jĩãdarite? ² Jĩrijããda. Jesucristo curusapu diarito, marĩcã cãũmenarã diarirapu tiiróbiro wáarira niiwã. Marĩ diarira tiiróbiro niijĩrã, ñañarére tiihéra niirõ booa. ¿Deero tiirã marĩ too sugueropu ñañarére tiinũnũserirobiro tiinũnũseboatau? Tiirĩcu sãa. ³ Múã masĩcu: Niipetira marĩ wãmeõtinorira Jesucristo diarirobiro diasotoapeora tiiróbiro tiirã tiijĩyu. ⁴ Jesús diaari siro, masãcopepu cũũnoyigu. Marĩ wãmeõtinoremena cũũrẽ cũũriro tiiróbirora marĩcãrẽ marĩ ñañaré tiirécã cũũnoriro niiwã. Marĩ Pacũ cãũ tutuaremena Jesucristore diarigupare masõrigu niiwã. Marĩpe cãũmena masãrira tiiróbiro niijĩrã, cãũmena mama catiré tiiróbiro cuorécũtia.

⁵ Marĩ Jesucristomena diarira tiiróbiro niijĩrã, cãũ diarigupũ masãriro tiiróbirora sĩcãrõména marĩcã masããdacu sũcã. ⁶ Ateré masĩã: Marĩ too sugueropũ ñañarõ niirecutĩre Jesucristo diarigüemena curusapũ páabiatunoripo tiiróbiro wáayiro. Marĩ bayiró ñañaré tiidugárere petijõããrõ jĩrõ, teero tiinóyiro. Teero tiirã, ñañaré tiirĩjãrõ booa. Marĩrẽ ñañaré bayiró peti tiinunúseri tiirĩjãrõ booa sãa. ⁷ Sĩcũ diarigupũ cãũ catigũ ñañaré tiirĩguere netõrĩgupũ niiqui. ⁸ Marĩ Jesucristomena diarira tiiróbiro niijĩrã, “cãũ tiiróbirora catiadacu” jĩrécãrẽ padeóã. ⁹ Ateré masĩã: Jesucristo diarigupũ masõnorĩgũ dianemoriqũ. Cãũrẽ dianemorĩ tiimasĩricu. ¹⁰ Jesucristo diagu, sĩcãrĩrã basocã ñañaré tiirẽ wapare diabosayigu. Mecãtĩgãrẽ cãũ catigũ niijĩgũ, sĩcãrõména Cõãmacũmena duuró manirõ catirucuqũ. ¹¹ Tee tiirã, marĩcã “Jesucristomena diarira tiiróbiro niĩã” jĩ tũgueñaãda. Diarira tiiróbiro ñañaré tiirĩjããda. Teerora sũcã marĩcã sĩcãrõména Jesucristomena niijĩrã, “Cõãmacũmena duuró manirõ catirucadacu” jĩ tũgueñaãda.

¹² Teero tiirã, marĩrẽ ñañaré tiidugãre marĩ wãcũrẽpũre jeapacari, teero nũcãjããda. ¹³ Marĩye õpũũ maquẽ tiirẽmena wapa tuorã pũtuãrijããda. Teero tiirã, biirope niĩãda: Marĩ dia masãrira tiiróbiro niijĩrã, marĩye õpũũ maquẽrẽ Cõãmacũyepere tiicotéri tiĩãda sãa. Teemena cãũ dutirẽ añurẽpere tiicotérucuada. ¹⁴ Marĩjã Moisés dutirẽmena niiria; Cõãmacũ marĩrẽ añurẽ ticorẽmenape niĩã. Teero tiiró, ñañaré marĩrẽ dutinetõnãcãrĩ, tiirĩjãrõ booa.

Marĩ padecotera tiiróbiro niirẽ

¹⁵ Too docare ¿deerope pũtuãnoãdari sãa? Marĩjã Cõãmacũ marĩrẽ añurõ tiibosãremena niĩã. Moisés dutirẽmenape niiria sãa. Teero tiirã, “ñañaré tiijãco” ¿jĩãdari? Jĩrijããda. ¹⁶ Múã masĩcu: ãpĩ dutirẽre yũrucura, cãũrẽ dutiapenori basoca sããrã tiia; cãũ múã õpũ pũtuãgu tiiqui. Tee tiiróbiro niĩã, múã ñañaré tiirucúra. Ñañaré tiirẽ wapa pecamepũ wáarere buaãdacu. Cõãmacũ dutirẽre yũrucurapeja, cãũrẽ padecotera tiiróbiro niĩã. Cãũ dutirẽre yũra, añurõ tiimasĩrere buaãdacu.

¹⁷⁻¹⁸ Too sugueropũ múã ñañaré tiirucũrira niijĩyu ména. Tee biirira niipacara, Jesucristoye quetire bueri tuorã, añurõ yũyiro. Teero tiirã, ñañaré tiirucũmirira añurẽpere yũyiro sãa. Yũũ múãrẽ teero tiirĩguere wãcũcogu, Cõãmacũrẽ nũenire ticoa. ¹⁹ Múãrẽ wisióro tũgueñarijããrõ jĩgũ, biiro wedea: Múã too sugueropũre múãye õpũũ maquẽmena ñañaré tiirucũjĩyu. Jõõpemena ñañaré tiidóajĩyu. Atitõpere múãye õpũũ maquẽmena añurẽre tiiyã. Teero tiirã, añurẽre tiirucúra pũtuãadacu.

²⁰ Too sugueropũre múã ñañaré tiirucúra niijĩrã, añurẽpere tiibórano mee niijĩyu ména. ²¹ Múã ñañaré tiirĩgue wapare ¿ñeenõ añurẽre buayĩri? Atitõre múã too sugueropũ ñañaré tiirĩguere wãcũrã, bobocũ. Tee ñañaré tiirĩgue wapamena pecamepũ wáare dĩcũre buabójĩyu. ²² Atitõre múã netõnénorira niijĩrã, ñañaré tiirĩcu sãa. Cõãmacũrẽ padecotera niicu. Cãũrẽ padecotere wapa añurõ tiimasĩre buaãdacu. Teewapamena catirẽ petihẽre buaãdacu. ²³ Ñañaré tiirẽ wapare diadoarere buanócu. Cõãmacũ marĩrẽ wapamanirõ ticorẽja catirẽ petihẽre buarĩ tiirẽ niicu. Marĩ Õpũ Jesucristomena “sĩcãrõména niĩya” jĩgũ, teerẽ ticoqui.

7

1 Yáa wedera, múã basocáre dutirére masĩrã niicu. Teero tiirá, múã ateré masĩcu: Marĩ catirí bærecopu dícare basocáre dutirére yũmasĩcu. ² Queorémēna múãrē wedegũda. Marĩrē dutiré biiro niĩã: Sicō wãmosĩarigo coo manũ catiritabere mėna cũũ namo niyyo. Cũũ diaari siro docare, cũã wãmosĩarigue petijõãcu; coo manũ manigõ putuájãco. ³ Coo manũ catipacari, ãpĩmēna niigõ, ñeeaperepigo putuáco. Coo manũ diaari siro docare, cũã wãmosĩarigue petijõãcu. Teero tiigó, ãpĩmēna dúutugo, ñañarõ tiigó mee tiicó.

⁴ Yáa wedera, tee tiiróbirora wájãyũ marĩrē. Marĩ Cristomena diasotoapeorira niĩã. Mecũtigãrē Moisére dutiré cũũriguemena mee niĩã. Teero tiirá, ãpĩmēna dúutumasiigõ tiiróbiro niimasĩã. Marĩ dúutugu diarigupu masõrigu niĩ. Marĩ cũũmena niijĩrã, ãñurõ niirecatirere buaádacu. ⁵ Tĩatopure marĩ ñañarere tiirĩ basoca niirucuwũ. Moisére dutiré cũũriguere tuoári siro, nemosãñũrõ ñañarépere tiidugáwũ. Tee ñañarere tiirĩguere wapa diadoare buaádara niimiwũ. ⁶ Atitóre Moisés dutiré marĩrē dutimasĩria. Teeré netõrirapu niĩã. Teero tiirá, Moisés dutiré jóariguere tiicotéria. Espĩritu Santo boorépere tiicotéa.

Ññurere tiidugápacu, ñañarépere nemorõ tiicu

⁷ Too docare ¿deerope putuánoãdari sáa? “Moisére dutiré cũũrigue ñañaniã”, ¿jĩãdari? Jĩrijããda. Tee dutiré maniãtã, marĩ tiirere “ñañaré tiiré niicu” jĩmasĩribojĩyu. Tee dutiré watoapure sicawãme biiro jĩã: “Ãpērãyere ugorijãña”, jĩã. Tee jĩrõno manidõjããtã, too docare yũũ “ũgorecatire ñañaré niicu” jĩmasĩña manibõjĩyu. ⁸ Tee dutiré yũũre ñañaré tiirere ãñurõ tugueñamasĩrĩ tiipacári, yũũpe nemosãñũrõ ñañarere tiidugágu putuájãã. Tee dutiré maniãtã, ñañaré tiirĩguere niipacu, wãcũña manibõjĩyu.

⁹ Tĩatopure mėna yũũ tee dutirere masĩriritopure wãcũpatiro manirõ yũũ niijãmiwũ. Too síro tee dutirere yũũ masĩrĩ sáa, ñañaré tiiré yũũre dutinucãwũ. Teero tiigú, “pecamepu wãagudacu” jĩ tugueñamitu. ¹⁰ Teero tiiré wapa ñañaré tiinógãdũpu niijãgũ tiirĩguere niimiwũ. Tee dutiré basocáre Cõãmacũmena ãñurõ putuári tiiré niipacaro, yũũpere wapa cuogú, diagudu putuári tiiwá. ¹¹ Yũũ tee dutirépere wãcũnũnuseboariguere ñañaré yũũpere niiré yũũre ñañarere wãcũnũnuseri tiĩãmajãmitu. Tee dutirere masĩpacu, yũũ ñañaré tiiré wapamena diadoarere buajãgũdu tiimĩrigu niiwũ.

¹² Teero tiiró, Moisére dutiré cũũrigue ñañaré maniré peti niĩã. Tee dutiré niipetirepũra ñañaré maniré, diamacú maquẽ, ãñuré niĩã. ¹³ Too docare tee dutiré ãñuré niipacaro, ¿yũũre diadoarere buajãgũdu putuári tiigári? Tiirĩcu. Yũũ netõnucãre wapamenape diadoarere buajãgũdu putuãmitu. Teero tiiró, yũũ tiirécãtipepe tee dutiré ãñurēmēna ñañarépereja, ñañaré tiiré niiriro niiwũ. Atemēna putuáa: Tee dutirere tuomasĩpacu netõnucãjĩgũ, ñañaré tiirere “bayiró ñañaré niĩã” jĩmasĩnoã.

¹⁴ Marĩ masĩã: Moisére dutiré cũũrigue Cõãmacũ ticorigue niirõ tiia. Yũũpe ñañarere tiisũguenucãrigu niijĩgũ, ñañarērena tiirucúgu tiiróbiro niigú niĩã. ¹⁵ Yũũ tiidugárere tiiría; yũũ tiirĩporepere tiirucújãga sũcã. Yũũ basiro yũũ tiirucũrere tuomasĩriga. Deero tiigú teero tiĩata yũũ. ¹⁶ Yũũcã yũũ tiidugáherere tiirucújĩgũ, Moisére dutiré cũũriguere tiirĩpacu, “ãñurera niĩã” jĩparujãã. ¹⁷ Yũũ basiro mee ñañaré tiia. Yũũpũre ñañaré tiiré niijĩrõ, yũũre ñañaré tiirĩ tiigá. ¹⁸ Ateré yũũ masĩã: Yũũ basirora

yuu ñañarére tiisuguénucārigu niijīgū, ãñurépere “ãñurō tiijāgūda” jīīarigu niipacu, tiimasīriga. ¹⁹ Ññuré yuu tiidugārere tiirōno tiigú, ñañaré yuu tiidugáherepere tiirucúa. ²⁰ Yuu tiidugáherere tiigú, yuu basiro mee teero tia. Yuupure ñañaré tiiré niijīrō, yuure ñañaré tiiri tiigá.

²¹ Ate wáarucua yuure: Yuu “ãñurére tiijāgūda” jīīpacu, ñañarére tiiyapácutirucujāga. ²² Yuu basiropeja Cōāmacū dutirére tusanetōjāmiga. ²³ Tee tiirō, yuu tagueñarī, yuu ñañaré tiisuguérigue yuu ãñurō tiidugáherepere wācūnūnusedugari, bayirō cāmerīquērōbiro tagueñaga. Wācūnūnusedugamiāriguere ñañarépe dutinetōnucājācu.

²⁴ Ññañaré tiirére duumasīrijīgū, ñañarō tagueñaga. ¿Noā yuu diadoaboarigure catiré petihérepere buarī tiimasīgari? ²⁵ Cōāmacū sīcūrā marī Ōpū Jesucristomena yuure catiré petihére buarī tiimasīqui. Teero tiigú, Cōāmacūrē usenire ticoa. Ateména putuáa: Yuu wācūrémēna Cōāmacū dutirére tiicotégū niia. Yuu ñañaré tiisuguériguere tiirucúgu niijīgū, ñañarépe tiicotégura niia.

8

Espíritu Santore cuorá niirecutire

¹ Teero tiirá, marī Jesucristomena niirājā ñañaré tiinóricu; pecamepu wáaricu. ² Espiritu Santo marīrē mama catirére Jesucristomena cuorī tirīgū niiwī. Cūū catiré ticoriguemēna marī ñañaré tiirécutirere tiidúmasīā sáa. Diadoaborere netōrīrapu niia sáa. ³ Marī ñañarépepe tiisuguénucārira niijīrā, Moisére dutiré cūūriguepere ãñurō tiimasīhērā niijīyu. Tee dutirépeja marīrē netōrī tiimasīria. Cōāmacū dícu netōrī tiimasīqui. Cūū macūrē ticodiocorigu niiwī, marī ñañaré tiirére dia wapatībosadutigu. Cūū macū marī ñañarére tiisuguénucārira ōpūūcutiro tiirōbirora ōpūūcutiyigu. Tiioṗūūmēna diagu, marī ñañaré tiiré wapare wapatīpetijābosarigu niiwī. ⁴ Teeré wapatīgu, marīrē Cōāmacū dutirōbiro tiirō jīīgū, teero tiibosáyigu. Teero tiirá, marī ñañarére tiisuguénucāriguere tiinūnúsēra mee niia sáa; Espiritu Santo tutuaromena cūū boorōbiro tiirécutirape niia.

⁵ Basocá cūā ñañarére tiisuguénucāriguere tiinūnúsēraja tee dícuere wācūnūnūsecua. Basocá Espiritu Santo boorére tiirécutirapeja tee dícuere wācūnūnūsecua. ⁶ Basocá cūā ñañarére tiisuguénucārigue dícuere wācūnūnūserapeja diarā tiirōbiro niitoacua. Espiritu Santo boorēnorē wācūnūnūserapeja catiré petihére cuoádera niitoacua; ãñurō niirecutirere cuoádera niitoacua. ⁷ Basocá cūā ñañarére tiisuguénucārigue dícuere wācūnūnūserapeja Cōāmacūrē iñadugahera tiirōbiro niicua. Cūū dutirére tiidugārījīrā, tiimasīhērā niicua. ⁸ Cūā ñañarére tiisuguénucārigue dícuere tiirucújīrā, Cōāmacūpere usenirī tiimasīricua.

⁹ Múāpe múā ñañarére tiisuguénucāriguere tiirécutiricu. Espiritu Santo múāpure niigú cūū múārē tiidutīrenorē tiirécuticu sáa. Sīcūnorē Espiritu Santo cūūpure manirī, Jesucristomena niiriqui. ¹⁰ Cristo múāpure niitā, múāye ōpūūrī bóaadari ōpūūrī niipacari, múāye yeeripūnarīpe catiré petihére cuotóacu. Ññañaré tiiré wapa múāye ōpūūrī bóaadacu. Cōāmacūpe múārē “ãñurārā niīya” jīinoremēna catiré petihére cuotóacu. ¹¹ Cōāmacū Jesuré diarīgūpure masōrigu niiwī. Espiritu Santo múāmenā niirī iñagū, Cōāmacū múāye ōpūūrī bóaadare ōpūūrī niipacari, catiri tiigúdaqui. Teeré tiigúdaqui Espiritu Santo múāpure niigūmēna.

12 Teero tiirá, yáa wedera, Espíritu Santo marĩre tiidutírobirora tiirucúro booa. Marĩ ñañarére tiisuguénucáriguere tiirjãrõ booa sáa. 13 Marĩ ñañarére tiisuguénucáriguere tiirája, diadoadara niãdadu. Tee ñañarére tiisuguénucáriguere Espíritu Santo tiiapuremena tiidúrapeja catirucudacu.

14 Niipetira Espíritu Santo dutirobiro tiinãnerano Cõamacũ põna niĩya. 15 Cõamacũ marĩre Espíritu Santore ticorigu niiwĩ. Espíritu Santo marĩmenarã niigũ, marĩre cuiiri tiirĩqui; ñañarõ netõãdarape cuiremena niirucucua. Espíritu Santo marĩre “diamacũ Cõamacũ põnabiro putuára tia” jĩmasĩrĩ tiirĩgu niiwĩ. Teero tiirá, cõūmenarã Cõamacũrẽ “Pacu” jĩmasiã. 16 Espíritu Santora marĩ wãcũrẽpure “Cõamacũ põna niitoaa” jĩ tũgueñarĩ tiiquĩ. 17 Cõamacũ cõoré cõū macūmena putuáadacu. Marĩ Cõamacũ põna niirĩ, Cristore putuaréno maricãrẽ putuáadacu. Teeré ñeeãdari suguero, Jesucristo ñañarõ netõrĩrobirora ñañarõ netõápuro booa ména. Too síropucãrẽ sícãrõména Cõamacũ ãñuré cõorére Cristomena cõoádacu marĩ.

Marĩ Cõamacũ ãñuré cõorémena niĩdadu

18 Marĩ atibãrecopũ ñañarõ netõã. Too síropũ Cõamacũ marĩre ãñurẽ ticoadarere wãcũrã, mecũtigã marĩ ñañarõ netõrẽ “bayiró niiré mee niĩã” jĩ wãcũã. 19 Too síro Cõamacũ marĩre “yũ põna niĩya” jĩgũ, cõū ãñuré cõorére ticogũdaqui. Cõū teeré ticoadari bãrecore niipetire cõū bauanérigue coteró tiicũ. 20 Niipetire Cõamacũ bauanérigue cãũrẽ netõñucãripacaro, bõaadare putuáyu. Cõamacũ “bõaditire putuádoaricu tiirõpũja” jĩgũ, teeré teero wãari tiijãrigũ niiwĩ. 21 Too síropũreja cõū bauanérigue bõaadare mee niĩdadu; netõnénoãdadu sáa. Cõamacũ põna cõū ãñuré cõorõbirora cõū bauanériguesã cõoádacu. 22 Marĩ ateré masiã: Atitóre niipetire Cõamacũ bauanérigue pũnirére tũgueñacu ména. Sícõ numiõ wĩmagũ apagodo pũnirére tũgueñarõbiro tũgueñacu. 23 Tee bauanérigue dícu pũniré tũgueñarõ mee tia. Marĩ Espíritu Santore cõoracã pũniré tũgueñarõbiro niijãã. Cõamacũ marĩre Espíritu Santore ticosũguerigũ niiwĩ ména. Teero tiirá, ateré coterã tia sũcã: Too síropũ Cõamacũ niipetira tucóropũ marĩre “yũ põnabirora putuájãrã tiĩya” jĩãdarere cotea. Teero biiri “Cõamacũ marĩre niirucujããdare õpũñĩrẽ ticogũdaqui” jĩrã cotea. 24 “Teeré ñeejããdadu” jĩ wãcũremena padeosuguejĩrã, netõnénowũ. Sícũnorẽ “ticoguda” jĩriguere ñeetoarigupũja cotenemoriqũ sáa; diiyenõpere cotemasĩña manicú. 25 Marĩpe too síropũ ñeeãdarere cotea. Potocõrõ manirõ cotea.

26 Apetó marĩ wãcũbayiripacari, Cõamacũrẽ diamacũ ãñurõ sãĩmasĩripacari, Espíritu Santo tiiapũqui. Marĩ ñañarõ netõrĩ, Cõamacũrẽ ãñurõ sãĩmasĩrõ mee wãacu. Teero tiigũ, Espíritu Santope marĩre tiiapũgu marĩ sãĩbõariguere sãĩbosáqui. Marĩ sãĩmasĩña manirére sãĩmasĩqui. 27 Cõamacũpe marĩ boorére tũgueñamasĩgũ niijĩgũ, Espíritu Santo sãĩbosárere ãñurõ masĩtoaqui. Espíritu Santo Cõamacũ basiro cãũrẽ padeorãre boosãrenorẽ bayiró sãĩbosáqui.

Ñañarére ãñurõ netõñucãjããdadu

28 Cõamacũ marĩre cõū boorõbiro tiiaró jĩgũ, beseyigũ. Teero tiirá, marĩ ateré masiã: Marĩ cãũrẽ maĩrãrẽ tiiapurucujãqui; niipetire marĩre noo niiréno wãapacari, Cõamacũ ãñuré marĩre wãari tiiquĩ. 29 Cõamacũ sicutopũra cãũrẽ padeoádarare masĩpetitoayigũ. Cãũ niĩãdare maquẽrẽ bi-iro jĩyigũ: “Cũãrã yũ macũ niirirobirora niĩdadu; cõū niirecutirebirora

niimuãñucããadacua”, jĩiyigu. Teero tiigú, cãũ macũrẽ “niipetira yũre padeorá sõwã tiiróbiro niigú putuágudaqui” jĩitoayigu. ³⁰ Cõãmacũ “yũ macũ niirecutirebirora niimuãñucããadacua” jĩinorirarena cãũ põna tiiróbirora putuári tiirigu niiwĩ. Cãũ põna tiiróbiro putuaráre “ãñurãrã niĩya” jĩirigu niiwĩ. “Ãñurãrã niĩya” jĩĩrãrẽ cãũ macũbiro putuári tiirigu niiwĩ.

³¹ Teero tiirá, marĩ tee niipetirere wãcũjĩrã, “marĩrẽ Cõãmacũ diamacúrã tiápupjãgũdaqui” jĩĩmasĩã. Cãũ tiápuri, ãpẽrã marĩrẽ ñañarõ tiipacári, wãcũpatiria. Cãũ ñañarõ tiiré niidoaricu. ³² Cõãmacũ cãũ macũ peticãrẽ maĩpacú, marĩye wapare diabosadutigu, basocã cãũrẽ sãĩrĩ tiijãrigu niiwĩ. Teero cãũ macũrẽ ticorigũ niijgũ, niipetire marĩrẽ tiápuprecãrẽ ticoğũdaqui. ³³ Sícũno Cõãmacũ cãũ beserirapure “ñañarã niĩya” jĩĩmasĩriqui. Cõãmacũ basiropo “ãñurãrã niĩya” jĩĩtoarigu niiwĩ. ³⁴ Sícũno marĩrẽ “ñañarõ tiiró booa” jĩĩsugemasĩriqui. Jesucristope marĩrẽ diabosarigu niiwĩ. Diatoa, masãrigu niiwĩ. Teero tiigú, mecãtígãrẽ cãũ Pacu diamacúpe duijĩgũ, marĩrẽ sãĩboságu tiiquĩ. ³⁵ Sícũno Cristo marĩrẽ maĩrecãrẽ cãmotãmasĩriqui. Marĩ ñañarõ netõpacári, marĩ ñañarõ tũgueñarucupacari, marĩrẽ ñañarõ tiipacári, marĩrẽ juabóare wáapacari, marĩ suti cõorĩpacari, marĩ quioré watoapu niipacari, marĩrẽ sãĩpacári, Cristope maĩrucújqãqui. ³⁶ Cõãmacũye queti jóaripũpucã teerora jĩĩ jóanoã: Mũrẽ padeoré wapa wãcũhẽrõ sãñnõãdarapura niã.

Ovejare sãããdara tiiróbiro ãsãrẽ tũgueñaya,*
jĩĩ jóanoã.

³⁷ Marĩpũre noo niirẽ wáapacari, Jesucristo marĩrẽ maĩgũ tiápupuremena ãñurõ netõñucãjããadacu. ³⁸ “Cõãmacũ marĩrẽ maĩrere apeyenó cãmotãmasĩricu”, jĩĩ padeomasĩjãã yũaja. Diarénocã, teero biiri catirẽ; ángelea, teero biiri wãtĩãrẽ dutirá; atitó wáarecã, teero biiri too síropu wáaadare; tutuare cõorácã, ³⁹ teero biiri ãmuãrõpu wáarecã, ãcããrõpu wáare; teero biiri dee biirẽ Cõãmacũ bauanériguenocã cãũ marĩrẽ maĩrere cãmotãmasĩricu. Cõãmacũ cãũ maĩrere ãñogũrã, marĩ Òpũ Jesucristore marĩye wapare diabosadutirigu niiwĩ.

9

Israelya põna macãrãye queti

¹ Yũũ Jesucristore padeojĩgũ, jĩĩdutoro manirõ, diamacú wedea. Espiritu Santocã yũũ jĩĩrere “diamacúrã jĩĩgũ tiii” jĩĩmasĩiqui. ²⁻³ Yũũ bayiró wãcũpati, ñañarõ yeeripũnacutiga, yáa wedera Israelya põna macãrã Jesuré padeohéri ññagũ. Yáa põna macãrã diamacú Jesuré padeorĩ boogú, pecamepu cãã wári boorĩga. Teero tiigú, yũupe cããmena wasodugãmiã. Wasogú, yũupe pecamepu wáagudacu; Cristore ññaribocu. ⁴ Cããjã biirope jĩĩnorira niĩya:

Israel pãrãmerã niinũnũsera niĩya;

Cõãmacũ cãũ põna tiiróbiro putuáaro jĩĩgũ, cããrẽ beseyigu;

cãũ bóebaterere cãã ññayira;

cããrẽ “biirope cãmerĩ tiirẽcutiada” jĩĩyigu;

cããrẽ dutirẽ cõoãdarecãrẽ cãũrigu niiwĩ;

“yáa wiipure yũre padeorã, biiro tiirẽcutiya” jĩĩrigu niiwĩ;

* 8:36 Salmo 44.22.

cúārē “añurō tiiápurucujāgūdacu” jīrigu niwī;

⁵ cúā Abraham, Isaac, Jacob pārāmerā niinunuserapu niīya;

Cristocā basocá bauájīgū, cúāya pōna macūrā niirigu niwī sūcā.

Cū Cōāmacūrā niiqui.

Niipetirere dutimasīgū niiqui.

Teero tiirá, “mū añugú niā” jīl, usenire ticorucujārō booa.

Teerora jīrō booa.

⁶ Cōāmacū Israelya pōna macārārē añurō tiipacári, pau cūārē padeoríya. Cúā padeohéri, “Cōāmacū Israelya pōna macārārē ‘añurō tiigúda’ jīriguere tiiríqui” jīgū mee tiia. Cōāmacū cū jīrēre diamacú tiiquí. “Cōāmacū niipetira Israel pārāmerā niinunuserare beseriyigu”, jīdugaro tiia. ⁷ Teero biiri niipetira Abraham pārāmerā niinunuserare beseriyigu. Cōāmacū Abrahamrē jīyigu: “Isaac pārāmerā niinunusera mū pārāmerā peti niādacua”, jīrigu niwī. ⁸ Biiro jīdugaro tiia: Cōāmacū niipetira Abraham pārāmerā niinunuserare “yū pōna niīya” jīriqui. Abrahamrē “sícū pōnacutígudacu” jīrigu pōna dícu Abraham pārāmerā niinunusera niicua Cōāmacū ñacoropu. ⁹ Cōāmacū Abrahamrē cū pōnacutiadare maquērē wedesuguegu, biiro jīrigu niwī: “Atitónorā yū atiri, Sara macācutigopu niigōdaco mé”, jīrigu niwī.

¹⁰ Apeyé niinemoā sūcā: Too síro marī ñecū Isaac numocutiyigu. Cū numo Rebeca sduárirare niipacó niyigo. Cúāgā Isaac sícūpōnarā niyira. ¹¹⁻¹² Cúā bauādari sugeropara, añuré, ñañarére cúā tiirípacarira, Cōāmacū sícūrēna besesuguetoyigu. Teero tiiriguemena Cōāmacū cū “be-sea” jīrēre eñoyigu. Basocá tiirēre ñagū mee cū besedugarare besequi. Teero tiigú, Rebecare jīrigu niwī: “Cū sōwūpe cū bairé padecotegu sāāgūdaqui”.* ¹³ Cōāmacūye queti jóaripūpa ate jóanoā: “Jacoré maīwū; Esaúpere booríwū”, † jī jóanoā.

¹⁴ Too docare ¿deerope putuánoādari sáa? “Cōāmacū diamacú tihégu niiqui too docare”, ¿jīādarite? Jīrijāāda. ¹⁵ Cōāmacū sciatopara Moisére “yū bóaneō ñadugagunorē bóaneō ñagūda” ‡ jīrigu niwī. ¹⁶ Teero tiirá, marī ateré masīā: Cōāmacū cū bóaneō ñadugarare bóaneō ñaqui. Basocá basiro bóaneō ñadutiri mee bóaneō ñaqui. Teero biiri añurō tiiré wapa mee bóaneō ñaqui. ¹⁷ Teero tiiró sūcā, Cōāmacūye queti jóaripūpacārē Cōāmacū Faraónrē “tee biigudacu” jīriguere jóanoriro niwū: “Yū tutuarere mūmena eñogúda jīgū, mūarē ōpū wári tiwū. Niipetiro macārā yū tutuarere masīārō jīgū, teero tiwū”, § jīrigu niwī Cōāmacū. ¹⁸ Teero tiigú, Cōāmacū cū bóaneō ñadugagunorē bóaneō ñaqui. Cū basirora āpērārē tuodugáhera niirī tiiquí.

¹⁹ Sícūno yū teero jīāriguere tuogú jīboqui: “Too docare Cōāmacū basiro basocáre tuodugáhera niirī tiipacá, ¿deero tiigú cúārē ‘wapa cuorá niīya’ jībogari? Cū basirora tiidutírenorē ‘tiiría’ jīmasīña manímícua”, jīboqui. ²⁰ Cōāmacūrē teenórē jīrijārō booa. Teero jīgúnōjā Cōāmacūrē “diamacú tiiría mūjā” jīāmājāgū niiqui. Sotacuru weeariru tiireré weearigore “¿deero tiigó biiro bauríru weearí?” jīmasírícu. ²¹ Dii weegóno sicaburua niipacári, coo tiidugáro weemasíco. Decomena añuréparu

* 9:11-12 Génesis 25.23. † 9:13 Malaquías 1.2-3. ‡ 9:15 Éxodo 33.19. § 9:17 Éxodo 9.16.

coo dúaadareparure weemasíco. Apeburuaména coo cuoádareparure weemasíco.

²² Teerora Cõamacũcã tiiquí. Cũũ bayiró cúare, teero biiri cũũ tutuarere ãnogũda jĩgũ, cũã ñañaré tiirã niipacari, teero ññajãqui ména. “Ñañarõ tiinõadarapu niitoaya mée” jĩgũ, teero ññajãqui. ²³ Teero tiigú sũcã, cũũ basirora bóaneõ ññarirapereja ãñurõ tiiápugudaqui. Cũũ ãñurére cuoáro jĩgũ, besetøjĩyi. ²⁴ Marĩ cũũ bóaneõ ññarã niiã. Marĩ judíoare, ãpẽrã judíoa niihẽrãcãrẽ beserigu niiwĩ. ²⁵ Oseas Cõamacũ wederiguere tee jĩ jóatoarigu niiwĩ mée:

Basocá yáa põna macãrã niihẽrãpere “yáa põna macãrã niĩya” jĩgũdacu; yũũ maĩrã niihẽrãpere “yũũ maĩrã niĩya” jĩgũdacu,*

jĩ jóarigu niiwĩ. ²⁶ Teero biiri

“múãjã yũũ menamacãrã mee niiã” jĩñori dita macãrãpũrena

“cũã Cõamacũ catigú põna niĩya” jĩnoãdacu,†

jĩ jóarigu niiwĩ.

²⁷ Israelya põna macãrã maquẽrẽ Isaías biiro jóarigu niiwĩ:

Israel pãrãmerã niinũnũsera

ditatupari día pairímaa wesapu niiré tiiróbiro pau niipacara,

pũarãgãsãñurõ netõnénoãdacua.

²⁸ Cõamacũ cũũ jĩrirobirora diamacú tiigũdaqui.

Cũũ teeré tiiádari bureco jeariipereja,

pearó manirõ máata atibũreco macãrãrẽ ñañarõ tiigũdaqui,‡

jĩ jóarigu niiwĩ.

²⁹ Isaías basirora tee maquẽrẽ biiro wedesuguetoarigu niiwĩ:

Cõamacũ niipetire sotoapu niigú maríya põna macũ sícũnorẽ duarídojããtã,

marĩcã petibójĩyu Sodoma macãrã, Gomorra macãrã petirírobirora,§

jĩ jóarigu niiwĩ.

Cristoyere judíoa boorítrigue queti

³⁰ Too docare ¿deerope pũtuãnoãdari sáa? Biiro niiã: Judíoa niihẽrãpe

“ateré tiirí, Cõamacũ marĩrẽ ‘ãñurãrã niĩya’ jĩgũdaqui” jĩrénorẽ

tiinũnũsericua. Tiinũnũseripacara, Jesuré padeorémenape “ãñurãrã

niĩya” jĩñorã niicua. ³¹ Judíoape “Moisére dutiré cũũrigue tiirécũtiremena

Cõamacũ ãsãrẽ ‘ãñurãrã niĩya’ jĩgũdaqui” jĩ wãcũmiyira. Teero

wãcũpacara, tee dutirébiro tiiriyira. ³² ¿Deero tiigú Cõamacũ cũãrẽ “ãñurãrã

niĩya” jĩriyiri? Cũãpe Jesucristore padeoripacara, Cõamacũpe “ãñurãrã

niĩya” jĩrĩ tuodugãmiyira. “Marĩ tiirécũtiremename marĩrẽ ‘ãñurãrã

niĩya’ jĩgũdaqui”, jĩ wãcũmiyira. Teero tiirã, Jesús ãtãgã tiiróbiro biigũre

padeorĩjĩrã, tiigapú dũpotua, ñaacũmucua. ³³ Tee maquẽrẽ Cõamacũye

queti jóaripũpu jóanoã:

Jerusalénpũre sicaqui ãtãqui cũũã. Tiiquipũ basocá dũpotua,

ñaacũmuãdacua.

Cũũrẽ padeogũno “bãri peti padeotú” jĩriqui,*

jĩ jóanoã.

10

¹ Yáa wedera, Israelya põna macãrãrẽ netõnéri bayiró boosãã. Teero tiigú, bayiró Cõamacũrẽ sãĩbosáa. ² Cũã Cõamacũ boorére ãñurõ

* 9:25 Oseas 2.23. † 9:26 Oseas 1.10. ‡ 9:28 Isaías 10.22-23. § 9:29 Isaías 1.9. * 9:33 Isaías 28.16.

tiidugámicua. Teero tiidugápacara, añurõ tuomasíricua. YHH masiã cúa tiidugárere. ³ Cõãmacû cûãrê Jesuré padeorémenape “añurãrã niíya” jĩrêre tuodugáricua. Cûãrê dutirêre yuurémenape añurãrã niidugacua Cõãmacû ññacoropure. Teero tiirá, Cõãmacû “Jesupére padeoyá” jĩrêre boorícua. ⁴ Jesuré padeogúno doca “dutarêre tiirémenape Cõãmacû ññacoropure añugárã niã” jĩ wãcũnũnuseriqui; “Jesuré padeorémenape Cõãmacû ññacoropure añugárã niã” jĩ wãcũnũnusequi.

⁵ Æpêrã Moisés dutirémene Cõãmacû “añurãrã niíya” jĩrêre tuodugáya. Moisés tee maquêrê biiro jóarigu niíwĩ: “Ate dutiré cũirigue maquêrê tiirucúgu, catiré petihére buagúdaqui”,* jĩ jóarigu niíwĩ. ⁶ Æpêrãpê cúa Cõãmacûrê padeorémene cûũ “añurãrã niíya” jĩrêre tuodugáya. Tee maquêcãrê Moisés biiro jóarigu niíwĩ: “¿Noã ãmuãsepu muãwagudari?” jĩ wãcũrijãña”, jĩ jóarigu niíwĩ. Moisés biiro jĩdugayigu: “¿Noã ãmuãsepu marirê netõnégũdure suogú wáagudari?” jĩ wãcũnemorijãña; atitoarigu niíwĩ”. ⁷ Atecãrê jóarigu niíwĩ: “¿Noã niiditidari coperu diiwágudari?” jĩ wãcũrijãña”, jĩ jóarigu niíwĩ. Biiro jĩdugayigu: “¿Cristo diarira watoapu niigúrê ¿noã masãmuãatiri tiigudari?” jĩ wãcũnemorijãña; masãmuãtoarigu niíwĩ”. ⁸ Teenórê “wãcũnemorijãña” jĩ jóaari siro, ateré jĩ jóarigu niíwĩ: “Cõãmacû basocáre netõnére queti marĩ watoapu niitooa; marĩ teeréna wedea; teeréna sũcã wãcũnũnusea”,† jĩ jóarigu niíwĩ. (Marĩ tee quetirena wedea; “Jesuré padeoyá”, jĩ wedea.) ⁹ “Jesucristo yHH Õpũ nií” jĩ wedegúno “Cõãmacû Jesucristo diarigupure masõyigu” jĩ padeó wãcũnũnusegu, netõnénogũdaqui. ¹⁰ Jesucristore padeó wãcũnũnusegunorê Cõãmacû “añugárã nií” jĩqui. Cûürã “Jesucristo yHH Õpũ nií” jĩ wederi, Cõãmacû netõnégũdaqui.

¹¹ Cõãmacûye queti jóaripũpu ateré jóanoã: “Cûãrê padeogúno ‘bári peti padeotú’ jĩriqui”,‡ jĩ jóanoã. ¹² Cõãmacû judíoare, judíoa niihêrãrê sícãrĩbĩro ññaqui. Cûũ sícãrã niipetira Õpũ nií. Niipetira cûãrê padeorémene sãirãrê pee añurêre ticogũdaqui. ¹³ Cõãmacûye queti jóaripũpu biiro jóanoã sũcã: “‘Õpũ, yHHre netõnéña’ jĩ sãigúno netõnénogũdaqui”,§ jĩ jóanoã.

¹⁴ ¿Deero tii basocá Jesuré netõnére sãĩãdari, cûãrê padeorípacara? ¿Deero tii cûãrê padeoádari, cûãye quetire tuorípacara? ¿Deero tii cûãye quetire tuoádari, tee quetire wederí basoca manipacári? ¹⁵ ¿Deero tii cúa tee quetire wedeadari, sícũno cúa pũtopu “wedegu wáaya” jĩgú manipacári? Cõãmacûye queti jóaripũpu tee maquêrê biiro jóanoã: “Marirê añuré quetire wedeada jeari ññarã, bayiró useniã”,* jĩ jóanoã.

¹⁶ Pau judíoa añuré quetire tuopacára, niipetira padeoríya. Isaías teeréna biiro jĩ jóarigu niíwĩ: “Ësã Õpũ, noãnope ãsã wederêre padeorá padeojíya. Niipetira padeopetíriya”,† jĩ jóarigu niíwĩ. ¹⁷ Ateména pũtuáa: Tuogúno padeoré buaqui. Cûũ buaqui Cristoye queti wederi tuorémene.

¹⁸ YHHpe ateré sãĩñáa: ¿Apetó tiirá, Israelya põna macãrãcã tuorídojãyiri? Tuomíjíya. Cõãmacûye queti jóaripũpu ate jóanoã: Cúa wederé quetire niipetiro macãrã tuopetíjõãyira. Cúa wederé atibáreco niipetiropu sesajõãyiro,‡

* 10:5 Levítico 18.5. † 10:8 Deuteronomio 30.12-14. ‡ 10:11 Isaías 28.16. § 10:13 Joel 2.32. * 10:15 Isaías 52.7. † 10:16 Isaías 53.1. ‡ 10:18 Salmo 19.4.

jĩ jÓanoã.

¹⁹ Ateré sãĩñánemoã: ¿Apetó tiirá, Israelya pŏna macārã ãñuré que-tire tuomasĩriyiri? Тuomasĩmijĩya. Уuu teeré Moisés jóariguemena wedesuguegũda. Cũũ Cŏãmacũ wedeseriguere biiro jĩ jóarigu niĩwĩ: Judíoa nihêrãcãrê ãñurŏ tiigũda.

Teero cúãrê tiirí, múã Ìñatutiadacu.

Múã “Cŏãmacũyere tuomasĩriya” jĩrê dita macãrãrê уuu ãñurŏ tiirí, múã cúaadacu,§
jĩ jóarigu niĩwĩ.

²⁰ Too síro Isaíacã Cŏãmacũ wedeseriguere cuiro manirŏ biiro jĩ jóanemorigu niĩwĩ:

Ámaãhêrãpe уuure buawá.

Уuure “¿deero biirecutigari?” jĩ sãĩñãhêrãpere masĩrĩ tiiwá,*
jĩ jóarigu niĩwĩ.

²¹ Isaías Israelya pŏna macãrãpere Cŏãmacũ wedeseriguere biiro jĩ jóarigu niĩwĩ sũcã: “Búrecori yoaro yéе wãmorĩrê súnucũmiwũ, ‘sũnarãrê, netŏnucãrepirare boca ñeegũda’ jĩgũ”,† jĩ jóanemorigu niĩwĩ.

11

Israelya pŏna macãrãrê sĩquêrãrê Cŏãmacũ beserigue

¹ Ateré sãĩñánemogũda: ¿Cŏãmacũ cũuyarare cŏãjŏãyiri? Cŏãwaririgu niĩwĩ. Уuucã Israelya pŏna macãrã niĩã. Abraham pãrãmi niĩnũnũsegu, Benjamínya pŏna macãrã niĩã. ² Too sugueropu Cŏãmacũ Israelya pŏna macãrãrê beseyigu, cũuyara niĩãrŏ jĩgũ. Atitŏcãrê cúãrê cŏãwariqui. Elías Cŏãmacũye queti jóaripũ jĩriguere múã tuomijĩyu. Cũũ Cŏãmacũpũre Israelya pŏna macãrã tiirére biiro wedeyigu: ³ “Ōpũ, cúã mũyara profetare sãĩpetĩjãrira niĩwã. Mũurê padeorá wáicũrare sóepeorere tiibatéjãrira ni-iwã. Уuu sícũrã dũsaa mũurê padeogú. Уuucãrê sãĩadũgãra, ãmaãrã tiicúa”, jĩyigu.* ⁴ Cŏãmacũpe cũũrê уuuyigu: “Cúã teero tiipacári, siete mil basocá уuure padeorá dũsaáya. Cúãjã Baalbiro baugú weeriguere padeoríya”,† jĩyigu. ⁵ Atitŏpũcãrê péerora Israelya pŏna macãrãrê Cŏãmacũ cũũ ãñurŏ tiirémēna besequi. ⁶ Cũũ basocãre ãñurŏ tiigũ niijĩgũ, cúãrê besequi; cúã ãñurŏ tiiré wapa mee besequi. Cúã ãñurŏ tiiré wapa cúãrê beseatã, “cũũ basocãre ãñuré ticogú niĩã” jĩrê wapamanibojĩyu.

⁷ Too docare ¿deerope putuáadari? Israelya pŏna macãrã “Cŏãmacũ ‘ãñurãrã niĩya’ jĩgũdaqui marĩrêjã” jĩ wãcũmijĩya. Cŏãmacũpe cũũ beserira dícare “ãñurãrã niĩya” jĩrigu niĩwĩ. Ápêrã besenoña manirã niijĩrã, tuomasĩre manidójãrã putuájãyira. ⁸ Tee maquê Cŏãmacũye queti jóaripũpu jóanoã:

Cŏãmacũ Israelya pŏna macãrãrê cũuyere tuomasĩhêrĩ tiiyigu.

Cúãrê capeari Ìñahêrã, cãmopéri tuohéra tiiróbiro niirĩ tiiyigu.

Téе atitŏpũcãrê teerora niijãya ména,‡

jĩ jóanoã.

⁹ Davicã tee maquêrê Cŏãmacũmena wedesegu, biiro jĩrigu niĩwĩ: Israelya pŏna macãrã cúã boseyara, mũurê wãcũricua.

§ 10:19 Deuteronomio 32.21. * 10:20 Isaías 65.1. † 10:21 Isaías 65.2. * 11:3 1 Reyes 19.10,14. † 11:4 1 Reyes 19.18. ‡ 11:8 Deuteronomio 29.4; Isaías 29.10.

Cúã teero tiiré wapa cúãrê ñañarõ netõrĩ tiiyá.

¹⁰ Cúãrê tuomasĩhẽrã tiiróbiro, ññahẽrã tiiróbiro niirĩ tiiyá.

Pee nucãre apara, sucubírocõã tuturo tiiróbiro ñañarõ netõrĩ tiiyá, §
jĩ jóarigu niiwĩ.

Judíoa niihẽrãrẽ netõnérique

¹¹ Apeyẽ múãrẽ jĩnemogũda. Judíoa Jesucristore padeohéri, ¿Cõãmacũ cúãrẽ cõãpetijãyiri? Cõãpetirijyi. Cõãmacũ cúã netõnucãrĩ ññagũ, netõnére quetire wederãre judíoa niihẽrãpere wededutirigu niiwĩ. Too docare judíocã “marĩcã padeoáda” jĩãrõ jĩgũ, teero tiirigu niiwĩ. ¹² Judíoa Jesucristore padeohéri, ãpẽrã atibúrecopũ niirãrẽ ãñurõ wáaa. Cõãmacũ “yũ põnarẽ ãñurẽ ticoguda” jĩriguere judíoa ñeeriwa; judíoa niihẽrãpe ñeeẽya. Judíocã Jesucristore padeorito jeari, niipetira atibúrecopũ niirãrẽ nemorõrã ãñurõ wáaadacu.

¹³ Mecãtigã múã judíoa niihẽrã dícuere wedegudu tia. Jesucristo yũre múãrẽ cãũyere wededutigu besecũwĩ. Yũ ññarĩ, yũ paderé búri niiré mee niĩã. ¹⁴ Yũ múãpere tee quetire wederi ññarã, yãa wedera judíocã “padeoró boocú” jĩbocua. Teero tiirã, cúãcã netõnénobocua. ¹⁵ Judíoa Cõãmacũ menamacãrã niimirira cãũrẽ padeorĩjĩrã, cõãnoyira. Tee tiigú, judíoa niihẽrãpere cãũ menamacãrã wáari tiiyígu. Too síro cãũ cúãrẽ ñeenemorĩ, ãñunetõjõããdadacu. Diarirapũ masõrira tiiróbiro niĩãdadacu.

¹⁶ Queorémena múãrẽ wedeguda: Pã tiirã decomena née, “Cõãmacũye tiĩãdare niĩã” jĩcua. Tee jĩpacari, Cõãmacũ ðusarécãrẽ “yéera niĩã” jĩ ññaqui. Teerora niĩã sũcã yucũgũmenacãrẽ. Tiigú nucõrĩ Cõãmacũye niicu. Teeré tiiróbirora Cõãmacũ teedũpuricãrẽ “yéera niĩã” jĩ ññaqui.*

¹⁷ Ësã judíojã olivogũ ðupũ macãrã peti tiiróbiro niĩã. Sĩquẽrã teedũpurire ðapotécõãrĩro tiiróbiro Cõãmacũ sĩquẽrã judíoare cõãrigu ni-iwĩ. Too síro teedũpuri niĩãriropũ apegú olivo macãnucũ macũ ðupurire wiiñédutigu toopá tuuqui. Tuuari siro, ãñurõ wiiicãmeyio, wĩmuãdadacu tiigú ðupuri tiiróbirora. Teeré tiiróro tiiróbiro wáayiro múã judíoa niihẽrãcãrẽ. Cõãmacũ múãrẽ cãũyara wáari tiirigu niiwĩ. Múã judíoa niiripacara, niipe-tire Cõãmacũ Abraham pãrãmerãrẽ “ãñurẽ ticoguda” jĩriguere ñeeãdadacu. ¹⁸ Teeré ñeeãdara niipacara, “marĩjã judíoa nemorõ ãñucu” jĩ wãcũrijãña. Múã ðupuri tiiróbiro dícu niicu. Nucõrĩ tiiróbiro sũonĩrã mee niicu múãjã.

¹⁹ Múã judíoa niihẽrã ateré jĩbocu: “Sĩquẽ ñañaré ðupuri ðapotécõãnorigue tiiróbiro Cõãmacũ judíoare cõãrigu niiwĩ. Apegú maquẽ ðupurimena wasotúnorigue tiiróbirora ãsãpere cãũyara wáari tiirigu niiwĩ”, jĩbocu. ²⁰ Teerora biia, biiropeja. Cõãmacũ cúã padeohéri ññagũ, cõãrigu niiwĩ. Múãpe cãũrẽ padeorã niijĩrã, cãũyara niĩã. Teero tiirã, “ãsã judíoa nemorõ niĩã” jĩ wãcũrijãña. Teero wãcũrõno tiirã, Cõãmacũmena tuomasĩsãñu niĩña, ãsãcãrẽ cõãrĩ jĩrã. ²¹ Cãũrã judíoare olivogũ niisũguere ðupurire ðapotécõãrĩro tiiróbiro tiirigu niiwĩ. Múã judíoa niihẽrãcãrẽ cãũrẽ padeohéri, teerora tiigúdaqui.

²² Ateré acabórĩjãña: Cõãmacũ basocãre bóaneõ ññagú niiqui. Teero biiri ñañaré tiirãre queoró diamacũrã ññarõ netõrĩ tiiqui. Cãũrẽ padeohẽrãre ññarõ netõrĩ tiiqui. Múã docare bóaneõ ññagú niiqui. Teero tiirã, múãrẽ cãũ bóaneõ ññarere wãcũrã, padeorucũjãña. Múã duucũrĩ,

§ 11:10 Salmo 69.22-23. * 11:16 Judíoa ñecũsũmuã Abraham, Isaac, Jacob tiigú nucõrĩ tiiróbiro Cõãmacũyara niĩya. Cãã pãrãmerã niinũnuseracã tiigú ðupuri tiiróbiro niijĩrã, Cõãmacũyara niĩya.

ñañaré ðupari ðupotécõariro tiiróbiro múãcārē cõãgũdaqui. ²³ Judioacã cõãnorira niipacari, Jesucristore padeorí, cúãcārē añurõ tiigũdaqui. ðupari ðupotécõarigue tiiróbiro niimirare tiigupãra tuunemorõ tiiróbiro tiigũdaqui sũcã. Cũyara wãari tiigũ, teero tiigũdaqui. Cũ teeré tiimasĩjãqui. ²⁴ Múã judioa niihērã macãncũ macũ olivogu ðupari tiiróbiro niirira niĩã. Cõãmacũ teeduparire añurĩgupãre tuurigue tiiróbiro múãrē cũyara wãari tiiyĩgu. Judioa doca olivogu maquẽ ðupari peti tiiróbiro niĩya. Cõãmacũ teeduparire tiigũ basiropãre tuuri, nemorõ añurõ wijõãcu. Teero tiigũ, Cõãmacũ múãrē cũyara peti niiripacari, cũyara niirĩ tiirĩgu niiwĩ; judioapereja nemorõrã cũyara niirĩ tiigũdaqui sãa.

Judioare netõnéãdare

²⁵ Yãa wederabiro niirã, “Cõãmacũ ãsãpere judioare nemorõ maĩquí” jĩrĩ boorĩga. Teero tiigũ, too suguero macãrãpu masĩña manĩrĩguere múãrē masĩrĩ boogã. Ate niĩã: Pau judioa cãmopéri tuohera tiiróbiro niĩya: Jesuré padeorĩya ména. Téé judioa niihērã Jesuyé maquẽrē tuopetĩ, pau padeoarĩ siro, padeoadacua. ²⁶ Teero wãari, niipetira judioa netõnénoãdacua. Tee maquẽrē Cõãmacũye queti jóaripũpu jóanoã: Basocãre netõnégũdu Jerusalén macãrãya põna macũ niigũdaqui. Jacob pãrãmerãye ñañarere cõãgũdaqui.†

²⁷ Cũãye ñañarere acabóri, yũ too sugueropũ jĩrĩguere diamacũ wãaadacu,‡ jĩ jóanoã.

²⁸ Pau judioa Jesús basocãre netõnére quetire padeodugãricua. Cũã padeohere wapa múãpere Cõãmacũ añurõ tiiquĩ. Cũã padeodugãripacari, cúãrē maĩquí. Sicatopãra cúã ñecũsũmuãrē beserĩgu niijĩgũ, cũ beserira pãrãmerã niinunuseracãrē maĩquí. ²⁹ Cõãmacũ judioare cũ “añurere ticogũda” jĩrĩguere ticorijã tiirĩqui. Añurẽ ticoriguere putuãneriqui. Teero biiri cũ beseri põna macãrãrē cõãriqui. ³⁰ Too sugueropũ múã Cõãmacũrē netõncãrira niiwũ. Atitóre Cõãmacũ judioa netõncãrĩ ñãgũ, múãpere bóaneõ ñãqui. ³¹ Teerora wãaadacu judioacãrē. Cũã Cõãmacũrē netõncãya. Too síro Cõãmacũ múãrē bóaneõ ññariborora cúãcãrē bóaneõ ñãgũdaqui. ³² Cõãmacũ niipetirapãre bóaneõ ññadũgaqui. Teero tiigũ, niipetirapãre sícãrĩbíro “netõncãrã niĩya” jĩ ñãqui.

³³ ¡Añunetõjõãgũ niĩ Cõãmacũ! Cũ marĩrē bayirõ añurere tiimasĩrĩ tiiquĩ; cũ masĩrē, cũ tũgueñare añunetõjõãre niicu. Cũ “biiro tiigũdacu” jĩ wãcũrere wedemasĩña maniã; cũ tiirere tuomasĩña maniã. Cũ sícãrã masĩqui. ³⁴ Cõãmacũ marĩ Òpũ wãcũrere sícũno masĩriqui. Sícu cũrē “bi-rope booa” jĩmasĩriqui. § ³⁵ Teero biiri sícũno “Cõãmacũ yũre wapamóqui yũ cũrē ticorigue wapa” jĩmasĩriqui.* ³⁶ Niipetire cũ tiirĩguere dícu niĩã. Teeré cũ cotequi. Teeménarã cũ boorõ tiidũgáro tiijãqui. Teero tiirã, niipetira Cõãmacũrē “cũ niipetirere dutimasĩqui” jĩrucujããda. Teerora niĩãrõ.

12

Jesuré padeorãre tiidutĩre

¹ Yãa wedera, Cõãmacũ marĩrē añurõ bóaneõ ññarucuqui. Teero tiirã, Cõãmacũrē múã basiro múãye õpũrĩ, wãcũrē, niipetiremena “mũyera

† 11:26 Isaías 59.20. ‡ 11:27 Jeremías 31.33-34. § 11:34 Isaías 40.13. * 11:35 Job 41.11.

niia” jiiña. Wáicurare siãduti ticorirobirora múaye òpũũrĩ catiré niipacari, cũurẽ ticoya. Múaye òpũũrĩ ñañaré maniré niirĩ, Cõamacũ múãmena usenigũdaqui. Múã tee tiirémene cũurẽ padeorere diamacũ ãñoãdacu. ² Múã atibúreco macãrã tiirucúre ññarã, cãã tiiróbiro tiirijãña. Biirope tiiyá: Múã wãcúre wasowáya. Teeména múã niirecutirere wasojããdacu; Cõamacũ boorépere masiãdacu. Cũũ boorere masijĩrã, ãñurere tiiadacu; Cõamacũre usenirĩ tiiadacu. Cũũ booré diamacũ niia.

³ Cõamacũ ãñurẽ ticogũ yũure beserigũ niiwĩ, cũũye quetire wedearo jĩgũ. Teero tiigũ, múã niipetirapure jiiã: Sícũno “niipetire tiipetijãmasiã” jii wãcũrijãrõ booa. Queoró wãcũrepe biiro niia: “Jesucristore padeojĩgũ, cũũ tiimasĩre ticoré jeatuario tiimasĩã”, jiiña. ⁴ Queorémene wedegũda: Marĩya òpũũ sicaòpũũ niipacaro, pee òpũũ maquẽ cuojãã. Niipetire tiòpũũ niiré merẽã dícu padea. ⁵ Teerora niia marĩ Jesuré padeorã. Marĩ paũ niipacara, Cristomena niijĩrã, sicaòpũũ niiré tiiróbiro niia. Tiioòpũũ niiré merẽã dícu niipacaro, sicaòpũũrã niia.

⁶ Cõamacũ marĩ niipetirapure merẽã dícu tiimasĩrere cũũrigũ niiwĩ. Cũũ ãñurẽ ticodugarere ticoqui. Teero tiirã, teeména ãñurõ tiiapuada. Cõamacũ marĩ siquẽrãrẽ cũũ wededutirere wedemasĩrere ticoqui; teero tiirã, marĩ padeoró jeatuario ãpẽrãrẽ wedeada. ⁷ Marĩ siquẽrãrẽ tiiapumasĩrere ticoqui; teero tiirã, ãpẽrãrẽ ãñurõ tiiapuada. Siquẽrãrẽ cũũye maquẽrẽ buemasĩrere ticoqui; teero tiirã, ãñurõ buearo. ⁸ Siquẽrãrẽ wãcũbayiri tiimasĩrere ticoqui; teero tiirã, wãcũbayiri tiiaro. Siquẽrãrẽ niyeru o apeyenómene tiiapumasĩrere ticoqui; teero tiirã, tee ticojããrõ. Siquẽrãrẽ ãpẽrãrẽ dutimasĩrere ticoqui; teero tiirã, ãñurõ dutimasĩãrõ. Siquẽrãrẽ bóaneõ ññarere ticoqui; teero tiirã, useniremena tiiapuaro.

Jesuré padeorã biiro tiirecutiro booa

⁹ Tiiditóro manirõ ãpẽrãrẽ maĩña. Ñañarere boorijãña. ãñurẽpere booyá. ¹⁰ Jesuré padeojĩrã, siçãpõna tiiróbiro cãmerĩ maĩña. Múã basiro múã maĩrõ nemorõ ãpẽrãcãrẽ cãmerĩ quioniremena maĩña.

¹¹ Marĩ Òpũrẽ padecotera niijĩrã, niipetire múã tiirere sõnoremena tiirijãña; ãñurõ tusarémena tiiyá.

¹² “Cõamacũ too siropure ãñurõ tiigũdaqui” jiiã, useniyueya. Merẽã wãari, ñañarõ netõrã, wãcũbayijãña. Duuró manirõ Cõamacũrẽ sãirucújãña.

¹³ Jesuré padeorãre apeyenó dusarĩ, tiiapuya. Múã pũtopũ jearãre ãñurõ ñeeña.

¹⁴ Múãrẽ ñañarõ tiirãre “ãñurõ wãaaro” jii, Cõamacũrẽ sãibosáya. “Ñañarõ wãaaro” jiiãrãña.

¹⁵ Usenirãnorẽ useniapuya. Utirãnorẽ utiapuya.

¹⁶ Siciãrĩbiro ãñurõ niirecutiya. “Marĩ ñniã nemorõ niia”, jii wãcũrijãña. Teero jiiãrõno tiirã, búri niirãmene siciãrĩbiro niia. “Masĩrã peti niia”, jiiãrãña.

¹⁷ Múãrẽ ñañarõ tiirĩ, cããrẽ cãmerijãña. Niipetira ññacoropure ãñurẽ dícu tiirucúra niia. ¹⁸ Múã niirõ pòtẽõrõ niipetiramena ãñurõ niirecutiya. ¹⁹ Yãa wedera, múãrẽ ñañarõ tiirĩ, cãmerijãña. Cõamacũpe cããrẽ ñañarõ netõrĩ tiiaro. Tee maquẽrẽ Cõamacũye queti jóaripũpũ jóanoã: “Yũũ cãmeboságũda; yũũ wapa tiigũdacu”, jiiyigũ Cõamacũ”,* jii jóanoã. ²⁰ Ateçã jóanoã: “Mũũrẽ ññatutigu juabóari, ecayá. Cũũ oco siniãdugári, tããña. Mũũ

* 12:19 Deuteronomio 32.35.

cũârē teero añurõ tiirí, cũũ ñañaré tiiríguere bobogúdaqui”,† jĩ jóanoã.
 21 Ñañaré múârē docacũmurí tiiríjããrõ. Múã añurõ tiirémenape ñañarére
 docacũmurí tiiyá.

13

1 Cõãmacũ dícu macãrĩ dutiráre sõnecori tiiquí. Cũũ cũũrira niĩya. Teero
 tiirá, niipetira añurõ yũya cũãrē. 2 Dutiráre netõnucãgũno Cõãmacũ du-
 tirécãrē netõnucãgũrã tii. Teero tiirá, netõnucãrãno ñañarõ tiinõãdacua.
 3 Dutiráre añurõ yũnyũnũsera cuiro manirõ niijãcua. Netõnucãrãpeja
 cui niicua dutiráre. Cuire manirã niidũgara, añurõ tiiyá. Múã teero
 tiirí, dutirá “múã añuniã” jĩãdacua. 4 Cõãmacũ múârē tiápuaro jĩgũ,
 cũãrē sõnecorigũ niĩwĩ. Múã cũãrē netõnucãrã doca, cuiya. Dutirácã
 netõnucãrãnorē ñañarõ tiimasĩcua. Netõnucãrãrē ñañarõ tiirá, Cõãmacũ
 dutirére tiirá tiicúa. 5 Teero tiirá, marĩrē dutiráre yũro booa. “Ûsãrē
 wapa tiibócu” jĩrémēna dícu yũra mee tiiyá. Atecãrē wãcũña: “Ûsãpu
 ñañarõ yeeripũnacutidũgariga” jĩrémēna wãcũrã yũya. 6 Teero tiirá, du-
 tirá niyeru wapaséutirere múã wapatícu. Dutirá cũã paderére diamacũ
 tiirá, Cõãmacũrē padecotera tiiróbiro niicua.

7 Dutirá múârē dutiri, cũã dutiróbirora tiiyá. Cũã wapaséutiri, wapatíya.
 Cũã dutirá niirí, cũãrē quioníremēna ññaña. Cũã añurõ tiirí, cũãrē añurõ
 wedeseya.

8 Æpērãrē wapamórijãña; máata wapatípetijãña. Cámerĩ maĩrépere wap-
 atípetimasĩricu. Teero tiirá, cámerĩ maĩrucújãña. Æpērãrē maĩgũno Moisére
 dutiré cũũriguere diamacũ tiigú tiiquí. 9 Tee dutiré ateré jĩã: “Æpĩ
 nũmorē ñeeaperijãña; apegó manurē ñeeaperijãña.* Basocãre sãrĩjãña.†
 Yaarijãña.‡ Æpērãyere ugorijãña”,§ jĩã. Tee niipetire dutiré cũũriguere
 sicawãmerã néõnucõcu: “Mũũ basiro maĩrõ tiiróbirora Æpērãcãrē maĩñã”,*
 jĩã. 10 Marĩ Æpērãrē maĩrã, cũãrē ñañarõ tiirícu. Teero tiirá, Æpērãrē
 maĩrémēna Moisére dutiré cũũriguere tiipetira tiiróbiro tiirá tiicú.

11 Teeré tiíada, marĩ catirí bũrecorire añurõ wãcũrã niirã. Cãnirã
 tiiróbiro niirijããda. Marĩ sicato Jesucristore padeõnucãrã, “ũmuãsepu
 marĩ wãaadaro dusanetõjõãcu” jĩmiwũ. Atitóre marĩ masiã sáa: Péerogã
 dusacú Jesucristo putãaatiadaro. 12 Atebũrecorire ñami naĩtĩãrõ tiiróbiro
 ñañaré tiiré niinetõjõãã. Bóemuãatiro tiiróbiro Jesucristo putãaatiadaro
 péerogã dusacú. Teero tiirá, noo booró naĩtĩãrõpu tiãmajãrenorē ti-
 idúro booa. Ññurõ bóerõpu niirã tiiróbiro niijĩrã, bóerõpu tiiréno dícu
 tiirucújããda. 13 Bũrecõpu tiirécutirobirora tiirucúro booa. Bosebũreco
 niirí, cũmu, Æpērãrē acaribĩrijããda. Cũmurijããda. Ñeeaperijããda. Sõñorõ
 jĩrijããda. Æpērãyere ugorijããda. 14 Biirõpe tiíada: Marĩ Õpũ Jesucristomē-
 na niijĩrã, cũũ tiiróbiro añurõ niinũnũseada. Marĩ ñañaré tiidũgãrere
 wãcũnũnũserijããda.

14

*Jesuré añurõ masĩrã, cũũrē añurõ masĩhãrãye maquẽ
 (1Co 8.1-13)*

† 12:20 Griegoayemēna ateré jĩã: “Mũũ cũũrē teero añurõ tiigú, niĩ asiyãreperire cũũya dupu
 sotoapũ maapẽõgũ tiiróbiro tiigúdadu”. Ññaña Proverbios 25.21-22. * 13:9 Éxodo 20.14. † 13:9
 Éxodo 20.13. ‡ 13:9 Éxodo 20.15. § 13:9 Éxodo 20.17. * 13:9 Levítico 19.18.

¹ Sīcū Jesuré añurō masīhēgū mǎá p̄top̄u jeari, cūūrē añurō bocaya. Cūū Jesuré añurō masīhērī ĩñarā, cūūrē jīipotocōrō manirō ĩñajāña. ² Sīcū “ȳu niipetirere yaari, merēā wáaricu” jī wācūqui. Āpī Jesuré añurō masīhēgūpe “ȳu oteré d̄uca d̄ic̄ure yaaguda, Cōāmacūrē netōncārī jīīgū” jī wācūqui. ³ Niipetire yaagūpe oteré d̄uca d̄ic̄u yaagūre “tee tiāmajāgū tiia” jīrjārō booa. Teerora sūcā, oteré d̄uca d̄ic̄u yaagūpecā niipetire yaagūre “m̄u wáicu diirote yaari, ñañaniā” jī wedepaticoterijārō booa. Niipetire yaagūre Cōāmacū cūū macū wáari tiitōayigu. ⁴ Marī āpīrē pade-cotegure “m̄u ñañarō tiia” jī wedepaticoterijārō booa. Cūūrē dutigú d̄ic̄u “queoró tiíawū o ñañarō tiíawū” jīmasīqui. Cōāmacūcā cūūrē pade-cotegure queoró tiigú wáari tiimasīqui. Teero tiigú, Cōāmacū cūūmena usenigūdaqui.

⁵ Teerora āpērā “sicab̄urecora apeyé b̄urecori nemorō Cōāmacūrē pade-oró booa” jī wācūcua. Āpērāpē “niipetire b̄urecori sīcārīb̄iro Cōāmacūye niā” jī wācūcua. Teero tiirā, mǎá niipetirap̄ura mǎá wācūrōp̄ure “Cōāmacū booró tiia” jīrō booa. ⁶ Sīcū sicab̄urecore “Cōāmacūya b̄ureco peti niā” jīgūno Cōāmacūrē padeogūd̄u, teero jīiqui. Niipetire yaagūcā cūū yaarēnorē “Cōāmacū ticoré niā” jī, yaaqui. Teero tiigú, Cōāmacūrē usenire ticoqui. Āpī wáicu diirote yaahegūcā cūū yaarēnorē “Cōāmacū ticoré niā” jī, yaaqui. Teero tiigú, Cōāmacūrē usenire ticoqui.

⁷ Marī catira, diaracā, marī basiro “ȳu booró tiigūda” jīrjārō booa. ⁸ Marī catirō jeatuario marī Ōpūrē “m̄u booró tiiyá” jīrjārō booa. Marī diarō p̄togāp̄u niirācā, “m̄u booró tiiyá” jīrjārō booa. Teero tiirā, catirá, diarō p̄togāp̄u niirācā cūūyara niā. ⁹ Cristo diariḡu niipacu, catijāwī. Teero tiigú, cūū catirá Ōpū, teero biiri diarirap̄u Ōpū niiqui sáa.

¹⁰ ¿Deero tiirā mǎáya wedegū tiirōb̄iro niigūrē wedepaticotei? ¿Deero tiirā cūūrē “tee tiāmajāgū tiia” jī besi? Cōāmacū basocāre wapa tiádari b̄ureco jeari, marī niipetira cūū p̄top̄u jeaadacu. Cūū basiro marī tiiriguere besegūdaqui. ¹¹ Tee maquērē Cōāmacūye queti jóarip̄p̄u jóanoā: Ȳu mǎá Ōpū catirucugū niā;

ȳu wedesere diamacū petira niā.

Teero tiigú, ateré jīā:

Niipetira ȳu díamacūp̄u ñicācoberimena jeacūmuādacua.

Niipetirap̄ura ȳure “Cōāmacū, m̄u diamacū maquē d̄ic̄u tiia” jīādacua,* jī jóanoā. ¹² Tee jóariguere tuorá, marī ateré masīā: Marī niipetirap̄ura marī tiiriguere Cōāmacūrē “teerora tiíwū” jī wedeadacu.

Jesuré padeorá padeorére ñañorjāña

¹³ Teero tiirā, cāmerī wedepaticoterijāña. Biiope tiíada: Apeyenómena Jesuré padeoráre ñañarē tiirī tiibuyérjāña. Teero biiri cūū padeorére ñañorī tiirjāña. ¹⁴ Ȳu marī Ōpū Jesuré padeojīgū, “niipetire yaarē añurē niā” jīmasīā. Āpīpē “ate yaaya maniréno niā” jī wācūrī, cūū basiropereja diamacūrā yaaya maniréno niā. ¹⁵ M̄u cūū yaaherenorē cūū ĩñacoro yaari, cūūcā yaajāboqui. Cūū yaatoaari siro, “atenórē yaaheḡu niimiāwārā” jī, ñañarō tugueñaqui. Cūū ĩñacoro yaaēñogū, cūūrē maḡú mee tiicú. Cristo cūūcārē diabosayigu. M̄u yaarém̄ena āpī padeorére ñañorī tiibuyérjāña. ¹⁶ Teero tiirā, mǎá tiirē añurē niipacari, āpērāpē “ ‘ñañaniā’ jībocua” jī wācūrā, teeré tiēñorjāña. ¹⁷ Cōāmacū dutiré

* 14:11 Isaías 45.23.

marĩpure niiré yaa, sĩni tiiré mee niĩã; ãpẽrãrẽ añuré tiiré, ãpẽrãména añuró niirecutire, cãmerĩ usenirepe niĩã. Espĩritu Santo tiĩápurementa teeré tiinóã. ¹⁸ Teeré tiigúno Cristo booró tiigú niĩ. Cõãmacũ cãũ tiirére ñña, useniqui. Teero biiri basocácã cãũrẽ “añuró tiigú niĩ” jĩcua.

¹⁹ Teero tiirã, sĩcãrõména añuró cãmerĩ wéepo, añuró niirecutirere ãmaããda. Marĩ sĩcãrõména niirecutira cãmerĩ tiĩápuada, Jesuré nemoró padeoáda jĩrã. ²⁰ Múã yaarémena ãpĩ Jesuré padeorére ñañorĩjãña. Niirõrã niipetire yaaré añuniã. Teero biipacari, ãpẽrã cãã padeorã yaaherenorẽ múã yaari ññabocua. Cũãcã múãrẽ ññacũ, yaajãbocua. Teeré yaagúno “ññanaré tiĩátu; Cõãmacũ boorére tiihégu niĩã” jĩ wãcũgũ, padeodúboqui. Múã cãũrẽ teero tiibuyéri, ññaniã. ²¹ Marĩ ãpĩ Jesuré añuró masĩhégãrẽ “Jesuré padeodúri tiibócu” jĩrã, biiro tiiró booa: Cũũ wáicu dii yaaherere yaarijãrõ booa; vino cãũ sĩnihêrere sĩnirĩjãrõ booa; apeyenó cãũrẽ Jesuré padeodúri tiirénorẽ tiibuyérĩjãrõ booa. ²² “Cõãmacũ ññacoropu yuu tiiré añuniã” jĩ tugueñagãno cãũ sĩcãrã teeré wãcũãrõ. Teero tiigú, ãpẽrã padeorére ñañorĩjãgũ, wapa cuohégu, usenigũ niĩ. ²³ “Ateré yaagu, Cõãmacũrẽ netõnucãgũ tiibócu” jĩ wãcũgũno teeré yaagu, “Cõãmacũ boorére tiia” jĩmasĩriqui. Teero tiigú, Cõãmacũrẽ netõnucãqui. Niipetire marĩ tiiré “Cõãmacũ boorére tiigú tiia” jĩgũ tiiró booa. “Cũũ booré mee niibocu” jĩpacu, “tiigúda” jĩ, cãũ basirora ññanarõ tiigú tiiqui.

15

Marĩ tusaré dícare wãcũrijãrõ booa

¹ Jesuré añuró masĩhẽrã cãũ “teeré tiirĩjãrõ booa” jĩrĩ, marĩ Jesuré añuró masĩrãpe cãũrẽ maĩjĩrã, “jáu” jĩjãrõ booa. Marĩ tusaré dícare tiirĩjãrõ booa. ² Cãũ tusarépere wãcũ, cãũrẽ tiĩápuro booa. Cãũrẽ nemoró Jesuré masĩãrõ jĩrã, teero tiiró booa. ³ Cristo basirocã cãũ tusaré dícare tiirĩyigu; ññanarõ netõrécãrẽ, ññanarõ wedeserecãrẽ nucãjãyigu. Tee maquẽrẽ Cõãmacũye queti jóaripũpu jóanoã:

Mũũrẽ ññatutira, mũũrẽ ññanarõ wedesera, yuupũre ññatutira tiĩiya,* jĩ jóanoã.

⁴ Niipetire too sugueropu Cõãmacũye queti jóaripũ maquẽ marĩrẽ masĩdutiropu jóanoyiro. Marĩ ññanarõ netõrã, tee jóariguere buera, nucãjãã. Wãcũtutuanemoã. Cõãmacũ cãũ tiĩádarere useniremena yuea. ⁵ Cõãmacũ marĩrẽ merẽã wãari, wãcũtutuari tiiqui. Marĩrẽ nucãjãrĩ tiiqui. Cãũ Jesucristo booró múãrẽ sĩcãrõména niirecutiri tiĩaro. Cõãmacũ múãrẽ teero tiirĩ, Jesucristo tiirĩrobirora tiirã niĩãdacu. ⁶ Teero tiirã, múã Cõãmacũ marĩ Õpũ Jesucristo Pacũre sĩcãrõména usenire ticoadacu.

Judíoa niihẽrãrẽ Jesucristoye quetire wederigue

⁷ Teero tiirã, Cristo marĩrẽ ñeerobirora cãmerĩ ñeeña. Múã teero tiirã, Cõãmacũ uputĩ macũ peti niirére eñnonóãdacu. ⁸ Ateré acabórijãña: Cõãmacũ marĩ ñecãsũmuãpure cãũ “tiigúda” jĩriguere diamacũ tiirigu niiwĩ. Teero tiigú, Cristora judíoare tiĩápugu atirigu niiwĩ. Cãũ teero tiiréména Cõãmacũ “tiigúda” jĩriguere eñnorigu niiwĩ. ⁹ Atecãrẽ acabórijãña: Judíoa niihẽrã “Cõãmacũ ãsarẽ bóaneõ ññagũ añunetõjõãrĩ” jĩdutigu, Cristo atirigu niiwĩ. Tee maquẽrẽ Cõãmacũye queti jóaripũpu biiro jóanoã:

* 15:3 Salmo 69.9.

Teero tiirá, judíoa niihērã watoapu m̄uarẽ usenipeori tiigúda; m̄uarẽ basapeori tiigúda,†

jĩ j́oanoã. ¹⁰ Aperopácãrẽ biiro j́oanoã:

Múã judíoa niihērã, cūyaramena useniña,†

jĩ j́oanoã. ¹¹ Aperopácãrẽ biiro jĩnemoã:

Niipetira múã judíoa niihērã, Cõamacũrẽ “m̄u añunetõjõãgũ niiã” jĩñã.

Niipetiro macãrãpura Cõamacũrẽ “añunetõjõãgũ niĩ” jĩãrõ,§

jĩ j́oanoã. ¹² Isaíacã biiro j́oarigu niĩwĩ:

Isaí* pãrãmi niinunusegu bauágudaqui.

Cũ judíoa niihērã Ôpũ niigũdu niigũdaqui.

Cũã cūrẽ “ũsãrẽ netõnégu niigũdaqui” jĩ padeoádacua,†

jĩ j́oarigu niĩwĩ.

¹³ Cõamacũ marĩrẽ wãcũbayirere ticogú múãrẽ usenirĩ tiáro. Múã cūrẽ padeorĩ, añurõ niirecutiri tiáro. Múãrẽ Espíritu Santo tuturomena bayirõ wãcũbayirere ticoaro.

¹⁴ Yáa wedera, múãrẽ biiro tãgueñaã: Múã ãpẽrãrẽ añurõ tiicú; Jesucristoyere añurõ masĩcu; cãmerĩ wedequenomasiçu. ¹⁵ Múã masĩrã niipacari, atipũpãre múãrẽ sĩquẽ apeyẽ diamacãrã j́oawũ, múã tuorĩguere acabõrijããrõ jĩgũ. Cõamacũ yũre añurẽ ticogú yũre sõnecorigu niĩwĩ, ¹⁶ judíoa niihērãrẽ Jesucristoye quetire buearo jĩgũ. Paiã basocã néeatirere Cõamacũrẽ ticoro tiirõbirora yũ judíoa niihērãrẽ cūrẽ ticodugaga. Espíritu Santo cūãrẽ Cõamacũyara sããrĩ tiigúdaqui. Teero tiirĩ, Cõamacũ cūãrẽ “yáara niĩya” jĩ ñeegúdaqui.

¹⁷ Jesucristo tiápurementa Cõamacũ yũre cūĩriguere añurõ tiia. Teero tiigú, yũ paderẽre añurõ tãgueñaã. ¹⁸ Cristo yũmena judíoa niihērãrẽ Cõamacũrẽ yũri tiirĩgu niĩwĩ. Cũ yũmena tiirĩgue dícare múãrẽ wedegudacu. Yũ buerémenta, teero biiri yũ tiirémenta Cristo judíoa niihērãrẽ padeorĩ tiiwĩ. ¹⁹ Apeyecãrẽ, Cõamacũ tutuaremena cū sĩcãrã tiimasĩrenorẽ tiẽñowã. Espíritu Santo tutuaremena buewã. Teerẽ tiigú, Jerusalénpu tée Iliria ditapu Cristo basocãre netõnére quetire wedetugu jeawũ. ²⁰ “Cristoye quetire ãpẽrã buenoña manirõpũre wedegũda” jĩ wãcũrigu niijĩgũ, tee tiiwũ. ãpẽrã cūã buerĩgue macãrĩpũre buenunusedugariwũ. ²¹ Yũ teero tiirẽre Cõamacũye queti j́oariũpũ biiro j́oanoã:

Cũyẽ quetire sicato masĩhērãrẽ wedenoádacua.

Cũyere cūã tuorĩguere tuomasĩãdacua,†

jĩ j́oanoã.

Pablo “Romapu wáadugaga” jĩ wãcũrigue

²² Yũ teemacãrĩpu buewarucujĩgũ, múã pũtopũ wáamasĩriwũ ména. ²³ Atitõre teemacãrĩpũre bueyapanoã. Teero tiigú, tiiburecopũ múãrẽ ñnadugarigu niijĩgũ, ²⁴ España pu wáagu, múã pũtopũ netõwáguda. Múãrẽ ñã, useni, péero niigũda. Too síro España pu yũ wári, múã yũre tiiapudugari, añunetõjõããdacua. ²⁵ Yũ Jerusalénpu wágudu tiia ména. Too macãrã Jesuré padeorãre tiiapugu, niyeru néewabosagu tiigúda. ²⁶ Jesuré padeorã Macedonia, Acaya dita macãrã niyeru néõrira niiwã.

† 15:9 2 Samuel 22.50; Salmo 18.49. † 15:10 Deuteronomio 32.43. § 15:11 Salmo 117.1.

* 15:12 Isaí David pacũ niirigu niĩwĩ. 1 Samuel 16. † 15:12 Isaías 11.10. † 15:21 Isaías 52.15.

“Jerusalénpu niirã bóaneõrãrê Jesuré padeorãre ticocoadã”, jĩrira niuwã. ²⁷ Cũã wãcũrõmena “ticocoadã” jĩrira niuwã. Añurõ tiirã teero jĩrira niuwã. Judíoa Jesuyé quetire wederẽmena judíoa niihẽrãrê tiípupa. Judíoa niihẽrã Jesuré padeojĩrã, cũãcã Cõamacũ “ticoguda” jĩriguere ñeerira niuwã. Teero tiirã, cũã cõorẽmena judíoopere tiípuro booa. ²⁸ Yũ tee niyerure Jerusalén macãrãrê ticotoagu, España pu wáagu, múãrê ññanetõwaguda. ²⁹ Biiro wãcũã: Yũ múã pãtopu jeari, Cristo yũmena niijĩgũ, múãrê cũã añurõ tiirere ticonemogũdaqui.

³⁰ Yãa wedera, múãcã Jesucristore padeóa; Espíritu Santo marĩrẽ cãmẽrĩ marĩ tiii. Teero tiirã, yũ Cõamacũrẽ sãirõbirora múãcã sãiapuya. Yéemaquẽ niĩadarere bayirõ sãibosáya. ³¹ Biiro sãibosáya: “Judeapu niirã Jesuré padeohera Pablora ñañarõ tiirijããrõ. Teero biiri Jerusalén macãrã Jesuré padeorã Pablo cũãrẽ néewaaderere useniremena ñeeãrõ” jĩ sãibosáya. ³² Yũre añurõ wáari, Cõamacũ boorĩ, múã pãtopu useniremena jeagudacu. Toopũ yeerisãgũdacu. ³³ Cõamacũ añurõ niirecutirere ticogũ múã niipetirama niĩãrõ. Teerora tiíaro.

16

Roma macãrãpũre añuduticorigue

¹ Sícõ Jesuré padeogũ múã pãtopu wáago tiiyo. Coowãmecutiyo Febe. Cencrea macãrã Jesuré padeorĩ põna macãrãrê tiípura menamacõ niyo.

² Múã Jesuré padeorã useniremena coore bocaya. Marĩ Jesuré padeorãre añurõ bocaro booa. Coopãre tiípucõ. Yũcãrê tiípuyo. Teero tiirã, coore apeyenõ dũsarĩ, ticowa.

³ Aquila, cũã nũmo Priscila añuãrõ. Yũ Jesucristoyere bueri, cũãcã yũre bueapuwa. ⁴ Æpẽrã yũre siãdugári, cũãcãrê siãrĩquiopacari, yũre tiípupa. Cũã teero tiiriguere yũ dícu usenire ticoria; niipetira judíoa niihẽrã Jesuré padeorãcã usenire ticooya.

⁵ Jesuré padeorĩ põna macãrã cũãya wiipu neãrãcã añuãrõ.

Æpĩ yũ maĩgũ Epeneto añuãrõ. Cũãrã Asia ditapũre æpẽrã suguero Cristore padeosuguerigu niĩ.

⁶ Mariãcã añuãrõ. Múãrê tiípugo bayirõ padebosaayigo.

⁷ Yãa wedera Andrónico, Junias añuãrõ. Cũãcã yũmena peresuwiipu niuwã. Cũã yũ suguero Cristore padeorĩra niuwã. Jesús cũũyere wededutigu beserira cũãrê “añurã niĩya” jĩãyira.

⁸ Marĩ Õpũrẽ padeogũ yũ maĩgũ Ampliato añuãrõ.

⁹ Urbano marĩmena Cristoye quetire wedegũ añuãrõ. Teero biiri yũ maĩgũ Estaquis añuãrõ.

¹⁰ Apeles añuãrõ. Cũã Cristore añurõ padeogũ niĩ. Niipetire cũã tiirere ññarã, “Jesuré añurõ padeogũ niĩ” jĩ ññaãya.

Aristóbuloya wii macãrãcã añuãrõ.

¹¹ Yãa wedegu Herodiõn añuãrõ.

Teero biiri Narcisoya wii macãrã marĩ Õpũrẽ padeorã añuãrõ.

¹² Trifena, Trifosa marĩ Õpũyere bayirõ paderã añuãrõ.

Ësã maĩgõ Pérsida marĩ Õpũyere maquẽrẽ bayirõ peti padegũ añuãrõ.

¹³ Rufo añuãrõ. Niipetira cũãrê “marĩ Õpũrẽ añurõ padeói” jĩĩya. Cũã pacocã añuãrõ. Coore yũ pacore tiirõbiro ññaã.

14 Asíncrito, Flegonte, Hermes, Patrobas, Hermas, ãpẽrã Jesuré padeorã cúãmena niirã ãñuãrõ.

15 Filólogo, Julia, Nereo, teero biiri cãũ bayio, Olimpás, niipetira Jesuré padeorã cúã p̃ũtop̃ũ niirã ãñuãrõ.

16 Múã câmerĩ maĩrémena ãñudutiya.

Niipetira Cristore padeorẽ põnarĩ macãrã múãrẽ ãñuduticoya.

17 Yáa wedera, múã padeorére ñañorãnorẽ, múãrẽ batanacãjeari ti-buyéranorẽ ññamasĩña. Cúã múãrẽ buerigue maquẽrẽ buericua. Teero tiirã, cúãnorẽ t̃uor̃jãwa. 18 Cúãno marĩ Òpũ Cristo booró tiirã mee ticúã; cúã boorépe tiirã niicua. Cúã ãñurõ wedesemeniremena diamacú wedesera tiiróbiro wedesecua. Bayiró peti ãñurõ t̃uomasĩbayiherare jĩditoremena padeorĩ tiijácuã. 19 Múãpeja ãñurõ Jesús booró tiirã tiiáyiro. Niipetira múãrẽ teero jĩñya. Teero tiigú, múãmena bayiró useniã. Múãrẽ ãñurépere tiimasĩrĩ boosãã; ñañarépere tiimasĩrĩ booríã. 20 Múã ãñurépere tiimasĩrĩ, péerogã siro Cõãmacũ ãñurõ niirecutirere ticogú múãrẽ Satanárẽ docacũmubosari tiigúdaqui. Jesucristo marĩ Òpũ múãrẽ ãñuré ticoaro.

21 Timoteo ỹũũmena Jesuyé quetire wedegú múãrẽ ãñuduticoi. Yáa wedera Lucio, Jasón, Sosípater cúãcã múãrẽ ãñuduticoya.

22 Ỹũũ marĩ Òpũrẽ padeogú atipũrẽ Pablora jóabosagu múãrẽ ãñudutia. Ỹũũ wãmecutia Tercio.

23 Gayo múãrẽ ãñuduticoi. Jesuré padeorĩ põna macãrã cúũya wiipũ neãrucuya. Ỹũũ Pablo tiiwipú cãniã. Erasto atimacã macãrã paderáre wapatícotegu ãñuduticoi. Teero biiri ãpĩ Jesuré padeogú Cuarto ãñuduticoi.

24 Jesucristo marĩ Òpũ múã niipetirare ãñuré ticoaro. Teerora tiiáro.

Pablo useniremena jóayaponorigue

25 Marĩ Cõãmacũrẽ “ãñunetõjõãĩ” jĩñãda. Ỹũũ cúũye quetire ãñurére bueri, teero biiri ỹũũ Jesucristo marĩrẽ tiibosáriguere wederi, cúã múãrẽ nemorõ padeorĩ tiimasĩqui. Ỹũũ wederé maquẽrẽ too suguero macãrãpũ t̃uomasĩriyira; yoari masĩña manirigue niiriro niiwũ. 26 Atitópere Cõãmacũ cúũyara profetaye jóariguemena niipetire põnarĩ macãrãrẽ masĩrĩ tiiquí. Cõãmacũ catirucugu cúũ netõnére quetire wededutiqui, basocã cúũrẽ padeoarõ jĩgũ, teero biiri cúã boorépe tiiáro jĩgũ.

27 Cõãmacũ s̃icũrã niigú niipetirere mas̃ipetigure “ãñunetõjõãĩ” jĩñãda. Jesucristo tiápuomena Cõãmacũ niirecutirere wãcũrã, teerora jĩrucujããda. Teerora jĩñãda.

Nocõrõrã jóaa.

CORINTO MACĀRĀRĒ Pablo jóasugueripũ

Āñuduticorigue

¹ Yũũ Pablo Cõãmacũ booró cãũ beserigu niii Jesucristoyere wededutigu. Sõstenes marĩya wedegũmena ² múã Cõãmacũrẽ padeorãre Corintopũ niirãrẽ ãñudutia. Múã Jesuré padeorãre Cõãmacũ beserigu niiiwĩ, cãũ põna niirãrõ jĩgũ. Niipetiro macãrãrẽ marĩ Ōpũ Jesuré padeorãre beserigu niiiwĩ. Jesucristo niipetira cãũrẽ padeorã Ōpũ niii. Cãũcã marĩ Ōpũ niii.

³ Cõãmacũ marĩ Pacũ, Jesucristo marĩ Ōpũ múãrẽ ãñurẽ ticoaro; ãñurõ niirecutiri tiiaro.

Cõãmacũ Cristomena ãñurẽ ticoré

⁴ Múã Jesuré padeorã niirĩ, Cõãmacũ múãrẽ ãñurẽ ticorigũ niiiwĩ. Cãũ teero tiirere ñagũ, cãũrẽ usenire ticorucua. ⁵ Múã Jesucristomena niirĩ, Cõãmacũ múãrẽ cãũye niipetire ãñurere ticorigũ niiiwĩ. Teerẽ ticogu, múãrẽ cãũyere ãñurõ masĩrĩ tiirigu niiiwĩ. Āpẽrãrẽ múã cãũye quetire ãñurõ wederi tiirigu niiiwĩ. ⁶ “Cristo ãñurõ tiigũdaqui” jĩrigue, múã padeorĩ, diamacũ wáawũ. ⁷ Teero tiirã, múã marĩ Ōpũ Jesucristo putuaatiadarere yueri, Cõãmacũ ãñurẽ tiimasĩrere ticoré dusarĩa. ⁸ Cãũ múãrẽ padeorucũjãrĩ tiigũdaqui, tée atibáreco* petiripũ. Teero tiirã, marĩ Ōpũ Jesucristo putuaatiri, wapa cuohera niĩadacu. ⁹ Cõãmacũ cãũ jĩrere diamacũ tiigũ niii. Cãũrã múãrẽ beserigu niiiwĩ, cãũ macũ Jesucristo marĩ Ōpũmena siccãrõména ãñurõ niidutigu.

Sĩquẽrã batarjãña

¹⁰ Yáa wedera, marĩ Ōpũ Jesucristo wãmemena múãrẽ ateré jĩĩã: Múã siccãrĩbĩro wãcũ, useniremena cãmerĩ wedeseya. Siquẽrã batarjãña. Siccãrõména wãcũ tũgueña, niirecutiya. ¹¹ Yũũre Cloé wãmecutigoya wii macãrã múã cãmerĩ ñadũgaherere wedewa. ¹² “Basocã merẽã dícu wãcũrã tiiĩya”, jĩwã. Siccũ “yũũ Pablomena niiiã” jĩãyigu. Āpĩ “yũũ Apolomena”, Āpĩ “yũũ Pedromena”, Āpĩ “yũũ Cristomena niiiã” jĩãyira. ¹³ Teero jĩrijãrõ booa. Marĩ Cristore padeorã niijĩrã, siccãpõna macãrã niiiã. ¿Yũũ Pablo múãrẽ curusapũ diabolari? Diabolariwũ. Múãrẽ wãmeõtira, ¿Pablo wãmemena wãmeõtiri? Wãmeõtirijĩya. ¹⁴ Cõãmacũrẽ usenire ticorémena ateré jĩĩmasĩã: Yũũ múãrẽ wãmeõtiriwũ. Crispo, Gayo dícuere wãmeõtiwũ. ¹⁵ Teero tiirã, siccãno “Pablo wãmemena wãmeõtínorigu niiiã” jĩĩmasĩriqui. ¹⁶ Abenaquẽ, Estéfãnaya wii macãrãcãrẽ wãmeõtiwũ. Yũũ wãcũãtã, Āpẽrãrẽ yũũ wãmeõtínemoriwũ. ¹⁷ Cristo yũũre wãmeõtitudigu cũũririgu niiiwĩ. Teerẽ yũũre cũũgũ, masĩrĩ basoca wedeserobiro wedesedutiririgu niiiwĩ. Yũũ masĩrĩ basocabiro wedeseatã, yũũre tuorã ateré jĩĩbojĩya: “Pablo ãñurõ wedesemasĩqui”, jĩĩbojĩya. Tee dícuere wãcũrã, Cristo cãũrẽ curusapũ diabolariquepere tuomasĩribojĩya.

Cõãmacũ tutuarere, cãũ masĩrere Cristomena masĩnoã

* 1:8 “Atibáreco” pecasãyemena: “este mundo” jĩĩdũgaro tiia.

18 Cristo curusapu marĩrẽ diabosarigue quetire marĩ wederi, pecamepu wáaadara “teero jĩĩmajārã tiiya” jĩĩ wácũcua. Marĩ cũũ netõnénorirapereja tee queti Cõamacũ tutuarere eñoã. ¹⁹ Cõamacũye queti jóaripũpu teerẽ biiro jóanoã:

Cõamacũ jĩĩwĩ:

“Atibúreco macārã masĩri basoca cúa masĩre buri niirẽ putuári tiigúda; cúa tuomasĩrere emajágúda”, † jĩĩ jóanoã.

²⁰ ¿Deero putuái “masĩpetijãã” jĩĩrã, teero biiri buerĩ basoca, teero biiri sũcã atibúreco maquẽrẽ wedesemenirãcã? Cõamacũ atibúreco maquẽ cúa “tuomasĩã” jĩĩrere buri niirẽ putuári tiiquí. ²¹ Cõamacũ masĩgũ niijĩgũ, atibúreco macārã cúa masĩremena cũũrẽ masĩrĩ boorĩyigu. Netõnere quetire wederemenape tee quetire padeorãre netõnedugayigu. Cũũrẽ padeohérapere tee quetire wederẽ buri niirẽ baucú.

²² Judíoa “Cõamacũ tutuaromena tiiẽnorĩ ñnatoarapu, múã wederere padeoáda” jĩĩya. Griegoa atibúreco maquẽ masĩre amaãya. ²³ Ɔsãpeja Cristo curusapu diarigũye quetire wedea. Judíoa teerẽ tuorã, ññarõ jĩĩrõbiro tũgueñaya. Griegoacã tee quetire tuorã, “teero jĩĩmajārã tiiya” jĩĩya. ²⁴ Marĩ Cõamacũ beserirapeja, judíoa, griegoa, Jesucristoye quetire tuorã, Cõamacũ tutuarere, cúa masĩnetõjõãrere tuomasĩã. ²⁵ Atibúreco macārã Cõamacũ masĩre buri niirẽ wácũũya. Niiria. Cõamacũ masĩrepe basocã masĩre nemorõ niã. Apeyerẽja, Cõamacũrẽ tutuhegu tiirõbiro ññaãya. Niiria. Cũũ tutuarepe basocã tutuare nemorõ tutuanemore niã.

²⁶ Yãa wedera, múã too sugueropu niiriguere wácũña. Cõamacũ múãrẽ beserĩ, puarãgã atibúreco maquẽrẽ masĩri basoca niiwũ. Puarãgã dutirã niiwũ. Puarãgã õpãrãya wedera niiwũ. ²⁷ Cõamacũ biiro tiiyigu: Cũũ atibúreco maquẽ masĩri basocare bobodutigu, cúa “tuomasĩhẽrã niĩya” jĩĩrãrẽ beseyigu. Dutirãre bobooro wáadutigu, dutirẽ cuohẽrere beseyigu. ²⁸ Cõamacũ basocãre besegu, buri niirãrẽ, ãpẽrã doonõrãrẽ, wapamanĩrãrẽ beseyigu. Cũũ teero tiigú, uputĩ macārã buri niirã putuáaro jĩĩgũ, teero tiiyigu. ²⁹ Teero tiirã, marĩ Cõamacũ ññacoropu jeari, sícũ “yũũ ãpẽrã nemorõ niiwũ” jĩĩmasĩriqui. ³⁰ Cõamacũ basiro múãrẽ Jesucristomena sícãrĩ niirĩ tiiyigu. Cristomenarã marĩ masĩre cuoa. Cũũmenarã Cõamacũ marĩrẽ “cúa ãñurãrã niĩya” jĩĩ ññaqui. Marĩrẽ cũũ põna niirĩ tiirĩgu niiwĩ. Teero biiri marĩrẽ netõnérĩ tiirĩgu niiwĩ. ³¹ Teero tiirã, Cõamacũye queti jóaripũ jĩĩremena putuáa. Biiro jóanoã: “Yũũja ãñunetõjõãgũ niã; biiro tiigúno niã” jĩĩdugagũno jĩĩrijãrõ booa. Biirope jĩĩrõ booa: ‘Marĩ Ɔpũ ãñunetõjõãgũ niĩ; biiro tiirĩgu niiwĩ’ jĩĩrõ booa”, † jĩĩ jóanoã.

2

Cristo curusapu diarigue queti

¹ Yãa wedera, yũũ múã putopu Cõamacũye quetire wedegu jeagu, biiro tiiwũ: Tuomasĩrõrã wedewu. Wisíore wãmemena, atibúreco macãrãye masĩremena wederiwu. ² Yũũ múã putopu niigũ, “Jesucristoye queti, cũũ curusapu diarigue dícare wedegúda” jĩĩ wácũwũ. ³ Múãrẽ wedegu, tutuhegu niiwũ. Bayirõ cuigu, ñapõpiremena niiwũ. ⁴ Yũũ múãrẽ padeorĩ boogú, atibúreco macãrãye masĩremena wedeseriwu. Teero wedeserono

† 1:19 Isaías 29.14. ‡ 1:31 Jeremías 9.24.

tiigú, yuu wedeseri, Cõamacũ cãũ Espiritumena cãũ tutuarere ãñorígu niiwĩ.
 5 Teero tiigú, atibáreco macãrãye masíremena múãrẽ padeorí tiiríwũ.
 Cõamacũ cãũ tutuaromenape múãrẽ padeorí tiirígu niiwĩ.

Cõamacũ masíre Espiritu Santomena tãomasĩã

6 Teero niipacari, Jesuré ãñurõ padeorãpũre masíre wedea. Tee masíre atibáreco macãrãye masíre mee niĩã; cããrẽ dutirãye masíre mee niĩã. Cũã máata petiãdacua. 7 Æsãpe wedera, Cõamacũye masíre wedea. Cũũ masíre too suguero macãrãpũ masíña maniríguere wedea. Atibáreco tiãdari suguero, Cõamacũ tee yayiõrere “biiro tiigúda” jĩ wãcũtoayigu. Marĩrẽ netõnãdarere, marĩrẽ ãmũãsepũ ãñurõ tiãdarere wãcũyetoayigu. 8 Sícãno atibáreco macãrã dutigú teeré tãomasĩriyigu. Tãomasĩrã doca, marĩ Õpũ ãñunetõjõãgãrẽ curusapũ sããribojĩya. 9 Cõamacũye queti jóaripũpũ teero jóanoã:
 Cõamacũ cãũrẽ maĩrãrẽ ãñurẽ quẽnoyúeyigu.

Sícãno ãñaririguere, cãũ tuoririguere, cãũ wãcũririguere quẽnoyúeyigu,*
 jĩ jóanoã. 10 Tee ãñurẽ marĩ masĩririguere Cõamacũ Espiritu Santomena marĩrẽ masĩrĩ tiii. Espiritu Santo niipetire wisiõnetõnãcãrere, Cõamacũ tiãdarere masĩpetijãĩ.

11 Marĩ ãpĩ cãũ wãcũrẽre masĩria. Cãũ sícũrã cãũ wãcũrẽre masĩiqui. Tee tiirõbiri sícãno Cõamacũ wãcũrẽre masĩriqui; Espiritu Santo dícu cãũ wãcũrẽre masĩ. 12 Atibáreco macãrã wãcũrẽmena Cõamacũ marĩrẽ ticoriguere tãomasĩria. Espiritu Santo Cõamacũ marĩrẽ ticodiocorigu wãcũrẽ ticorẽmenape tãomasĩã. 13 Æsã teeré wedesera, Espiritu Santo “biiro bueya” jĩrẽmena wedesea. Æsã basiro masíremena wedeseria. Espiritu Santo buedutirobirora cãũrẽ cãorãre buea.

14 Espiritu Santore cãohégupeja Espiritu Santo buerẽre booríqui. “Teero jĩãmãjãrã tiĩya”, jĩiqui. Espiritu Santo tiãpuremena dícu Cõamacũyere tãomasĩnoã; “¿diamacãrã niĩ?” jĩ besemasĩnoã. Teero tiigú, Espiritu Santore cãohégũ cãũ buerẽre tãomasĩriqui. 15 Espiritu Santore cãogúpeja niipetire Cõamacũyere tãomasĩiqui; “¿diamacãrã niĩ?” jĩ besemasĩiqui. Cãũrẽna Espiritu Santore cãohégupe tãomasĩriqui; “¿diamacãrã tiigãri cãũ?” jĩ besemasĩriqui. 16 Cõamacũye queti jóaripũpũ teero jóanoã:

Sícãnopera marĩ Õpũ wãcũrẽre masĩriqui.

Sícãnopera Cõamacãrẽ “ateré biiro tiiyã” jĩ dutimasĩriqui,†
 jĩ jóanoã. Marĩpe Cristo wãcũrẽre tãomasĩã.

3

Cõamacãrẽ padecoteraye maquẽ

1 Yãa wedera, múãrẽ Jesuré ãñurõ padeorãpũre tiirõbiri wedemasĩriwũ. Atibáreco macãrãrẽ tiirõbiri wedewũ. Cristoyere wĩmarãrẽ wedegãbiri wedewũ. 2 Múãrẽ wĩmarãbiri wisiõheregãrẽ wedewũ. Múã wisiõrere tãomasĩhãrã niiwũ ména. Sícũ wĩmagũ õpẽã ãpũgãrẽ yaaré ecarõno tiirã, õpẽcõre tĩãcua. Teerora múãrẽ tiiwũ. Teerora yuu mecãtĩgãrẽ wisiõrere wederi, tuoribocu. 3 Múã atibáreco macãrãbiri niicu ména. Múã cãmerĩ ãgora, cãmerĩ ãnadugãhera atibáreco macãrãbiri niicu; cãũ boorõ tiidugãrãbiri tiicũ. 4 Múã sĩquẽrã biiro wedesea: “Yuu Pablomena

* 2:9 Isaías 64.4. † 2:16 Isaías 40.13.

niiã”, ãpêrã “y^{uu} Apolomena niiã” jĩã. Teero jĩrã, atibúreco macãrãbiro wedesera tiia.

⁵ ¿Noã niĩ Apolos? ¿Noã niĩ y^{uu}? Ësã Cõamacũrẽ padecoteri basoca niiã. Ësã wederiguemena múã marĩ Òpũrẽ padeowá. Ësãcõrõ Cõamacũ tiidutirere tiiwá. ⁶ Y^{uu} sicato otegú tiiróbiro múãrẽ wedenucãwũ. Apolos y^{uu} oteriguere oco píogu tiiróbiro múãrẽ buenemoyigu. Cõamacũpe teeré bucuarĩ tiiquí. ⁷ Oteré otegú, oco píogu uputí macãrã mee niĩya; Cõamacũpeja uputí macũ niiquí. Cũũrã ãsã oteriguere bucuarĩ tiigú tiiróbiro basocãre padeonemórĩ tiiquí. ⁸ Oterí basoca, oco píori basoca sícãrĩbiro niĩya. Cõamacũ cããrẽ cúã paderiguecõrõ wapatígudaqui. ⁹ Ësã Cõamacũrẽ padecoteri basoca sícãrõmẽna padea. Múã cãũye oteré cuorí dita tiiróbiro niiã.

Teero biiri múã sicawí Cõamacũ tiinucãri wii tiiróbiro niiã. ¹⁰ Cõamacũ y^{uu}re buemasĩre ticorẽmena wii nucõmenígũ tiiróbiro múãrẽ ãñurõ buenucãwũ. Apĩ múãrẽ buenemogũ, wiire tiinemõmuãgũ tiiróbiro tiigú tiĩ. Wiirẽ padeapura ãñurõ tiirõ booa. ¹¹ Botarĩ nucõãri siro, ãpĩ nucõquẽnomasĩriqui. Jesucristo botarĩ nucõrĩgue tiiróbiro niĩ. ¹² Jesucristoyere ãñurõ diamacá buerá oro, plata, apeyẽ ãtãperi wapapacãremena wii tiinemõmuãrã tiiróbiro tiicúa. ãpêrã merẽã buerãpe yucu páaremena, táamena, muĩmena tiinemõmuãrã tiiróbiro tiicúa. ¹³ Atibúreco petirí, pecame atiadacu. Tii pecamerã niipetira basocá tiirĩguere baurocá ãñoãdacu. Cõamacũ basocá tiirĩguere jũũrĩ ãñagũ, besegú tiiróbiro bese, wapatígudaqui. ¹⁴ Sícũ ãñurõ tiigú, wii wapapacãremena tiinemõmuãgũ tiiróbiro niiquí. Cũũ paderigue jũũricu. Netõãri siro, wapatínogũdaqui. ¹⁵ Apĩ cãũ paderigue jũũãdacu. Teero wãari, niipetire cãũ tiirĩgue ditipeti-jõããdacu. Cũũ sícũrã pecamerẽ dutiwitĩwarigu tiiróbiro netõgũdaqui.

¹⁶ ¿Múã masĩrii? Múã Cõamacũwii tiiróbiro niiã. Espĩritu Santo múãpure niĩ. ¹⁷ Sícũ Cõamacũwiire ñãñorĩ, Cõamacũ basirora cãũya wiire ñãñoãrigure ñãñarõ tiigũdaqui. Cõamacũwii ãñunetõjõãri wii niiã. Múãrã tiiwí niijãrã tiia.

¹⁸ Wisirĩjãña. Sícũ biiro wãcũboqui: “Y^{uu} atibúreco macãrãye masĩre masĩpetijãã”, jĩ wãcũboqui. Teero wãcũgũno masĩhẽgũbiro niijããrõ. Cũũ teero niirĩ, Cõamacũ cãũrẽ ãñurõ masĩgú putuári tiigũdaqui. ¹⁹ Atibúreco macãrãye masĩre Cõamacũ ãñacoropure teero jĩãmajãre niiã. Cõamacũye queti jóaripũpu teero jóanoã: “Cõamacũ atibúreco macãrãrẽ cúã tiid-itõmeniremena ñãñarõ putuári tiiquí”,* jĩ jóanoã. ²⁰ Aperopãre Cõamacũye queti jóaripũpũre ate jóanemonoã: “Marĩ Ópũ ateré masĩqui: Masĩri basoca wãcũrẽ búri niiré niiã”,† jĩ jóanoã.

²¹ Teero tiirã, “Inimena niiã; cãũ biiro tiigú niĩ” jĩ wãcũrijãrõ booa. Cõamacũ múãrẽ ãñurõ wãari boogú, niipetirere, niipetirare tiiapudutigu ticocoyigu. ²² Y^{uu} Pablo, Apolos, Pedro, ãsã múãrẽ tiiapura niiã. Atibúreco maquẽ, catiré, diaadare, atitõ maquẽ, too síro maquẽ múãrẽ tiiapure niiã. Niipetire múãye niiã. ²³ Múãpe Cristomena niiã. Cristope Cõamacũmena niĩ.

4

Cristoye quetire wederã paderigue

* 3:19 Job 5.13. † 3:20 Salmo 94.11.

¹ Múã ùsārē biiro wācūrō booa: “Cristore padecoteri basoca niíya; Cōāmacūye quetire too sūguero macārāpu masiña maniriguere wedecotera niíya”, jī wācūrō booa. ² Wedecoteguno cūūrē dutiarrocōrō diamacá tiirō booa. Teero tiirá, āpērā cūūrē padeoádacua. ³ Múã yuu paderére beseri, péerogā wācūpatiria. Queti beserí basoca beseri, wācūpatiria. Yuu basiro yuu tiirére beseria. ⁴ Yuu paderére wācūgū, “ñañarō tiíátu” jī wācūria. Teero wācūripacu, “añurō paderucua” jī besemasiriga; marí Ōpū dícu yuu tiirére besequi. ⁵ Teero tiirá, āpērā tiirére besesuguerijaña. Marí Ōpūrē yueya. Cūū pūtaatigu, niipetire basocá masiña manimiriguere bauanégūdaqui. Āpērā apeyenó tiirá wáari, cúā wācūwarere masiña maniã. Cōāmacū teecārē baurocá bauanégūdaqui. Tiibareco niirí, Cōāmacū niipetirare cúā tiirigue pōōtēōrō añurē ticogūdaqui.

⁶ Yáa wedera, teerē wedegu, múārē añurére boosāgū wedea. Teero tiigú, Apolos, yuu úsāye maquēmena múārē queoré ticoawū. Múã Cōāmacūye queti jóaripū jīrōbirora queoró tiáro jīgū, tee queoré ticoawū. Teeména múã ateré jīnemoribocu: “Ŭsārē buegūpe múārē buegū nemoró añurō buenemo”, jīribocu sáa. ⁷ Múã āpērā nemoró añurá niiria; masīnetōnucārā niiria. Niipetire múã cuoré Cōāmacū ticorigue dícu niíã. Cūū ticorigue niipacari, ¿deero tiirá múã basiro buaríra tiiróbiro tūgueñaí?

⁸ Múã niipetire cuorábiro tūgueñacu. Teero biiri Cōāmacū tiimasíre ticorére cuopetirabiro tūgueñacu. Ōpārābiro tūgueñarā, úsārē booríã. Múã ōpārā niirí, nemoró añuniádacu úsārē. Múã diamacúrā ōpārā niíātā, úsācā múāmena dutiapubocu. ⁹ Yuu biiro tūgueñaã: “Ŭsā sīãcōãādarabiro niirā tiia”, jī tūgueñaã. Sīãcōãnoādara watoapu Cōāmacū úsārē Jesús cūyere wededutigu beserirare niituropu cūūrirabiro tūgueñaã. Atibareco macārā, ũmuāse macārā úsārē iñanucūcua, “deero wáaadari” jīrā. ¹⁰ Ŭsā Cristoye dícuere wederé wapa basocá úsārē biiro wācūcua: “Tūomasīhērā, tutuhera, búri niirā niíya”, jī wācūmicua. Múã basiro dícu biiro wācūcu: “Ŭsācā Cristomena niijrā, tūomasīpetira, tutuara, quioníremena iñanorā niíã”, jī tūgueñamicu. ¹¹ Sicatopura úsā ñañarō netōnucāwū. Atitōcārē teerora yapacutíjã. Juabóara niíã; oco sīnidugára niíã; suti cuohéra niíã. Basocá úsārē ñañarō páaapeya. Ŭsāya wii peti maniã. ¹² Ŭsā boorénorē sãíādara, úsā basiro bayiró padea. Basocá úsārē ñañarō wedeseri, cúārē úsāpe “añurō wáaaro” jī sãibosáa. Ŭsārē ñañarō tiirí, teero tūgueñajã. ¹³ Basocá úsārē ñañarō wedepatiri, cúārē añurōmena quēnoã. Atibareco maquē cúā cōárē tiiróbiro, cúā boohébiro úsārē iñāya. Sicatopura doonucārira teerora doorucújāya.

¹⁴ Múārē bobodutígu mee jóaa; múārē maígú, yuu pōnabiro diamacú wācūrí boogú wedea. ¹⁵ Múã pau diez mil Cristoye quetire bueráre cuomasíã. Teero pau cuopacári, sīcārā niíi múārē wedesuguerigu. Yuará niíã “Jesucristo basocáre netōnégū atirigu niíwí” jīrē quetire wedesuguegu. Múã tee quetire tuorá, cūūrē padeonucāwū. Teero tiigú, yuu múã pacūbiro niíã. ¹⁶ Teero tiigú, múārē biiro tiirí boogá: Yuu tiirécutirere iñacu, tiinunúseya. ¹⁷ Yuu teerē boosāgū, Timoteore múã putopu ticocogu tiia. Cūūrē maíã. Cūū yuu macūbiro niigú niíi. Marí Ōpūyere diamacú tiirucúi. Yuu Cristore padeogú tiirécutirere cúū múārē wedegūdaqui. Yuu niipetiropu niipetira Jesuré padeoré pōnarí macārārē wederénocārē wedegūdaqui.

18 Siquērã múã menamacārã biiro wácũcua: “Usã Pablo nemorõ Cõamacũyere tuomasĩã. Teero tiigú, cuigu, atiriqui” jĩ wácũmicua. 19 Yũũpe “Cõamacũ boorí, máata múã pũtopũ wáagũda” jĩ wácũã. Toopú wáagu, teero wedesera wederere masigũda. Tee dícare masĩricu. “¿Diamacũrã Cõamacũ tutuaremena cũyere tiirára tiií cúa?” jĩ masigũda. 20 Cõamacũ dutiré marĩpũre jeari, marĩ wedeseremena dícu teeré ñloría; cũũ tutuaremenape ñnonõã. 21 ¿Ñeeré tiiri boogári múã? ¿Yũũ múã pũtopũ wáagu, pacũ cũũ põnaré ññarõ tiirõbirora múãrẽ ññarõ tiiri boogárite? ¿Maĩrémenapere wederi boogárite?

5

Ññaré tiigũre cõãdutare

1 Múãmena niirã cúa tiiré queti ãnopú jeatoaa. Biiro tuonõã: Sícũ múã menamacũ cũũ pacũ dúuturigore ñma, ñmocũtiayigu. Biiro tiirénoré Cõamacũrẽ padeohéracã “teero tiirijãña; bayiró ññaré niĩã” jĩcua. 2 ¿“Ãpẽrã nemorõ niinetõnucãã” jĩgari múã ména? Wácũpatirono tiirã, múã wácũpatiriyiro. Wácũpatirapeja, cũũrẽ cõãbojĩyu; múãmena neãdutiibojĩyu. 3 Yũũ ãnopú niipacũ, yũũ wácũrẽmena múã pũtopũ niigũbiro tugueñaã. Teero tiigú, yũũ wácũrẽpũre teero ññaré tiigũre “cõãrõ booa” jĩtoaa. 4 Múã neãrĩ, yũũcã yũũ wácũrẽpũ múã pũtopũ niipugũda. Marĩ Òpũ Jesús tutuarecã múãmena niĩãdacu. 5 Múã teero neãrã, cũũrẽ cõãjãña. Wãtiré wiyayá, cũũya õpũũrẽ ññarõ netõrĩ tiirõ jĩrã. Teero ññarõ netõgũ, duubóqui. Cũũ teeré duurí, marĩ Òpũ Jesús pũtuaatigu, cũũ yeeripũnaré netõnégũdaqui.

6 Teero tiirã, “usãpe ãpẽrã nemorõ niinetõnucãã” jĩrijãña. Múã ateré masĩã: Pã tiirã pũuaro jĩrã, pã pũuri tiirére wúocua. Cúa péerogã wúoari siro, tee niipetiropũ sesajõacu. Teerora basocã ññaré tiirére pënicúa. 7 Teero tiirã, pëniĩ jĩrã, ññaré tiigũre cõãjãña. Múã teero tiirã, ãñurã pũuáadacu. Judíoa Pascua bosebũrecore pã pũuremena wúoya maniré dícare yaacua. Wúoya maniré tiirõbiro niirã niĩã múã. Cristo basirora marĩ ññaré tiirére cõãgũ, sãñórigu niĩwĩ marĩye wapa. Cũũrã Pascua niirĩ, oveja cúa sãñórigu biro niĩ. 8 Teero tiirã, pã pũuri tiirére cõãrãbiro ññaré tiirére duuáda. Pã pũuri tiirére wúoya manirébiro niĩãda. Teero tiirã, ãñuré tiidugára, tiiditóre manirõ Cristo marĩrẽ tiibosáriguere useniremena tiĩãda.

9 Yũũ too suguero jóaripũpũ biiro jóawũ: “Ñeeapesodeaatiramena bapacũtirijãña”, jĩ jóawũ. 10 Yũũ teero jóagu, “atibũreco macãrã ññaré tiirãmena wedeserijãña” jĩgũ mee tiiwú. Múã “ñeeapesodeaatiramena, ugorepiramena, yaarĩ basocamena, weerirare padeorãmena wedeseria” jĩrãpeja, atibũrecore cõãwitiwabojĩyu. 11 Yũũ biirope jĩdugagu tiiwú: “Sícũ ‘Jesuré padeóa’ jĩpacũ, ñeeapesodeaatigu niirĩ, cũũmena bapacũtirijãña. Teero biiri ugorepigumena, weerirare padeogúmena, quetipígumena, cũmurépigumena, yaarépigumena bapacũtirijãña. Cũũnomena sícãrĩno yaarijãña”, jĩwũ. 12-13 Yũũ Jesuré padeohérare beseria. Cõamacũ basiro cũũrẽ bese, diamacũrã wapa tiigũdaqui. Múãmena niirãpere besero booa. Teero tiirã, Cõamacũye queti jóaripũ jĩrõbirora tiiyá: Múã watoapũ ññaré tiigũre cõãjãña.

6

Jesuré padeorá cãmerĩ wedesãre

¹ Múã Jesuré padeorá cãmerĩ wedesãrã tiáyiro. Sícũ ãpĩrẽ ñañaré tiájĩyi. Teero tiári siro, ¿deero tiirá Jesuré padeohérare queti beserĩ basocare quënodutíi? ¿Deero tiirá Jesuré padeorápere suocó, quënodutírii? ² ¿Ateré múã masĩriite? Atibúreco petiári siro, Cõãmacũrẽ padeorá atibúreco macãrãrẽ beseadacua. Múã atibúreco macãrãrẽ beseadara niipacara, ¿deero tiirá teegãrẽ múã basiro quënomasĩrii? ³ ¿Atecãrẽ masĩriite? Atibúreco petiári siro, marĩ ángeleare beseadacu. Cúãrẽ beseadara niijĩrã, múãrẽ wáarepere nemorõ quënomasĩrõ booa. ⁴ Múã cãmerĩ wedesãrã, ¿deero tiirá Jesuré padeohégure múã quioníremena ññahëgürẽ quënodutíi? ⁵ Múãrẽ boboáro jĩgũ, teero jĩã. Múã cãmerĩ wedesãrĩ, ¿múã watoapure sícũ Jesuré padeogú quënomasĩgũno manidójãite? ⁶ Cúãrẽ besedutirono tiirá, múã Jesuré padeorá niipacara, Jesuré padeohéra putope quënodutíra wáacu.

⁷ Múã basiro cãmerĩ wedesãrã, bayiró ñañaré tiirá tiia; múã sícãrõména niimiãrigue petimasĩrõpejõãcu. Múãrẽ ñañaré tiirére teero tugueñajãrĩ, nemorõ añubocu. Múãyere yaarĩ, teero ññajãrĩ, nemorõ añubocu. ⁸ Múã teero ññajãrõno tiirá, múã basirora Jesucristore padeorá múãya wederare ñañarõ tii, cúãyere yaajãcu.

⁹ ¿Ateré múã masĩriite? Ñañaré tiirá Cõãmacũ Õpũ niirõpũ jearicua. Wisirĩjãña. Ñeeapesodeaatira, weerirare padeorá Cõãmacũ Õpũ niirõpũ jearicua. Teero biiri wãmosiarira niipacara ãpërãména ñeeapera, ãmúã sesaro numiãména niirãbiro tiirá, numiã sesaro ãmúãména niirãbiro tiirá Cõãmacũ Õpũ niirõpũ jearicua. ¹⁰ Yaarépira, ugorepira, cùmurepira, quetipíra, tiiditõrepira Cõãmacũ Õpũ niirõpũ jearicua. ¹¹ Tiatorpore múã síquërã teerora tiirécutimirira niiwã. Teero tiiri siro niipacari, Cõãmacũ múã ñañaré tiirére coserígũ niiwĩ; múãrẽ cãũ põna niirĩ tiirígũ niiwĩ. Marĩ Õpũ Jesuména, Espíritu Santomena Cõãmacũ múãrẽ “aññurãrã niĩya” jĩ ññaqui.

Múãye õpũũrĩ Cristoya õpũãména cãmeyioa

¹² Múã síquërã biiro wedesecu: “Marĩ tiidugárere tiimasĩã”, jĩicu. Teerora niã, niirõpeja. Apetó tiiró, marĩ tiidugáre marĩrẽ tiiapuricu. “Marĩ tiidugárere tiimasĩã” jĩrẽ diamacú niipacari, marĩ tiidugáre marĩrẽ dutir-ijããrõ. ¹³ Apeyè cúã wedesere diamacú niã: “Yaaré páaga maquë tiirígue niã; páagape yaaré boocú”. Cõãmacũpe tee puarõpũre petirĩ tiigúdaqui. Apeyepé diamacú niiria. Cõãmacũ õpũũrĩrẽ tiigú, ñeeapesodeaatidari õpũũrĩrẽ tiiríyigu. Maríye õpũũrĩ Jesús booró tiíãdare õpũũrĩ niã. Jesupé teeõpũũrĩ Õpũ niĩ. ¹⁴ Cõãmacũ Jesuré masõrigũ niiwĩ. Teerora cãũ tutuaremena marĩcãrẽ masõgúdaqui.

¹⁵ ¿Ateré múã masĩriite? Múãye õpũũrĩ Cristoya õpũãména cãmeyioa. ¿Marĩ Cristoya õpũũrẽ ñeeape wapatári basocoya õpũãména cãmeyioadari? Tiirídojãã. ¹⁶ ¿Atecãrẽ masĩriite? Ëmu ñeeape wapatári basocoména niigũ, cúã puarã sicaõpũũ tiiróbiro putuácu. Cõãmacũye queti jóaripũpũ tee maquë jóanoã: “Cúã puarã sicaõpũũ tiiróbiro putuáadacua”,* jĩ jóanoã. ¹⁷ Teerora sũcã sícũ Jesucristo marĩ Õpãména niigũ, cãũ wãcüréména cãmeyioqui.

* 6:16 Génesis 2.24.

18 “Āpērārē ñeeapedugamiga” jī wācūrōno tiigá, teeré dutiwáya. Apeyé marī ñañaré tiiré marīye òpūūrīrē ñañorícu. Marī ñeeapesodeaatirape, marīye òpūūrī petire ñañorá tiia. 19-20 ¿Múá masírīite? Marīrē Cōāmacū Espírītu Santore ticorīgū niīwī. Marīye òpūūrī Espírītu Santoya wiibiro niā. Cūū marīmena niī. Cōāmacū wapapacáremena marīrē wapatírīgū niīwī. Teero tiirá, marīye òpūūrīmena marī booró tiimasñña manīā. Marīye òpūūrī, marī wācūrē Cōāmacūye niā. Marīye òpūūrīmena āñurē tiáda, āpērā Cōāmacūrē āñurō wācūārō jīrā.

7

N̄m̄oc̄utire maquē

1 Mecātīgārē múá jóaripūp̄n sãñárīguere ȳuuḡuda. N̄m̄oc̄utīheri, āñujāā, āñurōpeja. 2 Teero niipacari, n̄m̄oc̄utīhera noo booró ñeeapesodeaatibocua. Teero tiirá, ūm̄uā cūācōrō n̄m̄oc̄utiro booa. Numiācā cūācōrō man̄c̄utiro booa. 3 Ūm̄u cūū n̄m̄omēna āñurō niārō. Coocā cūūmena teerora niārō. 4 Man̄c̄utīgore cooya òpūū dícu niiria; coo man̄ booróbīrora cūūmena niirō booa. Coo man̄cārē cūūya òpūū dícu niiria; cūū n̄mo booróbīrora coomena niirō booa. 5 Cūā biiro tiáro: Numiō coo man̄ coomena niidugari, ȳuuḡaro. Cūācā coore ȳuuḡaro. Apetó tiirá, cūā biiro cāmerī jībocua: “Marī tiirucúrobiro tiirjāāda ména; Cōāmacūpere súubuseada”, jī wedesebocua. Cūā “noquē b̄urecori súubuseada” jī quēnoārī siro, súubusecua. Súubuseari siro, too suḡuero niirecutiarīrobīrora man̄umena, n̄m̄omēna niārō. Teero tiihéri, cūā wācūtutūheri, Satanás ñañaré tiidutīboqui. Āpērāmēna noo booró ñeeaperi tiibóqui.

6 Ȳuuḡu múārē teeré dutirébiro jīgū mee tiia. “Múá teero tiirí, āñuādacu” jīgū, teero jīā. 7 Ȳuuḡu biiro wācūā: Ȳuuḡu múā niipetirare ȳuuḡu tiiróbiro n̄m̄omanirā niirī boomīga. Cōāmacūpe basocácōrōrē cūā tiádarere cūūrigū niīwī. Āpērārē n̄m̄omanidutigū, man̄umanidutigū cūūrigū niīwī. Āpērāpēre n̄m̄oc̄utidutigū, man̄c̄utidutigū cūūrigū niīwī.

8 Mecātīgā múā n̄m̄omanirārē, man̄umanirārē, wapewia numiārē jīgūda. Múá ȳuuḡu tiiróbiro n̄m̄oc̄utīheri, man̄c̄utīheri, āñuniā. 9 Ūm̄uā numiāmena niidugara n̄c̄āhērāno n̄m̄oc̄utiaro. Numiācā teerora man̄c̄utiaro. Cūā n̄m̄oc̄utiri, man̄c̄utiri, nemorō āñuā. Teero tiirá, cūā numiāmena, ūm̄uāmena niidugare dícuere wācūricua.

10 Ȳuuḡu wāmosiárirare biiro dutia: Ate marī Ōpū dutiré niā; ȳuuḡu dutiré mee niā: Numiō coo man̄rē cōārijāārō. 11 Cōāgō, sīcōrā p̄utūáaro; o coo man̄ niimirīgūmena quēnoārō; cūūmena niārō sūcā. Ūm̄ucā teerora cūū n̄morē cōārijāārō.

12 Āpērārējā ȳuuḡu wācūrere biiro jīgūda. Ate wācūrē marī Ōpū ȳuuḡu wederē mee niā. Apetó tiigá, sīcū múā menamacā Jesuré padeohégore n̄m̄oc̄utīboqui. Coo cūūmena niirucudugari, cōārijāārō. 13 Teerora sūcā padeohégure man̄c̄utīgocā coomena cūū niirucudugari, cōārijāārō. 14 Padeohégū n̄mo coo Jesuré padeoré wapa coo man̄cā Cōāmacū āñurō tiinórigū niiqui. Teerora padeohégo man̄ cūū Jesuré padeoré wapa cūū n̄mocā Cōāmacū āñurō tiinórigū niico. Teero tiirá, cūā pōna Jesuré padeohéra pōna tiiróbiro niiricua. Teero tiigá, Cōāmacū cūā pōnarē āñurō tiiqui. 15 Jesuré padeohégūno cūū n̄morē cōādugagū, cōājāārō.

Jesuré padeohégocã coo manurê cõãdugago, cõãjããrõ. “Yũre cõãrijãña; yũmena nijãña”, jĩmasĩna maniã. Cõãmacũ marĩrê cãmerĩquẽrõ manirõ niirecatiri booi. ¹⁶ Jesuré padeogó coo manurê Jesuré padeohégure “yũmena niigũ, padeogúdaqui” jĩmasĩna maniã. Teerora sũcã Jesuré padeogũcã cũũ nũmo Jesuré padeohégore “yũmena niigõ, padeogódaco” jĩmasĩna maniã.

¹⁷ Tee biipacari, ateré yũ niipetiro macãrã, Jesuré padeoré põnarĩ macãrãrê dutia: Múãcõrõ Cõãmacũ múãrê sicato cũũ põna putuári tirĩrobirora atitócãrê teerora niirõ booa. ¹⁸ Cõãmacũ ãpẽrãrê cõnerĩgu yapa macã caseróre widecõãnorirare cũũ põna putuári tiibóqui. Cũũ widecõãnorira nijãrõ. Widecõãnoña manirãrê cũũ põna putuári tirĩcãrê, teerora widecõãnoña manirã nijãrõ. ¹⁹ Widecõãnorĩgu niirĩ, o widecõãnoña manigũ niirĩcãrê, wapamaniã. Cõãmacũ booró tiirépe wapacutĩnetõncãã. ²⁰ Niipetira Cõãmacũ cũãrê sicato cũũ põna putuári tiirĩto cũũ niisuguerobirora niirucujãrõ booa. ²¹ Dutiapenori basocare* Cõãmacũ cũũ põna putuári tiirĩ, cũũ dutiapenorere wãcũpatirijããrõ. Apetó cũãrê dutirã “wáaya” jĩrĩ, witijõããrõ. ²² Cõãmacũ marĩ Õpũ Jesuré padeodutĩgu múãrê beserĩgu niiwĩ. Teerora sũcũ besenũcãritore, dutiapenori basocũ niirĩgu niiwĩ. Atitóre biiro niĩã: Teero dutiapenori basocũ niipacũ, Jesumena nijĩgũ, dutiaperere witirĩgu tiiróbiro niiqui. Jesuyé maquẽrê padequi. ãpĩ cũũ besenũcãritore, dutiapenoña manigũ niirĩgu niiwĩ. Atitóre Cristore padecoteri basocũ tiiróbiro niiqui sãa. ²³ Cõãmacũ múãrê wapapacãremena wapatĩrĩgu niiwĩ. Teero tiirã, ãpẽrã dutiapenori basocã tiiróbiro niirijãña. ²⁴ Cõãmacũ sicato besenũcãrito, múã niirecatirobirora nijãña. Cũũmena ãñurõ niĩña.

²⁵ Wãmosiãherare marĩ Õpũ dutiré maniã. Marĩ Õpũ yũre bóaneõ iñarẽmena múãrê yũ wederere tuorĩ tiirĩgu niiwĩ. Teero tiigũ, yũ wãcũreperere wedegũda. ²⁶ Biiro wãcũã: Atitóre pee ñãñarõ netõré niĩã. Teero tiigũ, sũcũ cũũ niirõbirora putuãjããrõ. ²⁷ Nũmocutĩgu coore cõãrijããrõ. Nũmomanigũ nũmo ãmaãrijããrõ. ²⁸ Nũmocutĩgu Cõãmacũrê netõncãgũ mee tiĩ. Numiõcã wãmosiãgo, Cõãmacũrê netõncãgõ mee tiyo. Teero niipacari, wãmosiãrirare cũũ catirĩ bũrecorire pee ñãñarõ netõré niĩã. Yũ cũũ ñãñarõ netõrére boosãrimiga.

²⁹ Yãa wedera, yũ múãrê ateré wededugaga: Atibũreco petiãdaro péero dũsaa. Teero tiirã, mecũãmena nũmocutira nũmomanirã tiiróbiro niirõ booa. ³⁰ Boorituari basocã boorituahera tiiróbiro niirõ booa. Ñsenirãcã tũsahera tiiróbiro niirõ booa. Apeyenó sãĩrã cũãye niidoaadarere tiróbiro tũgueñarijããrõ. ³¹ Atibũreco maquẽmena ãñurõ netõrã tee dícore wãcũrijããrõ. Atibũreco maquẽ marĩ iñaré ditiwaro tiã.

³² Múãrê wãcũpatiro manirõ niirĩ boogã. Nũmomanigũ marĩ Õpũye maquẽrê bayiró wãcũqui, Jesucristo ãsenirĩ boogũ. ³³ Nũmocutĩgure atibũreco maquẽrê bayiró wãcũqui, cũũ nũmorẽ ãsenirĩ boogũ. ³⁴ Cũũ nũmo, teero biiri Jesucristo ãsenirĩ boogũ, cũũ tiidugãre puaró niicu. Numiãcãrê teerora niĩã. Manũmanigõ marĩ Õpũye maquẽrê bayiró wãcũco. Cooya õpũũmena, coo wãcũrẽmena Cõãmacũ booró tiidugãco. Manũcutĩgure atibũreco maquẽrê bayiró wãcũco, coo manurê boosãgõ.

* 7:21 Pecasãyemena “esclavos” niĩiya.

³⁵ Y_{uu} múãrē ãñurē boosãgũ wede, jóacoa. Múã tiirére cãmotádugariga. Teero tiirõno tiigú, múãrē ãñurõ niirĩ boogá. Teero biiri marĩ Òpũye dícare wãcũrĩ boogá.

³⁶ Sícũ cãũ macõ бучоó wáari ññagũ,† biiro wãcũqui: “Y_{uu} macõrē ãñurõ tiiriga; coo manucutiri, ãñubocu”, jĩ wãcũqui. Teero jĩgũno numicũãrõ. Teero tiiré ñañaré tiiré mee niĩã. ³⁷ Æpĩpeja cãũ ãñurõ wãcũãri siro, “y_{uu} macõrē numicũricu” jĩqui. Cãũ teero tiidugáre ãñuniã. Y_{uu} macõ manucutirijããrõ jĩgũ, ãñurõ tiigú tiiqui. ³⁸ Biiro niĩã: Numicũgũ ãñurõ tiigú tiiqui. Numicũhẽgũcã toorã ãñunemorõ tiiqui.

³⁹ Marĩrē dutiré biiro niĩã: Manucutigo coo manũ catiri, cãũmena niirucujããrõ. Cãũ diari siro, coore cãmotáre manirĩ, coo tusagũmena manucutimasico. Cãũ Jesuré padeogú niĩãrõ. ⁴⁰ Y_{uu}pe biiro wãcũã: Coo ãpĩména dúutuhego, nemorõ useniremena niico. Y_{uu}cã Espiritu Santore cwojĩgũ, teero wedesea.

8

Weerirare wáicu diiré tioré maquẽ

¹ Y_{uu} mecütigãrē apeyé múã sãññáriguere y_{uu}guda. “¿Wáicura dii cãã weerirare ticoariguere yaajãrõ booi?” jĩriguere y_{uu}guda. “Weerirare cãã padeoré wapamaniã; teeré masĩtoaa”, jĩcu múã. Teerora niĩã, niirõpeja. Teero jĩrã, biiro jĩrã tiicú: “Usãpeja ãpẽrã nemorõ masĩnetõnucãã”, jĩãmajãrã tiia. Marĩ cãmerĩ maĩrã, biirope tiicú: Æpẽrãrē tiápucu, Cõãmacũrē padeonemóãrõ jĩrã. ² “Masĩnetõnegũ niĩã” jĩgũno ãñurõ peti masĩgũ mee niiqui. “Biirope ãñurõ masĩrõ boocú”, jĩmasĩriqui. ³ Cõãmacũ cãũrē maĩgũrē masĩtoaqui.

⁴ Wáicura dii cãã weerirare ticoarigue maquẽpere biiro wedeguda: Marĩ masiã: Cãã weerira wapamanicua; Cõãmacũ sícũrã niiqui. ⁵ Æpẽrã cãũrē padeohéra paũ cõãpõnapere padeocúa. Æmũãsepũ niirãrē, atibúrecorũ niirãrē padeocúa. Cũãrē marĩ Cõãmacũrē padeoróbiro tũgueñacua. “Marĩ õpãrã niĩya”, jĩcua. ⁶ Marĩpe ateré masiã: Cõãmacũ marĩ Pacu sícũrã niiqui. Cãũ niipetire atibúreco maquẽrē bauanénygu. Marĩ cãũ põna cãũ dutirõ tiádara niĩã. Jesucristo sícũrã marĩ Òpũ niĩ. Cãũmenarã niipetire bauanénoriro niiwũ. Marĩcãrē cãũmena niirĩ tiirĩgu niiwĩ.

⁷ Niipetira Jesuré padeorã teeré masĩriya. Cãã siquẽrã too sũgueroru weerira dícare padeomiwã. Mecütigãrē weerirare ticoarigue diiré yaara, biiro wãcũcua: “Teeré yaara, weerirare padeorã tiã”, jĩcua. Padeobayíhera yaara, wapa cwojá tiiróbiro tũgueñacua. Teeména cãã wãcũrere ñañocúa. ⁸ Marĩ yaaré, marĩ yaaherecã marĩrē Cõãmacũrē masĩrĩ tiinemória. Marĩ yaara, nemorõ ãñurã wáaricu. Yaahera, ñañarã wáaricu. ⁹ Teero niipacari, ãñurõ tiiyá múã. “Niipetirere yaamasĩã” múã jĩréména ãpĩ ãñurõ padeobayíhegure ñañaré tiirĩ tiirĩjãña. ¹⁰ Biiro niĩã: M_{uu} “cãã weerirare wapamaniã” jĩmasĩpacu, cãã weerigãre súbubusepororu yaagu wáabocu. Æpĩ padeobayíhegu m_{uu} teero tiirére ññaboqui. M_{uurē} ññacũgũ, cãũcã weerirare ticoariguere yaagu wáabocui. ¹¹ M_{uu} masĩpacu yaagu, padeobayíhegupere “y_{uu} ñañaré

† 7:36 Apepũ biiro taonóã: Sícũ cãũ numo niigõdo бучоó wáari ññagũ, ...

tiigú tiigá” jĩ wácũrĩ tiigú tiia. Cristo cãucãrẽ diabosarigu niuwĩ. Mũu yaarémena cãu padeorere ñañorĩ tiibuyérijãña. ¹² Ateména putuáa sáa: Múã padeobayihẽgure ñañaré tiibuyéera, Cristorena ñañaré tiirá tiia. ¹³ Teero tiirá, marĩ yaarémena marĩya wedegu padeobayihẽgure ñañaré tiirĩ tiirá, diamacárã wáicura diiré yaanemorijãrõ booa, cãurẽ ñañaré tiibuyéri jĩrã.

9

Apóstoles cãã wederémena wapatá, yaamasĩcua

¹ Yũcã Jesús cãuyere wededutigu beserigu niĩã. Āpẽrã cãu beserira tiirõbiro tiimasĩã. Yũcã marĩ Ōpũ Jesuré iñawũ. Múãrẽ marĩ Ōpũye quetire wedewũ. Múã teeré tuo, padeowú. Teero tiirá, yũu Jesús beserigu niirere masĩã. ² Āpẽrã yũure “cãu Jesús cãuyere wededutigu beserigu mee niĩ” jĩrã niicua. Múãpeja teero jĩria. Yũu múãrẽ Jesuyé maquẽrẽ wederi siro, padeowú. Teero tiirá, múã ãpẽrã nemorõ yũure “Jesús cãuyere wededutigu beserigu niĩ” jĩmasĩã.

³ Āpẽrã yũure wedepatira, “cãu Jesús beserigu mee niĩ” jĩcua. Cũãrẽ biiro yũu: ⁴ Yũu Jesús beserigu niijĩgũ, yũu buerere tuorãre “ecayá yũure” jĩmasĩã. ⁵ Yũcã ãpẽrã Jesús beserira, Jesús baira, teero biiri Pedro-birora yũu tiirĩ, ãñubojĩyu. Cũã ñamosãnumiã Jesuré padeorãre cããmena néewaya. ⁶ ¿Deero wácũĩ múã? ¿Ûsã dícu Bernabé, yũu Jesuyé quetire wederá yaacatidugara, padedumasĩrigari? ⁷ ¿Surara cãu yaáre cãu basiro wapatĩgari? Wapatĩriqui. ¿Ûsere oterĩ basocu teeducare yaarigari? Yaaqui. ¿Oveja coterĩ basocu oveja õpẽcõre bipegú sñirĩgari? Sñiquĩ. ⁸ Yũu tee queorémena wederi, yũure “basocã wácũrẽ dícuere wede!” jĩrijãña. Moisére dutiré cũũriguecã teeré jóanoã. ⁹ Tee dutirẽpure biiro jóanoã: “Wecu trigore wãñiãrĩ, ñseropũ tuusãri betore tuusãrijãña. Yaadugagu, yaaaro”, jĩ jóanoã. Cõãmacũ teeré jĩgũ, wecuá dícuere jĩgũ mee tiiyĩgu. ¹⁰ Cũu teeré jĩgũ, ãsã cãũye quetire wederãre queorémena wedegu tiiyĩgu. Ditare coamutõsuguegu, ãpĩ trigore wãñiãgú “tiidita oteré ducare ñeeãdacu” jĩrã, padecua. ¹¹ Ûsã otenacãrira tiirõbiro Jesuyé maquẽrẽ múãrẽ wedenacãwũ. Otegú tee oteré ducare ñeerõbirora múãcã ãsã bueré wapa apeyenó múã cuorere péero ãsãrẽ ticori, ãñuniã. ¹² Múã ãpẽrã múãrẽ buerãre teero ticojãcu. Ûsãpereja nemocũ.

“Ûsãrẽ ticoya” jĩmasĩpacara, “ticoya” jĩria. Teero jĩrõno tiirá, teero nacãjãwũ. Biiro wácũwũ: “Marĩ sãĩrĩ, Cristoye quetire booribocua”, jĩ wácũwũ. ¹³ ¿Ateré múã masĩriite? Cõãmacũwiipũ paderĩ basocã Cõãmacũrẽ padeorã yaaré néeati cũũriguere yaacua. Teerora tiwiipú wáicurarere sããrõpũ paderãcã tee diiré yaacua. ¹⁴ Cũã tiirõbiro Jesuyé quetire wederãcãrẽ “cãã tee wederémena wapatáyaaro” jĩrigu niuwĩ marĩ Ōpũ. ¹⁵ Teero jĩpacari, yũu sãcãrĩ “ticoya yũure” jĩricu. Mecãtĩgãrẽ múãrẽ apeyenó ticodutigu mee teero jóaa. Bayiró juabóarera diadugapacu, múãrẽ yũu wederé wapa yaaré sãĩricu.

¹⁶ Yũu Jesuyé quetire wedegú niijĩgũ, “ãpẽrã nemorõ ãñugú niĩã” jĩmasĩria. Tee Cõãmacũ yũure padedutire niĩã. Yũu teeré wedeheri, yũure ñañanibocu. ¹⁷ Yũu boorémena wedegu doca, wapatábojĩyu. Cõãmacũ yũure wededutiripeja, cãu yũure cũũrigue dícuere tiigú tiia. ¹⁸ Teero tiirõ, yũu ãñurõ ñsenire yũu wede wapatárebiro niicu. Yũu wapáséro manirõ

netõnére quetire basocáre wederémenape añurõ useniã. Jesús beserigu niijigũ, “wederé wapa ticoya yũre” jĩmasĩpacũ, jĩria.

¹⁹ Паи Cristore padeorí boosãgũ, biiro tũgueñaã: Sícũrẽ padecotegu niiripacu, yũu basiro niipetirare padecotegu tiiróbiro tũgueñaã. ²⁰ Judíoa putopũ niigũ, cúãrẽ Cristore padeorí boosãgũ, cúã tiiróbirora tiia. Yũu Moisére dutiré cũuriguemena niiripacu, tee dutirémena niirã putopũ wáagu, cúã tiiróbiro tee dutirére tiia. Cúãrẽ Cristore padeorí boosãgũ, teero tiia. ²¹ Tee dutirémena niihẽrã putopũ wáagu, cúãrẽ Cristore padeorí boosãgũ, tee dutirémena niihẽgãbiro niã. Teero niipacu, “Cõãmacũ dutirére tiihẽgu niã” jĩgũ mee tiia. Yũu Cristo boorére tiidugãgu niijigũ, Cõãmacũ dutirémenape niã. ²² Yũu padeobayíheramena niigũ, cúãrẽ Cristore padeonemórí boogũ, cúãbirora tiia. Ateperé tiinemóã sũcã: Niipetirare “¿deerope yũu tiirí, netõdugãmiĩ cúã?” jĩgũ, cúã tiirucúrobirora tiia. ²³ Tee niipetirare tiia, niipetiro macãrã Jesuyé quetire tũoáro jĩgũ. Teero tiigũ, yũcã cúãmenarã Cristo ticoadarere ñeegãdacu.

²⁴ Múã masĩã: Cũturópũ wáara, niipetira cũtũcúa, “¿noãpé cũtũbayínemo?” jĩrã. Niipetira cũtũpacãra, sícũrã wapatãqui. Múãcã Cõãmacũ ticoadarere wapatãdugara, cũtarí basoca tiiróbiro tutuaremena Cõãmacũ booréperẽ tiiró booa. ²⁵ Niipetira cúã cũtũãdari suguero, bayiró cũtũbuécua. Too suguero cũãye õpũũrĩrẽ ñañoriguere duujãcua. Cúã pũũmena tiirí betore wapatãdugara, teero tiisuguécua. Tiibeto máata bóajõãcu. Marĩ ñeeãdarepeja petirícu. ²⁶ Teero tiigũ, yũu cũtarí basocú capea ññahẽgũ tiiróbiro noo booró tiiría. Cãmerĩquẽri basocũ añurõ cãmerĩquẽmasihẽgũ cũu booró tiijãqui. Yũupeja cũũbiro tiidugãhegu, yũu tiãdarere añurõ wãcũsuguea. ²⁷ Yãa õpũũrẽ quẽnojeãdutigu, ñañaré tiidugãrere nucãjãã. Yãa õpũũ yũure dutiria; yũu basiro yãa õpũũrẽ dutia. Teero tiiriatã, Jesuyé quetire ãpẽrãrẽ wedegũ niipacu, Cõãmacũ ññacoropũre ñañarõ putũábocu.

10

Weerirare padeoríjãña

¹ Yãa wedera, múãrẽ ateré múã masĩrĩ boogã: Niipetira ãsã ñecũsũmuã õmeburuã doca niiyira. Niipetira Día Oco Sõárímaarẽ tĩãwayira. ² Niipetira “Moisémena niã” jĩrẽre ãñorã, õmeburuãre nũnũ, tiimaarẽ tĩãwayira. Cúã õmeburuãre nũnũ, tiimaarẽ tĩãwariguemena wãmeõtinorirabiro putũáyira. ³ Niipetira manã wãmecũtirigue Cõãmacũ ticoriguere yaayira. ⁴ Niipetira oco Cõãmacũ ticoriguere sĩniyira. Tee oco ãtãgãpũ witiyiro. Tiigã ãtãgã Cõãmacũ ticoriga niiyiro. Cristora tiigãbiro niĩ. Cúã noo wãaro cúãmena niiyigu. ⁵ Cõãmacũ cúãrẽ teero tiipacãri, cúãpe cũũrẽ usenirĩ tiiriyira. Cũãrẽ netõnũcãrĩ ññagũ, paũre yucũ manirópũ diari tiiyigu.

⁶ Cũãrẽ teero wãarigue marĩrẽ queoré ticoré niã. Marĩrẽ cúã tiirírobirõ ñañarére ugaripéarijããrõ jĩrõ, teero wáayiro. ⁷ Teero tiirã, cúã sĩquẽrã tiirírobirõ weerirare padeoríjãña. Cõãmacũye queti jóaripũpũ cúã tiiriguere jóanoã: “Cúã yaa, sĩni, too síro cúã booró bosebũreco tiinũcãyira”,* jĩ jóanoã. ⁸ Marĩpeja sĩquẽrã cúã tiirírobirõ noo booró ñeeaperijããda. Cúãcã teero tiirígue wapa sicabũrecore veintitrẽs mil diayira. ⁹ Teero biiri

* 10:7 Éxodo 32.6.

siquērã cúa tiirírobiro marĩ Òpūrẽ cúari tiirijããda. Cúaãcã teero tiirígue wapa pau ãñaã bacasiãnoyira.† 10 Teero biiri sũcã cúa siquērã Cõãmacūrẽ wedepatirirobiro wedepatirijãña. Cúaãcã wedepatirigue wapa ángele siãdutínorigu cúaãrẽ siãyígu.‡

11 Atibáreco petiwáro tiia. Teero tiigú, Cõãmacũ marĩ atitó macãrãrẽ masĩdutigu, cúaãrẽ teero tiyígu. Cũ cúaãrẽ wáariguere jóadutirigu niuwĩ, marĩrẽ cúa tiirírobiro tiirijããrõ jĩgũ, cúaãrẽ wáariroborora marĩrẽ wáari jĩgũ. 12 Teero tiigú, sícũ “yũpeja ãñurõ padeogú niã; ñañaré ti-iría” jĩ wãcũgãno ãñurõ tuomasĩña, ñañaré tiiri jĩgũ. 13 Apetó múã ñañaré tiidugácu. Múã dícare teero wáaricu; niipetirapure teero wáacu. Cõãmacũpe múãrẽ tiiapurucugu niijgũ, múã nocõrõ ñucárere masĩjgũ, múãrẽ ñañaré tiidugánemore jeari tiiríqui. Ñañaré tiidugáre jeari, Cõãmacũ múãrẽ tutuare ticogudaqui, ñañaré tiirijããrõ jĩgũ.

14 Teero tiirã, yũ maĩrã, múã cúa weerirare padeorijãña, ñañarõ wáari jĩrã. 15 Múã ãñurõ masĩrã niã. Teero tiirã, múã basiro yũ wedeserere “diamacú niã” o “merẽã niã” jĩãdacu. 16 Marĩ bocara, sñirí bapa sñiãdari sugero, Cõãmacūrẽ usenire ticoa. Tiibapare sñirã, “Cristoye dii marĩrẽ òmayudibosarigüemenarã marĩ cãmëna niã” jĩdugara tiia. Pãgãrẽ bato yaara, “Cristoya òpũũ cũ diari òpũũmenarã marĩ cãmëna niã” jĩdugara tiia. 17 Marĩ sicagá maquẽ pãrẽ yaaa. Teero tiirã, marĩ pau niipacara, sicaõpũũ tiiróbiro niã.

18 Israelya põna macãrãrẽ wãcũña. Cúa Cõãmacūrẽ padeorã, wáicurarẽ siãpéocua. Tee diiré yaara, “Cõãmacãmëna niã” jĩrã tiicúa. 19 ¿Deero jĩdugagu tiiri yũ teeména? “Wáicura dii cúa weerirare ticoariguere marĩ yaara, weeriramëna niãdacu”, ¿jĩdugagu tiigári? “Weerira caticua”, ¿jĩdugagu tiigári? Jĩria. 20 Biirope jĩdugagu tiia: Cõãmacūrẽ padeohëra cúa weerirare wáicura diiré ticora, Cõãmacūrẽ ticora mee tiíya; wãtĩãpere ticora tiíya. Múãrẽ wãtĩãmëna niirĩ boorã. 21 Marĩ Òpūrẽ padeorãmëna vinorẽ sñirã, pãrẽ yaara, marĩ Òpūrẽ padeorëre wiyará tiia. Teeré yaaarira wãtĩãyere sñi, yaaro boorã. 22 Marĩ Òpūrẽ doeri tiidugáricu. Cũ marĩmëna cúari, marĩ cãmëna sicãrĩbíricu; tutuagu niiqui.

Marĩ booró tiirã, ãpërãrẽ maĩrbocu

23 Múã siquērã biiro wedesecu: “Marĩ tiidugáre teemasã”, jĩcu. Teerora niã, niirõpeja. Apetó tiiró, marĩ tiidugáre marĩrẽ tiiapuricu. “Marĩ tiidugáre teemasã” jĩrẽ diamacú niipacari, teepé ãpërãrẽ Cõãmacūrẽ ãñurõ padeorí tiirícu. 24 Múãye dícare wãcũrijãrõ booa; ãpërãyẽ niãdarecãrẽ wãcũrõ booa.

25-26 Cõãmacũye queti jóaripũpu biiro jóanoã: “Niipetire atibárecopu niiré marĩ Òpũye niã”, § jĩ jóanoã. Teero tiirã, yaaré dúaropu dúarere noo booró sã, yaaya. “¿Weerirare súbusepeoarigue dii niirí?” jĩ sãñárjãña, wapa cuorã tugueñarĩ jĩrã.

27 Apetó tiigú, sícũ Jesuré padeohëgu múãrẽ cũ pũtopu yaadutiboqui. Múã cũ pũtopu wáadugara, niipetire cũ ecarëre yaaya. “¿Ate deero tiarigue dii niirí?” jĩ sãñárjãña, wapa cuorã tugueñarĩ jĩrã. 28 Toopú niirĩ, ãpërã múãrẽ biiro jĩbocua: “Ate weerirare cúa ticoarigue dii niã”, jĩbocua. Múã cúa padeorëre ñañorĩ jĩrã, tee diiré yaarijãña, wapa

† 10:9 Números 21.5-6. ‡ 10:10 Números 16.41-49. § 10:25-26 Salmo 24.1.

cuorá tугueñarĩ jĩrã. ²⁹ Múãye maquẽrẽ wederia. Múã yaara, ñañarõ tугueñaricu. Cúã tугueñare maquẽrẽ wedegu tia. “Yaaya maniréno niã”, jĩ tугueñacua.

Múã yũre sãĩñábocu: “¿Deero tiirã ãpẽrã tугueñaremena ùsãpe ùsã yaadugarere yaarigari? ³⁰ Ësã yaarére Cõãmacũrẽ usenire ticori, ãpẽrã ùsã yaarére merẽã jĩmasĩricua”, jĩbocu. ³¹ Yũpeja múãrẽ biiro wedea: Marĩ yaarémena, marĩ sĩnirẽmena, marĩ booró tiirẽmena Cõãmacũrẽ usenirĩ tiiáda, ãpẽrãcã Cõãmacũrẽ “ãñunetõjõãĩ” jĩãrõ jĩrã. ³² Múã tirẽmena sĩcãnorẽ ñañaré tiiẽñorijãña; niipetira Cõãmacũ põnarẽ, judíoare, judíoa niihẽrãrẽ ñañaré tiiẽñorijãña. ³³ Yũcã teerora tia. Niipetire yũ tiirẽmena niipetirare ãñurõ tiidugáa. Niipetira netõnerĩ boogú, cúãye niãdarere boosãã; yũpeja yée dícuere ãmaãria.

11

¹ Múãcã yũ Cristore nũnũrõbirora teeré ññacũ, yũre nũnũñã.

Numiã Jesuré padeorã neãrõpũ tiiré maquẽ

² Múã yũ tiiriguere teero wãcũpetirucujããyiro. Yũ múãrẽ buerigüecãrẽ diamacú tiáyiro. Teero tiigú, múãmena yũ bayiró useniã. ³ Apeyeré ateré múãrẽ masĩrĩ boogá: Cristo niipetira ãmũã sotoa niĩ. Ëmũpe cãũ nũmo sotoa niĩ. Cõãmacũ Cristo sotoa niĩ. ⁴ Ëmũ sũubusegu, cãũya dupupũ sapeare pesarijãrõ booa.* Cãũ Cõãmacũ wededutirere wedegu, teerora pesarijãrõ booa. Pesagũpeja bobooro tiigú tiiquĩ. Cãũ teero tiigú, marĩ Òpũ Jesucristore quioniremena padeoriquĩ. ⁵ Numiõpeja sũubusego, cooya dupupũ suti caserore pesaro booa. Coo Cõãmacũ wededutirere wedego, teerora tiiró booa. Pesahegopeja bobooro tiigó tiicó; marĩ Òpũ Jesucristore quioniremena padeorico. Póare súa pedenorigo tiiróbiro niico. ⁶ Sĩcõ numiõ pesarĩ casero pesahego, sica diamacũrã coo póare sũacõãjããrõ. “Yũre sũapetiãtã, o pedeatã, bobooro tугueñabocu” jĩgõ, suti caserore pesaaro. ⁷ Ëmũpe Cõãmacũ niirere, cãũ dutimasĩrere ãñoĩ. Teero tiigú, pesarijãrõ booa. Numiõpe coo manũ ãñurõ dutimasĩrere ãñooyo. Teero tiigó, suti caserore pesaro booa. ⁸ Múã masĩã: Sicatopũra Cõãmacũ basocũre tiigú, ãmũrẽ numiõya cõãmena tiiriyigu; numiõpere ãmũya cõãmena tiiyigu. ⁹ Cõãmacũ Adãnrẽ tiigú, Evare tiãpuaro jĩgũ mee tiiyigu. Evare tiigũpeja, Adãnrẽ tiãpuaro jĩgũ tiiyigu. ¹⁰ Teero tiirã, múã neãrõpũre niirã, numiã suti caserore pesaro booa. Teero tiigóno coo manũ dutirẽmena niirere ãñocó. Ángeleacã coo teero tiirere ññacua. ¹¹ Teero niipacari, marĩ Jesuré padeorã cãmerĩ tiãpua. Ëmũã cãã nũmosãnumiã tiãpure manirõ niimasĩricua. Numiãcã cãã manũsũmũã tiãpure manirõ niimasĩricua. ¹² Ate diamacũrã niã: Cõãmacũ numiõrẽ ãmũya cõãmena tiiyigu; teero biiri ãmũã numiãpũre bauãcua. Niipetira Cõãmacũ tiirĩra dícu niĩya.

¹³ Numiã Cõãmacũrẽ sãĩrã, dupupũ suti caserore pesaheri, ¿ãñuĩ? Múã basiro beseya. ¹⁴ Niipetira ateré masĩnoã: Ëmũ póañapõ yoari, bobo niã. ¹⁵ Numiõpe póa yoariñapõ cuogó boborico; tee póãmena usenico. Coo póãmena suti caserore pesagobiro tiicó. ¹⁶ Yũ wedeserere “diamacú

* **11:4** “Jesuré padeorãmena neãgũ, sapeare pesariqui”, jĩdugaro tia. Cãũ sĩcũrã niigũ, sapea-mena sũubuseri, ãñuniã.

niiria” jĩgãnorẽ biiro jĩgũda: “ʼSã teero dícu tiirucúa. Teero biiri Jesuré padeorẽ põnarĩ macãrãcã teerora tiirucúcu”, jĩgũda.

Neãyara diamacú tiiririgue

¹⁷ Mecütigã múãrẽ apeyeré jóaa. Ateré jóagu, múãmena useniria. Múã neãrã tiiré múãrẽ Jesuré padeonemórĩ tiiróno tiirã, padeorere ñañorã tiia. ¹⁸ Múãrẽ ateré jĩsuguegũda: Múã neãrã, sícãróména yaariayiro. Teeré tũoáwũ. Yũũ tũgueñarĩ, yũũre diamacú maquẽrẽ wedecoaya. ¹⁹ Ate diamacúrã niia: Múã batarícãrẽ, ãñuniã. Teeména “¿noãpẽ diamacú Jesuré padeorã niĩto?” jĩrere ãñoãdacu. ²⁰ Múã neãyara, marĩ Òpũ cũũ bueráména yaaturirobiro diamacú tiiríayiro. ²¹ Múã yaaré néewarere noo booró yaanucãjããyiro. Æpẽrã juaména putuá, ãpẽrã sĩni, cũmu, tiíayiro. ²² Múã pairó yaa, sĩnidugára, múãye wiseripũ teero tiiyá. ¿Múã ãpẽrãrẽ Jesuré padeorãre doo niĩ? Æpẽrã bóaneõrãrẽ bobooro wáari tiirã tiíayiro. Múã teero tiiré quetire tũogú, ¿deero jĩgũdari yũũ múãrẽ? “Múãmena useniã” ¿jĩgarite? Jĩridojãgũdacu.

Jesús cũũ bueráména yaaturigue

(Mt 26.26-29; Mr 14.22-25; Lc 22.14-20)

²³ Yũũ múãrẽ bueriguere marĩ Òpũ yũũre buewi. Biiro niia: Jesuré ññatutirapure ticoadari ñnamiré cũũ pãrẽ née, ²⁴ Cõamacúrẽ usenire ticoyigu. Yaponó, puatásã, jĩyigu: “Ate pã yũũ múãrẽ diabosaadari õpũũbiro niia. Ateré tiiyá, yũũ múãrẽ diabosarere wãcũrã”, jĩyigu. ²⁵ Yaaari siro, teerora tiiyígu sĩniri bapamena. Cũũ buerãre tĩãgũ, jĩyigu: “Atibapã maquẽ yée díbiro niia. Yée díiména Cõamacũ mama netõnére quetire cũũgũdaqui. Múã tiibapare sĩnirécõrõ yũũre wãcũña”, jĩyigu. ²⁶ Teero tiirã, múã pãrẽ yaara, tiibapare sĩnirã, marĩ Òpũ marĩrẽ diabosariguere ãñorã tiia, téé cũũ putuaatiripũ.

Bocaadari suguero, wãcũdutire

²⁷ Bocaadara quioníreména tiíaro. Quioníreména ññahẽgũ yaa, sĩni, Jesuré ññañaré tiiqui; Jesuyã õpũũ, cũũye díire búri niiré tũgueñaqui. ²⁸ Marĩ niipetira bocaadari suguero, marĩ tiiríguere “ññañaré tiitã” jĩ, wãcũsuguero booa. ²⁹ Sícũ marĩ Òpũ marĩrẽ diabosariguere wãcũripacu, pãrẽ yaa, sĩnigú, ññañarõ tiinógũdaqui. ³⁰ Teero tiirã, múã paũ diarecatira, tutuhera niicu. Siquẽrã diajõãtoayira. ³¹ Marĩ bocaadari suguero, wãcũpatisugueatã, Cõamacũ marĩrẽ teero ññañarõ tiiríqui. ³² Marĩrẽ teero ññañarõ tiigú, marĩrẽ marĩ ññañaré tiirere duudutígu tiiqui. Marĩrẽ ãpẽrã cũũrẽ padeohéraména pecamepũ wáari booríqui.

³³ Teero tiirã, yaa wedera, neãyara, biiro tiiyá: Sícãróména yaaadara, niipetirare yueya. ³⁴ Juabóaguño cũũya wiipũ yaaaro. Teero tiigú, Cõamacũ múã ãñurõ neãrĩ ññagũ, ññañarõ tiiríqui. Apeyeré múã putopũ wáagu, quẽnogũda.

12

Espíritu Santo basocãcõrõrẽ tiimasĩrere ticoré

¹ Yaa wedera, Espíritu Santo múãrẽ tiimasĩrere ticoqui, Jesuré padeorĩ põna macãrãrẽ tiiapuaro jĩgũ. Múãrẽ teeré masĩrĩ boogã.

² Múã ateré masiã: Múã Jesuré padeoádari suguero, múã menamacãrã weerirare padeorã wáari ñña, múãcã wáarira niiwũ. Weerira cúã padeorã

catirá mee niíya; wedeseriya. ³ Teero tiigú, yuu múarē ateré masĩrĩ boogá: Sícũno Espĩritu Santo ticorémena wedesegu ateré jĩmasĩricu: “Jesús ñañarō wáatērĩjãārō”. Āpĩpéja “Jesús marĩ Ōpũ niĩ” jĩgú Espĩritu Santo ticorémena dícu teeré wedesemasĩqui.

⁴ Espĩritu Santo tiimasĩre ticogu, merēã dícu marĩrē batoqui. Espĩritu Santo tee niipetirere ticogú sícũrã niiqui. ⁵ Marĩ merēã dícu paderé cuoa, Jesurē padeorĩ pōna macārārē tiápuaro jĩrã. Marĩ Ōpũ tee niipetirere cũurigu sícũrã niĩ. ⁶ Marĩ merēã dícu padea. Cõãmacũ marĩrē paderi tiigú sícũrã niiqui. Niipetire tee marĩ paderére añurō wári tiiquí. ⁷ Espĩritu Santo cãũ tiimasĩre ticorémena marĩ niipetirare cãũ marĩmena niirére ñnoquí. Tee tiimasĩrere ticoqui, cãmerĩ tiápuaro jĩgũ. ⁸ Cõãmacũ Espĩritu Santomena sĩquerārē añurō masĩrémena wedesemasĩrere ticoqui. Āpērārē cãũmenarã añurō tuomasĩremena wedemasĩrere ticoqui. ⁹ Āpērārē cãũmenarã padeorére ticoqui. Āpērārē cãũmenarã diarecutirare netõnemasĩrere ticoqui. ¹⁰ Āpērārē Cõãmacũ sícũrã tiimasĩrere tiĩñomasĩrere ticoqui. Āpērārē Cõãmacũ wededutirere wedemasĩrere ticoqui. Āpērārē besemasĩrere ticoqui. Tee masĩrémena “ãni wãtĩ tutuaremena biiro tiii” o “Espĩritu Santo tutuaremena biiro tiii” jĩ besemasĩqui. Āpērārē ãpērãyére máata wedesemasĩrere ticoqui, cãũ tee wedesere tuohéra niipacari. Āpērārē tee wedesere “biiro jĩdũgaro tiia” jĩ wedemasĩrere ticoqui. ¹¹ Espĩritu Santo basiro tee niipetirere tiiquí. Cũũrã basocãdõrõrē cãũ ticodũgarere ticoqui.

Marĩ sicaõpũũbiro niĩã

¹² Marĩya õpũũ maquẽ pee niĩã. Pee niipacaro, sicaõpũũrã niĩã. Cristocã teerora niĩ. Marĩ cãũrē padeorã paũ niipacara, sicaõpũũbiro niĩã. ¹³ Marĩ niipetira Espĩritu Santo sícũmena wãmeõtinowũ. Teero tiigú, marĩ judíoa, griegoa, dutiapenori basocã, dutiapenoña manirã sicaõpũũbiro niirĩ tiii. Marĩ niipetira sícũrēna cuoa Espĩritu Santore.

¹⁴ Sicaõpũũ sicawãme dícu niiria; sicaõpũũ pee õpũũ maquẽrē cuoa. ¹⁵ Marĩya dũpo wedeseri dũpo niirõ, biiro jĩbocu: “Wãmo niiria; marĩya õpũũ maquẽ niiria”. Teero jĩpacaro, toopúra nijjãã. ¹⁶ Marĩya cãmopéro wedesebocu: “Capea niiria; marĩya õpũũ maquẽ niiria”. Teero jĩpacaro, toopúra nijjãã. ¹⁷ Marĩya õpũũ capea dícu niirĩ, ¿deero tii marĩ tuobóataũ? Marĩya õpũũ cãmopéro dícu niirĩ, ¿deero tii marĩ wĩniñáboataũ? ¹⁸ Cõãmacũ marĩrē tiigú, niipetire marĩya õpũũ maquẽrē cãũ cũũdũgaropũ cũurigu niiwĩ. ¹⁹ Sicaõpũũpũre niiréno sicawãme dícu niĩãtã, basocúya õpũũ niiribojĩyu. ²⁰ Biirope niĩã: Sicaõpũũ pee wãme cuopacãri, sicaõpũũrã niĩã.

²¹ Capea wãmorē “mũurē booríga” jĩmasĩricu. Dupucã dũporire “booríga” jĩmasĩricu. ²² Teero jĩrõno tiirã, marĩya õpũũ maquẽ apeyeré “tutuhere niĩã” jĩpacari, tee manirĩ, añurõ catimasĩricu. ²³ Marĩya õpũũ maquẽrē apeyeré búri niiré tũgueñaã. Teero tiirã, teeré añurõ bauáro jĩrã, añurõ quẽnoã. Apeyeré bobooro tũgueñarã, teeré yayíora, sutiré sãñaã. ²⁴ Apeyé añurē bauréperēja quẽnoría. Cõãmacũ marĩya õpũũ maquẽrē teero cũurigu niiwĩ, búri niirére wapapacãrobiro iñãrõ jĩgũ. ²⁵ Cãũ niipetire marĩya õpũũ maquẽ sícãrõména paderi booqui; teero biiri sícãrõména cãmerĩ tiápurĩ booquí. ²⁶ Marĩya õpũũpũre sicatabe pũnirĩ, niipetiropũ sesajõãã. Añurõ wãaricãrē, niipetiropũ añurõ tũgueñaremena useniã.

²⁷ Teero jīgū, biiro jīgū tiia: Múá Cristore padeojírā, cūya ōpūbīro niīā. Basocácōrō cūya ōpū maquēbīro niīya.

²⁸ Cōāmacū Jesuré padeorī pōna macārā watoapure Jesús cūyere wede-dutīgū beserirare niipetira sotoapu cūūrigū niīwī.

Cúā docare cūū wededutirere wederāre cūūrigū niīwī.

Cúā docare cūūye quetire buerāre cūūrigū niīwī.

Cúā docare cūū dícu tiimasīrere tiīēñorārē cūūrigū niīwī.

Cúā docare diarecutirare netōnērārē,

tiīāpurare,

durārē,

āpērāyere wedeserare cūūrigū niīwī.

²⁹ Niipetira Jesús cūyere wededutīgū beserira niiriya. Niipetira Cōāmacū wededutirere wederā niiriya. Niipetira Cōāmacūye quetire buerā niiriya. Niipetira Cōāmacū dícu tiimasīrere tiīēñomasīriya. ³⁰ Niipetira diarecutirare netōnémasīriya. Niipetira āpērāyere wedesemasīriya. Niipetira cúā wedesere “biiro jīdugaro tiia” jī wedemasīriya. ³¹ Teero tiirā, Espírītu Santo nemorō āñurō tiimasīre ticorere booyá. Mecūtīgārē yuu múārē nemorō āñurere wedeguda.

13

Cāmerī maīré

¹ Marī āpērāyere wedesemasīpacara, ángeleayere wedesemasīpacara, cāmerī maīhērī, marī wedesere wapamanícu. Yucututī páara o cōmequiriré páacarerabīro marī wedesere busucu. ² Cōāmacū marīrē wededutirere wedemasīpacara, cāmerī maīhērā, búri niirā putuáa. Marī niipetire basocá masīña manirere masīpacara, niipetire Cōāmacūyere tuomasīrā niipacara, cāmerī maīhērā, búri niirā putuáa. Marī bayiró padeorēmena ūtāgūrē aperopá wáadutimasīpacara, cāmerī maīhērā, búri niirā putuáa. ³ Marī cūrē niipetirere bóaneōrārē ticobocu. Marī cúārē maīrīpacara ticora, Cōāmacū marīrē “āñurō tiiwá” jīriqui. Marī Cōāmacūyere tiirī, cūūrē padeohéra marīrē sóedutibocua. Cūyere tiipacára, cāmerī maīhērī, Cōāmacū marīrē “āñurō tiiwá” jīriqui.

⁴ Marī cāmerī maīrā, biiro tiia: Āpērā marīrē merēā tiirī, cúā tiirere nucājāā. Niipetirare āñurō tiia. Āpērārē iñatutiria. “Biirō biigúno niīa yuuja”, jī wācūria. “Ūsā āpērā nemorō niinetōncārā niīā”, jī wācūria.

⁵ Āpērārē padeorēmena wedesea. Marīye niīādare dícuere wācūria. Máata cúaria. Āpērārē yoari cúañāria. ⁶ Āpērā ñañarē tiirī iñarā, ūseniria. Cúā diamacú maquēpere tiirī, ūseniapua. ⁷ Marī maīrārē cúā ñañarē tiirī, maídúria. “Too síro cúācā āñurēpere tiimasīādacua”, jī wācūā. Wācūtutuarucujāā. Cúā āñurere tiirī yuea.

⁸ Marī cāmerī maīré petirícu. Cōāmacū wededutirere wederé petiádacu. Āpērāyere máata wedesemasīre petiádacu. Cōāmacūyere tuomasīremena wedemasīre petiádacu. ⁹ Marī niipetirere Cōāmacūyere tuomasīpetiria. Cōāmacū wededutirere wedepacara, wedepetiria. ¹⁰ Jesús putuatiirī, masīpetijāādacu; “teeré tuomasīriga” jīnemoricu sáa.

¹¹ Yuu wīmagū niigū, wīmagūbīro wācū, wedesewu. Busu wáagu, wīmagū niigū tiiríguere duujāwū. ¹² Teerora sūcā atitóre marī āñurō tuomasīria. Ēñorō busuropu marī iñarēbīro niīā; āñurō bauría. Too síropu āñurō

bauró ññaadacu. Mecütígārē marī péerogā masiã. Too síropu cūū marirē masirōbirora masīpetijãadacu.

¹³ Teero tiiró, ate itiáwãme niirucujãadacu: Cõamacūrē padeoré, “cūū marirē añurō tiigúdaqui” jī ũseniyuere, câmerī maīré niirucujãadacu. Itiáwãme watoare câmerī maīrépe uputí maquē niã.

14

Āpērãyére máata wedesemasĩrã biiro tiiró booa

¹ Āpērãrē maīrucujãña. Cõamacū Espíritu Santomena tiimasĩre ticorécãrē bayiró booyá. Cõamacū wededutirere wedemasĩrere boonetõnucãña. ² Āpērãyére máata wedesemasĩgũno Cõamacū dícare wedesequi. Basocãre wedeseriqui. Cūū wedeserere tuorícua. Espíritu Santo tutuaromena masiña manirére wedesequi. ³ Cõamacū wededutirere wedegúpe basocãre wedesequi. Cūū wederi tuoríce Cõamacūrē padeonemórĩ tiiquí. Cũrã wãcütutuari, añurō tũgueñarĩ tiiquí. ⁴ Āpērãyére máata wedesemasĩgũno cūū basiro Cõamacūrē padeonemógũ tiiquí. Cõamacū wededutirere wedegúpe Jesuré padeorĩ põna macãrãrē padeonemórĩ tiiquí.

⁵ Múã niipetira ãpērãyére máata wedesemasĩrĩ boomíga. Tee nemorō múã Cõamacū wededutirere wederi bayiró boosãmiã. Cõamacū wededutirere wederépe ãpērãyére máata wedesere nemorō wapacutía. Sícū ãpērãyére máata wedeseari siro, cūū wedeseariguere ãpĩ wederi, añunicu. Teero wedegu, niipetira Jesuré padeorĩ põna macãrãrē padeonemórĩ tiiquí. ⁶ Teero tiigú, yáa wedera, yũũ múã putopũ wáagu, ãpērãyére máata wedeseri, tee wedesere múãrē tiápuricu. Cõamacū yũũre wederére múãrē bueripereja, tiápucu. Cõamacũyere yũũ añurō tuomasĩrere múãrē wederi, tiápucu. Cõamacū yũũre wededutirere wederi, tiápucu. Yũũ apeyeré buenemorĩ, tiápucu.

⁷ Queorëmena múãrē wedeguda: Tõrõriwũ noo booró putiãmajãrĩ, “¿ñeenó basaré niigari?” jĩmasiña maniã. Búapütërõcã noo booró búapütëãmajãrĩ, “¿ñeenó basaré niigari?” jĩmasiña maniã. ⁸ Surara câmerĩsĩarã wãara, cornetare añurō putihéri, cúãyere quënorícua. ⁹ Múãcã teerora niicu. Múã tuomasĩhëre wedeseri, “biiro jĩdũgara tiíya” jĩmasiña maniã. Teero wedeseãmajãre niicu. ¹⁰ Atibúrecopure pee merëã dícu wedesere niicu. Niipetire tee wedeserecõrõ tuomasĩñoã. ¹¹ Yũũ ãpërã wedeserere tuohégũ, aperó macũbiro niã. Yũũ wedeseri tuohégũ, cũũcã aperó macũbiro niiquí. ¹² Múãcã ãpērãyére tuorícu. Teero tiirã, múã Espíritu Santo tutuaromena tiimasĩre ticorére boorã, Jesuré padeorĩ põna macãrãrē añurō padeonemórĩ tiimasĩrepere boonetõnucãña.

¹³ Teero tiigú, ãpērãyére máata wedesemasĩgũno Cõamacūrē biiro sãirõ booa: “Yũũ wedesere ‘biiro jĩdũgaro tiia’ jĩ wedemasĩrere ticoya” jĩ sãĩãrõ. ¹⁴ Yũũ ãpērãyére máata wedeserëmena súubusegu, yeeripũnamena súubusea. Yũũ wãcürëmenape “biiro jĩgũ tiia” jĩmasĩricu. ¹⁵ Too docare ¿deero tiigúdari yũũ? Biirope tiigúda: Yũũ súubusegu, yeeripũnamena súubuseguda; teerora yũũ wãcürëmenacãrē súubuseguda. Yũũ Cõamacūrē basapeogu, yeeripũnamena basaguda; teerora yũũ wãcürëmenacãrē basaguda. ¹⁶ Mũũ yeeripũnamena dícu Cõamacūrē “añunetõjõãgũ niĩ” jĩrĩ, ãpĩ mũũ wedeserere tuoríqui. Tuorĩjĩgũ, “teerora niã” jĩapumasĩriqui. ¹⁷ Mũũ teero ũsenire ticori, añuniã, añurõpeja. Cũũpere Cõamacūrē

padeonemórĭ tiirícu. ¹⁸ Āpērāyére máata wedeserere yuará múá niipetira nemorō wedesea. Teero tiigú, Cōāmacūrē usenire ticoa. ¹⁹ Teero jīpacu, Jesuré padeorá neārōpu yoari āpērāyére máata wedeseḡu, búri peti wedesecu. Too niirā tuoricua. Basocáre buedugagu, cúā tuorémēna wederipereja, péerogā wedepacari, nemorō añuniā.

²⁰ Yáa wedera, wīmarābiro wācūrijāña. Múā wīmarā ñañaré wācūhērābiro wācūpacara, apēyepere butoābiro wācūña. ²¹ Cōāmacūye queti jóaripūpu ateré jóanoā: “Marĭ Ōpū Cōāmacū biiro jīi: ‘Yuu atiditá macārāre āpērāyémēna wedeseḡda. Teeménacārē nemorōrā padeorĭadacua’, jīyigu”,* jī jóanoā. ²² Teero tiigú, Cōāmacū āpērārē āpērāyére máata wedeseri tiiquí, Jesuré padeohéra “Cōāmacū cúāmenā niiquí” jīārō jīḡū. Jesuré padeorāpe teeré masitoacua. Cōāmacū āpērārē cúū wededutirere wederi tiiquí, Jesuré padeorá “Cōāmacū marĭrē wedesequi” jīārō jīḡū. Jesuré padeohérape teeré tuomasĭricua. ²³ Múā niipetira neārōpu neārā, niipetira āpērāyére máata wedeseri, Jesuyé maquērē masĭhērā o Jesuré padeohéra sããjeabocua. Múā wedeserere tuorá, “mecūrā tiíya” jīibocua. ²⁴ Múā niipetira Cōāmacū wededutirere wederipereja, Jesuré padeohéḡu o Jesuyé maquērē masĭhēḡū sããjeaboqui. Múā wederére tuogú, “yuu ñañagú niiga” jī tḡueñaboqui. Múā niipetira wederi tuogú, cúū tiiriguere wācūboqui. ²⁵ Cúū popeapu ñañaré wācūrere wācūboqui. Teero tiigú, Cōāmacūrē padeogú cúū díamacūpu ñicācoberimēna jeacūmugūdaqui. “Cōāmacū diamacúrā múāmenā niiquí”, jīḡūdaqui.

Múā neārōpu añurō tiiyá

²⁶ Yáa wedera, múārē ateré wedea: Múā neārā, múā síquērā Cōāmacūrē basapeocu; āpērā Cōāmacūyere buecua; āpērā Cōāmacū cúārē wederére múārē buecua; āpērā āpērāyére máata wedesecua; cúā wedeseariguere āpērāpé wedecua. Teemēna niipetira Jesuré padeorĭ pōna macārārē cāmerĭ Cōāmacūrē padeonemórĭ tiiaro. ²⁷ Āpērāyére máata wedeseri, puarā o ĩtĭārā wedesearo. Sĭcū wedesesugue, too síro āpĭ wedesearo. Cúā wedeseariguere āpĭ wedearo. ²⁸ “Biuro jīidugaro tia” jī wedegú manirĭ, wedeserijāārō. Cúā basiro wācūrēpu Cōāmacūrē wedesearo. ²⁹ Cōāmacū wededutirere wederácā puarā o ĩtĭārā wedearo. Āpērā cúā wederére besearo, “¿diamacúrā niĭ?” jīrā. ³⁰ Sĭcū wedeseri, Cōāmacū āpĭrē toopú duigúre wededutiri, wedesesuguearigu ditamanĭārō. ³¹ Teero tiirā, niipetira Cōāmacū wededutirere wederá wedesemasĭcua. Sĭcū wedesesugue, too síro āpĭ, āpĭ wedesewacua. Teero tiirĭ, niipetira too niirā masĭādacua; niipetira wācūbayaadacua. ³² Múā Cōāmacū wededutirere wederá “aterá basocáre mecĭtĭgā wederi, añutu niĭā” jī wācūsugue, wedeya. Āpērā wederitabe, wederijāña. ³³ Cōāmacū diamacú tiirĭ booqui; noo boorō tiirere booriqui.

Niipetira Jesuré padeoré pōnarĭ macārā neārā, cúā tiirere tiinunúseya: ³⁴ Múā neārōpure numiā wedeserijāārō. Cúārē wedesedutirijāña. Cúā manusūmuārē añurō yuarō Cōāmacūye queti jóaripū dutirobirora. ³⁵ Cúā tuorĭariguere masĭdugara, wiipú cúā manusūmuārē sãññāārō. Múā neārōpu numiā wedeseri, ñañaniā.

* 14:21 Isaías 28.11-12.

³⁶ Múã niipetira ateré masĩcu: Cõamacũye queti múãmena nũcãríriro niiwã. Múã dícu teeré padeorá niiria. ³⁷ Sĩcũ múã menamacũ “yũ Cõamacũ wededutirere wedegú niĩã; Espĩritu Santo wãcũre ticorémēna wedea” jĩboqui. Teeré jĩgũno yũ jóariguere tuoári siro, biiro jĩgũdaqui: “Marĩ Ōpã dutiré ticoré niĩã”, jĩ masĩgũdaqui. ³⁸ Yũ jóariguere “teerora niĩã” jĩ padeohégunorē padeorijãña múãcã.

³⁹ Yáa wedera, Cõamacũ wededutirere wedemasĩrere booyá. Múã menamacãrã ãpērãyerē mãata wedeseri, “wedeseera mee tiiyá” jĩrijãña. ⁴⁰ Niipetire múã tiirere quionĩremena tiiyá. Teeré ãñurō tiiyá; noo boorō tiirijãña.

15

Cristo masãrigue

¹ Yáa wedera, yũ múãrē too sũgueropũ bueriguere Jesús basocãre netõnerē quetire mecũtigãrē wãcũri boogã. Múã teeré tuoará, padeowá. Atitócãrē padeóa. ² Cõamacũ tee quetimenarã múãrē padeorĩ tiigú tiĩ. Múãrē yũ wederigüe quetire padeó, wãcũnũnũseri, netõnégũdaqui. Diamacũ padeohéri, netõnerĩqui.

³ Yũre bueriguere múãrē wedewũ. Tee buerigüe upatĩ maquē niĩã. Biiro niĩã: Cõamacũye queti jóaripũ jĩrõbirora Cristo marĩ ñañarē tiiré wapa marĩrē diabosarigũ niĩwĩ. ⁴ Cũ diaari siro, ãtãtutipũ cũũrira niiwã. Itiãbureco siro Cõamacũye queti jóaripũ jĩrõbirora masãrigũ niĩwĩ. ⁵ Teero wáari siro, Pedrore bauásũgueyigũ. Too síro ãpērã cũ beserirare bauáyigũ. ⁶ Too síro sãcãrõmēna paũ quinientos nemorõ cũrē padeorãre bauáyigũ. Paũ cũrē iñarira caticua mēna; ãpērã diajõãtoyira. ⁷ Too síro Santiagore bauáyigũ. Too síro niipetira cũyere wededutigũ beserirare bauáyigũ.

⁸ Niipetirare bauári siropũ, yũre bauáwi. Cũã siro macũ bũcũãpetiririgũbiro yũ niipacari, yũcãrē bauáwi. ⁹ Yũ niipetira Jesús cũyere wededutigũ beserira ñuaró wapacũtia. Too sũgueropũ yũ Jesuré padeorē põnarĩ macãrãrē ñañarõ tiirucũmiwũ. Yũ ñañagũ niipacari, Jesús yũre bauáwi. Yũre bauariatã, yũ cũ beserigũ niiribocu. ¹⁰ Cõamacũ yũre ãñurē ticorémēna atitóre merēã niĩã. Teero tiigú, Cõamacũ yũre “buri peti cũrē ãñurē ticowũ” jĩriqui. Yũ cũã niipetira nemorõ padea. Yũ basiro teero tiiria; Cõamacũ yũre ãñurē ticogú yũmēna niigũ, yũre tiĩápuqui. ¹¹ Yũ múãrē wederé, ãpērã Jesús beserira múãrē wederé sãcãrĩbĩro niĩã; sicaquetira wedenoã. Teerēna múã padeowá.

Diarira masãrē

¹² Cristo dia masãrigue quetire buenoã. Teeré buepacari, ¿deero tiirã múã sũquērã “diarira masãriya” jĩgari? ¹³ Diarira masãriatã, Cristocã masãribojĩyi. ¹⁴ Cũ masãriatã, ãsã bueré wapamanĩbojĩyu. Múã padeorēcã wapamanĩbojĩyu. ¹⁵ “Cõamacũ Cristore masõyigũ” jĩrē quetire wedewũ. Tee queti diamacũ niiriatã, ãsã Cõamacũyere jĩditora niibocu. Diamacũrã diarira masãriatã, Cõamacũ Cristore masõribojĩyi. ¹⁶ Diarira masãriatã, Cristocã masãribojĩyi. ¹⁷ Cũ masãriatã, múã padeorē wapamanĩbocu. Múã too sũguero ñañarē tiirĩguere teerora acabõñoña manirē niijãbocu. ¹⁸ Teero niĩatã, Cristore padeorã diarira pecamepũ wãabojĩya.

19 Marĩ atibúrecopu dícare Cristore padeorí, cūūmena catiré petihére maniātā, marĩ āpērā nemorō bóaneōrā peti niibocu. Búri peti padeobócu.

20 Ate diamacú niĩā: Cristo diarigapu niipacu, masārigu niiwĩ. Cūū āpērā niipetira diarira watoapure masāsuguerigu niiwĩ. 21 Biiro niĩā: Sícū basocūmena basocá diaré nucāyíro. Teerora sūcā sícū basocūmena basocá masārēcā nucāyíro. 22 Marĩ niipetira Adán pōna niiré wapa diaadacu. Teerora sūcā niipetira Cristomena niirācā catirucujāadacu. 23 Cōāmacū marĩrē masādutirí, masāadacu. Cristo masāsuguetoarigu niiwĩ. Too síro cūū putuaatiri, marĩ cūūmena niirā masāadacu. 24 Teero wáari, atibúreco petijōāadacu. Teeburecori jeari, Cristo atibúrecopu niirārē, ūmūāsepu niirārē, cūā ōpārārē cōāpetijāgūdaqui. Cūū teero tiiári siro, cūū Pacare cūū niipetira Ōpū niirére wiyagūdaqui. 25 Cristo tee Ōpū niirére cūogūdaqui, té Cōāmacū cūūrē ĩnatutirare cūū dutiriguere āñurō yūuri tiiripu. 26 Cūū niipetira cūūrē ĩnatutirare cōāpetiari siropu, diarécārē petirí tiigūdaqui. 27 Cōāmacūye queti jóaripū jĩrōbirora niipetirere, niipetirare Cristo docapu putuári tiiyígu. Teero jĩrō, “Cōāmacū Cristo docapu niĩ” jĩrō mee tia. Cōāmacūrā niipetirere, niipetirare Cristo docapu putuári tiiyígu. 28 Cūū teero tiiári siro, cūū macū basiro cūū Pacu doca putuāgūdaqui. Teero tiigá, Cōāmacū niipetire, niipetira Ōpū niigūdaqui.

29 Apeyeré āpērā biiro tiicúa: Puarĩ wāmeōtiduticua. Cūā biiro jĩ wācūpaticua: “Yūū menamacū diaadari suguero wāmeōtidutiriwi”, jĩcua. Teero tiirá, sīcārĩ cūā basiro wāmeōtiduticua; too síro sícū diarigūye niiboariguere wāmeōtiduticua. ¿Deero tiirá cūā teero tiigári? Cūā “diarira masāriya” jĩ wācūpacara, cūā diariraye niiboariguere wāmeōtidutire wapaniā.

30 Apeyeré, ūsā “diarira masāadacu” jĩ bueré wapa āpērā ūsārē ñañarō tiidugárucujāya. Teero quioré watoapu niipacara, teeré buerucujāā. 31 Búrecoricōrō basocá yūūre sīadugácua. Tee diamacūrā niĩā. Atecā teerora diamacú niĩā: Yūū mūā marĩ Ōpū Jesucristore padeoré wapa ūseniā. 32 Éfeso macārā yūūre wáicura cūarabiro ñañarō tiiwá. Diarira masāriatā, búri peti cūā tiiríguere ñañarō netōbōjīyu. “Diarira masāricua” jĩrē diamacú niĩātā, marĩcā āpērā wedeserucurobiro wedesebocu. Biiro jĩbocu: “Jāmu yaara; jāmu sīnirā; marĩ ñamigā diajōābocu”, jĩbocu.

33 Āpērā múārē merēā padeodutirí, padeorijāña. Ate basocá wedesere diamacūrā niĩā: “Ñañarāmena bapacutiri, múā āñurō tiirécutirere ñañoādacu”. 34 Teero tiirá, múā too suguero wācūrirobiro diamacú āñurō wācūña sūcā. Teero biiri ñañaré tiirijāña. Sīquērā múāmena niirā Cōāmacūrē masīriya. Múārē bobodutígu, teero jĩā.

Diarira masāre ōpūārĩ ¿deero bauádari?

35 Apetó tiigá, sícū sāĩñáboqui: “Diarira ¿deero tii masābogari? Cūā masāre ōpūārĩ ¿deero bauré ōpūārĩ cūoádari?” 36 Teero sāĩñāgū tūomasīriqui. Marĩ oterípe oteri, wiiádari suguero, bóacu. 37 Marĩ otera, wiiárigueyucure oteria; opaperi dícare otea. Trigoperi o apeyenóperire otea. 38 Too síro Cōāmacū cūū tūsaróbiro wiiri tiiquí. Deero bauré duca niirigue teenórā wiiri tiiquí sūcā. 39 Niipetire ōpūārĩ sīcārĩbiro niiricu. Basocāye ōpūārĩ, wáicūraye ōpūārĩ, minipōnāye ōpūārĩ, waiye ōpūārĩ merēā dícu niicu. 40 Teerora sūcā ūmūāse maquē ōpūārĩ, atiyepá maquē

õpũũrĩ nĩĩ. Æmuãse maquẽ õpũũrĩ merẽã peti ãñurẽ nĩĩ. Atiyepá maquẽ õpũũrĩcã ãñurẽ nĩĩ. ⁴¹ Muĩpũ búreco macũ ãñurẽ asiyáqui. Ñami macũ merẽã ãñurẽ bóequi. Ñocõãcã merẽã ãñurẽ bóecua. Ñocõã sícãrĩbĩro bóericua.

⁴² Teerora wáacu diarira masãrécã. Diarigũre yaarĩ, cũyã õpũũ bóaadacu. Too síro apeõpũũ masããdadacu. Tiiõpũũ diaricu sáa. ⁴³ Marĩ bári niirẽ õpũũrĩrẽ yaajãã. ãñurẽ õpũũrĩrẽ masããdadacu. Marĩ tutuhere õpũũrĩrẽ yaajãã. Tutuare õpũũrĩrẽ masããdadacu. ⁴⁴ Marĩ atibúreco maquẽ õpũũrĩrẽ yaajãã. Æmuãse maquẽ õpũũrĩ tiiróbiro baurẽpe masããdadacu. Atibúreco maquẽ õpũũrĩ cuorã, Æmuãse maquẽ õpũũrĩ cuoódadacu.

⁴⁵ Cõãmacũye queti jóaripũpũ biiro jóanoã: “Cõãmacũ basocũ niisuguerigũ Adánrẽ catirere ticoyigũ”, * jĩ jóanoã. Cristope Æmuãse macũ niijĩgũ, catirẽ petihere ticoqui. ⁴⁶ Cõãmacũ marĩrẽ Æmuãse maquẽ õpũũrĩrẽ ticosugueririgũ niĩwĩ. Atibúreco maquẽ õpũũrĩrẽ ticosuguerigũ niĩwĩ. Too síro Æmuãse maquẽ õpũũrĩrẽ ticogũdaqui. ⁴⁷ Basocũ niisuguerigũ atibúreco macũ ditamena weenorigũ niĩwĩ. Cũũ siro macũpe Æmuãse macũ niĩ. ⁴⁸ Atibúreco macãrã ditamena tiinórigũbiro õpũũcũtiya. Æmuãsepũ wáaadarape too macũbiro õpũũcũtiadacua. ⁴⁹ Marĩ ditamena weenorigũbiro baua. Teerora sũcã too síropũ Æmuãse macũbiro bauádadacu.

⁵⁰ Yáa wedera, ateré múãrẽ wededũgaga: Marĩ ate õpũũrĩmena† Cõãmacũ Õpũ niirõpũ wáamasĩña maniã. Toopũ niirẽ niirucujããdare niicu. Teero tiirã, bóaadarere toopũ cuomasĩña maniã. ⁵¹⁻⁵² Apeyecãrẽ, too suguero macãrãpũ masĩña manirĩguere wedegũda: Niipetira diaricu. Wãcũña manirõ, bibitarobiro, ángele cornetare putitũri, marĩ wasojõããdadacu. Tiiwũ busari, diarira masããdadacu; cãã masãrã, dianemorica sáa. Teerora marĩcã wasoódadacu. ⁵³ Cõãmacũ marĩye õpũũrĩ diaadare õpũũrĩrẽ wasogũdaqui, niirucujããdare õpũũrĩrẽ cuoáro jĩĩgũ. ⁵⁴ Marĩ diaadare õpũũrĩrẽ niirucujããdare õpũũrĩrẽ wasorĩ, cũũye queti jóaripũ jĩĩrõbirora wáaadacu. Biiro jóanoã: “Marĩrẽ diari tiirẽ petiádadacu”.‡ ⁵⁵ “Diarere cuinemicu; marĩ dianemicu. Booritanemicu; marĩ catirucujããdadacu”.§ ⁵⁶ Basocã ñãñarẽ tiirã, diarere cui niicua. Moisére dutirẽ cũũrigue jĩĩrõbirora ñãñarẽ tiirã diaadacua. ⁵⁷ Teero niipacari, marĩ Õpũ Jesucristo tiirẽmena marĩ dianemicu sáa. Teero tiirã, Cõãmacũrẽ usenire ticoada.

⁵⁸ Teero tiirã, yáa wedera, padeorucujãña. Marĩ Õpũyere jõõpemena nemorõ padenemoña. Múã ateré masĩã: Cũũyere padera, bári peti padeãmajãrã mee tiia.

16

Jerusalénpũ niyeru ticocoadare néõrigue

¹ Niyeru néõre maquẽrẽ wedegũda. Múã ãpẽrã Jesuré padeorãre ticocoadara niyeru néõrã, yũũ Galacia macãrãrẽ dutirirobirora tiyã. Biiro jĩĩwũ: ² “Semanarĩcõrõ yeerisãri búreco niirĩ, múãcõrõ múã wapatáro jeatuarõ péero merẽã ñãnoña”. Múã teero tiyũera, yũũ jearipũ, néõdũgara tiirũ. ³ Yũũ múã pũtopũ jeagũ, múã niyeru néõriguere múã beseriramena Jerusalénpũ ticogũda. Sicapũ yũũ jóaripũrẽ cããmena ticogũda: “Atipũ

* 15:45 Génesis 2.7. † 15:50 Pecasãyemena: carne y sangre. ‡ 15:54 Isaías 25.8. § 15:55 Oseas 13.14.

néewara Corinto macārā beserira niīya”, jīgūda. ⁴ Yūre “wáaro booa” jīātā, cūā yūmena wáaadacu.

Pablo “wáagūda” jī wācūrique

⁵ Macedonia ditapū wáasugueadacu. Too netōwágu, múā puto jeagūda. ⁶ Múāmena yoasāñurī niibocu. Apetó tiigú, niipetiro púuriro niirí, nidiojābocu. Teero tiirá, múā yū aperó wáadugari, yūre tiápudacu. ⁷ Yū múārē buri peti iñanetōwadugariga. Teero tiigú, marī Ōpū boorí, yoari múāmena niigūdacu. ⁸ Año Éfesopū niigūdacu ména, té Pentecostés bosesereco jearipū. ⁹ Año rē pee paderé niā. Paū niīya marī Ōpūyere tūodugāra. Teerora teeré cāmotáracā paū niīya.

¹⁰ Timoteo múā putopū jeari, cūārē añurō bocaya. Múā teero tiirí, cūā wācūpatiro manirō, bóaneōrō manirō niigūdaqui. Cūā yū tiiróbiro marī Ōpūyere padei. ¹¹ Teero tiirá, múā cūārē teero iñarijāña. Cūā añopú atiadare maquērē tiápuya. Teero tiirí, cūā useniremena yū putopū atigūdaqui. Yū āpērā Jesuré padeorámēna cūārē yuegu tiā.

¹² Apoloye maquērē wedegūda: Yū Apolore bayiró peti múā putopū iñagū wáadutimiwū marīya wederamēna. Cūā mecūtīgārē wáadugari. Cūārē basiori, wáagūdaqui.

Āñudutiyaponsorique

¹³ Múā añurō tūomasī, niīña. Padeodúrijāña. Cuiro manirō niīña. Cōāmacū tutuaremena niīña. ¹⁴ Niipetire apeyenórē tiirá, āpērārē maīrēmēna tiiyá.

¹⁵ Yáa wedera, múā Estéfānaya wii macārāye quetire masīā: Cūā Acaya ditapūre āpērā suguero Jesuré padeosugúerira niīya. Teero biiri cūā Jesuré padeorāre bayiró tiápura niīya. ¹⁶ Teero tiirá, cūā tiiróbiro niirā múārē dutiri, yūya. Teero biiri niipetira Jesuyére bayiró paderá múārē dutiricārē, yūya.

¹⁷ Estéfanas, Fortunato, Acaico añopú jearémēna bayiró useniā. Cūā múā yūre tiápūboriguere tiápuya. ¹⁸ Yūre wācūtutuari tiiwá. Múācārē teerora tiijīya. Teero tiirānorē “añurō tiirá tiīya” jīrō booa.

¹⁹ Asia dita macārā Jesuré padeoré pōnarī macārā múārē añudutiya. Aquila, Priscila, teero biiri Jesuré padeorá cūāya wiipū neārā múārē bayiró añudutiya. ²⁰ Niipetira Jesuré padeorá múārē añudutiya. Múā basiro cāmerī maīrēmēna añudutiya.

²¹ Yū Pablo ate niituredarire múārē añudutire ticogu, yū basirora jóaa.

²² Marī Ōpū Jesucristore maīhégūnorē ñañarō wáaaro. “Ūsā Ōpū, putuaatiya”.

²³ Jesucristo marī Ōpū múārē añurē ticoaro. ²⁴ Múā niipetira Jesucristomēna niirārē bayiró maīā. Teerora niirucujāārō.

Nocōrōrā jóaa.

CORINTO MACÃRÃRË Pablo puarí jóaripũ

Ãñuduticorigue

¹ Yũũ Pablo, Timoteo marĩya wedegumena múãrë ãñudutia. Yũũ Cõãmacũ booró Jesucristoyere wededutigu beserigu niiã. Yũũ atipũrë múãrë Cõãmacũrë padeorí põna macãrã Corintopũ niirãrë jóaa. Teero biiri niipetira Jesuré padeorã Acaya ditapũ niirãcãrë jóaa.

² Múãrë Cõãmacũ marĩ Pacũ, Jesucristo marĩ Ôpũ ãñurë ticoaro; ãñurõ niirecutiri tiãro.

Pablo ñañarõ netõrígue queti

³ Cõãmacũ Jesucristo marĩ Ôpũ Pacure usenire ticoada. Cũũrã marĩrë bóaneõ ññaĩ. Marĩrë wãcũtutuari tiirucuí. ⁴ Ësã ñañarõ netõrécõrõ ãsãrë wãcũtutuari tiii. Teero tiirã, ãsãcã ãpẽrã ñañarõ netõrãrë wãcũtutuari tiimasĩã. Ësãrë Cõãmacũ wãcũtutuari tiirõbirora cããrë wãcũtutuari tiimasĩã. ⁵ Cristo ñañarõ netõrõbiri ãsãcãrë bayiró ñañarõ netõrë jeaa. Teerora sũcã ãsã Cristomena niirãcãrë, ãsãrë pee wãcũtutuare jeaa. ⁶ Ësã múãrë wãcũtutuari boorã, múãrë netõrĩ boosãrã, teero ñañarõ netõpacãra, nũcãjãã. Cõãmacũ ãsãrë wãcũtutuare ticorĩ, ãsãcã múãrë wãcũtutuari tiãdadu. Múã wãcũtutuara, múã ãsã tiirõbirora ñañarõ netõrã, tutuaromena nũcãjããdadu. ⁷ Múã ãsã tiirõbiri ñañarõ netõrĩ, Cõãmacũ múãcãrë wãcũtutuari tiigũdaqui. Teero tiirã, “padeodũbocua” jĩrõ manirõ múãrë bayiró wãcũria.

⁸ Yãa wedera, ãsãrë Asia ditapũ wãariguere múãrë masĩrĩ boogã. Ësã toopãre bayiró peti ñañarõ netõwã. “Sicãrĩbiricu; diajõããdadu”, jĩmiwũ.

⁹ “Ësãrë sããadacua”, jĩ wãcũmiwũ. Teero wãcũrã, ãsã basiro dee tii masĩriwũ. Teero tiirã, Cõãmacũ diarirare masõgũpere tiãpurere sãiwũ.

¹⁰ “Ësãrë sããadara tiĩya”, jĩrĩ, Cõãmacũ netõnẽwĩ. Atitõre netõnẽrucujãĩ. “Too síropũcãrë ãsãrë ñañarõ cãã tiidũgãri, netõnẽgãdaqui”, jĩ padeõa.

¹¹ Cõãmacũrë múã ãsãrë sãĩbosãri, teero tiigũdaqui. Pau ãsãrë sãĩbosãri, Cõãmacũ ãñurõ ãsãrë tiãpugũdaqui. Cũũ teero tiirĩ ññarã, pau usenire ticoadacua.

Pablo Corintopũ wãariguere wederigue

¹² Ësã ateré wãcũrã, bayiró useniã: Atibũrecopũre basocãre tiiditõro manirõ ãñurõ tiirẽcutira niirucuwũ. Múã watoapũcãrë teerora tiiwũ. Teero tiirã, ãsã wapa cuohãra, ãñurõ tũgueñaã. Ësã basiro ãsã masĩrẽmena teerë tiimasĩria; Cõãmacũ ãsãrë ãñurõ tiirẽmenape teerë tiimasĩã. ¹³⁻¹⁴ Múãrë ãsã merẽã jóaria; tũomasĩreno dícare jóarucua. Múã pẽerogã tũomasĩrõbirora niipetirere ãñurõ tũomasĩpetiri boogã. Teero tiirã, marĩ Ôpũ Jesús pũtuaatiri bũreco jeari, múã ãsãmena useniãdadu; ãsãcã múãmena useniãdadu.

¹⁵ “Teero wãaadacu” jĩ wãcũgũ, múãrë ññagũ wãasuguedũgamiwũ. Múãrë usenirĩ tiidũgãgũ, puarĩ múã pũtopũ wãadũgamiwũ. ¹⁶ Macedonia ditapũ wãagu, múãrë ññanetõwadũgamiwũ. Toopũ jearigu, coepũtũaatigu, múãrë ññacãmepũtuaatidũgamiwũ. Too yũũ jeari, múã yũũ Judeapũ wãaadare maquẽrë tiãĩpubojĩyu. ¹⁷ Yũũ toopũ wãaheri ññarã, “¿ãñurõ wãcũripacu, ‘wãagũda’ jĩ wedeseyiri?” ¿jĩgari múã? Múã yũũre “atibũreco

macārābirora ‘wáaguda’ jĩrigu niipacu, ‘wáaria’ jĩgúno niiqui” ¿jĩgari? 18 Niiria. Yũ Cōāmacū diamacū maquērē wedegú wāmemena múārē jĩā: Ũsā múārē wederere wasoría. 19 Jesucristo Cōāmacū macū wasoríqui. Yũ, Silvano, Timoteocāmena múārē cūye quetire wedetoawũ. Cū “tiigúda” jĩpacu, “tiirícu” jĩriyigu. Cū jĩré diamacū maquē niā. 20 Niipetire Cōāmacū “añurō tiigúda” jĩrigue Jesucristo tiiríguemena yaponó. Teero tiirá, Cōāmacūrē usenire ticora, Jesucristo wāmemena “Cōāmacū teerora tiiró” jĩā. 21 Cōāmacūrā ũsārē, múācārē Cristore padeorucújārī tii. Cūūrā marĩrē Cristomena niādarare beserigu niiwĩ. 22 Marĩrē cū pōna wáari tiirígu niiwĩ. “Cū pōna niā” jĩrére masĩdutigu, Espiritu Santore marĩpũre ticodiocorigu niiwĩ. Espiritu Santore marĩrē ticojĩgũ, nemorōrā “ũmũāsepũ marĩrē añurere ticogũdaqui” jĩmasĩrĩ tii.

23 “Yũ Corintopũ wáaguda” jĩrigu niipacu, wáariwũ. “Yũ wáaheri, múārē nemorō añucu” jĩ wācũwũ. Múārē bobooro wáari ñadugahegu, wáariwũ. Cōāmacū yũ teero wācũriguere masĩqui. 24 Múārē “biirope padeoyá” jĩgũ mee tiia. Múā añurō padeóa. Múārē añurō useniremena niinemoārō jĩgũ, teero tiiapudugaa.

2

1 Teero tiigú, múārē bóaneōrā niirĩ tiidugáhegu, wáariwũ sũcā. 2 Yũ múārē bóaneōrā niirĩ tiirĩ, ¿noápē yũre usenirĩ tiibógari? Yũ bóaneōrĩ tiirá yũre usenirĩ tiimasĩricua. 3 Teero tiigú, toopú wáarono tiigú, múārē quēnojeáduutigũ jóawũ. Teeré jóagu, biiro wācũwũ: Yũ máata wáatā, múā yũre usenirĩ tiiróno tiirá, yũre wācũpatigu niirĩ tiibócu. Yũ biiro wācũā: Yũ useniremena jeari, múācā usenibojĩyu. 4 Yũ tiipũrē jóagu, bayiró bóaneōremena, utirémēna jóawũ. Múārē bóaneōrā niārō jĩgũ mee jóawũ. Múārē yũ maĩnetōrere masĩdutigu jóawũ.

Ñañaré tiiríguere acabóduutigue

5 Sícũ basocú múā watoapũ niigú marĩrē bóaneōrā niirĩ tiirígu niiwĩ. Yũ dícare teero tiirígu niiwĩ; múācārē teerora tiirígu niiwĩ. Múā niipetirapũre bóaneōrĩ tiirĩjĩyi. “Múā niipetirapũre bayiró bóaneōrĩ tiirígu niiwĩ” jĩgũjā, jĩnemosañu wedebocu. 6 Múā pau “cūrē biiro ñañarō tiíada” jĩ, tiitóayiro. Nocōrōrā ñañarō tiiyá. 7 Ñañarō tiinemórōno tiirá, cūrē acabóya. Cūrē wācũtutuari tiiyá. Múā teero tiihéri, cū bayiró bóaneōgũ wáaboqui. 8 Teero tiigú, múārē cūrē maĩrere eñodutía sũcā. 9 Yũ múārē too sũgueropũre ate maquērē jóawũ: “¿Te yũ dutiriguere diamacūrā tiidugámĩ cūā?” jĩ masĩdugagu jóawũ. 10 Cū tiiríguere múā acabóri, yũcā acabóa. Yũ wācũrĩ, yũre ñañarō tiirĩjĩyi. Teero niipacari, múārē maĩgú, cūrē acabóa. Diamacūrā Cristo ññacoropũ acabóa. 11 Marĩ cūrē acabóri, Satanás marĩrē netōnucāmasĩriqui. Cū tiirécutirere marĩ añurō masĩā.

Pablo Troaspũ wācũpatiriguere

12 Yũ Troas macāpũ Cristoye quetire buegu jeari, pau cūye quetire tũodugáwa. Marĩ Ōpũ cūārē tũodugári tiirígu niiwĩ. Teero tiigú, buemiwũ. 13 Yũ Tito marĩya wedegure buajeáhegu, bayiró wācũpatiũ. Teero tiigú, cūārē “wáagu tiia” jĩ, Macedoniapũ wáajdāwũ.

Cristomena ñañarere netōnucārā niā

14 Cōāmacūrē usenire ticoa. Cūūrā Cristore ñañarére netōñucārī tiirigu niwī. Ɖsā cūūmena niijrā, ñañarére netōñucārābiro niā. Sitiaāñūre niipetiropu sesarobirora Cōāmacū ūsāmena cūūye quetire niipetiropu masīpetijōārī tii. 15 Cristo paia tiirucūbiro sitiaāñūremena Cōāmacūrē sōepeogūbiro tiiquī. Ɖsā cūūye quetire wedera, sitiaāñūwarebiro niipetiropu wāaa. Netōñenorira putopu, pecamepu wāaadara putopucārē cūūye queti jeaa. 16 Pecamepu wāaadara “sitiaāñūre pūni niicu” jīi wācūrābiro ūsā wederére tusaricua. Netōñenorirape ūsā wederére bayirō tusacua; “catiré ticoré niā” jīi wācūcua. Cōāmacū tiiapuriatā, noāpé tee quetire wedemasīña manibōjīyu. 17 Ɖsā āpērā tiirōbiro Cōāmacūye quetire wedera, wapasécāmesāria. Teero tiirōno tiirā, Cōāmacū ticocorira Cristomena niijrā, Cōāmacū ññacoropure cūūye quetire jīiditoro manirō wedea.

3

Mama netōñére quetire bueré

1 Ɖsā “Cōāmacūye quetire diamacūrā buea” jīirā, ūsā basiro ūsāye maquērē añurō wedesera mee tiia. Ɖsā basiro “diamacūrā buea ūsājā” jīiria. Teero biiri “cūā diamacūrā bueeya” jīirīpūrē āpērā ūsārē jóabosari boorīa. Múā teero jīirīpūrē ūsārē jóaricārē boorīa. Āpērājā teero jīirīpūrē “jóabosaya” jīi sāicúa; ūsāpeja sārīa. 2 Múārā “cūā Cōāmacūyere añurō bueeya” jīirīpūbiro niijārā tiia ūsārē. Ɖsā múārē “tiipūbirora niijārā tiiya” jīi, añurō yeeripūnacūtia. Niipetira múārē masīāri siro, “Pablocā cūārē diamacūrā buejīya” jīicua ūsārē. 3 Ɖsā múārē bueri siro, múā niirecutiremena “Cristo jóaripū niijārā tiia” jīi ēñoā. Tiipūrē jóarigūmena jóaya maniwū; ūtāpīpūre jóaya maniwā. Espiritu Santo múā wācūrēpūre jóarigu niwī. Múā wācūrēre wasorīgu niwī.

4 Ɖsā Cristomena niijrā, Cōāmacūrē bayirō padeojrā, múārē “Cristo jóaripū niijārā tiia” jīiā. 5 Apeyenó tiimasīrere “ūsā basiro masīwū” jīimasīña maniā. Niipetire ūsā tiimasīre Cōāmacū ticoré niā. 6 Cōāmacū ūsārē basocāre buemasīrere ticorigu niwī. Teero tiirā, mama netōñére quetire buea. Tee quetire basocāre buera, “ate jóariguere tiiyā” jīi bueria; “Espiritu Santo boorépe tiiyā” jīi buea. Dutiré jóariguere tiihēra pecamepu wāacua. Espiritu Santope catiré petihére ticogū niī.

7 Cōāmacū Moisére cūū dutiré cūūriguere ticogu, ūtāpīpu jóayigu. Tee dutiré marī netōñucāre wapa siācōādutire niyiuro. Marīrē siācōādutire niipacaro, añunetōjōāre niyiuro; asibatéremena jeayiro. Moiséya diapóacā bayirō asibatéyiro. Teero tiirā, Israelya pōna macārā cūūya diapóare ññacōātumasīriyira. Jōōpemena cūū asibatére petiwáyiro. Tee dutiré añurē niyiuro. 8 Toorā nemorō Espiritu Santo basocāmena niīādare quetipe añunemoā. 9 Tee dutiré “basocā netōñucārārē ñañarō tiīadacu” jīirigue asibatéremena jeayiro; añunetōjōāre niyiuro. Toorā nemorō “Cōāmacū basocāre ‘añūrārā niīya’ jīi ññagūdaqui” jīiré quetipe añunemoā. 10 Tee añunemorere marī añurō ññarīpereja, tee dutiré añurē asibatéremena jearigupe buri niiré puájāā sáa. 11 Tee dutiré añurē asibatéremena jearigupe petiādare niyiuro. Āñunemorepe petiriādare niīā. Teero tiirō, tee dutiré nemorō añunetōñucāā.

12 Ɖsā petiriādarere cotera, useniyuetoaa. Teero tiirā, diamacū, cuiro manirō wedea. 13 Ɖsā Moisére tiirōbiro tiirā. Cūūya diapóa asibatére “máata petiādacu” jīigū, suti caseromena búatoyigu, Israelya pōna macārā

tee petiwári ññarijããrõ jĩgũ. ¹⁴ Cũã tuoríyira. Atitócãrẽ tee bucu dutirére bueri tuorá, tuoríya. Tiisuti caserora Cõãmacũ asibatérere búatorobiro niitoaa cũãrẽ. Teero tiirá, netõnére maquẽrẽ tuoríya. Jesuré padeorípereja, Cõãmacũ cũãrẽ tuorí tiiquí. ¹⁵ Atitócãrẽ Moisés jóariguere bueri tuorá, tuoríya. Cũã tuomasĩre suti casero búatorobiro nijĩã ména. ¹⁶ Marĩ Ôpũrẽ padeogáno dícu tuoquí. Cõãmacũ cũũrẽ tuorí tiiquí; tiicasero pãðrõbiro wáacu sũcã. ¹⁷ Marĩ Ôpũ, Espíritu Santomena sícũrã niĩ. Teero tiirá, Espíritu Santo marĩmena niirĩ, marĩ cãmotáro manirõ Jesuména ãñurõ niimasĩã. ¹⁸ Teero tiirá, marĩ niipetira dupupu búatorí casero manirã nijĩrã, cũũ ãñurõ asibatérere ññamasĩã.* Teero tiirá, jõðpemena cũũbiro wáara tiia; cũũyere cuonemõã. Tee niĩã marĩ Ôpũ tiiré. Cũũrã, Espíritu Santomena sícũrã niĩ.

4

¹ Cõãmacũ ãsãrẽ ãñurõ tiigú, Jesuyé quetire wedeadarare cũũrigũ niiwĩ. Teero tiirá, wãcũtutuhera niiria. ² Bobooro tiirére, basocá ññahẽðpu ññañaré tiirére doo niĩã. Cõãmacũye quetire jĩĩditoreména wederia. Teero jĩĩrõno tiirá, tee quetire wasoró manirõ, diamacú wedea. Teeména Cõãmacũ ññacoropure ãsã wederére basocá “diamacũrã wedeeya” jĩ wãcũrĩ booa. ³ Basocáre netõnére quetire ãsã wederi, ãpẽrã cũã wãcũrẽ búatonorirabiro niicua; tuorícua. Tee quetire tuohérano pecamepu wáadara niicua. ⁴ Cũã padeohére wapa atibúreco macãrã ðpũ Satanás cũãrẽ tuoñémasĩhẽrã wáari tiiquí. Teero tiirá, basocáre netõnére queti bóere niipacari, ññamasĩricua. “Cristo ãñunetõjõãgũ Cõãmacũ niirére ãñogú niĩ” jĩĩrere tuomasĩricua. ⁵ ãsã basocáre wedera, “biiro niĩã ãsãjã” jĩĩ wederia; “Jesucristo basocá Ôpũ niĩ” jĩĩrẽpere wedea. ãsãyepereja wedera, “Jesuré maĩrémena múãrẽ padecotera niĩã” jĩĩ wedea. ⁶ Biiro niĩã: Cõãmacũ basirora sicutopũ atibúreco naĩtĩãrõ niimiriguere bóeri tiirigu niiwĩ. Teeré tiirirobiro cũũrã marĩye yeeripũnarĩpu bóeri tiirigu niiwĩ. Teero tiirá, marĩ Cristore masĩrémena Cõãmacũ ãñurõ niirecutirere masĩã.

Marĩye ðpũũrĩ mama ðpũũrĩmena wasoádacu

⁷ ãsã Cõãmacũye queti wederá búri niirã niĩã. Diiména tiirẽparu wapapacáre posecutĩreparubiro niĩã. Teero tiigú, Cõãmacũ ãsã wederéména cũũ tutuarere ãñoquí. ãsã basiro tutuare cuorí. ⁸ Pee ññañaré netõpacára, bayiró peti wãcũpatiria. Wãcũpatipacara, “¿deero wáadariye?” jĩĩria. ⁹ Basocá ãsãrẽ ññañarõ tiidugápacari, Cõãmacũ ãsãrẽ cõãwarii. ãsãrẽ páanecõãcũpacara, sĩãriya. ¹⁰ ãsã noo wáaro Jesuré sĩãrirobirora ãsãcãrẽ sĩãjãmiwã. ãsã ññañarõ netõrĩra niipacara, catia. Teero tiigú, Jesús cũũ catirére ãsãmena ãñoĩ. ¹¹ ãsã catiró jeatuaro Jesuyé quetire wederé wapa sĩãrĩquio niĩã. Teeména Jesús ãsãye ðpũũrĩ bóaadare ðpũũrĩmena cũũ catirére ãñoĩ. ¹² ãsãpere sĩãrĩquio niĩã. Múãpe catiré petihére buaa.

¹³ Cõãmacũye queti jóaripũpu biiro jóanoã: “Yũu padeowá; teero tiigú, wedesewũ”. Teerora jĩĩã ãsãcã: ãsã padeoã; teero tiirá, wedesea. ¹⁴ ãsã ateré masĩjĩrã, wedesea: Cõãmacũ Jesús marĩ Ôpũrẽ diarigupure masõrigũ niiwĩ. Teero tiigú, ãsãcãrẽ cũũmena masõgũdaqui. ãsãrẽ, múãrẽ sícãrõména cũũ pũtopũ néewagudaqui. ¹⁵ ãsã múãye ãñuré niĩãdarere boosãrã, niipetire ãsã ññañarõ netõrẽre nucãjãã. Teeména ãpẽrãcã Cõãmacũ

* 3:18 O “cũũ ãñurõ asibatérere ãñomasĩã”.

añurê titorére masĩĩrã, cûurê usenire ticoadacua. Jõõpemena pau peti cûurê usenire tico, “añunetõjõãgũ niĩ” jĩnemoãdacua.

¹⁶ Teero tiirã, wãcütutuarucujãã. Sotoápere butoá wáapacara, popeapure búrecoricõrõ nemorõ tutuanemoã. ¹⁷ Biiro wãcũã: Ûsã atibúrecopu ñañarõ netõrê máata petiádarê niã. Tee ñañarõ netõrê wapa apeyé nemorõ añurê buãáadacu. Bayirõ useniremena cûũ pũtopu niirucujããdacu. ¹⁸ Ûsãrê baurocã wáarere wãcũnunuseria. Bauhérepere wãcũnunusea. Baurocã wáare petiádacu. Bauhérepe niirucujããdacu.

5

¹ Marĩye õpũũrĩ muĩ wiseri marĩ niiré wiseribiro niã. Tee wiseri tiirõbiro marĩye õpũũrĩ bóaadacu. Cõãmacũpe ãmuãsepu añurê wiseri petiriádarere quënoyúetoaqui. Tee wiseri basocã tiirĩgue mee niicu.

² Ate diamacũrã niã: Marĩ ãnopú niirã, ñañarõ tũgueñaã, ãmuãse niirĩ wiĩpu wáadugara. ³ Tiiwiĩ sutirõ tiirõbiro cãmotáadacu, sutimanĩrãbiro niirijããrõ jĩrã. ⁴ Marĩ atibúrecopure ate õpũũrĩmena ñañarõ netõã. Teero tiirã, ñañarõ tũgueñaã. Marĩye õpũũrĩrê cõãdugara mee teero jĩã, ãmuãsepu niãdare õpũũrĩpere wasorĩ boorã. Tee niirucuari õpũũrĩ wasorĩ, bóaadari õpũũrĩ petiádacu. ⁵ Cõãmacũrã marĩrê teero wáaadare quënoyúerigu niiwĩ. Cũũ marĩrê añurõ tiiádarere masĩsuguedutigũ, Espiritu Santore ticodiocosũguerigu niiwĩ.

⁶ Teero tiirã, padeorucúa. Ateré masiã: Ûsã ate õpũũrĩmena niirã, Cõãmacũmena niiria ména. ⁷ Cûurê ññaripacara, cûũ jĩriguere padeonunúsea; teeména niã. ⁸ Teero tiirã, ateré wãcũrã, padeõa: Ate õpũũrĩrê cõãjãdugamiga, Cõãmacũmena niirã wáadugara. Cũũmena niirĩ, nemorõ añuniãdacu. ⁹ Teero tiirã, ate õpũũrĩmena niirã, o niirucuarere õpũũrĩmena niirãcã, Cõãmacũrê teerora usenirĩ tiirucujãdugaga. ¹⁰ Cristo wapa tiiádari bareco jeari, marĩ niipetira toopú niãdacu. Basocãcõrõrê marĩye õpũũrĩpu tiirĩguere Cristo masĩqui. Æpẽrã añurêrê ñeeãdacua; ãpẽrãpé ñañarêrê ñeeãdacua.

Cõãmacũmena añurõ niirecutire maquẽ

¹¹ Ûsã teeré masĩĩrã, marĩ Õpũrê quioniremena ññarã, basocãre “ûsã wederêre diamacũ maquẽ niã” jĩ pãnarĩ tia. Cõãmacũpe ãsãrê masĩtoai. Múãcãrê teerora ãsãrê masĩri booa. ¹² Ûsã basiro ãsãye maquẽrê añurõ wedesera mee tia sũcã. Ûsãrê añurõ masĩ, useniremena wãcũãrõ jĩĩgũ, múãrê jóaa. Teeré masĩrã, ãpẽrã buerĩ basoca ãsãrê ñañarõ wedeseri, múã cûãrê yũũmasiãdacu. Cũũ sotoá maquẽ dícu baurêre wãcũrã, yeeripũna maquẽrê wãcũhẽrã niicua. ¹³ Múã ãsãrê “mecũrã tiiya” jĩĩbocu. Ûsãpe “Cõãmacũ boorõ tiirã tia” jĩ yũũadacu. Múã apetóre ãsãrê “mecũriya” jĩĩbocu. Ûsãpe “múã añurõ niãdarere boosãrã, teero tia” jĩ yũũadacu. ¹⁴ Cristo ãsãrê maĩrĩ ññarã, cûũ dutirêre tia. Ateré masiñoã: Sicũ niipe-tirare diabosariũ niiwĩ. Teero tiirã, niipetira cũũmena diarira tiirõbiro pũtuãjĩyu. ¹⁵ Cristo niipetirare diabosariũ niiwĩ. Catiré petihêrere cõorã cûã boorõ tiirijããrõ jĩĩgũ, teero tiirĩgũ niiwĩ. Cũũ boorêpere tiirõ jĩĩgũ, cûãrê dia masãbosariũ niiwĩ. ¹⁶ Teero tiirã, ãsã basocãre ñña, wãcũrã, atibúreco macãrã wãcũrõbirora wãcũria. Too sugueropure ãsã Cristore atibúreco macãrã wãcũrõbirora wãcũmiwũ. Mecãtĩgãrê teero cûurê wãcũria sãa. ¹⁷ Cristo cũũmena niigũnorê cûũ niirecutirere wasorĩ

tiiquí. Cũu too sũguero tiirĩguere tiinemóriqui sáa; mama dícu niicu cũũpure.

¹⁸ Cõãmacũrã niipetirere teero wáari tiiquí. Cũũrã Cristo diariguemena ùsãrẽ cũũmena ãñurõ niirecutiri tiirĩgu niiwĩ. Niipetirare teero niirĩ boogú, ùsãrẽ cũũye quetire wededutigu cũũrigu niiwĩ. ¹⁹ Tee queti biiro niia: Cõãmacũ Cristo diariguemena atibũreco macãrãrẽ cũũmena ãñurõ niirecutiadarere cũũrigu niiwĩ. Cũã ñãñaré tiirẽre petirĩ tiirĩgu niiwĩ. Niipetirare cũũmena ãñurõ niirecutiri boogú, ùsãrẽ cũũye quetire wededutigu cũũrigu niiwĩ. ²⁰ Teero tiigú, Cõãmacũ ùsãrẽ Cristore wasorã niiaãrõ jĩigũ, ticocorigu niiwĩ. Cõãmacũ ùsã wederẽmena basocãre boocói. Teero tiirã, Cristo wãmemena Cõãmacũmena basocãre ãñurõ niirecutidutia. ²¹ Cristo pẽerogã ñãñaré tiirĩpacari, Cõãmacũpe marĩ ñãñaré tiirẽ wapa cũũrẽ ñãñaré tiirĩgubiro ñãñarõ netõrĩ tiirĩgu niiwĩ. Teero tiirĩguemena marĩ Cristomena niirĩ, Cõãmacũ marĩrẽ wapa cuohẽrere tiirõbiro ñãã.

6

¹ Ùsã Cõãmacũyere padeapuri basoca niijĩrã, “cũũ múãrẽ ãñurẽ tiorẽre teero ñãcõãrĩjãña” jĩã. ² Cõãmacũye queti jóaripũpu biiro jĩ jóanoã: Cõãmacũ aterẽ jĩĩ:

“Yũu basocãre ãñurõ tiirĩto niirĩ, mũu sãĩrĩguere tuowá.

Yũu netõneri bureco niirĩ, mũũrẽ tiiapuwa”,*

jĩ jóanoã. Tuoyá. Mecũtĩgã cũũ teero tiirĩto niia. Mecũtĩgã cũũ netõneri bureco niia.

³ Æpẽrãrẽ ùsã Cõãmacũye paderẽre ñãñarõ wedeseri booria. Teero tiirã, basocãre ñãñaré tiieñoria, “Cõãmacũrẽ padeorĩbocua” jĩrã. ⁴ Biirope tia: Niipetire ùsã tiirẽmena, ùsãrẽ wãaremena “Cõãmacũye paderã niia” jĩrẽre eñõã. Ùsãrẽ merẽã wáari, nucãjãã; apeto bayirõ ñãñarõ netõã; ùsãrẽ apeyenó dusaa; wisiõre tugueñaã; ⁵ ùsãrẽ tãnaãya; peresu wiipu sõnecoya; acaribĩtutire wãaa; bayirõ padea; apeto cãnirĩa; teero biiri juabõaa. ⁶ Æpẽrãrẽ ñãñarõ tiirĩa; diamacũ maquẽrẽ masĩã; ùsãrẽ merẽã wáari, potocõrõ manirõ niia; Æpẽrãrẽ bóaneõ ñãã; Espĩritu Santo tiiapuremena padea; Æpẽrãrẽ jĩiditoro manirõ maĩã; ⁷ diamacũrã wedea; Cõãmacũ tutuarere cuoa. Ùsã Cõãmacũyere paderã surarabiro niia. Ùsã wãmocutire ùsã diamacũ tiirẽ niia. Teemena surara cãmerĩsĩãrã wãarabiro Cõãmacũyere wedera wãaa; ùsãrẽ cãmotãdugara ùsãrẽ docacũmurĩ timasĩriya. ⁸ Æpẽrã ùsãrẽ padeorẽmena ñããya; Æpẽrãpẽ padeorĩya. Æpẽrã ùsãrẽ ãñurõ wedeseya; Æpẽrãpẽ ñãñarõ wedeseya. Ùsã diamacũ maquẽrẽ wedepacari, Æpẽrã ùsãrẽ “jĩiditori basoca niĩya” jĩ ñããya. ⁹ Niipetira ùsãrẽ masĩpacara, sĩquẽrã ùsãrẽ ñãmasĩhẽrã tiirõbiro ñããya. Apeto ùsãrẽ sĩãdugãpacari, niirucua. Cũã ùsãrẽ ñãñarõ tiipacãra, sĩãriya. ¹⁰ Ùsã bóaneõpacara, usenirucujãã. Ùsã apeyenó cuorĩpacara, ùsã buerẽmena Æpẽrãrẽ pee cuorãbiro niirĩ tia. Apeyenó cuorĩpacara, niipetire cuorãbiro niia.

¹¹ Yãa wedera Corinto macãrã, yayĩoro manirõ múãrẽ ùsã wãcũrẽre wedepetijãã. Ùsã múãrẽ bayirõ maĩrẽre eñõã. ¹² Cãmerĩ maĩrẽ manirĩ, múãye wapa niia; ùsãpe múãrẽ bayirõ maĩmĩã. ¹³ Sĩcũ cũũ põnarẽ wederobirora yũucã múãrẽ wedeguda: Ùsã múãrẽ diamacũ maĩrõbirora múãcã ùsãrẽ maĩñã.

* 6:2 Isaías 49.8.

Marĩ Cõãmacũwiihiro niiã

¹⁴ Jesurẽ padeohéramena cãmeyiorijãña. Diamacú tiirá diamacú ti-ihéramena niimasíricua. Bóeropũ niirã naiĩtãrõpũ niirãmena niimasíricua. ¹⁵ Cristocã Satanãmena sícãrĩbíro wãcũricua. Teerora sũcã padeogú, padeohégumena sícãrĩbíro wãcũricua. ¹⁶ Cõãmacũwiiipure Cõãmacũ dícare padeorõ booa; weerirare padeorĩjãrõ booa. Marĩpe Cõãmacũ catirucugumena niijĩrã, Cõãmacũwiihiro niiã. Cũ basiro biiro jĩrigũ niiwĩ: “Cũãmena niigũdacu; cũã watoapũ cãmesãgũdacu.

Yũũ cũã Òpũ niigũdacu; cũã yáara niiãdacua.†

¹⁷ Teero tiirá, ñañarã pũtopũ niimiãrira witiwajõãña”, jĩĩ marĩ Òpũ.

“Niipetire ñañarẽ tiirere tiirĩjãña.‡

Teero tiirĩ, yũũ múãrẽ ñeegũda.

¹⁸ Yũũ múã Pacũ niigũda;

múã yũũ põna niiãdacu”, jĩĩ marĩ Òpũ tutuanetõjõãgũ.§

7

¹ Teero tiirá, yáa wedera, yũũ maĩrã, Cõãmacũ “teero tiigũda” jĩriguere masĩrã, niipetire marĩ ñañarẽ tiirere duujããda. Marĩye òpũãrĩrẽ ñañorere, marĩ wãcũrẽ ñañorere duuáda. Cõãmacũrẽ quioníremena padeojĩrã, cũũ booré dícare tiíada.

Corinto macãrã wãcũre wasorígue

² Ûsãrẽ maĩñã. Sícãrĩ múãrẽ ñañarõ tiirĩwũ; múã padeorécãrẽ ñañorĩwũ; múãyere jĩiditoremene néeriwũ. ³ Yũũ múãrẽ “wapa cãorã niĩya” jĩgũ mee tiia. Yũũ too sugero jĩrirobirora múãrẽ maĩã. Teero tiirã, marĩ catira, sícãrõmẽna niiã. Diaracã, sícãrõmẽna niirucudacu. ⁴ Yũũ múã ãñurõ tiirẽ quetire tuogú, “teerora tiirucudacu” jĩ wãcũwũ. Æpẽrãrẽ múã ãñurõ tiirere useniremena wedea. Teero tiigú, ñañarõ netõpacú, wãcũtutua, bayiró useniã.

⁵ Macedoniapũ coerí siro, ãsã yeerisãre buarĩwũ. Ûsã noo wáaro ñañarõ netõwũ. Æpẽrã ãsãmena cãmerĩ cúasodugawa. Múã ãsã buerirare wãcũgũ, bayiró wãcũpatiũ. ⁶ Cõãmacũ bóaneõremena niirãrẽ wãcũtutuari tiigúpe Tito ãsã pũtopũ jearémene ãsãrẽ wãcũtutuari tiiwĩ. ⁷ Cũũ jearémene dícu wãcũtutuariwũ. Múã cãũrẽ wãcũtutuari tiiríguere tuorã, nemorõ wãcũtutuanemowũ. Múã yũũre ññadugarere, múã wãcũpatiriguere, múã yũũre wãcũrere wedewi. Teerẽ tuogú, toorã nemorõ useninemowũ.

⁸ Yũũ múã ñañarẽ tiirere múãrẽ jóaripũmena múãrẽ bóaneõrã niirĩ tiiwũ. Mecũtígãrẽ teerẽ wãcũpatiria. Too sugero “yũũ jóaheri ãñunibojĩyũ” jĩ wãcũmiwũ. Teerẽ mecũtígã wãcũria. Múãrẽ bóaneõrĩ tiipacú, yorari bóaneõrĩ tiirĩjĩyũ. ⁹ Mecũtígã yũũ useniã. Múã bóaneõriguere wãcũgũ mee useniã. Múã bayiró bóaneõriguepe múãrẽ wãcũpati, wasorĩ ti-iyiro. Teero tiigú, useniã. Cõãmacũ booróbirora múã ñañarẽ tiiríguere wãcũ, bóaneõyiro. Teero tiiró, ãsã múãrẽ jóacoripũ múãrẽ ñañarõ ti-irĩjĩyũ. ¹⁰ Marĩ Cõãmacũ booróbirora bóaneõrã, wãcũpati, wasoa. Teemẽna netõnénoã. Too síro “ñañarẽ tiitú” jĩñña maniã. Atibãreco macãrãpe cũã ñañarẽ tiiríguemena bóaneõjãcua. Bóaneõpacara, pecamepũ wáacua. ¹¹ Múãpe Cõãmacũ tusaróbirora bóaneõrĩ, ate ãñurẽ putuãyiro: Múã watoapũ wáariguere “quẽnoãda” jĩiyiro; “too sugeropũre marĩ diamacú tiirĩjĩyũ;

† 6:16 Levítico 26.1; Ezequiel 37.27. ‡ 6:17 Isaías 52.11. § 6:18 2 Samuel 7.14; 1 Crónicas 17.13.

mecūtīgā diamacá tīa sáa”, jīyiro; múā watoap̄ wáariguere múā yoari teero ĩñariguere wácūrā, cúayiro; “Cōāmacū marīrē ñañarō tiibóqui”, jī wácūrā, cuijōāyiro; ȳmúā mūārē ĩñagū wáari booáyiro; diamacá maquērē tiidugáayiro; “ñañarē tiigūre diamacú ñañarō tiíadacu”, jīyiro. Niipetire teero múā tiirémēna múā wapa c̄uohérere ēñoyiro. ¹² Teero tiigú, múārē jóagu, ñañarē tiirīguyere, teero biiri ñañarē tiinógūye dí cure wácūriw̄. Múāye niíadarere bayiró wácūw̄. Múā Cōāmacū ĩñacorop̄ ūsārē bayiró maíā sáa. Teeré masídutigū mūārē jóaw̄. ¹³ Teero tiirá, múā añurō tiirémēna ūsā wácūtutuaw̄.

Teero wácūtutuara, Tito bayiró ūsenirī ĩñarā, toorá nemorō ūseninemow̄. Múā niipetirap̄ura cūārē añurō t̄agueñarī tiirira niiw̄. ¹⁴ Tito múā p̄top̄ wáaadari suguero, ȳmúā mūāmenā ūsenirere cūārē wedew̄. Cūā toopú jeari, ȳmúā jīrirobirora wáayiro. Niipetirere ūsā mūārē wederiguere diamacūrā wedew̄. Teerora ūsā Titore múāye maquērē wederigüecā diamacūrā niiw̄. ¹⁵ Múā cūārē quioníremēna bocayiro. Cūā dutirere ȳmuyiro. Múā teero tiiriguere wácūgū, múārē nemorō maínetōneí. ¹⁶ Ȳmúā mūārē padeóa; “añurō tiíadacua” jīgū, bayiró ūseniā.

8

Ticodugaro jeatuario ticodutire

¹ Yáa wedera, ūsā ateré múārē masírī boogá: Macedoniap̄ Jesurē padeoré p̄onarī macārārē Cōāmacū añurē ticorigū niiwī. ² Cūā bayiró ñañarō netōpacára, diamacú tiirira niiwā. Teero ñañarō netōpacára, bayiró ūseniwā. Cūā bóaneōrā peti niipacara, pee apeyé c̄uorá tiiróbiro āpērārē añurō tiíapuwa. ³ Cūā booró cūā c̄uoró jeatuario cūā c̄uorére ticowa. Cūā “ticoada” jīñariro nemorō ticowa. Ȳmúā cūārē teero tiirī ĩñaw̄. ⁴ ūsārē sīcārī mee biiro jīwā: “Cōāmacūrē padeorá bóaneōrārē ūsācā niyerure ticoada”, jīwā. ⁵ Cūā ūsā wácūriro nemorō tiiwá. Cūā marī Ōpūrē “m̄m̄ booré dí cure tiíada” jīsugüewa. Too síro ūsārē “múā dutirere tiíada Cōāmacū booróbirora” jīwā. ⁶ Teero tiirá, ūsā Titore múā p̄top̄ wáadutia. Cūā too suguero ȳmúā p̄to niigū, niyerure néōncāyigū. Teeré peotídutira cūārē ticocoa. Teero tiirá, múā añurō ūseniremenā néōncāriguere diamacú tii yaponóadacu. ⁷ Múā niipetirere añurō tīa: Añurō padeóa; Cōāmacūyere añurō buea; teeré añurō masīā; ūseniremenā añurō tīa; ūsārē maíā. Múā tee niipetirere añurō tiiróbirora niyeru ticorécārē teerora tiyá.

⁸ Teeré jīgū, múārē dutiré peti tiiróbiro jīgū mee tīa. Ȳmúā mūārē “apemacārī macārā ūseniremenā niyeru néōtoawa, āpērārē tiíapura” jī wedegū, ateré masídu gaga: “¿Múācā bóaneōrārē maírere ēñōdari cūārē tiíapuremenā?” ⁹ Marī Ōpū Jesucristo marīrē añurō tiiriguere múā masīā: Cūā niipetire c̄uogú niipacu, marīye añurē niíadarere boosāgū, bóaneōgūbiro wáarigū niiwī. Cūā bóaneōgū wáarigüemēna marīpere pee c̄uorábiro wáari tiirigū niiwī.

¹⁰ Múārē añurō niirī boogá, ȳmúā wácūrere múārē jīgūda. Biiro niíā: Iicūamamēna múā apemacā macārā suguero niyeru néōncārira niiw̄. Teeré néōrā, ūseniremenā néōrira niiw̄. ¹¹ Teero tiirá, múā tiinācārīrobirora tii yaponóña. Múā ūseniremenā “ticoada” jīrirobirora teerora tii yaponóña. Múā ticodugaro jeatuario ticoya. ¹² Marī diamacūrā

ticodugari, marĩ ticodugaro jeatuaro ticori, Cõamacũ teemena useniqui. Marĩ cuohérere Cõamacũ sãiriqui.

¹³ Múã ãpêrãrê tiípupjĩrã, múãpere cuohéra putuári booríã. ¹⁴ Sĩcãrĩbíro cuori booa. Mecãtígã múã cuorémema cúã boorére tiípua. Too síropũ cúãcã cúã cuorémema múã boorére tiípuadacua. Teero tiirã, sãcãrĩbíro cuoádacu. ¹⁵ Tee Cõamacũye jóaripũpu biiro jóanoã: “Pee seerígucã cuonetõriwi; pëerogã seerígucãrê ðusaríwu”,* jĩ jóanoã.

Tito cãũ menamacãrãmena Corintopũ wãaadare

¹⁶ Yũũ múãye maquêrê wãcũã. Yũũ wãcũrõbirora Titocãrê Cõamacũ wãcũrĩ tiiyígũ. Teero tiigú, Cõamacũrê usenire ticoa. ¹⁷ Yũũ Titore “Corinto macãrãrê ññagũ wãaya” jĩrĩ, máata yũũwi. Mecãtígãrê cãũ múãrê ññadugajĩgũ, cãũ ãñurõ tusarõmena múã putopũ wãagudaqui. ¹⁸ Titomena ãpĩ ticocoadacu. Cãũ maríya wedegũ niĩ. Niipetira Jesuré padeoré põnarĩ macãrã cãũrê biiro wedeseya: “Cãũ Jesuyé quetire ãñurõ wedei”, jĩñya. ¹⁹ Apeyecãrê, Jesuré padeoré põnarĩ macãrã cãũrê beserira niiwã, ùsãmena niyeru néõriguere néewadutira. Ùsã bóaneõrãrê niyerure ticora, marĩ Òpãrê ãñurõ wedesedutira, teero ticoa. Teero biiri ùsã useniremena tiípudugarere ññorã, teero tiia. ²⁰ Ùsã pairó niyeru néõriguere néewara, basocã ùsãrê “niyeru tiidiójíyu” jĩrĩ booríã. ²¹ Teero tiirã, ùsã marĩ Òpũ, teero biiri basocã ññacoropũre diamacú tiidugãa.

²² Cũãmena ãpĩ maríya wedegucãrê ticoconemoã. Cãũ bayiró tiípudugarere ùsãrê ññorã ññowĩ. Mecãtígãrê múãrê “cũã diamacãrã tiíadacua” jĩgũ, nemorõ tiípudugai. ²³ Titoye maquêrê ãpêrã sãññãrĩ, biiro jĩñña: “Pablo menamacũ cãũmena padegú ùsãrê tiípugũ niĩ”, jĩñña. ãpêrã puarãrê sãññãrĩpereja, biiro jĩñña: “Jesuré padeoré põnarĩ macãrã cúã ticocorira niíya. Cũã tiirémema Cristore ãñurõ wedeseri tiíya”, jĩñña. ²⁴ Teero tiirã, maĩrémema cúãrê bocaya. Múã teero tiirĩ, Jesuré padeoré põnarĩ macãrã múã maĩrere tuoádacua. Ùsã cúãrê biiro jĩwũ: “Corinto macãrã basocãre ãñurõ bocaaya”, jĩwũ. Múã teero tiirĩ tuorã, cúã ùsã jĩriguere “diamacãrã niíayu” jĩññadacua.

9

Niyeru néõre

¹ Múã niyeru néõrere Jesuré padeorãre ticoadare maquêrê jóanemoria; múã masĩtoaa. ² Yũũ múã tiípudugarere masĩtoaa. Ùseniremena Macedonia macãrãrê biiro wedea: “Iicãmamena Acaya* dita macãrã ‘tiípuada’ jĩññucãwã”, jĩ wedea. Teeré tuorã, paũ Macedonia macãrã “ùsãcã tiípuada” jĩwã. ³ Teero niipacari, Titore cãũ menamacãrãmena múã putopũ ticocogũda. Yũũ Macedonia macãrãrê jĩriguere diamacú wãari booa. Yũũ “Corinto macãrã niyeru néõ, cuoyúeadacua” jĩwũ. ⁴ Apetó yũũ múã putopũ wãari, Macedonia macãrã yũũmena wãabocua. Ùsã toopú jeara, múã niyeru néõhãrã niirĩ buajeádugariga. Yũũ “cũã néõtoajíya” jĩrigue wapa bayiró bobooro wãabocu. Múãcã teerora bobobócu. ⁵ Teero tiigú, yũũ biiro wãcũã: Yũũ múã putopũ wãaadari suguero, Titocãrê wãadutia. Cũã múã “ticoada” jĩ néõrere quẽnosuguéadacua. Cũã teero tiirĩ,

* 8:15 Éxodo 16.18. * 9:2 Corinto Acaya ditapũ niyiro.

ūsā jeaadari suguero, múā cnotóaadacu. Teero tiirá, āpērā múārē “ticoya” jīripacari, múā wācūrō ticoadacu.

⁶ Múā ateré wācūña: Oteri basocū péerogā oteri, péerogā ducacutiri ĩñaqui. Pee oterigupeja pee ducacutiri ĩñaqui. ⁷ Marī “nocōrō ticoguda” jī tagueñarōcōrō ticoro booa. Marī ticođugahera, o āpērā ticođutiri ñañarō tagueñarā, ticorijārō booa. Useniremena ticorāre Cōāmacū maĩquí. ⁸ Cōāmacū niipetire āñurē múārē ticonemomasī. Cū teero tiirī, múārē dūsariadacu. Múārē ticorēmena múāpe āpērārē tiápumasīadacu. ⁹ Tee Cōāmacūye queti jóaripūpu biiro jóanoā:

Āñugú bóaneōrārē āñurō ticoqui.

Teero tiiró, cū āñurō tiirē niirucujāadacu,†

jī jóanoā. ¹⁰ Cōāmacūrā niī oteréperire ticogú, teero biiri yaarére ticogú. Tee tiiróbiro cūrā múācārē niipetire múā cnoádarere ticogudaqui. Oteréperi wī ducacutirobiro múā cnoarére nemorō wāari tiigúdaqui. Teeména múā āpērārē āñurō tiápumasīadacu. ¹¹ Teero tiirá, pee cnojīrā, āpērārē tiápuadacu. Múā ticorēre ūsā ticobosari, tee niyerure ñeerā Cōāmacūrē usenire ticoadacua. ¹² Múā Cōāmacūrē padeorá bóaneōrārē tiápura, cūrē dūsare dícare ticora mee tiia; Cōāmacūrē usenire ticora tiia. ¹³ Múā cūrē tiápuremena múā Cristoyere padeorēre, cūrē yuarēre ĩñoā. Cū teerē ĩñarā, Cōāmacūrē usenire ticoadacua. Teero biiri múā cūrē, niipetirare tiápuri ĩñarā, teerē tiádadua. ¹⁴ Cūcā Cōāmacū múārē āñurō tiirēre ĩñarā, bayiró maĩrémena Cōāmacūrē múāye niíadarere sāibosáadacua. ¹⁵ Cū marīre ticorigue āñunetōjōāre niīā. Tee āñunetōjōāre dee jī wedesemasīna maniā. Teero tiirá, Cōāmacūrē usenire ticoada.

10

Pablo “apóstol niīā” jī wederigue

¹ Yū Pablo múārē tiidutíguda. Yuará niī basocá biiro jī wācūnorigu: “Cū marīmena niigū, buri niigūbiro wedesei; marīre jóagupe, tutuaromēna jóai”, jīcua. Múā Cristo niirecutirere masīā; cū bóaneō ĩñarēmena tiidutiyigu. ² Teero tiigú, yū cū tiiróbiro niidugagu, ateré múārē tiidutía: Yū múā pūtopu jeari, múā sīquērāmena tutuaromēna wedeseri tiirjāña. Sīquērā múā menamacārā ūsārē biiro jīāyira: “Cū atibúreco macārā tiiróbiro Cōāmacū boorē tiirícua”, jīāyira. Yū teero jīrānorē diamacārā tutuaromēna wedeseguda. ³ ūsā atibúrecom niipacara, atibúreco macārābiro cāmerīquēria; Cōāmacū wāmocutire ticorēmenape cāmerīquēā. ⁴ ūsā wāmocutire atibúreco maquē mee niīā; āmuāse maquē, Cōāmacū tutuare cnorépe niīā. Teeména ñañarē tutuarere docacūmurī tiia. ⁵ Cōāmacū wāmocutiremena basocá cū wācūrēmena buerere diocóa. Cū wederēmena múārē pānarī tiidugácu; múā Cōāmacūrē masīri boorícua. ūsā cū buerere diocóari siro, Jesús boorépere cūrē tiidutía. ⁶ Múā Cristo dutirēre āñurō yuarī ĩñaari siro, ūsā biiro tiimasīadacu: Niipetira netōncārārē ñañarō tiádadu.

⁷ Múā sotoá maquē dícare ĩñaā. “Cristomena niīā” jīgāno ateré masīrō booa: Cū diamacú Cristomena niigū, “Pablocā Cristomenarā niīya” jī masīgúdaqui. ⁸ Yū múārē wedegu, ūsā dutirēre “jīnemosāñu wedetu” jīpacu, boboría. Marī Ōpū ūsārē tee dutirēre ticorigu niīwī, múā cūrē

† 9:9 Salmo 112.9.

padeonemóarō jīngū. Múā padeorére ñañoarō jīngū mee tee dutirére ticorigu niwī. ⁹ Yuu jóarepūrīmena múārē ucuáduṭigu mee jóaa. ¹⁰ Āpērā yuure biiro jīcua: “Cūū jóare bayirō tutuaremena dutia. Cūū baurocápereja tutuhēgubiro bauwī. Cūū wedeserecārē bayirō tṣaya manīā”, jīcua. ¹¹ Yuure teero jīrāno ateré masīrō booa: Ūsā yoaropu niirā jóacoriobirora múā pṭopu jearcā, teerora tutuaremena wedeseadacu.

¹² Siquērā múā watoapu niirā cúā basiro cāmerī padeorá biiro jīcua: “Marīpeja añurō tiia”, jī cāmerī wedesecua. Teero jī wedesepacara, masīricua. Ūsāpe cúā tiiróbiro ūsā añurō tiirére péerogā wedeseñaria; yuu tiiré cúā tiirēmena queodugária. ¹³ Ūsā tiiriguere jīnemosāñu wederia. Cōāmacū ūsārē Cristoye quetire wededutirigu niwī. Cūū tiidutíre dícare tiia. Cūūrā ūsārē múā pṭopucārē tee quetire wededutirigu niwī. ¹⁴ Teero tiirá, múā pṭopu wáara, Cōāmacū wáadutiheropu wáara mee tiia. Múāmena niisugewu. Ūsārā múārē añurē “Cristo basocáre netōné” jīrē quetire wedesugewu. ¹⁵ Ūsārē Cōāmacū wededutigu cūūriro jeatuario wedea. Āpērā tiirigupere “yuu tiirigue niā” jīria. Teero jīrōno tiirá, múārē padeonemórī tiidugáa. Múā padeonemórī ñnarā, ūsā múārē nemorō buemasīā. Cōāmacū ūsārē cūūriro jeatuario bueadacu. ¹⁶ Too síro múā nemorō niiré macārīpu Jesuyé quetire wedegada. Cūūye quetire wedeya maniré macārīpu wáadugaga. Āpērā cúā paderigupere “yuu paderé niā” jīdugahegu, teero tiidugáa.

¹⁷ Cōāmacūye queti jóaripūpu ateré jóanoā: “Yuuja añunetōjōāgū niā; biiro tiigáno niā” jīdugagano jīrijārō booa. Biirope jīrō booa: ‘Marī Ōpū añunetōjōāgū niā; biiro tiirigu niwī’, jīrō booa,* jī jóanoā. ¹⁸ Sīcū cūū basiro wedesegu “yuu añurō tiia” jīngūrē “cūū añugú niā” jīmasīña manīā. Marī Ōpū sīcūnorē “añugú niā” jīrī, añugú peti niā.

11

Pablo jīditori buerí basocare jīrigue

¹ Mecūtīgā múārē yée maquērē wededugaripacu, wedegada. Yée maquērē wedegu, jīāmagū tiiróbiro tṣueñaā. Yuu jóarere páasutiro manirō bueri boogá. ² Cōāmacū cūū pōnarē āpīrē padeorí booríqui. Cūū múārē doerobirora yuucā múārē doea. Múā yuu Cristoyere wederi tṣorá, padeowá. Teero tiigú, Cristo múā manu niigūdubiro niā. Múā sícō numiōrē manucātigodo tiiróbiro niā. Sícō numiōrē ñañaré manigōrē wiyagūdubiro múārē wiyadugága. ³ Teero wiyadugápacu, Evare wáariobirora múācārē “wábocu” jīngū, bayirō wācūā. Pīno añurō cūū jīditomeniremena coore jīcōāsāyigu. Āpērā cūūbiro jīditora, múā “Cristo booré dícare diamacú tiáda” jī wācūrere wasorí tiibócu. ⁴ Múā biiro tiáyiro: Āpērā múārē buera jeari, merēā wedepacari, múā añurō tṣoñsénicu. Cúāpe ūsā Jesuyére diamacú wederiobirora wedericua. Espírītu Santoyere merēā bueri, cúā buerere ñeeáyiro. Cōāmacū basocáre netōnére quetire cúā bueri, merēā niipacari, múā añurō tṣocú. ⁵ Múārē buerá Jesu cūūyere wededutigu beserira nemorō tṣueñacua. Yuure “cúā docapu niā” jī tṣueñaria. ⁶ Yuu añurō wedeseri basocu tiiróbiro wederipacu, Cōāmacūyepere añurō masīā. Tee masírere niipetire yuu tiirēmena múārē ññoāwū.

* 10:17 Jeremías 9.4.

7 Yũ Cõamacũyere basocãre netõnere quetire wederé wapa múãrê wapaséhegu, ¿ñañarõ tiirí? Búri niigúbiro pade, wapatá, yaawũ múãrê netõnere maquêrê boosãgũ. 8 Yũ múãrê tiiapugu, ãpêrã Jesuré padeoré põnarĩ macãrã yũre niyeru ticocorira niiwã. Yũ teeré ñeegũ, cããye niyerure néeduogubiro tugueñawũ. 9 Yũ múãmena niigũ, apeyenó dusarĩ ññagũ, sícũrê potocõriwũ. Marĩya wedera Macedonia macãrã jeara, yũre dusarénorê ticowa. Teero tiigú, múãrê sãĩ potocõriwũ. Teerora yapacutĩjãgũda. 10 Yũ diamacãrã Cristoye maquêrê masiã. Teeré masĩrõbirora atecãrê masiã: Yũ bueré wapa apeyenó sãĩricu; sícũ Acaya dita macũ “Pablo cũ bueré wapa wapaséi” jĩmasĩriqui. 11 ¿Deero tiigú biiro wedesegari yũ? ¿Múãrê maĩhẽgũ teero jĩgarite? Niiria. Yũ múãrê maĩrere Cõamacũ masĩqui.

12 Yũpeja yũ tiirucúrobirora tiirucúguda. ãpêrãpeja yũ tiiróbiro “tiirã tiia” jĩmicua. Teero tiirúa. Cũã bueré wapare wapasécua; yũre wapaséria. Teero tiirã, cũã “ãpêrã Jesús beserira tiiróbiro tiia” jĩmasĩricua. 13 Cũã “Jesús cãyere wededutigũ beserira niã” jĩrã, teero jĩãmajãrã tiĩya. Cũã tiiditõra niĩya. Sotoá dícu Jesús beserira tiiróbiro bauúya. 14 Teero tiiré wisióricu. Satanácã teerora tiimasĩqui. Apetó cũ ãngele ãñugúbiro, asibatégubiro baugú wãaquí. 15 Teero tiirã, cũãrê padecoteracã cũ tiiróbiro tiicúa. Sotoá dícu ãñurê tiirãbiro baucúa. Cũãpeja cũã ññaré tiiré wapa pecamerũ yapacutĩdiaadacua.

Pablo ññarõ netõrique

16 Yũ too suguero jóaribirora múãrê jóanemogũda. Yée maquêrê wededugaripacu, wedeguda. Teeré yũ wederi, “¿apeyẽ cũye maquẽ dícuẽ wedejĩgũ, mecũgú tiirí?” jĩ wãcũrĩjãña. Teero wãcũrãpeja, “cũ booró wedejããrõ” jĩña ména. ãpêrã cããye maquẽcãrê bayiró wedecua, múãrê padeoáro jĩrã. Teero tiigú, yũcã yũ tiiriguere péero wedeguda. 17 Marĩ Õpũ teenórê wededutiririgu niimiwi. Teero tiigú, “mecũrĩ basocubiro wedeguda” jĩã. 18 Paũ múãrê buerã noo booró cũã basiro dícu ãñurõ wedeseya. Cũã teero tiirí, yũcã yũ basiro ãñurõ wedeseguda. 19 Múã “masĩnetõrã niã” jĩ wãcũrã niipacara, mecũrĩ basoca wedeseri, ãñurõ useniremena nucãjãmasĩcu. 20 Biiro tiirãcãrê nucãjããyiro: Múãrê dutiaperare, múãyere néerãrê, múãrê dutirãbiro tiãperare, múã nemorõ uputĩ macãrãbiro múãrê tiirãre, múãrê diapõapu páaracãrê nucãjããyiro. 21 ¿Ññujãĩ múãrê cũã teero tiirí? Acuéi, ¿cũã tutuanetõjõãrã niĩ? Ñsãpe cũãbiro tutuaria. Teero tiirã, cũãbiro ññarõ tiirã.

Cũã “biiro biia ãsãjã” jĩ ãñurõ wedecua. Teero tiigú, yũcã cũãbirora yéẽ maquêrê wedeguda, wededugaripacu. 22 Cũã “hebreoa niã” jĩcua. Yũcã cũãrã niã. Cũã “Israelya põna macãrã niã” jĩcua. Yũcã cũãrã niã. Cũã “Abraham pãrãmerã niinũnũsera niã” jĩcua. Yũcã cũãrã niã. 23 Cũã “Cristore padecotera niã” jĩcua. Yũpeja cũã nemorõ cũãrê padecotegu niã. Yũ teero jĩgũ, wedeseãmagũbiro wedesea. Yũ cũã nemorõ padenetõnucãwũ. Cũã nemorõ peresuwiseripu sõneconowũ. Yũre cũã nemorõ tãnawã. Pee sãĩrĩquiõro niiwũ. 24 Judíoa sicamoquẽñe yũre ñeenucõjĩrã, wecu caserodamena tãnawã. Cũã yũre tãnarécõrõ treinta y nueve tãnawã. 25 Itãĩrĩ yucãména yũre páawa. Sãcãrĩ ãtãperimena

yũure déewa. Ítĩãrĩ ũsã wáari, dooríwũ duadiawũ. Sícãrĩ duagu, sicañami, sicabũreco tiimaapũre pasawũ. ²⁶ Pee wáanetõwũ. Díare tĩãwagu, duariquoro netõwũ. Yaari basoca watoa, yáa wedera judíoa pũtopũ, judíoa niihẽrã pũtopũ quiorẽmena wáanetõwũ. Teero biiri macãpũre, basocã manirõpũre, díã pairĩmaapũre quiorẽmena cãmesãwũ. “Jesuré padeorã niĩã” jĩĩditori basocã watoapũcãrẽ quiorẽmena cãmesãwũ. ²⁷ Yũũ padegu, ñañarõ netõwũ. Pee ñamirĩ cãniríwũ. Juabóawũ. Oco sĩnidugáwũ. Pee betiwũ. Yũũuábũawũ. Apetóre yũũre suti maniwũ.

²⁸ Apeyeréja, búrecoricõrõ yũũ niipetiro macãrãrẽ Jesuré padeorẽ põnarĩ macãrãrẽ bayirõ wãcũã. ²⁹ Tutuhegũno niirĩ, yũũcã cũũbirora tutuhegũ tugueñaarua. Sícãrẽ ãpẽrã ñañarẽ tiidutĩri, cãũ ñañarẽ tiirĩ, yũũ ñañarẽ tiidutĩramena cúaa. ³⁰ Yéé maquẽrẽ wedegu, “biiro tiigũno niĩã yũũja” jĩĩria. Teero jĩĩrõno tiigũ, “yũũ tutuhegũ niĩã” jĩĩã. ³¹ Cõãmacũ marĩ Òpũ Jesús Pacũ yũũ wederere “jĩĩditogu mee tiirĩ” jĩĩmasĩqui. Cũũrẽna usenire ticorucujãrõ booa. ³² Yũũ Damascopũ niirĩ, tiimacã dutigũ yũũre ñeedugagu, biiro tiirĩgũ niiwĩ: Tiimacã witiware soperipũre surarare cũũrĩgũ niiwĩ cotedutigũ. Cũũ tiidita òpũ Aretas wãmecutigũ doca macũ niiwĩ. ³³ Yũũ menamacãrãpe yũũre biiro tiiwã: Piimena tiimacã sãnirõ macã sopegãpũ duunũnũsediocowa. Teero tiigũ, yũũ cũũrẽ ñeõrĩwũ.

12

Pablo quẽẽrõpũ tiirõbiro ññarigue

¹ Yéé maquẽrẽ wededugaripacari, múã yũũre wederi tiia sũcã. Yéé maquẽrẽ yũũ basiro añũrõ wederi, múãrẽ tiipũria. Teero biipacũ, marĩ Òpũ quẽẽrõpũre tiirõbiro yũũre ãñorĩguere wedegũda. ² Cristore padeorĩ siro, biiro wáawũ: Quẽẽrõpũre tiirõbiro Cõãmacũ yũũre cãũ pũtopũ nẽemũãwawi. Teerẽ yũũ ññari siro, catorce cãmari netõã. Yáa òpũũmena o yeeripũnamena dícu wáagu wáajĩyu; masĩriga. Cõãmacũ dícu masĩqui. ³⁻⁴ Ateré masĩã: Cõãmacũ ãmũãsepũ Paraíso wãmecutĩropũ yũũre nẽejeawi. Yáa òpũũmena o yeeripũnamena dícu nẽewagu nẽewajĩyi; masĩriga. Cõãmacũ sícũrã masĩqui. Yũũ toopũ niigũ, basocãre wedemasĩña manirẽre wedeseri tũowũ. Yũũ toopũ tuorĩgue basocãre wededutire mee niiwũ. ⁵ Yũũre toopũ nẽewariguere añũrõ wedegũda. Yũũ añũrõ tiirĩguereperea wederia. Yũũ “basocũ dícu niijĩgũ, tutuhegũ, ñañarõ netõã” jĩĩrere añũrõ wedegũda. ⁶ Teero jĩĩpacũ, yũũ basiro añũrõ wedesedugagu, wedesemasĩã. Diamacũ maquẽrẽ wedeseri, “mecãrĩ basocũ niirĩ” jĩĩmasĩriya. Yéé maquẽrẽ wedesemasĩpacũ, wedeseria. Yũũ basiro yũũ añũrõ wedeseremena yũũre padeorĩ boorĩã. Yũũ tiirere ññatoarapũ, yũũ wederere tuotóarapũ, padeorĩ booa.

⁷ Cõãmacũ yũũre ãñorĩgue añũrẽ peti niiwũ. Yũũ teerẽ wãcũgũ, yũũ basiro “ãñugũ niĩã” jĩĩrĩquio niiwũ. Teero tiigũ, Cõãmacũ yũũre teero wãcũrĩ jĩĩgũ, biiro tiiwĩ: Satanás yáa òpũũrẽ pũnirõ tiirĩ, teero ññajãrĩgũ niiwĩ. Tee pũnirẽ potaga sããwarobiro pũniã. ⁸ Ítĩãrĩ yũũ marĩ Òpũrẽ “tee pũnirere netõnẽña” jĩĩ sãimíwũ. ⁹ Cũũpe yũũre ateré jĩĩwĩ: “Yũũ mũũrẽ añũrõ tiia. Teero tiirõ, mũũrẽ apeyenó dũsarĩã. Basocã tutuhera niirĩ, yũũ tutuarere nemorõ ãñomasĩã”, jĩĩwĩ. Teero tiigũ, yũũ tutuhegũ niirẽmena useniã. Yũũ tutuheremena Cristo cãũ tutuarere añũrõ ãñoĩ. ¹⁰ Teero tiigũ, yũũ tutuhegũ niirere useniremena nũcãjãã. Yũũ Cristore padeorẽ wapa ãpẽrã yũũre ñañarõ jĩĩpacari, yũũre apeyenó dũsacãrĩ, ãpẽrã yũũre ñañarõ

tiipacári, yũre wisióre tagueñapacu, useniremena nucãjãã. Nemorõ tutuhegu niirõno tiigú, nemorõrã tutuanemogũ wáaa.

Corinto macãrãrẽ Pablo bayiró wãcũrigue

¹¹ Yũ basiro yée maquẽrẽ añurõ wedesege, mecũgũbiro wedesege tiia. Múãpeja yũ wedesedugaherere yũre wedeseri tiia. Múã yũre añurõ wedeseatã, añunibojũ. Múãrẽ jĩditoremena buerã Jesús cãuyere wededutigu beserira nemorõ tagueñacua. Yũpe “cũã docapu niia” jĩ tagueñaria. Yũ búri niigú niipacu, teero bueãmajãrã doca niiria. ¹² Yũ múã pũtopu niigũ, potocõrõ manirõ pee Cõamacũ dícu tiimasĩrere tiĩñowũ. Teemena diamacũrã “yũ Jesús cãuyere wededutigu beserigu niia” jĩrere ãñowũ. ¹³ Æpẽrã Jesuré padeorẽ põnarĩ macãrãrẽ, múãcãrẽ sicãrĩbiro tiiwá. Ate dícu teiriwu: Múãrẽ wapasériwu. Múã tagueñarĩ, teemena ¿múãrẽ ñañarõ tiirĩ? Ñañaãtã, yũre acabóya.

¹⁴ Yũ múã pũtopu wãaguda jĩgũ, quẽnotóaa. Mecũtigã yũ wáaremena ãĩãrĩ wáaadacu. Toopú jeagu, múãrẽ “niyeru ticoya” jĩ potocõricu. Múãyere booríã; Cristoyepere múãrẽ tiinemorĩ booa. Múã masiã: Basocã cãã pacusũmuãrẽ niyerure quẽnocũbosaricua; pacusũmuãpe cãã põnarẽ niyerure quẽnocũbosacua. ¹⁵ Teero tiigú, yũ cõorócõrõ múãrẽ tiiapuguda. Niipetire yũ tutuaremena múãye niiaðarere tiiapuguda. Teero yũ múãrẽ bayiró maĩrĩ, ¿deero tiirã múãpeja yũre ðaró maĩgãri?

¹⁶ Yũ múãrẽ potocõririguere masĩpacara, biiro jĩcua: “Cũ menijĩgũ, marĩrẽ jĩditoqui; too síro marĩyere néewagudaqui”, jĩcua. ¹⁷ ¿Yũ múã pũto ticocoriramena yũ múãyere jĩditoremena ãmarĩ? Ëmarĩwu. ¹⁸ Yũ Titore múã pũtopu wáadutiwu. Teero biiri ãpĩ Jesuré padeogũ mariya wedegure cãũmena ticocowu. ¿Tito múã pũtopure jĩditoremena múãyere ãmarĩ? Ëmariyigu. Múã añurõ masiã: Æsã Titomena sicãrĩbiro tiirã niia. Cũcã múãrẽ buegu, añurẽ dícu teirĩgu niiwĩ.

¹⁹ Apetó tiirã, múã ãsarẽ “añurõ wãcũdutira tiíya” jĩ wãcũbocu. Niiria. Biirope niia: Æsã Cõamacũ ãñacoropure Cristomena niijĩrã, wedesea. Yũ maĩrã yãa wedera, niipetirere ãsã wedesea, múãrẽ Cõamacũrẽ nemorõ padeonemõãrõ jĩrã. ²⁰ Apetó tiirã, yũ múã pũtopu jeari, yũ booróbiro tiirĩbocu. Teerora yũpecã múã booróbiro tiirĩbocu. Teerẽ wãcũgũ, cuiga. Apeyerẽja, yũ múãrẽ “biiro tiibócu” jĩ wãcũã: “Cãmerĩtutira, ãñatutira, cúara, cããye dícu wãcũrã, queti jĩrã, ãpẽrãrẽ ñañarõ jĩrã, ‘ũsãjã ãpẽrã nemorõ añunetõncãã’ jĩrã, noo booró tiãmajãrã tiibócu”, jĩga. ²¹ Teero tiigú, múã pũtopu wáanemorĩ, Cõamacũ yũ Õpũ múã ñañarẽ tiirucũre wapa yũre bobooro wáari tiibóqui. Múã ãpẽrãmẽna múã booró ñañarõ ñeeaperere, múã numosãnumiã múã manusũmuã niĩhẽrãrẽ ñeeaperere, múã boboró manirõ tiirere wasohere wapa bayiró utibocu.

13

Wedeyaponorigue

¹ Mecũtigã yũ múã pũtopu wáaadaremena ãĩãrĩ wáaadacu. Yũ toopú jeari, sicũ ãpĩrẽ wedesãdugagu, Cõamacũye queti jóaripũpu jĩrõbirora tiiaró. Biiro jóanoã: “Puarã, ãĩãrã ãñari siro, marĩ ãpẽrã tiirĩguere wedesãmasiã”. ² Too sugueropu múã pũtopu jeagu, “ñañarẽ tiirãrẽ ñañarõ tiigãdacu” jĩ wedetoawu. Teero biiri niipetirare wedetoawu. Mecũtigã yooropu niipacu, wedenemõã sũcã: Yũ múã pũtopu

wáanemogũ, ñañaré tiiráre bóaneõ ññaricu sáa. ³ Teero tiirá, múã ateré diamacú masĩadacu: Cristo yũũpũre wãcũré ticorémena wedesea. Cristo múãrẽ dutigú tutuhegũ niiriqui; múã watoapũre tutuanetõjõãgũ niĩ. ⁴ Ate diamacúrã niĩã: Cũũ curusapũ tutuhegũbiro páabiatunoyigu. Teero tiinórigu niipacu, cũũ Pacũ tutuaremena catii. Ʋsãcã cũũbirora tutuhera niĩã, niirãpeja. Teero niipacara, cũũmena niijĩrã, Cõãmacũ tutuaremena catia. Teero tiirá, tee tutuaremena múãrẽ wedera, tiĩãpuadacu.

⁵ Múã basiro ateré naĩrõ sãĩñãña: “¿Diamacúrã Jesuré padeorára niĩ marĩ?” jĩĩña. Múã basiro teeré ññate. ¿Múã masĩrite Jesucristo múãmena niirere? Masĩcu sáa. Apetó tiirá, diamacú cũũrẽ padeorĩcu. ⁶ Ʋsãpe diamacúrã cũũrẽ padeoã. Múãrẽ teeré masĩrĩ booa. ⁷ Ʋsã múãrẽ ñañaré tiirĩjããrõ jĩĩrã, Cõãmacũrẽ sãĩbosáa. Basocá yũũre “Corinto macãrãrẽ ãñurõ padeorĩ tiiwĩ” jĩĩrere ãmaãgũ mee tiia. Múã ãñurere tiirĩ boogã. Ʋsãrẽ “teero jĩĩãmajãrã tiiwã” jĩĩrĩ, ãñuniã. ⁸ Múã diamacú maquẽrẽ tiirĩ, ãsã “teerora tiiyã” jĩĩadacu; diamacú maquẽrẽ cãmotãria. ⁹ Ʋpẽrã ãsãrẽ tutuherabiro ññarĩ, ãñuniã. Múãpe padeotutũara niirĩ, Ʋseniã. Teero tiirá, múãrẽ Cõãmacũrẽ sãĩbosãnemoãdacu, diamacúrã padeorã niĩãrõ jĩĩrã. ¹⁰ Yũũ múã putopũ wãaadari suguero, atipũrẽ jóaa. Toopũ jeagũ, tutuaromena múãrẽ dutidũgariga. Marĩ Ʋpũ yũũ múãrẽ dutimasĩrere ticorigũ niiwĩ. Tee dutirémena múãrẽ padeonemórĩ boosãã; múã padeorere ñãñodũgãria.

¹¹ Yãa wedera, múãrẽ ãñurõ wãaaro. Múã ñañaré tiirere quẽnoñã. Cãmerĩ wãcũtutuari tiiyã. Sĩcãrõmẽna ãñurõ niirecutiya. Teerẽ tiirĩ, Cõãmacũ marĩrẽ maĩgũ marĩrẽ ãñurõ niirecutirere ticogũ múãmena niigũdaqui. ¹² Múã basiro cãmerĩ maĩrẽmena ãñudutiya. ¹³ Niipetira Jesuré padeorã múãrẽ ãñudutiya.

¹⁴ Jesucristo marĩ Ʋpũ múã niipetirare ãñurẽ ticoaro. Cõãmacũ múãrẽ maĩgũ múãmena niĩãrõ. Espĩritu Santo múãrẽ bapacutiaro.

Nocõrõrã jóaa.

GALACIA DITA MACĀRĀRĒ Pablo jóaripũ

Āñuduticorigue

1-2 YHH Pablo múã Galacia macārārē Jesuré padeorē pōnarī macārārē jóaa. Niipetira yHH menamacārā wāmemena múārē āñuduticoa. YHH Jesucristo cūyere wededutigū beserigū niīã. YHre basocá mee beserira niīwā; Jesucristo basiro cū Pacūmena beserira niīwā. Cōāmacūrā Jesucristo diarigupure masōrigū niīwī.

3 Cōāmacū marī Pacū, teero biiri Jesucristo marī Ōpū múārē āñurē ticoaro; āñurō niirecutiri tiáro. 4 Cōāmacū marī Pacū boosārirobirora Jesucristo marī ñañarē tiirēre acabóaro jīgū, diabosarigū niīwī. Marī cū teero tiirigumena atibúreco macārā ñañarē tiirucúreere tiidújāmasīã. 5 Teero tiirá, Cōāmacūrē “mūārā upatī macū peti niigū tiia” jīrucujāãda. Teerora tiíada.

Cristore padeorémena dícu netōnénoādacu

6 Cōāmacū múārē beserigū niīwī, Cristo tiibosáremena múārē āñurō tiáro jīgū. Múape cū teero beserira niipacara, máata peti cūurē padeodújārā tiíayiro. Āpērā buerépere nūnūrā tiíayiro. Múã teero tiirī tuogú, yHre tuomanijōãga. 7 Cūã bueré netōnére queti mee niīã. Cūã múārē wedewisiora tiíayira; Cristoye quetire ñañodugára tiíayira. 8 Ūsã múārē āñurē queti Cōāmacū basocáre netōnére quetire diamacá wedetoawū mée. Múārē merēã wedegūnorē Cōāmacū bayiró ñañarō tiáro. Sīcū ūsāno o ángele ūmūãsepu diiátiariguno merēã wedericārē, ñañarō tiáro. 9 Ūsã too sugueropū wederiguere yHH mecūtīgārē wedenemoã sūcā: Netōnére queti múã padeoriguere múārē merēã wedewisiogūnorē Cōāmacū bayiró ñañarō tiáro.

10 YHH teeré jī jóagu, basocá yHHmena ūseniārō jīgū mee jóaa; Cōāmacūpe yHHmena ūseniārō jīgū jóaa. YHH too sugueropure “basocá yHHmena ūseniārō” jī wācūrucumiwū. Atitóre teero wācūgūjā, Cristore padecoteri basocū mee niibocu.

Cōāmacū Pabllore wededutigū cūūrigue

11 Yáa wedera, yHH múārē ateré masīrī boogá: YHH netōnére queti wederé sīquērā basocá wācūre mee niīã. 12 Tee quetire basocá mee yHre tuomasīrī tiíwá. Teero biiri basocá mee yHre buewa. Jesucristo basiro tee quetire yHre masīrī tiirigū niīwī.

13 YHH too sugueropure niirecutiriguere múã tuoījyu: Judíoa tiirécutirere nūnūgū niirucumiwū. Atecārē tuoījyu: Jesuré padeorē pōnarī macārārē bayiró ñañarō tiirī basocū niirucumiwū; Jesuré padeoráno manijāārō jīgū, cūārē cōāpetijādugamiwū. 14 YHH mamū niigū, judíoa tiirécutirere āñurō tiinūnūserucumiwū. Āpērā yHH menamacārā nemorō ūsā ñecūsūmūã tiimūāatiriguere tii, netōnūcārucumiwū. 15 YHH teero tiipacári, Cōāmacū yHH bauáadari sugueropū, cū tiidutiadarere “tiigúdaqui” jītoatu niirigū niīwī. YHre āñurō tiigú, beserigū niīwī. 16 Cōāmacū cū macārē yHre “ēñogúda” jīrī bāreco jeari, ēñowī. YHre judíoa niñērārē cū macūye quetire wederi boorigū niīwī. Teero tiigú, āpērāpūre “yHH

deero tiigúdari?” jĩ sãñãgũ wáariwũ. ¹⁷ Teero biiri Jerusalénpu Jesús yũ suguero besesugueriracãrẽ ññagũ wáariwũ. Teero tiiróno tiigú, diamacú wáajõwũ Arabia ditapu. Toopú niĩrigu Damascopu cãmerputúaatiwũ sũcã.

¹⁸ Itiãcũma siro Jerusalénpu Pedrore sicato ññagũ jeawũ. Cũũmena puã semana puũuáwũ. ¹⁹ Æpẽrã Jesús cãũyere wededutigu beserirare ññaritu. Santiago marĩ Õpũ bai dícuere ññawũ. ²⁰ Yũũ múãrẽ jóare niirõ maquẽ niirõ tiia. Yũũ múãrẽ jĩĩditogu mee tiia; Cõãmacú teeré masĩqui.

²¹ Too síro Siria ditapu, teero biiri Cilicia ditapu wáawũ. ²² Jesuré padeoré põnarĩ macãrã Judeapu niirã yũũre ññamasĩriwa ména. ²³ Yéẽ quetipu dícuere tuoyíra. “Marĩrẽ ‘ññañarõ tiigúda’ jĩĩgũ nũnũrucúmirigu mecãtígãrẽ ‘Jesuré padeoyá’ jĩĩ wedewarucugu tiĩáyigu; too suguero puere marĩ Jesuré padeodúri tiidugãmirigura niĩáyigu”, jĩĩriguere tuoyíra. ²⁴ Yũũ Jesuré padeorĩ tuorã, Cõãmacũrẽ usenire ticoyira.

2

Pablo Jesuyé maquẽrẽ dutirĩ basocamena wedeserigüe

¹ Catorce cũmarĩ Jerusalénpu yũũ puũajeari siro, Bernabémena toopú wáawũ sũcã. Æsã menamacú Titocãrẽ néewawũ. ² Cõãmacú yũũre toopú wáari bootú niirigu niiwĩ. Teero tiigú, wáawũ. Toopú jea, basocá niipetiramena neãriwũ; Jesuyé maquẽrẽ dutirĩ basocamena dícu neãwũ. Judíoa niĩhẽrãrẽ netõnére queti yũũ wederiguere cããrẽ wedewũ. Yũũ sicutopu wedenũcãriguere, yũũ mecãtígã wederere “¿deero jĩĩmiãdari cãã?” jĩĩgũ wedewũ. “Mũũ wederé wapamaníã” jĩĩrõ jĩĩgũ, wedeñamiwũ. ³ Cũã merẽã jĩĩriwa. Yũũ menamacú Tito griegoayu niipacari, cãũcãrẽ Æsã judíoa tiirucúrenorẽ tiidutíriwa. Cũũrẽ “cõnerigu yapa macã caseróre widecõãrõ booa” jĩĩriwa. ⁴ Æpẽrã Jesuré padeorãmena bapacutirira niiwã. “Æsãcã Jesuré padeorã niĩã” jĩĩdito, ññadutiri basoca niirira niiwã. Marĩ masĩã: Jesuré padeorãmena netõnénoã. Cũũpe “marĩ ñecũsũmuã dutimũãatiriguere tiipetĩheri, netõnénoña maniã” jĩĩwã. Teero tiirã, Jesuré padeorã tiirẽcutirere ññarã tiirira niiwã, Æsã ñecũsũmuã dutimũãatiriguere tiidutiãdara. ⁵ Cũã teero tiidutiãpacari, Æsã pëerogã cãã tiidutirere “tiiró boocú” jĩĩriwũ. “Jesuré padeorãmena netõnénoãdacu” jĩĩrẽ queti dícuere wedea, múã diamacú maquẽrẽ masĩãrõ jĩĩrã.

⁶ Jesuyé maquẽrẽ dutirĩ basoca “yũũ biiro buea” jĩĩrĩ tuorã, merẽã jĩĩãmariwa. (“Jesuyé maquẽrẽ dutirĩ basoca niĩya” jĩĩrã Æpẽrã nemorõ niiriya, yũũ wãcũrĩ. Cõãmacú marĩ niipetirare sĩcãrĩbiro ññaqũ.) Cũã yũũre “atepé tiidutiya judíoa niĩhẽrãrẽ” jĩĩ wederiwa. ⁷ Teero wederon tiirã, ateré jĩĩwã: “Cõãmacú mũũrẽ judíoa niĩhẽrãrẽ netõnére quetire wededutijĩyi. Pedrore judíopere wededutirobirora mũũrẽ cãũpere wededutijĩyi”, jĩĩwã. ⁸ Cõãmacú Pedrore beserigu niiwĩ, judíoare wedearo jĩĩgũ. Cũũrã yũũcãrẽ beserigu niiwĩ, judíoa niĩhẽrãpere wedearo jĩĩgũ.

⁹ Jerusalénpu Santiago, Pedro, teero biiri Juan Jesuyé maquẽrẽ dutirĩ basoca niiwã. Cũã yũũre jĩĩwã: “Cõãmacú mũũrẽ judíoa niĩhẽrãrẽ wededuticõjĩyi”, jĩĩwã. Teero tiirã, yũũ, teero biiri Bernabére ateré jĩĩwã: “Marĩ sĩcãrĩmẽna padeadacu”, jĩĩwã. Cũã Æsãrẽ “Jesuyé quetire judíoa niĩhẽrãrẽ wedera wáaya” jĩĩwã. “Æsãpe judíoare wedeada”, jĩĩwã. ¹⁰ “Bóaneõrãrẽ

tiiápuya” jĩrė dícare wededutiwa. Teerá niitoawu yuu “añurõ tiigúda” jĩ wácũrigue.

Pablo Pedrore tutirigue

11-14 Too síro yuu Antioquíapu niirĩ, Pedro toopú jeawi. Cũ sicato jeaari sirogã, judíoa nihērãmena yaa, nijãmiwĩ. Too síro Santiago menamacãrã jeawa.* Pedro cúãrẽ cuirigu niiwĩ, “yuu widecõãnoña manirãmena yaaré quetire Jerusalén macãrãrẽ wedebocua” jĩgũ. Teero tiigú, judíoa nihērãmena yaadu, bapacutinemoriwi. Pedro menamacãrã judíocã teerora tiiwá. Bernabépara teerora tiinunúsejãwĩ. “Cõãmacũ niipetira Jesuré padeorãre sícãrĩbíro ññaqui” jĩrẽre wederira niipacara, cúã bueriguere tiĩñami, tiidújãwã. Cúã netõnére quetire masĩrã niipacara, tee queti diamacú maquẽrẽ tiihéri ññawã. Teero tiigú, Pedrore pau basocá ññacoropu tutiwa. Cũrẽ jĩwũ: “Muu judíoyu niipacu, judíoa nihērãmena yaamiãwũ; cúã tiiróbiro tiirécutimiãwũ. Muu teero tiiarigue añunimiãwũ ména. Mecútigã ¿deero tiigú cúãmena yaari, bapacutiri tii sãa? Muu buearirobiro tiiría. Teeména judíoa nihērãrẽ ‘judíoa tiiróbiro tiiyá’ jĩgũ tiiite. Muu teero tiiré ññañaniã”, jĩwũ.

Judíoa, judíoa nihērã padeoréména netõnénoãdacu

15 “Marĩ puarã bauárapara judíoa niitoarira niiwũ. Judíoa nihērã Moisére dutiré cũũriguere tiiríya. Teero tiirá, ‘ñañarã niĩya’ jĩmiwũ. 16 Marĩ tee dutirére masĩpacara, atepécãrẽ masiã: Moisére dutiré cũũriguere tiirãnorẽ Cõãmacũ ‘añurãrã niĩya’ jĩ ññariqui; Jesucristore padeorãnopere ‘añurãrã niĩya’ jĩ ññaqui. Teero tiirá, marĩ judíocã Jesucristore padeóã, Cõãmacũ marĩrẽ ‘añurãrã niĩya’ jĩãrõ jĩrã. Moisére dutiré cũũriguere ‘tiíada sũcã’ jĩria. Ateména putuãa: Tee dutiré tiirãre Cõãmacũ ‘añurãrã niĩya’ jĩ ññariqui. 17 Marĩ ‘Cristomena dícu netõnénoãdacu’ jĩrẽ quetire wederi, maríya wedera judíoa marĩrẽ wedepatiadacua. Bi-ro jĩãdacua: ‘Múã ññañaniã. Múã marĩ ñecúsũmuãrẽ dutiriguere tiiría. Múã judíoa nihērãmena yaajĩrã, cúã tiiróbiro ññañaré tiirã niĩã’, jĩãdacua marĩrẽ. Teero jĩrã, ‘Cristo ññañarõ suotígu tii múãrẽ’ jĩrã tiíadacua. Cúã teero jĩrẽ diamacú mee niíadacu. Cristo ññañaré suotíríqui. 18 ‘Marĩ ñecúsũmuãrẽ dutirigue marĩrẽ netõrĩ tiirícu’, jĩ wedetoawu mée. Tee dutiriguere suotínemogũ, yuuarã suo netõncãgũ nijãbocu. 19 Yuu Moisére dutiré cũũriguere tiipetídugapacu, tiipetímasĩriwu. Teeré tiigú, ‘catiré petihére yuu buarícu’ jĩ wácũwũ. Teeré wácũãri siro, Cõãmacũmena añurõ niirecutirere buawú. 20 Cristo curusapu diarirobirora yuucã diagu tiiróbiro wãarigupu niigũ tiia.† Tee tiigú, yuu too sugueropu niirirobiro niiria sãa. Yuu basiro tiidugãrere tiiría; Cristo yuuména niigú tiidutirere tiia. Cũ yuure maĩrigu niiwĩ; yuure diabosarigu niiwĩ. Yuu mecútigã Cõãmacũ macãrẽ padeó, cúã tiidutirere tiia. 21 Moisére dutiré cũũrigue basocá tiipetijããtã, Cõãmacũ ‘añurãrã niĩya’ jĩ ññaãtã, Cristo búri peti diabojíyi. Teero tiigú, Cõãmacũ yuure añurõ tiirére ‘búri niiré niĩã’ jĩria yuu”, jĩwũ Pedrore.

* 2:11-14 Santiago Jerusalénpu niyigu. Cũ menamacãrã toopú niĩrira Antioquíapu jeayira. Cúã judíoa niyira. Santiago cúãrẽ ticocorjĩyi; masiãña maniã. † 2:20 Diarira catirãpu ññañaré tiirucúriguere tiimasĩricua. Teero tiirá, marĩ Cristomena diarirabiro nijĩrã, cúã booré dícare tiidugãro booa.

3

Moisére dutiré cūirigue o Jesuré padeoré maquē

¹ Múã Galacia macārã, tuomasĩhērã tiiróbiro tiirã tiáyiro. ¿Noã múãrē jĩditocãmesãmirĩto apeyeré padeodutira? Ʋsã toopãre niirã, múãrē Jesucristo curusapu diabosarigue maquērē diamacú wedewu. Āñurõ Ʋsã wederiguere tuomíwārã múã. ² Ate dícare múãrē sãĩñágũda: ¿Múã Moisére dutiré cūiriguere tiinunúsera, Espíritu Santore buari? Buarijĩyu. Jesucristoye quetire tuo, padeorí, Espíritu Santo múãmena niinucãjĩyi. ³ Múã sicato Jesuré padeonucārã, Espíritu Santo tutuaremena múã ñañaré tiiriguere wasorira niiwã. Múã biiro tiinucārira niipacara, mecãtigãrē múã basiro tutuaremena “ãñurãrã niĩadacu” ¿jĩ wãcũgari? ¿Múãrē tuomasĩre petijõãrĩ? ⁴ Jesuré múã sicato padeonucãrĩ, ãpērã múãrē ñañarõ tiirira niiwã. Mecãtigãrē cūūrē padeodúra, “buri peti ñañarõ netõjĩyu” ¿jĩrã tiii? Ʋũ tuagueñaãtã, buri peti ñañarõ netõrĩjĩyu. ⁵ Cõamacú múãrē Espíritu Santore ticodiorigu niiwĩ. Cũ tutuaremena múã watoapure pee tiẽñorigu niiwĩ. ¿Deero tiigú teero tiigãri, múã tuagueñarĩ? Jesucristoye quetire múã tuo padeorí, teero tiiquí. Moisére dutiré cūiriguere tiiripereja, teero tiirĩboqui.

⁶ Marĩ ñecũ Abraham Cõamacūrē padeoyígu. Teero tiigú, Cõamacú cūūrē “ãñugárã niĩ” jĩ ññayigu.* ⁷ Teero tiirã, ateré masĩña: Cõamacūrē padeorã niĩya Abraham pãrãmerã niinunúsera díamacú. ⁸ Judíoa niĩhērãcãrē Cõamacūrē padeorí, “ãñurãrã niĩya” jĩ ññagũdaqui. Tee maquērē wedenõ Cõamacúye queti jóaripũpãre. Cõamacú tee queti, ãñuré quetire Abrahamrē wedesuguerigu niiwĩ: “Mũmena niipetire dita macãrãrē ãñurõ niire maquērē ticoguda”, jĩrigu niiwĩ.† ⁹ Abraham Cõamacūrē padeorigu niiwĩ. Teero tiigú, Cõamacú cūūrē ãñurõ niire maquērē ticorigu niiwĩ. Atitócãrē niipetira Cõamacūrē padeorãre ãñurõ niire maquērē ticoqui.

¹⁰ Āpērã “Moisére dutiré cūiriguere tiirã, netõnenoãdacu” jĩ wãcũmicua. Teero wãcũrãrē Cõamacú ñañarõ netõrĩ tiigũdaqui. Cõamacúye queti jóaripũpu ate jóanoã: “Niipetire Moisére dutiré cūiriguere tiipetihegu ñañarõ netõgũdaqui”,‡ jĩ jóanoã. ¹¹ Cõamacúye queti jóaripũpu ate jóanoã: “Cõamacú cūūrē padeogũre ‘ãñugárã niĩ’ jĩ ññaqui; cūūrē catiré petihere ticogũdaqui”,§ jĩ jóanoã. Teero tiirã, marĩ masĩtoaa: Moisére dutiré cūiriguere tiigũre Cõamacú “ãñugárã niĩ” jĩ ññariqui. ¹² Tee dutirere tiigú Cõamacúpere ññapeoriqui. Tee dutiré biirope jĩ jóanoã: “Niipetire tee dutirere tiipetigu catiré petihere buagũdaqui”,* jĩ jóanoã.

¹³ Tee jĩpacari, Ʋsã judíoa teeré tiipetimasĩria. Teero tiirã, Cõamacú ñañarõ netõrĩ tiinóãdara niitoamiwã. Teero biiri ññagũ, Cõamacú Cristopere marĩye wapa wapatibosaro jĩngũ, ñañarõ netõrĩ tiirigu niiwĩ. Cõamacúye queti jóaripũpu tee maquērē jóanoã: “Niipetira yucũgũpu siatúyorira Cõamacú ñañarõ netõrĩ tiirirapu niĩya”,† jĩ jóanoã. ¹⁴ Jesucristo marĩye wapa diabosarigu niiwĩ. Teero tiigú, cūūrē padeorémãna Cõamacú Abrahamrē “ãñugárã niĩ” jĩrirobirora judíoa niĩhērãcãrē “ãñurãrã niĩya” jĩ ññagũdaqui. Teero biiri Jesucristore marĩ padeorí ññagũ, Cõamacú cūũ jĩrirobirora marĩrē Espíritu Santore ticoqui.

* 3:6 Génesis 15.6. † 3:8 Génesis 12.3. ‡ 3:10 Deuteronomio 27.26. § 3:11 Habacuc 2.4.

* 3:12 Levítico 18.5. † 3:13 Deuteronomio 21.23.

Abrahamye maquē, Moiséye maquē

¹⁵ Yáa wedera, mecátigārē basocá cūā tiirucúremena múārē sicaró queorémēna wedeguda. Sícū basocú āpīrē “biirora tiigúda” jīīgū, queti beserí basocū putoḡu wáa, paperapūḡu cūā tiíadarere jóadutiḡui. Āñurō jóaquēnotoa, cūā wāme jóapeoqui. Too sírore āpī tiipūḡu jóariguere cosemasīriḡui; teero biiri jóanemomasīriḡui. ¹⁶ Cōāmacū Abrahamrē “mūḡu pārámi niinunuseḡumena niipetire dita macārārē āñurō niiré maquērē ticoguda” jīiyiḡu. “Mūḡu pārámerā niinunusera paḡumena teeré ticoguda”, jīiyiḡu. Biirope jīiyiḡu: “Sícūmenarā ticoguda”, jīiyiḡu. Cōāmacū teero jīīgū, Cristoyere wedesugueḡu tiiyiḡu. ¹⁷ Yḡu múārē jīīārigue biiro jīidugaro tiia: Cōāmacū Abrahamrē “mūḡu pārámi niinunuseḡumena biiro tiigúda” jīi quēnorí siro, cuatrocientos treinta cūmarí siro Cōāmacū Moisémena cūā dutiré cūūyiḡu. Teeré cūūḡū, cūā too sugueropḡu Abrahamrē “biiro tiigúda” jīi quēnoríguere acabóridoḡaqui. ¹⁸ Abraham Cōāmacūrē padeorí, wapaséro manirō Cōāmacū cūūrē “āñugúrā niīi” jīi iñayiḡu. Maricā Cōāmacūmena āñurō niidugara, Abraham padeorírobirora Cōāmacūrē padeoró booa. Marí Moisére dutiré cūūriguere tiirémēna Cōāmacūmena āñurō niimasīricu.

¹⁹ Too docare ¿deero tiigú Cōāmacū Moisémena tee dutiré cūūyiri? Biiro niīā: Marīrē “ñañarā, netōnucārepira niīā” jīi tuomasīārō jīīgū, cūūyiḡu. Tee dutirémēna niirucuwḡu, tée Jesucristo jearipḡu. Jesucristo jeari siro, cūāmena Cōāmacū “āñurō tiigúda” jīirigue diamacūrā wáariro niiwū. Tee dutiré Cōāmacū ángeleare wededuticoyiḡu Moisére. Moisépecā teeré tuogú, basocápure wedenetōnecoyiḡu. ²⁰ Abrahampere Cōāmacū cūā āñurō tiíadarere āpīrē wededuticoriyiḡu; cūā basiro wedeyiḡu. Teero tiirō, Abrahamrē jīiriguepeja Moisére jīirigue nemorō wapacutiḡuro.

²¹ Too docare Cōāmacū Abrahamrē “mūḡu pārámi niinunuseḡumena niipetire dita macārārē āñurō niiré maquērē ticoguda” jīiyiḡu. Too síro Cōāmacū Moisémena cūā dutiré cūūyiḡu. Tee dutiré ticoriguemēna Cōāmacū Abrahamrē jīiriguere acabóriyiḡu. Tee dutiré basocá tiipetídugapacara, tiipetímasīricua. Teero tiirā, catiré petihére buarícua. Tee dutiré tiipetímasīātā, Cōāmacū cūūrē “āñurārā niīya” jīiḡoḡi. ²² Teero jīirōno tiigú, Cōāmacū cūūye queti jóaripūḡu ate jóari tiiríḡu niiwī: “Niipetira basocá ñañarére tiidúmasīricua”, jīi jóanoā. Teero tiigú, Cōāmacū Jesuré padeorá dícare āñurō niiré maquērē ticoqui. Cūūrē āñuré ticorí, Abrahamrē jīiriguebirora wáaa.

²³ Jesuré padeoré maquērē tuóadari suguero, ūsā Moisére dutiré cūūriguemēna niiwū. Tee dutiré yḡuró niirō tiirucúwḡu, tée Jesuré padeoré maquērē masīrḡu. ²⁴ Tee dutirémēna Cōāmacū ūsārē “ñañaré tiirā niīā” jīi tuomasíditigū cūūyiḡu. Teeré tuomasīrā, Cristo jeari, cūūrē padeonucāwū. Cūūrē padeorí, Cōāmacū ūsārē “āñurārā niīya” jīi iñamasīqui. ²⁵ Mecátigārē marí basocá Jesuré padeorápḡu niīā. Teero tiirā, Moisés dutirémēna niiria sáa. ²⁶ Múā niipetira Jesucristore padeorémēna Cōāmacū pōna niīā. ²⁷ Teero tiirā, wāmeōtinorira niiwū. Múā Jesuré padeorí, Cōāmacū múārē cūā tiiróbiro niirecutiri tiiríḡu niiwī. ²⁸ Cōāmacū judíoare, judíoa niihērārē sícārībíro iñaqi. Dutiapenorí basocare, † dutiapenoña manirārē sícārībíro iñaqi. Teero biiri ūmūārē, numiārē sícārībíro

† 3:28 Pecasāyemēna: esclavos.

ĩñaqui. Cõãmacũ múã niipetira Jesucristore padeoráre sîcãrĩbíro ĩñaqui. ²⁹ Múã Cristore padeorá niijĩrã, Abraham pãrãmerã niinunusera díamacũ niĩã. Teero biiri Cõãmacũ Abrahamrẽ “ãñurõ niire maquẽrẽ ticoguda” jĩĩrirobirora múãcãrẽ ticogudaqui.

4

¹ Múãrẽ queorémãna wedenemogũda. Sicũ wĩmagũrẽ cũũ pacũ cũũ cwoRére cũũqui. Cũũ wĩmagũ masãtuajearipacũ, cũũye niĩãdarere ñeeriqui. Tee niipetire cũũye niipacari, padecoteri basocũ tiiróbiro niiqui ména. ² Æpẽrã cũũrẽ masõcua. Teero biiri Æpẽrã cũũye niĩãdarecãrẽ ĩnanunusebosacua, téẽ cũũ pacũ “cũũrẽ teeré ticowa” jĩĩ wederi bureco jearipu. ³ Teerora wáawũ marĩcãrẽ. Wĩmarã niirã, marĩ Pacũye “ticorijãña ména” jĩĩnorira tiiróbiro niiwũ. Marĩ ñecũsũmuã tiidutĩmuãatiriguemena niiwũ. ⁴ Cõãmacũpe cũũ queorĩ bureco jeari, cũũ macũrẽ ticodiocorigũ niiwĩ. Numiõpũre bauári tiirĩgũ niiwĩ. Cõãmacũ macũ marĩ tiiróbiro bauarĩgũ niijĩgũ, cũũcã basocãye dutirémãna niirĩgũ niiwĩ. ⁵ Cõãmacũ cũũ macũrẽ bauári tiiyĩgũ, marĩ Moisére dutiré cũũriguemena niimirirare netõnẽarõ jĩĩgũ. Marĩrẽ netõnẽari siro, Cõãmacũ marĩrẽ cũũ põna wáari tiirĩgũ niiwĩ. ⁶ Cõãmacũ marĩrẽ “yũũ põna niitoaya” jĩĩjĩgũ, marĩpũre cũũ macũmena Espĩritu Santore ticodiocorigũ niiwĩ. Teero tiirã, Cõãmacũrẽ “Pacũ” jĩĩmasĩã. ⁷ Cõãmacũ marĩrẽ tiibosãriguemena padecoteri basocã tiiróbiro niinemia sãa; Cõãmacũ põna niitoaa. Cũũ põna niijĩrã, niipetire marĩrẽ “ãñuré ticoguda” jĩĩriguere cwoa.

Pablo bayiró wãcũpatirigue

⁸ Múã too sugueropũre Cõãmacũrẽ masĩhẽrã niimirira niiwũ. “Cõãpõna” cũã jĩĩrãrẽ padeomĩrira niiwũ. Múã padeorĩra Cõãmacũbiro niiriya. Múã cũãrẽ yũũnusera, dutiapenori basocã tiiróbiro niimirira niiwũ. ⁹ Atitóre múã Cõãmacũpere masĩtoaa sãa. Biiope jĩĩdugagũ tiia: Cõãmacũpe múãrẽ masĩsuguetojĩyi. Cũũrẽ masĩpacara, ¿deero tiirã Æpẽrãye dutirémãna niidugara tii sũcã? Cũã dutirémãna catiré petihẽre buayã manicũ. Dutirẽre yũũnuserano dutiapenori basocã tiiróbiro niĩya. ¿Múã dutiapenori basocã tiiróbiro niidugara tii sũcã? ¹⁰ Múã judíoa tiiróbiro cũã yeerisãre burecoricõrõ, mama muĩpũrãcõrõ, boseburecoricõrõ cũã tiirucúrenorẽ tiĩáyro. ¹¹ ¿Yũũ múãrẽ búri peti wedeyiri? jĩĩgũ, ñãñarõ tagueñaga.

¹² Yãa wedera, yũũ múãmena niigũ, judíoa tiirucúre tiiẽñoriwũ. Múãcãrẽ yũũ tiiróbirora boosãga. Too sugueropũ yũũ múãrẽ ĩnagũ jeari, yũũre ãñurõ bocawũ. ¹³ Ateré wãcũña sũcã: Yũũ diarecutijĩgũ, múã putore putuáwũ. Toopũ niijĩgũ, múãrẽ ãñuré quetire wedenãcãwũ. ¹⁴ Yũũ diarecutigũ niipacari, yũũre bocarijã, cõãjã tiirĩwũ. Múã “diarecutigũ niĩ” jĩĩ ĩñapacara, yũũre doorĩwũ. Biiope tiiwũ: Sicũ ángelere, Jesucristore tiiróbiro yũũre bocawũ. ¹⁵ Múã too sugueropũ yũũmena usenimirigue ¿deero wáari? Múã tíatore yũũre maĩrã, yũũre tiiapudugara, múãye capearire odewe, yũũre sããdugamiwũ. ¹⁶ ¿Yũũ diamacũ wederigue wapa yũũre ĩñatutira tii? ¿Diamacũ maquẽrẽ wederẽre tũodugãrigari?

¹⁷ Múãrẽ merẽã buenetõri basocã “ũsã múãrẽ bayiró tiiapudugaga” jĩĩpacara, tiiapudugaricua. Yũũ múãrẽ bueriguere wãcũrijããrõ jĩĩrã, cũã buerẽpere “ãñunetõjõãã” jĩĩãrõ jĩĩrã, buecua. ¹⁸ Æpẽrã múãrẽ tiiapuri, ãñunicu, ãñuré maquẽ tiiapuatã. “Tiiãpura tiia” jĩĩrã, teero tiiapurucujããrõ.

Yuu toopú niirí dícu tiíapuditorijããrõ. ¹⁹ Yuu maĩrã, múãrẽ bayiró wãcũpatia. Sícõ niipacõ coo macãrẽ apaadari suguerogã, ñañarõ pũnirẽ tãgueñaaco. Coo tiirõbirora yuucã múãrẽ Cristore padeorí boosãgũ, bayiró ñañarõ netõã. Múã Cristore ãñurõ yuunũuseripũ, yeerisãgũ. ²⁰ Yuu múã pũtopũ bayiró niidugamiga. Múãmena wedesege, yuũ mecũtigã jóaro tiirõbiro tutirémena wedeseribocu. Yuu yoaropũ niijigũ, deero tiimasĩriga.

Agar, Saraye queti

²¹ Múã Moisére dutiré cũũriguere tiidugámicu, Cõãmacũmena ãñurõ pũtuãada jĩrã. Tee dutirére múã buepacara, ¿tuomasĩrigari? ²² Moisés Abrahamyere biro jóarigu niiwĩ: Abraham pũarã ãmuã põnacũtĩyigu. Sícũrẽ dutiapienori basocomena põnacũtĩyigu. Æpĩpére cũũ numo díamacũmena põnacũtĩyigu. ²³ Dutiapienori basoco ãpẽrã numiã tiirõbirora wĩmagũ bua, põnacũtĩyigo. Cõãmacũ Abrahamrẽ “mũũ numo põnacũtĩgodaco” jĩyigu. Coo põnamanígõ niimirigo niipaco, cũũ jĩrirobirora wĩmagũ bua, põnacũtĩyigo.

²⁴⁻²⁵ Cũũ pũarã numiãrẽ wáariguemena ateré wedegũda: Dutiapienori basocore wáarigue ãtãgũ Sinaí wãmecũtirigũpũre wáarigue tiirõbiro niĩã.* Agar dutiapienori basoco niiyigo. Teero tiigũ, coo macũcã dutiapienori basocu niirigu niiwĩ. Niipetira tii põna bauãũũuseracã dutiapienori basoca niicua. Ætãgũ Sinaí Arabia ditapũ niicu. Toopú Cõãmacũ Moisére cũũ dutirére cũũrigu niiwĩ. Apeyeréja sũcã, atitó ãpẽrã Jerusalẽnpũre Moisére dutiré cũũriguere tiirã niicua. Niipetira tee dutirére tiirãno Agarya põna macãrã tiirõbiro dutiapienori basoca niĩya. ²⁶ Marĩ Jesurẽ padeorãpeja dutiapienori basoca mee niĩã. Jerusalẽn ãmuãsepe niirĩ macã macãrã niĩã. Dutirémena niiria; Sara põnabiro niĩã. ²⁷ Cõãmacũye queti jóaripũpũ ate jóanoã:

Mũũ numiõ põnamanígõ, useniña.

Põnacũtiadari suguerogã, pũnirẽnorẽ tãgueñañaripaco, useniremena acaribíya.

Mũũ “põnamaníyo” jĩĩ, cõãnorigope too síropũre mũũ pãrãmerã pau niĩãdacua.

Mũũ apegó manũcutigo nemorõ pãrãmérã cõogódacu,† jĩĩ jóanoã.

²⁸ Yáa wedera, Cõãmacũ Abrahamrẽ jĩrirobirora Isaac bauáyigu. Teerora Cõãmacũ “mũũ pãrãmerã pau niĩãdacua” jĩrirobirora marĩpũcãrẽ Abraham põnabiro wáari tiiquí. ²⁹ Tíatore Sara macũ Espĩritu Santo tiĩãpuremena bauáyigu. Dutiapienori basoco macũ Ismael iñatutiremena cũũrẽ nũũrucúyigu. Atitócãrẽ teorora wáaa: Dutirémena niirã Jesurẽ padeorãre nũũrucúyicu. ³⁰ Cõãmacũye queti jóaripũpũ Ismael, Isaaye maquẽrẽ ate jóanoã: “Dutiapienori basoco macũrẽ cũũ pacũ cõurĩgue pũtuáricu. Sara macũpere pũtuácu. Teero tiirõ, dutiapienori basoco coo macũmenarã cõãjãña”,‡ jĩĩ jóanoã. ³¹ Yáa wedera, ateména pũtuáa: Marĩ dutiapienori basoco pãrãmerã niinũũuserabiro niiria. Sara pãrãmerã niinũũuserabirope niĩã sáa.§

* **4:24-25** Sinaípu Cõãmacũ Moisére cũũ dutirére cũũyigu. Iñaña Éxodo 19 y 20. Tee dutirémena niirã tee dutirére dutiapienorã tiirõbiro niĩya. † **4:27** Isaías 54.1. ‡ **4:30** Génesis 21.10. § **4:31** Sara macũ cũũ pacũyere ñeeriro tiirõbirora marĩ Cõãmacũ cũũ põnarẽ ticoadarere ñeeãdacu.

5

Moisére dutiré cūūriguemena niiria

¹ Cristo marĩrē marĩ ñecūsũmũã tiimũãatiriguemena niimirirare netõnerĩgu niiwĩ, dutiapenori basoca tiirõbiri niirijããrõ jĩĩgũ. Teero tiirã, “Moisére dutiré cūūriguere tiiyã” jĩĩrãrē yũurijãña. “Dutiapenori basoca tiirõbiri niĩada sũcã”, jĩĩrijãña.

² Tugueñate. Yũũ Pablo múãrē ateré jĩĩã: “Cõnerĩgu yapa macã caseróre widedõãña”, jĩĩ dutirãre múã “jáũ” jĩĩrã, Cristo múãrē ãñurõ tiibosãrigue “wapamanã” jĩĩrãbiri tiirã tiia. ³ Múãrē jĩĩnemogũda: “Widedõãña” jĩĩ dutirãre yũũgũno niipetire Moisére dutiré cūūriguere tiipetĩjãrõ booa. ⁴ Múã “Moisés dutirémēna netõãdadu” jĩĩrã, Cristore duurã tiia. Cũũ maĩrēmēna múãrē ãñurē ticoriguere tiidiõra tiia. ⁵ Ʋsãpeja Espĩritu Santo tiiapuromēna ateré wãcũã: Ʋsã Jesurē padeorã niirĩ, Cõãmacũ ãsarē “ãñurãrã niĩya” jĩĩgũdaqui. Teero cũũ jĩĩrēre useniremēna yuea. ⁶ Marĩ Jesucristore padeorã ate masĩã: Widedõãñorira niirĩ, o widedõãñoña manirã niirĩcãrē, wapamanã Cõãmacũrē. Jesurē padeorã niijĩrã, ãpērãrē maĩmasĩã. Tee doca wapacutĩa.

⁷ Sicato múã Jesuyere tũorã, cũũye buerere ãñurõ nũnũrã tiimĩwũ. ¿Noã múã diamacũ maquērē nũnũmirirare wedemecũõmirĩto? ⁸ Teerē Cõãmacũrē díorijãña. Cũũrã múãrē Jesurē padeorã jĩĩgũ, beserĩgu niiwĩ. ⁹ Merēã wederã pũarãgã niipacara, pã pũuri tiirē tiirõbiri niicua. Pã pũuri tiirē pēerogã sããpacari, pã tiirĩburũapũre sesapetijõãcu. Tee tiirõbiri Jesurē padeorãre ñãñorã tiicũa. ¹⁰ Cũã teero tiirēre yũũ wãcũpatiria. Múãcã yũũ tiirõbiri Jesurē padeorã niĩã. Teero tiirã, múã, yũũ tugueñarĩ, yũũ tiirõbiri padeorucũjããdadu. Cõãmacũ múãrē ñãñodugãgũnorē ñãñarõ netõrĩ tiigũdaqui.

¹¹ Yãa wedera, yũũ “widedõãrõ booa” jĩĩrē maquērē wederia. ãpērã yũũre “tee maquērē wedei” jĩĩrã, jĩĩãmajãrã tiicũa. Yũũ tee maquērē wedeatã, judiõa yũũre ñãñarõ tiirĩbocua. Yũũ “Jesucristo curusapũ diabosariguemēna netõñenoãdadu” jĩĩrē maquē dícare wedea. Tee maquērē yũũ wederē wapa yũũre ñãñarõ tiĩya. ¹² Múãrē “widedõãña” jĩĩrãno cũã basiro bayisãñurõ widetãri boomĩga.

¹³ Yãa wedera, Cõãmacũ múãrē dutiapenori basoca tiirõbiri niĩãrõ jĩĩgũ mee beserĩgu niiwĩ. Múã Moisés dutirémēna niiria sãa. Teero tiirã, “marĩ boorõ ñãñarē Ʋgaripēarenorē tiĩãda” jĩĩ wãcũrijãña. Teero wãcũrõno tiirã, cãmerĩ maĩrēmēna tiiapũ, niirecutiya. ¹⁴ Marĩ niipetire Moisére dutiré cūūriguere sicarõ dutirõmenarã putũamasĩã. Biiro niĩã: “Mũũ basiro maĩrõ tiirõbirora ãpērãcãrē maĩñã”, jĩĩã. ¹⁵ Múã basiro cãmerĩtutira, cãmerĩ ñãñarõ jĩĩrã doca, wãicura tiirõbiri cãmerĩquẽcõãtõrã tiĩãdadu. Múã basirora teerē tiirã, basocãpetiadacu. Teero wãari jĩĩrã, tũomasĩ, niirecutiya.

Espĩritu Santo tiidutĩrere tiirõ booa

¹⁶ Múãrē biiro wedegũda: Espĩritu Santo múãrē tiidutĩrobirora tiirucũjãña. Múã teero tiirucũra, ñãñarē múã Ʋgaripēarere tiirĩcu. ¹⁷ Marĩ ñãñarē Ʋgaripēareno Espĩritu Santo boosãre mee niĩã. Espĩritu Santo boosãrepeja marĩ basiro Ʋgaripēare mee niĩã. Ate pũarõ cúasorobiro biicõãtõã. Teero tiirã, marĩ ñãñarē tiidugãri, Espĩritu Santo “tiirĩjãña” jĩĩqui. ¹⁸ Espĩritu Santo tiidutĩrere marĩ tiirã, “Moisés dutirémēna marĩ netõñenoãdadu” jĩĩ wãcũricu sãa.

19 Ñañaré ugaripéare maquērē masīnotoaa. Teeré tiiráno ateré tiicúa: Cúã namosānumiã, cúã manusūmũã niihērārē ñeeapecua; ãpērāména cúã booró ñañarō ñeeapecua; ateré tiirécutirano sīcū t̄omasīhēgū tiiróbiro tiirécuticua; 20 basocábiro bauráre, wáicurabiro bauráre weerirare padeocúa; sīquērā yáíwa j̄īditoremēna tiiráno wātīã dutirémēna tiirucúcu; ññatuticua; cāmerī ññadugaricua; ãpērārē doecua; péerogã tipacári, cúajācu; cúã booré dícare tiidugácu; ãpērã ãñurō wácūrére t̄odugáricua; wáabatejōārī tiicúa; 21 ãpērāyére ñña, ugorepira niicua; basocáre sīãcōãcu; búrecoricōrō cūmucua; bosebureco niirī, cūmu, ãpērārē acaribícua; teero biiri apeyé pee tee tiiróbiro bauré tiicúa. Múãrē too sugueropu j̄īrirobirora wēdenemogūda sūcā: Teenó tiirécutirano Cōãmacū dutiré marīpure jeariguenorē buarícua.

22 Yuc̄gu ãñurīgūno ãñuré ducacutia. Teero tiiróbiro Espíritu Santo ateré marī wácūrépure witiatiri tiiquí: Cāmerī maícú; usenire c̄ocú; ãñurō niirecutirere c̄ocú; marīrē merēã wári, potocōrō manirō niimasīcu; ãpērārē bóaneō ññacu; cúãrē ãñurō tiicú; “marī tiáda” j̄īrére queoró tiicú; 23 “ãpērã nemorō niã”, j̄ī t̄agueñaricu; ñañarō wácū tiidugápacara, tiirīcu. Sicaró dutiró tee maquērē “tiirjãña” j̄ī cāmotáro maniã. 24 Marī Jesucristore padeorá niijrã, ñañaré ugaripéamiriguere duujã sáa. 25 Espíritu Santomena catiré petihére c̄oaa. Teero tiirã, cūu tiidutírobirora tiirucújarō booa. 26 Marī “ãpērã nemorō niã” j̄ī t̄agueñarijãda. “M̄ññ nemorō ãñurō tiimasīã teerēja”, j̄īrijãda. Cāmerī ugorijãda.

6

Cāmerī tiápuya

1 Yaa wedera, sīcū Jesuré padeogú apeto ñañaré tiibóqui. Múã Jesuré ãñurō padeoráno cūu teero tiirī ññarã, tiápuya. ãñurō bóaneōremēna cūūrē wedeya. “M̄ññ ñañaré tiirére Cōãmacū booríqui; teero tiigú, wácūpati, wasoyá”, j̄īña. Múãcã ñañaré tiirī j̄īrã, wácūtutuaya. 2 Múãrē merēã wári, cāmerī ãñurō tiápuya. Teeré tiirã, Cristo dutirére queoró tiíadacu.

3 Apeto sīcū “ȳññ ãpērã nemorō niã” j̄ī wácūmiqui. Cúã nemorō niiripacu, bári peti wácūãmajáqui. Teero j̄ī wácūgū, cūu basirora j̄īditogu tiiquí. 4 Marī basiro marī tiirére “¿ãñunigari?” j̄ī wácūãri siro, besero booa. ãñurō tiári siro, “cúã nemorō ãñurō tiáj̄iyu” j̄ī wácūrijãña. Marī basiro tiáriguepere useni, niijārō booa. 5 ãpī marī tiimasīrenorē tiimasīriqui. Marīpecã cūu tiimasīrenorē tiimasīricu. Marī basiro Cōãmacū tiidutirere tiiró booa.

6 Múãrē Jesuyé quetire bueré wapa cúãrē niyerumēna, yaarémenā, apeyenómēna tiápuro booa.

7 Múã ateré masībocu: “Ȳññ ñañaré tiirī, Cōãmacū teero ññajãqui” j̄ī wácūgūno cūu basiro j̄īditogu tiíi. Queorémēna wedeguda: Sīcū oterí, cūu oterigue wii, ducacuticu. 8 Sīcū ñañaré ugaripéarere tiigú ñañaré otegú tiiróbiro niiqui; ñañarére buagúdaqui. ãpī Espíritu Santo boorére tiigúpe ãñuré otegú tiiróbiro niiqui; catiré petihére buagúdaqui. 9 Teero tiirã, marī ãñurō tiirére páasutirijārō booa. Marī páasutiherí, sīcū otegú cūu oterigue dūca ãñurére seenēōgū tiiróbiro niíadacu; ãñurére buaádacu. 10 Teero tiirã, marī jeatuario niipetirare ãñurō tiáda. Jesuré padeorápepe nemosãñūrō tiápua.

Wedeyaponorigue

11 Ìñaña. Y_{HH} basirora jóagu paca jóaremena múãrê jóagu tiia.* 12 Múãrê wídecõãdutira judíoamena ãñurõ p_{tt}uáada jĩrã, teero tiidutícu. Cúã Jesucristo marĩrê curusap_u diabolosarigue queti dícare wedeatã, judíoa cúãrê tuti, ñañarõ tiibócu. Ñañarõ netõdugáhera, Jesucristoye maquẽrê, teero biiri wídecõãre maquẽrê buecua. 13 Cúã wídecõãnorira niipacara, Moisére dutiré cũũriguere tiipetíriya. Teeré tiipetíripacara, múãrê wídecõãdutiayira. Biiro jĩ wídebatedugacua: “Ûsãrã Galacia dita macãrãrê wídecõãrĩ tiiwú”, jĩdugacua. 14 Y_{HH} doca y_{HH} basiro tiiriguere wídebateridojãã; Jesucristo tiirigupere wídebatea. Biiro jĩ wíderucua: “Jesucristo marĩrê curusap_u diabolosarig_u niiwĩ”, jĩ wedea. Teero tiigú, atibúreco macãrã cúã ìña ñgaripéarere “búri niiré peti niia” jĩ ìñaã; teeré tiinemódugariga. Cúãpecã y_{HH} Cristoye quetire wíderucurere “búri niiré peti niia” jĩcu; teeré t_uodugáricua.† 15 Wídecõãnorira niirĩ, o wídecõãnoña manirã niirĩcãrê, Cõãmacãrê wapamaníã. Marĩ ñañaré tiirécutiriguere wasoré, teero biiri marĩ Jesuré padeoré doca wapacãtía. 16 Niipetire y_{HH} wíderére tiinunúseranorê Cõãmacũ ãñurõ niirecutiri tiiaro; cúãrê bóaneõ ìñaãrõ. Cúãrã Cõãmacũyara díamacũ niĩya.

17 Y_{HH} Jesuyé quetire wíderé wapa cúã y_{HH}re tãnarígue cãmi tusaa. Tee cãmimena “y_{HH} Jesuré padecoteg_u niia” jĩ ãñoã. Teero tiirá, mecũãmena sícũ y_{HH}re potocõnemorijããrõ. Teero biiri y_{HH} wíderére wídemecũõrijããrõ.

18 Yáa wedera, marĩ Òpũ Jesucristo múãrê ãñuré ticoaro. Teerora wáaaro.

Nocõrõrã jóaa.

* **6:11** Æpĩ jóabosaĩyi ména. Niituredaripare Pablo basiro jóajĩyi. Basocá teeré ìñarã, “cũãrã jóajĩyi” jĩmasĩĩya. † **6:14** Pecasãyemena: “el mundo está muerto para mí y yo estoy muerto para el mundo”.

ÉFESO MACĀRĀRĒ Pablo jóaripũ

Āñuduticorigue

¹ YHH Pablo Cõamacũ booró Jesucristoyere wededutigu beserigu niĩ. Múã Éfeso macārã Cõamacũrē padeorã Jesucristore añurõ padeorãre añuduticoa.

² Cõamacũ marĩ Pacu, Jesucristo marĩ Ōpũ múãrē añuré ticoaro; añurõ niirecutiri tiĩaro.

Cristomena Cõamacũ marĩrē añurõ tiiré

³ Cõamacũ Jesucristo marĩ Ōpũ Pacure usenire ticoada. Cũũ marĩrē niipetire añurõ yeeripũnacutire maquẽrē ticodiocorigu niĩwĩ. Cũũ marĩ Cristomena niĩrãrē añurõ tiirigu niĩwĩ. ⁴ Cũũ marĩrē añurõ tiirigue biiro niĩã: Atibãreco tiĩadari sugero, cũũ marĩrē Cristomena niĩadarare besetorigu niĩwĩ. Marĩrē cũũ iñacoropure ñañaré manirã, ñañaré tiĩrirabiro niĩrĩ boogũ, teero tiirigu niĩwĩ. ⁵ Cõamacũ too sugeropu marĩrē maĩgũ, Jesucristomena marĩrē “yHH põna niĩrĩ tiigũda” jĩrigu niĩwĩ. Teeré tiigũ, cũũ tiidugãrirobirora tiirigu niĩwĩ. ⁶ Cũũ macũ cũũ bayiró maĩgũmena marĩrē añunetõjõãre ticorigu niĩwĩ. Teero tiirã, cũũ añuré ticoriguere wãcũrã, cũũrē usenire ticoa. ⁷ Marĩ cũũ macũmena niĩã. Cũũye díimena marĩ ñañaré tiiré wapare wapatĩbosarigu niĩwĩ. Teemena Cõamacũ marĩ ñañaré tiirere acabõrigu niĩwĩ. Cũũ marĩrē añurõ tiidugãgu, teero tiirigu niĩwĩ. ⁸ Cũũ marĩrē niipetire masiré, tuomasĩre ticogu, cũũ maĩré eñõrigu niĩwĩ. ⁹ Cũũ “tiigũda” jĩriguere too sugero macãrãpu masĩña manĩriguere marĩrē masĩrĩ tiirigu niĩwĩ. Cristo tiiriguemena teeré masĩrĩ tiirigu niĩwĩ. ¹⁰ Cõamacũ “teero tiigũda” jĩrĩ bureco jearĩ, cũũ jĩrirobirora wãaadacu. Cristore niipetirere, niipetirare dutiri tiigũdaqui. Ūmuãsepũ niĩrãrē, atibãreco pu niĩrãrē Cristo dutigũdaqui.

¹¹ Cõamacũ cũũ boorõbirora niipetire cũũ “biiro tiigũda” jĩrere tiiquĩ. Cũũ too síropũ tiĩadarere wãcũtoarigu niĩwĩ. Teero tiigũ, marĩrē beserigu niĩwĩ. Cũũ marĩrē besegu, too síro Cristomena cũũ “ticogũda” jĩriguere marĩcãrē ticogũdaqui. ¹² Cũũ teero tiigũ, usã Cristore padeosugúerirare añurõ niĩrĩ booquí. Basocã usã añurõ niirere iñarã, Cõamacũ añurõ tiirere usenipeoadacua. ¹³ Múãcã diamacũ maquẽ quetire tũojĩrã, netõnére quetire tũojĩrã, Cristore padeojĩrã, cũũmena niĩã. Teero tiigũ, Cõamacũ “yãara niĩya” jĩgũ, múãrē Espĩritu Santore ticodiocorigu niĩwĩ. Espĩritu Santo Cõamacũ “múãrē ticodiocogũda” jĩrigura niĩ. ¹⁴ Cõamacũ Espĩritu Santore marĩrē ticotoarigu niĩwĩ. Teero tiirã, marĩ ateré masĩã: Cõamacũ niipetira cũũ põnaré cũũ pũtopũ néewagũdaqui. Toopũ niipetire cũũ “ticogũda” jĩriguere ticogũdaqui. Cũũ teero tiirĩ, basocã cũũrē usenipeoadacua.

Pablo Éfeso macãrãrē sãibosãrigue

¹⁵⁻¹⁶ Teeré wãcũgũ, Cõamacũrē usenire ticoa. YHH múã marĩ Ōpũ Jesuré padeorãre tũowũ; teero biiri múã niipetira Cõamacũrē padeorãre maĩrécãrē tũowũ. Teero tiigũ, múãrē sãibosãrecõrõ Cõamacũrē usenire ticoa. ¹⁷ Cõamacũ marĩ Ōpũ Jesucristo Pacu añunetõjõãgũrē múãye niĩadarere biiro sãĩã: “Cõamacũ, Espĩritu Santo cúãrē masĩrere jearĩ tiiyã;

mũu niirecutirecãrẽ añurõ masĩrĩ tiiyá”, jĩã. ¹⁸ Atecãrẽ sãã: “Cõãmacũ, cúãrẽ ateré añurõ masĩrĩ tiiyá: Mũu cúãrẽ ‘añurõ tiigúda’ jĩgũ, beserigu niuwũ; niipetira mũurẽ padeorãre añurẽ petire ticogudacu; ¹⁹⁻²⁰ mũu tutuanetõjõãgũ niĩã; tee tutuaremena ùsã Cristore padeorãre tiápua”, jĩ sãã. Tee tutuanetõjõãremena Cõãmacũ ateré tiirigu niuwĩ: Cristo diarigũpũre masãrĩ tiirigu niuwĩ; cũũ masãmuãri siro, cũũrẽ cũũ pũto ùmuãsepu õpũ duirípĩrõ diamacãpe dupoyigu. ²¹ Cũũrẽ niipetira Òpũ peti sããrĩ tiiyigu. Teero tiigú, õpãã atibãrecopũ niirã, ùmuãsepu niirã Òpũ peti niĩ. Æpĩ cũũ sotoa macũ manĩ. Cũũ atibãreco macãrã sotoa macũ niĩ; too siro macãrã sotoa macũ niirucugũdaqui. ²² Cõãmacũ niipetirere, niipetirare Cristo doca pũtuãri tiiyigu. Teero biiri Cõãmacũ niipetira Jesurẽ padeorĩ põna macãrãrẽ dutigũre sõnecorigũ niuwĩ; cũũ marĩ dupu tiirõbiro niĩ. ²³ Marĩ cũũrẽ padeorĩ põna macãrã cũũya õpũũ tiirõbiro niĩ. Cũũ marĩ niipetiramena wãaqui. Cũũ niipetiropu niĩ; atibãrecopũ, ùmuãsepu teorora niiqui.

2

Cõãmacũ marĩrẽ maĩgũ netõnérigu

¹ Too sugueropũ múã ñañarẽ tiirira niijĩrã, diarira tiirõbiro niirira niuwũ. ² Atibãreco macãrã tiirõbiro ñañarẽ tiirira niuwũ. Wãtĩãrẽ dutigú boorere tiinũsẽwũ. Cũũ atibãreco macãrã Cõãmacũrẽ netõnucãrãrẽ dutigú niĩ. ³ Too sugueropũ marĩ niipetira cúã tiirõbirora ñañarẽ tiirucũwũ. Marĩ ñañarẽ tiidugãrere ugaripéawũ. Marĩ noo boorõ ñañarẽ tiĩdarere wãcũwũ. Teerẽ wãcũãri siro, teerẽ tiijãwũ. Teero tiigú, Cõãmacũ marĩmena cúanetõjõãyigu. Æpẽã tiirõbirora marĩcã ñañarõ tiinõbojĩyu. ⁴ Cõãmacũpe marĩrẽ bayirõ maĩgũ, bóaneõ ñnarigu niuwĩ. ⁵ Marĩ ñañarẽ tiirira niijĩrã, Cõãmacũ ñnacoropũre diarira tiirõbiro niuwũ. Teero ñnapacu, marĩrẽ Cristomena catirẽ petihere cõorã niirĩ tiirigu niuwĩ. Cõãmacũ múãrẽ cũũ añurẽ ticorẽmena netõnérigu niuwĩ. ⁶ Marĩ Cristomena masãmuãrira tiirõbiro niirĩ tiirigu niuwĩ. Jesucristo ùmuãsepu duirobirora marĩcã cũũmena toopũ duirã tiirõbiro niirĩ tiirigu niuwĩ.* ⁷ Too siro macãrãpũre cũũ marĩrẽ añurẽ ticoriguere ãñogúda jĩgũ, teero tiirigu niuwĩ. Cũũ marĩrẽ tiiapugu, Jesucristomena niirĩ tiirigu niuwĩ. ⁸ Marĩ Jesucristore padeorĩ, Cõãmacũ marĩrẽ cũũ añurẽ ticorere ãñogũ, netõnérigu niuwĩ. Tee marĩ basiro tiirigue mee niĩã; Cõãmacũ ticorigue niĩã. ⁹ Marĩ añurõ tiirere ñãagũ mee netõnẽwĩ. Teero tiigú, sícãno “yũũ añurõ tiirigue wapa Cõãmacũ yũũre netõnẽwĩ” jĩmasĩña manĩã. ¹⁰ Marĩ cũũ tiirira niĩã. Marĩ añurõ tiirẽmena basocãre tiápuaõ jĩgũ, marĩrẽ Jesucristomena niirĩ tiirigu niuwĩ. Marĩ añurõ tiĩdarere Cõãmacũ too sugueropũ quẽnotõayigu.

Marĩ Cristomena añurõ niirecutijãã

¹¹ Teero tiirã, ateré wãcũña: Múã judíoa niihẽrã bauãrira niuwũ. “Widecõãnoña† manirã niicua”, jĩwã judíoa múãrẽ. Cúãpe “widecõãnorira niĩã ùsãjã” jĩwã, cúãya õpũũ maquẽpu dícuõre widecõãnorira niipacara. ¹² Too sugueropũre múã Cristomena niihẽrã niuwũ; Israelya põna macãrãmena niiriwũ; Cõãmacũ “netõnẽgũdũre ticocogũda” jĩrere múã pacusũmuãrẽ wederiyigu; diari siro, ¿deoro

* **2:6** Too sugueropũ õpãrãmẽna duirã cúãmena dutiyira. † **2:11** Cõnérigu yapa macã caseróre.

wáaadari? jĩ́masĩriwũ; atibúreco macārã tiiróbiro Cõamacūrẽ masĩriwũ. ¹³ Múã yoaro macārã tiiróbiro niirã niijĩrã, cũūrẽ masĩriwũ. Atitóre Jesucristomena niijĩrã, cũũye díi òmayudiariguemena Cõamacūrẽ masĩã; putogã macārã tiiróbiro niirã putuáa. ¹⁴ Cristo niĩ marĩrẽ añũrõ niirecutirere ticogũ. Judíoare, judíoa niihẽrãrẽ sicapõna macārã niirĩ tiirĩgu niiwĩ. Marĩ cãmerĩ ñadugarimirigue opatãdi tiiróbiro niiwã. Cũũ tiitũdire cõãrĩgu niiwĩ. ¹⁵ Cũũ diariguemena judíoare dutirere “biiro tiiyã”, “biiro tiirĩjãña” jĩrere duuri tiirĩgu niiwĩ. Teero tiirĩguemena puapõná macārã niimirirare sicapõnarã putuári tiirĩgu niiwĩ. Marĩ cũũmena sicãrõmẽna niijĩrã, sicapõna macārã niĩã. Teero tiirã, judíoa, judíoa niihẽrã sicãrõmẽna añũrõ niirecutimasĩã. ¹⁶ Cũũ curusapu diariguemena marĩ cãmerĩ ñadugaririguere petirĩ tiirĩgu niiwĩ. Cũũ diariguemenarã puapõná macārã niimirirare sicapõnarã niirĩ tiirĩgu niiwĩ. Teero biiri teemẽnarã Cõamacũmena bapacutimasĩã sũcã.

¹⁷ Cristo múã yoaro macārã tiiróbiro niimirirare añũrõ niirecutire maquẽrẽ wedegu atirĩgu niiwĩ. Ũsã putogã macārã tiiróbiro niimiriracãrẽ teorora wedeyigu. ¹⁸ Cristo marĩrẽ tiibosãremena marĩ niipe-tira Espĩritu Santo sicũmenarã marĩ Pacũmena wedesemasĩã. ¹⁹ Teero tiirã, mecũtigãrẽ múã aperõ macãrã wãanetõri basoca tiiróbiro niiria. Apẽrã Cõamacūrẽ padeorãmena sicamacã macārã tiiróbiro niĩã; Cõamacũyawii macārã tiiróbiro niĩã. ²⁰ Jesucristo cũũyere wededutigũ beserira, teero biiri profetas múãrẽ Cõamacũyere wedenacãrira niiwã. Teero tiirã, cũã wii tiĩadaritabebiro niicua. Basocã wii tiinucãrã, supisabotarire nũcõsũguẽcua, wii tutuariwii niĩãrõ jĩrã. Jesucristo teebotaribiro niigũ niĩ. ²¹ Teebotari añũrõ nũcõãri siro, apeyẽ botarire diamacã nũcõwãcu. Añũrĩ wii, Cõamacũ dũcure padeorĩ wii tiimúãwanocu. ²² Marĩ Jesurẽ padeorã niijĩrã, teebotaribiro niĩã; wiirẽ biarĩ tũdibiro niĩã. Wiirẽ peotĩari siro, basocã toopũ niirucuya. Espĩritu Santo tiiwĩpũ niijĩgũ, Cõamacũ toopãra niirucuqui.

3

Pablora judíoa niihẽrãrẽ buedutigũ cũũriigue

¹ Teero tiigũ, yũũ Pablo Cõamacũ múãrẽ añũrõ tiirĩguere añũrõ tũomasĩãrõ jĩgũ, sãĩã. Yũũ múã judíoa niihẽrãrẽ Jesucristoye quetire wederẽ wapa peresuwiipu niĩã. ² Yũũ wãcũrĩ, múã aterẽ tuoĩyũ: Cõamacũ yũũre añũrõ tiigũ, múãrẽ tiĩapudutirigu niiwĩ. ³ Cõamacũ too sũgueropũ masĩña manirĩguere yũũre masĩrĩ tiiwĩ. Yũũ tee maquẽrẽ pẽero jóatoaawũ. ⁴ Múã yũũ jóaariguere buera, aterẽ jĩĩadacu: “Pablo Cristoye queti too sũgueropũ masĩña manirĩguere añũrõ masĩqui”, jĩĩadacu. ⁵ Too sũguero macãrãpu tee quetire añũrõ tũomasĩriyira. Atitõpũre Cõamacũ masĩrĩ tiiquĩ. Cũũ cũũyere wededutigũ beserira añũrãrẽ, teero biiri cũũ wededutirere wederãre Espĩritu Santomena masĩrĩ tiiquĩ. ⁶ Tee masĩña manirĩgue ate niĩã: Cristore padeorẽmena múã judíoa niihẽrã judíoabirora Cõamacũ ticoadarere ñeẽadacu. Cristomena niijĩrã, judíoamena sicapõna macārã niĩã; Cõamacũ judíoare “biiro tiigũda” jĩrĩguere múãcã yuea.

⁷ Cõamacũ yũũre añũrẽ ticogu, cũũ tutuaremena yũũre añũrẽ quetire wedegũ niirĩ tiirĩgu niiwĩ. ⁸ Yũũ Cõamacũrẽ padeorã watoapu búri niigũ peti niipacari, ate añũrẽre yũũre tiidutirigu niiwĩ: Cũũ yũũre judíoa niihẽrãrẽ Cristoye añũnetõjõãrere wededutirigu niiwĩ. “Cristo añũnetõjõãgũ

niĩ” jĩrere marĩ masĩ sĩcãrĩbĩria. ⁹ Apeyeré Cõãmacũ yũre tiidutirigu niĩwĩ: Tee masĩña manirigue quetire niipetira tũomasĩãrõ jĩgũ, wededutirigu niĩwĩ. Sicato tee queti Cõãmacũ niipetire bauanerigu wãcũriguepu niĩro niĩwũ. ¹⁰ Teero tiirõ, atitõre Jesurẽ padeorĩ põna macãrãmena biĩro wãaa: Cũã puapõnã niimirira sicapõna wãari iñarã, ãmuãse macãrã dutirã, teero biiri cũã doca macãrã dutirã biĩro jĩãdacua: “Cõãmacũ masĩnetõneĩ; niipetire cũũ tiirẽmena cũũ masĩrere ãñoĩ”, jĩãdacua. ¹¹ Sicatopũra Cõãmacũ “teerora tiigũda” jĩyigu. Cũũ jĩrirobirora wãari tiirigu niĩwĩ marĩ Õpũ Jesucristo tiiriguemena. ¹² Marĩ cũũmena niijĩrã, cũũrẽ padeojĩrã, cuiro manirõ Cõãmacũmena wedesemasĩã sãa. ¹³ Teero tiirã, yũũ múãrẽ wederẽ wapa ñañarõ netõrĩ tuorã, wãcũpatirijãña. Biĩrope wãcũña: “Marĩrẽ maĩjĩgũ, peresu ñeerĩquioro niipacu, marĩrẽ Jesuyé quetire wedetoawi”, jĩ wãcũ, useniña.

Cristo basocãre maĩquí

¹⁴ Teeré wãcũgũ, ñicãcoberimena jeacũmu, marĩ Pacũre múãrẽ sãĩbosãa. ¹⁵ Cõãmacũrã pacũ niĩũguerigu niĩ. Cũũmena “pacũ” jĩrẽ nũcãã. Cũũ niipetire põnarĩ macãrã ãmuãsepu niirã, atibũrecopu niirã sĩcãrõmẽna niirĩ tiirigu niĩwĩ. ¹⁶ Marĩ Pacũra pee ãñurere cõoquí. Teero tiigũ, Espĩritu Santomena múã wãcũrẽpure tutuare ticori boogũ sãĩbosãa. ¹⁷ Cũũ teeré ticori, múã Cristore padeorĩ, Cristo múãmena niirucugũdaqui. Apeyerẽja, múã Cristore ãñurõ maĩãrõ jĩgũ, ãpẽrãcãrẽ ãñurõ maĩãrõ jĩgũ, sãĩbosãa. ¹⁸ Teero tiirã, múã niipetira Cõãmacũrẽ padeorãmena Cristo múãrẽ maĩrere masĩãdacu. Cũũ marĩrẽ bayirõ peti maĩquí. ¹⁹ Cũũ maĩrere tũomasĩpetinoña manipacãri, múã cũũ maĩrere tũomasĩnemoãrõ jĩgũ, sãĩbosãa. Cũũ maĩrere tũomasĩnemoãrã, Cõãmacũ tiirõbiro niirecutirere cuonemõãdacu.

²⁰ Marĩ “Cõãmacũ tutuanetõjõãgũ niĩ” jĩãda. Cũũ tutuare marĩpũre niĩã. Teero tiigũ, cũũ niipetire marĩ sãĩrẽ nemorõ, marĩ tũgueñare nemorõ ticomasĩqui. ²¹ Teero tiirã, marĩ Jesucristore padeorĩ põna macãrã niijĩrã, teero biiri marĩ Jesucristomena niijĩrã, Cõãmacũrẽ usenire ticorucuada. Atitõ macãrã, too síro macãrãcã teorora Cõãmacũrẽ usenire ticorucuarõ. Teerora wãaaro.

4

Jesurẽ padeorãre sĩcãrõmẽna niidutirigue

¹ Yũũ marĩ Õpũyere wederẽ wapa peresuwiipũ niigũ múãrẽ biĩro tiirĩ bayirõ boogã: ãñurõ tiirẽcutiya. Cõãmacũ múãrẽ beserigu teero tiirĩ booquí. ² “ãpẽrã nemorõ ãñurẽ tia” jĩ wãcũrijãña; cúaro manirõ niĩña; cúañañarijãña; ãpẽrãrẽ maĩjĩrã, cũã diamacũ tiihẽri iñarã, teero tũgueñajãña. ³ ãñurõ niirecutijĩrã, Espĩritu Santo tiiãpuremena “sĩcãrõmẽna niĩãda” jĩ wãcũrucuya. ⁴ Marĩ sicaõpũũbiro niĩã. Espĩritu Santo sĩcũ niipacu, marĩ niipetiramena niiqui. Marĩ Cõãmacũ beserira niijĩrã, ate dícare yuea: “Marĩrẽ ãñurõ tiigũdaqui”, jĩã. ⁵ Marĩ Õpũ sĩcũrã niĩ. Marĩ cũũrẽ sĩcãrĩbiro padeoã. Marĩ sĩcãrĩbiro wãmeõtinowũ. ⁶ Cõãmacũ marĩ niipetira Pacũ sĩcũrã niiqui. Cũũ marĩ niipetira sotoa macũ niiqui. Marĩmena cũũye maquẽrẽ tiirĩ tiiqui. Marĩ niipetiramena niiqui.

⁷ Cristo marĩ niipetirare merẽã dícu tiimasĩrere ticoquí. Cũũ marĩ niipetirapure sĩcãrĩbiro ticodũgarĩjĩyi. Teero tiigũ, cũũ boorõbirora ticorigũ niĩwĩ. ⁸ Teero tiirõ, Cõãmacũye queti jóaripũpu ate jóanoã:

Cũũ ãmuãsepu muãwagu, cũũ ñeerirare néewayigu.

Too síro basocáre ãñurére ticoyigu,*

jĩĩ jóanoã.

⁹ “Cũũ ãmuãsepu muãwayigu” jĩĩ jóare ate jĩĩdugaro tiia: Muãwaadari suguero, atibárecopu diiátiyigu. ¹⁰ Cũũrã sũcã atibárecopu diiátirigu ãmuãsepu niipetira Òpũ peti niigũdu muãwarigura niiqui. Teero tiigú, niipetirõpu dutiqui. ¹¹ Cristo cũũrẽ padeoráre niipetirapure tiimasĩrere ticorigu niiwĩ. Sĩquẽrãrẽ cũũyere wededutigu beserira sããrĩ tiirígu ni-iwĩ; ãpẽrãrẽ Cõãmacũ wededutirere wederá sããrĩ tiirígu niiwĩ; ãpẽrãrẽ ãñurẽ quetire wedewarucuri basoca sããrĩ tiirígu niiwĩ; ãpẽrãrẽ cũũrẽ padeoráre coterá, cũãrẽ buerá sããrĩ tiirígu niiwĩ. ¹² Teero tiigú, marĩ cũũrẽ padeoráre cũũye maquẽrẽ padearo jĩĩgũ, teero tiirígu niiwĩ. Cũãrẽ padeotutúaro jĩĩgũ, teero tiimasĩrere ticorigu niiwĩ. ¹³ Teero wáari, marĩ sícãrĩbíro marĩ Òpũrẽ padeoádacu; sícãrĩbíro Cõãmacũ macũrẽ ãñurõ masiãdacu. Teero biiri Cristoye maquẽrẽ ãñurõ tũomasiãdacu; Cristo niirõbirora niirecutiãdacu. ¹⁴ Teero tiirã, wĩmarã tiirõbiro niiri-jããda. Wĩmarã jĩĩditorere tũojĩrã, pũũrĩ wĩnoména páapuconorõ tiirõbiro noo niirẽ buerere padeonũnũseyã. Cũã tiirõbiro marĩ jĩĩditomenirã buerere tũorã, padeonũnũserijããda. ¹⁵ Biirope tiíada: Cãmerĩ maĩrémena Cõãmacũye diamacũ maquẽrẽ wedeada. Jõõpemena diamacũ maquẽrẽ padeonemõãdacu. Cristomena niirã niijĩrã, niipetire marĩ tiirénorẽ cũũ boorere tiinemõmuããdacu. Cũũrã niĩ cũũrẽ padeorĩ põna macãrã dupu. ¹⁶ Cristo marĩ dupu tiirõbiro niijĩgũ, marĩrẽ dutii. Sicaõpũũ pee õpũũ maquẽ cõocú. Niipetire tiipõpũ maquẽ dupu dutirere tiirĩ, tiipõpũ diaremanirõ bũcũã, tutuanemõjõãcu. Tee tiirõbiro niã marĩ. Marĩ Cristo dutirere tiirã, sícãrĩbíro niãdacu. Teero tiirã, cãmerĩ maĩãdacu. Teeména padeotutúaadacu.

Cristomena mama niirecutire cõoa

¹⁷ Teero tiigú, marĩ Òpũ wãmemena múãrẽ ateré duticoa: Múã ãpẽrã Cõãmacũrẽ masĩhẽrã tiirénorẽ tiinemõrijãña. Cũã wãcũrẽ wapamaniã. ¹⁸ Cõãmacũyere wãcũdũgahera, tũomasĩhẽrã tiirõbiro niĩya. Teero tiirã, naĩtĩãrõpũ niirãbiro diamacũ maquẽrẽ tũomasĩriya; catirẽ petihẽre Cõãmacũ ticorẽ cõoricua. ¹⁹ Cũã ñãñarẽ tiirere boboridojãya. Teero tiirã, cũã noo boorõ ñãñarẽ tiisodéaatiya. Niipetire cũã tũsarẽ ñãñarere tiĩya. ²⁰ Múãpe Cristore masĩncãrã, cũã teero ñãñarẽ tiirénorẽ buenorijĩyu. ²¹ Múã diamacũrã cũũye maquẽrẽ tũojĩyu. Teero biiri múã Jesuména niijĩrã, cũũyere diamacũ maquẽrẽ buenojĩyu. ²² Teero tiirã, múã too suguerõpũ ñãñarẽ tiiriguere duujãña sãa. “Ugaripéaremene useniãdacu”, jĩĩ wãcũmijĩyu múã. Niiria. Teero wãcũrẽ tiiditõre niã. ²³ Cõãmacũ múã wãcũrere wasoáro. ²⁴ Mama niirecutire cõoyã. Cõãmacũ múã mama niirecutire cũũ niirõbirora tiirígu niiwĩ. Teeména ãpẽrãrẽ ãñurõ tiãdacu; ñãñarẽ manirã niãdacu.

²⁵ Teero tiirã, jĩĩditonemorijãña. Marĩ Cristoya õpũũ maquẽ tiirõbiro niã. Teero tiirã, marĩ niipetirapure cãmerĩ diamacũ wedesero booa.

²⁶ Múã cúara, ñãñarẽ tiirĩjãña. Cúanañiõrijãña, ²⁷ wãtĩãrẽ dutigú múãrẽ ñãñarõ wáari tiirĩ jĩĩrã.

* 4:8 Salmo 68.18.

28 Yaarépmirigu yaanemórijããrõ. Yaarõno tiigú, padearo. Cũũ añurõ pade, wapatáremena bóaneõrãrẽ ticomasiãgũdaqui.

29 Ñañarẽ wedeserijãña. Añurẽpe dícare wedeseya. Múã wedeseremena ãpẽrãrẽ tiípuya. Múã teero tiirí, múã wedeserere tuorã añurõ niĩadacua. 30 Múã tiirẽmena Espiritu Santore wãcũpatiri tiirijãña. Cõãmacũ múãrẽ Espiritu Santore ticorigũ niiwĩ, “yáara niĩya” jĩrẽre eñogũ. Espiritu Santo múãmena niirucugũdaqui, tée Jesucristo múãrẽ ãmũãsepu néewaadari bureco jearipu.

31 Niipetire cãmerĩ ñañarõ tugueñare, pũnirõ wedesere, cúare, cúara acaribíre, teero biiri ãpẽrãrẽ ñañarõ wedeserẽcãrẽ duujãña. Sícũrẽ iñatutirijãña. 32 Biirope tiiyá: Cãmerĩ añurõ tiíapu, bóaneõña. Cõãmacũ Cristomena múãrẽ acabórirobirora múãcã cãmerĩ acabóya.

5

Cõãmacũ põna biiro niirõ booa

1 Múã Cõãmacũ põna cũũ maĩrã niĩ. Teero tiirã, cũũ tiirẽbiro tiiyá. 2 Jesucristo maĩrírobirora cãmerĩ maĩrucújãña. Cũũ marĩrẽ maĩjĩgũ, diabosayigu. Cũũ marĩrẽ diabosarigue Cõãmacũ iñacoropũ sitiaañũre busemũõcore tiiróbiro cũũ tusarẽ niiyiro.

3 Múã Cõãmacũ põna niijĩrã, múã ñamosãnumiã, múã manusũmuã niihẽrãrẽ ñeeaperijãña; bobooro tiieñorijãña; cuopacára, boonemórijãña. Múã teerẽ tiihéri, múãrẽ ñañarõ wedepatire maniãdacu. 4 Ñañarẽ wedese buirijãña; wapamaníre maquẽrẽ wedeserijãña; noo booró wedeseãmarijãña. Múãrẽ teenórẽ wedeserijãrõ booa. Biirope tiiyá: Cõãmacũrẽ usenire ticoya. 5 Ateré múã masĩcu: Cristo cũũ Pacũmena niirõpũ sícũ cũũ booró ñeeapesodeaatigũno wáariqui. Bobooro ñañarõ tiieñogũno teerora wáariqui. Cuopacũ boonemógũcã teerora wáariqui. Boonemógũ Cõãmacũrẽ padeorõno tiigú, cũũ boorẽ maquẽ dícare padeoqui. 6 Cũã wapamaníre wedeseremena múãrẽ jĩnditoremene wedeadacua. Cũãrẽ padeorijãña. Cõãmacũ cũũrẽ netõnucãrãrẽ teero tiirí iñagũ, bayiró cúaremene cũãrẽ ñañarõ tiigũdaqui. 7 Cũãrẽ péerogã bapacutirijãña.

8 Múã too sugueropure naĩtĩãrõpũ niirãbiro niiwũ. Atitóreja bóeropũ niirãbiro marĩ Òpũmena niĩ. Teero tiirã, bóeropũ niirãbiro tiiyá. 9 Bóeropũ niirã biiro tiiyá: Añurẽre tiiyá; diamacú maquẽrẽ tiiyá; niirõ maquẽrẽ wedeseya. 10 Niipetire múã tiirẽnorẽ “¿marĩ Òpũ usenigũdari?” jĩ wãcũña. 11 Búri peti tiirãnorẽ bapacutirijãña. Cũã naĩtĩãrõpũ niirãbiro niicua. Cũã ñañarẽ tiirẽre cũãrẽ masĩrĩ tiiyá. 12 Cũã yayióropũ tiáriguere marĩ wedeseri, bobo niĩ. 13 Cũã tiáriguere masĩrĩ tiirí, sãwócoropũ niirẽbiro putuácu. 14 Cũã basiropũ cũã ñañarẽ tiáriguere iñamasĩãri siro, “ñañaniã” jĩmasĩcua. Teero tiiró, ateré jĩnoã:

Mũũ cãnigũbiro biigú, wãcãñá.

Diarigũbiro biigú, masãmuãña.

Mũũ teero tiirí, Cristo mũũrẽ bóeropũ niigú niirĩ tiigũdaqui, jĩnoã.

15 Teero tiirã, múã tiirẽre añurõ wãcũña. Cõãmacũyere masĩhẽrãbiro tiirijãña. Cũũyere masĩrãbirope tiiyá. 16 Atitóre basocá pee ñañarẽ tiiyá. Múãpe niipetire tiirẽcõrõ añurẽ tiiyá. 17 Cõãmacũyere tuomasĩhẽrãbiro niirijãña. “¿Ñeenópere Cõãmacũ marĩrẽ tiirí boogári?” jĩ wãcũña.

18 Cūmurijāña, noo booró ñañaré tiirí jīrā. Cūmurōno tiirá, Espiritu Santo boorépere tiiyá. 19 Salmopūpu jóariguemena, Cōāmacūyere basarémena cāmerī wedeseya. Marī Ōpūrē bayiró useniremena basapeoya. 20 Marī Ōpū Jesucristo wāmemena niipetirere Cōāmacū marī Pacure usenire ticorucujāña.

Sicawī macārārē dutirē

21 Múā Cristore quioníremena ñña. Teero tiirá, cāmerī yūya.

22 Manucātira numiā, marī Ōpūrē yūrobirora múā manusūmuārē yūya. 23 Múā manusūmuā múārē dutirá niīya, Cristo cūūrē padeorí pōna macārā dutigū niirōbirora. Cristo cūūrē padeorí pōna macārā dupubiro niī. Marī cūūya ōpū maquēbiro niirārē netōnégū niī. 24 Cristoya pōna macārā cūūrē yūrobirora namosānumiā niipetiremena cūā manusūmuārē yūro booa.

25 Numocātira, Cristo cūūya pōna macārārē maīrobirora múā namosānumiārē mañá. Cristo marīrē maīgá, marīye niīadarere diabosayigu. 26 Marīrē ñañaré manirā niārō jīgū, teero diabosayigu. Marī cūūye quetire añurō padeorí, ocoména coseárirabiro wári tiirigu niīwī. 27 Teero tiirigu niīwī, cūūya pōna macārārē añunetōjōārā buajeádugagu. Cūū putuaatigu, cūārē suti jūīrmaníre, opasūsūrō manirēbiro niirārē cūūmena néewadugaqui. Ñañaré manirā, ñañaré tiirírirabiro buadugáqui. 28 Tee tiirōbirora numocātira cūā namosānumiārē maīrō booa. Cūā basiro maīrōbirora maīrō booa. Cūū numorē maīgáno cūū basiro maīgá tiiquí. 29 Sicū cūūya ōpūūrē maīrjā tiirí. Teero tiiróno tiigú, añuré yaa, cūūya ōpūūrē cotequi. Cristo cūūya pōna macārārē teerora tiiquí. 30 Marī cūūrē padeorí pōna macārā cūūya ōpūūbiro niī. 31 Tee maquē Cōāmacūye queti jóaripūpu biiro jóanoā: “Teero tiigú, ūm cūū pacure, cūū pacore cōāwitiwa, cūū numoména niigūdaqui. Cūā pñarā sicaōpūū tiirōbiro putuáadacua”,* jī jóanoā. 32 Tee tñomasñña manirē niī. Teero niipacari, yū wācūrī, “Cristo sicaōpūūbiro niiqui cūūya pōna macārāmena” jīdugaro tiia. 33 Teero jīpacu, atecārē jīgūda: Numocātiracōrō múā basiro maīrōbirora múā namosānumiārē mañá. Numiācā, múā manusūmuārē padeoyá.

6

1 Wīmarā, mamarā, Jesuré padeorá niijīrā, múā pacusūmuā dutirēre añurō yūya. Teero tiirē añuniā. 2 Cōāmacūye queti jóaripūpu tee dutirē biiro jóanoā: “Mñ pacu, mñ pacore padeoyá”, jī jóanoā. Cōāmacū pñamōquēñe dutirē watoapu tee dutirē tiigúnorē “añurō tiigúda” jīrigu niīwī. Tee “añurō tiigúda” jīrē biiro jóanoā: 3 “Mñ usenigūdacu; atibúrecopre yoari catigūdacu”,* jī jóanoā.

4 Pōnacātira, múā pōnarē bayiró tuti, cúari tiirijāña. Añurō tiirēre buemasōña. Cūā ñañaré tiirēre quēnojeári tiiyá. Cūārē marī Ōpū boorére wedeya.

5 Dutiapenori basoca, ñno atibúrecopu múārē dutiaoperare yūya. Padeorémena, quioníremena, tiiditōro manirō cūārē yūya. Cristo dutirēre yūrobirō cūācārē yūya. 6 “Cūā ññacoropu dícu añurō padeada”, jī

* 5:31 Génesis 2.24. * 6:3 Éxodo 20.12; Deuteronomio 5.16.

wācūrijāña. Sīquērā cūāmena añurō putuādugara teero tiicúa. Múāpe Cristore padecoteri basoca niijīrā, Cōāmacū booróbiro añurō tusarémena padeya. ⁷ Hseniremena marī Ōpārē padebosarabiro tagueñaña. Basocá dícare padebosarabiro tagueñarijāña. ⁸ Marī Ōpū añurō tiirírare wap-atígudaqui. Dutiapenori basocare, dutiapenoña manirārē teerora wap-atígudaqui. Múā teeré masítoacu.

⁹ Basocáre dutiaperera, múācā teerora múā dutiaperare añurō tiiyá. “Múārē ñañarō tiigúda”, jīnemorijāña. Múā masícu: Cúā Ōpū múā Ōpācā niiqui; cūū ūmūāsepe niiqui. Cūū niipetira basocáre batoro manirō, sīcārībíro ññaqui.

Cristore padeorá wātīārē cāmotáre

¹⁰ Ate tiidutíremena wedeyaponogúda: Múā marī Ōpūmena niia. Teero tiirá, cūū tutuanetōremena wācūbayiya. ¹¹ Cōāmacū marīrē cāmotáre ticoriguere cūoyá. Teero tiirá, teeré cūorá niijīrā, wātīārē dutigú jīditorere cāmotámasiādacu. ¹² Marī surara tiiróbiro niipacara, basocámena cāmerīquēria; wātīā ūmūāsepe niirāmenape cāmerīquēā. Cúā niicua: Wātīā dutiré tutuare cūorá, cúā doca macārā dutirá, atibúreco maquē naítīārōpe tiiróbiro niirére dutirá, basocáre wācūrēpe ñañarē tiidutíra niicua. ¹³ Teero tiirá, niipetire Cōāmacū marīrē wātīārē cāmotáre ticoriguere cūoyá. Teeré cūorá, niipetire wātī múārē ñañarē tiidutíri, netōncājādacu. Múā teeré cūopetíra, wācūtutuara niia dacu.

¹⁴ Añurō wācūtutuara niia. Surara cūūyaro sutiroré wéemūōco, siatúqui sitūrūdamena. Tiidá sitūrūda diamacú maquē marī pade-orébiro niia. Surara cūū cutirore cōmequiména cāmotáqui. Tiiqui cōmequí marī añurē tiirébiro niia. ¹⁵ Surara sapatuare sañaqui, wáaguda jīgū. Cūū tiiróbirora múācā añurē quetire wedeadera quēnoyúeya. Tee queti “Cōāmacū cūūrē padeoráre añurō niirecutirere ticoqui” jīrē queti niia. ¹⁶ Surara cūūya ōpūārē cāmotáriquire wānopu cūoquí. Cūūrē buedugari, buereyucu jūātiri, tiiquimena cāmotáqui. Múāpe wātīārē dutigú múārē ñañarō tiidugári, Cōāmacūrē padeoréména cāmotámasícu. ¹⁷ Surara cūūya dupure cāmotágu, cōmecororé pesaqui. Cūūya dupure cāmotárirobirora wātī múā wācūrere ñañodugári, “Cōāmacū netōnénorira niia” jīréména cāmotáya. Surara espada pairipírē néewaqui. Cūū tiipiména cāmerīquēmasírōbirora múāpe Cōāmacūye queti jóaripū wedesereména wātírē cāmotáya. Cōāmacūye wedesere espada Espiritu Santo múārē ticoripíbiro niia. ¹⁸ Noo múā niirō Cōāmacūrē sáirucujāña. Espiritu Santo masírē ticoréména sáina. Añurō tūomasíña. Sáidúrijāña. Niipetira Cōāmacūrē padeoráre sáibosárucujāña. ¹⁹ Yūncārē sáibosáya. Añurē quetire yūū wederécōrō Cōāmacū cūū wedeserere yūūre añurō wedeserí tiáro. “Cuiro manirō añurē quetire basocá masíña maniríguere wedearo”, jī sáibosáya. ²⁰ Tee quetire wederé wapa peresuwiipu niia. Cōāmacū yūūre tee quetire wededutigu ticocorigu niiwí. Yūūre tee quetire cuiro manirō wedearo jīrā, sáibosáya.

Añudutiyaponorigue

²¹ Tíquico múā pētopu wáagudaqui. Cūū yūū menamacú, yūū maigú, marī Ōpārē padecotegu añurō tiigú niil. Cūū múārē niipetire yéé maquērē wedegudaqui. ²² Múārē ūsáye maquērē masiārō jīgū, ticocoa. Teero biiri cūū múārē wācūtutuari tiáro jīgū, ticocoa.

²³ Cõãmacũ marĩ Pacũ, teero biiri marĩ Ôpũ Jesucristo múã Jesuré padeoráre añũrõ niirecutire ticoaro; múã Cristore padeonemórĩ, câmerĩ maĩnemórĩ tiiáro. ²⁴ Cõãmacũ niipetira marĩ Ôpũ Jesucristore maĩrucúrare añũré ticoaro.

Nocõrõrã jóaa.

FILIPOS MACÃRÃRË Pablo jóaripũ

Ãñuduticorigue

¹ Yũũ Pablo, teero biiri Timoteo múã Cõãmacũrë padeorá Filipospũ niirãrë ãñudutia. Ûsã Jesucristore padecotera múãrë niipetira cũũmena niirãrë, múãrë suonírãrë,* teero biiri cúãrë tiápuracãrë† jóaa.

² Múãrë Cõãmacũ marĩ Pacũ, Jesucristo marĩ Ôpũ ãñurë ticoaro; ãñurõ niirecatiri tiáaro.

Jesurë padeoräre Pablo sãĩbosárigue

³ Yũũ múãrë wãcũrecõrõ yũũ Ôpũ Cõãmacũrë usenire ticoa. ⁴⁻⁵ Sicato múã padeonũcãrito, tée atitõpũcãrë ãñurë queti maquẽmena múã yũũre tiápuua. Teero tiigú, yũũ sãĩrecõrõ múã niipetirare useniremena sãĩbosárucua. ⁶ Múã Jesurë padeonũcãrĩ, Cõãmacũ múãrë ãñurõ tiigú, wasorĩ tiirĩgu niĩwĩ. Yũũ ateré masĩã: Teero múãrë wasomũanũcãrĩ tiigúdaqui, tée Jesucristo pũtũaatiripũ. ⁷ Múã niipetirare yũũ teero wãcũpadeori, ãñuniã. Yũũ múãrë maijĩgũ, teero wãcũã. Cõãmacũ marĩrë sĩcãrĩbĩro tiápurĩgu niĩwĩ. Yũũ peresuwiipũ duiri, teero tiápurĩgu niĩwĩ. Teero biiri yũũ queti beserĩ basoca pũtopũ niirĩ, ãpẽrã Jesuyé quetire ñañarõ jĩdũgari, “diamacũrã niĩã” jĩ yũũ wederi, teerora tiápurĩgu niĩwĩ. ⁸ Cõãmacũ yũũ múãrë bayiró maĩrére masĩqui. Jesucristo cũũ múãrë maĩrõbirora yũũcã maĩã. ⁹ Yũũ Cõãmacũrë múãye maquẽrë sãĩgũ, “cãmerĩ maĩnemõãrõ” jĩã. “Masĩrémena cúã maĩrére ãñoãrõ” jĩã. ¹⁰ Teero maĩrã, ãñurëre besemasĩãdacu. Cristo pũtũaatiri, ñañarë manirã, wapa cũohera buajeánoãdacu. ¹¹ Jesucristo múãrë ãñurëre tiirucũra niirĩ tiáaro. Basocá múã teero tiirĩ ññarã, Cõãmacũrë “ãñunetõjõãĩ” jĩãdacua.

Yũũ catigũja, Cristomena niĩã

¹² Yãa wederabiro niirã, ateré múãrë masĩrĩ boogá: Yũũre wáaremena ãñurë queti nemorõ sesajõãã. ¹³ Teero tiirã, niipetira romanuã õpũye wiseripũ coterĩ basoca “cũũ Cristoyere wederé wapa peresuwiipũ niĩ” jĩĩya. ãpẽrã ãnopũ niirãcã teeré masĩya. ¹⁴ Pau Jesurë padeorá yũũ peresuwiipũ duirëre tũojĩrã, marĩ Ôpũrë padeotutũanemocua. Teero tiirã, Cõãmacũye quetire cuiro manirõ, wãcũtutuaremena wedecua.

¹⁵ Sĩquẽrã yũũre ññatutira, yũũre netõnũcãdũgara, Cristoyere wedeayira. ãpẽrãpë ãñurõ tiidũgãremena cũũyere wedeayira. ¹⁶⁻¹⁷ Cũãjã yũũre maĩya. Ateré masĩya: Cõãmacũ yũũre ãno cũũrĩgu niĩwĩ, ãñurë queti “diamacũrã niĩã” jĩ wedearo jĩĩgũ. Yũũre ññatutirape yũũ nemorõ niidũgara, Cristoyere wedeayira. Basocá padeoáro jĩrã mee buecua. Yũũ peresuwiipũ duiri, yũũre ñañarõ wãcũrĩ tiidũgãra tiicũa. ¹⁸ ãñũjããdacu. Yũũre ñañarõ tiidũgãpacara, o apeyé diamacũ maquẽrë wededũgara, Cristoyere wedecua. Cũũye maquẽrë wederi tũogũ, useniã.

Teero usenirucujãgũdacu. ¹⁹ Ateré masĩjĩgũ, useniã: Múã sãĩbosãremena, teero biiri Espĩritu Santo Jesucristo ticorĩgu yũũre tiápuremena niipetire yũũre wáare ãñurõ yapacũtiadacu. ²⁰ Yũũ Jesucristoyere wedehegu,

* 1:1 Pecasãyemena: obispos. † 1:1 Pecasãyemena: diáconos.

bobobócu. Biiope booa: Cuiro manirõ, tutuaremena cãuyere wederucudugaga. Y_{HH} tiirucúrobirora tiidugága. Teero tiigú, mecútigārē, too síropacārē y_{HH} catigu o diagu, y_{HH} tiirémena “Cristo añunĩ” jĩrĩ tiigúdadu. ²¹ Y_{HH} catigujá, Cristomena niã; cãuyere tiirucújãgúdadu. Diari, añuãdadu y_{HH}; cãmēna niirucujãgúdadu. ²² Y_{HH} catirĩ b̄yrecori d̄ysarĩ, Cristoye maquērē pademasĩā ména. Teero tiigú, y_{HH} diari, o y_{HH} catiri, ¿deerope tiigúdari? jĩmasĩriga. ²³ Ate p̄hawāmé beseri, wisio niã. Ateré wãcũsuguea: Diadugaga Cristomena niigũdu. Y_{HH}re nemorõ añuãdadu. ²⁴ Too síro ateré wãcũā: Y_{HH} catigupe, múārē nemorõ tiápugúdadu. ²⁵ Teero tiigú, “diaria ména” jĩ wãcũgũ, catigúdadu, múā niipetirare tiápugúdu. Múā y_{HH} tiápuremena jõp̄p̄emena nemorõ padeó, useniãdadu. ²⁶ Y_{HH} múāmena niirĩ sũcā, múā Jesucristore bayiró usenire ticoadacu.

²⁷ Ateré añurõ t̄oyá: Cristoye queti añurē queti jĩrõbirora tiirécutiya. Múā teero tiirĩ, y_{HH} múā p̄uto o aperopá niigũ, atequetiré t̄odugáa: Filipos macārā s̄icārĩbíro padeorá tiáyira; s̄icārĩbíro añurē quetire padeorere “diamacú maquē niã” jĩ wedera tiáyira; ²⁸ “cũārē cãmotárare cuiriyira” jĩrē quetire t̄odugáa. Múā teero tiirĩ, múārē cãmotára pecamer̄p̄ wáaadare t̄omasĩādadu; múā Cõāmacũ netõnēādara niirépere ñ̄n̄amasĩādadu. Cõāmacũ cúārē teeré masĩrĩ tiiquí. ²⁹ Cõāmacũ múārē añurõ tiirĩgu niiwĩ. Cũ añurõ tiirémena p̄uaró cũũrigu niiwĩ. Sicaró ate niã: Múā Cristore padeocú. Aperó ate niã: Múā Cristore padeoré wapa ñ̄añarõ netõāyiro. Y_{HH} ñ̄añarõ netõrĩ, múā ñ̄hawũ. Teerora sũcā mecútigã y_{HH}re wáarecārē t̄ocú.

2

Jesucristo tiiróbiro tiidutĩrigue

¹ Cristo múārē wãcũtutuari tiiquí; cãũ múārē maĩjigũ, añurõ yeeripũnacutira niirĩ tiiquí; Espíritu Santo múāmena niiqui; Cristo múārē maĩgũ, bóaneõ ñ̄n̄aquí. ² Teero tiirá, múā tiirécutiremena y_{HH}re bayiró usenigũ niirĩ tiiyá. Ateré tiirécutiya: Añurõ t̄omasĩrã niĩña; cãmerĩ maĩñá; s̄icũpõna tiiróbiro niirecutiya; s̄icārĩbíro wãcũña. ³ Múāye dícare boosãrijãña; “ãpērã nemorõ niã” jĩ wãcũrijãña. Teero wãcũrõno tiirá, ãpērã múā nemorõ tiimasĩrere wãcũ, cúārē añurõ tiiyá. ⁴ Múāye maquē dícare “añurõ wáaaro” jĩ wãcũrijãña. ãpērãcārē “añurõ wáaaro” jĩrã, tiápuya.

⁵ Múā Jesucristo wãcũrirobirora wãcũña:

⁶ Cũ Cõāmacũ niirecutirere c̄uopacú, atibúrecop̄u jeagu, “y_{HH} ãm̄hãsep̄u niigũ niirecutirere duurícu” jĩ wãcũriyigu.

⁷ Teero jĩrõno tiigú, cãũ booró cãũ õp̄ũ niirere duujã, padecotegu tiiróbiro wáyigu. Marĩ tiiróbirora bauáyigu.

⁸ Teero tiigú, atibúrecop̄u niigũ, “y_{HH} booró tiiría” jĩ wãcũrucuyigu. Cũārē s̄iãdugári, “Cõāmacũ booró tiigúda” jĩyigu. Curusap̄u bobooro netõ, diapac̄u, netõncãriyigu.

⁹ Cũ teero tiiré wapa Cõāmacũ cúārē niipetira sotoap̄u dutigud̄ure cũũrigu niiwĩ. Cõāmacũ cúārē up̄atĩ maquē wãmerē ticoyigu.

¹⁰ Teero tiirá, niipetira ũmuãsepu niirã, ditapu niirã, dita docapu niirã Jesús wãmerẽ tuorã, cãũ díamacũpu ñicãcoberimena jeacũmuãdacua.

¹¹ Teero biiri niipetira biiro jĩĩadacua: “Jesucristo niipetira Ôpũ niĩ”. Teero jĩĩrã, Cõamacũ Jesús Pacure “ãñunetõjõãĩ” jĩĩrã tiĩadacua.

Jesurẽ padeorã sãwõcore tiirõbiro niĩya

¹² Teero tiirã, yũu maĩrã, yũu múãmena niirĩ, ãñurõ yũurã niĩwũ. Mecütigãrẽ yũu aperopã niirĩ, nemorõ teerẽ tiiyã. Múã netõnénorira niĩã. Teero tiirã, Cõamacũrẽ cuiremena ññaña, cãũrẽ netõnucãrĩ jĩĩrã. Cãũ múãrẽ “ãñurõ tiirẽcutira niĩya” jĩĩrĩ tuodugãra, ãñurõ tiiyapãcutiya. ¹³ Cõamacũ múãrẽ cãũ boorẽ ãñurẽre tiidugãri tiiquĩ. Cãũrã múãrẽ tiĩapuqui, cãũ boorẽre peotĩmasĩãrõ jĩĩgũ. Teero tiirĩ boocuĩ.

¹⁴ Niipetire apeyenõrẽ tiirã, cũaro manirõ, ññañarõ jĩĩrõ manirõ tiiyã. ¹⁵ Teero tiirã, ññañarẽ tiirĩrirabiro ññañarẽ tihẽra niĩadacu. Atibãreco macãrã ññañarẽ tiirã, ãñurõ tiirẽre boohẽra watoapu múã Cõamacũ põna ññañarẽ manirã niĩã. Múã ãñurõ tiirẽmena sãwõcore tiirõbiro cãũrẽ diamacũ tiirẽre ãñoñã. ¹⁶ Teero biiri cããrẽ catirẽ petihẽre ticorẽ quetire wedeya. Múã teero tiirĩ, Cristo putuaatiri bureco jeari, yũu bayirõ usenigũdacu. “Bãri peti Filipos macãrãrẽ bueriyu”, jĩĩmasĩgũdacu. ¹⁷ Basocã múãrẽ ññañarõ tiipacãri, múã Jesurẽ padeorucũayiro. Múã padeorẽ Cõamacũrẽ ãñurẽ ticorẽ tiirõbiro niĩã. Yũu Jesuyẽre wederẽ wapa sããbõcua. Yũure sããrĩ, yẽe díi múã Cõamacũrẽ ãñurẽ ticorẽ sotoa vino pĩopeore tiirõbiro niĩadacu. Teero tiipacãri, yũu usenigũdacu. Múãcã useniapuya. ¹⁸ Múãcã yũu tiirõbirora usenirõ booa. Yũure sããpacãri, yũumena useniña.

Timoteo, Epãfrodito y maquẽ

¹⁹ Marĩ Ôpũ Jesús boorĩ, máata Timoteore múã putõpu ticocõgũda, múãye quetire tuogũ, usenigũda jĩĩgũ. ²⁰ Timoteo dícu yũu tiirõbiro wãcũĩ; cãũ yũu tiirõbiro múãrẽ ãñurõ wãari boogũ, bayirõ wãcũrecuti. ²¹ Æpẽrã cúãye dícu wãcũrecuti; Jesucristoyepere wãcũrecutiricua. ²² Múãpeja Timoteo diamacũ tiirẽre masĩtoacu. Sĩcũ cãũ pacũmena padegũ tiirõbiro yũure ãñurẽ quetire bueapurucui. ²³ Teero tiigũ, yũure wãaadarere yũu masĩãri siro, cãũrẽ múã putõpu ticocõgũda. ²⁴ Marĩ Ôpũ yũure wãcũtutuari ticorẽmena aterẽ jĩĩã: Yũucã máata múã putõpu wãagũdacu.

²⁵ “Múã putõpu yũu baibiro biigũ Epãfrodito ticocoro booa”, jĩĩ wãcũã yũu. Múã basiõ yũure tiĩapudutira, cãũrẽ ticocõrira niĩwũ. Cãũ yũu menamacã, yũure bueapugũ, surara ññañarõ netõrõbirora yũumena ññañarõ netõgũ niĩĩ. ²⁶ Cãũ múãrẽ bayirõ ññañagũ. Cãũ diarecutire quetire múã masĩrĩ tuogũ, bayirõ wãcũrecutiwi. ²⁷ Diamacũrã niĩã: Bayirõ peti wãawi. Diarẽ putõpu niĩwĩ. Cãũ bayirõ diarecutipacari, Cõamacũ bóaneõ ññañã. Cãũ dícu bóaneõ ññañãrĩ; yũucãrẽ bóaneõ ññañã, yũure nemorõ booritari jĩĩgũ. ²⁸ Múã cãũrẽ ññañã, useniãdacu. Teero tiigũ, cãũrẽ boyeromena ticocõdugaa. Múã usenire quetire tuogũ, yũucã usenigũdacu. ²⁹ Teero tiirã, useniremena cãũrẽ bocaya. Marĩ Ôpũrẽ padeorãre bocarirobirora cãũrẽ bocaya. Niipetira cãũ tiirõbiro niirãrẽ quionĩremena ññaña. ³⁰ Cãũ Cristoyere padecõtegũ niĩjĩgũ, diajõãmiwĩ. Diarõ putõ niipacu, múã tiĩapubõriguere yũure tiĩapuwĩ.

3

Biirõ niirecutiro booa

1 Yáa wedera, mecütigārē múã marī Ōpāmena niijīrā, useniña. Yũ too suguero wederiguere wedenemorī, yũre potocōria. Yũ wedenemorī, múãrē tiápucu. 2 Ñañarē tiirāre cuiya. Cūãrē “díayia cūara tiiróbiro niíya” jīã yũ. “Cōnerigu yapa macā caseróre widedcōãña, catiré petihére buaáro jīrā”, jīya. 3 Marīye ōpāūrīrē tiirē marīrē añurārā niirī tiiría. Teero widedcōārōno tiirā, Espiritu Santo tiápuremena Cōãmacūrē añurō padeóa. Teero biiri Jesucristo marīrē tiibosáre “añunetōjōãre niã” jī wedea. Teerē tiirā niijīrā, Cōãmacū ññacoropũ widedcōãnorira peti tiiróbiro niã; cūãyara diamacú niã. 4 Marī tiirémēna marī Cōãmacū ññacoropũ añurārā niimasīātā, yũ añugúrā niibojiyu cū ññacoropũ. Yũ ãpērā nemorō ti netōñcāmiwã. 5 Ate niã yé quieti: Ocho burecori yũ bauári siro, yũre widedcōārira niwã. Yũ Israelya pōna macū niã. Benjamínya pōna macū niã. Yũ pacusūmũã hebreoa niwã. Teero tiigú, yũ hebreoayũ peti niã. Moisére dutiré cūūriguere tiipetíguda jīgũ, fariseo basocũ wáawũ. 6 Cōãmacū ññacoropũ tee dutirére bayiró tiipetidugagũ, Jesuré padeorí pōna macārārē sīãdugágũ, ññurucúwũ. Tee dutirére añurō tiigú niirī, sícũ yũre “tee dutirére añurō tiirí” jīgũno maniwī. 7 Too sugueropũ yũ tiirécutirigue yũre wapapacá niimiwã. Mecütigārē yũ Jesucristore padeogú niijīgũ, “niipetire too sugueropũ yũ tiirigue wapamaníã” jī tũgueñaã. 8 Yũ cūomírigue nemorō yũ Ōpũ Jesucristore masírē wapacutínemoã. Jesucristore padeoré wapa niipetire too sugueropũ yũ tiiriguere apeyenó marī boohérere cōãrā tiiróbiro cōãwã. Jesucristo yũ Ōpūrē cuodugágũ, teero tiiwú. 9 Yũ cūūmena niidugaga. Moisére dutiré cūūriguere tiirigue wapa Cōãmacūmēna niimasíría; Cristore padeoré wapape cūūmena niimasíã. Cristore padeorémēna dícu Cōãmacū basocáre “añurārā niíya” jī ññaqui. 10 Ateré boogá: Cristore añurō masídugaga. Cōãmacū cūū tutuaremena Cristore masórigũ niiwī; yũ tee tutuarere masídugaga. Cristo ñañarō netō, diarirobirora yũcã ñañarō netō tũgueñadugaga. 11 Teero tiigú, yũcã diarira masãmũããdarobirora masãmũãadugaga.

Marī añurō peotídugara, wãcūtuturo booa

12 Tee yũ booré “tiipetitoawũ” jīgũ mee tia. Niipetirere diamacú tiiría ména. Teero tiirípacũ, Jesucristo tiiróbiro niidugagũ, tutuaremena cūãyere tiirucúa. Cū yũre beserigu niiwī, teero tiiaro jīgũ. 13 Yáa wedera, “yũ Jesucristobiro tiipetía” jīria. Biirope tia: Too suguero yũ tiirucúriguere wãcūria; yũ Ōpũ “¿deero tiirí booi yũre?” jīgũ, bayiró cūãyere tiirucújãã. 14 Añurō peotídugaga, Cōãmacū yũre cūū “ticogũda” jīriguere ñeegũda jīgũ. Marī Jesucristomēna niirārē teeré ticogũdaqui.

15 Niipetira Jesuré padeotutúlarano yũ jīãrirobirora wãcūrō booa. Múã merēã wãcūrī, Cōãmacū múãrē diamacú wãcūrī tiigúdaqui. 16 Cōãmacū marīrē tũomasíre ticoró jeatuaro diamacú tiirécutiro booa.

17 Yáa wedera, yũ tiirére añurō ññacūña. ãpērārē usã tiiróbiro tiirácārē ññacūña. 18 Too sugueropũ pee múãrē wedetoawũ. Utirémēna jīñemogũda sūcã. Paũ “Cristore padeóa” jīpacara, cūūrē ññatutira tiiróbiro niíya. Cúã cū curusapũ diabosariguere boohérabiro niíya. 19 Cúã too síropure pecamepũ yapacutíadacua. Cōãmacū booré tiidugáripacara, cúã booré dícuere tiidugáya. Bobooro tiirére boboró manirō “tiijãwũ yũja” jī wedeeya. Atibáreco maquē dícuere wãcūya. 20 Marīpeja ãmũãsepu

wáari basoca niia. Toopú maríya macā peti niicu. Marĩrē netōnégū ūmūāsepu niigú putuaatiadare yuera tiia. Cūūrā marĩ Ōpū Jesucristo niĩ. ²¹ Cūū putuaatigu, maríye ōpūūrĩ buri niirere wasogúdaqui. Waso, cūūya ōpūū añurĩ ōpūū tiiróbiro tiigúdaqui. Cūū niipetirere cūū docapu putuári tiimasĩqui. Teerora cūū tutuaromena marĩcārē wasorĩ tiigúdaqui.

4

Jesucristomena usenirucudutire

¹ Teero tiirá, yáa wedera yuu maĩrā, yuu múārē wedeariobirora marĩ Ōpūrē padeorucujāña. Múārē iñadugaga. Múā yuure usenirĩ tiirá niia. Yuu múā padeorere āpērārē useniremena wedea.

² Evodiare, Sintiquere ateré jĩā: “Múā marĩ Ōpūrē padeorá numiā nijĩrā, múā cāmerĩ iñadugaherere duujāña; añurō niirecutiya”, jĩā. ³ Muu yuu menamacū, cūārē tiápuya, añurō niirecutiaro jĩgū. Cūācā ñañarō netōpacára, añurē quetire yuu, Clemente, teero biiri āpērāmēna wedewa. Catiré petihérese cuorá wāmerē jóaturipūpu cūā wāmerē jóatunocu.

⁴ Múā marĩ Ōpūmena nijĩrā, usenirucujāña. Jĩnemogūda sūcā: Usenirucujāña. ⁵ Múā āpērārē bóaneō iñarere niipetira masiārō. Marĩ Ōpū putuaatiadaro péero dusacū.

⁶ Múārē noo booró wáarere wācūpatirijāña. Biiope tiiyá: Niipetire múārē wáarenorē Cōāmacūrē wede, cūūrē tiápure sãñā. Cūūrē sãñā, usenire ticoya. ⁷ Múā teero tiirĩ, Cōāmacū añurō niirecutiri tiigúdaqui. Tee añurō niirecutire múāpure jeari, múā basiro iñamanijōāadacu. Múā Jesucristomena nijĩrā, tee añurō niirecutiremena añurō wācū, añurō yeeripūnacutiadacu.

Añurere wācūnusedutire

⁸ Yáa wedera, múārē ateré wedeyaponogūda. “Niirōrā niia” jĩrere wācūña. Teero biiri quioníremena iñarē, diamacú niiré, ñañarē maniré, Cōāmacū tusaré, basocá añurō wedesere, añurē, usenirĩ tiirere wācūña.

⁹ Yuu múārē buegú niiwū; yuu bueriguere múā tuowá. Yuu āpērāmēna añurō wedeapuriguerere tuowá; yuu tiiriguere iñawū. Teero tiirá, yuu tiiríobirora tiiyá. Múā teero tiirĩ, Cōāmacū añurō niirecutirere ticogú múāmena niigúdaqui.

Filipos macārā Pablora niyeru tiápurigue

¹⁰ Mecūpára múā yuure tiápuarira niāwū sūcā; yuure wācūāyiro. Teero tiigú, marĩ Ōpūrē usenire ticoa. Múā yuure wācūrucumiriguere masiā. Wācūpacara, deero ti tiápurere ticocomasĩririra niiwū. ¹¹ “Apeyenó yuure dusaa”, jĩgū mee tiia. Yuu cuorénomēna usenimasĩā. ¹² Yuu bóaneōgū niimasĩā; teero biiri cuonetōgū niimasĩā. Yuure noo niiré wáari, useniremena niimasĩā. Yapigu, jubóagu, cuonetōgū, cuohégucā niimasĩā. ¹³ Yuure noo niiré wáari, Jesucristo yuure tutuare ticogúmena niipetirere nucāmasĩā. ¹⁴ Yuu nucāmasĩpacari, teero yuu ñañarō netōrítabe, yuure tiápuara, añurō tiirira niiwū.

¹⁵ Múā Filipos macārā ateré masiā: Yuu múāya dita Macedoniapu añurē quetire wedenucāritabe, toopú niārigu wáari, múā dícu yuure tiápuwū. Āpērā Jesurē padeorĩ pōna macārā cūā añurē quetire ñeeré wapa yuure apeyenórē ticoririra niiwā. ¹⁶ Yuu Tesalónicapu niirĩ, teerora tiwá: Apeyenó yuu boorere pee ticocorucurira niiwū. ¹⁷ Yuu múārē

apeyenó ticoré dí cure boogá mee tiia. Múã yũre tiíá puri, Cõãmacũ múãrẽ añunemorõ tiigú daqui. Teepére ññadugaa. ¹⁸ Niipetire múã ticocorigue jeatoaa. Teero tiigú, yũ booré nemorõ cnoa. Múã Epafroditomena ticocoriguere ñeewã. Teero tiiró, yũre dũsaría. Múã ticocorigue Cõãmacũrẽ ticoré tiiró biro niíã. Cũũ ññacoropũre sitiaañũre busemũõcore tiiró biro cũũ tũsaré niicu. ¹⁹ Cõãmacũ yũ Òpũ múãrẽ niipetire dũsarére ticogũ daqui. Cũũ Jesucristomena pee peti añũuré cõonetõncãqui. ²⁰ Marĩ Pacũ Cõãmacũrẽ “añunetõgũ nií” jĩrucujããda. Teerora jĩãda.

Añudutiyaponorigue

²¹ Niipetira Cõãmacũrẽ padeorá Jesucristomena niirã añũarõ. Marĩya wedera ãno yũmena niirã múãrẽ añuduticoya. ²² Niipetira ãno macãã Cõãmacũrẽ padeorá, romanuã õpũya wiipũ niirãcã bayiró añuduticoya.

²³ Marĩ Òpũ Jesucristo múãrẽ añũuré ticoaro. Nocõrõrã jóaa.

COLOSAS MACĀRĀRĒ Pablo jóaripũ

Āñuduticorigue

1-2 Yũ Pablo Cõamacũ booró Jesucristoyere wededutigu beserigu niiã. Múã Colosas macārã Cõamacũ beserirare Cristore ãñurõ padeorãre ãñuduticoa. Marĩya wedegu Timoteocã ãñuduticoi.

Cõamacũ marĩ Pacũ múãrẽ ãñurẽ ticoaro; ãñurõ niirecutiri tiiãro.

Pablo Colosas macārãrẽ Cõamacũrẽ sãĩbosãrigue

3-4 Múãye quetire tuowũ: Múã Jesucristore padeorẽre, teero biiri múã niipetira Cõamacũrẽ padeorãre maĩrẽre tuowũ. Teero tiirã, ùsã múãrẽ sãĩbosãrecõrõ Cõamacũrẽ marĩ Ōpũ Jesucristo Pacũre usenire ticorucua.

5 Múã too sugeropũ diamacũ maquẽ, ãñurẽ quetire tuorãra, Cõamacũ cũrẽ padeorãre ùmuãsepu ãñurõ tiĩadarere tuomasĩyiro. 6 Āpẽrãcã teerora tee quetire tuorã, múãbirora tiirã tiĩáyira. Niipetiropu Jesurẽ padeorã ãñurẽre tiĩáyira. Niipetiropu paũ basocã Jesuyẽre padeorã tiĩáyira. Cõamacũ basocãre ãñurõ tiirẽre múã sicato tuopacãra, “diamacũ maquẽrã niiã” jĩĩ, tuomasĩnucãrira niiwũ. 7 Epafras ùsã bayirõ maĩgũ múãrẽ tee quetire wederigu niiwĩ. Cũũ ùsãrẽ padeapugũ niĩĩ. Cristore ãñurõ padecotegu niijĩgũ, múãrẽ diamacũ maquẽrẽ wederigu niĩĩ. 8 Cũũ basirora múãye quetire nẽjeawi. Espiritu Santo múãrẽ cãmerĩ maĩrĩ tiirĩguere wedewi.

9 Teero tiirã, tee quetire tuorĩ burecomena Cõamacũrẽ múãrẽ sãĩbosãrucujãã. Biiro jĩĩ sãĩbosãa: “Cõamacũ, tuomasĩrere ticonemoña cúãrẽ. Mũũ teerẽ ticori, mũũ boorẽre ãñurõ masĩpetiadacua. Mũũyere tuomasĩrã, ãñurõ masĩrã niĩadacua”, jĩĩã. 10 Teerẽ sãĩbosãa múãrẽ, Cõamacũ põna tiirõbirora niirecutiaro jĩĩrã. Múã teero niirecutira, múã tiirẽcutire cũũrẽ usenirĩ tiĩadacu; pee ãñurẽre tiinemoãdacu; Cõamacũrẽ masĩnemoãdacu. 11 “Cõamacũ, mũũ bayirõ tutuaremena wãcũtutuari tiiyã cúãrẽ”, jĩĩ sãĩbosãa. Cõamacũ wãcũtutuarere ticori, múãrẽ merẽã wãari, múã useniremena, cúaro manirõ wãcũtutuajããdacu; 12 marĩ Pacũre usenire ticoadacu. Cũũrã múãrẽ ùmuãsepe wãaadara niirĩ tiiyĩgu. Toopũ niipetira cũũrẽ padeorã, múãcã cũũ ticorẽre ñeeãdacu. 13-14 Sicatorpu marĩrẽ wãtiã dutirira niiwã. Marĩrẽ teero biiri ññagũ, Cõamacũ cũũ macũrẽ bayirõ maĩgũrẽ ticodiocorigu niiwĩ. Cũũ macũ marĩ ññãnarẽ tiirẽre acabó, netõnẽrigu niiwĩ. Teero tiigũ, Cõamacũ marĩrẽ naĩtiãrõpu niimirare wionẽco, cũũ macũ dutirẽmenape cũũrigu niiwĩ sãa.

Basocã Cõamacũmena ãñurõ niirecutire

15 Cõamacũ bauhẽgu niiqui. Cũũ macũ atibũrecopũ atigu, Cõamacũ niirecutirere, cũũ tiirẽcutirere ãñoyĩgu. Cũũ niipetire Cõamacũ bauanẽrigue nemorõ mpuĩ macũ niĩĩ. 16 Cõamacũ niipetirere tiigũ, cũũ macũmenarã tiirĩgu niiwĩ. Ūmuãse maquẽrẽ, atibũreco maquẽrẽ, baurẽre, bauhẽrere, õpãrã ùmuãsepu niirãrẽ, atibũrecopũ niirãrẽ, teero biiri niipetirere cũũmenarã tiirĩgu niiwĩ. Teerẽ tiigũ, “yũũ macũye niĩadacu” jĩiyigu. 17 Cristo niipetire bauanẽdari sugeropũ niitoayigu.* Cũũmenarã cũũ

* 1:17 Juan 1.1-18.

bauanériguepara teerora niirucujãã. ¹⁸ Cristo niipetira cûurê padeoráre dutigú niĩ. Cûurã niĩ cûurê padeoráre catirére ticogú. Cûurã niĩ sũcã niipetira diarira suguero masãsuguerigũ. Teero tiigú, niipetirare, niipetirere niisuguerigũ niĩ. ¹⁹ Cõamacũ biiro jĩyigũ: “Yũũ macũ yũũ tiiróbiroa niigãdaqui”. Teero tiiró, niipetire Cõamacũ niirecutire† Cristopũre niãã. ²⁰ Cõamacũ cûũ macûrê marĩrê diabolosari tiirigũ niiwĩ. Niipetire, niipetira cûũmena añurõ niirecutirere wáari tiigúda jĩigũ, Cristo curusapũ tusagu, dí õmayudiari tiiyigũ. Cûũye dímena Cõamacũ atibúreco macãrãmena, atibúreco maquẽmena, ãmuãse niirãmena, ãmuãse niirẽmena niimasĩjãqui.

²¹ Múã too sugueropũre Cõamacûrê masĩriyiro ména. Múã ñañaré tirá niijĩrã, múã yeeripũnarĩpũre Cõamacũmena cãmerĩ ñadugahera tiróbiro niirucuyiro. ²² Teero múã niipacari, Cõamacũ múãmena añurõ niirecutimasĩqui sũcã. Cristo marĩ tiiróbiro õpũucutigũ tiĩõpũmenarã ñañarõ netõ, diayigũ. Cũũ diariguemena Cõamacũ múã ñañaré manirã, ñañaré tiirĩrirabiro putuári tiiyigũ. Cõamacũ múãrê cûũmena niĩarõ jĩigũ, teero tiiyigũ. ²³ Múã cûũye quetire padeorucúri, cûũ boorére tiirucúri, teero tiigúdaqui. Múã tee quetire tuoári siro, “Cõamacũmena niirucujããdacu” jĩyiro. Teero tiirã, cûũmena niĩadarere useniremena yuenacãyiro. Teero tiirã, cûũye quetire padeodúrjãña. Tee queti niipetiro macãrãpũre wenedoã. Yũũcã tee quetire wedegúra niãã.

Cõamacũ Pablore Jesuré padeoráre tiĩapudutirigue

²⁴ Múãrê tiĩapunemodugama jĩigũ, ñañarõ netõã. Mecütigã yũũ ñañarõ netõpacú, useniremena niãã. Cristo cûurê padeoráre niĩadarere tiigú, ñañarõ netõtóayigũ. Teero tiigú, yũũcã cûũ netõrirobirora cûurê padeoráre tiĩapunemodugagu, ñañarõ netõã. ²⁵ Cõamacũ yũũre cûurê padeoráre tiĩapudutirigũ niiwĩ. Teero tiigú, Jesuré padeoráre wedegú niãã. Cûũye quetire tuomasĩpetijããrõ jĩigũ, wedea. ²⁶ Tee queti too suguero macãrãpũre masĩña manirigue niimiriro niiwũ. Cúãrê yayióre quetibiro niimiriro niiwũ. Atitóre Cõamacũ cûurê padeoráre tee quetire wederẽmena tuomasĩrĩ tiirigũ niiwĩ. ²⁷ Cúãrê Cõamacũ tee masĩña maniriguere, teero biiri cûũ judíoa niihẽrãrê añurõ tiĩadarere masĩrĩ boorigũ niiwĩ. Ate niãã: Cristo múãmena niiqui; cûũ múãmena niirĩ, añurê múã ãmuãsepu cuoádarere masĩ, usenyuetoacu.

²⁸ Ësã cûũye quetire wedea. Niipetirare añurere tiidutía, cûũmena niirucujããrõ jĩĩrã. Niipetirare, tuomasĩãrõ jĩĩrã, añurõ masĩrê cûũ ticorẽmena buea. Niipetira Jesuré padeoráre padeotutúaaoro jĩĩrã, teero tiia. ²⁹ Teeré múãrê boosãgũ, yũũ tutuaro põõtẽõrõ padea; niipetire cûũ yũũre wãcütutuare ticorẽmena buea.

2

¹ Yũũ múãrê bayiró wãcũrere masĩrĩ boogã. Laodicea macãrãrê, teero biiri niipetira yũũre ñañãhẽrãcãrê teerora wãcũã. ² Múãrê biiro jĩĩ sãĩbosárucua: “Cõamacũ, cúãrê yeeripũnarĩrê wãcütutuare ticoya. Cúã cãmerĩ maĩrẽmena sĩcãpõna tiiróbiro niĩarõ. Cúãcã añurõ mũũye maquẽrê tuomasĩpetijããrõ. Teeré tuomasĩpetira, too suguero macãrã masĩña maniriguesãrê tuomasĩãdacua”, jĩĩ sãĩbosãã. Tee masĩña manirigue

† 1:19 Cõamacũ niirecutire ate niãã: Cũũ tutuanetõjõãgũ niiqui; basocãre maĩquí; diamacã maquẽrê tiiqui; niipetirere masĩqui; niipetigopũ wáarere masĩqui; basocã wãcũrere masĩqui.

Cristora niĩ. ³ Cristo niipetire masĩrére c̄uocuĩ; niipetirere t̄omasĩqui. ⁴ Teeré múārē wedea, āpērā múārē “diamacú niĩhēre quetimena jĩĩditobocua” jĩĩgũ. ⁵ Ȳūu aperopá niipacu, múāmena niigũ tiiróbiro t̄agueña. Múā s̄ic̄p̄ona tiiróbiro niirecutirere t̄ogú, teero biiri Cristore bayiró padeoré t̄ogú, useninetōjōāga.

⁶ Múā s̄icatop̄ure marĩ Ōp̄u Jesucristore padeonuc̄ariborora c̄ūmena niirucujãña. ⁷ C̄ūārē añurō mas̄inemoña. C̄ūārē padeorá niijĩrā, c̄ū booré t̄iirucujãña Epafras múārē bueriborora. Teero tiirá, Cōamac̄rē usenire ticorucujãña.

Cristore padeohéra padeorígue

⁸ Múā t̄omasĩremena niĩña: Āpērā múārē “diamacú maquērē buera tiia” jĩĩpacara, diamacú maquērē buericua. Wapamanĩrere, c̄ū basiro wāc̄ūrere, c̄ū tiiruc̄urere, atibúreco niirā dutirére buecua. Múā c̄ū tee jĩĩ buerére t̄omasĩrā, “Cristoye mee niĩā” jĩĩ, c̄ū buerére t̄onunás̄erijãña.

⁹ Cristo marĩ tiiróbiro ōp̄ūcutipacu, niipetire Cōamac̄u niirecutirere c̄ogú niĩ. ¹⁰ Múāc̄a Cristomena niijĩrā, Esp̄iritu Santore c̄onetōjōācu. Cristo niipetira ángeleare, wātĩārē, c̄ū ōp̄ārārē, teero biiri c̄ū doca niyucorare dutigú niĩ. ¹¹ Múā Cristomena niinuc̄arito, widecōānorira* tiiróbiro puuárira niuw̄. Múājā cōnerígu yapa macā caseróre widecōāña maniyíro. Cristo, múārē widecōārōno tiigú, diabosarígu niiwĩ. C̄ū diariguemena ñañarō múā tiirécutirere coserígu niiwĩ. Teerá marĩrē widecōānorira tiiróbiro niirĩ tiia. ¹² Cristo diari siro, s̄icatuti coari tutip̄u c̄ūnoyigu. Múāc̄a ocoména wāmeōtinorā, tiitutip̄u c̄ūmenarā cōārira tiiróbiro niirā tiiyíro. Múā “Cōamac̄u c̄ū tutuaremena Cristore mas̄oyigu” jĩĩrere t̄oyíro. Teeré padeorá niijĩrā, wāmeōtiari siro, “Cristomenarā mas̄arira tiiróbiro niicu marĩcā” jĩĩ t̄omasĩyiro. ¹³ Múā too suguerop̄ure Cōamac̄u tiidutíriguere mas̄rijĩrā, widecōānoña manirā niirira niuw̄. Teero biiri ñañarē tiirécutirecārē cosenóña manirā niirira niuw̄. Teero tiirá, diarirabirol niirucuj̄iyu ména; catiré petihére† ticoya maniyíro múārē ména. Atitóre Cōamac̄u niipetire múā ñañarē tiirére acabótoayigu s̄aa. Cristomenarā múārē catiré petihére ticotoayigu. ¹⁴ Marĩ Cōamac̄u dutirére netōnuc̄aw̄. C̄ū tee marĩ ñañarē tiirére Cristo curusapu diabosariguemena cosepetírigu niiwĩ. ¹⁵ Cristo diarígu niipacu, mas̄āj̄igũ, wātĩārē dutirare netōnuc̄arígu niiwĩ. C̄ūārē netōnuc̄arere ñogú, niipetira iñacorop̄u tiirígu niiwĩ.

Atibúreco maquērē wāc̄urijãña; Cristo boorépere wāc̄urucujãña

¹⁶ Teero tiirá, āpērā múā yaarére, múā s̄inirére iñarā, wedepatibocua. C̄umarĩc̄orō, muĩp̄urāc̄orō, semanarĩc̄orō múā c̄ū tiiróbiro neāricu; c̄ū tiiróbiro yeerisāre burecori cuorícu. Teero tiirá, múārē wedepatibocua. C̄ū wedepatirere t̄onunás̄erijãña. ¹⁷ Cōamac̄u teeré s̄icatop̄ure Cristore queoré ticosuguegu tiyígu. C̄ū mac̄aye maquērē mas̄iārō jĩĩgũ, teero tiyígu. Mecatígārē Cristo jeatoai. Teero tiirá, Cristore tiinunás̄ero booa s̄aa. ¹⁸ Āpērā múārē biiro jĩĩditocua: “Īs̄ā añurā niĩā. Cōamac̄u ūs̄ārē añurō wāc̄ūārō jĩĩrā, beti súubusea. Ángeleare padeóa. Īs̄ā c̄aniripacara, quēēřp̄u tiiróbiro Cōamac̄yere iñāñ. Teero tiirá, ūs̄ā āpērā nemorō Cōamac̄yere

* **2:11** Pecasāyemena: circuncidados. † **2:13** “Diarirabirol” ati versíclop̄ure “muertos espiritualmente” jĩĩdugaro tiia pecasāyemena. ‡ **2:13** “Catiré petihére” pecasāyemena “vida eterna” jĩĩdugaro tiia.

maquērē añurō masiã. Múãcã ùsã tiiróbirora tiiyá. Múã teeré tiihéra, wapa cwoádacu”, jĩcua. Múãrē teero jĩrĩ, péerogã tnonúnuseridojãña. “Masĩrã peti niĩã ùsãjã”, jĩ wãcũcua. Teero jĩãmajãrã tiiya. Cúã bueré cúã basiro jĩãmare dícu niĩã. ¹⁹ Cúã Cristomena niiricua. Cristo cãmēna niirã dícuere dutigú niĩ. Marĩ cãmēna niirĩ, marĩrē padeonemórere ticoqui. Cõãmacũ booróbirora cãmerĩ maĩ, cãmerĩ tiápu tiádadacu.

²⁰ Cristo diari, múã cãmēna diarirabiro niyyiro. Sĩcũ diarigũpũ atibáreco catirá dutirére tiirĩqui. Diarigũpũ tiiróbiro múãrē atibáreco niirã dutirére tiirjãrō booa. ¿Deero tiirã múãpe cúã dutirére tiirucúgari? ²¹ Biiró duticua: “Ñeerijãña; yaarijãña; padeñarijãña”, jĩcua. ²² Cúã teero jĩrã, atibáreco maquē máata petiádarere wedesera tiiya. Basocá wãcũrēmena dutiré niĩã. ²³ Cúã dutirére añuré tiiróbiro tãobócu múã, bári niiré niipacari. Cúã tee dutirére tiirã, Cõãmacũrē usenire ticoré diamacú maquērē tiiróbiro tiĩñocua. Teero biiri cúãrē dutirá doca niirére iñããrō jĩrã, niipetira iñacoropũ tee dutirére “añurō yũũã” jĩcua. Cúã basiro cúãye õpũãrĩrē ñãñarō netõrĩ tiicúa. Teero tiirēmena cúã ñãñarē tiidugáre “petijõãdadacu” jĩ wãcũmicua. Cúã teero tiirã, añuré buarĩcua; teerora putuájãcua sũcã.

3

¹ Cristo dia masãmũãrigũ ùmũãsepũ Cõãmacũya wãmo diamacũniñape duiqui. Múãcã cãmēna dia, cãmēna masãrira niijĩrã, “cũũ booré dícuere tiáda” jĩ wãcũnũnũseyã. ² Atibáreco maquērē wãcũrijãña; Cristo boorépere wãcũrucujãña. ³ Múã Cristomena dia masãrira niijĩrã, catirére buayiro. Múã Cristomena catiré buarĩgue Cõãmacũ putopũ niitoaa basocá iñãhẽõpũ. ⁴ Cristo múãrē catirére ticogú putuãatiri, múãcã cãmēna atiádadacu sũcã. Cũũ tiiróbiro asibatéadacu.

Too sugueropũ tiirécutiriguere duujãña

⁵ Múã atibáreco maquē ñãñarē tiidugárere duujãña: ãpẽrãména ñãñarō ñeeaperijãña; ãpẽrãména múã booró ñeeaperijãña; teeré tiidugápacara, tiirjãña; ñãñarére ugaripéarijãña; niyerure, apeyenórē boonemósãrijãña. Teeré boonemósãrãno Cõãmacũrē wãcũricua; cúãye dícuere wãcũjãcua. Teero tiirã, basocá weerirare padeorábiro tiicúa. ⁶ Cõãmacũ teeré tiirãnomēna cúãnetõjõãqui; cúãrē bayiró ñãñarō tiigúdaqui cãmũrē netõnũcãre wapa. ⁷ Múã too sugueropũ teeré tiirécutirira niimiyiro. ⁸ Atitóre ate niipetire duujãña: Múã ãpẽrãména cúare, cúaremena wedesere, ãpẽrãrē ñãñarō tiiré, ãpẽrãrē ñãñarō wedesecotere, ñãñarō múã jĩrēre duujãña sãa. ⁹ Cãmērĩ jĩditorijãña. Múã too sugueropũ niirecutiriguere, teero biiri múã tiirécutirigucãrē duujãyiro. ¹⁰ Atitó múã niirecutire merēã niĩã sãa; añuré niĩã. Cõãmacũ múãrē tiirĩgu cãmũ tiiróbiro niirecutiario jĩgũ, múã niirecutirere wasomũãnũcãrĩ tiigú tiiquí. Teeména múã cãmũrē masĩnemorucujããdadacu. ¹¹ Teero tiirã, ateména putuãa: Marĩ Cristore padeorã watoapũre sũcũ ãpẽrã nemorõ upũtĩ macũ maniquí. Judíõa, judíõa niihẽrã sũcãrĩbiro niirã tiia; widedcõãnorira, widedcõãnoña manirã sũcãrĩbiro niirã tiia; griegoaye wedesemasĩhẽrã, romanuã niihẽrã, dutiapenori basocá,* dutiapenoña manirã sũcãrĩbiro niirã tiia. Cristo sũcãrã niĩ upũtĩ macũ. Cãmũ niipetira cãmũrē padeorãmēna niiquí.

* 3:11 Pecasãyemēna: esclavos.

¹² Cõamacũ múârẽ maĩĩ. Cũũ múârẽ cũũyara niiârõ jĩgũ, beseyigũ. Teero tiirã, biiro tiirẽcutiya: Āpẽrãrẽ bóaneõ ññaña; cũãrẽ aññurõ useniremena tiiapuya; “ãpẽrã nemorõ aññurã niiã” jĩĩ wãcũrijãña; cúaro manirõ yũũya; cúañañarjãña; ¹³ ãpẽrã múârẽ naĩrõ potocõrĩ, teero tugueñajãña; ãpẽrãmẽna cúaracã, cũãrẽ acabóya. Marĩ Òpũ múârẽ acabórirobirora múãcã acabóya. ¹⁴ Cãmerĩ maĩñã múã. Teero maĩrã, niipetire yũũ wedeariguere tiipetjãadacu. Sícũpõna tiirõbiro cãmerĩ suoníadacu. ¹⁵ Cõamacũ múârẽ, sícũpõna tiirõbiro niiârõ jĩgũ, beseyigũ. Cristo múârẽ aññurõ niirecutiere ticoyigũ. Teero tiirã, sícũpõna tiirõbiro aññurõ niirecutiya. Cõamacũrẽ usenire ticorucujãña.

¹⁶ Cristoye quetire aññurõ wãcũũũũyeya. Cũũ masĩrẽ ticorẽmena cãmerĩ bueya; cãmerĩ wedeya, tuomasĩãrõ jĩĩrã. Múã yeeripũũũyeya useniremena Cõamacũrẽ basapeo, cũũrẽ usenire ticoya. Salmopũũyeya jóariguere, Cõamacũyeya maquẽ basarẽre, cũũrẽ usenirĩ tiirẽre basaya. ¹⁷ Niipetire múã wedeserenorẽ, múã tiirẽnorẽ marĩ Òpũ Jesús wãmẽmena tiirucujãña. Jesús tiiapuremena Cõamacũ marĩ Pacare usenire ticoya.

Jesuré padeorãre tiidutirigue

¹⁸ Manũcutira numiãrẽ ate dutia: Múã manũsũmũãrẽ yũũya. Múã Jesuré padeorã niirĩ, teerẽ tiidutã. ¹⁹ Numocutira ãmũãrẽ ate dutia: Múã numosãnumiãrẽ maĩñã. Cúare manirẽmena cũãrẽ suoníña.

²⁰ Wĩmarã, mamarãrẽ ate dutia: Niipetire múã pacusũmũã dutirẽre aññurõ yũũya. Múã teerẽ tiirĩ, Cõamacũ useniqui.

²¹ Wĩmarã pacusũmũãrẽ ate dutia: Múã põnarẽ naĩrõ tuti, cúari tiirjãña, cũãrũ bóaneõrã niirĩ jĩĩrã. Cũã bóaneõrã, múã dutirẽre tiiricua.

²² Dutiafenori basocare ate dutia: Atibúreco macãrã múãrẽ dutiapera dutiri, niipetirere yũũya. Āpẽrã cũãrẽ dutiapera ññacoro dícu aññurõ padecua, cũãmẽna aññurõ putuãdũgara. Cũã manirĩ, padericua. Múãpẽ Cõamacũrẽ padeorã niijĩrã, tiiditõro manirõ padeya. ²³ Niipetire múã paderẽnorẽ useniremena tiiyã. “Jesucristo dutirẽ tiirõbirora niicu teecã”, jĩĩ wãcũtutuajãña. “Basocã dutirẽ dícuere tiirã tiijãmiã”, jĩĩ wãcũrijãña. ²⁴ Múã Cristore padecoteri basoca niiã. Cũũrã múã Òpũ diamacũ niĩĩ. Teero tiigũ, cũũrã múãrẽ ãmũãsepeũ aññurẽre ticogũdaqui. Múã teerẽ masĩtoacu. ²⁵ Ññañarẽ tiigũnopereja Cõamacũ ññañarõ netõrĩ tiigũdaqui. Niipetira ññañarẽ tiirĩrere sícãrĩbĩro ññañarõ netõrĩ tiigũdaqui.

4

¹ Basocãre dutiaferacãrẽ ate dutia: Múã basocã dutiaferare aññurõ cuoyã. Múã masĩcu: Múã Òpũ ãmũãsepeũ niigũpecã múã tiirẽre ññaqui.

² Cõamacũrẽ naĩrõ sãirucujãña. Aññurõ tugueñasũgueremena sãirucúya. Sãĩrã, Cõamacũrẽ usenire ticorucujãña. ³ Múã Cõamacũrẽ sãĩrã, ãsãcãrẽ sãĩbosãya. “Pau Cristoye quetire masĩhẽrãrẽ tuodũgãri tiãrõ”, jĩĩ sãĩbosãya. Cũũyeya queti too sũguero macãrãrũ cũã masĩña manirigue aññurẽ queti niã. Tee queti yũũ wederẽ wapa peresuwiipũ duiga. ⁴ Cristoye quetire basocã aññurõ tuomasĩãrõ jĩĩrã, sãĩbosãya, Cõamacũ yũũre wededutirirobirora wedearõ jĩĩrã.

⁵ Múã Jesuré padeohẽra watoapũre aññurẽ tiẽñorecutiya. Múã teero tiirĩ, aññurẽ quetire múã wederĩ, tuoãdacua. ⁶ Cũãmẽna wedesera, ññañarõ

wedesero manirõ, aññurere wedeseya. Teeré tiirá, múãrê cúa sãĩñári, niipetirare yuumasĩadacu.

Ãñudutiyaponorigue

⁷ Ƴsã menamacũ Tíquico ùsã maĩgũ múã p̄top̄ wáagudaqui. Cũũ yuumena Cristore padecotegũ, marĩ Òp̄ye maquẽrẽ aññurõ padeapugu niĩ. Cũũ niipetire yuure wáare quetire múãrẽ wedegudaqui. ⁸ Yũũ cũũrẽ múã p̄top̄ ticocogũdũ tiia, ùsãye maquẽrẽ masiãrõ jĩĩgũ. Ƴsã niirecutire quetire t̄orá, wãcũtutuare buanemõãdacu. ⁹ Ƴsã menamacũ Onésimo ùsã maĩgũ cũũmena wáagudaqui. Cũũ múãya macã niirucurigu niĩ. Cũũ jĩĩrẽcõrõ aññurõ tiinũnãsegũ niĩ. Cúa niipetire ãnopũ wáarere múãrẽ wedeadacua.

¹⁰ Aristarco múãrẽ aññudutii. Cũũcã yuumena peresuwiipũ duui. Marcos (Bernabé tẽñucã) múãrẽ aññudutii. Apetõ tiigũ, cũũ múã p̄top̄ wáanetõboqui. Cũũ jeari, yũũ múãrẽ too suguerop̄ jĩĩcoriobirora cũũrẽ aññurõ bocawa. ¹¹ ãpĩ Jesús, cúa “Justo” jĩĩgũ, múãrẽ aññudutii. Pau judíoa Jesuré padeorá watoap̄re cúa itĩãrãrã yuure padeapuya. Cúaãcã “Cõãmacũ dutirẽ basocãp̄re jeatoaa mée” jĩĩrẽ quetire wederã niĩya. Cúa yuure wãcũtutuari tiĩya. ¹² Epafras múãya macã niirucurigu múãrẽ aññudutii. Cũũ Cristore padecotegũ niĩ. Múãrẽ bayirõ sãĩbosárucui. Múãrẽ Jesuré padeorucújãrĩ booquí; teero biiri múãrẽ Cõãmacũ boorẽ dícare tiirĩ booquí. ¹³ Cũũ múãrẽ, Laodicea macãrãcãrẽ, teero biiri Hierápolis macãrãcãrẽ bayirõ wãcũrucui. Teero tiigũ, yuumena niigũ, naĩrõ múãrẽ sãĩbosárucugũ tiĩ. ¹⁴ Lucas ucotiri basocũ ùsã bayirõ maĩgũ múãrẽ aññudutii. ãpĩ Demas aññudutire ticoi.

Wedeyaponorigue

¹⁵ Laodicea macãrã Jesuré padeorã aññuãrõ. Ninfacã aññuãrõ. Teero biiri cooya wiip̄ neãrucura Jesuré padeorĩ põna macãrã aññuãrõ. ¹⁶ Múã atipũrẽ buepetiari siro, Laodicea macãrãp̄re ticocoya sũcã. Cúaãcã cúa neãrĩ wiip̄ tiipũrẽ bueñõãrõ. Laodicea macãrãrẽ yũũ jóaripũrẽ múãcã bueya. ¹⁷ Arquipore biiro jĩĩña: “Marĩ Òp̄ã padedutigu cũũriguere aññurõ padeyaponõña”, jĩĩña.

¹⁸ Yũũ Pablo ate niituredarire múãrẽ aññudutire ticogu, yũũ basirora jóaa. Cõãmacãrẽ sãĩrã, wãcũña yũũ peresuwiipũ niirere. Cõãmacũ múãrẽ aññurẽ ticoaro.

Nocõrõrã jóaa.

TESALÓNICA MACĀRĀRĒ Pablo jóasugueripū

Āñuduticorigue

¹ Унн Pablo, унн menamacārā Silvano,* Timoteomena múā Tesalónica macārā Jesuré padeorí pōna macārārē āñudutia. Múā marī Расм Cōāmacū, marī Ōpū Jesucristomena āñurō niijācu.

Cōāmacū múārē āñurē ticoaro; āñurō niirecūtiri tiáro.

Tesalónica macārā āñurō tiiēñorigue

² Múā niipetirare ūsā Cōāmacūmena wedeserecōrō cūūrē usenire ticorucujāā. ³ Cōāmacū marī Расммена wedesera, múā āñurō tiirére wācūā. Múā Jesuré padeorēmena āñurō tiirécaticu. Múā maĩrere ēñorā, āpērārē āñurō tiiapucu. Marī Ōpū Jesucristo putuaatiadarere useniyuera niijirā, ñañarō netōrā wācūtutuacu.

⁴⁻⁵ Múārē Jesuyé quetire wedera, ūsā wedeseremena dícu wederiwu; Espiritu Santo tutuaremena wedewu. Múārē wedera, “ūsā wederé diamacārā niīā” jīmasīwū. Teero tiirā, ūsā masīā: Cōāmacū múārē maĩ; múārē beserigu niīwī.

Múā masīcu: Ūsā toopú niirā, múārē maĩrā, múārē āñurō tiirā niīwū. ⁶ Múā ūsā tiirére ñnarā, ūsā tiirōbirora tiirira niīwū. Teero biiri marī Ōpū tiirōbirora tiirira niīwū. Múārē Espiritu Santo usenire ticorēmena bayiró ñañarō netōpacára, Jesucristoye quetire ñeewū. ⁷ Teero tiirā, niipetira Jesucristore padeorā Macedoniapū niirā, āno Acayapū niirā múā tiirére t̄orā, “cūā tiirōbirora tiiró booa marīcārē” jīñya. ⁸ Múāmena marī Ōpū Jesuyé queti niipetirōpū sesajōāā. Macedonia, āno Acaya dícare sesaro tiiría. Niipetiro macārāpū múā Cōāmacūrē padeorēre masītoacua. Teero tiirā, noānópere wedemasīriga sáa. ⁹ Cūā múā tiirécūtirere wedeseya. Ūsā múā putōpū niirī, múā ūsārē āñurō tiirīguere wedeseya. Múā weerirare padeodūriguere wedeseya. Teeré duu, Cōāmacū catigú diamacá niigúpere padeó, cūū dutirére tiíayiro. ¹⁰ Cōāmacū cūū macū diarigupure masōrigu niīwī. Cūū macū ūmūāsepu niigú putuaatiadarere useniyuera tiíayiro. Cūūrā niī Jesús marī bayiró ñañarō netōbōrirare netōnérigu.

2

Pablo Tesalónicapū buerigue

¹ Múā yáa wederabiro niirā ateré masīcu: Ūsā Tesalónicapū niirā, bári peti niiririra niīwū. Ūsā wederiguere t̄orā, múā paу Jesuré padeowá. ² Ūsā múā putōpū jeadari suguero, Filipospū niīwū. Toopú niirī, too macārā ūsārē ñañarō netōrī tii, ñañarō jīwā. Múā teeré masīcu. Múāya macā macārācā ūsā wederiguere cāmōtādugamiwā. Cūā teero tiipacári, Cōāmacū ūsārē wācūtutuare ticowī. Teero tiirā, cūūye quetire wedewu. ³ Múārē wedera, merēā wederiwu. Múā menamacārā numiārē ñañarō ñeapedugaremena wedera mee tiiwá. Tiiditōriwu. ⁴ Cōāmacū beserigu niīwī ūsārē Jesuyé quetire wedeadarare. Teero tiirā, wedea. Basocá

* 1:1 Silvanorē āpērā “Silas” jīñyira.

ūsāmena useniārō jīrā mee wedea; Cōāmacū marī wācūrere masīgúpe useniārō jīrā wedea. ⁵ Múā masīcu: Ūsā toopú niirā, añurō múārē wedese jīīditoriwu. Cōāmacū masīqui: Múārē buera, niyeru múārē ēmaādara mee tiiwá.

⁶⁻⁷ Ūsā Cristo cūyere wededutigu beserira niīā. Teero tiirā, “ūsārē dutirábiro iñaña” jīī dutimasibojīyu. Teeré dutiria. Múācārē, āpērārē teeré dutiria. Múārē añurō tiiwá. Múā putopu niirā, sīcō numiō coo pōnarē maīrōbiro múārē maīwá. ⁸ Múārē añurere boosārā, Cōāmacūye queti dícuere wederiwu. Ūsā jeatuario ūsā tiīapumasīrere tiīapuwu, múārē bayiró maīrā. ⁹ Ūsā toopú niirā paderiguere múā wācūcu. Múārē Cōāmacūye quetire wedera, potocōdugariwu. Teero tiirā, ūsā basiropadewu. Nāmirī, búrecori, yoari ūsā yaaadarere, ūsārē dūsarēnorē sāīādara padewu.

¹⁰ Ūsā tiirécutiriguere múā masīcu. Cōāmacūcā masīqui. Ūsā ñañaarō tiiró manirō, diamacārā tiiwá múā Jesuré padeorā iñacoropure. “Cúā wapa cuoóya” jīīrō manirō niijāwū ūsā. ¹¹⁻¹² Múā masīcu: Sīcū pacu cūū pōnarē wedero tiiróbirora ūsā múācōrōrē wederucujāwū. Añurō tagueñaārō jīīgū, wācūtutuare múārē ticowu. Cōāmacū pōna tiiróbirora niirecutidutiwu. Múārē Cōāmacū cūū pōna niīārō jīīgū, beserigu niīwī. Cōāmacū cūū dutiré múāpure niirī tiirīgu niīwī; cūū asibatere múārē jeari tiirīgu niīwī.

¹³ Múā Cōāmacūye quetire wederitworá, “Cōāmacū wedesere niīā” jīīrā, padeowá. “Basocá wedesere mee niīā”, jīī masjāwū. Teero tiirā, múā padeorēre wācūrā, Cōāmacūrē usenire ticorucujāā. Ūsā múārē wederigūe Cōāmacū wedesere peti niīwā. Teemēna cūūrē padeorā múā niirecutire wasoa. ¹⁴ Múā Jesucristore padeorí, múāya dita macārā múārē ñañaarō netōrī tiiyíra. Jesuré padeoré pōnarī macārā Judeapu niirārē wáarirobirora wáayiro múārē. Judeapure cúāya wedera judíoa cúārē ñañaarō netōrī tiiyíra. ¹⁵ Cúā judíoara marī Ōpū Jesuré siāyíra; profetare siāyíra; ūsārē cōājāwā. Cōāmacūrē cúari tiíya. Niipetiramina cāmeritutire boojāya. ¹⁶ Judíoa niīhērā netōārō jīīrā, ūsā Jesuyé quetire wederī, cāmotáya. Cúā ñañaré tiiré jōōpemenā pairó peti wáaro tiia. Cōāmacū cúā teero tiiré wapa netōnérido jāqui sáa.

Pablo Tesalónica macārārē iñagū wāanemodugamirigūe

¹⁷ Ūsā múārē cōātiari sirogā, máata múārē iñadugamiwū sūcā. Ūsāye ōpūārī āno niipacari, múā putopu yeeripūnacutiwu. Toopure bayiró wáadugamiwū. ¹⁸ Yū Pablo “wáaguda” jīīrucumiwū. Ūsā toopú wáadugarecōrō Satanás ūsārē cāmotātu niīwī. ¹⁹⁻²⁰ Múārā niīā ūsārē usenire ticorá. Teero tiirā, múārē bayiró iñadugaga. Marī Ōpū Jesús cūū putuaatiri, cūūrē wedeada múāye quetire. Biirō jīīāda: “Āniārā niīya ūsārē usenire ticorá. Cúārē búri peti mūaye quetire wederiwu. Cúā teeré tworá, mūūrē añurō padeowá. Teero tiirā, bayiró useniā cúāmena”, jīīāda Jesuré.

3

¹ Múāye queti diamacū tuodugára, sīcārībírītu sáa. Teero tiirā, “ūsā puarā wáaweonoārira niīādacu āno Atenaspu” jīīwū. ² Teero jīīrā, marī menamacū Timoteore wáadutiwu. Cūū Cōāmacūrē padecotei Jesuyé quetire wederēmena. Cūūrē ticocowu, múārē Jesuré padeonemó, wācūtutuari tiíaro jīīrā. ³⁻⁴ Āpērā basocá múā Jesuré padeorí iñārā, iñatuti, buijācua. Cúā teero tiirí, Jesuré padeodúrijāārō jīīrā, Timoteore wededutira ticocowu.

Ɛsã toopú niirã, múãrê ateré wedesuguetooawu: “Marĩ Jesuré padeorãre ñañarõ netõrĩ tiiádacua”, jĩwũ. Ɛsã jĩrirobirora wáaa. Múã teeré masĩcu. ⁵ Teero tiigú, wãcũ sícãrĩbhegu, múãye quetire néeatidutiwu, “¿padeomĩ cúã?” jĩgũ. Apetó tiigú, Satanás múãrê wedesãjãjĩyi; ùsã “búri peti buejĩyura” jĩ wãcũmitu.

Tesalónica macãrãye queti

⁶ Mecátigãrê Timoteo múã putopu ññagũ jeaarigu putuajeaawĩ. Múãyere ãñurê queti néeputuajei. Múã Jesuré padeorucúrere, múã ãñurõ cãmerĩ maĩrecutirere wedeawĩ. Ɛsãrê maĩrémena wãcũrucujãyiro. Ɛsãrê bayiró ññadugaayiro ùsã múãrê ññadugarobirora. ⁷ Teero tiirã, ùsã múã Jesuré padeorucújãrĩ tuorã, ñañarõ netõpacãra, wãcũtutuara niiã sũcã. ⁸ Marĩ Ɔpãrê múã padeo wãcũtutuari tuorã, ùsã yeerisãã sũcã. ⁹ Múã ùsãrê bayiró peti ùsenirĩ tiijãã. Teero tiirã, ùsã Cõãmacãrê deero tii ùsenire ticopetimasĩricu. ¹⁰ Ñnamirĩ, búrecori Cõãmacãrê bayiró sãĩrucújãã, múãrê ññadugara. Múãrê Jesuré wededugaga, padeonemõãrõ jĩrã.

¹¹ Cõãmacũ marĩ Pacu basiro marĩ Ɔpũ Jesuména ùsãrê tiápuaro múã putopu wáaadare. ¹² Marĩ Ɔpũ Jesús múãrê cãmerĩ maĩnemorĩ tiáro. Ɛsã múãrê maĩrõbirora múãcãrê niipetirare maĩrĩ tiáro. ¹³ Cũũ teero tiirĩ, múã cũũ ãñurõ tiápuremena wãcũtutuara, wapa cuohéra niiãdacu Cõãmacũ marĩ Pacu ññacoropure. Marĩ Ɔpũ Jesús cũũyaramena atibãrecopu putuatiiri, teerora niiãdacu.

4

Cõãmacũ tusarére tiidutĩricu

¹ Mecátigãrê Jesús wãmemena múãrê wãcũtutuare ticoa sũcã. “Biio tiirécutiya” jĩrere, teero biiri Cõãmacũ tusarére múãrê wedewu. Tee maquẽrê tiáyiro. Teeré tiinemõña.

² Ɛsã wederiguere múã masĩcu. Tee maquẽrê wedera, Jesús marĩ Ɔpũ dutirémene múãrê wedewu. ³ Cõãmacũ múãrê ñañarê manirã niirĩ booquí. Teero tiirã, ãpẽrãména ñañarõ ñeeaperijãña. ⁴ Múãcõrõ quioníremena ñañarê tiiẽñorõ manirõ wãmosía, numocutiya. Múã teero tiirĩ ññarã, ãpẽrã “ãñurõ tiiya” jĩãdacua. ⁵ Cõãmacãrê masĩhẽrã tiirõbiri numiãrê ñañarê tiidugáremena ugaripéarijãña. ⁶ Ɔpĩ numorê ñeeapera, coo manurê ñañarõ tiirã tiicú. Teeré tiirijãña. Cõãmacũ tee tiirãre ñañarõ tiigúdaqui ùsã múãrê wederirobirora. ⁷ Cõãmacũ marĩrê ñañarê tiáro jĩgũ mee beserigu niiwĩ. Ñañarê manirã niirĩ booquí. ⁸ Tee wederi boohéguno ùsãrê boohégu mee tiiquĩ; Cõãmacũ Espĩritu Santore ticorigupere boohégu tiiquĩ.

⁹ Cãmerĩ maĩrere deero jóanemomasĩriga múãrê. Cõãmacũ múãrê cãmerĩ maĩdutitoarigu niiwĩ. ¹⁰ Múã teerora tiáyiro. Niipetira Jesuré padeorã Macedonia macãrãrê maĩyiro. Maĩpacãri, múãrê “bayiró maĩnemõña” jĩicoa. ¹¹ “Ɔñurõ niiãda”, jĩñã. Múãye niihẽrere wedepatirijãña. Múãye maquẽpere wãcũ, ãñurõ pade, nijãña. Múãrê teeré dutitoawu. ¹² Múã padera, teeména catiadacu, ãpẽrãyére sãĩripacara. Múã teero tiirĩ, Jesuré padeohéra múãrê ãñurõ wedeseadacua.

Jesús putuatiadare

¹³ Diarirare wáaadare múã masĩhẽrã niirĩ booríga. Jesuré padeorã diara, cũũmena niirã wáaadacua. Múã teeré masĩrã, Jesuré padeorã diari, ãpẽrã tiirõbiri nocõrõca boorituaricu. ¹⁴ Marĩ Jesús diarigupu

masãmũãriguere padeojĩrã, atecãrẽ padeóa: Jesuré padeorã diarirare Cõãmacũ Jesuré masõrirobirora cããcãrẽ masõgũdaqui.

¹⁵ Marĩ Õpũ Jesús wederiguere mũãrẽ wedera tiia: Jesús pũtuaatiri, cãũrẽ padeorã cãũrẽ bocara wãaadacua. Cãũrẽ bocara, marĩ catirá ãpẽrã diarira suguero wáaricu. ¹⁶ Biirope wãaadacu: Marĩ Õpũ basiro ãmũãsepu diiátigũdaqui. Cãũ diiátiri, aterẽ tũoádacu: Dutirẽmena wedesere, ángele uputĩ macũ peti wedesere, Cõãmacũyawu corneta busuri tũoádacu. Teero wáari, Jesuré padeorĩra diarira masãsugueadacua. ¹⁷ Cãã siro marĩ catirá õmeburũáripu cããmena néemuãwanoãdacu. Toopũ Jesuré bocaadacu. Teero tiirã, cãũmena niirucujããdacu. ¹⁸ Mũã teerẽ cãmerĩ wedeya. Teero tiirã, cãmerĩ wãcũtutuari tiĩadacu.

5

¹ Jesús pũtuaatiadari suguerogã wãaadare maquẽrẽ mũã masĩcu. Teero tiigã, mũãrẽ deero tii wedenemasĩriga. ² Mũã ãñurõ masĩtoacu: Yaarẽpigũ ñamipũ atigũbiro marĩ Õpũ Jesús pũtuaatigũdaqui. ³ Basocã “ũsã cuiro manirõ ãñurõ niirecutijãã” jĩ wãcũbocua. Teero cãã wãcũpacari, wãcũña manirõ pee ñañarẽ cããrẽ wãaadacu. Teerora biia, sico niipacõ wĩmagũ apaadari suguero: Wãcũña manirõ coo pũnirẽ tugueñanucãco. Tee ñañarẽ wãaadare netõricua.

⁴ Mũãpeja naĩtĩãrõpũ niirãbiro niiria. Teero tiirã, Jesús pũtuaatiadari bureco jeari, yaarẽpigũ mũãrẽ ñeerĩ, ucuarabiro wáaricu. ⁵ Mũã niipetira bóero niirã, bureco niirãbiro niijĩrã, Cõãmacũ “tiigũda” jĩriguere wãanucãrĩ ññamasĩã. Marĩ naĩtĩãrõ, ñamipũ niirãbiro niirãjã, ññamasĩribocu. ⁶ Marĩ cãñirãbiro niirijããda. Basocã Jesús pũtuaatiadarere wãcũhẽrã, cãñirãbiro niicua. Marĩ cãũ pũtuaatiadarere ãñurõ ññacorucujããda; marĩ tiirẽre ãñurõ wãcũ, niijããda. ⁷ Cãñirã ñamirẽ cãñiŷya. Cũmurã ñamirẽ cũmuŷya. ⁸ Marĩpeja bureco niirãbiro niijĩrã, marĩ tiirẽre ãñurõ wãcũ, niijããda. Sĩcũ cãmerĩsĩãrõpũ wãagu, cãũya õpũũrẽ cãmotágu, cõme sutirore sãñaqui. Cãũ tiirõbiro marĩ wãtĩrẽ cãmotára, Cõãmacũrẽ padeorucujããda; cãmerĩ maĩãda. Dupure cãmotágu, cõmecororẽ pesaqui. Cãũ tiirõbiro marĩ wãtĩrẽ cãmotára, “Jesús marĩrẽ netõnerĩgu niiwĩ; cãũmena niirucujããdacu” jĩ wãcũãda. ⁹ Cõãmacũ cãũ ñañarõ tiĩadara meerẽ marĩrẽ cũũrigu niiwĩ. Marĩ Õpũ Jesucristomena netõãdarare cũũrigu niiwĩ. ¹⁰ Jesús marĩrẽ diabolariũ niiwĩ. Teero tiirã, marĩ catirá, diarira cãũmena niirucujããdacu. ¹¹ Teero tiirã, mũã cãmerĩ wãcũtutuari tiiyã. Cãmerĩ padeonemõrĩ tiiyã mũã tiirucúrobirora.

Wedeyaponorigue

¹² Mũãrẽ bayirõ wedea sũcã. Mũã menamacãrã Cõãmacũye queti wederãre quionĩremena ññaña. Cãã mũããmena pade, mũã niĩãdarere wede, mũã ãñurõ tiĩadarere wedeeya. ¹³ Mũã cãã tiĩãpurere ññarã, cããrẽ maĩ, bayirõ padeoyã. Mũã cãmerĩ ãñurõ niirecutiya.

¹⁴ Mũãrẽ wãcũtutuare ticoa sũcã. Daderã niirãrẽ cãã padeadare maquẽrẽ ãñurõ wedeya. Wãcũtutuherare wãcũtutuari tiiyã. Wãcũbayiherare tiĩãpuya. Niipetirãmena cúaro manirõ ãñurõ niĩña.

¹⁵ Mũãrẽ ãpĩ ñañarõ tiiri, cãũrẽ ñañarõ tiicãmérĩjãña. ãñurẽpere tiirucujãña mũã menamacãrãmena, teero biiri niipetirãmena.

16 Ƨseniremena niirucujãña. 17 Cõãmacũrẽ sãĩrucujãña. 18 Múãrẽ wáarecõrõ Cõãmacũrẽ usenire ticorucujãña. Cõãmacũ teeré tiirí booquí múã Jesucristore padeoráre.

19 Espíritu Santo múã wãcũrẽpãre wederi, cãmotárijãña. 20 Espíritu Santo masíre ticorémema wederere boorjã tiirjãña. 21 Æpẽrã wederere ãñurõ wãcũ beseya, “¿diamacá niĩ?” jĩrã. Æñuré niirĩ, teeré tiiyá. 22 Niipetire ñañaré tiirjãña.

23 Cõãmacũ ãñurõ niirecũtirere ticogú múãrẽ ñañaré manirã niirĩ tiáro. Múã wãcũrẽre, múãye õpũũrĩrẽ cotearo. Múãrẽ wapa cõohera niirĩ tiáro. Cũũ teero tiáro, tée marĩ Õpũ Jesucristo pũtaatiripu. 24 Cõãmacũ teerora tiigúdaqui. Cũũ múãrẽ beserigu cũũ jĩrirobirora tiigú niĩ.

25 Múãcã Cõãmacũrẽ ãsãrẽ sãĩbosáya.

26 Niipetira too macãrã Jesuré padeoráre maĩrémema ãñuduticoya.

27 Marĩ Õpũ dutirómema múãrẽ wedea: Niipetira Jesuré padeoráre atipũrẽ bueẽñoña.

28 Marĩ Õpũ Jesucristo múãrẽ ãñuré ticoaro.

Nocõrõrã niã.

TESALÓNICA MACĀRĀRĒ Pablo p̄arí jóaripũ

Āñuduticorigue

¹ Уны Pablo, уны menamacārā Silvano,* Timoteomena múā Tesalónica macārā Jesuré padeorí p̄ona macārārē āñudutia. Múā marí Ραϋ Cōāmacū, marí Ōp̄u Jesucristomena āñurō nijācu.

² Cōāmacū marí Ραϋ, Jesucristo marí Ōp̄u múārē āñuré ticoaro; āñurō niirecutiri tiáro.

Jesús p̄utuaatiri, Cōāmacū ñañarārē cōāādare maque

³ Múā ūsāya wederabiro biirā, marí Ōp̄u Jesuré padeonemórā tiáyiro. Cāmerí mañnemōāyiro. Teero tiirā, ūsā tiirucúrobirora Cōāmacūrē ūsenire ticorucujārō booa. ⁴ Múāye maquērē ūsā noo wáaro Cōāmacūrē padeorāre wedea. “Tesalónica macārā cúārē ñañarō tiipacári, ñañarō netōpacára, wācūtutua, padeorucujāāyira”, jĩ, ūseniremena wedea.

⁵ Múārē ñañarō wáapacari, múā wācūtutuaremena Cōāmacū diamacú tiirere ēñorā tiicú. Cōāmacūjā basocāre cúā tiirírocōrō ĩña, wapa tiiquí. Teero tiirā, múā cū p̄utop̄u jeaadara niā sáa. Cōāmacū dutiré múāp̄ure jeari, ñañarō netōrā tiáyiro. ⁶ Cōāmacū diamacú maquērē tiigú nijĩgū, múārē ñañarō netōrī tiirāre ñañarō netōrī tiigúdaqui. ⁷ Múā ñañarō netōrāp̄ere yeerisāre ticogudaqui ūsārē ticoadarobirora. Tee wáaadacu marí Ōp̄u Jesús p̄utuaatiri. Cū p̄utuaatigu, cūyara ángelea tutuaramena ūmāsepe diiatigudaqui. Jūūremena asiyadiatigudaqui. ⁸ Cōāmacūrē masihērārē, marí Ōp̄u Jesuyé quetire netōnucārārē bayirō ñañarō tiigú atigudaqui. ⁹ Cúā ñañarē tiiré wapa cōādiocogudaqui. Teero tiirā, cúā cū niirō berup̄u cōānoādacua. Cū āñurō tiiré, cū tutuarere ĩñariadacua. ¹⁰ Teeré wáaadacu Jesús p̄utuaatiri burecore. Tiiburecore cūyara cūrē ūsenipeoadacua; niipetira cūrē padeorá petija cūrē ĩñamanijōādacua. Múācā ūsā wederiguere padeojĩrā, cúāmena ūsenipeorop̄u niādacu.

¹¹ Teero tiirā, Cōāmacūrē múāye maquērē sãibosárucua. Cū múārē beserigu nijĩgū, múārē cū tiiróbirora niirecutiri tiáro. Múā āñurō tiidugārere tiipetiri tiáro. Múā cūrē padeorá nijĩrā, cū tutuaremena tiirere tiipetiri tiáro. ¹² Múā teero tiirēmena marí Ōp̄u Jesús quoníremena ūsenipeonogudaqui. Teero biiri basocá múācārē quoníremena ūsenipeoadacua. Cōāmacū, marí Ōp̄u Jesucristo múārē āñuré ticorēmena ĩñajĩrā, teero ūsenipeonoādacu.

2

Jesús p̄utuaatiadarere wedequēnorigue

¹ Mecātīgā marí Ōp̄u Jesucristo p̄utuaatiadarere, marí cūāmena neāādarere wedeguda. ² “Marí Ōp̄u p̄utuaatiadari bureco jeatoaa méé” jĩrē quetire t̄obócu. Múārē tee quetire wederá ateré jĩbocua: “Ūsā Espiritu Santore c̄uojĩrā, tee múārē wedea”, jĩbocua; o “Pablocā tee jĩ wedewa” o “Pablocā tee ūsārē jóarira niiwā”, jĩbocua. Teeré tuopacára,

* 1:1 Silvanorē āp̄erā “Silas” jĩyira.

wăcŭsugueriguere wasorí tiiríjãña; wăcŭpatirijãña. ³ Cŭãrê jĩĩditonorijãña. Cŭũ putuaatiadari bureco suguero biiro wăaadacu: Паи basocá Cŭãmacŭrê netŭnăcăadacua; teero biiri sĭcŭ ñaňagŭ peti bauáeňnogŭdaqui. Too síropu cŭũ pecamepŭ jũũtêrĭjăgŭdaqui. ⁴ Cŭũ Cŭãmacŭrê, teero biiri niipetire basocá padeorê maquêrê boorígudaqui. Cŭũ dícare padeodutĭgŭ, “niipetira nemorŭ արտի macŭ niĭă yŭňja” jĩĩgŭdaqui. Cŭãmacŭwii Jerusalén niirí wiipure dui, “yŭň Cŭãmacŭ niĭă” jĩĩgŭdaqui.

⁵ Yŭň mŭã putopŭ niigŭ, teeré wedewŭ. ¿Mŭã teeré wăcŭrii? ⁶ Cŭũrê cămotărere mŭã masĭcu mée. Cŭũ bauáeňnomasĭriqui Cŭãmacŭ cŭũ jĩĩritono jeaheri ména. ⁷ “Cŭãmacŭrê bayirŭ netŭnăcăre wăaadacu” jĩĩriro jearipacari, wáaropu tiia mée. Ñaňarêre cămotăgu mecŭtĭgărê cămotărucujăqui ména. Coterucugudaqui, tée aperopŭ néewanogŭpŭ. ⁸ Toorá ñaňagŭ peti bauáeňnogŭdaqui sáa. Cŭũrê marĭ Őpŭ Jesús cŭũ wĭăpŭremenară sĭăjăgŭdaqui; cŭũ asibatéremena putuaatigŭ, cŭũrê cŭădiocogŭdaqui. ⁹ Cŭũ ñaňagŭ peti sicato bauáeňnogŭ, Satanás tiĭăpuremena jeagŭdaqui. Cŭũ tutuare cŭogŭdaqui. Cŭũ tiieňnogŭbiro tiirémēna basocăre jĩĩditogŭdaqui. ¹⁰ Ñaňarémēna pecamepŭ wăaadare tiiditŭeňpetijăgŭdaqui, cŭă diamacŭ maquê maĭrêre boorírigue wapa. Cŭă netŭnêre booritoaya mée. ¹¹ Teero tiigŭ, Cŭãmacŭ cŭãrê diamacŭ maquêrê ĩňamasĭrĭ tiirĭqui, cŭă jĩĩditorere padeorŭ jĩĩgŭ. ¹² Cŭãmacŭ diamacŭ maquêrê boohêre, ñaňarê tiiasénirărê “mŭã wapa cŭoa” jĩĩgŭdaqui.

Cŭãmacŭ mŭãrê netŭnêđdarare beserigŭ niiwĭ

¹³ Mŭã marĭ Őpŭ maĭrărê sĭcatopŭra Cŭãmacŭ beserigŭ niiwĭ, netŭnêgŭdu. Cŭãmacŭ mŭãrê cŭũyara săârĭ tiirĭgŭ niiwĭ Espĭritu Santo tutuaremena, teero biiri mŭã diamacŭ maquêrê padeorémēna. Ősă tee niipetirere wăcŭră, Cŭãmacŭrê ŭsenire ticorucujăăda. ¹⁴ Ősă mŭãrê Jesuyé quetire wederiguemēna Cŭãmacŭ mŭãrê netŭnêrigŭ niiwĭ, mŭăcă marĭ Őpŭ Jesucristo aňurê cŭorê maquêrê cŭorŭ jĩĩgŭ. ¹⁵ Teero tiiră, padeŭ wăcŭtutuaya. Ősă mŭãrê bueriguere tiinănăseya. Tee bueriguere mŭãrê wedewŭ; teero biiri tee bueriguere paperapŭpŭ jóawŭ.

¹⁶⁻¹⁷ Jesucristo marĭ Őpŭ basiro, teero biiri marĭ Паи Cŭãmacŭ mŭã yeeripŭnarĭrê wăcŭtutuari tiărŭ; mŭãrê padeorucŭjărĭ tiărŭ, niipetire mŭã wedesere, mŭã tiirê aňurê dícu niĭărŭ jĩĩgŭ. Cŭãmacŭ cŭũ aňurŭ tiirémēna marĭrê maĭquí; marĭrê wăcŭtutuare niirucujăădare ticoqui; marĭrê too síropu aňurŭ niĭădarecărê masĭrĭ tiiquĭ.

3

Săibosăđuticorigue

¹ Ősăya wederabiro niiră, ŭsărê biiro săibosăya: “Ősă Őpŭ, mŭũye queti aperopŭ boyeromēna sesaaro; ŭsărê wăarĭrobirora padeorémēna ñeenoărŭ”, jĩĩ săiňă. ² Niipetira marĭ Őpŭ Jesurê padeorĭya. Teero tiiră, basocă ñaňară ŭsărê tiidugărere netŭnêărŭ jĩĩră, săiňă. ³ Marĭ Őpŭ cŭũ jĩĩrirobirora tiiquĭ. Teero tiigŭ, mŭãrê wăcŭtutuari tiinemógŭdaqui; mŭãrê ñaňarŭ wăari jĩĩgŭ, cămotăgŭdaqui. ⁴ Ősă tiidutĭriguere mŭã diamacŭ tiiră tiicŭ; teerora tiiwărucujăădacu. Marĭ Őpŭ mŭãrê “teerora tiirucŭri tiigŭdaqui” jĩĩ padeŭă ŭsă. ⁵ Marĭ Őpŭ mŭãrê Cŭãmacŭ maĭrêre masĭrĭ tiărŭ. Cristo ñaňarŭ netŭgŭ wăcŭtutuarirobirora mŭãrê wăcŭtutuari tiărŭ.

“Padeya” jũcorigue

⁶ Jesucristo marĩ Òpũ wãmemena múãrẽ ateré tiidutía: Jesuré padeogáno daderi, ùsã dutiriguere tiihéri, bapacutinemorijãña. ⁷ Múã masĩcu: Ùsã tiiríguere ìñacũrõ booa. Ùsã múãmena niirã, sica diamacú niirã mee tiiwá. ⁸ Ateçãrẽ sícũnorẽ wapatíripacara, yaariwũ. Teero tiirõno tiirã, ñamirĩ, búrecori bayiró peti padewũ, múãrẽ potocõdũgahera. ⁹ “Ùsã bueré wapa ùsãrẽ wapatíya”, jĩ dutimasĩpacara, dutiriwũ. Ùsã padewũ, añurẽ bueré ticodũgara, múãrẽ ìñacũãrõ jĩrã. ¹⁰ Múãmena niirã, ateré tiidutiwũ: “Padedũgahegunojã yaarijããrõ”, jĩwũ. ¹¹ Siquẽrã múãmena niirã daderá niiré quetire tuowũ. Paderipacara, ãpẽãména wedesesodeaatiayira. ¹² Marĩ Òpũ Jesucristo wãmemena teero tiirãre ùsã biiro tiidutí, wãcũtutuare ticoa: ãñurõ yeeripũnacutiremena padeya, múãrẽ dusarénorẽ sãĩãdara.

¹³ Ùsãya wederabiro niirã, páasutiro manirõ añurere tiirucújãña. ¹⁴ Ùsã atipũména duticorere netõncãgãnorẽ ìñamasĩ, bapacutirijãña, bobooro netõãrõ jĩrã. ¹⁵ Teero tiipacára, cãũrẽ ìñatutirijãña. Cãũrẽ biirope wedequẽñoña sícũ múãya wedegure wederobirora.

Wedeyaponorigue

¹⁶ Marĩ Òpũ basiro añurõ niirecutire maquẽrẽ ticogú múãrẽ merẽã wáari, añurõ niirecutire maquẽrẽ ticorucujããrõ. Marĩ Òpũ múã niipetirapure niĩãrõ.

¹⁷ Yũũ Pablo ate niituredarire múãrẽ añudutire ticogu, yũũ basirora jóaa. Yũũ jóarepũrĩcõrõ teero jóaa. Teero tiirã, múã “cãũrã jóayi” jĩ ìñamasĩãdacu.

¹⁸ Marĩ Òpũ Jesucristo múã niipetirapure añurẽ ticoaro.

Nocõrõrã niĩã.

TIMOTEORE Pablo jóasugueripũ

Ãñuduticorigue

1-2 Timoteo, yũũ Pablo mũũrẽ añudutia. Cõãmacũ marĩrẽ netõnérigũ, teero biiri Jesucristo too síropũ pũtuatigũdu dutirómena yũũ cũũyere wededutigũ beserigũ niĩã. Mũũ Jesuré padeogũ, yũũ macũ tiiróbiro niĩã.

Cõãmacũ marĩ Pacũ, teero biiri Jesucristo marĩ Õpũ mũũrẽ añũré ticoaro; bóaneõ ññaãrõ; añũrõ niirecutiri tiĩáro.

Diamacũ niĩhẽrere buedutiririgue

3 Yũũ Macedonia ditapũ wáagu, mũũrẽ bayiró jĩĩriobirora tiimacã Éfesopũ pũtuácũmuña. Toopũre diamacũ bueherare teeré buedutiri-jãña. 4 Atibáreco maquẽ wedeseãmarere tuonũnuserijããrõ. Teero biiri cũũya wedera tíatopũ macãrã cũã jĩĩmũãatiriguere tuonũnuserijããrõ. Teeré tuonũnusera búri peti cãmerĩ cúasori tiĩádacu; Cõãmacũ tiidutirere tiirĩcu. Cũũrẽ padeonemóricua.

5 Mũãrẽ cãmerĩ maĩrĩ boogũ, teero dutia. Ññañaré manirã, añũrõ yeeripũnacũtira, jĩĩdutoro manirõ padeorã cãmerĩ maĩãdadu. 6 Æpẽrã teero biiriya. Noo booró wedesejãya. 7 Moisére dutiré cũũriguere buedugamicua. Añũrõ tee bueré maquẽrẽ masĩripacara, diamacũ tiiróbiro bueeya.

8 Marĩ masĩã: Tee dutiré añũniã, marĩ teeré añũrõ bue, diamacũ tiĩátã. 9 Ateré tuomasĩrõ booa: Añũrõ tiirã dutirére booriya. Biiro tiirãpere dutirére cũũrõ booa: Dutirére netõnucãrãrẽ; dutirére tuorídojãrãrẽ; ññañarãrẽ; Cõãmacũ dutirére netõnucãrãrẽ; Cõãmacũrẽ quioníremena ññañãrãrẽ; cũũye bueré maquẽrẽ boohẽrere; pacurẽ, pacorẽ sĩãrãrẽ; ni-ĩpetira basocãre sĩãrãrẽ; 10 Æpẽrãmẽna ññañarõ ñneeaperare; mũũã sesaro numiãmena tiiróbiro tiirãnorẽ; basocãre yaa, dúarare; jĩĩditorepirare; “Cõãmacũmena jĩĩã” jĩĩdutorare; Cõãmacũ bueré niipacari, merẽã buecoterare cũũrõ booa. 11 Tee bueré Cõãmacũ netõnére queti maquẽ niĩã. Cũũ añũnetõjõãgũ yũũre tee añũré quetire buedutiwi.

Cõãmacũ Pablõre bóaneõ ññarigue

12 Marĩ Õpũ Jesucristore usenire ticoa. Cũũ yũũre ññagũ, “yũũ dutirére añũrõ tiigũdaqui” jĩĩ wãcũgũ, cũũ buerére buenũnusegũdũre sõnecorigũ niĩwĩ. Teero sõnecogũ, yũũre tutuarere ticorigũ niĩwĩ. 13 Too sugueropũ yũũ cũũrẽ ññañarõ wedesepacari, cũũrẽ padeorãre ññañarõ netõrĩ tiipacari, cũũye maquẽrẽ buijãpacari, yũũre sõnecorigũ niĩwĩ. Yũũ cũũrẽ padeorẽre masĩriwũ ména; yũũ tiirẽre tuomasĩriwũ. Teero tiigũ, yũũre Cõãmacũ bóaneõ ññarigũ niĩwĩ. 14 Marĩ Õpũ añũré petire yũũre ticowi. Cũũ yũũre Jesucristore añũrõ padeorĩ tiĩwĩ. Cãmerĩ maĩrĩ tiĩwĩ.

15 Ate yũũ wedeseadare diamacũ niĩã; niĩpetira ateré padeoró booa: Jesucristo Cõãmacũ dutirére netõnucãrãrẽ netõnégũdu atibúrecopũre atirigũ niĩwĩ. Yũũrã niĩpetira nemorõ netõnucãrigũ niĩã. 16 Teero ni-ĩpacari, Cõãmacũ yũũre bóaneõ ññawĩ. Cũũ yũũre teero tiirẽmena Jesucristore padeoádarare cũũ bóaneõ ññarẽrẽ ññosyguéwi. Cũũ bóaneõ ññarẽ petirĩcu. Yũũre bóaneõ ññariborora cũũrẽ padeoádarare bóaneõ ññagũdaqui.

Cúãrê cūãmena catiri tiigúdaqui. ¹⁷ Teero tiirá, Cõãmacūrê padeoré cwoáro; cūã ãñurõ tiirére usenire ticoaro. Cūã Ôpũ niiré petirícu; diariqui; cūã bauhégu niiqui; sícūrã niiqui; masígu niiqui. Cūã niipetira Ôpũ niirucujããrõ. Teerora niãrõ.

¹⁸ Timoteo, mũũ yũũ macũ tiiróbiro niã. Teero tiigú, mũũrê dutia. Too sugueropũ maríya wedera Cõãmacũ wãmemena mũũrê wedewa. Cũã wederirobirora yũũcã mũũrê ateré dutia: Tutuaromena duuro manirõ ãñurõ tiirére tiirucujãña. ¹⁹ Diamacũ padeoyá. ãñurõ yeeripũnacutirucujãña. Siquẽrã ãñurõ catiri yeeripũna cudugáhera cúã Cõãmacūrê padeorére ditiri tiicúa. ²⁰ Teerora wáayu Himeneorê, Alejandrora. Teero tiigú, “Satanás booró tiáro” jĩwũ. Cũã cūã booró tii, ñañarõ netõãri siro, Cõãmacūrê ñañarõ wedesenemoribocua sũcã.

2

Cõãmacūrê usenire ticoré buerigue

¹ Ateré dutisugueguda: Cõãmacūrê usenire ticorémēna niipetiraye niãdarere sãibosáya. ² Ôpãrãrê, niipetira dutirãre sãibosáya. Cãmeriquẽre manirõ ãñurõ niirecutiada jĩrã, Cõãmacũ boorére tiáda jĩrã, basocãmēna queoró niirecutiaro jĩrã, cúãrê sãibosáya. ³ Marĩ teero tiiré ãñuniã. Cõãmacũ marĩrê netõnégũ teero tiiri tusaqui. ⁴ Cõãmacũ niipetira netõnénorira niirĩ booquí. Teero biiri diamacũ maquẽrê masĩrĩ booquí. ⁵ Cõãmacũ sícūrã niiqui. Basocũ sícūrã niiqui basocãre Cõãmacũmena wedesebosagu; Jesucristo cūũrã niĩ. ⁶ Cūã niipetira basocã ñañaré tiiré wapa wapatígu, diabosarígu niiwĩ. “Teero wáaadacu” jĩrito jeari, tee quetire wedebauanenoyiro. ⁷ Cũũye quetire wededutígu, cūã beserígu niirĩ, Jesús yũũre sõnecorígu niiwĩ. Judíoa niñhẽrãrê buedutirígu niiwĩ. Teero tiigú, diamacũ maquẽrê buegu, “tee maquẽrê padeoyá” jĩrẽ buea. Diamacũrã jĩã. Jĩditogu mee tiia.

⁸ Teero tiigú, noo marĩ wáaropũ ãmũãrê cúare manirã, tutiré manirã, ñañaré manirã wãmo sũmũõco, Cõãmacūrê sãĩrĩ booa. ⁹ Numiãcã cúã sãñarucurobirora sãñarõ booa. Cúãrê ãñurõ jearénorê sãñarõ booa. Cúãye póa wapapacáremēna mamarijããrõ; teero biiri cúãye õpũũrĩrê oromena, perla wapapacáreperimēna mamarijããrõ; teero biiri suti wapapacáre sãñarã, “biiro biia yũũja” jĩrẽ wãcũrã mee sãñaãrõ. ¹⁰ Biirope tiáro: ãñurõ baudugára, Cõãmacūrê padeorã numiã tiirucúrenorê tiáro. ãñurõ tiirémēna ãñurã niãrõ. ãpẽrãrê tiápu, ãñurõ tiáro. ¹¹ Ditamaníro, padeorémēna ãñurõ buerére tuoáro. ¹² Basocã neãrĩ, ãmũã suguero numiãrê buesuguerijããrõ booa; ãmũãrê dutirijããrõ. Ditamaníro niijããrõ. ¹³ Biirope niã: Cõãmacũ Adãnrê tiisugueyígu. Too síro Evare tiyígu. ¹⁴ Adãn jĩditonoriyígu. Numiõpe jĩditonoyigo. Teero tiinórigo niijĩgõ, Cõãmacũ dutirére netõnũcãyigo. ¹⁵ Coo teero tiiri siro niipacari, numiã põnacutiri, cúãrê netõrĩ tiigúdaqui. Cũã diamacũ tiirémēna Cõãmacūrê padeorĩ, ãpẽrãrê maĩrĩ, ñañaré manirã niirĩ, teero tiigúdaqui.

3

Suonirã maquẽ

1 Ate diamacúrã niiã: Jesuré padeorí põna macârãrê s̄onígũ* sããdugagu, ãñurere tiidugágu tiii. 2 Teero tiidugáguño biiro niigú niirõ booa: “Ñañaré tiigú niĩĩ cũũ” jĩñoña manigú; s̄icõrã ñamocutigu; ñañaré tiidugágu wãcũtutuagu; ãñurõ wãcũ besemasĩgũ; ãpêrãrê quioníremena ññanogũ; wáari basoca cũũya wiipũ jeari, ãñurõ bocagú; ãpêrãrê ãñurõ buemenigũ niirõ booa. 3 Teero biiri cũmugú, cãmerĩquẽgũ niirijãrõ booa; tutiro manirõ basocãre ãñurõ tiigúno niirõ booa. Niyeru bayiró peti ugaripéagu niirijãrõ booa. 4 Cũũ cũũya wii macârãrê ãñurõ dutimasĩgũ niirõ booa. Cũũ põnarê padeorémene yũũri tiigú niirõ booa. 5 Cũũ cũũya wii macârãrê dutimasĩhẽgũ, Cõãmacũrê padeorí põna macârãrê toorã nemorõ cotemasĩriboqui. 6 Sicato padeonũcãgũ niirijãrõ booa. Apetó tiigú, cũũ “yũũ ãpêrã nemorõ uputí macũ niiã” jĩ wãcũboqui. Cũũ teero wãcũgũ, Satanás tiiróbiro ñañarõ wãcũgũ tiiquí. Cũũcãrê Satanãrê tiiróbiro Cõãmacũ ñañarõ tiigúdaqui. 7 Teero tiirã, Jesuré padeohéracã “cũũrã ãñurõ tiii” jĩnogũ niirõ booa. Teero jĩriatã, cúã cũũrê wedesãbocua; Satanás cũũrê diocójãboqui sãa.

Tiiápura maquẽ

8 Tiiápuracã† s̄onírã tiiróbiro padeonórã niirõ booa. Diamacú wedeserano niirõ booa. Vino wãnirã, ñañaré tiirémene niyeru wapatãra niirijãrõ booa. 9 Jesucristo too suguero masĩña manirĩguere ãñorĩgu niĩwĩ. Teeré masĩjĩrã, ãñurõ yeeripũnacutiremena padeorã niirõ booa. 10 Cũãrê s̄onecoadari suguero, cúã tiirécutirere ãñurõ masĩrõ booa. “Ñañaré tiirã niĩya cúã” jĩñoña manirãrê ññarã, s̄onecoro booa. 11 Cũã ñamosãnumiãcã teerora niirõ booa: Padeonórã; queti jĩhẽrã; ñañaré tiidugãra, wãcũtutuara; ãñurõ tiirã niirõ booa. 12 Tiiápura s̄icõrã ñamocutiaro. Cũã põnarê, cúãya wii macârãrê ãñurõ dutimasĩãrõ. 13 Cũã tiiápure ãñurõ tiirí, cúãrê basocã “ãñurõ tiĩya” jĩãdacua. Jesucristore cúã padeorere cuiro manirõ wedenemoãdacua.

Marĩ padeoré maquẽ

14-15 Timoteo, “yũũ mũũ putopũ máata wãaguda” jĩ wãcũmiã. Apetó tiigú, máata wáari bocu. Máata wãahegu, Cõãmacũyara niirecutirere masĩãrõ jĩgũ, mũũrê jóaa. Marĩ Cõãmacũyara Jesuré padeorí põna macãrã niiã. Marĩrã Cõãmacũ catirucugũye diamacú maquẽrê wederã niiã. 16 Marĩ padeoré tíatopũ masĩña maniré niimiyyiro. Mecãtĩgã “uputí maquẽ niiã” jĩmasĩã marĩ. Ateré wãcũña:

Cristo marĩ tiiróbiro õpũũcutigu bauáyigu.

Espíritu Santo cũũrê “ãñugú peti niĩĩ” jĩ masĩrĩ tiiyígu.

Ángelea cũũrê ññayira.

Cũũye quetire niipetire dita macârãrê wedenoã.

Atibúrecopare basocã cũũrê padeoóya.

Cõãmacũ cũũrê ãmuãsepũ néemuãwayigu.

4

Diamacú padeohéra tiiré

* 3:1 Españolmena: obispo, obispado, episcopado; portuguésmena: bispo. † 3:8 Tiiápura s̄onírãrê tiiápuyira ateména: Cõãmacũyere bueyira; Cõãmacũyere buerí wiire quẽnocotéyira; niyeru seecotéyira. Pecasãyemena: diácono.

¹ Atibúreco petiádari suguero wáaadarere Espíritu Santo marĩre añurõ masĩrĩ tiiquí. Siquẽrã Jesuré padeodúadacua. Wãtĩã jĩiditorere, teero biiri wãtĩã buerere tuonunúseadacua. ² Cũãrẽ buerá diamacá wederábiro wedepacara, jĩiditoya. Cũã wãcũrẽpũ “ñañaniã” jĩrere yũnemoriya. ³ Basocá wãmosiadugari, cãmotáaya. Siquẽñe yaarere yaadutiya. Cõãmacũpe tee yaarere tiirĩgu niuwĩ. Teero tiirã, marĩ Jesuré padeorã diamacá maquẽrẽ masĩrã cãũrẽ usenire ticoari siro, yaamasĩã. ⁴ Niipetire Cõãmacũ tiirẽ añurẽ niĩã. Doorĩjãrõ booa. Cãũrẽ usenire ticotoa, yaari, añuniã. ⁵ Cõãmacũ teerẽ “añuniã” jĩtoayigu. Teero tiirã, marĩ cãũrẽ usenire ticori, tee yaarere añurẽ wáari tiiquí.

Timoteore tiidutĩrique

⁶ Mũũ Jesuré padeorãre teerẽ wedegu, Jesucristore añurõ padecotegu niicu. Teero tiigú, “marĩ Jesuré padeorẽ maquẽrẽ yũũ buerucua” jĩrere ãnogádacu. Teero biiri “marĩ buerẽ añurere yũũ tuonunúsea” jĩrere ãnogádacu.

⁷ Atibúreco maquẽ wedeseãmarere tuorĩjãña. Tee marĩ niirecutirere tiĩapurã. Jĩãmare niĩã. Nemorõ Cõãmacũ boorere tiirucújãña. ⁸ Mariye õpũũrĩ tutuari tiirẽ marĩ tiirucúri, añuniã. Cõãmacũ boorerepe tiirĩporipereja, toorã añunemoã. Teero tiirõ, marĩ catirĩ burecorire, too síropũ marĩ niĩadãri burecorire añurõ wáari tiicú. ⁹ Tee diamacũrã niĩã; niipetira teerẽ padeorõ booa. ¹⁰ Cõãmacũ catirucugũ niĩĩ. Cũũ niipetirare netõnégũ niipacu, cãũrẽ padeorã dícare netõnégũ niĩĩ. Cũũ too síro marĩrẽ añurõ tiĩadarere wãcũã. Teerẽ useniremena wãcũrã, Jesucristoyere wede, ñañarõ netõ, bayirõ padea.

¹¹ Teerẽ bue, tiidutiya. ¹² Mũũ mamũ niirémãna ãpẽrã mũũrẽ tuodugãribocua. Teero wáari jĩĩgũ, Jesuré padeorãre añurẽ queorẽ ãñoña. Añurõ wedeseya; añurõ tiirécutiya; cãmerĩ maĩñã; Jesuré añurõ padeoyã; ñañarẽ manigũ niĩña. ¹³ Yũũ toopũ jeaadãri suguero, neãrãrẽ Cõãmacũye queti jóaripũrẽ bueñoña; cãũrẽ “biirope niirecutiya” jĩĩ wedeya; Jesuyẽ padeorẽ maquẽrẽ bueya. ¹⁴ Cõãmacũ mũũrẽ “biiro tiigúdu niigãdaqui” jĩĩriguere tiirucújãña. Butoã mũũrẽ ñaapeórito, teerẽ Cõãmacũ ticorigũ niuwĩ.

¹⁵ Teerẽ wãcũnunuse, añurõ tiirucújãña. Teero tiirĩ, niipetira mũũ añurõ tiiwãrere ññaadacua. ¹⁶ Mũũ tiirécutiirere, mũũ buerere añurõ wãcũña, “¿diamacũ niimiĩto?” jĩĩgũ. Teerẽ tiirucújãña. Teerẽ tiirã, mũũ, teero biiri mũũrẽ tuorãcã netõnénoãdacua.

5

Jesuré padeorãmena biiro tiiyã

¹ Bũcũre tutirijãña. Mũũ pacũre wãcũtutuare tícogũ tiirõbiro wedeya. Mamarãrẽ mũũ baira tiirõbiro wedeya. ² Butoã numiãrẽ mũũ pacosãnumiã tiirõbiro wedeya. Mamarã numiãrẽ mũũ baira numiã tiirõbiro ñañarõ wãcũrõ manirõ wedeya.

³ Wapewia numiã tiĩapunoña manirãrẽ tiĩapuro booa. ⁴ Wapewio coo põna, coo pãrãmerã cuorĩ, cãã coore tiĩapuro. Cãã tiĩapuremena cããya wederare cãã padeorere ãñosugéaro. Teero tiirã, cãã pacũsũmũãrẽ, ñecũsũmũãrẽ tiĩapucãmecua cãũrẽ masõrigue wapa. Teero tiirẽ Cõãmacũ ññacoropũ añurẽ niĩã. Cũũ teerẽ ññagũ, useniqui. ⁵ Wapewio tiĩapuya

manigõ sícõ niigõpe Cõãmacũ tiiapurere yueco. Teero tiigõ, bárecori, ñamirĩ teero sãirucújãco. ⁶ Wapewio coo boorõ tiãmajãgõ, catigõ niipaco, diarigobiro niitoaco. ⁷ Teeré niipetirare tiidutíya, “cũã wapa cuoóya” jĩña manirá niiãrõ jĩgũ. ⁸ Maríya wederare wépeero booa. Nemorõ maríya wii macãrãpere wépeero booa. Wépeohera cũã “Jesús dutirére tiíada” jĩrira niipacara, “cũũ dutirére tiinemória” jĩrãno niíya. Jesuré padeohera nemorõ ñañaãrã niicua.

⁹ Wapewia numiãrẽ tiiapunoãdarare biiro biigónorẽ jóatuya: Вучоó sesenta cãmariñ nemorõ cuogóre, sícũrẽ manucutimirigore jóatuya. ¹⁰ Basocá “coo añurõ tiíyo” jĩnorigo niiãrõ; coo põnarẽ añurõ masõrigo niiãrõ; basocá cooya wiipũ jeari, añurõ tiirigo niiãrõ; Jesuré padeorãre tiiapurigo niiãrõ; ñañaãrõ netõrãrẽ tiiapurigo niiãrõ; añurẽ apeyenõ tiirucúrigo niiãrõ.

¹¹ Wapewia numiã mamarãrẽ jóaturijãña. Apetõ tiirá, Cristoyere tiidugáro nemorõ ãmumena niidugara, manucutidugacua. ¹² Cũã “Cristoye dícare tiíada” jĩriguere tiidúra, cũã basiro wapa cuocúa. ¹³ Wiseripú dícu wáara, daderá posacua. Daderá dícu posaricua; quetipíra posacua. Æpẽrãrẽ niipetire cũãyere sãĩñá, wedeseya manirénorẽ wedepaticua. ¹⁴ Teero tiigú, wapewia numiã mamarã niirãnorẽ manucutiri booa sũcã. Põnacuári. Cũãye wiseri macãrãrẽ añurõ ññanunsearo. Cũã teero tiirí, marĩrẽ ññatutira “cũã ñañaãrẽ tiíya” jĩmasĩricua. ¹⁵ Siquerã wapewia numiã Cristoyere tiidútoa, Satanás boorẽpere tiirá tiíayira.

¹⁶ Jesuré padeogú o padeogó cũãya wedego wapewiore tiíapuarõ. Jesuré padeorí põna macãrãrẽ cotedutirijããrõ. Teero tiirá, Æpẽrã wapewia numiã tiíapuya manidójãrãpere tiíapumasĩãdacua.

¹⁷ Butoá dutirá múãrẽ añurõ dutirãre Æpẽrã nemorõ padeoró booa. Butoá dutirá múãrẽ Cõãmacũye buerãpere toorã nemorõ múã cuorémãna tiíapuro booa. ¹⁸ Cõãmacũye queti jóaripũpũ tee maquẽrẽ queorémãna jĩã: “Wecu trigore wãñiãrĩ, useropũ tuusãri betore tuusãrijãña. Yaadugagu, yaaaro”. Aperopú jĩã: “Padegúre cũũ paderé wapa wapatíro booa”.

¹⁹ Butoá menamacũrẽ sícũ wedesãrĩ, tuorijãña. Puarã, itĩãrã ññarira wedesãrĩpũ, tuoyá. ²⁰ Cũã ñañaãrẽ tiirucúrare niipetira ññacoropũ tutiyya, Æpẽrã cuiaro jĩgũ.

²¹ Cõãmacũ ññacoropũ, marĩ Õpũ Jesucristo ññacoropũ, ángelea cũũ beserira ññacoropũ mũurẽ dutia: Yũũ mũurẽ tiidutirere niipetirare sícãrĩbíro tiíyá. Mũũ tusará dícare añurõ tiirijãña. ²² Cõãmacũye padeadarare sõnecoadari suguero, añurõ ññaña mũũ ññamasĩremãna potocõrõ manirõ. Mũũ ñañaãrẽ tiirãre besegu, cũã tiirõbirora tiigú niisotoapeobocu.

²³ Mũurẽ páaga pũnirĩ, oco dícu sñinirijãña. Vino péero sñiñá. Naĩrõ diagu wãmecutia mũũ.

²⁴ Siquerãrẽ cũũ ñañaãrẽ tiirẽ masĩnotoaa, cũãrẽ cũũ ñañaãrẽ wapa ticoadari suguero. Æpẽrãpẽre cũũ ñañaãrẽ tiirẽ too síropũ masĩnoãdacu. ²⁵ Teerora añurõ tiirécã máata masĩnoã. Apeyé añurõ tiirẽ masĩña manipacáro, bauhéropũ niidoa tiirícu.

6

¹ Jesuré padeorã padecotera cũãrẽ dutirãre bayirõ padeorémãna ññarõ booa. Cũã teero tiirí, Cõãmacũrẽ, marĩ buerãre Æpẽrã ññaãrõ wedesericua.

² Cúãrê dutirá Jesuré padeorá niirí, bayiró cúãrê padeoró booa. “Marí tiiróbiro Jesuré padeorá niiã” jĩpacara, “marĩrê duti netõnucãmasĩriya” jĩrijãrõ booa. Toorá tiinemósãñu cúã dutirére ãñurõ padecotero booa. Cúã biiro padecotera, cúã tiiróbiro padeorá, cúã maĩrãrê tiápura tiíya. Teeré bue, wãcũtutuare ticoya cúãrê.

Merẽã buerá tiiré

³ Sícũ múãrê merẽã buegúno marí Òpũ Jesucristoye ãñuré buerére padeoríqui. “Cõãmacũ boorére tiirucújãña” jĩ buerére booríqui. ⁴ “Ápẽã nemorõ masígũ niiã” jĩ wãcũpacu, masĩridojaqui. Basocá wedeserecõrõ “niiria” jĩrucuqui, cãmerĩtutidugagu. Teeména cãmerĩ ññatutire, cãmerĩ ññadugahere, ññarõ buijãre, ãpẽãrê ññarõ wãcũre wáanucãã. ⁵ Cúã ññaré dícu wãcũrucura, diamacú maquẽrê masĩhẽrã, cãmerĩtuticua. “Cõãmacũyere padera, pairó wapataadacu”, jĩ wãcũcua. Cúãñorê bapacutirijãña. ⁶ Cõãmacũyere ãñurõ padera, ãñuré peti cõtóaa. Teerora niiã, marí cõorémèna usenirí. ⁷ Marí atibúrecopure bauára, apeyenó néeatiriwu; diaracã, apeyenó néewaricu. ⁸ Marí suti cõorémèna, yaaré cõorémèna useniãda. ⁹ Pee cõodugára ññaré tiidugárere nucãricua. Satanás cúãrê máata diocómasĩqui. Cúã boonemósãre maquẽ dícare wãcũcua. Tee maquẽrê bayiró wãcũrémèna ññarõ netõ, ññarõ tiinõãdacua. ¹⁰ Niyeru bayiró peti ugaripeáremena niipetire ññaré niinucãã. Ápẽã niyeru boonemósãremèna Jesuré padeorére duujãcua. Teero tiirá, cúã catirí burecore ññarõ netõcúa.

Pablo Timoteore ãñuré tiidutírigue

¹¹ Mũupeja Cõãmacũrê ãñurõ maígũ, tee niipetirere boosãñrijãña. Bi-irope tiyá: ãñurére tiirucújãña; Cõãmacũ boorére tiirucújãña; cãũrê padeoyá; cãmerĩ maĩña; ññarõ netõpacú, wãcũtutuaya; ãpẽãrê ãñurõ tiirucúya. ¹² Mũu tutuaro jeatuario wãcũtutua, Cõãmacũrê padeorucújãña. Catiré petihéere duurijãña. Cõãmacũ catiré petihére ticogũ mũurê beserigu niiwí. Paũ tuocóropũ mũu Jesuré padeorére wedewũ. ¹³ Cõãmacũ niipetirare catiré ticogũ ññacoropũ, teero biiri Jesucristo cãũ niirecatirere Poncio Pilatore wederigu ññacoropũ mũurê tiidutía: ¹⁴ Yũũ dutiré niipetirere wasoró manirõ wedeya. “Cũũ wapa cõoi” jĩña manigũ niiña, téé marí Òpũ Jesucristo putuaatiripu. ¹⁵ Cõãmacũ queorí bureco jeari, Jesús putuaatigudaqui. Cõãmacũ ãñunetõjõãgũ niĩ; cãũ sícũrã niipetirare dutigũ niĩ. Òpãrã Òpũ niĩ. ¹⁶ Cũũ sícũrã catirucugũ peti niĩ. Cũũ bayiró asibatégu niirõpũ sícũ basocá jeamasĩriqui. Sícũ cãũrê ññariyigu; cãũrê ññaña maniã. “Cãũrê niipetira padeoáro; cãũ tiidugárere tiirucújãqui” jĩãrõ niipetira. Teerora niĩãrõ.

¹⁷ Pee apeyé cõorá “ãpẽã nemorõ niiã” jĩrijããrõ. Cúã cõorémèna “ãñurõ wáaadacu” jĩ usenirijããrõ. Cúã cõoré petijõããdacu. Teero jĩrõno tiirá, “Cõãmacũmèna ãñurõ wáaadacu” jĩ useniãrõ. Cõãmacũ marĩrê niipetire marí cõorére ticoi, useniãrõ jĩgũ. ¹⁸ Pee apeyé cõorá ãñuré tiíaro; pee ãñurõ tiirére cõoáro. Cúã cõorémèna tiápuario. ¹⁹ Cúã teero tiirí, Cõãmacũ putopũ cãũye ãñuré niĩãdacu. Toopá niiré petirícu. Teero tiirá, catiré petihére buããdacua.

Dutiyaponorigue

20 Timoteo, Cõamacũ m̃urẽ wededutigũ cũũriguere ãñurõ tiiyá. Atibáreco maquẽ wedesere bári niirére t̃orijãña. Noo booró bueãmajãrãrẽ t̃orijãña. Cũã “masĩã” jĩrẽ masĩrẽ peti mee niiã. 21 Sĩquẽã tee masĩrẽ buerá Jesurẽ padeomĩriguere duujãrira niuwã.

Cõamacũ m̃urẽ ãñurẽ ticoaro.
Nocõrõã niiã.

TIMOTEORE Pablo p̄arí jóaripũ

Ãñuduticorigue

¹⁻² Timoteo, yuu Pablo m̄urẽ añudutia. Yuu Cõamacũ booró Jesucristoyere wededutigu beserigu, cãũ ticocorigu niĩã. Teero biiri ateré cãũ “tiigúda” jĩriguere yuu wederi booquí: “Cõamacũ Jesucristomena niirãrẽ catirẽ petihére ticoquí”. Timoteo, yuu m̄urẽ maĩã; m̄uu yuu macũ tiiróbiro niĩã.

Cõamacũ marí Pacu, teero biiri Jesucristo marí Ôpũ m̄urẽ añurẽ ticoaro; bóaneõ ññaãrõ; añurõ niirecutiri tiĩáro.

Jesucristoye quetire padeó, buerucuya

³ Yuu ñecãsũmã Cõamacũrẽ padeoríbirora yuucã añurõ yeeripũnaceutiremena padeóa. Ñamirí, búrecori yuu sãirécõrõ m̄urẽ wãcũã. M̄urẽ wãcũgũ, Cõamacũrẽ usenire ticoa. ⁴ Yuu wáari búreco m̄uu utiriguere wãcũrucua. Teero tiigú, yuu bayiró usenigũda jĩgũ, m̄urẽ bayiró ññadugaga. ⁵ M̄uu jĩdutoro manirõ Jesucristore padeorere yuu wãcũã. M̄uu ñecõ Loida, teero biiri m̄uu paco Eunice padeosũguéwa. Yuu masĩjãã: M̄uucã teerora padeonũnãsegu tiicú.

⁶ Teero tiigú, ateré m̄urẽ wãcũrĩ tiia: Too sugueropu yuu m̄urẽ ñaapeóri, Cõamacũ m̄urẽ “biiro tiigúdu niigũdaquí” jĩrigu niiwĩ. Tee masĩrẽ ticorere tiirucújãña. ⁷ Cõamacũ marĩrẽ Espiritu Santore ticogu, cuiro manirõ niĩãrõ jĩgũ ticorigu niiwĩ. Teero cuiro tiigú, Espiritu Santo marĩrẽ tutuari tiiquí; cãmerĩ maĩrĩ tiiquí; añurõ tiirere bese-masĩrĩ tiiquí. ⁸ Teero tiigú, marí Ôpũye quetire wedegu, boborijãña. Yuu teeré wederé wapa peresuwiipu duigúcarẽ bobosãrijãña. Biirope wãcũña: “Tee queti wederé wapa yuucã ññaãrõ netõpacú, Cõamacũ tutuare ticorémene nũcãjãgũda”, jĩ wãcũña. ⁹ Cõamacũ marĩrẽ netõnérigu niiwĩ. Marí cãũyara añurã niirĩ boogú, beserigu niiwĩ. Marí añurẽ tiirí ññagũ mee beserigu niiwĩ. Cãũpe marĩrẽ añurõ tiigúda jĩgũ, beserigu niiwĩ. Biiro biia: Atibúreco tiĩadari suguero, Cõamacũ marĩrẽ añurõ tiigúda jĩgũ, Jesucristo marĩrẽ netõnéãdarere wãcũrigu niiwĩ. ¹⁰ Atitó marĩrẽ añurõ tiirere eñogú, Jesucristo marĩrẽ netõnégũrẽ ticodiocorigu niiwĩ. Jesús marí dianetõborirare netõnérigu niiwĩ. Marí cãũ netõnére quetire padeorã “catirẽ petihére cuoa” jĩmasiã.

¹¹ Cõamacũ tee netõnére quetire yuure wededutirigu niiwĩ. Tee quetire yuure buedutirigu niiwĩ. Cãũyere wededutigu yuure beserigu niiwĩ. ¹² Tee quetire wederé wapa yuu bayiró ññaãrõ netõã. Teero ññaãrõ netõpacú, boboría. Yuure tee queti wededutirigare masiã. Teero tiigú, ateré jĩã yuuja: “Cãũ yuure cãũriguere coteyapacutigũdaquí, té cãũ putuaatigupu”.

¹³ Yuu m̄urẽ diamacú bueriguere bueya. Jesucristore padeorémene, cãmerĩ maĩrémene bueya. ¹⁴ Æpẽrã tee quetire wasorí jĩgũ, Espiritu Santo marĩpũre niigú tiĩápurementa Cõamacũ m̄urẽ wededutigu cãũriguere diamacú bueya.

¹⁵ M̄uu masĩtoacu: Niipetira Jesucristore padeorã Asia macãrã yuure cõãwapetijõãwã. Cũãmena niiriracã Figelo, teero biiri Hermógenes teerora

tiiwá. ¹⁶ Onesíforo doca teero tiiríwi. Cōāmacū cūūrē, cūūya wii macārārē bóaneō ññaārō. Sīcārī mee Onesíforo yūre wācūtutuari tiiwí. Yūn pere-suwiiṙn niipacari, yūre bobosāriwi. ¹⁷ Bobosārōno tiigú, Romarṙn jeaṙn, yūre āmaāriṙn niiwī, tée buagúṙn. ¹⁸ Marī Ōpū basocáre wapa tiíadari bureco jeari, Onesíforore bóaneō ññaārō. Cūū Éfesorṙn marīrē tiíapuriguere mṙn āñurō masīcu.

2

Surara āñugú tiiróbiro niíña

¹ Timoteo yūn macū tiiróbiro niigú, Jesucristo mṙnrē āñurō tiiquí. Tee āñurō tiirémena Cōāmacū mṙnrē tutuarere ticoaro. ² Yūn paṙn basocá tucócorṙn bueriguere mṙn tṙowá. Teeré buemasīrārē mṙn padeoráre buenetōñña. Mṙn teero tiirí, cúācā āpērārē bueadacua.

³ Mṙn surara āñugú tiiróbiro niíña; Jesucristo mṙnrē dutigú nií. Surara ññaarō netōgú nṙcārōbirora nṙcāñá mṙncā. ⁴ Surara cūūrē dutigú cūūmena ṙseniārō jīgū, surara niñhērābiro tiiríqui. ⁵ Teerora sūcā catarí basocṙn “biirope wáaya” jīi dutirére tihégṙn, wapatáriqui. ⁶ Teerora wesepú āñurō padegúcā tiiwese maquē ote dṙcacutirere dúa wapatámasīqui. ⁷ Tee yūn wederére wācūnṙnṙseya. Mṙn teero tiirí, marī Ōpū niipetirere mṙnrē tṙomasīrī tiigúdaqui.

⁸ Jesucristore wācūñña: Cūū diarigṙn niipacu, masāriṙn niiwī; David pārāmi niinṙnṙseṙn nií. Yūn cūūye queti āñurē quetire wedegṙn, teeré wedea. ⁹ Tee queti wederé wapa yūn ññaarō netōgá; ññaarē tiigú tiiróbiro peresuwiiṙn nií. Cōāmacūye quetipeja niipetiroṙn niipetitoaa. Tee quetipe yūn peresuwiiṙn biadṙporigṙn tiiróbiro niiria. ¹⁰ Teero tiigú, Cōāmacū beserirare āñurō wáaaro jīgū, ññaarō netōā. Jesucristo cúārē netōnérī boogá. Teero biiri cúā cūūmena cūū āñurō niirōṙn niirucuri boogá. ¹¹ Ate diamacú jīiré nií:

Marī Jesucristomena diarirabiro niirā,
cūūmena catiré petihére cṙoádadu.

¹² Marī ññaarō netōrere nṙcājārā,
cūū Ōpū niirōṙn cūūmena dutirá niídadu.
“Cūūrē masīriga” jīirí, cúūcā “masīria” jīigúdaqui.

¹³ Marī cūūrē āñurō padeoriatā, cūūpe niipetire “biiro tiigúda” jīiriguere
diamacú tiirucúqui.
Cūū sīcārī jīiditomasīriqui.

Cōāmacūrē āñurō padecotegṙn

¹⁴ Mṙn bueráre teeré wācūrī tiiyá. Teero biiri marī Ōpū tucócorṙnṙe cúārē “nocōrōrā wedeseya bári niiré wedesere maquērē” jīíña. “Tee wedesere wapamaníā; múārē tṙoráre ññaorā tiia”, jīíña. ¹⁵ Mṙnṙe Cōāmacū mṙnrē “āñurō tií” jīirí tṙodugáṙn, mṙn jeatuario niirucujāña. Cūūyere diamacú wedeya. Teeré tiigú, boborícu. ¹⁶ Atibáreco maquē wedeserere bári niirére tṙoríjāña. Teeré wedesera jōōpemena nemorō ññaarā wáacua. ¹⁷ Cúā wedesere cāmi marīye ōṙñārṙnṙn sesajōārō tiiróbiro āpērārē pēnipéawacu. Himeneo, Fileto wāmecutira cúā buerémena tee bóare tiiróbiro basocáre ññañoāyira. ¹⁸ Diamacú maquērē wederiyira; merēāpe wedeayira. “Diarira masātoarira niiwā”, jīi wedeayira. Cúā

teero wederémēna āpērāpé “¿ūsāpeja deero padeoádariye?” jīi wācūāyira. ¹⁹ Cōāmacū wedesere cūūrigue doca tutuari wii weenacōrigue tiiróbiro niiā. Cūū wedesere wasoría. Biiro niiā: “Marī Ōpū cūūrē diamacá padeoráre masīqui”;* teero biiri “niipetira ‘Jesucristo унн Ōpū niit’ jīirā ñañaré tiirére duujāārō”, jīi jóatunoā.

²⁰ Ate queorére wedeguda: Sīcū pee apeyé cūogúya wiipure pee niicu. Oromēna tiirigue, platamēna tiirigue niicu. Teero biiri apeyé yucamēna tiirigue, diimēna weerigue niicu. Íñarā jeará jeari, añurére péocua. Apebúrecorire bári niiré péocua. ²¹ Marī ate tiiróbiro ñañaré tiihéra, añuré dícu péore tiiróbiro niiādacu. Marī Ōpūyara peti niiādacu. Cūū niipetire añurō tiidutirere diamacá tiiādacu.

²² Teero tiigú, мнн mamarā bayiró ugaripéarenorē tiirijāña. Bi-irope tiiyá: Añurére tiirucújāña; Cōāmacūrē padeoyá; cāmerī mañná; añurō niirecutiya. Ñañaré tiihéramēna Cōāmacūrē sāirāmēna niiña. ²³ Cāmerítutidugara wedeseāmajārere jīiapurijāña. Мнн masīcu: Мнн cūāmenā teero wedeseri, cāmerítutire wāaadacu. ²⁴ Marī Ōpūrē pade-coteguno cāmerítutirijārō booa. Biirope booa: Niipetiramēna añurō niirō booa; añurō buemasīrō booa; basocá noo booró tiāmajārere teero tūgueñajārō booa; ²⁵ merēā wācūrārē cúaro manirō “biirope niiā” jīi wedero booa. Cōāmacū cūārē cūā ñañaré tiirére wācūpati, wasorí tiibóqui; cūā waso, diamacá maquērē masīādacu. ²⁶ Teeré masīrā, cāniwācārābiro niiādacu. “Wātīārē dutigú marīrē peresu niirābiro cūomírigu niiwī, cūū boorére tiiádarare”, jīi masīrā, cūū dutirére tiidújāādacu.

3

Atibúreco petiádari suguero wāaadare

¹ Мнн ateré tūomasīña: Atibúreco petiádari suguero pee ñañaré wáari, wisió niiādacu Jesuré padeoráre. Biiro wāaadacu: ² Basocá cūāye maquē dícuře booádacua; niyerure mañādacua; “biiro biirāno niiā ūsājā” jīi wācūādacu; “āpērā nemorō niinetōnucāā” jīi wācūādacu; ñañarō jīiādacu; cūā pacusūmuārē netōnucājāādacu; āpērā cūārē añurō tiipacári, “múā ūsārē añurō tiáwā” jīiriadacu; Cōāmacūrē quioníremēna íñariadacu; ³ cūāya wederare mañriadacu; bóaneō íñaridojāādacu; queti jīiāmajārā niiādacu; cūā booró ñañaré tiidugārere tiiādacu; āpērārē ñañarō netōrī tiiādacu; añurére booriadacu; ⁴ cūā menamacārā niimirare ñañarō tiiādacu; “deero wāadari” jīi wācūhērā, noo booró tiāmajāādacu; “āpērā nemorō uputí macārā niiā” jīi wācūādacu; Cōāmacūpere wācūrōno tiirā, usenire dícuře wācūādacu; ⁵ Jesuré padeorá tiiróbiro baupacára, Cōāmacū cūū tutuaremenā cūārē wasorí boorícua. Cūānomēna bapacutiāmarijāña.

⁶ Cūā menamacārāno biiro tiicúa: Basocáre íñarā jea, wedesemeniremenā cūāye wiseripn sāāwacua. Toopú numiā wācūtutuherrare tiid-itócuā. Cūā numiā pee ñañaré tiiré wapa cūorá niijrā, cūā ñañaré tiiré dícuře wācūcuā. Teero tiirā, jīiditorā “múārē añurō bue, tiápuada” jīirī, useniremenā tūocúa. ⁷ Cūā pee tūopacára, diamacá maquērē tūomasīrido jācuā. ⁸ Cūārē jīiditorā, Janes, Jambres tiirírobiro niicua. Cūā Moisére netōnucāyira.* Tee tiiróbiro jīiditorape diamacá maquērē

* 2:19 Números 16.5. * 3:8 Éxodo 7.9-13.

cãmotácu. Ñañarõ wãcũriporira niicua; diamacá padeomasĩricua. ⁹ Cũã teero tiipacára, yoari jĩditomasĩriadacua. Máata niipetira cáã wedeseri tũorá “jĩditorepira niĩya” jĩãdacua. Teero wáayiro Janes, Jambremena.

Pablo Timoteore dutiturigue

¹⁰ Mũupeja yũu buerére, yũu tiirécutirere, yũu tiidugárere mũu tũonũúsea. Yũu Cõãmacũrẽ padeorére, cúaherere, câmerĩ maĩrere, merẽã wáari wãcũtutuarere mũu masĩã. ¹¹ Basocá yũure ñañarõ tiiri, yũu ñañarõ netõrere masĩã. Antioquíaru, Iconiõru, Listrapu yũure wáariguere, yũu ñañarõ netõríguere mũu masĩã. Yũu ñañarõ netõpacári, teero wáarecõrõ marĩ Òpũ yũure netõrĩ tiiwí. ¹² Ate diamacárã niã: Niipetira Jesucristore padeorá Cõãmacũ booré tiidugárare ñañarõ tiinõãdacua. ¹³ Ñañarã, jĩditori basoca ñañanemorõ tiãdacua. Æpẽrãrẽ jĩditorobirora cáãcã jĩdionoãdacua.

¹⁴ Mũupeja mũurẽ bueriguere, mũu “diamacárã niã” jĩriguere pade-orucũjãña. Mũurẽ buerirare mũu ãñurõ masĩã. ¹⁵ Mũu wĩmagũpũra Cõãmacũye queti jóaripũ maquẽrẽ masĩnucãwũ. Teeré buegu, ateré masĩwũ: Jesucristore padeorẽmena netõnénoã. ¹⁶ Cõãmacũ cãũye queti jóaripũ maquẽrẽ jóarira cáã masĩrẽ ticorẽmena jóarira niĩwã. Teero tiirõ, tiipũ maquẽ marĩrẽ buea; marĩ ñañarẽ tiirere masĩrĩ tiia; marĩ ñañarẽ tiirere quẽnodutía; marĩ ãñurõ tiãdarere buea. ¹⁷ Cõãmacũ tiipũrẽ cũũrigu niĩwĩ, cãũrẽ padeonũúserare niipetire ãñurere tiĩáro jĩũgũ.

4

¹ Jesucristo marĩ Òpũ putuaatigũdaqui. Cãũ atigu, catirãre, diarirare wapa tiigũdaqui. Marĩ Òpũ niijĩgũ, dutigũdaqui. Teero tiigũ, cãũ ññacorõru, teero biiri Cõãmacũ ññacorõru mũurẽ ateré tiidutía: ² Cõãmacũye quetire wedeya. Mũu noo wáaro basocá tuodugárare, teero biiri tuodugáheracãrẽ jĩñmoña. Cáãrẽ diamacá wãcũrĩ tiiyá; cáã ñañarẽ tiiri, ãñurõmena wedeya; “biirope niirecutiya” jĩ wedeya. Teeré buegu, cúaro manirõ wedeya. ³ Too síropure basocá ãñurẽ buerére booríadacua. Cáãrẽ bueadarare ãmaããdacua. Cáã booré díçure tiidugári, cáãrẽ buerãpe cáã tũousénire díçure wedeadacua. ⁴ Cáã diamacá maquẽrẽ tũoriãdacua. Niipetire jĩãmajãrepere tũorá wáaadacua. ⁵ Mũupeja mũu tiirere ãñurõ wãcũ, niijãña. Mũurẽ ñañarõ tiiri, teeré nũcãñá. ãñurẽ quetire wedeya. Mũurẽ paderẽ cũũriguere peotĩjãña.

⁶ Yũu catinemoritu niiga. “Yũure sĩaãdaro péerogã dusacú”, jĩ tũgueñaã. ⁷ Cuturĩ basocũ cutũjeágũdu tiiróbiro yũure paderẽ cũũriguere yaponógũ tiia. Niituroõru cutũjeágũ tiiróbiro yũu paderẽ peotĩtoaa. Yũu sicato padeorĩguere padeoyarãcutitooa. ⁸ Mecãtígãrẽ yũu ãñurõ tiirigue wapa ticonoãdare ãmũãsepũ niitoacu. Marĩ Òpũ wapa tiigũ niĩ. Cãũrã cáã basocãre wapa tiãdari bũrecõru yũure tee ãñurere ticogũdaqui. Yũu díçure ticoriqui; niipetira cáãrẽ padeorãre cáã putuaatiadarere yuerãcãrẽ ticogũdaqui.

Pablo cãũye maquẽrẽ wederigue

⁹ Máatasãñurõ yũure ññagũ atiya. ¹⁰ Demas atibãreco maquẽrẽ maĩnetõnũcãqui. Teero tiigũ, Tesalónicarũ yũure cõãjõãwĩ. Crescente Galaciãru wáawi. Tito Dalmaciãru wáawi. ¹¹ Lucas díçũ yũumena niĩ. Marcõre ãmaãña; mũumena atiaro. Cãũ yũure ãñurõ tiãpumasĩ. ¹² Yũu Tĩquicore Éfesõru ticocowũ. ¹³ Mũu atigu, yáaro sutirõ asibusúro sotoá

macārōrē néeatiya. Too Troas macā Carpoya wiip̄ cūwā. Teero biiri yé paperatūnurīrē néeatiya. Wáic̄ra caserimena jóarigue, yé caserire bayiró boogá.

¹⁴ Alejandro cōmeména areyenó tiigú ȳre ñañarō tiiwī. Cōāmacū marī Ōpū cū tiiriro jeatuario cūrē ñañarō tiigúdaqui. ¹⁵ M̄rejeja cūrē cuiya, ȳre teero tiiri jīgū. Cū marī buerére boorídojāwī.

¹⁶ Queti beserí basoca ȳre sãñánuc̄ari bareco s̄c̄nopera ȳre tiip̄ura jeariwa. Niipetira ȳre cōāwarira niwā. Cōāmacū cū teero tiiriguere acabóaro. ¹⁷ Cōāmacūrejeja ȳre tiip̄uwi; ȳre tutuare ticowi. Teero tiigú, Jesucristoye quietire wedepetijāwā, niipetira judíoa niihērā tuoáro jīgū. Cōāmacū ȳre quioré watoap̄u niigūrē netōnéwī. ¹⁸ Teero biiri marī Ōpū niipetire ȳre ñañarō wáaadare netōrī tiigúdaqui. ̄m̄āsep̄u cū Ōpū niirōp̄u ȳre néewagúdaqui. “Āñunetōgū niī”, jīrucujāāda cūrē. Teerora niīārō.

Āñudutiyaponorigue

¹⁹ Prisca,* Aquila ãñuārō. Teero biiri Onesíforoya wii macārācā ãñuārō. ²⁰ Erasto Corintop̄u putuácūmuwī. Trófimo diarecutigure Miletop̄u cūūatiwu. ²¹ M̄ māatasãñurō púuriro sugero atiya. Eubulo, Pudente, Lino, Claudia, teero biiri niipetira Jesuré padeorá m̄rē ãñudutiya.

²² Marī Ōpū m̄mena niīārō. Cōāmacū múā niipetirare ãñurē ticoaro. Nocōrōrā jóaa.

* 4:19 Āpērā coore Priscila jīyira.

TITORE Pablo jóaripũ

Ñuduticorigue

¹ Yũũ Pablo Cõãmacãrẽ padecotegũ Jesucristo cãũyere wededutigũ beserigũ niĩã. Cõãmacũ cãũ beserira cãũrẽ ãñurõ padeorẽmena niirecutiario jĩgũ, yũũre wededutigũ cãũwĩ. Diamacũ maquẽrẽ cãã masĩãrõ jĩgũ, yũũre cãũwĩ. Cãã tee padeorẽ cõorã Cõãmacũ boorẽre tiicúa. ² Cãã padeorẽmena “Cõãmacũ marĩrẽ catirẽ petihẽre ticotoajĩyĩ” jĩĩ wãcũbayiadacua. Cõãmacũ cãũ atibúreco tiĩadari sũguero, “catirẽ petihẽre ticoguda” jĩĩtoarigũ niĩwĩ. Cãũ jĩĩditoriQui. ³ Mecũtigã cãũ jĩĩrito jeari, cãũye queti masĩnorĩ tiĩi. Cõãmacũ marĩrẽ netõnẽgũ yũũre tee quetire wededutiwi.

⁴ Tito, yũũ mũũrẽ ãñudutia. Marĩ sicãrĩbĩro Jesurẽ padeorã niĩã. Teero tiigũ, mũũ yũũ macũ tiirõbiro niĩã.

Cõãmacũ marĩ Pacũ, teero biiri Jesucristo marĩrẽ netõnẽgũ mũũrẽ ãñurẽ tiicoaro; bóaneõ ññaãrõ; ãñurõ niirecutiri tiĩáro.

Pablo Titore buedutirigue

⁵ Yũũ mũũrẽ Creta ñucãrõpũ cãũatiwũ, marĩ tiirĩguere peotĩaro jĩgũ. Macãrĩcõrõ bũtoã dutirãre sõnecoya, Jesurẽ padeorãre sũonĩãrõ jĩgũ yũũ mũũrẽ dutirobirora. Biiro jĩĩwũ: ⁶ “Bũtoã menamacũ niigũdũ wapa cũohẽgu niĩãrõ; sicõrã ñumocutigũ niĩãrõ; cãũ põna Jesurẽ padeorã niĩãrõ; ‘cãũ põna duuro manirõ ññaãrẽ tiĩya’ jĩĩña manirã niĩãrõ; ‘dutarẽre tũorĩdojãrã niĩya’ jĩĩña manirã niĩãrõ”, jĩĩwũ. ⁷ Sicũ Jesurẽ padeorãre sũonĩgũ Cõãmacũye maquẽrẽ dutibosagu niĩi. Teero tiigũ, “cãũrã ññaãgũ niĩi” jĩĩña manigũ niĩãrõ. Cãũ boorõ dícu tiidũgãgu niirijããrõ. Cũagu, cũmugũ, cãmerĩquẽgũ, ññaãrẽ tiirẽmena niyeru wapatãgu niirijããrõ. ⁸ Wãari basocã cãũya wiipũ jeari, boca, cãnirẽ ticogũ niĩãrõ. ãñurẽ tiigũ niĩãrõ. ãñurõ wãcũ besemasĩgũ niĩãrõ. ãpẽrã ññacoropũ diamacũ maquẽ tiigũ niĩãrõ. Cõãmacũ boorõ tiirucũgu niĩãrõ. Ññaãrẽ tiidũgãpacũ, tiihẽgu niĩãrõ. ⁹ Cõãmacũye diamacũ maquẽ cãũrẽ bueriguere tiidũrijãrõ booa. Teero tiigũ, ãpẽrãrẽ Jesucristoye queti diamacũ buerẽmena wãcũtutuari tiimasĩqui. Tee buerẽre merẽã wedesecoterare diamacũ wãcũrĩ tiimasĩqui.

¹⁰ Paũ dutirẽre tũorĩdojãrã niĩya. Cãã noo boorõ wedesenetõrã, teero biiri jĩĩditoremena wederã niĩya. Paũ teero tiirẽcutira niicua “cõnerĩgu yapa casero widetãya” jĩĩrĩ põna menamacãrã. ¹¹ Cããrẽjã buerijãrõ booa. Cãã buerẽmena paũ sicũpõna sicawĩ macãrãrẽ posari tiicúa. Niyeru wapatãdũgara, bueya manirẽnorẽ bueãmajãcua.

¹² Too sũgueropũ tiĩñucãrõ Creta macũ queti jóari basocũ tiidita macãrãrẽ jóarigũ niĩwĩ: “Creta macãrã jĩĩditorepira niĩya. Wãicũra cũara tiirõbiro bóaneõ ññarẽ cũohẽra ãpẽrãrẽ ññaãrõ tiĩya. Yaawãnirã, sũnarẽpira niĩya”. ¹³ Cãũ diamacũ jóagura tiiyĩ. Teero tiigũ, too macãrã Jesurẽ padeorãre ãñurõ jĩĩmeniremena wedeya, cãã diamacũ padeoãro jĩĩgũ. ¹⁴ Mũũ teero tiihẽri, cãã judĩoa cãã wedeãmare quetire tũonũnũsebocua; diamacũ maquẽrẽ boohẽraye dutirẽre tiĩnũnũsebocua.

15 Basocá sīquērā āñurē wācū tūgueñarārē niipetire āñurē niicu. Āpērā padeohéra, ñañarō wācū tūgueñarārē āñurē manicú. Cúā wācūrēpura ñañatoacu mée. Cúā ñañarō yeeripūnacūtitoacua mée. 16 Cúā “Cōāmacūrē masiā” jīpacara, marī cúā tiirére ññarīpereja, Cōāmacūrē masīhērā tiirōbiro tiīya. Cúā ñañanetōjōārā, Cōāmacū dutirére netōncārā, āñurere tiimasīhērā niīya.

2

Bueré diamacú dutiré

1 Mñu bueré doca, diamacú bueré niārō. 2 Butoá dutirá biiro niirecutiari: Cúā quionírā, padeonórā, āñurere besemasírā niārō; diamacú padeoré cuoáro; cāmerī maīrecutiari; ñañarō netōpacára, wācūtutuaro. 3 Butoá numiā teerora niirecutiari. Cúā Cōāmacūrē padeorá numiā tiirécutiari tiirōbiro tiíaro; queti jīāmahērā niārō; cūmurā niirijāārō; āñurere tiīñoārō. 4 Cúā teeré tiirā, mamarā numiārē buemasīadacu. Biiro buearo: Múā manusūmārē, múā pōnarē maīñā; 5 āñurō wācū besemasī, niirecutiari; ñañarere boorjāña; múāye wiseripure āñurō pade niirecutiari; āñurō niīñā; múā manusūmā dutirere āñurō yñya. Āpērā múā teero tiirī ññarā, “Cōāmacūye queti ñañaniā” jīmasīricua.

6 Mamarā mñācārē teerora wācūtutuare ticoya, cúā āñurō wācū bese, niimñāncāārō jīgū. 7 Mñu basirora niipetire āñurō tiisugueya, cúārē ñnacūārō jīgū. Cúārē buegu, niipetirere jīdutoro manirō, quioníremena bueya. 8 Diamacú wedeseya, wedesānorī jīgū. Mñu teero tiirī, sīcū merēā jīdugapacu, bobogúdaqui, “cúā ñañaniya” jīrē maquērē buahégū.

9 Padecotera cúā dutiráre yñrucuaro. Cúārē usenirī tiíaro. Yūunerepira niirijāārō. 10 Cúā ōpārāyere péerogā yaarijāārō. Āñurō tiirémēna cúārē padeorī tiíaro. Cúā teeré tiirī, Cōāmacū marīrē netōnéguye bueré āñurē peti bauádacu.

11 Biiro biia: Cōāmacū marīrē āñurō tiigū, niipetira atibúreco macārā cúā ñañaré tiirere netōnédugagu, Jesucristore ticodiocorigū niīwī. 12-13 Jesucristo marī Ōpū tutuanetōgū, marīrē netōnégū niīi. Too síro cúā āñurō asibatéremena putuaatigūdaqui. Atitō cúā atiadarere yueritonorē Cōāmacū marīrē ñañarere, ñañarō ugaripéarere duudutī. Apeyenórē tiídari sugero, besesuguedutī. Teero biiri diamacú tiirécuti, āñurō padeodutī. 14 Jesús marīrē diabolosarigū niīwī. Cúā diarémēna marīrē niipetire marī ñañaré tiirere acabó, netōnérigū niīwī; marī ñañarā niirirare cosepetjārigū niīwī. Cúū teero tiījīyī, cúūyara niārō jīgū. Teero tiirā, āñurē dícure tiidugára niīāda.

15 Mñu dutiré cuorémēna teeré wedeya; wācūtutuare ticoya; cúā ñañaré tiíariguere cúārē tuomasīrī tiiyá. Sīcūno mñurē tee ñnacōārījāārō.

3

Jesuré padeorá tiirécutire

1 Creta macārārē ateré wācūrī tiiyá: Ōpārā, dutirá tiidutirere tiíaro. Yññññññsera niārō. Āñurē paderere “jáu” jīrā dícū niārō. 2 Āpērārē ñañarō wedeserijāārō. Āñurō niirecutirere booáro. Basocáre āñurō tiíaro. Niipetirare maīrémēna tiirucúaro.

³ Too sũgueropũre marĩ niipetira biirora niirucumiwũ: Tũomasĩhẽrã, Cõãmacũ dutirere netõnucãrã, diamacũ niihẽrepere tiinũnãsera, ñañarẽpere tiicotera, usenirucuya manirẽpere tiicotera niirucumiwũ. Bũrecoricõrõ ñañarã, ãpẽrãyere ƣgorepira niirucumiwũ. Cũã doonõrã, marĩ menamacãrãmena cãmerĩ ññatutirepira niirucumiwũ. ⁴ Marĩ teero tiipacãri, Cõãmacũ marĩrẽ ãñũrere tiirĩgũ niiwĩ. Marĩrẽ maĩrĩgũ niiwĩ. ⁵ Teero tiigũ, marĩrẽ netõnẽrĩgũ niiwĩ. Marĩ ãñũrõ tiirere ññagũ mee netõnẽrĩgũ niiwĩ. Cũũ bõaneõ ññarẽ cũojĩgũ, marĩrẽ netõnẽrĩgũ niiwĩ. Cũũ coserẽmena wĩmarã sicato bauãra tiirõbiro tiirĩgũ niiwĩ. Espĩritu Santomena marĩ atibũrecopũre “mama wãcũrere cũorã nĩĩãdacu” jĩĩrĩgũ niiwĩ. ⁶ Jesucristo marĩrẽ netõnẽrĩgũmena Espĩritu Santo tutuarere pairõ marĩrẽ ticorĩgũ niiwĩ. ⁷ Cõãmacũ cũũ ãñũrõ tiirẽmena marĩ wapa cũohera wãari tiirĩgũ niiwĩ. Teero tiirã, catirẽ petihẽropũ cũũ “ticogũda” jĩĩriropũ ññãda jĩĩrã, yuea.

⁸ Tee maquẽ diamacũrã nĩĩã. Mũũ tee maquẽrẽ cũãrẽ jĩĩnemosãrĩ boogã, Cõãmacũrẽ padeorã ãñũrẽ díccũre tiirã nĩĩãrõ jĩĩgũ. Tee maquẽ ãñũrẽ, basocãre tiãpure nĩĩã. ⁹ Basocã cũã wedeseãmarere jĩĩapurijãña. Cũãya wedera tiãtopũ macãrã cũã jĩĩmũãatiriguere wedeseri, jĩĩapurijãña. Cũã Moiserẽ dutirẽ cũũrĩguemena cãmerĩ cũasori, mũũ wãcũrere wederijãña. Teero jĩĩ, cũã cũasore wapamanĩã. Bũri niirẽ nĩĩã.

¹⁰ Jesurẽ padeorĩ põna macãrã nĩĩãrĩrere batarĩ tiigũnorẽ cũũ tee ñañarõ tiirere cũũrẽ wedeya. Mũũ sĩcãrĩ, pũarĩ wedemiãri siro, cũũ mũãmena nĩĩãrĩgũ witijããrõ. ¹¹ Cũũ ãñũrẽ tiimĩãrĩguere cõãgũ nĩĩ. Cũũrẽ wãaadarere cũũ basiro masĩqui.

Ãpẽrãrẽ tiãpudutire cũũrĩgũ

¹² Yũũ Artemarẽ o Tĩquicore mũũ pũto ticocori, mũũpe Nicópolisũ yũũre ññagũ atiya. “Yũũ wãagũ, sĩcãrĩbĩribocu”, jĩĩ wãcũgũ mee atiya. Pũuriro niirĩ, too netõnẽgũda. ¹³ Zenas basocã wedesãnoãrĩrere wedesebosagure tiãpuya mũũ tiãpumasĩremena. Apolocãrẽ teerora tiyã, cũã díã wãaropũre apeyenõ dũsarĩ jĩĩgũ. ¹⁴ Mũũ menamacãrã Jesurẽ padeorãcã ãñũrẽ tiirĩporã nĩĩãrõ. ãpẽrã tiãpure boorã niirĩ, tiãpuaro. Ate cũã tiirẽcutire bũri peti niirẽ mee nĩĩãdacu.

Wedeyaponorĩgũ

¹⁵ Niipetira yũũmena niirã mũũrẽ ãñũdutiya. Marĩ menamacãrã Jesurẽ padeorã ãñũãrõ. Cõãmacũ mũã niipetĩrere ãñũrẽ ticoaro. Nocõrõrã nĩĩã.

FILEMÓNRE Pablo jóaripũ

Pablo Filemónrẽ jóarigue

¹ YHH Pablo Jesucristoyere wederé wapa peresuwiipũ niigũ múãrẽ ãñudutia. Timoteo marĩya wedegubiro biigúcã ãñudutii.

Filemón, mHH ùsã menamacũ Jesucristoyere wedeapugare ãñudutia. ² Apia ùsãya wedego tiiróbiro biigócã ãñuãrõ. Teero biiri Arquipo ùsã tiiróbiro Jesucristoyere wedegú tutuaromena padejú ãñuãrõ. Teero biiri mHHya wiipũ neãrã Jesucristore padeorĩ põna macãrã ãñuãrõ.

³ Cõãmacũ marĩ Pacũ, Jesucristo marĩ Ópũ múãrẽ ãñurẽ ticoaro; ãñurõ niirecutiri tiiaro.

Pablo Filemõnye maquẽrẽ wedeserigue

⁴⁻⁵ YHH Cõãmacũrẽ sãirécõrõ mHHrẽ wãcũ, usenire ticoa. MHHye queti tãoa: MHH marĩ Ópũ Jesurẽ maĩãyiyo; cũãrẽ padeoáyiyo. Teero biiri niipetira Jesurẽ padeorãcãrẽ maĩãyiyo; cũãrẽ padeoáyiyo. ⁶ MHH padeorẽre ãpẽrãrẽ wedenetõnerĩ boogã, sãĩbosãa. Jesucristo marĩrẽ ãñurõ tiirere masĩpetiario jĩgũ, sãĩã. ⁷ Yãa wedegũ, mHH Jesurẽ padeorãre wãcũpatire manĩrã putuãri tiãyiyo. MHH maĩrẽre tãogú, yHHcã bayiró useniã; yãa yeeripũnamena useniapua.

“Onésimorẽ ãñurõ ñeeña” jĩrigure

⁸ Teero tiigú, yHH Cristo dutirẽmena mHH tiidugãrere tiidutimasĩpacũ, mHHrẽ dutiria. ⁹ YHH mHH cãmerĩ maĩrẽre masĩjigũ, mHHrẽ sãĩã. YHH Pablo bHCũ niigú, mecãtígãrẽ Jesucristoyere wederé wapa peresuwiipũ niigú mHHrẽ sãĩã. ¹⁰ MHH ãñurõ tiirĩ boogã Onésimorẽ. YHH ãno peresuwiipũ niirĩ, cãũ Jesucristore padeorẽre bHawĩ. Teero tiigú, cãũ yHH macũ tiiróbiro biigú niĩ.

¹¹ Too sHgueropHre Onésimo ãñurõ mHHrẽ tiiapubosaribojĩyi.* Mecãtígãrẽ marĩ pãarãrẽ tiiapugũ niĩ.† ¹² YHH cãũrẽ wiyaputãócoa mHHrẽ. Cãũ yHH bayiró maĩgãrẽ ãñurõ bocaya. ¹³ ãñuãtã, ãnorã putuãcũmudutiboajĩyu. YHH Jesuyé quetire wederé wapa peresuwiipũ niirĩtãbe, cãũ mHH padeboarere padebosai. ¹⁴ MHHrẽ sãĩñãsHgueripacũ, “mHH ãno putuãya” jĩmasĩriga. Teero tiigú, cãũrẽ wiyaputãócoa, mHH basiro ãñurẽ bese, tiiaro jĩgũ. ¹⁵ Apetó tiiró, biiro wãaro wãajĩyu: Onésimo péerogã mHH putore manicutiarigu niĩãwĩ. MHHrẽ cãũrẽ cãorucujããrõ jĩrõ, teero wãajĩyu. ¹⁶ Atitóre mHHrẽ dutiapenori basocũ dícu niiriqui sãa. Nemorõ ãñurõ tiiapugũ niigãdaqui. Marĩya wedegubiro biigú, marĩ bayiró maĩgú niĩ. YHH cãũrẽ bayiró maĩã. MHH doca nemorõ maĩcú. Mecããmena mHHrẽ dutiapenori basocũ dícu niirii; cãũ Jesurẽ padeogú niijĩgũ, mHHya wedegũ tiiróbiro niĩ.

¹⁷ Marĩ pãarã Jesurẽ padeorã niĩã. Teero tiigú, Onésimorẽ ãñurõ bocaya, yHHre bocagũ tiiróbirora. ¹⁸ Cãũ apeyenó posari tiirĩ siro niirĩ, o mHHrẽ waramorĩ, yHHre teerẽ wapasewa. ¹⁹ YHH Pablo yãa wãmomena ateré jóaa:

* **1:11** Onésimo Filemónrẽ dutiapenori basocũ niimiyigu. Filemõnyere yaaari sirogã, dutijõãyigu. Too síro Pablo putopũ jeayigu. † **1:11** Onésimo wãme “tiiapugũ” jĩdugaro tiia.

Wapatíguda. Ateré m̄rē wācūrī tiidugáripac̄, wācūrī tiigúdacu: Ȳn Jesucristoye quetire m̄rē padeorí tiiwá. Teero tiiré wapa m̄n ȳnre wapamóã. ²⁰ Yáa wedeḡ, m̄n Jesuré padeogú nijigū, Onésimorē añurō bocari boogá. Cristo tiápuremena ȳnre añurō yeerip̄nac̄tiri tiiyá.

²¹ Ȳn m̄nmena añurō p̄t̄uáa, m̄n tiádarere masijigū. “Tiigúdaqui” j̄i mas̄toaa. Teero tiigú, jóaa. Ȳn s̄ãr̄iro nemorō tiigúdacu.

²² Atecãrē j̄iisirotiguda: Ȳn c̄niãdarore quēnoyúeya. Cõãmacū m̄ã s̄ãr̄ere t̄orí, m̄ã p̄top̄ wáagudacu.

Wedeyaponorigue

²³ Epafras m̄rē añudutii. C̄n ȳnmena Jesucristoyere wederé wapa peresuwiip̄ niĩ. ²⁴ Ȳnre Jesucristoyere wederémena tiápura Marcos, Aristarco, Demas, Lucas añudutiya.

²⁵ Marĩ Ōp̄ Jesucristo m̄ãrē añuré ticoaro.
Nocõrõã jóaa.

HEBREOARE jóaripũ

Cõãmacũ cũũ macũmena basocãre wedeyigu

¹ Too sugueropũ Cõãmacũ cũũyara profetamena marĩ ñecũsũmũãrẽ wedeyigu; sĩcãrĩ mee wedeyigu. Cũũ wederécõrõ merẽã dícu wederucuyigu. ² Atitõ niiture burecorire cũũ macũmena marĩrẽ wederigu niiwĩ. Cõãmacũ cũũ macũrẽ “niipetire mũũye putuáadacu” jĩiyigu. Cũũmenarã atibúrecore bauanéyigu. ³ Cũũrã Cõãmacũ asibatére ãñurere cwojú niĩ. Cũũrã sũcã Cõãmacũbiro niirecutiqui. Cũũ wedesere tutuare cworẽmena niipetire atibúreco niirere ññanũnusequi. Marĩ ñañarẽ tiirere cosetõagũ, Cõãmacũ tutuanetõgã putopũ diamacũpe jeanuãjeayigu.

Cõãmacũ macũ ángelea nemorõ wputĩ macũ niĩ

⁴ Cõãmacũ cũũ macũrẽ Òpũ niirere sõnecoyigu. Teero tiigũ, ángelea nemorõ wputĩ macũ putuáayigu. ⁵ Cõãmacũ cũũ macũrẽ biiro jĩiyigu: Mũũ yũũ macũ niĩã.

Mecũãmena yũũ mũũ pacũ niirere masĩãdacua.*

Sĩcũ ángelere teero jĩriyigu. Teero biiri cũũ macũye maquẽrẽ wedesege, biiro jĩiyigu:

Yũũ cũũ pacũ niigũda.

Cũũ yũũ macũ niigũdaqui.†

Sĩcũ ángelere teero jĩriyigu. ⁶ Basocã sõwũ jĩĩgũrẽ atibúrecopũ ticodionemorĩ, cũũ jĩĩadarere biiro jóanoã:

Niipetira ángelea cũũrẽ jeacũmu, padeoáro,

jĩ jóanoã. ⁷ Angeleapere cũũ jĩĩrere biirope jóanoã:

Ángelea Cõãmacũrẽ padecotera niicua;

cũũ dutirere tiirã, wĩno tiirõbiro wáacua.

Cũũrã sũcã pecame tiirõbiro niicua.‡

⁸ Cũũ macũpẽreja biirope jóanoã:

Mũũ Cõãmacũ niĩã; mũũ Òpũ niirẽ petirĩcu.

Mũũ niipetirare diamacũrã dutigũdacu.

⁹ Mũũ diamacũ tiirere booa; netõnucãrepere boorĩa.

Teero tiigũ, Cõãmacũ mũũ Òpũ niigũ mũũrẽ bese, õpũ sõnecowi.

Mũũ menamacãrã nemorõ mũũrẽ usenire painemorõ ticowi,§

jĩ jóanoã. ¹⁰ Atecã cũũ macũpẽreja biiro jóanoã:

Basocã Òpũ, sicatorũpe mũũ basirora atibúrecore bauanéwũ;

ũmũãse niirẽcãrẽ tiiwũ.

¹¹ Mũũ tiirĩgue petijõããdacu;

mũũpeja niirucujãgũdacu.

Niipetire mũũ tiirĩgue suti tiirõbiro bóadiaadacu.

¹² Mũũ teerẽ suti tiirõbiro tuupégũdacu.

Niipetire wasonõãdacu.

Mũũpeja wasorĩcu.*

Mũũ catirẽ petirĩcu.*

* 1:5 Salmo 2.7. † 1:5 2 Samuel 7.14; 1 Crónicas 17.13. ‡ 1:7 Salmo 104.4. § 1:9 Salmo

45.6-7. * 1:12 Salmo 102.25-27.

jĩ jóanoã. ¹³ Cõamacũ atecãrẽ cũ macũrẽ biiro jĩrigũ niĩwĩ:

Yáa wãmo diamacũniĩape duiya,

tée mũũrẽ ññatutirare mũũ dutiriguere yũũ ãñurõ yũũri tiirĩpũ.†

Sĩcũ ángelere teero jĩriyigu. ¹⁴ Niipetira ángelea bauhéra niĩya. Cũã cũũ dutirere tiicotéra niĩya. Cũã cũũ netõnénorirare tiiapudutigu ticodiocora niĩya.

2

Cõamacũ basocáre netõnére quetire tũonũnũsedutire

¹ Teero tiirã, cũũ macũye quetire marĩ tũóariguere nemorõ ãñurõ tũonũnũsero booa. Tũonũnũseco, padeodúrijããda jĩrã. ² Too sũgueropũre Cõamacũ ángleamena cũũ dutirere* wedecoyigu. Cũũ dutiré diamacũrã niirõ tiirĩro niĩwũ. Diamacũ maquẽ niipacari, basocápe netõncãyira. Cũã netõncãrecõrõ ññañarõ tiinóyira. ³ Teero tiirã, marĩrẽ netõnére quetire ãñunetõjõãrere teero ññajãrã, Cõamacũ ññañarõ tiíadarere netõricu. Tee quetire marĩ Òpũ wedesũguerigu niĩwĩ. Too síro cũũ wederiguere tũorĩra marĩrẽ wedenetõnecowa. “Netõnére quetire diamacũrã niĩã”, jĩwã. ⁴ Cõamacũcã tee quetire “diamacũrã niĩã” jĩgũ, cũũ sũcũrã tiimasĩrere pee tiĩñorĩ tiirĩgu niĩwĩ. Teero biiri Espĩritu Santomena marĩcõrõ tiimasĩrere ticorigũ niĩwĩ. Pee merẽã tiimasĩrere ticoqui, cũũ ticodũgarobirora.

Jesús basocã wáarigue

⁵ Cõamacũ atibúreco petiári siro, apebúreco jeari, ángleare “mũã niipetirare dutiadacu” jĩriyigu. ⁶ Biirope Cõamacũye queti jóaripũpũre sũcũ tee maquẽrẽ jóarigu niĩwĩ:

Cõamacũ, ¿deero tiigũ mũũ nocõrõca basocáre wãcũjãĩ?

¿Deero tiigũ nocõrõca cũãrẽ ãñurõ ññanũnũsejãĩ?

⁷ Mũũ basocáre ángelea doca niirã niirĩ tiirĩgu niĩwũ ména.

Péerogã siro basocáre pee dutirere ãñurõ asibatéremena ticorigũ niĩwũ.

⁸ Niipetire mũũ bauanériguere basocã dutiaro jĩgũ, cũũrigũ niĩwũ,†

jĩ jóarigu niĩwĩ. Cõamacũ basocáre dutirere cũũgũ, niipetirere dutiaro

jĩgũ, cũũrigũ niĩwĩ. Teero tiirã, cũã “dutimasĩña maniã” jĩrẽ maniã.

Teero niipacari, marĩ atitóre basocã niipetirere dutiri ññaria ména.

⁹ Ángelea docagã niimirigũpereja masĩnoã. Cũũrã Jesús niĩ. Cũũ Cõamacũ

basocáre ãñurõ tiirere ãñogũ, marĩrẽ diabosarigu niĩwĩ. Cũũ diagũ, bayiró

ññañarõ netõrígue wapa Cõamacũ ãñurõ asibatéremena cũũrẽ marĩ Òpũ

sõnecorigũ niĩwĩ.

¹⁰ Cõamacũ niipetirere, niipetirare bauanérigu niĩwĩ, niipetira cũũrẽ

“ãñugũrã tiiyĩ” jĩãrõ jĩgũ. Cũũrã paũre ãmũãsepũ wãadarimarẽ maa

ẽñosũguégũdũ, cũãrẽ netõnégũdũre biiro tiirĩgu niĩwĩ: Niipetirere ãñurõ

tiĩñãpetijããrõ jĩgũ, ññañarõ netõrĩ tiirĩgu niĩwĩ. Cõamacũ teero tiigũ,

diamacũ tiirĩgu niĩwĩ. ¹¹ Marĩrẽ marĩ ññañarẽ tiirere acabórigũ, teero biiri

marĩ cũũ acabónorira sũcũpõna tiiróbiro niirã tiia sãa. Teero tiigũ, cũũ

marĩrẽ “yãa wedera niĩya” jĩgũ, bobosãriqui. ¹² Teero tiirõ, cũũ Pacũre

wedeserere biiro jóanoã:

Mũũye maquẽrẽ yãa wederare wedegũda.

† 1:13 Salmo 110.1. * 2:2 La Ley de Moisés. † 2:8 Salmo 8.4-6.

Basocá neārucuropu “Cōāmacū ãñunetōjōã” jĩ basapeoguda mũurẽ, †
jĩ jóanoã. ¹³ Atecã jóanoã:

Yuu Cōāmacūrẽ padeorucúa, §
jĩ jóanoã. Atecã jóanemonoã:

Cōāmacū pōna cūu yuure ticoriramena ãno niã,*
jĩ jóanoã.

¹⁴ Marĩ diaadari òpũūrĩrẽ cūoa. Teerora Jesucã marĩbirora òpũūcutirigu niĩwĩ. Cūu marĩ tiiróbirora òpũūcutirigu diajōāyigu. Teemena Satanás dia ditijōāadarare dutigóre docacūmurĩ tiirigu niĩwĩ. ¹⁵ Teeménarã di- aré cuimirare netōnérigu niĩwĩ sáa. Teeré cuira, bárecoricōrō ñañarō yeeripūnacutimiyira. ¹⁶ Teero tiirã, ateré masĩnoã: Cūu ángeleapere tiápugu mee atirigu niĩwĩ; Abraham pãrãmerã niinunuserapere tiápugu atirigu niĩwĩ. ¹⁷ Marĩ cūuya wederare tiápugu, marĩbirora baurigu niĩwĩ. Marĩbiro niihégũjã, marĩrẽ tiápurijojĩyi. Marĩbirora niijĩgũ, paiaré dutigú sãarigu niĩwĩ. Paiaré dutigú sãarigu Cōāmacū boorere tiigú niĩ; marĩrẽ bóaneō ññaqui. Marĩrẽ diabolosarigu niijĩgũ, paiaré dutigú niijĩgũ, marĩ ñañaré tiirere Cōāmacūrẽ acabóre sãibosáqui. ¹⁸ Satanás cūurẽ ñañaré tiidutiri, bayiró ñañarō netōpacú, ñañaré tiiriyigu. Cūurẽ teero wáari, wãcūtutuayigu. Teero tiigú, marĩrẽ ñañarō wáari, tiápugu.

3

Jesús Moisés nemorō niĩ

¹ Teero tiirã, yáa wedera, ñañaré tiirere acabónorira, ũmuãsepu wáadara, Jesús marĩ padeogúre wãcūnũnuseya. Cūu Cōāmacū be- serigu, cūuyere wededutigu ticoconorigu niĩ. Teero biiri paiaré dutigú, Cōāmacūrẽ marĩye niĩadarere sãiboságu niĩ. ² Jesús Moisés ti- iróbiro Cōāmacū cūurẽ cūūriguere diamacú tiigú niirigu niĩwĩ. Moisés Cōāmacūrẽ padeorãre swonígũ niirigu niĩwĩ. ³ Jesuré Moisés nemorō ãñurō wãcūnetōnucãrō booa. Queorēmena wedeguda. Sícũ wii tiiqui. Tii- wiĩ tiirigupe tiwiĩ nemorō ãñurō wedesenoqui. Jesurã wii tiirigu tiiróbiro niĩ. ⁴ Wiirẽ ñña, ateré jĩmasĩã: “Sícũ tiiwĩrẽ tiirigu niĩwĩ”. Cōāmacūpeja niipetireparena tiisuguerigu niĩwĩ. ⁵ Moisépe Cōāmacūrẽ padecotegu niijĩgũ, Cōāmacūrẽ padeorãre ãñurō coterigu niĩwĩ. Cūu Cōāmacū too síro wedeadare maquécãrẽ wederigu niĩwĩ. ⁶ Cristope tiwiĩ òpũ macú niijĩgũ, tiwiĩ macãrãrẽ ãñurō cotequi. Marĩ Cōāmacūrẽ padeorã tiwiĩ macãrã niirã tiia. Marĩ Cōāmacūrẽ padeorucúra, tiwiipúra niijãrã tiia. Teero biiri “too síropu cūu ticoadarere marĩrẽ ticogudaqui” jĩ padeorucúra, teerora niirucujããdacu.

Cōāmacūrẽ padeorã yeerisãcua

⁷ Teero tiirã, Espiritu Santo jĩriguere wãcūnũnuseya. Cūu jĩrigue Cōāmacūye queti jóaripũpu biiro jĩ jóanoã:

Mecũã múã Cōāmacū wedeserere tuorã,
⁸ yuurijã tiirijãña.

Too suguero macãrãpu cūurẽ netōnucãrira tiiróbiro niirijãña.

Cũã yucu manirō, basocã manirōpu niiritore, Cōāmacū wederi tuorírucuyira.

“¿Niirōrã marĩrẽ ñañarō tiigúdari cūu? Tiiriqui”, jĩyira.

† 2:12 Salmo 22.22. § 2:13 Isaías 8.17. * 2:13 Isaías 8.18.

⁹ Cõamacũ jĩyigu: “Cúã cuarenta cãmarĩ yũũ añurõ tiirere ñnarucumiwã. Teeré ñnapacara, ¿niirõrã marĩre ñañarõ tiigúdari cũũ? Tiiriqui’, jĩĩ wãcũwã.

¹⁰ Teero tiigú, yũũ cúãmena cúatu.

Cúãrẽ biiro jĩiwũ: ‘Múã diamacú maquẽrẽ masĩpacara, noo boorõ tiijãã; yũũ dutirere booríã’, jĩiwũ.

¹¹ Teero tiigú, cúãmena cúagu, jĩiwũ: ‘Diamacárã biiro tiigúda:

Yũũ múãrẽ ticoadari ditare jearicu; yũũmena yeerisãricu’, jĩiwũ”, jĩiyigu Cõamacũ,*

jĩĩ jóanoã.

¹² Yãa wedera, cãmerĩ coteya. Sícũ ñañarõ wãcũ, padeohégũ niirijããrõ. Ñañarõ wãcũrã, padeodúra, too síro múã Cõamacũ catirucugure cõãrã tiibócu. ¹³ Biirope tiiyá: Burecoricõrõ Cõamacũ cũũ “Mecũã” jĩĩri bureco niirĩ, cãmerĩ wãcũtutuari tiiyá. Teero tiihéra, múã síquẽrã jĩĩditorere tuorã, ñañarere tiiãdacu. Cõamacũrẽ yũũhera putuãadacu. ¹⁴ Marĩ sicato padeorígure padeorucújãrã, Cristore bapacutira niiãdacu.

¹⁵ Yũũ jĩĩãrirobirora jĩĩ jóanoã:

Mecũã múã Cõamacũ wedeserere tuorã, yũũrijã tiirijãã.

Too suguero macãrãpũ Cõamacũrẽ netõncãrira tiirõbiro niirijãã,†

jĩĩ jóanoã. ¹⁶ Too suguero macãrãpũ Cõamacũ wedeserere tuopacára, cãũrẽ netõncãyira. Cúã niipetira Egiptopũ niimirira Moisés néewitiwarira niyira. ¹⁷ Cuarenta cãmarĩ Cõamacũ cúã ñañarẽ tiirĩ ñnagũ, cúãmena cúayigu.

Teero tiirã, cúã yucũ manirõ, basocã manirõpũ diayira. ¹⁸ Cõamacũ cãũrẽ netõncãrirare biiro jĩiyigu: “Diamacárã biiro tiigúda: Yũũ múãrẽ ticoadari ditare jearicu; yũũmena yeerisãricu”, jĩiyigu. ¹⁹ Teero tiirã, marĩ masĩtoaa: Cúã Cõamacũrẽ padeorĩjãrã, cãũ ticoadari ditare jeamasĩriyira. Cũũmena yeerisãre buaríyira.

4

¹ Cõamacũ too suguero macãrãpũre “yũũmena yeerisãrã atiya” jĩĩrirobirora marĩcãrẽ jĩĩgũ tiiquí. Teero tiirã, añurõ wãcũãda. Apetó tiirã, múã síquẽrã tee yeerisãre buaribocu. ² Marĩcã too suguero macãrãpũ tiirõbirora Cõamacũye queti añurẽ quetire wedenorira niiã. Cúãpe bári peti tee quetire tuoyíra. Padeoríyira. Teero tiirã, añurere buaríyira.

³ Marĩpe tee quetire padeorãpeja Cõamacũmena yeerisãre buatóaa. Tee maquẽrẽ Cõamacũ wedesegũ, biiro jĩiyigu:

“Teero tiigú, cúãmena cúagu, ateré jĩiwũ:

‘Diamacárã biiro tiigúda:

Yũũ múãrẽ ticoadari ditare jearicu; yũũmena yeerisãricu’, jĩiwũ”, jĩiyigu Cõamacũ,*

jĩĩ jóanoã. Cõamacũ atibúreco yaponóãri siro, yeerisãyigu. ⁴ Atecã Cõamacũye queti jóaripũpũ cãũ atibúrecore yaponóãri bureco síro macã burecore biiro jóanoã:

Seis burecori siro apebúreco jeari,† Cõamacũ niipetirere tiarĩ siro, yeerisãyigu,‡

jĩĩ jóanoã. ⁵ Ateré jóanemonaã:

Yũũ múãrẽ ticoadari ditare jearicu; yũũmena yeerisãricu,§

* 3:11 Salmo 95.7-11. † 3:15 Salmo 95.7-8. * 4:3 Salmo 95.11. † 4:4 Pecasãyemena: el séptimo día. ‡ 4:4 Génesis 2.2. § 4:5 Salmo 95.11.

jĩĩ jóanoã. ⁶ Too sũguero macãrãpu ãñurẽ quetire tũosũguérira niipacara, Cõãmacũrẽ netõnucãyira. Cãã netõnucãrigue wapa cãm̃mena yeerisãre buariyira. Basocã cãm̃mena yeerisãre buaádarõ dũsaa ménã. ⁷ Teero tiirã, Cõãmacũ apebũreco beseiyũ sũcã. Cãm̃ beserĩ bureco “Mecũã” jĩĩnoyiro. Marĩ ñecũsũmũã netõnucãri siro, peecũmarĩ siro, Cõãmacũ David jóariguemena teerẽ wedeyiyũ. Cãm̃ wederiguere yũũ muãrẽ biiro jóatoaawũ: Mecũã muã Cõãmacũ wedeserere tũorã, yũũrijã tiirijãña,*

jĩĩ jóanoã. ⁸ Josuẽ Israelya põna macãrãrẽ yeerisãrere ticoatã, Cõãmacũ too síropũ “Mecũã yũũre yũũrã yeerisãre buaádadua” jĩĩrẽ maquẽrẽ wedenemoriboĩyĩ. ⁹ Teero tiirã, Cõãmacũ yeerisãrirobirora marĩ Cõãmacũrẽ padeorãcã yeerisãmasĩcu. ¹⁰ Cõãmacũ niipetirere tiirã siro, yeerisãiyiyũ. Teero tiirõbiro Cõãmacũrẽ padeorãcã paderẽ yaponõãrirabiro yeerisãcu. ¹¹ Teero tiirã, marĩcã wãcũtutuarõ booa, Cõãmacũmena yeerisããda jĩĩrã. Too sũguero macãrãpu Cõãmacũrẽ netõnucãriro tiirõbiro tiinũnũserijãrõ booa.

¹² Cõãmacũ wedesere catirẽbiro niirucujãã; tutuanetõjõãã. Saderipĩ puaniña asoyõariipĩbiro niãã. Tiipĩ nemorõ Cõãmacũ wedeserepeja marĩ popeapu, marĩ yeeripũnapũ, marĩ wãcũrẽpu, niipetiropu sããwacu. Cõãmacũ wedesere tũorã, marĩ tũgueñare, teero biiri marĩ “biiro tiããda” jĩĩ wãcũrẽ “ãñuniã” o “ñãñaniã” jĩĩ besemasĩã. ¹³ Marĩ Cõãmacũ tiirãra niijĩrã, cãm̃rẽ yayiõmasĩria. Cãm̃ niipetire marĩ wãcũrẽrẽ ñãmasĩ. Cãm̃ marĩrẽ “¿deero tiirã teero tiiri?” jĩĩ sãñãrĩ, wedenetõnoãdacu.

Jesús paiafé dutigú niĩ

¹⁴ Jesũs Cõãmacũ macũ, Cõãmacũ pũtopũ jeariyũ, paiafé dutigú niĩ. Teero tiirã, “Jesurẽ padeõã” jĩĩrẽrẽ padeorucujãrõ booa. ¹⁵ Jesurã paiafé dutigú marĩ wãcũbayiheri ñãgũ, marĩrẽ bóaneõ ñãmasĩqui. Cãm̃cã niipetira basocã tiirõbirora niipetire jĩĩcõãsãnomiyiyũ. Jĩĩcõãsãpacari, sũcãrĩ ñãñarẽ tiiriyiyũ. ¹⁶ Teero tiirã, cuiro manirõ Cõãmacũ marĩrẽ maĩgũrẽ sãããda. Marĩ sãĩrẽcõrõ marĩrẽ bóaneõ ñãgũdaqui; marĩrẽ ãñurẽ ticodũgarigũ niijĩgũ, tiiapugũdaqui.

5

¹ Paiã cãm̃rẽ dutigũdure besera, cãm̃ watoa niigũrẽ beseeya. Cãm̃ basocãye maquẽrẽ Cõãmacũrẽ sãĩbosãgũdure sõneconoĩ. Cãm̃rã basocã Cõãmacũrẽ ticodũgarere ticobosai. Cãm̃ ñãñarẽ tiiriguere acabõre sãĩbosãgu, wãicũrãre sãã sõemonecobosai. ² Cãm̃ basocã niijĩgũ, wãcũbayihegu niĩ. Teero tiigũ, tũomasĩhẽrãrẽ, noo boorõ tiirãre bóaneõ ñãqui. ³ Tutuhegu niijĩgũ, cãm̃ basirocã ñãñarẽ tiirigue wapa ãpẽrãrẽ tiĩbosãrobirora wãicũrãre sãã sõemonecomasĩ.

⁴ Sũcũ cãm̃ basiro “yũũ paiafé dutigú niigũda” jĩĩ sããmasĩriqui. Cõãmacũ cãm̃rẽ bese sõnecoqui, cãm̃ Aarõnrẽ bese sõnecorirobirora. ⁵ Teerora wãayiro Cristore. Cãm̃ basiro paiafé dutigú sããgũ, cãm̃ basiro beseriyiyũ. Cõãmacũpe cãm̃rẽ bese sõnecoiyiyũ. Cõãmacũrã cãm̃rẽ jĩĩrigũ niiwĩ: “Mũũ yũũ macũ niãã. Mecũãmena yũũ mũũ pacũ niirẽre masĩãdadua”, jĩĩrigũ niiwĩ,*

jĩĩ jóanoã. ⁶ Atecãrẽ Cõãmacũ cãm̃ye queti jóaripũpu biiro jĩĩrigũ niiwĩ: “Mũũ pai niirucujãgũdadu.

Melquisedec niirirobirora niigũdadu”, jĩĩrigũ niiwĩ,†

* 4:7 Salmo 95.7-8. * 5:5 Salmo 2.7. † 5:6 Salmo 110.4.

jĩĩ jóanoã. ⁷ Jesús atiditapú niigũ, Cõamacũ cũũ diaadarere netõnémasĩgũmena wedeseyigu. Bayiró busurómena, utirémena cũũrẽ sãĩmĩyigu. Cõamacũ cũũrẽ quioníremena padeorĩ ññagũ, cũũ sãĩrere tũoyĩgu. ⁸ Cõamacũ macũ niipacu, ñañarõ netõyĩgu. Teero netõpacũ, Cõamacũ dutirére aññurõ yũugũ wáayigu. ⁹ Ñañarõ netõríguemena tiĩĩñápetijãyigu. Teero tiigũ, niipetira cũũrẽ yũuráre netõnégu, catiré petihére ticogũ wáayigu. ¹⁰ Cõamacũ cũũrẽ pairaré dutigũre sõnecorigũ niĩwĩ Melquisedec niĩriobirora.

Padeodúri jĩĩrã, wãcũtutuaya

¹¹ Melquisedeye maquẽrẽ múãrẽ pee wededũgamiã. Múãrẽ ãsã wederé wisió niicu. Múã peanetõjõãã masĩdũgara. ¹² Múã yoari Jesuré padeóa. Mecũtigãrẽ ãpẽrãrẽ buerãpu niitoabocu. Teero tiiróno tiirã, Cõamacũyere buesũguerere wedequenõrĩ booa sũcã. Yaarere yaaróno tiirã, mecũtigãrẽ õpẽcõ õpũrã tiiróbiro niĩã ména. ¹³ Õpẽcõ dícuẽre ãpũgũno wĩmagũ peti niĩ. Teero tiigũ, aññurõ tiirére, ñañarõ tiirére besemasĩriqui ména. ¹⁴ Yaaré bayirépe bũtoá yaaré niĩã. Cũã aññurõ buenorira tũomasĩ, aññurére, ñañarére ññamasĩ, beserãpu niicua.

6

¹ Teero tiirã, tutuanemorepere buenemoãda, Cristoyere aññurõ tũomasĩnemoãda jĩĩrã. Marĩ buesũgueriguere buerijããda ména. Marĩ Cristoye buesũgueriguere ate niĩwũ: “Múã ñañaré tiiré wapa pecamepu wáaadacu; teero tiirã, wãcũpati, wasoyã” jĩĩrere buenowã. “Cõamacũrẽ padeoró booa” jĩĩrere buenowã. ² Teero biiri wãmeõtirere, ñaapeórere buenowã. Teero biiri sũcã “diarira masãadacua; ñañaré tiirira pecamepu ñañarõ tiinõadacua” jĩĩrere buenowã. ³ Mecũtigã Cõamacũ boorĩ, Cristoye maquẽrẽ aññurõ tũomasĩnemoãdacu.

⁴ Æpẽrã Jesús basocáre netõnére quetire aññurõ tũomasĩmiyira. Cũũrẽ aññurõpara masĩmiyira. Espĩritu Santore cũomiyira. ⁵ Cõamacũ cũũrẽ padeoráre “aññurére tiigũda” jĩĩ jóarigue cũũrẽ padeoré jeamiyiro. Teero biiri atitóre Cõamacũ tutuaremena tiĩẽñorĩ ññarã, “marĩ diari siropũre, nemorõ aññuré tiigũdaqui” jĩĩmiyira. ⁶ Teero jĩĩrira niipacara, padeodúyira. Cũã padeodújĩrã sãa, “wãcũpati, wasoyã” jĩĩrere tũonemórã, wasomasĩricua. Cũãrã Cõamacũ macũrẽ curusapu páabiaturabiro tiicúa. Teeména ãpẽrã cũũrẽ buijãrĩ tiicúa. ⁷ Ate queorémena padeodúraye maquẽrẽ wedegũda: Naĩrõ oco peacu sicaditapũre. Tiidita oco aññurõ sñicú. Teero tiiró, dũcacũticu. Tiidita õpũ cũũya wii macãrãmena teedũcare yaacua. Cõamacũ tiiditare aññurõ tiiquĩ; nemorõ dũcacũtiri tiiquĩ. ⁸ Tiiditapũra pota, ñañaré dícu wiirĩ, wapamanĩri dita niicu. Cõamacũ tiiditare ñañarõ tiiquĩ; sóecõãqui, dũcamanijããrõ jĩĩgũ.

Cõamacũ “aññurõ tiigũda” jĩĩriquere tiigũdaqui

⁹ Yũũ maĩrã, padeodúraye maquẽrẽ wedepacu, “múã padeodúayiro” jĩĩgũ mee tiia. Múã aññurére, netõnére maquẽrẽ bũatõayiro. ¹⁰ Múã Cõamacũrẽ maĩrere ãñorã, ãpẽrã Jesuré padeoráre tiĩápuyiro. Teero tiĩápuruçujããyiro ména. Teero tiigũ, Cõamacũ diamacũ tiigũ niijĩgũ, teeré múã tiirére acabórĩqui. ¹¹ Múã ateré bayirõ tiirĩ booa: Æpẽrãrẽ tiĩápura, múã niipetira useniremena aññurõ tiidũgarere teerora tiiyapãcũtijãña. Teero múã tiirĩ, Cõamacũ “ticogũda” jĩĩrigue queoró múã wãcũrõbirora

wáaadacu. ¹² Teero tiirá, daderá niirijãña. Teero daderóno tiirá, ãpẽã Jesurẽ ãñurõ padeorãre ññacũña. Cũã Cõãmacũrẽ padeocúa; cũũ “ticoguda” jĩriguere potocõrõ manirõ yuecua. Teero tiigú, Cõãmacũ cũãrẽ cũũ “ticoguda” jĩriguere ticogu tiiquí. Múãcã cũãrẽ ññacũ, tiinunúseyã.

¹³ Cõãmacũ Abrahamrẽ “mũurẽ ãñurõ tiigúda” jĩgũ, ãpĩ wãmemena wãmepeoriyigu; ãpĩ cũũ nemorõ niigú maniquí. Teero tiigú, cũũ basiro wãmepeoyigu. ¹⁴ Abrahamrẽ biiro jĩiyigu: “Diamacũrã jĩã: Mũurẽ ãñurõ tiigúda; mũũ pãrãmerã paũ basocáputiadacua”, jĩiyigu. ¹⁵ Abraham potocõrõ manirõ yuejĩgũ, cũũrẽ “ãñurõ tiigúda” jĩriguere buayígu.

¹⁶ Múã masiã: Sĩcũ “yũũ diamacũrã jĩã” jĩdugagu, Cõãmacũ wãmemena wãmepeoqui. Cũũ teero jĩ wãmepeori tuorã, “diamacũrã jĩgũ tiiquí” jĩrã, cãmerĩ jĩnemoricua. ¹⁷ Teerora Cõãmacũ tiiyigu. Cũũ “ticoguda” jĩriguere “diamacũrã wáaadacu” jĩgũ, cũũ basiro wãmepeoyigu. Teeména marĩ cũũ ãñurõ ticoadarere yuerã ateré jĩmasiã: “Cõãmacũ cũũ ‘ãñurõ tiigúda’ jĩriguere wasoriquí”, jĩmasiã. ¹⁸ Teero tiiró, puaró niĩã wasomasĩña maniré: Cõãmacũ jĩditore manigú niijĩgũ, cũũ wãmepeoriguere, teero biiri cũũ jĩriguere wasomasĩriqui. Cũũ diamacũ wedeseremena marĩrẽ cũũ netõnérirare wãcũtutuari tiĩ. “Cũũ marĩrẽ ‘ãñurõ tiigúda’ jĩrirobirora tiigúdaqui”, jĩnoã. ¹⁹ “Cũũ ‘ãñurõ tiigúda’ jĩriguere tiigúdaqui”, jĩ wãcũbayĩrã, yuea. Tee wãcũbayire yucusóro siatúpasori tutu bayirĩ tutubiro niicu. Peecũmúro manirõ niirucujãadacu. Marĩ yucusóro ãñurõ siatúpasonoriwãbiro niicu. Tiiwãrẽ siatúpasori tutu Cõãmacũ niirõpu nucũrí tutubiro niicu. ²⁰ Toopú Jesús marĩ suguero jeasugueyigu. Toopú paiaré dutigú niijĩgũ, marĩrẽ sãĩbosáqui. Cũũ pai Melquisedec niirirobirora niirucujãgãdaqui.

7

Jesús Melquisedec niirirobiro pai niiré

¹ Melquisedec wãmecutigu Salem macãrã õpũ niiyigu. Teero biiri pai niiyigu; Cõãmacũ ãmũãsepũ niigú cũũrẽ pai sõnecoyigu. Cũũrã Abrahamrẽ bocagu jeayigu. Abrahamcã õpãrãména cãmerĩsĩãpetitoa,* coeputãatiri, Melquisedec cũãrẽ bocagu, cũũrẽ jĩiyigu: “Cõãmacũ mũurẽ ãñurõ tiiaró”, jĩiyigu. ² Abraham cũã cãmerĩsĩãrã wapataariguere puamóquẽñeburi batocũyigu. Sicabú maquẽrẽ Melquisedere ticoyigu. Melquisedec jĩrõ “Õpũ diamacũ maquẽ tiigú” jĩdugaro tiia. Cũũ Salem macãrã õpũ niiyigu. Salem “Ãñurõ niirecutire” jĩdugaro tiia. Teero tiigú, cũũ “Õpũ ãñurõ niirecutire ticogú” niiyigu. ³ Melquisedec pacusũmũãrẽ, cũũ ñecãsũmũãrẽ masiãña maniã. Cũũ bauariguere, cũũ diarigüecãrẽ masiãña maniã. Teero tiigú, Melquisedec Cõãmacũ macũ tiiróbiro pai niirucuqui.

⁴ Múã Melquisedec uputĩ macũ niirére wãcũña: Marĩ ñecũ peti Abraham cũã sãtãriguere puamóquẽñeburi cũã seenéocũriguere cũũrẽ sicabú maquẽrẽ ticoyigu.† ⁵ Niipetira judíoã cũã oterére puamóquẽñeburi seenéocũrere sicabú maquẽrẽ Levĩ pãrãmerã niinunusera paiã niirãrẽ ticooya Moisére dutiré cũũrigue jĩrõbirora. Cũãrẽ ticorã Abraham pãrãmerã niĩya. Cũãya wedera niipacari, wapaséya. ⁶ Melquisedepeja Levĩ pãrãmi niinunusegu niiripacu, Abraham sicabú maquẽrẽ ticori,

* 7:1 Génesis 14.14-20. † 7:4 Génesis 14.20.

ñeeyigu. Teero biiri Abrahamrê Cõamacũ “añurõ tiigúda” jĩnorigure “Cõamacũ mũurê añurõ tiiarõ” jĩiyigu. ⁷ Múã masiã: “Cõamacũ múãrê añurõ tiiarõ” jĩgúno cúã nemorõ uputĩ macũ niigũ niiqui. ⁸ Paiá marĩ watoa niirã ãpẽrã ticorere ñeerã marĩ tiirõbiro diaadara niĩya. Abraham ticoriguere ñeerigupereja Cõamacũye queti jóaripũpu “diayigu” jĩ jóanoña maniã. Catirucugu tiirõbiro niigúrê jóanoã. ⁹ Ateré wãcũña: Levĩ teero biiri cúũ pãrãmérã niinunusera cúã basocã ticoriguere ñeepacara, Melquisedere ticoyira. Abraham ticoriguemenarã cúãcã ticorira tiirõbiro niiyira. ¹⁰ Melquisedec Abrahamrê bocagu jeari, cúã Abrahammena bauáadara niijĩrã, cúũmena niirã tiirõbiro niitoayira.

¹¹ Paiá Leviyá põna macãrã cúã paiá dutirere cuocúa Moisére dutiré cũürigupure. Cúã tee dutirere tiirã, basocãre añurã quẽnojeári timasricua. Cúã quẽnojeári tiirĩ siro niitã, Cõamacũ ãpĩ pai sõnecoribojĩyi. ãpĩrê sõnecogu, Aarõn pãrãmi niinunusegure sõnecoriyigu. Melquisedec tiirõbiro niigúpere sõnecoyigu. ¹² ãpĩ pai sããrĩ, dutirécãrê wasopetijãrõ booa sãa. ¹³⁻¹⁴ Melquisedec tiirõbiro niigú maquẽrê jóanoã Cõamacũye queti jóaripũpũre.† Cũãjã Leviyá põna macũ mee niyigu. Marĩ masiã: Marĩ Ópũ Judayá põna macũpe niyigu. Tii põna macũ sícũ pai sããriyigu. Moisés paiaýe maquẽrê wedesegu, sícãrĩ “Judayá põna macãrã paia sããadacua” jĩriyigu.

¹⁵ Teeré nemorõ masĩnoã ãpĩ pai jeariguemena. Cũũrã Melquisedec tiirõbirora niigú niyigu. ¹⁶ Leviyá põna macãrã dícu, Moisére dutiré cũürigue jĩrõbirora paia sããrira niiwã. Jesupé Levĩ pãrãmi niiripacu, cúũ tutuaremena catiré petihére cuogú niijigũ, pai sããyigu. ¹⁷ Cõamacũye queti jóaripũpu Jesuré teerora jĩ jóanoã: Mũũ pai niirucujãgũdacu.

Melquisedec niirõbirora niigũdacu, §
jĩ jóanoã.

¹⁸ Paiá Leviyá põna macãrã dutiré petijõãyiro. Basocã tee dutirere tiinunúsera, acabóre, netõnerere buarícua. ¹⁹ Moisére dutiré cũürigue basocãre añurã quẽnojeári tiiriyiro. Tee dutirere tiirõno tiirã, marĩpeja nemorõ añurere cuoa: Jesucristo pai sããriguemena marĩ Cõamacũmena bapacutimasã. Cũũ putopũ wáadarere useniremena yuea.

²⁰ Cõamacũ cúũ macũrê pai sõnecogu, cúũ basirora “diamacúrã yũũ wãmemena mũurê ateré jĩã” jĩiyigu. ²¹ ãpẽrã paia sããrã, teero jĩnoña maniýira. Cõamacũ cúũ macũrê sõnecogu, cúũ basirora “diamacúrã yũũ wãmemena mũurê ateré jĩã” jĩiyigu. Cõamacũye queti jóaripũpũre biiro jóanoã:

Cõamacũ basirora “diamacúrã yũũ wãmemena mũurê ateré jĩã” jĩiyigu. Cũũ teero jĩrigue wasonõña maniãdacu.

“Mũũ pai niirucujãgũdacu”, jĩiyigu,*

jĩ jóanoã. ²² Teero tiigú, Cõamacũ Jesuména tiiré Moisére dutiré cũürigue nemorõ añuré niã. Jesús marĩrê nemorõ añuré tiirucúgudaqui.

²³ Paiá pau peti sããrucuyira. Cúã diari, cúã paia niiré petijõãyiro; ãpẽrã wasorucúyira. ²⁴ Jesupéja catirucugu niijigũ, pai niirucujãgũdaqui; ãpĩ cúũrê wasoríqui. ²⁵ Catirucugu niijigũ, marĩye niãdarere Cõamacũrê

† 7:13-14 Salmo 110.4. § 7:17 Salmo 110.4. * 7:21 Salmo 110.4.

sãibosárucuqui. Cũu wãmemena Cõamacũrẽ sãirãnorẽ diamacũrã netõnémasĩqui.

²⁶ Teero tiigú, Jesús paiaré dutigú peti niĩ. Cũu tiiróbiro niigũrẽna marĩ booa. Cũu biiro niĩ: Ñañaré manigú, ãñuré tiigú, ñañaré tiihégu niĩ; marĩ ñañaré tiirã tiiróbiro niirĩ; niipetira ãmuãsepũ niirã nemorõ quioniremena iñanogũ niĩ. ²⁷ Cũu ãpẽrã paiaré dutirã tiiróbiro tiirĩqui. Cũã búrecoricõrõ wáicũrare sã, cũã ñañaré tiiriguere acabóre sãicúa. Too síro ãpẽrãyere teerora tiibosácua, cũã ñañaré tiiriguere wapa. Jesupé biirope tiiyĩgu: Sícãrĩrã diayĩgu. Cũu diariguemena basocã ñañaré tiirere wapatĩpetijãyĩgu. ²⁸ Moisére dutiré cũũriguepũ paiaré dutirãre besedutire biiro niĩ: Cũã wãcũbayihera niipacari, paiã sõneconowã. Tee dutiré cũũri siro niipacari, Cõamacũpe cũu wãmemena cũu macũrẽ paiaré dutigú sõnecoyĩgu. Cũu macũpé cũu tiidutĩriguere tiipetĩrigũ niijĩgũ, ãñugú peti niĩ.

8

Mama netõnére queti Jesuména jeawũ

¹ Niipetire yũu jóarigue maquẽ ate niĩ ãputĩ maquẽ: Marĩ sícũ paiaré dutigúre cõoa. Cũu ãmuãsepũ õpũ duirĩpĩrõ Cõamacũ tutuanetõgũ putopũ cũu wãmo diamacũniñape jeanuãjeayĩgu. ² Cũu ãmuãsepũ ãñunetõjõãri Tatiapũre paiaré dutigú niĩqui. Cõamacũ basiro tiiwiré tiiyĩgu; basocã mee tiyĩra.

³ Niipetira paiaré dutirãre sõnecorira niiwã, wáicũrare sã sóemonecoaro jĩrã. Teero biiri oteré ticoaro jĩrã, sõneconorira niiwã. Teero tiigú, Jesucristocã pai niijĩgũ, Cõamacũrẽ apeyenó ticoré cõoró booa. ⁴ Jesucristo atibãrecopũre putũágũpeja, pai niiribojĩyi. ãpẽrã paiã Moisére dutiré cũũrigue jĩrõbirora Cõamacũrẽ basocã néeatirere ticorã niitoaya. ⁵ Paiã cũã paderére tiirã, basocã tiirĩ wiipũre padeeya. Tiwiĩ ãmuãsepũ niirĩ wii queoré dícu niicu. Marĩ teeré masĩã Cõamacũ Moisére jĩriguemena. Wiiré tiidutĩgu, biiro jĩyĩgu: “Niipetire yãa wii maquẽrẽ mũũrẽ ãtãgũpũ ãñorõbirora tiyã; merẽã tiirĩjãña”, jĩyĩgu. ⁶ Mama netõnére queti Moisére dutiré cũũrigue nemorõ ãñuré niĩ. Marĩ Jesuré padeorãre “ãñurére buaãdacu” jĩrigue too suguero macãrãrẽ jĩrigue nemorõ ãñuré niĩ. Teero tiigú, Jesús pai niigũ tiiré ãpẽrã paiã tiiré nemorõ ãñuré niĩ.

⁷ Moisére dutiré cũũriguere basocã niipetirere tiipetijããtã, Cõamacũ mama netõnére quetire Jesuména cũũribojĩyi. ⁸ Tiipetĩmasĩhẽrĩ iñagũ, biiro jĩyĩgu:

Cõamacũ biiro jĩĩ: “Too síropũ yũu Israelya põna macãrãrẽ, teero biiri Judayã põna macãrãrẽ mama netõnére quetire cũũgũda.

⁹ Too suguero pũ cũã ñecũsãmũãrẽ cũũriguebiro niiriadacu. Cũãrẽ Egiptopũ niirãrẽ néewitiatigu, tee dutirére cũũmiwã. Cũãpe yũu dutirére tiirĩwa.

Teero tiigú, cũãrẽ cõãjãwũ”, jĩĩ marĩ Õpũ.

¹⁰ “Too síropũ Israelya põna macãrãrẽ mama netõnére quetire cũũgũda. Biiro tiigũda: Yũu dutirére cũã wãcũrẽpure jeari tiigũda; cũãrẽ yũu dutirére useniremena yũuri tiigũda.

Teero tiigú, yũu cũã Õpũ niigũdacu.

Cúãcã yáara niiãdacua.

¹¹ Cúã sícūnorē cúã menamacārārē, cúãya wederare ‘Cōãmacūrē masīña’ jīi bueriadacua.

Teero bueripacari, niipetira yũre masiãdacua.

Wĩmarã, teero biiri butoá masiãdacua.

¹² Cúã ñañaré tiirére acabóguda.

Cúã ñañaré tiiriguere wãcūnemoricu sáa”, jīi Cōãmacū,*
jīi jóanoã.

¹³ Cōãmacū mama queti wederémēna Moisére dutiré cūirigue petirí tiirigu niiwĩ. Вүсү niĩã. Niipetire бүсү niisuguerigue boonóña maniã. Péero dusaa petiádarō.

9

Cōãmacūwii ãmũãsepũ niirí wii; atibũrecopũ niirí wii maquē

¹ Moisére dutiré cūiriguerũre Cōãmacūrē súbusedutiriguere, teero biiri súbuseri wii atiditá niirí wii tiádare maquērē jóanoyiro. ² Tiiwii wáicura caserimēna tiirí wii niyiro. Sicato sããjeari tatia Ññurí Tatia wãmecatiri tatia niyiro. Toopũre sããwócore yucũ pesarigũ siete sēnericũtirigũ nucũyiro. Teero biiri Cōãmacūrē ticoré pã péori mesa nucũyiro. ³ Tiitatia berupũ apesutí casero usebetiri caserore netõsãwaropũ apetatia niyiro. Ññunetõjõãri Tatia wãmecatiryiro. ⁴ Tiitatiapũ sitiañũre sópeoro oromena tiinóriro niyiro. Teero biiri Cōãmacū dutiré jóature cœorítiba, oromena sotoá cõmanóritiba niyiro. Tiitiba popeapũ sicarú oromena tiinórirũ niyiro. Tiirupũ yaaré maná wãmecutire sãñayiro. Teero biiri Aarónyagũ tuurítuarigũ sooriwirigũ sãñayiro. Teero biiri ãtãpĩrĩ Cōãmacū dutiré jóarepĩrĩ sãñayiro. ⁵ Tiitiba sotoapũ pũanĩñayapapũ ángelea queoré pesayira. Cúã toopũ niirĩ, Cōãmacū toopũ niirére ãñoiyro. Ángelea wãure tiitiba sotoapũ súuyiro. Mecãtigãrē niipetire tiiwii maquērē wedenemoria.

⁶ Tiiwiiré quēnorí siro, paia cúã paderére tiirã, sicato sããjeasugueri tatiapũre sããwarucujãya. ⁷ Apetatiapére paiaré dutigú dícu sicacũmaré sicabũreco sããwaqui. Toopũ sããwagũ, wáicuraye díre néesãwaro dícu néesãwarucuqui. Cũũ basiro, teero biiri basocã cúã masĩripacara, ñañaré tiicúa. Tee ñañaré tiirigue wapare acabóre sãigú toopũ díre wēẽbatepeoqui. ⁸ Teero tiiriguemēna Espiritu Santo ateré tũomasĩrĩ tiiquí: Tiiwii niiritore ména, basocã Ññunetõjõãri Tatiapũre sããwamasĩricua ména. ⁹ Tee niipetire too suguero maquēpũ atitó maquē queoré niĩã. Cōãmacūrē ticoré, cúã wáicurare sóemonecore basocãre Cōãmacūmēna ãñurõ tugueñarĩ timasĩricu. ¹⁰ Moisére dutiré cūirigue basocãre “teeré yaarijãña; teeré sñirĩjãña; biirope coseyã” jīiré dutiré dícu niĩã. Tee dutiré sotoá maquē niiré dícu niĩã. Tee dutiré ãñurã pũtuári tiiría. Cōãmacū tee dutirére basocãre tiidutirigũ niiwĩ, tée Jesús jearipũ. Cũũmenarã Cōãmacū niipetirere wasorí tiirigũ niiwĩ.

¹¹ Cristope atitoarigũ niiwĩ. Atitóre cūũrã paiaré dutigú peti niĩ. Cũũ marĩrē ãñurére néeatirigũ niiwĩ. Cũũ paiaré dutigú tiirucúrenorē ãmũãse macã wiipũ tiigú tiiquí. Tiiwii atibũreco macã wii nemorõ pairí wii, nemorõ ãñurí wii niicu. Basocã tiirí wii mee niicu. Atibũreco macã wii mee niicu. ¹² Cristo ãmũãse macã wii Ññunetõjõãri Tatiapũre

* 8:12 Jeremías 31.31-34.

sãawarigu niwĩ. Toopá sãawagu, cabraye díimena, wecuá wĩmarãye díimena sãawarigu niwĩ. Teero tiiróno tiigú, cūye díimena sícārĩã sãawarigu niwĩ. Teeména marĩre netõnégũ catiré petihere buarĩ tiirigu niwĩ. ¹³ Moisére dutiré cūirigue jĩrõbirora basocá diarirare padeñãari siro, Cõamacũ ññacoropure jũĩrĩpira putuáya. Teero tiirá, wecuá ññuãye díire, cabraye díire, teero biiri wecu wĩmagõrẽ sóerigue nitĩmena jũĩrĩpirare wẽẽbatepeoya. Cũãrẽ Cõamacũ ññacoropure jũĩrĩmanĩã putuáadutira teero tiimíya. Cũã sotoá dícu ãñurã putuáya. ¹⁴ Cristoye díipe nemorõ marĩrẽ ãñurõ tiápua. Cristo ññañaré manigú Espiritu Santo niirucugu tutuaremena cūya õpũurẽ Cõamacũrẽ wiyayigu. Cūye díimena marĩ ññañaré tiirere acabórigu niwĩ. Marĩ acabónorira niijĩã, ãñurõ tagueñaã sũcã. Teero tiirá, Cõamacũ catiré cuogú boorere tiimasĩã.

¹⁵ Teero tiigú, Cristo mama netõnére quetire néeatirigu niĩ. Tee quetimena Cõamacũ beserira cūãrẽ “ticoguda” jĩriguere ñeeãdacua. Cũ “ticoguda” jĩrigue petirícu. Basocá Moisére dutiré cūiriguemena niimirira teeré netõnucãrã Cristo diariguemena acabóre buayira. ¹⁶⁻¹⁷ Biiro niĩã: Sícũ cū diaadari suguero, “yũ cuore yã wederare putuáadacu” jĩ jóacũqui. Cũ catipacari, cūya wedera cū jóacũripũ jĩrõbirora tiimasĩricua ména. Cũ diari ñña, cūrẽ yaatóa, cū jóacũripũ dutirobirora tiicúa. ¹⁸ Tee tiirõbirora wáyairo Moisére dutiré cūiriguecã: Dí õmayucoremena nacãyiro. ¹⁹ Moisés biiro tiyigu: Cũ niipetire tee dutirere niipetira tuocóropu bueyigu. Buetoa, wecuá wĩmarãye díire, cabraye díire ocoména wáõ, hisopo wãmecutiri dupurire peene, ovejaye póa sõáréména siatú, díire soanéyigu. Teeména Cõamacũye dutiré jóaripũrẽ, teero biiri basocá niipetirare wẽẽbatepeoyigu. ²⁰ Cũ teero tiári siro, cūãrẽ jiyigu: “Ate díimena Cõamacũ marĩrẽ dutiré cūirigue nacãã. Tee dutirere tiirucújãrõ booa”, jiyigu. ²¹ Teerora sũcã Moisés sũubuseri wĩre díimena wẽẽbatepeoyigu. Teero biiri niipetire tiwĩ popearu niirere wẽẽbatepeoyigu. ²² Cõamacũ dutiré jĩrõbirora niipetire ãñurẽ niĩhẽre díimena ãñurẽ putuáa. Dí õmayucore manĩrĩ, Cõamacũ basocá ññañaré tiirere acabóriqui.

Jesús cū diariguemena basocá ññañaré tiirere acabóre

²³ Tiwĩ maquẽ ññuãsepũ niirĩ wii maquẽ queoré dícu niipacari, biiro tiyira: Wáicurarare sãã, cūãye díimena wẽẽbatepeoyira. Teeména Cõamacũ ññacoropu ãñurẽ putuáyairo. Ññuãsepũ niirĩ wii maquẽpeja wáicuraye díire boorícu; ãñunemorepere boocú; Cristoye díi õmayudiarigupere boocú. ²⁴ Cristo atibúrecopu niigũ, ãñunetõjõãri Tatiapure sãawariyigu. Tiwĩ basocá tiirĩ wii niĩã; ññuãsepũ niirĩ wii queoré dícu niĩã. Cũ ññuãsepũ niirĩ wiipere sãawayigu. Atitóre cū Cõamacũ putopu marĩrẽ sãĩboságũ tiiquí. ²⁵ Paiaré dutigú judíoayũ ãñunetõjõãri Tatiapure cūmarĩcõrõ sããwaqui. Cūye díire néesãwariqui; wáicuraye díipere néesãwaqui. Cristopeja ññuãsepũ sícārĩã cūye díire néesãwayigu. ²⁶ Cūmarĩcõrõ néesãwarigu niigũã, atibúreco nacárĩpara pee peti ññañarõ netõ, diarucubojyĩ. Teero tiiróno tiigú, atitõ niiture burecorire sícārĩã bauayigu. Cũãrã sũcã niipetiraye niĩadarere diabosayigu. Cũ diarigueménarã marĩ ññañaré tiirere acabórigu niwĩ. ²⁷ Marĩcã niipetira sícārĩã diaadacu. Diari siro, Cõamacũ duiró díamacũ jeaadacu. Toopá cūrẽ padeorãre ãñurõ wáaadarere wedegudaqui; cūãrẽ padeohérare ññañarõ

wáaadare wedegúdaqui. ²⁸ Cristocá sícārīrā diayigu. Cūū diari, cūūye díi ōmayudiayiro. Teeména pau basocá ñañaré tiirére diabosayigu. Too síro putuaatigúdaqui. Basocá ñañaré tiirére diabosagu mee atigúdaqui. Cūūrē yuerápere netōnérere néeatigúdaqui.

10

¹ Cōāmacū basocāre “too síropu ãñurā peti putuári tiigúda” jīrere tūomasīsuguearo jīīgū, Moisémena dutirére cūūrigu niiwī. Tee dutiré queoré dícu niā. Teero tiiró, tee dutiré basocāre Cōāmacūmena ãñurō niirī tiirīcu. Cūā cūmarīcōrō wáicurare sīā sóemonecore Cōāmacū ĩñacoropure ãñurā peti putuári tiirīcu. ² Tee basocāre ãñurā putuári tiimasīātā, cūā wáicurare sóemonecorere duujābojīya. Cūā sīcārī sóemonecoremenarā cūā ñañaré tiirére acabónorirapu putuátoabojīya; ñañaré tiirīrira tiiróbiro tagueñabojīya. ³ Biirope niyiro: Cūā wáicurare sóemonecora, cūā ñañaré tiirīguere cūmarīcōrō wācūrā, teero tiyīra. ⁴ Wecūāye díi, cabraye díi ñañaré tiirīguere cosemasīricu.

⁵ Teero tiiró, Cristo atibūrecopure atirigu Cōāmacūmena wedeseriguere jóanoriro niiwū. Biiro jóanoā:

Wáicurare sīārémēna, teero biiri oteré ticorémēna mūū usenirīa. Teero tiigú, mūū yūūre ōpūūcutigu bauári tiirīgu niiwū, basocá ñañaré tiiré wapa diabosadutigu.

⁶ Wáicurare sóemonecori, teero biiri wáicurare sóeditiori, mūūrē usenirī tiirīa.

⁷ Teero mūū usenihēre wapa yūū mūūrē biiro jīiwū:

“Cōāmacū, mūūye queti jóaripūpu yé maquērē jóariborora mūū boorére tiigú atigu tiiwū”,*

jīi jóanoā. ⁸ Cūū tiipūpure Cōāmacūrē ateré jīsuguerigu niiwī: “Wáicurare sīārémēna, oteré ticorémēna, wáicurare sóemonecoremena, wáicurare sóeditioremena mūūrē usenirī tiirīa”, jīsuguerigu niiwī. Moisére dutiré cūūrigu teeré tiidutīpacari, Cōāmacūrē usenirī tiirīa. ⁹ Teeré jīārī siro, tiipūpure Cristo Cōāmacūrē ateré jīirigu niiwī: “Mūū boorére tiigú atigu tiiwū”, jīirigu niiwī. Teero jīīgū, cūū diariguemēna too sugueropu cūā tiirécutiriguere wasoyigu. ¹⁰ Jesucristo Cōāmacū boorére tiijīgū, diarigu niiwī. Cūū sīcārīrā marī niipetirare diabosarigu niiwī. Cūū teero tiirémēna marīrē ãñurā putuári tiirīgu niiwī.

¹¹ Niipetira judíoa paiá búrecoricōrō nucūjīrā, wáicurare sīā sóemonecorucuya. Cūā teero tiipacári, basocá ñañaré tiirére cosemasīña manīā. ¹² Jesucristopeja sīcārīrā cūū diariguemēna basocá ñañaré tiirére cosepetīrigu niiwī. Cūū teero tiirī siro, Cōāmacūya wāmo diamacūniñape jeanuājeayigu. ¹³ Too síro Cōāmacū niipetira Jesucristore ĩñatutirare cūū dutiriguere ãñurō yūūri tiigúdaqui. Jesucristo toopú duigu, teerora wáaaro jīīgū, yuegu tiiquí. ¹⁴ Marī ñañaré tiirére acabógu, sīcārīrā cūū diariguemēna marīrē ãñurā putuádoari tiyīgu. ¹⁵ Tee diamacūrā niirī, Espírītu Santocá marīrē “teerora niā” jīi wedequi. Cūū biiro jīsuguequi: ¹⁶ “Too síropu yūū cūārē ‘mama netōnére quetire cūūgūda’ jīirigue biiro niā”, jīiyigu Cōāmacū.

“Cūārē yūū dutirére useniremena yūūri tiigúda.

Teero biiri yūū dutirére cūā wācūrēpure jeari tiigúda”, jīiyigu.†

* 10:7 Salmo 40.6-8. † 10:16 Jeremías 31.33.

17 Too síro biiro jĩnemoqui:

“Cúã ñañaré tiirére, cúã netõnucārere wácūnemoricu sáa”, jĩrigu niwĩ,†
jĩ jóanoã. 18 Teero tiirá, marĩ ñañaré tiiré wapare acabónorira nijĩrã,
wáicurare sóemonecorere boonemóricu sáa.

Jesucristoye díimena Cõamacūmena wedesemasĩã

19 Teero tiirá, yáa wedera, Jesuyé díimena marĩ cuiro manirõ
Ññunetõjõãri Tatiapure sããwara tiiróbiro niĩã, cūmema wedeseada jĩrã.

20 Ññunetõjõãri Tatiapure cãmotári casero Jesuyé õpũũ queoré niicu. Jesús
diari, tiicasero yigajõãyiro.‡ Teero tiigú, Jesús cūũ diariguemena Cõamacū
niirõpure pãõyigu. Cūũ pãõremena marĩ Cõamacūmena bapacutimasĩã.

21 Jesús paiaré dutigú peti ãmũãsepure Cõamacūwiiipure mariye niĩadarere
sãiboságu niĩ. 22 Cūũrã marĩ “ñañaré tiirá niĩã” jĩ tũgueñamirirare
wapa cuohéra pũtuári tiirĩgu niwĩ. Oco jũĩrĩmanĩremena mariye õpũũrĩ
cusonorira tiiróbiro niĩã. Marĩ ñañaré tiirĩguere cosepetĩnorirapure niĩã.

Teero tiirá, Cõamacūrẽ diamacú wácūremena, ãñurõ padeorẽmena sãĩãda.
“Teero padeoãmajãrã tiicú” jĩrõ manirõ sãĩãda. 23 Cõamacū “teero
tiigúda” jĩriguere tiigúdaqui. Teero tiirá, wasoró manirõ padeorucjúããda.

24 Marĩ basiro biiro wácũãda: “Cãmerĩ maĩãrõ jĩrã, ãñurere tiĩaro
jĩrã, ¿deerope cúãrẽ tiĩapudari?” jĩ wácũãda. 25 Jesurẽ padeorãmema
neãdurijããda sĩquẽrã tiirucúrobiro. Cúã tiiróbiro tiirõno tiirá, cãmerĩ
wácũtutuari tiĩãda. “Marĩ Õpũ pũtuaatiadaro pẽero dusaa” jĩ wácũrã,
nemorõrã cãmerĩ wácũtutuari tiĩãda.

26 Marĩ diamacú maquẽrẽ masĩpacara, ñañaré tiinemówara, ¿noãyé
díimena teerẽ coserẽ buagári? Buayá manicú. 27 Ñañarõ tiirẽ peti Cõamacū
tiirẽpere buaãdadu. Pecame asirĩme cūũrẽ ññatutirirare sóerimepure
jeaadacu. 28 Too sugueropure Moisés dutirere netõnucãrigunorẽ puarã o

ĩtĩãrã ññãrira wedesããri siro, cūũrẽ bóaneõrõ manirõ sããcõãyira. 29 Múã
wácũrĩ, Cõamacū macurẽ “boorĩdojãga” jĩngũnopere ¿nocõrõ ññarõ ti-
inógũdari? Bayiró ññarõ wãaadacu cūũrẽ. Cūũ Jesurẽ “boorĩã” jĩrẽ dícu
jĩriqui. Jesuyé díi cūũrẽ cosepacári, tee díire “wapamanĩã” jĩ wedese-
qui. Teero biiri Espĩritu Santo cūũrẽ ãñurõ tiimĩrigure ññarõ jĩiqui.

30 Cõamacū aterẽ wedeseriguere marĩ masĩã: “Yũũ cãmebosãgũda; yũũ
wapa tiigúdadu”,* jĩ jóanoã. Apeyecãrẽ jóanoã: “Marĩ Õpũ cūũyarare cúã
ñañaré tiirẽ wapare ññarõ tiigúdaqui”,† jĩ jóanoã. 31 Cõamacū catirucugũ
basocãre ññarõ tiirẽ bayiró quiorẽ niĩã.

32 Múãrẽ sicato wãariguere wácũña. Tĩatore múã Jesús basocãre
netõnére quetire tũomasĩãri siro, ññarõ netõyiro. Múã teero netõpacãra,
wácũtutuarira niwũ. 33 Sĩquẽrã basocã ññacoropure ññarõ jĩ buijãnorira
niwũ; ññarõ tiĩãpenorira niwũ. Apetó múã menamacãrã teero ññarõ
netõrĩrere tiĩãpurira niwũ. 34 Múã peresuwiipure niirãrẽ bóaneõ ññarira
niwũ. Æpẽrã múãyere ãmarĩ, useniremena nucãrĩra niwũ. Múã ãmũãsepure
cuoãdarepere “atiditã maquẽ nemorõ ãññunetõnucãre niicu” jĩrira niwũ.

“Tee petirĩcu” jĩrã, wácũtutuarira niwũ. 35 Teero tiirá, cuiro manirõ
padeoyã. Teero padeorucúra, nemorõ ãññurere ññeãdadu. 36 Múã ññarõ
netõrã, wácũtutua, padeorucjúãrõ booa. Teero tiirá, Cõamacū boorẽre tiirĩ

† 10:17 Jeremías 31.34. § 10:20 Mt 27.51; Mr 15.38. * 10:30 Deuteronomio 32.35. † 10:30
Deuteronomio 32.36.

siro, cūū “ticoguda” jīriguere muā ñeeādacu. ³⁷ Cōāmacūye queti jóaripūpu biiro jīi jóanoā:

“Atiguda” jīrigu máata atigudaqui. Pearó manirō jeagudaqui.

³⁸ “Āñugúrā niīi” yuu jīigūno cūū padeorémēna niirucugudaqui. Yūure padeodújāātā, cūūmena useniricu,†

jīi jóanoā. ³⁹ Marīpeja Jesuré padeorēre duurábiro niiria. Teero tiirá, marī pecamepu wáaricu. Marī cūūrē padeorá, netōnénoādera niīā.

11

Cōāmacūrē padeoríraye queti

¹ Marī padeorémēna biiro jīimasīā: Cōāmacū “teero tiigúda” jīriguere diamacúrā tiigúdaqui. Teero biiri marī ñnaripacara, “diamacúrā niicu” jīimasīā. ² Too sugueropu marī ñecūsūmuā Cōāmacūrē padeoyíra. Teero tiigú, Cōāmacū cūūrē “añurārā niīya” jīiyigu.

³ Marī Cōāmacūrē padeojírā, biiro masīā: Cūū atibáreco niirēre niipe-tirere bauanégū, cūū dutirémēna bauanérigu niīwī. Teero tiiró, atibáreco maquē marī mecūtígā ñnarē sicutopure ññaña manirígue niīā.

⁴ Abel Cōāmacūrē padeojīgū, biiro tiiyigu: Cōāmacūrē ticogu, oveja añugúrē sīā sóemonecoyigu. Cūū sōwū Caín ticorigue nemorō añuré ticoyigu. Cōāmacū Abelre “añugúrā niīi” jīi ññagū, cūū ticoriguere ñeeyigu.* Teero tiiró, Abel diari siro niipacari, cūū Cōāmacūrē padeorígue atitócārē marírē buerē néeatia.

⁵ Enoc Cōāmacūrē padeojīgū, diaripacari, Cōāmacū cūūrē cūū putopu néemuāwayigu. Āpērā cūūrē āmaāmiyira. Buaríyira. Cōāmacūye queti jóaripūpu biiro jóanoā: “Cōāmacū Enorē useniremena ññayigu. Teero tiigú, cūūrē néemuāwayigu”,† jīi jóanoā. ⁶ Marī Cōāmacūrē padeoríjírā, cūūrē usenirī tiimasírīa. Cōāmacūmena bapacūtidugagūno “diamacúrā niiqui” jīirō booa. Teero biiri “cūūrē yuu padeorémēna sārī, añurō tiigúdaqui” jīirō booa.

⁷ Noé Cōāmacūrē padeojīgū, dooríwu pairíwure tiiyigu. Cōāmacū cūū too síro tiíadarere Noerē wedeyigu. Noé teero wáadarere ñnaripacu, Cōāmacūrē quioníremēna ññajīgū, cūūya wederare netōnégūda jīigū, tiíwuré tiiyigu.‡ Teero padeorémēna tiíwuré tiigú, too macārā duaadarere, teero biiri cūū pecamepu wáadarere tuomasírī tiimíyigu. Cūū padeorí, Cōāmacū cūūrē “añugúrā niīi” jīi ññayigu.

⁸ Abraham Cōāmacūrē padeojīgū, cūū jīirírobirora tiiyigu. Cōāmacū cūūrē apeditapú cūūrē ticoadari ditapu wáadutiri, wáyigu. Cūūya macārē witiwagu, “tiiditapu wáagu tiia” jīirō manirō wáajōāyigu.§ ⁹ Cōāmacūrē padeojīgū, cūūrē “ticoguda” jīiri ditapu jea, niiyigu. Cūūya dita niipacari, sicadita waso, niiyigu. Wáicūra caserimēna tiirí wiipū niiyigu. Cūū macū Isaac, teero biiri cūū pārāmí Jacob teerora niinūseyira. Cōāmacū cúācārē tiiditare “ticoguda” jīiyigu.* ¹⁰ Abraham macā manigú niijīgū, añurō tiirí macā cūū niirucujāādari macāpere yueyigu. Tiimacā, ūmuāsepu niirí macā, Cōāmacū tiirí macā niīā.

¹¹ Abraham Cōāmacūrē padeojīgū, bucu peti niipacu, Saracā pōnamanígō niipacari, tutuare buayigu. Cūūrē Cōāmacū tutuare

† 10:38 Habacuc 2.3-4. * 11:4 Génesis 4.3-7. † 11:5 Génesis 5.21-24. † 11:7 Génesis 6.13-22.

§ 11:8 Génesis 12.1-5. * 11:9 Génesis 23.4; 26.3; 35.12,27.

ticoriguemena pōnacutíyigu. Cũu biiro wācũyigu: “Cōāmacũ yũre ‘pau pāramérācutigudacu’ jĩriguere queoró tiigúdaqui”, jĩ wācũyigu.† 12 Teero tiigú, Abraham bũcu peti niipacu, macũcutiyigu. Macũcuti, too síro pau peti pāramérācutiyigu. Ñocōārē, ditatuparire queopetímasĩña manirōbiri cũu pāramérārē queopetímasĩña maniã.‡

13 Cũã niipetira Cōāmacũ cũārē “ticoguda” jĩriguere ñeeripacara, diajōāyira. Cũã padeojĩrã, cũu ticoadarere yoaropũ ñnarābiri niijāyira. “Teeré cnoádacu” jĩ wācũrã, ũseniyira. Cũã teeré wācũrã, “atiditapére wáanetōri basoca niĩã” jĩyira. 14 Teeré jĩrãno cũã niĩadari dita petire āmaārã tiíya. 15 Cũã witiwari ditapure wācũrãjã, coebójíya. 16 Cũã niimiri dita nemorō añurō niĩadari dita petire booyira. ũmũāsepure niidugayira. Teero tiigú, Cōāmacũ cũã “ũsã Ōpũ niĩ” jĩrĩ, bobosāriyigu. Teero bobosārijīgũ, cũã niĩadari macārē ũmũāsepure quēnoyúetoayigu.

17-18 Abraham Cōāmacũrē padeojīgũ, cũu macũ Isaare wáicure sã sóemonecorobiro tiigúdu tiimíyigu. Cōāmacũ “¿diamacũrã yũre padeomí cũũ?” jĩgũ, teero tiidutíyigu. Cōāmacũ Abrahamrē “Isaac pāramerã niinunusera mũũ pāramerã peti niĩadacua” jĩri siro niipacari, Abraham cũu macũ sícũ niigúrē sĩāgúdu tiimíyigu.§ 19 Abraham biiro wācũyigu: “Cōāmacũ diarirapurena masōmasĩ”, jĩ wācũyigu.* Teero tiirã, marĩ biiro jĩmasĩã: “Abraham cũu macũrē diarigupure masōrigũ tiiróbiro cnoyígu”, jĩmasĩã.

20 Isaac Cōāmacũrē padeojīgũ, cũu pōna Jacoré, Esaure cũārē too síro wáaadare wedecũyigu.†

21 Jacob Cōāmacũrē padeojīgũ, cũu diaadari sũguerogã, José pōnarē too síro wáaadare wedecũyigu. Teero wedesegu, cũu tuurítuarigumena túañe, Cōāmacũrē “añuniã mũũ” jĩyigu.‡

22 José Cōāmacũrē padeojīgũ, diagudu, cũyã wederare cũã too síropũ Egiptopũ witiwari, cũyẽ cōārĩrē néewadutiyigu.§

23 Moisés pacũsũmũã Cōāmacũrē padeojĩrã, Moisés bauári, cũũrē ñĩĩrã muĩpũrã yayiό, cnoyira. “Añugú peti niĩ”, jĩ ññayira. Egipto macārã ōpũ wĩmarã ũmũārē Israelya pōna macārãrē sĩādutípacari, cuiyira.*

24 Moisés Cōāmacũrē padeojīgũ, bũcuágu, “Egipto macārã ōpũ macō macũ niĩ” jĩrere booríyigu.† 25 Coomena pũtuágu, Cōāmacũ boorere tiirípacũ, apeyenó añurere cnoobójíyi; atibárecopure ũsenibojíyi. Toopure pũtuárono tiigú, Cōāmacũrē padeorámenape ñañarō netōápudugayigu. 26 Cũu Cristo atibárecopũ niigũ ñañarō netōādare tiiróbiro ñañarō netōyigu. “Yũũ teero ñañarō netōrē Egipto macārã cũã cnooré nemorō wapacutía”, jĩ wācũyigu. Cōāmacũ cũũrē too síropũ ticoadarere wācũgũ, teero jĩyigu.

27 Cōāmacũrē padeojīgũ, Egiptopũ niĩarigu witiwayigu.‡ Too macārã ōpũ cúagu niipacari, cuiro manirō witiwayigu. Cōāmacũ bauhégure ññagũ tiiróbiro padeorucújáyigu. 28 Cōāmacũrē padeojīgũ, Pascua sicato nũcārĩ burecore Cōāmacũ tiidutírerẽ tiíyigu. Israelya pōna macārãrē corderoare

† 11:11 Génesis 15.6; 17.19; 18.11-14; 21.2. ‡ 11:12 Génesis 22.17. § 11:17-18 Génesis 21.12; 22.1-14. * 11:19 Génesis 22.5. † 11:20 Génesis 27.27-29, 39-40. ‡ 11:21 Génesis 48.1-20. § 11:22 Génesis 50.24-25; Éxodo 13.19; Josué 24.32. * 11:23 Éxodo 1.22-2.2. † 11:24 Éxodo 2.10-12. ‡ 11:27 Éxodo 13.17-14.30.

sĩadutí, cúāye dímena wiserí sopepāmarí wesarire tuusiãdutiya. Teero tiigú, ángelepe tee díre ññajīgū, bauásuguerigare sĩaríyigu. §

²⁹ Israelya pōna macārā Cōāmacūrē padeojĩrā, día Sōārímaare tĩāwayira. Maa aññurō boporímaare tiiróbiro tĩāwayira. Egipto macārāpe cúā siro tĩāwama jĩrā, duapetijōāyira.*

³⁰ Israelya pōna macārā Cōāmacūrē padeojĩrā, Jericó wāmecutiri macā wesare siete burecori sodeayira. Cúā Cōāmacūrē padeorémena tiimacā wesa niiri sãñirō ãtãmena weeri sãñirōca peecũmújōāyiro. † ³¹ Rahab ãmuãmena ñeeape wapatári basoco Cōāmacūrē padeojīgō, Israelya pōna macārā ññadutira jearáre aññurō bocayigo. ‡ Teero tiigó, tiimacā macārā Cōāmacūrē netōñucārãmena diariyigo. §

³² ¿Ñeerē wedenemogādari yuu? Niipetiraye quetire wedemasiña maníã. Gedeón,* Barac, † Sansón, ‡ Jefe, § David,* Samuel, † teero biiri ãpērã profetas tiiríguere wedepetiriga. ³³ Cúā Cōāmacūrē padeojĩrā, biiro tiyira: Apeditári macārãmena cãmerĩsĩã, netōñucãyira; cúāya wederare diamacūrã dutiyira; Cōāmacū “tiápuguda” jĩriguere ñeeyira; yáíwa niirōpũ biadupópacari, cúā padeorémena yáíwaye userire biarí tiyira; ‡ ³⁴ pairíme pecame jũrōpũ sōnecoricãrē, jũriyira; § ãpērã cúārē espadamena sĩadugári, dutijãyira; tutuarimirira tutuara wáyira; cãmerĩsĩãrã wáara, nemorō tutuara wáyira; cúā wãpãrãmena cãmerĩsĩãrã, cúārē netōñucãyira. ³⁵ Siquērã numiã cúā pōna diaarirare masōãrirapure wiyanoýira sũcã.*

Ãpērãpē ñañarō tiinóyira. Cúā padeodúatã, peresuwiipũ niirãrē wionéconobojíya. Cúãpe ãmuãsepũ catiré petihére cudugára, padeodúriyira. ³⁶ Ãpērã ñañarō bui, tãnanóyira. † Ãpērã cōmedárimena siatú, peresuwiipũ duponoyira. ‡ ³⁷ Ãpērã ãtãperimena déesĩãnoyira. § Ãpērã cúāye òpũũrĩ deco widetãnoyira. Ãpērã espadamena páatasĩãnoyira.* Ãpērã suti manirã oveja caseri, cabra caserimena dícu sãñarira cuicãmesãyira. Cúā bóaneorã, ñañarō tiinórira, cãmitunorira niyira. ³⁸ Cúā atibáreco macārã † nemorō aññurã niipacari, atibáreco macārã cúā aññurére ññadugariyira; cúārē cōadugayira. Cōāmacūrē padeoré wapa cúārē ñañarō tiirí, cuira, basocá manirō, yucu manirōpũ, ãtãyucũpũ, ãtãtutiripũ, ditacoperipũ niisodeatiyira.

³⁹ Cōāmacū cúā niipetira padeorí ññagũ, “aññurãrã niĩya” jĩiyigu. Cũu teero jĩri siro niipacari, cũu cúārē “ticoguda” jĩriguere ñeeriya ména. ⁴⁰ Cúā ñeeãdari suguero, Cōāmacū marĩrē nemorō aññurē tiisuguedugarigu niĩwĩ. Cũu teero tiirí siro, cúā marĩmena sĩcãrõména aññurã quẽñojeaadacua.

§ 11:28 Éxodo 12.21-30. * 11:29 Éxodo 14.21-31. † 11:30 Josué 6.12-21. ‡ 11:31 Josué 2.1-21. § 11:31 Josué 6.22-25. * 11:32 Jueces 6-8. † 11:32 Jueces 4-5. ‡ 11:32 Jueces 13-16. § 11:32 Jueces 11-12. * 11:32 1 Samuel 16.1-1 Reyes 2.11. † 11:32 1 Samuel 1.1-25.1. ‡ 11:33 Daniel 6. § 11:34 Daniel 3. * 11:35 1 Reyes 17.17-24; 2 Reyes 4.25-37. † 11:36 Jeremías 20.2; 37.15. ‡ 11:36 1 Reyes 22.26-27. § 11:37 2 Crónicas 24.21. * 11:37 Jeremías 26.20-23. † 11:38 “Atibáreco macārã” jĩnoã Cōāmacūrē padeohérare.

12

Jesuré n̄n̄ndutíre

¹ Teero tiirá, cūārē wācūāda. Cūā pa_n duuro manirō “Cōāmacū ‘ticoguda’ jīrigrue tico_ndaqui” jī padeorucúyira. Cūā padeorigrue wācūrā, maricā teerora padeorucújāāda. Cūārī basocū máata jeadugagu tiiróbiro niāda. Cūū niipetire nūcārēre cūūjā, cutawáqui. Cūū nūcārēre cūūre tiiróbiro marī niipetire ñañaré tiirēre duujārō booa. Teeré duurá, Cōāmacū boorépere tiirucújārō booa. ² Jesuré wācūnūnūsero booa. Cūūrā marīre sicato padeorī tiiwí. Cūūrā marīre padeoyapácūtiri tiigúdaqui. Cōāmacūrē padeojīgū, cūū too síro n̄senire b̄uāádarere wācūgū, curusapū p̄abiaturere n̄cājāyigū. Boboro manirō diayigū. Teero tiigú, mecātīgārē Cōāmacūya wāmo diamacūniñape jeanuāqui.

³ Múā Jesús ñañarō netōrigrue wācūña. Ñañarā cūārē bayiró ñañarō tiiyira. Teero tiirá, múācā ñañarō netōrā, páasūtiro manirō cūārē padeorucújāña. ⁴ Ñañarā cūā ñañaré tiirí, múā wederé wapa múārē sīārī t̄gueñañaria ména. ⁵ Sīcū basocú cūū pōnarē wederébiro Cōāmacū múārē wedei. Cūūye queti jóaripūpū wederigrue ¿wācūrigari? Biuro jīñā: Yūn macū, Cōāmacū m̄n̄rē bayiró wederémēna quēnojeádutiri, teero iñacōārijāña.

Cūū m̄n̄rē tutiri, páasūtirijāña.

⁶ Cōāmacū cūū maīrārē bayiró quēnojeári tiiquí.

Niipetira cūū pōnarē cūā ñañaré tiirí, ñañarō tiiquí,* jī jóanoā. ⁷ Múā ñañarō netōrā, “Cōāmacū marīre quēnojeádutigu tiiquí” jīrā, n̄cājāña. Cōāmacū múārē cūū pōnabiro tiiquí. Niipetira pac̄sūm̄ñā cūā pōnarē quēnojeári tiicúa. ⁸ Cōāmacū niipetira cūū pōnarē quēnojeári tiiquí. Cūū múārē quēnohērī, cūū pōna díamacū mee niicu. Pac̄s manirā, teero b̄uarira tiiróbiro niicu. ⁹ Apeyerēja, marī wīmarā niirī, marī pac̄sūm̄ñā marīre quēnojeári tiiwá. Cūā teero tiirigrue marī padeowá. Teero tiirá, marī Pac̄s ūm̄ñāsepu niigúpereja toorá nemorō yūno booa. Teero yūnucujārā, catirucujāādacu. ¹⁰ Marī pac̄sūm̄ñā atibārecopū macārā, marī cūāmenā niirī, marīre quēnojeári tiiwá. Cūā añurō niidutira, cūā pōtēōrō quēnowā. Cōāmacūpe marīre cūū tiiróbiro ñañaré manirā niidutigu, quēnojeári tiiquí. ¹¹ Diamacūrā niā: Marīre quēnojeári tiirítabere t̄saya maniā. Pūni niā. Teero niipacari, quēnorémēna añurō wāari tiia. Too sírop̄re añurō cūū booróbiro diamacú tiādacu; añurō niirecutirere b̄uāādacu.

Cōāmacūyere t̄uodugáheri, quio niā

¹² Teero tiirá, basocá wāmorī, d̄pori tutuhera tiiróbiro niirijāña; wācūbayinemoña. ¹³ Múā diamacú tiirá, maarē sugewara tiiróbiro niādacu. Múā teero tiirí, opayuriro tiiróbiro wāagucā múārē añurō n̄n̄ngúdaqui; padeotutúanemogádaqui. Opayuriro tiiróbiro wāanemoriqi.

¹⁴ Niipetiramēna cúaro manirō añurō niirecutiya. Ñañaré tiiró manirō niñā. Ñañaré tiirá marī Ōpūrē iñariadacua. ¹⁵ Múā t̄omasñā: Sīcūno Cōāmacū marīre añuré ticorēre duurijāārō. Sīcūno cūū wedeseremēna, cūū tiirémēna āpērā padeorēre ñañorijāārō. Teeré tiigú t̄a ñañaré tiiróbiro

* 12:6 Proverbios 3.11-12.

niiqui. Taa ñañaré wiiró, oterére ñañocú. ¹⁶ Teero biiri sícño cū nūmo niñhēgōmena ñañaré tiirjāārō. Teero biiri sícño Cōāmacū marīrē ticoadarere “bāri niirē niā” jī wācūrijāārō. Esaú teero tiiyigu. Juabóagu, cū basocá sōwū niirere yaarēmena cū baipere wasoyigu. ¹⁷ Múā masīcu: Too síro Esaú cū pacu “mūārē āñurō wáaadacu” jī wedecūri boomiyigu. Cū pacupe “mū bairé teeré cūūpetitoaawū” jīiyigu. Cū teero jīrī tuogú, bayiró utiyigu. Teero utipacari, cū pacu cū bairé cūūriguere wasomasīña maniýiro.

¹⁸ Múā tíato macārā Israelya pōna macārā tiiróbiro ātāgū padeñamasīrigupure jearia. Tiigupāre bayiró jūūyiro. Toopāre bayiró nañtīāyiro. Bupo páa, wīno bayiró wāayiro. ¹⁹ Teero biiri múā tíato macārā tiiróbiro corneta busarere tuoríā. Cōāmacū wedeserecārē tuoñaría. Cūāpeja cū wedeseri tuorá, cuiremena “nocōrōrā wedeseoro sáa” jīyira. ²⁰ Cōāmacū dutiariguere cuinetōnerā, teero jīyira. Cū dutiarigue biiro jīyiro: “Atigū ātāgūpāre cutacūgūnorē ātāperimena déesīñā; o saderīgūmena sīñā. Wāicuracārē teerora tiiyá”, jīyigu Cōāmacū. ²¹ Teero wāarigue quionetōjōāyiro. Teero tiigú, Moisés basiro biiro jīyigu: “Yūu cuinetōgū, ñapōpiga”, jīyigu.

²² Múāpeja tiigupū jearono tiirā, Cōāmacū putopū jearu. Toopū Cōāmacū catirucugūya macā, āmuāsepu niirí macā niā. Tiimacā Jerusalén wāmecutiri macā niā. Ītāgū Sion wāmecutirigucā niā. Tiimacāpū ángelea paū peti niicua. ²³ Cūā neā, cūārē ūsenipeocua. Cōāmacū pōna cū “ticogūda” jīriguere ñeēādaracā toopūra niicua. Cūā wāmerē āmuāsepu jóatunore niicu. Toopūra Cōāmacū niipetirare besegū niiqui. Teero biiri too suguero macārāpū diarira marīmena sícārōmēna āñurā quēnojeárira toopū niicua. ²⁴ Jesús toopū niiqui. Cū mama netōnére quetire néeatirigu niī. Jesuyé dí marī ñañaré tiirere coseré toopū niicu. Cūye dí Abelye dí nemorō wapatía.†

²⁵ Teero tiirā, Cōāmacū múārē wedegūre sūnarjāña. Too suguero macārārē Cōāmacū atibūrecopure baurocā wedeseyigu. Cūā cūārē sūnayira. Teero tiirā, Cōāmacū cūārē ñañarō tiādarere dutiwámasīriyira. Marīpereja Cōāmacū āmuāsepu wedesequi. Teero tiirā, marī cūārē sūnarī, nemorō ñañarō tiigúdaqui. Dutiwámasīña maniādacu. ²⁶ Tíatopure Cōāmacū wedeseri, dita cāmeñayiro. Atitópere cū “tiigúda” jīriguere cūye queti jóaripūpure buenoā: “Sīcārī dita cāmeñarī tiinemógūda. Dita dícuere cāmeñarī tiirīcu; āmuāsepu niirécārē cāmeñarī tiigúda”,† jīyigu. ²⁷ Cū “sīcārī dita cāmeñarī tiinemógūda” jīgū, ateré jīgū tii: Niipetire cū bauanériguere néecomasiñenore cōāgúdaqui. Néecomasiña maniré dícu putuāadacu. ²⁸⁻²⁹ Cōāmacū Ōpū niirō marī cūūmena niādarō néecomasiña maniā. Teero tiirā, Cōāmacūārē ūsenire ticoada. Cū tūsarópūra cūārē marī padeorere wiyaáda. Marī Ōpū Cōāmacū niipetire ñañarere āñurō jūūpetiri tiirimebiro niī. Teero tiirā, cūārē padeorā, quioníremena padeoáda.

13

Cōāmacū tūsarére tiiyá

† 12:24 Génesis 4.10. ‡ 12:26 Hageo 2.6.

¹ Múã Jesuré padeorá sîcûpõna tiiróbiro câmerĩ maĩrucujãña. ² Múãye wiseripu jearáre añurõ bocaya. Teeré acabórijãña. Æpërã teero tiirã, ángelea jearirare bocayira. “Ángelea niicua”, jĩ masĩriyira.

³ Peresuwiipu niirãrê wãcũña. Cúãmena toopú niirã tiiróbiro tugueñaña. Ñañarõ netõ, cãmitunoriracãrê wãcũña. Múãcã cúãbirora õpũcutia. Teero tiirã, ñañarõ netõápumasã.

⁴ Niipetira wãmosĩarirare quoníremena ññaña. Múã nãmosãnumiã ni-ihērãmena, múã manũsũmũã niihērãmena ñeeaperijãña. Numomanirã, manũmanirã noo booró ñeeapecãmesãrãrê Cõãmacũ ñañarõ tiigúdaqui. Teero biiri wãmosĩarira niipacara, Æpërãrê ñeeaperare ñañarõ tiigúdaqui.

⁵ Niyerure bayirõ peti ugaripéarijãña. Múã cõorémene useniña. Cõãmacũ biiro jĩrigu niiwĩ: “Mũrê sîcãrã duucũricu; cõãwaricu”,* jĩrigu niiwĩ. ⁶ Teero tiirã, wãcũbayiremene biiro jĩmasã:

“Marĩ Õpũ yũre tiápuu niĩ. Sîcũ yũre ñañarõ tiidugãri, cuiria”,† jĩmasã.

⁷ Múãrê sũonírirare Cõãmacũye queti múãrê wederirare wãcũrucujãña. Cúã añurõ tiirécũti yapacutĩriguere wãcũña. Cúã padeorírobro tiinũnũseyã.

⁸ Jesucristo wasoríqui. Too sũgueropũ, mecãtígãrê, too síropure teerora niirucugúdaqui. ⁹ Teero tiirã, Æpërã múãrê merẽã wederi, tũonũnũserijãña. Cõãmacũ cúã añuré ticorémene marĩrê yeeripũnarĩpu wãcũtutuari tiáro. Marĩ yaaré marĩ yeeripũnarĩrê wãcũtutuare ticoricu. Teero tiirã, múãrê “ateré yaaya; teeré yaarijãña” jĩrĩ, tũorijãña.

¹⁰ Jesús marĩ ñañaré tiiré wapa sããnórigu niiwĩ. Cõãmacũwiipu paiã wáicũrãre sããrã, teemena Cõãmacũrê acabóre sããrã tiimícuã. Teero tiirã, cúã Jesús acabóre masĩricuã. ¹¹ Paiaré dutigú Æñunetõjõãri Ta-tiapũre wáicũraye díre néesãwãqui. Tee díre Cõãmacũrê ticoqui, basocã ñañaré tiárigue wapare acabóre sãigú. Cúãye õpũãrĩrê macã wesapu néewa, sóedutiqui. ¹² Teero tiiróbiro Jesús macã wesapu ñañarõ netõ, diayigu. Cũye dímena marĩrê añurã pũtuári tiigú, teero tiyígu. ¹³ Cũũ macã wesapu diarigue “bobo niã” jĩnoyiro. Cũũ diari, basocã cũũrê tuti, doojãyira. Marĩcãrê Æpërã tuti, doopacãri, cũũrê nũnũãda. Cúã doorére teero tugueñajããda. ¹⁴ Atibúrecore marĩ niirĩ macãrê niidoaricu. Apemacã too síropũ marĩ niirucudari macãrê yuera tia. ¹⁵ Teero tiirã, Cõãmacũrê usenire ticorucujããda Jesucristo marĩrê añuré tiiríguemena. Tee marĩ Cõãmacũrê ticoré niã. Cũũmena usenirã niijĩrã, Æpërãrê biiro jĩãda: “Cũũ marĩ Õpũ niĩ; añunetõjõãrĩ”. ¹⁶ Teero biiri Æpërãrê añurõ tiirére acabórijãña. Múã cõorémene Æpërãrê tiápuya. Múã teero tiiré múã Cõãmacũpũre ticorébiro niã. Múã teero tiirĩ, useniqui.

¹⁷ Múãrê sũonírãrê yũya. Cúã dutirére tiyã. Cúã múãrê apeyepere padeorĩ jĩrã, ññanũnũse, buerucucua. Cúã ateré masĩcuã: Too síro Cõãmacũ cúãrê “¿diamacũ bueri; o merẽã buerite?” jĩ sãĩñágúdaqui. Múã cúã dutirére yũrĩ, useniremene múãrê coteadacua. Cúãrê bóaneõrã niirĩ tiirĩjãña. Múã cúãrê netõnũcãrĩ, cúã múãrê añurõ tiápumasĩribocua.

* 13:5 Deuteronomio 31.6. † 13:6 Salmo 118.6-7.

18 Ɖsārē Cōāmacūrē sãĩbosárucujãña. Ɖsã ãñurõ diamacú tiijĩrã, ãñurõ yeeripũnacutia. Niipetirere ãñurõ tiidugáa. 19 Múã yũre bayiró sãĩbosári booa. Múã sãĩrĩ, Cōāmacũ boorĩ, máata múã pũtopũ niigũdacu sũcã.

Wedeyaponorigue

20 Cōāmacũ múãrē ãñurõ niirecutirere ticogú niĩ. Cũũrã Jesuré oveja cotegú tiiróbiro niigú ãñugárē diarigupure masõrigũ niiwĩ. Cũũrã marĩ Őpũ Jesucristoye díimena mama netõnédoare quetire jeari tiirígũ niiwĩ. 21 Cũũrã múãrē diamacú quẽnojeári tiáro. Niipetire múã tiirémene ãñurã niirĩ tiáro. Teero tiirĩ, cũũ boorére tiimasĩãdacu. Cũũrã Jesucristo tutu-aremena marĩ cũũ tãsarére tiirã niirĩ tiáro. Cristore usenipeorucuada. Teerora tiáda.

22 Yãa wedera, yũũ múãrē wederere ãñurõmena tũoyá. Ate yũũ múãrē jóacoriipũ yoeripũ niã. 23 Múãrē ateré wedea: Marĩya wedegũ Timoteo peresuwiipũ niĩarigure wionécotoayira mée. Cũũ máata yũũ pũtopũ jeari, múã pũtopũ wáagu, cũũrē néewaguda.

24 Niipetira múãrē sũonírã ãñuãrõ. Niipetira Jesuré padeorácã ãñuãrõ. Italia macãrã múãrē ãñudutiya.

25 Cōāmacũ múã niipetirare ãñuré ticoaro. Teerora tiáro.

SANTIAGO jóaripũ

Ñuduticorigue

¹ YHH Santiago múârê ãñudutia. YHH Cõãmacũrê padecotegũ, teero biiri marĩ Òpũ Jesucristore padecotegũ múârê Israelya põnarĩ macãrã doce põnarĩ macãrãrê apeyé ditapũ wãabaterirare jóaa.

Masĩrê ãñurê Cõãmacũmena atia

² Yãa wedera, múârê noo niirê ñañarõ wáari, “usenirã niiãda” jĩñña. ³ Múã masiã: Múârê ñañarõ wáari, múã Cõãmacũrê padeorére ãñomasiã sũcã. Ññurõ padeorĩ, wãcũtutuare múârê jeanemoã. ⁴ Tee wãcũtutuare múãpure jeapetiario. Tee jeari, padeotutũara, basocã ãñurã, péerogã padeoré dũsanóhẽrã niiãdacu.

⁵ Masĩrê cõohérano Cõãmacũrê sãĩrõ. Ticogũdaqui. Cõãmacũ tutiro manirõ niipetirare cúa sãĩrê nemorõ ticonemoqui. ⁶ Padeorémena sãĩrõ. “Õba, ticoriboqui” jĩrõ manirõ sãĩrõ booa. Teero jĩrãno día pairímaa maquẽ ocoturĩ tiiróbiro niiya. Tee wĩno páapuri wãajõãrucu, atijõãatirucu tiia. ⁷ Cõãmacũ teero wãcũrãnorẽ ticoridojãqui. ⁸ Sicabũrecore merẽã, apebũrecore merẽã wãcũcua; sica diamacũ wãcũhẽrã niiya.

⁹ Jesurê padeorã búri niirã ññanopacara, usenirõ booa; Cõãmacũ ññacoropure búri niirã mee niicua. ¹⁰ Pee apeyé cõorácã Jesurê padeorã usenirõ booa. Cúa padeoré cúa cõoré nemorõ wapacutía. Cúa cõorépeja coori sñidíaro tiiróbiro petidiãadacu. ¹¹ Táa muĩpũ bayiró asirĩ, sñijõãcu. Tee cooricã budujõãcu; ãñurê niĩarigue niipacaro, peticũ. Tee tiiróbiro pee apeyé cõorácã cúa niyeru wapataríromena diajõããdacu.

Jĩcõãsarere Cõãmacũ mee tiidutĩ

¹² Ñañarõ wãapacari, wãcũtutuarano usenicua. Cõãmacũ cúa padeorére duuhéri ññagũ, cúaãrê catiré petihére ticogũdaqui. Teeré “ticogũda” jĩrĩgu niĩwĩ cúaãrê maĩrãrê.

¹³ Sícãno ñañarê tiidugáro jeari, “Cõãmacũ yũre teero tiidutĩ” jĩrĩjãrõ booa. Cõãmacũ ñañarê tiidugágũ mee niĩ. Cũ ãpẽrãrê ñañarére jĩcõãsãgãno mee niĩ. ¹⁴ Biirope biia: Ñañarê tiidugárere wãcũsũgueari siro, ñañagũ jĩcõãsãrõ tiiróbiro wãacu. Teero tiigũ, apeyenó ñañarê tiidutĩrere péerogãmenarã “jáũ” jĩjãqui. ¹⁵ Cũ tee ñañarê tiidugãremena ñañarére tiiquĩ. Cũ niipetire tiirĩpojĩgũ, catigũ niipacu, diarĩgu tiiróbiro niitoaqui.

¹⁶ Yãa wedera, wisirijãña. ¹⁷ Niipetire ãñurê, teero biiri diamacũ maquẽ marĩrê diijeácu; teeré ticoqui Cõãmacũ ãmũãsepe niigũ. Cúaãrã niiquĩ niipetira sñãwócorare, ãmũãsepe bauráre tiirĩgu. Cũ wasorĩqui; cúaãrê cãmotáreno manicũ. ¹⁸ Cõãmacũ cũ boorĩrobirora cúaãye queti diamacũ maquẽmena marĩrê catiré petihére ticorĩgu niĩwĩ. Teero cũ diamacũ bueré cũũriguere ãñurõ padeosũguéjĩrã, ote dũca cõorĩgu butisũguerepa tiiróbiro niicu. Butisũguerepa Cõãmacũrê usenire ticorépa niirucuyiro.*

Cõãmacũrê padeorã diamacũ tiirécũtĩre

* 1:18 Éxodo 23.16,19.

19 Yáa wedera, ateré masiña: Ñpěrá wederi, tuomasĩáda jĩrã, ãñurõ tuoyá. Múã cúa wederere tuotóa, wãcũtoarapu wedeseya; máata cúarijãña. 20 Marĩ cúara, Cõãmacũ boorõ tiiricu. 21 Teero tiirã, niipetire múã ñañarõ wãcũrere, ñañarẽ tiirẽcutirere duujãña. Cõãmacũrẽ “jáu” jĩ, cũye queti marĩrẽ cũũ cũũrere diamacũ padeoyá. Tee quetire tuo, padeorã, múã netõnénoãdacu.

22 Cõãmacũye quetire búri peti tuorijãña. Tuorã siro, tee queti dutirere tiiyá. Tiihéano cúa basiro jĩditora tiicúa. 23 Tee quetire tuo, tee dutirere tiihéano biiro biii: Cũya diapóare ñnorõpũ ññaqui. 24 Cũ baurere ãñurõ ññaari siro, cãmenucã witiwagura, acabójãqui. 25 Ñpĩpẽ cũ Cõãmacũye tuorãriguere wãcũrucu, acabóriqui. Cõãmacũ dutirõbirora cũũ tiirucújãqui. Cũũ teero tiirẽcutiremena Cõãmacũ cũũrẽ usenirĩ tiigúdaqui. Cõãmacũye queti diamacũrã niã. Teeména marĩ ñañarẽ dícu tiidugãmãriguere tiiduri tiirigu niiwĩ.

26 Ñpĩ “yũũ Jesuré padeogú niã” jĩ wãcũmiqui. Teero jĩpacu, ãpěrãrẽ ñañarõ wedesequi. Teero tiigú, cũ basiro jĩditogu tiiqui. Cũnorẽ padeorẽ búri niirẽ niã. 27 Cõãmacũ marĩ Pacu diamacũ padeogúpeja biiro tiirẽcutiro booa: Pacu manirãrẽ, wapewia numiãrẽ cúãrẽ merẽã wáari, tiápuro booa. Teero biiri atibúreco maquẽ ñañarere tiinunúserijãrõ booa.

2

Basocãre sícãrĩbíro ññaña

1 Yáa wedera, múã marĩ Ñpũ Jesucristo ãñunetõjõãgũrẽ padeojĩrã, basocãre sícãrĩbíro tiiyá. 2 Apetõ tiigú, ãmũ sícũ múã nearĩ wiipu sããatiboqui. Cũũ wãmosũã tuusãri beto oro beto, suti ãñurẽ sãñagú niiboqui. Toorã ãpĩ apeyenõ cuohégũ sutirõ bucroniãrõ sãñagú sããatiboqui sũcã. 3 Múãpe padeorẽmena suti ãñurẽ sãñagũrẽ ñña, cũũrẽ “ãno ãñurõpũ duiya” jĩbocu. Apeyenõ cuohégupereja “jõõ nucũña” o “ãno yepapu duijãña” jĩjãbocu. 4 Múã teero tiirẽmena basocãre sícãrĩbíro tiihẽra tiicú. “Suti ãñurẽ sãñagú bóaneõgũ nemorõ wapapacã”, jĩ wãcũmicu. Tee wãcũrẽ ñañarẽ niã.

5 Yáa wedera, yũũre tuoyá: Apeyenõ cuohéranorẽ Cõãmacũ besequi, cúa padeorẽ pairõ wapacutiro wáaaro jĩgũ. Cũũ putopũ wáaaro jĩgũ, besequi. Cũũ jĩrirobirora cũũrẽ maĩrã cũũ putopũ niãdacua. 6 Múãpe apeyenõ cuohérrare doo, bobosãcu. ¿Noã múãrẽ tiãpei? Pee cuorã tiãpecua. ¿Noã múãrẽ ñee, queti beserĩ basocu putopũ néewadutii? Cúãrã tiicúa. 7 Cúãrã múã padeogú wãmerẽ buijãcu. Múãpe cũũ wãmerẽ padeorẽmena jĩcu.

8 Múã Cõãmacũ dutirere ãñurõ tiipetidugara, cũũye queti jóaripũpu jĩrõbirora tiiyá: “Mũũ basiro maĩrõ tiirõbirora ãpěrãcãrẽ maĩñã”.* Teerẽ tiirã, diamacũ tiirã tiia. 9 Múã basocãre sícãrĩbíro tiihẽra, ñañarere tiirã tiia; Cõãmacũ dutirere netõnucãrã tiia. 10 Sícũno Moisére dutirẽ cũũrigue niipetirere tiipetipacu, sicawãme tiihérogãmenarã, tee dutirẽ niipetirere netõnucãgũ niiqui. 11 “Ñpĩ numorẽ ñeeaperijãña”, teero biiri “basocãre sããrĩjãña” jĩrere dutirigu niiwĩ Cõãmacũ. Múã sícũrẽ sããrã, ãpĩ numorẽ ñeeaperipacara, Moisére dutirẽ cũũriguere netõnucãrã tiicú. 12 Cõãmacũ múãrẽ mama dutirẽ cũũriguemenã† múã tiiriguere ñña, wapa

* 2:8 Levítico 19.18. † 2:12 Mama dutirẽ cũũrigue “ãpěrãrẽ maĩñã” jĩrẽ niã.

tiigúdaqui. Teero tiirá, añurō wedeserecuti, ãpērārē añurō tiirécutiro booa. ¹³ ãpērārē bóaneō ññahēri siro, Cōāmacūcā bóaneōrō manirō wapa tiigúdaqui. Bóaneō ññarirapeja cūu wapa tiirópure cuiro manirōmena añurēre ñeerā wáaadacua.

Ññurē tiirēmēna Jesurē padeoró booa

¹⁴ Yáa wedera, sīcū “yuu Jesurē padeóa” jīi boqui. Teero jīipacu, ãpērārē añurē tiieñoriboqui. Cūu padeorē ¿ñeenómena wapacutibogari? Teero padeorē cūurē netōrī tiirīcu. ¹⁵ Apetó tiirá, Jesurē padeorá suti wasoré cuohēra, yaaré cuobayíhera múāmena niibocua. ¹⁶ Sīcū múā menamacū cūārē ateré jīi boqui: “Múā añurō wáaya; yusuári, asibusúre suti sãñajirã niñña; múā yaadugarecōrō yaaya”, jīi boqui. Cūu cūā boorere ticoripacu, cūu tee jīirē wapamaníã. ¹⁷ Marī padeorē tee queorē tiiróbiro niñã. Marī padeopacára, ãpērārē tiápuheri, wapamaníã.

¹⁸ Apetó tiigú, yuu jīiñiguere padeohéguno ateré jīi boqui: “Sīcū añurēre tiirīpacu, Jesurē padeoquí. ãpērē añurépere tiiquí?”. Cūu teero jīirēre biiro wedeguda: “Cūu añurē tiirīpacari, ¿deero tii marī cūu Jesurē padeorēre ññamasíboatau? Cūu añurē tiieñoremēna cūu Jesurē padeorēre ññamasíbocu”.

¹⁹ Cūupe “Cōāmacū sīcūrã niiqui” jīi padeoquí. Tee añuniã añurópeja. Wātīãcā padeocúa tiirápuja. Tee wácūrã, ñapōpicua cuira. ²⁰ Cūu tuomasírido jagū niñi. Yuu jīiñiguere wácūbua, ateré masīrō booa: Marī “Jesurē padeóa” jīipacara, ãpērārē añurō tiihéri, marī padeorē wapamaníã. ²¹ Marī ñecū Abrahamye maquērē wedeguda. Abraham cūu macū Isaare útábú sotoápu siatúpeomiyigu. Cōāmacū cūu tiirēre ññagū, cūurē “añugárã niñi” jīi ññayigu. ²² Atecārē tuomasírō booa: Abraham Cōāmacūrē padeoyigu. Teemēna Cōāmacū tiidutírobirora tiiyigu. Teero tiigú, cūu tiirēmēna cūu padeorēre tiyapacutiyigu. ²³ Teero cūu tiirīguemēna Cōāmacūye queti jóaripū niiré diamacú wáaro tiiríro niiwū. Tiipū biiro jīiã: “Abraham Cōāmacūrē padeoyigu. Teero tiigú, Cōāmacū cūurē ‘añugárã niñi’, jīi ññayigu”, † jīi jóanoã. Too síro Cōāmacū Abrahamrē “muu yuu menamacū niñã” jīirigu niiwī.

²⁴ Tee quetimēna ateré añurō masīnoã sáa: Marī Cōāmacūrē padeorá añurō tiirí, Abrahamrē tiiróbiro marīrē “añurárã niñiya” jīi ññaqi. Userimēna dícu “Cōāmacūrē padeóa” jīirārē “añurárã niñiya” jīi ññariqui.

²⁵ Teerora wáayiro too suguero macōpu ãmñārē ñeeape wapatárigore. Coó Rahab wāmecutiyigo. § Judíoa cooya macā macārã wāpārã niyira. Coó Cōāmacūrē padeojīgō, judíoa jeari, añurō bocayigo. Too síro cūā dutiwáadarimarē eñocóyigo. Cōāmacū coo tiirēre ññagū, coore “añugōrã niyo” jīi ññayigu.

²⁶ Atemēna puñáa: Sīcū Jesurē padeopacú, añurē tiihéri, cūu padeorē wapamaníã. Cūu padeorē sicaōpñū yeeripūna duuári siro tiiróbiro niicu; catīricu.

3

Ññemorē cāmótamasīrō booa

¹ Yáa wedera, múā watoapure pau peti basocáre buerá niirijārō booa. Múā masīcu: Cōāmacū ãsã Jesuyere bueré wapa ãsã tiirīguere ãpērã nemorō añurō besegúdaqui, ãsārē wapa tiádari suguero. ² Marī niipetira

pee ñañaré tiirucúa. Sícū péerogã ñañaré wedesehegano añugú peti niiqui. Cūū wedeseāmajādugarere cāmotámasīgū, niipetire cūū ñañaré tiidugárecārē cāmotámasīqui. ³ Marī cōmebetórigārē caballoaye useripu sããã, caballoa marīrē yñaro jīrã. Teebetorigãmena marī wáadugaropu cūāmena wáamasĩã. ⁴ Teerora niã dooríwacārē. Tiiwá pairíwu ni- ipacari, wīno bayiró páapucopacari, tiiwyrē waatúgu péeripīgāmenarã cūū wáadugarope waatúcoi. ⁵ Marīya ñemerōmena teerora wáacu. Marīya ñemerō marīya ðpūū dñarógã niipacaro, pee peti wedeseremena paure ñañomasĩã. Pecame péerimegã niipacaro, marī sīáyócori, pairó macāñucū niĩarirore jūūpetiri tiia. ⁶ Pecame tiiróbiro niã marīya ñemerō. Péerogã niipacaro, pee ñañaré wedesemasīcu. Noo booró niipetire ñañaré wáari tiicú. Tee ñañarō wedesere wātīmena pñatocaticu. Niipetiro marī catirí bñecorire añurō niimiāriguere ñañocú.

⁷ Basocá niipetira wáicurare, wñrãre, yeparu wéerare, día macārãre yñari tiimasīcu. Cūā sicatorpura yñari tiimasīnotoarira niiwã. ⁸ Marīya ñemerō docare yñari tiimasīricu. Añurē dícu wedesedugapacara, ñañaré wedesecu. Aña bacarí, cūū nima ticoro tiiróbiro marī wedesere basocãre ñañarō tiicú. ⁹ Marīya ñemerōmena Cōāmacū marī Ōpūrē marī Pacure usenire ticopacara, basocãre cūū tiiróbiro baurá tiinórirare ñañarō wedesea. ¹⁰ Sicauseromena Cōāmacūrē usenire ticoa; tiuseromenarã ãpērãrē ñañarō wedesea sūcã. Yáa wedera, teeré tiiríjãrō booa. ¹¹ Sicacope oco witiirí copereure oco añurē, oco ñañaré witiiricu. ¹² Narañagū pica dñacatiricu. Picagu use dñacatiricu. Tee tiiróbiro oco móã ocare witiirí copereure oco móã ocahere witiiricu.

Diamacú tñomasĩrã tiiré

¹³ Múã watoapure añurō tñueñapōtēñocōrã, tñomasĩrã niicua. Cūā añurō tiirécutirere ññoãrō “yñu tiirére ññaña” jīrō manirō. Biiro tiigáno tñomasīgū peti niĩ. ¹⁴ Múã tñomasĩpetipacara, ãpērãrē doe, cūārē pesucutira, “ãpērã nemorō tñomasĩã” jīrijãña. Múã teeré tiirécutira, diamacú maquērē cōãrã tiia. ¹⁵ Tee cūā tñomasĩmiārigue Cōāmacū ticoré mee niã. Atibúreco maquē wãcūrē niã; basocá cūā basiro wãcūrē niã; wātĩã wãcūrēno niã. ¹⁶ Múã watoapu doere, teero biiri pesucutire niirí, sīcãrōmēna niirecutiherecã niĩadacu. Noo booró niipetire ñañaré wáadacu.

¹⁷ Cōāmacū tñomasĩre ticoré cñorãpeja ñañarere ãmaãrō manirō niicua. Cūãjã biiro niicua: Añurō niirecutirere boorã, basocãre añurō wépeora, wederere añurō tñoñérã, ãpērãrē bóaneō ñnarã, niipetirare añurē tiirã, niipetirare sīcãrībĩro tiirã, tiiditóro manirō añurō tiirécutira niicua. ¹⁸ Añurō niirecutirere tiidugáranu añurō niirecutire maquērē wedesecu. Too síropure cūã teero jīĩariguemena diamacú niirecutirere ññaãdacua.

4

Atibúreco maquērē maĩré

¹ ¿Ñeeména cãmeríquēĩ? ¿Ñeeména cãmerítutii? Múã popeapu ñañaré tiidugãre, wãcūñññseremena teero wáaa. ² Múã apeyenó cuodugápacara, bñamasīricu. Cuodugára, ãpērã cñorãre sīãcú. ãpērã cñorere ññañrã, ññatuticu. Múã boorere bñamasĩhērã, cãmerítutiãmajãcu; cãmeríquēcu. Múã boorere bñamasīricu, ¿deero tiirã? Cōāmacūrē sãiríjãrã. ³ Sãipacãri,

Cõãmacũ ticoriqui. Ññurõ wãcũrémēna sãĩricu; múã cũũ ticorémēna ññañarē tiidũgãcu.

⁴ Múã s̄icõ numiõ manuc̄tipaco, apegõ manurē maĩgõ tiirõbiro niicu. Atibũreco maquẽrē maĩrãno Cõãmacũrē ññatutira tiirõbiro niicua. Múã teeré mas̄icu. Teero tiirã, atibũreco maquẽrē maĩdũgãrano Cõãmacũrē ññatutigu tiirõbiro wãacua. ⁵ Cõãmacũye queti jõaripũpu bũri peti ate jõanonõ mee tiia: “Cõãmacũ marĩrē Espĩritu Santore ticorigu niijĩgũ, ãpẽrãrē nemorõ cãũrē marĩ maĩrĩ booquĩ”,* jĩ jõanoã. ⁶ Cõãmacũ marĩrē ãñurõ tiigũ tiiapunemas̄iqui. Teero tiirõ, cãũye queti jõaripũpu ate jõanoã: “Ãpẽrã nemorõ niia” jĩrã Cõãmacũ tiiapurere c̄uor̄icua.

Teero jĩñhẽrãpe cãũ tiiapure c̄uoc̄ua,†

jĩ jõanoã.

⁷ Teero tiirã, Cõãmacũ dutirere ãñurõ yũrã niina. Satanás múãrē jĩcõãsarĩ, wãcũtutuaya. Wãcũtutuari, yoari mee nii, wãajõãgũdaqui.

⁸ Cõãmacũrē wãcũrucujãña. Múã teero tiirĩ, Cõãmacũ múãmena niiru-cujãgũdaqui. Múã ññañarē tiirere tiidũjãña. Múã Cõãmacũrē, teero biiri atibũreco maquẽrē s̄icãrõmēna maĩdũgãra múã teero wãcũrere wasoyã.

⁹ Múã ññañarē tiirere wãcũ, wãcũpati, utiya. Múã buimĩrigue utiré wasoáro. Múã usenimirigue bóaneõrõ tũgueñare wasoáro. ¹⁰ Múã marĩ Õpũ ññacoropure “yũ bũri niigũ niia” jĩ wãcũrucuri, cãũ múãrē ẽp̄atĩ macãrã wãari tiigũdaqui.

Marĩ “pecamepũ wãagudũ niĩ” jĩmas̄iricu

¹¹ Yãa wedera, cãmerĩ buiãperijãña. S̄icãrĩbĩro padeopacã, s̄icũ ãpĩrē buijãgũ, cãũrē “pecamepũ wãagudũ niĩ” jĩgũ tiiquĩ. Teero jĩgũno Cõãmacũ dutirere buijãgũ tiiquĩ. “Cõãmacũ dutiré nemorõ mas̄iã yũaja” jĩdũgagũ niiqui. Teero jĩgũ tee dutiré maquẽrē tiiriqui. Ññurõ “jáũ” jĩrõno tiigũ, “Cõãmacũ dutiré queorõ niiria” jĩgũ tiiquĩ. ¹² Cõãmacũ s̄icũrã dutirere ticogũ niĩ. Cãũ dícu marĩ tiirere ãñurõ ñña, “pecamepũ wãagudũ niĩ” jĩmas̄iqui. Cãũ dícu marĩrē netõnémas̄iqui. Cãũrã sũcã pecamepũ wãadutimas̄iqui. Múãpe “pecamepũ wãagudũ niĩ” jĩmas̄iricu.

Ñnamigã wãaadare mas̄iã maniã

¹³ Múã biiro jĩrecutia: “Mecãã o ñnamigã tiimacãpu wãaguda. Toopũ s̄icacũma nii, pade, pairõ niyeru wapatãguda”, jĩicu. Múã teero jĩrẽcutirano yũare t̄uoyã: ¹⁴ Múãrē ñnamigãno merẽã wãaadare mas̄iricu. Múã catiré õme tiirõbiro niia; p̄erogã bau, too síro ditijõãã. ¹⁵ Teero jĩrõno tiirã, biirope jĩrõ booa: “Apetõ tiigũ, Cõãmacũ boorĩ, cãũ catiré ticori, teeré tiinõãdacu”, jĩrõ booa. ¹⁶ Múãpe teero jĩria. “Usã basiro too síro tiwãadare mas̄iã” jĩsũguea. Niipetire teero jĩsũguereno ññañaniã. ¹⁷ S̄icãno ãñurē tiirere tiimas̄ipacu, teeré tiihéguno Cõãmacũrē netõnucãgũ tiiquĩ.

5

Pee apeyé c̄uor̄are wederigue

¹ Pee apeyé c̄uorã, yũre t̄uoyã: Múãrē ññañarõ netõrē niiaãdacu. Tee ññañarõ netõãdare wãcũrã, bayirõ acaribĩremena utirã niina. ² Múã pee c̄uoré bóajõããdacu. Múãye sutire butua weejããdacua. ³ Múãye oro, múãye niyerupe cutawi bóajõããdacu. Cõãmacũ cãũ basocãre wapa tiãdari bũreco

* 4:5 Éxodo 20.5. † 4:6 Proverbios 3.34.

jeari, cūū múā ññacoropu tee cutawiriguere ññagūdaqui. Tee cutawirigüe múā niyeru mañí siro, múā ãpērārē tiápüheri siro, teero ññoádadu. “Múā pecamepü wáaadara niitoaa méé”, jñrō tiádadu. Atibúreco petiádari bñreco niipacari, múā bári peti pairó niyeru ññanomiã. ⁴ Múā ãmñãrē oteré dca seedutípacara, wapatípetiririra niiwã. Tee cúãrē niyeru wapatiririguere Cõãmacū ññaqü. Paderá bayiró busurómena “queoró wapatiriawã” jñrere Cõãmacū niipetire sotoapü niigú tñoquí. ⁵ Múãpe atiditapüre pee peti cñonetñncãã. Múã tñsarénorē tiidugápetira niñã. Múã wecúã ãñurō diicutira tiiróbiro niicu; wecúã cúãrē sñãadari bñrecore masñricua. ⁶ Múã ãpērārē cúã bayiró peti wapa cñorípacari, queti beserí basocü pñtopü néewa, “wapa cñooýa” jñicu. Cúãrē sñãdutícu. Cúãpe deero tii masñricua.

Jesucristo pñtuaatiadari sñguero, wãcñtutuadutire

⁷ Yáa wedera, múā masñã: Marí Òpü pñtuaatigūdaqui. Cūū pñtuaatiadari sñguero potocñrō manirō yueya. Sñcū otegú cūū oteré dñcacñtiri cotequí, ãñurétõpü yaaada jñgū. Cūū oteri siro, oco pearoo jñgū, potocñrō manirō yuequí. ⁸ Cūū tiiróbiro múãcã “marí Òpü pñtuaatigūdaqui” jñrã, potocñrō manirō yueya. Wãcñtutuaya. Cūū pñtuaatiadaro jeaadaro péerogã dñsacú.

⁹ Yáa wedera, cãmerí wedepatirijãña, Cõãmacū maríre ññañarō tiirí jñrã. Cõãmacū basocäre wapa tiádari bñreco jeaatiro tiia. ¹⁰ Profetas tiiríguere wãcñña. Cúã Cõãmacūye quetire wederi, ãpērã cúãrē ññañarō tiiyíra. Cúãrē teero tiipacári, ññañarō netõpacára, wãcñtutua, nñcãjãyira. Cúã tiiróbirora múãcã tiiyá. ¹¹ Basocäre ññañarō wáapacari, cúã wãcñtutuari, cúã doca “ãñurã niiwã” jñã marí. Job wãmecñtigüye queti maquẽrē múã masñcu.* Cúãrē ññañarō wáapacari, wãcñtutuayigu. Too síro Cõãmacū cúãrē ãñurō tiiríguẽcãrē masñcu.† Tee quetimenapüra “Cõãmacū bóaneñ ññarē cñogú niñí” jñrécãrē ãñurō ññamasñnoã.

¹² Cõãmacürē wãmepeorijãña. Tee uputí maquẽ niñã. Múãrē sãññarí, “tiáwü” o “tiiríawü” jñrē dícu jññã. Jñnemorijãña, Cõãmacū maríre ññañarō tiirí jñrã.

¹³ Sñcū Jesuré padeogüre ññañarō wáari, Cõãmacürē tiápüre sãñrō booa. Ññenigñnope Cõãmacürē basapeoro booa. ¹⁴ Diarecñtigüno Jesuré padeorá menamacãrã bñtoá dutiräre boocóro booa, cúãrē use tuusñããrō jñgū. Cõãmacū netõñéãrō jñgū, sãñdutíbosaro booa. ¹⁵ Cúã padeorémãna sãñrí, diarecñtigu netõñenogūdaqui. Cõãmacū cúãrē diaré netõñrí tiigúdaqui. Cūū ññañarē tiirí siro niñrí, Cõãmacū cúãrē acabógūdaqui. ¹⁶ Teero tiirá, múã ññañarē tiiríguere cãmerí wedenetõña. Cõãmacürē sãñbosáya, diarecñtirare netõñéãrō jñrã. Sñcū basocú ãñugú padeorémãna sãñrí, Cõãmacū yññrijã tiiríqui. ¹⁷ Elías marí tiiróbiro basocú niyigu. Cūū Cõãmacürē “oco pearijããrō” jñ bayiró sãñyígu. Itiácüma apecüamá deco atiditapüre oco peariyiro.‡ ¹⁸ Too síro Cõãmacürē sãñyígu sñcã. Teero tiiró, oco peayiro.§

¹⁹ Yáa wedera, apeté tiigú, sñcū múãmãna niñarigu merẽã wãcüré wasonóboqui. Cúãrē teero wáari ññagū, ãpñ cúãrē ãñurépere wasorí tiibóqui sñcã. ²⁰ Wasorí tiigúno ññañarē tiiríguere ateré tiiquí: Diari siropüre, ññañarō netõbóarigüre netõñrí tiiquí; acabóre bñarí tiiquí.

Nocñrõrã niñã.

* 5:11 Job 1.1-2.10. † 5:11 Job 42.10-17. ‡ 5:17 1 Reyes 17.1; 18.1. § 5:18 1 Reyes 18.42-45.

PEDRO jóasugueripũ

Ñuduticorigue

¹ Yũũ Pedro Jesucristo cũũyere wededutigu beserigu múãrẽ Cõãmacũ beserirare ãñudutia. Múã yũũ jóacora múãya ditare cõã, aperopũ wáabaterira niuwũ. Teero tiigũ, múã Ponto, Galacia, Capadocia, Asia, Bitinia dita niirãpũre jóacoa. ² Cõãmacũ marĩ Pacũ too sugueropũ cũũ boorirobirora múãrẽ cũũ põna niĩãrõ jĩgũ, besetoarigu niuwĩ. Espĩritu Santomena múãrẽ ñañaré manirã niirĩ tiirĩgu niuwĩ, cũũ dutirere tiĩáro jĩgũ. Jesucristoye díimena múãrẽ cũũyara niirĩ tiirĩgu niuwĩ.

Cõãmacũ múãrẽ ãñunemore ticoaro; ãñurõ niirecutiri tiinemóãrõ.

Cõãmacũ ticoadarere yueré

³ Cõãmacũ Jesucristo marĩ Òpũ Pacũre usenire ticoada. Cõãmacũ marĩrẽ bayiró bóaneõ ñaqui. Teero tiigũ, Jesucristo diarigũpũ masĩguemena marĩrẽ bauánemorira tiiróbiro tiiyĩgu. Cũũ teero tiirĩ, marĩ “too síropũ cũũrẽ ññaãda” jĩmasĩã. ⁴ Teeré masĩjĩrã, Cõãmacũ marĩrẽ ticoadarere yuea. Cũũ ticoadare petirĩcu; ñañaré maniré niicu; teero biiri cũũ ticoadare coori tiiróbiro sĩnirĩcu. Cõãmacũ cũũ ticoadarere ãmuãsepu quẽnocũbosaquei marĩrẽ. ⁵ Múã Jesuré padeocũ. Teero tiigũ, Cõãmacũ cũũ tutuaremena múãrẽ cotequi. Múãrẽ ãñurõ tiĩadare quẽnorĩguerpũ niicu. Atibãreco petirĩ, teeré ãñogũdaqui.

⁶ Teeré wãcũrã, usenicu. Atitópere múã merẽã ñañarõ netõrã tiia ména. ⁷ Múã Jesucristore padeoré oro tiiróbiro niicu. Basocã çorora niĩ? jĩrã, pecame sotoapũ asiopéocua. Ocoári siro, ñañaré poca merẽã jeapeacu; ãñuré oro dícu pũtuácu. Ate tiiróbiro múãrẽ çJesucristore diamacũrã padeomĩ? jĩrõ, ñañarõ netõrĩ tiicũ ména. Múã ñañarõ netõjĩrã, tee oro basiro tiiróbiro pũtuáadacu. Teero tiirã, ãñurõ padeonemórã niĩadacu sãa. Jesucristore padeodũheri ññarã, basocã múãrẽ “cũũrẽ diamacũrã padeoóya” jĩ ññaãdacua. Oro wapapacã niĩã. Wapapacãre niipacaro, petijõacu. Múã Jesucristore padeorépe oro nemorõ wapacũtia. Tee doca petirĩcu. Teero tiigũ, Jesucristo múãrẽ atibãrecomũre pũtuãatigũ, “yũũre ãñurõ padeowũ” jĩgũdaqui.

⁸⁻⁹ Múã Jesucristore ññaririra niipacara, cũũrẽ maĩcũ. Atitóre cũũrẽ ññaripacara, padeocũ. Múã cũũrẽ padeorĩ, múãrẽ pecamepu wáaborirare netõnéqui. Teero tiirã, múã Cõãmacũ pũtopũ wáaadare wãcũrã, bayiró usenicu. Múã usenire diamacũrã niijãrõ tiicũ. Teero tiirã, “teero useniãmajãrã tiia” jĩmasĩña manicũ.

¹⁰ Profetas cũũ múãrẽ ãñuré ticoadarere wedesũguetoayira. Basocãre netõnẽadarere tuomasĩãda jĩrã, cũãcã ãñurõgã buemiyira. ¹¹ Cristo cũãmena niiyĩgu. Cũũ Espĩritu Santo tiĩápuremena cũãrẽ too síropũ wáaadare masĩrĩ tiitõamiyĩgu: “Cristo ñañarõ netõgũdaqui; too síro Cõãmacũ cũũrẽ pee dutirere ticogũdaqui” jĩrere masĩrĩ tiitõamiyĩgu. Cũã “çdeero biiri niĩadari? çÑeenó wáaadari?” jĩrã, bayiró masĩdũgamiyira. ¹² Cõãmacũ cũã masĩdũgari ññagũ, cũãrẽ biiro masĩrĩ tiiyĩgu: “Múã wederé queti múã niiritopũ wáaricu ména” jĩrere masĩrĩ tiiyĩgu. Múã atitópũ

niirāpe ññaādare niyiuro. Cúã wederé queti múã t̄otóacu. Atitóre tee quetire wederá Espírítu Santo ùm̄aãsep̄u ticodiocoriḡu tutuaremena múãrē wedeyira. Jesucristoye queti ãñurē queti niĩã. Ángelea tee queti basocáre netónére quetire “¿deero peti niĩ?” jĩ t̄omasĩdugamicua.

Ññaaré manirã niidutire

¹³ Teero tiirã, “Cõamacũ boorére tiirucújããda” jĩ wãcũyueya. Múã tiíadarere ãñurõ wãcũtoarap̄u tiiyã. “Cõamacũ marĩrē ãñurē ticogũdaqui Jesucristo put̄aaatiri” jĩ wãcũrã, ùseniremena coteya. ¹⁴ Múã Jesuré masĩãdari suguero, cũũ boorére masĩrira niiwã. Bayirõ ññaarere tiidugáj̄iyu. Atitóre múã Cõamacũ põna niijĩrã, too suguerop̄u múã ññaaré tiiriguenorē tiirjãña. ¹⁵ Biirope tiiyã: Cõamacũ múãrē beseriḡu ññaaré manigú niiqui. Teero tiirã, múãcã niipetire múã tiirémena ññaaré manirã niĩña. ¹⁶ Cõamacũye queti jóaripũp̄u tee maquē jóanoã: “Ȳũũ ññaaré manigú niĩã. Ȳũũ tiiróbiro múãcã ññaaré tiirjãña’, jĩyiḡu Cõamacũ”,* jĩ jóanoã.

¹⁷ Cõamacũ niipetirare s̄icãrĩbíro bese, queoró wapa tiiquí; s̄icãrē ðuariquí. Teero tiirã, múã cũãrē “Pacu” jĩjĩrã, múã catiré bãrecorire cũãrē quoníremena ññaña. ¹⁸ Múã ñecãsũm̄ã tiiréc̄utiriguere múãcã tiimúãatirira niimiwã. Cúã tiiréc̄utiriḡu bári niiré niĩã. Cõamacũ múãrē teero tiiréc̄utimirirare netónériḡu niiwĩ. Múã ateré ãñurõ masĩã: Múãrē netónégũ petirénomena (oromena, niyerumena) wapatír̄iḡu ni-iwĩ. ¹⁹ Cristoye díimenape wapatír̄iḡu niiwĩ. Cũũye díi wapapacáre niicu. Cũũye díi cordero posariḡu niihégũ, cãmimanigũye díi tiiróbiro niicu.† ²⁰ Cõamacũ cũũ atibúreco tiíadari suguero, “Cristo basocáre netónégũdaqui” jĩtoayiḡu. Teero jĩpac̄u, máata ticodiocoriḡu niiwĩ. Atitóp̄u marĩye niíadarere netónégũd̄ure ticodiocoriḡu niiwĩ. ²¹ Múã Cristo tiiriguere masĩjĩrã, Cõamacũrē padeocú. Cũãrã Cristo diariḡup̄ure masõriḡu niiwĩ; cũãrē ùm̄aãsep̄u pee ãñurē ticoyiḡu. Teero tiirã, múã Cõamacũrē padeocú. “Diari sirop̄u, cũãmena niíadacu”, jĩicu.

²² Múã diamacú niirére ȳm̄jĩrã, Jesucristore padeorã tiirãra niiwã. Cũãrē padeojĩrã, múã ññaaré tiirére tiidúrira niiwã. Teero tiirã, múã atitóre Jesuré padeorãre ãñurõ cãmerĩ wéepeomasĩcu. Jĩd̄itoro manirõ maĩcú. Cãmerĩ maĩrã, wedeseremena dícu maĩrjãña. Niipetire múã tiirémena maĩñã. ²³ Múã ateré masĩcu: Múã bauánemorira tiiróbiro niirã niicu. Cõamacũ ticoré catiré petihére cuocú. Tee petirícu. Marĩpac̄usũm̄ã catiré ticoriguepe bóadiacu. Cõamacũye queti ãñurē quetipe múãrē catiré petihére cuotóari tiicú. Tee queti diamacú maquē niirucujããdacu. ²⁴ Cõamacũye queti jóaripũp̄u tee maquērē jóanoã:

Basocá tãa tiiróbiro niicua.

Tãa s̄inijõãã.

Cúã up̄atí maquē cuoré macãnucũ maquē coori tiiróbiro niicu.

Coori buducodiaa.

²⁵ Marĩ Òpũ wedesere doca petirícu. Diamacú maquē niirucujããdacu,‡ jĩ jóanoã. Tee wedesere Jesuyé ãñurē queti niĩã. Tee queti múãrē wedenoriro niiwã.

* **1:16** Levítico 11.44-45. † **1:19** Israelya põna macãrã Egiptop̄u witiadari suguero macã ñami, wisericõrõ s̄icũ corderore siãyira. Cũãye díimena tuusiãyira sopepãmarĩ wesarire. Tiĩñami ánglele siãgú wãagu, tee díire ññagũ, tiiwĩ macãrãrē siãr̄iyiḡu. ‡ **1:25** Isaías 40.6-8.

2

¹ Teero tiirá, niipetire ñañaré tiirére tiidújãña. Jĩditonemorijãña. Ti-
iditórjãña. Ìñatutirijãña. Queti jĩnemorijãña. ²⁻³ Marí Òpũ múãrẽ
ãñuré ticorére péero masĩtoajĩrã, nemorõ masĩdugara niĩña. Ûpũrãgã
õpẽcõ bayirõ booyã; teeména bucuáaya. Múãpe cúã tiiróbiro dia-
macá maquẽrẽ bayirõ masĩdugaya. Teeména marĩrẽ netõnére quetire
tuomasĩnemoãdacu.

Ëtãqui wii weenacãriqui tiiróbiro niĩ Jesucristo

⁴ Teero tiirá, Jesucristore ãñurõ padeoyá. Cũũ ãtãqui wii tiiríqui tiiróbiro
niĩ. Tiiquí catiré cõocú. Wii tiirãpe tiiquire boorímiwã. Cõãmacũpe ti-
iquire beserigu niiwĩ. Cũũ Ìñacorõpu wapapacãriqui niiriro niiwũ. ⁵ Múãcã
Jesucristo menamacãrã niijĩrã, ãtãquiri catiré cõoréquiri tiiróbiro niicu.
Cõãmacũ múã ãtãquiribiro niirãmena sicawĩ tiiróbiro tiigú tiiquí. Toopá
múã paiá tiiróbiro niĩadacu. Jesucristo tiipuremena Cõãmacũ dutiré dícuere
tii, cãũrẽ usenire ticoadacu; múã ãñurõ tiirécãrẽ cãũrẽ usenipeoadacu.
⁶ Cõãmacũ tee maquẽ wedeserere jóanoã cãũye queti jóaripũpu:

Tuoyá: Jerusalénpure sicaqui ãtãqui cũũã.

Tiiquire besewũ. Wii weenacãriqui, wapapacãriqui niĩã.

Tiiquí “basocãre netõnégũdu” jĩdugaro tiia.

Cãũrẽ padeogũno “buri peti padeotú” jĩriqui,*

jĩ jóanoã. ⁷ Teero tiigú, cãũ wapapacá niĩ múãrẽ, cãũrẽ padeorãre. Cãũrẽ
padeohérapere Cõãmacũye queti jóaripũpu ateré jĩã:

Wii weerira ãtãquire booríyira.

Cúã boorípacari, tiiquira apũtí macãqui pũtuáwu tiiwiipãre,†

jĩ jóanoã. ⁸ Atecãrẽ jĩã:

Ëtãqui basocãre dupotua, ñaacũmurĩ tiicú,‡

jĩ jóanoã. Cúã Cõãmacũye queti jĩrẽre padeoríya; teecãrẽ netõnucãya.
Teero tiirá, dupotuara tiiróbiro niĩya. Tíatorũra máata Cõãmacũ “cúã biiro
tiĩadacu” jĩtoayigu.

⁹ Múã docare Cõãmacũ beserigu niiwĩ, cãũyara niĩãrõ jĩgũ. Múã paiá
tiiróbiro niirã niicu, Cõãmacũ marí Òpũrẽ usenire ticorã niijĩrã. Sicadita
macãrã ãñuré dícuere tiirã tiiróbiro niicu. Cõãmacũyara niicu. Cũũ múãrẽ
beserigu niiwĩ, cãũ ãñurõ tiirére wedearõ jĩgũ. Cãũ múãrẽ naĩtĩãrõpu
tiiróbiro niimirare beserigu niiwĩ. Teero tiirã, múã cãũmena niirã
niijĩrã, cãũ bóbatecorõpu niirã tiiróbiro niicu. Cãũ bóere ãñunetõjõãã.
¹⁰ Too sũguerõpũre múã cãũ põna mee niiwũ ména. Atitóreja cãũ põna niĩã
sãa. Too sũguerõpũre múãrẽ bóaneõ Ìñaririgu niiwĩ ména. Atitõpereja múã
cãũ bóaneõ Ìñarére masĩcu sãa.

Biĩrope tiirécutiya

¹¹ Yũũ múãrẽ maĩã. Teero tiigú, múãrẽ tiidutía. Múã atibãrecõpũre
wãanetõri basocã tiiróbiro niĩã. Múã niĩãdaro peti ãmuãsepu niicu.
Teero tiirã, ñañarére tiidugãrijãña. Ñañaré tiidugãre ãñurõ tiidugãrepere
cãmotácu múã yeeripũnapũre. ¹² Jesuré padeohéra múã ãñurõ ti-
irécutirere Ìñapacara, múãrẽ wedesãrã tiíayira; múã ãñuré tiipacãri, teero
jĩãmajãyira. Teero jĩãmamarca, múã ãñuré tiirére Ìñaãyira. Teero tiirã,

* 2:6 Isaías 28.16. † 2:7 Salmo 118.22. ‡ 2:8 Isaías 8.14.

Jesús puṭuaatiri bareco jeari, biiro jĩĩadacua: “Cõãmacũ añugũ niĩĩ; cãũrã niĩĩyi cããrẽ añũurere tiidutĩrigu” jĩĩadacua.

¹³⁻¹⁴ Marĩ Òpũ Jesús biiro tiiró booquĩ: Romanuã òpũrẽ, cãũ doca macãrã dutirãre, teero biiri niipetira atiditã macãrã dutirãre yũuro booa. Romanuã òpũ cãũ doca macãrãrẽ netõnucãrãnorẽ ñãñarõ tiidutĩqui. Añũrõ yũurãpere “añũrõ tiãwũ múãjã” jĩĩdutiQui. ¹⁵ Cõãmacũyere masĩdugaherape búri peti múãrẽ ñãñarõ wedepatiãmajãbocua. Múã añũurẽpe tiiri docare, cúã deerope jĩĩmasĩricua. Teero tiigũ, Cõãmacũpe múãrẽ añũurẽ dícare tiirucúri booquĩ.

¹⁶ Múã Moisés dutirẽre tiicotémirira teerẽ witiirira tiiróbiro niicu. Teero tiirã, teerẽ witiirira niijĩrã, añũrõ niijãña. Siquẽrã “tee dutirẽre witiirirapu niã” jĩĩrã, ate wãcũbocua: “Teerẽ witiirirapu niijĩrã, cuiro manirõ ñãñarẽ tiimasĩã”, jĩĩ wãcũbocua. Niiria. Múã Cõãmacũrẽ padecotera niã. Teero tiirã, cãũ boorẽre tiirucũjãña. ¹⁷ Niipetirare quioníremena ñãña. Jesuré padeorãre maĩñã. Cõãmacũrẽ quioníremena ñãña. Romanuã òpũcãrẽ quioníremena ñãña.

Padecoterare tiidutĩre

¹⁸ Múã siquẽrã ãpẽrãrẽ padecotera niicu. Múã padecotere wiseri òpãrãrẽ quioníremena yũuya. Tutirẽ manirõ múãrẽ añũrõ tiirã dícare yũurijãña; ñãñarõ tiirãcãrẽ yũuya. ¹⁹ Apetó tiirã, múã añũrõ tiipacãri, múãrẽ dutirã múãrẽ ñãñarõ tiibócuã. Cũã teero tiiri, múã Cõãmacũrẽ padeorã niijĩrã, cúãrẽ puaniña jĩĩrijãña. Múã teero tiiri, Cõãmacũ múãrẽ “añũurere tiirã tiĩya” jĩĩ ñãgũdaqui. ²⁰ Apetó tiirã, múã ñãñarõ tiĩárigue wapa páacuã. Cũã páari, múã nacãjãrĩ, Cõãmacũ ñãacoropure wapamanĩã. Cũã páare múãye wapa niã. Apetó tiirã, múã añũrõ tiipacãri, múãrẽ ñãñarõ netõrĩ tiibócuã. Múã cúaro manirõ nucãrĩ, Cõãmacũ ñãacoropure wapacutĩã. ²¹ Cõãmacũ marĩ teero tiĩadarare beserigu niĩwĩ. Cristo marĩrẽ netõnégũ ñãñarõ netõ, diawi. Añũrõ tiipacãri, cãũrẽ ñãñarõ tiiri, teero nacãjãwĩ. Teero tiigũ, marĩrẽ cãũ tiirĩroborora tiinũnuseri booquĩ. ²² Cũũ ñãñarere tiirĩwi. Jĩĩditiirwi. ²³ Cũũrẽ ñãñarõ jĩĩrĩ, cúãrẽ puaniña jĩĩriwi. Basocã cãũrẽ ñãñarõ tiiri, cúãrẽ “ñãñarõ tiigũda múãrẽ” jĩĩriwi. “Cõãmacũpu ñãñarẽ tiirãre wapa tiigũdaqui” jĩĩ masĩjĩgũ, “teerora tiigũdaqui yũure ñãñarẽ tiirãre” jĩĩrigu niĩwĩ. ²⁴ Teero tiigũ, cãũ basiroma marĩ ñãñarẽ tiirẽ wapa wapatĩgu, curusapu diabosarigu niĩwĩ. Cũũ teero tiirẽmena marĩ ñãñarẽ tiirẽre tiidũmasĩã. Teero biiri marĩrẽ ñãñarere nũnũmirirare añũurẽ Cõãmacũyepere nũnũrĩ tiiwĩ. Cũũye cãmimena marĩrẽ netõnérigu niĩwĩ. ²⁵ Marĩ oveja ditirira tiiróbiro niimiwã. Atitóre cãũ bũarĩra tiiróbiro niicu. Cristo oveja cotejú tiiróbiro marĩrẽ cote, ñãnũnũsequi.

3

Wãmostãrirare tiidutĩre

¹⁻² Numiã manũcutira, teerora múã manũsũmũãrẽ yũuya. Múã manũsũmũã siquẽrã Jesuyẽ quetire padeorĩcuã. Múã cúãrẽ quioníremena ñãña. Múã tiirẽcutire ñãñarẽ manirẽ niĩãrõ. Cũã teerẽ ñããdacua. Teero tiirã, múã cúãrẽ “padeoró booa” jĩĩripacari, wasobócuã múã tiirẽcutirere ñãrã. ³ “Añũrã bauãdacu” jĩĩrã, múãye póamena mamarẽ dícare wãcũrijãña; múãye òpũũrĩrẽ oromena mamarẽ dícare wãcũrijãña; suti

wapapacáre sãñaré dícare wãcũrijãña. Tee niipetire sotoá maquẽ niicu. ⁴ Múã popea maquẽ ãñurĩ, múã ãñurã bauádadu. Tee petirícu. Teero tiirá, ãñurõ yeeripũnacutiro booa. Cõãmacũ ññacoropu tee wapapacá niĩã. ⁵ Tíato macãrã numiã yuu múãrẽ jĩrõbirora ãñurã bauyíra. Cúã Cõãmacũ booró tiusénirã numiã niyira; Cõãmacũ wederere padeorá numiã niyira. Cúã manusũmũãrẽ yuuremena ãñurã bauyíra. ⁶ Sara Abrahamũ numo teerora tiyigo. Abrahamrẽ tuoýigo. Cũũrẽ coo manũrẽ “yuu õpũ” jĩyigo. Múãcã ãñurõ tiirá, cuiro manirõ coo tiirõbiro niĩadacu.

⁷ Hũmũã numocũtira teerora múã numosãnumiãmena ãñurõ niĩña. Coore quioniremena ññaña. Coo múã tiirõbiro tutuarico. Cõãmacũ coocãrẽ ãñurẽ tícogú catirẽ petihére ticoqui múãrẽ ticorirobirora. Teero tiirá, coore ãñurõ tiĩápuya. Teero tihéra, Cõãmacũrẽ ãñurõ tũgueñarõmena sãimasĩña manicú.

Cãmerĩ ãñurõ wẽepeodutire

⁸ Ateména putuáa: Múã niipetira sícãrĩbíro ãñurõ niirecutiya; cãmerĩ bóaneõ ññaña; sícãpõna tiirõbiro maĩrécutiya; ãñurõ niĩña ãpẽrãména; “ũsã ãpẽrã nemorõ ãñurẽ tiia”, jĩ wãcũrijãña. ⁹ ãpẽrã múãrẽ ññañarõ tiirí, cúãrẽ ññañarõ tiicãmérĩjãña. Múãrẽ ññañarõ jĩrĩ, ññañarõ jĩcãmerĩjãña. Teero jĩrõno tiirá, “Cõãmacũ cúãrẽ ãñurõ tiiarõ” jĩ sãĩbosáyã. Cõãmacũ marĩrẽ teero tiidutígu cũĩrigũ niiwĩ. Teero tiirí, Cõãmacũ múãrẽ ãñurõ tiigúdaqui.

¹⁰ Ate maquẽ Salmopũpũre jóanoã: Múã catirí burecorire useniremena niidugara, ññañarẽ wedeserijãña; jĩditorijãña.

¹¹ Ññañaré tiidugárenorẽ tiirjãña; ãñurẽpere tiiyá.

“Ãñurõ niirecutirere boogá” jĩ wãcũ, ãñurõ niirucujãña.

¹² Basocã ãñurãrẽ marĩ Òpũ cotequi.

Cúã cũũrẽ sãĩrere tuoquí.

Ññañaré tiirãpereja cúaremena ññaqui,*
jĩ jóanoã.

¹³ Múã ãñurẽpe bayiró tiidugári, çnoãpé múãrẽ ññañarõ tiĩápebogari? Ññañarõ tiirícu. ¹⁴ Apetó tiirá, múã ãñurẽ tiipacári, ãpẽrã múãrẽ ññañarõ netõrĩ tiĩbócu. Teero tiirí ññagũ, Cõãmacũ múãrẽ usenirĩ tiigúdaqui. Teero tiirá, cúãrẽ cuirijãña. Múãrẽ tiĩadarere wãcũrijãña. ¹⁵ Teero wãcũrõno tiirá, “Cristo ãsã Òpũ niĩ” jĩ wãcũ, cũũrẽ padeoyá. ãpẽrã múãrẽ sãĩñábocua: “Múã Jesuré padeorá, çñeenó ãñurẽre yuera tiĩ?” jĩbocua. Múã yuumasĩrã niirucujãña. Múã yuura, tutiro manirõ yuuya. Cúãrẽ quioniremena niirere ãñoñá. ¹⁶ Múã Cristore padeoré wapa ãpẽrã múã ãñurõ tiirere ññañarõ jĩĩadacua. Teero jĩpacari, múãpe ãñurõ tiiyá, ãñurõ catirí yeeripũna cuorucujãnda jĩrã. Múã teero tiirí, múãrẽ ññañarõ jĩĩarira boboadacua.

¹⁷ Apetó tiigú, Cõãmacũ basirora cũũrẽ padeorãre ññañarõ netõrĩ boocuí. Múã ññañarõ netõrẽ múã ãñurõ tiĩárigue wapa niĩãrõ; múã booró ññañarẽ tiĩárigue wapape niirijããrõ. ¹⁸ Cristocã ãñugú niipacu, ññañarõ netõwĩ. Cũũ ññañarẽ manigú, marĩ ññañarẽ tiirẽ wapare dia wapatĩbosarigu niiwĩ. Ññañarẽ diabosagu, teero tiiwĩ. Marĩrẽ netõnégũ, sícãrĩrã diawi. Cũũ teero tiirémãna cũũ Pacu putopu marĩrẽ jeamasĩrĩ tiiwĩ. Cũũya õpũũrẽjã diajõãwĩ. Diatoa, too síro masãrigu niiwĩ. Cũũya yeeripũnapeja di-aririro niiwã. ¹⁹ Teero tiigú, cũũ yeeripũnamãna witinacãjõãyigu. Witi,

* 3:12 Salmo 34.12-16.

ángelea ñañaré tiirirare wedegu wáayigu biadupónorira putopu. ²⁰ Cúã Noé niiritopu macārã niiyira. Noé dooríwure tiiré burecorire Cõamacũ basocá cúã ñañarére tiipacári, yoari nacãjãyigu ména. Tiiwuré peotíari siro, ocho basocá sãawayira. Teero tiirá, oco dúupacari, netõñoyira. ²¹ Tee oco marĩrẽ wãmeõtire tiiróbiro queoré niiriro niiwũ. Teeménarã marĩ netõñenorira niĩã. Marĩrẽ wãmeõtiremena marĩye õpũũrĩ jũĩrĩ túariguere coserĩriro niiwũ. Teero coseróno tiirá, marĩrẽ wãmeõtiremenape Cõamacũrẽ “añurõ yeeripũnacutidugaga” jĩ sãirira niiwũ. Teero tiinórira Jesucristo diarigupu masãriguemena netõñenorira niiwũ. ²² Jesucristo Cõamacũ putopu muãwarigu Cõamacũya wãmo diamacũniñape niiqui. Cũũ niipetira Òpũ niiqui. Ángelea, niipetira õpãrã ãmuãsepu niirã sotoa macãpu niiqui.

4

Tíatoru ñañaré tiimírira tiidúrigue

¹ Teero tiirá, Cristo cũya õpũũmena ñañarõ netõríguere wãcũ, múãcã cũũ tiiróbiro wãcütutuaremena niĩña. Sícũno cũya õpũũmena ñañarõ netõgũ, ñañarére tiidugánemori qui sáa. ² Teero tiigũ, cũũ catiré burecori jeatuario “basocá ñañaré tiidugárenorẽ tiigúda” jĩ wãcũriqui sáa; “Cõamacũ boorépere tiigúda” jĩ wãcũqui. ³ Múã Cõamacũrẽ masĩhẽrã tiirécutirenorẽ tiitóarira niiwũ. Múã ñañaré tiirécutirira niiwũ; ñañarére bayiró tiidugáirira niiwũ; cũmurépira niirira niiwũ; numiãmena ñeaperepira niirira niiwũ; boseburecori niirĩ, cũmu, ãpẽrãrẽ acaribírira niiwũ; Cõamacũ dutirére netõncãrã, basocá weerirapere padeorira niiwũ. ⁴ Atitóre múã menamacārã niimirira múãrẽ “jãmu” jĩpacari, múãpe múã too sugueropu ñañaré tiiriguere tiidugáhera, “wáaria usãjã sáa” jĩjãcu. Múã teero tusaheri, tuomanijõãcu. Teero tiirá, múãrẽ iñatuti, wedepaticua. ⁵ Cúã tee wedepatipacari, Cõamacũpe “¿deero tiirá múã ñañaré tiirí? Wedeñate” jĩ sãĩñágũdaqui. Catirãre, teero biiri diariracãrẽ sãĩñãpetijãgũdaqui. Cúã wedeari siro, cúãrẽ wáaadarere queoró wedegũdaqui. ⁶ Niipetira basocá diaadacua. Jesuré padeorírape cúãye õpũũrĩ bóapacari, Cõamacũ putopu catirucujããdacua. Teero tiirá, cúã atiditapú catiri ména, cúãrẽ Jesuyé quetire wedenoyiro.

⁷ Atibúreco petiáدارo péerogã dusacú. Teero tiirá, múã tiíadarere añurõ tugueñasugue, tiirécutiya; múã tiíadarere añurõ wãcũtoarapu ti-iyá, “Cõamacũmena añurõpura wedesemasĩãdacu” jĩrã. ⁸ Bayiró cãmerĩ maĩñá. Tee uputí maquẽ niĩã. Marĩ bayiró maĩrã, marĩrẽ ñañarõ tiirãre máata acabócu. ⁹ Wáari basoca Jesuré padeorá múãye wiseripu jeari, cúaro manirõ cúãrẽ añurõ bocaya. ¹⁰ Cõamacũ marĩrẽ Jesuré padeorãre niipetirapure marĩ tiimasĩrere ticoqui. Tee tioreremena cũũyere añurõ tiimasĩã. Teerẽ ticogu, sícãrĩbiro ticoriqui. Cũũ ticoró jeatuario ãpẽrãrẽ tiíapudutigu ticoqui. Marĩ ãpẽrãrẽ tiíapura, cũũ ticorére diamacũ tiirã tiiã. ¹¹ Æpĩrẽ paũ watoapu Cõamacũyere wedemasĩrere ticoqui. Teero cũũ wederé Cõamacũye wederé tiiróbirora niĩãrõ. Æpĩrẽ apeyenómena tiíapumasĩrere ticoqui. Cũũ Cõamacũ tutuare ticoriro jeatuario tiíapuro. Niipetire múã tiimasĩremena teorã tiíapuya, basocá Cõamacũrẽ usenire

ticoaro jĩrã. Jesucristo teeré wáari tiiquí. “Cõamacũ niipetirere dutimasĩqui; cũũ tiidugárere tiimasĩqui” jĩãrõ niipetira. Cũũ niipetira Ôpũ niirucujããrõ. Teerora niãrõ.

Jesuré padeorá ñañarõ netõrẽ

¹² YHH maĩrã, apeyé múãrẽ wedenemogũda. Múã Jesuré padeoré wapa ñañarõ netõré wáari, ññamanijõãrijãña. Tee marĩ ñañarõ netõrére wãcũtutuara, diamacũrã Jesuré padeorére ññonõã. Teero tiirã, múãrẽ bayirõ ñañarõ netõré wáari, “acuéi, ‘ate marĩrẽ wáaricu’ jĩmiwũ” jĩrijãña. ¹³ Teero jĩrõno tiirã, useniña. Múã Cristo ñañarõ netõrirobirora netõnũnũsera tiicú. Too síro cũũ pũtuaatiri, múã cũũ ãñurõ asibatérere ññarã, bayirõ useniãdacu. ¹⁴ Cristore padeoré wapa basocã múãrẽ ñañarõ jĩrĩ, usenirõ booa. Cũã teero tiirĩ, ateré masĩña: Espiritu Santo asibatégũ múãmena niirucuqui. ¹⁵ Sícũ múã menamacũ ñañarõ netõrĩ, cũũ boorõ ñañaré tiirĩgue wapa mee niãrõ. Cũũ basocãre sãĩrĩgue wapa, cũũ yaarĩgue wapa, cũũ ñañaré tiirĩgue wapa, teero biiri cũũye niiripacari dutidugarigue wapa mee niãrõ. ¹⁶ Sícũ Jesuré padeoré wapa ñañarõ netõgũ, boborijããrõ. “Ápẽrã yHH Jesuré padeorére ññarã tiĩya” jĩgũ, Cõamacãrẽ usenire ticoaro.

¹⁷ Cõamacũ wapa tiĩadari bũreco jeaadaropũ tiicú. Marĩ Jesuré padeorã tiirĩguere ññasũgue, wapatĩgũdaqui. Marĩrẽ cũũ ññapetiari siropure, cũũye quetire padeohera tiirĩguepere ññagũdaqui. Cũãrẽ bayirõ ñañarõ waaadacu. ¹⁸ Too sũgueropũ profeta tee ñañarõ netõré maquẽrẽ biiro jóarigũ niĩwĩ: Basocã ãñurã ãmũãsepe waaadari sũgueropũ, ñañarõ netõãdacua ména. Toorã nemorõ ñañarõ netõãdacua padeorĩdojãrãpeja, cũã diari siropure,* jĩ jóarigũ niĩwĩ. ¹⁹ Teero tiirã, Cõamacũ boorõbirora marĩ ñañarõ netõrã, ãñurõ tiirére tiirucujãrõ booa. “Cõamacũ marĩrẽ cotegũdaqui”, jĩãda. Cũũ marĩrẽ tiirĩgu niijĩgũ, cũũ marĩrẽ jĩrirobirora ãñurõ tiigũdaqui.

5

Jesuré padeorã biiro tiirõ booa

¹ Mecũtigãrẽ Jesuré padeorã butoã dutirãre* jóagũda. YHHcã butoã menamacũ niã; Cristo ñañarõ netõrĩ ññawũ. Cũũ pũtuaatiri, Cõamacũ niipetirare Jesucristo asibatérere, cũũ tutuarere ññogũdaqui. Teeré yHHcã niipetira cũũrẽ padeorãmena niisotoapeonemogũdacu. YHH teero niijĩgũ, múãrẽ wãcũtutuare ticoa: ² Cõamacũ cũũrẽ padeorãre cotedutigũ múãrẽ cũũyigũ. Oveja coterĩ basocũ cũũyara ovejare ãñurõ cotequi. Cũũ tiirõbirora múãcã Cõamacãrẽ padeorãre ãñurõ coteya. Cotedugahera tiirõbiro coterijãña. Tusarémene coteya. Cõamacũ múã teero tiirĩ booqui. “Cũãrẽ cotegũ, niyeru wapatãgũda”, jĩ wãcũrijãña. “Cũãrẽ tiiapugũda”, jĩ wãcũña. ³ Múã cotedutirare múã boorõ dutiaperijãña. Cũã múã tiirére ññãadacu, múã tiirécũtiire tiirõbiro tiĩada jĩrã. Teero tiirã, ãñurõ tiirécũtiya. ⁴ Ovejare cotegũ peti pũtuaatigũ, múãrẽ wapatĩgũdaqui. Cũũ wapatĩre niirucujããdacu. Cũũ pũtopũ asibatére, catiré petihére ticogũdaqui.

* **4:18** Proverbios 11.31. * **5:1** Butoã dutirã Jesuré padeorĩ põna macãrãrẽ dutirãbiro niicua. Tee põnarĩcõrõ butoã niicua. Cũãya põna macãrãrẽ cotecua.

⁵ Múã mamarãcã, batoá dutiráre yuuya. Niipetira cãmerĩ tiiápuya. “Yuu cúã nemorõ niirĩ, cúã yuure tiiápuaro”, jĩ wãcũrijãña. Cõãmacũye queti jóaripũpu ate jóanoã:

“Ápẽrã nemorõ niã” jĩrã Cõãmacũ tiiápurere cõoricua.

Teero jĩhẽrãpe cũ tiiápure cõocúa,†

jĩ jóanoã. ⁶ Teero tiirã, múã niipetirapũra biiro wãcũña: “Yuu boorere tiidú, Cõãmacũ niipetire tutuare cõogú boorépere tiigúda”, jĩ wãcũña. Múã teero tiirĩ, Cõãmacũ cũ boorĩ bareco múãrẽ upatĩ macãrã niirĩ tiigúdaqui.

⁷ Cõãmacũ múãrẽ maĩgú, cotequi. Teero tiirã, niipetire múã wãcũrere, múãrẽ merẽã wáarere Cõãmacũpure ticoya.

⁸ Múã tiiádarere ãñurõ wãcũtoarapũ tiiyã. ãñurõ tuomasĩrã niĩña. Satanás múãrẽ wedesãgũ múã Jesuré padeorere peotídugaqui. Yái‡ juabóagu yaarere ãmaãgũ tiiróbiro tiiquí. ⁹ Múãpe Jesuré ãñurõ padeó, Satanárẽ “mũũ dutirere tiirã” jĩñña. Múã masiã: Niipetiropure basocã múã tiiróbiro Jesuré padeocúa. Cúãcã múã ñañarõ netõrõbirora ñañarõ netõcúa. ¹⁰ Marĩ atiditapũre ñañarõ netõrucúa ména. Teero netõãri siro, Cõãmacũ marĩrẽ quẽnojeári tiigúdaqui sũcã; wãcũtutuari tiigúdaqui; tutuari tiigúdaqui; nemorõ padeorã wáari tiigúdaqui. Cõãmacũ marĩrẽ ãñurõ tiigú tiiápurucujãqui. Cũ macũ Jesucristo diariguemena marĩrẽ netõnérigũ niiwĩ. Cũrã marĩrẽ cũ asibatéropũ cũmena niirucujãdutigu beserigu niiwĩ. ¹¹ Teero tiirã, niipetira jĩãrõ: Cõãmacũ niipetira sotoapu Õpã peti niirucujããrõ. Teerora niãrõ.

Ãñudutiyaponorique

¹² Silvanomena yũũ múãrẽ atipũpũre jóaa. Cũ yuure baracãtĩ. Jesucristore padeogú ãñurõ tiirécãtigũ niĩ. Teero tiigú, cũ diamacú tiirĩ ñagũ, cũrẽ padeóa. Múãrẽ wãcũtutuadutigu, usenidutigu, atipũrẽ jóaa. “Cõãmacũ marĩrẽ diamacúrã ãñurõ tiiquí”, jĩgũ jóaa. Cõãmacũrẽ teero padeorucujãña.

¹³ Atimacã Babilonia§ macãrã Jesuré padeorã neãrã ãñuduticoya. Múã tiiróbiro cúãcã Cõãmacũ beserira niĩya. Teero biiri Marcos yũ macũ tiiróbiro niigúcã múãrẽ ãñuduticoi. ¹⁴ Múã basiro useniremena cãmerĩ ãñudutiyã. Cõãmacũ múã niipetira Cristomena niirãrẽ ãñurõ niirecãtiri tiáro.

Nocõrõã jóaa.

† 5:5 Proverbios 3.34. ‡ 5:8 Españolmena: león; portuguésmena: leão. § 5:13 Apetóre Jesuré padeorã Romarẽ “Babilonia” jĩyira.

PEDRO puarí jóaripũ

Ñuduticorigue

¹ Yũ Simón Pedro Jesucristore padecotegu cūyere wededutigu berigũ múārē ñudutia. Niipetira ũsã tiiróbiro padeoráre atipũrē jóaa. Marí Jesucristore padeoré ññuré peti niĩã. Jesucristo marí Ōpũ marĩrē netõnégũ diamacá tiigú niĩ. Teero tiigú, marĩrē sīcārĩbĩro cūrē padeorí tiirigũ niĩwĩ. ² Múã Cõamacũrē, teero biiri marí Ōpũ Jesuré masĩrĩ, ateré sãibosáa: Cõamacũ, cūārē nemorõ ññuré ticoya; cūārē ññurõ niirecutiri tiinemóña, jĩ sãĩã.

Jesuré padeorá biiro tiiró booa

³ Cõamacũ ññugũ niijĩgũ, teero biiri diamacá tiigú niijĩgũ, marĩrē berigũ niĩwĩ. Marĩrē cūrē masĩrĩ tiirigũ niĩwĩ. Cūrē masĩrĩrã, cū boorere tiimasĩã. Cū tutuaromena cū booró tiimasĩrere marĩrē ticorigũ niĩwĩ; teero biiri catiré petihére marĩrē ticorigũ niĩwĩ. ⁴ Cū diamacá tiigú niijĩgũ, marĩrē “aññuré múārē tiigúda” jĩrigũ niĩwĩ. Cū “aññuré múārē tiigúda” jĩrigue bayiró wapapacáre niĩã. Teeména múã cū tiiróbiro niirecutimasĩãdacu; teero biiri atibúreco maquē múārē ññarõ wáari tiidugárere netõnénoãdacu. ⁵ Cõamacũ múārē teeré tiirí, múã Jesucristore padeojĩrã, múã tutuaro jeatuario ateré tiinemóña: Basocá ññurã niĩña. Basocá ññurã, múã padeorére tuomasĩnemoña. ⁶ Teeré masĩrã, ññarõ wãcũpacara, ñcãjãña. Ñcãrã, ññarõ netõpacára, wãcũtutuaya. Wãcũtutuara, Cõamacũ boorere tiiyá. ⁷ Cū boorere tiirã, múã Jesuré padeorá sīcũpõna tiiróbiro cãmerĩ maĩñã. Cãmerĩ maĩrã, niipetirare maĩñã.

⁸ Múã tee niipetirere nemorõ tiinemówara, yũ camanirigũ tiiróbiro niiricu; marí Ōpũ Jesucristore padeoré “diamacárã niĩã” jĩãdacu. ⁹ Sīcũno tee niipetirere tiihégũpe capeari ññurõ ññahégũ tiiróbiro niiqui. Cū tãtopũ ññaré tiiriguere Jesucristo acabóriguere wãcũriqui. ¹⁰ Yãa wedera, múã Cõamacũ beserira niĩã. Teero tiirã, “marí tiiréména teeré ññoãda” jĩ bayiró tiiyá. Múã teeré tiirã, bayiró ññaré tiirã wáaricu sãa. ¹¹ Teero biiri múã marĩrē netõnégũ marí Ōpũ Jesucristo cū Ōpũ niirucuroyũ sããwaadacu. Cõamacũ múārē sope pãõgũdaqui.

¹² Yũ múārē jóariguere naĩrõ wãcũrĩ tiigúda. Múã teeré masĩpacari, teeré “diamacá maquē niĩã” jĩpacari, yũ múārē wãcũrucujãrĩ tiigúda. ¹³ Yũ catiró jeatuario yũ múārē jóariguere wãcũrĩ tiigúda. Yũ teero tiirí, ññuniã, yũ wãcũrĩ. ¹⁴ Péerogã dusacú yũ diaadaro. Marí Ōpũ Jesucristo teeré yũre wedetoawi. ¹⁵ Niipetire yũ jeatuario múārē ññurõ wedea, yũ diari siro, yũ wederiguere wãcũrucujãrõ jĩgũ.

Pedro Jesucristo ãtãgũpũ wasorí ññarigue

¹⁶ Marí Ōpũ Jesucristo tutuarere, teero biiri cū pũtaatiadarecãrē ũsã múārē wedewũ. Teeré wedera, basocá wedeseãmare quetire wederiwũ. ũsã cū upatĩ macũ niirere ññawũ. ¹⁷ Cõamacũ Jesucristo Pacũ cūrē usenire ññowĩ. Cūrē ññurõ asibatere ticogú wedeseri tuowũ: “Ñni yũ macũ yũ bayiró maĩgũ niĩ. Cūmema bayiró useniã”, jĩti. ¹⁸ Cū ãmũãsepu

wedesediacori, ũsã basiro tuowú. Ũsã Jesucristomena tiigú ũtãgũpú niiwũ, teero wáari.

¹⁹ Teeré ñnarã, profetas jóariguere nemorõ padeóa. Múãcã cãã jóariguere wãcũnũseyã. Cãã jóarigue naĩtĩãrõpũ sĩãwócori bóere tiiróbiro niĩã. Tée Jesucristo putuaatiripũ, teeré wãcũnũseyã. Ñocõãwú muãjeari bóemuãatiro tiiróbiro Jesucristo putuaatigũ, marĩ masĩhẽre masĩrĩ tiigúdaqui. ²⁰ Atepére ãñurõ tuomasĩña: Profetas jóariguere marĩ basiro wãcũremena “biiro jĩĩdũgaro tiã” jĩĩmasĩricu. Espĩritu Santo tiãpuremena marĩ teeré tuomasĩã. ²¹ Profetas cãã wãcũremena dícu wederirira niiwã. Biirupe wáayiro: Cãã Cõãmacũyere wederi, Espĩritu Santo cãã wãcũrẽpũre jea, cãã wedeadarere wãcũrĩ tiiyĩgũ.

2

Jĩĩditoremena bueré (Jud 4-13)

¹ Tĩatopũre sĩquẽrã Israelya põna macãrã “ũsã profetas niĩã” jĩĩditoyira. Cãã teero tiirírobirora múã putopũ niirãcã teerora tiĩadacua. Yayiõro, jĩĩditoremena diamacú tiiróbiro bueadacua. Teero tiirã, múã padeorẽre ñãñoãdacua. Jesucristo cãã ñãñaré tiiré wapa dia, wapatĩrigupere booriãdacua. Cãã teero tiirĩ, Cõãmacũ wãcũña manirõ cããrẽ ñãñarõ tiigúdaqui. ² Pau cãã ñãñaré tiirẽre ñnarã, teerora tiinunúseadacua. Jesurẽ padeohẽrape cãã teero tiirĩ ñnarã, Jesuyé diamacú maquẽrẽ ñãñarõ wedeseadacua. ³ Teeré buerã niyeru boorã niicua. Teero tiirã, múãyere nẽeãdara, jĩĩditoremena múãrẽ bueadacua. Cãã teero tiiré wapa cããrẽ ñãñarõ tiĩadare niitoacu. Netõricua. Tĩatopũ Cõãmacũ “cãã ñãñarõ tiinõãdacua” jĩĩtoarigu niiwĩ.

⁴ Cõãmacũ too sugueropũre ángelea niimirare, cãã ñãñaré tiirĩ, cõãyĩgũ. Cããrẽ wapa tiigú, naĩtĩãrõpũ siatúcũyĩgũ, tée cũũ basocãre wapa tiĩadari bũreco jearipũ. ⁵ Teero biiri Noé niiritocãrẽ, Cõãmacũ tiibũreco niirãrẽ cõãyĩgũ.* Noé Cõãmacũye ãñurẽre wederigũre, teero biiri ãpẽrã siete basocã dícurẽ netõnéyĩgũ. ãpẽrã basocã ñãñarãrẽ dúucõãyĩgũ. ⁶ Teero biiri Cõãmacũ Sodoma, Gomorra wãmecutire macãrĩ macãrãcãrẽ cõãyĩgũ. Teemacãrĩrẽ basocãmenarã sóecõãpetijãyĩgũ. Nitĩ mana dícu putuãyiro. Teero tiigú, “too siro ñãñaré tiirãre teero wãabocu sũcã” jĩĩ wãcũãrõ jĩĩgũ, teero tiiyĩgũ.† ⁷ Cõãmacũ teero tiigú, Lot basocũ ãñugãrẽ netõnéyĩgũ. Lot teemacãrĩ macãrã ñãñanetõjõãrã cãã ñãñaré tiidũheri ññagũ, páasutijõãyĩgũ.

⁸ Cũũ basocũ ãñugũ cãã watoapũ niiyĩgũ. Cãã tiirẽre ññayĩgũ; tuoyĩgũ. Bũrecoricõrõ cãã ñãñanetõjõãrĩ ññagũ, bóaneõremena wãcũpatiyĩgũ. ⁹ Teero tiigú, Cõãmacũ cũũrẽ padeorãre ñãñarõ wáari, netõnẽmasĩqui. Ñãñarãpere ñãñarõ tiigúdũ siatúcũrira tiiróbiro cõoquí, tée cũũ basocãre wapa tiĩadari bũreco jearipũ. ¹⁰ Nemorõ ñãñarõ tiigúdaqui ãpẽrãmẽna ñãñarõ ñeaperare, teero biiri cãũ dutirẽre netõnucãrãrẽ.

Jĩĩditoremena buerã cãã booró dícu tiidũgãcua. Cuiro manirõ ãmuãse macãrã ãñurãrẽ ñãñarõ jĩĩcua. ¹¹ Ángeleape jĩĩditoremena buerã nemorõ

* 2:5 Génesis 6.1–7.24. † 2:6 Génesis 19.1–25.

tutuanetõncārã niipacara, Cõãmacūmena cūã tiiríguere wedesera, cūãrẽ ñañarõ jĩricua.

¹² Jĩditoremena buerápe cūã tuomasĩhẽrere ñañarõ wedesecua. Wáicura tiiróbiro niicua: Wáicura wãcūripacara, niirucucua; cūã ñee, sĩãnoãdara bauáaya. Teero tiirá, cūãcã wáicura tiiróbiro diaadacua. ¹³ Cūã ãpẽrãrẽ ñañarõ netõrĩ tiicúa. Cūã teero tiiré wapa cūãcã ñañarõ netõãdacua. Búrecopũ cūã booró ñañarere tiusénicua. Ñañanetõjõãrã, bobooro wáari tiinórã niicua. Múãmena yaadui, múãrẽ tiiditóri ñña, cūã wãcūrēmema buijãcua.

¹⁴ Numiãrẽ ññarã, ñañarõ wãcūrēmema dícu ññacua. Cūã ññarécõrõ ñañaré tiidugácu; ñañarere tiidúdugaricua. Padeobayĩherare wáicura yoorábiro wáari tiicúa. Cūã ññarécõrõ boorá niijĩrã, boonemójãcua. Cūã ñañarõ tiinóãdara niicua. ¹⁵ Cõãmacūye diamacú maquẽrẽ duurá, diamacú niihẽrepere nũnucúa. Cūã Beor macū tiiróbiro tiicúa. Cũũ Balaam wãmecũtiyigũ. Cũũ niyeru maĩyigũ. Ñañaré tiirēmema niyeru wapatádugayigũ. ¹⁶ Cũũ ñañaré tiigú wáari, cũũyago burra cūũrẽ tutiyigo. Burra wedesemasĩhẽgõ niipaco, basocá wedesero tiiróbiro Balaamrẽ wedeseyigo. Coor teero wedeseremema cũũ mecũgũbiro tiirere duusãñúyigũ.†

¹⁷ Jĩditorepira oco niiré coperi sibiariro tiiróbiro niĩya, basocáre tiipũhera. Õme ñiitiãmũãati, oco peahere tiiróbiro niĩya, ãñurõ basocáre tihéera. Ñañarõ tiinóãdara niitoaya. Teero tiirá, naĩtiãrõpũ ditiadacua. ¹⁸ Cūã wedesere wapamaniã. Masĩrã tiiróbiro tiicúa; jĩditoremema buecua. Biiro jĩcua: “Marĩ noo booró marĩ tiitúsáreno tiirí, ãñuniã”, jĩcua. Teero jĩrēmema ãpẽrãrẽ ñañocúa. Ñañarere tiidumiãrirare ñañarere ugaripéari tiicúa sũcã. ¹⁹ Cūã biiro jĩcua: “Múã ãpẽrã dutirēmema niiria. Teero tiirá, múã booró tiiyá”, jĩcua. Teero jĩpacara, cūã basiro ñañaré tiidúmasĩricua. Niipetire marĩ ñañaré tiirere duumasĩhẽrã, teerora teemena niirucujããdacu. ²⁰ Jĩditorepira marĩ Õpũ Jesucristo marĩrẽ netõnégũrẽ masĩmijĩya. Teero biiri atibárecu maquẽ basocáre ñañorĩ tiirere netõnénomijĩya. Netõnénorira niipacara, teeré tiinucãjĩya sũcã. Too síro teeré tiidúmasĩricua sáa. Teero tiirá, too suguero niiriro nemorõ ñañarã pũtuácu. ²¹ Cūã diamacú maquẽ Cõãmacūyere masĩriatã, nemorõ ãñunibojĩyu cūãrẽ. Cõãmacū tiidutĩre ãñurere masĩpacara, too síro teeré duuri, ñañanemorõ wáacu cūãrẽ. ²² Cūã ñañaré tiinemópeora, basocá cūã wedesereno tiirá tiĩya. Biiro wedesenoã: “Díayi usotiarĩ siro, cũũ usotiariguerena yaaqui sũcã. Teero biiri yese cusoari siro, pũtuawa, jũĩrĩpĩropũ cõãqui”.

3

Marĩ Õpũ pũtuãatiadare

¹ Yũũ maĩrã, múãrẽ sicapũ jóatoawũ. Ate pũapũmena múãrẽ bueriguere acabórĩjããrõ jĩgũ jóaa, diamacú wãcũãrõ jĩgũ. ² Too suguero macãrãpũ profetas ãñurã cūã jóasugueriguere wãcũña. Teero biiri marĩ Õpũ marĩrẽ netõnégũ dutirere wãcũña. Teeré usã Jesucristo cũũyere wededutigũ beserira múãrẽ wedewũ.

† 2:16 Números 22.21-35.

³ Ateré masĩsugueya: Atibúreco petiádari suguero, basocá Cõamacũyere buijãadacua. Cũã ñañaré tiidugárere tiiádacua. ⁴ Biiro jĩãadacua: “Cristo cũũ ‘atigũda’ jĩirigue ¿deero wáamiĩto?” jĩãadacua. Biiro jĩĩ buijãadacua: “Marĩ ñecũsũmũã diapetitoaya. Atibúreco tiinucãriro tiiróbiro teorora niirucujãã. Atiriquĩ”, jĩãadacua. ⁵ Biiro wáarigüepere wãcũdugaricua: Too sugueropũ Cõamacũ cũũ wedeseremena ãmũãse, atiditá bauári tiirígu niiwĩ. Oco watoa atiditaré bauári tiiyígu. Teero biiri ocoména atiditaré buchári tiirígu niiwĩ. ⁶ Ocoménarã sũcã Cõamacũ atiditaré duari tiiyígu.* Cũũ teero tiiréména atiditá niimirigue petijõãyiro. ⁷ Cõamacũ wedeseremenarã atitó niirécã ãmũãsepũ niiré, atiditá pecameména sóenoãdare niĩã. Cõamacũ cũũ basocáre wapa tiiádari bureco jeari, sóegũdaqui; tiiburecora ñañarã pecamepũ cõãnoãdacua.

⁸ Yũũ maĩrã, ateré wãcũña: Marĩ tugueñarĩ, mil cũmarĩ yoanetõjõãã. Cõamacũpere mil cũmarĩ sicabureco tiiróbiro niicu. Sicabureco cũũrẽ teorora mil cũmarĩ tiiróbiro niicu. ⁹ Basocá sĩquẽrã marĩ Õpũ putuaatiadare “pea niicu” jĩĩ wãcũpacari, pearícu. Cũũ putuaatiadare suguero basocáre bóaneõrere eñogũ tiiquí. Sĩcũrẽ pecamepũ wári booríqui. Niipetira cũã ñañarére wãcũpati, wasorĩ booquí. Teero tiigũ, atiriqui ména.

¹⁰ Marĩ Õpũ putuaatiadari bureco marĩ wãcũhẽritabe, jeaadacu. Sĩcũ yaarépigũ wãcũña manirõ jeagũ tiiróbiro jeaadacu. Tiiburecopũre biiro wáaadacu: Bayiró busuróména niipetire ãmũãse maquẽ petijõããadacu. Niipetire sóenoãdacu. Atiditá, teero biiri atiditá maquẽ jũũpetijõããadacu.

¹¹ “Niipetire petijõããadacu” jĩĩrere masĩ, ¿deerope tiiádari marĩ? Ñañaré tiirére duu, Cõamacũ boorépere añurõ tiiáda. ¹² Teerora tiiáda, marĩ Õpũ putuaatiadarere coterã. Máata putuaatiaro jĩĩrã, añurõ tiirucúada. Cũũ putuaatiadari bureco jeari, niipetire ãmũãse maquẽ jũũpetijõããadacu. Teero biiri atiditá maquẽ jũũ, sipipetiadacu. ¹³ Marĩpeja mama ãmũãse, mama dita cotea. Cõamacũ “mama ãmũãse, mama dita tiigũda” jĩĩtoayígu. Toopáre niipetira Cõamacũ booré díçure tiiádacua.

¹⁴ Teero tiirã, yũũ maĩrã, teero wáaadarere múã coterã, niipetire múã põõtẽõrõ añurõ niirecutiya. Biiro tiirĩ, Jesucristo putuaatigu, múãrẽ añurã, ñañaré manirã, Cõamacũmèna añurõ niirãrẽ buajeágũdaqui. ¹⁵ Ateré wãcũña: Marĩ Õpũ marĩrẽ bóaneõ ññajígu, basocá netõãrõ jĩĩgũ, cotequi ména. Marĩya wedegũ Pablo marĩ maĩgũcã teorora múãrẽ jóarigu niiwĩ. Cõamacũ cũũrẽ masĩrẽ ticoréména teero jóarigu niiwĩ. ¹⁶ Niipetire cũũ jóarepũrĩcõrõ teoréna jóarigu niiwĩ. Apeyé sĩquẽ cũũ jóarigue wisio niĩã. Masĩhẽrã, teero biiri padeotutúhera tee cũũ jóariguere wedewisiojãcua. Teerora tiicúa apeyé Cõamacũye queti jóaripũpũ jóarigüecãrẽ. Teero tiirã, cũã basiro ñañarõ tiirĩ tiinõãdacua.

¹⁷ Yũũ maĩrã, cũã wedewisioremena wedeadarere múã masĩtoaa. Ñañarã cũã jĩĩditoremèna wederére tũonũnũserijãña, cũã tiiróbiro putuári jĩĩrã, múã padeotutúarere ditiri jĩĩrã. ¹⁸ Teero ditiri tiiróno tiirã, marĩ Õpũ Jesucristo marĩrẽ netõnégũpere masĩnemoña. “Cũũ marĩrẽ maĩĩ” jĩĩrere masĩrã, cũũrẽ nemorõ padeoyã. “Añunetõjõãĩ”, jĩĩrucujããda. Teerora jĩĩrucujãrõ booa.

Nocõrõrã jóaa.

* 3:6 Génesis 7.11-24.

JUAN jóasugueripũ

Jesucristo catiré petihére ticogú

¹⁻² Yũũ múãrẽ Jesucristoye maquẽrẽ, cũũ niirecutirere jóagu tiia. Biiro niiã: Cũũ atibáreco tiádari sũguero, cũũ Pacumena niitoarigu niĩwĩ. Too síro atibárecore bauárigu niĩwĩ. Cũũ Cõãmacũ wãcũrẽre wedegú niĩ; teero biiri marĩrẽ catiré petihére ticogú niĩ. Ësã cũũrẽ ññawũ; cũũ wedeseri tuowũ; cũũrẽ padeñawũ. Ësã basirora cũũrẽ ññawũ; cũũrẽ ãñurõ masĩwũ. Teero tiirã, ãsã cũũrẽ ññariguere múãrẽ wedea. ³ Ësã marĩ Pacu Cõãmacũmena, teero biiri cũũ macũ Jesucristomena ãñurõ niirõbirora múãrẽ ãsãmema ãñurõ niirĩ boogã. Teero tiirã, ãsã ññariguere, ãsã tuorĩguere múãrẽ wedea. ⁴ Ateré múãrẽ jóacũã, marĩ niipetira usenirere buaáda jĩrã.

Cõãmacũ sãwócore tiiróbiro niigú

⁵ Jesucristo ãsãrẽ wederiguere múãrẽ wedenetõneã. Cũũ biiro jĩwĩ: “Cõãmacũ ãñugú, sãwócore tiiróbiro niigú niĩ. Cũũpũre ññaré, naĩtãre maniã”, jĩwĩ. ⁶ Sícu “yũũja Cõãmacũmena ãñurõ niijãã” jĩboqui. Cũũ teero jĩpacu sũcã, ññarére tiirucúqui; diamacũ maquẽrẽ netõncãqui. Teero tiigú, jĩdito, naĩtãrõpũ niigú tiiróbiro niiqui. ⁷ ãñuróre tiirucúgnopeja Cõãmacũ niirõbiro sãwócoropũ niigú tiiróbiro niĩ. Æpẽãmema ãñurõ niiqui. Teero biiri Cõãmacũ macũ Jesucristoye díicã niipetire cũũ ññaré tiirere cosecú.

⁸ “Yũũja ññarére tiirã” jĩgũno cũũ basiro jĩditogu tiiqui; cũũ wãcũrẽ diamacũ niiricu. ⁹ Cõãmacũ diamacũ tiirucúgu niiqui; cũũ jĩrirobirora tiigú niiqui. Teero tiigú, sícũ cũũ ññaré tiiriguere wedenetõrĩ, Cõãmacũ acabógudaqui. Niipetire cũũ ññaré tiirigue wapare ññarõ tũgueñanemorĩ tiiriqui. ¹⁰ “Yũũja ññarére tiirã” jĩgũno Cõãmacũ jĩriguere jĩditorigue tiiróbiro wáari tiiqui;* cũũ wedeserere tuodugáhegu tiiróbiro niiqui.

2

Cristo cũũ Pacure marĩrẽ wedesebosaqui

¹ Múã yũũ põnabiro niirãrẽ teeré jóaa, ññarére tiirĩjããrõ jĩgũ. Jesucristo diamacũ tiirucúgu niiqui. Teero tiigú niijgũ, marĩ ññaré tiirĩ, cũũ Pacure marĩrẽ wedesebosaqui. ² Cũũ diariguemena marĩ ññaré tiirere acabóre buamasĩã. Marĩ ññaré tiiré díicure diabosaririgu niĩwĩ; niipetira atibáreco macãrã ññaré tiirécãrẽ diabosarigu niĩwĩ.

³ Marĩ Cõãmacũ dutirere tiirã, “diamacũrã Cõãmacũrẽ masĩtoaa” jĩmasĩã. ⁴ Sícu cũũ dutirere tiiripacu, “yũũ cũũrẽ masĩtoaa” jĩboqui. Teero jĩgũ jĩditorepigũ niiqui; cũũ wãcũrẽ diamacũ niiricu. ⁵ Cõãmacũ dutirere tiirucúgnõ Cõãmacũ boorõbirora cũũrẽ maĩmasĩqui. Teemema “diamacũrã Cõãmacũmena niijãã” jĩmasĩqui. ⁶ “Yũũ cũũmena niijãã” jĩgũno Jesucristo tiirécutirõbirora tiinunúsearo.

Cãmerĩ maĩñã

* 1:10 Proverbios 20.9.

⁷ Y_{uu} maĩrã, y_{uu} múãrẽ jóare apeyé mama dutiré mee niĩã; b_{ucu} dutiré múã sicator_u c_{uor}iguera niĩã. Múã tee b_{ucu} dutirére t_{uot}óaj_{iyu}. ⁸ Teero niipacari, y_{uu} múãrẽ jóare mama dutiré tiiróbiro wáaa. Y_{uu} jóare diamacú maquẽ niĩã. Jesucristo basirora teeré ãñowĩ; múãcã teeré ãñorã tiia. Múã ñañarére tiijĩrã, naĩtĩãrõp_u niirira tiiróbiro niimiwã. ãñurépere tiijĩrã, bóerop_u niĩrã wáara tiia sáa.

⁹ Sícũ biiro jĩlboqui: “Y_{uu} bóerop_u niigú tiiróbiro niĩã”. Teero jĩpac_u, Jesuré padeoráre ññatutiqui. Teero tiigú, naĩtĩãrõp_u niigú tiiróbiro niijãqui ména. ¹⁰ Jesuré padeoráre maĩgúnopeja bóerop_u niigú tiiróbiro niiqui. Tee bóeremena ñañarére ññasugemasĩjĩgũ, “tee ñañarére tiiría” jĩiqui. ¹¹ Jesuré padeoráre ññatutiguno naĩtĩãrõp_u niigú tiiróbiro niirecatiqui. Teero biiri naĩtĩãrõp_u niigú tiiróbiro tiiréc_utiqui. Cũ ñañaré tiiré wapa capeari baunóhẽgũ tiiróbiro niiqui. Teero tiigú, ãñurépere besemasĩriqui.

¹² Múã y_{uu} põnabiro niĩrãrẽ jóagu tiia. Cõãmacũ Jesucristo diabosarigue wapa múã ñañaré tiirére acabótoaj_{iyu}.

¹³ Múã b_utoáre jóagu tiia. Cristo sicator_u niirig_ure múã ãñurõ masĩcu.

Múã mamarãrẽ jóagu tiia. Satanárẽ múã netõn_ucãrira niiwã.

¹⁴ Múã y_{uu} põnabiro niĩrãrẽ jóaawũ. Marĩ Pac_ure múã masĩtoacu.

Múã b_utoáre jóaawũ. Sicator_u niirig_ure múã masĩtoacu.

Múã mamarãrẽ jóaawũ. Múã padeotutúa niicu; Cõãmacũ wedeserere múã wãcũrucucu; wãtĩãrẽ dutig_ure múã netõn_ucãrira niiwã.

¹⁵ Atibúreco macãrã ñañaré tiirucúrenorẽ, teero biiri atibúreco_u niirére maĩrjãña. Sícũ atibúreco macãrã tiiróbiro tiigúno Cõãmacũpere maĩrĩqui. ¹⁶ Atibúreco macãrã tiiré biiro niĩã: Noo booró tiidugáre, bayiró ugaripéare, “ãpẽrã nemorõ niigú niĩã y_{uu}ja” jĩiré niĩã. Tee Cõãmacũye mee niĩã. Tee niipetire atibúreco macãrã tiirépe niĩã. ¹⁷ Atibúreco, atibúreco macãrã ñañaré tiidugáre petijõããdacu. Cõãmacũ boorére tiigúnopeja niirucujãgũdaqui.

Jesuyé queti jĩiditore mee niĩã

¹⁸ Múã y_{uu} põnabiro niĩrã, niiture b_ureco_uri jeatoacu. Atibúreco petiádari suguero, sícũ Cristore ññatutinetõjõãgũ atigũdaqui. Múã teeré t_{uot}óarira niiwã. Atitóre pau Cristore ññatutira jeatoawa. Teero tiirã, “niiture b_ureco_uri jeatoaa” jĩimasĩã. ¹⁹ Cristore ññatutira marĩ menamacãrãrã niimirira niipacara, marĩrẽ cõãjãwã. Cũ marĩ menamacãrã peti mee ni-
iwã. Marĩ menamacãrã peti niĩrãjã, marĩmenarã niibocua ména. “Marĩrẽ cõãjãwã” jĩirã, ateré masĩã: Cũ niipetira marĩ menamacãrã mee niiwã.

²⁰ Cristo múãrẽ Espiritu Santore ticorig_u niiwĩ. Teero tiirã, múã niipe-
tira diamacú maquẽrẽ masĩtoacu. ²¹ Múã diamacú maquẽrẽ masĩriatã, múãrẽ jóaribocu. Múã Jesucristoyere diamacú masĩcu. Teero tiigú, múãrẽ jóaa. Múã ateré masĩtoacu: Cũye queti jĩiditore mee niĩã. ²² Jĩiditorepira biiro jĩicua: “Cõãmacũ beserig_u Jesús mee niĩrẽ”, jĩicua. Teero jĩrã Cristore ññatutira niĩya. Cũ marĩ Pac_u Cõãmacũrẽ, cũ macũ Jesucristomenarã sũnacúa. ²³ Cũ macũrẽ sũnarãno marĩ Pac_umena niiricua. “Jesús Cõãmacũ macũ niĩrẽ” jĩĩrãnopeja marĩ Pac_umena niicua.

²⁴ Teero tiirã, múã sicato t_{uor}iguere wãcũrucujãña. Múã sicator_u t_{uor}iguere wãcũrucura, Cõãmacũ macũmena niirucujããdacu; cũ Pac_umenacãrẽ niirucujããdacu. ²⁵ Cũ marĩrẽ jĩĩriro_ubiro_u tiigũdaqui: Marĩrẽ catiré petihére ticogũdaqui.

²⁶ Múãrê jĩditodugaraye quetire jóaa, múãrê ãñurõ masiãrõ jĩgã.
²⁷ Espiritu Santo Jesucristo ticorigu múãpure niiqui. Teero tiirã, ãpĩ múãrê
 “nemorõ bueguda” jĩgúrê boorijãña. Espiritu Santo múãrê niipetirere
 buequi. Cũũ jĩditoro manirõ diamacũ maquẽrê buequi. Cũũ bueróbirora
 Jesucristomena nijjãña.

²⁸ Mecütigãcãrê múã yuu põnabiro niirã, cãũmena niirucujãña. Marĩ
 teero tiirã, cãũ putuaatiri, boboricu. “Marĩ Cõãmacũ boorere tiirã niã”,
 jĩmasiãdacu. ²⁹ Múã cãũ diamacũ tiirucúrere masiãtoa. Teero tiirã, “niipe-
 tira diamacũ tiirãno Cõãmacũ põnarã niĩya” jĩrere masiãno.

3

Cõãmacũ põna tiirécutire

¹ Cõãmacũ marĩ Pacu marĩrê bayirõ maĩrere wãcũñate múã. Marĩrê
 bayirõ maĩgũ, “yuu põna niĩya” jĩiqui. Teerora niã marĩ. Atibúreco
 macãrã Cõãmacũrê masĩrijãrã, marĩ cãũrê padeorã tiirécutirere
 tuomasĩricua. ² Yuu maĩrã, mecütigã marĩ Cõãmacũ põna niã. Too
 síropu marĩrê wáaadare ãñurõ masiãna maniã ména. Ate dícare masiã:
 Jesucristo putuaatiri, cãũ baurere iñãadacu. Cãũrê iñajĩrã, cãũ tiiróbiro
 wáadacu. ³ Cãũrê ñañarê maniã. Maricã cãũ tiiróbiro “ãñurã wáadacu”
 jĩrere wãcũã. Teero tiirã, ñañarere tiirijãrõ booa.

⁴ Ñañarê tiirê Cõãmacũ dutirere netõnucãre niã. Teero tiigũ, ñañarere
 tiirucúgano Cõãmacũ dutirere netõnucãgũ niiqui. ⁵ Múã masiãtoa: Jesu-
 cristo marĩ ñañarê tiirere cõãgũ atirigu niiwĩ. Cãũpure péerogã ñañarê
 maniã. ⁶ Cãũmena niigũno ñañarê tiirécutiri qui. Ñañarere tiirécutiganope
 Cristore padeoriqui; cãũrëna masihëgũ niiqui. ⁷ Múã yuu põnabiro niirã,
 múãrê ãpĩ jĩditorijãrõ. ãñurõ tiirucúgano Jesús tiiróbiro ãñurõ tiigũ niĩ.
⁸ Sicatorpara wãtiãrê dutigũ ñañarê tiimúãatirigu niiqui. Teero tiigũ, ñañarê
 tiirécutigano cãũyagu niiqui. Cõãmacũ macũ wãtiãrê dutigũ tiirere cõãgũ
 atirigu niiwĩ.

⁹ Cõãmacũ cãũ põnarê cãũ tiiróbiro niirecutiri tiirigu niiwĩ. Teero tiirã,
 Cõãmacũ põna ñañarere tiirucúricua. ¹⁰ “¿Noãpé niĩ Cõãmacũ põna?” teero
 biiri “¿noãpé niĩ wãtiãrê dutigũ põna?” jĩ masidugara, ateré masiãna:
 “Ñañarê tiirécutira, ãpërãrê maĩhëãno Cõãmacũ põna mee niĩya”, jĩnocu.

Cãmerĩ maĩrê

¹¹ “Cãmerĩ maĩrõ booa” jĩrê queti múã sicatorpu tuorigue niã. ¹² Caín
 tiiróbiro niirijãada. Cãũ wãtiãrê dutigũ menamacũ nijjigũ, cãũ bai Abel
 wãmecutigure siãjãyigu. ¿Deero tiigũ cãũrê siãyiri? Caín tiirécutire ñañarê
 niyyiro; cãũ bai tiirécutirepe ãñurê niyyiro.

¹³ Yãa wedera, teeré wãcũrã, atibúreco macãrã múãrê iñatutiri iñarã,
 “¿deero tiirã yũre iñatutii?” jĩ wãcũrijãña. ¹⁴ Marĩ Jesuré padeorãre
 maĩjĩrã, ateré masiã: Cõãmacũ marĩ pecamepu wáaborirare catiré petihére
 cuorĩ tiirigu niiwĩ. Jesuré padeorãre maĩhëgũno catiré petihére cuoriqui.
¹⁵ Jesuré padeorãre iñatutigano basocãre siãgũ tiiróbiro niiqui. Múã
 masiãtoa: Basocãre siãgũno catiré petihére cuoriqui. ¹⁶ Ateména cãmerĩ
 maĩrere masiã: Jesús marĩrê diabolosarigu niiwĩ. Teero tiirã, maricã
 Jesuré padeorãre “diabosaguda” jĩ wãcũrõ booa. ¹⁷ Pee apeye cuogũno
 sícũ Jesuré padeogũre bóaneõgũ niirĩ iñapacu, cãũrê tiãpuridojãboqui.
 Cãũ teero tiiripacu, ¿deero tiigũ “Cõãmacũrê maĩã” jĩbogarĩ? ¹⁸ Múã yuu

põnabiro niirã, marĩ wedeseremena dícu “cúãrẽ maĩã” jĩirijãrõ booa. Marĩ tiĩápurementape cúãrẽ maĩrére diamacárã tiĩẽñorõ booa.

Cõamacũrẽ padeorã cuiro manirõ niimasĩã

19-20 Apetó sícũ marĩ menamacũ biiro wãcũqui: “Yũũ ñañanetõjõãgũ niga” jĩĩ wãcũpacũ, cũũ ãpẽrãrẽ maĩré wapa Cõãmacũmenape cuiro manirõ niiqui. Marĩ cũũ põna niĩã. Cũũ marĩye maquẽrẽ masĩpetijãqui. Cũũ marĩ ñañaré tiiriguere acabóqui. 21-22 Marĩ yeeripũnapũ “ãpẽrãména ãñurõ niĩã” jĩĩ tũgueñarã, cuiro manirõ Cõãmacũrẽ sãimasĩã. Cũũ dutirére, cũũ boorére tiiri, Cõãmacũ niipetire marĩ sãirére ticogũdaqui. 23 Cũũ dutiré ate niĩã: Cũũ macũ Jesucristore padeoáda. Teero biiri cũũ dutirobirora cãmerĩ maĩãda. 24 Niipetira cũũ dutirére tiirãno cũũmena niicua; cũũcã cúãmena niiqui. Marĩrẽ Espĩritu Santore ticorigũ niiwĩ. Teero tiirã, Cõãmacũ marĩmena niirére masĩã.

4

Cõãmacũye wederãre ññabesedutire

1 Yãa wedera, niipetira Cõãmacũyere wederĩ basoca wederére padeorĩjãña. Cũũ wederére “¿diamacárã Cõãmacũye niimiĩto?” jĩĩ tũosũguéya. Paũ basocã “ũsã Cõãmacũyere wederã niĩã” jĩĩdito buecãmesãya. 2 Ateména diamacũ Cõãmacũyere wederãre ññabesemasĩãdacu: “Jesucristo basocãra atiyigu” jĩĩgũno diamacárã Cõãmacũyere wedequi. 3 Teeré wedehẽgũno diamacũ Cõãmacũyere wederiqui. Cũũrã Cristore ññatutinetõjõãgũyere wedequi. Múã Cristore ññatutinetõjõãgũ atiadarere tũotóajĩyu. Cũũ basocã watoapũ niitoaqui.

4 Múã yũũ põnabiro niirã, múã Cõãmacũ põnarã niĩã. Cõãmacũ múãrẽ tutuarere ticoqui. Atibúreco macãrãrẽ tutuare ticogúpeja Cõãmacũbiro tutuariqui. Teero tiirã, atibúreco macãrã múãrẽ cúã jĩĩditorere padeorĩ tiimasĩricua. 5 Jĩĩditoremena buerãpe atibúreco macãrã niĩya. Teero tiirã, atibúreco maquẽ dícare bueeya. Atibúreco macãrã cúã buerére tũonũnũsecua. 6 Marĩpeja Cõãmacũ põnarã niĩã. Cõãmacũrẽ masĩgũno marĩrẽ tũonũnũsequi. Cõãmacũrẽ masĩhẽgũnopeja marĩrẽ tũonũnũseriqui. Marĩ teeré tũomasĩrã, “diamacárã Cõãmacũye niĩã” o “jĩĩditore niĩã” jĩĩ besemasĩãdacu.

Cõãmacũ basocãre maĩquí

7-8 Yũũ maĩrã, Cõãmacũ basocãre maĩquí. Teero tiirã, marĩcã cãmerĩ maĩãda. Cãmerĩ maĩrãno Cõãmacũ põnarã niicua. Cũũ Cõãmacũrẽ masĩcua. Cãmerĩ maĩhẽrãnopeja Cõãmacũrẽ masĩricua. 9 Cõãmacũ marĩrẽ maĩrére ateména ãñorigũ niiwĩ: Cõãmacũ cũũ macũ sícũ niigũrẽ atibúrecopare ticodiocorigũ niiwĩ. Marĩrẽ catiré petihẽre cũoáro jĩĩgũ, cũũrẽ diabosadutirigu niiwĩ. 10 Marĩ Cõãmacũrẽ maĩrĩrira niiwũ. Cũũpe marĩrẽ maĩgũ, marĩ ñañaré tiirére acabódugarigu niiwĩ. Teero tiigũ, cũũ macũrẽ ticodiocorigũ niiwĩ, diabosaaro jĩĩgũ. Cũũ marĩrẽ biiro tiibosãrigue maĩré peti niicu.

11 Yũũ maĩrã, Cõãmacũ teero tiirigu niijĩgũ, marĩrẽ bayirõ maĩquí. Teero tiirã, marĩcãrẽ cãmerĩ maĩrõ booa. 12 Sícu basocã Cõãmacũrẽ ññarigu maniqui. Marĩ cãmerĩ maĩrĩ, cũũ marĩmena niiqui; cũũ booróbirora cúãrẽ maĩmasĩã. 13 Cõãmacũ marĩrẽ Espĩritu Santore ticorigũ niiwĩ. Teero

tiirá, Cõãmacũ marĩmena niirere masĩã; teero biiri marĩ cũmenarã niirẽcãre masĩã. ¹⁴ Ɔsã basirora Cõãmacũ macũre ãñawũ. Aterẽ wedea: Cõãmacũ cũrẽ atibũreco macãrã ñañarãre netõnedutigũ ticodiocorigũ niĩwĩ. ¹⁵ “Jesús Cõãmacũ macũ niĩ” jĩgũnorẽ Cõãmacũ cũmena niĩqui; cũcã Cõãmacũmenarã niĩqui.

¹⁶ Cõãmacũ marĩrẽ maĩrere masĩã. “Cũũ marĩrẽ maĩrẽ diamacũ maquẽ niĩã” jĩrere padeóa. Cõãmacũ basocãre maĩquí. Cãmerĩ maĩrucũgũno Cõãmacũmena niĩqui; Cõãmacũcã cũmena niĩqui. ¹⁷ Marĩ Cõãmacũ boorõbirora cũrẽ maĩmasĩã. Jesucristo atibũrecoꝑũ niigũ, cũũ Pacure maĩwĩ. Cũũ maĩrõbirora marĩcã Cõãmacũrẽ maĩmasĩã. Teero tiirã, Cõãmacũ basocãre wapa tiĩadari bũreco jeari, cũrẽ cuiricu. ¹⁸ Cõãmacũrẽ maĩgũno cũrẽ cuiriqui. Cõãmacũ boorõbirora cũrẽ maĩgũ, cuiro manirõ niĩqui. Cuire cuogũno “yũre ñañarõ tiibõquí” jĩ wãcũqui; Cõãmacũ boorõbirora cũrẽ maĩrĩqui.

¹⁹ Cõãmacũ marĩrẽ maĩsugũrigũ niĩwĩ. Teero tiirã, marĩ cãmerĩ maĩã. ²⁰ Sĩcũ “Cõãmacũrẽ maĩã” jĩpacũ, Jesurẽ padeorãre ãñatutigũ, jĩditorepigũ niĩqui. Basocã cũũ ãñarãcãre maĩhẽgũ, nemorõ Cõãmacũ bauhẽgũpereja maĩmasĩriqui. ²¹ Cõãmacũrẽ maĩgũno Jesurẽ padeorãcãre maĩrõ booa. Teerẽ Cõãmacũ marĩrẽ tiidutĩrigũ niĩwĩ.

5

Atibũreco maquẽ ñañarere cãmotãmasĩre

¹ “Jesús Cõãmacũ beserigũ Cristo niĩ” jĩ padeorãno Cõãmacũ põnarã niicua. ãpẽrãrẽ maĩrãno cũã põnacãrẽ maĩcũã. ² Marĩ Cõãmacũrẽ maĩ, cũũ dutirere tiirã, “cũũ põnacãrẽ maĩã” jĩmasĩãdacũ. ³ Cõãmacũrẽ maĩrãno cũũ dutirere tiĩya. Cũũ dutirẽ wisiõria. ⁴ Marĩ Cõãmacũ põna atibũreco maquẽ ñañarere tiirã. Jesucristore padeorẽmena ãñurere tiinõã. ⁵ Marĩ Jesurẽ “cũũ Cõãmacũ macũ niĩ” jĩ padeóa. Teemena dícu atibũreco maquẽ ñañarere cãmotãmasĩcu.

Jesucristo Cõãmacũ macũ niĩ

⁶ Jesucristo Cõãmacũ macũ niĩ. Cũũ atibũrecoꝑũ niirĩ, Juan cũrẽ wãmeõtiwi. Cũrẽ wãmeõtigũ, ocomẽna wãmeõtiwi. Too síro cũũ curusapũ diajõawĩ. Biiro tiirẽmena “yũũ Cõãmacũ macũ niĩã” jĩrere ãñowĩ. Cũrẽ wãmeõtiriguemena dícu ãñorĩwi. Cũũ diariguemenacãrẽ ãñowĩ. Espĩritu Santo “Jesucristo Cõãmacũ macũ niĩ” jĩrere marĩrẽ ãñoquí. Cũũrã diamacũ maquẽrẽ wedegũ niĩ. ⁷ Atequetirẽ cũã basirora ãñoõya. Cũã ãñãrã ãñũãsepũ niĩya: Pacũ, macũ, teero biiri Espĩritu Santo. Cũã ãñãrãpũ niipacara, sĩcũrã niĩ. ⁸ Atibũrecoꝑure Espĩritu Santo wederẽmena “Jesús Cõãmacũ macũ niĩ” jĩrere masĩnoã. Teero biiri Jesús cũũ Cõãmacũ macũ niirere cũũ wãmeõtinoriguemena, cũũ diariguemena ãñorigũ niĩwĩ. ⁹ Basocã cũã ãñariguere wedericãrẽ, marĩ padeóa. Cõãmacũ basocã wederẽ nemorõ diamacũ wedei. Cũũrã cũũ macũ niirecutirere wederigũ niĩwĩ. ¹⁰ Cõãmacũ macũrẽ padeogũno Cõãmacũ wederere padeoquí. Cõãmacũ wederere padeohẽgũno cũũ jĩriguere jĩditorigue tiirõbiro wãari tiĩquí; cũũ Cõãmacũ cũũ macũ niirecutirere wederere padeoriqui. ¹¹ Cõãmacũ aterẽ wedequi: Cũũ marĩrẽ catirẽ petihẽre ticorigũ niĩwĩ. Tee catirẽ petihẽre cũũ macũpũre niicu. ¹² Cõãmacũ macũmena niigũno catirẽ petihẽre cuoquí; cũũ macũmena niĩhẽgũno catirẽ petihẽre cuoriqui.

Wedeyaponorigue

¹³ Múã Cõãmacũ macũrẽ padeorãre atipũrẽ jóaa, múã “catirẽ petihére cõoa” jĩ masĩarõ jĩgũ.

¹⁴ Marĩ masĩtoaa: Cõãmacũ boorõno sãĩrĩ, marĩ sãĩrẽre tũoquí. Teerẽ masĩrã, cũrẽ cuiro manirõ sãĩmasĩã. ¹⁵ “Cõãmacũ marĩ sãĩrẽre tũoquí” jĩmasĩrõbirora “cũũ marĩ sãĩriguecãrẽ ticotoai” jĩmasĩnoã.

¹⁶ Apetõ tiigũ, Jesurẽ padeogũno ñañarẽ tiirĩ, sĩcũno ñĩaboquí. Cũũ ñañarẽ tiirẽ acabõmasĩreno niirĩ, Cõãmacũrẽ sãĩbosãaro. Sãĩbosãri, tee ñañarẽ tiirẽ acabõmasĩreno niirĩ, Cõãmacũ cũrẽ catirẽ petihére ticogũdaquí. Apeyẽ ñañarõ tiirẽ acabõnoña manirẽ niicu. Teerẽ “sãĩbosãya” jĩña maniã.

¹⁷ Niipetire ñañarẽ tiirẽ Cõãmacũrẽ netõnucãre niipacari, apeyẽ ñañarẽ tiirẽ acabõmasĩreno niicu.

¹⁸ Marĩ aterẽ masĩtoaa: Cõãmacũ põna ñañarẽ tiirẽcutiricua. Jesús cúãrẽ cotequí. Teero tiigũ, wãtĩãrẽ dutigũ cúã padeorẽre ñañomasĩriquí.

¹⁹ “Marĩ Cõãmacũ põna niã” jĩrẽre masĩã. Atecãrẽ masĩã: Wãtĩãrẽ dutigũ niipetira atibãreco macãrãrẽ dutiqui. ²⁰ Apeyecãrẽ masĩã: Cõãmacũ macũ atirigũ niiwĩ; marĩrẽ tũomasĩrere ticorigũ niiwĩ. Teemẽna Cõãmacũ diamacũ niigũrẽ masĩã. Cõãmacũmenarã niã. Teero biiri cũũ macũ Jesucristomenacãrẽ niã. Jesucristo Cõãmacũ diamacũ macũ niigũ niiqui. Cũũrã niiqui sũcã catirẽ petihére ticogũ.

²¹ Múã yũũ põnabiro niirã, “cõãpõnarẽ basocã weerirare padeobõcu” jĩrã, Jesurẽ wãcũrucujãña.

Nocõrõrã niã.

JUAN puarĩ jóaripũ

Cãmerĩ maĩdutĩre

¹ YHH MHH Cõãmacũ beserigore, teero biiri mHH põnarẽ aññudutia. YHH batoá dutirá* menamacũ múãrẽ niirõrã maĩa. YHH dícu múãrẽ maĩgũ tiiría; niipetira diamacũ maquẽrẽ masĩrã múãrẽ maĩya. ² Diamacũ maquẽrẽ cnoa marĩ. Tee marĩmena niirucujãadacu.

³ Cõãmacũ marĩ Pacu, teero biiri cũ macũ Jesucristo marĩ Õpũ múãrẽ aññurẽ ticoaro; bóaneõ ññaãrõ; aññurõ niirecutiri tiáro. Cũ teerẽ tiiri, diamacũ maquẽrẽ masĩ, cãmerĩ maĩadacu.

⁴ Siquẽrã mHH põnarẽ buajeáwH. Cũãrẽ Cõãmacũ marĩrẽ dutirobirora diamacũ niirecutiri ññawũ. Teerẽ ññagũ, bayiró useniwũ. ⁵ Mecãtígã mHHrẽ ateré bayiró jĩgũda: Marĩ cãmerĩ maĩrõ booa. Tee mama dutiré mee niĩa; máataru marĩ padeonucãrãrẽ dutiré cũurigue niĩa. ⁶ Marĩ cãmerĩ maĩrã, Cõãmacũ dutirére tiirã tiia. Cũ marĩrẽ cãmerĩ maĩdutiyigu. Ate múã tuotóarepu niĩa.

Jĩditorepira maquẽrẽ wederigue

⁷ Atibárecopure pau jĩditorepira wáanetõya. Cũã “Jesucristo basocũ marĩ tiiróbiro õpũcutigu bauárigu niiwĩ” jĩrere padeoríya. Cũãno jĩditorepira, Cristore ññatutira niĩya. ⁸ Aññurõ tuomasíña, Cõãmacũ múãrẽ ticoadarere “tiidióbocu” jĩrã, Cõãmacũ niipetire múãrẽ ticoadarere aññurõmena ñeeãda jĩrã.

⁹ Cristo buerere cũ basiro cũ wãcũrémena “nemosaññurõ buegũda” jĩgũno Cõãmacũrẽ cnoríqui. Cristo buerere tiirucũgũpeja Cõãmacũrẽ, teero biiri cũ macũrẽ cnoquí. ¹⁰ Apetó tiigũ, sícũ múã pũtopu jeagũ Cristo buerere wederiboqui. Cũñorẽ múãye wiseripu ñeerijãña. Aññudutirijãña. ¹¹ Mũã cũũrẽ aññudutira, cũ ññañarõ buerere niisotoapeara niĩadacu.

Wedeyaponorigue

¹² YHH pee peti jĩdũgare cno miã, cno gũpeja. Atipũpũre teerẽ jóaria. Máata marĩ ññaãdacu, Cõãmacũ boorí. Toopũ cãmerĩ wedeapuadacu. Marĩ teero tiirã, aññurõ useniãdacu.

¹³ MHH bayio põna mHHrẽ aññudutiya. Coocã Cõãmacũ beserigo niyo. Nocõrõrã jóaa.

* 1:1 Ññaña “batoá dutirá” glosariopure.

JUAN ĩtĩārĩ jóaripũ

Gayo añurõ tiirĩque

¹ Gayo yuu bayiró maĩgũ, yuu mũurẽ añnudutia. Yuu butoá dutirá menamacũ mũurẽ niirõrã maĩã.

² Yuu mũurẽ Cõamacũrẽ sãiboságu tia, niipetire mũurẽ añurõ wáaaro jĩĩgũ. Mũu Cõamacũmena añurõ yeeripũnacutirobirora mũurẽ ñañaré, diaré wáari tiirĩjããrõ. ³ Yuu bayiró useniã. Siquẽrã Jesuré padeorá mũuye quetire wedejeawa. Mũu diamacũ maquẽrẽ padeorucúayiro. Mũu añurõ Cõamacũ boorére tiigũ tiiáyiro. ⁴ Yuu buerira diamacũ maquẽrẽ tiirĩ tũogú, useniã. Deero tii apeyeména useninemoria.

⁵ Mũu Jesuré padeoráre añurõ tiigũ tiiáyiro. Āpẽrã Jesuré padeorá jearácãrẽ mũu ññamasĩhẽrã niipacari, teerora tiiáyiro. ⁶ Cũã usã neãrõpũ mũu cãmerĩ maĩrecutirere wedeeya. Mũu pũtopũ jearáre teero tiiápurucujãña Cõamacũ booróbirora. ⁷ Cũã Jesuyé quetire wedenucãwara niĩya. Jesuré padeohéra tiiápurere ñeeririra niiwã. ⁸ Teero tiirá, cũã tiiróbiro tiiráre marĩrẽ tiiápuro booa. Marĩ teero tiirá, diamacũ maquẽrẽ wederáre tiiápura niĩã.

Diótrefes ñañarõ tiirĩque

⁹ Yuu too macãrã Jesuré padeoráre sicapũ jóawu. Diótrefes niipetirare dutigũ niidugagu usã dutirére booríayigu. ¹⁰ Teero tiigũ, yuu múã pũtopũ wáagu, cũurẽ múã ññacoropũ wedeguda cũũ usãrẽ wedepatirere, usãrẽ jĩĩditorere. Apeyeré tiiáyigu: Jesuré padeorá toopú jeari, cũãrẽ ñeeríayigu. Cũãrẽ añurõ ñeedugara tiirĩ ññagũ, ñeedutihegu, cõãwionecojãrucuayigu.

¹¹ Yuu bayiró maĩgũ, ñañaré tiirére ññacũrijãña; añurõ tiirépere ññacũña. Añurõ tiiráno Cõamacũ põna niĩya; ñañaré tiiráno Cõamacũrẽ masĩricua.

Demetrio añurõ tiirĩque

¹² Niipetira Demetrioare añurõ wedeseya. Cõamacũ booróbirora diamacũ tiiáyigu. Usãcã cũurẽ teerora jĩĩ wedesea. Mũu masĩcu: Usã diamacũ maquẽrẽ wedesea.

Wedeyaponorigue

¹³ Yuu pee peti jĩĩdugare cũomíã, cũogúpeja. Atipũpáre teeré jóaria. ¹⁴ Máata marĩ ññaadacu, Cõamacũ boorí. Toopú cãmerĩ wedeapuadacu.

¹⁵ Añurõ niirecutire wáaaro mũurẽ. Usã menamacãrã mũurẽ añnudutiya. Marĩ menamacãrã toopú niirãcõrõ añuãrõ.

Nocõrõrã niĩã.

JUDAS jóaripũ

Ñuduticorigue

¹ Yũ Judas Jesucristore padecotegu, Santiago bai múãrẽ ãñudutia. Múã marĩ Pacu Cõãmacũ beserira, cũũ maĩrã niiã. Jesucristo múãrẽ cotequi.

² Cõãmacũ múãrẽ bóaneõ ññanemoãrõ; ãñurõ niirecutiri tiinemõãrõ; cãmerĩ maĩrĩ tiinemõãrõ.

Jĩditoremena buerá tiirécutirigue

(2Pe 2.1-7)

³ Yũ maĩrã, Cõãmacũ yũre, teero biiri múãrẽ netõnerigu niĩwĩ. Marĩ netõnére maquẽrẽ múãrẽ bayiró wededugagu, jóagudu tiimíawũ. Jóaria ména. Apeyé maquẽ jóaro niirõ tia. Jesuré padeoré maquẽrẽ wedewisiora múã putopũ jeayira. Teero tiigú, jóaa. Cõãmacũ marĩ padeoré maquẽrẽ marĩ Jesuré padeoráre cũũrigu niĩwĩ. Cũũ cũũrigue wasoricu. Teero tiirá, tutuaremena padeoró booa. ⁴ Múã ññamasĩripacari, jĩditoremena buerá múãmena neãnucãyira. Cũã ate tiiróbiro jĩcua: “Cõãmacũ marĩ cãũrẽ padeoráre ãñurõ tiijĩgũ, marĩrẽ ññarõ netõrĩ tiririqui”, jĩcua. Teero tiirá, cãã ññaré tiirére duurícua. Jesucristo marĩ Õpũ sicũ niigũrẽ booricua. Cõãmacũ tíatopũ “cããno pecamepũ wãaadacua” jĩtoayigu.

⁵ Teero tiigú, yũ múã masĩpetiriguere wãcũrĩ tiidugága sũcã. Ateré wãcũsugueya: Marĩ Õpũ niipetira Israelya põna macãrãrẽ Egiptopũ wionécoyigu. Too síro cãũrẽ padeohérare diari tiiyigu. ⁶ Ángeleare wáariguecãrẽ wãcũña: Cũã ãmũãsepũ tutuare, dutirére cuopacára, teeré duu, cãã booró tiirá wáyira. Cõãmacũ cããrẽ cõmedári cãã jõãmasĩhëredarimena siatúcũdutyigu sáa. Naĩtĩarõpũ niicua, tée Cõãmacũ cããrẽ wapa tiádari bureco jearipũ. ⁷ Ángelea ññarõ ñeeaperirobiro Sodoma macãrã, Gomorra macãrã, teemacãrĩ wesari macãrãcã teerora tiyíra. Ëmũã dícu numiãmena tiirénorẽ tiyíra. Cõãmacũ teemacãrĩrẽ sóecõãyigu sáa. “Niipetira ññarã cãã tiiróbirora pecame petihérimepũ ññarõ tiinõãdacua” jĩrere masĩsuguedutigũ, cããrẽ teero tiirigu niĩwĩ.

⁸ Múãrẽ jĩditoremena buerá teerora tiicúa: Cũã booró wãcũãmajãcua. Cũã wãcũrõbirora tii, cãã basiro cããye õpũũrĩrẽ ññocúa; Cõãmacũ dutirére booricua; Ɂputí macãrã ãñurãrẽ ññarõ jĩcua. ⁹ Miguel ángeleare dutigú Satanãmena cãmerĩ jĩrĩ, ate wáyiro: Cũãcõrõ Moiséniğũya õpũũrẽ boomiyira. Miguel basiro Satanárẽ ññarõ jĩriyigu. “Mũũ Cõãmacũrẽ netõnucãgũ peti niiã”, jĩriyigu. Biirope jĩiyigu: “Yũ Õpũ mũũrẽ mũũ ññaré tiirére wedearo”, jĩiyigu. ¹⁰ Múãrẽ jĩditoremena buerãpeja ãñurõ tũomasĩripacara, ññarõ wedesecua. Apeyé cãã boorére tiicúa. Wáicũrãcã teerora tiicúa. Tũomasĩhërãrã cãã tiirémãna cãã yeeripũnarĩrẽ ññarõ tiádacua.

¹¹ Bóaneõrã niĩya cãã. Caín* tiiróbiro ññaré tiicúa. Balaam† tirírobiro noo booró tiádacua niyeru maĩrã. Coré‡ tiiróbiro Cõãmacũrẽ

* 1:11 Génesis 4.1-16. † 1:11 Números 22.1-35; Apocalipsis 2.14. ‡ 1:11 Números 16.1-35.

netõncārã diajõãadacua. ¹² Múã Jesucristore padeorã neã, yaaritabe, cúã múãrẽ bayirõ bobooro wáari tiicúa. Cuiro manirõ cúã booró yaa, yapijãcua. “¿Yaaré niipetirare jeatuai?” jĩ wãcũricua. Cúã õme oco maniré, wĩno néewanore tiiróbiro niicua; basocãre tiiapuricua. Dũcacutirito, cúã dũcamanire yucu tiiróbiro niicua. Nũcõrĩmena wããrigue yucu tiiróbiro niicua. ¹³ Cúã bobooro tiirécãtire sobo jũĩrĩpĩrere ocoturí día wesa páaputucore tiiróbiro niicua. Nõcõã noo booró wáa, ditirábiro niicua. Cõãmacũ cúãrẽ naĩtĩãrõpũ cúã niirucuararõpũ “wáadutigãda” jũitoarigu niĩwĩ mée.

¹⁴ Enoc jũĩditoremene buerãre wáaadarere wedeyigu. Cũũ profeta niĩwĩ. Cũũ Adãn pãrãmi niĩnũnũsegũ niyigu; seis põnarĩ siro macũ niyigu. Cũũ biiro wederigu niĩwĩ: “Marĩ Õpũ paũ ángeleamena atigũdaqui. ¹⁵ Cũũ niipetira basocã tiiriguere besegũdaqui. Ñãñarã niipetire cúã ñãñaré tiiriguere, cúã cũũrẽ ñãñarõ jũiriguere besegũdaqui. Cúã ñãñaré tiirigue wapa cúãrẽ pecamepũ cõãgũdaqui”, jũ wedesũgueyigu Enoc. ¹⁶ Múãrẽ jũĩditoremene buerã niipetire ãpẽrã tiirere ñãñarõ wedesecua; wedepatirepira niicua. Cúã tusaré dícare tiidũgãcua. Cúã tiirere bayirõ busarõmena wedetusacua. Cúãrẽ tiiapumasĩrãrẽ jũĩditoremene usenipeocua, cúãyere cuodũgãra.

Jesuré padeorãre wederigu

¹⁷ Yũũ maĩrã, múãpeja marĩ Õpũ Jesucristo cũũyere wededutigu beserira wedesũgueriguere wãcũña. ¹⁸ Múãrẽ ateré wedecowa: “Atibãreco petiãdari suguero maquẽ burecoripũre Cõãmacũyere buijããadacua. Cúã booró díca tiidũgãra, ñãñaré tiirere tiĩmajããadacua”, jũcowa. ¹⁹ Cúãrã Jesuré padeorãre batarĩ tiicúa. Cúã booró tiicúa. Espĩritu Santore cuorĩcua.

²⁰ Yũũ maĩrã, múãpeja Jesuré nemorõ padeó, wãcũtutuarucujãña. Múã padeoré diamacũ niiré niĩã. Cõãmacũrẽ sãĩrã, Espĩritu Santo masĩre ticorẽmena sãĩñã. ²¹ Cõãmacũ múãrẽ maĩrere wãcũrã, maĩõrãbiro niĩña. Marĩ Õpũ Jesucristo múãrẽ bóaneõ ñãgũ, cõũmena catiré petihére ticogũdaqui. Cũũ ticoadarere useniremena coteya.

²² Æpẽrã Jesucristoyere “¿diamacũrã niigariye?” jũĩrãrẽ ãñũrõmena wedeya. ²³ Æpẽrã jũĩditoremene buerere nũnurãrẽ quẽnojeári tiiyã; basocã pecamepũ jũãrãrẽ netõnerã tiiróbiro tiiyã. Æpẽrã ñãñaré tiirĩporare tiiapudũgãra, bóaneõ ñãña. Múãpũ cúã ñãñaré tiirere pẽnirĩ jũĩrã, cúã teero tiirere bayirõ boorjãña.

Cõãmacũrẽ usenipeore

²⁴⁻²⁵ Cõãmacũ marĩrẽ netõnégũ sĩcũrã niiqui. Múã ñãñaré tiirĩ jũĩgũ, cotemasĩqui. Tee coterẽmena múã ñãñaré manirã cúũ putõpũ jeari timasĩqui. Múãrẽ toopũ cúũ ãñũrõ asibatõropũ usenirĩ tiigũdaqui. Teero tiirã, Jesucristo marĩ Õpũ tiiapuremena niipetira Cõãmacũrẽ ateré jũĩãrõ: “Mũũ niipetirere dutimasĩã; mũũ ãñũnetõjõãgũ niĩã; mũũ tiidũgãrere timasĩã; mũũ niipetire dutirere cuoa”, jũĩãrõ. “Mũũ too suguerõpũ teero niirigu niĩwũ; atitõre teorora niĩã; too síropũ teorora niigũdacu”, jũĩãrõ. Tee niipetire niĩãrõ.

Nocõrõrã jóaa.

TOO SÍROPŪ WÁAADARERE Juanrē ěñorigue

Jesucristo Juanrē quēērdpŭ tiiróbiro ěñorigue

¹ Ate Jesucristore Cōāmacū ěñorigue niā. “Péerogā siro biiro wáaadacu” jīgū, ěñodutíyigŭ cūūrē padecoterare. Jesucristope ángelere “Juanrē ateré ěñogú wáaya” jīcoyigŭ. ² Yŭŭ Juan niipetire ángele ěñoriguere ĩnarigŭ niijigū, Cōāmacū wedesere, Jesucristo wederigüecārē diamacú jóaa.

³ Atipū jóarirobiro wáaadaro péero dŭsaa. Teero tiigú, ate Cōāmacū ticorigue maquērē busurómena buegúno usenigūdaqui. Ateré bueri tuo, ateré tiirá useniādacua.

Juan Jesurē padeoré pōnarī macārārē jóarigue

⁴ Yŭŭ Juan múā Asiarpŭ niirā Jesurē padeorá siete pōnarī macārārē jóaa. Cōāmacū atitóre niirucujāgū, too sugueropŭ niirigŭ, too síropŭ atigudŭ múārē āñurē ticoaro; āñurō niirecatiri tiíaro. Espíritu Santo siete maquē āñurē tiimasīre ticoré cŭogú* Cōāmacū duiirípīrō pŭto niigú teerora tiíaro. ⁵ Jesucristocā teerora tiíaro. Cūū Cōāmacūyere wasoró manirō wederucugŭ niī. Cūūrā niipetira diarira suguero masāsuguerigŭ niī. Cūū atibúreco macārā ōpārārē dutigú niī. Cūū marīrē maī. Cūūye díimena marī ñañarē tiirē wapare netōnéwī. ⁶ Cūū marīrē ōpārā, paíá wáari tiyí, Cōāmacū cūū Pacŭ dutirēre tiíaro jīgū. Teero tiirā, niipetira ateré jīārō: “Cūū niipetirere dutimasīqui; cūū tiidŭgárere tiimasīqui”, jīārō. Cūū niipetira Ōpŭ niirucujāārō. Teerora niārō.

⁷ Cūū ōmeburŭáripŭ diiatigūdaqui.

Niipetira cūūrē ĩñaādacua.

Cūūrē sīārīracā ĩñaādacua.

Niipetire macārī macārā cūūrē ĩnarā, utiadacua.

Teerora wáaaro.

⁸ “Yŭŭrá niisuguegŭ, niitugŭ niā”, jīwī Cōāmacū marī Ōpŭ niipetire tutuare cŭogú. Cūū atitóre niirucujāgū, too sugueropŭ niirigŭ, too síropŭ atigudŭ niī.

Juan Jesucristore quēērdpŭ tiiróbiro ĩnarigue

⁹ Yŭŭ Juan múāya wedegu tiiróbiro niā. Yŭŭ múā tiiróbiro Jesurē padeóa. Yŭŭ múā tiiróbirora ñañarō netōgú, Cōāmacū dutirē yŭŭpŭre niirī, wācūtutujāā. Yŭŭre Patmos nŭcūrōpŭ, netōnŭcārī basocare cūūri nŭcūrōpŭ cūūwā. Cōāmacūye queti, Jesuyére wederé wapa ānopú cūūnorigŭ niā. ¹⁰ Sicabureco yeerisārī bureco niirī, cānirīpacari, Espíritu quēērdpŭ tiiróbiro yŭŭre ěñowī. Wācūña manirō yŭŭ sucubírope bayiró busurómena wedeserī tuowá. Cūū wedesere corneta tiiróbiro bayiró busuwŭ. ¹¹ Cūū yŭŭre jīwī:

—Yŭŭrá niisuguegŭ, niitugŭ niā. Mŭŭ ĩñarére sicarpŭ jóaya. Mŭŭ jóariguere Asiarpŭ niirā siete pōnarī yŭŭre padeoré pōnarī macārārē tico-coya. Cūū Éfeso, Esmirna, Pérgamo, Tiatira, Sardis, Filadelfia, Laodicea macārī macārā niīya, jīwī.

* 1:4 Isaias 11.2.

12 “¿Noa yuɲmena wedesei?” jĩĩ, cāmenɲcā ññawũ. Ññacoma jĩĩgũ, siete sñawócore pesaré yucu oro yucure ññawũ. 13 Teeyucu watoapu basocábiro baugúre ññawũ. Cũũ yoaroca sutiró sññawĩ. Cutiropu suti casero oromena tiiri caserore siatúrigu niíwĩ. 14 Cũũya dupu maquẽ póa aññurõ butiré niíwũ. Cũũ capeari pecapõna tiiróbiro asiyáwu. 15 Dupori asipóapĩrĩ sipioárebire asiyáwu. Cũũ wedesere oco pairó õmasañucõrõbiro busawu. 16 Diamacú macã wāmorẽ siete ñocõã cuowí. Useropu espada puaniña asoyóaripĩ súuwitiwu. Cũũya diapóa muĩpũ tiiróbiro bayiró asiyáwu.

17 Cũũrẽ ñña, diagubiro cũũye dupori putopu ñaacũmuwũ. Cũũpe diamacú macã wāmomena yũure ñaapeó, jĩĩwĩ:

—Cuirijãña. Yũurá niisuguegu, niitugu niíã. 18 Catigú peti niíã. Yũu diarigu niíwũ. Diarigu niipacu, catirucujãã. Yũu diarira yeeripũna niirõpu macã sawirire† cuoa. 19 Mũu ññaãriguere, mecütigã ññarere, too síro wáadarere jóaya. 20 Siete ñocõã yáa diamacú macã wāmopure cuorí, mũu ññaãrigue, teero biiri siete sñawócore pesaré yucu oro yucu maquẽ biiro jĩĩdugaro tiia: Siete ñocõã siete ángelea jĩĩdugaro tiia. Cũã siete yũure padeorẽ põnarĩ macãrãyara niíyã. Siete sñawócore pesaré yucu siete põnarĩ yũure padeorẽ põnarĩ macãrã jĩĩdugaro tiia, jĩĩwĩ.

2

Éfeso macãrãrẽ jóarigue

¹ Jesucristo ateré jĩĩwĩ:

Éfeso macãrã yũure padeorĩ põna macãrãyagu ángelere* ateré jóaya:

“Yũu siete ñocõãrẽ diamacú macã wāmope cuogú, siete sñawócore pesaré yucu oro yucu watoapu ññanetõgũ ateré jĩĩã: ² Múã tiirere yũu masĩã. Yéé maquẽrẽ múã bayiró padea. Múã padeó yapacutía. Ññañarẽ tiirare múã booríã. Æpẽrã Jesús cũũyere wededutigu besenoña manipacára, ‘úsãcã Jesuyere wededutigu beserira niíã’ jĩĩyã. Múã ‘¿diamacúrã jĩĩmĩ cũã?’ jĩĩ, tũgueñamasĩã. Cũã buerere tuorá, ‘cũã jĩĩditora niíyã’ jĩĩmasjĩãã múã. ³ Padeó yapacutía. Yéé wapa bayiró ññañarõ netõwũ múã. Teeré nucãjãwũ.

⁴ Tee niipetire aññurẽ tiipacári, ate dícu ññañã múãrẽ: Múã sicatorpu yũure maĩrírobiro maĩríã. ⁵ Sicatorpu yũure aññurõ maĩriguere wãcũña. Teero tiidúmiriguere wãcũpati, wasojãña súcã. Sicatorpu tiiríguere tiiyá. Múã wasohéri, múãya sñawócorigu múã putopu niiríguere emajãgũda. ⁶ Apeyé ate múã tiirẽ aññuniã: Nicolaítayere buerá tiirere múã booríã. Yũucã teeré booríã.

⁷ Tuõdugárano Espiritu Santo yũure padeorẽ põnarĩ macãrãrẽ wederere tuomasĩadacua. Aññurõ padeó cãmewitranorẽ yucũu catiré ticorígu† dũcare yaari tiigũda. Tiigú Cõãmacũ niirõ aññunetõjõãrõpu niíã”, jĩĩ jóaya, jĩĩwĩ.

Esmirna macãrãrẽ jóarigue

⁸ Jesucristo jĩĩnemowĩ súcã:

Esmirna macãrã yũure padeorĩ põna macãrãyagu ángelere ateré jóaya:

“Yũurá niisuguegu, niitugu, diarigupũ niipacu, catirucujãgũ ateré jĩĩã: ⁹ Múã ññañarõ netõrere, múã apeyenõ cuohérene masĩã. Teero

† 1:18 Españolmena: llave; portuguésmena: chave. * 2:1 Ángele “Cõãmacũyere wedecotegu”

jĩĩdugaro tiia. † 2:7 Génesis 2.9.

сuорípacara, petiríadarepere сuорá niiã. ‘Judíoa niiã’ jĩrã múãrẽ ñañarõ wedeserere masiã. Yũũ ññacoropũ cúaã judíoa mee niĩya; Satanás dutirére tiirá niĩya. ¹⁰ Múã ñañarõ netõãdarere cuirijãña. Satanás múã síquẽrãrẽ peresuwiipũ sõnecori tiigúdaqui, múã padeorére du-udutígn. Múã рuamóquẽñe бurecori ñañarõ netõãdacu. Múã padeoré wapa siãdũgári, padeodurijãña. Múã teero tiirí, yũũ catiré petihérene ticogudacu múã padeoré wapa.

¹¹ Espíritu Santo yũũre padeoré põnarĩ macãrãrẽ wedei. Tũodũgáranо тuоáро. Ññurõ padeó cãmewitíranо cúaã diari siro, pecamepũ wáaricua. Pecamepũ wáare dianemore tiiróbiro niiã”,
jĩĩ jóaya, jĩĩwĩ.

Pérgamo macãrãrẽ jóarigue

¹² Jesucristo jĩĩnemowĩ sũcã:

Pérgamo macãrã yũũre padeorí põna macãrãyagu ángelere ateré jóaya:

“Yũũ espada рuaníña asoyóaripĩ сuогú ateré jĩĩã: ¹³ Múã niirí macã maquẽrẽ yũũ masiã: Satanás too macãrã õpũ niĩĩ. Múã тоopú niipacara, yéere tiinunúserucujãã. Yũũre padeodúriwu, cúaã Antipare siãrítocãrẽ. Cũũ yéere wede, padeotúcowi, téе сũũrẽ siãcõãritopũ. Teero wáawu múãya macã Satanás niirí macãpũ.

¹⁴ Ate dícu ñañaã múã: Balaam tiidutíre tiiróbiro múã síquẽrã tiinunúsea. Cũũ Balare Israelya põna macãrãrẽ ñañaré tiidutíyigu. Balac cúaãrẽ wáicura dii сũũ padeoráre ticoariguere yaari tiiyígu; ñañarõ ñeeaperi tiiyígu. ¹⁵ Nicolaítayere buerá tiidutírecãrẽ múã síquẽrã теerora tiinunúsejãã. ¹⁶ Múã cúaãrẽ ‘teeré buerijãña’ jĩĩria. Teewapare wãcũpati, wasoyá. Múã wasohéri, máata múã рuтоpũ jeaguda. Jea, yáapĩ нseropũ súuwitiripĩmena cúaã buerére тuонunúseramena cãmerĩsiãgũda.

¹⁷ Espíritu Santo yũũre padeoré põnarĩ macãrãrẽ wedei. Tũodũgáranо тuоáро. Ññurõ padeó cãmewitíranorẽ maná yayióriguere ecagúdacu. Cúaãrẽ ãtãpe butirípere ticoguda. Tiipepũ mama wãmerẽ jóatunoãdacu. Siã teewãmerẽ masĩriqui. Tiipere сuогú dícu masĩgũdaqui”,
jĩĩ jóaya, jĩĩwĩ.

Tiatira macãrãrẽ jóarigue

¹⁸ Jesucristo jĩĩnemowĩ sũcã:

Tiatira macãrã yũũre padeorí põna macãrãyagu ángelere ateré jóaya:

“Yũũ Cõãmacũ macũ, capeari pecapõnabiro asiyágu, дupori asipóapĩrĩ sipioárebiro asiyágu ateré jĩĩã: ¹⁹ Múã tiiré yũũ masiã. Múã maíré, múã padeoré, múã ãpẽrãrẽ tiápure, múã padeoyapácutirere masiã. Atecãrẽ masiã: Múã sicatopũ tiiríro nemorõ atitóre ññurõ tiirá тiia.

²⁰ Ate dícu ñañaã múã: Jezabel múãrẽ ñañaré buepacari, teero ññajãã. ‘Cõãmacũyago profeta niiã’, jĩĩmiyo coo. Coo yũũre padecoterare jĩĩditoyo. Cúaãrẽ ñañarõ ñeeapere bueyo. Wáicura dii ãpẽrã cúaã padeoráre ticoariguere yaari tiiyо сoo buerémena. ²¹ Coo ñañaré tiiré wãcũpati, wasoádarere yuemiwũ. Wasodũgáriyo. Coo ñañarõ ñeeaperere duudũgáriyo. ²² Teero tiigú, coore diarecutiri tiigúda. Coomena ñañarõ ñeeaperare bayiró ñañarõ netõrĩ tiigúda, coomena cúaã ñañaré tiiré wãcũpati, wasohéri. ²³ Coo põnarẽ siãjãgũda. Yũũ teero tiirí, niipetira yũũre padeoré põnarĩ macãrã ateré masiãdacua: Yũũ múã tiidũgáre, múã wãcũrere masĩpetijãã; múã tiiríro jeatuaro wapatíguda. ²⁴ Múã

Tiatura macārā āpērā coo buerére booríá. Satanáye buerére ‘uruti maquē niia’ cúa jīrécārē bueriwu. Múārē ateré jīā: Múārē apeyé dutinemoricu. ²⁵ Ate dícuere tiyá: Múā diamacú tiirére duuríjāña, té yuu putuaatiripu.

²⁶ Āñurō padeó cāmewití, yuu tiidutíre teiyapácütiranorē dutiré ticoguda. Peedita macārārē dutiadacua, ²⁷ yuu Pacu yuure niipe-tire macārī macārārē dutiré ticorirobirora. Cōmegūména diipáruere páamutōrō tiiróbiro yuure netōnacārārē ñañarō tiíadacua. ²⁸ Teero ti-iránorē ñocōāwú bóerigare ticoguda. ²⁹ Espíritu Santo yuure padeoré pōnarī macārārē wedei. Tuodugárano tuoáro”,
jī jóaya, jīwī.

3

Sardis macārārē jóarigue

¹ Jesucristo jīnemowī sūcā:

Sardis macārā yuure padeorí pōna macārāyagu ángelere ateré jóaya:

“Yuu siete tutuare Espíritu Santoyere cuoa. Siete ñocōārē cuoa. Yuu teeré cuogú ateré jīā: Múā tiirére yuu masíā. Āpērā yuure padeoré pōnarī macārā múārē ñña, biiro jīīya: ‘Cúa Cōāmacū catiré ticorére cuoóya; Cōāmacū dutirére tiíya’ jīīya. Teero jīpacari, diarira tiiróbiro niia múā; Cōāmacū dutirére tiiría. ² Ateré wācūña: Múā āñurō tiiré petiró tiia. Teero tiirá, āñuróre tiinemóña sūcā, petirí jīrā. Yuu ññarī, Cōāmacū ññacoropu múā tiiré dusajāā. ³ Múārē bueriguere, múā teeré padeoríguere wācūña. Tee buerére nūññā. Múā teeré nūññaríguere wācūpati, wasoyá. Múā āñurō tuomasíhērī, wācūña manirō yaarépigu tiiróbiro jeagudacu.

⁴ Múā menamacārā Sardispu niirā diarira tiiróbiro niipacara, síquērā cúāye suti jūīrīmaníre tiiróbiro niīya. Cúa āñurō tiiré wapa suti butiré sñña, yuūmena bapacütíadacua. ⁵ Āñurō padeó cāmewitírano cúa tiiróbiro suti butiré sññarira niíadacua. Catiré petihére cuorá wāmerē jóaturipūpu cúa wāmerē coserícu sáa. Yuu Pacu, cūyara ánglea ññacoropu yuu ‘cúārē masíā’ jīgūda. ⁶ Espíritu Santo yuure padeoré pōnarī macārārē wedei. Tuodugárano tuoáro”,
jī jóaya, jīwī.

Filadelfia macārārē jóarigue

⁷ Jesucristo jīnemowī sūcā:

Filadelfia macārā yuure padeorí pōna macārāyagu ángelere ateré jóaya:

“Yuu ñañaré manigú, diamacú niigú niia. Daviyá sawire cuoa. Yuu pāōrī, āpī biamasírii. Biarí, āpī pāōmasírii. Yuu dícu teeré tiimasígu niijígū, múārē ateré jīā: ⁸ Múā tiirére yuu masíā: Múā péerogā tutuare cuopacára, yuu dutirére yuua. Yuure masíhērāmena wedesera, ‘ūsājā cūārē masíriga’ jīria múā. Teero tiigú, yuu múārē sicasope pāōnacōwū. Tiisopere āpī biamasíríqui. ⁹ Múāya macā macārā Satanás dutirére tiirá ‘ūsā judíoa niia’ jīīya. Yuu ññacoropu judíoa mee niīya; jīditorepira niīya. Cúārē múā pūtopu ati, ñicācoberimena jeacūmurí tiigúdacu. Yuu múārē maíreere masírí tiigúda. ¹⁰ Yuu múārē yuu dutirére ‘wācūtutuaremena ti-irucújāña’ jīdutiwu. Múā yuure padeoré wapa ñañarō netōpacára, teero tiirucújāwū. Teero tiigú, niipetira atibúreco macārā ñañarō netóritabe,

múārē coteguda. Niipetira atibáreco macārārē ‘¿deero padeomí cǎā?’ jīngǎ, cǎārē ñañarō netōrī tiigúda.

¹¹ Máata pɔtɔaaatiguda. Múā diamacú tiirére duuríjǎña, pesarí beto* Cǎamacú múārē ticoadari betore tiidióri jīrǎ. ¹² Āñurō padeó cǎmewitíranorē yɔɔ Pacɔ pɔto cǔŭgúda. Cǎŭya wii macǎ botarí ti-iróbiro toopá niiādacua. Witiridojǎñadacua. Yɔɔ Pacɔ wāmerē cǎŭpɔre jóatuguda. Yɔɔ Pacɔya macǎ wāmecārē jóaguda. Tiimacǎ Mama Jerusalén wāmecutia. Ɛmúāsepɔ niiri macǎ atiditapú diiátiadacu. Teero biiri yɔɔ wāme mama wāme cǎŭpɔre jóatuguda. ¹³ Espírítu Santo yɔɔre padeoré pǔnarí macārārē wedei. Tɔodugárano tɔoáro”, jī jóaya, jīwí.

Laodicea macārārē jóarigue

¹⁴ Jesucristo jīnemowí sǔcǎ:

Laodicea macārǎ yɔɔre padeorí pǔna macārǎyagu ángelere ateré jóaya:

“Yɔɔ wasoró manirō Cǎamacŭyere diamacú wederucua. Cǎamacŭ yɔɔmena niipetirere tiiwí. Yɔɔ teeré tiirígu ateré jīñǎ: ¹⁵ Múā tiirére yɔɔ masíā. Yɔɔsuáracǎ niiria; asirácǎ niiria. Múā yɔɔsuári, o asirí, añuboyu múārē. ¹⁶ Múā asibusúra niiā; yɔɔsuária; asiría.† Teero tiigú, múārē cǔŭgúda tiia, sícŭ asibusúre sínidugáhegu eobatérobiro. ¹⁷ Múā jīmiā: ‘Cɔopetíjǎā; niipetire yɔɔre añurō wáaa; dɔsaría’ jīmiā. Múā tɔomasíría: Dɔsapetíjǎā. Ñañaré dícu wáanorǎ, bóaneōrǎ, niyeru manirǎ, ññahērǎ, sutimanírǎ tiiróbiro niiā. ¹⁸ Teero tiirǎ, múārē ateré wedesuguea: Oro pecameɔ sǔesipioriguere sǎñǎdara tiiróbiro yɔɔre padeorére sǎñǎ atiya, Cǎamacú pɔtopɔ pee añuré cɔoáda jīrǎ. Suti butiré sǎñǎdara tiiróbiro yɔɔre acabóre sǎñǎ atiya, bobooro netōrí jīrǎ. Capea píore ɔco sǎñǎdara tiiróbiro masírere sǎñǎ atiya, yéere añurō ññamasíada jīrǎ.

¹⁹ Yɔɔ maírārē ñañaré tiirí, ‘teeré tiinemórijǎña’ jīñǎ. Teero tiirǎ, yéere añurō tiiyá. Yɔɔ dutirére múā tiihéra, wǎcŭpati, wasoyá. ²⁰ Yɔɔ sɔogú tiia, sope dotenucŭgŭ tiiróbiro. Sícŭ yɔɔ wedeseri tɔogú, yɔɔre sope pǎōsǔnecogubiro nií. Teero tiigúnomena cǎmerí sɔoyára tiiróbiro useniādacu.

²¹ Āñurō padeó cǎmewitíranorē yɔɔmena yɔɔ duirípírōɔ duiadacua. Yɔɔcǎ Satanás yɔɔre wedesǎpacari, netōnucǎjǎwŭ. Teero tiigú, yɔɔ Pacɔmena cǎŭyapírōɔ duiá. ²² Espírítu Santo yɔɔre padeoré pǔnarí macārārē wedei. Tɔodugárano tɔoáro”,

jī jóaya, jīwí yɔɔre.

4

Ɛmúāsepɔ Cǎamacŭrē síubusepeore

¹ Too síro yɔɔ ññawŭ sǔcǎ. Ɛmúāsepɔ sícasope tusuri ññamŭcɔwɔ. Yɔɔ tɔosugúerígu yɔɔre wedeserígu cornetabiro basugúre tɔowú:

—Ānopú mǎāatiya. Too síro wáaadarere mǎñrē ěñogúdu tiia, jīwí.

² Máata yɔɔ cǎnirípacari, Espírítu quēērōɔ tiiróbiro yɔɔre ěñowí sǔcǎ. Yɔɔ ññacorɔɔ Ōpŭ duirípírō niíwŭ Ɛmúāsepɔ. Tiipírōɔ sícŭ duiwi. ³ Too

* **3:11** Pecasāyemena: corona. † **3:16** “Yɔɔsuárabiro niirǎ Jesuré padeohéra niíya”, jīdugaro tiicú. “Asirábíro niirǎ Jesuré añurō padeorǎ, cǎñ dutirére useniremena tiirǎ niíya”, jīdugaro tiicú. “Asibusúrabiro niirǎ Jesuré padeopacára, cǎñ dutirére añurō tiiríya; cǎñyere añurō tɔoséniríya”, jīdugaro tiicú.

duigú ütāpe jaspe o cornalina tiiróbiro ãñurõ asiyáwi. Tiipĩrõ sicadá bueda popeapɱ niiwã. Tiidá ãñurõ sūmerída esmeralda wāmecatiripe tiiróbiro sūmewã. ⁴ Veinticuatro òpārã duirẽpĩrĩ tiipĩrõrẽ niisodeawɱ. Veinticuatro bɱtoá dutirá teepĩrĩpɱ duiwa. Suti butirẽ sãñarira niiwã. Cúãye dupupá sotoapɱ oro betori pesawɱ. ⁵ Tiipĩrõpɱre bɱpo wããyore bauwá. Bɱsɱrẽ, bɱpo páare bɱsɱwitiwɱ. Tiipĩrõ díamacú siete sãwócore tuturi jãñucũwã. Teetuturi Espĩritu Santo siete tutuare cɱorẽ niĩ. ⁶ Tiipĩrõ díamacú día pairĩmaabiro niiwã. Bídrubiro ãñurõ ocosusúrimaa niiwã.

Tiipĩrõrẽ bapari catirá niisodeawa. Cúã díamacúpe, sucubírope pee capeari cɱowá. ⁷ Catigú niisuguegɱ yáibiro* bauwĩ. Cũ siro macú wecubiro† bauwĩ. Cũ siro macú basocúbiro diapóa cɱowĩ. Cũ siro macú cáapacɱ wɱugúbiro bauwĩ. ⁸ Bapari catirá cúãcõrõ seis wãure cɱowá. Niipetire cúãye òpũũrĩpɱre, cúãye wãure docapɱre capeari cɱosugójãwã. Búrecori, ñamirĩ yeerisãrõ manirõ biiro jĩrucujãwã:

Ñañaaré manigú; ñañaaré manigú; ñañaaré manigú niĩ Cõãmacú marĩ Òpũ tutuanetõjõãgũ.

Cũ atitóre niirucujãgũ, too sɱgueropɱ niirigɱ, too síropɱ atigudɱ niĩ, jĩwã.

⁹ Cúã bapari catirá tiipĩrõpɱ duigú catirẽ petihẽre cɱogúre “niipetirere dutimasã mɱ” jĩwã; cũrẽ padeowá; cũrẽ usenire ticowa. ¹⁰ Cúã teero tiirécõrõ veinticuatro bɱtoá dutirá tiipĩrõpɱ duigú pɱto ñicãcoberimena jeacúmurucuwa. Catirẽ petihẽre cɱogúre padeowá. Cúã pesaré betorire nẽe, cũyapĩrõ díamacúpɱ cũwã. Biiro jĩwã:

¹¹ Cõãmacú ùsã Òpũ, niipetirere bauanérigɱ niĩ mɱ.

Mɱ boorómenarã ate niipetire niĩ.

Teero tiirẽmena mɱ ùsã usenipeogunorã niĩ.

Usenipeonojĩgũ, biiro jĩnoã mɱ:

Mɱ niipetirere dutimasĩgũ niĩ;

ùsã mɱrẽ padeóa;

ùsã mɱrẽ “tutuanetõjõãgũ niĩ” jĩã, jĩwã.

5

Cordero opatũnurẽ néerigue

¹ Yɱ ñawũ sũcã. Tiipĩrõpɱ duigú diamacú macã wãmope sicutũnu cɱowĩ. Pɱaníɱapɱ jóaritũnu niiwã. Siete pirabiaturigie cɱowá. ² Toopú sícũ ángele tutuagure ñawũ. Cũ bayiró bɱsarómena wedewi:

—Ñañaarére nɱcãjãrigunõ dícu pirabiaturere pãnecojã, iitũnurẽ jõãmasĩqui. ¿Noãno niigari iitũnurẽ jõãgũdɱ? jĩwĩ.

³ ʒmũãsepɱ, ditapɱ, dita docapɱre tiitũnurẽ jõãmasĩgũ, tee jóariguere buemasĩgũno maniwĩ. ⁴ Tiitũnurẽ jõãmasĩgũ, tee jóariguere buemasĩgũno manirĩ ñãgũ, yɱ bayiró utiwa. ⁵ Sícũ bɱtoá dutirá menamacú yɱre jĩwĩ:

—Utigɱ mee tiiyá. Sícũ niĩ, Judayá põna macú yái sõãgũ* tutuagu tiiróbiro. Cũrã David pãrãmi niinɱnɱsegu, cũrẽ netõnɱcãdɱgamirirare cãmewitĩrigɱ niĩ. Teero tiigú, cũ siete pirabiaturere pãnejã, iitũnurẽ jõãmasĩqui, jĩwĩ.

* 4:7 Españolmena: león; portuguésmena: leão. † 4:7 Españolmena: toro; portuguésmena: touro.

* 5:5 Españolmena: león; portuguésmena: leão.

⁶ Tiipĩrõ deco, bapari catirá deco, veinticuatro butoá dutirá deco Cordero cúa sñánorigu niipacu, catigú nucũrĩ ññawã. Cũu siete capesári, siete capeari cuowí. Tee capeari Espiritu Santo siete tutuare cuogú niipetiro atibúrecoru ticodiocorigu jĩdugaro tiia. ⁷ Cordero wáa, tiipĩrõpu duigú diamacá macã wãmope cuorítũnurẽ néewĩ. ⁸ Cũu tiitũnurẽ néerĩ, bapari catirá, veinticuatro butoá dutirá Cordero díamacũ ñicãcoberimena jeacũmuwã. Cúãcõrõ búapãtẽrẽ,† oro baparire cuowá. Teebaparipure sitiaãñũre busẽmũdõcore dadaro niiwã. ⁹ Cúã mama basaré basara, biiro jĩwã:

Mũu sñánorigu niĩ. Cõãmacũrẽ mũuye díimena basocáre wapatĩbosarigu niiwũ.

Mũu wapatĩbosarira niipetire põnarĩ macãrã, niipetire wedesera, niipetire macãrĩ macãrã, niipetire dita macãrã niĩya.

Mũu teero tiirigu niijigũ, tiitũnurẽ née, teeperire pãnemasĩã.

¹⁰ Mũu cúãrẽ õpãrã, paia wáari tiyú, ãsãyagu Cõãmacũ dutirẽre tiáro jĩgũ. Cúãrã niipetire dita macãrãrẽ dutiadacua, jĩ basawa.

¹¹ Yũu ññawã sũcã. Paũ ángelea tiipĩrõrẽ, catirãre, butoá dutirãre nisodeanucãjeawa. Paũ peti niiwã. Cúãrẽ bapaqueopetimasĩña manitũ niiwã. Cúãrẽ tũowú. ¹² Bayiró busũrómena jĩ basapeowa:

Cordero basocáye wapa sñánorigu niĩ.

Teero tiinóriguemena basocá usenipeogunorã niĩ. Usenipeonojĩgũ, biiro jĩ basanoã cũũrẽ:

“Cũu tutuanetõjõãgũ niĩ; niipetirere cuoi; niipetirere masĩ; cũu tiidũgãrere tiimasĩ; padeonógũ niĩ; niipetirere dutimasĩ; ãñũgũ niĩ” jĩnoã,

jĩ basawa.

¹³ Æpẽrãrẽ tũowú sũcã. Niipetira Cõãmacũ tiirãra ãmũãsepu niirã, ditapu niirã, dita docapu niirã, día pairímaapu niirã jĩ basapeowa:

Tiipĩrõpu duigãre, Corderore “ãñũrã niĩ múã” jĩãrõ;

múãrẽ padeoáro; “múã niipetirere dutimasĩã” jĩãrõ;

“múã tiidũgãrere tiimasĩã” jĩãrõ.

Teerora jĩrucujããrõ múãrẽ,

jĩ basawa.

¹⁴—Teerora jĩrõ booa, jĩwã bapari catirãcã.

Butoá dutirãre ñicãcoberimena jeacũmu, sũubusepeowa.

6

Siete pirabiaturigie

¹ Yũu ññawã sũcã. Cordero tiitũnu siete pirabiatuare cuorítũnurẽ jõãnucãwĩ. Niisuguerore pãnecojãwĩ. Sicũ bapari catirá menamacũ wedeserere tũowú. Bũpo páari busũrẽ tiiróbiro wedesewi:

—Atiya, jĩwĩ.

² Cũu teero jĩãri sirogãrã, yũu ññawã sũcã. Caballo butigú witiatiwi. Cũu sotoapu pesagú bueripĩrẽ cuowí. Cũũya dupu pesarĩ betore ticonowí. Cãmerĩsĩã netõnucãtoarigu cãmerĩsĩã netõnucãgũ witiwawi sũcã.

³ Cordero síro macãrõ pãnecorira sũcã, ãpĩ catigú wedesewi:

—Atiya, jĩwĩ.

† 5:8 Pecasãyemena: arpas.

4 Āpī caballo witiatiwi. Sōāgú niwī. Cūū sotoapu pesagúre cāmerisīāādare dutirere ticonowī. Teero tiigú, atibúreco macārārē āñurō niirecutimiārare cāmerisīārī tiigú witiwawi. Cūū espada pairipi ticonowī.

5 Cordero puaró pāneāri siro, aperó pānerī, āpī catigú wedesewi:
—Atiya, jīwī.

Yuu īñawū sūcā. Āpī caballo witiatiwi. Nīgū niwī. Cūū sotoapu pesagú nūcūre queoróre* ñoonéwī. 6 Catirá watoapure sīcū wedeseri tiiróbiro tūowū:

—Sica kilo trigo sicabureco pade wapatárocōrō wapacutía. Itiá kilos cebada sicabureco pade wapatárocōrō wapacutía. ʼse yaarépure ayiorére, vinorē ñañorī tiirjāña, jīwī.

7 Cordero itiáro pāneāri siro, aperó pānerī, āpī catigú wedesewi:
—Atiya, jīwī.

8 Yuu īñawū sūcā. Āpī caballo witiatiwi. Butiwiyásāñugū niwī. Cūū sotoapu pesagú wāmecutiwi Diaré Ōpū. Cūūrē nūnugú wāmecutiwi Diarira Yeeripūnarī Niirōpū. Cūū dutimasīrere ticonowā. Tee dutiré cūorēmena atibúreco macārā sicanīña deco macārārē† sīāwā. Cāmerisīāremena, jubóaremena, diarēmena sīāwā. Wáicura cúcarac sīāpuwa.

9 Cordero bapari pirabiare pāneāri siro, aperó pānerī, diarira yeeripūnarīre īñawū. Cūū Cōāmacūye queti, Jesuyére wederigue wapa sīānórira niwā. Cūū Cōāmacūrē wáicura sōepeoro tiiróbiro bauró docapu niwā. 10 Cūū bayiró busorōmena wedesewa:

—Ōpū ñañaré manigú, diamacú niigú, ¿deero biiri muu iiburecope ni-irārē bese, ñañarō tiicāmégūdari, cūū ūsārē sīārīgue wapa? jīwā.

11 Cūūcōrō suti butiré ticonowā. Cūūrē jīwī:

—Āpērā mūā menamacārā Jesuyére wederá, teero biiri mūā tiiróbiro padeorā sīānōādacua. Yeerisāña ména, té cūūrē sīāpetiripu, jīwī.

12 Cordero sicamoquēne pirabiare pāneāri siro, aperó pānerī, ateré īñawū: Dita bayiró cāmeñawū; muīpū búreco macū bayiró ñligūca wáawi. Muīpū ñami macū dí tiiróbiro bayiró sōāwī. 13 Nōcōā ditapu ñaacodiawa; wīno bayiró páapuri, díawe bududiaro tiiróbiro wáawa. 14 ʼmuāse diti-jōāwū opacaserore paatūnúācojārō tiiróbiro. Niipetire ūtāyucu, nūcūrī aperopū jeabatenucājōāwū. 15 Atibúreco macārā ōpārā, uputí macārā, surarare dutirá, pee apeyé cūorá, tutuara, niipetira dutiapienori basoca, dutiapienoña manirā ūtātutiripu dutiwā. ʼtāyucu maquē ūtāquiritō watoapucārē dutiwā. 16 ʼtāyucure, ūtāquiritōrē basocā niiripacari, cūū jīmiwā:

—ʼsārē cāmotáya; ūsā sotoa ñaapeajeaya, tiipīrōpū duigú ūsārē īñabuarijāārō jīrā. Cordero bayiró cúagu ūsā ñañaré tiiré wapa cūū ñañarō tiidarecārē cāmotáya. 17 Cūū ūsāmena bayiró cúari bureco jeatoaa sáa. ¿Noā sīcārībībogari teeré? jīwā.

7

Israelya pōna macārārē Cōāmacū wāmerē ñaadiyóturigue

1 Too síro yuu īñawū sūcā. Bapari ángelea ditapure nūcūrī īñawū, sīcū muīpū muātirope, āpī muīpū sāāwarope, āpī nortepe, āpī surpe. Wīno

* 6:5 Pecasāyemena: balanza. † 6:8 La cuarta parte de la gente del mundo.

cúã puto jearére cãmotáwa. Teero tiiró, wĩno ditapure, díã pairímaapure, yucapure páapucoriwu. ² Cúã ditare, díã pairímaarẽ ñañodutínoyira. ãpĩ ángelere ññawũ. Cũũ muĩpũ muãatirope atíwi. Cũũ Cõãmacũ catigú wãme jóatunoãrirono cõowí. Cũũ cúã baparire bayiró busurómena jĩwĩ:

³ —Dita, pairímaa, yucaré ñañoríjãña ména. Tée marĩyagu Cõãmacũ padecoterare cúãye diapóaripu cúũ wãmerẽ ñañadiyótuari siropu, ñañoñá, jĩwĩ.

⁴ “Noquẽrã niĩya” jĩ wederi tuowá. Ciento cuarenta y cuatro mil basocá niwã. Cúã Israelya põna macãrã doce põnarĩ macãrã cúãye diapóaripu Cõãmacũ wãme ñañadiyótunorira niwã:

⁵ Judayá põna macãrã doce mil basocá,

Rubenyá põna macãrã doce mil,

Gadya põna macãrã doce mil,

⁶ Aserya põna macãrã doce mil,

Neftalíya põna macãrã doce mil,

Manaséya põna macãrã doce mil,

⁷ Simeonyá põna macãrã doce mil,

Leviyá põna macãrã doce mil,

Isacarya põna macãrã doce mil,

⁸ Zabulónya põna macãrã doce mil,

Joseyá põna macãrã doce mil,

Benjamínya põna macãrã doce mil basocá niwã.

Niipetira cúãye diapóaripure Cõãmacũ wãme ñañadiyótunorira niwã.

Paũ suti butiré sãñarirare ññarigue

⁹ Too síro yũ ññawũ sũcã. Paũ basocá niipetire dita macãrã, niipetire põnarĩ macãrã, niipetire macãrĩ macãrã, niipetire wedeserare ññawũ. Cúã tiipĩrõ díamacũ, Cordero díamacũ nucũwã. Cúãrẽ bapaqueopetimasĩña manitú niwã. Cúã suti butiré sãñarira iquiquerire cõowá. ¹⁰ Cúã bayiró busurómena wedesewa:

Marĩyagu Cõãmacũ tiipĩrõpu duigú marĩrẽ netõnérigu niwĩ.

Corderocã marĩrẽ netõnérigu niwĩ,

jĩwã. ¹¹ Niipetira ángelea tiipĩrõrẽ, butoá dutirãre, bapari catirãre nucũsodeawa. Ángelea tiipĩrõ puto jea, cúãye diapóarire munibiácũmujeawa. Cõãmacũrẽ padeowá. ¹² Biuro jĩwã:

Ɔsãyagu Cõãmacũrẽ “ãñugú niĩã” jĩãrõ;

“niipetirere dutimasĩã; niipetirere masĩã” jĩãrõ;

“bayiró useniã mũũmena; mũũrẽ padeóa” jĩãrõ;

“mũũ tutuanetõjõãgũ niĩã; mũũ tiidugãrere tiimasĩã” jĩãrõ.

Teerora jĩrucujããrõ mũũrẽ,

jĩwã.

¹³ Sĩcũ bucũ yũũre sãñãwĩ:

—Ñniã suti butiré sãñarira ¿noo macãrã niĩ? ¿Noopú atiyiri? jĩwĩ.

¹⁴ Yũũ cãũrẽ yũũwu:

—Mũũ masĩcu.

Cũũpe yũũre jĩwĩ:

—Ñniã bayiró ñañarõ netõrẽ burecori wãaritore, ñañarõ netõrira niĩya. Cúã Corderoye díimena cúã ñañaré tiiríguere cosenórira niĩya. Teero tiiró, cúãye suti butiré “ñañaré manirã niĩya” jĩdugaro tia. ¹⁵ Teero tiirã, cúã

Cõamacũyapĩrõ díamacũ niĩya. Cũũya wii ãmuãse macã wiipure búrecori, ñamirĩ cãũ dutirére tiĩya. Tiipĩrõpu duigú cããmena nii, cããrẽ cotegudaqui. ¹⁶ Cãã juabóanemorica; oco sñidugánemorica. Cããrẽ muĩpũ sónemoriqui; asiré tuunemórica. ¹⁷ Cordero tiipĩrõ decopu niigú ovejare tiiróbiro cããrẽ cotegudaqui. Cããrẽ catiré petihére ticogudaqui oveja coteri basocu cãũyarare oco witorí copepu néewaro tiiróbiro. Cõamacũ niipetira cãã yaco ocoré cosegudaqui, jĩwĩ.

8

Niituro pirabiariro; sitiaãñúre busemuõcoriga

¹ Cordero niituro pirabiariro pãnerĩ, ãmuãsepu ditamanijõawũ. Sica hora deco teero wáawu. ² Yũũ ññawũ sũcã: Siete ángelea Cõamacũ díamacũ nucũrĩ ññawũ. Cããrẽ siete putirépaure ticowí. ³ Apĩ ángele ati, wáicura sópeero tiiróbiro baurópu jeanucãwĩ. Sitiaãñúre busemuõcoriga orogare cuowí. Cãũ pairó sitiaãñúre cãũ buseadarere ticonowĩ. Tiipĩrõ díamacũpu sitiaãñúre sópeero oromena tiinóriro niuwũ. Sitiaãñúrere néewawi toopú, niipetira Cõamacũrẽ padeorá sãirémena muãwaaro jĩgũ. ⁴ Ángele yoonerígapu sitiaãñúre õme witiwu. Cõamacũrẽ padeorá sãiré tee õmemena bocamuã, Cõamacũ putopu busemuãjéawu. ⁵ Tee tiári siro, ángele sópeero maquẽ nitĩ asiyáre sitiaãñúre sóerigapu néesádadowi. Tiigaré atibúrecopu déediacowí. Cãũ déediacori, bupo páare, busuré, bupo wããyore wáawu. Dita cãmeñawũ.

Ángelea putirépaure putirigue

⁶ Siete ángelea siete putirépaure cuorá cãã basiro quẽnowã, teeré putiádera.

⁷ Niisuguepu putiwí. Cãũ putirí, atibúrecopure oco Perú yusuáreperi* déedioconowũ; pecame díimena wáorigue déedioconowũ. Teero wáari, atibúreco decomena ðuaró† jũãtuwu. Yucucã decomena ðuaró jũãtuwu. Tãa niipetire jũãpetijõawũ.

⁸ Cãũ siro macã putiwí. Cãũ putirí, ãtãgú pairípu jããrõ tiiróbiro día pairímaapu déedioconowũ. Tiimaá decomena ðuaró díimaa wáawu. ⁹ Wai decomena ðuaró‡ diawa. Doorépaütõ decomena ðuaró§ watibatéjõawũ.

¹⁰ Puarã siro apĩ putiwí. Cãũ putirí, ñocõãwú paigú ñaacodiawi. Ñaadiagu, sñãwócori tutu tiiróbiro jããdiawi. Cãũ díamaarĩ niirére, oco witoré coperi niirére decomena ðuaró sotoapu ñaapeawi. ¹¹ Ñocõãwú wãmecutiwi “sũguẽgú”.* Teero tiiró, oco sũguẽrẽ wáawu.† Basocá tee oco sñinrã, pau diawa.

¹² Itĩãrã siro apĩ putiwí. Cãũ putirí, muĩpũ búreco macã, ñami macã, ñocõã decomena ðuaró posajõawã. Teero tiiró, decomena ðuaró naĩtĩãjõawũ; búreco decomena ðuaró bauríwu; ñamicã teerora.

¹³ Yũũ ññawũ sũcã. Cáapacu ãmuãsepu wuarí ññawũ. Bayiró busurómena wedesewi:

—Bóaneõrã niiádacua atibúreco macãrã, ðusarépaure busuri. Itĩãrã ángelea teepaure putiádera ðusaáya ména, jĩwĩ.

* **8:7** Pecasãyemena: granizo. † **8:7** La tercera parte. ‡ **8:9** La tercera parte. § **8:9** La tercera parte. * **8:11** Pecasãyemena: ajenjo. † **8:11** La tercera parte de las aguas.

9

¹ Bapari siro ãpĩ putiwí. Cũũ putirí, ñocõãwú atibárecopũ ñaadiarigure ññawú. Cũũ sicasawí niiditidiari cope sããwaro macã sawire ticonowí. ² Cũũ tiicope sããwarore sawipõwí. Cũũ pãõrĩ, õme pairó busewitiwũ wese jũürõ tiiróbiro. Tiicope maquẽ õme muĩpũrẽ naĩtĩãjõãrĩ tiiwú. ³ Tee õmemena paũ yeseroa atibárecopũre wũwáwa. Cúã tóamasĩrere ticonowã. Tee dutirémena atiditã macãrãrẽ cutiapa tiiróbiro tóawa. ⁴ Táare, pũũrẽ, yucuré ñañoríwa. Basocã Cõãmacũ wãme cúãye diapóaripũ cuohéra dí cure tóawa. ⁵ Cúãrẽ tóasĩãdutiwi. Teero sĩãrõno tiigú, sicamoquẽñe muĩpũrã cúãrẽ teero tóarucujãwã. Cúã tóare cutiapa tóarobiro pũniwũ.

⁶ Teebũrecorire basocã diarére ãmaãmiãdacua. Buarícuã. Bayiró diadũgapacara, diamasĩricua.

⁷ Yeseroa yũũ ññarĩ, caballoa cãmerĩsĩãrã wãadara quẽnoãrira tiiróbiro bauwã. Cúãye dupupáũ oro betoribiro baurére pesawa. Basocãbiro diapóacutiwa. ⁸ Numiãbiro póañapõcutiwa. Yáiwabiro upicutiwa. ⁹ Cúã cutirote cãmotãre cõme caserobiro bauré niiwũ. Cúã wũurĩ, bayiró busuwũ. Basocã cãmerĩsĩãrã wãara, paũ caballoa wéewarocori boyeromena wãarobiro busuwũ. ¹⁰ Cúã pĩcõõrĩpure cutiapa tiiróbiro tóarepa cuowã. Teeména sicamoquẽñe muĩpũrã basocãre tóawa. ¹¹ Yeseroa õpũ niiditidiari cope dutigú niĩ. Cũũ hebreoyemena wãmecutii Abadón. Griegoayemena wãmecutii Apolión.*

¹² Ñañarõ netõsugére wãaa mée. Puaró dũsaa ména.

¹³ Sicamoquẽñerã siro ãpĩ putiwí. Cũũ putirí, Cõãmacũ díamacũpũ sitiaãñũre sóepero oromena tiiró bapari capesári cuoró watoapũ sícũ wedeseri tuowú. ¹⁴ Tiiwú putiãrigure jĩti:

—Bapari ángelea Cõãmacũrẽ netõncãrigũ menamacãrã siatúnõcõnorira díã Éufrates pũto niĩya. Cúãrẽ jõãñã, jĩti.

¹⁵ Cũũ teero jĩrĩ tuogú, bapari ángeleare jõãwí. Cúã basocãre decomena dũaró† sãããdara niiwã. Cúã tii hora, tiibũreco, tiimuĩpũ, tiicũma niirĩ, “sãããdadu” jĩñorira niyyira. ¹⁶ Cúã menamacãrã caballoa sotoa pesarã doscientos millones surara niiwã. “Noquẽrã niĩya” jĩrĩ tuowú.

¹⁷ Caballoa, teero biiri cúã sotoa pesarãre biiro baurãre ññawũ: Cúã cutirote cãmotãre sõãrõ, sũmerõ, ewũro niiwũ. Caballoa yáywa tiiróbiro dupupácutiwa. Cúã useripũ õme, pecame witiwũ. Azufre jũũré póasuwitiwũ. ¹⁸ Basocã decomena dũaró sããnõwã ate itiãro ñañarémene: õme, pecame, azufre cúã useropũ witiirémene. ¹⁹ Caballoa cúã useripũ witiirémene, cúãye pĩcõõrĩmena sããmasĩre ticonowã. Cúãye pĩcõõrĩ ññabiro bauwã. Ñña dupupã tiiróbiro baurémene basocãre cãmituwa.

²⁰ Ñpẽrã sããnórĩrãrãpe teorã ñañarẽ tiirucujãwã. Cúã ñañarẽ tiirere “nocõõrõ tiidũada” jĩ wãcũpatiriwa; wasoríwa. Cúã wãtĩãrẽ, oromena weerirare, platomena weerirare, broncemena weerirare, ãtãperimena tiirirare, yucuména tiirirare padeorucujãwã. Cúã padeorãpe ññariya; tuoríya; wãamasĩriya. ²¹ Basocãre sããdũriwa; yáywa oco sitarã jĩditoremene tiirénorẽ tiidũriwa; ãpẽrãména ñañarõ ñeeapeduriwa; yaadũriwa; wãcũpati, wasorídojãwã.

* 9:11 Apolión griegoayemena “Ñañogú” jĩdũgaro tiicũ. † 9:15 La tercera parte.

10

Péeritūnugārē ángele c̄uorígue queti

¹ Ȳuñ ñ̄awū sūcā. Āpī ángele tutuagu ūm̄uāsepu niirigu diiátiwi. Cūū ð̄mebuñári watoapu diiátiwi. Bueda cūūya dupu sotoare niiwū. Cūūya diapóa muĩpū tiiróbiro asiýawū. Cūūye ñ̄icārī jūūrē botari tiiróbiro bauwū. ² Cūūya wāmoḡu pupioáritūnugārē c̄uowí. Diamacú macā dupomena pairímaapu c̄utacūwī. Acuniña macā dupomena ditapu c̄utacūwī. ³ Yái busaró tiiróbiro bayiró acaribíremena wedesewi. Cūū wedeseri, siete buḡoa wedesewa. ⁴ Siete buḡoa wedeseari siro, teeré jóagudu tiimíwū. Teeré jóagudu tiirí, ūm̄uāsepu wedeseri tuowú:

—Siete buḡoa wedeseariguere āpērā masirijāārō. Jóarijāña, jīwī.

⁵ Ditapu, día pairímaapu nucūrī ȳuñ ñ̄arigu diamacú macā wāmomena ūm̄uāsepu súumuðcowi, “diamacárā jīgū tiia” jīgū. ⁶ Cōāmacū catirucugū, ūm̄uāse, ūm̄uāse maquē, dita, dita maquē, pairímaa, pairímaa niiré tiirigu wāmemena jīwī:

—Yoari cotenemorō maniādacu sáa. ⁷ Niitugu ángele putinac̄aritabere Cōāmacū “biro tiigúda” jīrirobirora wáaadacu. Tíatoru cūūyara profetas cūū tiíadarere wederirobirora wáaadacu, jīwī.

⁸ Ūm̄uāsepu wedesearigu ȳuñre wedesewi sūcā:

—Ángele díapu, ditapu nucūgú puḡoḡu wáa, cūūya wāmoḡu c̄uorítūnu pupioáritūnurē néeña, jīwī.

⁹ Cūū teero jīrī tuogú, ángele puḡoḡu wáawū.

—Pupioáritūnugārē ticoya, jīwā.

—Née, yaajāña. M̄uñ uḡerop̄are mumiā oco tiiróbiro ipitiadacu ména. M̄uñ páagapu jearo, s̄guē niíadacu, jīwī.

¹⁰ Cūūya wāmoḡu c̄uorítūnugā pupioáritūnugārē née, yaawū. Ȳuñ uḡerop̄are mumiā oco tiiróbiro ipitiwū. Ȳuñ yaasōnecori, páagapu s̄guē niita. ¹¹ Ȳuñre jīwī sūcā:

—Reemacārī macārārē, peedita macārārē, pee wedesere wedeserare, pañ ð̄pārārē Cōāmacū wededutirere wedegū wáaya sūcā, jīwī.

11

Puarā Cōāmacūyere wederáye queti

¹ Wii tiirá queorígubiro baurígue ticonowū ȳuñ. Ticogu, ȳuñre jīwī:

—Cōāmacūwiire, sitiañ̄úre sópeorore queogú wáaya. Tiiwiipú niirā ȳuñre padeoráre bapaqueoya. ² Tiiwii wesa macā yepare queorijāña. Judíoa niñhērārē ticori yepa niíā. Cūā cuarenta y dos muĩpūrā Jerusalénrē bayiró potocōrō wáanetōādacua, jīwī.

³ Cūū jīñmowí:

—Puarā yéere wedeadarare ticocogudacu. Cūā mil doscientos sesenta buḡecori ȳuñ wededutirere wedeadacua. Bóaneōrere ēñorā, bóaneōre sutire s̄ñarira niíadacua, jīwī.

⁴ Cūā puagú olivo yucu tiiróbiro niirā niíya.* Cúārā sūcā puagá s̄ñawócore pesaré yucu tiiróbiro niirā niíya. Cōāmacū puḡo macārā niíya.

⁵ Āpērā cúārē ñ̄añarō tiidugári, cúā uḡeripu pecame jūūwitiremena cúārē ñ̄ñatutirare sóeditiojācu. Cúārē ñ̄añarō tiidugáguno teeména s̄ñanógūdaqui.

⁶ Cúā oco peaheri tiimas̄cua Cōāmacū cúārē wededutirere wederé

* 11:4 Zacarías 4.3,11-14.

burecorire. Ocoré dí posari tiimasícua. Cúã booró tiidugárecõrõ atibúrecore ñañarõ wári tiimasícua.

⁷ Cúã Cõamacú wededutirere wedeyaponoári siro, quiogá peti niiditidiari cope macú cúãmena câmerĩsiãgũdaqui. Cúãrẽ netõnucã, siãjãgũdaqui. ⁸ Cúãye õpũũrĩniãrẽ macãcapũ basocá wáanetõrõpũ cõãnoãdacu. Tiimacã cúã Õpũrẽ curusapũ siãrí macã niã. Tiimacã “Sodoma, Egipto tiiróbiro niã” jĩĩya. ⁹ Itiábureco apebúreco deco niipetire macãrĩ macãrã, niipetire põnarĩ macãrã, niipetire wedesera, niipetire dita macãrã cúãye õpũũrĩniãrẽ ññaãdacua. Tee õpũũrĩniãrẽ ãtãtutipũ cũũdutiriadacu. ¹⁰ Cúã pũarã atibúreco macãrãrẽ ñañarõ netõrĩ tiirãra niiwã. Teero tiirã, cúãye õpũũrĩniãrẽ ññarã, useniãdacua. Cúã bayiró usenirã, apeyenó câmerĩ ticoadacu.

¹¹ Itiábureco apebúreco deco wáaromena Cõamacú cúãrẽ catiré ticowi sũcã. Teero tiirã, wãmũnucãwã. Basocá cúãrẽ ññarã, bayiró cuiwa. ¹² Sícũ ãmũãsepũ niigú bayiró busurómena wedeseri tãowã:

— Ñnopú mũãatiya, jĩiti.

Teero tiirã, õmebũrũaména mũãwawa. Cúã mũãwari, cúã wãpãrã ññawã. ¹³ Toorã dita bayiró câmeñawũ. Tiimacãpũre pee† wiseri peecódiawũ. Si-ete mil basocá diawa. Æpẽrã ðusaárra bayiró cuiwa. “Cõamacú ãmũãsepũ niigú dícu niipetirere dutimasĩqui”, jĩiwã.

¹⁴ Pũarĩmena ñañarõ netõrẽ wáatoaa mée. Máata apeyé ñañarẽ atiadacu.

Ángele niitugũ putirígue

¹⁵ Ángele niitugũ putiwí. Cúã putirí, ãmũãsepũ niirã bayiró busurómena wedesewa:

— Basocá õpãrã dutiré nocõrõrã petia.

Cúã dutimiãriguere marĩ Õpũ Cõamacú dutigũdu tiii;

cúã beserigũ Cristo teorora dutigũdu tiii.

Dutirucujãgũdaqui sãa, jĩiwã.

¹⁶ Cõamacú díamacú veinticuatro bũtoá dutirá cúã duiépĩrĩpũ duiirá cúãye diapóarire munibiácũmujeawa. Cũũrẽ padeorã, ¹⁷ biiro jĩĩpeowa:

— Cõamacú ãsã Õpũ, mũũ tutuanetõjõãgũ, niirucujãgũ, too sũgueropũ niirigũ niã.

Mũũ tutuanetõjõãremena dutinucãã. Teero tiirã, mũũrẽ usenire ticoa.

¹⁸ Niipetire dita macãrã mũũmena cúamiwã.

Mũũ cúãmena bayiró cúarito jeaa, diarirare wapa tiíadarito teorora.

Niipetira mũũrẽ padecoterare wapatígũdacu. Cúã mũũyara profetas niĩya.

Mũũrẽ padeorãre wapatígũdacu. Æputí macãrã mũũrẽ quioníremena ññarĩ, cúãcãrẽ wapatígũdacu. Bári niirã mũũrẽ quioníremena ññarĩ, cúãcãrẽ wapatígũdacu.

Atiditã macãrãrẽ posari tiirãre cõããdare jeaa, jĩiwã.

¹⁹ Cúã teero jĩĩari siro, Cõamacúwii ãmũãsepũ niirí wii pãõnowã. Tiiwí popeapũre sicutiba niuwã. Tiitiba Cõamacú dutiré jóaturigũe cuorépĩrĩ

sãñarítiba niíwũ. Буро wããyore, busuré, буро páare wáawũ. Dita cãmeñawũ. Ocopéri yusúareperi bayiró peti ñaawũ.

12

Numiðye queti; pñocabiro baugúye queti

¹ Æmuãseperu merẽã bauré peti baurére ññawũ. Toopú sícõ numið niíwõ. Coo sãñarõ muĩpũ búreco macũ asiyárobiró bauwá. Ñami macũ muĩpũ sotoa cooye ðaporire péojĩgõ niíwõ. Cooya dupupare doce ñocõã cuoribeto pesawũ. ² Coo niipacó niíwõ. Põnacutíadari suguerogã, pñiniré pñininogõ acaribíwo. ³ Æmuãseperu merẽã bauré ññawũ súcã. Sícu pñocabiro baugú* sããgúcare ññawũ. Cũ siete dupupá cuowí. Pnamóquẽñe capesáricutigu niíwĩ. Siete pesaré betori tee dupupápare pesawũ. ⁴ Cũ pĩcõõmena ãmuãseperu niimirira pau† ñocõãrẽ páabatediocowi ditapu. Cũ pñnacutígodo puto nucũwĩ, coo macũ bauári, yaagũda jĩgũ. ⁵ Coo sícu wĩmagũ pñnacutíwo. Cũ niipetire dita macãrã Òpũ niigũdu niíwĩ. Tutuaromena dutigũdu niíwĩ. Too síro coo macũ Cõãmacũ pũtopu máata néewanowĩ cũmena dutigũdure. ⁶ Numiðpe basocá manirõpu dutijõãwõ Cõãmacũ coore quẽnobosáripu. Toopú coore mil doscientos sesenta burecori yaaré ecanówõ.

⁷ Æmuãseperu cãmerĩquẽre wáawũ. Miguel, ãpẽrã cũyara ángelea pñocamena cãmerĩquẽwã. Pñoca, teero biiri cũyara cãmerĩquẽpacara, ⁸ netõnucãmasĩriwa. Teero tiirá, cúã ãmuãseperu niinemomasĩriwa. ⁹ Pñoca cõãjãnowĩ. Cũrã sicato macũ pñino, wãtĩãrẽ dutigú, Satanás, niipetiro macãrãrẽ jĩditogu nií. Cũ, cũyaramena ditapu cõãdiocõjãnowĩ. ¹⁰ Teero wáari siro, ãmuãseperu wedeseri tuowá. Bayiró busurõmena jĩwĩ:

—Marĩrẽ netõnére jeatoaa.

Cõãmacũ tutuare, cũ marĩ Òpũ niiré jeatoaa.

Cũ beserigu Cristo dutiadarocã jeatoaa.

Marĩ menamacãrã Cõãmacũrẽ padeorãre wedesãrigu ãmuãseperu niimiãrigu cõãdiocõnoãwĩ.

Cũ búrecori, ñamirĩ ãsãyagu Cõãmacũ ññacoropu cúãrẽ wedesãrucuwĩ.

¹¹ Cordero diagu, dí õmayudiabosariguere padeorãra niijĩrã, Cõãmacũye quetire wederucurira niijĩrã, cũãrẽ netõnucãwã.

Ãpẽrã cúãrẽ Cristoye wederé wapa sããdugápacari, cuiro manirõ wederucuwã.

¹² Teero tiirá, ángelea, niipetira ãmuãseperu niirã, useniña.

Atibúreco macãrãpe, díã pairímaa macãrãcã, bóaneõrã niíãdacu múã.

Satanás “péerogã ðusaa yũre cõããdaro” jĩ masĩjĩgũ,

bayiró cúaremena múã puto diiwáawĩ,

jĩwĩ.

¹³ Pñoca ditapu cõãdiocori ññagũ, macũcutirigore nũnũwáwi ññarõ

tiidugágu. ¹⁴ Coope cáapacu wũurere ticonowõ, basocá manirõpu wũwãgodo. Too coo niirõpu itiacũma apecãmá deco yaaré ecanówõ,

pñoca coore buamasĩhẽrõpu. ¹⁵ Coo wáarirope pñoca ocoré díã ti-

irõbiró eoyúcomiwĩ, coore duari tiidugágu. ¹⁶ Cũ teero tiirí, Cõãmacũ

ditare yetiri tiiwĩ, coore tiípugu. Yeticutua, pñoca eoyúcoremena díã

wáari tiimiãriguere néecosãwũ. ¹⁷ Teero wáari ññagũ, pñoca numiðmena

* 12:3 Pecasãyemena: dragón. † 12:4 La tercera parte.

cúanetōjōāwī. Coo pãrãmerã niinunusera ðasarãmena cãmerĩsĩãgũ wáawi. Cúã Cõãmacũ dutirére tiirã, Jesuyére wederã niĩya. ¹⁸ Pĩnoca pairĩmaa wesapu jeanucãwī.

13

Puarã quioráye queti

¹ Yũũ ññawũ sũcã. Sícũ quiogú peti día pairĩmaapu pãmupasáwi. Cũũ puamóquẽñe capesáricutiwi. Siete dupupá cuowí. Puamóquẽñe pesaré betori tee capesáricõrõ pesawu. Cũũye dupupápuẽ Cõãmacũrẽ ñañarõ peti wedesere wãme jóatunoriro niiwũ. ² Quiogú peti yũũ ññarigu yái dodogúbiro baugũ* niiwī. Cũũ bucobiro† duporicutiwi. Cũũ yábiro‡ userocutiwi. Pĩnoca cãũrẽ cãũ tutuare, cãũ pee tiimasĩrere ticowí. Cãũrẽ cãũ duirípĩrõpu dupowí, “dutiya” jĩgũ. ³ Sicadupupũre cãmĩrõca niiwũ. Catiri tiirí cãmĩrõca mee niiwũ. Teero niipacaro, yatiriro niiwũ. Teero tiirã, atibúreco macãrã quiogú petire ññamanijõãrã, cãũrẽ nuñjãwã. ⁴ Basocã pĩnocare padeowá, cãũ quiogú petire tiimasĩrere ticori ññarã. Quiogú peticãrẽ padeorã jĩwã:

—Quiogú peti tiirõbiro tutuagu manĩ. Sícũno cãũmena cãmĩrĩsĩãmasĩriqui, jĩmiwã.

⁵ Pĩnoca cãũ “dutiya” jĩãrigure biiro jĩdutiwi: “Cõãmacũ tiimasĩrere tiimasĩã yũucã; yũũ niipetire dutimasĩgũno niã”, jĩmiwī. Cuarenta y dos muĩpũrã cãũ tiimasĩrere tiirí, Cõãmacũ teero ññajãwī ména. ⁶ Cõãmacũrẽ ñañarõ wedesewí. Cãũ wãmerẽ, cãũ niirõrẽ, ññũãsepu niirãrẽ ñañarõ wedesewí. ⁷ Cãũ Cõãmacũ padeorãre cãmĩrĩsĩã netõnucãrĩ, Cõãmacũpe cãũrẽ teero ññajãwī ména. Cãũ niipetire põnarĩ macãrãrẽ, niipetire macãrĩ macãrãrẽ, niipetire wedeserare, niipetire dita macãrãrẽ dutimasĩrere ticonowī. ⁸ Niipetira atibúreco macãrã cãũrẽ padeoãdacua. Cúã niĩya Cordero cúã sĩãmĩriguyapũpu cúã wãmerẽ jóatunoña manirã. Tipũpuẽre catirẽ petihére cuorãye wãme dícu jóatunoã. Cúã wãme jóatunoyiro atibúreco nucãrĩpu.

⁹ Tuodugárano tuomasĩãdacua:

¹⁰ “Peresu sõneconoãdacua” jĩñnorira

peresu wáaadacua, Cõãmacũ cúãrẽ “teero tiinóãdacua” jĩñrirobirora.

“Espadamena sĩãnoãdacua” jĩñnorira

espadamena sĩãnoãdacua, Cõãmacũ cúãrẽ “teero tiinóãdacu” jĩñrirobirora.

Teero wáapacari, Cõãmacũrẽ padeorã wãcũtutua, cãũrẽ ãñurõ padeorõ booa.

¹¹ Yũũ ññawũ sũcã. ãpĩ quiogú peti dita popeapu mũãatiwi. Cũũ sícũ corderobiro puarõ capesáricutiwi. Cãũ wedesere sícũ pĩnoca busurobiro tuonõwũ. ¹² Cãũ niisuguerigu quiogú peti dutirẽnorẽ niipetirere cuoquí. Cãũ ññacoropũ tee niipetiremena dutimasĩ. Cãũ atibúreco niirãrẽ niisuguerigu cãmĩrõ yatinorigure padeorĩ tiii. ¹³ Cãũ merẽã baurẽtõ tiĩñõĩ. Basocã ññacoropũ ññũãse macã pecamerẽ ditapu diiatiri tiii. ¹⁴ Cãũ niisuguerigu quiogú peti ññacoropũ merẽã baurẽ tiĩñõrĩ, Cõãmacũ teero ññajãĩ. Cãũpe tee tiĩñõremena atibúreco macãrãrẽ jĩditoi. Tee jĩditoremena niisuguerigu queorere weedutii. Niisuguerigara niĩ espadamena cãmĩtunorigu niipacu, catigú. ¹⁵ Niisuguerigu cãũ siro dita

* **13:2** Pecasãyemena: leopardo. † **13:2** Españolmena: oso; portuguésmena: urso. ‡ **13:2** Españolmena: león; portuguésmena: leão.

popoepu maãatirigure catiri tiiré ticowi. Teeména niisuguerigu tiiróbiro baugú weerigupure catiré ticowi. Teero tiigú, weerigu wedesemasíwí; cūārē padeohérare sīārī tiiwí. ¹⁶ Niipetirare cūāye diapóarire o cūāye diamacú maquē wāmorīrē cūū queorére jóatunorī tiiquí. Teero tiirá, bári niirā, uputí macārā, pee apeyé cuorá, bóaneōrā, dutiapienori basoca, dutiapienoña manirā teeré choádacua. ¹⁷ Cūū queoré jóatunoña manigú sāimasīriqui; dúamasīriqui. Tee queoré quiogú peti wāme o cūū wāme bapaqueoro niia.

¹⁸ Ateré thomasīrō booa: Thomasīrāno quiogú petiye wāmerē bapaqueoaro. Basocá teeré bapaqueomasīcua. Cūūye wāme bapaqueoro seiscientos sesenta y seis niia.

14

Ciento cuarenta y cuatro mil basocá Cōāmacūrē basapeorigue

¹ Yhu iñawū sūcā. Cordero ūtāgú Sionpu nucūwí. Cūūmena ciento cuarenta y cuatro mil basocá niiwā. Cūā Cordero wāmerē, cūū Pacu wāmerē cūāye diapóaripure jóatunorira niiwā. ² Hmañsepū busuri tuowá. Oco pairó ōmasāncōrōbiro, bupo bayiró páarobiro busuwu. Pau búapūtērā cūāyere búapūtērē* tiiróbiro busuwu. ³ Cūā tiipīrō pūtopu, bapari catirá, butoá dutirá iñacoropu mama basaré basawa. Basocá tee basaré masīmasīriwa; ciento cuarenta y cuatro mil basocá dícu teeré basamasíwā. Cūā atibáreco macārā watoapure netōnénorira niiwā. ⁴ Cūā sīcārīno numiāmena ñañaré tiiríra mee niiwā. Cūā Cordero cūū noo wáaro nūnūya. Cōāmacūrē, Corderore ticosugueadare tiiróbiro niiađa jīrā, cūā atibáreco macārā watoapure netōnénorira niiwā. Teero tiirá, ote dūca butisuguerépa Cōāmacūrē ticorépa tiiróbiro niicua. ⁵ Cūā sīcārīno jīditorira mee niiwā. Cōāmacū iñacoropure ñañaré manirā niīya.

Īiārā ángelea wederigue

⁶ Yhu iñawū sūcā. Āpī ángele ūmñsepū wūnetōwí. Cūū atibáreco niirārē, niipetire dita macārārē, niipetire pōnarī macārārē, niipetire wedeserare, niipetire macārī macārārē quetiré wedegú niiwí. Tee queti padeorucúre maquē niia. ⁷ Cūū bayiró busurómena jīdiocowi:

—Cōāmacūrē quioníremena iñaña. “Cūū niipetirere dutimasīqui”, jīña. Cūū wapa tiídarito jeatoaa. Cūū ūmñsere, atiditaré, día pairímaarē, niipetire ocowitire coperire tiiwí. Teero tiirá, cūārē padeoyá, jīwí.

⁸ Āpī ángele cūū siro macū wūuáti, jīdiocowi:

—Babilonia uputí niimiri macā petijōāā. Petijōāā. Tiimacā macārā apeditá macārārē cūā weerirare padeorí tiiwá. Teero tiirá, cūārē ñañarō ñeaperera, cūmu mecūrā tiiróbiro wáari tiiwá, jīwí.

⁹ Āpī ángele puarā ángelea siro macū wūuáti, bayiró busurómena jīdiocowi:

—Quiogú petire, cūū tiiróbiro baugú weerigure padeogúno, cūū queorére cūūya diapóapu, cūūya wāmorū jóatunorigure ¹⁰ ñañarō tiigúdaqui Cōāmacū. Cōāmacū cūūmena bayiró cúagu, tutuaromena, bóaneōrō manirō ñañarō tiigúdaqui. Pecame, azufre jūūrēmena bayiró ñañarō netōrī tiigúdaqui. Ángelea ñañaré manirā iñacoropu, Cordero iñacoropu

* **14:2** Pecasāyemena: arpas.

teero tiigúdaqui. ¹¹ Pecame cǎārē ñañarō tiiríme teero buserucujãã. Petirícu. Quiogú petire, cǎũ tiiróbiro baugú weerigure padeorá, cǎũ queorére jóatunorira búrecori, ñamirí yeerisáre buarícua.

¹² Teero tiirá, Cōāmacūrē padeorá wācūtutuario booa. Cǎã Cōāmacū dutirére tiirá, Jesuré padeorucúra niíya, jĩwĩ.

¹³ Υἱὸν ἄμωσῆπερῶν wedeseri tuowá sūcā:

—Ateré jóaya: “Mecāāmena marí Ōpūrē padeorucújārira diará useniādacua”, jĩwĩ.

Espíritu Santo: —Teerora niíã, jĩwĩ—. Ñañarō netōpacára, Cōāmacūyere paderucurira niijirã, yeerisāadacua. Cōāmacū cǎã ἄμωσῆπερῶν jeari, cǎã ãñurō tiirígue wapa cǎārē ãñurō tiigúdaqui, jĩwĩ.

Atibúreco maquē oterigue

¹⁴ Υἱὸν ἰῆνωῦ sūcā. Ōmeburuá butiríburua bauáwu. Tiiburua sotoapu basocábiro baugú duiwi. Cǎũya dupupure oro beto pesawu. Wāmorure diipĩ† asoyóaripĩ cuowí. ¹⁵ Āpĩ ángele Cōāmacūwii ἄμωσῆ niirí wiipu niíārigu witiatiwi. Cǎũ ōmeburuápu duigure bayiró busurómena jĩwĩ:

—Mũyapĩmena oteriguere páataneōña. Atibúreco maquē oteré dūca seeritono jeatoaa. Βυκυάτουαεαά mée, jĩwĩ.

¹⁶ Cǎũ teero jĩrĩ tuogú, atibúreco maquē oteriguere páataneōwĩ. Teedūcare seenéōwĩ.

¹⁷ Āpĩ ángele Cōāmacūwii ἄμωσῆ niirí wiipu niíārigu witiatiwi. Cǎũcā diipĩ asoyóaripĩ cuowí. ¹⁸ Āpĩ ángele wáicura sópeoro tiiróbiro baurópu witiatiwi. Cǎũ pecamerē dutimasírere cuoi. Cǎũ diipĩ asoyóaripĩ cuogúre bayiró busurómena jĩwĩ:

—Mũyapĩ asoyóaripĩmena atibúreco maquē usetōrĩrē páataneōña. Tee ñiijōātoaa mée.

¹⁹ Cǎũ teero jĩrĩ tuogú, cǎũyapĩmena atibúreco maquē usere páataneōwĩ. Teeré nēe, use cutamutōri copepu cōāwĩ. Tee cutamutōre “Cōāmacū ñañarāmena bayiró cúare” jĩdugaro tia. ²⁰ Teeusere tiimacā wesapu cutamutōnowā. Cǎã cutamutōrĩ, dí pairó witiwu. Tee dí caballoa wāmuā decopu duatuwu. Wāmuā decopu duarócōrō ōmayuyutiawu trescientos kilómetros yoaro.

15

Ángelea ñañarō tiitúadarigue

¹ Υἱὸν ἰῆνωῦ sūcā. Apeyé merēã bauré bayiró ucuanérere ἄμωσῆπερῶν ἰῆνωῦ. Siete ángelea niiwā. Cǎã siete ñañaré tiitúadarere cuoádara niiwā. Teeména Cōāmacū bayiró cúare tiíadare petiádacu.

² Día pairímaabiro ἰῆνωῦ. Ññurō ocosusúrimaa, bídru pecamemena wúoarimaa tiiróbiro bauwá. Tiimaá putopu basocá nucūwā. Cǎã “quiogú petire, teero biiri cǎārē weerigure padeoyá” jĩ dutiriguere netōnucárirra niiwā. Cǎã “cǎũ queorére jóatuya” jĩrĩcārē, netōnucárirra niiwā. Cǎã Cōāmacū ticorigue búapūtērērē cuowá. ³ Cǎã Cōāmacūrē padecotegu Moisés basariguemena basapeowa. Corderoyere basapeowa. Biiro jĩwĩ:

Cōāmacū ūsā Ōpū tutuanetōjōāgū, niipetire mũu tiiré ãñurō ññariññure niíã.

† 14:14 Pecasāyemena: hoz.

Teeré ññarã, ãsã ññamanijõãã.

Mũũ niipetire dita macãrã Ôpũ niĩã.

Mũũ tiirécütire ãñuré niĩã; diamacũ niĩã.

⁴ Niipetira mũũrẽ cuiro booa.

Niipetira mũũrẽ padeoró booa.

Mũũ sícũrã ññaré manigũ niĩã.

Niipetire dita macãrã mũũ puto jeará mũũ ãñurõ tiirére ññarira niijĩrã, mũũrẽ padeoádacua, jĩĩ basawa.

⁵ Too síro yũũ ññawũ sũcã. Cõãmacũwii ãmũãseperũ niirí wii popearũ ãññunetõjõãri Tatia pãõnowũ. Tiitatia popearũ Cõãmacũ dutiré jóature cuorépĩrĩ sãñarítiba niiwũ. ⁶ Cũã siete ángelea tiitatiarũ niĩãrira witiatiwa. Cũã suti butiré jũĩrĩmaníre bayiró asiyáre sãñarira niiwã. Cutiropũ oro caserore siatúrira niiwã. Siete ññaré tiitúadarere ñeeãdara witiatiwa. ⁷ Sícã catirá menamacũ cũã siete ángeleare siete oro baparire ticowí. Teebaparipũre Cõãmacũ catirucugũ ññarãmena bayiró cúare tiíadare maquẽ dadajãwũ. ⁸ ãññunetõjõãri Tatiarũ cũũ asibatéremena, cũũ tutuaremena õme busesesajõãwũ. Teero tiiró, tiitatiarũre sããwamasĩña maniwũ; téé siete ángelea cũã siete ññaré tiíari siropũ, sããwamasĩnowũ.

16

Siete ññaré tiitúadare cuoré bapari

¹ Yũũ tũowú sũcã. Yũũ Cõãmacũwiipũ wedeseri tũowú. Siete ángeleare bayiró busurómena jĩiti:

—Múãye bapari maquẽrẽ píobatediocora wáaya. Tee maquẽ Cõãmacũ ññarãmena bayiró cúare ññoãdare niĩã, jĩiti.

² Niisuguegũ wáa, cũũya bapa maquẽrẽ atiditapũ píobatediocowí. Teero tiíari siro, basocá quiogá petire weerigũre padeó, cũũrẽ queorére jóatunorirare cãmi bóare wáawũ. Docore, pũniré niiwũ.

³ Cũũ siro macũ cũũya bapa maquẽrẽ día pairímaarũ píobatediocowí. Tiimaá díimaa wáajãwũ. Diarigũye díibiro niiwũ. Tiimaarũ niirã diapeti-jõãwã.

⁴ Puarã siro macũ cũũya bapa maquẽrẽ díamaarĩpũ, oco witiiré coperipũ píobatediocowí. Teemaarĩ, tecoperi díi posajõãwũ. ⁵ Ángele ocoré cotegú wedeseri tũowú:

—Ôpũ, mũũ ññaré manigũ niĩã.

Mũũ cũãrẽ teero wapa tiigũ, diamacũ maquẽ tiigũ tiia.

Mũũ niirucujãgũ, too sugueropũ niirigũ niĩã.

⁶ Cũã mũũrẽ padeoráre, mũũyara profetare sãyíra.

Cũãye díi õmayucori tiiyíra.

Cũã teero tiiré wapa mũũ cũãrẽ díi sñidutíwũ, jĩiwĩ.

⁷ Cõãmacũrẽ wáicura sóepeero tiiróbiro baurópũ wedesewionecori tũowú:

—Teerora niĩã. Cõãmacũ ãsã Ôpũ tutuanetõjõãgũ, mũũ cũãrẽ wapa tiiré diamacũ niĩã; mũũ diamacũ besea, jĩiti.

⁸ Íĩãrã siro macũ cũũya bapa maquẽrẽ muĩpũ búreco macũ sotoarũ píobatediocowí. Teeména muĩpũ bayiró asi, basocáre sóewi. ⁹ Basocá bayiró sóenowã. Teero sóenopacara, cũã ññaré tiirére wãcũpati, wasoríwa.

“Cõamacũ niipetirere dutimasĩqui”, jĩriwa. Ñañarõ peti jĩtutiwa cũurẽ, tee ñañaré wáari tiipetimasĩjãgũ niipacari.

¹⁰ Bapari siro macũ cũya bapa maquẽrẽ quiogú petiyapĩrõpu píobatediocowi. Niipetiro cãũ dutirá niirõpu naĩtĩãjõãwũ. Basocá pũninorã, cúãye ñemerõrĩrẽ bayiró bacadiyówa. ¹¹ Cũã cãmi bóarere ññapacara, pũninopacara, Cõamacũ ãmuãsepu niigárẽ ñañarõ peti jĩtutiwa. Cũã ñañaré tiirẽre wãcũpati, wasoríwa.

¹² Sicamoquẽñerã siro macũ cũya bapa maquẽrẽ día Éufratespu píobatediocowi. Tiimaã sibipetijõãrĩ tiinówũ, muĩpũ muãatiro macãrã õpãrã tiãwaaro jĩrõ.

¹³ Yũũ ññawũ sũcã. Pĩnocaya ãseropũ, quiogú petiya ãseropũ, corderobiro puaró capesáricutigu “Cõamacũ tiimasĩrere tiimasĩã yũucã” jĩditoriguya ãseropũre ñtĩãrã wãtĩã witiatiwa. Tuburoabiro baurá niiwã. ¹⁴ Wãtĩ tutuaremena tiiẽñowã. Niipetiro macãrã õpãrãrẽ neãdutira witiatiwa, Cõamacũyaramena cãmerĩsĩããda jĩrã. Cũã cãmerĩsĩããdari bureco Cõamacũ netõnucããdari bureco peti niĩãdacu.

¹⁵ “Ññurõ tiiyá. Wãcũña manirõ yaarẽpigũ atiro tiiróbiro yũũ atiguda. Ññacorano cúãye suti sãñããdarere quẽnoyúera, yũũ atiri, ññurõ ãseniãdacia. Teero tiihéra, sutimanirã basocá cúãrẽ ññarĩ, boboãdacia”.

¹⁶ Wãtĩã tuburoabiro baurá atibúreco macãrã õpãrãrẽ neãrĩ tiiwá. Cũã neãrõ hebreoayemena “Armagedón” wãmecutia.

¹⁷ Ángele niitugu cũya bapa maquẽrẽ píobatediocowi. Cũũ teero tiiri, Cõamacũwii ãmuãse niiri wii niirípĩrõpu bayiró busuró wedesere witiwũ. —Niipetire túajeanoã sáa, jĩti.

¹⁸ Bũpo wããyore, busuré, bũpo páare wáawũ. Dita bayiró cãmeñawũ. Basocá atibúrecom niinucãri sirore, atitócãrẽ dita nocõrõca cãmeñaria. Bayiró peti cãmeñawũ. ¹⁹ Ʋputĩ niiri macã itiarõpu yetinucãjõãwũ. Niipetire macãri jõãdiwawũ. Cõamacũ Ʋputĩ niiri macã Babilonia macãrãrẽ acabóriwi, “cúãrẽ wapa tiigúda” jĩrigũ niijĩgã. Cũãmena bayiró cúarigu niijĩgã, bóaneõrõ manirõ cúãrẽ wapa tiiwí. ²⁰ Niipetire nucãrĩ duacodiawũ. Ʋtãyucũ cõãjãnowũ. ²¹ Ocopéri yũsuãreperi bayiréperitõ basocá sotoapu ñaapeawũ. Siquẽñeperi cuarenta kilos nucãwũ. Cõamacũ teeperimena cúãrẽ bayiró peti ñañarõ tiiri ññarã, “ñañarõ peti tiigú niĩ cũũ” jĩjãwã.

17

Ʋmuãmena ñeeape wapatárigore wapa tiirigue

¹ Sícũ siete ángelea siete bapari cõoríra menamacũ ati, yũũre jĩwĩ:

—Jãmu, díamaarĩ sotoa ãuigó ãmuãmena ñeeape wapatárgore Cõamacũ wapa tiĩãdare maquẽrẽ ññomá. ² Atibúreco macãrã õpãrã coomena ñañarére tiíya. Coo ñañaré tiirẽmena atibúreco niirã cũmu mecãrã tiiróbiro wáaaya, jĩwĩ.

³ Yũũ cãnirĩpacari ññarõpũre Espiritu quẽẽrõpu tiiróbiro ññonemówĩ sũcã. Quẽẽrõpu ángele yũũre basocá manirõpu néewawi. Toopá sícõrẽ ññawũ. Coo quiogú peti sotoapu pesawo. Cũũ sõãgũ niiwĩ. Quiogú petiya õpũpũre pee Cõamacũrẽ ññarõ peti wedesere wãme jóatunoriro niiwũ. Cũũ siete dupupá, puamóquẽñe capesári cuowí. ⁴ Numiõ ñamu tiiróbiro sõã ñiisãñúrõcare, teero biiri bayiró sõãrõrẽ sãñawõ. Oro, Ʋtãperi waparacãremena, “perla” waparacãremena mamonorigo niiwõ. Sicabapa

oro bapa сuowó. Āpērāména ñañarō ñeeapere tiibapapure dadajāwū. Coo ūmāmena ñañarō ñeeaperecā toopá niwū. ⁵ Cooya diapóapure wāme jóatunoriro niwū: “Yuu Babilonia ʔpūtí Niirí Macá niā; Numiā ʔmāārē Ñeeape Wapatára Paco niā; Āpērāména Ñañarō Ñeeapera Paco niā”, jī jóatunoriro niwū. Teewāme “biiro jīidugaro tiia” jīmasiña maniwū. ⁶ Coo Jesuré padeorá cūyere diamacú wederé wapa cūārē sīādutirigo niwū. Cūā diari ññanemodugago, cūmugō sīninemódugago tiiróbiro niwū.

Coore ñña, bayiró ññamanijōāwū. ⁷ Ángele yuure jīiwī:

—¿Muu tuomasirigari ññamanijōāgū? Numiōye maquerē, teero biiri coo pesagúye maquerē muurē masirī tiigúda. Coo pesagú quiogú peti siete dupupá, puamóqueñe capesári сuogú niī. ⁸ Quiogú peti mū ññarigu too suguerore mu niimiwīrā; mecātīgārē manī; niiditidari copepu muāatigudu tii; pecamepu wāa, yapacutījāgūdu niī. Teero tiinōadari suguerore, atibúreco macārā quiogú petire “niimiwī; manī; atigūdu tii” jīrigu jeari ññarā, ññamanijōādadua. Cūā Corderoyapūpu cūā wāmerē jóatunoña manīā. Atibúreco nućārīpu tiipūpure catiré petihére сuoadara wāmerē jóatunoñā.

⁹ Ateré tuomasirō booa. Siete dupupá siete ūtāyucu jīidugaro tiia. Coo tee ūtāyucu sotoapu duiyo. Tee dupupára sūcā siete ōpārā jīidugaro tiia. ¹⁰ Sicamoqueñerā ōpārā peticódiawa mée. Sīcū dutii. Āpī manī ména. Cūū atigu, péerogā dutigudaqui. ¹¹ Quiogú peti niimirigu, mecātīgā manigú, siete ōpārā siro macū niī. Cūū siete ōpārā menamacū niigúrā niī. Pecamepu wāa, yapacutījāgūdu niī.

¹² Puamóqueñe capesári mū ññarigue puamóqueñerā ōpārā jīidugaro tiia. Cūā dutiriya ména. Quiogú petimena ōpārā tiiróbiro dutiré ñee, sica hora dutiadua. ¹³ Cūā sīcārībíro wācūādadua. Cūā dutirá ni-īpacara, quiogú petire “mū sīcārā dutiya; ūsā mū doca macārā niīadacu” jīīadua. ¹⁴ Cūā Corderomena cāmerīsiñādadua. Cūū niipetira ōpārā nemorō ʔpūtí macū niijīgū, cūārē netōnućājāgūdaqui. Cūūmena niīadara Cōāmacū booríra, cūū beserira niīya. Cōāmacūrē padeodúririra niīya, jīiwī.

¹⁵ Ángele jīīnemowī yuure:

—Mū numiō díamaarī sotoapu duiri ññawū. Teemaarī “niipetire macārī macārā, niipetire pōnarī macārā, niipetire dita macārā, niipetire wedesera niīya” jīidugaro tiia. ¹⁶ Puamóqueñerā ōpārā mū ññarira quiogú petimena ññagōrē ññatutiadua. Cooyere ēmapetijā, sutimanigō putuári tiīadua. Cooya ōpūūrē yaaadua; cōārīrē sóecōājāadua. ¹⁷ Cōāmacū cūārē sīcārībíro wācūrī tiigúdaqui. Teero tiirā, cūā quiogú petire cūā sotoa macū ōpū sōnecoadua. Cūāpe “ūsā boorómena teero tiia” jī wācūmicua. Quiogú peti cūā ōpū niitugudaqui, tée Cōāmacū “biiro wāadacu” jīiriborora wāari siropu. ¹⁸ Numiō mū ññarigo “tiimacā ʔpūtí niirí macā” jīidugaro tiia. Tiimacā ōpū atibúreco macārā ōpārārē dutigú niigúdaqui, jīiwī.

18

Babilonia petirique

¹ Too síro yu ññawū sūcā. Āpī ángele ūmāsepu niīarigu diiátiwi. Cūū dutiré сuogú peti niwī. Cūū asibatéremena atibúreco bóebatejōāwū. ² Bayiró busarómena wedesewi:

—Babilonia uputí niimiri macā petijōāā. Petijōāā.

Wātīā, minipōná booribasoca niirō posajōāā.

Niipetira wuūrā ūniré yaará niirí macā posajōāā; basocá cúā doorácā niīya.

³ Tiimacā numiō ñañarō ñeeape wapatágo tiiróbiro ugaripéanori macā niīā.

Coomena niipetire dita macārā cūmu mecārā tiiróbiro wáawa.

Atibúreco macārā ōpārā coo weerirare padeojrā, ñañarō ñeeaperā tiiróbiro niīwā.

Coo ugaripéa netōnucāgō, pee peti apeyé búri niiré wapatíāmajāwō.

Teero tiirā, niipetire dita macārā dúari basoca pee apeyé cuorá putuáwa, jīwī.

⁴ Ἀπὶ ἄμυᾶσερῃ niigú wedeseri tuowú:

—Múā, yuu beserira niirā, tiimacārē witiya,

múācā cúā tiiróbiro ñañaré tiirí.

Cúā tiiróbiro tiirā, ñañarō tiinóbocu.

⁵ Cúā ñañaré tiiré pairó peti bucuácu.

Teero tiigú, Cōāmacū cúā ñañaré tiiré añurō masī.

⁶ Tiimacā macārā āpērārē ñañaré tiirígue wapa teerora cúārē ñañarō tiicāmēārō.

Āpērārē posari tiiróbirora puarī nemorō posari tiiró.

Bóaneō ññarō manirō nemorō cúārē ñañarō tiiró.

⁷ Tiimacā macārāpe “āpērā nemorō añunetōnucāā” jīmiwā.

Cúā teero jīirígue wapa cúā ñañarō jīiro jeatuario bayiró pūninorī tiiró.

Cúā ugaripéa netōnucārā, noo booró apeyenórē wapatíāmajāwā.

Cúā teero tiīmarígue wapa cúā ñañarō tiiró jeatuario bayiró boorituari tiiró.

Tiimacā macārā wācūya: “Ἔσα atiditá ōpō tiiróbiro niīā; wapewio tiiróbiro niiria; boorituridojāādacu”, jī wācūmiya.

⁸ Teero jīrē wapa wācūña manirō sicaburecora ate cúārē ñañaré wāaadacu:

Basocá diajōāādacua; āpērā boorituaadacu; juabóare wāaadacu.

Pecamemena sóecōānoādacu. Cōāmacū marī Ōpū cúārē diamacú wapa tiigúdu tutuanetōjōāgū niī, jīwī.

⁹ Atibúreco macārā ōpārā tiimacā macārāmena cōāpōnarē weerirare padeowá. Cúā tiiróbiro ugaripéa netōnucārā, noo booró apeyenórē wapatíāmajāwā. Teero tiirā, tiimacā juū, ōme buse nucūrī ññarā, “ade, ade” jī, utiadacua. ¹⁰ “Marīcārē ñañarō tiirí” jīrā, yoaropu ññaconucūādacua. Biirō jīādacua:

—Ade, ade, Babilonia uputí niimiri macā, “petirícu” jīmiwā.

Wācūña manirō cúā ñañaré tiiré wapa wapa tiiré jeatoaa, jīādacua.

¹¹ Niipetire dita macārā dúari basoca cúāye apeyeré sārā manirī ññarā, tiimacārē utiadacua. “Ade, ade”, jīādacua. ¹² Cúā dúare noquē niimiyo: Oromena tiiré, platomena tiiré, ūtāperi wapapacáreperi, “perla” wapapacáreperi; teero biiri suti añurō butiré, suti ñamu tiiróbiro sōñ ñiisāñūre, suti “seda”, suti bayiró sōārē; teero biiri niipetire yuca sitiaañūreyuca, “marfilmena” tiiré, sawirigumena tiiré, “broncemena” tiiré, cōmeména tiiré, “mármolmena” tiiré; ¹³ teero biiri “canela” wāmecutire, yaaré poari tiiré, sitiaañūre busere, “mirra” wāmecutire; teero biiri sīpēbiro bauré sitiaañūre, vino, olivogu dūca use, harina añuré pā tiiré, trigo; caballo

wéerecori niimiyiro. Āpērā niimiyira: Wáicura apeyé ōmarā, oveja, cabal-loa, dutiapienori basocā niimiyira. ¹⁴ Dúari basocā tiimacārē jīīādacua: —Múā bayiró maímírigue petijōāā.

Niipetire múā āñurē cuomírigue ditijōāā.

Dee tii buaríadacu, jīīādacua.

¹⁵ Teeré dúari basocā, tiimacāpū pairó dúa wapatámiārira yoaropū putuánucāādacua, “maricārē ñañarō tiiri” jīīrā. Utirémēna ¹⁶ biiro jīīādacua: —Ade, ade, uputí niimiri macā ñañanetōjōārō wáajāā.

Tiimacā sícō numiō suti āñurō butiré, ñamu tiiróbiro sōā ñiisāñúre, bayiró sōārē sāñagō tiiróbiro niimiāwū.

Oro, utāperi wapapacáremēna, “perla” wapapacáremēna mamonorigo tiiróbiro niimiāwū.

¹⁷ Wācūña manirō ate wapapacáre ditipetijōāā, jīīādacua.

Niipetira doorépaḡḡ waatúra, teepawūmēna wáanetōrā, teepawūpū paderá, niipetira díā pairímaapū wáarepaḡḡre paderá yoaropū putuápasajeaadacua. ¹⁸ Tiimacā jūū, ōme buseri iñarā, bayiró busurómena jīīādacua:

—Apemacā tiimacā tiiróbiro uputí niiri macā maniā, jīīādacua.

¹⁹ Bayiró bóaneōre ēñorā, cúāye dupupáḡḡ ditare maapéoadaacua. Uti, bayiró busurómena jīīādacua:

—Ade, ade, uputí niimiri macā ñañanetōjōārō wáajāā.

Tiimacā maquē niyerumēna niipetira díā pairímaapū wáarepaḡḡ cuorá āñurō wapatámiāwārā.

Wācūña manirō tiimacā ditijōāā, jīīādacua.

²⁰ Múā ūmūāsepū niirāpe, tiimacārē cōārī, ūseniña.

Múā Cōāmacūrē padeorá, Jesús cúūyere wededutigū beserira, teero biiri profetas, ūseniña.

Tiimacā macārā múārē ñañarō netōrī tiiwá mée.

Cúā teero tiirígue wapa Cōāmacū cúārē ñañaré wapa tiii sáa.

²¹ Sícu ángele tutuagū utāquicare néemūōcowi. Oteréperi yaaréperi wāñiāríquica tiiróbiro bauwú. Tiiquire díā pairímaapū déecōāñogū, biiro jīīwī:

—Atiquiré déecōāñorō tiiróbiro Babilonia uputí niimiri macā petijōāādacu.

Īñanemoricu sáa.

²² Tiimacāpūre búapūtēre, basaré, peruri putiré, corneta busurére tūonemóricu sáa.

Tiimacāpūre paderá āñurō menirā maniādacua.

Tiimacāpūre oteréperi wāñiārī busurére tūonemóricu.

²³ Tiimacāpūre síawócore maniādacu.

Tiimacāpūre wāmosíara ūseni basapeorere tūonemóricu sáa.

Tiimacā macārā dúari basocā apeyé dita macārā nemorō dúamenirā niimiwā.

Tiimacā macārā yáíwa oco sitará tiirénomēna niipetire dita macārārē jīīditowa, jīīwī.

²⁴ Tiimacā niipetira profetare, Cōāmacūrē padeoráre síarígue wapa cuocú. Teero biiri niipetira atibáreco macārārē síarígue wapa cuocú.

19

¹ Too síro ḡḡ tūowú sícā. Paḡ ūmūāsepū niirā bayiró busurómena wedeseri tūowú:

Cõãmacũrẽ ʘsenire ticoa.

Marĩyagũ Cõãmacũ marĩrẽ netõnégũ niĩ.

Niipetirere dutimasĩgũ, tutuanetõjõãgũ niĩ.

² Cũũ ñañarẽ tiirãre wapa tiirẽ queoró niĩã; diamacũ niĩã.

Tiimacã sãcõ numiõ ʘmũãrẽ ñeeape wapatãgo tiirõbiro wapa tiinõri macã putũãa.

Tiimacã ãpẽrãmẽna ñañarõ ñeeapera tiirõbiro ʘgaripẽanojĩrõ, niipetiro macãrãrẽ ñañowã.

Cõãmacũ cũũrẽ padecoterare sãrẽ wapa tiimacãrẽ ñañarõ tiicãmewĩ, jĩwã.

³ Jĩnemowã sũcã:

—Cõãmacũrẽ ʘsenire ticoa. Tiimacã õme buserucujããdacu, jĩwã.

⁴ Veinticuatro butoã dutirá, bapari catirá Cõãmacũ tiipĩrõpu duigũre padeorã, ñicãcoberimena jeacũmuwã. Biro jĩwã:

—Teerora wãaaro. Cõãmacũrẽ ʘsenire ticoa, jĩwã.

⁵ Tiipĩrõpu sãcũ wedesewionecori tũowã:

Marĩyagũ Cõãmacũrẽ ʘsenire ticoaro.

Niipetira Cõãmacũrẽ padecotera, quioníremena cũũrẽ ññarã, búri niirã, ʘputĩ macãrã teerora tiãro, jĩti.

Cordero wãmosãadari bosebureco

⁶ Yũũ tũowã sũcã. Paũ wedesera tiirõbiro tũowã. Oco pairó õmasãncõrõbiro busũwa. Bupo bayiró páaro tiirõbiro busũwa. Biiro jĩwã: Cõãmacũrẽ ʘsenire ticoa.

Cõãmacũ marĩ Õpũ tutuanetõjõãgũ dutinãcãĩ.

⁷ ʘsenico. Bayiró ʘsenirã niico.

Cõãmacũrẽ “ãñunetõjõãĩ” jĩĩ, ʘsenire ticoco.

Cordero cũũrẽ padeorãmẽna niinãcããdari bureco jeatoaa.

Cũũrẽ padeorã cũũ numo niigõdo tiirõbiro niĩya.

Numo niigõdo coo basiro ãñurõ quẽnoãrigopũ niico.

Cũã coo tiirõbiro quẽnoãrirapũ niĩya.

⁸ Cũã suti butirẽ, jũĩrĩmanĩre, bayiró asiyãrere sããnoãrira niĩya, jĩwã.

Suti butirẽ “Cõãmacũrẽ padeorã ãñurõ tiirẽ niĩã” jĩĩdugaro tiia.

⁹ Ángele yũũre jĩwĩ:

—Aterẽ jóaya: “Cordero cũũ wãmosãari bosebureco niirĩpu cũũ boocõrira ʘseniãdacua”, jĩwĩ.

Cũũ yũũre jĩnemowĩ:

—Tee Cõãmacũ wedesere diamacũ niĩã.

¹⁰ Ángele teero jĩĩrĩ tũogũ, cũũrẽ padeogũ, cũũ puto ñicãcoberimena jeacũmumiwã. Yũũ teero tiirĩ, yũũre jĩwĩ:

—Teerẽ tiirĩjãña. Yũũcã Cõãmacũrẽ padecotegũra niĩã. Mũũ tiirõbirora, mũũya wedera Jesuyẽre wederã tiirõbirora niĩã. Cõãmacũ dícare ñicãcoberimena jeacũmu, padeoyã, jĩwĩ.

Espíritu Santo profetare masĩrĩ tiiyĩgu. Tee masĩrẽ tiorãmẽna wedeyira. Teerora Jesuyẽre wederãcã Espíritu Santo masĩrẽ tiorãmẽna wedecua.

Caballo butigũ sotoapũ pesagũye queti

11 Y_{HH} ññawū sūcā. Ūmuāse tusuri ññawū. Caballo butigú bauánucājeawi. Cūū sotoapu sīcū pesawi. Cūūrēna “wasoró manirō Cōāmacūyere diamacú wederucugu” jīīya. Cūū ññarē tiirāre diamacú wapa tiiquí. Cāmerīsiāgū wāagu, diamacú tiigú niī. 12 Cūū capeari pecame jūūrīpōnabiro niiwā. Cūūya dupupare pee pesaré betori pesawu. Sicawāme jóature cūowí. Tiiwāmerē cūū dícu masī. 13 Sutiró dí púuarire sññawī. Cūū wāmecutiwi Cōāmacū Wācūrēre Wedegú. 14 Surara ūmuāse macārā cūūrē nūnūwā. Cūū suti butirē jūūrīmanírere sññawā. Cūū caballoa butirá sotoapu pesawa. 15 Cūūya ɱseropu espada puaniñape asoyóaripī súuwitiwu. Tiipīmena niipetire dita macārārē netōnucāgūdaqui. Tutuaromena dutigūdaqui. Cūū cúārē useguducare cutamutōrō tiiróbiro wapa tiigūdaqui. Cūū teero tiigú, Cōāmacū tutuanetōjōgū cúāmena bayiró cúare ēñogūdaqui. 16 Cūūya sutirópu, cūūya usebetópu wāme jóatunowū. “NIIPETIRA ŌPĀRĀ NEMORŌ ƲPƲTÍ MACƲ”, jīī jóatunore tusawu.

17 Y_{HH} ññawū sūcā. Sīcū ángele muīpū búreco macāpure nucūgūrē ññawū. Cūū niipetira ūmuāsepu wūurāre bayiró busurómena wedewi:

—Neñña, Cōāmacū múārē boseyaadarere quēnobosárere yaaadara. 18 Ōpārāyé diiré, surarare dutirāye diiré, tutuaraye diiré, caballoaye diiré, cúā sotoapu pesarāye diiré, niipetiraye diiré yaaadacu; dutiapenori basoca, dutiapenoña manirā, búri niirā, ɱputí macārāye diiré yaaadacu, jīīwī.

19 Y_{HH} ññawū sūcā. Quiogú peti, atibúreco macārā ōpārā, cúāyara surara neñwā. Cūū neñrā, “jāmu, cāmerīsiāco” jīīwā. Teero tiirā, caballo sotoapu pesagūmena, cūūyara suraramena cāmerīsiārā wāamiwā. 20 Caballo sotoapu pesagūpe quiogú petire ñeewī. Cūūmena “Cōāmacū tiimasīre tiimasīā yuucā” jīīditorigucārē ñeewī. Cūū quiogú peti ññacorpu tiīēñowī. Teemēna niipetira quiogú petire queorēre jóatunorire cūūrē weerigure padeorāre jīīditowī. Cūū puarā catirāra pecametaropu cōāñoonowā. Titaro “azufre” wāmecutire ɱpe tiiróbiro sipirēmena jūūā. 21 Āpērā cúā menamacārāpere caballo sotoapu pesagúra sīāpetijāwī cūūya ɱseropu súuwitiripīmena. Teero sīāpetiari siro, niipetira wūurā cúāye diiré yaa, yapinetōjōāwā.

20

Mil cūmarī Jesús dutiadare

1 Y_{HH} ññawū sūcā. Sīcū ángele ūmuāsepu niīārīgu diiātiwi. Cūū niiditidiari cope macā sawire, teero biiri pairída cōmedaré cūowí. 2 Cūū pīnocare ñeewī. Cūū sicato atibúreco tiirí siro macū “pīno” jīīnorigu niī. Cūū wātīārē dutigú, Satanás niī. Cūūrē cōmedamēna mil cūmarī siatúcuwī. 3 Cūūrē niiditidiari copepu cōādiocowī. Cōādiocoari siro, tiicope soperé sawimēna biajāwī. Mil cūmarī basocāre jīīditorijāārō jīīgū, teero tiiwī. Too siro jōānógūdu niīgū tiī. Yoari mee jōānórīgu niīgūdaqui.

4 Y_{HH} ññawū sūcā. Ōpārā duirépīrīpu duirāre ññawū. Cōāmacū cúārē diamacú besemasīre ticowī. Āpērārē ññawū. Cūū Cōāmacūye queti, Jesuyere wederā niyira; cúā quiogú peti, cūū weerigure padeorīyira; cūū queorēre cúāye diapóaripu, cúāye wāmorīpu jóatudutiriyira. Teewapa cúāye dupupare páatanoyira. Teero tiirā, cúā diarirapu niipacara, masārira niiwā. Cūū

masāri siro, Cristomena mil cāmarī basocāre dutiwa. ⁵ Teero tiinōrira niijīrā, āpērā diarira suguero masāsuguetoaadacua. (Āpērā diarirapeja masāmūāriwa ména. Dupupāre páatanorira mil cāmarī ōpārā niīari siro, masāmūāwā.) ⁶ Diarira masāsuguerira ñañaré manirā niīya; ūseniya. Cūā dianemorica; pecamep wáarica. Cūā paia niīadacua, Cōāmacūyere, Cristoyere padeadara. Cūā mil cāmarī Cristomena dutiadacua.

Satanás ditinetōjōārigue

⁷ Mil cāmarī netōāri siro, tiicopep siatúcūnorigu Satanārē jōā, pāōwioneconogūdaqui. ⁸ Cūā niipetirop niipetire dita macārārē jīditogu wāagūdaqui. Gog, Magog wāmecūtiri macā macārācārē teorora tiigūdaqui. Cūāmena sūo, cāmerīsiāgūda jīgū, néogūdaqui. Cūā paū niīadacua ditatupari pairíma dīa wesa maquē tiiróbiro.

⁹ Cūā niipetiro tiiditapare jeaadacua. Cōāmacūrē padeorā niirōp, cūā maīrí macārē niisodeaadacua. Cōāmacūpe pecame ticodiocogūdaqui, niisodearare sóeditiojāgūda jīgū. Niipetira sóeditionoādacua. ¹⁰ Wātīārē dutigū cūārē jīditorigu pecametarop cōādioconogūdaqui. Tiitarop azulre jūā. Toopú quiogū peti, “Cōāmacū tiimasīrere tiimasīā yūja” jīditorigucā cōādioconowā. Toopú búrecori, ñamirī ñañarō netōrucúadacua.

Butirīpīrōp duigū ñañaré tiirīrare wapa tiirīgue

¹¹ Yūū ĩñawū sūcā. Ōpū duirīpīrō pairīpīrō butirīpīrōrē ĩñawū. Tiipīrōp duigūre ĩñawū. Cūā ĩñacoropare atibúreco, ūmūāse ditijōāwū. Baunemóriwū sáa. ¹² Diarira tiipīrō díamacūpū nucūrī ĩñawū. Cūā upūtī macārā, bári niirā niiwā. Cūā too nucūrī, jóaturepūrīrē pāōwī. Apepū catiré petihére cuorā wāmerē jóaturipūcārē pāōwī. Diarira tiirīgue teepūrīp jóatunowū. Teepūrīp jóariguere buetoagu, cūārē wapa tiiwī. ¹³ Dīa pairímaapū diarira tiipīrō pūtopū jeawa. Diarira yeeripūna niirōpū niimiriracā toopúra jeawa. Cūācōrō cūā tiiriguere buegū, cūārē wapa tiiwī. ¹⁴ Diarira yeeripūna niirō cōādioconowū pecametarop. Tiitaropū cōārē dianemojōāre niā. ¹⁵ Sīcū cūā wāmerē catiré petihére cuorā wāmerē jóaturipūp jóatunoña manigūño tiitaropū cōādioconowī.

21

Mama ūmūāse, mama dita wasorīgue

¹ Yūū ĩñawū sūcā. Mama ūmūāse, mama dita ĩñawū. Niisugueri ūmūāse, niisugueri dita ditipetijōāwū; dīa pairímacā teorora. ² Ūmūāse Cōāmacū pūtopū Mama Jerusalén ñañaré manirī macārē diiātiri ĩñawū. Āñurō quēnoāri macā niiwū. Sīcō numiō wāmosiāgodo manūrē āñurō tusaaro jīgō, quēnoāriگو tiiróbiro niiwū. ³ Tiipīrōpū sīcū bayiró busurómena wedesewionecori tuowū:

—Jāā, tuoyá: Mecūāmena Cōāmacū basocāmena niī. Cūāmena niirucujāgūdaqui. Cūā cūyara niīadacua. Cōāmacū basirora cūāmena niigūdaqui. Cūā cūyagu Cōāmacū niigūdaqui. ⁴ Cūā yaco ocore cosegūdaqui. Dianemorica sáa. Bóaneōre, utiré, pūniré maniādacu. Niipetire niisuguerigū petijōāā, jīwī.

⁵ Tiipīrōpū duigū jīwī:

—Jāā, tuoyá: Yūū niipetire mama dīca tiia, jīwī.
Apeyē jīñemowī:

—Y_{HH} wedesere padeoréno niia; diamacá niia. Teero tiigú, jóaya, jiiwí.

⁶Too siro y_{HH}re wedewi:

—Niipetire túajeanoã. Y_{HH}rá niisugueg_H, niitug_H niia. Y_{HH}re bayiró maírá oco sínidugára tiiróbiro niíya. Teero tiigú, y_{HH} oco tîagú tiiróbiro cúãrê catiré petihére teorora ticojägüda. ⁷Ññurõ padeó cãmewitíranorê niipetire y_{HH} “ticogüda” jiiiguere ñeeädacua. Y_{HH} cúãyagu Cõãmacü niigüdacu; cúã y_{HH} põna niiaädacua. ⁸Cui y_{HH}re padeodúrano, padeodugáherano, ñañanetõjõãrere tiiráno, basocá sîãrãno, ãpêrãmëna ñañarõ ñeeaperano, yáíwa oco sitará jiiditoremëna tiiré tiiráno, weerirare padeoráno, niipetira jiiditorepirano pecametarop_H wáaadacua. Tiitarop_H azufre ãpe tiiróbiro sipirémëna jüüã. Toopú wáare dianemojõãre niia, jiiwí.

Mama Jerusalén

⁹Sicü ángele siete oro bapari c_{HH}oríra menamacü atiwí. Teebaparip_{HH}ra too suguerop_H siete ñañarê tiitúiguere posecutíwa. Cüü y_{HH}re jiiwí:

—Jãm_H, Cordero namo niigõdore m_{HH}rê êñomá, jiiwí.

¹⁰Y_{HH} cãnirípacari ññarõp_{HH}re Espiritu quëêrõp_H tiiróbiro y_{HH}re êñonemowí sücã. Quëêrõp_H ángele y_{HH}re ütägú pairígu ãmuãrigup_H néewawí. Jerusalén ñañarê manirí macãrê ãmuãsep_H êñowí. Tiimacã Cõãmacü p_{HH}top_H diiátiro tiiwá. ¹¹Cõãmacü asibatéremëna bayiró asibatéw_H. Tiimacã wapapacáripe tiiróbiro asibatéw_H. Ëtãpe “jaspe” tiiróbiro ocosusúw_H. ¹²Tiimacã wesare pairí sãnirõ ãmuãri sãnirõ niisodeaw_H. Tiisãnirõp_H doce soperi niiwã. Teesopericõrõ sicü ángele nucüwí. Teesoperip_H wãme jóaturigue tusaw_H. Teewãme Israelya põna macãrã doce põnarí macãrã wãme niiwã. ¹³Tiisãnirõp_{HH}re muípü muãatirope itiásope niiwã; muípü sããwarope itiásope niiwã; nortep_H itiásope niiwã; surpe itiásope niiwã. ¹⁴Ëtãquiri docequiri sotoap_H tiimacã macã sãnirõ tiinóriro niiwã. Teequiricõrõ doce Jesucristo cüüyere wededutig_H beserira wãme jóaturigue tusaw_H.

¹⁵Y_{HH}mëna wedeseg_H sicagú orog_{HH}re c_{HH}owí. Tiigumëna tiimacãrê, teesoperire, tiisãnirõrê queogüda tiiwí. ¹⁶Tiimacã sîcãrîbîro yoa, sîcãrîbîro esawá. Ángele tiigumëna tiimacãrê queowí. Dos mil doscientos kilómetros niiwã. Yoaro, esaró, ãmuãrõcã nocõrõrã niiwã. ¹⁷Tiisãnirõrê queowí. Sesenta y cuatro metros niiwã. Basocá queorõbiro queowí.

¹⁸Tiisãnirõ “jaspemëna” tiirí sãnirõ niiwã. Tiimacã oromëna tiirí macã niiwã. Oro jüññimaníre, bídrü sipioáriro tiiróbiro niiwã. ¹⁹Tiisãnirõrê tuuñérequiri niipetire wapapacárequirimëna mamonorigue niiwã. Niisugueriqui “jaspe” niiwã. Too síro macãqui “zafiro”, too síro macãqui “ágata”, too síro macãqui “esmeralda”, ²⁰too síro macãqui “ónice”, too síro macãqui “cornalina”, too síro macãqui “crisólito”, too síro macãqui “berilo”, too síro macãqui “topacio”, too síro macãqui “crisoprasa”, too síro macãqui “jacinto”, too síro macãqui “amatista” niiwã. ²¹Doce sopepãmarí perlapãmarí niiwã. Sopepãmarícõrõ sicape perlapemëna tiiré niiwã. Macã deco niivarima oroma niiwã. Bídrübiro ocosusúrima niiwã.

²²Tiimacãp_{HH}re Cõãmacüwiire ññariw_H. Cõãmacü marí Õpü tutuanetõjõãgürã, Corderora Cõãmacüwii niijãrã tiiwá. ²³Tiimacãp_{HH}re muípü báreco macü, ñamí macü bóerere booricu. Cõãmacü bóebatecoremëna bóerucua. Cordero tiimacã sîãwócoriga nií. ²⁴Toopãre niipetire dita macãrã tiimacã bóeremëna ññurõ niiaädacua. Atibáreco

macārā ōpārā niimirira cūā dutiri, cūārē padeoríguere usenipeoadara néesāwaadacua. ²⁵ Búrecore tiimacā maquē soperí tusurucujāādacu. Ñami maniādacu. ²⁶ Niipetire dita macārā āpērā cūārē padeoríguere usenipeoadara néesāwaadacua. ²⁷ Toopú sīcārī ñañaréno néesāwanoña maniādacu. Ñañaré tiirá, jīditorepira sãāwaricua. Corderoyapū catiré petihére c̄orá wāmerē jóatunorira dícu sãāwaadacua.

22

¹ Cūū ȳn̄ge díare ēñowī. Tee oco catiré petihére ticoa. Bayiró ocosusúrimaa niiwū. Tiimaá Cōāmacū, Corderoyapīrōp̄u witiatiwū. ² Tiimacā decopu uputí macāma d̄p̄omena wáarima niiwū. Tiimá deco tii día ūmayucowu. Tiimaá p̄aníñap̄ura yuc̄gu catiré ticorígu wiiriro niiwū. Sicacāmarē docecōrō dícu d̄ucacutiwū. Muīpūrācōrō d̄ucacutiwū. Tiigú maquē pūū niipetire dita macārārē ucotire niiwū. ³ Toopúre basocá “ñañarō wáaaro” jīré maniādacu. Tiipīrō toopú niīādacu. Tiipīrō Cōāmacūyapīrō, teero biiri Corderoyapīrō niīā. Cūārē padecotera cūārē padeoádacua. ⁴ Cūārē ñnarucujāādacua. Cūāye diapóarip̄u cūū wāmerē c̄oádacua. ⁵ Ñami maniādacu. Toopú niirā sīawócoriga bóerere booriadacua. Muīpū bóerere booriadacua. Cōāmacū marī Ōpū cūārē bóebatecogūdaqui. Toopú niirā Cōāmacūmena dutirucuaadacua.

Jesucristo máata p̄t̄uawagūdaqui

⁶ Cūū ȳn̄ge jīwī:

—Tee wedesere padeoréno niīā; diamacú niīā. Marī Ōpū Cōāmacū cūūyara profetare wācūrē ticogúra ángelere ticocowī, cūārē padecoterare máata too sírop̄u wáaadarere ēñodutígu, jīwī.

⁷ —Tuoýá máā: ¡Máata p̄t̄uawagūda! Teero jīriguere padeoráno, teero biiri atipū jóariguere bue, padeoráno useniādacua, jīwī.

⁸ Ȳn̄u Juan teeré tuowú; ññawū. T̄uo, ññatoagu, ángele ȳn̄ge teeré ēñoārigu p̄to ñicācoberimena jeacūmumiwū, cūārē padeogúdu. ⁹ Cūūre ȳn̄ge jīwī:

—Teeré tiiríjãña. Ȳn̄cā Cōāmacūre padecoteḡura niīā. M̄n̄u m̄n̄ya wedera profetas tiiróbiro niīā. Niipetira atipūp̄ú jóariguere bue, padeorá tiiróbirora niīā. Cōāmacū dícuere jeacūmu, padeoyá, jīwī.

¹⁰ Cūū ȳn̄ge jīnemowī:

—Atipūp̄ú “biiro wáaadacu” jī m̄n̄u jóarigue queoró wáaadare péero d̄usaa. Teero tiigú, atipū m̄n̄u jóariguere yayiórop̄u c̄oríjãña. ¹¹ Āpērārē ñañarō tiigúno teero ñañarō tiitérjãārō. Ñañanetōjōāgūcā teerora tirucújãārō sáa. Basocá añugúpe añuré tiáro. Cōāmacū booró tiigú teeré tiirucújãārō cūcā, jīwī.

¹² —Tuoýá: ¡Máata p̄t̄uawagūda! Ȳn̄u basocáre wapatírere c̄oaa.

Cúācōrōrē cúā tiirécōrō wapa ticogūda. ¹³ Ȳn̄urá niisuguegu, niitugu niīā, jīwī.

¹⁴ Suti coseríra tiiróbiro niīya basocá cúā ñañaré tiiriguere acabónorira. Cúā useniādacua. Catiré ticorígu d̄ucare yaamasīādacua. Atimacā maquē soperip̄u sãāwamasīādacua. ¹⁵ Āpērāpéja ñañarā niirirapeja soperip̄u p̄t̄uáadacua. Cúā niīya: Yáíwa oco sitará jīditorem̄ena tiiráno, āpērām̄ena ñañarō ñeeapera, basocá sīārā, weerirare padeorá, niipetira jīditorere jīusenirā niīya.

¹⁶ —Yuu Jesús ticocoawũ yáagu ángelere. Cũürē tee quetire wededu-tiawũ. Yuure padeoré pōnarĩ macārã teeré t̃uoáro. Yuu David pārãmi niinunusegu niiã. N̄ocõãwũ bóeriga añurõ bóero tiiróbiro niigú niiã, jĩwĩ.

¹⁷ Cũũ teero jĩãri siro, Espíritu Santo, teero biiri Jesuré padeorã: — P̄t̄uaatiya, jĩwã.

Atipũpũ jóariguere t̄oránocã “p̄t̄uaatiya sãa” jĩãrõ.

Cõãmacũ p̄top̄ũ wáadugara oco s̄nidugãra tiiróbiro niĩya. Cũã oco catiré petihére ticorére s̄nidugãra atiaro wapatĩro manirõ.

¹⁸ Niipetira atipũpũ jóariguere t̄orãre wedeguda: Atipũpũ jóariguere jóanemorãnorẽ ñañarõ wáaadacu. Cõãmacũ atipũpũ “ñañaré wáaadacu” jĩ jóariguere cúãrẽ nemosãñúrõ tiigúdaqui. ¹⁹ Atipũ jóariguere néed̄orãnorẽ Cõãmacũ atipũpũ añurõ tiíadare jóanoriguere ticoriqui: Yucũgu catiré petihére ticorĩgu d̄ucare ticoriqui; tiimacã ñañaré manirĩ macãp̄ũ “sããatiya” jĩriqui.

²⁰ Atipũrẽ jóari tiirĩgu jĩĩ:

—Teerora niiã. Máata p̄t̄uawagũda, jĩĩ.

Teerora tiíaro. ¡P̄t̄uaatiya, Ōpũ Jesús!

²¹ Marĩ Ōpũ Jesús múã niipetirare añurẽ ticoaro. Nocõrõrã niiã.

Juan